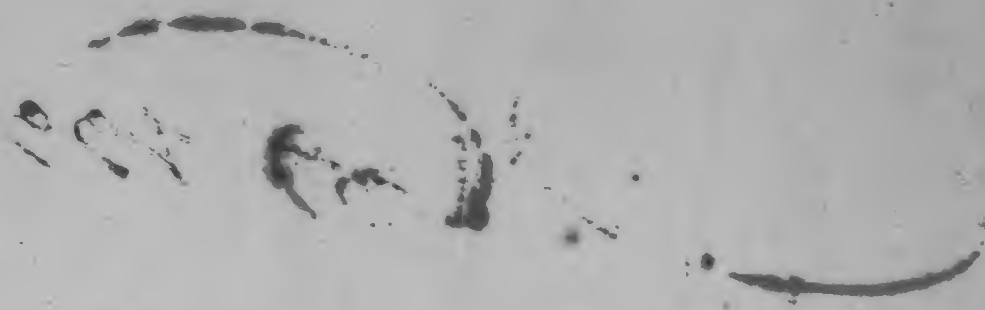
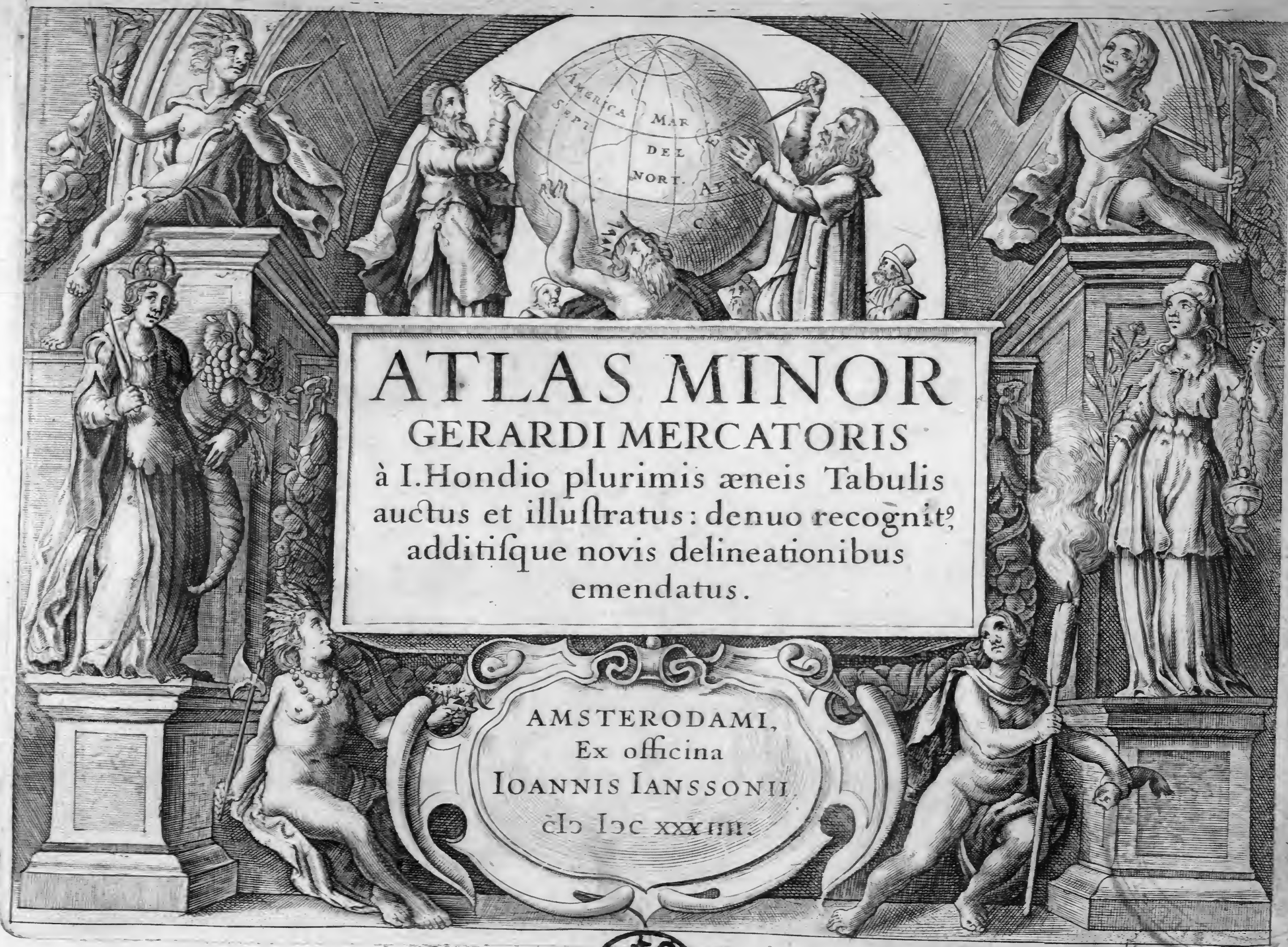
Ent — 10

No 54

~~89~~ 199

C.22
C. 3

AMERICA SEPT.
MAR DEL NORT.
ATLAS MINOR
GERARDI MERCATORIS
à I. Hondio plurimis æneis Tabulis
auctus et illustratus: denuo recognit⁹,
additisque novis delineationibus
emendatus.
AMSTERODAMI,
Ex officina
IOANNIS IANSSONII.
CIↃ IↃC XXXIIII.

ORBIS TERRÆ TYPUS.

CVM ex naturæ necessitate ordo semper requirat generalia particularibus anteponere, totumque parti, ad majorem oblatæ rei intelligentiam: hac eàdem & ego devinctus lege huic primo nostræ Geographiæ ac Septentrionalium terrarum tomo, universalem Orbis terræ typum, ejusque quatuor partes, Europam, Africam, Asiam, & Americam, quo felicius rem prosequar, præponere debui: & singulis quoque deinceps tomis consequentibus, ut is etiam perfectũ semper habeat opus, ac totius universi descriptionẽ, nec hac utili speculatione privetur, qui vel suę tantùm patriæ delineationem sibi comparaverit. Jucunda etenim est & maximoperè necessaria generalium contemplatio, ei qui vel minimam Mundi & naturalium rerum cognitionem habere cupit. Si enim libeat considerare, quis Solis ortus vel occasus, quæ causa æstatis vel hyemis, unde inæqualitas dierum & noctium existat: quid denique & quo in loco natum, propagatum, actum, gestum, mutatum & conversum jam inde à rerum conditarum primordio fuerit, id omne certè non aliunde meliùs, quàm ex harum quinque tabularum adjunctione sine omni periculo & honesta cum animi voluptate didiceris. Et quemadmodum nulli, quantumvis amplam habitationem nacto, sufficit perspectas habere suarum ædium partes, ut sunt atrium, cella vinaria & penaria, culina, triclinium, cænaculum, cubiculum, conclave, museum, quò iis commodè uti possit; sed etiam in qua orbis parte & platea, domus ejus sita sit, compertum ipsi esse necessarium & commodum est, ut hinc cognoscat statim, si in civitate tumultus vel incendium oriatur, quàm propè vel procul à periculo absit: sic non minùs jucundum vel necessarium, nosse, qua in Orbis parte habites, quos populos vicinos, aut remotiores habeas, ut grassantibus belli calamitatibus, quo metu, quávе animi tranquillitate uti liceat, scire queas. Denique cùm Cosmographia sit lumen totius tam ecclesiasticæ quàm politicæ historiæ, & plus ex ea discat otiosus spectator, quam ex longo, molesto & sumptuoso labore peregrinator, qui crebrò cœlum tantùm, non autem animum mutat: parum utilitatis ex ea capias, si tabulis particularibus generales non adjunxeris. Sunt autem hæ generales Tabulæ collectæ ex magna Orbis terræ descriptione (cujus etiam initium longitudinis, vel primi meridiani positionem in singulis sequuti sumus) & ex magna Europa mea quas *Duysburgi* edidi. Tu interim Lector vale & fruere, ac hujus tuæ habitationis ac tibi ad tempus tantùm concessæ gloriam cum Poëta *Buchanano* diligenter considera, qui sic eam cœlestibus comparat, ut animos terrestribus ac rebus hisce caducis immersos extrahat, & ad altiora ac æterna viam ostendat:

 Percipias

Percipias rerum sit quantula portio, verbis
Quam nos magnificis in regna superba secamus,
Partimur ferro, mercamur sanguine fuso,
Ducimus exiguæ glebæ de parte triumphos.
Illa etenim moles per se spectata seorsim,
Magna quidem: si cum stellati tegmine cœli
Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
Condidit innumeros senior Gargetius urbes.
Hæc illa est hominum sedes, hæc illa ferarum
Et volucrum domus: hoc augusto è carcere quantum
Surripit Oceani terræ circumfluus humor,
Quique per Herculeæ irrumpens divortia metæ,
Europam Libycis latè sejungit ab oris:
Adde huc claustra Arabum, quaque arctant æquora campos
Hyrcanos: huc adde lacus laxasque paludes,
Et quæ præcipiti labefactant flumina montes
Vertice, vel pigris stagnant immota lacunis.
Dúmque hæc vi rapiunt, hæc orbem gurgite mergunt,
Conditur exiguæ sub aquis pars maxima terræ.
Quod superest, magno velut Insula parva profundo
Innatat: hæc etiam quantum vel squalet arenis:
Vel tumet in vastos sine fruge, sine arbore montes:
Vel nimiis ardet flammis: vel frigore torpet:
Vel jacet humano indocilis mansuescere cultu,
Vel fœcunda malis animantum in funera succis?
O pudor, ô stolidi præceps vesania voti!
Quantula pars rerum est, in quâ se gloria tollit,
Ira fremit, metus exanimat, dolor urit, egestas
Cogit opes ferro, insidiis, flamma atque veneno:
Scilicet & trepido fervent humana tumultu.

DE MVNDO.

Nomen à quo & cur inditum.

NIVERSITAS hæc, quæ ob mentis humanæ sacraria magis, quàm oculorum aciem obversatur, ab elegãtia perfecta & absoluta puritate, Latinis *Mundus* dicitur. Is Plinio Naturalis historiæ lib. II. cap. I. *cujus circumflexu teguntur cuncta.* Apuleio, admirandam omnibus machinam depingenti, *qui societate Cœli & Terræ constat, & eorum naturis quæ utriusque sunt.* Idem operosius mundum ita describit: *Mundus est* (inquit) *ornata ordinatio Dei munere, Deorum recta custodia, cujus cardinem, sic enim dixerim centrum, robustum & immobilem genitrix atque altrix animantiũ omnium habet Tellus, Supernis omnibus, ut videri potest, Aëris liquiditate ad modũ tegminis, septis & opertis. Vltra Deorum domus est quod vocamus Cœlum, quod quidem divinis corporibus onustũ videmus, ignibus pulcherrimis & perlucidis Solis & Lunæ & reliquorũ Siderum, cum quibus fertur per orbem dierũ noctiumque curriculis, agens stellarum choros intermino lapsu, finem nulla ævi defectione factura.* Ejus formam in speciem Orbis absolutissimi globatam esse, nomen in primis, & consensus in eo mortalium Orbem appellantium pingentiumque, sed & argumenta rerum docent: non solùm quia talis figura est capacissima & simplicissima, omnibusque sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsi tolerandæ est, seque includit & continet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: sed oculorum quoque probatione, quod convexus undique sit quacumque cernatur, quodque partes habeat ejusdẽ formæ, cùm id accidere in alia non possit figura. Vt ridiculi meritò existimandi sint, qui non *figuræ sphæricæ*, vel *rotundum*, sed vel *angularem*, vel

ovalem,

TYPUS ORBIS TERRARUM

Polus Arcticus

AER. IGNIS.

MAR DEL NORT

MAR DEL ZUR

EL MAR PACIFICO

AMERICA SEPTENTRIONALIS

AMERICA MERIDIONALIS

EUROPA

AFRICA

ASIA

Mare Atlanticum

OCEANUS ÆTHIOPICUS

MAR DI INDIA

Mare Lantchidol

Linea Æquinoctialis

Tropicus Cancri

Tropicus Capricorni

Circulus Arcticus

Circulus Antarcticus

TERRA AUSTRALIS

TERRA AUSTRALIS INCOGNITA

Primus meridianus naturalis est in insulis Corvo et Flores, unde etiam omnes numerationes nostras graduum longitudinis inchoavimus, in particularibus nostris tabulis sequentibus. Sed in hac nostra mundi tabula propter certas causas fieri non potuit. A. Goos

TERRA AQUA

Polus Antarcticus

Exiguam vasti qui Terrarum aspicis Orbis
Effigiem, egregij pictum opus Artificis

Te potius mirare ipsum, simulacra videbis
In te Orbis duplicis, parvus et Orbis eris.

ovalem, vel alius etiam figuræ eum esse sunt arbitrati. Partes mundi duæ sunt. Ætherea sive cœlestis, & Elementaris sive sublunaris. Ætherea est lucida illa regio sphæras cœlestes omnes complexa, immunis ab omni variatione. Elementaris est ea quæ infra illos Orbes constituta, generationem corruptionemque admittit. estque non tantùm corporũ simplicium, ut sunt Ignis, Aër, Aqua, Terra: verùm etiam eorum quæ ex hisce componuntur: quorum quinque genera Sapientes prodiderunt. Sunt enim quędam imperfectè mixta, quę *Meteôra* appellamus, Grãdines, inquam, Pluviæ, Nives, Tonitrua, Fulgura, Venti: alia perfectè mixta, sed inanimata, ut Saxa, Marmora, Metalla. Alia quæ animam habent vegetativam, ut Plantæ. Sunt quæ insuper sensitivam, ut Bruta: sunt deniq; in supremo & ultimo rerum compositarũ gradu, quæ præter hæc omnia animam habent rationalem, ut Homines. Nos sua Astronomis, Physicisque relinquentes, Orbem terrarum potissimùm considerabimus. Terra universa Mari, Fluminibus, Paludibusq; variè intersecta, Orbem absolutum cum illis omnibus constituit. *Homerus* sanè non aliã ob causam eam vocat *orbicularem*. Et *Numa Pompilius*, idem spectans, ædem *Vestæ* rotundam consecravit. Neque verò aliam ejus figurã esse posse cùm ex gravium ad unum aliquod punctum tendẽtium ratione demonstravit *Aristoteles*, tum ex Eclipsibus & horologiorum umbris à Mathematicis probatur. Præterea longis certisque peregrinantiũ observationibus deprehensum est, longitudines & latitudines locorum pro intervallis variari, adeò ut & Periœcos, & Antœcos & Antipodas esse certius sit, quàm ut ulla prolixiore demonstratione ostẽdendũ sit. Hunc Orbem continere, in circuitu, quo maximè patet, gradus 360, antiquitas docuit, idemque recentior asserit ętas: unde si singulis gradibus tribuas milliaria Germanica XV, vel Italica LX, nõ erit difficile inire rationem ambitus totius Terræ. *Atque hæ tot portiones terræ* (ut Plin. lib. II. Natural. histor. capit. LXVIII. inquit) *imò verò* (ut plures tradidere) *mundi punctus: neque enim est aliud terra universa. Hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes, hîc honores gerimus; hîc exercemus imperia; hîc opes cupimus; hîc tumultuatur humanum genus; hîc instauramus bella, etiam civilia, mutuisque cædibus laxiorem facimus* Terram. *Et (ut publicos gentium furores transeam) hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo effodimus, ut qui latissimè rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolas, quotâ terrarum parte gaudeat, vel cùm ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quam tandem portionem defunctus ejus obtineat?* Hæc ille. Ac de Terra quidem quatenus ea cum mari Orbem constituit pauca ista sufficiant. Eadẽ prout ab aquis distinguitur, & in Sacris *Arida* appellatur, proprium est hominum domicilium. Huic uni propter eximia merita cognomentũ indidimus maternæ venerationis. Hæc nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: novissimè complexa gremio jamq; à reliqua natura abdicatos, desertosque, tum maximè ut mater operit. Hoc etiam adjiciendum videtur, Promontotium vocari terrę tractum prominentem, & opponi Sinui. Talia esse in extrema Italia *Lacinium* & *Sephyrium*, in Sicilia *Lilybæum*, in Asia *Sigæum*. Insulam dici quæ undique mari alluitur, quales sunt *Creta*, *Cyprus*, *Sicilia*. Peninsulam quæ jugo adnectitur continenti. jugum illud vocari Græcis Isthmum, ipsam vero Peninsulam Chersonesum: quales sunt *Chersonesus aurea*, *Cimbrica*, vel *Dacica*, *Taurica*, aliæque.

Terræ ambitus.

De *Mari* hoc loco aliquid etiam adjiciendum. Mare aliud vocamus Mediterraneum, aliud Oceanum. *Oceanus* quem Sacræ litteræ appellant abyssum aquarum, reliqua omnia sua vastitate & magnitudine superat, diffunditur- *Mare.*

diturque per totam Terram, ac per diversas Mundi oras variarum gentium Littora, Insulas, Promōtoria, flexuoso meatu oberrans, nomen cum locis mutat. Alibi vocatur *Occiduus*, alibi *Eoüs*, *Aethiopicus*, *Hispanicus*, *Atlanticus*, *Scythicus*, *Gallicus*, *Britannicus*, *Germanicus*, *Hyperboreus & Glacialis*: alibi ex recentiorum observationibus, *Mare del Sur* sive australe, *Archipelagus Lazari*, *Mare Indicum*, *Lantchidol*. Ejus sinus plures sunt, *Arabicus*, *Persicus*, *Gangeticus*, *Magnus*, *Sarmaticus*, *Mexicanus*, *Vermilius*. Freta Oceani nobiliora sunt duo, Gaditanum & Magellanicum, quibus addi potest *Aniam*, quod inter Americæ oras ultimas occidentales & Tartariæ orientales interjectum est. Mare Mediterraneum Africam ab Europa disterminat, & pro regionum situ diversa habet nomina. Primò quidem occurrit Ibericum, postea Balearicum, Gallicum, Ligusticum, inde Siculum, Adriaticum, Ionium, Creticum, Ægyptium, Pamphilium, Syrium, Ægæum, Myrtoum, Icarium, Propontis, Pontus. Sed de motu Maris quem æstum dicunt, cùm sit res admiratione dignissima ac planè divina, aliquid hoc loco dicendum est. Æstus dicitur motus Maris, quò exundans fluit, & exacta periodo refluit. Hujus ut causa est una, ita eventus effectusque non unus. Alibi enim vel nullus vel perexiguus æstus apparet. In Oceani Sur littore boreali nullus est. In Ligustico, Tyrrheno, Narbonensi, & apud Barchinonem in Celtiberia, & in Mexico ad Cubam vicinasque Insulas nullum vestigium. Alibi magnus est, ut ad Bengalam in plaga Indica secundum Gangem, in Oceano Gothico, Germanico, Britannico & Portugallico; in Erythræo tantus, ut osores Sacrarum litterarum mentiti sint Mosen in sicco transivisse usum refluxionis opportunitate. Quod tamen fieri non potuit, propterea quod ad Sues usque, quod in intimo recessu jacet, Mare operit littus illud, neque unquam regrediens ita nudat, ut inferiores partes quâ transiverunt Hebræi, sua discessione aperiat. Semper autem Oceani majores sunt æstus, quam sinuũ. Præterea circa littora magis quàm in alto deprehenditur hic motus. Sed de æstu alibi plura. Neque verò sterile omnino est Mare: fert pisces, fert plantas, fert gemmas. In primis notandum est, quàm dædaleo artificio natura pleraque omnia quę aut in terris aut in aëre visuntur, voluerit in mari repræsentare. Mitto Elephantes, Porcos, Testudines, Canes, Vitulos, Equos. Mittò Falcones, Hirundines: ipsum hominem expressit in Equite marino, Sirenibus, Nereïdibus, atque etiam in Monacho. Jam Corallus, Magaritæ, Ambra, Succinum, Spongiæ, aliaque infinita, quem non meritò in admirationem trahant & adorationem supremi Numinis? Sed de his hoc loco satis copiosè, ad distributionem Orbis Terrarum accedamus. Terrarum Orbem veteres nunc in duas partes, nunc in tres sunt partiti. In tres partes distributio, Europam, Asiam, Africam, vel Libyam, maximè celebris apud veteres, quibus novus Orbis nondum innotuerat. Sed inventâ Americâ, eam pro quarta parte ætas nostra adjecit. *Mercator* noster, hunc Orbem Terrarum, in tres continentes distinguit. Primam vocat quam veteres in tres partiti sunt: secundam quam nunc Americam vocamus: tertiam Terram australem, sive Magellanicam. Nos verò Orbem universum in quinque partes dividimus, Europam, Africam, Asiam, Americam & Terram australem, [maximâ ex parte adhuc incognitam.]

Commodi a es Maris.

Regio.

EVROPAM licet omnium minimam, primo loco cum potiſſimis Terreſtris Globi Delineatoribus, deſcribemus: vel ob ſoli nobilitatem, vel ob frequentiam incolarum, vel ob præclara eorum facinora qui eam hactenus tenuêre. *Plinius* eam altricē vocat victoris omnium gentium populi, longéq; terrarum pulcherrimam. Aliæ ſanè partes etſi majores ſint, vaſtioreſque, minùs tamen habitatæ ſunt. Principium igitur det has aliaſque ob cauſas plurimas Europa: nobiliſſima hæreditatis *Iapheti* (qui primogenitus *Noæi* liberorum ſua pomeria produxit etiam in fratrum *Semi Chamique* terras) portio. Hæc paucis de ordinis ratione: jam nunc Etymon ſuccedit explicandum.

Europa unde dicta,

Herodotus nominis hujus originem ignorari notat: aliis tamen ab *Europa Tyria* dici, *Agenoris Phœnicum* (*Lybiæ*, inquit *Iſidorus*) regis filia: quam *Iovem* in bovem converſum rapuiſſe tergóque impoſitam Sydone in Cretam, vel Cyprum avexiſſe, fabulantur veteres. Alii fabulis rejectis, raptam volunt Navi tauriformi: alii Navem hîc agnoſcunt quæ *Iovis* tutelam, effigiemque Tauri habuerit. Palæphatus virum quendam Cretenſem *Taurum* nominatum fuiſſe ſcribit, qui ex Tyrrhena regione cum cæteris puellis Europam regis filiam abduxit captivam. Sunt qui Legionem militarem fuiſſe arbitrantur, cui inter ſigna inſigne erat Tauri. Quidam, ob pulchritudinem regionis, per ſimilitudinem raptæ filiæ, ſic appellatam ferunt. Ab *Europo* ſic vocatam non malè quis dixerit, quem in hac Orbis Terrarum parte aliquando regnum tenuiſſe memoriæ proditum. *Becanus* perſuaderi nolens Europam Græcam habere nomenclaturã, quum priùs ab Cimmeriis ſit habitata, quàm ab Græcis, iiſque alia quàm his fuerit lingua, ſic vocatam putat à gentis pręſtantia: VER enim monoſyllabum per diphthongum elatum nihil aliud eſſe, quàm magnũ quid & excellens, quodque in quaque re præſtantiſſimum: HOP autem hominum multitudinem deſignare. Europæos, hodie *Francos* univerſim appellant Aſiatici. Turcis *Franki* vocantur religionis Romanæ cultores, ut *Romæi* qui Græcæ addicti. Abyſſini, quod teſtantur variorum Ephemerides, in Africa, nos etiam *Alfrangues*, Chriſtianorũ autem regionem *Frankiam* nũcupant. Hęc de nomine.

Situs.

ſequitur Situs ſive Quantitas. Quod illam attinet, tenendum cum primis, Ptolemæum, alioſq; veteres Europam collocare inter Climata 4 & 9: inter Parallelos 11 & 21: inter gradus latitudinis 36 & 54; lõgitudinis 17 & 61. Noſtrâ ętate, quum & Solis declinatio, quemadmodum obſervatum eſt, mutata ſit; & plurima loca, Europæ noſtræ adcenſenda, ad 72 uſque latitudinis gradum verſus Septemtrionem in notitiam venerint: eamq; ob cauſam ulterior Climatum Parallelorumque notatio fuerit excogitata; ſita conſpicitur Europa inter Climata IV & XIIX: Parallelos XI & XXXVI, gradus denique latitudinis quidem XXXVI & LXXII, longitudinis autem, ſi, quà longiſſimè ſe expandit, cõſideretur à Promontorio Hiſpaniæ, quod *Cabo S. Vincentii* hodie vocant, uſque ad lineam rectà à Tanais fonte ad Oceanum Borealem ductam, inter Gradus ferè XVII & LXXI: quæ verò breviſſima, ab eodem Hiſpanię Promontorio uſque ad Maleã Peloponneſi caput, excluſis Ægæi maris, quæ Europæ adnumerari poſſunt, Inſulis, inter gradus XVII & LVIII. Adeò ut meridionaliſſima Europæ ſint gradu latitudinis XXXVI, Hiſpaniæ mõs Calpe una Herculis Columnarum, Promontorium Siciliæ auſtrinum *Odyſſia* olim, & Peloponneſi, hodie

EUROPÆ
Nova Tabula
SEPTENTRIO
GROENLANDIA
Forbishers streights
Annes C
S. Thomas cœnobium
Alba
Vogelhoeck
Mare Glaciale
Margaster
Nieulant
Inwijck
t'Verde eylant
S. Hugo Willou bes lent
NOVA ZEMLA
Fret. Weygats
Obdora
Staten eylant
Petsora
Poyassa
Cameni
Hyperboreus Oceanus
Circulus Arcticus
OCEANUS
Frislandt
Ysland
DEUCALEDONIUS
Fero
Hitlant
Rocol
Brasil
MARE
ATLANTI
CUM
As Maidas
Sorlinges
I. Heysant
S. Michiel
S. Maria
C. Finisterre
Porto
I. Madera
C. Roxent
C. S. Vincent
Gibraltar
Canariæ Insul.
Taradante
Messa
Fez
Scotia
Anglia
Londen
Pleymouth
Noort Zee
Finmarch
Lappia
Bod
Condoria
Permia
Permevelic
S. Michael
Colmogro
RUSSIA
TARTARIA
ASIÆ
Weliki Tumen
Davasi
Kalmucki
Nagaia
Astracan
Bulgari
Caneba
Mare Caspium et Hircanum
Bachu
Rast
Armenia
PARS
Ninive
Babylon
Chaldar
Asichia
Alepo
Alexandreta
Tripoli
Samaria
Ierusalem
Larissa
Cairo
Miliaria Germanica
Finlandia
Upsal
Stockholm
Livonia
Riga
Curlandia
Memel
Coninxberg
Prussia
Polonia
Lituania
Mosco
Smolensko
Kiow
Podolia
Moldavia
Hungaria
GERMANIA
Brandenborg
Lubeck
Amsterdam
Frankfurt
Emden
Coln
Praag
Wien
Bemen
Ausburg
Brest
Caen
Roan
Paris
Orleans
GALLIA
Rochelle
Bordeaux
Lion
Geneve
Zurich
Basel
Tholouse
Arles
Marsilia
Narbona
Grenoble
Genua
Milan
Pavia
Ferrara
Venetia
Ancona
Florenza
ITALIA
Roma
Napoli
Salerna
Corsica
Sardinia
Cicilia
Messina
Calari
Majorca
Minorca
Yvica
MARE
MEDITERRANEUM
AFRICÆ PARS
Tunis
Biserta
Bona
Alger
Oran
Tene
Ceuta
Melil
Africa
HISPANIA
Lixbona
Toledo
Madril
Valentia
Cartagena
Sevilla
Malaga
Leon
Pamplona
Bajona
Salamanca
Avila
Tortosa
Slavonia
Ragusa
Nicopoli
Constantinopolis
Thracia
Græcia
Athena
Thessalonica
Armiro
Valona
Corinto
Morea
Candia
Rhodus
Scarpanto
Cyprus
Alexandria
Troia
Smirna
NATOLIA
Pontus Euxinus nunc Mare Maior
Cafa
Asow
Tanais
Sebastrapole
Trapisonda
Tripoli
Satalia
Patera
Antiochete
Cibinium
Buda
Presburch
Cracow
Leopolis
Camienica
Tergrodt
Byalogrod
Beroe
Grodno
Wilna
Pynsko
Czernobel
Tropselki
Pisan
Palastra
Oslam
Pidea
Mordua
Balagna
Morum
Plessa
Vologda
Ustinge
Totma
Kargapol
S. Nicolaes
Jarislave
Strelna
Casan
Cosa
Azahar
Volodomer
Dedilou
Bastiu
Asiphonia
Vitebsko
Carpurt
Caran
Malatia
Cagari
Ermia
Azili
Carri
Apoliniana
Pirgo
20
30
40
50
60
70
80
A. Goos Sculpsit

die Moreæ, Caput, *Tænaria* Veteribus, nunc *Cabo Maini*: quibus locis maximus dies horarum XIIII. minut. XXX. Septemtrionalissimus autem limes sit, gradu LXXI. & dimidio, Scandiæ promontorium, versus Boream ultimum, hodie *VVardhuys*, ubi maximus dies II est menſium, XXII dierum, horarum VII. Lineam porrò, à Tanais fonte versus Septemtrionem rectà in Oceanum ductam, orientalem Europæ limitem statuimus, communes, à quibus dissentire religio nobis est, sequuti calculos. Queis enim Europa limitibus sit Orientem versus definienda, inter veteres Scriptores non satis convenit. *Aristoteles*, *Plato*, *Herodotus*, & alii, qui his suffragantur, Europam ab Asia separant Phasi flumine sive Isthmo, qui est inter Pontum Euxinum & Mare Caspium. *Dionysius*, *Arrianus*, *Diodorus*, *Polybius*, *Iornandus*, Tanai flumine simpliciter. *Abrahamus Ortelius* fines Europæ versus ortum statuit, mare Ægæum, Pontum Euxinum, Mæotidem Paludem, Tanaim fluvium, & Isthmum qui est ab ejus fontibus rectà ad Septemtrionem; aliique alios. *Ptolemæus* eodem Tanai flumine finit ab Asia Europam, ductaque ab ejus fonte versus Boream ad mare usque linea. Huic cum peritissimis Geographis subscribentes, descensu à linea Tanaique flumine versus Meridiem facto, metas porrò cum aliis orientales signamus in Palude Mæotide, Bosphoro Cimmerio, Ponto Euxino, Bosphoro Thracio, Propontide, marique Ægæo, usque in Mare Mediterraneum, quo meridiem versus ab Africa dirimitur: ad occidentem vastissimus eam pulsat & apertissimus Oceanus: ad septemtrionem denique Mari clauditur Boreali. *Strabo* formam Draconis ei tribuit, cujus caput Hispania, collum Gallia, corpus Germania, alas dextra lævaque referunt Italia & Cimbrica Chersonesus. Aëre Cœloque ut plurimum fruitur temperatissimo ac clementissimo. Vnde etiam Europa quanta quanta est habitatur, quãvis quicquid locorũ supra lx. latitudinis gradum, propter frigora incõmodè, tum laboriosè. Nec solùm stupendâ Cœli clementiâ, temperie, amœnitate, maximâ incolarum frequentiâ: verumetiam fertilitate, frugum, arborum, plantarum, omnis item generis animantium, metallorum, & aliarum, quæ sustentandæ hominum vitæ sunt necessariæ, rerum copiâ reliquas Orbis partes summo merito longè superat. Vites tamen ubique non habet: sed ubi vinum deest, ibi ejus usum factitio è frugibus potu supplet. Hæc Orbis Domitorum (nam nec hîc ejus temperare possum laudibus) genitrix. Quidni? Produxit quidem hæc olim Alexandrum Macedonia, Italia Romanos: qui successione quadam, quam Deus æterna suâ providentiâ decreverat, Terrarum Orbem quousque notum habebant, domuerunt: producit autem hodieque Germania Principes, qui quartæ Romanorum Monarchiæ jura, quantum per immanissimorum hostium potentiam & impressiones licet, sarta tecta tuentur. Nunquid & magni, quos avorum adorarunt tempora, Europæ Heroës incognitam, ut plerique opinantur, veteribus Americam, potioresque & validiores Africæ Asiæque partes suo adjecerunt imperio? Nunquid mater tot Regum, tot Principum, Christo, quod alibi rariùs, militantium? Habet enim hęc nostra Europa, pręter Romanum Imperium toto Terrarum Orbe venerandum, supra viginti octo (si quatuordecim, quæ *Damianus* à *Goës* in sola Hispania numerat, adjunxeris) in universum Regna, Christianâ Religione imbuta: unde hujus regionis dignitatem vel inprimis æstimare liceat. Quid de Vrbium frequentia, nobilitate ac celebritate dicam? Superbivit olim Africa unicâ ferè suâ Carthagine: tumuit

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Imperium Majorum & Minorum.

Vrbes. muit vix tribus Asia urbibus, Babylone, Ninive & Hierosolymis. Gloriantur hodie America Cusco: Mexicoque nova Hispania: at verò quis hoc tempore non videt pares majoresque in singulis penè Europæ regionibus? Perambulet quis cogitatione solùm suâ in Italia (exemplum enim subministret hic unus ille Mundi ocellus) sumptuosam Romæ *magnificentiam*, regalesque Venetiarum *opes*, suspiciendam Neapolis *nobilitatem*, ferventia Genuæ *commercia* & negociationes, felicem illam & beatam Mediolani *amœnitatem*, aliarum denique alia cùm miracula, tum commoda: sileant sua, clamare cogetur, sileant partes Orbis cæteræ; par nihil Europæ, nihil est secundum. Regiones ejus (ut hodie eas appellamus) sunt *Hispania*, *Gallia*, *Germania*, *Italia*, *Hungaria*, *Transilvania*, *Dalmatia*, *Græcia*, *Polonia*, *Lithuania*, *Moscovia*, *Roxolania*, *Dania*, *Suecia*, *Norvegia*. Sunt & Insulæ in Oceano Boreali, *Anglia*, *Scotia*, *Hibernia*, *Islandia*, *Frislandia*. Alibi aliæ. In Mari Mediterraneo sunt *Baleares Majorica & Minorica*, *Corsica*, *Sardinia*, *Sicilia*, *Melita*, *Corcyra*, *Creta* pluresque aliæ. *Lacus & Flumina.* Lacuum verò nomina, stagnorum, fluminum aquarumque queis variæ vires, in hac parte quis enumeret? Quæ præter pisces, quorum incredibilem copiam subministrant, regionibus pro muro plerumque sunt. *Maria.* Quid Maria? quorum commoditates, utilitates, & delicias omnes, si velim recensere, tempus me deficiat. Atque hæc suis locis explicabuntur. Non desunt Europæ montes, inter quos Pyrenæi, Alpesque, perpetuis nivibus albicantes: neque etiam silvæ & nemora, in quibus quum ferarum utilium alat copiam, nocivarum tamen raritatem meritò potest jactare. *Opera publica & privata.* Quid de Operibus publicis, tam sacris quàm prophanis, quid de privatis dicam? Innumera hîc magnifica Templa, innumeræ Abbatiæ, infinita Cœnobia, Monasteria, Xenodochia, ac Nosocomia: plurima Regum conspicua Palatia, innumeræ Magnatum & Principum magnificæ ac pulcherrimæ ædes: innumera denique & publica & privata ædificia. *Leges & instituta.* Habemus hîc Jura & Leges, habemus Religionis Christianæ dignitatem, habemus humanitatis delicias, habemus armorum vim; habemus Senatores innumeros, viros prudentiâ atque eruditione venerabiles. Denique si viros celebres conferre libeat; *Senatores & eorum frequentia.* nulla unquam tanta fuit in aliis Orbis partibus Heroum, virorumque nobilium frequentia: quanta in uno aliquo Europæ tractu. Artes verò Scientiasque hæc pars Orbis ita tractat, ut ob multarum rerum inventionem, Mater; ob conservationem plurimarum Nutrix Sapientiæ meritò dicenda sit. *Schola.* In hac sunt præstantissima florentissimaque bonarum literarum Athenæa, in aliis regnat mera Barbaries. Horum omnium virtutes recensere nimium foret. *Mores.* Vitia (quis autem iis caret?) brevibus aliquot dictis circumferuntur: quæ attexere libuit: *Franci*, simplices, rustici, vehementes. *Bavari*, sumtuosi, commessatores, procaces. *Suevi*, leves, loquaces, gloriosi. *Thuringi*, diffidentes, sordidi, contentiosi. *Saxones*, dissimulatores, versuti, contumaces. *Belgæ*, equestres, delicati, teneri. *Itali*, superbi, vindictæ cupidi, ingeniosi. *Hispani*, fastuosi, consulti, rapaces. *Galli*, elegantes, intemperantes, temerarii. *Cimbri*, magni, seditiosi, horribiles. *Sarmatæ*, edaces, superbi, furaces. *Boëmi*, inhumani, novatores, prædatores. *Illyrici*, mobiles, maligni, tumultuatores. *Pannones*, asperi, superstitiosi. *Græci*, miseri. Est & aliud haud minus lepidum: Pons *Polonicus*, Monachus *Boëmicus*, Miles *Australis*, *Suevica* Monialis, Italica *devotio*, Prutenorum *religio*, Teutonum *jejunia*, Gallorum *constantia*, nihil valent omnia.

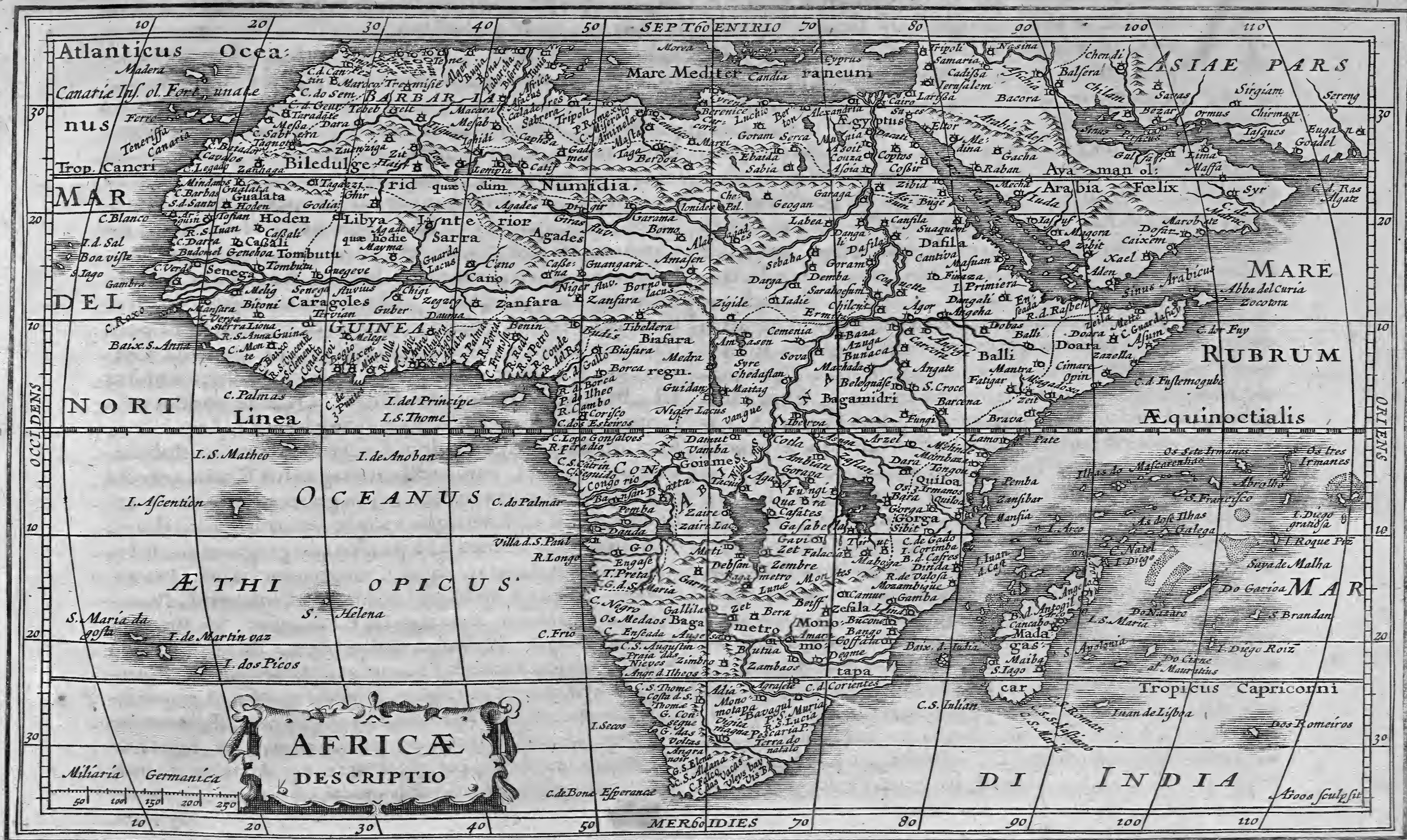
Nomina à quibus & cur indita.

AFRICA sequitur. Ea sic dicta est, si *Niciæ* credimus, ab *Afro* quodam socio *Herculis*, qui eum ad Gades usque comitatus est: sin *Iosepho* & *Isidoro*, ab uno ex posteris *Abrahæ*, cui nomen *Afer*: vel ut *Festus* autumat, à Græco φρίκη, quod horrorem denotat; est enim horroris expers, quum sita sit inter Tropicos. Arabes *Fricchiam* vocant, à verbo *Faruca* quod ipsis est dividere: est enim Africa à cæteris terræ partibus ferè divisa: vel ab *Ifrico* Arabiæ felicis Rege, quem primum omnium has terras ferunt coluisse. Græci *Libyam* vocant vel à *Libya Epaphi* filia, vel quia λειφύη; vel quod inde *Lips* ventus spiret. In Sacris litteris *Chamesia*, ab Arabibus & Æthiopibus *Alkebulam*, & ab Indis *Besecath* nominatur. Æquinoctialis circulus mediam ferè Africam secat. Tropici eam nondum excedunt: sed ipsa utrimque Tropicos gradibus decem atque amplius. Terminatur ad septentrionem Mari mediterraneo & freto Herculeo, ad ortum sinu Arabico sive Mari Erythræo, & Isthmo, qui est inter Mare Mediterraneum & Sinum Arabicum: ad meridiem alluitur Oceano Æthiopico: ad occasum Atlantico. Formam habet peninsulæ quæ isthmo, quam retuli, Asiæ conjungitur. Etsi verò ejus longitudo quæ ab Occasu ad Ortum patet, brevior sit Europæ longitudine, tamen reliqua pars ad Austrum tantum sese extendit, ut ei Europa vix conferri possit: habet enim spatium graduum pænè 70; Europa verò vix graduum 35. Præterea Europa tota sinuosa est, Africa uniformis & continua. Sed Europa, ut in ejus descriptione diximus, cultissima: hæc multis locis deserta. Illa jam olim nota, hæc non. Quantum incolitur Africa, fertilitate præstat. Verum magnâ parte inculta est, & vel arenis sterilibus obducta, vel ad situm Cœli deserta, vel multo ac malefico animalium genere infesta. Eximia &propemodum portentosa agrorum narratur feracitas, utpote qui locis quibusdam centesimo fœnore reddant cultoribus messem. Mirum est quod de Mauritaniæ ubertate dicitur: reperiri in ea vites, quas duorum hominum complexus capere non possit, uvarumque racemos cubitales. Arbores circa Atlantem proceritate insigni, enodi nitore, folio cupressi. Alit & Africa elephantes & dracones, qui ipsis belluis insidiantur, suoque complexu enecant; leones, bubalos, pardales, capreas & simias quibusdam locis supra modum frequentes. *Herodotus* asinos cornutos ibi nasci author est. Dracones insuper, hyænas, histrices, agrestes arietes, thores, hoc est ex hyæna & lupo genitos, pantheras, struthiocamelos, & præter multa serpentum genera, cerastas & aspidem, cui pesti ichneumonem minimum animal natura opposuit. Cervus autem & aper, eodem teste, prorsus in Africa nullus est. Basiliscum etiam alit Africa. Quæ de eodem narrantur, fabulosa quidam suspicati sunt. Atqui *Leone* Pontifice constat ad ædem Luciæ sub fornice stabulatum basiliscum, cujus adflatu magna lue Roma adfecta fuit. Sunt & varia monstrorum genera, quorum diversitatem multitudinemque inopiæ aquarum adscribunt, ad paucos sive amnes sive puteos congregantibus se feris. Africam Romani divisere in provincias sex. *Proconsularem*, in qua Carthago: *Numidiam Consularem*, *Bizacchium*, *Tripolitanam*, *Mauritaniam Cæsariensem*, & *Mauritaniam Sitiphensem*. *Ptolemæus* initio lib. 4. duodecim ejus Provincias seu Satrapias numerat, *Mauritaniam Tingitanam*, *Mauritaniam Cæsariensem*, *Numidiam*, *Africam propriè dictam*, *Cyrenaicam*, *Marmaricam*, *Libyam propriam*, *Ægyptum Superiorem*, *Inferiorẽ*, *Libyam interiorẽ*; *Æthiopiam sub Ægypto*, & *Æthiopiam interiorem*. *Leo Africanus* totam Africam dirimit in quatuor partes, *Barbariã*, *Numidiã*, *Libyam*, & Nigritarum *Regionem*.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

AFRICÆ DESCRIPTIO
Atlanticus Oceanus
Mare Mediterraneum
ASIAE PARS
MAR DEL NORT
OCEANUS ÆTHIOPICUS
MARE RUBRUM
MAR DI INDIA
Æquinoctialis
Tropicus Capricorni
Trop. Cancri
Linea
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Biledulgerid quæ olim Numidia
BARBARIA
Libya interior
GUINEA
Arabia Fœlix
Ægyptus
Mada gas car
Miliaria Germanica
Arnoos sculpsit

Regionem. Sed in hoc deceptus est *Leo*, quod terminum Africæ non posuerit Mare rubrum, sed Nilum: quo factum est, ut Ægyptum & reliquam partem orientalem Asiæ adjudicarit. Nos igitur præter quatuor illas partes à *Leone* enumeratas ponimus in Africa *Ægyptum*, *Æthiopiam superiorem* sive *interiorem* in qua Abyssini: *Æthiopiam inferiorem* sive *exteriorem* in qua Manicongi, & *Insulas*. *Ægyptus* ab austro in boream longo tractu porrigitur. Termini sunt ab occidente ultra Nilum deserta Barcæ, Libyæ & Numidiæ, cum regno Nubiæ. Ab austro agro Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab occasu in ortum nonnihil fertur. Ab ortu sunt deserta Arabiæ, quæ inter Ægyptum & Mare rubrum sita sunt. Ab aquilone clauditur Mari mediterraneo. Cætera de Ægypto in singulari ejus descriptione explicabimus. *Barbariam* hodie vocant totum Africæ tractum ab Ægypto ad fretum Gaditanum, qui Mari mediterraneo & Atlante monte concluditur, continetque regna Marocci, Fessæ, Teleusinum, Tunetanum & Barcæ, de quibus fusiùs in Barbariæ descriptione. Nunc satis fuerit Lectori limites commonstrasse. *Regnum* itaque *Marocci* dividitur in has provincias, *Heam*, *Susam*, *Guzulam*, *Marocci terram*, *Ducalam*, *Hoscoram & Tedletem*: Terminatur Oceano atlantico, Atlante ipso, & regno Fessæ. *Regnum Fessanum* ab occasu habet Mare atlanticum, à septentrione fretum Herculeum, ab ortu Mulviam flumen, ab austro regnum Marocchi: ejus regiones sunt *Temesna*, *Territorium Fessæ*, *Asgara*, *Elhabata*, *Errifa*, *Garetum*, *& Elchausum*. *Teleusinum Regnum* quod & *Tremisen* vocant, terminatur à meridie deserto Numidiæ: ab ortu fluvio Majore, à septemtrione Mari mediterraneo. *Regnum Tunetanum* complectitur totum terræ tractum à fluvio Majori ad Mesratæ regionis amnem. Ejus regiones sunt quinque, *Bugia*, *Constantina*, *Tunetanum territorium*, *Tripolis*, & *Ezzaba*. *Barca* seu *Barcha* à finibus Mesratæ protenditur ad Ægypti confinia. *Numidia* hodie *Biledulgerid* dicitur. Ejus fines ab occidente Mare atlanticum, à septemtrione mons Atlas, ad ortum Ægypti confinia, ab austro deserta Libyæ. Regiones *Tesset*, *Segelmessa*, *Seb*, *Biledulgerid*, *Dara & Fezzen*. *Libya* veteribus *Sarra* dicta, quod deserta sit. Initium ejus à Gaogæ regno prope Nilum, exporrigiturque occidentem versus, ad regnum usque Gualatæ quod atlantico Mari adjacet, à septemtrione Numidiæ regno contermina est, à meridie Nigritarum. *Nigritæ* dicuntur vel ab incolarum colore nigro, vel potius à flumine Nigro quod hanc regionem lambit. Habent ad ortu Nili confinia: ab occasu Oceanum occiduum: à meridie partim Mare æthiopicum, partim regnum Manicongi: à septemtrione verò Libyæ deserta. Regna eorum sunt quinque & viginti, *Galata*, *Guinea*, *Melli*, *Tombutum*, *Gago*, *Guber*, *Agadez*, *Cano*, *Caseva*, *Zegzeg*, *Zanfara*, *Gunangara*, *Bornum*, *Goago*, *Nubia*, *Biro*, *Temiamo*, *Dauma*, *Medra*, *Goram*, *Territorium Anterotense*, *Territorium Gialofæ*, *Ora Guinea*, *Territorium Melegense*, & *Regnum Benin*. *Abyssini* incolunt superiorem sive interiorem Æthiopiam, quorum Princeps *Prete gianni* dicitur. Ejus regio perampla, utrumque penè Tropicum contingit, extenditurque inter Oceanum æthiopicum & Mare rubrum. A septemtrione habet Nubiæ & Bugiæ populos Ægypto confines. Ab ortu Mare rubrum, à meridie Lunæ montes, ab occasu regnum Manicongi, Nigrum amnem, Nubiæ regnum & fluvium Nilum. Regna ei subjecta hæc, *Barnagnes* sive Barnagassum, *Tigremaum*, *Tigrai* in qua urbs *Caxumo*, *Angote*, *Amara*, *Xoa*, *Goyami*, *Bagamedrum*, *Gueguere*, *Fatiagar*, *Damur*,

Dancali

Dancali & *Dobas*. *Aethiopia inferior* ſive exterior eſt auſtralis Africæ pars, *Ptolemæo* incognita. Ejus initium eſt ad occaſum ſupra Zaire fluvium, non longè ab Æquatore, totamque complectitur littoralis Africæ partem, ultra ipſum Æquatorem uſque ad fretum Arabicum. Regiones ejus quinque: *Ajana* terra, in qua regna *Del* & *Adea*: *Magaduzzum*: terra *Zanguibara*, cujus Regna *Melinda*, *Mombazza*, *Quiloa*, *Mozambique*, *Manoemuci*, *Cefala*, *Manopotapa*, *Torra* & *Butua*: *Cafrorum* regio & *Manicong*, cujus provinciæ ſex, *Sunde*, *Pango*, *Songo*, *Bamba*, *Barra*, & *Pemba*, quibus adduntur regna *Angolæ*, *Loangi*, & *Anzichi*. Lacus. Lacus aliquot immenſi ſunt in Africa, qui maria potius eſſe videantur, quorum præcipuus eſt *Zambre*, cujus ambitus ad quinquaginta mill. patet, ex quo profluunt *Nilus*, *Zaire*, & *Cuama* amnes. Flumina. Habet etiam hæc Orbis Terrarum pars immenſos fluvios, *Nilum*, *Nigrum*, *Senagam*, *Cambram*, *Zaire*, *Cuamam*, & *Spirius Sancti flumen*, qui omnes inundatione ſuâ, terram mirificè rigant, ac fertilem reddunt. Habet præterea montes plurimos, & maximos, Montes. inter quos principem locum tenet *Atlas*, qui immanibus altiſque jugis, è mediâ arenarum vaſtitate conſurgens extollitur, utpote ſupra nubes: adeò ut ejus cacumen proſpici nequeat. *Columnam Cœli* indigenæ nuncupant. Incipit ab occaſu, ubi & atlantico Mari nomen imponit; inde perpetuo dorſo variè flexus extendit ſeſe orientem verſus: ad confinia Ægypti eſt rotundus, arduus, inciſis rupibus præceps ac invius, frigidiſſimus, nemoroſus, ſcatebris fontium riguus. Montis hujus vertex altis etiam æſtate nivibus operitur: quinetiam & ejus dorſum incrudeſcente Boreâ nonnunquam altâ nive arbores ſuperante tegitur, quâ tam pecudes quàm homines interimuntur. Præterea mons altiſſimus *Sierra Liona* dictus, cujus vertex ſemper nubibus obumbratur, ex quo terribilis tumultus & fragor ob continua fulmina ac tonitrua, ad multa milliaria in Mari auditur, unde & *leonum* rupes dicitur. Montes item Lunæ veteribus etiam cogniti ſub Tropico Capricorni locantur, aſperrimi ſanè ac incredibili altitudine, à gētibus feris inhabitati, prope quos ſunt valles immenſæ profunditatis, adeo ut illic centrum terræ penè eſſe videatur. Sunt denique, *Cantaberes* Montes in Angolæ regno argenti fodinis ditiſſimi, & alii quos in particularibus deſcriptionibus recenſebimus. *Inſulæ* autem circa Africam nobiliores hæ ſunt. In Oceano atlantico eſt *Inſula portus ſancti*, eſt *Madera*, ſunt *Canariæ* & *Capitis viridis*. *Inſula portus ſancti* ſic dicta à detectoribus qui periculoſâ ac dubiâ ejus navigatione emenſâ & ſuperatâ hunc locum ſic vocari in rei memoriam voluêre. Ambitus ejus circiter quindecim milliarium. *Madera* à magnâ quæ hîc creſcebat arborum copiâ nomen accepit. Peridromus ejus circiter centum & 40 milliarium. *Canariæ* ſic dictæ à canum, quæ ibidem erat, multitudine: *Fortunatæ* à veteribus olim nominabantur. *Plinius* ſex commemorat: *Ombrio*, *Iunoniam majorem*, *Minorem*, *Caprariam*, *Nivariam*, & *Canariam*. *Ptolemæus* nominat *Aproſuum*, *Heram*, vel *Autolalam*, *Pluitaliam*, *Caſperias*, *Canariam* & *Centuriam*, omneſque rectâ fere in Septemtrionem lineâ diſponit. *Cadamuſtus* decem, ſeptem cultas, tres deſertas: nomina cultarum ſunt, *Fractæ lanceæ*, *Magnæ ſortis*, *Grancanariæ*, *Teneriffæ*, *Gomeræ*, *Palmæ*, *Ferro*. *Caput viride* arboribus virentibus conſitum eſt, atque ex eo nomen habet. Inſulæ ejus occidentem verſus in medio Oceano jacent. Sunt autem *S. Antonii*, *S. Vincentii*, *S. Luciæ*, *S. Nicolai*, *Salis*, *Bona viſta*, *Maggio* vel *May*, *S. Iacobi*, & *Ignis*. In Oceano æthiopico ſunt *Inſula Principis*, & *S. Thomæ*. Poſt promontorium bonæ ſpei ſunt aliæ inſulæ, incultæ omnes præter unam *S. Laurentii*.

Nomen, à quibus & cur inditum. AFRICÆ in mea partitione succedit *Asia*. Ea nomen sortita ab *Asia* nympha (teste *Varrone*) ex qua & *Iapeto* trahitur *Prometheus*. Alii dicunt appellatam vel ab *Asio Atyis* filio, vel ab *Asio* Philosopho, qui *Troï* Palladium ad urbis custodiam dedit: hunc, ut gratiam referret, ditionem suam omnem quæ antea Epirus dicebatur, Asiam vocasse. Ab hac autem postea tanquam nobiliori parte reliquus omnis tractus, Asia dici cœpit. Porrò ut Libya & tertiam Orbis portionem significat, & ejus portionis partem: ita & Asiam observatum est significare & totam continentem; & partem illam quæ intra Taurum montem est: in qua Lydi, Cares, Lycaones, Paphlagones, Iones, Æoles, aliique; quæ pars distinctionis gratia vulgò Asia minor: Turcis *Natolia* dicitur. *Varro* lib. 4. de L. *Nam & Asia, quæ non Europa, in qua est Syria: & Asia dicitur prioris pars Asiæ, in qua est Ionia & provincia nostra.* Asia autem universa *Semia* sacris Scriptoribus nuncupatur. *Situs.* Sita est propemodum tota in septentrionali Orbis plaga ab Æquatore usque ad grad. 80. latitudinis boreæ, exceptis tamen insulis ad Asiam pertinentibus, quarum aliquot ultra Æquatorem porriguntur. Vnde maxima diversitas per totam Asiam in magnitudine dierum artificialium conspicitur. Nam in ultimo ejus Parallelo, qui nō longè ab Æquinoctiali per extremam Malacæ regni oram ducitur, longissimus dies est horarum penè 12. Circa medium Asiæ Parallelum est horarum 15. & in ejus borealissimo Parallelo perpetua lux æstatis quatuor ferè integris mensibus perdurat. At secundùm latitudinem protenditur à Meridiano grad. 52. usque ad Meridianum ductum per grad. 196. secundum nonnullos: sed si *Mercatoris* nostri descriptionem sequamur, occidentalissimus ejus Meridianus per grad. 57. transit, juxta extremam Asiæ minoris occidentalem oram: & orientalissimus per grad. 178. Ad septentrionem habet Mare scythicum, à meridie indicum, ab ortu eoum, ab occidente sinum arabicum siue Mare rubrum, & mediterraneum, & euxinum. Et ut superiore parte continua est Europæ, ita in parte australi isthmo Africæ conjungitur. *Plinius* tamen & *Strabo*, aliique nonnulli, Asiam ad Nilum usque protendunt, totamque Ægyptum Asiæ adnumerant. In Asia Cœli admodum jucunda salubrisque temperies, aër clementissimus ac mirè temperatus. *Cœli temperies.* Non tamen omnis Asia hanc Cœli moderationem sentit: nam ejus dextera atque sinistra, teste *Mario*, calore ac frigore iniqua ac intolerabilia sunt. Deliciæ hujus regionis tantæ sunt, ut etiam in proverbium cesserint. Terra omnis & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, ita nobilis, ut facile omnibus terris antecellat. *Soli fertilitas.* Spectanda hîc fructuum, aromatum, metallorum, gemmarum copia. Hinc balsamum, calamum, thus, myrrham, cassiam, cinnamomum, caryophyllum, piper, crocum, ligna odorifera, resinam, muschum, margaritasque omnis generis accipimus. Spectanda hîc animalium diversorum varietas. *Animalium varietas.* Alit enim innumeros elephantes, camelos, & alia complura animalia tum domestica, tum sylvestria. Spectanda ingenia, divitiæ, potentia incolarum. Hîc primùm homo à DEO conditus: hîc prima Ecclesiæ Dei sedes: hîc primum Artes inventæ: hîc lex lata; hîc Euangelii doctrina miseris mortalibus cum spe beatitudinis concessa per DEI filium *Iesum Christum*. Hîc linguarum varietas à DEO mortalium generi immissa, in exstructione turris Babel. Hîc primum in inferiores potentiorum Imperium ortum est. Hîc *Nimrod* regnare cœpit: de quo in Genesi legimus.

Totius

SEPTENTRIO
EUROPÆ PARS
AMERICÆ PARS
Mare Tartaricum
Nova Zemla
RUSSIA
Moscovia
Samoieda
Molgozaia
OCEANUS OCCIDENTALIS
Anian Fretum
I. de Paxaros
Corea
Iapan
Græcia
Constantinopolis
Natolia
Mediterraneum
Pontus Euxinus
Cyprus
Armenia
Mare de Sala ol: Caspium
TARTARIA
Karakythay
Iougoria
CHINA
Tangut
Cergut
Cathaio
PERSIA
Assyria
Babylon
Mesopotamia
Arabia Foelix
Mare Rubrum
Mare Arabicum et Indicum
Sinus Persicus
India Extra Gangem
India Intra Gangem
Golfo de Bengala ol: Sinus Gangeticus
Ceilan
Maldiva
Siam
Cantam
Quancii
Foquiam
Nanqui
OCEANUS CHINENSIS
PHILIPPINÆ INSULÆ
Luconia
Ilhas de Ladrones
Archipelagus S. Lazari
Moluccæ
Borneo
Celebes
Nova Guinea
Gilolo
Banda
I. Timor
Iava
Sumatra
MAR DI INDIA
AFRICAE PARS
Alexandria
Cairo
Ierusalem
Zocotora
Tropicus Cancri
Æquinoctialis Linea
BARBARIA
I. da Pracel
Ilhas de Diego Roiz
Os tres Irmanos
Baixo dos Chagos
I. do Gamo
I. d. Polvera
Terra alta
Miliaria Germanica
50 100 150 200 250
ASIA
Arnos sculpsit
70 80 90 100 110 120 130 140 150 160 170 180 190

Imperium Majorũ. Totius autem tractus Asiatici monarchæ primi fuere *Assyrii*, quorum postremus *Sardanapalus*, unicæ luxuriæ, profligatissimeque mollitiei homo, inter scortorum greges deprehensus ab *Arbacto*, nec multò post ab eodem in prælio victus, instructâ incensâque pyrâ, se & divitias suas in incendium misit. Postea ad *Persas* devolutum imperium. Inter quos *Xerxes Darii* filius bellum à patre cœptum adversus Græciam, quinquennium instruxit, copiasque decies centum millium, strato super Hellespontum ponte, ex Asia in Europam deduxit: quas naves quoque decies centum mille numero comitatæ sunt: frustraneo conatu: quum is qui Deo minitari, Mari insultare, Neptuno compedes injicere, Cœlo tenebras inducere, montes solo æquare, totum Orbem concutere ausus fuerat, vix, profligatis copiis, piscatoris scaphâ fretum trajecit, fracto hibernis tempestatibus ponte. Postremus Persici imperii *Darius* fuit, qui victus superatusque ab *Alexandro*, Macedonum Monarchiæ viam fecit, qui primus eam ex Asia in Europam transtulit. Nunc autem Asia universa secundùm ejus imperia quibus administratur, nobis non ineptè dividi posse videtur. Cujus prima pars paret imperio Turcico, cujus origa à *Mahumeto*, ditio perampla. Sed & Moscoviæ Dux magnam Asiæ partem occupat, inclusam Mari glaciali, Oby fluvio, Kitaja lacu, & lineâ inde ductâ ad Mare Caspium, Isthmumque qui inter hoc Mare, & Pontum est. *Tertiam* partem magnus *Cham* Tartarorum imperator possidet, cujus fines à meridie sunt, Mare Caspium, Iaxartes fluvius, Imaus Mons: ab ortu & septemtrione Oceanus: ab occidente Moscoviæ regnum. *Quartam* habet rex Persarum *Sophi*. Huic ab occidente est Turca, à septemtrione Tartarus, à meridie rubro Mari alluitur, ad ortum verò Indo flumine. *Quinta* pars continet Indiam tam intra quàm ultra Gangem, quæ non ab uno solo ut reliquæ, sed pluribus regulis (nam quælibet illius regio proprium ferè habet principem quorum nonnulli etiam magno *Chamo* vectigales sunt) regitur. *Sexta* habet regnum Chinæ amplissimum. *Septima*, insulas omnes in Oceano indico & orientali, variè dispersas complectitur. Inter quas *Tabrobana & Zeilan*, duæ *Iavæ* patrum memoria à Lusitanis detectæ, *Borneo*, *Celebes*, *Palohan*, *Mindanao*, *Gilolo*, cum *Moluccis* aromatiferis, tum *Iaponia*, & nuperrimè inventa *nova Guinea*; de qua an insula sit, an terræ australi connexa, nondum constat. Veteres verò, ut *Strabo* 11, & *Arrianus* 5, multifariam eam divisere. *Ptolemæus* in 47. regiones ac provincias distribuit, cujus descriptionem tradit, quinto, sexto, ac septimo Geographiæ libris, duodecim videlicet tabulis absolutam. Habuit hæc tres urbes toto terrarum Orbe celeberrimas, *Babylonem*, *Niniven*, & *Hierosolyma*. Urbes. Habet lacus piscosos & immensos, atque unum Lacus. Mare Caspium in modum vastissimi lacus, quod ad Oceanum usque non pertingit. Fluvios item plurimos, Flumina. inter quos clariores sunt *Tigris*, *Euphrates*, quorum *Moses* in Genesi meminit, *Iordanus*, *Indus*, *Ganges*. Montes hîc Montes. etiam insignes atque admirandi, inter quos *Mons Taurus* qui totam Asiam dirimit, ab eóis veniens littoribus, immensus ipse & innumerarum penè gentium arbiter, dextero latere septemtrionalis ubi primùm ab indico Mari exsurgit: lævo meridianus, & ad occasum tendens, donec prementi terras occurrant maria, velut de industriâ rerum naturâ subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum: illinc Caspium & Hyrcanum, contraque Mæoticum lacum. Torquetur igitur collisus inter hæc claustra: & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata Riphæorum montium juga, nume-

numerosis nominibus & novis quacumque incedit insignis. *Imaus* primâ parte dictus, mox *Emodus*, *Paropamisius*, *Circius*, *Chambades*, *Pharphariades*, *Chroates*, *Oreges*, *Oroandes*, *Niphates*, *Taurus*: atque ubi se quoque exsuperat, *Caucasus*: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis *Sarpedon*, *Coracesius*, *Cragus*, iterumque *Taurus*. Vbi verò sese aperit, *Pylarum portarumque* nomine unitatem sibi vendicat, quæ alibi *Armeniæ*, alibi *Caspiæ*, alibi *Ciliciæ* vocantur. Ejus latitudo plerisque in locis est stadiorum trium millium: longitudo tanta, quanta ipsius Asiæ, utpote stadiorum 45 millium: hoc est milliarium Italicorum 5625. ab orâ scilicet Rhodiensi ad extremos usque Chinæ & Tartariæ fines. Sed de his satis. *Opera publica.* Ad Opera publica transeo, quæ sanè inprimis superba & magnifica habuit, atque inter septem Orbis miracula numerata, vel meritò numeranda. Inter quæ primùm occurrunt *Babylonis muri*, quos *Semiramis* condidit, aut saltem ruinosos instauravit, coctili latere & bitumine ferruminatos, ducenos quidem pedes altos, quinquagenos latos, adeò ut quadrigas inter se occurrentes reciperent, turresque haberent trecentas, plures multò habituri, nisi aliquâ ex parte paludes pro mœnibus fuissent. Cui tanto tamque portentoso operi adhibita feruntur trecenta hominum millia. *Herodotus* author est, muros Babylonis habuisse crassitudinem quinquaginta cubitorum regiorum, celsitudinem ducentorum. Per ambitum centum portæ stabant æreæ. *Templum Dianæ Ephesiæ* factum à totâ Asiâ ducentis & viginti annis, ut testantur historiæ. Hoc autem in solo palustri fecere, ne terræ motum sentiret aut hiatus timeret. Et ne in lubrico & instabili tantæ molis fundamenta locarentur, ante calcatis ea substravere carbonibus, deinde velleribus lanæ. Templi longitudo erat 425 pedum, latitudo 220. Columnæ in eo centum viginti septem à singulis regibus factæ, ex quibus 36 erant cælatæ. Operi præfuit Ctesiphon. Fuit & *Sepulchrum* quod *Artemesia* regina Cariæ *Mausolo* marito defuncto erexit, inter Orbis miracula adnumeratum: cujus altitudo attollebatur 25 cubitis: cingebatur columnis triginta. Patebat & austro & septemtrioni pedes 36. Atque hæc inter Orbis miracula recensentur. Fuit denique magnificum illud *Templum*, quod anno regni sui quarto ædificare cœpit *Salomon*, non immeritò septem Orbis miraculis adnumerandum. Triginta inprimis hominum millia cædendis arboribus, ut cedris & cupressis, fuere in Libanum destinata. Lapicidarum verò extiterunt octoginta millia. Latitudo templi fuit vicenûm cubitorum; sexagenûm longitudo, altitudo fornice distinctâ centenûm & vicenûm. Inferioris structuræ materia erat ex candenti lapide. Amplitudo vestibuli denûm cubitorum. Cellæ erant vicenæ pervio inter se usu, aliæque his suppositæ. Trabes erant cedrinæ, cedrina concameratio, auro illita, ut parietes omnes. Sanctior locus à reliquo templi corpore distinguebatur muro, in quo erant januæ sculptæ, vela ductilia, variis mæandris & floribus intexta. Duo cherubini ex puro auro. Pavimentum pedalibus aureis instructum. Januæ vicenûm cubitorum altitudine, ambitúque duodecim. Erat & vas æneum tantæ magnitudinis, ut ab re nominatum sit mare, quod vituli duodecim diversas mundi plagas, terni singulas, prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorum capax. Erant & aliæ figuræ, quas longum esset recensere. Altare fuit æreum denûm pedũ altitudine, longitudine duplo majore. Item mensa una aurea. Phialarum & aurearum paterarum decem millia. Sed hæc de hac Orbis portione dicta sufficiant: ad Americam quartam Orbis partem transeo.

America nomina unde deducta. QVARTAM hanc Orbis Terrarum partem Veteribus incognitam *Christophorus Columbus* cùm reperisset, *Indiam*; alii ob vastitatem *novum Orbem* dixêre: est enim ingens & nostro Orbi, hoc est Europæ, Africæ, Asiæ, simul conjunctis ferè par: uti ex ipso tabulæ nostræ universalis conspectu liquet. Dicitur & *America* ab *Americo Vesputio* Florentino qui primus post *Columbum* continentis partem ultra Æquatorem ab ortu detexit, in quâ sunt *Paria* & *Brasilia* regiones. Quando autem America primùm coli cœpta sit, incertum est: certè multis seculis ignota latuit: nam quod de Romanis quidam suspicantur, faciliùs dicitur quàm demonstratur, & commentum illud accuratè refutatum est à *Gasparo Varrerio*. *Senecam* enthysiasmo poëtico raptum aliquid de hac in *Medeâ* cecinisse nonnulli opinantur: sed furor est opinari vel illi, vel ulli eo seculo has partes fuisse cognitas. Primus post multa & adhuc ignota nobis annorum sæcula *Christophorus Columbus Genuensis*, auspiciis Regis Castellæ rem tantam feliciter invenit, edoctus (ut creditur à nonnullis tam clari facinoris gloriam arrodentibus) ab Hispano quodam nautâ, diu Mari atlantico jactato: factum id anno cIↃ CCCC XCII. Post eum tentavit idem *Americus Vespucius* auspiciis Regis Portugalliæ; factique præmium retulit, quod totus ille tractus ab ipsius nomine Americæ, ut diximus, appellationem habeat. Porrò universus hic Orbis à septemtrione ad meridiem exporrectus est duarum magnarum peninsularum formâ quæ tenui isthmo connectuntur: earum altera dicitur America septemtrionalis, altera meridionalis. *Situs.* Lógitudo ejus extēsa est inter Meridianum gr. 190. & Meri. gr. 67. Latitudinis terminus austrum versus, est fretum Magellanicum, id est, gr. LII. septemtrionem autem versus, gr. LXVII. sursum pleraque adhuc sunt ignota. Habet igitur ab ortu Solis Mare atlanticum, quod vulgo vocant *Del Nort*; à meridie, Terram australem Magellanicam, freto interfluente disjunctam. Ab occasu, mare pacificum, *Del Zur*: à septemtrione, incertum terras an maria. Tota crcumnavigatio est circiter XXXII millium milliarium, ut tradunt probatiores. Est enim tota circumnavigata, præter eum tractum qui septemtrionem respicit, cujus littora nondum perlustrata sunt. Regio in universum multiplex est ac varia: Frumento initio & vino caruit: ejus loco tulit *Mayz*, leguminis genus, sic enim vocant, ut vinum *Chichia*: lintres *Canoas*: regulos *Cacicos* nominant. *Soli fertilitas.* Ad sementes faciendas terram non arant; sed modicæ altitudinis scrobibus effossis, tria quatuorve grana in unam demittunt, terrâque operiunt. Singuli culmi tribus quatuorve paniculis onusti adolescunt, quarum singulæ grana centum & amplius fundunt. *Maizii* scapus hominis altitudinem exsuperat, ac quibusdam in provinciis bis in anno colligitur. Aliud etiam genus panis habent vulgò *Cazabi* dictum. Id ex jucca conficitur: radix est napi crassitudine, quæ nullum ex se semen fundit, sed cannas tantùm quasdam nodosas & solidas, viridibus foliis, ut cannabis. Eas cannas, ubi maturitas adest, in taleas duos palmos longas exsecant, quas in tumulos quosdam (*Conuchos* appellant) digestas, terrâ obruunt: quoties verò id genus panis conficere volunt, earum radicum quantum visum est eruunt, paucas tamen unaquâq; vulsione, quia brevi corrumpuntur. Duo pręterea radicum genera sunt, alteras *Battatas*, alteras *Haias* vocant, specie propè similes, nisi quod haiæ minores & sapidiores sunt.

Plantantur

SEPTENTRIO
Circulus Arcticus
Groenlandiæ pars
Hudsons Baie
Terra de Labrador
AMERICA SEPTENTRIONALIS
ASIAE PARS
Grandes Corrientes
Fretum Anian
Quivira Regnum
Nova Francia
Virginia
Florida
Le Grand Banc
I. Bus
Frisland
Rocol
Hibernia
I. Brasil
I. das Maidas
Corvo
Flores
al. Flandricæ
Acores I.
Iapan
Aquita
I. d. Ladrones
I. de Paxaros
OCEANUS OCCIDENTALIS
MAR DEL NORT
Tropicus Cancri.
Una Colona
De Sierta
Maloabrige
La Rocca Partida
I. Anublada
Antillas
Spangnola
Insule de C. Verde
MAR DEL ZUR
B. d. S. Bartholome
I. de S. Petro
Los Iardinos
Barbudos
I. d. Aves
Æquinoctialis Linea
S. Ians Eylant
Hoornse Eylanden
Cocos Eylant
Verraders Eyl.
Eylant van goede hoope
Vlieghen Eylant
Waterlant
Eyl. sonder gront
Honden Eylant
Oceanus Peruvianus
Tropicus Capricornus
AMERICA MERIDIONALIS
Guiana
Peru
Cusco
Brasilia
S. Philippe
MARE PACIFICUM
I. de Iuan Fernando
Rio de la Plata, id est Argentus flavius
Fretum le Maire
Fr. Magallanicum
Tierra del Fuego
Staten lant
Miliaria Germanica com.
AMERICÆ DESCRIPTIO
Terra Australis Incognita
Aegos sculpsit
OCCIDENS
ORIENS
170 180 190 200 210 220 230 240 250 260 270 280 290 300 310 320 330 340 350 360 10 20

Plantantur autem, & ſextum intra menſem fructum comedunt: cæterùm ſapore aliquantulùm dulci, ſed ſatietatem mox & faſtidium inducente; exigui etiam admodùm ſucci ſunt, ventosque, ac ſupervacuos flatus gignunt. Magnam etiam arborum vim habent eæ terræ quæ uvas quaſdam agreſtes ferunt. Earum acini, prunorum ſilveſtrium ſpecie quæ è ſpinis & arbuſtis naſcuntur, nigro folliculo veſtiuntur: ſed quia multùm illis ligni, parum pulpæ, ineſt, ex iis indigenæ vinum non conficiunt. Sunt & arbores olivarum feraces, ſed quæ inſuavi odore, tum ſapore etiam pejore ſunt. Varias fructuum ſpecies, easque abundè habent; quales ſunt *Hovi*, *Platani*, *Pineæ*, *Guiavæ*, *Mamei*, *Guanavanæ*. Fert præterea ipſa regio ſaccharum, goſſypium, linum, aliaque ut apud nos, multasque alias arbores, atque herbas. Habet quoque aromata, margaritas ac gemmas: & auri & argenti incredibili copiâ affluit; aliisque metallis ac mineralibus. Sed neque boves ante habuit, neque equos, neque mulos, neque aſinos, neque oves, capras, canes. Proinde mirandum non eſt ſi indigenæ ad primum equi conſpectum perculſi fuerint. Mures gliresque ex Antverpianâ nave quæ per fretum Magellanicum ulterius navigabat, primam illic originem habuere: ex eo in tantùm ſive ſoli, ſive animantium ipſorum fœcunditate creverunt, ut ſæpe ſpem meſſis, autumnique, in herbis & arboribus arroſerint. Animalia varia alit partim nota nobis, partim ignota. Inter alia prodigioſum reperitur animal, cujus ventri natura alterum ventrem marſupii inſtar affixit. Quoties demigrat, catulos in eum loculum recondit & geſtat. Id animal corpus & roſtrum vulpis: manus ac pedes cercopitheci: aures veſpertilionis habet. Aliud quoque eſt animal (quod *Caſcuij* indigenis dicitur) nigri porci ſpecie, piloſum, duriſſimo corio, exiguis oculis, auribus patulis, ungulis fiſſis, brevi promuſcide munitum, ut Elephas: barritu adeò terribili ut homines obſurdefaciat: cæterùm carne ad eſum ſuavi. Aprorum præterea montanorum, & ferociſſimarum tigrium ingens copia reperitur: leones etiam, ſed timidi, qui viſo homine fugiunt, & alia. Sunt & pavones, phaſiani, perdices & alia avium genera varia, ſed longe noſtris diſcrepantia. At de his fuſiùs in particularibus deſcriptionibus dicemus. Dividitur univerſa America in duas peninſulas maximas, ut ſuprà diximus: quarum altera America ſeptemtrionalis, quæ tota circa Æquatorem jacet, dicitur: altera meridionalis, quia majori ex parte ultra Æquatorem protenditur; licet nonnullæ ejus regiones etiam circà Æquatorem ſint. Septentrionalis in varias regiones dividitur, quæ ſunt, *Quivira*, *nova Hiſpania*, *Nicaragua*, *Iucatan*, *Florida*, *Apalchen*, *Norumbega*, *Nova Francia*, *Terra Laboratoris*, & *Virginia*. Meridionalis partes ſunt multæ: ſed præcipuæ & hactenus quidem ſuperatæ barbarisque ereptæ hæ ſunt: *Caſtella aurea*, *Popajana*, *Peruvia*, *Chili* & *Braſilia*. Gloriatur inprimis duabus urbibus *Cuſco* & *Mexico*. *Cuſco* Americæ meridionalis metropolis & primaria civitas, eâ amplitudine, fortitudine ac magnificentiâ, ut cum pulcherrimis etiam Galliæ vel Hiſpaniæ urbibus, invictâ arcis munitione, & hominum potiſſimùm nobilium frequentiâ, ædificiorum ſerie ac diſpoſitione, & ſitus amœnitate meritò contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, ſed nobilium, procerum, maximorumque principum ſedes eſt; qui partim intra urbis mœnia, partim in villulis ſuburbanis, ruri magno numero degunt. Inter quæ quidem præcipua ſunt palatia Procerum quatuor, qui hujus reipublicæ clavum moderantur, quæ ſuperbiſſimè, ſumptu propè immenſo marmoreis

moreis quadratiſque lapidibus ſtructa atque depicta videntur. Plateæ cùm omnes ſint rectæ, crucis formam pleriſque in locis efficiunt, nulla autem eſt per quam non amœnus delabatur rivulus canali ductus, utrimque lapidibus veſtito. Forma civitatis quadrangularis, in latere collis, exiliter atque venuſtè deprimitur. In clivoſo & difficili montis aſcenſu, admirandæ pulchritudinis arx ſpectabilem atque amœnam hanc urbem reddit: cujus ſive pulchritudinem, ſive ingentem ædificii molem conſideres, perpaucæ ſimiles in univerſa Europa illis ſunt viſæ, qui terras quamplurimas perluſtrarunt. *Mexico* ſive *Temiſtitan* in Hiſpania nova, Mexicana provincia, opulenta & celeberrima civitas, de qua infra in deſcriptione novæ Hiſpaniæ acturi ſumus. Ad alia pergimus. Multis inclytis amnibus hæc Orbis pars irrigua, quorum pleri-

Lacus & Flumina. que auriferi; lacubus ac fontibus copioſa. In lacubus ac fluviis piſcium magna copia, unum eorum genus qui ab Hiſpaniolæ indigenis vulgo *Manati* appellantur. Hîc piſcis trutæ propè formam referens, XXV pedes longus, XII craſſus eſt, capite & cauda bovem referens, exiguis oculis, pelle dura & piloſa, coloris veneti, pedes duos elephantinis ſimiles habet. Fœminæ ejus generis, ut vaccæ

Montes. catulos pariunt, eoſque gemino ubere alunt. Montes hîc etiam paſſim plurimi, inter quos eſt, ut teſtatur Benſo, Mons flammivomus, qui per ingentem craterem tantos ſæpe flammarum globos eructat, ut noctu latiſſimè ultra centum millia paſſuum incendia reluceant. Nonnulli opinati ſunt intus liquefactum aurum eſſe, perpetuam ignibus materiam. Itaque Dominicanus quidam monachus, quum ejus rei periculum facere vellet, ahenum & catenam ferream fabricari curat: moxque in montis cacumen cum aliis quatuor Hiſpanis aſcendens, catenam cum aheno in caminum demittit: ibi ignis fervore ahenum cum parte catenæ liquefactum eſt. Idque cum iterum multo craſſiore catena expertus eſſet, res denuò priori incepto ſimilem exitum habuit. Ad alia tranſeo. *Opera publica.*

Superba hîc urbium & viarum ſtructura, ædificiorum ſplendor. Hortus fertur fuiſſe regius in quo herbæ arboreſque cum ſuis truncis, ramis, fructibus ex ſolido auro, ea mole ſtabant, quà vivæ in pomariis. Fertur & conclave regium, in quo omne animantium genus ex gemmis erat, opere partim muſivo & ſegmentato, partim cælato, partim etiam ex plumis varie conſerto. Memorabile eſt, & inprimis quod de duabus viis referunt, quarum altera per montium ardua, altera per planiciem campoſque ſtrata eſt, à *Quito* urbe Peruana, ad civitatem *Cuſco*, ſpatio quingentorum milliarium: cujus operis decus augent ſtupendæ lapidum & ſaxorum moles, non Equis aut Bubus, (nam illis caruerunt) ſed humanis manibus adgeſtæ. Via campeſtris utrimque munita eſt muris, patetque in latitudinem pedes quinque & XX: intra quos rivuli fluunt, conſiti ad marginem arbuſculis, quos ipſi *Molli* vocant. Altera verò è ſaxis & rupibus exciſa per medios montes diſcurrit, pari latitudine: ſalebroſis inſuper depreſſiſque vallium locis, prout regionis natura poſtulabat, adgeſtis munitiſque. Has vias *Gninacava* Rex (qui avorum noſtrorum memoria vixit) perpurgari, parietes ruinoſos reſtaurari atque exornari fecit: opus ipſum alias multo eſt vetuſtius, neque unius hominis ætatis. Fuerunt etiam per itinera diſpoſita diverſoria ampla, ſplendida, amœna, (ipſi *Tambos* nominant) quibus regius omnis comitatus recipiebatur. Hæc dé quatuor Orbis partibus generatim pro Methodi ratione ſufficiant: poſtulat eadem methodus, ſpeciatim & per Partes Europam quæ primo loco poſita eſt, deinceps perambulemus.

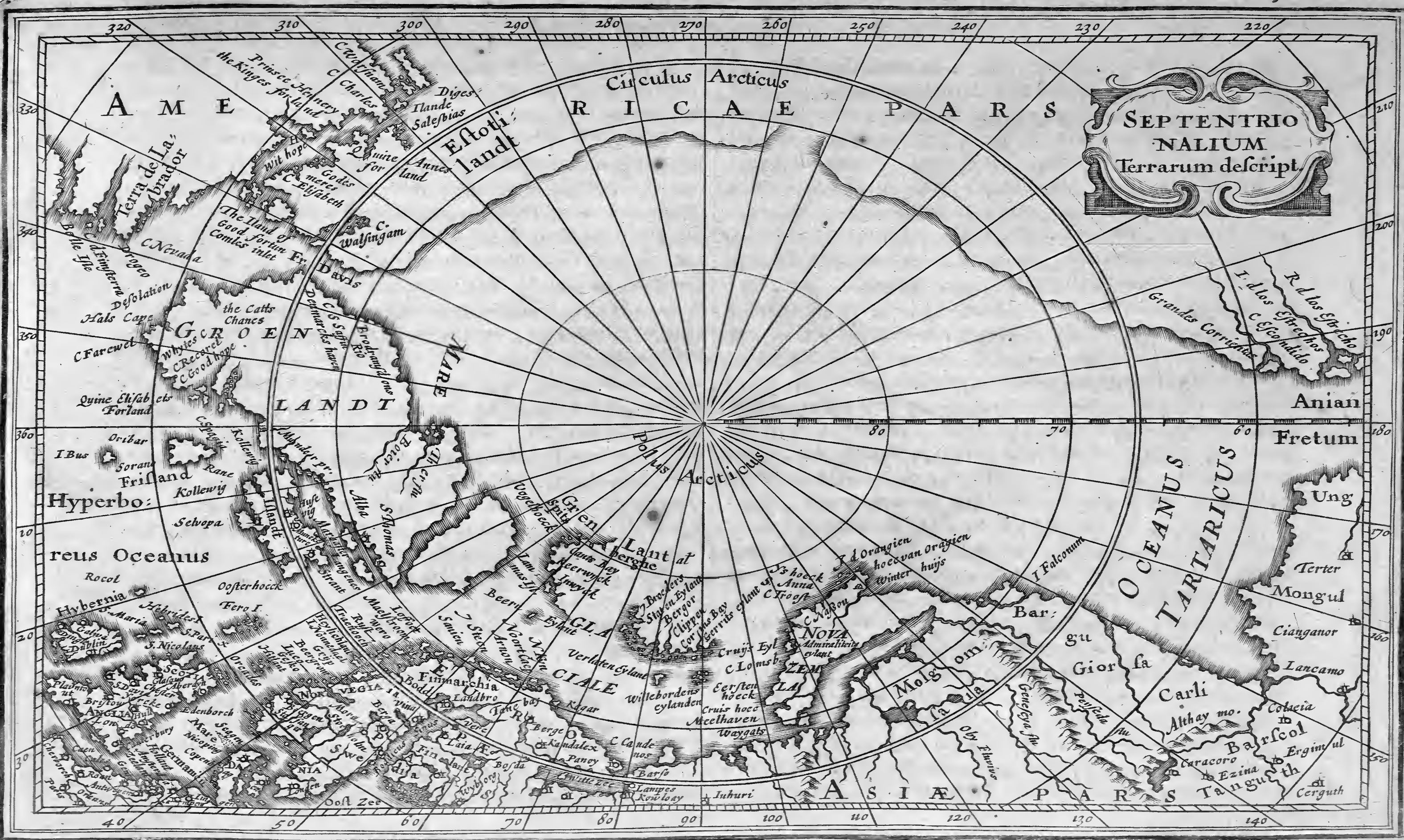
ac Terrarum circumjacentium descriptio.

GENERALI descriptione (candide Lector) totius Orbis terræ & quatuor partium ejus juxta naturæ ordinem methodicè repetitâ & præmissâ, statui ad imitationem *Ptolemæi* Cosmographorum principis ab ipso Polo & regionibus sub ipso circumjacentibus, singularum deinceps particularum Geographiam inchoare, ut nimirum ab alto ad inferiora descendens, & à sinistris ad dexteriora progrediens, septemtrionem cum austro, & occidentem cum oriente paullatim conjungam: quod ut mihi Reiq; publicę Christianæ fœlix faustumque sit, Deum Optimum Maximum precor & obtestor. *Polus* est extremitas axis, id est lineæ per centrum globi traductæ, Latinis, *vertex*. Hi duo sunt, *septemtrionalis* & *austrinus*. Septemtrionalis est, qui versus boream semper conspicitur, ideòque etiam borealis & arcticus dicitur. Austrinus, qui solis meridionalibus apparet, ideóque meridionalis, notius & antarcticus cognominatur. Ac de Polis quidem hoc loco paucula ista sufficiant. Ad regiones sub Polo arctico circumjacentes venio. Quæ sunt *Groenlandia*, *Frislandia*, *Nova Zembla* cum aliis nonnullis, de quibus breviter quantum quidem cognitæ sunt, agemus. *Groenlandia* à viriditate nomen habet, insula ignota adhuc maximâ ex parte, sita est inter circulum Arcticum, & Polum; ejusque Paralleli extremi sunt austrum versus grad. LXV. boream verò versus grad. LXXVII. In hac insula, si *Nicolao Zeneto* (qui anno M.CCCCLXXX, variis jactationibus in vicino mari agitatus est) credimus, continua hyems est novem mensium, quo toto tempore ibi non pluit: neque ineuntis hyemis nives unquam ante ejus finem dissolvuntur: gramini tamen innoxiæ sunt. Insignes enim hîc graminis & pabuli proventus. Mira item pecorum & lactariorum copia, ob illam pabuli insignem ubertatem: adeò ut strues quasdam ingentes butyri & casei componant, quas eo navigantibus vænales exponant. Duæ autem tantum habitationes in Groenlandia nobis notæ sunt, *Alba* & *S. Thomæ cœnobium*, de quo mox dicemus. Groenlandiam lambit mare pigrum quod & glaciale & concretum dicitur. Est in Groenlandia monasterium ordinis Prædicatorii: & non procul ab eo mons Ætnæ instar ignivomus, ad cujus radices aquarum perennium fons, cujus candentibus aquis non solùm omnia illius monasterii habitacula hypocausti instar calefiunt: sed etiam panis & cibi nullo alio adhibito igni excoquuntur. Tota hujus monasterii fabrica ex tophis constat, quos idem mons medias inter flammas evibrat. Iidem fontes hortos vicinos tepefaciunt, ita, ut vario florum herbarumque genere perpetuo rideant. Proximus etiam maris tractus harum aquarum benignitate nunquam congelatur, sed piscibus hominibusque perpetuo patet. Inde hîc tantus aquatilium pisciumq; ex frigidioribus locis concursus, ut non solum hi Monachi, sed circumvicini etiam accolæ suaviter unde vivant, habeant. *Frislandia* Insula Veteribus prorsus ignota: major quàm Hibernia. Magna in hac cœli inclementia. Incolæ fruges ullas non habent, sed piscibus vescuntur ut plurimum. Ejus primarium oppidum ejusdem cum insula nominis, Regi Norvegiæ paret. Incolæ ut plurimum piscationibus rem faciunt. Capitur enim in ejus portu tanta omnis generis piscium copia, ut iis multæ onerentur naves, quibus in circumjacentes insulas avehuntur: quemadmodum

Groenlãdia unde dicta.

Cœli qualitas & soli.

Frislandia.

SEPTENTRIONALIUM Terrarum descript.
AMERICAE PARS
Circulus Arcticus
Estotiland
Terra de Labrador
GROENLANDT
MARE
Polus Arcticus
OCEANUS TARTARICUS
Anian Fretum
Hyperboreus Oceanus
Frisland
Island
Hybernia
Scotia
Anglia
Germania
Norvegia
Finmarchia
Gren Lant
Nova Zembla
Willebordens eylanden
Waygats
Asiae Pars
Molgomzaia
Giorgu
Bargu
Carlifa
Tangut
Ung
Mongul
Cianganor
Lancamo
Colacia
Barscol
Ergimul
Caracoro
Cerguth
Oost Zee
Witte Zee
C Farewel
Frobisher
Fr Davis
Grandes Corrientes
C Escondido
Oby Fluvius

dum ſcribit dictus *Zenetus*. Idem Mare inſulæ ab occidente proximum, brevibus & ſcopulis plenum, icarium: & inſulam in eo icariam, ab incolis nominari ſcribit. Inſula hæc hoc noſtro tempore denuò innoteſcere incipit, idque Anglorum auſpiciis. *Nova Zembla* inſula eſt ſita ſub gradu 76. Summa hîc inclemētia aëris atque intolerabile & intenſiſſimum frigus. Regio deſerta, ſterilis, rigida, moleſta. In hac nec frondes nec gramen creſcit; in hac etiam nulla animalia præter carnivora reperiuntur, qualia vulpes & urſi, quorum non tantùm in hac inſula, ſed in pleriſque regionibus ſeptemtrionalibus magna copia eſt. Sunt & belluæ marinæ: quæ vaſto corpore boviſque magnitudinem excedentes, *VValruſſchen* vulgò dicuntur: os habent leoninâ ſpecie, pellem villoſiorem, quatuor pedes, duos dentes ex oris parte ſuperna prominentes, planos, duros, candentes, ut elephantinis precio non cedant. Freta hîc *Fretum VVeygats*, *Forbiſſeri* & *Davis*. *Fretum VVeygats* protenditur ad ortum uſque ad crucis dictum angulum, deinde ad arctapelioten uſque ad diſſidii angulum, paulò ad orientem vergentem. In auſtralis lateris Weygats continente *Guilielmus Barenſonius* aliquos agreſtiores homines reperit *Samiutas* appellatos. Veſtium horum quibus utuntur forma, ſimilis eſt illi quam noſtri pictores ſilveſtribus hominibus tribuunt: minimè tamen ſilveſtres ſunt, ſed bono intellectu præditi. Amiciuntur pellibus rangiferorum à capite uſque ad pedes. Vt plurimùm brevi ſunt corpore, latâ planâque facie, parvis oculis, brevibus cruribus & divaricatis, agileſque ſunt in curſu & ſaltu. Rhedas habent in quibus unum aut duos rangiferos jungunt, qui unum aut alterum hominem inſidentem tam celeri curſu trahunt, ut nullus noſtrorum equorum æquari illis poſſit. *Fretum Forbiſſeri* à *Martino Forbiſſero* Anglo nomen accepit, qui anno MDLXXVII tranſitum ad Cathajam per ſeptemtrionem quærens, pervenit ad fretum quoddam, in quo reperit & inſulas & homines plurimos, de quibus paucula ſubjiciemus. Homines ejus loci ab omni cultu alieni, crudis ferarum ac piſcium carnibus veſcuntur. Veſtiuntur pellibus ferarum venatione captarum, herbas etiam crudas beſtiarum in morem devorant. Tentoria eorum pellibus balænarum teguntur: perpetuæ ibi nubes & frigus aſperrimum. Canibus qui lupos noſtros ſpecie referunt, ſub jugum miſſis, utuntur ad res neceſſarias ſuper glaciem advehendas. Arma illis ſunt arcus, ſagittæ & funda. Nulla ibi ligna, cervi multi: homines terram non colunt, contenti rebus quas ſponte producit: venatione vivunt: potus illis ſanguis ferarum eſt calidus, aut aqua glaciei: nulli iſtic fluvii, nullæ ſcaturigines, quòd violentia frigoris terram ita concludat, ut aquarum ſcaturigo erumpere nequeat. Homines ſunt magni laboris, venatores ſtrenui & præſertim in aucupiis aſtutiſſimi: utuntur certo navigii genere ex coriis confecto in quo ſolummodò homini locus: cui unico tantùm remo opus eſt: dextra inſtrumentum tenet quo aves telo jaculatur. Hujus exemplum in Anglia viſum. *Fretum Davis* itidem à *Iohanne Davis* Anglo appellationem accepit, qui anno 1585 & duobus proximis littora Americæ, vel potiùs Groenlandiæ circium ſpectantia à 53 gradu ad 57 tranſitum illac in Chinam ſcrutando perlegit. Quæ de euripis illis quatuor in Tabulis vides, deſumpta ſunt ex Itinerario *Iacobi Cnoxen* Buſcoducenſis, qui refert Minoritam quendam Anglum Oxonienſem Mathematicum terras Polo circumvicinas deſcripſiſſe & aſtrolabio dimenſum eſſe in hanc ſequentem formam ferè, uti ex *Iacobo* collegit *Mercator*. Euripos illos quatuor dicit tanto impetu ad interiorem voraginem rapi, ut naves ſemel ingreſ-

Nova Zembla.

ingressæ nullo vento retroagi possint; neque verò unquam tantum ibi ventum esse, ut molæ frumentariæ circumagendæ sufficiat. Sed hæc *Luciani* veris narrationibus non absona videntur, quando qui loca in quibus euripi illi esse dicuntur lustrarunt, euripos nullos invenerunt: scilicet Hollandi, qui usque ad 81 Lat. gr. apertum mare invenerunt. Cæterùm de hyperboreorum habitatione expedit audire *Iulium Scaligerum* exercitatione XXXVII, de navigatione ex mari hyperboreo Sinam versus ita scribentem: *An verò per id mare posfit ad Sinas institui navigatio; alia aliis adducta sunt in utramque partem argumenta, variéque adsensum est. Nostra tamen hæc sunt. A Duvinæ fluvii ostiis unde cursum auspicantur, legendum esse volunt totum illum tractum, qui universam ambit Scythiam ad ejus orientalem usque angulum: in cujus flexu, septemtrionem aut aquilonem cum favoniis commutandum. Quâ de re qui verba faciunt, illius & maris & ventorum & oræ naturam minus exploratam habere, certum est. Adeo namque rari sunt zephyri & subsolani, ut penè sint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, ut illis imperium cœli quasi legitimum à naturâ commissum esse videatur. Vada infinita, cæca, limosa. Hyeme quæ decem sævit menses, quasi pavimento solidata maris superficies. Æstate perpetua caligo, quæ pomeridianis horis unâ & alterâ vix discussa, mox redintegratur. Tum verò majus à glacie periculum, cujus immensæ crustæ fluitantes, mobilium insularum inter se concursantium speciem præbent.* Certè nuperis Batavorum navigationibus Anno MDXCIV & sequentibus duobus in hæc loca institutis, spes facta est, posse ex mari hyperboreo ad orientales Orbis oras navibus perveniri, sed difficulter admodùm propter glaciem, & hybernam noctem. *Guilielmus Barendsonius* negabat per fretum nassovicum ad Sinas institui navigationem posse, non solùm ob glaciem, sed præcipuè quòd ex variis observationibus cōperit, non mare illud sed sinum duntaxat esse; inprimis ex eo quòd nullum fluxum & refluxum invenerit. Verùm spes illi magna fuit per borealissimam novæ Zemblæ partem dictam navigationem perfici posse. Cæterùm cùm indies novæ navigationes illac ad Sinas instituantur, tandem experientiâ discetur, utrùm id perfici possit, nec ne. Constat autem naves nostras ad gradum usque 81. provectas, & etiamnum mare apertum invenisse: post verò ad grad. 67. glaciei crustis ingentibus ac nocte ingruente impeditas fuisse, ne ulteriùs progredi possent. Destituit vectores Sol 4. Novemb. Anno MDXCVI: visus iterum 24. Januarii anno sequenti: quo toto tempore in nova Zembla tuguriolo à se exstructo latitarunt, usq; ad 14. Junii, fortissimi argonautæ. Sic enim jure eos appellare liceat. Nam quamvis valde celebrata sit à veteribus Argonautarum navigatio: si tamen cum istâ conferatur, ludus censebitur. Quis enim, ante hos Hollandos, per 13 mensium spatium, ab omni hominum consortio segregatus, rerum omnium inopia pressus, rigidissimo cœlo, intensissimū gelu pertulit, sub Poli arctici 76. graduū altitudine, in vasta solitudine ædes fabricavit in quas se reciperet, ut ab aëris inclementia se tueretur, in illis ipsis identidem altissima nive sepultus, ac totis ferè decem mensibus inclusus? Taceo quæ in reditu, navem deserere coacti ac scaphis non tectis vecti, acerba pertulerunt. Taceo feroces, truculentos & ingentis magnitudinis ursos, atque belluas marinas, cum quibus sæpenumero fuit dimicandum. Quas tamen ærumnas omnes, labores & admirandas difficultates, forti magnoque animo, non sine benigna Divini Numinis protectione & favore superarunt.

Nomina à quibus & cur indita.

ISLANDIA inter varias Oceani occidentalis Insulas quæ Norvegiæ Regno subjectæ sunt, maxima, nomen habet à glacie, qua ex parte riget. Dicitur & Snelandia, à nive: item Gardartsholm, i. Gardarti insula. Plerique hanc voluerunt esse antiquorum *Thulen*. Quam & *Ptolemæus Thulen* vocat: cujusque medium ponit gradu long. 30.20, lat. 63.0. Hæc quinque dierum & noctium navigatione ab Orcadibus *Solino* statuitur. Insula si qua alia Poëtis celebratissima, cùm disjunctissimum aliquid innuerent, quasi totius Orbis remotissima. Hinc *Virgilius*, *Tibi serviat ultima Thule*. Verum enimverò an Thule aliqua fuerit, dubitat *Sinesius*, & nusquam comparere scribit *Giraldus*, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique *Islandiam* Thulen (uti diximus) olim vocatam asseruerunt: his tamen *Saxo Grammaticus*, *Crantzius*, *Milius*, *Iovius*, *Peucerus*, refragantur. Sed de his satis, redeo ad Islandiam.

Situs.

Sita est non sub Meridiano primo, ut notavit quidam, sed octavo inde gradu. Longitudo ejus est c. milliarium germanicorum, ut vulgus scriptorum habet. his addit quadraginta quatuor, islandus *Ionas*. Latitudo milliarium germ. 56.

Cœli & Soli qualitas.

Cœlum habet inclemens, ac pro majori parte inculta est, præsertim versus plagã septemtrionalẽ, ob austera spiracula venti circii: qui nec frutices, ut scribit *Olaus*, elevari permittit. Tellus autem sementi faciendæ minimè idonea: nullum quoque fert frumentum, at graminis adeò fœcundum solum ferunt in hac insulâ omnes qui de eâ scripsêre, ut nisi pecus à pabulo interdum arceatur, ab arvinâ ne suffocetur, periculum sit.

Animalium varietas.

Præter equos & boves nullum jumentum apud hos esse, fatetur ipse *Ionas*: bovesque & vaccæ hîc omnes cornibus carent: oves non item. Catellos habent albos, quos impensius diligunt. Falcones candidos magnâ copiâ: sunt & corvi candidi, agnellis & porcellis infestissimi. Vrsi item & lepores albi. Etiam teste nostro sæpius dicto islando, aquilæ albicantibus caudis: quos *Plinius* (ut addit) pygargos appellavit. Præter betulam & juniperum nullam hanc insulam ferre arborem *Velleius* testatur: Quare lignorum maxima per universam insulam inopia est, nisi fortè (quod interdum accidit) ex septemtrionali Norvegiæ plagâ arbores grãdiores ventorum turbine funditus extirpatæ naufragii instar ad hæc littora deferantur: quibus incolæ ad usum focorum, ædificiorum, naviumq; utuntur. Subest Regno Norvegiæ, ab anno nempe 1260, quo primùm hos homagium huic præstitisse tradit idem *Ionas*. Quâ ratione Rex Daniæ, qui & Norvegiæ, eò quotannis præfectum mittit, qui in arce *Bestede* sedem suam tenet, eique nunc obediunt, ut quondam suis Episcopis: à quibus ad Christianã fidem sub *Adelberto* conversi fuêre.

Imperium majorum.

Tempore *Haraldi Pulchricomis* primi Norvegiæ monarchæ, sunt qui putant habitari cœptam: cùm hic nempe Regulorũ multitudinem expulisset ex Norvegiâ, qui novas quærentes sedes, huc cum familiis commigrarunt, atque patriæ desiderium exuentes, mansere. Circa annum *Christi* millesimum hæc accidisse verisimile: circa annum 874. scribit nominatus islandus *Ionas*, apud quẽ habes horum Episcoporum omnium seriem & nomina. Primum eorum Episcopum nominat *Crantzius Islephum*. Sub eorundem Norvegiorum imperio videtur fuisse ante annos ducentos, ex excerptis *Nicolai Zenii* Eclogis, ubi legimus hanc insulam à *Zichmi* Frislandiæ Rege bello petitam, sed frustrà, & à Regis Norvegii militibus præsidiariis in hac insula positis repulsum.

Dividitur

Septentrio

Occidens

Oriens

Meridies

ISLANDIA

Miliaria Germanica comm.

5 10 15 20

MARE SEPTENTRIONALE

Frisland

Grims ey

Westmanna eyar

Langanes prom

Hekla

Skalholt

Dividitur verò insula universa in totidem partes, quot sunt Mundi cardines. Orientalem vocant *Austlendingafiordung*, occidentalem *VVestlendingafiordung*, septemtrionalem *Nortlendingafiordung*, meridionalem *Suydlendingafiordung*. Urbibus carent, montes pro urbibus habentes. Fons hîc qui fumigantis aquæ vitio nativam rei cujuslibet originem demolitur: & quicquid fumi hujus exhalatione respergitur, in lapideæ naturæ duritiē transmutatur formâ dumtaxat superstite. Est & fons pestilentis undæ, quem qui gustaverit, perinde ac veneno prosternitur. Sunt latices cerealis poculi proprietatem imitantes. Oceanus autem septemtrionalis in quo hæc insula sita est, tantam piscium copiam subministrat, tantamque Reipublicæ Islandicæ utilitatem præstat, ut non multorum hominum, sed totius insulæ salus & fortunæ inde pendere videantur. Inde enim omnes aut vivunt, aut victum quærunt, familiasque sustentant. Hîc si velim hujus Maris pisciū genera omnia recensere, tempus me deficiat. Aliquot verò rariora non abs re fuerit commemorare. Inter quæ piscis *Nahual*. Hujus carnem si quis comedat, statim moritur: habetque dentem in interiori capitis parte prominentē ad septem cubitos. Hunc quidam pro monocerotis cornu vendiderunt. Creditur venenis adversari. Quadraginta ulnarum longitudinem habet bellua. *Roider*, centū triginta ulnarum est. caret dentibus. Ejus caro esui accommodatissima gratissimaque; pinguedo multis morbis medetur. *Cetus Britannicus*, longitudine triginta ulnarū: dentibus caret, linguamque septem ulnarum habet. Est & maximum *Cetorum* genus quod rarò apparet, insulæ magis quàm pisci simile. Insequi minores pisces præ corporis illâ immani mole nequit, capit tamen illos suâ quadam arte & astutiâ. Alius item piscis *Stantus valur* dictus, totus cartilagine⁹, rajæ aliquo modo similis: sed infinitis modis major, insulæ speciem, cùm apparet, præ se fert, alis naves evertit. Sunt & *Seenaut*, boves marini, colore griseo: & alii. Ad montes transeo. Islandiæ (inquit *Georgius Agricola*) tres sunt montes elati in Cœlum, quorum vertices perpetuâ nive candēt, radices sempiterno æstuant igne. Primus vocatur *Hecla*, alter *Crucis*, tertius *Helga*, id est sanctus. Ab Heclâ non longè absunt fodinæ sulphuris, penè unicum incolarum mercimonium, & vectigal insulæ: mercatores enim naves eo onustas evehunt. Mons ipse cùm furit, ut horribilia tonitrua, insonat, projicit ingentia saxa, sulphur evomit, cineribus egestis omnia longè latéque complet, ut ad vicesimum lapidē terra coli non possit. Qui naturam causasq; ejus incendii curiosiùs contemplaturi propiùs ad montē accedunt, facilè aliquâ latente voragine vivi absorbentur: nam & multæ sunt, & cineribus ita tectæ, ut nemo sibi cavere possit. Locū propterea vocant carcerem sordidarum animarū. Accedit huc, quod quum glacies soluta totos octo menses magnis molibus littori undique allidatur, horrendum sonum edat, quem incolæ dicunt animarum esse ejulatum & quiritationē. Ejusdem naturæ alius mons nomine *Helga*. Hic mons anno 1581, teste *Iona*, tanto fragore & tonitru ignes & saxa eructavit, ut inde ad octoginta milliaria grandiores machinæ bellicæ explodi putarentur. Apud hunc vorago quædam, ubi spectra se offerunt, congressibus hominū tam manifesta, ut tanquam viventes accipiantur ab ignaris moris illorum: nec deprehenditur error, priùs quā disparuerint umbræ. Sed hęc aut fabulosa sunt, aut certè Dæmonum ludibria: Ipse *Ionas* fabulosa putat. *Crantzius* Islandos specus plerumque habitare scribit, ad montiū latera excavatis mansiunculis. Quod idē quoque

Fontes.

Mare.

Montes.

que *Olaus* asserit, inprimis tempore brumali. Ex ossibus piscium domos exstruunt, penuriâ lignorum. Contrà *Ionas* dicit hîc templa & domicilia exstare satis multa ex ligno, cespite, & saxis satis magnifica & sumptuosa. Duos habet insula Episcopatus cathedrales. *Holam*, sub quo sunt monasteria *Pingora*, *Remested*, *Modur*, *Munkeniere*. *Scalholt*, cui monasteria subsũt *Videy*, *Pyrnebar*, *Kirckebar*, & *Shieda*. Ex *Vellei* hujus tabulæ auctoris tamen scriptis intelligitur novem in ea esse monasteria: & templa præterea trecenta viginti novem. Episcopi autem ex academiâ Haffniensi eò mittuntur, quorum alter boreali insulæ parti præest, alter meridionali. Ac uterque gymnasium publicum ædibus adjunctum habet, in quo viginti quatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. Incolæ communi tecto, victu & strato gaudent cum jumentis. In simplicitate sancta vitam agunt, cùm nihil amplius quærant quàm quæ natura concedit. Nam & montes habent pro oppidis, ut diximus, & fontes pro deliciis. Beata gens, cujus paupertati nemo invidet, & inde beatior quod Christianismum acceperit. Sed mercatores Angli & Dani quiescere gentem & suo contentam esse non sinunt. Nam ob piscaturam evehendam, insulam hanc frequentantes, cum mercibus omnigenis vitia quoque nostra invexerunt. Res majorum memorabiles carminibus celebrant, vel scopulis insculptas vindicãt ab oblivione. Piscibus ut plurimùm victitant, quibus quoque exsiccatis & contusis, tanquã in farinam redactis, loco panis in mensa utuntur: lautiores autem pane bis cocto. Potus olim aqua, ditioribus lac: nunc autem fruges aliunde allatas huic miscere didicerunt; & simplicis undæ, postquam exteri cum iis negotiari cœperunt, oderunt haustum. Lubecenses enim, Hamburgenses, & Rostochienses quotannis hanc insulam navibus suis frequentantes eò deferunt farinam, panem, cerevisiam, mulsum, vinum, pannos anglicos, lintea, ferrum, chalybem, aurum, argẽtum, mulierum vittas, & ligna in usum ædificiorum & navigiorum: exportant pro his pannum islandicum, (vulgò *vvatman*) magnas sulphuris effossi moles, pisces induratos, butyrum, sebum, vellera, ferarum pelles, vulpes, falcones albos, equos, & alia istiusmodi. Piscium hîc tanta copia, ut eorum strues altissimas sub dio concinnent, atque ita vænum exponant, altitudine interdum ipsa ædium tecta superante. Tanta etiam butyri salsi copia, ut cistis odoratis recondant longitudine pedum quadraginta, altitudine 5, præter usitata dolia.

Opera & publica & privata. *Mores.* *Victus.* *Mercimonia.*

Sed lubet *Erasmi Michaelis* versus, quos habet lib. 3. rei nauticæ de Islandia, adjicere:

Vltima Parrhasias Islandia *spectat in Arctos,*
Sub Caurum porrecta gradus: non divite tantùm
Læta solo; cùm vel cæcis occlusa cavernis,
Sulphura flava coquit mixtisque extrudit arenis:
Pabula vel lætis pecori gratissima pratis
Fundit, & oppletas investit gramine valles:
At vicina etiam solidos cùm littora pisces
Nec numeris, nec mensura, certisve ferendos
Nominibus stipat, ratibusque immittere certat.
Proventu siquidem vario cum excesserit, uno
Hoc vincit tamen, & cumulato pisce redundat,
Aucta opibus fortesque animis complexa colonos.
Cujus & in notios quæ pars jacet obvia ventos,
Aestuat æternis per aperta foramina flammis,
Eructatque globos cinerum, trepidoque boatu
Hecla tonans interspersâ pice sidera lambit.

Regio. Nomina à quibus & cur indita.

BRITANNIA omnes insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prætenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper *Lhuyddus* Prydaniam, *Th. Eliottus* eques britannus *Prytaniam* dici voluerunt, sed studio magis contentionis, quàm veritatis incitati, contra *Aristotelis*, *Lucretii*, *Iulii Cæsaris*, & aliorum veterum scriptorum authoritatem ac fidem. Quia autem olim Britanni omnes se glasto inficerent, quod cœruleum efficiebat colorem, ut hoc horribiliore in pugna aspectu essent: iidemque quicquid depictum & coloratum *Brith* patriâ & antiquâ linguâ appellarent, rectè quidam statuunt Græcos (qui primùm hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos Brith & Briton appellari accepissent, ad *Brith Tania*, quod regionem significat, addidisse: & ideo Britanniam regionem Britonum, id est, pictorum & coloratorum dici, non aliter atque Mauritania mauri, Lusitania lusi, & Aquitania aquarum regio nominatur.

Cœli temperies.

Britanniam autem *omnibus cœli ac soli bonis natura donavit, in quâ nec rigor est nimius hyemis* (ut habet Panegyricus *Constantino* dictus) *nec ardor æstatis: in qua*

Soli fertilitas.

segetum tanta fœcunditas, ut muneribus utriusque sufficiat, & Cereris & Liberi; in qua nemora sine immanibus bestiis, terra

Animalium varietas.

sine serpentibus noxiis. Contra, pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta & onusta velleribus; certe quod propter vitam diligitur, longißimi dies, & nullæ sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam cœli & siderum transit aspectus, ut Sol ipse qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire. Inter omnes Britanniæ insulas duæ reliquas magnitudine longè præcellunt: *Albion*, sub qua Anglia & Scotia continentur, & *Hibernia.*

Albion Insula.

Prima magnitudine est *Albion*, quæ nunc sola nomen Britanniæ retinet, quod antea omnibus erat commune. Atque hoc nomen magis è libris eruitur quàm in communi sermone usurpatur, nisi quod Scoti se *Albinich* & suam regionem *Albin* adhuc vocent. De nomine autem *Albion* non multum laborandum, quod huic insulæ imposuerunt Græci ad differentiam, cùm circumvicinæ insulæ omnes Britannicæ vocarentur. A Græcorum enim vanitate, fabulositate & desultoriâ illâ in fingendis nominibus levitate enatum videtur. Cùm enim illi Italiam ab *Hespero Atlantis* filio Hesperiam, Galliam à *Polyphemi* Gallatiam &c. fabulose dixerint: hanc insulam ab *Albione Neptuni* filio Albionem etiam fabulose denominasse, vero non absimile videtur: quod *Perottus* & *Lilius Giraldus* prodiderunt. Alii ab ἄλφον malunt deducere, quod teste *Festo*, album Græcis sonat, unde & Alpes appellatæ.

Figura & situs.

Figura ejus triquetra est, Siciliæ maximè similis: nam in tres diversos angulos sese cuneat. Promontorium primum Bolerium occidentem versus Angli vocant *The cap of Cornvval.* Secundum Cantium, quod orientem prospicit, Anglis *Northforland*. Tertium Orcas sive Tarvisium, quod longè in septentrionem extenditur, Scotis *Dungisbehead* dictum. *Livius* & *Fabius Rusticus* eam oblongæ scutulæ sive bipenni assimilavêre. Ab occasu, qua Hibernia sita est, Vergivius Oceanus irrumpit: à septētrione, vastissimo & apertissimo hyperboreo Mari pulsatur: ab ortu qua Germaniæ prętenditur, Germanico: à meridie qua Galliæ opponitur, Britannico urgetur.

ANGLIA
SCOTIA
et
Hibernia
SEPTENT.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
DEUCALEDONIUS
OCEANUS
OCEANUS
OCCIDENTALIS
Vergivius
Oceanus
Britannicus
Hibernicum
OCEANUS
GERMANICUS
Oceanus
NORWEGIÆ PARS
GERMANIÆ PARS
GALLIAE PARS
Inferioris
Miliaria Anglica
10 20 30 40 50
Fero I.
Schetlant al: Hitlant
Orcades I.
Pomonia
Lewes
S. Kilda
Sky
Man I.
Anglesey
Lundy I.
Aberdora
Aberdono
Barwick
Bamburgh
Warkworth
Newcastle
Edynburg
Carlisle
Yorke
London
Canterburi
Dover
Winchester
Portland
Start p.
Padstow
The landes end
The Syllyes
Lesard
Wicht
Dublin
Wexford
Cork
Lymerick
Galway
Dingle
Valetia
Dondalk
Droghdagh
Bergen
Seagen
Heiligelant
Hamburg
Bremen
Lubec
Texel
Enchuysen
Amsterdá
Rotterdam
Leyden
Middelborg
Antwerpe
Gendt
Sluys
Calis
Brußel
Amiens
Diepe
Roan
Coblentz
Mentz
Francfurt
Coln
Spiers
Sarburg
Lutzeburg

getur. *Diodorus* libro ſexto ambitum ejus ſcribit eſſe duorum & quadraginta millium ſtadiorum. *Martianus*, *Britannia*, inquit, *longa millibus octingētis, lata trecentis, circuitu tricies octies viginti quinque millia tenet.* Nugæ. Doctiſſimus & accuratiſſimus ſcriptor *Camdenus* hanc rationem inivit: à Tarviſio promontorio ad Bolerium, itinere ob ſinuoſos littorum tractus curvato, millia paſſuum ſunt DCCCXII: inde ad Cantium CCCXX millia: denique à Cantio ad Tarviſium DCCIII millia. Quæ ſumma eſt MDCCCXXXVI millium paſſuum. Hæc inſula olim in duas partes diviſa fuit, teſte *Ptolemæo* Magnæ Constructionis lib. II. c. 6. ubi inſulam univerſam in *Britanniam magnam & parvam* diſpeſcit. *Magnam* vocat citeriorem ejus partem ad meridiem: *parvam* verò ulteriorem ad ſeptemtrionem. Romani verò ulteriore parte neglecta, *quia*, ut inquit *Appianus*, *illis utilis eſſe non poterat*, citeriorem in provinciam jam redactam primùm duplicem fecerunt, *inferiorem* & *ſuperiorem*, ut ex *Dione* colligitur. Angliæ enim partem citeriorem cum Wallia *ſuperiorem*, ulteriorem & ſeptemtrionalem *inferiorem* vocat. Poſtea in tres partes diviſerunt, ut ex *Sexto Rufo* liquet, in *Maximam cæſarienſem*, *Britanniam primam*, *& Britanniam ſecundam*. Poſtremo cum Imperii Romani formula indies immutaretur, Britanniam in quinque partes diſtribuere: *Britanniam* nimirum *primam, ſecundam, Maximam cæſarienſem, Valentiam*, & *Flaviam cæſarienſem*. Atque hæ quidem fuerunt ſub Romanis ipſius Britanniæ diviſiones. Nonnulli univerſam inſulam olim fuiſſe in tres partes diviſam ſcripſere, nempe in *Loegriam, Cambriam* & *Albaniam*. Sed hanc recentiorem eſſe diviſionem credit *Camdenus*, ut quæ à tribus populis, Anglis, Cambris & Scotis, qui poſtremo inſulam inter ſe diviſerunt, videatur enata. Poſtea in duo Regna, nempe Angliam & Scotiam, diviſa eſt inſula: jam verò fœliciſſime ſub *Iacobo* VI. unita hæc duo ſunt Regna, & tota inſula *Magna Britannia* appellatur. Vaſtiſſimo autem & apertiſſimo Oceano, ut ſuprà docuimus, Britannia undique circumfunditur, quem *B. Baſilius Mare magnum*, *& navigantibus horrendum* dixit. Latè certè modò campos vicinos inundat, modò refugit & nudat, & ut cum *Plinio* loquar, in magnitudine hac aperta, Lunæ vim laxe graſſantis efficacius ſentit, tantaque vi ſemper immittitur, ut non ſolum flumina retroagat, ſed aut terreſtria deprehendat animalia, aut marina deſtituat. Tantumque erat vel hoc mare hyeme navigare, ut *Iul. Firmicus* in libello de errore prophanarum religionum ad *Conſtantem* & *Conſtantium* Impp. exclamarit: *Hyeme (quod nec factum eſt aliquando, nec fiet) tumentes, & ſævientes undas calcaſtis Oceani Britannici, ſub remis veſtris incogniti jam nobis pœnè maris unda contremuit, & inſperatam Imperatoris faciem Britannus expavit. Quid amplius vultis? virtutibus veſtris victa Elementa ceſſerunt.* De commoditatibus quas hoc Mare præſtat, de tempore quo terras fovet, de vaporibus quibus aërem nutrit, & agros irrorat, de piſcibus varii generis, ſalmonibus, paſſeribus, paguris, aſellis, halecibus &c. quorum infinita examina alit, nihil attinet dicere: margaritæ tamen non ſunt ſilentio prætereundæ, quas rotunda ſpecie mari Britannico gregatim natare, ducem ſectantes more apum, *Iubas* memorat. Meminit & *Marcellinus*. Harum ſpe *Cæſarem* Britanniam petiiſſe author eſt *Suetonius*. Atque hæc de Albione, nunc reliquas præcipuas percurramus. Inter omnes longe præcellit Hibernia, de qua nihil hîc, ſed in propris quas occupat tabulis, dicturi. Eam ſequuntur *Orcades*, nunc *Orckney* XXX, plus minus, inſulæ, modicis inter ſe diſcretæ ſpatiis, quas ita appellat quædam antiqua membrana, quaſi *Argath*, id eſt, *ſupra Getas*, ut ibi

Mare.

Commoditates.

Orcades.

ut ibi exponitur. *Camdenus* mavult *supra Cath*; objacet enim *Cath* regioni Scotię, quam ob promontorium *Cathnesse* nunc vocant, cujus incolæ *Carini* pro *Cathini* perperam *Ptolemao* nominari videntur. *Solini* ætate homine vacarunt, & junceis herbis inhorruerunt, nunc vero cultæ sunt, sed si ne silvis, hordei satis feraces, tritici & arborum omnino indigæ. Serpens in eis nullus aut venenosum animal. Animalium greges numerosissimos nutriunt: lepores, cuniculi, grues & cygni hic multi. Copiosa item in his piscatio est, ex qua incolæ non parum emolumenti capiunt. *Iulius Agricola* classe primus Britanniam circumvectus Orcadas ad id tempus incognitas invenit domuitque, (tantum abest ut *Claudius* devicerit, quod *Hieronymi* Chronicis asseritur.) Deinde verò cùm Romanorum concideret in Britannia imperium, Pictorum sedes fuerunt. Postea in Norvegorum potestatem & Danorum devenerunt: unde gothice loquuntur incolæ: & demum *Christiernus* Rex Daniæ pactâ pecuniâ, Anno MCCCCLXXIIII omne jus suum in Regem Scotiæ transtulit. Harum autem præstantissima *Pomonia* episcopali cathedrâ celebris, à *Solino POMONA diutina* ob diei prolixitatem vocata: hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset. Stanni & plumbi ferax, ac sede episcopali in *Kirckzvvale* oppidulo, & duobus castris ornata. *Ocetis* etiam inter has à *Ptolemao* recensetur, quam *Heth* nunc dici conjectat *Camdenus*. An verò *Hey*, quæ inter has numeratur, *Plinii Dumnam* dicam, inquit idem *Camdenus*, nondum statui. Certè si non sit, malim *Faire Yle*, i. *Insulam pulchrã* cujus oppidum quod habet unicum *Dume* dicitur, *Dumnam* existimare quam cum *Becano Wardhuys* in Lappelandia censere. Hactenus ille. *Zelandiam* quoque unam earum nominat *Ioannes Major*, quinquaginta mille passibus in longum exporrectam. Incolæ porrò harum insularum cùm abundantia hordei potentissimum conficiant potum, & omnium mortalium sint bibacissimi, nullum tamẽ in eis unquã ebrium, aut mente alienatum, nullum amentem aut stolidum visum esse testatur *Boetius*. His proximæ *Hebrides* insulæ numero XLIIII, quas *Beda Mevanias*, *Ethicus Betoricas*, *Giraldus* alibi *Inchades & Leucades*, Scoti *VVesterne Iles*, i. occiduas insulas: *Ptolemaus* cum *Plinio* & *Solino Ebudas* vocat. Harum triginta esse *Plinius* scripsit, sed quinque recenset *Ptolemaus*. Prima *Ricina* est, *Plinio Rinea*, *Antonino Ridunas*, nunc *Racline*. Insula hæc exigua est objecta Hiberniæ. Proxima *Epidium* est, nunc *Ila*, (teste *Camdeno*) insula satis ampla, & campestri planicie ferax. Inter hanc & Scotiam *Iona* interjacet, *Beda Hy & Hu*, situ plano gaudens, in qua episcopalis est sedes, in *Sodore* oppidulo; unde insulæ omnes *Sodorenses* etiam dictæ fuerunt, quòd in ejus diœcesi censeantur. celebris autem est Regum Scotiæ sepulturâ. Inde *Maleos* est *Ptolemai*, nunc *Mula*, cujus *Plinius* meminit, cum inquit: *Reliquarum Mella XXV. mill. pass. amplior proditur.* *Hebuda* orientalior, nunc *Skie*, deinde Scotiæ littori longè obtenditur, & *Hebuda* occidentalior magis in occasum divergens, nunc *Levves*, cui præest *Maccloyd*, & in antiquo Manniæ libro *Lodhuys* dicitur, monticulis prærupta, saxosa & raro cultore, sed omnium amplissima; à qua exiguo euripo *Eust* disjungitur. Cæteræ præter *Hyrrham* ignobiles sunt aut saxis asperæ, aut cautibus inviæ, & vix virenti cespite vestitæ. Sequuntur *Mona* & *Vectis* insulæ, de quibus vide ea quæ in septima Angliæ Tabula dicuntur.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorum

Hebridum nomina.

Regio. Nomina prisca & recentia, à quibus & cur indita.

HIBERNIA Insula sequitur, *Orpheo, Aristoteli & Claudiano Ierna*, *Iuvenali & Melæ Iuvernia*, *Diodoro Siculo Iris*, *Eustathio Vernia & Bernia*, incolis *Erin*, Britannis *Yverdhon*, Anglis *Ireland*. Vnde hæc profluxerint nomina, variæ ut in re obscura subinde enatæ sunt opiniones. Hiberniam alii ab *Hibero* duce Hispano, qui primus magnâ hominum coactâ multitudine, eam occupavit, dictam volunt. Ab Ibero fluvio alii, quod illius accolæ primi insulam habitaverint; alii ab hiberno tempore, quia ad occidentem vergit. *Eulogii* author ab *Irnalpho* duce. *Hibernia & Iuverna*, proculdubio ab *Orphei & Aristotelis Ierna* dimanarunt: *Ierna* autem illa, *Iris*, *Iverdhon*, & *Ireland*, ab incolarum *Erin*. Ab *Erin* ergo gentis vocabulo etymon petendum. Hîc *Camdenus* quid opinione augurari possit se habere negat: nisi forsan, inquit, sit ab *Hiere* hibernica voce illis occasum, sive plagam occidentalem sonante, unde *Erin* quasi occidentalis regio deducta videatur.

Situs.

Protenditur hæc insula ab austro in aquilonem, forma lenticulari, sive ovali, non viginti dierum navigatione, ut *Philemon* apud *Ptolemæum* tradidit, sed CCCC tantum mill. pass. latitudine vix CC implet. Ab ortu habet Britanniam, à quâ Mari hibernico & unius tantum diei navigatione discluditur. Ab occidente vastum Oceanum. A septemtrione, quà Oceanus Deucaledonius quem *Ptolemæus* vocat *Hyperboreum*, irrumpit, habet Islandiam: ab austro respicit Hispaniam.

Cœli temperies.

Aër hujus Insulæ est saluberrimus, cœlum mite, clemẽs, blandum: nam neque æstivo calore incolæ ad umbras & loca opaca impelluntur: neque frigore ad focos; semina tamen ob Autumni humiditatem rarius maturescunt. Hinc *Mela* scribit, cœlum ad maturanda semina iniquum habere. Salubritate tamen & serenitate aëris multum Britanniæ præstat. Terræ motus hîc numquã, vix semel in anno tonitru audies. Regio glebâ præpingui, uberique frugum proventu felix est: pascuis tamẽ quàm frugibus, gramine quàm grano fœcundior. Tritici namque grana sunt hic contracta & minuta, & vix alicujus vanni beneficio purganda. Quod ver gignit, æstas nutrit, vix in messe pluvialis aquositas colligi permittit. Æolicis namque flatibus, & pluvialibus inundationibus præ aliis terris hæc exuberat: *Verum* (ut inquit *Mela*) *adeo luxuriosa herbis non lætis modo, sed etiam dulcibus, ut si exigua diei parte pecora se impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant*. Quod etiam *Solinus* de hac insula testatur.

Animalium varietas.

Hinc pecorum infinita multitudo, primæ & præcipuæ incolarum opes; ovium etiam greges plurimi, quas quotannis bis tondent. Equi item optimi (*Hobies* vocantur) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Nullum ibi reptile degit, nullus serpens, privilegio cum Creta communi: sæpe etiam illuc de Britannia allati serpentes mox ut proximantes terris odorem aëris illius attraxerunt, intereunt. *Beda* testis est, vidisse se quibusdam a serpente percussis rasa folia codicum ex Hibernia apportatorum propinata esse, & continuo totã vim grassantis veneni, tumoremꝗ inflati corporis recessisse. Falcones præterea, accipitres & nisos, præ aliis regionibus copiosè producit. Aquilarum quoque non minor hic copia, quam alibi milvorum. Tantâ verò multitudine se grues ingerunt, ut uno in grege centum frequenter reperias. In boreali plaga cygni etiam abundant. Ciconiæ vero per universam insulam rarissimæ sunt, & illæ nigræ. Perdices, phasiani, picæ & philomelæ deesse dicuntur.

Apum

Apum tanta multitudo, ut non solùm in alveariis, sed etiam in arborum truncis & terræ cavernis reperiantur. Scribit etiam *Giraldus* de avibus præ cæteris hoc memorabile, ex lignis quibusdam in mari temerè natantibus, gummi primum effluere: hoc gummi postea in crustam indurescere, intus nasci animalcula, quæ primum vitam, postea rostra, pennas, alas concipiant, denique vel in aëre volitent, vel aquis innatent, neque aliter generari hoc animal. *Sylvester Giraldus* quem dixi, testatur se istiusmodi aves permultas vidisse semiformatas, rostro ex testulis pendentes, quæ si perfectæ fuissent, reliquarum more volitassent. Sunt & aves, eodem teste, biformis naturæ, quas aurifrisios vocant, plurimæ; aquilâ quidem minores, accipitre majores; quibus alterum pedem unguibus armatum, apertum & rapacem: alterum vero clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Sunt & aliæ quas martinetas vocant, merulâ minores, in modum coturnicum curtæ; sed albo ventre nigroque dorso degenerant. Mirum de his aviculis, quia si mortuæ in loco sicco serventur, putrescere nesciunt: & inter vestes aliasve res locatæ, eas indemnes à tineâ conservant. Et quod longè stupore dignius est: mortuæ quoq; in sicco suspensę, rediviva plumarum renovatione singulis annis immutantur. Ferarum quoque omnia fere genera continet. Habet enim cervos, qui præ nimia pinguedine parum ad cursum apti sunt: & quanto minores sunt corporum quantitate, tantò præcellentius efferuntur cornuum dignitate. Aprorum magna copia est. Sunt & lepores multi. Sed omnium animalium ferarum & avium corpora, hic quàm alibi minora. Est & taxus, & mustela. Sed caret capris, damis, & ericiis. Talpæ nulli vel rarissimi: sed mures infiniti. Lupum item & vulpem habet. Sed de his satis, ad alia transeo. Hibernia quondam multos Regulos habuit, nunc autem sub Anglorum regimine & per Proregem quem Dominum deputatum vocant, administratur. Hibernia verò sub dominio Regis Anglorum incidit circiter annum 1175, quo *Rodericus* Connaciæ Rex, se Regem universæ Hiberniæ nominavit, qui cum totam insulam subjugare contenderet, bellum continuum cum cæteris Regulis gerebat, ex cujus quidem seditione factum est, ut alii Reguli se sponte, ac sine ulla sanguinis effusione Anglorum Regi Henrico *secundo* dederint: & inde omnes Hiberniæ Domini dicti sunt usque ad *Henricum octavum*, qui Rex Hiberniæ ab insulæ Ordinibus & Proceribus declaratus fuit, quia quibusdam seditiosis Domini nomen erat invisum. Quatuor in hac civitates præcipuæ, *Dublinia* totius Hiberniæ metropolis, sedes Regia & archiepiscopalis, comitatusque titulo exornata. Secundas partes tenet *VVaterfordia*, tertias *Limmiricum*, quartas *Corcagia*. Sunt & alia ibi oppida ac municipia satis magna, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. *Lacus* quoque plurimos hæc terra habet, inter quos lacus est in Hultonia ab Erno lacu xx. mill. distans, de quo suo loco fusius. Super *Armacum* urbem stagnum est haud amplum, in quod si hastam defixam aliquot menses relinquas, pars ea quæ luto inhæsit ferrea, quæ aquæ immersa saxea, extans lignea futura sit. Est & *Erno* lacus, qui xxx. mill. pass. in longitudine, xv in latitudine diffunditur; silvis opacis coronatus, & adeò piscosus, ut piscatores nimiam frequentiùs piscium copiam, retiumque rupturas, potiùs quàm defectus conquerantur. Fluminibus item egregiis scinditur & rigatur insula: quorum nomina hæc sunt: *Avenlifius*, Dubel perfluens, *Boandus*, per Mediam, *Banna* per Vltoniam: per Con-

Imperium Majorum.

Urbes.

Lacus.

Flumina.

Connaciam *Linnus*, & *Moadus* per Kenel-cunilliam, Slicheiam, & Samairam: *Modarnus* verò & *Furnus* per Keneleoniam, & alia plurima. Inter omnia verò flumina Hiberniȩ non immerito principatum *Synnenus* obtinet, tam quantitatis suæ majestate longisq; terrarum excursibus, quàm fœcundissimâ piscositate. Cæterum flumina & lacus suis sibi innatis fœcunda sunt piscibus. Terra inæqualis est & montosa, mollis & aquosa. In summis montium verticibus stagna reperies & paludes. Pecore montes, nemora feris abundant. De mari quod Hiberniam & Britanniam interluit sic scribit *Solinus*:

Mare. *Mare quod inter Hiberniam & Britanniam interluit, undosum & inquietum toto in anno, non nisi æstivis pauculis diebus est navigabile.* Sed errat. Satis enim tranquillum est, nisi ventorum vi agitetur. Et non solum æstate, sed etiam summa hyeme vectores ultro citroque navigant. Marinis autem piscibus per omnia latera maritima, satis abundat. Habet Hibernia in universum comites triginta tres. Archiepiscopos quatuor: *Armachiensem* totius Hiberniæ primatem: *Dublinensem* Hiberniæ primatem: *Caßiliensem* & *Toamensem*. Et hi quatuor viginti novem suffraganeos habent.

Mores. Hibernia ex incolarum moribus in duas partes distribuitur. Qui enim legibus teneri recusant & incultius vivunt *Irishrie*, & vulgo *VVild Irish*, id est, sylvestres Hibernici vocantur. Qui verò legum potestatem sanctam habēt, & judiciis se sistunt, *Anglo-Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*: anglice, naturaliter & incorruptè loquuntur; hibernice tamen norunt, propter quotidiana commercia. Hibernici primarios quosdam tyrannos habent, quorum imperio plures tenentur: sub anglico jure & imperio, nisi simulatè & quamdiu angli milites eorum territoria depopulantur, non vivunt. Judicia tamen propter deprędationes frequentes, & furta nocturna, certis temporibus & locis constituunt. Illic reorum qui accusantur, proprium est: nego. Si convincantur, ad litem æstimandam quosdam arbitros, quos illi *Brehonios* appellant, adhibent. Isti sunt ex una familia proseminati, qui quamvis intelligentiam juris non habeant, vulgò tamē propter arcanam quandam scientiam ac moribus acceptam, quasi divini habentur. Militia eorum partim equestris, partim pedestris est. Equites habent equos valde tractabiles, quos sine ullis adminiculis, etiam loricati insiliunt. Hastas benè ponderosas circa medium manibus prehensas supra capita in hostem vibrant. Inter pedites quidam sunt sagati milites valde robusti, quos *Galeglacios* vocant, & tela pedalia securibus similia, eaque gemina, cultris tonsoriis acutiora, longiusculis hastilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum ac robur sunt. Secundum locum obtinent pedites levis armaturæ machȩrophori, qui *Karni* dicuntur, & neminem occisum putant nisi capite truncatum. Tertio loco sunt cursores, quos *Daltinos* vocant, qui inermes incedunt & ministros se præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus quoties ad manus venitur magna voce *Pharro Pharro* inclamat: & tibia utriculari loco tubæ utitur. Cænitant Hibernici magnificè & opipare. *Victus.* Nam licet delicatis artolaganis minimè abundent, nec etiam ulla urbana in epulis lautitia adhibeatur, mensas tamen habēt, bove, porco, & aliis cibariis, prout temporum observatio exigit cumulatissimè instructas. In epulis accumbunt lectulis positis: primus in mensa locus tribuitur matri familias, talari tunica, & sæpe crocota bene manicata amictæ.

HIBERNIA in genere deſcriptâ, antequam ad ſpecialiorem ſingularum partium delineationem me accingam, operæ pretium putavi, primùm diſtributionem ejus proponere. Hibernia in quinque partes ſeu provincias dividitur: in *Lageniam* quæ ad orientem eſt Angliæ proxima: *Connaciam* vel *Connachtiam* quæ ad occidentem vergit: *Vltoniam* in ſeptemtrionali parte: & *Momoniam* in auſtrali plaga ſitam. Quinta pars *Media* appellatur, quæ medio loco ſita à cęteris clauditur. In hiſce quinque provinciis alia quædã notabilia territoria ponuntur, ut in *Lagenia* includuntur *Fingalia, Offalia, Leiſia, Oßiria,* & *Ormundia*. In *Media* reponũtur *Slania, Fouria* & *Delvinia*. In *Connacia* cõprehenditur *Claria*. In *Vltonia* continetur *Vrilia, Antrimenia, Lœcalia,* ac *Treconcha*. In *Momonia* concluduntur *Trippetatia, Keria, Coſmaja, Deſmondia, Tomondia,* nonnullaq; alia. Eſt & alia Hiberniæ partitio quam in Tabula generali etiam attigimus: hæc magna cum cura & diligentia eſt conſideranda, ſi quis hujus regionis ſtatum cognitum ac perſpectũ habere aveat. Quare obſervare diligẽter oportebit, Hiberniam in duas partes diſtributam eſſe, in *Anglicam & Hibernicam*. Hanc germani & genuini Hiberni, illam Anglorum progenies incolit; eaq; portio, plebeio ſermone, *Anglica provincia* nominatur, quod ſit Anglorũ territoriis, quaſi palis & ſeptis, circumſeſſa. Etenim poſtea quam Angli *Dermicium*, exactũ Regem, Hibernicis hoſtibus, armis caſtriſq; oppreſſis, in patriam atq; adeo in Regnum reſtituerunt, Angli victores ſedem ſtabilem & domicilia certa, in lectis Hiberniæ locis habuerũt: deinde cum inter ſe & domitos Hibernos, quędam quaſi inſulæ divortia feciſſent, illam partem, in qua coloniã collocarant, *Anglicam Provinciam* appellaverunt. Hac major *Lagenia* & Mediæ pars, ac Vltoniæ portio quę *Vrilia* dicitur, continetur, ſed pręcipua Lageniæ particula, quę *Fingalia* vocatur, Dublinio ad aquilonarem plagam finitima, primas tenet; Media ſecundas. *Mercator* autẽ partes priore diſtributione à nobis poſitas, quatuor tabulis luculenter exhibet, ab Vltonia, Connacia, Media & parte Lageniæ facto initio. Harum omnium partiũ, quo ordine ab Authore noſtro ponuntur, delineationẽ, quam potero fideliſſimè proponam. Offert ſe primo loco Vltonia. Pars hęc Hiberniæ prima *Cambro-Britannis* noſtris *Vltuu*, Hibernicis *Cui-Guilli*, Latinis *Vltonia*, & Anglis *Vlſter* appellata, ad ſeptentrionem anguſto freto à *Scotia* dirimitur: ab auſtro ad *Connaciam* & *Lageniam* ſe extẽdit: orientalis plaga Hibernico mari incumbit: & occidentalis æſtuoſo & turbulento vaſtoq; occidentali Oceano continẽter pulſatur. Hæc provincia cum ſit *Scotiæ* ad Boream ultima, *Scoticis* inſulis, quæ dicũtur *Hebrides*, & ſparſim in mari inter utrumq; Regnum poſitæ ſunt, prętenditur: quarum quidem inſularum *Hiberno-Scotus* antiqui *Scythæ* ſucceſſor, incola eſt. Forma orbiculari eſt, & in lõgitudine à portu *Cladoagh* boreali cardine, ad *Kilmore* auſtralem terminum, centum fere millia paſſuum colligit: latitudine autem à *Black-Abbey* ortivo limite, ad *Calebegh* promontorium occiduum, centum triginta & inſuper aliquot auctarii vice milliaria numerantur. Totius circumferentia quadringentis plus minus & viginti millibus paſſuum circumſcribitur. Raro hęc Regio immodicam ullam Cœli intemperiem ſentit, dum & mobiles celereſq; venti intenſos æſtatis ardores refrigerãt; molleſque ac mites pluvię rigidos hyemis algores mitigant. In ſummâ, nec gelida nec torrida zona hîc dominatur. Nubes aëriæ ſpectabiles & peramœnæ: cumque vel impuriſſimæ ſunt, nec inſalubres nec diuturnæ, vẽtis commotioribus eas perpetuo impulſu agitantibus, reperiuntur.

Limites.

Forma.

Cœlum.

ULTONIA,
Conatia, et Media.
Miliaria Hibernica
OCEANUS
ATLANTI
CUS
MARE
HIBERNICUM
SCOTIÆ PARS
LAGENIÆ PARS
OCCIDENS
ORIENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
Man Ile
Carlingford haven
Dundalk haven
Droghdagh
Houth
Dublin haven
Strangford haven
Bangor M.
Torre Iland
Cladoah Ilands
Cladogh bay
The North Iles of Aran
Slego Bay
Newcastle
Killaloy
Great Iland
St Gregories sounde
Ylа I.
Cantyr
Armagh
Longford
Meath
Wicklow

riuntur. Æqualis hæc cœli temperies in causa est quod solum etiam varii generis arbores copiosè producat, tā fructiferas quam ædificiis opportunas. Regio admodum herbida & rei pecuariæ commoda: equorum, ovium & boum apprime dives. Fluvii itidem duplum (ut ita dicam) vectigal & tributum pensitant, profunditate navigiis tam ad voluptatem quam ad utilitatem ferendis pares; iidemque piscosi, & propriis accolarum usibus & aliorum commodis inservientes. Inter quos primùm occurrit *Vinderius*, qui nunc *The Bay of Knocferges* ab imposito oppido munito & portu tuto, quē Angli *Knocferges*, Hibernici *Caregferges* vocant, id est *Fergesii* scopulus, quod nomen à *Fergesio* ibi submerso invenit. Deinde *Banna* eximiæ, ut inquit *Giraldus*, pulchritudinis fluvius, quod nomen testatur: ex lacu *Eaugh* se in Oceanum duplici ostio transfundit: salmonibus totius Europæ longè fœcundissimus; eo quod, ut nonnulli existimant, sit omnium fluviorum limpidissimus, cujusmodi aquis salmones unice delectantur. Est & *Logia* fluvius, cujus meminit *Ptolemæus*, qui nunc *Lough Foile* paulo superius spatioso ostio in mare prorumpit: & alii. Multis præterea & immensis lacubus interfunditur, inter quos lacus *Eaugh*, qui statim ab *Armach* latè dispergitur. Ad orientem Solem *Kilulto*, *Kilvvarney*, & *Dyffrin* sylvæ impeditiores usque ad sinum illum pertingunt; qui angusto meatu admissus ita se insinuat, & variis recessibus terram excavat, ut duas faciat chersonesos, *Lecale* ad meridiem, & *Arde* ad aquilonem. *Lecale* totius Hiberniæ longissimè in ortum prominet, extremumque ejus promontorium quod nunc nautis *S. Iohns Foreland*, *Ptolemæo* *Isanium* vocatur, forsitan à Britannico *Isa* quod infimum sonat. In ipsius isthmo *Dunum* floruit, cujus meminit etiam, sed non suo loco *Ptolemæus*; nunc *Dovven*, vetustę sanè memoriæ oppidum, sedes episcopalis. *Arde* è regione jacet tenui alveo divisa. Sunt & alii lacus de quibus in generali descriptione mentio à nobis facta est. Terra insuper immanibus silvis umbrosa. Vt summatim dicam, licet alicubi sterilior sit, lacubus, stagnis condensisque silvis impeditior; ubique tamen pecore pabuloque felix est, ac omni tempore improbis & operosis agricolæ laboribus abunde grata. Natura hîc adeo nihil aut parum vel arti vel industriæ debet, ut florulenta & variegata riparum species, umbrosa nemora, virentia prata, colles molliter declives, agrique ferendis frugibus subactione & cultura adhibita non inepti, indignari quodammodo & succensere incolis videantur, quod in curia sua & negligentia omnia inhorrescere & silvescere patiantur. Hanc regionem *Ptolemæi* ętate universam tenuere *Voluntii*, *Darni*, *Robogdii*, & *Erdini*, qui in varias etiam hujus insulę partes sese diffuderunt. Pręcipuus in hoc tractu locus est prope *Kalin fluvium*, *Armacha*, quæ licet nullam fere speciem præ se ferat, sedes tamen archiepiscopalis & totius insulæ metropolis est. Ab *Armacha* Regina sic dictam fabulantur Hibernici; sed *Camdeno* eadem esse videtur quam *Dearmach* vocat *Beda*, & *Ruborum Campum* ex lingua Scotica sive Hibernica interpretatur. Vnus hic in *Vltonia* Archiepiscopus Armachiæ sedem habens, hos habet Episcopos suffraganeos, *Maeth* & *Deren*, *Ardach* forte *Apde*, *Kilmore*, *Clogher*, *Doune*, *Coner*, *Klancknos*, *Raboo*, fortè *Ropo*, *Droomore*. Vt hujus regionis & provinciæ incolæ in ordinem redacti in officio suo continerentur, quinquaginta sex castellis & propugnaculis munita & tuta fuit: ac mercimoniis faciendis novem oppida quæ vocant mercatoria instituta: ipsaque dividitur in citeriorem & ulteriorem: citerior tres habet Comitatus, *Louth*, *Dovvn* & *Antrimme*: ulterior

Solum.

Fluvii.

Salmonū copia.

Lacus.

Veteres incolæ.

ulterior septem, *Monahon, Tiroen, Armack, Colrane, Donergall, Fermanagh*, & *Cavon*. *Nomina.* CONNACIA secunda Hiberniæ pars, aliis *Connachtia*, Anglis *Connagh*, & Hibernis *Confinia.* *Connaghti*, ad ortum parte quadam Lageniæ, ad septemtrionem parte itidem Vltoniæ terminatur. Ab occasu, occidentali Oceano pulsatur, & ab austro, parte etiam *Momoniæ Sineo* flumine inclusâ, & Hispaniæ regno obversa est. *Forma.* Figura est oblonga & ad utrumque extremum tam boreale quam australe exilis & angusta: sed medium versus ab utroque latere in amplitudine magis magisque increscit. In longitudine à Sineo fluvio australi cardine ad *Enii Kelling* borealem, centum viginti sex numerantur milliaria: quâ verò latissimè patet, à *Tromer* orientali limite, ad *Barragh-Bay* occidentalem, plus minus octoginta. Totus autem circuitus & ambitus supra quadringenta passuum millia occupat. *Aer.* Aër hujus regionis non usque adeo purus ac lucidus ut in reliquis *Hiberniæ Provinciis*, ob subuvida quædam loca, herbida tamen, quæ à mollitie *Boghes* appellitant, & periculosa, & vaporibus crassisque nebulis oppleta. Primaria hujus *Urbs Galvvaja.* provinciæ urbs, & quæ tertiis in Hibernia vix acquiescit, *Galvvaja* est, Hibernicè *Gallive*. Turriformis (ut ita dicam) constructa, sede Episcopali insignis, & mercatorum frequenti commeatu celebris, stationis portusque subjecti beneficio, opum terræ marisque facili excambio & commercio, incolis quæstuosa est. Nec ita longè ab ea, prope littus occiduum, æstuariolis, sinubusq; exiguis lancinatum & quasi laciniatum, insulisque serie quadam dispositis prætextum, insulæ positæ sunt *Arran* dictæ, quę multis fabellis, quasi insulę viventium essent, famigerantur: in quibus scilicet nemo unquam vel moreretur, vel mortalitati obnoxius esset. *Connaghtia* Provincia hoc tempore quatuordecim castellis munita, novem oppida mercatoria ostendit; & sequentem in modum dividitur in sex Comitatus, *Clariæ*, *Galvvajæ*, *Regionum Nomina.* *Majo, Slego, Letrimme, Roscomen*. MEDIA tertia Hiberniæ portio, quam patrio vocabulo *Miih* dicunt, Angli *Unde ducta nomina.* *Methe, Giraldus Midiam* & *Mediam*, forsitan quod sit in ipso insulæ medio. Vmbilicum enim Hiberniæ *Killair* in hac parte castrum, quod videtur esse *Ptolemæi Laberus*, perhibent, ipsumque nomen nõ aliud innuit: *Lair* enim linguâ Hibernicâ medium significat. *Situs.* Hæc ab Hibernico mari ad *Sineum* usque flumen protensa jacet; quod flumen ipsam à *Connacia* disterminat. Aërem habet salubrẽ, adspectumque delectabilẽ. *Soli fertilitas.* Fertilis est frumento, pascuis & armẽtis, affluens carnibus, butyro, caseo, lacte & similibus: ac propter populi multitudinem, castrorum & oppidorum fortitudinem & pacem inde natam, vulgo *Camera Hiberniæ* audit. In *Media* autem, oppida numerantur, *Oppidorum nomina.* *Pontana*, quæ vulgariter *Droghedaja* nominatur, oppidum lautissimum, portum habens navium stationi perappositum, (sunt tamen qui mediam hujus oppidi partẽ, nimirũ trans flumen, in Vltonia ponant) *Molingaria, Fouria, Delvina, Trimmia, Kellesia, Navania, Aboja, Dulekia* & *Scrinia*.

Limites. MOMONIA, Hibernicè *Movvn*, & in usitatiore orationis contextu *VVovvn*, Latinè *Momonia*, Anglicè *Mounster*. Ea Vergivio mari ad austrum exposita jacet, ad Septentrionem Connaciæ parti prætenditur: ab Ortu finitimam sibi habet Lageniam: ab occasu, tota Oceano occidentali alluitur. In longitudine, à sinu *Ballatimore* australi limite ad *Galvvay* sinum borealem nonaginta quasi milliaria colligit. Quà verò latissimè ab ortu ad occasum se expandit, scilicet à *VVaterfordiæ* portu ad *Feriteri* portum, centum millia passuum continet. Totius circumferentia, secundum promontoria sinusque & recessus ducta, quingenta plus minus & quadraginta passuum millia occupat. *Forma.* Forma ipsius quadrata sive quadrangularis est. *Cœlum.* Cœlum mite & temperatum, nec nimis frigoribus gelidum, nec retorrido ardore plus justo calidum. *Solum.* Solum alicubi in montes assurgit, silvestribus collibus aviis & solitariis caput exerens: subjectæ verò valles campis arvisque frugiferis distinguuntur; & ut verbo dicam, regio universa & adspectu amœna, & solo fertilis. Provincia hæc omnis in duas hodie partes dividitur: Momoniam occidentalem & Momoniam australem. *Veteres incolæ.* Occidentalem antiquitus *Luceni, Velabri, & Vterini*: australem *Oudiæ* sive *Vodiæ*, & *Coriondi*; *Velabri* & *Luceni*, authore *Orosio*, eam regionis partem quę maximè in occasum projecta & ad Cantabricum Oceanum vergens *Gallitiam Hispaniæ* procul spectat, incoluêre. Ac *Luceni* quidem Hiberniæ qui à Lucensiis *Gallitiæ* & nomen & originem traxisse videntur, & quorum reliquiæ quædam etiamnum supersunt in Baronia de *Lixnavv*, sedes suas, ut creditur, in locis *Sineo* flumini vicinis habuerunt. *Commodi-tates.* Commoditates hujus Provinciæ in genere sunt frumentum, ligna, lana & pisces. Horum verò cujusque generis ingens ubique copia est. Nullus autem locus halecum abundantiâ & capturâ adeo celebris est, ac *Eraugh* Promontorium, quod inter *Bantre* & *Ballatimore* sinum projectum jacet: quo numerosa quotannis Anglorum & Gallorum classis, ipso brumali solstitio ad piscandos etiam asellos confluit. *Limiricum Momoniæ caput.* Primaria hujus Provinciæ urbs *Limiricum*, Hibernis *Loumeagh*, diviso nobilis fluvii Sinei alveo circumfusa est. Sedes hæc Episcopalis est, totiusque Momoniæ emporium. A *Raimundo Crasso* Anglo primum expugnata, ac postea à *Duvenaldo Hibernico Thuetmoniæ Regulo* incensa. Deinde interjecto temporis intervallo, *Philippo Beroso* Anglo in feudum (ut dicitur) data, & à *Ioanne* Rege castello munita, quod ipse ibidem exstrui jusserat. Situs hujus oppidi, secundum *Mercatorem*, in latitudinis 53 grad. & 20 minut. longitudinis autem grad. 9 & min. 34 ponitur. Iuxta fluvium illum qui *Ptolemæo Daurona* & *Giraldo Cambrensi* (pauculis literis immutatis) *Sauranus* & *Savarenus* dicitur, qui è *Muskereiæ* montibus profunditur, *Corcagia urbs.* *Corcagia* urbs Episcopali dignitate insignis, cui & *Clonensis* altera cathedra adjuncta est, sedet; quæ *Giraldo Corcagia*, Anglis *Corke*, & indigenis *Corcach* appellatur. Hoc oppidum seditiosis vicinis ita circumsessum est, ut cives sive oppidani quasi perpetuâ obsidione cincti continenter excubias agere cogantur. Iidem quòd filias in agrum elocare nuptum non audeant, contractis inter se nuptiis omnes aliquo affinitatis gradu se invicem contingunt. Gubernatur hæc Provincia à Domino Præside, cum uno Adsessore, duobus Iurisconsultis legum peritis, & Scriba, qui esset vindex temeritatis, & moderator officii, ne forte à fide & obsequio discederet. Quinque firmis castris munitur

MOMONIA et Lagenia

Miliaria Hibernica

10 20 30

SEP TENT.

OCEANUS OCCIDENTALIS

OCEANUS VERGIVIUS

OCCIDENS

MERI DIES

CONNACIÆ PARS

MEDIÆ PARS

LAGENIA

MOMONIA

Akill
Renhra
Great Iland
St Gregories sounde
Isor
Phelim
Leskeny
Enis Kery
Donebeg
Killaus
C Leame
M Ratoth
Hogges
Bernogh
Carydone
M Clon
Bockes
Shroe
C Dolos
Valentia
S Michael
Skryst
Carbies
Mocologh
Towne
Ghedagh
Balatimore bay
Cape Cleare
The Cut
Dowlogh
Ca Perles
Castels
Dolough
Clogh ca
Kynsayle head
Lesteren
Cotton
Capel
Youghall haven
Ardmere ca
Dungarvan
Strumo ca
Sucks
Waterford haven
Salres Iland
Brandiren
Barrets
C Carne
Rock William
Tuskard
Carrik new
Wexford haven
Beg Iland
ye Ram
South Groundes
Arcelow
Middel Groüdes
Wicklow
North Groundes
Newcastle
Raydon cast
Old courte
S. Brenets Ile
Dublin haven
Houth
Irelandes ey
Lambay
Rock Abil
Droghdagh
Glasfesel
Ardee
Seden
Dubyk
Cavan cast
Neukerley
Boyley
Lo. Fin
L. Mesk
The Sanctuari
Garrel
Kille roghan
Morley
Lõgford
Ardrag
Kirgh
K. Arne
Carbre Lo.
Agorro
Lefolk
Bride
Cromis
Drogh
Galway bay
ca Mule
Letrum
Glamog ca
Corcum
Killine
Moy ca
Carobe
Donagan
Clare
Kettca
Doun
Nay
Tounge
Lymerick
Holam
Castelton
Bleughan
C Lander
Dorles
Grace
Tollogh
Fin
Keffe
Typerary
Clõmel
Kilkenny
Milk ca
Clomnore
C Kenne
Doghill
Quenes towne
Killina
Kildare
Kinges
Dulunca
Thym
Belgar
Iusk
Grenok
Loggen ca
Sherney
Cavan
Dublin
Talbot
Kilcomin
Newtoune
Fernes
Bomey
Catterlag
Borace
Symlyn
Wexfort
Rosse
Wex fort
Ramney
C Browne
Hoke
Waterford
Donell ca
Coun Water ford
Palace
C Canane
Moreca
Kaer
Kaer mog
C Ballen
Corck
Kynsale
C Redmore
Youghall
C Calm
C Arudel
C Donenan
Rosse
Later
Ca Skyre
Baultemore
Orri
Lougan
Tragwore
Desmund
ca Mare
Magrow ca
Gorney
Donelore
C Catherton
County
C Carore
C Letter
Dingle bay
Dingle
C Sibbel
C Lander
Clonemel
M Kilnogh
Limeric
C Non
Micham
Kery
Asketon
C Drynad
C English
Clanca
Nash
Ouella
Corace
Creatorke

18 19 20 21 22 23 24 25 26

55 54 53 52

munitur *Momonia*, ſex etiam oppidis mercaturam facit, ac ſequenti modo dividitur: *Limiricum*, *Kerry*, *Corcagia*, *VVaterfordia*, *Deſmonia*, *S.Crucis in Tipperaria*. LAGENIA, indigenis *Leighnigh*, Britannis *Lein*, Latinè *Lagenia*, in antiquis ſanctorum vitis *Lagen*, & Anglicè *Leinſter* dicta; ad ortum tota maritima eſt, & ſecundum Hibernicum mare præjacet: ad *Connaciam* occaſum verſus Sineo flumine continetur: boreale latus *Luthenſi* territorio, & auſtrale *Momonia* definitur. Regio hæc objacet Angliæ, uti *Momonia* & *Connacia Hiſpaniam* proſpectant. Forma triangulari eſt, lateribus non multum inæqualibus. Ab ortu hiberno ad occidentalem apicem interſunt octoginta quaſi milliaria; inde autem ad occaſum ſolſtitialem ſive æſtivum, plus minus ſeptuaginta. Maritima autem, ad ortum & ſecundum mare Hibernicum, ad octoginta etiam protenditur. Totius ambitus quaſi ducenta ſeptuaginta millia paſſuum colligit. Cœlum purum, mite, & temperato habitu placet, neque calore nimio, uti nec frigore excedens, temporibus anni, & inſito continentis ingenio reſpondet. Fertilis & frugifera ut plurimum terra eſt, carnibus, piſcibus, aliiſque cibariis, butyro, caſeo, & lacte dives. Frumento omnis generis, pecore & paſcuis ſatis fœlix: multóque fertilior eſſet, ſi ad regionis ipſius invitamentum agricolæ accederet induſtria. Fluviis commodè irrigatur, & maximâ ex parte ſilvis probè veſtitur, unum ſi excipias Dublinienſem Comitatum qui de hoc defectu nimis conqueritur: is autem uſque adeo ſilvis indigus eſt, ut in ignis alimentum vel ceſpite bituminoſo & pingui, vel foſſili ex Anglia carbone eo advecto uti incolæ adigantur. Qui hos tractus *Ptolemæi* ætate tenuerunt fuere *Brigantes* ſive mavis *Birgantes*, *Menapii*, *Cauci*, & *Blani*. Atque ab his *Blanis* fortaſſis deducta & contracta ſunt recentiora illa & moderna (ut ajunt) nomina, *Lein*, *Leighnigh*, & *Leinſter*. *Menapii*, ut nomen ipſum quodammodo innuit, arguitque, à *Menapiis Gente Belgica* ſive Germaniæ inferioris quæ maritimas oras incoluit, oriundi ſunt. *Brigantes* autem qui & *Birgantes* nominantur, *Floriamus del Campo Hiſpanus* nullum non movet lapidem ut à *Brigantibus* ſuæ *Hiſpaniæ* deducat, à quibus urbs antiqua in *Hiſpania*, *Brigantia* dicta, nomen cepit. Sed à *Birgo* flumine potius quod circumcoluere, denominationem ſuam deſumpſiſſe veriſimilius eſt; nam ipſum nomen ferè hoc perſuadere valeat. Hujus Provinciæ commoditates in pecore, marinis avibus, & piſcibus conſiſtunt. Equos item optimos & generat, & alit (*Hibernicos Hobbies* vocamus) quibus non idem qui cæteris in curſu & greſſu gradus, ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. In hac Provincia multa & opulenta oppida reperiuntur. Primum occurrit *Kilkenny* Neoro appoſita, id eſt *Cella* ſive *Fanum Canici*, qui antiquitus ob vitæ ſolitariæ ſanctitatem hoc tractu maximè inclaruit. Municipium eſt nitidum, elegans, copioſum, & inter mediterranea hujus inſulæ facilè primum. Inferius ad eundem Neorum ſedet oppidulum munitum, Anglicè *Thomas tovvne*, Hibernicè *Bala mac Andan*, id eſt opppidum filii Antonii. utrumque nomen ab extructore *Thoma Fitz-Antonio* Anglo inditum eſt, cujus hæredes etiamnum hujus domini agnoſcuntur. Eſt etiam hoc tractu antiqua illa urbs *Rheba*, à *Ptolemæo* memorata, quæ nomine etiamnum ſarto tecto *Rheban* dicitur, ſed pro urbe ſunt pauculæ caſulæ cum propugnaculo. Nobilem tamen virum *N. de S. Michaële* Baroneti titulo exornat, qui vulgò *The Baronet of Rheban* appellatur. Eſt & *Lechlinia*, Hibernicè *Leighlyn*, regium oppi-

Lagenia. *Limites.* *Forma.* *Cœlum.* *Solum.* *Dublinienſis Comitatus Silvis indigus.* *Veteres incolæ.* *Commoditates.* *Urbium nomina.*

oppidum à *Bellinghamo* illo nobilissimo Prorege, patrum memoriâ castro munitum. Hîc etiam *Menapiam* urbem statuit *Ptolemæus*, ad ostium Modonæ fluvii. Verumenimvero cum unum solummodo flumen hoc loco se effundat quod nunc *Slane* dicitur, & ad ejus ostium ubi stagnat, urbs sit germanico nomine *VVeysford* totius Comitatus caput: & *Slane Modonam*, quæ *Flemingos* olim Barones habuit, & *VVeisford Menapiam* fuisse confidentius, inquit *Camdenus*, conjectarim, eoque magis quod hoc nomen sit recentius, & ab illis germanis impositum qui *Oustmanni* Hibernis appellantur. Cæterum etsi non primæ magnitudinis urbs sit, est tamen cumprimis memoranda, quod prima totius Hiberniæ in Anglorum fidem, *Stephanide* duce fortissimo oppugnante se contulerit, Anglorumque facta fuerit colonia; unde totus hic ager Anglis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu & idiomate etiamnum utuntur, ita tamen ut Anglo-Hibernicè planè loquantur. Est præterea in Comitatu *Kildariensi*, *Kildaria*, Episcopali sede ornata, cui etiam honori erat in primis Ecclesiæ Hiberniæ incunabulis *Brigida* Virgo, sanctitate & virginitate suâ venerabilis; ut quæ Sancti *Patricii* illius antiquitate & nomine famigerati discipula fuerit. Vrbs autem quam præ cunctis aliis vel urbibus vel oppidis non *Lageniæ* modò, sed & totius Hiberniæ, jure suo fama celebrare possit, illa est quam Angli *Develin* vocant, Latini *Dublinium* & *Dubliniam*, Cambrobritanni *Dinas Dulin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est oppidum super crates; subjectis enim, ut in palustri loco, cratibus, cum primum condi cœptum est, fundamenta jacta ferunt, uti Hispalis Hispaniæ, quam sic nominatam tradit *Isidorus*, quod in palustri solo suffixis profundo palis locaretur. Regia hæc Hiberniæ urbs & sedes est, mœnibus & munimentis valida, ædificiis splendida, magnitudine multis aliis urbibus par, civibus frequens, & emporiũ mercaturis faciendis, cõmeatibus & commerciis admodum celebre. In suburbiis ad ortum, *Henricus* II. Anglorum Rex, ut refert *Hovedenus*, palatium sibi regium curavit erigendum. Et *Henricus Loundres* archiepiscopus Dubliniensis circa annũ *Christi* 1220 armamentarium extruxit. Nec longè ab eo collegium pulcherrimum sanctæ & individuæ Trinitatis nomini consecratum spectatur, quod fœlicissimæ memoriæ *Elizabetha* Anglorum Regina privilegiis academiæ dignata est. Templum sancto *Patricio* sacrum à *Ioanne* Angliæ Rege plurimum amplificatum, *Iohannes Comynus* archiepiscopus Dubliniensis, *Eoveshami* in Anglia natus, instituit primus præbendariorum esse Ecclesiam, anno Domini 1191, ac nostris temporibus decanum, præcentorem, cancellarium, thesaurarium, archidiaconos duos, & præbendarios viginti duos sustentat. Hæc civitas olim ad politicam Reipublicæ administrationem, pro summo magistratu Prępositum habuit. Sed anno humanę redemptionis 1409, ut Major & duo Ballivi quotannis eligerentur, concessit Rex *Henricus* IV; utque gladius deauratus Majori in perpetuum præferretur. Ballivos etiam, ut auctior honoris sive dignitatis cumulus urbi accederet, postea in Vicecomites Rex *Edouardus* VI. commutavit: nihil ut jam quod in florentissima urbe desideres, deesse videatur, nisi quod portui plurimum officit arenosus cumulus reciproco maris meatu in *Aven-lisnii* ostium aggestus, sic enim præfluentem fluvium vocant, id est *amnis Lisnius*.

VVeisford.

Kildaria.

Regio. Nomina.

BRITANNIÆ insulæ borealior pars *Scotia* dicitur, olim *Albania*. Atque etiamnum ab incolis qui avitam servant linguam *Albain*: & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ à Bardis *Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam Majorem*, & Scotorum in Britannia regnum *Scotiam minorem* historici appellant: *Ptolemæus* Britanniam *Parvam*, *Rufus Secundam*, *Tacitus* à silva *Caledoniam* vocat. Videntur autem Scoti sic dicti à vicinis quasi *Scythæ*. Quẽadmodũ enim Germani inferiores *Scythas* & *Scotos*, uno nomine *Scutten*, id est sagittarios appellãt, sic etiam Britannos utrosque *Y-scot* dixisse è Britannicis scriptoribus observatum est. Id sane constat eos à Scythis oriundos ex Hispania in Hiberniam & inde in hanc partem Albionis, quam nunc tenent, pervenisse, & cum Pictis in unam gentem coaluisse. Hæc de nomine, sequitur situs.

Situs.

Termini ejus australes Angliam versus, sunt Tueda & Solvejus fluvii: ad septentrionem est Oceanus Deucaledonius, ad occasum Hibernicus, ad ortum Germanicus, ab aliis partibus undique eam ambiunt Oceanus & mare Germanicum. Longa est LXVII milliaria Germanica, hoc est Anglica 257, lata LII Germanica, sive 190 Anglica.

Cæli temperies.

Regio temperatior quàm Gallia, remissioribus frigoribus, caloribusque, sicuti & Anglia: cui tamen in fertilitate æquari non potest.

Soli fertilitas.

Terra magnâ ex parte sulphurea est & viscosa, atq; ob id pabulum ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. Tantum tamen hic crescit frumenti quantum incolæ absumunt. Profert etiam terra varia metalla. Habet aurum, argentum, argentum vivum, ferrum, plumbum & cuprum magnâ copiâ. Habet in *Drisdalia* aurifodinam, in qua etiam *lazurum* invenitur. Habet & gemmas, præsertim gagatem qui in aquis ardet & oleo extinguitur. Pascua item optima quæ omnis generis nutriunt armẽta: unde carnis, lactis, butyri, casei, lanæ abundat copia.

Imperium majorum.

Cęterum Scoti cum ad Pictos in Britanniam accessissent, quamvis Anglos præliis, & prædationibus continenter lacesserent, non tamen res eorum statim adolevit, sed in eo quo appulerunt angulo, diu delituerunt; nec, ut *Beda* innuit, per annos plus cẽtum viginti septem, contra Nordanhumbrorum regulos signa efferre ausi, donec uno eodemque tempore Pictos fere ad internecionem delevissent, & Northumbrię regnum intestinis malis, Danorumque incursionibns confectum, corruisset. Tunc enim omnis septentrionalis Britanniæ plaga in Scotorum nomen concessit, una cum citeriori illa regione citra *Cluidam*, & *Edenburgh frith*.

Minorũ virtus.

Scoti in bello fortes ac strenui milites; inediæ, vigiliæ, algoris, patientissimi.

Urbes.

Primaria Scotiæ urbs est *Edinburgum*, vulgo *Edenborrovv*, *Ptolemæo Castrum alatum*. Sedes hæc Regia, & metropolis non tantum Laudoniæ, sed etiam totius Scotiæ, situ editiore inter montes, eo ipso Pragę Bohemorum haud absimilis: longitudine ab oriente in occidentem mille pass. porrecta, latitudine dimidio minore. Tota urbs ex monte dependet. Hic ad occasum altissimus, versus septentrionem pręcipitio munit urbem, cætera ad orientem & meridiem sunt muro circumdata: distat à sinu maris & ostiis *Forthæ* passibus mille. Ad orientalem urbis partem est Regis Palatium, quod Cathedram *Arthuri* vocant. Ad occidentalem, rupes est prærupta, & in rupe arx maxima; quæ Scotis vulgo Castellum puellarum dicitur: quod verè est *Alatum* illud *Castrum Ptolemæi*. Sunt & aliæ hujus regni urbes & oppida insignia quæ suis locis in particulari descriptione adponemus.

SCHOTIA

Orcades Insulæ

M. Anglica cum.
M. Germanica cum.

OCEANUS GERMANICUS

Hebrides Insulæ

Hiberniæ Pars

ANGLIÆ PARS

Lacus & Flumina. mus. In vallibus plurimi sunt lacus, paludes, fontesq; & fluvii piscosissimi, quorũ pars maxima è monte Grampio oritur, de quibus in descriptione proxima mentionem faciemus. *Mare.* Mare ipsum, ostreis, halece, corallis, mytilis, conchisque diversi generis plenissimum. *Portus.* Multos etiam Scotia passim portus habet & aditus marinis aquis pervios; inter quos *Letha* portus commodissimus. Regio ipsa aspera & montosa admodum est, & in ipsis montibus habet æquatam agri planitiem pecori pabulum ubertim suppeditantem. *Montes.* Inter montes maximus *Grampius*, qui mediam Scotiam intersecat. Hic vulgo *Grasebaim* seu *Gratzhaine*, id est mons incurvus dicitur: is enim à Germanici maris littore ad ostia *Deæ* fluvii per mediam hanc regionem in Hibernicum mare tendens ad lacum *Lomundum* sistitur, qui etiam Pictorum olim, *Silvæ.* Scotorumque regni limes erat. Ad Aberdoniam montes sunt silvosi. Hîc creditur fuisse *Silva Caledonia*, *Lucio Floro Saltus Caledonius* in immensum spatium diffusa, procerisq; arboribus invia, & Grampio monte divisa. Scotos autem non postremos inter Europæos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sunt, eamque præ reliquis servaverint & coluerint, non solum scripta & monumenta: verumetiam templa, cœnobia, monasteria, *Opera publica.* xenodochia, & alia religioni devota loca testantur. Est & Edimburgi Palatium regiũ de quo supra, valdè superbum & magnificum, & in medio urbis Capitolium. Habentque Duces, Comites, Barones & Proceres Regni in ipsa urbe sua Palatia, quando ad Comitia vocantur. Vrbs ipsa non est constructa ex coctis, sed naturalibus & quadratis lapidibus, ut etiam singulæ ædes magnis Palatiis possint comparari. Sed de his satis, ad reliquas *Ratio gubernandi.* partes transeamus. Populus Scoticus in tres ordines dispescitur, in *Ecclesiasticum*, *Nobilitatem*, & *Plebem*. *Ecclesiasticus* ordo duos habet Archiepiscopos, *S. Andreæ* totius Scotiæ primatem, & *Glasgoensem*. Archiepiscopo S. Andreæ octo subsunt Episcopatus, *Dunkeldensis*, *Aberdoniensis*, *Moraviensis*, *Dumblanensis*, *Brechinensis*, *Rossensis*, *Cathanensis*, *& Orchadensis*. *Glasgoensi* tres, *Candidæ casæ*, *Lismoriensis* sive *Argadiensis*, *Sodorensis*, seu insularum, videlicet *Suræ*, *Mulæ*, *Ylæ*, *&c.* *Nobilitatis* ratio hæc est: ut primum locum obtineant Rex filiique Regis, partu legitimo editi, quorum si plures sunt, natu maximus *Princeps* Scotiæ, reliqui absolutè *Principes* dicuntur. Rex autem cum publice inauguratur, populo universo sanctè promittit, se leges & majorum ritus veteraque instituta servaturum, eoque jure quod à majoribus accepit usurum. Secundum locum obtinent *Duces*: tertium *Comites*: quartum illi *Nobiles* qui apud alias nationes extra insulam non vigent & à Scotis *My Lords* appellantur. Quod nomen tantam dignitatem in se continet, ut etiam illud Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergò tribuant. Hosce, magnates posses dicere. Quintum locum *Equites Aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui *Lords* dici solent. In sextum & ultimum locũ rejiciuntur illi, qui nullo certo honoris titulo insigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentlemen* appellantur, ut sunt fratres & filii Comitum, Dominorum, Equitum auratorum natu minores: qui in nullam hæreditatis partem succedunt; siquidem ea tota in filium natu maximum conservandarum familiarum causa jure Scotico devolvitur. Plebs autem omnes qui divitiis affluunt, quique hospitalitatis & clientelarum nomine benè audiunt, hoc fere titulo (*Gentlemen*) semper decorat. Ab his autem Nobilibus infimi gradus, totum fere belli pondus pendet. *Plebeii* verò cives

ves partim ſunt primarii opibus inſignes qui magiſtratu in ſuis urbibus funguntur: partim *mercatores:* partim *opifices*, qui omnes eò quod à vectigalibus aliisque oneribus ſint immunes, facile apud eos diteſcunt. Ne quid autem gravius in aliquam civitatem in publicis comitiis ſtatuatur, permittitur à Rege tribus aut quatuor ab unaquaq; civitate evocatis civibus, ut cum reliquis duobus ordinibus ſuam ſententiam de rebus propoſitis liberè interponant. Eccleſiaſtici olim decretorum & conciliorum authoritate continebantur, nunc autem ut cæteri legibus, quas Reges deſcripſerunt, aut Regum voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur. Liber qui leges municipales latinè ſcriptas continet, titulum (*Regiam Majeſtatem*) habet, quòd ab illis vocibus libri exordium ducatur: reliquis legum libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) *Acta* inſcribuntur. Magiſtratus ſunt in Scotia, ut apud alias nationes, complures & diverſi. Inter hos proximè & ſecundum Regem, regni Procurator (quem Gubernatorem appellant) facilè princeps eſt. Huic provincia Regni gubernandi incumbit, ſi reſpublica Rege fortè orbetur, aut ſi Rex per ætatem regni negotia non poſſit obire. Eſt & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex *Clero* & *Nobilitate* ita conſtitutus, ut laicorum ſemper numerum æquet pars altera eccleſiaſticorum. Quibus adjicitur ex eccleſiaſticorum numero *Præſes*, qui in dicenda ferendaque ſententia principem locum obtinet, niſi judicio regni Cancellarius interſit; ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt. Qui capitis judicio, magnum Iuſticiarium: qui rei nauticæ, Admiralium: qui caſtris figendis, Mareſcallum: qui delictis inter aulæ ſepta vindicandis præficitur, Conneſtabilem appellant. Sunt quoque in ſingulis provinciis, quas Vicecomitatus appellant, qui præſunt ſinguli, quos Vicecomites antiquo vocabulo vocant. Horum authoritas in his rebus, quæ ad civiles cauſas & capitis ſummam pertinent, decidendis non aliundè pendet, quam à jure quodam hæreditario, quo etiam illos ſibi Vicecomitatus vendicant. Vt ii Vicecomites non à Rege creati, ſed à parentibus nati jure quodam dici poſſint. Habent quoque civitates atque oppida ſuos Præfectos, Ballivos ac id genus alios Magiſtratus, qui cives in officio contineant & ipſarum civitatum privilegia tueantur. Ita fit ut Scotorum Reſpublica ordinum aptâ diſpoſitione, Legum ſanctâ majeſtate, & Magiſtratuum firmâ authoritate, floreat & ſummam laudem mereatur. Nomina autem Ducatuum, Comitatuum & Vice-comitatuum Scotiæ hæc ſunt: Ducatus, *Rotſay, Albania*. Comitatus, *Carnes, Sutherlant, Roſſe, Moravie, Buchquhan, Garniach, Garmoran, Mar, Mernis, Angus, Govvry, Friſſe, Marche, Athole, Stratherne, Menteith, Levenox, VVagion, Douglaſſe, Carrike, Cravvford, Annandale, Ourmonth, & Huntley*, Vicecomitatus, *Bervvyk*, alias *North Bervvyk, Roxburgh, Selkirk, Tvvedale, Dunfriſe, Niddiſdale, VVigton, Are, Lanarke, Dunbretten, Sterveling, Louthean, Laudonia, Clacmanan, Kiuros, Fiffe, Perth, Angus, Mernis, Aberdone, Bamph, Fores, & Invernes*. Vniverſitas, *S. Andreæ, & Aberdonia*: quarum hæc ab *Alexandro* Rege & ſorore *Iſabella* multis ornata eſt Privilegiis circa annum M CC XL: illa ſub *Iacobo* Rege inaugurata, Anno M CCCC XI. Quibus additur *Glaſgoenſis*. Ingenia Scotorum vivida ſunt, excitata, ignea; ſapientiæ capeſſendæ maximè idonea.

Ducatuũ & Comitatuum nomina.

GENERATIM quæ de Scotia dicenda habui, absolvi: postulat methodus, ut speciatim & per partes eam perambulem. Dividitur autem Scotia (monte Grampio mediam secante) in australem sive superiorem, & in borealem sive inferiorem. Dirimitur verò ab Anglia primùm *Tueda* fluvio, *Zeviota* monte altissimo, & qua mons deficit, vallo non adeò pridem facto, ac deinde *Esca* & *Solveo* fluminibus. Citrà hos limites à Mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent. *Marcia. Situs.* Prima est *Marcia* vel *Merchia*, sic dicta quod limitanea. hæc sinistrum Tuedæ latus attingit: ad orientem Forthæ æstuario, ad meridiem Angliâ clauditur. *Vrbium nomina.* In Marcia *Bervicum* oppidum, quod Angli tenent. Est & hic *Hume* castrum, antiqua possessio Dominorum de *Hume*, qui à Comitum Merchiæ familia oriundi, in amplam & insignem familiam sunt propagati. Cui vicinum subsidet *Kelso*, monasterio quondam celebre, & antiquâ habitatione Hepburnorum qui Bothvvelliæ Comites, & hæreditario jure Admiralii Scotiæ diu fuerunt, qui honores per sororem *Iacobi* Comitis, *Ioanni* filio naturali Regis *Iacobi* V enuptam, ad *Franciscum* ejus filium nunc Bothvvelliæ Comitem descenderunt. Inde *Coldingham* cernitur, *Bedæ Vrbs Coldana* & *Coludi urbs*, *Ptolemæo* fortasse *Colania*. *Teviotia.* Ad occidentem Marciæ ad utrumque Tuedæ latus est *Teviotia*, à *Tevioto* amne nomen adepta. *Teviota* monte dirimitur ab Anglia. Post hunc regiones non magnæ *Lidalia*, *Evia*, & *Escia* à tribus fluminibus cognati nominis *Lidalia*, *Evo* & *Esca* nominatæ. Vltima *Annandia*, & ipsa ab *Annando* amne propè mediam dividente appellata, qui secundum Solveum in Mare Hibernicum decurrit. Jam ut rursus ad Fortham redeamus, ea ab ortu Lothianam claudit: *Cocburni* saltus, & *Lamirii* montes eam à Marcia separant. Contingit deinde paullum ad occasum inflexa Lauderiam & Tuediam: alteram à *Laudera* oppido; alteram ab amne *Tueda* mediam secante. *Tuediam* ad meridiem, & occidentem contingunt *Lidalia*, *Nithia*, *Glottiana*. *Nithia. Lothiana. Situs.* *Nithiæ Nithus amnis* nomẽ dedit per eam in mare Hibernicum labens. *Lothiana* à *Lotho* Pictorum rege nominata. Ab oriente æstivo finitur *Fortha* sive mari Scotico. Vallem Glottianam spectat ab occidente hiberno. *Soli fertilitas.* Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariarũ ad usum vitæ copiâ cæteras longè præcellit. *Flumina.* Quinque amnibus irrigatur, *Tina*, utroque *Esca*, (qui antequã in mare cadant in unum alveum coëunt) *Letha* & *Almone*. Hi partim è Lamiriis, partim Pictlandicis montibus in Fortham defluunt. *Vrbium nomina.* Oppida habet *Dumbarum*, *Hadinam* vulgo *Hadintonam*, *Dalnethum*, *Edinburgum*, *Letham*, *Lemnuchum*. *Glottiana.* Magis ad occidentem jacet *Glottiana*, utramque *Glottæ* fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, à quo in tria diversa maria flumina effunduntur: *Flumina.* *Tueda* in mare Scoticũ, *Annandus* in Hibernicum, in Deucaledonium *Glotta*. *Vrbium nomina.* In ea urbes insigniores sunt *Lanarum*, & *Glascua*. Hanc ab occidente hiberno *Coila* contingit. Vltra Coilam est *Gallovidia*. *Gallovidia. Situs.* Ea separatur à Nithia Cludano amne, tota ferè in meridiẽ vergens, ac ab littore ejus reliquum illud Scotiæ latus tegitur. Vniversa pecoris, quàm frumenti fertilior. *Flumina.* Amnes habet plures in Hibernicũ mare decurrẽtes *Vrum*, *Devam*, *Kennum*, *Cream* & *Lussum*. Nusquã ferè in montes attollitur, sed collibus tantũ frequentibus intumescit. *Lacus.* In convallibus inter eos aqua restagnans innumeros propè lacus efficit, è quibus primis ante ęquinoctium

tium

Scotia Meridionalis
MARE DEUCALEDONIUS
MARE GERMANICUM
OCCIDENS
ORIENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
HIBERNIAE PARS
ANGLIÆ PARS
Miliaria Scotica
10 20 30 40
Cromarty
Dingwal
Ardmaneth
Assyn Shyre
Murray
Elgyn
Buqhane
Boenca
Keytz
Aberdora
Deverne
Rattry bridges
Iunerugy ca
Beter polle
Skarra
Slanes ca
Buquhan Brig
Fyndrachtca
Kinkel
Kildrumi
Aberdone
Stratdoneca
Dee flu
Kindok
Marnia
Dunnotir ca
Fordon
Barvy
Montroß
Brechin
Red ca
Arbroth abb
Forfar
Angusia
Dunde
Tay flu
Luccurs ca
S Andres
Fyse neß
Æstuarium Fyrth
Craile
Fyfe
Dunbar ca
East cast
Haymouth
Lamerton
Barwick
Holy Iland
Bamburgh ca
Stamforth
Cartington
Bottel ca
Bellinton
Lumley ca
Haltwesel
Wulsty ca
Kingusy
Moy
Badgenoth
Badenoth
L Loghe
Blair ca
Inermelca
Dunkell
S Johns towne
Abernethy
Kyuros
Dunblam
Sterling
Keyth
Ment
Lenox
Dunbritonn
Steveling
Glasquo
Louthian
Edenburgh
Hadington
Dunglas ca
The Fouldon
Mar
Pebles
Lanrik
Laminton
Tarquae
Selkirk
Roxburg
Iadburt
Iedgerto
Wark ca
Hawik
Branklam
Hernatage
Mangerton
Dala ca
Moffat
Dunfres
Solway
Redkirk
Bew
Anan
Mortoun
Saucher
Apulgirth
Dundraná ca
New ab
Craufurddikon ca
Drimlar
Dualasdal ca
Ayre
Ardintou
Kyle
Connok ca
Carrick
Beloch
Gudzenca
Glenlus
Galloway
Whit horne
Peninaha
Cuninghā
Ayndale ca
Vrmen
Nwwark ca
Dunbritan fyrth
Rosayca
Arren
Sandel ca
Cantyr
Sanda
Ailza
Argyle
Killeran
Neyum
Lorne
Broad Albay
Strath
Amud
L Erne
L Lomond
Foyre
Begonum ca
L Aber
Loquhaber
Everlothea
Stroméa
Kyntaile
Gleneg
L Lange
L Grave
L Nesse
Tray
Urquhart
Lem
Kaer
Inverness
Mera
Feuris
Dunra
Dunheca
Duns ca
Bragdail
Rum
Cannay
Egge
Sell
Muk
Meere
Collen
Terray
Olway
Arrois
C Dowart
Mula
Dunstafage
Knapdayl
Swyeca
Braig
Jura
Ila I.
Kilmany
Duveg ca
Raghly
C Donoshery
Colracast
Route
Tullagh
Conor
Knotfergus
Skrme
Donglas
Stoken
Dirrie
Camber
Gregarga
Coswell
Red bay ca
Por

Lacus. tium autumnale imbribus rivi augentur, unde multitudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. In hac provincia lacus est *Myrtoun* dictus, cujus una pars aliarum aquarum more gelu hyeme concrescit; altera nullis frigoribus congelari potest. Extremum lateris est *Novantum* promontorium, sub quo in ostio *Lussi* fluminis sinus est qui *Ptolemæo* Regrionius vocatur. Ei ex adverso influit ex æstuario Glottæ sinus vulgo *Lacus Rianus*, *Ptolemæo Vidogara*. Quod inter hos sinus terræ procurrit, incolæ *Rinum*, id est Gallovidiæ aciem appellant. Ab eisdem *Novantum*, *mula*, id est, *rostrum* sive *rictus* nominatur. Tota autem regio Gallovidia (nam *Gallovid* priscorum Scotorum linguâ *Gallum* significat) nominatur. Infra Vidogaram à tergo Gallovidiæ leviter declinat ad Glottæ æstuarium *Caricta*. Eam duo amnes intersecant, *Stinsiarus* & *Grevanus*: uterque multis amœnis villis cingitur. Inter amnes quà in modicos colles tumet pascuis fœcunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisque copiis non modo sibi sufficiens, sed vicinis multa suppeditans. *Dunus* amnis eam à Coila separat, ortus ex ejusdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis capacem. Sunt in *Caricta* regione ingentis magnitudinis boves, quorum caro tenera suavisque esu est; pinguedo liquefacta semel nunquam concrescit, sed olei instar semper fluitat. Sequitur *Coila*, quam à meridie Gallovidia claudit, ab ortu æstivo Glottiana attingit: ab occasu *Irvinus* fluvius à Cunigamia distinguit: mediam *Aera* amnis dividit. Ad eum sita est *Aera* emporium non ignobile. In universum regio est feracior virorum fortium, quam frugum aut pecorum, tota quidem tenui & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimoniâ vires animi & corporis confirmat. In hac Provincia haud plus decem millibus passuum ab *Aera* oppido saxũ est duodecim vix pedes altum, xxx cubitorum non amplius spissitudine; haut immeritò surdum appellatum. Nam si ingentem sonitũ vel voce edas, vel scloppo, vel quovis crepitaculo; is qui ex adversa parte erit saxo proximus, nihil audiet, qui remotior melius, qui remotissimus optimè. *Cunigamia* post hanc ad septemtriones procurrit, & Glottam submovet, ac propè ad justi amnis modum coërcet. Nomen huic Regioni Danicum esse constat, quod eorum lingua *Regis domicilium* significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. Proxima ad orientalem ejus plagam sita est *Renfroana*, ab oppidulo in quo conventus ejus celebrari solent, appellata. vulgò *Baronia* dicitur. Mediam eam secant duo amnes quibus utrisque *Carthus* est nomen. Post Baroniam est *Glottia* ad utramque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudinem divisa. Amnes nobiliores fundit: à læva *Avennum*, & *Duglassum*, qui in Glottam decurrunt: item à dextra alterum *Avennum*, qui Lothianam ab agro Sterlinensi dividit. Hi duo fluvii communem omnium appellationem loco proprii nominis acceperunt: quemadmodum in Vallia diversa dialecto is, quem *Avonam* vocant. *Sterlinensem agrum* à meridie separat à Lothiona *Avennus*, ab ortu æstuarium *Forthæ*, donec is paulatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus, *Carron*: juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad lævam Carrontis duo terreni sunt tumuli hominum operâ (ut res indicat) ædificati: vulgo *Duni* pa-

Marginal notes: Caricta. — Soli fertilitas. — Coila. Situs. — Renfroana. — Glottia. — Situs. — Flumina. — Ager Sterlinensis.

pacis appellantur. A dextro Carrontis latere ager ferè cętera planus in collem paullum prominet, medio fere ſpatio inter Dunos pacis, & ædiculam: in eo ad ipſum anguli flexum modicæ urbis veſtigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum deſcriptio partim cultu ruſtico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas conſtruendas lapidibus quadratis confuſa eſt. Hunc locum diſertè *Beda* Anglus *Guidi* vocat; atque in ipſo valli *Severi* angulo collocat. Multi præclari ſcriptores Romani ejus valli meminerunt: multa veſtigia exſtant, multi lapides inſcripti eruuntur, quibus aut teſtimonium ſalutis per Tribunos & Centuriones acceptæ, aut ſepulchrorum inſcriptiones continentur. Vltra Sterlinenſem agrum eſt *Levinia*, à Renfroana præfectura *Glotta*, Glaſcuenſi *Kelvino* amne diviſa; ab agro Sterlinenſi montibus, à Taichia *Fortha* dirimitur: tandem in montem *Grampium* deſinit, ad cujus radices per vallem cavam *Lomundus* lacus ſe explicat 24 millia paſſ. longus, 8 latus, qui ſupra 24 inſulas complectitur. Præter multitudinem aliorũ piſcium habet & ſui generis eſu non inſuaves quos *Pollacas* vocant. Tria autem de hoc lacu memoratu digna referuntur. Piſces pinnis carent, gratiſſimi alias ſaporis. Aquæ nullo interdum flante vento ita concitantur, ut vel audaciſſimos nautas deterreant, quo minus ſolvant. Deniq; inſula quædam gregibus armentiſque paſcendis apta, natat, ferturque quo ventis impellitur. Sed redeo ad lacum. Tandem erumpens Meridiem verſus, Levinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem, & eodem nomine oppidũ in Glottã ingreditur. *Levinia* partem extremam Grampii montis ultimi colles attollunt, ſinu maris exiguo, quem *Gerlochum* à brevitate appellant, interciſi. Vltra hunc eſt ſinus multo amplior, quem *Longum* vocant, à *Longo* qui in eum cadit fluvio. Is limes eſt inter Leviniam & Covaliam. Ipſa *Covalia*, *Argathelia*, ſeu potius *Ergahelia*, & *Cnapdalia* multis ſinubus anguſtis ex æſtuario Glottæ infuſis, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cætera inſignis lacus, *Finis* vocatur à *Fino* fluvio, quem recipit. Is ultra ſexaginta millia paſſuum in longitudinem porrigitur. Eſt & in Cnapdalia lacus *Avus*, in quo eſt exigua inſula & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur, qui unus in illis regionibus in mare Deucaledonium exit. Vltra Cnapdaliam ad occidentem hibernum excurrit *Cantiera*, hoc eſt regionis caput, Hiberniæ occurrens, à quo modico freto dirimitur. Ipſa longior quàm latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille paſſus expleat, idque ſpacium nihil aliud quam arena ſit: adeo humilis ut per eam naviculis traductis nautæ plerumque navigandi compendium quærant. Hanc attingit *Lorna* Argatheliæ adjacens & uſque ad *Abriam* pertinens: regio plana nec infœcunda. Quà *Grampius* mons humilior eſt, & magis pervius *Braid Albin* regio vocatur, hoc eſt, quaſi altiſſimam Scotiæ partem dicas, ac ubi maxima pars illa attollitur *Drum Albin*, hoc eſt, Scotiæ dorſum vocatur: nec omnino ſine cauſa. Ex eo enim dorſo flumina in utrumque mare decurrunt, alia in ſeptemtrionem, alia in meridiem. Ex *Ierno* enim lacu Iernam fluvium in orientem hybernum fundit: qui in *Taum* illabitur ad tria millia paſſuum infra Perthum. Ab hoc flumine cognomen accepit ad utramque ripam affuſa vetere Scotorum lingua *Strathierna* dicta; *Strat* enim regionem ad fluminum decurſum jacentem appellare ſolent.

Levinia. Situs. Lacus. Cantie- Si- Lo- Flum-

TACHIAM excipiunt *Ocelli* montes; ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices in Iernensi præfectura censentur. Verum reliquum agri ad Fortham usque ambitio in varias præfecturas dissecuit, *Clacmananam*, *Colroßianam*, & *Kinroßianam*. Ab his & Ocellis montibus quicquid agri à lateribus *Fortha & Taus* claudunt, in orientem angustè cuneatur ad mare, & uno nomine appellatur *Fifa*, omnibus rebus ad usum vitæ necessariis sibi sufficiens: qua lacus *Levinus* eam scindit, latissima: inde utrimque se colligens in angustum usq; ad *Careliam* oppidum. Amnem unum qui memoratu sit dignus Levinum fundit. Totum littus frequentibus oppidulis præcingitur: è quibus maximè est memorabile propter bonarum artium studia *Fanum Andreæ*, quod prisci Scoti *Fanum Reguli* appellant. Interius in media ferè regione est *Cuprum*, quo reliqui Frifani ad jus accipiendum conveniũt. Qua Ierniam contingit, est *Abrenethium* vetus Pictorum regia. Hic in *Taum* influit *Ierna*. Ipse autem *Taus* è lacu *Tao* qui est in *Braid Albin* viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum Scotiæ facilè maximus. Is se ad Grampium montem inflectens, *Atholiam* attingit regionem fertilem in ipsis Grampii saltibus collocatam. Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam sita est *Caledonia*, oppidum vetus tantum nomen retinens, vulgo *Duncaldem*, id est, tumulus corylis consitus: corylus enim cum per inculta se altissimè funderet, & silvarum opacitate agros tegeret, & oppido & genti nomen dabat. *Caledones* enim, aut *Caledonii* gens olim inter Britannorum clarissimas alteram partem regni Pictorum faciebant: quos *Ammianus Marcellinus* in *Caledones & Vecturiones* dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadẽ dextra ripa est *Prethum*. Ad sinistram ripam sub Atholia ad orientem spectans est *Gourea*, frumentariis campis nobilis. Et sub hanc iterum inter Taum, & Escam porrecta *Angusia*, sive ut prisci Scoti loquuntur *Aeneia*. Sunt qui *Horestiam*, aut juxta dialectum Anglorum *Forestiam* dictam putant. In ea sunt urbes: *Cuprum*, quod & *Boëthius* patriæ suæ gratulans ambitiosè *Dei donum* vocat. Vetus enim nomen *Taodunum* fuisse reor, à *Duno* id est *colle* ad Taum sito, sub cujus radicibus oppidum est exstructum. Extra Taum ad XIIII millia passuum recto littore occurrit *Abrenethea*, alio nomine *Obrinea*. Deinde *Rubrum* promontorium satis longè conspicuum. *Esco* fluvius cognomento australis mediam secat: alter *Esca* septentrionalis eam à *Marnia* dividit. Ea ex magna parte solo est campestri, & plano, donec ultra Fordunum & Dunotrum Comitis Martialis arcem occurrat Grampius paullatim se demittens, & in mare subsidens. Vltra eam ad septentriones est *Devæ* vulgo *Deæ* fluminis ostium: & plus minus mille passus ulterius *Dona*. Ad alterum *Abredonia* est salmonum piscatu nobilis, ad alterum Episcopi sedes, & scholæ publicæ omnium ingenuarum artium studiis florentes. Hanc citeriorem invenio vetustis monumentis *Abredeam* appellatam. Nunc utrumque oppidum *Abredonia* veteris & novæ cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit *Marria*, ac sese paullatim dilatans ad lx in longitudinem millia se protendit *Badenacham* usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in utrumque mare diversa magnaque flumina emittit, *Badenachæ* confinis

Fifa. *Oppida.* *Flumina.* *Gourea.* *Soli fertilitas.* *Angusia.* *Vrbium nomina.* *Abrenethea.* *Situs.* *Vrbium nomina.* *Marria.* *Situs.*

SCOTIA
Septentrionalis.
Miliaria Scotica
10 20 30 40
Orcades
Insulæ
OCEANUS DEUCA
LEDONIUS
MARE
GERMA
NICUM
Hebri des
Insulæ
OCCIDENS
ORIENS
SEP TENT.
MERI DIES
Pomonia
Caith nes
Suther land
Rosse
Ardmaneth
Murray
Bugha ne
Marnia
Badgenoth
Aberdone
Montross
Cromarty
Stronway
Lewes
S Columbanus
Farro head
Pappa
Pappa Westra
North Rouch
Hoy Ile
Rony
Rum
Cannay
Muk
Collen
Barray
Abroth abl
Dunnotir ca
Kintail
L. Nesse
Strath

confinis est *Abria*, ad mare Deucaledonium modicè prona, regio (ut inter Scotos) inprimis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & frumentis & pascuis inprimis fœlix, & præterea nemorum umbris, & rivulorum fontiumq; amœnitate jucunda. Piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatilium copiam quam tot rivi sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat: ibiq; terræ paulo altiore margine coërcitũ se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus præbet: unde *Abriam*, id est, stationem patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circumcirca vicinæ dant. Ad plagam septentrionalem proxima Marriæ est *Buchania*, Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissimè se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis oviumq; proventu admodum fœlix, cæterisq; commodis ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluvii ejus cum salmonibus adundent, *Rairam* amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in ejus littore spelunca, cujus natura prætereunda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim destillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrũ subinde purgaretur, spatium usque ad fornicem brevi compleretur. Vltra Buchaniam, ad septentriones duæ sunt regiunculæ, *Boina & Ainia*, quæ usq; ad *Spæam* fluvium pertinent, qui separat eas à *Moravia*. Oritur autem *Spæa* à dorso Badenachæ, cujus meminimus: & longè ab ejus fonte lacus est, unde erumpit *Lutea*, ac se in occiduum mare devolvit. Ad ostium ejus ferunt oppidũ nobile fuisse, à fluvio *Emmerluteum* nuncupatum: certè sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis maritimæ commoditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque Reges has oportunitates secuti aliquot sæculis ibi habitaverunt in Evonia arce, quam nunc multis falsò persuasum est esse *Stephanodunum*. Ejus enim arcis rudera, & vestigium adhuc in Lorna monstratur. Vltra Spæam usque ad *Nessum* sequitur *Moravia*, olim (ut creditur) *Varar* dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus, velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quantaquanta est hæc regio frugibus & pascuis fœcunda est, amœnitate vero, & fructiferarum arborum proventu totius regni facilè prima. Duo memoratu digna habet oppida, *Elginam* ad Loxiam amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & *Nessum* ad cognominem fluvium. *Nessus* à lacu Nesso longo viginti quatuor millia fluit. Aqua fere semper tepida, nec unquam ita frigida ut congeletur. Quin & asperrima hieme fragmina glaciei in eum injecta, tepore aquarum brevi solvuntur. Vltra Nessum lacum occidentem versus octo millia continentis terræ protenduntur. Tantillum sane est, quod obstat, quominus maria coëant, & quod reliquum est Scotiæ, insulam reddant. Nam quod spacii ab iis faucibus ad mare Deucaledonium interjicitur, fere finibus maris in terram irrumpentis est intercisum. Quod ultra Nessum, & fauces illas angustas est interjectum, in quatuor provincias solet dividi, *Roßiam*, *Naverniam*, seu ut vulgo *Strathnaverniam*, à fluvio Naverno dictam, *Sutherlandiam*, & *Cathanesiam*. Vltra ostium *Neßi*, quà mari Germanico immergitur, est *Roßia*, in mare promontoriis altioribus excurrens: quod & nomen ipsum indicat: *Ros* enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est quàm latior. Nam à mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur; qua in montes attol-

Buchania. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Flumina.* *Boina.* *Ainia.* *Moravia.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Roßia.* *Situs.*

attollitur, aspera, & inculta: qua se in campos explicat, frugum fertilitate nulli propè Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: lacus piscosos complures, sed maximū omnium *Lubrum*. A mari Deucaledonio littus paullatim se castigat, & in orientem æstivum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in sinum se spatiosum explicat, adversus omnes tempestates portum salutiferum, ac certum perfugium. Proxima *Rossiæ* extremæ septentrionem versus est *Navernia*, à *Naverno* amne appellata: quam vulgò proprietatem sermonis patrii secuti *Strathnaverniam* appellant.

Navernia. Situs.

Eam à meridie Rossia claudit; ab occasu & septentrione mare Deucaledonium eam alluit; ab oriente Cathanesiam contingit. *Sutherlandia* his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atq; ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente Strathnaverniam, à meridie & oriente Rossiam, à septentrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculū, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eo immigrarit. *Cathanesia* ultima ad septentrionem Scotiæ regio est: qua in plaga ei Navernia occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Navernia, quod *Ptolemæo* est *Orcas*, sive *Tarvedrum* & *Tarvisium*: reliqua duo nequaquam æquè sublimia in Cathanesia sunt, *Veruedrum*, nunc *Hoia*; & *Betubium*, falso *Hectori Boëthio Dame* appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgò dictū, alii *Duncans Bei* vocant.

Sutherlandia. Situs.

Montes.

Cathanesia.

Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. In hoc tractu *Ptolemæus* collocat *Cornavios*, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgo *Gernico* vocant. Nam qui *Ptolemæo*, & exteris *Cornavi* sunt, Britannis *Kernici* fuisse videntur: cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima insulæ parte, nempe in Cornovallia, *Cornavios* ii qui vetustum sermonem Britannicum retinent, adhuc *Kernicos* vocent. Restat nunc ut de insulis aliquid dicamus. Recentiores insularum omniū, quæ Scotiam velut coronant, tres fecerunt vel classes vel ordines, *Occidentales*, *Orcadas*, & *Zelandicas*. Occidentales appellantur quæ ab Hibernia pene ad Orcades in mari Deucaledonio lateri occidentali prętenduntur. Has alii *Hebrides*, alii *Æbudas*, alii *Mævanias*, alii *Beteoricas* appellarunt. *Orcades* in mari partim Deucaledonio, partim Germanico, ad septentrionalem Scotiæ partem sparsæ sunt. Harum de nomine inter Scriptores veteres & recentiores satis convenit; sed qui eas primi tenuerint, non satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt: at è qua natione Germanorum advenerint, non produnt. Si è sermone conjecturam faciemus, & olim & nunc quoque vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrantur, hoc maximè argumēto, quod fretum eos à Cathanesia dividens, Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimāt, Claudiani carmine maximè freti: *Maduerunt Saxone fuso*

Scotiæ Insulæ.

Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:
Scotorum tumulos flevit glacialis Ierne.

Sed quum de his supra in Britannicarum insularum descriptione egerimus; hæc paucula sufficient, ut Scotiæ finem imponamus.

Regio. Nomen, à quibus inditum.

ALBIONIS insulæ pars meridionalior ac maxima *Anglia* Latinis dicitur: ab *Angria* regione Westphaliæ, vulgo *Engern*, ut nonnulli volunt. Alii ab angulo nomen inditum arbitrantur, quod Orbis sit angulus: alii ab *Angloen* oppido Pomeraniæ. *Goropius* Anglos ab *Angle*, i. hamo piscatorio deducit, quod, ut inquit ille, omnia sibi adhamarent, & fuerint, ut Angli loquuntur, *Good Anglers*, i. boni hamatores. Quæ sanè conjectura risum potius quam fidem meretur. Sunt qui ab Anglia Cimbricæ Chersonesi regiuncula, quæ *Engeland*, i. Anglorum Terra, ab *Egberto* occiduorum Saxonum Rege indigitata fuit, appellatam autumant: vel quasi *Engistland*, i. *Engisti* terra: qui seducem his Saxonibus præbuit. Sed qui *Engelberti*, *Engelhardi*, & ejusmodi Germanicorum nominum etymologiam videt, facilè etiam Anglorum notationem viderit. Hi sunt Germaniæ populi qui Britanniam occuparunt, quos unam gentem fuisse, communique nomine nunc Anglos nunc Saxones vocatos docet *Camdenus*. Hæc ab indigenis non uno nomine appellatur, idque etiam diversimodè: in duas enim regiones eam dividunt. Pars ejus quæ orientem & mare Germanicum spectat ab indigenis Anglis Saxonum populis, qui eam occuparunt, sua lingua *Anglia* vel *England* nuncupatur. Occidentalior vero pars quæ ab hac, Sabrinâ & Deâ fluminibus discernitur, & Britannicâ avitâque lingua utitur, *VVallia* vel *VValles*, à prædictis Anglis nominatur.

Situs.

Termini ejus septentrionales Scotiam versus, sunt Tueda & Solveius fluvii: ad meridiem est Gallia, & propriè dictus Oceanus Britannicus: ad occasum Hibernia & Oceanus Hibernicus, ad ortum Germanicus. Longa est 302 milliaria anglica, lata 300, à Belerio nempe ad Cantium Promontorium.

Cœli temperies.

Aër hic quocunque anni tempore temperatus ac clemens: cœlum crassum, in quo facilè nubes, imbres, ventique coguntur, atque eo minus frigoris æstusque, propter ipsius cœli densitatem.

Soli fertilitas.

Habet solum fœcundum frugiferumque, & ab omni frugum genere ita beatum, ut *Cereris* sedem fuisse dixerit *Orpheus*. Cui adstipulatur *Mamertinus* aut Belga orator qui Panegyricum *Constantino* dixit: ubi inter alia dicit, in hac segetum tantam esse fœcunditatem, ut muneribus utriusque sufficiat, & *Cereris* & *Liberi*. Neque solùm agros luxurioso ac opimo frumento, ac leguminibus supra modum scatentes habet: sed etiam cujusque generis materiam producit, præter abietem, &, ut *Cæsar* ait, fagum; nunc tamen est passim fagus quoque. Lauri non æquè fœcunda est ac Thessalia. Rosmarinus vero tam copiosus, ut eo etiam ad sepes utantur. Fert item aurum, argentum, cuprum, ferrum, sed ejus exigua copia: plumbum nigrum, & plumbum album, id est stannum in suo genere optimum in magna abundantia hic effoditur, & ad exteras gentes effertur. Colles hic plurimi, per quos ovium greges errant, non tantum carnium deliciis, sed etiam vellerum tenuitate nobiles. frequentiam ovium juvat cœli quædam benignitas, terræque bonitas singularis; nam & in collibus vix arbores apparent, totaque regio à lupis est suo privilegio immunis.

Animalium varietas.

Omni etiam pecudum animaliumque genere abundat, præterquam asinis, mulis, camelis & elephantis. Molossi nullibi gentium præstantiores, ferocioresque. Nusquam gentium major cornicum multitudo. Magna etiam milviorum qui pullis insidi-

ANGLIA
M. Anglica cum.
M. Germanica c.
OCEA
NUS GER
MANI
CUS
MARE
HIBER
HIBER
NIA
PARS
NICUM
Man
Ile
Douglas
Port Eran
Lonnan
S Bride
Aglesaey
Newburg
Pulbely
Dublin
Arceloe
Bomey
Symlyn
Cateriagh
Armach
Blare
Rock william
Cardigan
S Davis
Rock ca
Penbrock
Carmartin
Haverfordia
Ogmore
Dunster
Harton
Padstow
S Burien
Truro
Morton
Newton
Chilley
Dorchester
Corf ca
The Ile of wight
Hyde
Arundel
Battle
Rumney
Dover
Canterbury
Somerbridge
Sevenok
Ledes ca
Rochefort
S Peters
Harwich
Middelburg
Ghent
Dunkerc
Calis
Belgiæ
Pars
London
S Albons
Maldon
Grimsby
Lowth
Sutton
Wynthorp
Clay
Cromer
Norwich
Lyn
Lestoft
Sewould
Alburgh
Hadley
Cambridg
Sudbury
Huntindo
Peterburgh
Northamton
Okeham
Melton
Nottigam
Lincolne
Borne
Tatersthal
Brilington
Lisset
Derwen
Pickering
Bedal
Thrusk
Ledes
Snaith
Houdon
Workfop
Alfreton
Darby
Stafford
Lychfeld
Tanwort
Nuneton
Coventre
Stretford
Worcester
Hereford
Chep
stow
Newport
Landaf
Montgomery
Wenlock
Bala
Harlech
Denbigh
Dolgelle
Hay
Dinever ca
Oxford
Newbury
Reding
Gilford
Hampton
Andover
Calne
Brath
Welles
Somerton
Lyme
Dulverto
Teverton
Excester
Glocester
Witney
Barcley
Creklade
Tame
Colne
Langton
Bolton
Shiefeld
Nostall
Lancaster
Kirksham
Settle
Masham
Burrobrig
Cirbi
Warton
Bolton
Midleton
Lamlay
Keswick
Punsunby
Laley
Carlisle
Langley
Stanhop
Lumley ca
Durasme
Wilton ca
Daulton ca
Lethum ca
Meales
Wulsty ca

Northumbria,

Cumberlandia, Dunelmēsis episc. Westmorlandia, et Mania Ins.

Miliaria Anglica
6 12 18

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS

27 28 29 30 31 32
57 56 55

SCOTIÆ PARS

MARE GERMANICUM

MARE HIBERNICUM

Northumber
Cumberland
Westmorland
Yorke shire
Durham
Man Isle

Barwick
Cornwall
Norham
Ryley
Wark cast
Etal cast
Roste ca.
Fora ca.
Belford
Ridam
Evert
Harton cast
Hume cast
Tueda flu
Graydon
Newtonkirk
Doxford
Yattons
Ingram
Stamforth
Capup
Aylnamow
Alnewick
Edgerton
Coket flu
Edlingham cast
Burdop
Harbottell cast
Cortington
Felton
Butterhagh
Fauston hall
Tarsek
Ellesdon
Chevinton
Witton ca
Morpeth
Harelaw
Kirksop foote
Canobye
Dala cast
Billingham
Chipchase cast
Swinber
Northerton
Artruth
Bewcast
Shetlington
Askerton cast
Thirlewall
Haughton
Simonborn cast
Ogle castle
Bellsey ca
Killingworth
Salomosse
Ranclif ca.
Newbrug ca
Hexham
Biwell cast
Newcastel
Naworth
Hallwesel
Belister cast
Langley land
Stealey
Pruddo
Ierro
Brampton
Corby cast
Allenton
Hilton
Ravensworth
Carlisle
Scalbye cast
Solway fyrth
Drombugh ca
Boulnesse
Wulsty cast
Rose cast
Petterel wray cast
Armanth
wate cast
Knewdon
Hunsterworth
Medumsley
Lumley cast
Crasbye
Canouby
Haton cast
Irebye
Kirkaswald cast
Ashe
Flimby
Blenrake
Mosedale
Grastok
Burgham
Stanhope
Brandes peth cast
Dorasme
Wirkinton
Harinton
Moresby
Coke rmouth
Dakerc
Peterell
Howgil cast
Middleton
Harte
Chilton
Elwick
Arladon
Keswick
Buley cast
Applebye
Aukland
Hartlepole
Grethan
S. Bees head
Egremond
Enerdale
Paterdale
Kirkbysteven
Langoley
Stanethorp
Rabye cast
Darlinat
Elmedon cast
Stockton
Wilton
Maske
Barnard cast
Egesclyffe
Gisburgh
Stoneston
Kilton cast
Whitbye
S. Brades
Irton
Ravinglas
Orton
Hartley cast
Pendragon cast
Bower cast
Richmont
Yarum
Girsbye
Seaton
Whilbek
Corno
Kendall
Swale flu
Youre fluvius
Hornbye cast
Warleton cast
Harlesey cast
Armantwath
Filing
Clought on
Shiplant
Scarbrough
Millum cast
Kirkby
Ulverston
Lune flu
Kirkbye lunesdale
Midlam
Ellington
Helmesley
Pickering
Daulton
Glaston cast
Warton
Burton
Masham
Thorpe
Thruske
Derwent flu
Philey
Bolton
Hornbye cast
Hubberton
Gillng cast
Newmalton
Walney Iland
The pole of foodray
Lancaster
Settle
Rippon
Burrobrig
Crake cast
Foxhole
Halye Iland
Farne Iland
Bamburgh cast
Tugell
Embleton
Dunstaburg cast
Aylmouth
Warkworth cast
Coket Iland
Wetherington cast
Bottell cast
Cammas
Cawpon
Bodlington
Seton Dalavell
Timmouth cast
Weston
Whitborne
Muukwermouth
Weremouth
Seham
Dareton
Essington
Sheroton

Yrnen
Ayre
Dunger ca
Gudzen ca
Beloch
Connokca
Saucher
Apilgirth
Mortoun
Dunfres
Dundranane
Newab
Solway
Annan
Peningha
Whithorne

Poynt of Ayre
Craston
S. Andrew
S. Bride
Shelak
Iecobe poynt
K. Patrick
Ramsy haven
Balalugh
K. Maghaul
K. Mighill
Whetston
Glan Camstu
Laxibay
Lonnon
S. Iohns
Peele castle
Onkan
Douglas haven
Danby point
Douglas
Douglas point
Danby pit
Min Hugh
K. Christ
S. Michaels Iland
Port Erin
Point Langneust
The Mulk
The Calse of Man

mulctas irrogatas vel pignoribus ablatis, colligere, & ęrario inferre, judicibus præsto adesse, & eorum mandata exequi: duodecim viros cogere, qui in causis de facto cognoscunt, & ad judices referunt, (judices enim apud Anglos juris solum & non facti sunt judices) condemnatos ad supplicium ducere & in minoribus litibus cognoscere. In majoribus autem jus dicunt Justitiarii, quos *Itinerantes & Iustitiarios ad Aßisas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, ut de causis cognoscant, & de incarceratis sententiam ferant. Quod ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, duas nunc habet Anglia provincias. Archiepiscopos item duos: *Cantuariensem* totius Angliæ primatem & *Eboracensem*. Quibus subsunt XXV Episcopi: Cantuariensi XXII, Eboracensi tres reliqui. Angliæ tribunalia sive juris fora, quas etiam curias dicimus, in triplici sunt differentia. Alia enim sunt Ecclesiastica, alia temporalia, & unum mixtum, quod Parlamentum vocant, & ex tribus Angliæ Ordinibus constat & totius Angliæ corpus repræsentat. Hoc à Rege pro arbitrio indicitur, summamq; & sanctam authoritatem habet in legibus ferendis, confirmandis, antiquandis, interpretandis, & in omnibus quę ad Reipublicæ salutem spectant. Fora temporalia sunt duplicia, juris scilicet, aut æqui. Juris sunt, *Bancus Regius, Curia cameræ stellatæ, Bancus communis, Scaccarium, Curia VVardorum & Liberationum, Admiralii, Aßisæ*. alia quæ obscura sunt, omittimus. *Bancus regius* ita dictus quod Rex ipse in eo præsidere soleat. coronæ placita tractat. *Camera stellata*, sive potius Curia cōsilii regii, in qua tractātur criminalia, perjuria, impostūræ, dolus malus, &c. *Bancus communis*, quia communia placita inter subditos ex jure Anglico, quod commune vocant, in hoc disceptantur, nomen habet. *Scaccarium* à tabula quadrangula, ad quam assidebant, nomen traxit. in eo omnes causæ audiuntur quæ ad fiscum pertinent. *Curia VVardorum*, à pupillis, quorum causas tractat, nomen habet. *Admiralii Curia* res maritimas tractat. *Aßisæ*, quas dicimus, in quolibet Comitatu bis anno habentur, in quibus duo Assisarum Justitiarii ad hoc deputati cum eirenarchis, sive pacis Justitiariis, & de civilibus & criminalibus cognoscunt. Fora æquitatis sunt *Cancellaria, Curia Requestarum*, Concilia in limitibus Walliæ, ex parte boreali. *Cancellaria à Cancellario*, qui ibi præsidet, nomen traxit. In hac ex æquo & bono judicatur, & summum jus quod summa crux videri solet, temperatur. *Requestarum Curia* pauperum & regiorum famulorum caussas audit. Ecclesiastica fora præcipua sunt: *Synodus*, quæ *Convocatio Cleri* dicitur, semperque simul cum Parlamento habetur: & *Synodi Provinciales* in utraque provincia. *Academiæ* in hoc regno duæ sunt nobiles, *Cantabrigiensis* & *Oxoniensis*, quibus additur tertia *Londinensis*. Ingenia producit Anglia non infelicia neque sterilia; virosque doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos plurimos habet. Gens procera statura, venusta & candida facie est, cæsiis ut plurimum oculis, & ut sono linguæ Italis persimiles, ita corporum habitu ac moribus ab illis penè nihil discrepant. Victus maxima ex parte in carne consistit. Cerevisiam ex hordeo conficiunt, potum sapidum, gratum, jucundum. Hic in exteras etiam regiones asportatur. Vestimento non multum absimili gallico utuntur. Atque hæc quidem de Anglia in genere dicta sufficient; reliqua in particularibus deinceps tabulis exponemus.

Leges & instituta. *Schola.* *Mores.* *Victus.* *Vestitus.*

Continens *Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus, Dunelmensem Episcopatum, VVestmorlandiam, & Maniam Insulam.*

GENERATIM quę dicenda habuimus de Anglia absolvimus: postulat methodus, ut speciatim & per partes eam percurramus. Britanniæ ab se debellatę citeriorem partem in provinciam redactam, Romani variè diviserunt, ut suprà diximus. Saxones verò pro pentarchia Romanorum fecerunt heptarchiā: in ea sunt *Cantium, Sussexia, Eastanglia, VVestsexia, Northumbria, East-sexia, & Mercia.* Hodie in Comitatus, quos vel *Conventus* vel *Pagos* propriè & Latine voces, (Angli peculiari vocabulo *Shyres* appellant) distribuitur. Ac primùm anno à Christo nato 1016 *Ethelredo* regnante tantum XXXII. numerabantur: deinde sub *Guilielmo* I. XXXVI. Postea tres in numerum additæ XXXIX Comitatuū numerum compleverunt, qui hodie in Anglia obtinet. Quibus accedunt XIII. plures in Wallia, quorum sex fuerunt tempore *Eduardi* I, reliquos Parlamentaria authoritate constituit *Henricus* VIII. Hosce autem Comitatus seu Partes Angliæ cum nonnullis insulis *Mercator* noster sex tabulis luculenter expressas exhibet. Harum omnium tabularum, quo ordine ab authore nostro proponuntur, delineationem, quam poterimus fidelissimè proponemus. Offert se primo loco *Northumbria,* vulgo *Northumberlant*, trianguli sed non æquilateri figura quodammodo inclusa jacens. Meridionale ejus latus *Dervventus* in *Tinam* influens, & ipse *Tina* claudit, qua Dunelmenses spectat. Orientale latus mari Germanico pulsatur. Occidentale vero quod ab occasu brumali in ortum æstivum protrahitur, primum concatenatis montibus, inde *Tueda* fluvio Scotiæ obvertitur, regionumque limes est. Terra ipsa magna ex parte aspera est, ac cultu dura. Ad mare & *Tinam* adhibitâ mediocri culturâ satis est colono grata, alibi verò multo ingratior, & quasi horridior: plurimisq; in locis lapides illi *Lithanthraces*, quos *Sea-coales* Angli vocant, magna copia effodiuntur. Est in Northumbria urbs *Nevvcastle*, portu nobilis, quem Tina efficit suâ profunditate naves valdè magnas admittens, & ita defendens, ut nec tempestatibus facilè jactari, nec vadis affli-ctari possint. Est & ultimum Angliæ, & munitissimum totius Britanniæ oppidum *Bervvick:* quod nomen à *Berengario* Duce, quem somniarunt, deducunt aliqui. *Lelandus* ab *Aber*, quod ostium Britannis sonat, ut *Abervvic* vicum ad ostium significaret. Vndecumque verò nomen habet, situ longius in mare porrigitur, ita ut mari & *Tueda* ferè circumvalletur. Fluvii hîc sunt *Tina australis & borealis.* (qui sic dictus quod in arctum coëuntibus ripis constringitur; hoc enim *Tin* Britannica lingua significare affirmant nonnulli.) *Australis* ex Cumbria editus, prope *Alstenmore*, ubi antiqua est fodina æraria, cum aliquamdiu se in septentriones pro volverit, in ortum conversus, rectà cum muro Pictico procurrit: *Tina borealis* è limitaneis montibus, sociatus *Redo* fluvio infesto; qui ad *Redsquier* præruptum montem effusus, *Rhedescale*, id est, *vallem Redi*, laudatissimorum velitū altricem rigat. Infra *Collerford*, uterque Tina confluit, qui jam auctus, subindeque auctior, uno alveo urget ad Oceanum iter. *Tueda* Angliam à Scotia longo spatio discludit, limesque orientalis dicitur. Hic fluvius copiosa scaturigine è Scotiæ montibus erumpens inter limitaneos equites, diu tortuosus errat. Vbi verò proximè *Carram* vicum accesserit, multis aquis convalescens regnorum collimitia discriminare incipit, ac tandem

Northūbria. Situs. *Soli qualitas.* *Urbes.* *Flumina.*

Northumbria,
Cumberlandia, Dunelmēsis episc.
Westmorlandia, et Mania Ins.
Miliaria Anglica
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
SCOTIÆ
PARS
MARE
GERMA
NICUM
MARE HIBER
NI
CUM
Northumber
land
Durham
Cumber
land
Westmor
land
Yorke
shire
Man
Isle
Barwick
Norham
Halye Iland
Farne Iland
Bamburgh cast
Cornwall
Wark
Hume cast
Tueds flu
Ridam
Graydon
Yattons
Capup
Ederton
Burdop
Harbottell cast
Butterhagh
Kirksop foote
Bewcast
Askerton cast
Naworth
Brampton
Corby cast
Carlisle
Rose cast
Irebye
Haton cast
Wulsty cast
Crosbye
Canonby
Flimby
Blenrake
Mosedale
Grastok
Dakere
Keswick
Wirkinton
Harinton
Morestye
Arladen
Enerdale
S. Bees head
Egremont
S. Brides
Irton
Ravinglas
Seaton
Whilbek
Corna
Kirkby
Millum cast
Daulton
Walney Iland
The pole of foodray
Paterdale
Kirkbysteven
Orton
Kendall
Appleby
Hartley cast
Pendragon cast
Lune flu
Burton
Hornbye cast
Bolton
Lancaster
Settle
Rippon
Burrobrig
Thruske
Newmalton
Crake cast
Foxhole
Pickering
Scarbro
Whitbye
Kilton cast
Gisburgh
Yarum
Richmont
Hartlepole
Stockton
Darlinton
Barnard cast
Bower cast
Aukland
Middleton
Stanhope
Howgil cast
Burgham
Kirkoswald cast
Penreth
Armanthwate cast
Newcastel
Hexham
Langley
Tinmouth cast
Morpeth
Wetherington cast
Warkworth cast
Coket Iland
Aylmouth
Dunstaburg cast
Embleton
Alnewick
Stamforth
Ingram
Newtonkirk
Apilgirth
Mortoun
Dunfres
Solway
Annan
Harelaw
Canoby
Sauoher
Connokca
Newab
Dundranand
Beloch
Peningha
Whithorne
Ayre
Poynt of Ayre
Craston
S. Andrew
Ramsy haven
S. Michaels Iland
Douglas
Douglas haven
Douglas point
Peele castle
S. Iohns
K. Christ
Point Langnesse
The Calse of Man

Tillo recepto in mare Germanicum ſe exonerat. Sunt & alii, ut *Coqueda, Alaunus, Blithus, & VVanſpeth*, quos omitto, ad ſecundam partem tranſitum faciens. Ea eſt *Cumbria* vulgo *Cumberland*: hæc Weſtmorlandiæ ad occaſum præjacet, ultima in hac parte Angliæ provincia, utpote quæ ipſam Scotiam ab arcto attingit, ab auſtro & occidente Hibernico Oceano pulſata, ab ortu verò ſuper Weſtmorlandiam Northumbriæ contigua. Nomen ab incolis traxit, qui veri & germani Britanni fuerunt, & ſe ſua lingua *Kumbri*, & *Kambri* indigitarunt. Terra autem quamvis ob ſeptemtrionalem ſitum frigidior, & ob montes aſperior videatur, ſuâ tamen varietate perluſtrantibus arridet. Poſt verrucoſas enim rupes, & cõfertos montes, quibus lacus interjacent, ſuccedunt pabuloſi colles gregibus referti, quibus rurſus ſubſternuntur porrectę planities frugibus ſatis fœcundę. Eſt in hac Provincia optima & oportunâ poſitione urbs vetuſtiſſima *Carlile*, à ſeptentrione profundo Irtunæ alveo, ab ortu Peterillo, ab occaſu Caudâ munita, & præter hæc naturæ defendentis munimento, firmis mœnibus è ſaxo quadrato, caſtello & citadellâ, quam vocant, armata. Sunt & alia oppida *Keſvvike, VVirkinton, Bulneſſe, Perith*, ut vicos & arces ſilentio prætercam. Atque hic ager 58 parochiales Eccleſias numerat. Habet præterea lacus omni volatilium genere abundantes. Fluvios item, inter quos *Irton* amniculus, in quo conchæ cùm rorem, quem veluti maritum appetunt, oſcitatione quadam hauſerint, fiunt gravidæ, margaritaſque pariunt, quas accolæ cum reſederit aqua venantur. Eſt & *Derventio*, *Cokarus*, *Olenus*, ſive *Elenus*, *Eiden* atque alii, piſcibus abundantes. Ad hæc Oceanus, qui ad litus alliditur, piſcium optimorum examina alit, & negligentiam accolis quaſi exprobrat, quod minus gnaviter piſcaturam exerceant.

Cumbria. Situs. *Soli qualitas.* *Vrbes.* *Lacus. Flumina.*

Montes hic conferti metallis gravidi, inter quos montes *Dervventfels* vocati, in quibus ad *Nevvland* æris venæ opulentæ non ſine auro & argento noſtro tempore ſunt repertæ. Hîc etiam invenitur terra illa metallica, ſive ſaxum induratum & micans, Anglis *Blacke leade* dictum, quo ad ducendas lineas, & monochromata pictores utuntur. Superiorem hujus regionis partem interſecat, qui nullo modo tacendus eſt, *Murus* ille celeberrimus, Romanæ provinciæ limes ſive clauſura, CXXII. millium paſſuum longitudine, *Severi* opus: qui ut ait *Oroſius partem Inſulæ à cæteris indomitis gentibus vallo diſtinguendam curavit.* Eum *Beda* octo pedes latum & duodecim altum fuiſſe ſcribit, recta ab ortu in occaſum linea: cujus non ſolum veſtigia ſed etiam fragmenta in longa ſpatia porrecta & tantum pinnis nudata extant, hodieque conſpiciuntur, ut teſtatur *Camdenus*. Epiſcopatus Dunelmenſis, vulgo *the Biſhoprick of Durham*, ſive *Dureſme*, Eboracenſibus ad ſeptemtrionem confinis in trianguli ſpeciem efformatur, cujus apex ad occaſum coëuntibus ibi ſeptentrionali limite & *Teiſis* fontibus figuratur. Ad auſtralem partem ferè quà flumen ſe reducit, cathedralis Eccleſia ſurgit, pyramidibus & altâ turre conſpicua, in medio eminenti tumulo imponitur caſtrum quodammodo intermedium inter duos pontes è ſaxo, quibus *Vedra* fluvius hinc ad ortum, illinc ad occaſum conjungitur: à caſtro ad ſeptentriones patet forum, & S. Nicolai cernitur templum. Sunt hic præterea oppida, *Standrope*, *Derlington*, *Hartlepole*, *Bincheſter & Cheſter upon the ſtreete*, cum multis vicis atque arcibus. Numerantur in hoc agro & Northumbria Eccleſiæ parochiales 118, præter ſacella plurima. Flumina hîc ſunt primùm *Tees*, Latinis *Teiſis* & *Teiſa*, *Polydoro Atheſis*, *Ptolemæo Tueſis* appellari videtur *Camdeno*, apud quem librariorum incuria

Montes. *Murus Picticus.* *Epiſcopatus Dunelmenſis.* *Vrbes ſive oppida.* *Flumina.*

ria exulare exiſtimat. Hic Fluvius è ſaxeto illo *Stanem ore* erumpens, raptisque ſecum multis undique torrentibus, per rupes fluens è quibus ad Egleſton marmora cæduntur, ac deinde multa loca alluens, tandem amplo oſtio in Oceanum ſe ejicit, unde trianguli baſis ad oram maritimam inchoatur. Item *Vedra*, *Gaunleſſe*, *Dervventum*.

VVeſtmorlandia. Situs. *VVeſtmorlandia* ab occaſu & arcto Cumberlandiâ, ab ortu Eboracenſi agro terminata: ſic dicta quod magna ex parte inculta ſit. Pars auſtralior, anguſtiori ſpatio inter *Lonum* flumen & Winandermere concluſa ſatis ferax in vallibus, licet ſuas aſperas glabrasque cautes oſtendat, & *Baronia de Kendal* dicitur. *Soli qualitas.* Deinceps ſupra *Loni* fontes latiùs ſe explicat regio, multisque gyris & flexibus montes excurrunt, quibus interjacent alicubi convalles præruptâ altitudine, crebris locis ſpeluncarum in modum ſubruptis. Oppidum hîc primarium *Aballaba*, nunc *Apolby*. Eſt etiam frequentiſſimum oppidum *Kandale*, lanificii gloriâ & induſtriâ celeberrimum. Atque in hoc Comitatu 26 parœciæ numeroſæ habentur. Fluvii ſunt *Lonus*, *Ituna*, & *Emotus*.

Mannia. *Mannia*, *Cæſari Mona*, *Monœda Ptolemæo* quaſi *Mon eitha*, id eſt, *Mona* emotior, ad alterius Monæ differentiam, *Nomina.* dicitur. *Monabia Plinio*, *Menavia Oroſio & Bedæ*, apud quos tamen *Mevania* perperam legitur, *Eubonia* Gildę, *Menauvv* Britannis, incolis *Maning*, Anglis *The yle of Man*. *Situs.* Jacet autem medio libramine inter boreales Hiberniæ & Britanniæ partes; à ſeptentrione in meridiem xxx. plus minus italica mill. porrecta, latitudinem verò quà maximè patet vix ultra xv. mill. quà minimè, VIII extendit. *Soli fertilitas.* Linum & cannabim abundè profert, paſcua & arva habet ſatis læta; hordei, tritici, ſed præcipuè avenæ ferax eſt, unde avenaceo pane maximè veſcuntur incolæ; pecorum ubique multitudo, & numeroſi ovium greges, ſed cùm oves, tum pecora minora ſunt quam in Anglia. *Animalium varietas.* Cùm autem ſilvis ſit indiga, bituminoſo ceſpite ad ignem utuntur, quem dum effodiunt, ſæpenumero in ſuffoſſas arbores incidunt. *Imperium Maſorū.* Britannos hanc inſulam uti Britanniam tenuiſſe in confeſſo eſt, ſed cùm à ſeptentrione gentes tanquam infuſi nimbi, has auſtrales plagas inundarint, in Scotorum poteſtatem devenit. *Oppida.* Inter oppida hujus inſulæ præcipuum cenſetur *Ruſſin* ad auſtrale latus ſitum, quod à caſtro ubi præſidium habetur, vulgo *Caſtletovvn* appellatur: ſed frequentiſſimum eſt *Duglas*, quod Portus ſit optimus, adituque facillimus, ad quem Galli, & alii exteri cum ſale ſuo marino commeant, coria, lanam rudem, & carnem bubulam ſalitam ab inſulanis emercantes. In occiduo autem inſulæ latere ſunt *Bala Curi* ubi Epiſcopus plerumque agit qui Eboracenſi archiepiſcopo ſubeſt, & *The Pyle* munimentum exigua in inſula poſitum, ubi etiam non pauci ſunt milites præſidiarii. Ipſi verò auſtrali promontorio modica etiam inſula *The calfe of Man* dicta, prætenditur, marinis avibus quas *Puffins*, & anatibus illis è ligno putrefacto enatis, quas Angli *Bernacles*, Scoti *Clakes*, & *Soland Geeſſe* vocant, referta. *Montes.* In medio Mannia montibus denſiùs attollitur, è quibus editiſſimus *Sceafell*, unde ſudo cœlo Scotia, Anglia & Hibernia proſpici poſſit. *Ratio gubernandi.* Controverſias judices (*Deemſters* vocant) ſine ſcriptis & impenſis dirimunt. *Vulgi Mores.* Incolę omnes à furandi & mendicandi oſtiatim conſuetudine ſunt alieniſſimi, ac mirè religioſi. Supereſt *Angleſey* inſula, de qua ſuo loco agemus.

SEQVENTES CONTINENS COMITATVS, LANCASTRIAM, CESTRIAM, Carnarvam, Denbigh, Flinth, Merionidh, Montgomery, Salopiam, Cardigan, Radnor, VVigorniam & Insulam Anglesey.

Lancastria. *Situs.* LANCASTRIA vulgo *Lankashire*, & *the County Palatine of Lancaster*, quod sit Comitatus Palatini titulo insignis. Sub montibus, qui per Angliam mediam procurrunt, jacet ad occasum: inter Eboracenses ab ortu, & Hibernicum Oceanum ab occasu ita includitur, ut ab austro quà Cestrenses respicit, (à quibus Merseio flumine dirimitur) sit latior, sensimque in boream procedens, quà Westmorlandiæ confinis, coarctetur. Ibique maris sinu abrumpitur, suique partem non exiguam ultra sinum habet, *Soli fertilitas.* quæ Cumberlandiæ adjacet. Vbi in campos æquatur, hordei & tritici satis est fertilis, ad montium radices avenæ fertilior, ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam, & minus salubribus locis, qui tamen hæc sua incommoda commodis resarciunt uberioribus. Abrasâ enim superficie cespites ad ignis fomitẽ, & nonnunquam arbores, quæ diu defossæ jacuerunt, præbent. Inferius verò margam ad stercorandos agros affatim alicubi suppeditant. Boves proceris cornibus & composito corpore excellunt. Ad urbes transeo, inter quas *Oppida.* primo loco occurrit pervetus illud oppidum *Manchester*, *Mancunium* & *Manucium* variante lectione *Antonino*. Hoc circumvicinis oppidis præcellit suo ornatu, frequentiâ, lanificio, foro, templo & collegio. Est & *Ormeskirke* mercatorium oppidum, sepulturâ Stanleyorum Derbiensium Comitum insigne: & *Lancaster* præcipuum regionis oppidum, ut alia taceam. Atque hic parœciæ 36: sed *Lacus.* valde populosæ recensentur. Plurimi sunt lacus & paludes: inter quas *Merton* palus, & lacus totius Angliæ maximus, nunc *VVinandermere*, pisce sibi peculiari, accolis *Chare* dicto, fœcundus. Fluvii *Merseius*, *Irvvellus*, *Duglesse*, *Ribellus*, *VVyre*, *Loccus*, & *Lonus*. *Flumina.* Montes hic plurimi, iique editissimi, inter quos illi qui *Ingleborrovvhill*, *Penigent*, *Pendle hill*. *Montes.* *Cestria.* *Cestria* sequitur, vulgò *Cheshire*, & *The Countie Palatine of Chester*, quod ejus comites jura Palatina habuerint. *Situs.* Ab austro agro Salopiensi, ab ortu Staffordiensi & Derbiensi, à septentrione Lancastrensi, ab occasu Denbingensi & Flintensi circumscribitur, ad circium verò chersoneso longiùs in altum abit, quæ inter duos sinus conclusa utrinque insinuantem Oceanum admittit, in quos etiam sinus omnia hujus agri flumina conveniunt. *Soli qualitas.* Regio farris & tritici jejuna & inops, pecoris & piscium ferax. Vrbs hic clara quam *Ptolemæus Deunam*, Angli *Chester* & *VVestchester* vocant. Vrbs hæc quadratâ formâ, mœnibus quæ plus duo mill. pass. ambitu colligunt, includitur: ad libonotum, castrum eminet prope flumen à Comitibus constructum, ubi fora Palatinatus bis quotannis habentur. Ædificia sunt nitida, & projectis mænianis porticus utrinque per primarias plateas ducunt. Sunt præterea oppida *Finborrovv* & *Condate*, nunc *Congleton*. Habetque parœcias plus minus 68 hic Comitatus. *Flumina.* Fluvii hanc regionem interluunt, *Deva*, Anglicè *Dee*, salmonibus admodum ferax, è duobus in Wallia fontibus enascitur, unde denominatum credunt. Præterea *VVever*, *Mersey*, & *Danus*;

Carnarvanshire. *Carnarvanshire*, historicis Latinis *Snaudonia*, & *Arvonia*.

Latus

Lancastria, Cestria, Caernarvan, Denbich, Flint, Merionidh, Montgomery, Salopia, Cardigan, Radnor, Wigornia, et Ins. Anglesey.
Miliaria Anglica
10 20 30
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
MARE HIBERNICUM
HIBERNIÆ PARS
Man Isle
Douglas
Peele castle
Douglas point
The Calse of Man
Point Langneuss
Anglesey
Beunaris
Aberfraw
Newburg
Holyhealt
Prestholme Iland
Bardsey Iland
Brachipultpoint
Carnarvan
Caernarva
Bangor
Denbigh shire
Ruthin
S. Asaph
Flint
Merionidh
Harlech
Bala
Barmouth
Dolgelle
Mont gomery shire
Montgomery
Welshpole
Machenllet
Aberistoyth
Cardigan
Cardigan Iland
Radnor
Breknok
Bealt shire
Carmarthin shi
S. Davides
Lancaster
Lan caster
Kendall
Yorke shire
Hornbye cast
Midlam
Masham
Ripley
Skipton
Otley
Colne
Rochedale
Bolton
Manchester
Wigen
Leverpole
Warrington
Ches ter
Chester
Nantwiche
Middlewich
Stopforde
Maklesfeld
Congleton
Dar by
Bakewell shire
Ashbarn
Stafforde
Stafford
Newport
Lychfeld
Shrop shire
Shrowesbury
Wellington
Ludlow
Wenlok
Worcester
Wor cester
Here forde
Hereforde
Leomster
Warwick shire
Coleshull
Evesholme
Dublyn
Dundalk
Droghdagh
Lambay
Karth
Wicklo
Arkelow
Wexford
Beg Iland
North groundes
Middle groundes
South groundes
Castelton
24 25 26 27 28 29 30
53 54 55

Situs. Latus septentrionale & occiduum mari objacet, australe claudit Merionithia, & orientale Denbighensis *Soli fertilitas.* ager Conovio fluvio interlabente. Quà mare prospicit glebâ est satis fertili, & oppidulis redimita. In hac præ- *Oppida.* ter alia oppida est *Bangor* sedes Episcopalis. Interiora *Denbighia. Situs.* hujus Comitatus montosa, aspera, clivosa. *Denbigensis* ager, Anglis *Denbigshire*, interius à mari recedit, & in ortum usque ad Devam flumen procurrit. A borea aliquandiu mare, inde *Flintensis* regiuncula, ab occasu *Merionithia* & *Mongomeria*, ab ortu *Cestria* & *Salopia* circumcingunt. Pars occidua sterilis; media quà in vallem succumbit, fœcundissima; orientalis statim à valle naturam sibi iniquiorem, ad Devam verò multo æquiorem sentit. In hoc autem agro est vallis *Cluide*, amœnitate, fertilitate, & salubritate verè fœlix, in qua *Ruthun* maxi- *Soli qualitas.* mum est vallis emporium. Deinde territorium, Britannicè *Mailor Gymraig*, Anglis *Bromfield*, lætum admodum *Oppida.* & plumbi ferax. Primarium hujus tractus oppidum *Denbigia*, vulgo *Denbigh*, & *Cluida* fluvius. Flintensis Pro- *Flintshire. Situs.* vinciola, Anglis *Flintshire*, Denbighiensi agro ad septontrionem longior quàm latior præjacet, Hibernico mari, seu potius Devâ æstuario ab arcto pulsata, ab ortu Cestrensi Comitatu, ab aliis plagis Denbighiensi fini- *Soli qualitas.* ta. Hæc non quidem montana, sed collium prominentiâ aliquantulum surgens, quæ leniter in fertilissimos agros resupinatur, qui præsertim quà Mare prospiciũt, primo quoque anno nonnullis in locis hordeum, aliis triticum, in universum secale vicesimo & supra fœnore, & postea avenam in quatuor aut quinque annos profundit. Est hic oppidum *S. Asaph* Anglis, ubi Episcopalis est sedes, cui parœciæ subsunt multæ: & *Ruthlan* castello egregio nitens. Hic etiam *Alen* fluvius, prope quem fons est qui maris æmulus statis temporibus suas & revomit & resorbet aquas. *Merionitshire*, latinè *Marvinia*, à *Montgomerico* pago ad sinum usque Lunatum & Ocea- *Merionithia.* num pertingit, quo ab occasu ita pulsatur, ut nonnullam ejus partem abripuisse credatur. Ad meridiem *Situs.* Devo flumine à Ceretica dirimitur, ad septentriones Carnarvaniam, & Denbighiam attingit. Ipsa verò in- *Soli qualitas.* ter montium conglomerationes omnium totius Walliæ terrarum hispida magis & horribilis. Oppida hic ra- *Oppida.* ra, *Harlech* autem castrum est munitissimum, atq; hujus regionis primarium: suntque æstuaria duo celeberrima *Traith maur*, & *Traith Bocham*, id est æstuarium majus, & minus. Montes habet altissimos, arctos tamen & in *Montes.* modum arcis acutissimos, nec raros quidem, sed creberrimos, & tanta æqualitate consertos, ut in summis eorum verticibus pastores confabulantes, vel convitiantes, si concurrere fortè statuerint, à mane ad vesperam vix convenirent. *Montgomeryshire* ad meridiem Ceretica *Montgomeria.* & Radnóriâ, ad ortum Salopiâ, ad boream Denbighiâ, & ad occasum Meronithiâ circumscripta, licet monti- *Situs.* bus plurimùm emineat, convallibus tamen grata fœ- *Soli fertilitas.* cunditate, cùm arvis, tùm pascuis utiq; fœlix est, laudatissimorumque equorum fœcunda olim genitrix. Primarium hujus regionis oppidum *Montgomery*, surgenti *Oppida.* saxo, cui amœna planicies subjacet, à *Balduino* limitis Wallici præfecto constructum. Est & *Lan vethlin*, oppidum mercatorium. Hîc est *Sabrina* secundum à Tamesi Britanniæ flumen; *Severne* Angli indigitant. Hic statim à fonte ita crebris incurvus flexibus agitur, ut sæpe reverti credatur, procurrit tamen, seu potiùs lentus pervagatur hunc agrum, Salopiensem, Vigorniensem, & Glocestrensem, vitalemque humorem glebæ ubiq; suppeditans in Sabrinianum fretũ se tandem placide exonerat. Hic etiam *Plinlimon* mons in eximiam exurgens al- *Plinlimmone.* titudi-

titudinem, qui *Sabrinam* flumen, de quo modo diximus, effundit. *Salopia* sive *Comitatus Salopiensis*, Anglis *Shropshire*, ad ortum Staffordienses, ad occasum Montgomerienses, ad meridiem Vigornienses, & ad septentrionem Cestrenses attingit. Ampla regio, fertilis & amœna, oppidis & castris undique stipata est frequentissimis, utpote quæ limitanea fuerit. Inter quæ hujus agri urbs longe clarissima ex antiqui *Vriconii* occasu exorta, quam Angli *Shrevvsbury* dicunt, latini *Salopiam*. Sunt & *Bishops Castle, Ludlovv*, & alia. Numerantur hic parœciæ plus minus 170. Fluvii *Temdus*, *Colunus* & *Terna*. *Cardigan*, Latine dicitur *Ceretica*. Hujus omnis circumferentia centum tria millia passuum colligit. Cœlum patentius est & aer frigidiusculus & penetrabilis. Solum montibus asperum & reliquæ Walliæ inæqualitate conforme. Ad mare tamen æqualius est, & magis campestre quam vel in ortiva vel occidua regionis plaga. Nam præter ingentem illum & excelsum montem *Plinlymon* dictum, perpetua series minorum collium exporrigitur, qui in subjectis convallibus cùm pascua lætissima tum lacus amplissimos efficiunt, qui rivulis è rupibus vicinis scaturientibus auctiores facti, diffundunt se tanquam venas, suosque meatus in ipsum mare frugiferos faciunt. Commoda quibus quæstum faciunt hujus regionis incolæ, consistunt præcipuè in pecore, marinis avibus & piscibus. Frugum illis quod satis est suppetit, silvarum verò quædam indigentia est. Ad *Ystvvith* autem fluvii fontes, plumbi habentur venæ, mercimonium non parvi momenti aut pretii. Primarium hujus Provinciæ oppidum *Cardigan* mœnibus & castro satis valido firmatur. Dividitur autem hæc Provicia in quinque Centurias, in quibus quatuor oppida mercatoria, & Ecclesiæ parœciales sexaginia quatuor numerantur.

Salopia. Situs. *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Cardigan.* *Cœlum. Solum.* *Commoditates.*

Radnoria Comitatus aere utitur subtili & frigido qualis ferè per omnem *VValliam* est, quod nives sub umbrosis illis editioribusque montibus ac rupibus prominentibus diutius insolutæ subsistant. Terra ipsa jejunior est, non tamen omnino sterilis: quæ autem ad orientem & austrum posita est, reliquæ omni præstat. Cæteræ partes asperæ sunt & immites, ægreque ullo cultu ac labore improbo mitescunt, adeo ut opes tam boreales quàm occidentales in rei pecuariæ fœtura potissimum positæ sint. Loca potissimum in hoc agro memoranda sunt *Radnoria*, unde regioni nomen. Situ peramœno sub colle positum est hoc oppidum, cui etiam colli amplum & munitum castrum insidet. Oppidum frequenti foro celebratum, in quam & elegantiam & frequentiam nuper emicuit. His proximè accedit *Knightona* oppidum & ipsa mercatorium, cui subjicitur *Clavid Offa* sive Offæ fossa, mirandum sanè opus, quod limitem esse voluit ad disjungendos à suis Anglis Britannos *Offa* ille Merciorum Rex. Quarto in loco succedit *Raihader Govvy* oppidum, ubi mercatus die dominico habetur, quod hic offendiculi causâ annoto. Pagus iste sex Centuriis distinguitur, in quibus tres saltus sive forestæ, quatuor oppida mercatoria, sex castra, & quinquaginta duæ parœciales Ecclesiæ numerantur. *Vigorniensis* Comitatus Provincia est & opulenta, & incolis frequens, cœli temperies adeo grata & propitia, ut appetentiam labori, diætæ sive victui & quieti præbeat. Solum vero ita fertile, ut nulli totius Angliæ cedere videatur. Vrbs *Vigornia* primarium Comitatus qui inde nomen ducit oppidum, amœnissimo loco posita, frequenti commeantium commercio celebris, & opulentis admodum civibus culta est.

Radnoria. *Solum.* *Vigornia.* *Cœlum.* *Solum.*

In qua hi sunt Comitatus, Cornubia, Devonia, Somersetus, Dorcestria, VViltonia, Glocestria, Monumetha, Glamorgan, Caermarden, Penbrock, Brecnoke, & Herefordia.

Cornubia. situs. CORNVBIA, quæ & *Cornvallia,* Britannicè *Kernavv,* à meridie Oceano Britannico, à septentrione Hibernico, ab occasu Antivestæo promontorio & Gallico Oceano clauditur, ab ortu Tamarâ flumine à Devonia sejungitur. *Soli qualitas.* Regio glebâ satis fertili, ac metallorum divite venâ abundans. Frugum quoque licet non sine magno agricolæ labore; ferax. Nitet hæc regio & inprimis ora maritima creberrimis oppidis. *Oppida.* Ea sunt *Heilston* oppidū signandi stanni privilegio celebre. *Peryn* celebris mercatu, *Arvvenak, Truro, Granpound, Fovvy, Lestuthiell, Leskerd, Bodman, Saltashe, S. Ies, S. Colombs, Padstovv, Stovv, Stratton, Tamerton, Lanstuphadon & Saltash.* Suntque in hoc Comitatu parœciæ 161. *Flumina.* Fluvii sunt *Vale, Favvey, Loo, Liverus, Haile, Alan & Tamara.* *Portus.* Inter Portus hujus regionis celeberrimus *Valemouth*, *Cenionis* ostium *Ptolemæo*, æque nobilis ac ipsum Italię Brūdusium, naviū capacissimus & tutissimus. *Devonia.* *Devonia,* vulgo *Devonshire*, sequitur. *Situs.* Termini ejus ab occasu Tamara flumē: ab austro Oceanus, ab ortu Dorcestria & Somersetus, à septentrione Sabrinianum fretum. Hæc ut majori latitudinis incremento utrinque quam Cornvvallia excurrit, ita utrinq; Portubus accincta commodioribus, nec minus stanni venis dives, pratis distincta lætioribus, silvis vestita frequentioribus, glebâ autē alicubi perinde exili. *Vrbes & Oppida.* Vrbs primaria Anglis hodie *Excester*, Latinis *Exonia, Ptolemæo Isca, Antonino Isca Dunmoniorum*. Sunt & oppida plurima, ut *Plimmouth* quod superiori sæculo ex viculo piscatorio in oppidū amplum, civiumq; frequentiâ urbis æmulum excrevit. Hinc fuit *Franciscus* ille *Dracus* eques auratus in gloria navali nostræ memoriæ facilè princeps. Item *Lidston, Plimpton, Modbery, Dertmouth, Exminster* & multa alia. Parœciales ecclesias 394 continet. *Flumina.* Fluviique sunt *Lid, Teavus, Plimus, Dert, Totnes, Teignus, Isca, Credenus, Columbus, Otterey, Ex, Tovvridge, Tavv, Ockus & Lorth Euve.* *Somersetensis Comitatus.* *Somersetensis* Comitatus sequitur, vulgo *Somersetshire*. *Situs.* Termini ab ortu Wiltonia, ab austro Dorcestria, ab occasu Devonia, à septentrione Sabrinianum fretum & Glocestria. *Soli fertilitas.* Ditis hæc admodum soli, nusquam non ad fruges aut pabula eximie fertilis, atq; alibi etiam adamātum admodum fœcunda, qui splendore indicos provocant, duritie cedunt. *Vrbes & Oppida.* Vrbs præcipua *Bristolia,* pulcherrimis ædificiis, gemino flumine & muro, portu, exterorum commerciis, civium frequentia illustratur. Oppida habet, *Theodorudunum*, nunc *VVelles, Bathoniam*, vulgo *Bathe*. Atq; in hoc agro Parœciæ 385 numerantur. *Flumina.* Fluvii *Ivell, Erome, Pedred, Thonus, Avona, Somer, Brius, VVelvve.* *Dorcestria.* *Dorcestria, Dorsetshire,* ab ortu Southamptonia, ab occasu Devonia, ab austro Oceano Britannico, à borea Wiltonia & Somerseto terminatur. Gleba vero est fertili. quà septentriones spectat, silvæ & saltus diffundūtur, unde crebris & herbidis collibus, qui numerosos ovium greges pascunt, gratis pascuis ad litus usque descendit. *Oppida.* *Durnovaria*, quod *Durnium & Duneum Ptolemæo* pro exemplarium varietate dici videtur, nunc

Dorchester,

Cornubia, Devonia, Somersetus, Dorcestria, Wiltonia, Glocestria, Monumetha, Glamorgan, Caermarden, Penbrok, Breknoke, et Herefordia.
Miliaria Anglica
6 12 18 24
SEPTENT.
MERID.
OCCIDENS
ORIENS
MARE
HIBERNI
CUM
Britannicus Oceanus
25
26
27
28
29
30
31
52
51
Cardigan
Penbrock shire
S. Davides
Carmarthin shire
Carmarthin
Penbrok
Breck nok
Breknok
Glamor gan shire
Mon mouth shire
Monmouth
Hereford
Herefo rde
Worcester
Worcester shire
Warwick
Glocester
Gloucester
Wilt.
Bristol
Bathe
Welles
Somerset shier
Dorset shire
Dorchester
De von shier
Excester
Corn wall
Lundy Iland
Ramsey Iland
Milford haven
Caldie Ile
S. Govens point
Wormshed point
Sabrina flu
Hartland point
Tintagel ca
Padstow
S. Michaels mons
Lezard point
Falemuth haven
The black rock
Plymouth
Dartmouth
Startpoint
Portland Iland
Portland cast
Poole
Corfe cast
Hurst cast
Sandwick
Salisbury
Wilton
Taunton
Bridgewater
Minhead
Combemerton
Barnestable
Launston
Truro
Pensance
S. Levan
Gunwalla
Salcombe
Chilton
Brixham
Sidmouth
Lemington

Dorchester, primarium totius conventus censetur oppidum, nec magnum tamen nec speciosum, mœnibus jam olim Danorum furore nudatum. Sunt & alia, *Birt-port, Lime, VVeymouth, Poole, VVarham, Shiburne, Sturminster & VVimburne*, atque hic Comitatus parœcias 248 numerat.

Flumina. Fluvii sunt, *Lim, Treutus, Carr, Iuell, VVey, Sturus, Alenus, Varia* latinis, *Frau*, vel *Frome* saxonibus.

VViltonia. *VViltonia* à primario olim oppido *VVilton* denominata, vulgò *VVilshire*, tota est mediterranea.

Situs. Terminos ab ortu Oxoniam & Southamptoniam, ab occasu Sommersetum, à septentrione Glocestriam habet:

Soli fertilitas. regio pascuis & frugibus ubique læta.

Oppida. *VVilthon* oppidum olim fuit totius agri caput, cui & appellationem fecit. Sunt & *Mamesbury, Creclade, Calne, Chippenham, Trubridg, Sarisbury* & *Marleborrovv*. Atq; hic Comitatus Parœcias 304 complectitur.

Flumina. Fluvii sunt *Isis, Avona, VVilleybourne, Adderbourne, Ellan* & *Kennet*.

Glocestria. *Glocestria*, vulgo *Glocestershire*, ab occasu Walliam, à septentrione Vigorniam, ab ortu Oxoniam, à meridie Wiltoniam spectat. Regio amœna & fertilis, ab ortu æstivo in occasum brumalem exporrecta. Habet & ferri fodinas.

Vrbes & Oppida. Primaria hujus Comitatus urbs *Glocester*, quã *Antoninus Clevum* & *Glevum* dixit, vulgus latinorum *Gloverniam*, alii *Claudiocestriam*. Antiqua sanè urbs, ac à Romanis condita, Sabrinæ fluvio exporrecta imminet, qua flumine non alluitur, murus firmissimus opponitur. Sunt etiam alia oppida *Tevvkesbury, Deorhirst, Campden, VVincelscombe*, & *Cricester*, ac Parœciæ 280 hoc Comitatu comprehenduntur.

Flumina. Fluvii irrigant *Sabrina, Aven*, & *Isis* vulgo *Ouse*, qui postea recepto *Tamo, Tamisis*, composito vocabulo dicitur.

Monumethensis Comitatus. *Monumethensis Comitatus*, Anglicce *Monmoutshire*, includitur à septentrione *Munouflu*. qui Herefordienses, ab ortu Vagà qui Glocestrenses, ab occasu *Remneio* qui Glamorgenses sejungit, & ab austro Sabriniano æstuario, in quod illa flumina una cum Isca mediam regionem intersecante, evolvuntur.

Soli fertilitas. Rebus ad victum necessariis nõ solum sibi sufficit, sed etiam suppeditat.

Oppida. Primarium regionis oppidum *Monmouth*, ad septentriones, qua fluminibus non defenditur, muro & fossa præcinctum est, in medio proximè forum castellũ prætendit. Item *Chepslovv, Abergevenny, Antonino Gobannium, Nevvport*, & urbs *Isa Antonino* Legio II dicta, nunc *Caerleon* & *Caer Leonar Vsc* Britannis.

Imperium majorum. Hîc Saxonica heptarchia Wallis montanis paruit, qui tamen ut in legibus antiquis videre est, sub occiduorum Saxonum imperio erant. Normannorum vero primis temporibus limitanei duces gravissimè afflixerunt, præcipue *Hamelinus Baluu, Hugo Lascy, Gualterus* & *Gilbertus Clarenses* Striguliæ Comites dicti, & *Brienus* Wallingfordensis; quibus cum donassent Reges, quicquid hoc tractu, devictis Wallis, occupare potuissent, hi superiorem Agri partem, illi inferiorem, quam *Nethervvent* dixerunt, in suam paullatim potestatem redegerunt.

Glamorgania. *Glamorgania* Anglis *Glamorganshire* dicitur.

Situs. Regio tota est maritima, minus latitudine, quam recta regione porrecta, Sabriniano freto à meridie pulsatur. Qua terram vero spectat ab ortu Monumethenses, à borea Brechnochienses, ab occasu Maridunenses adjacent.

Soli qualitas. Pars septentrionalis montibus est aspera qui in austrum descendẽtes paullatim mitescunt, quorum ad radices planities in meridiem extenditur.

Vrbes & Oppida. In hoc agro est tenuis urbecula *Landaff*, id est, *Fanum ad Taff*, cui Parœciæ subsunt 156: *Caerdiffe, Covvbridge, Neath, Svveinser & Loghor* Antonino *Leucarum*.

Flumina. Fluvii interluunt *Ramnius, Taffus, Nidus, & Loghor*. Hujus Provinciæ ab ipsa expugnatione domini fuerunt à *Fitzhaimone* rectâ lineâ descendentes Glocestriæ Comites, *Clari* & *Spenceri*, inde *Bellocampi*, & *Nevillus* unus

Imperium majorum. unus & alter, & per Nevilli filiam è Spenceris oriundam *Richardus* III. Angliæ Rex; quo interfecto, *Henricus* VII. hujus agri hæreditatem acquisivit, *Gasparique* Bedfordiæ Duci patruo suo concessit; quo sine prole defuncto, ad se universum jus Rex revocavit. *Ager Maridunensis*, Anglis *Caermardenshire*, continetur ab ortu Glamorgania & Brechiniâ, ab occasu Penbrochiâ, à septentrione Ceretica, intercurrente Tivio flumine, & à meridie Oceano. Hic frugibus satis fertilis, gregibus abundans, fossiliumque carbonum alicubi ferax. Vrbs primaria totius conventus *Caermaerden, Ptolemæo Maridunum, Antonino Muridunum*, pratis & silvis amœna, antiquitate suspicienda, coctilibus muris, ut inquit *Giraldus*, partim adhuc extantibus egregiè clausa suprà nobilem *Tovium* fluvium. Est & oppidum *Kidvvilly* vetus, quod nunc vetustate quasi desertum fatiscit. Incolæ enim *Vendraeth Vehan* fluviolum transgressi novum *Kidvvelly* substruxerunt, portus commoditate eo allecti, quæ jam tamen tæniis objectis, ferè nulla est. Fluvii sunt *Vendraeth, Vehan, Tovy, Ptolemæo Tobius, & Taf. Penbrochiensis Comitatus*, Anglis *Penbrocshire*, undique mari urgetur, nisi ab ortu, quà ager Maridunensis, & ab aquilone quà pars Ceretica obtenditur. Regio ex Hiberniæ confinio aëris salubritate temperata, triticea, vinoque venali copiosè referta. Principale provinciæ municipium Demetiæque caput, est *Penbro*, Anglis *Penbroke*, in saxosa quadam & oblonga rupis eminentia situm. Nobilia etiam hujus tractus oppida sunt *Tenby, Harfordvvest*, & *Menevia* Anglis hodie *S. Davids*. Fluvios hîc non nisi duos reperio. Est hîc Portus quem *Milford-Haven* Angli vocant, quo non alter in Europa aut nobilior aut tutior. Hujus regionis I. Comitem *Gilbertum Strongbovv* fuisse lego, cui *Stephanus* Rex Penbrochiæ Comitis titulum primus contulit: ille *Richardo Strongbovv* filio, Hiberniæ domitori reliquit. Hujus unica filia *Isabella Gulielmum* Dominum de *Hempsted*, Angliæ Marescallum, maritum eodem adauxit, virum belli pacisque artibus florentissimum: filiique ejus v. successivè Penbrochiæ Comites fuerunt. De reliquis Comitibus lege *Camdenum*. *Brechinia*, Anglis *Berchnocshire*, à *Brechanio* Principe sic dicta, ut existimant Walli. Hæc ab ortu Herefordiâ, ab austro Monumethiâ & Glamorganiâ, ab occasu Caermardiniâ terminatur. Regio in montes densius consurgit, convallibus tamen passim fœcundis. Primarium hujus agri oppidum *Brecnoc* in ejus ferè umbilico positum. Sunt præterea *Buelth* & *Hay*. *Vaga* borealem agri partem alluit. *Isca* eximius item fluvius mediam percurrit. *Herefordiensis* Comitatus, sive *Herefordshire*, formâ quasi circulari, ab ortu Vigorniensibus & Glocestrensibus, à meridie Monumethensibus, ab occasu Radnoriâ & Brechiniâ, à septentrione Salopiâ definitur. Regio est amœna, pascendisque pecoribus & alendis frugibus mitissima. *Herefordia* nunc urbs hujus Comitatus prima, pratis gratissimis, arvis uberrimis intersita, fluminibus ferè incincta, ad septentrionem & occasum anonymo, ab austro Vagâ qui è Wallia huc accelerat. Sunt & *Lemster, VVebleia, Ledbury, Rosse*. Numerantur hic Parœciæ 175. Flumina hic sunt eximia, *Vaga, Lugus, Munovv* & *Dorus*.

Marginalia (left column): *Caermardenshire. Situs.* — *Soli qualitas.* — *Oppida.* — *Flumina.* — *Penbrochiensis Comitatus. Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Oppida.* — *Flumina.*

Marginalia (right column): *Imperium majorum.* — *Brechinia Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Oppida.* — *Flumina.* — *Herefordia. Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Vrbes & oppida.* — *Flumina.*

Hos continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Nottinghamiam, Leicestriam, Rutlandiam, & Norfolciam.

Ager Eboracensis. SVccedit explicanda quinta tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracensis*, vulgo *Yorcshire*, totius Angliæ Provincia longè maxima, occurrit. *Situs.* Ab occasu montibus, Lancastrensi agro & Westmorlandia, ab arcto Dunelmensi Episcopatu terminatur: ab ortu Oceano Germanico, ab austro primùm agro Cestrensi & Derbiensi, inde Nottinghamiensi, & postea Lincolniensi. *Soli qualitas.* Temperatæ hæc censetur ubertatis. Si hîc saxosa vel arenosa sit sterilitas, illic lætissima est arvorum fæcunditas; si hîc silvis sit nuda, illic densissimis nemoribus obumbrata; ita providè temperante natura, ut ipsa regio etiam sua varietate gratior & lætior videatur. *Vrbes & Oppida.* Est hîc *Eboracum*, vulgo *Yorke*, urbs totius Angliæ secunda, hujus regionis pulcherrima, quæ universæ septemtrionali parti, & præsidio & ornamento est singulari. Amœna, ampla, munita, ædificiis tam privatis, quàm publicis exculta, opibus civibusque referta. Hanc *Vrus*, qui nunc *Ouse*, intersecat, & quasi in duas urbes dividit, quæ lapideo ponte vastissimo conjunguntur. Sunt & *Kingston vpon Hull*, *Dancaster, Halifax*, *Pontfreit*, *Shirborna*, *VVetherby*, *Kingston*, Patrington, aliaque oppida plurima. Oppida enim triginta novem & parœcias 459 in hoc Comitatu numero, quibus subsunt plurima sacella magnis parœciis incolarum multitudine comparanda. *Flumina.* Potiora flumina sunt *Danus, Calderus, Arus, VVersus, Nidus* & *Ousa*, quæ ex limitaneis montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia, *Cokarus, Fossus, Derventio, Foulnesse, Hullus, Teyse, Dovv, Rhie, Recal* & *VViscus*. *Lincolnia.* *Lincolnia*, vulgo *Lincolnshire*, Regio amplissima, per sexaginta ferè milliaria in longitudine jacet, latitudinem alicubi super triginta extendit. Ab ortu Oceano Germanico pulsatur, à septentrione ad *Abum* æstuarium pertinet, ab occasu Nottinghamiam spectat, & à meridie Wellando flu. à Northamptonia discluditur. *Soli qualitas.* Regio alendis frugibus, & pascendis pecoribus mitissima, frumentariis campis alibi, & pascuis admodum læta. *Vrbes & Oppida.* Prima & præcipua hujus Comitatus civitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*: *Ptolemæo* & *Antonino Lindum*. Vrbs ipsa ampla & celebris collis dorso insidet, ubi Withama in ortum se deflectit. Sũt præterea oppida *Stanford*, *Grantham*, *Ancaster*, *Crouvvland*, *Spalding*, *Beston* & alia. Suntque in hoc Comitatu Parœciæ plus minùs 630. *Flumina.* Crebris hæc regio fluviis rigatur, qui sunt *VVitham* luciis fœcũdus, *Lud*, *Trenta*, *VVellandus*, *Idle*, *Danus*. *Provincia Darbiensis.* Sequitur Provincia *Darbiensis*, vulgo *Darbishire*, quæ à meridie agro Leicestrensi, ab occasu Staffordiensi, à septentrione Eboracensi, ab ortu Nottingamiensi clauditur, forma quasi triangulari, sed non æquilatera. In duas partes *Derventione* flumine intercurrente dividitur. Pars orientalis & meridionalis culta, fœcunda & vivariis frequens; occidentalis tota petrosa, montibus & aspretis sterilescit; plumbi tamen proventu opulenta, & ovibus pascendis satis commoda. *Oppida.* Vniversi agri caput *Darby*, oppidum celebre juridicis conventibus pro universo agro, & cervisia quam coquit optima, Anglis *Ale* dicta. Sunt etiam alia: *S. Diacre*, *VVorkesvvorth* & *Bakevvul*. Atque hic Comitatus Parœcias

Eboracum, Lincolnia, Derbia, Staffordia, Notinghamia, Lecestria, Rutlandia, et Norfolcia.
OCEANUS GERMANICUS
SEPTENT.
MERIDI.
OCCIDENS
ORIENS
Durham shire
Westmorland
Orton shire
Yorke shire
Lancaster
Bolton shire
Chester shire
Darbye shire
Nottingam shire
Lyncolne shire
Stafford
Warwick shire
Rutland
Lecester
Northamton
Camb
Norfolk
Suffolk
Hartlepole
Maske
Kilton cast
Whitbye
Filing
Cloughton
Scarbrough
Philey bridge
Muston
Flamborough head
Bridlington
Aborn Chapple
Barmiston
Shipsea
Allwick
Hornsea
Mapleton
Aldburgh
Garton
Waxham
Humpton
Dimmilton
Kelnsey
The sprun head
Humber flu
Totney
N. Somercotes
Salflet
Mablethorpe
Sulton
Mumby Chappel
Ingolintes
Winthorp
Burgh
Boston
Fishtoft
Auckland
Rabye
Gretham
Stokton
Darlington
Langley
Burgh cast
Bower cast
Pendragon cast
Richmond
Hornbye
Bedall
Midlam
Middleton
Ellington
Thorpe
Ripon
Ripley
Knaresburgh
Skipton
Otley
Wetherbye
Tatcaster
Yorke
Pickering
Newmalton
Buckton
Stamforth bridge
Bocklington
Beverley
Hull
Headon
Howdon
Wakefeld
Pontefract
Halifax
Bradforth
Ledes
Lockwood
Penyston
Barnesley
Rotheram
Doncaster
Bautre
Sheafeld
Chesterfeld
Worksop
Retford
Tuxford
Roughford
Maunsfeld
Alferton
Suthwell
Nottingam
Ganesburgh
Lyncolne
Torksey
Littleburgh
Merketrasin
Stainton
Lowthe
Alford
Horncast
Spilsbye
Billinghroke
Sleford
Kyme
Barton
Grimsby
Castor
Congleton
Middlewich
Maklesfeld
Stopford
Castleton
Ashborn
Wirkesworth
Darbye
Burton
Stone
Staffort
Lychfelde
Tamworth
Worcester
Coventre
Warwick
Colesfull
Sturbridge
Dudley cast
Wulwerhampton
Tong cast
Willington
Loughborough
Ashby delazouch
Mountsorell
Melton
Okeham
Uppingham
Bosworth
Hinkley
Hallaton
Lecester
Stamford
Peterburgh
Yaxley
Huntington
Deping
Crowland
Spalding
Holbech
Wisbich
Ely
Littleport
Brandon
Southrey
Downeham
Lyn
Stow
Castleaker
Fakenham
Walsingham
Holt
Clay
Cromere
Walsham
Aylsham
Norwich
Wymondham
Hingham
Watton
Swafham
Dereham
Rockland
Buckenham
Harlester
Dis
Aye
Bungay
Halesworth
Kesland
Kirtlow
Lestoft
Corton
Hopton
Iarmouth
Caston
S. Michael
Wenterton
Burnham
Tichwel
Snetsham
Wotton
Ellington

cias 106 includit. Fluvii *Trenta*, *Dovus*, & *Derventio*. Pars occidentalis hujus Provinciæ quæ tota collibus eminet *Teake* dicitur, plumbi admodum ferax. In his enim montibus lapides plumbarii feraces, ut vocāt metallici, quotidie magna copia effodiuntur, quos in collibus favonio obversis, observatis temporibus cum favonius flare cœperit, magna lignorum vi accensa, excoquunt, & effossis canalibus quibus defluat, in massas conflant. Nec plumbū solùm, sed etiam stibium (vulgo antimonium vocant) hic in propriis venis reperitur, quo in tingendis ciliis Græcæ mulieres olim usæ leguntur. Lapides etiam morales hic exscinduntur, cotes etiam ad ferramenta exacuenda & nonnunquam fluor quidā candidus in fodinis reperitur, qui per omnia crystallo est simillimus. Sed de his satis, ad *Staffordiam* transeo, *Staffordshire*: quæ ab ortivâ plagâ Warvvicensibus & Derbiensibus, à meridianâ Vigorniensibus, ab occiduâ Salopiensibus præcincta quasi rhombi formâ: ab austro in septentriones procurrit, medio latior, & extremis se angustantibus. Pars septentrionalis montana & minus læta, media Trentâ flumine perfusa lætior, silvis amicta, arvis & pratis variata: uti & meridionalis, quæ etiam carbones fossiles habet, & ferri venas. Totius hujus agri caput olim erat & nunc est *Stafford*, cui maximum tamen decus à *Stafford* castro adjuncto, quod Barones de Stafford sibi in sedem construxerunt. Sunt hîc etiam *Lichfeldia*, *Burton*, *Vtcester*, *Stone*, *Drayton*, *Bassett*, *Tamervvorth*, *Vulfrunshampton*, *Theotenhall*, & *VVeadesbirig*. Atque in hoc Comitatu Parœciæ 130 habentur. Flumina hanc regionem irrigant *Dovus*, *Hansus*, *Churnet*, *Tayn*, *Blith*, & *Trenta*; hic è duobus fontibus effluens, suo quasi jure tertium sibi locum inter Britanniæ flumina vendicat. Item *Sous*, *Tama*, & *Pankus*. Pars septentrionalis montibus non magnis leviter intumescit; qui hinc exorsi, ut Apenninus Italiæ, per Angliam mediam perpetuum dorsum perpetuis jugis elatum ad Scotiam usque, nomine sæpè mutato agūt. In parte hujus agri media *Needvvood* silva spatiosa, vivariisque repleta diffunditur, in qua circumvicina nobilitas hilares venandi labores gnaviter assidueque exercet. Comitatus *Nottinghamiensis*, Anglis *Nottinghamshire*, ab ortu Lincolniensi confinis est, à septentrione Eboracensi, ab occasu Derbiensi, à meridie Leicestrensi terminatur. Partem meridionalem, & orientalem *Trenta* flumen nobilissimum, influentesque rivuli fœcundant; occiduam autem partem saltus de *Shirevvood* longè se porrigens, totam occupat. Hanc, quod arenosa sit, *The Sand*: illam quod argillacea, *The Clay*, vocant incolæ, & in has duas partes, regionem suam distribuerunt. Vrbs præcipua, quæ nomen Comitatui prębuit, *Nottingham*, loci ingenio amœna: hinc enim ad flumina spatiosa procumbunt prata, illinc faciles consurgunt colles: omnibus etiam quę ad vitam pertinent, copiosa. Hinc *Shirevvood* lignum in ignis alimentum, illinc pisces Trenta large suppeditat. Amplitudine denique, structurâ, uno & altero elegante templo, foro longè pulcherrimo, & munitissimo castro est sanè speciosa. Oppida præterea hic sunt *Suthvvelle*, *Nevvarcke*, *Mansfeld*, *Blith*, *Scrobi*, & *VVorkensop*. Atq; in hoc agro 168 Parœciales Ecclesiæ visuntur. Flumina *Trenta*, *Linus*, *Snite*, *Idle*. Nottingamiæ à Meridie confinis est Provincia *Leicestrensis*, vulgò *Leicestershire*, ab ortu Rutlandiâ & agro Lincolniensi, à septentrione Nottinghamiensi, & Derbiensi, ab occasu Warvvicensi, à meridie Northamptoniensi præcingitur. Tota campestris, frugibus opima, sed silvis maximam partem indiga. Primaria totius agri urbs *Legecestria*, *Leogara*, *Legeocester*, & Lei-

Staffordia. Situs. *Soli qualitas.* *Oppida.* *Flumina.* *Montes.* *Silva.* *Nottinghamia. Situs.* *Soli qualitas.* *Vrbes & Oppida.* *Flumina.* *Leicestria. Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes & Oppida.*

& Leicester apud authores dicta. Hæc majorem vetustatem quam dignitatem præ se fert. Est & *Longhburrovv, Luttervvorth, Hinckly & Bosvvorth*. Atque intra hunc agrũ Parœciales Ecclesiæ 200 numerantur. Medium hunc *Soarus* flumen *Trentam* petens alluit, orientalem vero partem *VVrekus* fluviolus qui *Soaro* demum commiscetur, placide pererrat. *Rutlandia*, vulgo *Rutlanshire*, Leicestrensi agro quasi includitur, nisi à meridie qua *VVellando* fluvio incumbit, & ab ortu qua Lincolnienses attingit: spatio est multo minori, utpote totius Angliæ provinciola minima. Forma enim ferè circulari circumscripta, tantum circuitu colligit, quantum expeditus eques uno die conficere possit. Non minori hæc regio est soli ubertate & amœnitate, licet spatio sit minori. Est in hoc agro oppidum *Vppingham*, non ob aliud memorandum, quam quod totius agri primarium habeatur, & scholam elegantem ostendat, quam, uti etiam Okehamiæ, ad puerorum ingenia bonis litteris excolenda, laudabili instituto *R. Ihonson* Verbi Divini minister, non ita pridem posuit. Est & *Okehamia* cujus modo mẽtionem feci. Ecclesiis autem Parœcialibus 47 ornatur hæc Provinciola. *VVash* sive *Gvvash* fluviolus, qui hunc agrum ab occasu in ortum quasi medium intermeat, in duas dispescit partes. Restat *Nortfolcia* breviter explicanda. Ea vulgo *Nortfolke*, id est, si Latine interpreteris, borealis populus. Termini ejus à meridie Suffolcia, ab euro & septentrione Oceanus Germanicus, à zephyro Ouse flumen. Regio est ampla, ferè omnis campestris, nisi qua faciles assurgunt colles; admodum opulenta, ovium gregibus refertissima, cuniculisque inprimis ferax: aquis irrigua, silvis non omnino indiga: solum pro locorum diversitate varium, alicubi pingue, luxurians & succulentum; alibi tenue, leve & sabulosum, alibi argillosum & cretaceum. Inter urbes hujus Provinciæ primùm occurrit vetusta illa quam memorat *Antoninus* urbs *Sitomagus*, nunc *Thedford*. Raris hæc nunc est habitationibus, licet satis ampla; olim vero frequens & celebrata. Est etiam in hac Provincia *Norvvicus* urbs ampla & celeberrima, Anglis *Norvvich*: & *Yarmouth* portus oppidumque elegantissimum, loci ingenio, & solerti operâ permunitum. Quamvis enim aquis pene circumvalletur; ab occasu flumine, quod versatili ponte insternitur, ab aliis partibus Oceano, nisi ad septẽtriones qua continens est, mœnibus tamen satis firmis, quæ cum flumine formam quadrilateram oblongiorem efficiunt, pulcherrime includitur. Item *Ashellvvel-Thorp, Dis, Shelton, Skulton, Attleburgh, VVauburne, Lynne, Svvasfham, North Elmeham, Dereham, VVindham, Icborovv* & alia. Oppida enim mercatoria 27, villas & pagos sexcentos viginti quinque hæc regio exhibet, & Parœciales Ecclesias plus minus 660. Fluvii eam irrigant *Ouse, Thet, VVaveney, Garienis*, Anglis *Gerne, Iere & VVentsus*. Et ut de mari aliquid etiam addam, è regione *Yermouth* halecum captura totius Orbis est uberrima & quæstuosissima. Incredibile enim videatur, quantæ & quam frequentes nundinæ hic ad festum Michaëlis habeantur, & quanta vis halecum, aliorumque piscium distrahatur. Porro soli hujus provinciæ bonitatem de qua supra loquuti sumus, vel ex eo colligas, unde *Varro* colligere jubet, quod incolæ optime niteant, ut taceam ingenia versutissima, & in jure Anglico municipali acerrima. Sed de his satis copiose, ad tabulam sextam transeo.

Flumina. *Rutlandia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Nortfolcia.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Vrbes & Oppida.* *Flumina.* *Maris commoditates.* *Incolarũ mores.*

In qua hi Comitatus, VVarvvicum, Northamptonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonia, Buckingamia, Bedfordia, Hertfordia, Essexia, Barcheria, Middelsexia, Southamptonia, Surreja, Cantium & Southsexia.

IN VI. Angliæ tabula est *VVarvvicensis* pagus, Anglis *VVarvvikshire*, ab ortu Leicestria & via militari, ab austro Oxonia & Glocestria, ab occasu Vigornia, & à septentrione Staffordia finitus: qui in duas distinguitur partes, *Feldon* scilicet & *VVoodland*, id est, in regionem campestrem & nemorosam. Pręcipuum totius agri oppidum *VVarvvike*. Sunt præterea *Leamington*, *Vchindon*, *Harbury*, *Mancester*, *Coventry*, *Stratford* & alia; continenturque in Comitatu Parœciales ecclesiæ 158. Flumina *Aonavv*, *Leamus*, *Arrovv*, *Alenus*. Sequitur ager *Northamptonensis*, vulgo *Northamptonshire*, qui ab occasu brumali qua latior est, sensim se contrahendo in ortum ęstivalem protéditur. Ab ortu Bedfordienses, & Huntingdonienses, ab austro Buckinghamienses & Oxonienses, ab occasu Warvvicenses, & à septentrione Leicestrenses, Rotelandenses, & Lincolnienses *VVellando* flumine discriminati sedent. Campestris regio est, soli admodum ditis, sive arva sive pascua respicias. Vrbs hujus agri *Northampton*; oppida *Brakeley*, *Torcester*, *Grafton*, *Daventrey*, *VVedon*, *Higham*, *Oundale*, *Peterborovv*, *VVelledon*. Atque ad hunc agrum Parœciæ 326 pertinent. Flumina *Vsa*, *Avona*, *VVellandus*. Tertium locum tenet *Huntingdonia*, vulgo *Huntingdonshire* eo situ locata, ut ab austro Bedfordienses, ab occasu Northamptonienses, ut etiam à septentrione, qua *Avona* flu. dirimitur, & ab ortu Cantabrigienses spectet. Regio sementi satis apta, pascendo pecori, ad ortum qua palustris est, uberrima; ubique ferè collium apricitate, & nemorum opacitate amœna. Præcipuum totius Comitatus oppidum *Huntingdonia*, cui & nomen dedit tam situs fulgore quam sui decore. Sunt & *S. Ives*, *S. Needes* & *Cunnington*: Parœciæque 78 in hac regiūcula numerantur. Fluvius *Vsa*, quem sæpe dixi, eam alluit, & *Avona*. Quartum in locum venit ager *Cantabrigiensis*, vulgo *Cambridgeshire*, qui in aquilonem productus Nortfolciæ & Suffolciæ objacet, à meridie orientalibus Saxonibus & Hertfordiensibus, ab occasu Huntingdoniensibus, à septentrione Lincolniensibus & Ousa flumine, qui ab occasu in ortum transversum intersecat, in duas partes dispertitus. Inferior & australis magis culta, magis consita, ideoque lætior, non perlibrata planitie, sed exigue plana; plurima, imo tota (nisi qua crocum copiose progignit) frumentariis jacet campis, hordeumque laudatissimum affatim effundit. Vlterior & septentrionalis pars, pascuis uberrimis perviridis & læta. Vrbs in hoc Comitatu *Cãtabrigia* Anglię Academia, imo sol & oculus, clarissimaque bonarum literarum & pietatis officina ad *Camum* sedens. Sunt præterea *Roiston*, *Rech*, *Burvvel*, *Elye*. Parœciæque 163 in hoc Comitatu continentur. Fluvii *Camus & Sturus*. *Suffolcia* sequitur, ab occasu habens Cantabrigienses, & austro *Sturum* fluvium qui eam ab Essexia dividit, ab ortu Oceanum Germanicum, à septentrione duos fluviolos, *Ouse minimum*, & *VVaveney*, qui ex eodem quasi fonte in diversa fluentes, à Norfolcia disterminant. Regio satis ampla solo, nisi ad orientem, admodum pingui, utpote ex argilla & marga composito, unde lætissima ubique arva, & uberrima saginando pecori pascua, caseique magno numero conficiuntur. Est hic *Sudbury*, id est, *australis*

Marginalia: VVarvvicum. Northamptonia. Vrbes & Oppida. Flumina. Huntingdonia. Oppida. Flumina. Cantabrigia. Suffolcia.

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCI DENS
ORI ENS
Warwicum, Northamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Berceria, Middlesexia, Southhamtonia, Surria, Cātium, et Southsexia.
OCEANUS
GERMA
NICUS
Mare
Brittannicum
De Hoofden
Inferior
Germania
Galliæ
Miliaria Anglica
5 10 15 20 25
Warwick
Coventre
Lecester
North hampton
Huntington
Cambridge
Norfolk
Suffolk
Bedford
Buckingham
Oxforde
Gloce ster
Hartford
Middlesex
London
Essex
Kent
Canterbury
Rochester
Surrey
Sussex
Hant
Winchester
Wilt shire
Barck shire
Wicht I.
Chechester
Norwich
Ipswiche
Colchester
Yarmouth
Calès
Bolonge

ſtralis Burgus. Sunt & hæc oppida *Ixinng*, *S. Edmunsbury*, *Bretenham*, *Hadley*, *Ipsvvich*, *Debenhamia*, *Oreford*, & alia plurima. Fluvii autem *Stourus*, *Bretonus*, *Gipping*, *Debenus*, *Orus*, *Ouſe*, *VVaveney*, *Garienis*. Huic ſuccedit *Oxonienſis* ager vulgo *Oxfordshire*. Gloceſtrenſi ad occaſum conjungitur, ab auſtro *Iſide* fluvio à Barkshire excluditur, ad ortum Buckinghamienſi agro definitur, ad ſeptentriones hinc Northamptonienſi, illinc Warvvicenſi includitur. Regio fertilis & opima; plana arvis & pratis ſunt exculta, colles crebris ſilvis obſeſſi, nec frugibus tantum, ſed omni genere animantium, ubique referta. In hoc Comitatu eminet *Oxonium*, vulgo *Oxford*, altera Angliæ Academia, alter ſol, oculus & anima, literarum & ſapientiæ clariſſima officina, unde religio, humanitas & doctrina in omnes Regni partes uberrime diſtribuuntur. Sũt pręterea *Blabac*, *Burford*, *Minſter*, *Lovell*, *VVhitney*, *VVoodſtocke*, *Banbury*, *Burceſter*, *Tama*, *Dorcheſter*, *VVatlingtõ*, ac 280 Parœciæ. Sunt hic fluvii *Iſis*, *Chervvel*, *VVindrushus* & *Evenlode*. *Buckinghamia* ſeptimo loco eſt. Hujus ager minori latitudinę concluſus à *Tamiſi* ad ſeptentriones longitudine ſua procurrit. A meridie Barcheriam *Tamiſi* ſecluſam, ab occáſu agrum Oxonienſem, à ſeptentrione Northamptonienſem, ab ortu primum Bedfordienſem, inde Hertfordienſem, & poſtea Medioſaxones proſpicit. Solo eſt paſſim uberi, ac pabuloſis pratis innumeros ovium greges paſcit. Caput totius Conventus *Bukingam*. Habet & *Marlovv*, *High*, *VVicham*, *Colbroke*, *Amersham*, *Crendon*, *Stony*, *Stratford*, *Oulney*, *Nevvport*, *Panell*. Atque in hac regione Parœciæ 185 numerantur: fluminaque *Tamiſis*, *Colnus*, *Vſa*. *Bedfordienſis* ager ſequitur, vulgo *Bedfordshire*, ab ortu Cantabrigienſi, ab auſtro Hertfordienſi, ab occaſu Buchinghamienſi, à ſeptentrione Northamptonienſi, & Huntingdonienſi conjunctus, Vſaque interfluente in duas partes diviſus. Quę ſeptentriones ſpectat, fertilior eſt, & nemoroſa: altera ad meridiem quæ multo major, ſolo eſt tenuiori, ſed non omnino ingrato: hordeum enim plenum, album & craſſum affatim profundit. In medio ſilvis nonnihil denſa, ſed ad ortum magis ſiticuloſa, & arboribus nuda. Primarium oppidum *Bedfordia*, unde & Regioni nomen. Habet & alia, *Odill*, *Bletnesho*, *Eaton*, *Dunſtable*: Parœciaſque 116 hæc Provinciola continet. Atque *Vſa* fluvio irrigatur. Agro autem Bedfordienſi à meridie adjacet *Hertfordia* ſive *Hertfordshire*, cujus occidentale latus claudunt Bukinghamiẽſes, auſtrale Medioſaxones, orientale Saxones orientales, & partim Cantabrigienſes. Frumentariis agris, paſcuis, pratis, nemuſculis, fœlix. Caput Comitatus cenſetur *Hertfordia*, quæ agro univerſo nomen ſuum communicavit. Sunt pręterea *VVatlingſtreat*, *Fanum Albani*, *Roiſton*, *Ashvvell*, *Bishpos*, *Stortfort*, aliaque multa: Parœciaſque 120 habet hic Comitatus. Fluvios *Leam*, *Stort*, *Mimeram*, & *Beneficiam*. Ad *Eſſexiam* nunc venimus, vulgo *Eſſex*. Hanc ad ſeptentriones *Stourus* flumen à Southfolcia dividit, ad ortum Oceanus ſe inſinuat, ad auſtrum *Tamiſis* jam grandis à Cantio ſecludit, uti ad occaſum *Ley* fluviolus à Medioſaxonibus, & in eum influens *Stourus* minor ſive Stort ab Hertfordienſibus. Regio eſt lata, frugifera, croci fœcunda, nemoroſa & inprimis opulenta. Eſt hic *Camalodonum*, nunc *Maldon*. Item *Colceſter*, *Leiton*, *Beamſleot*, *Leegh*, *Rochford*, *Angre*, *Ralegh*, *Dunmovv*, *Plaiſſo*, *Chelmerford*, *Ithanceſter*, *Earles Colne*, *Barklovv*, *VValden*: & Parœciæ 415. Fluvii *Ley*, *Tamiſis*, *Chelmer*, *Froshvvel*, *Colne*. *Bercheria* ſequitur, vulgo *Barkshire*. Hujus ſeptentrionalem partem *Iſis* qui poſtea *Tamiſis*, flexuoſo, ſed amœno admodum blandus alveo perfundit, & primùm ab Oxonienſibus, poſtea à Bucking-

Flumina. *Oxonia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbs & Oppida.* *Buckinghamia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Flumina.* *Bedfordia.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Hertfordia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Flumina.* *Eſſexia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Flumina.* *Bercheria.* *Situs.*

Buckingamienſibus ſecludit. Auſtralem partem irrigat *Cunetio* fluv. donec Tamiſi ſe inferat. Ad ortum quà latior eſt, & parte media, ſuarum opum ſatis prodiga, & frumenti ferax, præcipuè, ubi in vallem ſubſidet. Orientalem autem partem quæ minus fertili gleba, ſaltus & ſilvæ longè lateque occupant. *Oppida.* Oppida hic *Farendon*, *Abbendonia*, vulgo *Abbandune*, *VVantage*, *VVallengford*, *VVidehay*, *Neevvbury*, *Reading*, *Biſham*, *Maidenhead*, & *VVindſore*. Suntque præterea in hujus Comitatus complexu Parœciæ 140. *Flumina.* Flumina eam irrigant *Iſis*, *Tamiſis*, *Oke*, *Cunetio* & *Lambor*. *Middelſexia.* *Midleſexia*, à Buckingamienſibus *Colno* fluvio ad occaſum, ab Hertfordienſibus ad ſeptentrionem noto limite, ab Eſſexia ad ortum *Leâ* fl., à Surreia & Cantio ad auſtrum Tamiſi diſterminatur. Summa cœli temperie & ſoli indulgentia, ædibus & vicis magnificis ubique nitida. *Oppida.* Oppida hîc ſunt *Vxbridge*, *Draiton*, *Stanes*, *Radoliff*, & alia. Verùm inter hæc omnia *Londinum* totius Britanniæ epitome: aliis *Londinium*, *Longidinium*, & *Auguſta*. Sita ad Tamiſin fluvium, agro fertili & cœlo clementi. Diſtat ab Oceano ſexaginta millibus paſſuum. Pontem habet lapideum ultra flumen, paſſ. CCCXXX: utrimque magnificis ſplendidiſque ædificiis exornatum. Arcem præterea munitiſſimam, Angliæ totius armamentarium, in qua etiam officina eſt monetaria. Vicinum Londino eſt Weſtmonaſterium, templo, foro judiciario, & Regia longe celeberrimum. Templum Regum Angliæ inauguratione & ſepultura inſigne eſt. Atque in hoc agro parœciæ 73 plus minus extra urbem numerantur. *Flumina.* Flumina *Lea*, *Colnus*, *Tamiſis*. *Southamptonia.* *Southamptonia*, vulgo *Hantshire*, ab occaſu Dorſettiam & Wiltoniam, ab auſtro Oceanum, ab ortu Suſſexiam & Surreiam, & à ſeptentrione Barcheriam attingit. Ea frugum proventu ferax, ſilvarum denſitate amœna, paſcuorum fœcunditate læta. *Vrbes & Oppida.* Vrbes habet duas; quarum altera *South-hampton*, altera *VVintonia*, Anglis *VVintcheſter*. Sunt & oppida *Ringvvood*, *Chriſtchurch*, *VVhorvvel*, *Andover*, *Rumſey*, *Port ſmout*, *Kingscleare*, *Odiam*, *Silceſter*, & alia; ac Parœciæ hic 253 habentur. *Flumina.* Fluvii *Avena*, *Sturus*, *Teſt* & *Hamble*. *Surreia.* *Surreia*, Bedæ *Suthriona*, vulgo *Suthry*, & *Surry*, ab occaſu partim Barcheriæ & Southamptoniæ, ab auſtro Suſſexiæ, ab ortu Cantio contigua, à ſeptentrione Tamiſi perfunditur & à Midleſexia dirimitur. Regio eſt non admodum ampla, ſatis tamen opulenta. *Oppida.* Oppida ſunt *Godelminge*, *Ockley*, *Effingham*, *Kingſtone*, *Merton*, *Croydon*, *Beddington*, *VVimbledon*, *VVandleſvvorth*, *the Bourrough of Southvvorke*. Atque hic Comitatus Parœcias 140 habet. *Flumina.* Flumina autem ſunt, *VVey*, *Molis*, *Vandalis*, & quem dixi *Tamiſis*. *Cantium.* *Cantium*, vulgo *Kent*, ſequitur, Regio à ſitu ſic dicta. Grandi etenim angulo Galliam proſpectat, Tamiſis æſtuario & Oceano omni ex parte circumfuſa, niſi quà ad occaſum, Surreiam conterminam habet, & South-ſexiæ partem ad meridiem. *Soli qualitas.* Inæqualis eſt, ad occaſum planior, & ſilvis umbroſa, ad ortum ſurgentibus collibus excelſior. *Vrbes & Oppida.* Vrbs primaria eſt *Durovernum*, *Ptolemæo Darvernum*, Anglis *Canterbury*, Latinis *Cantuaria*. Sunt & oppida *Dover*, *Hith*, *Rumney*, *Sandvvich*, *Graveſend*. *Flumina.* Fluvii *Tamiſis*, *Darentus*, *Medvvay* & *Stourne*. *Suthſexia.* *Suthſexia*, hodie *Suſſex*, Oceano Britannico tota ad meridiem longior quam latior recto littore incumbit. Maritimus tractus colles albicantes ſublime elatos habet, qui cum ex creta pingui conſtent, fruges affatim profundunt. *Soli fertilitas.* Medius tractus pratis, paſcuis, arvis, lucis, diſtinctus, admodum eſt ſpectabilis. Citerior ſilvarũ opacitate amœniſſimus. Ferri venis paſſim fœcunda eſt. *Oppida.* Oppida hîc *Chicheſter*, *Arundel* & alia. Fluviolos habet plurimos parœciaſque 312.

Has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: Monam seu Anglesey, Vectam, vulgo VVight, Garsey & Garnsey.

Septima & postrema Angliæ tabula has quatuor insulas sub Anglorum imperio comprehensas habet: quarum priores duæ videlicet *Mona* & *Vectis* ad littus Angliæ, posteriores verò duæ *Garsey* & *Garnsey*, juxta Galliæ littus sitæ sunt. Prima est *Mona*, Britannis etiam *Mon, Tirmon*, & *Ynis Dovvyl*, id est, *Insula opaca*, Saxonibus *Moneze*, tenui freto *Menai* à Britanniæ continente divisa. Insula nobilissima, antiqua sedes Druidum, cujus longitudo est plus minus 22 mill. Anglicorum, latitudo 17, ambitus vero 60. Insula hæc, *quamvis*, ut inquit *Giraldus*, *arida, saxosa, aspectu inamœna, & deformis*, suo tempore videretur; nunc tamen amœna, & culta est, triticique proventu adeo fœcunda, ut *Mater Walliæ* vulgo appelletur. Lapides etiam habet molares, & alicubi terram aluminosam, è qua alumẽ, & calchantem conficere non ita pridem cœperunt. Re etiam pecuariâ satis est opulenta. Ea autem à *Paulino Suetonio*, & *Iulio Agricola* in Romanum imperium redacta, ut ex *Tacito* scriptore gravissimo refert *Camdenus*. Multis post seculis ab Anglis devicta in eorum nomen concessit, *Anglesey* quasi Anglorum insula dicta. Hoc etiam addit *Camdenus*: Romanorum in Britannia jam divergente imperio, Scotos ex Hibernia in hanc etiam irrupisse. Nam præter tumulos fossâ circundatos, quos Hibernicorum casulas vocant, etiam locus est *Yn herics Gvvidil* ab Hibernicis denominatus, qui duce *Sirigi*, Britannos eo loco fuderunt, ut Triadum libro memoratur. Nec ab Anglis solum, verùm etiam à Norvvegis graviter divexata fuit. Anno enim M. *Æthelredi* classis totam insulam circumvecta hostilem in modum devastavit. Postea *Hugones* duo Normannici, alter Cestriæ, alter Salopiæ Comes gravissimè afflixerunt, castrumq; *Aber-Lienioc* ad coërcendos incolas extruxerunt; verùm *Magnus* Norvvegus eo tempore ad hanc appulsus *Hugonem* illum Cestrensem sagittâ transfixit, & insulam deprædatus discessit. Deinceps etiam Angli sæpius adorti sunt, donec *Edvvardus* primus in suam potestatem redegerit. Villas numeravit olim 363: hodieque incolis frequens est. Verùm primarium oppidũ censetur *Bellus Mariscus*, vulgo *Beaumarish*, quod in orientali parte *Edvvardus* primus in loco palustri construxit, & ob situm bello hoc nomine insignivit, cùm prius locus *Bonover* diceretur, castroque munivit. Ab hoc secundum habetur *Nevvburge*, id est, *Novus Burgus*, Britannicè *Rossur*, quod cum ingestis arenis diu conflictatum. Est hîc quoque *Aberfravv*, Regia olim Wallorum urbs. Item sacrum promontorium quod Angli *Holyhead*, incolæ *Caer Guby* à *Kibio* viro sancto *Hilarii* Pictaviensis discipulo vocant. Incolæ ditissimi ac validissimi sunt, & Britannicâ utuntur linguâ Anglicæ penitus imperiti, licet Angliæ regibus per annos 300. cum reliqua Cambria paruerint. Sequitur *Vecta* sive *Vectis*, Britannis *Guith*, vulgo *the Ysle of Wight*, & *Whight*. Tam modico autem interfluente euripo *Solent* olim dicto, à continente Britanniæ avulsa est, ut cohæsisse videatur, unde Britannicum illud nomen *Guith*, quod divortium denotat (ut *Nennius* habet) factum videtur: quemadmodum etiam Sicilia, ab Italia abrupta & secta, Latino vocabulo à secando, ut eruditissimo *Iulio Scaligero* placet, nomen invenit. Ex hac situs vicinitate, & nominis affinitate, *Vectam*

Marginalia: *Mona.* — *Soli fertilitas.* — *Imperium majorum.* — *Oppida.* — *Vecta.*

hanc

ANGLESEY

Miliaria Angliæ parva.

WIGHT ol: Vectis

Miliaria Angliæ mediocria

GARNESAY

Miliaria Angliæ communi

IARSAY

Miliaria Angliæ communia

hanc *Ictam* esse opinari licet, quæ maris fluxu insula videbatur, at cum refluxisset, exsiccato interjecto littore, Britanni prisci curribus eo stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur. *Mictim* tamen esse *Plinii*, quæ arctâ item cognatione *Vectam* attingit, non judicarim, cum in ea candidum plumbum proveniret, & in hac nulla sit, quod sciam, metalli vena, inquit *Camdenus*. Situs. Hæc inter ortum & occasum lenticulari sive ovali figurâ viginti mill. pass. longitudine exporrigitur, latitudine verò in media quà maximè patet, XII. mill. pass. expanditur, altero latere ad boream, altero ad austrum converso. Soli fertilitas. Terra est uberi glebâ & colono admodum gratâ, adeo etiam ut fruges exportet; Animalium varietas. cuniculorum, leporum, perdicum & phasianorum passim ferax, saltum etiam & vivaria duo habet, damis ad venationis voluptatem refertum. Per medium longo tractu procurrunt colles qui ovibus pabula affatim profundunt: quarum lanæ post vellus Lemsterianum & Cotesvvoldianum optimæ habentur, & inprimis pannariis expetuntur, unde maximum surgit incolis lucrum & commodum. Pars septentrionalis pratis, pascuis & silvis viret; australis frumentariis quasi tota jacet campis, ubique fossis & sepibus interclusa. In extrema utrinque Mare. parte mare à boreali plaga ita se insinuat & penetrat, ut duas ferè efficiat insulas; & insulæ sanè incolis vocantur, scilicet quæ ad occasum prospicit *Freshvvater Yle*, Imperium Majorū. quæ ad ortum *Binbrydg Yle*. In Romanorum potestatem primus hanc Insulam redegit *Vespasianus* dum privatus sub *Claudio* meruit, quemadmodum de eo scribit *Suetonius* in *Vespasiano*. Saxonum verò primus *Cerdicius* juris sui fecit, concessitque *Stuffæ* & *VVhitgaro*, qui Britannicos incolas ad internecionem sustulerunt; inde *VVolpherus* Merciorum Rex Vectam in suam potestatem redegit, & *Edelvvalcho* australium Saxonum Regi tribuit. Postea *Cadvvalla* occidentalium Saxonum Rex *Edelvvalcho* illo occiso, & *Arvando* Insulæ Regulo sublato, suo imperio adjunxit. Sed de his plura vide apud *Camdenum*. Incolæ natura bellicossimi & promptæ audaciæ, militesque strenuissimi. Incolarū virtus. *Bedæ* ætate mille ducentarum familiarum insula censebatur, nunc triginta sex oppida, vicos & castella numerat. Inter oppida celebriora sunt *Nevvport* primarium insulę emporium, olim Oppida. *Medena* & *Novus Burgus de Meden*, unde tota regio in *Eastmeden* & *VVestmeden* dividitur, ut hinc vel ortum vel occasum respicit. *Brading* alterum oppidum mercatorium. *Nevvton* & *Yarmouth*, quæ suos habent *Majores* & *Burgenses*, quos ad Comitia Parlamentaria mittunt. *Yarmouth* & *Sharpnore* castella habent, quæ cum *VVorsleys* propugnaculo littus ad occasum æstivum defendunt. Quibus ex opposito vix duorum milliarium interstitio objacet *Hurst* lingulæ impositum, Hantoniensis Comitatus munimentū. *Quarre*, ubi virginibus velatis monasteriolum anno 1132 positum; *Gods Hill*, ubi ad ingenia excolenda scholam instituit I. *Worsley*. *Westcovve* & *Eastcovve* jam ruinosum, quæ in faucibus Neoportus *Henricus* VIII. construxit: & ad ortum æstivum *Sandham* castrum tormentis majoribus, ut cætera, instructa. Nec naturæ defendentis munimenta desunt, rupibus enim abruptis continuâ serie præcingitur, subsuntque occulta saxa. Atque hæ duæ insulæ littori Angliæ adjacent. Magis ad occasum nonnullæ insulæ Galliæ prætentæ, Anglici tamen juris, in alto apparent; inter quas *Garzey* Gerzey. & *Garnzey*; primumque Normanniæ, sive Lexobiorum littori, quos Britanni nostri *Lettavv*, quasi littorales vocant, *Cæsarea* ab *Antonino* memorata adjacet, quam Galli nunc ita contraxerunt, ut *Cæsaris Burgum* in Norman-

Normannia, & Hiſpani Cæſareauguſtam in Hiſpania. *Garzey* enim illi indigitant, ut *Cherburch* pro *Cæſaris* Burgo, *Saragoſſam* pro *Cæſarauguſta* dicunt. In hanc olim damnati relegabantur. *Prætextatus* enim Epiſcopus Rothomagenſis huc relegatus erat; *Papiriuſque Maſſonius* inſulam littoris Conſtantini vocat, quod Conſtantiæ antiquæ urbi objacet, quæ *Ammiano Caſtra Conſtantia* dici videantur, & ſuperioribus ſæculis *Moritonium*. Inſula hæc triginta plus minus mill. paſſ. ambitum colligit, cautibus & brevibus (quæ vadoſa ſunt loca naviganti- *Soli fertilitas.* bus inſidioſa) defenſa. Terra ſatis fertilis, variis frugibus & gregibus abundat, oves habet multas, & ex iis plurimas quatuor cornibus conſpicuas. Multiplici hortorum viriditate, ac pomariis ridet: unde vinum è pomis hic conficiunt, quod *Siſeram* incolæ vocant & Angli *Sidre*. Cum autem exiguum ignis alimentum ferat, pro lignis algâ marinâ, *Vraic* vocant, utuntur: quæ fucus marinus *Plinii* eſſe judicatur, adeoque copioſe his ſcopulis provenit, ut ſilvæ condenſæ eminus videantur. Hæc ſole ſiccata pro igne eſt: cujus etiam cinere agros vervactaque lætificant, uberrimoſq; faciunt. Villis frequens eſt, parœciis duodecim exornata, & caſtro munitiſſimo *Montorguel* colli impoſito tuta, cui pro Anglis præfectus conſtitutus, qui univerſæ inſulæ præeſt. Viginti hinc milliaribus ad occaſum æſtivum altera abeſt *Garnzey.* inſula, quæ *Antonino Sarnia*, Anglis hodie *Garnſey* appellata, cytharæ quaſi forma ab ortu in occaſum projecta, Cæſareæ quam dixi, nec magnitudine, nec fœcunditate adæquanda: parœcias enim tantum 10 habet: in hoc tamen præferenda, quod nihil venenoſum, ut illa, alat. Naturæ munimentis tutior, ubique prærupta cautium coronâ quoque redimita, inter quas ſmyris lapis duriſſimus, & aſperrimus reperitur (Angli *Emerill* vocant) quo gemmarii lapillos expurgant, ſcinduntque, & vitriarii vitrum diffindunt. Hæc etiam inſula ſicuti prior *Soli qualitas.* hortos virides & pomaria variis arboribus conſita habet, unde vino è pomis factitio plerumque utuntur. Portus autem commoditate mercatorumq; commeatu multò eſt celebrior quàm Garzey. In extrema enim ferè ad ortum parte, ſed auſtrali latere, lunato ſinu Portus admittitur, cui adſidet oppidum *S. Petri*, longâ plateâ, & anguſtâ productum, bellico apparatu plenum, & mercatoribus, cum bellum ingruit, frequentiſſimum. Portus aditus utrinque caſtris munitur; ad ſiniſtram vetus eſt caſtellum; ad dextram alterum (*Cornett* vocant) è regione eminet in rupe ſatis edita, & mari circumflua. Incolæ utriuſque inſulæ ſunt origine vel Normannici vel Britones, Galliceque loquuntur. Vtrobique *Vraic* illa pro ignis eſt fomento, vel foſſiles ex Anglia carbones; & piſcium utrobique maxima multitudo. Spectarunt olim hæ inſulæ cum aliis circumvicinis ad Nor- *Imperium majorum.* manniam, ſed cum *Henricus* I. *Robertum* fratrem anno Chriſti 1108 debellaſſet, Normanniam & has inſulas Angliæ regno adjunxit, ex quo tempore Angliæ firma fide adhæſerunt, licet Gallus (proſcripto *Ioanne* Anglo) Normanniam occupaverit, & *Henricus* III. ſuo in Normannia jure, pacta pecuniæ ſumma, & Aquitaniæ poſſeſſione, ceſſerit. *Garnſeiam* tamen regnante *Edvvardo* IV. Galli occuparunt, ſed opera *Richardi Harleſton valecti de Corona* (ut eo tempore vocarunt) illi exturbati, & Rex ipſi in dignitatis præmium inſulæ & caſtri præfecturam detulit. Atque hæc de hiſce quatuor inſulis, deque Anglia tam generatim quam ſpeciatim dicta ſufficiant.

Primum & secundum Arctoi Orbis Regnum.

BRITANNIA, quâ potuimus fide perlustrata, sequitur in methodo nostrâ *Orbis Arctous*, quem *Scandiam & Scandinaviam* veteres, *officinam gentium, & vaginam populorum incompertæ magnitudinis* Plinius vocat, vicinus extremo ad boream Germaniæ littori, in tria Regna Norvvegiæ, Sueciæ & Daniæ, multis jam sæculis distinctus. Occurrit ergo nobis *Norvvegia* primo loco lustranda. *Norvvegiæ* etymon minime obscurum est. A *Nord* enim quod septentrionem, & *VVeg* quod viam sonat dicitur, quasi septentrionis via vel septentrionalis tractus. Hæc ad austrum habet Daniam, ad occasum Oceanum: ad ortum Sueciâ, Lappiâque ad septētrionem terminatur, à quibus excelsis & asperrimis separatur montibus perpetua nive obductis. Tractus omnis occidentem versus scopulis acutisque petris avius est, atque etiam versus meridiem saxosus, ea præcipue parte quæ Cimbrorum Chersoneso objacet; unde 250 milliarium intervallo dissidet. At tractus ille omnis tam ad occasum quam ad meridiem Cœlo mitis est; non enim mare congelatur, neque diu nives durant, sed terra ipsa non adeo fertilis est, & ad suppeditandam alimoniam incolis neutiquam par. At abundat hæc regio pecore & feris, in quibus albi ursi sunt inusitatæ magnitudinis: sunt & castores, & innumeræ aliæ. Fuit Norvvegia Regnum aliquandiu admodum florens, imperiumque tenuit per Daniam, lateque per insulas maris, donec domesticum imperium per hæreditariā successionem administratum fuit. Postea sub interregno consensu Procerum institutum est, ut Reges per electionem susciperentur. A *Suibdagero* autem secundo ad

Norvvegia.

Cœli & Soli qualitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Christiernum ultimum, Reges interveniunt 45. Est vero nunc sub potestate Danorum. Quinque in ea in universum hoc tempore sunt Arces Regiæ, totidemque Præfecturæ præcipuę: quarum prima & extrema versus meridiem est *Bahusia*. Ei subjecta oppida, *Marstand* in peninsula scopulosa situm, & halecum piscatura nobile; & eo obscuriora *Koengeef*, *Congel* forte prope *Bahus*, *& Oddevvold*, nisi sit *Odvvad*. Secunda Arx est *Aggerhusia*, in cujus provincia celsissimi mali navium, & asseres querni & abiegni, lignaque ædificiis idonea ingenti copia in Belgium & alias regiones quotannis evehuntur. Oppida huic subjiciūtur *Asloja* Episcopi sedes: quæ inprimis colitur ab exteris, ob Curiam ad quā ex universa Norvvegia causæ deferuntur: item *Tonsberg* seu *Koningsberg*, *Fridrichstad*, *Saltzburg & Schin* vel *Schon*, ubi fodinæ cupri & ferri sunt, item *Hammaria* major & minor, regiones olim Episcopales, nunc Aslojensis inspectioni commissæ, & sinu Mosiano interlabente divisæ. Tertia Arx est *Bergerhusia*, sub ea sunt Bergi vel *Berga & Staffanger* civitates. Est autem *Berga* totius Norvvegiæ emporium celeberrimum & horreum, præfecti Regii ac Episcopi sedes. Ibi piscis ille nobilis & delicatus venditur, qui secundum littus Norvvegiæ captus, piscis Bergensis dicitur, propterea quod inde in multas regiones à mercatoribus distrahatur. Sūnt ibi Vandalicarum & maritimarum civitatum famuli, qui cum ibi mercandi causa totum annum perdurent, partem unam urbis occuparunt, quam incolæ pontem, exteri verò tabularium suum vocant. Portus hic etiam est optimus atque tutissimus. *Staffanger* civitas, etsi eundem cum Berga Præfectum habeat,

Vrbs & Oppida.

NORVEGIA et SVECIA
Miliaria Germanica
OCEANUS
SEPTENTRIO
NALIS
Myrmanskoy More
Circulus Arcticus
SEPTEN TRIO
MERID IES
OCCIDENS
ORIENS
Albiun mare
Lapmarck
Carelia
Finmare
Bodicus sinus
Finnicus sinus
Balthicum
Mare Maestrant
RUS SIAE PARS
Mosco viae pars
Maelstroom
Weroy
Loeffoet
Bergen
Ladoga
Novogorod
Ivangorod
Revel
Upsalia
Stockholm

habeat, suum tamen peculiarem habet Episcopum ibidem agentem. Quarta Arx est *Nidrosia* à Nidero fluvio & rosa, quod templi nomen est, sic dicta, vulgo *Trundtheim*, olim *Trondon*, metropolis totius Norvvegiæ, nunc in vici formam redacta. Sedes olim Archiepiscopi & Regni, amplissimè patentem Diœcesim habet, in qua plurimus piscis, Bergam postea ad emporium divectus, & pelles preciosæ colliguntur. Extat hodieque templum cathedrale, argumentum pristinæ felicitatis, cui magnitudine & cæsorum lapidum artificio vix aliud in Orbe Christiano simile est. Crepido circum altare correpta incendio est, anno MDXXX. cujus incendii damnum æstimatum est septem millibus aureorum. Quinta & ultima versus arctum Norvvegiæ & Orbis Christiani Arx est *VVardhusia* parvæ insulæ Wardæ, ipsa quoque parva & obsoleta, hoc tempore insistens. Quæ nulla singulari munitione, ac nec turri quidem vel castello insignis, opidulum tamē adjunctum habet, quod piscatorum casæ stipant. In hac arce seu potius casa, Præfectus Regius æstate habitat & amplissimum illius littoris Norici tractum in zona frigida usque ad Russiæ fines gubernat. Porrò occidentale Norvvegiæ littus (quod imperscrutabilis profunditatis passim perhibetur) verno tempore balęnis admodum infestum est: adversus harum impetum habent nautæ castoreum aqua dilutum, præsens remedium: nam simulatque illud in mare effusum est, confestim immane illud Nerei pecus dissipatum sese in profundum abdit. Copiosa hic in mari vicino captura piscium, & inprimis aselli piscis quem frigore induratum & in fustes extensum mittunt in reliquæ Europæ Regna: eum piscem *Stock-visch* vocant. Laudatissima istorum captura est mense Januario: tunc enim ob frigora facilius exsiccantur, & mare ipsum copiosiores opimioresque illos præbet. Petuntur inde præterea pelles pretiosæ, sevum, butyrum, coria, adeps balænarum, pix liquida, trabes quernæ, robora, mali, asseres magno vendentium quæstu. Incolæ probi sunt, simplices, exterorum amantes, hospitales; prædones, fures, piraras non habent.

Mare.

Mercimonia.

Mores.

Suecia.

Sueciæ Regnum vetus est; meminit ejus *Plinius*: habet ad occasum Norvvegiam: ad boream Lappiam & Bothniam: ad ortum Finlandiam, Bothnico sinu discretam, & Livoniam mari disjunctam, ad austrum Gothiam. Regio est omnium aquilonarium fertilissima: agrum habet uberem; maria, lacus, flumina, piscium variorum proventu fœcunda: metalla etiam plumbi, ferri, æris & argenti, quod circa Slaburgum eruitur purum. Silvas feris refertas, & mellificio nobiles. Creditur duplo superare Norvvegiam amplitudine, fertilitate, agriq; bonitate. Quibusdam tamen locis aspera est, & salebrosa. Hæc per indigenas & domesticos Reges fortiter & feliciter defensa & amplificata cū aliquot sæculis esset, tandem ad Danię Reges devenit: sub quibus, annis amplius centū, jam aliquantisper obtemperans, jam eosdē prætextu non servatarum legū in coronatione juratarū excutiens, mirum in modū fluctuavit. Hodie autē ad suos indigenas iterum descivit, & ex illis sibi Regem constituit. Provinciæ hujus Regni variæ. Alię *Gothicæ*, ut *Ostgothia*, cujus *Lincopia* metropolis: *VVestgothia* lacu vetere ab orientali sejuncta, cujus *Scara* Episcopi sedes. *Australis Gothia* seu *Smalandia*, *Tuiscia*, *Verendia*, cujus *Vexio* præcipuum oppidum est. *Meringia* & insula *Oelandia*, arce *Borgholm* munita. Aliæ *Noricæ* seu *Sueciæ* sunt, ut *Oplandia*, cujus *Vpsalia* ad Salam sira, in centro Sueciæ sedes

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Urbes.

sedes Archiepiscopi & scholæ publicæ. Multa hîc videre est Regum Sueciæ sepulchra, magnificè splendidéq; exstructa. Et *Stocholmia* emporium nobile & sedes regia, munita tum natura tum arte: sita est in paludibus instar Venetiarum, nomenque ex eo habet quod palis fundata sit. Aditus ad eam ex mari Eoo per angustas fauces *Meleri* profundissimo alveo patet: eâque capacitate mare admittit, ut naves onerariæ passis velis in portum facilè invehantur. Verum turris *VVaxholmia* & è regione *Digna*, ita ingressum arctant, ut invitis Regiis Præfectis, ibidē excubantibus nullæ ingredi aut egredi naves possint. Meridianæ *Meleri* ripæ Sudermanniæ oppida *Tolgo*, *Strengenes*, Episcopi sedes & arx *Griphisholmia* adjacent. *Nericiæ Orebo* arx præcipua est. Occasum versus *VVestmannia* regio & urbes *Arosia* (ad quam argenti metalla sunt præstantissima: adeo ut artifices ex quindecim argenti libris unam auri extrahere dicantur) & *Arboga* lacui incumbunt. Inde versus occasum æstivum *Dalia* occidua, *Eoa* & *Solies Dalia*, à lacu *Solion* sic denominata, jacent, quæ tres Provinciæ unà cum majore parte montanarum Provinciarum, sub Episcopi Sarosiensis inspectione continentur. Ibi venæ minerales, quæ ortum versus ad Mare Balthicum, & sinus Helsingiæ & Giossenses sese extendunt, occasum versus per Wermelandiam ad Oceanum occidentalem fere nusquam interruptæ, quin ibi metalli aliquid, argenti, cupri, plumbi, ferri, chalybis sive sulphuris effodiatur, porrectæ sunt. Oplandiæ versus boream finitima *Gestricia*, inde *Helsingia*, post *Midelpadia*, ulterius *Angermannia*, borea & notia. Inde *Nort-Botnia* in *VVest-Botniam* & *Ost-Botniam* divisa, longo terrarum tractu diffusæ Provinciæ. Tandem boream versus *Scricfinnia*, *Lapponia*, *Biarmia*. Has proprias Regni Suecorum provincias antiquas, plerasque Sinus *Botnicus*, ex Balthico in boream rectà *Toroniam* & ultra circulum arcticum porrectus, à Finlandia amplissima peninsula dirimit: cujus apicem *Alandiæ* insulæ versus meridiem & *Abo* Episcopi sedes; at versus boream *VViburgum* tenent. Dividitur *Finlandia* in notiam & boream, quibus *Natagundia* superior & inferior, *Savolosia*, *Tavastia*, Finnonicæ regiones latè patentes adjunctæ sunt. Inde trans Finnicum sinum *Carelia*: cujus *Hexholm*, *Kexholm* fortè, metropolis est. Et meridiem versus *VVotichonia*, in qua *Lovati* fluminis Novogardiam allabentis, quem *Ny* accolæ vocant, ostium: supra Coporam *Ingria*, cujus *Iamagrod*; & *Solonseia*, cujus *Ivanogrod* è regione Nervæ, arces sunt præcipuæ. His contiguæ versus meridiem sunt *Levonicæ Esthonum* provinciæ à *Nerva* ad Revaliam & Prenoviam usque pertinentes. *Allantacia*, cujus *Nerva*; *VViria*, cujus *VVesemberga*: *VVichia*, cujus *Habsai* Episcopi sedes & insula *Dagen*. Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræque omnes. *Ioannis* tertii Regis virtute ac fœlicitate regno Suecorum nostrâ memoriâ anno M.D.LXXXI, primum accreverunt, cum Revalia sponte *Erico* XIIII Suecorum Regi se subjecisset, anno M.D.LXI. Aquis gaudet Suecia piscosis, rivulis plurimis regionem perlabentibus. Inter fluvios autē, *Lusen*, *Dalecarlia*. Terra ipsa aspera, mōtibus silvisque frequentissima. Subditi sunt partim ecclesiastici, partim laici, eique aut nobiles, aut plebeii. Inter nobiles summus est eques auratus, à Rege virtutis ergò solemniter creatus. Præfecturæ per indigenas administrantur. Incolæ porrò si cum Germanis conferantur, civilitatis minus, industriæ certè ingeniique fortasse plus habent. Vtpote quovis eorum rustico, omnia pene opificia, artesque mechanicas callente.

Flumina. *Montes & Silvæ.* *Senatores.* *Mores.*

DANIA regnum amplum & valde populosum, vulgo *Danemarchia*, quasi tractus sive regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidem ipsis satis constat: nisi quod quidam à Dano ipsorum Rege primo: & aliqui à Dahis Asiæ populo eam repetant. *Dudo* autem de *S. Quintino* scriptor antiquus, *Guilielmo Camdeno* referente, eos è Scandia in Cimbrorum veteres sedes devenisse asserit; videntur autem ab aquis dicti: quia AHA apud illos fluvium significat, & ipsi se Daneman, quasi viros aquaticos & fluviales vocant. Est sanè tota Dania peninsularis, ut descriptio ostendit. Distincta autem est in universum Dania in Præfecturas centum octoginta quatuor, quæ HAERET vocantur, & à totidem Præfectis legum Danicarum peritis administrantur. Habet Regem magis ex procerum electione, quàm ex nativitatis successione. Ejus eligendi vetus mos erat, ut cùm suffragia ferrent, in aperto campo lapidibus insisterent, eo facto nempe subjectorum lapidum firmitate constantiam electionis designantes. Jam verò coronantur Reges Hafniæ in Ecclesia D. Mariæ ante altare, & in Ecclesiam prædictam à Senatoribus Regni ducuntur, insignia Regia illis præferuntur, ut sunt ensis, globus, corona. Neque hec sunt propriis familiis attributa, ut in reliquis ferè regnis, sed ut quisque virtute, ac dignitate præcellit, ei muneri adhibetur. Postea cogitur Rex jurare, articulos præscriptos qui in usu ante aliquot tempora fuerunt, se strictè servaturum, & Religionem Christianam, jura ac consuetudines Regni defensurum. Deinceps ungitur ab Episcopo Roeschildensi, & ab omnibus Senatoribus primò illi corona imponitur, qui Majestati suæ tunc juramentum præstant, si ante coronationem non fuerit factum. Rex postea ex nobilitate & proceribus milites aut equites auratos leni percussione ensis designat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præstiterunt. Et sic majores Danorum optimum politiæ statum & monarchiam constituerunt, nec ulla unquam natio illos planè subegit, vel patrios ritus & privilegia sustulit. At contra populi septentrionales, ut Dani, Sueci, ac Norvvegienses, totam pene Europam devastarunt, in nonnullisque locis regna constituerunt. Nota est enim omnibus historiographis Cimbrorum in Italiam expeditio, Gothorũ Hispaniæ subactio, Longobardorum regni in Italia constitutio, Normannorum in Gallia habitatio, regni Neapolitani & Siciliæ erectio, *Gotfridi* contra *Carolum Magnum* in Frisiam eruptio, Anglorum per aliquot annos subjectio. *Canutus* etiam *Magnus* quinque imperia tenuit: Rex enim Daniæ, Sueciæ, Norvvegię, Angliæ, ac Normanniæ fuit, nec non *Henrici* III Imperatoris socer, unde hi versus exstant:

Desine mirari quos garrula laudibus effert
Græcia, quos jactat Roma superba, Duces.
Danica non ulli veterum virtute secundum
Edidit, hiberno terra propinqua freto.
Facta mihi Magni pepererunt inclyta nomen:
Quinque sub Imperio Regna fuere meo.
Me sibi delegit socerum, qui tertius orbis
Arbiter, Henricus nomine, sceptra tulit.
Iustitiâ præclarus eram, Regesque potentes
Subjectos docui legibus esse suis.

Ex quibus constat, ut etiam ex sequentibus bellis, quæ varia Reges ex Oldenburgensi familia, summâ cum felicitate gesserunt, gentem esse bellicosissimam, & terrâ marique in profligandis hostibus felicissimam. Liberam habuerunt semper Proceres ac Senatores Regni potestatem eligendi Reges, ut adhuc habent, sed plerumque filium primogenitum Regis designarunt, nisi causis sufficientibus impedirentur: nihilominus tamen à familiæ Regum linea non deflexerunt. Regnum dividi nisi coacti aliquo intestino bello non permiserunt. Juniores filios

filios aut fratres in alias Provincias ablegarunt, cum participes Regni fieri non possent. Inde tot expeditiones susceptæ, cùm etiam nobiles ac plebeii omnes in patria honestum locum habere non possent, vel ut loca aptiora & oportuniora adipiscerentur. Septentrionales enim populi sunt multarum prolium, propter sanguinis abundantiam ac caliditatem, pugnaces ac rixosi: plurimum comedunt & bibunt, (aër enim frigidus appetitum excitat) optimè concoquunt, propterea etiam diu vivunt; formosi, longę staturæ, sagaces ac fidei tenaces. Hos vivaces esse argumento est, quod reges ipsorũ valde diu regnis præfuerũt, multi 30 annos, nonnulli ultra 40, aliqui adhuc diutius.

POLITIA.

Quinq; sunt Status sive Ordines totius Reipublicæ Danicæ. PRIMVS, est Regiæ familiæ. SECVNDVS, Nobilitatis. sed sciendum inter nobiles hos nullos esse Comites aut Barones: sed omnes longa serie majorum nobilitatẽ demonstrare posse. Clypeos gestant simplices, quos mutare aut augere, dedecori esse antiquitati illorum putant. Vivunt adhuc nonnullæ familiæ quæ adfuerunt tractationi inter *Carolum Magnum* & *Hemmingum* Danorum regem super Eidorã fluvium factæ, ut VREN & alii. Hi possident sua bona cum minori ac majori (sive capitis) jurisdictione: liberam etiam habent venandi aucupandique potestatem in suis bonis, quemadmodum Comites in Germania. Bona illorum non sunt feudalia in toto Regno, sed hæreditaria sive allodialia.

Omnia Castra, prædia ac bona, tam mobilia, quàm immobilia, à parentibus relicta æquè dividuntur inter fratres: ad ea sorores etiam admittuntur ex singulari privilegio, ita tamen ut frater duas partes, soror verò tantùm accipiat unam, filiisque arces ac castra cedant. Sic multa prædia ad primogenitum venire non possunt: sed dividuntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute præditi, possunt per matrimonium, Regibus adjuvantibus, ad amplas possessiones promoveri. Ex hoc ordine eliguntur Senatores Regni, quorum numerus 28 rarò excedit. Senatoribus omnibus decreta honesta alimenta à Rege & regno; singuli enim arces habent, tantisper donec Senatoriam obtinent dignitatem, de quibus nihil Regi contribuunt, sed tantum coguntur aliquot equites alere pacis & belli tempore, & quandocunque à Rege vocantur propriis sumptibus Regi in regno præstò esse. Si Legati extra Regnũ ablegantur, honestè illis providetur ex fisco, ut tanquam Regii legati Principũ more in itinere vivere possint. Reliqui nobiles etiam habent sustentationem honestam à Rege, sive in aula regia vivant, sive ab ea discedant. Nam habet Rex prædia, quę Danico idiomate VERLEHNINGE sive beneficia vocantur: his providet benè de se Regnoque meritis ad vitam, aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot equites, & fisco certam pecuniæ summam singulis annis dependere, eo tamen modo, ut pro labore & propriis servitiis etiam aliquam partem lucri accipiant. Est etiam salutaris constitutio in Regno Daniæ, quâ Rex bona immobilia prohibetur emere à nobilibus, ob eam causam, ne aliqua dissensio inter Regem & Proceres regni oriatur. Rex enim alioqui posset quędam loca capere, quę nobiles vendere nollent: proinde per hanc constitutionem huic rei à Proceribus regni optimè provisum est: licet tamen Regi permutare bona cum nobilibus; contrà nobiles nulla bona possunt emere à regiis rusticis. Nam aliqui rustici habent bona hæreditaria & ferè libera, ut antea dictum est.

Sequuntur nomina familiarum præcipuarum nobilium, quæ in regno Danico inveniuntur.

D. de Kaas, D. Guldenstern, de Munc, de Rosencrantz, de Grubbe, de Walkendorp, de Brahe, de Schram, de Pasberg, de Hardenberg, de Vlstand, de Bing, de Belovv, de Wepfert, de Goce, de Schefeldt, de Ranzovv, de Schelen, de Frese, de Iul, de Bilde, de Dresselberg, de Green, de Brockenhusen, de Holke,

Holke, de Trolle, de Knutzen, de Biorn, de Scheſtede, de Ienſen, de Steuge, de Martieſſe, de Lunge, de Banner, de Luc, de Raſtorp, de Kruſen, de Faſſi, de Lindeman, de Suuon, de Stantbeke, de Quitrovv, de Lange, de Gelſchut, de Glambeke, de Krabbe, de Marizer, de Kragge, de Achſel, de Bec, de Ruthede, de Negel, de Wirfelt, de Split, de Ofren, de Appelgard, de Iuenã, de Poldeſſem, de Reuter, de Podebuſſen, qui fuerunt quondam Barones ex ducatu Pomeraniæ quorum familia adhuc ibi invenitur. De Vren qui vixerunt *Caroli Magni* tempore, de Blic, de Galle, de Wogerſen, de Baſſi, de Solle, de Daac, de Bax, de Baſelich, de Wenſterman, de Hoken, de Lindovv, de Bille, de Ruten, de Hundertmarc, de Heiderſtorper, de Wolde, de Papenhaimb, de Spar, de Falſter, de Narbu, de Worm, de Bilde, de Bocholt, de Budde, de Svvaben, de Santbarch, de Gram, de Lutken, de Vhrup, de Spegel, de Bammelberg, de Roſenſpart, de Duve, de Hube, de Schauugard, de Muſt, de Gris, de Falcke, de Brune, de Laxman, de Duram, de Baggen, de Norman, de Goſs, de Matre, de Roſengard, de Totten, de Ronnouu, de Krimpen. Ex hac nobilitate eligitur *Præfectus, ſive Magiſter aulæ*; officiũ ferè eſt tale, cujuſmodi major domus in Gallia; is enim plerumque reſidet Hafniæ, tanquam vicarius regius, & dirigit res à Rege ad ſe deſtinatas. Deinde *Mariſchalcus* tempore belli & pacis ea quæ ad expeditiones pertinent procurat. *Admiralius* naves ædificat, veteres reſtaurat, & ſingulis annis ea ordinat, quæ ad tutandum Oceanum & res nauticas pertinent. Habet & is ſub ſe conſtitutum adhuc alium admiralium, & in ſingulis navibus præfectum ex equeſtri genere prognatum. *Cancellarius regni*, ad hunc ex omnibus provinciis ac inſulis appellatur, à quo ad Regem & Senatum regni appellatio viciſſim devolvitur.

Singulæ provinciæ diviſæ ſunt in HÆRET ut vocant, Sive in diœceſes, ſub quibus multæ ſunt parœciæ. Ibi primùm de jure diſputant, ſi rixæ fuerint invicem ortæ. Hinc licet appellare ad judicem terræ iſtius. Deinde ad Cancellarium, poſtremo ad Regem ac Senatores, ubi finalis ſententia promulgatur. Habent jus ſcriptum, compilatum à *Woldemaro* primo, Epiſcopis ac Senatoribus, legi naturæ valde congruum, & non multum à Romanis legibus diſcrepans, ſed quo vigore hujus multò citius lites finem aſſequi poſſint, lataque ſententia paratam habeat executionem. Primi judices ſi iniquam tulerint ſententiam, in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum Rex capit dimidiam, & læſus ſententia injuſta alteram partem. Senatoribus adhibuit *Woldemarus* primus (ni fallor) Epiſcopos, quos rurſum *Chriſtianus* tertius propter certas cauſas ac rebellionem amovit. *Cancellarius Regis*, qui plerumque in aula Regem ſequitur, habet ſibi adjunctos ſeptem vel octo nobiles ſecretarios & ſcribas, & omnia negotia tractantur à Rege ipſo. Si autem aliquid magni accidit, ut de pace aut bello, item de fœderibus ineundis, de finibus defendendis ſit deliberandum, Concilium Senatorum à Rege indicitur. Nec licet Regi ullum tributum imponere regno ac nobilium ruſticis, abſque conſenſu Senatorum & Procerum. *Ærarii item Præfectus*, qui omnes totius regni reditus, tam caſtrorum, quam prædiorum, nec non telonia tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquirit, quitantias pecuniam offerentibus reddit. Hic habet adjunctos duos ex nobilitate, & ſcribas multos ex plebe, pro quo labore habet annuatim ſtipendium.

TERTIUS, eſt ſtatus Eccleſiaſticus, in quo fuerunt Epiſcopi ſeptem, ut Archiepiſcopus *Lundenſis*, Epiſcopus *Roeſchildenſis, Otthonienſis, Ripenſis, VViburgenſis, Arhuſenſis & Sleſvvicenſis*, ad quem cæteri etiam canonici referuntur. Hi habent decimas in regno: quæ tamen in provinciis diverſis, diverſo modo dividuntur; dimidiam partem decimarum percipiunt Epiſcopi, dimidiam *Rex*, aliquam canonici, paſtores pars etiam ad ædi-

ad ædificandas ecclesias contribuitur: & quantum ad pontificium jus attinet, semper in hoc Regno quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes prælaturarum Episcopatuumque, à Regibus ad hoc usque tempus collatæ fuerunt, ut etiam ex responso *VVoldemari* primi regis Daniæ, ut arbitror, quod hic annectere libuit, constat. Cum Pontifex romanus à Rege hæc & similia postularet, fertur rescripsisse Rex, regnum habemus à subditis, vitam à parentibus, religionem à romana ecclesia, quam si repetis, remitto per præsentes. Vtque *Caroli* V. prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticæ personę nullam rem immobilem coëmere possent, absque principum consensu: sic *Christianus* III. æque prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid vendant, absque Regis expresso mandato. Alioqui religiosi sunt optime provisi in toto regno à *Christiano* III. piæ memoriæ, & scholæ particulares multis in locis erectæ, velut etiam in Islandia duæ, ubi etiam habent propriam typographiam. Duæ sunt in toto Regno Academiæ: una Hafniæ, quæ fundata est à *Christierno* primo permissu *Sixti* Pontificis, anno Christi 1470; quam *Fredericus* II. quanquam bello Suecico septennali erat implicitus, tamen locupletavit, & ejus proventus LX. millibus thalerorum auxit: altera Soræ in eadem insula. QVARTVS, status est *Civium* & *Mercatorum* in urbibus ac oppidulis habitantium. Hi habent propria privilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprii ac silvæ limitibus circumductæ. Hi etiam mercaturam exercent in agro & mari in omnibus partibus Europæ. Ex his ut & ex rusticorum liberis, eliguntur episcopi, canonici, pastores & senatores urbium, scribæ in castris & arcibus, magistri ac gubernatores navium, aliqui etiam horum præficiuntur teloniis. Iudicia omnia minora ex his cōstituuntur, præside interdum uno ex nobilitate. QVINTVS, status est *Rusticorum*. horum duo sunt genera. Primum vocant *Freibunden*, id est, liberi coloni. Hi possident agros hæreditarios, paullulum tamen inde singulis pendunt annis. Hi etiam mercaturam & piscaturam exercent. Servitiis præstandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus regni Senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona hæreditaria, sed à Rege, nobilibus aut ecclesiasticis personis ea conducunt, & servitia multa inde dominis præstare coguntur, prout cum domino agri convenerunt. Hæc fere sunt, quæ de Politia Danica exponenda mihi fuerunt, ex quibus patet monarchiam Danicam, plerumque fuisse optime constitutam, nobilitatemque liberam electionem *Regis* semper habuisse, attamen ex familia regia, ut antea jam dictum est; unde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissensiones, nisi quæ ortæ fuerunt inter Regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interventu aliquot nobilium, præsertim cum Regum filii nullam capiant Regni partem. Deinde cum omnes sint tantum nobiles in Regno, & baronum & comitum ducumque nomina & titulos ignorent, nullus tantis affluit opibus, ut iis fisus se familiæ Regum opponere audeat, eo quod inter filios & filias semper dividitur paterna hæreditas. Ita habent reges Daniæ optime florentem rempublicam: quæ facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi unanimes cum Rege ut naturali suo domino, terrâ marique hostibus resistere queant. Huic Regno florentissimo hoc nostro tempore præest CHRISTIANVS IV, quem ut cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus Optimus Maximus conservet, eique tranquillam & pacificam concedat gubernationem, ex animo precor.

Regio. DAnia duobus tantum locis continenti juncta est; eam à plaga Mundi occiduâ Oceanus Germanicus, ab ortu solis Mare Balthicum lambit & littora pulsat, ad septentrionem Norvvegia & Suecia, ad meridiem Holsatia, Megalopolis & Pomerania obtenduntur. Ea in creberrimas insulas disjunctissimas distribuitur. *Cæli temperies. Soli fertilitas.* Cæli temperies, una cum salubritate aëris, Danos blandè, ut *Io. Coldingensis* verbis utar, refocillat; terræ ubertas nutrit; volucrum suavissimus concentus recreat; silvarum nemorumque varia materia oblectat: in quibus porci innumerabiles oberrando, nunc glandibus quercinis, nunc fructibus faginis ad voluptatem saginantur. *Animalium varietas.* Multiformes simul animalium species & florida prata delectant. Maris affluentia & penu confertissimum Danos cum magna Europæ parte alit; & quo ad vitæ usum carere nequeunt, natura Danis minimè invidit. *Imperium majorum.* De imperio autem majorum scribit *Munsterus*: *Danum* quendam multis ante Christum sæculis in sua Dania regnum primum tenuisse, à quo Regum Danicorum stemmata, ceu quodam derivato principio, splendido successionis ordine profluxerunt. De hujus autem successoribus ac reliquis Daniæ regibus *Munsterum* vide fusissime differentem. Nunc Danorum omnis regio maris faucibus intercepta constat multis partibus, quarum præcipuæ sunt *Iutia*, *Fionia*, *Zelandia & Scania*, præter insulas singulis partibus adjacentes.

Iutia, quam nonnulli *Gothiam* appellari volunt, quondam Cimbrorum sedes, apud historicos & geographos *Cimbrica Chersonesus* dicitur, & in *Iutiam meridionalem & septentrionalem* dividitur. Hujus septentrionalis Iutiæ descriptionem vide secundâ tabulâ Daniæ. *Meridionalis Iutia* olim dicta *Nordalbingia* inclytum ducatum Slesvicensem complectitur, cui Holsatiæ ducatus nunc quoque subjungi potest; horum ampliorem declarationem suo loco, videlicet tertiâ tabulâ Daniæ invenies.

Fionia. *Fioniæ* particularior quoq; descriptio sequitur, quartâ tabulâ Daniæ comprehensa.

Zelandia. *Zelandia*, quæ & *Sialandia*, inter reliquas Daniæ insulas est maxima, *Codanonia Melæ*, ut censent *Olivarius* & *Ortelius*. Hanc alii *Zelandiam* quasi maris terram, quod undique mari incincta sit: alii vero quasi seminis terram, eo quod sua sponte absq; annua stercoratione segetum omnis generis ferax sit, dictam volunt. Longitudinem habet hæc insula itineris bidui, atque latitudinem ferè æqualem. *Vrbes.* Quindecim civitatum, duodecim arcium regiarum capax est. Inter civitates autē *Hafnia* sive *Copenhagen* est præcipua totius Daniæ metropolis, magnitudine, opulentiâ & maximâ portus commoditate insignis, quem & incredibilis profunditas & objectus insulę quā *Amagger* vocant nautis tutissimum facit. Habet Academiam, ex qua passim Ecclesiis ceu perpetua seges doctorum atq; eruditissimorum pastorum tam in regno Daniæ quam Norvvegiæ subministratur atque sufficitur.

Supra

DANIAE
Regnum
OCEANUS
GERMA
NICUS
MARE
BAL:
TICUM
vulgo
DE BELT
Septentri.
Meridies
Occidens
Oriens
Iutlandt
Suder Iut
Funen
ZEE
LANDIA
Coppen haven
Scho:
nen
Ble king
Halland
Bornholm
Meun I.
Falster I.
Rugen
Holsten
Ditmarß
Stormar
Mekelnburg
POMERANIÆ
PARS
Hamburg
Lubeck
Femeren
Anout
Leson
Samso
Silt L
Heylige Landt
De Strant
t'Landt van Numet
EMDEN
Miliaria Germanica
3 6 9 12

Supra Hafniam est *Helsingora* & prope eam arx regia *Croneburgum* de qua infra, cui ab altera parte ultra mare similis arx *Helsinborch* cum oppido ejusdem nominis respondet. Ibi *Zelandia* & *Scania* prominentibus utrimque promontoriis ita prope coëunt ut vix parvi milliaris inter se relinquāt maris spacium quod *de Sund* vocatur. Ad hunc locum omnes naves orientem versus cursum instituentes, velut ad centrum coire & Regi vectigal pendere coguntur: cumq; in utroque littore arx posita sit, Rex, quando id necessitas postulat, suis in medio collocatis navibus, ita has fauces occludere potest, ut quātumvis etiā numerosam classem ab ingressu vel egressu prohibere queat. Huc sæpe uno die 200, sæpe etiā 300 naves ex variis Europæ partibus convenire contingit. Est & hic *Roeschildia* sedes olim Episcopi. ibi multorum Regum & Ducum insignia monumenta conspiciuntur: nunc autem ad tenuitatem perducta, quod cives urbiū confisi munitionibus soleant insolescere. Sub Zelandia autem sequentes sunt insulæ, *Amigria, Huena VVeen, Moenesland*, in qua civitas *Stegoa* & plures aliæ. Habet *Zelandia* unum episcopatum, cujus præsul *Roeschildiæ* sedem antiquitus, ut diximus, habuit. *Scania* inter regni Daniæ provincias magnitudine & opibus admodum insignis est regio atque cum Suecia continens. Hāc alii *Scandinaviam* pro *Scondaniam*, id est, *amœnam Daniam*, alii *Scaniam* atque alii *Sconingiam* dixere, vulgo *Sconen*. *Plinius* eam tū *Scandiam*, tum *Scandinaviam* vocat, sed in eo fallitur, quod *insulam* esse putat *incompertæ magnitudinis*. Sed *Ortelius* hāc *Plinii* Scandiam & Scandinaviam non Scaniam, sed eam Peninsulam esse, quę hodie tria amplissima regna Norvvegiam, Sueciam, & Gothiam, aliasq; regiones comprehendit, autumat, ut supra quoque diximus. Vndique cingitur hæc Scania mari, præter unum terrę brachium quod porrigitur in boream, ac inde recurvatur in orientem ubi Sueciæ jungitur: sed intercedunt profundi saltus asperrimæque rupes, per quas è Scania in Gothiam Sueciæ partem iter agitur tam difficile, ut fere levius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. Regio cœli beneficio, telluris obsequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & fluminum piscatione, venatione nobilium ferarum, auri, argenti, æris & plumbi inexhaustis venis, oppidorum frequentiâ, civilibus institutis, nulli cedit beatæ regioni: unde & *Schondiæ* illi nomen mansit, teste *Münstero*. Hæc quondam in duos ducatus, *Hallandiam*, & *Blekingiam* divisa, nunc Præfecturas viginti tres & civitates quindecim complectitur. Ejus metropolis est *Londa* sive *Londia*, ubi Regni Archiepiscopus sedem suam fixit. Est etiam hic *Malmogia*, quæ & *Ellebogen* dicitur, insigne emporium & præcipua totius regionis civitas propter nundinas & frequētes negotiationes, quas ibi provinciales exercent. In Hallandia est arx *VVarburgum* altissimis montium jugis superstructa. Eam à Suecis anno MDLXV captam & imposito pręsidio munitam cum *Daniel Ranzovius* jussu & auspicio regis *Friderici II.* arctâ obsidione premeret, ut tandem se dedere sit coacta, globo ex tormento æneo per caput trajecto peremptus est anno MDLXIX vir virtutibus & laude bellicâ valde illustris. Adjacent huic regioni insulæ *Landoe*, *Hannoe*, *Bornholm* insula famosa in quatuor præfecturas divisa, & tres civitates ac unam arcem continens. *Gotlandia*, in qua antiquum emporium *VVisbi* aliquando valde florens, nunc autem

Scania.

Soli fertilitas.
Soli qualitas.

Vrbes.

autem ad alias civitates mercaturâ translatâ, viris, opibusque attenuatum jacet. *Mercimonia.* Præter frumentum, caseum, butyrum, variasque pelles, etiam abietes procerissimas, quarum frequentes ibi silvæ sunt, malis navium fabricandis, & præterea lapides ad structuram utiles, nec non calcem copiosè emittit. *Flumina.* Flumina Daniæ sunt *Egidora*, vulgo *Eyder*, *Chalusus Ptolemæo*: hic Frisios à Ditmarsis dirimit ac se in Oceanum Britannicum exonerat: & *Stora* piscosus & navigabilis fluvius, qui in intima Holsatia ortus, aliquot oppida, & nobilem illam *Ranzovianam* domum *Bredenbergam* alluit, postea que se in Albim effundit, & alia. *Mare.* *Mare Balthicum* quod ad ortum terminum Daniæ suprà constituimus, nunc accolæ *Belts*, Germani *Oostzee* indigitãt, à baltheo, id est, militari cingulo nomen hausit, quod cinguli instar utramque chersonesum ambiat ac complectatur. *Pigrum* à *Tacito* nominari videtur, ab effectu ut putat *Ortelius*, quod non ut cætera maria moveatur. nam æstus ejus vix deprehenditur, ut testantur illi qui illud sæpiùs navigaverunt: continuoque fluxu ex oriente versus occidentem descendit. *Opera publica.* *Helsingora* ad fretum Sundæ, arcem habet regiam *Croneburgum*, præsidium extremæ insulæ Zelandicæ oræ. Hanc arcem *Fredericus* II. Daniæ rex maximis & innumerabilibus demersis saxis, interque compacta & fistucata robora conclusis, ac loco fundamenti stabilitis firmatisque, ex ipso maris fundo immani sumptu eduxit, tantâ operis firmitate, ut immanes pelagi fluctus magnis provolutos procellis, atque ad vallum murosq; horrendo boatu illisos, citra ullius periculi metum despiciat. Est in urbe Lundia horologium in quo ars mira elucet, *Laurentianum* dictum: situm id in inferiori templi parte. Hîc tabula parieti affixa visitur circulis aliquot variorum colorum distincta. In hac per certos rei indices, & annus, & mensis, ac septimana, dies quoque singuli, ac horæ, in quibus agunt homines, liquidissimè monstrantur, eo etiam indicato si festum celebretur seu fixum seu mobile. Item quis luminarium Solis ac Lunæ motus, quæque horum in Zodiaco loca diebus singulis, & inter se habitudines. Atque hæc quidem foris: intus autem, machinis quibusdam ad id fabrefactis res agitur. Quibus illud additum est, velut *Parergon*, sed & id arte factum, ut quoties publicè signum datur horæ elapsæ, suprà tabulam ipsam duo concurrant simulachra (equites dixeris cataphractos) quæ tot sese ictibus petunt, quot signa dat campana major in turri suspensa, quæ horam indicat. Quod verò magis mirandum, in hujus tabulæ medio velut in throno collocatũ est simulachrũ virginis Mariæ sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo, ante pedes velut theatrum semicirculi forma, arcu hujus spectatoribus obverso. Intus machina cum simulachris trium magorum, quorum singulis singuli famuli additi. Machina mota ad ejus cui hoc negotium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alios veluti caduceator minitabundus, gladio vibrato pulsat ostium sinistrum. eo aperto proceditur, buccinis simul duabus sonantibus quas inflare videntur buccinatorum simulachra. Qui primus est magorum, magnifico prodit per theatrum incessu. Ad Virginis simulachrum ubi ventum est, reverenter ad hanc versus inclinat sese magus, velut adorabundus. Faciunt idem reliqui magi. Famuli horum immoti procedunt, nullâ editâ reverentiæ significatione. Horum postremus ostium dextrum claudit, ita quidem ut & clarior quidam sonus, eo occluso, ad aures spectantium perveniat. Sed de his satis.

Quæ Iutiæ Septentrionalis partem complectitur.

Regio.

OCcidua pars Daniæ & præcipua eſt *Iutia*, vulgo *Iutlandt*, quam Ptolemæus *Cimbricam Cherſoneſum*, Plinius *Cartrin* vocat. Hæc in ſeptentrionem in modum peninſulæ à Saxonibus inter duo Maria, Britannicum & Germanicum procurrens, ut in auſtrum Italia, porrigitur. Ejus terminus auſtralis eſt fluvius *Eydera*, patetque in longitudinem LXXX propè mill. paſſ. ab Albi flu. boream verſus. Latitudo ejus ubi maxima XX. mill. paſſ. Eam duplicem eſſe diximus, *ſeptentrionalem*, & *meridionalem*. *Iutia Cimbrica ſeptentrionalis* quæ hac tabulâ deſcribitur, Norvvegiam verſus ſe extendens, juxta *Scagam*, ob ſyrtes & vadoſum iis in locis mare nautis celebre oppidum, in cuneum coarctata deſinit. Habet autem hæc Regio circà Aleburgum emporium maximam latitudinem: ibi enim ſinus *Lymford* illapſus, ac totam *Iutiam* occidentem verſus penetrans, exiguo relicto ſpatio *VVenſuſlam* ditionem à reliqua parte divellens, penè inſulam reddit, ac vaſto tandem alveo dilatata aliquot inſignes inſulas ſuo faciens ambitu, multis ſinubus ſeu ramis dimiſſis, varias provincias ſuo interlapſu diſtinguit ac limitat. Iutia ſeptentrionalis frugum, tritici, ſiliginis, hordei, ac ſimilium ferax. Paſcuorum etiam alicubi ubertas ſumma eſt, atque abundat tot boum armentis, tam læta vaccarum parens ac nutrix eſt, ut ad externas provincias armentorum incredibilem penè copiam emittat, maximéq; in Germaniam, quo quotannis prope 150. millia boum educuntur, præter caſeum, butyrum, ſebum, & coria. Equos etiam generoſos & præſtantes producit, quorum etiam vis ingens quoquo verſum exportatur. Paruit olim Iutia Saxonibus, nō autem

Iutia Septentrionalis.

Imperium Majorū.

reliquæ aquilonis regiones. Ex hac Cimbri ante natum Chriſtum annis 150, in maximum terrorem Italiæ velut procella ſe effuderunt. Hi enim adjunctis ſibi Teutonis, Tigurinis & Ambronibus, Romanum Imperium extinguere conſpiraverant. Et nec primum horum impetum *Syllanus*, nec ſecundum *Manilius*, nec tertium *Cæpio* ſuſtinere potuerunt. Omnes fugati, exuti caſtris. Actumque erat niſi *Marius* illi ſæculo contigiſſet, ait *Florus*. Duravit autem hoc bellum Cimbricum à *Syllani* conſulatu annos octo, uſque ad conſulatum *Marii* quintum, à quo tandem ad flumen Atheſin deleti ſunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum & Ambronum. Sed quoniam hoc loco in Cimbrorum mentionem incidimus quorum in hiſtoriis nomen celeberrimum, paulò fuſius de his libet diſſerere. Cimbri dicti videntur à *Gomero* filio *Iapeti*. Sed quoniam vir eruditiſſimus *Iunius* doctiſſimè de his diſſerit, ejus verba hîc non gravabor apponere. Conſtat ex *Moyſe*, *Iapeto* natam eſſe maſculam prolem, nomine *Gomerum*, ſive cognata litera *Comerum*, quâ voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens ſignificatur. Ea verò vocis genuina ſignificatio, ſcriptoribus Cimmeriæ linguæ imperitis hactenus ignorata, quod nemo eam caliginē diſcuſſerit, meridiano ſole clariùs eluceſcet me duce, ſi cratē dictionis molliter diſſolvas. Quid enim aliud in iſto idiomate ſonat *Go om her* disjunctâ, rurſusque in compagem clauſâ eadem voce, *Goiner*, quam in orbem ambio, & curſum perficiendo abſolvo? Hinc dicta eſt & Gomera orbicularis illa diſciplinarum ſeries, quam encyclopędiam græci ſcriptores, orbem doctrinæ *Fabius* nominavit, quod nullo fine, ut annulus, circumſcribatur. Jure igitur felix iſtud

Majorum virtus.

SEPTENT.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
MARIS GERMANICI PARS
MARIS BALTHICI PARS
WENDSUSSEL sive Wendsusliæ pars
IUTIA
Septentrionalis
Miliaria Germanica
Lym ford
Lymford
Ty
Salling
Harboor
Wiborg
Randersen
Arhusen
Silkeborgh
Schanderborg
Horsens
Samsoe
Kiholm
Fordholm
Tuen
Ellemansbirg
Helm
Hals
Egens
Mariacker
Hobro
Lemwick
Rom
Bofsling
Ringkiobing
Feltringwos
Nesbum
Starnow
Londenis
Kolle
Husby
Ramgard
Nys
Dommerby
Gomcloster
Schiwe
Resenkirck
Sko
Ladberg
Herbeck
Wore
Hall
Torop
Ostoclöster
Wellumgard
Schals
Ausbirg
Palstorp
Engebirg
Ferning
Tisted
Hurn
Wolderop
Hunstorp
Osteryl
Westeryl
Timmerby
Browes
Gettorp
Orecloster
Bradschow
Mols
Lingebeck
Cristorp
Knebel
Filbal
Alby
Lymby
Nimtod
Tostorp
Ebeltoft
Kallo
Obis
Ellerop
Alling closter
Wingelslo
Rey
Birg
Warcloster
Ware
Ding
Tammino
Bergum
Urop
Tandorp
Torstet
Wourt
Palsgard
Tyrestorp
Nibbel
Tolstorp
Oste
Emcloster
Vulstorp
Batain
Framlot
Sanderop
Seby
Rogm
Hamel
Sporop
Wolby
Renstorp
Schilderop
Ogard
Furstoff
Kildorp
Gassum
Birgon
Hal
Lehem
Tamum
Scherm
Rims
Tagtrop
Kormewerop
Sellgoart
Senderop
Smorop
Harsloe
Nolso
Hulsum
Semetslede
Felso
Wagensee
Engesirans
Strantby
Lunge
Farse
Nestorp
Hornum
Kulseberg
Kirhus
Seber
Lesle
Restorp
Suen
Estorp
Norlund
Guhelof
Kugslund
Dockedal
Ferstad
Starwort
Elarop
Dal
Mo
Feur
Leuf
Sell
Skive
Astorp
Bustorp
Grindeslo
Spotterop
Los
Ostergart
Jung
Sobirg
Odby
Orum
Oudrkirck
Westerwick
Willersloe
Hasing
Tylsted
Nicoping
Sce
Ulderop
Lodorp
Dreby
Flade
Eersloe
Hogum
Toring
Wan
Lehm
Dibbe
Bowensberg
Feltring
Olessbundt
Sulstede
Oby
Berstet
Hamer
Suntby
Horsens
Westerhasling
Wadem
Senstorp
Kettorp
Torsle
Lilkirck

istud nominis auspicium soboli *Iapeti* obtigit, quæ in orbem circumiit, & uti præ se fert appellatio, curriculum datum præscriptumque sorte absolvit; ab ortu solis substratis terris ad usque ejus positum, terras omnes emensa. Nemo namque historicæ cognitionis tam est rudis & ignarus, quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuere) armis Hesperiam utramque occupatam possessamque fuisse. Quare quum consentientibus calculis è *Gomero* propagatos esse Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Asiæ penetralia tenuissent, à Scythis pulsi, & semper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Chersonesum trajecerunt; quod convenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori *Gomero*, & vicissim genitoris sui nomen retinenti populo aptari potuerit, quam à circumeundi & circumquaque palandi studio, non perspicio. Quæ namque gens una majorem terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didicisse quenquam arbitror: id quod apertè ac diligenter explanat *Iosephus* Antiquitatum Iudaicarum accuratus scriptor, qui *Gomeri* posteros ex Armenia profectos ad Tanain usque amnem excurrisse, inde per Europam universam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundasse scribit. Clarissimè verò propagandi & conficiendi cursus sui studium ea in gente *Plutarchus* in vita *Marii* explicavit, cujus verborum sententiam solùm appendam latinis auribus, ne citandis Græcis lectori fastidium pariam, chartasque odiosè prolixus onerem. Cimbros (inquit) prædicant, quoties loco se movent mutatis sedibus, non uno impetu aut assiduè, sed quolibet anno ubi tempestatis fovet commoditas, prorsum semper tendendo, proximas quasque regiones bello aggredi, quumque varia inter illos populorum sint nomina, cõmuni appellatione Celtoscythas agmen suum vocare. Alii referunt Cimmeriorum, quos ab antiquo græci cognoverunt, non magnam fuisse universitatem, sed exules potius quosdam, aut seditiosos à Scythis exactos, à Mæotide in Asiam transmisisse, ductore *Lygdami*: longè vero maximam & bellicosissimam gentis portionem in extrema maris Oceani ora consedisse, ac regionem opacam, nemorosam, & propter præcelsas spissasque silvas ad Hercynium usque saltum pertingentes, Soli inaccessam colere. Hactenus ferè verba illius utcũque reddidi. Vnde verò Cimbros Germanico etymo *Plutarchus*, aut Gallico *Festus Pompeius* latrones ac subsessores dici probare queant, non intelligo, nisi pro latronibus milites conductitios accipiamus, aut nisi videatur *Plutarchus* id retulisse ad peculiarem genti morem belligerandi, ut quæ clandestinis latronum more insultibus finitimos oppimeret: atq; ita memorat impetuoso illorum incursu perculsam Italiam timuisse, quum gentem neque de nomine genitaliq; sede notam, repentinæ nubis instar suis cervicibus ingruere intellexisset. Hactenus *Iunius*. Jutia hæc in quatuor sedes Episcopales latissimè patentes divisa est, in *Ripensem*, quæ Ripæ, *Arhusiensem* quæ Arhusii, *Vandalicam* quæ *Aalburgi*, *Viburgensem* quæ *Viburgi* consistit. *Ripensis* diœcesis, Præfecturas triginta, civitates septem & regias arces decem habet. Koldingæ, regina *Dorothea Christiani* tertii vidua, scholam suis sumptibus instruxit. *Arhusiensis*, Præfecturas 31, civitates septem, & arces quinque habet. *Arhusium*, sive *Arhusia*, emporium est celebre, ob portum, quem ingens illud Promontorium Hellenis efficit, quod ab arce regia Kalloe, per ditionem Mols, usque ad altissimum montem, *Ellemansbergh*, ad duo milliaria protenditur, & tam suo, quam insularum aliquot

Vrbes & Oppida.

objectu,

objectu, placidum nautis æquor efficit. Sub hac Diœcesi insulæ sunt *Samsoe*, *Hielm*, *Tuen*, *Hiarnoe*, *Gerno* forte, *Hilgenes* & aliæ plures. *Vandalica* quæ & *Burglaviensis* diœcesis, Præfecturas tredecim & civitates sex habet. Partes ejus maximè illustres sunt *VVendsyssel*, *Handhæret*, *Thyland*, & *Morsoe*. *VVendsyssel*, sive *Vensilia*, id est, *Vandalorum terra & sedes*, Præfecturas sex, oppida tria, & arcem unam habet. Hic est mons *Alberg*, in quo gigantum monumenta conspiciuntur. Adjacent insulæ *Grysholm*, *Hertzholm*, *Tydshholm* & aliæ. In Handhæret est rupes visendæ altitudinis, *Skarringklint* dicta, & in oris ejus syrtes, quas *Sandores & Braccas* vocant. Et subsunt insulæ *Oland & Oxeholm*. Præfecturas quatuor, oppidum unum nomine *Thystad*, ubi *Christianus* III. scholam juventuti primus condidit, & arcem unam *Orumnam* habet. Sub ea sunt insulæ *Hansholm*, *Ostholm*, *Iegen*, *Cisland*, *Egholm*, *Bodum*. *Morsea*, Præfecturas tres, unicam civitatem *Nicopim*, & arcem unicam *Lundslod* habet. Insula ei adjacet una, *Ageroa*. *VViburgensis* diœcesis Præfecturas sedecim, civitates tres & totidem arces complectitur. Viburgi generale concilium triumvirorum nobilissimorum & sapientissimorum, de causis civilibus cognoscendis & dijudicandis, toto ferè anni spatio continuatur, nisi ubi inquietæ functionis molestiis defatigati, se in prædiis suis paullulum recreant & vires recolligunt. Huc universæ Cimbricæ Chersonesi casus, querelæ de finibus & hæreditatum controversiæ, omnesque capitalium causarum animadversiones, cujusmodi sunt cædes, adulteria, furta & veneficii crimina, deferuntur. Ad *VVensliam* peninsulam, ubi in conum desinens, paullatim se ad Solis ortum æstivum inflectit, est ille Iutiæ angulus, ob pericula nautis adeo formidabilis. Nam ingens dorsum syrtibus longissimè se in mare protendit, ut, qui tuto

Mare.

& citra periculi metum esse volunt, non propius duobus milliaribus ad littus accedant. Tale est omne Iutiæ littus occidentale, ut qui in Norvvegiam, vel ex Oceano in orientem navigare intendunt, longo circuitu Iutiam evitare cogantur. Sunt tamen quatuor omnino montes in hoc littore, ex quibus nautæ habent suas observationes & indicia. Incolæ hujus tractus piscaturam exercent. Cum autem portum, & fidam navibus stationem non habeant, naves suas ex alto venientes, convocatis in subsidium sociis & vicinis, ex mari in littus pertrahunt, usque eo, quo fluctus maris transcendere, easque levando, tundendoque, lædere minimè possint. Copiosissima hîc in mari variorum piscium, atque inprimis alecum captura. His expositis non alienum duxi coronidis loco adjicere, quod incolæ harum regionum septentrionalium fuerint & adhuc sint frigidi & sicci, proceræ staturæ, faciei pulchræ, boni coloris, jucundi, læti, suspiciosi, callidi, ac in negotiis providi, sani, superbi, amantes suorum, multum comedant ac bibant, bene concoquant, ideoque diu vivant, sanguine abundent, mores severos habeant, & propter cordis calorem, sint pugnaces & rixosi, ament pericula, venationes & peregrinationes, suarum opinionum sint defensores, nihilominus justitiæ memores, in omnibus linguis addiscendis adprimè dociles, musarum amantes, & pacta & contractus sanctè observent, multos habeant liberos, & quod fœminæ ipsorum difficulter pariant, sintque formosæ & in administratione rei familiaris tenaces & prudentes: ex catharro autem, morbo regio, angina, pleuritide, fistulis, aqua intercute vel phthisi plerumque moriantur. *Achilles Gassarus* testatur hîc inventa fuisse à monacho tormenta bellica.

Commoditas.

Mores.

Ducatus Slesvicensis. HÆc de Iutia septentrionali; sequitur *Meridionalis*, quæ veteribus, quod à reliqua Germania per Albim fluvium ad boream divulsa sit, atque interclusa, *Nordalbingia* est dicta. Ea duos ducatus Slesvicensem & Holsatiæ complectitur, de quibus ordine nobis est dicendum. Ducatus Slesvicensis à metropoli & pervetusto emporio Slesvico nomen habet. Olim hæc regio *Ducatus Iutiæ* dicebatur, Imperium majorum. quem *VValdemarus Abelis* regis Daniæ pronepos primus in feudum accepit ab *Erico* rege circa annum 1280. Exstinctâ autem regum ac ducum stirpe masculâ, & ducatu Slesvicensi cum regno in unum redintegrato ac consolidato, *Margarita* trium regnorum regina Ducatum Slesvicensem permisit *Gerardo* comiti Holsatiæ, hac cōditione, ut à rege Daniæ collatum beneficium recognosceret. Cæterum civitates Ducatui Slesvicensi subjectæ quia iisdem cum Danis gaudent privilegiis, eodem quoque jure cum iis utuntur. Subditi à sententiis Magistratuum cujuscunque loci ad principes ac eorum Senatores possunt provocare & non ultra, ut privilegiis cautum est. Generalis autem gubernatio horum Ducatuum regi Daniæ ac duci Holsatiæ incumbit, & per vices ab uno ad alium transfertur. Proinde cum ad Regem devolvitur, regiæ suæ majestatis nomine per vicarium regis administratur. Oppida. Præcipuum hujus Ducatus oppidum *Slesvicum* vulgo *Schlesvvick*, Germanicæ originis nuncupationem habet, ob situm, quem ad Sliam, in maris Balthici sinu obtinet. *VVick* enim & oppidum, & incurvum maris recessum, sive sinum; & vicum etiam priscis Saxonibus sonat. Quemadmodum *Becanus*, in suis Gotodanicis observavit. *Crantzius* & qui Saxonum conscripsere historias, aliam Slesvico appellationem attribuunt, quam etiamnum apud Danos & Frisios usus retinere videtur. Hi enim suâ linguâ hoc oppidum *Heidebui* vel *Heideba* nuncupant, eo quod à quadam Daniæ regina, cui *Hethæ* nomen, dicant primitus esse conditum. Est autem peroportuno ad negotiationem situ, portum habens ad exercenda commercia commodissimum. Non procul ab hoc oppido *Gotorpia* arx sita est. Telonium hîc celebre. ubi compertum, fertilibus annis ex Dania 50000 boum in Germaniam abacta vectigal solvisse. Est in hoc ducatu *Flensburgum* oppidum celebre; hoc inter montes excelsos littori maris orientalis adjacet, in quod ejus portus se extendit, tanta commoditate, profunditate & securitate, ut singuli fere cives ex domibus suis naves mercibus implere, & easdem rursus exonerare possint. Sunt & *Husenum*, *Hadersiebia*. Habet unum hic Ducatus Episcopatum Slesvicensem: capitula duo, monasteria tria: castra tam principum, quam nobilium varia. Ordo autem Senatorum, cujus Senatores. jam aliquoties facta mentio, plerumque constat numero XXIIII personarum equestris ordinis, quibus adhibetur generalis Cancellarius, nec non nomine uniuscujusque principis duo juris doctores.

Holsatia Ducatus.

Holsatiam à silvarum saltuumque frequentia, quibus Holsatia. commune cum lignis nomen in lingua indigena est, (nam & silvam & lignum promiscuè *Holt* Cimbri ac Germani inferiores dicunt) nomē obtinere arbitrãtur.

Est

HOLSATIA
ducatus.
Milliaria Germanica Communia
1 2 3 4
Petrus Kærius Cælavit
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
MARE BALTHICUM
De Belt
Femeren
OOST ZEE
WEST ZEE
Oceanus Germanicus.
HOLSATIA
DITMARSIA
WAGRIA
STORMARIA
SAXONIÆ INFERIORIS PA.
Oldenborch
Swantzen
Sleswick
De Strant fresen
De Strant
Eiderstede
Hamborch
Lubeck
Segeberger heide
Lind forder caden heide
Herxheide
Wonken broeck
Das Olde Landt
Keydinger landt
Dat Vy
Albis flu.
Ploen
Meldorp
Krempe
Rensborg
Kyl
Stade
Tellingstede
Dat Lange Moor
Bremerfurde
Trauena flu.
Gottorp
Nordstrand
Femeren
Oldesloe
Itzeho
Wilster
Brunsbutel
Glückstadt
Nyenkerke
Westerhoge
Westebever
Tating
Husum
Hollingsted
Stapelholm
Ekelfort
Arnis
Ulpenies
Eckelenforderwick
Hagen
Nyewerck
Ritzebutel
Otterendorp
Oldenburg
Heiligenhafen
Neustadt
Eutin
Travemunde
Reinebeck
Bergerdorp
Pinnenberg
Blankenese
Wedel
Tynsen
Krumesse
Oldegam
Wittenberg
Lensan
Grube
Cismar
Stabuy
Gartz
Corstorp
Petersdorp
Borch
Landkerk
Dassow
Priswale
Warkow
Stuppendorp
Ritzerow
Trittow
Bil
Stockum
Winsen
Harborg
Krantz
Bergstede
Hasel
Hornborg
Oldelant
Botel
Lee
Stotel flu.
Kranenborch
Geist flu.
Bramel
Olde Lunenbergen
Depenbrugge
Scipdorp
Bloxem
Wedworden
Lutkerode
Ymsen
Brixmale
Wreem
Bolla flu.
Dornhem
Holtzel
Niewwolde
Spyck
Midlum
Lange Lutke sand
Orle
Kyenberg
Stade
Worden
Asel
Hamelwor
Colmar
Iuenflet
Stenberch
Hale
Hern
Hege
Barinstede
Elms
Appen
Rellingen
Elsted
Moen
Bruck
Camp
Aspe
Bostel
Braunstede
Kelinghusen
Nyenhuys
Ulvesbul
Milsted
Treia
Sialec
Scoebul
Hattstede
Bubte
Norderet
Oland
Londen
Delve
Henste
Hen
Wickerken
Oldenwurde
Wesselenburen
Eider flu.
Mile flu.
Busen
Nieske
Barlt
Merne
Edellaken
Surbarste
Delbrug
Ayersdorp
Arkebeck
Tyl
Hale
Fuls
Bostel
Reder
Westede
Vale
Melster
Drage
Silsen
Indien
Torstede
Aspe
Itzehoe
Coson
Breitenberch
Kellinghusen
Campe
Nordorp
Emkelt
Bockamp
Borsholm
Niehof
Bulldorp
Westense
Enkendorp
Husberge
Rasdorp
Flintbeke
Blomendal
Swantzen
Farelske
Arenholt
Buscow
Sleswyck
Bustorp
Dannen Werck
Hutten
Cossel
Borbe
Crop
Schirnow
Querenbek
Sorbrug
Sestede
Wulfstede
Lindow
De Sly flu.
Loeit
Saxtorp
Gronbolt
Sysby
Swantzen
Niebof
Bulke
Wyck
Tye
Gart
Nur
Asse
Wingerby
Lobor
Selsow
Gikaw
Schonekerk
Dobbersdorp
Selend
Lutkenborg
Klampe
Niendorp
Neverstorp
Schonweide
Labrae
Pretze
Curen
Varne
Niebus
Kletkamp
Oldenborg
Hassefelt
Putlosse
Grotenbro
Satiewitz
Neukerk
Cosfelon
Ovelgunge
Niestat
Syrhagen
Saxtorp
Gronneberg
Arnsboke
Coldenhare
Curou
Swartou
Ortede
Gaisou
Sedorp
Wensin
Gumebek
Bornhorst
Bonebutel
Partoel
Tasdorp
Latendorp
Segeberg
Weel
Letzyng
Mughffelt
Strukdorp
Wulfsfelt
Serp
Reinefelt
Historp
Conf
Trauena flu.
Crumese
Rusel
Niesto
Stockesdorp
Ketei
Holtenchiack
Bergstede
Rallestorp
Vermes
Wandesborch
Oldenborn
Ollzeborg
Winsen
Borstel
Tralon
Hensede
Letzing
Terhutten
Depenou
Brugge
Walstorp
Hergen
Bostede
Resdorp
Sedorp
Tasdorp
Vitmolte
Postu
Susel
Glasou
Neumunster
Gerges Werder
Lassertinde
Bil
Costede
Albis flu.
Billesflu.
Bilwalde
Tramunde
Tysenlabek

Est enim regio silvis saltibusque frequentissima. Nec desunt, qui à cavo lapide etymon vocis advocent, quod duces Holsatiæ, comites à cavo lapide prius dicti sint. Terminos habet ab ortu Bilenam fluvium; ab occasu Storam, ab austro Albim: à septentrione verò Eideram. *Soli qualitas.* Regio ipsa nemorosa ac saltibus occupata, unde lignorum affatim, ut plus illis lignorum pereat, quam Frisiis suppetere possit, cum nihilominus focos largissime instruant ipsi. Verum cum silvarum apud eos finis non sit, quercus tamen vix gignit robustas, sed fagis plena omnia, quarum fructu porci saginantur, majori quã dici queat numero. Ager plerumque singulis trienniis, mutatis vicibus, piscationem uberem, ac frugum divitem præbet messem. Tribus enim annis colitur, seritur, metiturque arvum, tribus deinde annis stagna admittuntur, ut pisces depascantur gramina ac pinguis quædam adducatur materies agrum fertilem reddens. Vineta non fert, nec oliveta hic locus. Ferarum frequens est venatio: equorumque magnum hæc regio producit numerum. *Animalium varietas.* *Holsatia* divisa est in partes quatuor, in *Dithmarsiam, Holsatiam, Stormariam, & VVagriam.* Hæ fuerunt olim Comitatus, & postea à *Frederico* imperatore III, *Christierno* I. id petente, erecti sunt in Ducatum, qui jam sacro Romano Imperio 40 equites ac 80 pedites alere tenetur. *Imperium majorum.* Dithmarsia autem primò in libertate cõstituta fuerat per aliquot centum annos, quæ etsi à *Frederico* Imperatore, *Christierno* I in feudum concessa, tamen eo tempore nondum subacta fuit. Filii quidem ipsius rex *Ioannes* & dux *Fredericus* anno Domini 1500, expeditionem in illam susceperunt, sed istorum exercitu fuso libertatem suam Dithmarsi defenderunt, donec tantem à nepotibus *Christierni* I, duce *Ioanne* & *Adolpho*, ac *Friderico* II rege Daniæ sunt victi ac superati anno Domini 1559. In Holsatia urbes hæ, *Segeberga* in Wagria Holsatiæ regione, quarto à Lubeca milliari. *Vrbes.* *Itzohoa* situ locique natura, navigationeque præstans oppidum, *Storâ* cingitur piscoso & navigabili flumine, quod in intima Holsatia ortum aliquot oppida & nobilem illam *Ranzovianam* domum Bredenbergam alluit, posteaq; se in Albim exonerat. *Chilonium* vulgo *Kile* vetus est oppidum, portumque habet capacem, in quem ex Germania, Livonia, Dania, & Suecia magno Holsatiorum quæstu merces deferuntur. Sunt in eodem Holsatiæ tractu *Crempa & Reinholdsburgum:* illi nomen est à fluvio præterlabente, huic à conditore. Sunt & *Meldorpia, Heininckste & Tellincste* in Dithmarsia, & Stormariæ metropolis *Hamburgum* emporiũ nobile ad Albim, quod post multas calamitates bellicas à *Carolo* restauratũ est, & tempore *Henrici IV* Imperatoris muris cingi, portisque tribus, & turribus duodecim ornari cœpit. In hac urbe vixit sepultusq; est *Albertus Crantzius*, historicus neque indisertus, neque mendax. Paludibus frequens regio, inprimis vero Dithmarsia, quæ paludum beneficio innixa semper obsequium Daniæ regum respuit, superioribus annis jugum admittere coacta. *Lacus.* Fluviorum qui hanc regionem irrigant, nominatissimus est *Egidora* vel *Eidera*; sunt & alii, quorum plerique rivuli potius quam justi fluvii dicendi. *Flumina.* Cæterum mare Balthicum, qua parte Holsatiam & Slesvicum Ducatus alluit, certos habet & jucundos sinus: isthmos Græci nuncupant: in quos magno accolarum commodo erumpit, & tutos negotiatoribus navibusq; marinis fluctibus defatigatis præbet recessus. *Maris commoditates.* Piscatum etiam uberem & maximè salmonum alicubi subministrat. Regio plana est, quæ raris extollitur *Soli qualitas.*

tollitur montibus, & quem inter duos præcipuum exhibet, is minimè rarus, situ est perjucundo, & belli togæq; ornamentis quibus à nobilissimo viro *Henrico Rantzovio* decoratur, admodum celebris, inter Lubecam & Hamburgum urbes nobiles. Arcem tam antiquitate, quàm primo conditore illustrem sibi impositam, & ad radices oppidum adjunctum habet. Silvæ hîc frequentes, quibus penè tota implicita ac referta, in primis Dithmarsia. In his *Borcholt, Burgholt, Alverdorpenholt, Resenvvalde,* ac complures aliæ. Habuerunt autem Holsati 48 viros totius terræ Præsides, ad hos ex singulis parochiis appellatio devolvebatur. Hi judicium exercebant. Subactis autem illis cum jam divisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex incolis ejus terræ viri XII unà cum præfecto, qui plerumque est doctor sive licentiatus juris. Hi omnes honesta habent salaria à Principibus, additurque illis scriba, nec non inspector sive præses ex nobilitate Holsatica. Horum alter ex parte regiâ plerumque est Præfectus Steinburgensis, alter verò ex parte Ducis, est Præfectus Gottorpiensis. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores utriusque Ducatus, tam Slesvicensis, quam Holsatensis, sed non ulterius. Habuerunt antea jus scriptum, quod paullulum jam mutatum est, & secundum jus commune reformatum, compilatumque ab *Henrico Rantzovio* Vicario Regio, *Sigefrido Rantzovio*, domino quondam in Nienhuis, *D. Adamo Trazigero* & *D. Erasmo Kirslemio*, secundum quod jus omnes causæ deciduntur & pœnæ delictorum irrogantur.

Silvæ.

Senatores.

Leges & Instituta.

Holsatia habet quatuor ordines, nobilium, ecclesiasticorum, civium & rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera. Alii verò bona conductitia censui aliisque exactionibus & servitiis obnoxia. Nobiles habent arces ac prædia sua cum pleno dominio majore ac minore, cum venationibus, piscationibus & aucupiis, quę maxima ex parte sunt allodialia & hæreditaria. Nonnulla sunt feudalia tam masculina, quam fœminina. Familias non habet ultra 24, quarum nomina in Holsatica chorographia recensentur, ex qua excerpi possunt, sed in singulis multi ex eadem stirpe progeniti existunt, ut *Rantzoviorum* ferè hoc tempore sunt centum & quinquaginta castra, ac varias possessiones obtinent. Inveniuntur etiam *Aleseldiorum* & *Povvischiorum* ferè totidem. Habet Holsatia Episcopatum unum, videlicet *Lubecensem*. Hamburgensis enim Episcopatus Bremensi subjectus est. Nobilium lites dijudicantur à Senatu Ducatuum, judicio præsidentibus plerumq; Principibus, ut privilegiis ipsorum cautum est. Ab ordine Senatorio interpositâ idoneâ cautione appellare licet ad Camerã Imperialẽ. Cives gaudent propriis privilegiis ac utuntur jure Romano sive etiam Lubecensi. Subditi à sententiis quas Senatus civitatum tulit, appellare possunt ad quatuor civitates judicio peculiari exercendo destinatas. Ab his permittitur ipsis appellatio ad Principes & Senatores Holsatiæ, ac ulteriùs etiam ad judicium Cameræ Imperialis, ita tamen ut cautio idonea præcedat. Rusticorum causæ ventilantur per eorum causidicos sub dio in patentibus campis. Adsuntque ejusdem loci viri nobiles unà cum Præfectis ac duobus assessoribus, veluti testibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem se habere existimant, auditisque & cognitis partis utriusque actionibus defensionibusque, conventus universus rusticorum è consilio exire jubetur. Expensis ibi diligenter controversiis in consessum redeunt, vocatisque litigatoribus de jure pronuntiant.

Familiæ nobiliores.

Fioniam cum circumjacentibus Insulis continens.

Fionia. HÆc pro methodi ratione de Ducatu Slesvicensi & Holsatia sint satis: succedit *Fionia* cum insulis circumjacentibus. *Fionia* vulgo *Fuynen*, primum locum inter cæteras in sinu Codano insulas à Zelandia tenet. Nomen habet à pulchritudine. Est enim tam formæ quam situs amœnitate conspicua. Tam modico autem interfluente freto, *Middelfar Sund* dicto, à continente Iutiæ avulsa est, ut cohæsisse videatur. Hæc sicut ab occasu Iutiam, ita ab ortu Zelandiam prospectat, ac medium Daniæ locum obtinere putatur; ab extimæ remotionis limite pari spatiorum intercapedine disparata. Habet in longitudine milliaria duodecim: & in latitudine quatuor. *Soli fertilitas.* Terra (ut Mare piscosissimum taceam) est uberi glebâ & colono admodum grata. Copioso enim frumentorum proventu ita abundat, ut ad remotissimas regiones, ea quotannis passim emittat, præsertim siliginem & hordeum. Ac cum ager iste multis dotibus, & cerealibus bonis adeò sit fœcundus, nunquam tamen stercoratur. Unde ante civitates multum fœtoris esse ob abjectos pecorum fimos, qui ibi nulli usui sunt, scribit *Munsterus*. *Animalium varietas.* Tot etiam regio hæc boum armentis abundat, tam fœcunda vaccarum atque equorum mater ac nutrix est, ut numerosos boum & equorum greges Germanis annuatim suppeditet. Nec desunt, ob multas per totam insulam silvas, cervorum, capreolorum, leporum atque vulpium venationes. *Vrbes.* In ejus quasi meditullio metropolis est *Ottoniæ*, vel *Ottonium*, vulgo *Ottensche*, urbs Episcopalis ab *Ottone primo*, multorum testimoniis ædificata, circa ea tempora, quando *Heraldum* regem ad fidem Christianam suscipiendam impulisset. Urbs hæc emporium est insulæ non vulgare, in quo circà festum Epiphaniæ insulanorum ac præcipuè nobilium frequens conventus, sicut Kilonii in Holsatia, celebrari solet. Discreta est autem Fionia in præfecturas viginti quatuor, civitates sexdecim & arces regias sex. Reliquæ autem civitates circum Ottoniam veluti centrum æquali propè distantiâ, in maris littore ita sunt conditæ, ut portuum, situsque oportunitate, negotiationes suas, non solùm in mari Balthico, verumetiam per Sueciam, Norvvegiam, Russiam, Belgium atque Germaniam longè latéque exercere soleant. Inter eas sunt *Niburch*, *Stenburch*, *Faborch*, *Assens*, *Bogens*, *Middelfart*, *Kettemynde*. Arces regiæ præcipuæ *Neuburgum*, *Hagenschovv*, *Hinsgagel*, *Escheburg*, & curia *Rugard*. Pagi hîc complures, & nobilium prædia non pauca. Est enim hæc insula ob cœli amœnitatem, & jugera fructuosa, nobilibus viris gratissima. *Maris commoditas.* Mare incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat: ac sinus omnis tantâ piscium frequentiâ repleri consuevit, ut interdum impacta navigia vix remigii conamen eripiat; nec jam præda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Qui littora inhabitant, præter agriculturam, piscationibus etiam incumbunt, unde non contemnenda rei domesticæ compendia sibi comparant. Sunt etiam quædam in hac insula loca, bellicis præliis nostrâ memoriâ nobilitata. *Montes.* Est enim mons quidam *Ossenberg* non procul ab arce Hagenschovv, in quo regis *Christiani tertii* auspicio *Ioannes Rantzovius* eques auratus dux belli, ingenti prælio devicit *Christophorum* comitem Oldenburgensem, anno Christi M D XXX, die XI Junii: quo in conflictu duo comites, alter Hagensis, alter Teklenburgen-

FIONIA
IUTIAE
PARS
MARE BALTI
CUM
Vulgo
DE BELT
ZELAN
DIAE
PARS
OCCIDENS
ORIENS
SEP 44
TENT.
MERI 44
DIES
43
45
56
Miliaria Germanica
1 2 3
Alsen
Lange landt
Arr
Ottonia: Odensee
Kolding
Henneberch
Bert
Westorp
Helis
Hansborch
Hadersleue
Wandeling
Wilstorp
Hopdorp
Apenrade
Norderborch
Ebelo
Grindelos
Steko
Bowens
Orgard
Kersgard
Asperop
Bråderop
Elwith
Engar
Sanagger
Herslow
Corop
Arnis
Ostropgard
Sundersee
Daulund
Lundby
Faursbyl
Rugard
Langesee
Trostorp
Harndorp
Gamborgh
Vby
Wiby
Bremby
Bulle
Belling
Fens
Balslo
Tandorp
Felste
Oslo
Tomerop
Sellested
Wernig
Kincke
Fango
Crarop
Seby
Abor
Sunderby
Kerdorp
Flenlos
Assens
Hagenschou
Glesino
Hellenis
Ilum
Wilby
Eschebirg
Huering
Mesing
Brolucke
Kartemunde
Munkebo
Marslo
Birce
Aasten
Hugerop
Frando
Culderop
Seegard
Lings
Lunelby
Runkeby
Eeschou
Lorop
Tyrenborch
Kirckby
Rantzouholm
Vlderop
Flintholm
Foborg
Astorp
Nacceby
Vtbyl
Lungard
Regin
Glorp
Langolager
Wegstorp
Melstorp
Seby
Wickel
Egens
Lunsgard
Iersdorp
Rorbee
Vrop
Schouwes
Schnderop
Vbeslo
Aneslof
Bowens
Weerngarde
Winingen
Iulby
Niborg
Erbeck
Frorop
Romso
Bowens houet
Kuntzhouet
Slipshavé
Sproe
Deger houet
Wresen
Smorstack
Gudino
Broholm
Swiborch
Oms
Augerg
Eckholm
Bregning
Tusing
Kettorp
Lido
Berbi
Syo
Knol
Lyo
Arnac
Munco
Bregning
Dryo
Birkholm
Strynokerck
Koping
Schrestof
Tandorp
Kragack
Stoens
Bostorp
Snode
Traneker
Faruel
Rudcoping
Lindelse
Humlud
Foleth
Kruggeloss
Magelby
Tolsbyl
Heseloe
Siger
Rodnes
Kalenborch
Korsoer
Skelskoer
Ro
Heltzgard
Lusappel
Nutmerck
Emelgard
Braba
Iken
Torp
Kenting
Torpgard
Gammelgard
Oustyl
Taustleff
Mouckgard
Torbeck
Ronshof
Sunderborch
Olekbyl
Tansgard
Kenis

quoque nomina, iis locis in usu sunt *Alsen*, *Arr*, *Moen*. Oppidum in Alsen sive Elisia est *Snnderburgum*, & ejusdem nominis castrum, cum aliis *Norborch*, *Osterholm*, *die Holle*, *Gammelgard*. Parœcias habet populosas decem & tres, unde aliquot armatorum millia subito dare potest. Saltuosa est, quare cervorum & varii generis ferarum venationem præbet. Quemadmodum & marinos dulciumque aquarum pisces, atque siliginem. Et quia passim compascua, rei pecuariæ fovendæ idonea. *Taßinga* sive *Tosinga*, inter multas alias insulas, prope oppidum Fioniæ *Svvineburgum*, præcipua, milliare in longitudine habens, in qua præter aliquot parœcias, curia est *Kettrop*, ad *Rosenkransios* & *Rantzovios* spectans. *Aroe*, in aditu Slesvicensis Ducatus sita, ubi in Fioniam per Arsensem sive Ortensem sinum, ad oppidum Ascens, trajicitur. Quatuor est distinctis habitata pagis. Sunt & insulæ *Romso*, *Endelo*, *Ebelo*, *Fenno*, *Boko*, *Brando*, *Toroc*, *Aggernis*, *Hellenis*, *Iordo*, *Birckholm*, &c. Hæc de Fionia insulisque circumjacẽtibus dicta sufficient. Quibus hoc loco potius quàm nusquam descriptionem insulæ *Huenæ* in celebri porthmo Regni Daniæ quem vulgò *Oresund* vocant, sitæ, coronidis quasi loco libet adjicere: in qua arx *Vraniburgum* dicta, quamplurimis, variâ exactâque ratione, elaboratis machinis Astronomicis referta, fundatore celeberrimo Astronomo, viro nobili D. *Tychone Brahæo*. Hujus insulæ medium ubi arx ipsa consistit, elevationẽ Poli quinquaginta quinque graduum, & 55 minutorum obtinet, & ab occasu removetur partibus 37 ferè. Habet autem in circuitu 8160 passus majores, quorum quilibet 5 pedum assumitur, unde duo quasi milliaria Germanica mediocria in ambitu adæquat. Quæ, cum in celeberrimo totius Regni freto, per quod quamplurimæ naves ab orientali in occidentale mare, & vice versa jucundo prospectu transeunt, constituatur, quædam etiã hujus Regni præcipua oppida in propinquo circuitu prospicit. In Zelandia Hafniam versus libonotum tribus milliaribus distantem, Helsingoram, ubi naves prętereuntes solvunt vectigalia, & arcem Croneburgum versus circium duobus milliaribus. Totidem etiã Helsinburgum in septentrionem, idque in Scaniæ littore distat, in quo etiam Landiskronia, unico saltem milliari dissita. Versus eurum patet Lunda, quæ licet maritima non sit, tamen hinc spectatur versus meseurum distantiâ 4 milliarium. Malmogia verò hypophœnicẽ respicit, remota milliaribus quinis. Licet vero non admodum magna sit, nulla tamen ejus pars ociosa & sterilis existit, estque ferax frugum, & jumentis abundat; alit damas, lepores, cuniculos & perdices magna copia, ac piscaturæ apprimè oportuna est. Silvulam habet ex corylis, ubi nulla nucum vermiculis unquam infecta visa est, ut neque glires hæc terra patitur. Olim quatuor arcibus insignis erat, quarum nomina adhuc recensentur: *Synderburga*, quæ versus meridionale littus sita erat, quemadmodum *Norburga* oppositas partes circa boream obtinebat. *Karbecidia* verò ortum hyemalem, veluti *Hamera* æstivum respiciebat. Harum quatuor arcium fundamenta adhuc conspiciuntur, sed rudera nulla sunt residua. Licet verò insula hæc admodum altè inter marinam salsedinem exsurgat, rivulos tamen & fontes aquæ dulcis non paucos habet. Estque inter alios fons, qui nulla unquam hiberni frigoris vehementiâ congelatur, quod alias in his Regionibus est rarissimum.

Silva. *Tosinga.* *Aroe.* *Huena.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

burgensis interempti sunt, quorum cadavera postea loco pugnæ effossa, Ottonium delata, & in templo *Canuti* sunt sepulta. Circà idem etiam tempus in monte Fauscheburg, qui I milliaris intervallo dissidet ab oppido Ascens, aliquot rusticorum millia cæsa sunt atque profligata. Multis præterea silvis ornatur hæc insula, in quibus ferarum magna copia. In urbe Ottonio duo sunt templa insignia, unum *Canuto*, alterum *Francisco* consecratum. In hoc *Ioannes* rex anno Christi M D XIII & filius ejus *Christiernus*, cùm in exilio & captivitate annos XXXVII consumpsissent, anno M D LIX sepulti sunt: circa illud, forum est valde amplum & spaciosum, in quo rex Daniæ cum ducibus Holsatiæ & Slesvici antiquum fœdus anno M D LXXX renovavit. Ferunt etiam Ottonii matrem regis *Christiani secundi*, mirabile & artificiosissimum opus, ingeniosâ sculpturâ in ligno formatum, super altare quoddam apud minoritas collocasse, cujus simile in Europa non invenitur. Ex hac insula, ab oppido Ascens, in Iutiam duo sunt milliaria. Ex Niburgo in Zelandiam quatuor milliarium per mare Balthicum trajectus, alioqui admodum periculosus, præsertim mari procellis exagitato. Nam cum Orientalis pelagi unda, ex tot fluminibus jugiter illabentibus aucta, inter tam multas insulas exitum quærens, in modum torrentis, velocissimo cursu protrudatur, facile contingit, ut ventis à diversa parte obluctantibus, fluctus in immensum attollatur, nautæque undarum ambiguis vorticibus, periculosè implicentur, unde multi in hoc trajectu absorpti feruntur. Atque hæc de *Fionia*, nunc ad alias insulas transeamus. Sub Fionia continentur insulæ nonaginta ad meridiem sitæ, pleræque habitabiles, quarum illustriores contra Vandalicas civitates objectæ hæ sunt: *Langelandia*, *Lavvlandia*, *Falstria*, *Aria*, *Alsa*, *Tosinga*, *Aroe*. *Langelandia* vulgò *Langeland*, milliaria septem Germanica in longitudine habet. In hac oppidum est *Rudkopinga* dictum, & *Tranekera* arx regia, suntque in ea complures pagi, parœciæ & procerum ædes. *Lavvlandia*, freto *Gronesund* à Zelandia, & exiguo maris trajectu à Falstria separata. Hæc frumenti & avellanarum nucum est adeò ferax, ut naves eis onustæ plures in provincias deferantur. Oppida habet quinque, quæ sunt *Nistadt*, *Nasco*, *Togrop*, *Rotbus* & *Maribus*; præterea arces aliquot regias, procerum ædes, parœcias & pagos multos. *Falstria*, longa est quatuor milliaria Germanica, ac civitates habet *Stubecopen* & *Nicopen*, quæ Daniæ Neapolis ob amœnitatē, ac præstantiam dicitur. Ex hac insula juxta Regis prædium, frequens in Germaniam trajectus, qui septem est milliariū ad Warnemundam. Plurimum frumenti annuo proventu vicinis locis suppeditat. *Aria* sesquimilliari ab Elisia distans, silvis convestita, ac proinde gratos venatoribus præbet recessus: tres habet parœcias & aliquot nobilium curias, cum oppido & arce *Koping*. Cum Elisia, ad Ducatum Slesvicensem spectat, Ducique paret. *Elisia* sive *Alsa*, vulgo *Alsen*, mediocris magnitudinis insula: nam quatuor milliaria in longitudinem, duo in latitudinem patens, non magno intervallo à Ducatu Slesvicensi separata, marium recessum, ac sinum Flensburgensem, *die Flensburger VVick*, respiciens, à primis Anglorum sedibus eodem sinu disterminatur. Monet nos *Rantzovianum Museum*, Romanos, insulares hosce *Elisios* nuncupasse. Quēadmodum & eos, qui proximam colunt insulam, *Arios*. Quam eandem hoc tempore appellationem retinent. *Ptolemæus* perhibet, *Anglos* antiquissimos esse terrarum septentrionis ad Oceanum incolas. Quibus Tacitus conjungit *Elisios*, *Arios* & *Monimos*. Quorum jam quoque

Silva.

Opera publica.

Langelandia.

Lavvlandia.

Oppida.

Falstria.

Oppida.

Aria.

Elisia.

Regio. BORVSSIAM ultimæ Germaniæ oram à Borussis populis nomen obtinere, *Erasmus Stella* author est. Hi, teste *Ptolemæo*, ad Riphæos montes, ubi in septentrionem fusius excurrunt, nec longè quà Tanais ex eis erumpit, consederunt: & sedium suarum pertæsi, validâ manu, se in hęc loca effudere, & à suo nomine Borussiam totam regionem dixere, quæ nunc unâ literâ extrita & altera mollius expressa, *Prussia* dicitur. Borussia à Vistula amne, quem ad occidentem terminum habet, incipiens, sinumque maris Balthici qui septentrionale ejus latus ambit, percurrens, ad ortum *Alanos* habet, ad meridiem *Hamaxobios*. *Cœlum.* Aëre fruitur amœno, sed frigidiore. *Solum.* Regio omnis est fœcundissima, & finitimis provinciis longe beatior: ager frumenti feracissimus, quod Polonicũ & Lithuanicum bonitate excellit. Abundat melle & apibus æque ut ceteræ regiones septentrionales. Est in ea quoque pecorum ingens vis, multa ac copiosa venatio. Ingentes enim vastæque silvæ multa ferarum genera alunt. *Animalium varietas.* Quæ præter ursos, apros, cervos, quibus abundant; proferunt uros excellenti vi & velocitate, vulgo *Bubalos* vocant. Gignunt & bizontes jubatos, è boum silvestrium genere. Equos etiam silvestres, quorum carne incolæ vescuntur. Gignũt & alces quos vulgo *Elandes* vocant: ac ictides vulgo martes. *Imperium majorum.* Usque ad tempora *Friderici* II Imperatoris plerique borussi idololatræ fuerunt, quo imperante anno MCCXV crucigeri ordinis teutonici eos vicere, religionemque christianam docuere. Postea provinciæ & civitates Borussiæ anno MCCCCIX crucigerorum moti avaritiâ & ferociâ, ad *Casimirum* Poloniæ regem defecerunt. Post annos triginta octo repetita defectione Marieburgum cum aliis castellis & urbibus regi vendiderunt 476000 florenis. Quum autem Mariani obedientiam Regi recusarent, tamdiu utrimque vario marte dimicatum est, donec universus tractus *Alberto* Brandeburgico ultimo crucigerorum magistro cessit, qui etiam Cracoviæ à *Sigismundo* Poloniæ rege princeps secularis & eques auratus factus est. Divisam autem fuisse Borussiam tradunt in duodecim Ducatus à *Veneduso* principe, quorum nomina hæc: *Sudavia*, *Sambia*, *Natangia*, *Nadravia*, *Slavonia*, *Bartonia*, *Galinda*, *VVarmia*, *Hogerlandia*, *Culmigeria*, *Pomesania & Michlovia*. *Sudavia*, prorsus à crucigeris ita vastata est, ut ex nobili Ducatu hodie vix septem pagi, & quidem viles, in Luptaviensi territorio supersint. *Urbium nomina.* In *Sambia* sunt civitates plures, *Lebenicht*, exstructa an. MCCLVI: *Kneyback* an. MCCCLXXX: *Regius Mons* MCCLX. *Fischusia* anno MCCLXIX: *Lechstet* an. MCCLXXXIX. *Mulmelburgia* an. MCCLXXIX. In *Natangia*, civitates sunt *Valdonia*, *Girania*, *Centia*, *Creneburga*, *Heiligenbeil*, *Fridlandia*, *Schippenbeilia*, *Brandenburga*. In *Nadrovia* vix aliquot casæ & tuguriola supersunt: cętera vastata sunt. In *Slavonia* sũt *Ragneta*, *Tilsa*, *Renũ*, *Liccovia*, *Salavia*, *Labia*, *Tapia*, *Vintburgia*, *Christaderder*, *Baytia*, *Cestia*, *Norbeitia*, *Vensdorf*, *Angenburgia & Dringofordia*. In *Bartonia* sunt *Nordenburga*, *Iobansburga*, *Iurgburga*, *Inserburga*, *Richtenerder*, *Bartonia & Rhenum*. In *Galindia* sunt *Orteleburgum*, *Rastenburgum*, *Neyburgum*, *Passenhumia*, *Dreschlovia*, *Lucia & Luzenburgia*. In *VVarmia* sunt *Ressel*, *Streburg*, *Bischofstein*, *VVartenburg*, *Allensteyn*, *Melsatia*, *Helsbergia*, *VVermeditum & Gustadia*. In *Hogelandia* sunt *Brandenburgum*, *Tolkiemit*, *Munhusia*, *Scorpovia* & omnium maxima *Elbinga*, in littore maris exstructa, splendidis civium opibus & mercatorum frequentia celebris. In *Culmigeria* sunt, *Torunia* nobile emporiũ exstructum ad Vistu-

PRUSSIA
Miliaria Germanica Communia
MARE BALTICUM.
Oost See.
CURISCH NERUNG
Curisch haff
FRISCH NERUNG
Frisch haff
Pautzker wick
SAMOGITIÆ PARS.
CASSUBIAE PARS.
POMERELLIA.
COIAVIÆ SIVE POLONIÆ MAIORIS PARS
PODLACHIÆ
MASOVIÆ PARS
LITHUANIÆ PARS.
Desertum
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Memel
Dantzk
Coninasperg
Brandeburg
Elbing
Marienburg
Culm
Thorn
Tilse
Ragnit
Insterburg
Heilsperg
Angerburg
Letzen
Johansburg
Osterod
Michelaw
Hela

Vistulam anno MCCXXXV: patria magni illius N. *Copernici*. *Culmina, VVentslavia, Aldusia, Gaudentz, Gugeloburga, Schonsa, Stesburga, Bartonia, Neumarckt, Rogosna, Papania, Fridech, Lipno, Lesna, Golba, Luben, Reden, Bergelavia, Lantergurgia*. In *Pomesania* est *Mariæburgum*, civitas ampla, exstructa anno MCCCCII: *Menticha, Stum, Christburga, Presmarc, Salfold, Merinec, Holand, Luhstadia, Osterroda, Rosenburga, Marienvverder, Garnesia, Eulonia Germanica, Lebmulia, Hohenstein, Schonenberga, Culenburga, Neunburga, Salavia*. In *Milchlovia* omnia destructa & vastata sunt, præter unam *Strasburgam*. Regio omnis importationibus exportationibusq; variarum mercium apta, propter frequentiam fluminum, sinuum, portuum. Fluvii præcipui sunt, *Vistula, Nemeni, Cronon, Nogat, Elbinga, Vusera, Passaria, Alla, Pregol, Ossa, Vrebnicz, Lica & Lavia*. In quibus, ut & in lacubus, dives piscatio. Mare etiam incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat. Porrò in littoribus Borussiæ ad Mare Balthicum, Succinum colligitur, quod incolæ vocant *Barnstein* ab urẽdo, & *Augstein*, quod oculis prosit: græci electrum vocarunt, quoniam Sol vocitatus sit elector, respicientes nimirum ad fabulam *Phaëthontis*. *Servius* in octavam Æneida dicit tria esse electri genera, unum ex arboribus quod succinum dicitur; aliud quod in terra invenitur: tertium quod fit de tribus partibus auri & una argenti. Latini succino dederunt nomen à succo, quod & *Solinus* indicat. *Plinius* scribit à Germanis appellari glessum à vitro, cui non dissimile est, quum utrumque sit pellucidum. Atque inde Glessaria ipsa regio à Romanis dicta. Ejus genera plura sunt. Candidi odor est præstantissimus; pretium initio vilius; sequuntur fulva & cerea. Fulvis major auctoritas & quidem translucentibus modico fulgore: imaginem enim igneam, nõ ignem inesse placet. Sunt in quibus decocti mellis lenitas probetur, quæ etiam ex eo mellea vocantur. Vis succini ususque in multis. Attritu calefactum paleas & folia arida attrahit, ut magnes ferrum. Habet & Borussia silvas cæduas, unde vis ingens lignorum, & ad navalem usum, & ad domesticum convehitur; teretumq; arborum ad malos navium accommoda, quæ inde in remotissimas oras deferuntur: habent & silvæ præter id suas divitias, unde quasi sponte compendium non mediocre incolis provenit: apum scilicet, de quibus supra diximus, & ferarum. Dividitur hac nostra ætate in regiam & ducalem. Poloniæ rex, utramq; Vistulæ ripam, usque ad illius ostia hoc tempore immediatè possidet. Insula quoque Vistulâ & Nogato conclusa, & omnia ad recentem sinum oppida & arces *Elbinga, Tolkenit, Fravvenberga & Brunsberga*, usq; ad Passariæ ostium: & tota *VVarmiensis* diœcesis ditio, ad meridiem ampla, & oppidis agrisq; cultissima, vesicæ instar media in ducali Borussia pendens, in regis solius sunt potestate. Etsi autem hæc Borussia regi immediatè subjecta, eodem cum Polonis regno continetur: tamen peculiare Consilium publicum, leges, judicia, (à quibus tamen ad Regem provocatio est) ærarii & belli gerendi rationem habet. Consiliarii hujus Borussiæ quatuordecim sunt. Duo Episcopi, *VVarmiensis* qui sedem suam habet in Braunsburg, & *Culmensis*. Tres Palatini, *Culmensis, Mariæburgensis & Pomeranicus*. Tres Castellani, *Culmensis, Elbingensis & Gedanensis, Dantzick* vulgo; totidemq; Succamerarii, & tres primariæ civitates, *Torunia, Elbinga, Dantiscum*. Hi bis quotannis ad deliberationes & judicia conve-

Flumina.

Maris commoditates

Silva.

Ratio gubernandi.

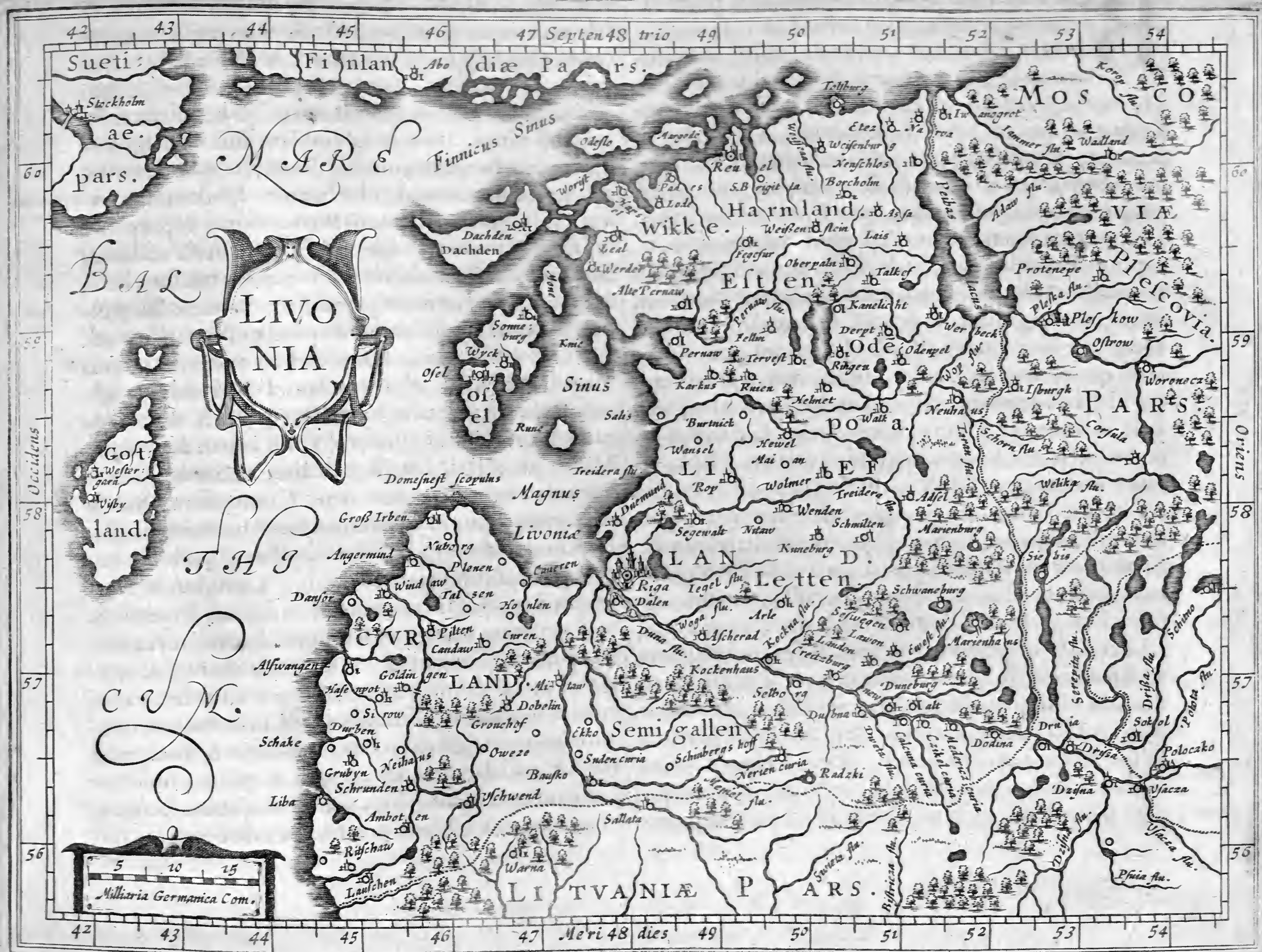
Senatores.

conveniunt, mense majo Marieburgi *Margenburg*: ad Michaëlis, Graudẽti. Capitanei, seu præfecti arciũ & redituum regiorũ octodecim sunt: *Marieburgicus*, & in Palatinatu, *Stumæ, Gnevæ, Mevæ, Stargardiæ*. In Pomeranico *Slochoviæ* supra Tucholã juxta Bro flu. *Suezæ, Tucholæ, Derniasæ*, & *Pusci* in Culmensi, *Brodnicæ, Graudenti, Radinæ*, *Reden* forte, nisi sit & *Raden, Colbæ, Rogosnæ, Rogenhausen*, & alii tres. Ducalis autem Borussia olim fratrum crucigerorum teutonici ordinis propria, sub *Alberto* Brandenburgico ordinis magistro in hæreditarium Ducatum conversa, & ab imperio Germanico avulsa, in Poloniæ regis fidem & clientelam anno MDXXV concessit. *Leges & instituta.* Ejus princeps primum ac proximum regi locum, in Consiliis, Comitiis & aliis Conventibus apud regem Poloniæ tenet. Si lites inter regem & ducem exoriantur, à consiliariis regis juramento novo ad justè judicandum obligatis, Marieburgi aut Elbingæ dirimuntur. Nobiles autem seu alii contra ducem actionem habentes, coram ducis vasallis à duce ad judicium deputatis, eam instituunt, à quibus provocatio ad consiliarios regis & ducis Marieburgi constitutos libera permittitur. Cæterùm unusquisque in judicium ubi bona sita sunt vel domicilium reus habet, vocari debet; nec ad extranea judicia trahi, aut à recto detineri potest. Judicium aulicum quinque originarii nobiles & tres jurisconsulti administrant. Judices in provinciis ita constituuntur, ut ex tribus à qualibet provincia nominatis, princeps unũ eligat: qui secundũ jus Culmense & constitutiones provinciæ judicẽt. Si contra privilegia, libertates, jura, aut consuetudines princeps faciat, nec ad preces subditorum factum suum emendet; liberum est Ordinibus provinciæ absque ullâ rebellionis aut seditionis culpâ ad regię majestatis Polonię patrocinium confugere, & vi pactorum inter regem & ducem initorum, defensionem suorum privilegiorum ab eo postulare. Sunt etiam in ducatu Borussiæ duo Episcopi. *Sambiensis* qui Regiomonte, vulgo *Koningsperg*, & *Pomesaniensis* qui in Marienvverder sedet, quibus jurisdictio ecclesiastica integra & non impedita. *Montes.* De religione & ritibus veterum Borussorum mira narrat *Meletius* epistolâ 10 ad *Georgium Sabinum*. Coluerunt Dæmonia pro diis, atque etiam nunc multis in locis occultè colunt. Immunda quæque animalia, ut serpentes, colubros perinde ac deorum famulos nuntiosque religiosè venerati sunt, quos intra domos nutriebant, iisque ut diis penatibus litabant. Deos in silvis ac lucis habitare dixerunt; illis, victimis ibidem ut placarentur, immolandum esse: ab his solem pluviasque expetendas. Feras omnes, alcem præcipuè, has silvas incolentes, ut Deorum servos venerandas esse senserunt, ideoque ab eis abstinendum. Solem & Lunam deos omnium primos crediderunt. Tonitrua ac fulmina ex consensu gentium adorabant, tempestates avertendas citandasque precationibus dixerunt. Hirco in sacrificiis usi sunt, ob fœcundam animalis istius naturam. Præcellentes arbores, ut robora, quercus, deos inhabitare dixerunt. Quare nec ejusmodi arbores cædebant, sed religiosè ut numinum domos colebant. In eo numero & sambucum & plerasque alias habuere. Barbari & literarum rudes olim fuere, adeò ut nec credibile putarent, si quis diceret homines inter se posse aperire quæ sentiant & velint beneficio literarum. Sed de his satis, plura qui volet petat ex *Erasmi Stellæ* de Borussiæ antiquitatibus libro secundo.

Regio.

BORVSSIAM in nostra methodo sequitur *Livonia*, sive *Levonia*, vulgò *Liefland*, de cujus nominis ortu, nihil certi asseverare ausim; de eo autem sic scribit *Althamerus*. Fieri potuit, inquit, ut à Lemoviis progressi sint Livones, seu Livonii postremi Germanorum ad littus Venedicum, ad parallelum Scandinaviæ insulæ, quæ Gothlandia dicitur, habitantes, quos tamen ab Efluis mallem derivare, vocabulo vulgari nonnihil suffragante, quo Eyflender vocantur. Levonorum etiam mentio est apud *Ptolemæum* lib. II. cap. XI. Et paullo post ubi de Æstiis sermo fit, inquiens corruptam *Taciti* lectionem restituisse *Beatum Rhenanum*, qui reposuerit Æstiorum gentes. Apparet enim, inquit *Rhenanus*, in archetypo fuisse Æstuorum pro Æstiorum, ex quo alius fecerat Estuorum, nam *u* pro *ii* veteres librarii ponebant. Si vero archetypus habuit (inquit *Althamerus*,) Efluos, ausim jurare Eyflandios ab illis nuncupatos, vocabulo paullùm variato. Hi populi etiam Sudini dicuntur, & eorum regio Sudina, Prussiæ cohærens. Lectunnos quoque eodem reponere placet nonnullis, à quibus fieri potest, ut nomen derivatum sit. Livonia autem ad mare Balthicum sive sinum Venedicum porrecta est longitudine CXXV. mill. Germanicorũ, latitudine XL. Eam cingunt Borussia, Lithuania & Russia, cætera Livonicus sinus lambit. Regio omnis plana, ac fertilissima est. Frumentum tantâ copiâ profert, ut in annonæ caritate vicinis quoque regionibus opem ferat. Abundat etiam lino optimo, ac armenta alit plurima. Vrsos præterea in silvis habet, alces, vulpes, lynces, martes, zebellos, hermelinos & castores. Lepores pro anni tempestate colorem mutant, haud secus atq; apud Helvetios in Alpibus. Hyeme sunt albi, æstate cinericei. Estque ferarum tam frequens ubique venatio, ut ea ne rusticis quidem, licet crudeliter à nobilitate habitis, unquam sit interdicta. Brevi, Livoniæ nihil deest eorum quæ ad vitam humanam sustentandam necessaria sunt, excepto vino, oleo & quibusdam aliis quæ mitiori cælo subjectis terris concessa divinitùs: quæ tamen ex aliis regionibus abundè advehuntur. Livonia ante annos CCCC opera mercatorũ Bremensium, & præcipuè militum teutonici ordinis ad fidem Christi adducta, cùm multa periculosa tam externa quàm intestina bella & bellorum calamitates pertulisset, & vicinis suis regibus & dynastis quodammodo prædæ esset, tandem an. MDLIX. sub *Gothardo Ketlero* ordinis teutonici ultimo magistro in fidem & clientelam à *Sigismundo Augusto* rege Poloniæ tanquam membrum regni & magni ducatus Lithuaniæ accepta est. Cùm autem die quinto Martii an. LXII, magister ordinis *Gothardus* in arce Rigensi coram Poloniæ regis Commissario *Nicolao Radzivvilio* palatino Vilnensi ordinem suum resignasset, & primùm crucem, deinde sigillum, postea literas & diplomata omnia, quæ ordo à Cæsaribus & Pontificibus acceperat: præterea claves arcis Rigensis & portæ civitatis, officium Commendatoris, jus cudendæ monetæ, vectigal piscium & omnia alia sua, & ordinis sui jura Poloniæ regi cessisset ac tradidisset: statim factâ resignatione *Gothardus* à prædicto Palatino nomine regiæ majestatis, dux Curlandiæ & Semigalliæ publicè proclamatus est, eique è vestigio nobilitas Curlandica & Semigallica velut hæreditario Domino juramentum fidelitatis præstitit. Postridie etiam dux Curlan-

Situs. Solum. Animalium varietas. Imperium majorum.

LIVONIA
MARE BALTHICUM
Finnicus Sinus
Magnus Livoniæ Sinus
Suetiæ pars.
Finlandiæ Pars.
MOSCOVIÆ PARS
Plescovia.
Harnland
Wikke.
Esten
Odepoa.
LIEFLAND.
Letten.
CVRLAND
Semigallen
LITVANIÆ PARS.
Gotland.
Osel
Dachden
Riga
Stockholm
Abo
Reuel
Pernaw
Derpt
Plesskow
Wenden
Dunemund
Goldingen
Mitaw
Duneburg
Polocako
Windaw
Liba
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Milliaria Germanica Com.

Curlandiæ, summus regiæ majestatis locum-tenens & gubernator Livoniæ in curia Rigensi publicè renunciatus, & claves arcis & portæ civitatis recepit. Nobilitati vero & civibus omnia sua jura & privilegia restituta & confirmata sunt, prout in literis apud *D. Davidem Chytræum* videre licet. Dividitur autem Livonia in tres partes locis & linguis distinctas, videlicet in *Estiam*, *Letteam* & *Curlandiam*. *Estorum* provinciæ sunt *Harria*, cujus metropolis est *Revalia* aquilonem versus ad mare Balthicum sita, nihilò Rigâ inferior à *Voldemaro* condita & portu celebris. Cives jus habent Lubecense, monetamque cudunt quadrangularem. *Viria*, in qua *VVeisenburg*, *Tolsberg*, *Borcholm*, episcopi Revaliensis sedes; *Allantakia*, ubi *Nerva* ad fluvium ejusdem nominis, habetque ex adverso arcem Moscorum *Ivanovv Gorod* & *Nyschloz*. Fluvius hic Livoniam à Moschorum ditione dirimit, *Odenpoa*, in qua *Derpt*, sive *Topatum* urbs episcopalis & mediterranea, *VVernebec*, *Helmede*, & *Ringen*. *Iervia*, ubi *VVittenstein*, *Lais*, *Overpolen*, *Vellin*. *VVichia*, ubi *Abséel*, *Leal*, *Lode* & *Parnovia*. Estis adjacent insulæ *Osilia*, *Dageden*, *Mona*, *VVormse*, *VVrangen*, & *Kien*, & aliæ plures, in quibus partim Esticâ, partim Suecicâ linguâ utuntur. *Lettorum* urbes sunt, *Riga*, *Kokenhusen*, *VVenden*, *VVolmar*, & tota diœcesis Rigensis. *Riga* primaria totius Livoniæ civitas est ad Duinam, qui se in sinum Venedicum exonerat. Colonia hæc Bremensium est, muro fortissimo, propugnaculis, turribus, & bellicis tormentis contra omnem vim instructa, fossis insuper duplicibus & acutis stipitibus munita. Arcem habet instructissimam, in qua olim magistri Livoniæ (ordinis fratrum teutonicorum) sedem habuerunt: eam ante paucos annos *Gothardus Ketlerus* de quo supra, regis Poloniæ feudalis nomine regio administravit; sed in civitatem ipsam nihil usurpavit juris. Administratorem enim sive capitaneum aliquem cives libertatis adsertores strenui non patiuntur, tributa solùm regi Poloniæ & obedientiam fideliter præstant, in cæteris jus municipale habentes. Præterea forum hic est omnium ferè mercium septentrionalium, picis, lini, ceræ, cannabis, lignorum, aliarumque rerum istiusmodi. *Curlandiæ* oppida & arces sunt, *Goldingen*, *Canda*, *VVinda*, quæ Polonis dicitur *Kies*, nobis *VVenden*, celebris jam olim ob aulam magistri ordinis teutonici, in qua etiam comitia celebrari solita: nunc Polonicis præsidiis obsessa est; *Durbin*, *Srunda*, *Grubin*, *Pilten*, *Amboten* & *Hasenpot*. *Semigalliæ*, *Mitavia*, sedes aulæ ducum Curlandiæ, *Seleborch*, *Bassenborch*, *Doblin* & *Dalem* urbes sunt. Semigalliam verò & Curlandiam à Lettorum populis & reliqua Livonia, fluvius Duina disterminat. In Livonia permulti sunt lacus, insignior est *Beibus*, qui in longitudinem ad 45 milliaria italica porrigitur, atque vario piscium genere abundat. Fluvii sunt *Duina*, *VVinda* & *Beca* ac nonnulli alii. *Duna* sive *Duina Ptolemæi*, *Rubo Peucero*, ex Russia longissimo tractu per Lithuaniam & Livoniam manans duobus infrà Rigam milliaribus in sinum Livonicum & Balthicum mare tandem infunditur. *VVinda* in Balthicum itidem mare exoneratur, non longè à cujus ostio maxima est maris profunditas, ac locus periculosissimus. *Beca*, incolis *Einbeck*, uno fertur alveo in oceanum; qui cùm de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem vicinioribus accidit, quod usu venire habitantibus ad Nili cataractas accepimus (inquit *Leunclavius*) uti nimirum paullatim surdescant. Regio sine montibus, nemorosa, ac silvis in immensum densa. Atque hîc Hercyniæ ingentia brachia. Ad ostium Duinæ mari proximum, est *Dunamunda*, arx inexpugnabilis, duobus

Urbes. *Lacus.* *Flumina.* *Silva.*

duobus à Riga milliaribus, præsidiis Polonicis munita: ad quam omnes naves exteræ tributum pendunt. Est & medio intervallo *Blokaus*, præsidium regium, ad quod naves iterum excutiuntur. Est & *Felinum* arx munitissima & civitas in Estlandiæ ducatu; quam stipendiarii milites Germani una cum ultimo Livoniæ magistro *Guilielmo Furstenbergo* memorabili & detestandâ perfidia, Moschorum duci prodiderunt. *Terveſtum* etiam, quod alii *Taurum* vocant, arx quondam munitissima fuit: eam ante à Moschis captam, Lithuani duce *Nicolao Radzivvilio* palatino Vilnensi cuniculis actis & supposito pulvere nitrato totam dissiparunt, anno MDLXI; & aliæ. Cæterum in Livonia permulti adhuc gentilium ritu vivũt, verâ Dei cognitione destituti, alii Solem adorant, alii lapidem; sunt etiam qui serpentes & dumeta. Mortuum aliquem terræ mandaturi, genialiter circum cadaver epulantur defunctumque invitant ad bibendum, cottabo etiam superinfuso. Postea deponunt in sepulchrum, adduntque ei securim, cibum, potum, & nummos aliquot pro viatico: inclamantque, abi in alium orbem, Teutonibus imperaturus, quemadmodum tibi tuisque imperarunt. Sub *Friderico* imperatore christianam fidem primùm admisere. Labori apud eos operam dare, vitio datur. Mulieres in regione natæ, magnam præ se ferunt pompam, alias aliunde adventantes contemptui habentes. Nolunt mulieres, sed dominæ appellari, ac nullo labore muliebri occupatæ, rhedis hyeme & navibus æstate circumvagantur. Genti potus est medo, cerevisia, & vinum, quo non nisi importato & exotico ditiores utuntur, videlicet rhenensi. Fœminæ pulchritudinem corporis dehonestant larva vestimentorum. Merces quæ ex Livonia in Germaniam aliasque regiones devehuntur, sunt cera, mel, cineres, pix arida & liquida, quam *Teer* vocamus, linum, variæ ferinæ pelles, & coria. Item illud frumenti genus, quod secale Latini, nos *rogge* appellamus, magna copia quotannis hinc ad nos adfertur. His autem de Livonia expositis, rem me lectoribus non ingratam facturum puto, si nonnulla de Lycaonibus qui hic frequentes esse feruntur, coronidis vice subjecero. Scriptores qui fide digni videri volunt, inter quos *Olaus Magnus*, homines quosdam in hoc tractu quotannis in lupos converti affirmant. Ejus autem verba non gravabor hic apponere, ut narrationis inauditæ novitate animos legentium nonnihil recreando tædium levem: ita autem scribit libro XVIII. cap. xlv. *In Prussia, Livonia, atque Lithuania, quamvis luporum rapacitatem per totum pene annum incolæ haud exiguo cum damno experiantur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in silvis, dummodo exiguo intervallo à grege aberrant, dilaniantur, ac consumuntur: tamen hoc dispendium non adeo magnum ab illis reputatur, quàm quod ab hominibus in lupos conversis sustinere coguntur. In festo enim nativitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diversis in locis habitantibus conversorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mirâ ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sævit, ut majus detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam unquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam uti compertum habetur, ædificia hominum in silvis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effringere conantur, quo tam homines, quam reliqua animantia ibidem manentia consumant.* Sed quantum his insit veritatis, ad tribunal Theologorum ac Philosophorum dijudicandum relinquimus, & ad Russiam pergimus.

Opera publica. *Ritus & mores.* *Victus.* *Mercimonia.*

Regio.

RUSSIA, quæ etiam *Roxolania* dicitur, gemina est, *nigra & alba*. Illa Poloniæ contermina est, hæc Moscoviæ pars. Porrò *Moscovia* à Moscho amne haud dubiè sic dicta, qui & regiæ urbi, quam interfluit, suum quoque nomen indidit. Ejus imperium longè latéque extenditur, ac mari glaciali à septentrione terminatur; ab oriente Tartaros, à meridie Turcas & Polonos, ab occidente verò Livones & Sueciæ regem vicinos habet. Quo omni tractu amplæ ditiones continentur; itaque Moschoviæ Dux hoc titulo fere utitur: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratiâ Imperator ac Dominator totius Russiæ, nec non magnus Dux VVolodimiriæ, Moschoviæ, Novogrodiæ magnæ, Pskoviæ, Smolenskiæ, Thvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Viathkiæ, Bulgariæ, &c. Dominator & magnus princeps Novogrodiæ inferioris terræ, Czernigoviæ, Rezaniæ, VVolochdiæ, Rsoviæ, Bielloiæ, Rostoviæ, Iaroslaviæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condimiæque*, &c.

Cœli temperies.

Immoderata in Moscovia & aspera aëris temperies, adeo tamen salubris, ut ibi ultra Tanais fontes septentrionem & orientem versus nulla unquam pestis sæviat, etsi morbum haud dissimilem habeant quem *Calorem* vocant, qui intestina & caput adeo infestat, ut paucis diebus pereant.

Soli fertilitas.

Regio in universum neque vitem neq; oleam, neque paullò suavioris pomi frugiferam arborem præter melopepones & cerasa producit: quum teneriora quæq; gelidissimis boreæ flatibus exurantur: campi tamen tritici, siliginis, milii, panicique, & omnis generis leguminum segetes ferunt, sed certa messis in cera & melle consistit. Silva hîc Hercynia immanibus feris plena. Ea in parte quæ vergit ad Prussiam, uri ingentes & ferocissimi, taurorum specie, reperiuntur, quos *bisons* vocant.

Animalium varietas.

Itemque alces cervinâ effigie, & cum carnea proboscide altisque cruribus, & nullo suffraginum flexu, *Iozzi* à Moschovitis, à Germanis vero *Helenes* appellati. Præterea ursi inusitatæ magnitudinis & prægrandes lupi atro colore formidabiles. Venatio atque etiam avium captura nusquam gentium felicior. Nam venaticis canibus & plagis omnis generis feras capiunt, & asturibus atque falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modo phasianos & anates, sed cygnos & grues consectantur.

Imperium.

Cæterum *Russiæ* seu *Moscoviæ* regiones amplissimæ sunt. Ejus omnia, civitates, oppida, arces, pagi, silvæ, agri, lacus, flumina, unius principis, quem incolæ magnum *Czar*, id est regem, seu imperatorem vocant, imperio & nutui subsunt, & quidquid singula commodi ferunt, in unius Principis fiscum congerunt. Duces ac comites, qui dominium utile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad hæredes eadem transmittant, nulli sunt. Addicit quidem pagos & agros nonnullis, sed rusticorum operis nihilominus utitur, & rursus cum libet adimit: adeo ut absolutum in subditos omnium rerum imperiũ habeat, & vicissim tanquam Deus à subditis colatur, eique obedientia omnibus in rebus, absque ullâ recusatione præstetur.

Urbes.

Caput totius regni & metropolis est urbs *Moschovia* vulgo *Moschkvva*, tum situ suo oportuna, qui regionis medius esse existimatur; tum insigni fluminum frequẽtia celebris, & domorum amplitudine numeroque & munitissimæ arcis robore. Oblongo enim ædificiorum tractu secundum Moschi fluminis ripam ad spatium quinque milliarium extenditur. Domus in universum sunt ligneæ, distinctæ in triclinia, coquinas & cubilia. numerus earum fertur esse supra 41500. Hæ ferè omnes & ad usum olerum, & ad voluptatem privatos

RUSSIA
cum Confinijs
Mourmanskoy more
Nova Semla
Lappmarck
Lappia
Obdora
Iugoria
Pega orda
Condora
Sibiria
Album mare
Carelia
SUECIA
Dania
Finlandt
Permia
Wiatka
ASIAE PARS
Wologda
Cazan
Ceremissi Nagorni
Wolodimera
Moscovia
Severa
Prussia
LITHUANIA
Polonia
EUROPAE PARS
TARTARIAE PARS
Turcmen
Calmucki
IURMEN
TARTARI PRECOPENSIS
CRIMEA, SEU
Astracan
Circassi
Cabarda
Petigori
Podolia
Moldavia
Pontus Euxinus
MARIS CASPII PARS
Miliaria Germanic.
10 20 30 40 50
Occidens
Oriens
Septentrio
Meridies

tos habent hortos: singulæ regiones singula habent sacella. Arces præterea duas habet quarum una *Kitaigorod*, alter *Bolsigorod*, appellatur, quas hinc Moschus, illinc Neglinna alluunt. Porrò in universa hac Russiæ parte sunt plures alii tractus. *Voldimiria* ducatus, cujus titulum magnus dux sibi vendicat, nomen habet ab urbe primaria, sita in ripis Clesmæ amnis, qui in Volgam evolvitur. Provinciæ autem hujus ager adeò fertilis est, ut ex uno tritici modio sæpe viginti modii proveniant. *Novogrodia* inferior illi pastione, agrorum fœcunditate nihilo cedit. Vrbem habet ligneam, dictam communi cum universo ducatu nomine *Novogrod*, sitam ad Volgæ & Occæ confluentes. Hæc summam semper obtinuit dignitatem propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimique & piscosi lacus oportunitatem, & vetustissimi ac venerabilis apud illam gentem templi famam, quod ante quingentos pene annos Byzantinorũ Cæsarum æmulatione, S. Sophiæ dicatum fuit. Arx hoc loco memorabilis, summis impensis à *Basilio* duce ex lapide in scopulo exstructa. Distat omnino urbs à Moschovia 100 milliaribus polonicis, ad Rigam verò proximum littoris portum, paullò minus quingentorum milliarium iter est. *Rhezan* provincia est inter Occam fluvium & Tanaim, tritici, mellis, piscium, avium fertilissima: urbes habet ligneas, *Rhezan* ad ripam Occæ sitam, & *Corsiram*, & *Collugam* & *Tullam*, juxta quam Tanais fontes conspiciuntur. *VVorotinensis* ducatus tribus à *Colluga* miliaribus civitatem habet, & castrum ejusdem nominis. *Severia*, ducatus est ingens & rebus omnibus adfluens; vastos habet & desertos campos: oppida cõplura, inter quæ præcipua hæc sunt *Starodub*, *Novogrod*, *Sievierski* & *Czernigovv*. Silvæ hermellis, aspreolis & martibus abundant, mellis quoque copiam ingentem ex apibus subministrãt. Gens propter assidua cum Tartaris bella armis adsueta est, & manu prompta. *Smolenski* ducatus ad Borystenem situs urbem habet cognominem, quam parte una Brysthenes alluit, parte altera cingunt altę fossarum indagines acutis stipitibus armatæ. Sunt & ducatus provinciæque *Mosaiskia*, *Bielskia*, *Rschovia*, *Tvveria*, *Pskovia*, *Vodzka*, *Corella*, *Bieleiezioro*, *VVolochda*, *Vstiuga*, *Iaroslavia*, *Rostovv*, *Dvvina*, *Susdali*, *VViathka*, *Permia*, *Sibior*, *Iugra*, *Petzora*, & *Novogrodia magna*, quam illi vocant *Novvogrod VVielki*, in qua urbs ejusdem nominis amplissima, ipsam Romam magnitudine superans. *Petzora* nomen habet à fluvio quem utrimque montes & inviæ rupes muniunt. Sunt & aliæ regiones magno duci vectigales ad septentrionem longo tractu terrarum porrectæ, ut *Obdora*, in qua est idolum *Zolota Baba*, hoc est aurea anus, *Condora*, *Lucomoria*, & *Lappia*. Sunt in Moschovia multi & magni lacus, *Ilmen* Ruthenis *Ilmer*, *Ladoga*; lacus albus incolis *Bielejezioro*. Flumina etiam ampla & multa sunt: *Borysthenes* vulgo *Nieper* & *Nester*, vel cum adjectione litteræ *Dnieper* & *Dnester* appellatur. *Turuntus*, is est *Ptolemæo* qui *Herbersteinio* est *Rubo*, incolis *Dvvina*. *Rha Ptolemæi* nunc *Volga* & *Edel*. *Tanais* Italis *Tana*, accolis *Don*. *Occæ* fluvii caput est in provincia Msczenek. *Montes Riphæos* de quibus *Plinius* lib. 4. cap. 12. *Mela* etiam lib. 3, baro ab *Herberstein* in sua Moschovia scribit, in sola Moscovia videri; qui, quia perpetuis nivibus & glacie rigeant, transiri facilè non possint. Hercynia silva magnam Moschoviæ partem occupat, ipsaque passim positis ubique ædificiis incolitur; jamque longo labore hominum rarior facta, non eam sicuti plerique existimant, horridam densissimorum nemorum

Lacus.

Flumina.

Montes.

Silva.

morum impenetrabiliumque ſaltuum faciem oſtendit. Habet Moſcovia templa innumera & ſumptuoſa, ac monaſteria valde multa. Gubernationis negotia & juſtitiæ adminiſtrationem dux, per duodecim conſiliarios aſſiduè in aula præſentes obit. In hos, præfecturæ arcium & civitatum in toto Moſchi imperio diſtributæ ſunt: qui literas & libellos ſupplices principi inſcriptos accipiunt, ejuſdemque nomine reſpondent. Princeps enim ipſe nullas epiſtolas accipit, nec ullis ad ſubditos ſuos, vel alios etiam principes ferè, literis manu ſua ſubſcribit. Epiſcopi ex monachis quorum monaſteria frequentiſſima in Moſchi imperio, omnia tamen ejuſdem veſtitus & ordinis, (cujus *D. Baſilium* autorem referunt) velut ſanctioris vitæ hominibus, deliguntur, & ſunt in univerſo Moſchorum imperio undecim, quos *VVladicas* illi, id eſt, œconomos & diſpenſatores ſuâ linguâ nominant. Sacerdotes verò & presbyteros, *Poppos* ſeu *Archipoppos*. Horum metropolita (qui à Conſtantinopolitano patriarcha olim confirmabatur, nunc à ſolo magno Duce delectus per duos aut tres epiſcopos conſecratur, ac cum libet Principi, removetur) Moſcuæ ſedem habet. Huic metropolitæ ſubjecti ſunt duo archiepiſcopi, alter Novogardiæ magnæ ad *Lovvtam* flu. alter Roſtovii. Nec Academiæ vel Collegia in toto Moſchi imperio ulla exiſtunt. Religio Moſcovitis græca: quam anno Domini CIↃ CLXXXVII admiſerunt. Itaque Sp. Sanctum tertiam ſanctæ Trinitatis perſonam à ſolo Patre procedere arbitrantur. Sacramentum Euchariſtiæ celebrant pane fermentato, calicis uſum univerſo populo concedunt. Nullis ſacerdotum ſuffragiis, nullâque propinquorum aut amicorũ pietate juvari mortuorum manes putant, fabuloſumque credunt purgatorii locum. Libros ſacros ſuo idiomate legunt, eorumque uſum populo non denegant. *Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum* atque *Gregorium* in linguam illyricam traductos habent; ex his aut etiam ex *Chryſoſtomo*, *Baſilio*, *Nazianzeno* homilias publicè pro concione ſacerdotes legunt; neque enim oratores cucullatos, (verba ſunt *Iovii*) qui advocato populo concionari & ambitioſè nimis atque ſubtiliter de divinis diſſerere ſoliti ſint, admittere fas putant; quoniam rudes imperitorum animos ſimplici potius doctrinâ, quàm altiſſimis arcanorum interpretationibus diſputationibusque ad ſanctiorum morum frugem evadere arbitrantur. Matrimonia contrahunt; bigamiam concedunt, ſed vix legitimum matrimonium eſſe putant. Adulterium non appellant, niſi quis alterius uxorem habuerit. Gens aſtuta & fallax, magis ſervitute quàm libertate gaudens. Omnes ſe Principis ſervos fatentur. Moſcovitæ domi opiparè potiùs quam lautè vivunt; namque omnium ferè cibariorum genere quæ vel à luxurioſiſſimis deſiderari poſſunt menſæ eorum & parvo pretio inſtruuntur. Gallinæ ſiquidem & anates ſingulis ſæpè argenteolis tenuibus nummis veneunt. Venatione & aucupio, uti apud nos, nobiliora obſonia parantur. Vino nativo penitus carent: itaque utuntur advectitio, ſed in feſtis conviviis duntaxat. Habent & cereviſiam, quam æſtate injectis glaciei cruſtis infrigidant. Sunt & qui in deliciis habeant ſuccum ex ſubauſteris ceraſis expreſſum, qui perſpicui & purpuriſſantis vini colorem jucundiſſimum & ſaporem non ingratum refert. Nobile linum, & cannabim in reſtes, multaque boum tergora & maſſas ceræ ingentes, Moſcovitæ in omnem Europæ partem mittunt.

Senatores. *Ritus & mores.* *Victus.* *Mercimonia.*

Nomen. MOSCHOVITARUM nomen recens est, quamquam de *Moschis* Sarmatarum affinibus *Lucanus* poëta in Pharsal. meminerit, & *Plinius Moschos* ad Phasidis fontes supra Euxinum ad orientem constituat. Horum regio hac tabulâ describitur, quæ cùm descriptione proxima à nobis delineata sit, ea duntaxat hic referemus quæ ibi non attigimus. *Soli fertilitas.* Regio hæc campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. Melle adeò abundat, ut in vastis silvis, in specubus & excavatis roboribus aliquando toti mellis montes reperiantur, & homines feræque in illos mellis lacus improvidi delapsi, ibi immersi tanquam mus in pice periclitentur, quod è sequenti narratione, è *Pauli Iovii* Moscovia planius patebit. Is refert, *Demetrium* legatum narrare solitum cum multo omnium risu: agricolam quendam quærendi mellis caussâ in prægrandem cavam arborem supernè desiliisse, eumque profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse, cùm vox opem implorantis in ea silvarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequivisset. Ad extremum verò desperatâ salute mirabili casu ingentis ursæ beneficio, inde extractum evasisse, cum forte ejus belluę ad edenda mella more humano se demittentis, aversos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exsiliendum tum tractu ipso, tum multo clamore concitasset. Lini & cannabis regio fertilissima est. Nulla auri argentive vel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos vena, secturaque reperitur; nullumque est totâ regione vel gemmarum vel pretiosi lapilli vestigium. Omnis generis feris & avibus abundat. *Animalium varietas.* Capitur quoque avis subnigra puniceis superciliis, magnitudine anseris, quę pullparum sapore phasianorum superat dignitatē, Moscoviticâ linguâ *Tetrao* nuncupata, quæ *Plinio Erythratao* vocatur, Alpinis populis, & maxime Rhetis cognita. Moscoviæ dux in omnes pariter jus vitæ, necisque possidet, ac Moscovitæ opiniones sui Principis etiam in religione habent pro lege immutabili. Voluntas namque Principis, voluntas Dei habetur ab omnibus, clavigerque, cubicularius, atque exsecutor voluntatis divinæ esse existimatur. Atque hac de caussa nemo refragatur ullibi voluntati Principis, *Imperiũ.* etiamsi nocitura non modò sibi, sed toti regno ac genti præcipiat; cùm ejus nutus dicta atque facta, aliquando nefanda etiam, detestanda & execranda adorent & exosculentur, quod omnes juxtà politicos & ecclesiasticos, durissimâ servitute sibi subditos atque subjectos habeat. Uxorem autem ducturus, coactis è toto suo regno præstantissimis formâ & corpore puellis, quam vult uxorem deligit, & cæteras principibus & nobilibus uxores collocat. Moscoviæ urbium omnium longè clarissima ea quæ vulgò *Moskvva*, vel *Mosco*: sedes patriarchæ, ac Magni Ducis regia. *Urbes.* Ad ipsum urbis caput Neglinna fluviolus, qui frumentarias agit molas, Moschum amnem ingreditur, peninsulamque efficit, in cujus extremitate arx ipsa cum turribus ac propugnaculis admirabili pulchritudine, Italorum architectorum ingenio constructa est. In subjectis urbi campis capreolorum & leporum incredibilis multitudo reperitur, quos nemini plagis & canibus sectari licet, nisi princeps id ad voluptatem intimis familiaribus vel peregrinis legatis indulserit. Tres

ferme

RUSSIA
cum Confinijs
Mourmanskoy more
Lappia
Lappmarck
Albium mare
Carelia
SUECIA
Finlande
Daniae
EUROPAE PARS
Prussia
Polonia
Littaw
Wologda
Wolodimera
Moscovia
Severa
Cazan
Permia
Wiatka
Condora
Obdora
Iugoria
Pega orda
ASIAE PARS
TARTARIAE PARS
Turcmen
Calmucki
Iurmen
Astracan
Circassi
Petigori
Cabarda
Crimea, seu
Podolia
Moldavia
Pontus Euxinus
MARIS CASPII PARS
Miliaria Germanic.
Occidens
Oriens
Septentrio
Meridies

fermè urbis partes duobus alluuntur fluminibus, reliqua vero latissimâ fossâ, atque eâ multâ aquâ ex ipsis amnibus corrivatâ, præcingitur. Urbs etiam ab adverso latere alio flumine, quod *Lausa* dicitur, munita est, id pariter in Moschum paullò infra urbem evolvitur. Distat hæc à Cracovia Poloniæ metropoli milliaribus 320. Eam verò anno CIↃ IↃ LXXXI Tartari Præcopenses totam funditùs exusserunt, magnâ multitudine in tam populosa urbe fumo exstinctâ, in ipsa dominicæ ascensionis die. Domus ejus universim paullo ante illud incendium ad 41500 fuere numeratæ. Sunt porrò in Moscovia præter metropolim de qua jam diximus, urbes, duæ quidem archiepiscopatus, octodecim autem episcopatus dignitate nobiles. Archiepiscopales sunt *Rostovia* (*Rostovv*) & *Novogrodia*. Hæc non multis ante annis totius Moscoviæ caput fuit. Perpetuâ quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur: nam Polum arcticum ab horizonte sexagintà quatuor gradibus elevatum videt, sex ferè gradibus ipsâ Moschuâ ab æquatore remotior, quâ cœli ratione solstitii tempore propter exiguas noctes, continuatis ferè Solis ardoribus æstuare perhibetur. Episcopales sunt *Corsira*, *Rezania*, *Columna*, *Susdalia*, *Casanum* (*Cazan*) in Volgæ ripa à quo Cazaniorum horda nomen ducit; distat à Volgæ ostio Caspioque mari quingentis millibus passuum. *Volochda*, *Tvveria*, *Smolensko*, *Pleskovia*, *Staritia*, *Slobodo*, *Iaroslavia*, *VVolodimiria*, quæ urbs quoque regiæ nomen adepta est, eaque ad ortum Solis ducentis amplius milliaribus à Moschua distat, eóque sedem imperii ab strenuis Imperatoribus necessariâ ratione translatam ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia adversus Scytharum irruptiones opponerent, *Mosaysko*, urbs *S. Nicolai* (*S. Nicolas*) *Sugana*, *Vstiug* & *Gargapolia*. Emporia totius regni celeberrima sunt, *Astrachan* ad mare Caspium, quo merces Persarum & Armeniorum deferuntur: & urbs *S. Nicolai* ad quam Angli & Hollandi navibus commeant, ac pannos aliasque merces important, quæ hinc Vologdam transferuntur. Est & suprà Casanum centesimo & quinquagesimo milliari ad ingressum amnis Suræ *Surcicum* oppidum, à *Basilio* conditum, ut in ea solitudine mercatoribus ac viatoribus, qui de rebus Tartaricis ac ejus inquietæ gentis moribus proximos finium præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Sunt & aliæ urbes ac plurima minorum gentium oppida quæ brevitatis studio omittimus. Lætatur Moscovia fluminibus plurimis; inter ea agmen ducunt *Borysthenes*, cujus fontes, *Herodoto* ignoti, sunt ad pagum Moscoviæ *Dniepersko* in silva *VVolkonski*, unde per Lithuaniam & Russiam defluens, Smolensko oppidum & Kioviam præterlabitur: postea circa Chmielnicco recipit fluvium *Bog*, ac tandem in Euxinum Pontum exoneratur: longitudo ejus est plus CCC milliarium Germanicorum. *Turuntus* qui & *Rubo* ac *Dvvina*: hic haud procul à fontibus Borysthenis ortus, ad Rigam Livoniæ se in mare Balthicum exonerat. *Rha* qui & *Volgo* & *Edel*; ortum habet è lacu cognomine, qui XXV milliaribus à Moschovia abest versus Lithuaniam. Hic cornutis errans flexibus, multisque receptis fluminibus, in mare Caspium ostiis LXX influit. *Tanais* vulgo

Cœli ratio

Flumina.

vulgo *Don*, hic à ſeptentrione ruens magno impetu, Nilo opponitur. Ejus fontes *Herodotus* ponit in paludibus; *Mela* & *Lucanus* in Rhiphæis montibus. Fuere qui per mare Caſpium eum labi arbitrati ſunt, quos etiam ſequutus eſt in ſua periëgeſi *Dionyſius*. Sed errant: nullus enim fluvius ex mari Caſpio in Mæotim paludem, aut in pontum Euxinum decurrit. Oritur autem Tanais non in Rhiphæis jugis, ſed in ſilvæ cujuſdam ingenti lacu *Ivvanovvo Iezioro* gentili lingua dicto, non longè à Tulla urbe, ex quo etiam lacu *Scad* amnis in occidentem fluens naſcitur. *Occa* qui multa præterlapſus oppida, infra Novogrodiam inferiorem Volgam ingreditur. Moſcovitæ illyricâ linguâ, illyricisque literis utuntur, ſicuti & Sclavi, Dalmatæ, Bohemi, Poloni & Lithuani. Ea lingua omnium longè latiſſima eſſe perhibetur: nam Conſtantinopoli *Ottomanorum* in aula familiaris eſt. In hanc linguam ingens multitudo ſacrorum librorum, induſtria maximè *D. Hieronymi* & *Cyrilli* tranſlata eſt. Anni apud eos non à natali Chriſti, ſed ab ipſo Mundi

Ritus & mores.

initio numerantur, qui non à menſe Januario, ſed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent ſimplices, ſumma Principum & juſtiſſimorum hominum æquitate conditas, & propterea populis valde ſalutares, quoniam eas ullis cauſidicorum cavillationibus interpretari atque pervertere non licet. De furibus, ſicariis & latronibus ſupplicium ſumunt. Quum de maleficiis quæſtionem habent, reos multa gelida aqua ſuperne demiſſa perfundunt, quod intolerandum tormenti genus eſſe perhibent. Nonnunquam obduratis & contumacibus, ut confeſſio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues convelluntur. Tunicas oblongas Moſcovitæ, ſine plicis, manicis ſtrictioribus, Hungarorum ferè more geſtant: ocreas ferè rubeas eaſque breviores, ut quæ genua non attingant, ſoleaſque ferreis claviculis munitas habent: ventrem nequaquam ſed femora cingunt: atq; adeo pubetenus, quo magis promineat venter, cingulum demittunt.

Veſtitus.

Regio. LITHVANIAM à lituo, id est, cornu & tubâ venatorum, eo quod regio illa frequentes venationes exerceat, appellari voluerunt. Quam sententiam *Matthias à Michou* rejiciens, aliam de Lithuaniæ etymo sententiam ponit, tradens: quosdam Italicos ob Romanorum dissensiones desertâ Italia Lithuaniam ingressos, regionem Italiam, gentem italos dixisse: eam verò per pastores Litaliam & gentem Litalos, litera præposita cœpisse nuncupari. Ruthenos autem & Polonos eorum vicinos majore immutatione factâ, usque in hodiernum diem regionem Lithuaniam, gentes verò Lithuanos appellare. Regio amplissima est, Moschoviæ proxima, habetque ad ortum illam partem Russiæ quæ magno duci Moscoviæ paret: ab occasu Podlassiam, Masoviam, Poloniam; & aliquantum deflectens ad septentrionem Borussiæ fit contermina: respicit vero à septentrione Livoniam & Samogitiam: à meridie Podoliam & Volhiniam. *Cœlum.* Cœlum hic inclemens, hyems asperior. Multum ceræ ac mellis quod silvestres in silvis apes conficiunt, atque etiam picis; *Solum.* frumentum quoque abunde præbet hæc regio, seges verò raro ad maturitatem pervenit. Vino non nisi importato utitur & exotico: ejus enim proventu caret, ut & sale, quod ex Britannia venale accipit. *Animalium varietas.* Animalia omnis generis, sed parva producit: in silvis etiam quibus regio operta est, uri, alces, bisontes, equi silvestres, onagri, cervi, damæ, capræ, apri, ursi, martes & reliqua genera ferarum magno numero stabulantur. Et ut avium & inprimis ficedularum copiam taceã: est in Lithuania & Moschovia animal voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine canem, facie felem, corpore & caudâ vulpem referens, colore nigrum. *Imperium majorum.* Fuit gens Lithuanorum annis superioribus adeo obscura & contempta apud Ruthenos, ut principes Kiovienses ab eâ sola perizomata & subera ob egestatem & soli sterilitatem in signũ subjectionis exigerent, donec *Vithenes* dux Lithuanorum sumptis virium incrementis, negaret tributum, quin & jugo principibus Russiæ injecto, eos adegerit ad tributa pendenda. Hujus posteri hostilibus & subitis incursionibus finitimas gentes invadebant & diripiebant: donec cruciferi teutonici ordinis eos debellare & opprimere cœperunt, tam diu donec ad *Olgerdum* & *Keystutum* duces Lithuaniæ successive pervenerunt. Post vero *Iagiello* dux magnus Lithuaniæ factus est, qui postea & *Vladislaus* appellatus. Hic à cruciferis & Christianorum exercitibus sæpenumero pressus, Deo miserante ad Polonos declinavit, & christianam religionem amplexus baptismatis sacramento initiatus, ductâ in matrimonium *Heduigi* regina Poloniæ, rex Poloniæ factus est. Terram vero Lithuaniæ germano suo *Skirgelloni* tanquam supremo duci Lithuaniæ regendam commisit. *Vrbes.* Lithuaniæ magnus Ducatus nunc in decem Palatinatus seu Provincias præcipuas est divisus, quarum metropolis & caput hoc tempore est *Vilna*, indigenis *Vilenski*, Germanis autem vulgo *die VVilde*: quæ ad Viliæ & Vilnæ confluentes anno MCCCV à *Gedimino* duce condita, nunc est sedes Palatini inter Lithuanos primi, & Episcopi romanæ obedientię, Leopoliensi Archiepiscopo subditi, & metropolitani Russiæ: qui septem sub se Episcopos græci ritus habet, *Polociæ*, *Volodimiriæ*, *Lucæ* in Volhinia, *Luczko*, *Pinscæ*, ad Pripetium flu. *Kioviæ*, *Præmisliæ & Lepoli.* Est autem Vilna copiosa, ampla & cele-

LITHU
ANIA
Miliaria Lithuanica communia
5 10 15 20 25 30
SEPTENT.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
MARIS
BALTICI PARS
LIVONIÆ PARS
MOSCOVIÆ
DUCATUS SEVERIENSIS
Crimea seu Tartaria Precopensis
Podlachia
Volyn
Russia
Volynia ulterior
Mazo:
Cuiavia
Prussia
Polesia
Podolia
Lithuania
Gotland
Hoeburch
Riga
Wenden
Kokenhaus
Birze
Kowno
Troky
Grodno
Minsk
Mohilow
Smolensk
Witepsk
Poloczk
Wilna
Curlan
Tilsa
Konigsberg
Dantzick
Elbing
Thorn
Bromberg
Gnezna
Posna
Breslaw
Radom
Lublin
Chelm
Dubna
Sandomire
Krasnistaw
Samoscie
Leopolis
Przemysl
Halicz
Kamieniec
Braclaw
Lucko
Kyouia
Brest
Pinsk
Mozyr
Czernihow
Nowogrod
Orsa
Oczakow
Sroka
Szepanowice
Calonia
Borysthenes
Nyester flu.
Bog sive Bog
Semflu

& celeberrimi nominis, muro cincta & portis, quę nunquam clauduntur. Templa pleraque sunt lapidea, quædam etiam lignea. Elegans est Bernardinorum cœnobium, secto ex lapide, venustâ structurâ clarum. Quemadmodum & Ruthenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moschovia allatas distrahunt. Secundus Palatinatus est *Trocensis*, cujus oppida sunt *Grodna* ad Cronium flu. ubi *Stephanus* rex Poloniæ obiit. *Lavvna* ad Croni & Viliæ confluentes, *Kovvno*, *Lida & Vpita*. Tertius Palatinatus est *Minscensis*, ibi *Minsko* civitas & arx *Keidanovv*, *Radoskovvice*, *Borissovv*, *Lohoisko*, *Svvislocz*, *Bobroisko & Odruczko*. Quartus Palatinatus est *Novogrodensis*, in quo *Novogrodeck* civitas ampla & lignea, *Slonim*, *VVolkovisko*, *Msczibovv* & alia oppida complura. Quintus Palatinatus est *Brestiensis* à Brestia civitate ampla & lignea sic denominatus, & in hoc civitas *Pinsko*. Sextus Palatinatus est *Volhiniæ*, in qua *Luczko*, Episcopi sedes, *Volodimiria*, *Krzemenesia*. Septimus Palatinatus est *Kioviæ*, quæ urbs quondam amplissima & vetustissima, ut ruinæ quæ ad sex milliaria se extendunt, facile indicant, fuit ad Borysthenem sita. Ibi sunt *Circass*, *Kaniovv & Moser* oppida. Octavus Palatinatus *Miecislaviensis* ad Sosam & Borysthenem in finibus Moschoviæ, ibi *Miecislavia*, *Dambrovvna*, *Copysz*, *Sklovv*, comitatus, *Mohilovv*, *Bychovv*, *Reczycza*, *Strißin* oppida cum arcibus sita sunt. Nonus Palatinatus est *Vitebsciensis*; in quo *Vitebsk* civitas ad Duinam fluvium sita, & *Orsha* ad Borysthenem. Decimus Palatinatus est *Polocensis*, qui à *Poloczko*, ad Polotæ & Duinæ confluentes inter Vitebscam & Livoniam interjectâ nomen sortitus: ibi *Disna*, *Drissa & Druha* oppida cum arcibus visuntur. Hisce expositis demus Lithuanię suos amnes. Lithuaniam à parte orientali terminant *Oscol*, *Iugra*, minor *Tanais*. hi & plurimi alii in Tanaim defluunt. Est & in dominio Lithuanorum Borysthenes qui ex terra plana & palustri ortus, per Russiam delatus in Pontum Euxinum tandem exit. Sunt & *Vilia*, & *Niemen*: hic valde flexuose decurrit: navesque deferens & merces, tandem in mare Prutenicum suas aquas exonerat. *Dvvina*, & alii, quibus ut & lacubus & stagnis irrigua est. Omnes autem isti fluvii & lacus maximam piscium copiam subministrant, suntque pisces optimi ac gratissimi saporis. Est præterea regio silvis operta, quæ admodum magnæ sunt, decem, aliquando quindecim milliarium. Provinciarum autem Lithuaniæ Palatinos & Castellanos *Sigismundus Augustus* Poloniæ rex in comitiis Lublinensibus in unum Reipublicæ corpus, cum Polonis univit; & certum singulis Proceribus, Episcopis, Palatinis & Castellanis Lithuanis locum ac ordinem in Senatu regni attribuit; ita ut ex universo regno Poloniæ omnibusque Provinciis illi conjunctis, sint in Senatu Episcopi quindecim, Palatini triginta unus, Castellani majores triginta, minores quinquaginta, & qui officiales regni nominantur, Marschalci regni & curiæ Cancellarii ac vice-Cancellarii ac Thesaurarii 2, de quibus in Polonia latius. Solvuntur apud Lithuanos facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atque iterum nubunt, & inter se matronę palam concubinos habent maritorum permissu, quos connubii vocāt adjutores: contra pellicatus viris probro datur. Cùm quis forte capite damnatus fuerit, de seipso, jubente domino, supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogitur; quod si recusaverit, tantisper minis & verberibus exagitatur, donec mortem sibi inferat. Armenta victum præbent, multo lacte utentibus. Panis vulgi

Flumina.

Silvæ.

Senatores.

Mores.

Victus.

vulgi nigerrimus est, ex siligine aut hordeo unà cum furfuribus. Divitum autem albissimus, ex puro tritico pinsitur. Vini apud eos rarissimus usus: cereali poculo multi utuntur, plebeium vulgus aquâ. Cerevisiam coquunt diversimodè & ex variis granis, puta, frumento, siligine, hordeo, avena, milio, sed insipidam. Medone & spisso & tenui & vario modo cocto abundant, atque illo reficiuntur & inebriantur. Lithuania difficilis aditu ac quodammodo inaccessa, aquis omnia obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habiliora: paludibus & stagnis altâ glacie concretis, niveque superinfusâ fiunt omnia mercatoribus pervia. Opes apud eos præcipuæ, animalium pelles, mustelinæ, vulpinæ & pretiosiores, ut ictidibus (quas martes vocant) & scythicis mustelis detractæ, quibus sebellinis nomen est. Ex his magnum quæstum faciunt, ut ex cera, melle, cinere & pice. Omnis item roborea illa materia quæ *VVagenschot* nostratibus dicitur, & ex qua in Germaniæ inferioris & Belgicæ maritimis regionibus universa ferè lignea opera architectonica, tam publica quam privata, domorumque magna ex parte supellex & utensilia parantur, his partibus cæditur, illincque ad nos per Balthicum & Germanicum mare advehitur. Sed de Lithuania satis: de reliquis nunc paucula subjungamus. Sequitur in titulo nostro *Samogitia* (quod eorum lingua terram inferiorem sonat) Russis *Samotzkasemla*: regio septentrionalis & satis ampla, Lithuaniæ proxima, silvis & fluminibus circumsepta, quinquaginta milliarium longitudine. A septentrione Livoniam habet, ab occasu mari Balthico sive Germanico, qui sinus Balthicus propriè nuncupatur, nonnihil versus septentrionem reflectendo, alluitur: vicina est etiam Borussia. Abundat nobilissimo, candidissimo ac purissimo melle, quod in omni arbore excavatâ invenitur. Oppidum nullum habet, non arcem: nobiles in tuguriis vivunt, rustici in casis. Gens hujus regionis procera & pulchræ staturæ, agrestis tamen & incultis moribus, parco victu vivens, sitim aqua sedare solita, raró cerevisia aut medone. Auri, argenti, æris, ferri, vini ante nostra tempora expers & ignara. Apud hos licitum erat uni viro plures habere uxores, & patre mortuo novercam, fratreque fratriam in uxorem accipere. Gens præterea ad divinationes & auguria proclivis. Præcipuum Numen Samogiticum erat ignis, quem sacrosanctum & perpetuum putabant, qui in montis altissimi jugo assidua lignorum appositione à sacrorum sacerdote alebatur. Tertium locum tenet *Russia*, quo nomine hoc loco *Russiam* meridionalem sive *Nigram* intelligimus, cujus urbs primaria *Leopolis* emporio & archiepiscopali sede celebris. Districtus præter Leopoliensem sunt, *Halicensis*, *Belzensis*, & *Præmisliensis*. Restat denique *Volhinia* quæ inter Lithuaniam, Podoliam & Russiam sita: frugibus abundat propter agri fertilitatem. Incolæ strenui & bellicosi sunt, Ruthenicoque idiomate utuntur. Regio hæc ad magnum Lithuaniæ ducatum pertinebat, sed nunc regno Poloniæ adjuncta est. Districtus habet tres, *Lucensem*, *Volodimiriensem* & *Cremenecensem*: suntque tres civitates provinciales *Luczko*, *VVolodimiria*, & *Krzemenec*, quæ complura oppida & munitiones subjectas habēt. Lacus hîc & stagna plurima piscibus referta, ac silvæ feris. Est & in hac tabula *Podolia* sita ad Tyram flu. qui *Nyster* dicitur; regio est fertilissima, semel seritur, ter metitur: pratis ita luxuriat, ut sæpè boum cornua vix è gramine appareant. Vrbes præcipuæ sunt *Camieniet*, *Bar*, *Miedziboſz*, *Brezania* & *Braslavv*. Sed de hac tabula quæ dicta sunt hactenus, sufficiant, ad Transsylvaniam pergimus.

Mercimonia. *Samogitia.* *Soli fertilitas.* *Mores.* *Russia.* *Vrbs Leopolis.* *Volhinia.* *Podolia.*

Regio. TRANSSYLVANIA Daciæ veteris pars est mediterranea, quam Ripensem Romani dixere. Nomen nunc habet à silvarum montiumque ambitu; silva est Hercynia; mons Carpathus. Dicitur & Septemcastrensis vulgò, nomine à voce Germanis *Siebenburgen* mutuato, ac *Erdeli* Hungaris. Terminant eam ab occidente Pannonia, à septentrione Polonia, ab austro Valachia, ab oriente Moldavia. Est autem Transsylvania rerum omnium feracissima: ac frumenti per universam hanc regionem magna est ubertas. *Soli fertilitas.* Præter experientiam quotidianam testatur id *Trajani* nummus in quo Ceres erecta, dexterâ tenens cornu Amaltheæ, lævâ tabellam, cum hac epigraphe *Abundantia Daciæ*. Vinum fert præstantissimum ad Albam Iuliam, Devâm, Egmedinum, Birthelbinum, Fenuscium. Fructuum item magna copia est, inter quos, ut reliquos omittam, præstantissima pruna damascena vulgò dicta, mala cotonea, cerasa dulcia, quæ cum marosticanis Italicis conferri possunt, melopepones, vulgò melones, præstantissimi; herbæ etiam nobiliores passim crescunt. Rhaponticum, centaurium majus, gentiana maxima flore flavo & purpureo, rhodia radix, absinthium ponticum, libanotis prima *Theophrasti*, crocus aliæque sexcentæ. Metallorum fodinæ nobiles permultæ. Auri etiam ad Sculattin: quæ Zulakna dicitur Hungaris, & ad *Rimili Dominurdz*, quod sonat rivulum dominorum. His locis exscinduntur glebæ auri purissimi, cujus effossi statim usus esse possit sine ulla accurata separatione. Auri hanc ubertatem testantur frequentes Romanorum nummi aurei qui his locis sæpè effodiuntur: quorum parte alterâ viri est effigies cum petaso, & hac inscriptione C.CATO; parte alterâ Dacia forma divæ, libellum dexterâ tenens cum inscriptione AVR:PVR. Argenti fodinæ sunt ad *Offera* & *Radna*. Cuprum iisdem montibus effoditur quibus aurum & argentum. Chalybs ad *Cyk*; ferrum ad *Thorosco* & *Vaidahuntadæ*: sulphur & antimonium in cupri fodinis. Salis autem fossilis tanta copia est, ut vicinis regionibus abundè subministret. Boum præterea tanta multitudo, ut etiam prægrandes singuli singulis sæpè florenis vendantur. *Animalium varietas.* Quid dicam de equis, quos generosos & præstantes producit, queis per se mollis alterno crurum explicatu glomeratio? Quid avium varia genera commemorem? Aquilas, falcones, phasiones, perdices, pavones silvestres, gallinagines, scolopaces *Olympio*, *Rusticulas Plinio*, vulgò *Sneppas*, & gallos? Quid aquatiles, cygnos, tardas & onocrotalos? Et ut ab avibus ad feras transeam: habet hæc regio saltus prægrandes ac nemora ingentia, in quibus uri, bubali, alces, cervi immanis magnitudinis, lynces, martes, mures pontici, ursi, damæ & lepores albi. Coluere hanc regionem jam olim variæ gentes *Iazyges*, quorum etiam hodie reliquiæ sunt in Hungaria: *Imperium majorum.* tum *Metanastæ* etiam *Plinio* nominati, & *Getæ*, *Bastarnæ*, *Sarmatæ*, *Græci*, *Romani*, *Scythæ*, *Saxones*, *Hungari*. Romani eam serò debellarunt. Nam *Trajanus* Imperator victo *Decebalo* Dacorum rege, primùm eam in provinciæ formam redegit, urbemque Zarmizegethusam vocavit de suo nomine *Vlpiam Trajanam*. Eam *Galienus* ducentos post annos amisit, exque eo tempore humanitate sermoneque & elegãtiis Romanorum depositis, cœperunt incolæ ferociam barbariemque pristinam repetere, Valachorum etiam nomine adsumpto. Post Romanos Scythæ *Attila* duce hæc loca insederunt, septemque sedes liberas sibi exstruxere. Scythis Saxones successerunt

TRANSYL VANIA
Miliaria Germanica
2 4 6
RUSSIÆ PARS
MOLDAVIÆ PARS
WALACHIÆ PARS
HUNGARIÆ PARS
SEPT. 60 TENT.
MERI 60 DIES
OCCI DENS
ORI ENS
58
59
61
62
48
47
46
Carpatus
Sed Marcos
mons a Rußis Bießeid dietus
Colonia
Zekou
Guozdziecz
Cernovvez
Snatin
Pudno
Sereth
Tartros
Zatmarbanya
Zazar
Varalia
Zehota
Villæ walachorum
Kereffew
Feketheto
Belenel
Fenes
Kapolna
Schatenapurg
Zalom
Bergstet
Altemberg
Kaprontza
Rodna
Dubestritz
Schippersdorf
Waldorf
Tottfalwa
Bistritz
Wembe
Regen
S. Georg
Maros
Monaros
Iordia
Byrcke
Korlegitz
Sakad
Com: Gyrgio
Sed Chyck al Czick
Bethlen
Dees
Feck
Almas
Buda
Apehit
Mikelsdorf
Teleck
Torreburg
Torda
Clausburg
Coloswar
Pogarpogat
Ludas
Dobacé
Kockelburg
Blasendorf
Schinen
Pered
Oberwintz
Egedyn
Medwisch
Meggesch
Keßel
Langtal
Schaßburg
Seschwar
Pratorf
Syrto
Alben
Rosental
Wurmloch
Byrgetz
Werd
Schresten
Schaten
Groß Schurn
Dalmen
Sed Kysdy
Altlandt
Sed Reps
Meburg
Budendorf
Nußladt
Stem
Schellim
Fogaras
Rotberg
Saka
Feck
Blechedorfer
Ruchnosen
Rotbach
Petersberg
Widenbach
Neustat
Rosenau
Turtzfest
Totros
Marienburg
Kronstat
Rudhom
Pagi Siculorum
Bachono
Tartea
Dorfen
Cerne
Wolkédorf
Land vor dem
Abrudbanya
Zalatna
Iffemberg
Weißenburg
Alba Iulia
S. Michel
Tharma
Grad
Rapolt
S. Giorgh
Ioffy
Pest
Bartza
Hunyad
Banizka
Ianosi
Morsenes
Raczest
Vardia
Wintz
S. Francisco
Kotzir
Zazuar
os Broß
Neppendorf
Hermestat
Aw
Zelten
Rotthurn
Michelsberg
Schaid
Lech
Varhel
Hatzag
Hat zag Vallis
Roffy
Orlæ Angustiæ
Eisen thor
mons vas kapu
Transalpina
Argisch
Pitest

runt *Caroli Magni* tempore, qui patriâ desertâ hæc loca insedere, exstructis septem ad Scytharum exemplum urbibus liberis. Postremò etiam *Hungari* alios subsequuti, partim loci vicinitate allecti se Dacis miscuere: partim injuriis provocati; sub *Stephano* Pannoniæ rege quē sanctum indigitant, totam istam regionem expugnavere. Ab his structa sunt etiam aliquot oppida. Pars Transsylvaniæ montosa, serò devicta est à *Matthia Hunniade* qui *Corvini* cognomentum habuit, posteaque à *Stephano* Hungariæ rege. *Matthias* ille *Draculam* quendam Transsylvaniæ montosæ Vaivodam hominem inauditæ crudelitatis vivum cepit, & post decennii carcerem pristino loco restituit. Transsylvania nunc in tres dividitur nationes suis inter se moribus & legibus dissidentes & distinctis terrarum locis provinciam incolentes, videlicet in *Saxones, Ciculos,* & *Hungaros. Transsylvani Saxones* sicut cæteræ nationes omnes Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectū. Vrbes & arces incolunt munitissimas, & cæteris nationibus præstant. Sedes eorum sunt septem, nempe *Zarvvariensis, Zabesiensis, Millenbach, Reusmark, Segesburgensis*, *Schesburg* fortè, *Ollezna*, *Schenkerstul* & *Rupensis*, sed *Reps* fortè, quæ singulæ pagos aliquot subjectos habent. *Ciculi* Moldaviæ finitimi à Scythis oriundi, suis legibus & moribus vivunt, suaque officia sorte distribuunt. Hi in septem sunt divisi regiones quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: *Sepsi, Orbai, Kysdi, Czyk, Gyrgio*, *Marcus Zeek*, *Aranyas Zeek*. *Hungari* & nobiles Transsylvani passim intermixti Saxonibus cum Ciculis, propemodum tam sermone, quam vestitu & armis conveniunt. Omnes simul Transsylvani ad nonaginta & amplius armatorum millia suppeditant. Sunt autem in Transsylvania septem urbes celebriores locorum intervallis distantes, inter quas *Cibinium* est metropolis & *Hermanstat* dicitur. Sita in planitie, nullis prope montibus impeditur, quin se in admirabilem latitudinem aperiat. Non multò minor est Viennâ Austriæ, arte & naturâ multò est munitior: nam propter frequentes piscinas & stagna non patet exercitui ad eam aditus. Paroeciam etiam cathedralem habet. *Brassovia* sive *Corona* Germanis *Cronstat*, quæ & *Stephanopolis* intra montes amœnissimos sita, mœnibus, fossis & propugnàculis satis munita est. Hic academia & bibliotheca insignis. *Bistricia, Noesenstat* in amplissimæ vallis planitie sita, utrinque vitiferos colles habet. *Segosvvaria*, *Schespurg*, partim in edito colle, partim infra ad radices habitata. *Megies*, *Mydvvisch* in meditullio Transsylvaniæ sita, ferax vini ac rebus aliis omnibus ad quæstum & victum pertinentibus satis referta. *Zabesus* sive *Zaaz* in planitie, valle profundissimâ, aquis piscium fœcundissimis munita jacet. Hanc primariam Saxonum sedem fuisse dicunt. Et *Colosvvaria, Clausenburg*, itidem in planitie suaviter admodum sita, tam murorum ambitu foris, quam ædificiorum structuris intus splendida. Est & hic *Alba Iulia* urbs vetustissima, ac sede Episcopali celebris. Hæc in colle declivi sita, circumfusa undique ad duo ferè millia passuum planitie. Ab ortu fluvium Marusium, & ex altero latere amnem *Ompay* Hungaricè vocatum, ex Alpibus descendentem habet: olim *Tarmis* dicta, ac regis *Decebali* Regia tempore *Trajani* fuit. Numerantur etiam in Transsylvania quoad pensiones taxarum octo parœcialia Capitula præcipua, quæ simul Universitatem appellant. *Bistriciense* Capitulum habet Bistriciam cum 23 pagis regiis. *Regnense* Capitulum *Regen* fortè, habet pagos plus quam triginta. *Barcense* Capitulum

Vrbes.

Barza-

Barzdzarg habet Coronam civitatem cum tredecim pagis regiis. *Kisdense* Capitulum habet Segesburgam, & pagos quadraginta octo. Duarum sedium Capitulum complectitur civitatem Megiensem cum pagis triginta sex. *Cibiniensium* Capitula duo, quorum unum habet *Cibinium* & pagos viginti tres; alterum Capitulum Cibiniense, quod vocant *Surrogativa*, continet pagos circiter 22. *Zabeziense* Capitulum habet Zabesium cum pagis septemdecim. Non desunt huic regioni stagna atque paludes, quæ piscibus præstantissimis affluunt. Fluvii navigabiles tres sunt, *Aluta*, *Morossus*, *Samus*: quorum duo priores è montibus Scythicis originem suam trahentes, hic in *Tibiscum*, ille vero rectà in *Danubium* tendens, delabuntur; tertius *Samus* (*Thimes*, Germanis & Hungaris) ex Alpibus, *Colota* dictis, oriens, qui itidem in Tibiscum delabitur. Sunt præterea & alii amnes, ut *Chicel* major & minor, *Sabesus*, *Chrysus*, *Chrysoloros*, *Strygius*, quorum tres ultimi aurea ramenta ferunt, aurique fragmenta quandoque sesquilibralia trahunt. Pisces in iis & supra dictis optimi ac varii reperiuntur; accipenser nimirum magnus & parvus, cyprinus trium generum, salmo, lampetra fluviatilis & lacustris, silurus, mullus, barbatus dictus, murenæ genus rarum, truta alba & nigra, gobii squammati, ac sine squammis aliis penitus incogniti. De lupis, percis, tincis, murena vulgo dicta, nihil memoro; qui pisces inauditæ ferè magnitudinis inveniuntur. Montes item sunt Valachiæ cisalpinæ & Moldaviæ vicini, qui agaricum, ac terebinthum stillant. Silvæ frequentes, inter quas Hercynia, in quibus præter feras supra memoratas jubati boves, & silvestres equi, quibus juba ad terram usque demissa. Sunt præterea in hac regione arces plurimæ eæque munitissimæ. Inter quas primum occurrit Rubea turris arx fortissima, sita in alpibus juxta decurrentem amnem, ubi angustus inter montes introitus patet in regionem, estque ceu propugnaculum totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, si arcis præfectus repagula objiciat. Est & alia arx munita infra oppidum *Millenbach* juxta *Bros* oppidum, ubi quoque juxta fluvium inter convalles & nivosas alpes iter est in Transsylvaniam ducens; & aliæ. Nunc sequitur ut de moribus aliquid subjungamus, qui varii sunt, quia à variis gentibus (ut supra vidimus) & olim occupata fuit, atque etiam hodie tenetur. Valachorum gens est aspera, bonarum artium atque disciplinarum expers, religionis græcæ, moribus paganismum redolentibus, quum & divinaculos in pretio habeant, & per Jovem, Venerem (quam sanctam vocant) jurent, & multis aliis rebus ad Gentilium ritus accedant; quinetiam neque oppida habeant, neque domos lateritias, sed in saltibus degentes arundine duntaxat adversus injuriam cœli muniantur. Reliqua pars Transsylvaniæ, multis partibus est, ut solo cultior, ita & hominibus moratior. Scytharum in Transsylvaniâ lingua exiguâ dialecto ab Hungarica hodie differt; quondam tamen maximum idiomatis discrimen fuit, ut & scriptionis, quam illi Hebræorum more à dextera orsi lævam vorsum exarabant. Ciculi, genus hominum ferox & bellicosum: inter quos nullus neque nobilis neque rusticus; omnes eodẽ jure censentur, Helvetiorum instar, ut supra quoque diximus. Hungarorum magna præ aliis potentia & autoritas est. Et hæc hactenus de Transsylvania breviter dicta sufficiant.

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Silvæ.* *Opera publica.* *Mores.*

Regio. CHERSONESUS à Tauris Scythiæ Europeæ populis *Taurica* cognominata *Ptolemæo*, Scytharum regio est, quæ & *Scythica Straboni* dicitur. Hanc *Taurorum Peninsulam* latinè dixit *Plinius* lib. 2. cap. 69. *Chersonesum Ponticam Appianus* in Mithridaticis, *Chersenam Paulus Diaconus*. Hodie *Perocopska & Gesara Antonio Pineto*, aliis *Præcop* & *Tartaria Minor* dicitur. Ampla est peninsula, inter Pontum Euxinum & Mæotidem paludem usque ad Bosphorum Cimmerium, qui Europam ab Asia discernit, versus ortum porrecta. Longa est XXIV milliaria, lata XV. Peninsula quæ ab oriente & meridie à Perecopia media est, hyemem placidissimam, & aërem temperatissimum habet. *Cœli temperies.* Nam in fine Decembris hyemis initium, in medio verò Februario hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integro triduo magis durat, quum frigida & gelu constans est: nec diutius quàm ad initium Martii protrahitur. Universa autem ipsa regio frugum feracissima est, ac pascendis gregibus atque armentis valde idonea. *Soli fertilitas.* Sed quamvis solum fertile incolæ habeant, plurimi tamen agros non colunt, nec serunt. *Animalium varietas.* Equis, camelis, bobus, vaccis, pecoribus & ovibus abundant, ac inde victitant. Est præterea avium delicatissimarum ibi copia, quas aliquando Christiani vel Turcæ, rarius tamen peregrini Poloni capere solent. Venationes cervorum, caprarum, aprorum & leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina, sunt plurimę. Chersonesum autem hanc mediam horridi & ardui montes velut Apenninus Italiam in borealem & australem dirimunt. Australem, cujus metropolis est *Capha*, *Mahometes* anno MCCCCLXXV occupavit, & sibi tributariam fecit. *Imperium majorum.* In boreali verò parte Tartari, *Crimæi* vulgo appellati, latissimos inter Borysthenem & Tanaim campos, pascuis subinde mutatis pervagantes, sedem regiam annos jam ferè quadringentos habuerunt oppidum Crimæum, unde & Crimæi Tartari appellati fuerunt. Hi postea perfosso Tauricæ ad insulæ formam Isthmo, circa fossam eam quam Præcop appellant, civitatem ejusdem nominis & regiam sedem cum condidissent, Pręcopenses Tartari inde dicti sunt. Horum rex Turcis fœdere & societate conjunctus, cum proprios fratres (instigantibus Turcis, à quibus bello petebatur) submovisset, & Capham obsidione premeret, à suis consiliariis ad hoc amplis muneribus corruptis, cum duobus filiolis in frusta concisus, Ottomannicæ amicitiæ infœlix exemplum præbuit: eo enim occiso Tartari, qui hactenus liberi & indomiti, ex sociis & fratribus Ottomannorum facti sunt servi, & more aliarum Turcicarum provinciarum non regem, sed Beglerbegum, id est, Vice-regem accipere sunt coacti. Quale autem sit Turcicum imperium, ex Walachiæ, Græciæ & Imperii Turcici descriptionibus facilè potest cognosci, quo lectorem brevitatis causa remittimus. Præter Cazan autem & Astrachan regna Tartarorum, qui agros colunt domosque inhabitant & nunc Moscho subjiciuntur, præterque dictos Præcopenses, sunt & alii Tartari campestres, qui catervatim in campis nullis finibus observatis degunt & in hordas veluti in quasdā provincias, à quibus & cognominantur, divisi sunt: de his suo loco, Asiaticis videlicet tabulis, dicemus. *Urbes.* In australi metropolis est *Capha* olim dicta *Theodosia*, emporium celeberrimum, vetus Genuensium colonia. Sita est ad mare, portumque copiosum illa semper habuit. Genuensiū tempore apparet eā divitem & frequentem admodum fuisse. Postquam

verò

Taurica Chersonesus
TARTARIÆ
PARS
SEU TARTARIA
RUSSIÆ
LITHUANIÆ
PODOLIA
PARS
CRIMEA
PRZECO
PENSIS
Mæotus palus
MARE
MAGGIORE
ASIAE PARS
Moldaviæ pars
TAURICA CHERSONESUS
Miliaria Germanica com.
Boristenes flu nune Nieper
Don flu
Stretto di Caffa
Golfo de Nigropoli
OCCIDENS
ORIENS
SEPTENTRIO
MERIDIES

verò à Turcis ab annis plus centum Genuensibus erepta fuerat, christiani Itali in angustum ita redacti sunt, ut exiguæ & obscuræ admodum eorum reliquiæ in ea supersint: civitas pristinum splendorem magna ex parte amisit. Templa christianorum romana prostrata, ædes dirutæ, muri & turres, in quibus Genuensium plurima insignia & inscriptiones latinæ visuntur, collapsa jacent. Turcis, Armenis, Judæis, Italis, & Græcis christianis paucissimis habitatoribus referta, negotiationibus, portuque universæ ejus Tauricæ nunc etiam nobilis est. Vineas, pomaria & hortos ferè infinitos habet. Ac præter hanc sunt *Perecopia* à veteribus Græcis *Eupatoria*, *Pompeiopolis*, *Sacer Lucus*, *Dromon vel cursus Achillis* seu *Græcida*, *Heracleum* vel *Heraclea*, appellata: *Coslovia*, emporium non ignobile: est & *Ingermenum*, quod arcem lapideam, templum & specus sub arce, & ex adverso arcis, miro opere ex petra excisos habet: nam in monte maximo & altissimo situm ac inde à specubus Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile opibus refertum, celeberrimumque extitit. *Chersonesus* seu *Corsunum* urbs Tauricæ antiquissima. Hanc *Saci Germenum*, quasi *flavam arcem* Turcæ vocarunt, nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quæ, quod superba, dives, delicata, & clara quondam Græcæ gentis colonia fuerit; universæque Peninsulæ urbs antiquissima, frequens, magnifica, portuque nobilissima extiterit, admirandæ illius ruinæ manifestè testantur. *Iamboli* seu *Balachium* arx & civitas: *Moncopia* seu *Mangutum*, (ut Turcæ vocant) arx & oppidum: *Cercum* oppidum cum arce. *Cremum*, seu à Tartaris *Crimum* dicitur civitas & arx muro antiquissimo, maximo ac præalto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricæ Chersonesi mediterraneæ (nam eam *Ptolemæus* ita nominat) admodum dissimilis, *Ptolemæo* fortasse *Taphros*, *Plinio* vero *Taphræ*. Ac in extrema hujus regionis parte *Tanas*, civitas, ad ostia Tanais fluvii: Rutheni vocant *Azac*, estq; nobile emporium, ad quod mercatores ex diversis Orbis partibus commeant, ubi cuique liber patet accessus, ac libera emendi & vendendi facultas: & aliæ. Fluvii in hac regione plurimi, non parvi admodum ex montibus decurrentes: Inter quos præcipui *Borysthenes* vulgo *Nieper* altissimus & rapidissimus fluvius, qui à septentrione labitur in Careinitum sinum seu fluvium, atque in Pontum Euxinum penes Oczacoviam influit. *Don*, *Ariel*, *Samara*, cum multis aliis. *Bosphorus Cimmerius* ad quem usque hanc Chersonesum protendi diximus, fretum est quod Europam ab Asia disterminat, duorum millium passuum latitudine, per quod palus Mæotica in Pontum defluit. Hic Cimmerius à Cimmeriis, qui partem ejus frigidissimam incolunt, dicitur: vel ab oppido Cimmerio, ut vult *Volaterranus*. *Mæotis* palus est propè Phasidis ostium: recipiens Tanaim. Hæc *Ponti mater* dicitur Scythis, teste *Dionysio*, ob id maximè quod multa inde in eum affluat aqua, distracta potissimum ex Cimmerio Bosphoro atque ex multis aliunde locis, quæ adeo ex omni parte paludem replet, ut non possit inter sua labra contineri. Hæc quia plurima recipit flumina, piscibus abundat. Pontus *Euxinus* itidem, cujus superior aqua dulcis est, inferior salsa. Hic cum prius *Axenus*, imo secundum *Sophoclem Apoxenus*, vel quod navium eo non fieret appulsus, vel propter barbaros Scythas accolas, qui advenas trucidabant, diceretur, posteà *Euxinum* figura quam vocant *Euphemismum*, dixere. Alii hoc ad *Herculem*, alii ad *Ionas* retulere. Pontum verò dixere

Flumina.

Maria.

dixere tanquam alterum Oceanum; putabant enim eos qui illum navigassent, eximium quid & memorabile præstitisse, & ob id inquit *Strabo* per excellentiam propriè Pontum appellatur, quemadmodum *Homerum* poetam. Montes horridi atque ardui, inprimis illi qui Chersonesum mediam secant. Sunt & alii maximi & celebres. Maximus verò omnium, altissimus est, & in summitate lacum sanè non exiguum habet. Sed hæc hactenus: deinceps reliqua videamus. Jus vel justitia Mahometica lege apud Tartaros administratur in civitatibus vel oppidis Chani, & reliquorum Sultanorum. Presbyteri Cadii vel Iudices in pagis, Begi vel Præfecti, qui injurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Veruntamen capitis, sanguinis, furti, quas civiles causas nos dicimus, Chanus ipse cum Consiliariis suis discernit. In quibus exponendis causidico non egent, subtilitatibus juris, calumniis, excusationibus, nec dilationibus utuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini coram judicibus & Chano ipso, à quo semper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias suas ipsi per se liberè admodum exponunt; omnibus enim semper ad illum aditus patet. Filios à primis annis Arabicis literis instituendos: filias verò domi non alunt, verùm propinquioribus sanguine curandas tradunt. Filios adultos Chano vel Sultanis in ministerium, filias nubiles insignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis dant in matrimonium. In aula principis insigniores Tartari ac nobiliores non ad fastum vel superbum luxum, verùm pro necessitate & honestate satis splendidi & civiles sunt. Cùm in publicum exit Chanus, miserrimæ sortis homines non excluduntur, à Chano verò conspecti examinantur, videlicet ut siquid opus habeant, referant. Legibus obedientiam magnam Tartari præstant: Principes suos deorum loco ipsi adorant & venerantur. Judices pro lege Mahometana perpetui & spirituales, pro divis; indubitatæque omnis æquitatis & integritatis, fidei & opinionis viri inter illos habentur. A controversiis, criminationibus juridicis, jurgiis minus necessariis & particularibus, invidia, odio, tetris excessibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorsus alieni sunt. In aula Principis, nec inter suos, gladios, arcus, nec alia ulla arma illi gestant, exceptis viatoribus, vel peregrinis iter facientibus, in quos admodũ humani & hospitales sunt. Nobiliores panem, carnes, cibum, vinum igni eliquatum & mulsum potum habent, agrestiores pane carent, verùm milio concusso, lacte & aqua diluto, quem *Cassa* vulgò nominant, & caseo pro cibo, pro potu lacte equino utuntur. Camelos, equos & boves oneri inutiles, vel jam moribundos jugulant, ac ovium carnibus non raro vescuntur. Mechanicas artes rarissimi, & in civitatibus vel oppidis pauci admodum mercaturam exercent, & quicunqne artifices vel mercatores ibi reperiuntur, vel christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cercesii, Petigorenses qui christiani sunt, Phylistini vel Cyngani obscuræ & extremæ conditionis homines sunt. Sed de Taurica Chersoneso ac regionibus septentrionalibus quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Ad Hispaniam, cui in nostra distributione princeps locus deinceps tribuitur, quod felix faustumque sit, eam lustraturi, transeamus.

Montes. *Ratio gubernandi.* *Senatores.* *Scholæ.* *Mores.* *Victus.* *Opificia.*

Regio.

HISPANIA nobilis Europæ regio, primaque continentis terræ pars, ab *Hispano* rege, ut notat *Iustinus*, dicta est. Alii sic nominatam volunt ab *Hispali* urbe nobilissima, quam hodie *Sevilliam* appellant. *Abrahamus* verò *Ortelius*, vir in palæstra Geographica valdè operosus, quum Iberiam Asiæ regionem olim *Paniam* à *Pane*, quem Iberis *Dionysius*, victoriâ potitus, præfecerat, inde verò *Spaniam* ab junioribus vocatam fuisse, legisset apud auctorem de Fluminibus & Montibus, fidem sequutum *Sosthenis* lib. III. rerum Ibericarum: scriptoresque ferè omnes animadvertisset primos Hispaniæ incolas ex Iberia usque derivare: adductus est, ut ab *Spania* potius illa, quam ab *Hispano* vel *Hispali* nomen regioni inditum, crederet. Sanè *Spaniam* nominat *D. Paulus* epistolâ ad Rom. cap. XV. *Spaniam* etiam vocat alibi *D. Hieronymus*, ac multi alii. Quam autem *Hispaniam* latini scriptores, *Ptolemæus*, *Stephanus* & alii *Ispaniam* vocant, rejecta adspiratione, temporibus antiquissimis *Iberiam* & *Hesperiam* nominatam memoriæ prodünt *Strabo*, *Plinius*, aliique. *Iberiam* quidem ab *Iberia* Asiæ regione, unde primos Hispaniæ incolas non pauci deducunt. Alii Iberiam ab *Ibero* rege trahunt; alii ab Ibero flumine; *Avienus* ab Ibera Bæticæ oppido. *Hesperiam* verò, ab *Hespero*, ut quidam memorant, *Atlantis* fratre, vel ut *Horatius* putat, ab *Hesperia* *Hesperi* filia, vel potius ab *Hespero* stella occidentali: quia in Europæ continente nihil est hac regione occidentalius. Quumque & Italiæ nomen idem esset, *Horatius* hanc *Vltimam* canit. *Celtiberiam* quondam fuisse nominatam tradit *Appianus*: quæ tamen pars Hispaniæ (quam Celticam olim dixerunt teste *Varrone*) potius censenda. *Sepharad* Hebræis dici notant *Gullelmus Postellus* & *Benedictus Arias Montanus* in Abdiam. Atque hæc de nomine: sequitur quantitas & qualitas. Quantitas consistit in finibus & circuitu, quæque inde quasi nascitur, formâ vel figurâ. Quod igitur ad fines: alluit Hispaniæ duo quidem latera Oceanus; Aquilonare Cantabricus; occidentale Atlanticus; tertium, quod ad meridiem, ubi fretum Herculeum, mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum; versus orientem Pyrenæos habet montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi Flaviobriga, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad mare mediterraneum; duobus insignes Promontoriis, uno, quod *Olarso* cognominatum, in Oceanum projecto; altero, quondam à *Veneris Templo*, nunc verò ab *S. Cruce* denominato, in Mediterraneum. Hispaniæ longitudo maxima milliarium Hispanicorum CC, latitudo quà maxima CXL, qua minima LX. *Ioannes Vasæus* in Hispaniæ Chronico memorię prodit, Hispaniam ad Pyrenæos tam angustam esse, ut cum per eos iter faceret, in monte D. Hadriani, *Ferdinando Colone* rerum istarum peritissimo commonstrante, nisi fefellerit adspectus, utrumque viderit mare: Oceanum scilicet, cui peregrinantes erant proximi, atque eminus, quousque oculorum acies ferre poterat, albicantes maris Mediterranei fluctus. Circuitum autem DC mill. statuunt, & amplius. *Strabo*, *Ptol.* & alii Hispaniam comparant corio bubulo humi protenso: cujus partes ad collum pertinentes in adhærentem ipsi Galliam porriguntur. Collum inquam, quantum protenditur mons Pyrenæus ab Mediterraneo mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad brachia, ab nova Carthagine usq; ad Cantabros: Crura à freto Herculeo usque

Situs.

uſque in Gallæciam & mare Britannicum: ultimũ corii, ad modum caudæ, Promontoriũ Sacrum, hodie *S. Vincentii*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longè ultrà omnem Hiſpaniam. Subeſt Hiſpania medio quarti, totique quinto, parti etiam ſexti climatis: ubi optima ad res omnes temperies. Nam neque ut Africa violento ſole torretur; neque, ut Gallia, ventis aſſiduis fatigatur: ſed inter utramque media, hyeme & æſtate temperato Sole perfruitur. Hinc magna cœli ſalubritas per Hiſpaniam, teſte *Iuſtino*, æqualiſque aëris ſpiritus nullâ paludum gravi nebulâ inficitur. Huc accedunt marinæ auræ undique aſſidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terreſtri ſpiritu, pręcipua omnibus ſanitas redditur. Nõ eadem tamen Hiſpaniæ paſſim qualitas. Quà enim arcton ſpectat, pleriſque ſcribentibus, frigidior eſt, nonnulliusq; aſperitatis; Oceano ſemper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignæque inde habitationis: quin etiam rupibus, ſaltibus, lociſque ſilveſtribus pleraque obſeſſa. Quà montibus ferè perpetuum intercurrentibus, in auſtrum declinat, tota felix, tota beata, ut multis magniſque fluminibus irrigari, ſic tempeſtivis pluviis, quantum ſufficit, recreari ſolita, & hinc omne genus, eâ præcipuè parte, frugum: animaliumque non benigna ſolùm mater, ſed & nutrix ſollicita. Admirandam eorum, cũ quæ ex terra proveniunt, tum quæ in terræ viſceribus generantur & latent, fertilitatem; animantium item, quæ terrâ marique naſcuntur, præſtantiam; quis dignè, utq; ſingula flagitant, commemorabit? Incredibilis per omnẽ Hiſpaniam frugum ubertas: & plerique agri tantæ ſunt liberalitatis, ut pro accepto uno tritici modio triginta plurimum colonis reddant: ſæpè etiam quadraginta. Herbarum cùm ſativarum, tum voluntariarum, quæ citra ſementem erumpunt, quibuſque inſignes ſunt & peculiares vires, paſſim, cumprimis in montoſis locis eſt feraciſſima: ubi ſui diſſimilis, inquit *Pomponius*, linum aut ſpartum alit, fructus etiam arborum numero plures, formâque grandiores habet. Quid mala referam? Inter ea melioris notæ ſunt duo, *Canuſium* & *Regium*. Quid pira? In iis ſupremæ claſſis quatuor, quæ odore guſtuque ſuaviſſima: *Apianum* quod *Muſcatum* vocant omnium pyrorum minimum, *Vinoſum*, *Pintum*, quartumque, quod Hiſpanis *Sine Regula* nominatur. Quid olivas? in harum numero primas obtinent Hiſpalenſes, quæ magnitudine juglandes excedunt. Quid de reliquis dicam fructibus? Plenè decantata ſunt non paucis mala Heſperia vel citrea: cydonia, quæ vulgò *Membrillos*, granata, ſuis etiam coriis medicinam facientia. Quid vina commemorabo, optimi ſaporis odoriſque? Paſſim quidem generoſa admodum leguntur, aliis tamen & aliis locis præſtantiora. Hiſpania etiam dives quondam univerſim, ut nunc quoque variis in locis, precioſiſſimis auri, argenti, æris, ferri, plumbi, aliorumque metallorum theſauris. Quid jam dicam de ſalinis? Sal in Hiſpania nõ modo coqui, verùm etiam plurimum effodi, hoc eſt & fieri & gigni, tradit *Solinus*. Fit in multis Hiſpaniæ locis ex aquis puteanis, ut apud *Seguntiam* & alibi; unde regibus magnum exigitur vectigal. Sunt & montes Hiſpaniæ, ſi fides *Marinæo Siculo*, nativi ſalis. Eſt Hiſpania præterea pecoris omnis generis dives; gregibus & armentis plena: adeo ut mugitu, balatuque nemora, ſilvæ, montes, prata, campi, ſaltus ubique reſonent. Equos alit optimos:

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

cæteris Bætica plures, Asturia fortiores, *Asturcones* inde dictos. Leones autem, camelos & elephantes non novit, nisi cicures & aliunde advectos. Ad venationes extimulant, cum alia, tum in montibus, vallibus, silvisque, damæ, cervi, apri, ursi, lepores, cuniculi. Ad aucupia invitant cùm aves aliæ, tum aquilæ, ardeæ, accipitres, attagenes, eò nuper ex Sicilia allati. Item grues, anseres, perdices, palumbi, torquati dicti, anates silvestres & cicures. Sed de his satis, ad imperium majorũ venio, quod caput in methodo nostra proximè sequitur. Non animus hic mihi, recensendis cùm ex aliis, tum *Iustino*, *Diodoro*, *Iosepho*, *Eusebio*, *Hieronymo*, supposititioque *Beroso*, & interprete ejus *Annio Viterbiensi*, antiquis Hispaniæ regibus, rebusque ab iis domi militiæque gestis, lectorem morari. Nugari hoc esset & ineptire cum multis. *Tubal* non in Hispania neque in Europa, sed in Asia fuit. Huic qui sufficiuntur, *Iberus*, *Iubalda*, *Brygus*, *Tagus*, *Bætus* & alii, regesne censendi? absit: nisi quis fluviis aliisque rebus inanimatis nasci tunc temporis solitos reges concedat. Qui fictum illud agmen sequuti, non melioris sunt conditionis. Incerta omnia: ut & vix certiora, quę successione quadam gessisse scribuntur in Hispania, regibus quasi exactis, variâ fortunâ, multisque & populis à se seminatis & oppidis, Lydi, Thraces, Rhodii, Phryges, Cyprii, Phœnices, Ægyptii, Milesii, Cares, Lesbii & Chaldæi. Exploratiora censeri solent, quæ ab Carthaginensibus, Romanis, multóque pòst Gothis, Vandalis, Alanis, Suevis, Hunnis, eorumque regibus patrata, memoriæ produnt scriptores, qui partim rebus gerendis astiterũt, partim ex fidelissima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, sic habent. Quum in Hispania longè latéque dominarentur & pleraque sub ditione sua haberent Pœni, aliique Africæ populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab S. P. Q. R. missi sunt *Cn.* & *P. Cornelii Scipiones*, belli Punici II initio: qui septimo ejus belli anno sunt cæsi, *Q. Fulvio Flacco* & *Ap. Claudio Pulcro Coss.* Submissus anno sequenti patri patruoque *P. Cornelius Scipio Africanus major* multa prosperè gessit, primusque ibidem provinciam fecit; *Q. Cæcilio Metello* & *L. Veturio Philone Coss.* anno V.C. IↃXLII. Hic *Asdrubale* & *Magone* Carthaginensium ducibus, acie ad Bætulam urbem (quæ quo loco hodie in Andalusia visuntur *Baëca* & *Vbeda*, fuisse creditur) fugatis, atque inde ex tota Hispania pulsis, vindicatisque armis Hispaniis, amicitiam cum *Syphace* Massylorum (hodie *Biledulgerid*) rege, icto fœdere, firmavit. Paullo post rebellantes Hispaniæ populos ad deditionem compulit, fœdereq; cum *Massanissa* Masæsulorum (fuerunt ubi nunc *Regnum Tremissenum*) rege & Gaditanis facto, provinciâ *L. Lentulo* & *L. Manlio Acidino* traditâ, Romam reversus est. Post *Scipionem* Hispaniam *L. Cornelius Lentulus* Proconsul obtinuit; qui rebus benè feliciterq; gestis ovans urbẽ ingressus est, an. V.C. IↃLIX. Triennio post *C. Cornelio Cethego*, *Minucio Rufo Coss.* Hispaniæ primùm sunt terminatæ, atq; in eas duo novi Prætores missi, *C. Sempronius Tuditanus* in *Citeriorem*, *M. Helvius Blasio* in *Vlteriorẽ*. Vix duobus elapsis annis, quum tantum glisceret in Hispania bellum, ut jam consulari & duce & exercitu opus esset, *M. Porcius Cato* Consul citeriorem sortitus, bello ab Emporiis (retinetur hodieque nomen in *Ampuriis*) cœpto, rebellantẽ ita pacavit, ut Proconsul ex ea triumpharit, anno IↃ LX. Hic est ille *Cato*, qui miro stratagemate multarum Hispaniæ urbium

Imperium majorum.

urbium muros uno die diruit, ſcribente *Livio*, & aliis. Poſt *Catonis* victoriam Hiſpaniæ variè poſſeſſæ ſæpeque nunc hîc nunc ibi amiſſæ, ita ut ſupra XXX triumphi poſtea ex his relati memorentur. Stipendium pendere nõ prius cœperunt, quàm Auguſto principe: qui cum Hiſpaniam omnem, debellatis Cantabris & Aſturibus, qui omnium diutiſſimè reſtiterant, multo varioque marte perdomuiſſet, universam in tres provincias diviſit, *Bæticam, Luſitanicam, & Tarraconenſem*. Singulis inde ſui ſunt attributi conventus: Bæticæ IV, *Gaditanus, Cordubenſis, Aſtigitanus & Hiſpalenſis*. Luſitania tres habuit, *Emeritenſem, Pacenſem, & Scalabitanum*. Tarraconenſis denique VII, *Carthaginenſem, Tarraconenſem, Cæſar-Auguſtanum, Cluníenſem, Aſturum, Lucenſem, & Bracarenſem*. Videndi *Plinius* lib. III, *Strabo* lib. III, & alii. Sic rebus ſubinde paullum mutantibus, provinciæ nobiliſſimæ Romanis paruerũt uſque ad Imperatoris *Honorii* III & *Theodoſii* III Conſulatum, qui incidit in annum ſalutis CCCCXCIV. quo tẽpore Vandali, Suevi & Alani, ab *Stilicone* in Gallias evocati, quum eas, Rheno trajecto, omnes pene occupaſſent, & in iis jam immanium barbarorum more debaccharentur: ab Gothis, *Adolpho* & *Vallia* regibus, quos ad liberandas Gallias *Honorius* Imperator miſerat, exacti, tranſgreſſi Pyrenæos montes, Hiſpaniam Romanis ereptam multos annos obtinuerunt. Pòſt Gothi, Galliam incolentes, ab Francis bello petiti in Vandalos vice verſa arma movent. Franci Gothos ex Galliis, Gothi Vandalos & Alanos ex Hiſpaniis ejiciunt: Suevis ad internecionem cæſis. Quo tempore Vandali & Alani à *Bonifacio* in Africam, cui pro Imperatore præerat, evocati Hiſpanias Gothis poſſidendas reliquerunt. Gothi Hiſpaniam, Romanis præſidiis omnino expulſis, quum ſui juris feciſſent, eaque ſub ſuis regibus longo jam tempore fuiſſent potiti: tandem ingenti bello ab Sarracenis Arabibus profligati, rege *Roderico* occiſo, Hiſpaniam fere omnem amiſerunt. Bello ſuperſtites quũ in Aſturum, Cantabrorum, & Gallæcorum montibus ſeſe muniiſſent, paullatim amiſſas regiones, urbes & caſtella recuperare cœperunt: & poſtremo quum Sarracenorum res in Bętica Hiſpania ſe contraxiſſent, omnemque Hiſpaniam Gothi recuperaſſent, iis etiam ab *Ferdinando* Aragoniæ rege cognomine *Catholico* (quod hęreditarium deinceps eſſe cœpit ſucceſſoribus) victis, atq; omni Hiſpania cum *Mele*, qui ſe Granatæ regem ſcribebat, exturbatis, univerſa regio dominis antiquis eſt reſtituta. Quum autem Maurorum temporibus à quinque regibus, Caſtellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Granatæ, & Navarræ, Hiſpania fuerit poſſeſſa, ſolus hodie imperium in eam exercet *Philippus* III, *Philippi* magni F, *Caroli* imperatoris ter maximi N. Diviſa olim variè fuit. Romani primò diviſerunt in *Citeriorem & Vlteriorem*. *Citeriorem* dicebant, quæ Principi Urbi, Imperiique terris, proximior erat, inter Iberum ſita fluvium & Pyrenæos montes: *Vlteriorem* vocabant, quæ remotior, ultra Iberum, ad Oceanum uſque extenſa. Sequentibus temporibus Hiſpaniam in ſex fuiſſe diſtributam provincias legimus, *Tarraconenſem*, *Carthaginenſem*, *Luſitaniam*, *Galiciam*, *Bæticam*, & trans fretum in regione Africæ *Tingitanam*. Maurorum tempore regna fuerunt in Hiſpania plurima, quæ poſteriores in quinque diviſere, Caſtellę, Aragonum, Portugalliæ

tugalliæ, Granatæ & Navarræ. Partiuntur autem novâ distributione totum imperium in tria regna, Aragoniæ scilicet, Castiliæ & Portugalliæ. Sub Aragonensi regno comprehenditur, præter *Aragoniam, Catalonia, Valentia, Majorica, Minorica.* Sub regno Castiliæ comprehenditur *Biscaia, Leon, Asturia, Galæcia, Estremadura, Andalusia, Granata, Murcia, utraque Castilia*, cum accessione *Canariarum* insularum. Sub regno Portugalliæ comprehenditur, præter *Portugalliam, Algarbia.* Vrbes in toto regno pene sunt innumeræ. Inter eas præcipuæ, *Hispalis, Madritum, Tarraco, Lisbona, Granata, Pampilonia, Valentia, Barcino* vulgo *Barzelona, Legio* VII *Germanica* nunc *Leon, S.Lucar, Corduba, Nebrissa, Compostella, Toletum, Salamantica, Complutum, Pintia, Cæsar-Augusta* nunc *Saragossa, Asturica Augusta*, aliæque plurimæ. Sunt hic lacus admirabiles. Propè oppidum *Bejaram* lacus est non utilis minus quam admirabilis; qui & turtures, pisces subnigros & excellentes, gignit, & futuram pluviam turbinemque, teste *Marinæo Siculo*, magno aëris sonitu prænunciat; adeo ut ejus murmur quasi tauri mugitus sæpenumero ad duodeviginti millia pass. fuerit auditum. In summo *Montis Stellæ* cacumine lacus quidam est, scribente *Vasæo*, in quo fragmenta navium subinde reperiuntur, quum tamen à mari plus XII leucis absit: quin quod exæstuet & tempestates ibi audiantur, adfirmare incolas, quoties intumescit mare, idem notat. In Cantabriæ lacum fulmen decidisse, & repertas duodecim secures, ait in *Galbæ* vita diligentissimus scriptor *Suetonius. Amœnum Stagnum* est apud *Plinium* lib. III natur. histor. cap. III, haud procul Valentia: hodie *Albufera.* Sequuntur flumina. Hispania multis passim irrigatur fluviis. Sunt qui centum & quinquaginta numerant, & in iis pontes ultrà septingentos, inter quos nobilissimi Segoviæ & Alcantaræ. Alii aliis sunt nobiliores. *Iberus Ptolemæo, Ebro* hodie, erumpit apud Cantabros ex Idubeda monte, duobus fontibus, quorum dexter in saltu Aucensi (*Monte d'Oca*,) sinister ad oppidum, quod incolis *Fuentibre*. Inde magnis crescens amnibus, primò Calaguritanis exceptus arvis (*Calahorra*) Iuliobrigam & Tudellam petit, Navarræ oppida; Iuliamque & Celsam; inde Cæsar-Augustam alluit. Illinc digressus in austrum, & mox versus euronotum, labitur per Laletaniæ populos, qui nunc Catalani; & Dertusam opulentam urbem præterlabitur. Postremò plurimis fluviis auctus, peracto quadringentorũ sexaginta mill. pass. cursu, in Mediterraneum, cognomine ipsi, pelagus, tam violenter duobus ostiis ingreditur, ut L. passus in mare profusus, dulcis hauriatur. *Durius* maximus (concurrentibus in eum tot amnibus quos enumerare longum esset) Hispaniæ fluvius ex Idubeda, ubi nomen illi *Sierra de Cocolo* scaturiens, Vectones ab Asturibus, Lusitanos ab Gallæcis veteribus disterminat. Turrem Sullanam, (*Tordesillas*) Salabrim, Mirandam & alia oppida contemplatus, decimo quinto ferè infra Lamecam milliari, apud oppidum Portugalliæ, quod *Portus* dicitur, rapidissimo cursu, occidentali se miscet Oceano, *Doris, Ptolemæo, Durias Straboni, Duero* hodie. *Tagus, Ptolemæo*, cæterisque, nascitur in altissimis Orospedæ jugis, stadiis quinquaginta ab oppido parvo, cui nomen *Tragacet*, haud procul ab urbe Concia nunc *Cuenca*. Per Carpetanos lapsus Soletum, Regalem urbem, petit, ponteque accepto, Talaveram, Augustobrigam, Alcantaram aliasque urbes non ignobiles alluens, mediam ferè secans Portugalliam, ultra Olisipponam in occiduum se exonerat Oceanum, ostio bis millium, ut quidam notant, quin-

Urbium nomina. *Lacus.* *Flumina.*

quinquaginta paſſ. latitudine. Accolis hic fluvius hodieque *Tajo*, Luſitanis *Tejo*. *Tagus* auriferis arenis copioſus reliquis Hiſpaniarum fluminibus, uti teſtantur *Solinus* in Polyhiſtore & *Iſidorus* lib. XIII Etymolog. cap. XXI, præferebatur. Auriferum hodieque, ut & alios multos Luſitaniæ fluvios, eſſe adfirmat apud *Ortelium* vir fide dignus *Emanuel Enricus*. Piſcium item, oſtreorumque feraciſſimum, gemmaſque generantem memoriæ prodit *Pomponius Mela*. *Anas* latinis græciſque ſcriptoribus ſatis notus, originem habet ex vaſtis ſtagnis, in Laminitano agro, ut ſcribit *Plinius* lib. III Naturalis Hiſtor. cap. I, hodie *Campo de Montiel*, circa oppidum, Hiſpanis *Cagnamanes* dictum: Oretanos præterlapſus ad Metallinā, ubi caſtra fuiſſe *Vitelliana* docent antiquæ ejus loci inſcriptiones, terræ ſe penetralibus condere putatur: (nam ex vulgi opinione magis quam ex veritate hęc eſſe teſtis eſt apud *Ortelium* oculatus *Georgius ab Auſtria* præpoſitus Harlebecenſis:) mox poſt aliquot leucas, quaſi ſæpius naſci gaudens, inquit *Plinius*, ad Villartam eruptione facta, Auguſtam Emeritam, ubi longiſſimo ponte lapideo tranſitur, Pacem Iuliam, & auſtrum verſus alias urbes prætergreſſus ad caſtrum Marinum in Oceanum evolvitur: Hiſpanis hodie *Rio Guadiana* recepta ab Arabibus voce: iis enim *Guad* fluvius. *Bætis Ptolemæo*, oritur prope Caſtaonem ex Oroſpeda mōte, ut ſcribunt *Strabo & Stephanus*, quâ parte *Sierra d'Alcaraz* nominatur. Ab fonte in occaſum vergens, Cordubam aliaq; oppida prærterlapſus, ad Hiſpalim in auſtrum declinans, oſtio ſatis amplo (unius enim leucæ eſt) ſed quod vadoſius, haud procul Gadibus in Atlanticū mare ſe exonerat. Hic fluvius nobilis auro veteribus eſt, & olivetis; *Straboni* etiam & *Pauſaniæ Tarteſſus* nominatur. *Livius Circen* ab incolis nominari notat: quam appellationē aliquamdiu retinuerunt, ſcribente *Mario Nigro*, Hiſpania potiti Afri; quibus tandem *Guadalquivir*, vel ut alii ſcribūnt *Guadalchebir*, tāquam fluvius *magnus*, fuit dictus. *Minius* Hiſpaniæ Tarraconenſis fluvius, ortum habens ſexto ſupra Aras Sextianas, quibus hodie *Lugo* nomen, milliari, ad oppidū vulgo *Calſtel Verde*, Portum marinum ſecans, Pontemque Belſarium & Orenſem civitatē perlapſus, facto ad Valentiam cum Avia congreſſu, ſex milliaria procurrens in Oceanum ſe pręcipitat. Sunt & alii, *Lethe*, *Turius*, *Limæa*, *Sicores*, *Chalybs*, *Auſtra*, atq; alii minorum gentium fluvii, quos aliis explicandos, ne prolixiores ſimus, relinquimus. Mare nos vocat, & quæ cum eo cenſeri ſolita, ſinus & portus. Oceano undique Hiſpania & mari Mediterraneo concluditur; pręter eam partē quæ montibus Pyrenæis & Aquitaniæ cōjungitur. Quorum beneficio patentibus gremiis, univerſi Orbis tam novi quàm veteris commercio oportuna, tanquam ad juvandos mortales ipſa avida in maria procurrit. Quæ & marinorum piſcium genus omne abunde ſubminiſtrant. Inter quos cete, balænæ, congri, murænæ, thynni, ſavali, lampetræ, & alii, tum oſtrea, conchyliaque. *Sinus* Hiſpaniæ celeberrimi ſunt tres, omnes ad mare Mediterraneum, *Sucronenſis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*. Omnium vaſtiſſimus eſt *Sucronenſis*, magno ſatis ore pelagus, inquit *Mela*, accipiens, & quo magis penetratur anguſtior. Mediæ magnitudinis eſt *Illicitanus* nunc *Puerto d'Alicante*. Minimus eſt *Virgitanus*, ab oppido, ut ſcribit *Mela*, *Virgi*, hodie *Vera vel Bera*. Corrupte apud *Ptolo. Vrce* vel *Virge*: nec emendatius apud *Antoninum Vrci*, ut nec apud *Plinium Vrgi*.

Maris commoditates.

Nomi-

Nominatur & *Gaditanus* ſinus *Melæ* lib. III ab Gadibus. Hodie *Baia de Cadiz*. Inter Portus, quos Hiſpania habet, primi eſt loci qui *Magnus* veteribus, inter Nerium & Scythicum promontoria, *Corunna* hodie. Sunt & *Annibalis Portus*, apud *Pomponium*; *Albor* hodie in Algarbiæ regno: *Amanum*, *Plinio*; nunc *Fuentarabia*, ut *Villanovanus*, vel *Bermeo*, ut *Moralis* cenſet: *Gaditanus*, *Melæ* & *Antonino*, circa Gades: *Tarraconenſis*, de quo *Silius Italicus* lib. XV. *Veneris* denique *Melæ* nominatus ad radices montis Pyrenæi. Sed de ſinibus portubuſque, eorumque latitudine & profunditate multis feliciſſimè ſcribit *Lucas Aurigarius* in ſuo Navigationis Speculo, chartis, quod ad Hiſpaniam, decimâ, novemque ſequentibus. Succedunt montes: inter quos *Pyrenæus* principem obtinet locum, Hiſpanos ab Gallis dividens *Pyrenæa Ptolemæo* & reliquis; *Stephano Pirena*, *Tibullo Pyrene*; *Livio* & aliis *Saltus Pyrenæus*; Hiſpanis *los Pireneos* univerſim: nam pro ratione locorum varia ſortitur nomina. Dictum volunt plerique ab igne: vel quod crebris fulminum ictibus feriatur; vel quod ejus ſilvæ (ſcribente *Diodoro* lib. VI) injecto à paſtoribus igne, quondam univerſæ conflagrarint. *Silius Italicus* denominationis honorem tribuit *Pyrenæ* puellæ, *Bebrycis* filiæ, in eo monte ab *Hercule* compreſſæ; ibique quum ab feris laniata eſſet, ſepultæ. Pyrenæus, ut ab ortu in occaſum ad promontorium uſq; Celticum prolatatus, Hiſpanos dividit in ciſmontanos & ultramontanos, alium ad Iberi fontes montem protrudit verſus meridiem per Hiſpaniæ latitudinem. Nomen illi *Idubeda* apud *Strabonem* & *Ptolemæum*; *Saltus Aucenſis* vulgo, *Monte d'Oca* hodie vocatur, ab *Auca* urbe vetere, cujus ad *Villam-Francam*, vigeſimo ſupra *Burgos* mill. veſtigia monſtrantur. *Oroſpeda* Idubedæ proles

Montes.

Straboni, *Ortoſpeda Ptolemæo*. Toti hodie certum non eſt nomen: nam qui *Alvaro Gomecio* cenſentur *Sierra Vermigia*, *Floriano Sierra Mollina*, *Cluſio Sierra Morena*: partes ejus ſunt. Oroſpedæ adcenſeri ſolet *Calpe*. Sic *Ptolemæo* aliiſque mons vocatur ad fretum Herculeum; qui *Gibraltar* vulgo. Oroſpedæ item pars rupes præcelſa, quæ ex Hiſpalenſi urbe Granatam eunti prope Archidonam ſe conſpiciendam offert. Nomen habet famamque meretur ex memorabili, quod in omne ævum eſt duraturum, amoris exemplo. Hiſpanis dicitur, *la Penna de los Enamorados*, *Amantium Rupes*. *Paullinus Bimarem* nominat. Reſpicit enim duo maria, internum & externum. *Strabo* Calpen montem eſſe, ait, circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, ut remotioribus inſulæ formam præferat. Vnam *Herculis* Columnarum ſunt qui fabulantur, alteramque ex adverſo Abylam in Africa, laborum *Herculis* metas: addunt unum fuiſſe quondam montem, ſed ab *Hercule* perfoſſum, atque ita mutatam rerum faciem. Ex Alcaraſſum *Mariani* montes ſurgunt. Sic nominat *Plinius*, qui ſingulariter *Marianus Ptolemæo*, & *mons Mariorum Antonino*: hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium alluit ad lævam perpetuo ferè ad Oceanum uſque nobiliſſimus fluvius Bætis. Juxta Barcinonem mons eſt quem *Mont Ivi* vocant accolæ: ſunt qui interpretantur *Montem Iovis*; alii verò melius *Montem Iudæorum*, qui quondam illic ſepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi ſepulcreta & ſigna. In vertice turris eſt, unde ſpeculator die quidem linteo velo, noctu verò facibus, navigiorum adventum Barcinonæ civibus oſtendit. Silvis, nemoribus, arboribuſque ſingulares ferentibus fructus, ubique eſt plena Hiſpania. Longum eſſet *Silvæ.*

omnia

omnia commemorare. Nemus est apud oppidum, cui ab *Monte Majore* nomen, in quo quercus, castaneas, ilices, nuces, corylos, cerasos, prunos, piros, ficus, labruscas, & omne genus arborum fructiferarum sola natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul oppido Bejerano nemus est amœnissimum, ubi castaneæ arboris ambitum se mensum scribit *Lucius Marinæus Siculus* pedum circiter quadraginta. Silvas etiam cæduas complures habet. Quare & materia abundè præbetur struendis navibus. Quid jam de operibus publicis, quid de privatis dicam? Plurima hîc magnifica templa, plurimæ abbatiæ, cœnobia, monasteria, xenodochia & nosocomia. Multa regum conspicua palatia, multæ magnatum & equitum magnificæ & pulcherrimæ ædes, innumera denique alia & publica & privata ædificia. *Rex* verò *Hispaniarum* nascitur, non eligitur: inauguratur tamen, populoque sacramentum dicit & ab eo accipit. Liberi regis *Infantes* Hispaniarum appellantur. Inter eos primogenitus, omnium procerum, civitatum & populorum jurejurando rex vivo patre designatur, & *Hispaniarum Princeps* dicitur. Quamvis autem regi suprema sit in omnes & omnia potestas liberumque arbitrium: nihil tamen ferè decernit, nisi ex XII-VIRORUM (qui totius Regni primores *Senatum Regium* constituunt) consilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plenè ventilata terminantur: quæ celanda, in *Secretiore Consessu* discutiuntur, quem faciunt ipse rex, Dictator Legionensis, Præses, tertiaque Consilii regii portio. Quæ ad Indias earumque gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab uno Præside, XII vero Consiliariis. Bellica in *Senatu Militari* peraguntur: quem statuunt

Opera publica & privata.

Ratio gubernandi.

Senatores.

XII-VIRI Senatus regii, dictatores item Legionensis & Castellanus, cum aliis. Præter hos etiam tres in Hispania sunt *Iuris Præfecturæ*, quas *Audientias* vel *Cancellarias* appellant, una quidem in Castilia, altera verò in Granata, tertia in Galætia: unicuique præses est & XII senatores: ab his, si litigantes sibi minus satisfactum arbitrentur, controversiæ ad Senatum deferuntur regium. Est denique *Thesaurarius Castellanus* sub se quatuor habens *Quæstores*; quorum omnium est pecunias regni tractare, earumque habere reddereque rationem. Ducum in Hispania, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter Principem *Asturiarum* & alios, Duces invenio circiter XXIII. Sunt illi *Friensis*, *Medinæ-Rivi-Sicci*, *Alvæ*, *Alcalæ*, *Albuquerquæ*, *Scalonæ*, *Osunæ*, *Averi*, *Bejari*, *Gandiæ*, *Sessæ*, *Infantasgi*, *Medinæ-Cœli*, *Medinæ-Sidoniæ*, *Maquedæ*, *Najaræ*, *Feriæ*, *Segobiæ*, *Sonnæ*, *Villæ-Formosæ*, *Verraguæ*, *Pastranæ*, *Francæ-villæ*. Sunt & alii, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus census est à XL ad C ducatorum millia: Ducibus *Infantasgi* & *Medinæ-Sidoniæ* summam superantibus: quorum hic CXXX, ille CXX habet millia. Marchiones hi ferè, *Villæ-Novæ*, *Astorgæ*, *Aquilaris*, *Deniæ*, *Mondejaris*, *Navaresi*, *Pliegi*, *Saviæ*, *Vellezæ*, *Comares*, *Aiamontis*, *Altamiræ*, *Veladræ*, *Vearinæ*, *Carpij*, *Camarassæ*, *Cortesii*, *Montis-Majoris*, *Guardiæ*, *Montis-Clari*, *de las Navas*, *Pozæ*, *Steppæ*, *Tanaræ*, *Villæ-Francæ*, *Dradæ*, *Cavietis*, *Falcis*, *Fomestæ*, *Molinæ*, *Ceralvæ*, *Valesis*, *Vallis*, *Zaaræ*, *Ardalis*, *Tarifæ*, *Alcanisæ*, & alii: potiore parte reditum percipiente ab X ad LX millia ducatorum. Comites recensentur plus minus LXXX, quibus annuus reditus est ab X ad XXV ducatorum millia: inter quos principem obtinet locum *Benaventi*, *Alvæ*, *Mirandæ* & *Oropozæ*. Longum esset lectorique tædiosum, quærere hic Vice-comitum,

tum, Baronumque numerum: longum Vice-regum, Gubernatorum, provinciis marique Præfectorum: longum denique magnorum Magistrorum, Equitumque variorum Ordinum, in Castella quidem *S. Iacobi, Alcantaræ, Calatravæ,* & *Rhodiensium Ordinis S. Ioannis*: in Aragonia Cataloniaque Ordinis *Montesæ*: in Portugallia Ordinum, *Militum Iesu Christi,* (cujus magister ipse Rex est, amplissimi sanè, ut qui annexas habet provincias omnes in Africa, Asia, Americaque inventas) *S. Iacobi*, ejus qui de *Avis* dicitur, itemque *Rhodiensium D. Ioannis*. Inter familias verò Hispaniæ, ut hoc obiter addam, antiquitate prima est *Pacieca*, quum *Hirtius* in Commentariis nominet *L. Iunium Paciecum*, ubi de Corduba agit: ejusque etiam mentio fiat apud *Ciceronem* lib. VI. Epist. ad Familiares epistolâ ad *Leptam*. Non minus illustres sunt *Meridona, Toletana, Cerdea, Cardonea, Larensis, Velascea, Pimentella; Stunica, Henritica, Orosia, Cordubensis, Limensis, Gusmanea, Mondragonia*: alias alii addant: & parcant nobis Senatus illi, si ordinem violaverimus. De administratione statuque politico diximus: sequitur ecclesiasticus. Primatus Hispaniæ antiquissimis temporibus in Hispalensi fuit Ecclesia, inde verò Toletana, usque ad excidium illud Hispaniæ funestissimum. Toleto enim in barbarorum potestatem redacto, Bracarensis Archiepiscopatus eâ dignitate est functus, docentibus illud ecclesiæ Bracarensis archivis. Recuperato christianis Toleto, quum Toletanus amissam dignitatem repeteret, Bracarensis autem semel acquisitam retineret, contentio orta est, quemadmodum legere est lib. I. Decretal. adeò ut adhuc sub judice lis esse scribatur. Qui porrò à temporibus Romanorum & Gothorum in Hispania fuerint Præsules, docet in Chronico suo *I. Vasæus* cap. XX. Post ereptas rursum barbarorum manibus Hispanias, Episcopatus cùm antiquis suis civitatibus sunt restituti, tum quidam in nonnullis recens instituti. Septem hodie Archiepiscopos Hispaniam habere legimus, iisque subesse Episcopos circiter XL suffraganeos. Primus est *Toletanus*, Castellę Cancellarius, cui post reges regiamq; prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudine secundus. Parent illi Episcopi, *Burgensis*, (cui sedes olim fuerat Auræ, unde *Auritanus*, & corruptè in quibusdam Conciliis aliisque Actis publicis *Auxitanus* dicebatur, translatus inde *Burgos*, Castellæ veteris metropolim, ab *Alphonso* VI, eo, qui Toletum christianis restituit auctoritate *Vrbani* II. P. M. anno CIↃ XCVII) *Cuenæ* vel *Cunquensis, Cinquenea* vel *Cigunteniss*; *Osmæ* vel *Oxomensis* (perperam in Conciliis *Oxoviensis*:) *Cordubensis*, (Episcopatus hic antiquissimus & propter *Osium* episcopum celebratissimus) *Iaenensis, Palentinensis* vel *Palentinus*; *Segoviensis*. Secundus est *Hispalensis*. Sub eo quondam XI, hodie III, sunt Episcopatus: *Malacitanus, Gaditanus* & *Canariensis*. Tertius *Compostellanus*. Episcopatus hujus sedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Iriensis*, oppidum Galæciæ marinum, *Padron* vulgò. Translatus autem postea Compostellam, dici deinceps cœpit *Compostellanus*, vel *S. Iacobi*. Ejus auspicia sequuntur *Coriensis, Placentinus, Asturicensis, Gamorensis, Salmanticensis, Orecensis*, (qui & *Auriensis* & *Aurismus, Orensis* item) *Tuiensis*, (vel *Tudensis*, à *Tude* sive *Tyde*, oppido Galæciæ ad Minium amnem sito *Tuy* vulgò) *Badaiocensis*, (hodie quoque *Pacensis*) *Mindoniensis* (cujus sedes olim Ribadeum, vulgò *Mondonnedo*.) *Quartus Granatensis*. Ad ejus nutum sunt Præsules *Almeriæ* & *Guadicensis* vel *Guaditanus*, olim etiã *Accitanus*; nam quæ olim *Accitana Colonia*, hodie *Guadix* nuncupatur. Quintus

Valen-

HISPANIA nova Descript.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
OCEANUS CANTABRICUS
OCEANUS OCCIDENTALIS
GALLIÆ PARS
MARE GALLICUM
BALEARIDES INSULÆ DUÆ
MARE BALEARICUM
PYTYUSÆ
MARIS MEDITERRANEI PARS
IBERICUM MARE
SINUS GADITANUS
ESTRECHO DE GIBELTAR
PARTE DE BARBARIE
Sucroniensis Sinus
Illicitanus Sinus
Virgitanus Sinus
GALLICIA
Asturias
Biscaia
NAVARRA
ARAGO
CATALONIA
VALENTIA
MURCIA
GRANADA
ANDALUSIA
CASTILIA VETUS
CASTILIA NOVA
Leon
PORTU GAL
ESTREMA DURA
ALGARVE
EL CONDADO
Maiorca
Minorca
Yvica
Formentera
Leucæ Hispanicæ
Miliaria Germania

Valentinus: cui ſuffragantur *Carthaginenſis, Origuellæ, Segobienſis* (vel *Segobricenſis* à *Segobrica*, quæ nunc *Segobia*) & *Balearium Majoris*. Sextus *Tarraconenſis*: obtemperant illi Præſules *Ilerdenſis* (vulgò Leridæ) *Dertoſanus* vel *Tortoſæ, Herluæ, Barcinonenſis, Gerundenſis, Vrgellenſis* & *Vicquenſis*. Septimus denique *Cæſar-auguſtanus*: eum in ſacris agnoſcunt *Pampilonenſis, Calagurritanus, Oſcenſis* & *Balbaſtienſis*. Nulli ſubſunt *Leonenſis* & *Ovetenſis*. Habet & tres archiepiſcopos Portugallia, *Bracarenſem, Oliſiponenſem* & *Funchalenſem*: ſubque iis epiſcopos *Eborenſem, Viſcenſem, Guardenſem, Conimbricenſem, Portenſem, Lamecenſem, Silvenſem, Ceptenſem, Lerienſem*. De reliquis Epiſcopatibus conſulendus *Vaſæus*, loco quem indicavi. His omnibus, ut & abbatibus, monaſteriisque quanti ſint annuatim reditus, notant curioſè *L. Marinæus Siculus, Damianus à Goes*, & alii. Ad ſtatum Eccleſiaſticum pertinent etiam fidei Inquiſitores, in Sarracenos, Maranos & Judæos primùm creati, qui lapſu temporis vires ſuas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes quibus alieniores ab Eccleſia Romana mentes. Habeat & locum hic notatio academiarum; quæ in Hiſpania circiter viginti duæ numerantur: interque eas primi loci *Salmanticenſis, Complutenſis, Conimbricenſis, Pincianenſis, Saguntina, Oſcenſis* & *Ilerdenſis*. Hiſpani felices ingenio, infeliciter diſcunt; ſemidocti doctos ſe cenſent. Sophiſtarum aſtus plus ſatis amant. In Academiis Hiſpanicè magis quam Latinè loqui gaudent: voces etiam Maurorum non paucas admiſcentes. Suos fœtus ingeniique monimenta ad poſteritatem raró, rariùs ad exteros, ob linguæ defectum producunt. Fuerunt tamen, ſuntque hodiè non vulgariter docti, qui præclarâ eruditione lectiſſimisque ſcriptis patriam illuſtrarunt, variisque operibus apud remotiſſimos etiam clariorem fecerunt. Si Theologi poſtulantur: prodibunt *Vigilantius*, presbyter Barcinonenſis; *Aquilius Severus*; *Prudentius*, epiſcopus Armentiæ: *Oſius* Cordubenſis, *Avitus* presbyter, Marcianus, epiſcopus item Barcinonenſis, *Paulus Oroſius, Pacianus*, ejusque filius *Dexter, Audentius, Iſidorus*, Apocalypſeos interpres, *Iuſtinianus*, Valentinæ eccleſiæ antiſtes; *Leander* Hiſpalenſis epiſcopus: *Martinus*, præſul Mandovenſis; *Fulgentius*, epiſcopus Carthaginenſis: *Eladius*, archiepiſcopus Toletanus: *Iſidorus*, epiſcopus Hiſpalenſis: *Ioannes*, Gerundenſis præſul: *Eutropius*, Valentinus antiſtes: *Franciſcus Ximenes* Cardinalis & Archiepiſcopus Toletanus, academiæ Complutenſis pater, qui variis linguis ſacra Biblia, Complutenſium appellatione notiſſima curavit imprimenda; & alii. Si Canonici juris periti: *Bernardus Compoſtellanus*: *Raymundus de Pennya Forti*: *Hugo Barcinonenſis*. Si Juriſconſulti: *Calixtus* III Pontifex M. *Fortunius Garcia, Gomezius, Didacus Covarruvias*: ſilentioque minimè prætereundus *Antonius Auguſtinus*, domo Cæſar-auguſtanus, XII vir Romæ St. lit. judicandis, indè verò ex Alliſano & Ilerdenſi epiſcopo Tarraconenſis Archiepiſcopus, vir romanarum antiquitatum & melioris literaturæ peritiſſimus. Si Medici, licet non patrii, ſed inſititii: aderunt *Avicenna, Averroes, Raſis, Almantor, Meſſahallah*. Si Hiſtorici: *Trogus Pompeius, Iuſtinus*, & alii. Si Philoſophi, *L. Annæus Seneca*, ejusque filii, *Seneca Novatus* & *Mela*, *L. Iunius Moderatus Columella*: *C. Iulius Hyginus Sotion*: *Ioannes Vives Valentinus*. Si Mathematici: *Pomponius Mela*, *Abrahamus Zacutius*, *Alphonſus* rex Caſtellæ, *Henricus* infans Portugalliæ, *Henricus Marchio Villenenſis*, *Arnoldus Villanovanus*, ejuſque diſcipulus *Raimundus Lullius*. Si Oratores:

Academiæ.

tores: præter *Senecam*, *Portius Latro* & *M. Fabius Quintilianus*. Si denique Poetæ in medium producendi: ſiſtent ſe *Sextilius Hena*, *LL. Annæi Seneca* & *Lucanus* patrueles, *M. Valerius Martialis*, *Rufus Feſtus Avienus*, *Aurelius Prudentius*, *Damaſus* Pontifex *M. Iuvencus*, *Arator*, *Cælius Sedulius*. Juniores, ne tædium pariam, omitto. Hiſpanis natura calida eſt & ſicca: color ſubobſcurus, cui juvando fœminæ collyrio plurimum ex ceruſſa minioque utuntur: duriora & bene compacta membra. Magna mortales omnes ſuperſtitione ſuperant, ad ceremonias, adulationes, amplos titulos populis aliis duces. Animi concepta dexteritate ſingulari tacendo, ſimulando, diſſimulandoque celare norunt. Gravitatem ſervant cum adfectata quadam ſeveritate: quæ facit ut odium ſuſtineat nationum omnium, graviſſimum, quemadmodum ipſe *Mariana* prædicat, atque individuum magnorum imperiorum adſeclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt: priſcas Romanas æmulantes, vino plurimum abſtinent: raro ſe conſpiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit: nobilitatem, plebeio etiam, ſi quo poteſt modo, concilians. Juſtitiæ cultores maximi: ſummis, mediis, imis æquale jus adminiſtratur. Facit Magiſtratuum induſtria, ut pauca, imo nulla ibi ſint latrocinia. Plerorumque manus puræ ab cædibus aliiſque flagitiis. Nemini impune eſt, qui vel ſacroſanctas leges, vel quemcumque, etiam minime loci, violare fuerit auſus. Inquieti magna ſemper moliuntur. Pulſis inteſtinis hoſtibus, profligatiſque Saracenis, potentiſſimas Orbis terrarum partes ſuis regibus acquirere ſtudent. Vbi duo treſve convenerint, cujuſcumque loci & conditionis, de Republica graviſſimiſque rebus diſſerunt, ad enervandas hoſtium vires vias quærunt, ſtratagemata excogitant, mille machinas fabricant, ſuiſque ducibus, ſi quid utiliter inventum, aperiunt. In caſtris famis, ſitis, laborum patientiſſimi. In acie conflictuque major illis ars quam ferocitas. Levi corpore, levibuſque armis induti hoſtem facilè ſequuntur, facileque, quum opus, fuga ſibi conſulunt, nuſquam non, nunquam non militaribus operam dantes meditationibus. In conviviis domi quidem frugales, ſobrii, pauciſque contenti, foris ciborum, præſertim delicatiorum, appetentiores. Scitis & commodis utuntur veſtibus nec male formatis. Hiſpania autem largâ manu confinalibus ſuis aliiſque remotioribus populis infinita cum apud ſe nata, tum etiam aliunde advecta ſubminiſtrat, ſericum, lanas, pannos omnis generis, ſal, ſaccharum, mel, mala medica, citrea, granata, cydonia, olivas conditas, cappares, uvas, ficus, pruna paſſa, amygdala, caſtaneas, glycyrrhizam, aniſum, cuminum, coriandrum, oryzam, crocum, oleum, ceram, alumen, ſmegma, minium, purpuram, thynnos, balænaſque ſalitas, baccas laurinas, fructus diverſorum generum ſaccharo adſperſos, alabaſtrum, corallum, aurum, argentum, ferrum, chalybem, ſtannum, cuprum, plumbum, rubiam tinctorum, argentum vivum, goſſipium, gemmas item pretioſoſque lapides & aromata cum ab aliis, tum ab Indis accepta. Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europæis, Africanis, Aſiaticis, Americanis accipiunt eas Hiſpani merces, quas natura cœlique & ſoli genius ipſis negare ſolet.

Mores.

Merces.

Hispaniæ partitio.

HACTENUS in genere Hispaniam descripsimus: nunc postulat methodus, ut speciatim & per partes eam perambulemus. Variè à variis fuisse divisam, in generali descriptione diximus. Nos verò partium Hispaniæ, quo ordine methodoque ab *Hondio* delineantur, descriptionem, quam poterimus fidelissimè, proponemus. Eam sex tabulis absolvit, hoc ordine. In prima describitur *Portugallia*, in secunda *Biscaia*, *Guipuscoa & Legio*. In tertia *Castella Vetus & Nova*. In quarta *Andalusia*, ubi & *Conventus Hispalensis & Gades*. In quinta *Valentia*. In sexta *Aragonia & Catalonia*.

Portugallia.

Portugalliam, quæ primo loco se offert, *Lusitaniam* veteres dixere. *Lusitaniæ* autem *Ptolemæo* & aliis, quæ *Appiano Lisitania*, nomen impositum tradunt *M. Varro & Plinius*, ab *Luso Liberi* filio, *Lysaque* cum eo bacchante: Lusitaniam enim dici, tanquam *Lusi* regionem. *Marcianus* putat *Lusitaniam* appellari ab fluvio cognomine, qui nunc forte *Tagus*. *Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt à *Portu Gallorum*. *Andreas Resendius*, cujus sententiam sequuntur alii docti, *Portugalliæ* appellationem manasse notat à *Portu Cale*. Cæterum *Portugallia* hodie, si terræ latitudinem à meridie septentrionem versus spectemus, major est quam *vetus Lusitania*: sin ab occasu in ortum longitudinem, minor. *Portugallia* vero hoc ævo versus boream excurrit supra confluentes Minium Aviamque, ad oppidum usque Ribadaniam, in Aviæ ripa positum: quâ parte Galæciam spectat: ductaque hinc in ortum linea ad Mirandam usque, ad Durium collocatam: inde verò meridiem versus recto fere progressu facto ad ostia Anæ fluvii, quo latere Castellæ, Extremaduræ & Andaluziæ est confinalis: ad notum & occidentem Atlanticum respicit Oceanum, adeo ut ambitus ejus censeatur esse IↃCCCXXC milliarium. Optima in hac regione aëris temperies, ac cœli serenitate atque ubertate præstat. Abundat vino, oleo, malis aureis, citreis, amygdalis, melle, cerâ. Ac fructus quos hæc regio producit bonitate antecellunt ferè omnibus qui in locis finitimis nascuntur. Et quamvis incolæ non tantum frumenti ex agris suis colligant, ut ipsis ad victum sufficiat: tamen ex Gallia & Germania quantum opus habent, advehitur. Plurima alit hæc regio animalia: equos inprimis magno numero, tantę velocitatis agilitatisque, ut vento conceptos fabularetur, imo crederet, antiquitas.

Cœlum.

Fructus.

Imperium majorum.

Portugalliæ Regnum primùm circa annum CIↃC initium habuit. Ad id enim usque tempus sub Hispaniæ nomine censebatur. Primum regum Lusitanorum progenitorem fasti commemorant *Henricum* ducem Lotharingiæ, comitem Limburgium, virum animo magnum, manuque promptum: qui laribus in Hispaniam translatis, *Tyresiam* duxit *Alphonsi* VI Castellæ Legionisque regis filiam, acceptâ in dotem eâ Galæciæ Lusitaniæque parte, quæ nunc Portugallia: quam non ita pridem ipsemet sua virtute ex Saracenorum & Maurorum servitute vindicarat. Defuncto circa annum CIↃCXII, patri successit *Alphonsus*, qui Portugalliæ se ducem appellans, regis titulum ab exercitu accepit anno CIↃCXXXIX, victoriam consequutus in agro Orichiensi contra *Ismarium*, & alios quatuor Saracenorum Maurorumque reges: quinque scutorum insignia facti monimentum posteris relinquens. Successerunt huic rectâ ferè lineâ *Sanctius*, *Alphonsus* II, *Sanctius* II, *Alphonsus* III, *Dionysius*, qui primus Algarbiorum regis titulum usurpare cœpit, *Alphonsus* IV, *Petrus*, *Ferdinandus*, *Ioannes*, *Eduardus*, *Alphonsus* V *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel*, *Ioan-*

PORTUGALLIA et Algarve
Scala leucæ Hispanicarum
OCEANUS OCCIDENTALIS
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
SEPTENT.

Ioannes III, *Sebastianus* in Africa interfectus, *Henricus* primò Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod nothus diceretur, pulso, ut proximus hæres regnum occupavit *Philippus* II Hispaniarum rex, *Emanuelis* per *Isabellam* primogenitam nepos: cujus hodie filius *Philippus* III feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. Portugalliæ metropolis est *Olisippo*, ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei *M. Varronis, Plinii, Antonini, Melæ* exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olysippo*, nunc *Vlyssippo*, aliisque modis scribitur: hodie *Lisbona*, vel, ut incolę proferunt, *Lisboa*. Emporium est reliquis Orbis terrarũ nobilissimis concensendum: divitiis supra modum adfluens: mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur, promtuarium celebre. Situs ad Tagi fere ostium amœnissimi, commodissimique: amplum, quodque sua magnitudine montes quinque totidemque valles (nam olim multo erat minus, unumque tantum, ut quidam tradũt, collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari alluitur, portis distinguitur XXII, qua continentem respicit XVI: turribus per murorum girum LXXVII munitur. Templa, quæ græcis Parœciæ, XXV numerantur: præter hæc plurima sunt, quæ monachis, anachoretis vestalibusque sunt attributa. *Olisipponem*, ut matrem agnoscunt trans-Taganæ: *Ebora Plin.* & aliis, *Ebura Ptol.* quæ vulgo hodie *Evora*. *Begia* vulgo *Bega*, vel *Beja*: olim *Pax Iulia, Antonino* & *Ptol. Setubal*, olim, ut opinatur Clusius, *Salacia*: quæ tamen *Varrerio*, *Moralique*, putatur *Alcasar de sal* in Algarbiæ regione. *Almada, Ptol. Cætobrix*; *Antonino Cætobriga*. Cis Tagum haud procul Olisippone aquilonem versus *Cascalæ* oppidum est situm. Propius ad urbem accedenti *Bethleem* occurrit, oppidulum. Sunt ibidem *Leiria, Tomar, Guarda*, non ignobilia, neque obscuri nominis oppida. Haud procul Tomare visitur *Ceice, Celium Antonino* eidem. *Alanqueram* ad flu. Tagum, patriam suam, *Damianus Goësius*, sic dictam putat tanquam *Alankerke, Alanorum Fanum*: ingeniose, & verè. Hæc olim *Ierabrica Antonino*. Inter Mondam & Durium *Conimbrica*, hodie *Coimbra*, olim caput regni Portugallię. *Viseum* vulgo *Viseo*, *Visensis* civitas in Conciliorum opere; quod oppidum hodie *Ponte Vouga*, *Plinio* putatur *Vacca*. *Lamecæ* vulgo *Lamego* meminit Concilium Toletanum III. Inter Durium denique & Minium *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ *Bracar Augusta Ptol. Braccara Augusta Anton. Augusta Bracarum Plinio*. Ab Gallis *Braccatis* conditam fama refert, anno ante Christum natum CCXC. Augustæ cognomen addiderunt Romani victores. Tam olim celebris, ut conventus hic fuerit ex septem citerioris Hispaniæ unus; unde urbes XXIV, auctore *Plinio*, jus petere consueverant. Fluvii sunt *Anas* sive *Guadiana*, *Tagus Mondegus, Durius & Minius*: horum duo celeberrimi, *Tagus & Durius*. Portugallia ab occasu & meridie Atlanticum respicit Oceanum, qui præter pisces quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. Huic copias suas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit; illum meliore ratione aurifluum, quàm Nilum suum vetustas, dignatur, quod hujus ope & merito merces, undecunque terrarum importatas accipiat, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copiis abundat, per navigia exportet, lucri causa terras non accessas petens. Præter portus autem quos supra recensuimus est Portus *Setubal* XX milliaribus Olisippone austrum versus

Vrbes. *Flumina.* *Maris commoditates.* *Portus.*

versus distans. Montes hic pauci, iique nõ magni, ut sunt quos incolæ vocant *Sierra de Monchiquo : de Chaldecatao, de Sordedas*, olim dicti *Montes Lunæ* &c. Sunt & hi plerique lucis nemoribusque consiti. Sunt etiam silvæ & densa nemora, in quibus Hispaniæ Principes venari solent. In oppidulo Bethleem, templum est D. Virgini dicatum, sumptuque incredibili exstructum, *Emanuelis* Lusitaniæ regis monimentum, quod dum viveret sibi ipse designavit. Magna tamen operi accessio facta ab *Ioanne* III *Emanuelis* filio. Suntque in interamni Portugallia, ut scribit *Vasæus*, præter ecclesiam Bracarensem metropolitanam, & Portugallensem cathedralem, atque alias quinque collegiatas, plusquam centum triginta monasteria, quorum pleraque reditus habent amplissimos; præterea plus minus MCCCCLX Parœciales, ut scribit quidam. Certè in parte quæ Bracarensem agnoscit ecclesiam octingentæ recensentur. Ex qua re fertilitatem & religionem antiquam gentis facilè agnoscas. Taceo xenodochia, nosocomia, orphanotrophia, turres, pulcherrimas ædes, hortos amœnissimos, & ejusmodi. Academias habent in hoc regno *Ebora* & *Coimbra*. Prior ab *Henrico* Cardinale Lusitaniæ, ejusdemque civitatis Præsule, nuper instituta. Altera etiam instituta nuper à *Ioanne* II Portugalliæ rege. Sunt Lusitani omnium Hispanorum fortissimi, veloces, agiles, mobili corpore, levique, ut facilè & fugiant hostem & insequantur, prompti, laboris patientissimi. Sunt & eo ingenio, ut magnificè de se & rebus suis sentiant; atque ipsi dictitant se vivere ex opinione, hoc est se sustentari potius eo, quod se esse putant, quam eo quod revera sunt. Rei navalis sunt peritissimi, ac navigationibus ad incompertas regiones toto Orbe notissimi: mercatorum commerciis ditissimi.

Montes. *Silva.* *Opera publica.* *Academiæ.* *Mores.*

Sub Portugallia hoc tempore *Algarbiæ* regnum pertinet. Hæc ab Arabibus nomen accepit, significatque campum arvumque felix & uber, in quo omnia ad commutationem necessaria. Linea autem cujus initium ab Ana fluvio inter amnes qui vulgo *Vataon* & *Carei-vas*; finis autem ad oppidulum *Odeseiza*, id est ab oriente versus occidentem protracta, separat *Algarbiæ* regnum ab ipsa Portugallia, omnium Hispaniæ regnorum minimum & ignobilissimum. Comportantur eò ex variis Hispaniæ partibus secundo Anæ decursu vina omnis generis, secca, bastarda, romana, & ejus classis alia: quæ porrò navibus imposita in Galliam, inferiorem Germaniam, alióque avehuntur. Oppida habet *Balsam Ptolemæo*, *Plinio*, *Antonino* & *Pomponio Melæ*, quæ hodie *Tavila*, ut *Coquus* opinatur. *Ossonobam Plinio* & *Antonino*; quorum ille *Lusturiam* cognominat; *Ossonaba* est *Ptolemæo*, putaturque quæ nunc *Silvis*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium urbs *Lacobriga Pomponio*, cujus etiamnum ruinæ ruderaque visuntur prope *Lagos* oppidum maritimum in vico, qui Lusitanicâ linguâ *Lagoa* vocatur, uti scribit *Vasæus*. *Algarbia*, Comitatus initio in dotem ab *Alphonso* X rege Legionis, ut prisci referunt annales, datus fuit *Alphonso* III Portugalliæ regi, quum filiam ipsius *Beatricem*, quam ex Pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo conjugio *Dionysius*, qui primus Algarbiorum regis titulum usurpare cœpit. Sed de Portugallia ac de Algarbia hæc sufficiant, ad reliquas Hispaniæ partes transeo.

Algarbia. *Oppida.* *Imperium majorum.*

Regio.

GALLICIA (quæ & Galecia vel Gallæcia scribitur, cuique nomen ab antiquis populis *Callaicis*) ad septentrionem & occidentem habet Oceanum, ad meridiem Portugalliam interfluente Durio, ad ortum Asturiam. Hæc regio quod ob montes nimis sit aspera, & aquis careat, rarenter habitatur; equis adeò abundat ut vento concipi dicantur. *Plinius* hic notat mineras auri ditissimas. *Niger* scribit in Artabris amnes terram auro, argento, stanno mistam ferre, solumque auri, æris ac plumbi uberrimum esse, adeò ut aureæ glebæ sæpe aratro exscindantur. Montes magnam lignorum copiam navibus ædificandis suppeditant. Piscibus Gallicia suprà modum abundat: salmonibus præcipuè, congris, ejusque generis quos vulgò pescadas appellant, aliis item multis lautissimis qui sale conditi varias in Hispanię partes distrahuntur. Novembri Decembrique mensibus infinita piscium quos vulgus *vesugos* nominat, vis capitur, duarũ aut circiter librarum: recentes in totam Castiliam venum exportantur; facit enim adstringens frigus ut facilè serventur. Saporis sunt gratissimi, gratioris tamen qui in Oceano quàm qui in Mediterraneo mari capiuntur. Algor enim Oceani pisces impinguat, ideoque quo propiores sunt septentrioni, eò solent esse meliores. Potissima incolarum pars in montibus degit, in quibus domicilia satis commoda passim visuntur exstructa. De Callaicorum origine & nomine videat lector *Ioannem* episcopum Gerundensem, Paralipomenorum Hispaniæ lib. II. *Rodericum Toletanum* lib. X de rebus Hispaniæ cap. IV, & alios. Metropolis Galliciæ *Compostella*, ubi corpus Divi *Iacobi* Apostoli religiosè colitur, à quo ipsa urbs, nonnullam etiam ab Academia sua celebritatem habens, hodie *Sant-Iago* dicitur, *Brigantium* olim, uti censent *Franciscus Tarapha*, *Ambrosius Morales*, & *Villanovanus*. Brigantia dicitur *Orosio*, qui ibi pharum altissimam exstare addit. *Ptolemæus* cognomen addit *Flavium Brigantium*, quod tamen *Beutero*, *Coquo*, & *Ioanni Marianæ* est Betancos, *Floriano* & *Gomecio Coruna*. Compostellam autem *Ioannes Gerundensis* lib. I. dictam scribit tanquam *Compotem Stellam*, sic enim appellatum fuisse Hesperum regionibus illis salubrem. Ego hoc in medio relinquo. Exstat Salamanticæ in bibliotheca collegii sancti Salvatoris historia Compostellana, in duos libros digesta jussu *Didaci* primi Archiepiscopi Compostellani; in qua primordia, successus, incrementa ecclesiæ Compostellanæ latè describuntur. Consulendus & *Lucius Marinæus Siculus* de rebus Hispaniæ, libro quinto, capite de sacris ædibus & locis in Hispania religiosis, miraculisque celebratis. Minorum gentium oppida sunt, Orensium ad Minium fluuium urbs, *Thermæ Calidæ Ptolemæo*, ut putat *Gomecius* in vita *Francisci Ximenii*, addens eam à Suevis Germaniæ populis, qui quondam hanc oram sibi subjugarunt, proprio idiomate *VVarensee* appellatam: *Ortelius* scribendum monet *VVarmsee*, quod nihil aliud quàm *calidus Lacus*. *Lucus* latinis, id in Gallicia oppidum quod *Lugo* hodiè dicitur, *Pomponio Turris Augusti*, Aræ Sextianæ *Plinio*, Aræ Sestii Promontorium *Ptolemæo* ad Oceanum Cantabricum in Artabris. *Pons Vetus*, *Ponte Vedra*. Ribadeum, vulgo *Ribadeo*. Commemorat reliqua oppida *Marinæus Siculus* initio libri tertii. Gallicia Regni titulum adepta est circà annum à Christo nato millesimum sexagesimum. Eo enim *Ferdinandus Sanctii Majoris* regis Navarræ filius, rex Castellæ, quum uxorem duxisset *Sanctiam Alphonsi* quinti filiam, *Veremundi* III regis Legionis sororem & hæredem, sicque regna duo Castellanum & Legionense uniisset,

Soli fertilitas.

Vrbes.

tres

Gallicia, Legio, et Asturias de Oviedo.
Leucæ Hispanicæ
Oceanus Canta:
Bricus
Asturias
Gallicia
Legio
Portugalliæ Pars
Castilia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
C d Ortegal
Cizaraga Ins
Coruña
Compostella
Pontevedra
Tuy
Baiona
Mondonedo
Riba deo
Lugo
Orense
Oviedo
Aviles
Leon
Astorga
Braga
Palentia
Torquemada
Camora
Villalpando
Tordezillas
Simancos
Valladolid
Yslas de Bavona olim Ins. Deorum
C de las pennas de guzan
Riba Sella

tres habens filios, *Sanctium* quidem testamento Castellæ regem, *Alphonsum* Legionis & Asturum, *Garciam* denique Galliciæ (quæ ab conjugis majoribus acquisita Comitatus ad illud usque tempus fuerat) & Portugallię nominavit. *Sanctius* divisionis paternæ impatiens, fratres *Alphonsum* quidem regno deturbavit, *Garciam* autem occidit. Quum jam *Sanctius* sex circiter annos regnasset, & à *Vellido* per fraudem esset obtruncatus, *Alphonsus* qui Toleti apud Maurorum regem exul vixerat, non solùm Legionis quod ex patris voluntate obtinebat, recuperavit, sed & Castellæ, Galliciæ, & Portugallię regna consecutus est. *Alphonso* tres liberi fuerunt legitimi ex totidem conjugibus, ex *Isabella* quidem Franciæ regina *Sanctia* nupta *Roderico* comiti, qui novas colonias duxit in civitatem quæ vulgò *Ciudad-Rodrigo*; ex *Zaida* Maura Siviliæ regis filia *Sanctius*, qui acie adversus Saracenos cecidit: ex *Constantia* denique *Vrraca*, quæ *Sanctio Sanctiæque* improlibus superstes, post *Raimundum Berengarium* Tolosæ comitem nupsit *Alphonso* Arragoniæ regi, hæredemque ex se reliquit *Alphonsum* VII, regem omnium qui ante ipsum fuerant potentissimum, Hispaniæque imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Gallicia unum semper habuit cum Castella & Legione regem & principem.

Legio. *Legioni* conregionalis ad boream *Asturia*, ad occidentem Gallicia, ad meridiem & ortum ferè Castella vetus. Nomen illi à legione VII Germanica quæ hîc olim *Nervæ* Imperatoris principatu (ut quidam autumant) stativa habuit. Metropolis, urbs illa clarissima regioni cognominis, quæ Legio VII Germanica *Ptolemæo*, Legio Gemina *Antonino*, *Leon* hodiè vulgò; quod nomen cur à *Leonigildo* Gothorum rege malit quàm ab ipsa Legione *Franciscus Tarapha* derivare, mihi nondum liquet. *Morales* tradit etiam *Sublantiam* olim dictam, adscribens, ejus nominis vestigia etiamnum extare in loco qui sesquimilliari distans Legione, *Sollanco* dicitur. De templo Legionensi sic scribit L. *Marinæus Siculus*, libro tertio de rebus Hispaniæ: *Etsi Templum quod ætate nostrâ civitas Hispalensis ædificat, aliis omnibus magnitudine præstat; etsi Toletanum cunctis aliis, divitiis, ornamentis & specularibus fenestris est illustrius; etsi denique Compostellanum fortioribus ædificiis, Sancti Iacobi miraculis & aliis rebus memorabilius est: Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem judicio, omnibus est anteponendum, in cujus claustro sacellum est, in quo jacent reges septem & triginta, & unus Hispaniæ Imperator.* Illud autem memoriâ dignissimum est, quod ab hac urbe cœperit circa annum septingentesimum decimum sextum recuperatio Hispaniæ quam totam ferè Maurorum & Saracenorum gens occupaverat: *Pelagius* enim, ut cum aliis referunt *Rodericus Toletanus* libro de rebus Hispaniæ sexto per multa capita, & *Rodericus Sanctius* parte primâ Histor. Hispan. cap. XI. ex regio Gothorum sanguine *Fasilæ* Cantabriæ Ducis filius, à christianorum qui in montes Asturiæ confugerant, reliquiis rex consalutatus, magnâ strage Maurorum editâ, vix regnum orsus, hosti Legionem eripuit, ibique sedem sui principatus figens, novum Castellum quasi propugnaculum adversus barbarorũ vim & incursiones exstruxit; rejectis autem Gothorum regum insignibus leonem sumsit rubrum in albo campo ferocientem, quo hodieque reges Legionenses utuntur. *Pelagium* in regno sequutus est *Fasila* filius, hunc autem improlem *Alphonsus Catholicus*, *Petri* Cantabriæ ducis filius, ex genere *Ricaredi Catholici* Gothorum regis oriundus, qui uxorem duxerat *Ormisendam Fasilæ* sororem unicam & hæredem. In *Alphonsi*

familia

familia posterisque Legionis principatus mansit usque ad *Veremundum* regem Legionis XXIV, quo, anno millesimo vigesimo sine successore defuncto, *Sanctia* soror, *Ferdinando* Navarreo Castellæ regi nupta, Legionense regnum ad Castellanum tanstulit. *Asturia* ad septentrionem habet Oceanum, ad ortum Biscaiam, ad meridiem Castellam veterem, ad occasum Galliciam. Auri variorumque colorum est ferax, alioquin parum culta, maleque habitata, locis quæ ad mare exceptis. Veterum hic sedes Asturum, qui sic dicti (ut scribit *Isidorus* lib. IX Etymolog. cap. II.) ab Astura fluvio, cujus mentio etiam apud *Florum* lib. IV. Histor. Romanæ, & alios. Ab his ipsa regio Ἀστυρία, *Ptolemæo*; Latinis *Asturia*, ut & antiquis marmoribus: in quibus etiam *Astyriam* lego nominatam. Romæ in pavimento sacelli, quod est ad templum S. Gregorii in Cœlio monte, tabula confracta:

Asturia.

ACONTII
L. RANIO. OPTATO. V. C. COS.
CVRATORI. REIP. MEDIOLANENSIVM
CVRAT. REIP. NOLANORVM. PROCOS. PROVINCIÆ
NARBONENSIVM. LEGATO. AVG. ET. IVRIDICO
ASTYRIÆ. ET. GALÆCIÆ. CVRATORI. VIÆ
SALARIÆ. &c.

Quin & *Asturicam* video nuncupatam in tabula marmorea, quæ trans Tiberim Romæ legitur in domo privata civis Romani. Verba ponam ad Italiæ delineationem, ubi de Alpibus maritimis. *Asturias* hodieque. *Astures Plinius* lib. III. cap. III. dividit in *Augustanos* & *Transmontanos*. Illi cis montes versus meridiem; hi ultra montes versus septentrionem ad Oceanum. De Asturibus *Silius Italicus* lib. I.

——— Astur avarus
Visceribus laceræ Telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso concolor Auro.

Provinciæ metropolis est Ovietum, de quo multa *Rodericus Toletanus* lib. IV de rebus Hispaniæ cap. XIIII, ubi etiam exponitur quam ob causam civitas *Episcoporum* fuerit nominata. Est ibidem & Astorga, & alia oppidula nonnulla.

Biscaia. BISCAIA *Ioanni Gerundensi* episcopo à Bastulis Bęticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hispaniam Bæticam concessissent, à Mauris loco pulsi in Galæciæ montes confugerunt, ibique domicilia statuentes nomen gentis retinuerunt, ut *Bastulia* ab eo tempore dicta sit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. *Biscaia* à nonnullis *Viscaia* appellatur, quæ vox ad Vasconum nomen proximè accedit. Hispaniæ regio est ad Oceanum montibus obsita. *Cælum.* Temperatius in ea clementiusque cælum, quam in reliqua Hispania. Magnis enim montibus circumdata nec frigore nimio infestatur, nec calore nimio torretur. *Solum.* Regio arboribus, quæ navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias provincias tota Hispania, cui integrę nonnunquam classes hinc subvehuntur. Castanearum, nucum, pomorum, quæ *Aurea* cognominantur, resinæ, metallorum omnis generis, præcipuè ferri, nigrique plumbi, & aliarum rerum feracissima. Vino carenti potum subministrant poma saporis optimi, pressa. *Animalium varietas.* Animalium hic terrestrium, marinorum, volatilium: fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ necessaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitarunt olim *Cantabri*: latius tamen quam ipsa *Biscaia* patet, occupatis etiam locis iis, ubi nunc *Guipuscoa & Navarra*. Populi celeberrimi multorumque scriptis decantati. Hi vitam nullam sine armis esse existimabant. *Imperium majorum.* Omnibus Hispaniæ populis subactis, & in populi Romani potestatem adductis, soli cum Asturibus aliisque conregionalibus vinci non potuerunt. Debellavit tandem ferocissimam gentem, bello ferè quinquennali fractam & defatigatam, *C. Cæsar Octavianus Augustus*; ipse contra eos reliquosque Romanis nondum parentes profectus. Subjugavit autem Cantabros *Vipsanii Agrippæ*, cæterorumque legatorum quos secum duxerat, industriâ & fortitudine. Est in Biscaia, præter alia, oppidum nobile *Bilbao*, sic dictum, ut *Oppida.* quidam opinantur, quasi, commutatione literarum Hispanis familiari, *Belvao*, id est *Bellum vadum*. Condidit *Didacus Lopæus de Hazo*, Cantabrorum princeps, anno à Christo nato CIↃCCC, aut circiter. Tria cum primis hoc oppidum commendant, situs oportunitas, annonæ copia, mirabilisque negotiorum hominumque varietas & multitudo. Situm est in loco plano duobus ab mari milliaribus. Per hoc oppidum in reliquam Hispaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt: per idem ipsum exportatur quidquid cum iisdem aliisque regionibus communicandum censet Hispania. Reperire hic est cives, qui soli quotannis suâ pecuniâ tres quatuorque naves ædificari curant. Ab altera parte, oppidulum habet in ora maritima *Portugallette* vulgo nuncupatum, à quo rivus quidam, maris ingens brachium, non solum in hanc urbem usque, sed in ipsas etiam domos influit. Hoc importari atque exportari parvo negocio, vilique precio, varia mercium, aliarumque rerum genera indies videre est. Sunt etiam in Biscaia portus nobilissimi, inter quos *S. Andreæ* non Biscaiæ modò, sed & totius Hispaniæ clavis merito censetur. Nec est cur piscium ullum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos ferè velit, eosque recentes. Margaritas item marinæ non negant conchæ, sed quæ ignobiliores. Gens affabilis, hilaris, elegans. Virginibus Biscainis mos, quamdiu innuptæ sunt, nec capillos alere, nec velari.

Statim

BISCAIA, GUIPISCOA, Navarra, et Asturias de Santillana.

Leucæ Hispanicæ

Statim ubi nupserint, caput velant, & vittâ tegunt in modum galeæ compositâ ex linteo coloris aurei, quam eum in modum involvunt, ut in fronte veluti cornu aliquantulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, aliisque populis commercia. Lana præcipuè facit, ut omnia fora locaque ab emptore venditoreque ferveant.

Commercia.

Guipuscoa.

Guipuscoa Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam & Lipuiscam* vocant: corruptè, ut notat *Stephanus Garybayus* ejus incola. Vnde autem hæc appellationem habeat, non facilè dixerim, nisi forte ab *Opuscua* antiqua civitate nomen trahat. Concluditur ad ortum amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Huria & Beoyvia*, medius inter Galliam & Hispaniam) Pyrenæisque montibus; ad meridiem Navarræ regno, ad occasum Biscaia, de qua modo dixi, ad septentrionem mari Cantabrico. Circuitus ejus triginta sex milliarium. Temperata autem maximè hæc regio est: neque enim sentit frigoris molestias, neque Solis vehementes ardores. cœlo autem utitur humido & inconstanti. Cùm verò omnis sit montosa & aspera, non est usque adeo culta: quæ tamen in ea loca coluntur, valde sunt fertilia. Vineta non habet nisi pauca in parte maritima. Cæterum regio ubique ferri & chalybis ferax, adeò ut nusquam terrarum ferri major sit abundantia aut præstantia: tantumque ejus materiæ hîc effoditur, ut multis regionibus sufficiat. *Vulcani* officina, *Martisque* armamentarium videntur hic ab natura collocata: tantam ibi videre est non solum ferri, & chalybis, sed & factorum armorum copiam; ut non immerito *murus* sive *propugnaculum regnorum Castellæ & Legionis* in quibusdam regionis archivis cognominetur. Scribit *Navagierus*, hoc tractu tantum ferri chalybisque effodi, ut singulis annis XXC millium ducatorum inde quæstus fiat. Non igitur sine causa montem ibi scribit *Plinius* lib. XXXIV cap. XLV, totum ex ferro. *Cantabriæ*, inquit, *maritimæ parte, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materia est.* Collocantur hic *Ptolemæo*, *Pomponio*, *Plinio*, aliisque populi *Orogeviones*, *Autrigones & Varduli.* Metropolis est *Tolosa* ad confluentes sita Araxin & Ortam. Sunt & alia oppida: *Placentia*, ubi fabrorum ferrariorum incredibilis copia: *Motrico*, vel ut alii scribendum censent, *Monte de Trico*, ab scopulo cognomine, qui oppido imminet: *Fuentarabia Ptolemæo Phlamobriga*: *Fanum D. Sebastiani*; olim *Hisuru*, postea *Don Bastia*, & corruptè hodie *Donastien*, idem sonans quod *Divus Sebastianus*: *Don* enim Cantabris nihil aliud, quam quod latinis *Sanctus*, Castellanis *Santo*. Loca namque in Cantabrorum agris varia plerumque habent nomina, ob linguarum differentias. Aliter ipsi Cantabri, aliter Hispani reliqui, aliter Galli, qui ipsis confinales, vocant. Situm est hoc oppidum ad ostium fluminis, quod *Menascus Pomponio Melæ*, *Ptolemæo Menosca*, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea*. *Chalybs* fluvius in his regionibus oritur, cujus aqua ad ferri temperamentum plurimum valet; adeò ut Hispani non alia arma, nisi quæ hujus liquore temperata, approbent. Ab hoc flumine populos Chalybes *Iustinus* lib. XLIV ait appellatos. *Fanum D. Sebastiani* portum habet amplissimum, non arte humanâ, sed sagacis naturæ providentiâ factum, in quo naves ab sævientibus undis ventisque parum faventibus securam & tutissimam inveniunt stationẽ. Ingressus inter duo castella: quorum quod ad orientem, in edito monte exstructum, occidentaliore, quod in rupe est, eminentius. Et alios. Incolæ iisdem cum Biscainis sunt

Cœli temperies.

Soli qualitas.

Fluvius Chalybs.

Portus.

ſunt moribus, eâdemque utuntur linguâ. Naturâ ſunt ingenioſi, politici, ſatis exculti, ad alliciendum faciles, & qui difficulter cogi poſſunt, honoris cupidi, ſuorum privilegiorum defenſores acerrimi, agiles, animoſi, ad tractanda omnis generis arma dexterrimi, & ad militiam proclives. Sunt & mulieres admodum robuſtæ planéque viragines, corpore bene habito, formâ bonâ, licet laboribus aſſuetæ: ac idcircò minus arrogantes. Maris accolæ navigatione piſcibusq;, cum aliis, tum quos *baccalaos* appellant, capiundis, magno lucro, dant operam.

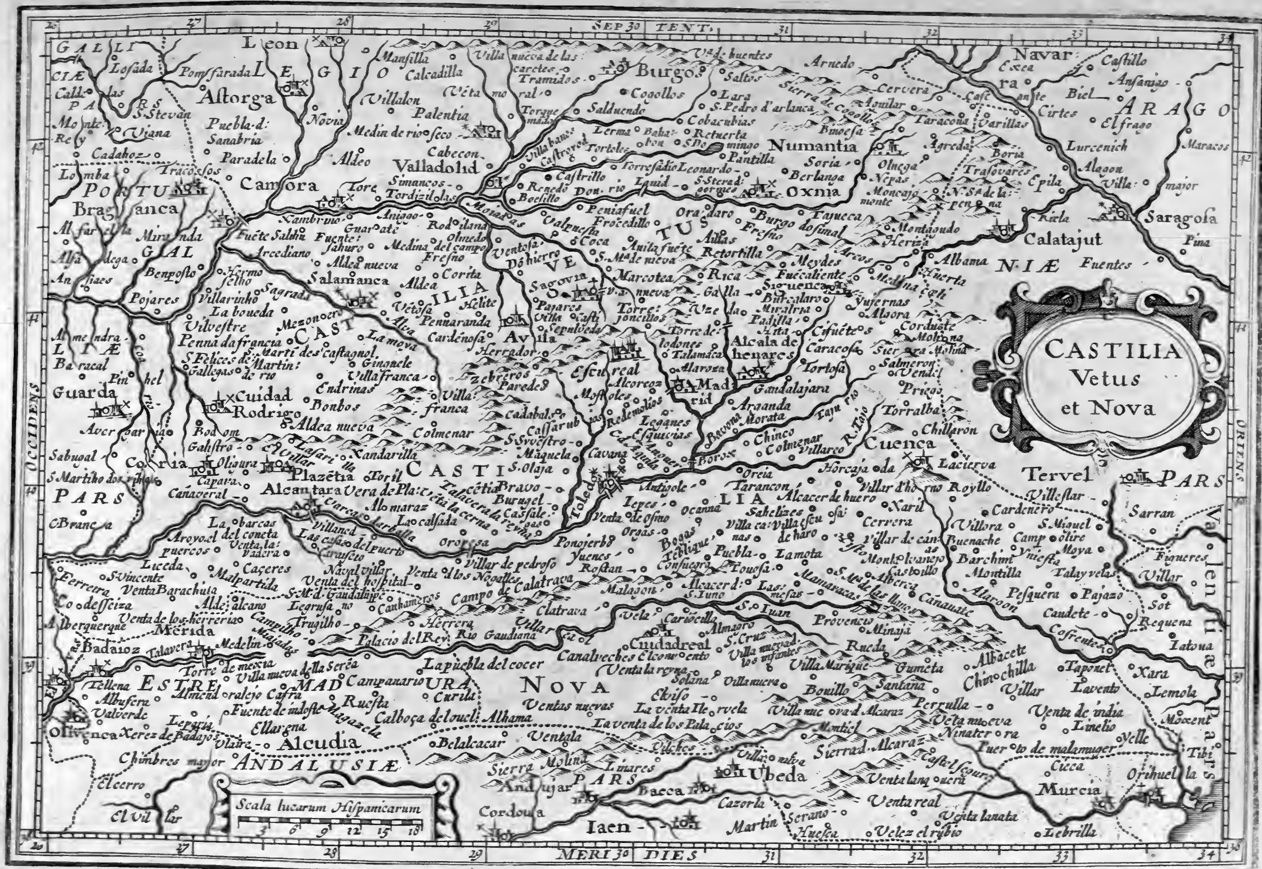
Navarra. NAVARRÆ regnum in omni ſuo circuitu eſt adeò fertile & abundans omnibus rebus ad vitam humanam neceſſariis, quàm ullum aliud totius Hiſpaniæ regnum. *Vrbes.* Et quamquam communiter exiguum eſſe cenſeatur, habet tamen urbes mœnibus clauſas quinquaginta ſex. Hujus regionis incolę fuerunt olim ſtrenui admodum & bellicoſi, variisque vicibus jugum Romanorum excuſſerunt, à quibus tamen victi & debellati tandem & in ordinem redacti ſunt. Interfecto enim Romæ *Cajo Iulio Cæſare*, cum ei *Octavianus Auguſtus* ſucceſſiſſet, furorem Romanorum acriter ſenſerunt. *Auguſtus* enim quatuor legiones adverſus eos miſit quæ provinciam ingreſſæ, ferro & flammâ omnia vaſtabant. Cùm igitur ſe victos & impares eſſe viderent ad reſiſtendum hiſce Romanorum viribus, plerique ſe ad montes contulerunt, vaſtiſſimæ aſperitatis & propemodum inacceſſibiles, quibus & hodiè Navaja nomen remanet, latéque inter Meſcuam & Eulatem porriguntur. Hîc cùm longo tempore habitaſſent, à montibus illis nomen ipſis inditum eſt Naviniorum, ac poſtea Mauri occupatâ Hiſpaniâ corrupto vocabulo eos Navarros appellarunt. Oppreſſi autem Maurorum tyrannide & habitationem ſuam deſerere coacti, ad montes Pyrenæos ſe receperunt, ac ibi regem ſibi peculiarem elegerunt, ac variorum regum ſucceſſione ſuis legibus vixerunt uſq; ad annum milleſimum quingenteſimum decimum tertium, quo *Iulius Papa* ſecundus, *Ioannem Albretum* Navarræ regem, tanquam ſchiſmaticum *Ludovico* XII Francorum regi adhærentem, excommunicationis latâ ſententiâ jure regni privavit, ac *Ferdinando Catholico* in Navarram inhianti, occaſionem ac ſpecioſum prætextum invadendi dedit: qui miſſo Albano duce regem *Ioannem* toto regno expulit, ac occupatam ſucceſſoribus reliquit. Primaria Regni Civitas *Pampelona* hodiè vulgò, quibuſdam *Pompeiopolis* dicitur, tanquam condita à *Pompeio Magno*. Sita eſt ſub gradu XVI & XI minut. longitudinis, & XLIIII grad. XLIII minut. latitudinis. Sunt præterea urbes celebriores *Sanctus Ioannes Pedis Portus*, *Mons Regalis*, *Amaya*, *Eſtella*, *Oliva*, *Faſalla*, *Tudela*.

Castella Vetus.

CASTILIA sive *Castella* (cui nomen ab Castello, quod *Pelagius* rex, Legione ab Mauris recuperatâ, ut propugnaculum, contra hostes exstruxerat) quondam *Bardulia* dicta fuit. Hanc duplicem faciunt Hispaniarum delineatores, *Veterem* & *Novam*. *Veterem* circumdant ad boreã Asturiâ & Biscaiâ: ad occasum Portugalliâ: ad meridiem Castellâ Novâ, montibus qui ferè per longitudinẽ Hispaniæ incedunt, intercurrentibus: ad ortum Aragoniâ & Navarrâ. Regio fertilis frugum, vini, omnis generis fructuum, croci, & animalium. Castellæ autem regno tale legitur fuisse initium. *Pelagius* erepta rursum Mauris Legione, Castellum quasi propugnaculum adversus barbarorum vim exstruxerat, cui qui Præfecti *Comites Castellæ* nuncupati, regem Legionensem, ut principem diu agnoverunt usque ad *Ordonium* II, decimumquartum Asturum, Legionisque regem. Qui quum comites proceresque Castellæ per speciem colloquii ad se evocatos obtruncasset: Castellani pessimo scelere indignati, projecto regum Legionis jugo, ex suo corpore duos elegerunt judices *Nunium Rasuram* & *Lainum Calvum*: unum, qui juri dicundo, alterum qui rebus bellicis præesset, quorum liberi horumque posteri *Comites Castellæ* sunt appellati usque ad *Sanctium Majorem* Navarræ regem: qui quum bello fortis Cordubam & Toletum Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Aragonia, Castella, Legione, Portugallia, aliisque Hispaniæ locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta *Elvirâ Sanctii* Castellæ Comitis filia, *Garsiæque* postremi Comitis sorore & ex asse hærede, se dotis nomine non Comitem, sed regem Castellæ, scripsit, regnumque ad *Ferdinandum* filium, Legionis etiam regno per conjugem *Sanctiam* locupletatũ transmisit. *Ferdinando* successit filius *Sanctius*: huic frater *Alphonsus*: cujus filia *Vrraca* (nam stirps mascula obierat) quum post *Raimundum Berengarium* Tolosæ Comitem *Alphonso* regi Aragoniæ nupsisset, Aragoniæ, Castellæ & Legionis regna fuerunt unita. Metropolis veteris Castellæ *civitas Burgensis*, vulgo *Burgos*: *Bravum*, putatur *Ptolemæi*. Urbs antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias Hispaniæ merito referenda, 150 sub se habens minorum gentium oppida: magnis, pulchris, commodisque ædificiis passim adornata; foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, templis, cœnobiis, amnibus exculta: ob incredibilem incolarum cujuscumque ætatis, sexus, conditionis, industriam & diligentiam memoranda. Circumdant suam metropolim jucundissimo commodissimoque situ: *Palentia*, ad Carrionis marginem sita; *Palantia Plinio*, *Melæ*, *Ptolemæo* & *Appiano*, *Pallantia Straboni*: *Peralantia* corruptè apud *Antoninum*. *Valdoledum*, sedes olim regia: locus in amœnissima Pisuergæ ripa, non Hispaniæ solùm sed Europæ totius pulcherrimus: cui quæ urbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertili: forum ibi pulcherrimum amplissimumque: cujus ambitus IↃ CC passuum: quumque multis aliis de caussis hoc oppidum valdè sit nobilitatum, multò tamẽ magnificentius illud reddidit illustrissimus *Philippi* regis Hispaniarum ortus: vulgò *Valladolid*: quod *Vallem Oleti* sunt qui interpretantur. *Pintia Ptol. Pincia Ant.* ut censet *Clusius*, *Simanca*, *Anton. Septimanca*. *Camora Ptol. Sarabris*, ut *Clu.* videtur: quæ vitiosè *Sabaria* apud *Antoninum*. *Sarabrim* tamen esse putant *Florianus del Campo* & *Gomerius*, oppidum illud quod vulgo vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad Durium fluvium. Non autem postremi hîc visitur loci *Salmantica*, *Antonino* & *Ptolemæo*: *Salmatis Pylano*: *Salamanca* vulgo,

Imperium majorum.

Urbes.

CASTILIA
Vetus
et Nova
Scala lucarum Hispanicarum
3 6 9 12 15 18
SEP 30 TENT.
MERI 30 DIES
OCCIDENS
ORIENS
LEGIO
Leon
Astorga
Burgos
Numantia
Valladolid
Camora
Salamanca
Avila
Sagovia
Madrid
Alcala de henares
Escurial
Toledo
Cuenca
Calatajut
Saragosa
Tervel
Cuidad Rodrigo
Plazētia
Alcantara
Merida
Badaioz
Medelin
Alcudia
Cordoua
Ubeda
Baeca
Iaen
Murcia
Cudadreal
Guarda
Bragança
NOVA
ANDALUSIÆ
Navar
ARAGO
NIÆ
Valentiæ
PARS

vulgo, academiâ nobilis. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgò *Gada*, *Civitas Roderici* comitis, *Ciudad Rodrigo*, quæ ut putant *Vasæus* & *Clusius Myrobriga Ptol.* Celticorum oppidũ in Lusitania. Tendentibus hinc versus meridiem occurrit *Coria*, *Caurita* quondam, ut scribit Clusius; *Cauriam* ab latinis junioribus appellari tradit *Andr. Schottus*. Cauriæ versus ortũ ad nonam circiter leucam est *Placentia*, urbs pulcherrima: cujus citria, cæterique arborum fructus, nec non panis candidissimus maximè solent commendari & expeti: *Plazensia* vulgo. Habet Placentia sub sua ditione oppida amœnissima, in quîs est *Xavahicium* nemoribus superbiens, & in *Pisaro* in convalle jacens, velut altare, ut *Marinæus* notat, in testudine templi. Montes Placentiæ adjacentes, ab ipsa urbe *Verade Placentia* cognominantur. Quæ *Avila* hodiè, *Ptol. Olbula* nuncupatur, ut vult *Clusius*. Haud procul fontibus *Arevæ*, *Segobia* jacet, quæ *Plin.* & *Anton.* *Segovia*, ut hodieque, *Pt. Segubia*. Urbs est lanificio & aquæ ductu visendo Romani operis nobilis: in qua, ut *Vasæus* scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ætatem aut morbum opus facere non possit: quum nulli desit, unde victum quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nunc *Aranda* ad Durium flumen, *Rhauda* Vaccæorum urbs est *Ptol.* in Hispania Tarraconensi: *Rauda Antonino* ex emendatione *Hieronymi Suritæ*: nam antea *Raudaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto scriptori *Exoma*, *Vxoma Plin.* est, qui addit nomen hoc crebrò aliis in locis usurpari. *Vxsama* per S in antiquo marmore legitur: *Osma* hodiè dicitur. Reliquas nominatis à nobis adponendas curiosioribus relinquimus. Sed hæc de urbibus & oppidis sufficiant: ad Castiliam Novam transeamus.

Castilia-Nova, ad septentrionem adhærens veteri, reliquis lateribus clauditur Portugalliâ, Extremadurâ, Andaluziâ, Granadâ, & Valentiâ. Abundat tritico aliisque segetibus, ad utramq; Tagi ripam sita. Metropolis Castiliæ Novæ *Toletum*, ut latini vocant: *Toleton Ptolemæo*: hodiè *Toledo*. *Toletanos* nominat *Plinius*: *Colonia Toletana* est in nummis *Augusti* apud *H. Goltzium*: *Serezolam* etiam scribit appellatam fuisse *Villanovanus* ad *Ptolemæum*. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ: Situs clivosi, inæqualis & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem alluit & contra hostes tuetur Tagus: qua arcticum spectat Polum, muris munitum est validissimis turribusque 150. Nobilium ingens in hac urbe numerus: cives admodum sunt industrii. Cùm aliis amplissimis ædificiis, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa Toleti Concilia leguntur celebrata: certè ultrà septemdecim numerantur, quot alibi nusquam. Toletum, ut matrem reginamque suam veneratur *Madritum*, vulgò *Madrid*, aëris, situsque saluberrimi. Rebus omnibus abundans, gratum nunc est Hispaniæ regibus domicilium. Non procul hinc *Villamanta* est: quæ ut volunt *B. A. Montanus*, *Korapha* & *Villano*, *Mantua* est *Ptol.* Carpetanorum in Tarraconensi Hispania oppidum. Quę vulgo, voce Arabicâ, Hispanis hodie *Alcala de Henares*, tam certò creditur *Complutum Ptol.* ut latinè etiam non aliter in publicis actis & monimentis audiat. Situm est in loco plano, ad fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium quibus usus humanus indiget, copiâ, suisque proventibus, adeò abundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. *Segontia Antonino* inter Complutum & Cæsaraugustam medio ferè itinere: *Siguensa* nunc appellatur

Castella. Nova.

Vrbes.

latur *Varrerio* & *Morali* judicibus. *Alcantaram* in ripa Tagi ſcribunt *Varrerius* & alii eſſe quæ *Norba Cæſarea Ptolemæo, Norbenſis Colonia Plinio*. Oppidum eſt inſigni conſpicuum ponte, venerandæ & antiquitatis & majeſtatis. Quæ *Talavera* nunc, *Livio Aeburam* nominari opinantur *Beuterus & Morales*. Sunt hic etiam *Cuenca, Caucenſes Plin. Lebazuza*, *Antonino Labiſoſa*; *Caſlona la veja, Caſtulo* eidem *Antonino*. *Tagus* flu. Caſtellam novam irrigat cum aliis amnibus ac rivulis in eum concurrentibus: & in ea ſuos fontes habet *Anas* flu. nunc *Guadiana*. Sed de his ſatis, ad Opera publica venio. Quintâ Madrito leucâ verſus occidentem conſpicitur magnificum illud & ſumptuoſum monaſterium S. *Laurentii in Eſcuriali* vulgo, ordinis D. *Hieronymi*: *Philippi* II Hiſpaniarum regis opus, quod merito certare poteſt cum Ægyptiorum Pyramidibus, cum veterum Græcorum Romanorumque templis, theatris, amphitheatris, ludis, circis: thermis item, balneis, ſepulchris; cum aliis denique variorum regum & principum monimentis. Operi tanto vix quid eſt par, vix quid ſecundum. Frontiſpicium ejus, occaſum ſpectans, tribus ſuperbit portis: quarum quæ media primariaque, in templum auguſtiſſimum, cœnobium, collegiumque ducit; quæ ad dextram, in officinas monaſterio conſecratas; quæ ad ſiniſtram, in domos ſcholæ deſtinatas. Quatuor angulos totidem exornant mirabiles arte ſua turres: quas etiam duæ ſuperant ad ipſius templi pedem hinc inde faſtu quodam conſurgentes. Supra oſtium templi ſtylobatæ magnifici ſtatuas ſuſtinent ex marmore tophoq; ſex Iiſraelis regum, pedes altas XVII.

Flumina.

Opera publica.

Ad ſeptentrionem Palatium templo adſitum viſitur, regi regioque comitatui commodiſſimè excipiendo paratum. Ad meridiem variæ ſunt porticus: hortus omnis generis inſtructus herbis, floribuſque & plurimis ornamentis: pomarium gratiſſimis conſitum fructibus: item noſocomium, pharmacopolium, & alia. Quid ſupereſt? quidquid ibi occurrit, ſtuporem injicit ſpectanti: ideoque de iis, quæ dicenda reſtant, ſilere cum modeſtia præſtat, quàm jejunè pauca in medium proferre. Eſt etiam Toleti celeberrimum Palatium ab *Carolo* V reſtauratum, noviſque ſtructuris regio apparatu exornatum: in quo, præter alia multa ſingularia, machina viſitur hydraulica, miro Italorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flumine, opera magnæ verſatilis & excavatæ rotæ, aquas in fiſtulas & tubos per canales in ſummitatem arcis & montis artificioſo impetu cogit & impellit; ubi unum in locum & amplum receptaculum collectæ in varios arcis urbiſque totius uſus dilapſę diſtribuuntur: quæ rivulos deinde & fontes hortis, magnatum ædibus, balneis, fullonibus, civiumque neceſſitatibus abundè ſuppeditant. Academiæ hic duæ ſunt, *Complutenſis* omnium diſciplinarum Academia celeberrima, quâ nobilitatum eſt Complutum ab *Franciſco Ximenio* Cardinali, Archiepiſcopo Toletano. Altera *Toletana* Academia florens, literarum & ſapientiæ clariſſima officina. Diſciplinis omnibus artibuſque mechanicis in urbe Toleto magnus honos: lanificio ſericoque vitam quærunt hominum millia ferę decem.

Scholæ.

Opificia.

Regio. ANDALVZIA Hispaniæ Bæticę pars, nomen adepta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab *Vandalis* Germaniæ populis, quos olim ad hæc usque loca devenisse, multi memoriæ produnt. Sic igitur, ut nonnullis nomen penitius rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quasi *VVendenhuys*, *Vandalorum Domus*. *Marius Aretius* *Andaluziam* vocatam auguratur, quasi *Ante Lusitaniam*, mutatis nonnihil litteris. Ad ortum habet Granatam, ad septentrionem Castellam Novam, ad occasum Pacensi Silvensique diœcesibus & Anâ Flumine terminatur: ad meridiem Atlanticum spectat Mare. Hujus præcipua pars *Conventus Hispalensis*. Hic ab ortu Cordubense territorium, ab occasu Algarbiorum fines habet: quà septentrionem spectat, eam Lusitaniæ ditionem attingit, quæ Magistratus *S. Iacobi* vocatur. Cætera vero meridiem versus Gaditano Conventu, & Oceano clauduntur. Cælum hic indulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens. Terraque in universo hoc tractu ad miraculum usque, frumenti, vini, olei & omnis generis frugum feracissima est, quibus longinquas & transmarinas provincias replet. Secundum *Plinium*, Hispania, quacunque ambitur mari, Italiæ laudibus proxima: quod de ea Bæticæ parte potissimum intelligendum putamus, quæ ad Hispalensem Conventum spectat; est enim Oceano & Zephyri lenibus flabris exposita. Imperium majorum. Hæc igitur regio insigni rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine universi Orbis provincias longè superans: eamque merito *Plinius* ante Italiæ laudes posuisset, nisi homo Italus patriã anteferre voluisset. Hîc etiam pecorum omnis generis magna copia, sed præcipuè cuniculorũ. *Andaluziam* nomen à Vandalis habere supra diximus, quod hi à Gothis pulsi hoc loco sedes suas fixerint: quibus postea etiam ejectis, in Africam concesserũt. Res ita sese habet: *Rodericus* vicesimus quintus Gothorum rex, in quo etiam regiũ Gothorum nomen defecit, comitem quẽdam *Iulianum* præfectum constituerat Mauritaniæ Tingitanæ: ejusq; absentis interea filiæ stuprum intulit. Quo pater audito, Saracenos ex Africa evocavit, justissimum dolorem suum regis vindicta satiaturus. Hi anno salutis DCCXIV duce *Muzamisso* per angustias freti Herculei ingressi, biennii spatio totam fere Hispaniam occuparunt, præter Astures naturâ loci munitos. Periere tantillo tempore utrimque septingenta hominum millia. Saraceni potiti imperio, christianorumque (quantum fieri potuit) religione extirpata, regna inter se variè partiti sunt. Primum fecere Cordubæ, quod ipsi vocavere *Abenalibeticum*. Alterum apud Hispalim; tertium apud Carthaginem novam: donec à *Ferdinando* III his locis pulsi Granatam concesserunt anno MCCXVI: & à *Ferdinando* VI penitus ejecti sunt anno MCCCCXCIV. Metropolis est quæ *Hispalis* Plin. *Ispalis* Ptol. *Hispal* Silio, *Spalis* Gratiano, Vrbes. hodie *Sevilla*. *Arias Montanus* putat *Hispalim* nomen esse Pœnicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem seu virentem regionem significat; alii, inter quos *F. Tarapha*, ad *Hispalim Herculis* Libyci filium, nomen conditionemque referunt. Ridiculus hic ut in multis *Isidorus*, qui, quum ab *Iulio Cæsare* conditam, exque ipsius & Romæ urbis vocabulo *Iuliam Romulam* notasset appellatam, à *palis suffixis* in loco palustri sic dictam memorat.

Urbs

daque Cabecas & Nebrissam *Luciferi* peto *Fanum*. Sic latini videntur nominasse, quod *Strab.* lib. III. sic nominat: quodque appellatum etiam addit *Lucem Dubiam*: hodie *S. Lucar de Barrameda*. Haud procul hinc quartâ ferè leucâ versus vulturnum, oppidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniæ ex hac ora vel initium vel terminus. Hoc *Navagierus* in Itin. putat esse quod *Asta Liv.* & aliis: *Hasta Anton.* per adspirationem. *Astam* tamen *Mor.* scribit adhuc nomen retinere, vel locum illum esse, circà Guadaleten amnem, qui vulgo *Masa de Asta*. *Abrahamus Ortelius* haud multum abest, quin submersam putet cùm insula Tartesso in Bætis ostio. Centum stadiis à Bætis ostio distat *Chipiona* oppidum, *Strab.* lib. III *Capionis Turris*. Ad ostium Lethes fluminis, quod hodie *Guadelete*, vel arabicè *Bedalac*, oppidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *El puerto de S. Maria*. Lethen transgressis occurrit cum aliis *Medina Sidonia*. Meridionaliora versus fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ oppidum, sex leucis distans ab Gadium urbe: illustrissimo *S. Lucæ*, qui & *Medinæ Sidoniæ*, duci, parens. *Conilium* habetur ab *Georgio Austriaco* apud *Or. Carteja. Ptol Tariffam*, quam *Cartejam* quidam opinantur, ex Tartesso corruptam si quis dixerit, non admodum pugnandum videtur. Non procul inde *Vegelium* est, vulgò *Vegel*: oppidum exiguum quidem, sed situ opereque clarum: Colli quem latissima undique planities cingit, impositum: adeò ut inde circumquaque prospectus pateat, quousque oculorum acies extendere se potest, tam in lætam laxamque planiciem locáque compascua, versus solis exortum: quam in Africæ montes & oram circà meridiem: nec non in vastum & tumultuosum Oceanum versus septentrionem & occidentem. Hîc in caurum iter flectentes obviam habent *Mundam*. Sic nominat oppidum *Plinius*, quod hodie vulgo *Monda*. Putant tamen alii antiquam Mundam esse, quæ hodie *Ronda Veja*: *Mondam* autem, cujus antea memini, duobus inde milliaribus exstructã fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, uti mos illis. Sunt autem in diœcesi Hispalensi innumera monachorum & virginum vestalium monasteria. Longum sit etiam xenodochia recensere, cùm in una Hispali tantùm ultrà centũ viginti numerentur egregiè dotata, ut multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim millibus annuis locupletata sint. Est verò Hispalis ædificiis sacris & templis omnium Hispaniç urbium ornatissima: inter quæ templum *Mariæ* sacrum, quo nullum habet christianus orbis excellentius, si operis amplitudinem & majestatem sacrâ quadam hilaritate & pulchritudine venerabilẽ, & turrim summæ celsitudinis, è qua ad statas horas signum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spectes, unde in universam urbem & latissimè circumjacentes campos jucundissimus prospectus est. Quid regiæ arcis ornamenta verè regia describam? qua nullam elegantioris structuræ, aut gratioris Hispani reges habent. Quid sumptuosa ducum, comitum & illustrium procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & viretis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aquarum rivos longè per arcus in varias urbis regiones derivatos, & recentiores S.P.Q.H. ingenti sumptu & industria ad Herculanas vulgò dictas columnas deductos & publicæ voluptati dicatos; palustri & uliginosã vastissimæ amplitudinis areâ consitis arboribus in pulchrum viridariũ reformatâ, & latis spatiis in Circi speciem ad decursiones & inambulationes relictis.

Reg.

VALENTIA appellationem à sua metropoli assumpsit, emporio nobilissimo, venerandæque antiquitatis. Ad meridiem Murciam respicit: ad occasum utramque Castellam: ad septentrionem Aragoniam: ad ortum littora ejus pulsat Mare internum. Fruitur aëre temperatiore, ac clementiore cœlo, atque beatiore quàm ulla alia Hispaniæ pars. imo tanta cœli temperie ac zephyri lenitate regnũ Valentiæ gaudere tradunt, ut quocunque tempore, etiam nativitatis Jesu Christi festo, & Januario florum manipulos incolæ manibus gestent, sicut aliis in locis Aprili & Majo fieri videmus. Magna hujus regionis præstantia, omniumque rerum, ut sacchari, vini, olei: item tritici, oryzæ variorumque fructuum fertilitas, & copia. Habet & argenti fodinas, in loco quem *Buriel* dicunt, inter Valentiam & Dortosam. Reperiuntur & lapides aureis venis lineolisque interstincti, in loco, qui *Aioder* nominatur. Ad Promontorium *Finistratum* sunt ferri mineræ: circa Segobiā lapidicinæ vestigia, è quibus Romam devecta olim marmora. In *Piacento* alabastrum effoditur. Passim alumen, rubia, calx, gypsum. Valentiam urbem diu Mauri tenuere longâ ducum serie: oppugnata sæpè ab Aragonum regibus, donec rex *Iames* post longam obsidionem tandem ejus potitus est, ducemque *Zaen Maure* cum quinquaginta Maurorum millibus coëgit urbe cedere & *Deniam* confugere, auro, argento, armis, aliâque supellectile eodem asportatâ. Desertam hoc modo Valentiam rex *Iacobus* colonia missa colere iterum cœpit. Coloni fuere Catalani & Aragones, ductoribus *D. Berengario Palatio* Episcopo Barcelonensi: *D. Vidalo Cavelia* Episcopo Huescano: *D. Petro Ferdinandes d'Acagra* & *D. Simone d'Vrrea Equitibus*. Hi totam urbem inter colonos novos distribuerunt habita dignitatis cujusque ratione. Legibus etiam novis rempublicam ornarunt. Inscripta eo tempore trecenta octoginta quatuor capita familiarum. Cæterùm regni titulum hęc regio accepit circà annum salutis septingentesimum & octuagesimum octavum, ut *Ortelius* ex *Petro Metinensi*, & *Petro Antonino Beutero* scribit. Historia sic habet: *Hisen* rege Cordubæ mortuo, ei filius *Alca* nomine sub annum Christi DCCLXXXVIII successit, cujus patruus *Aodala* Valentiæ dominus ex Taviar ad se vocavit alium suum fratrem, cui nomen *Culema*, exhæredatusq; fuerat. Hi duo fratres magnis copiis adunatis profecti Cordubam, nepotem regno expellere conati sunt, prælio autem victi, *Aodala* fugâ sibi consuluit, Valentiamque reversus est. Maurorum autem præcipui sese inter patruos nepotemq; interponentes, eò rem deduxerunt ut inter ipsos convenerit, ut *Aodala* se Valentiæ regem scriberet: *Culemæ* autem quolibet mense, ex reditibus Valentiæ, mille moradini (pecuniæ genus erat) instruendæ mensæ & adhuc quinque moradinorum millia ad res necessarias parandas deciderentur. Quibus pactis cum *Aodala* assensisset, primus se Valentiæ regem compellavit. *Valentiam* habitasse quondam præter alios deprehenduntur *Hedetani Ptolemæo* fortè non alii ab *Sedentanis*: *Biscargitani*; sic ex membranis legitur apud *Plinium*; metropolis ipsorum *Biscargis*, cujus mentio in nummo *Germanici Cæsaris*, teste *Hub. Goltzio*; videntur pars fuisse Heditanorum, quum in iis *Biscargin* nominat *Ptolemæus*: *Leonicenses Plinio*; quorum metropolis *Leonica* etiam à *Ptolemæo* in Heditanis collocatur: *Contestani*

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

Ptol.

SEPTENTRIO
MERIDIES
ARAGONIÆ
VALEN PARS
VALENTIA
MURCIA
Barcelona
Tarragona
Tortosa
Valencia
Alicante
Cartagena
Murcia
Majorca
Minorca
Yvica
Formentere
Moncolibre
Dragonero
Cabrera
MARIS MEDI
TERRANEI PARS
BALEARIDES INSULÆ DUÆ
Pytyusæ Insulæ
Sucroniensis Sinus
Illicitanus sinus
Virgitanus Sinus
Ferraria pro
Scombraria pro
VALENtia, Murcia, cum Insulis Majorca, Minorca, et Yvica.
Scala leucæ Hispanicarum

Ptolomæo; à quibus *Contestania* Hisp. Tarraconensis regio apud *Plinium*; horum memoria servatur hodieque in oppido *Contayna*, vel ut aliis effertur *Contentaina*; ad fontem ejus amnis, cujus ostio adpositum videtur oppidum *Oliva* contra Pytiusas insulas: *Lusones*, quos ad Iberum fluvium ponit *Appianus* in Ibericis, Numantinis vicinos; ad Tagi fontes pertingere scribit *Strabo*: *Lobetani*, quorum metropolis *Lobetum Ptolemæo*; quam *Beuterus* scribit antea *Turiam*, postea *Averazin*, tandemque, ut hodieque, *Albararzin* dictam: *Terboletæ Appiano* in Ibericis, Saguntinis vicini, à quibus *Turbula Ptolemæo*, *Torres* hodie fortean: *Celtiberos*, ut eos appellant *Plinius* lib. III cap. III, *Pomponius Mela* lib. III cap. I, cæterique latini; qui *Celtiberes Ptolemæo*, quidam Castellæ Veteri adscribunt, plerique Valentiæ. Inter regni hujus urbes *Valentia*, *Valenza* vulgò, primaria est ac sedes Episcopalis: regi *Romo* primordia sua fert accepta, ut scribit *Vasæus* atque alii, quam ab eo Romam appellatam, Romani multo posterius amplificatam & nobilitatam Valentiam appellaverunt, vocabulo idem significante. At *Resendio* hæc fabula videntur, qui eam à Lusitanis cæterisque Viriati militibus conditam & nominatam tradit. Sita est in intimo sinus Sucronensis recessu ad dextram fluvii Turiæ ripam. Hæc moribus & institutis clara; disciplinis liberalibus exculta; mechanicis artibus nobilis; magnis ingeniis felix, pacis concordiæque cives inter servandæ studiosissima; multorum equitum splendore illustris: mercatorum commerciis dives. Silentio non prætereundum quod de Valentinis notat *L. Marinæus Siculus*: iis in more positum esse singulis annis, festo *D. Matthiæ*, fusis precibus factisque obtestationibus, ad locum suppliciis destinatum ire; ibique damnatorum corpora, sive suspensa sint, sive humi jaceant, suscipere, ossaque sparsa colligere: mox autem omnia feretris imposita ad commune civibus omnibus sepulchretum devecta honorificè, sacrificiis, orationibusque peractis, terræ mandare. Memoriæ prodit *Petrus Medinensis* esse in hac urbe supra decem millia puteorum aquæ vivæ. Stetit olim ad ripam Turiæ sinistram, haud procul Valentia. *Strabo* lib. III, *Pliniusque* III cap. III, mille passibus ab mari separant. *Saguntum* Heditanorum urbs *Ptolemæo*: *Saguntus Straboni*, *Zacynthus Stephano*: *Secundum* & *Secunthum* vitiosè apud *Antoninum*: hodie putatur à plerisque *Morvedere*, sic dictum, ut quidam censent, ab *Muris veteribus*. *Zacynthorum Coloniam* facit *Appianus*, quidam *Saguntim Herculis* filium conditorem opinantur; sunt & qui ab *Sagis Ibericis* nomen accepisse volunt. Situm describit *Silius Italicus* lib. I. Sagunti muris cæmenta tribuit *Livius* lib. XXX; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ genere. Constat ex *Plinio* Saguntinos olim coluisse Dianam, eodem ab Zacynthiis ipsorum progenitoribus advectam: annis ducentis ante excidium Trojæ. *Saguntus*, fide & ærumnis inclyta, *Pomponio Melæ*. De expugnatione urbis nobilissimæ, cladeque, quæ ob admirabilem constantiam, & egregiam in Romanos fidem, incidit in annum ab V. C. IↃXXXV, *M. Livio Salinatore*, *L. Æmilio Paulo* COSS. consulendi *Livius* lib. XXI. *Polybius* lib. III. *Orosius* lib. 4. cap. 14. *Eutropius* lib. 3. *Florus* lib. 2. Histor. Rom. cap. 6. *Silius Ital.* lib. I. *Valerius Maximus* lib. 6. cap. 6. *Augustinus* lib. 3 de Civit. Dei, cap. XX. Auctor de VV. Illustr. cap. 42. *Æmilius Probus* in *Annibale*, *Cicero* in Philippicis, & qui non? Non ignobilis in Valentia loci sunt hodiéq; *Segobia*, *Segobriga Ptolemæo* & *Straboni*, uti placet *Vasæo*,

Urbes.

Clusio,

Clusio, Taraphæ, Emanueli Enrico, & aliis: *Segobrigam* habent nummi *Augusti*. Incolæ *Plinio Segobricenses*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen *Morali* censetur *Injesta*, vel *Cabeca el Griego*: cujus sententiæ est & *Ioannes Mariana*. *Hieronymus Surita*, ubi fuerit *Segorbia*, dicit se ignorare. *Segobricæ* meminit antiquum marmor, quod Tarracone. *Denia, Dianium* (ut volunt *Florianus*, *Moralis*, *Clusius*) apud *Ciceronem* & *Plinium*, qui *Stipendiarium* cognominat. *Incibilis Livii*: quæ *Indibilis Frontino*, ubi *Annonem* Carthaginensium ducem ab *Scipione* fugatum narrat, *Chelva* censetur *Floriano* subdubitanti tamen. *Illici Plinio*, *Ilicias Ptolemæo*, *Illice Pomponio*, *Ilce Colonia* nummis, *Illicitani* etiam *Ptolemæo*, (unde *Illicitanus Sinus*) hodie aliis *Alicanta*, aliis *Elche*, quod propius accedit. *Belgida* Celtiberiæ urbs nomen adhuc retinet. *Leria*, quæ & *Hedeta Ptolemæo*, (unde *Heditani populi*.) *Liria* hodie est *Clusio* & *Morali*. *Oliete Orcelis Ptolemæi Floriano*, *Horivela*, & *Oriola Gomecio* est & *Clusio*; *Zamora Nebrissensi*. *Bigerra Livii* & *Ptolemæi*; hodie *Bejar Beutero* & *Vasæo*; *Clusio Villena* est. Quæ *Setabis Strab.* vel *Sætabis* antiquis lapidibus, teste *Clusio*; hodie *Floriano* judice, *Xativa* cluit. Fluvios habet hæc regio multos, inprimis verò *Turiam* quem *Pomponius Duriam*, *Dorium Ptolemæus* nominat. Incolæ Arabicam vocem *Guetalabiar* servarunt, quæ vox aquam puram significat. Magnas hic fluvius commoditates, locis per quæ fluit adfert. Est & *Sucro* fluvius, *Xucar* novo nomine dictus. E montibus hic oritur Orospedanis. Habet Valentia duos montes, quibus nomen *Mariola* & *Penna golosa*, (rupem cupedinariam latinè diceres) in quos, quum stirpibus rarioribus herbisque variis abundent, quotidie magnus medicorum & herbariorũ numerus ex diversis Hispaniæ partibus confluit. Nunquã non rari quid ibi se offert. Valentia urbs antiquitate venerabilis est, ibique ad posteram ætatem multa perdurant antiqua marmora, Romanis inscriptionibus insculpta, quarum quædam videri apud *Beuterum*, *Ambrosium Moralem*, *Hotomannum* in *Cæsaris Ephemerides*, & alios, possunt. In urbe Sagunto nunc *Morvedre* theatrum & scena, aliaque multa antiquitatis vestigia, ut sepulchra *Sergiorum*, *L. Galbæ*, & *Sergii Galbæ*, & aliorum ejus gentis, ex quorum lapidibus constructum est cœnobium fratrum Trinitatis. Academiam habet Valentia celebrem. Præter hanc in regno Valentiæ est & Academia *Gandiana*, quam non ita pridem erexit illustrissimus *Gandiæ* dux, ut ibi præcipuè patres Societatis Iesu, ad quam seipsum quoq; contulisse fertur, philosopharetur. Valentia quod ad administrationem reipublicæ attinet, facilè omnes antecedit Hispaniæ civitates. Ager hujus urbis maxima ex parte à gente Mauris oriunda, & paternum sive avitum sermonem ac ferè vitæ morem adhuc retinente, colitur. Illud autem non omittendum quod *M. Tullius* in Valentiæ laudẽ protulit oratione in *Verrem* ultima: *Valentinorum* (inquit) *hominum honestissimorum testimonio*. Multum byssi hoc in regno paratur. *Valet & Valentia commercio* (ut scribit *Olivarius Valentinus*) *mercatorum maximo. Nam inde exportantur variæ & multæ merces, inprimis holosericæ telæ ferè omnium colorum & fila serica ex vermibus, panni optimi in insulas Baleares, & Siciliam & Sardiniam, & ii panni vocantur contracti; exportantur inde oryza, saccharum albedine admirabili, uva passæ & ficus, nec non & fructus sacccharo conditi.*

Margin notes: *Flumina.* *Montes.* *Opera publica.* *Scholæ.* *Opificia.* *Mercimonia.*

Aragonia.

ARAGONIA vel ab *Autrigonibus*, Hispaniæ populis teste *Laurentio Valla*; vel à *Tarracone* antiqua civitate, ut *Antonino Nebrissensi* & *Vasæo* placet, nomen accepit. Alii ab *Aragone* fluvio qui illic ortus Iberum influere perhibetur. Nonnulli ab *Herculis Ara*, *Agonalibusque* ludis derivant: quod si verum, mirum tam altum obstinatumque apud veteres scriptores de *Aragonia* esse silentium. Huic regno adhærent ad caurum Navarra, ad vulturnum Catalonia: quà Africo exposita, Castiliam spectat, qua aquiloni, Pyrenæos habet montes. Regio ut plurimum aspera, & sicca est, maximè versus Pyrenęum; unde ad multũ itineris spatium nullæ habitationes reperiuntur: sunt tamen hic valles nonnullæ feracissimæ optimi frumenti, aliorumque fructuum, quæ mirum in modum ab aquis adjuvãtur. Hujus regni primum regem omnium scriptorum calculi *Ranimirum* faciunt. Hic factus est rex Aragoniæ anno Christi CIↃXVI. Sed de origine regni regumque Aragoniæ, Valentiæ & Cataloniæ, à quibus & quomodo initium habuerint, deque unione eorum, legendi *Rodericus Sanctius* historiæ Hispanicæ parte I. cap. XIII, *Lucius Marinæus Siculus* lib. VIII, de regibus Hispan. & alii.

Vrbes.

Metropolis & regni caput *Cæsar-Augusta Plinio* aliisque, *Cæsarea Augusta Ptolemæo*: nominatur sæpe in nummis veterum: hodie *Sarragosa*, Academia nobilis.

Imperium majorum.

Conditorem ejus ferunt *Iubam* Mauritaniæ regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quasi *Iubæ Domum*: postea vero, priore repudiato nomine *Cæsaris Augusti* nomen illi fuisse inditum. Sita est in ripa fluminis Iberi, loco plano, ex quo Iberus insigni ponte lapideo longoque (cujus etiam *Strabo* facit mentionem lib. III) trajicitur. Vrbis autem situs soleæ calcei formam refert: portas habet quatuor ad totidem mundi partes spectantes: validissimis muris cincta, crebrisque turribus probè munita. In hac urbe reges Aragoniæ ab ejus Archiepiscopo, qui primas regni, diadema soliti accipere. Civitates reliquæ: *Osca* latinis, *Ptolemæo* & *Plutarcho* in *Sertorio*; hodie *Huesca*: cives ejus *Oscenses Cæsari* nominantur: *Oscensis argenti* meminit *Livius* lib. XXIV: *Eteosca* mendose vocatur *Vellejo Paterculo*, ubi *Sertorium* interemptum scribit. *Tyriassona* civitas apud montem Caci, quam à Tyriis & Ausoniis conditam fuisse nonnulli opinantur. *Iacca*, jacens in cõvallibus, Iaccetanorum quondam sedes. *Calatajut*, in campestri loco, ex ruinis nata Bilbilitanis, quæ cum multis aliis antiquitatum monimentis, medio milliari hispanico ab hoc oppido hodie visuntur, in colle, qui vulgo *Bambola* vel *Baubola*. Cingitur mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine, quem situm *Bilbili* tribuit alumnus ejus & civis (vide lib. I. Epigr. LXII.) *Valerius Martialis* lib. X Epigram. CIII. Sic *Paullinus* ad *Ausonium*, *Bilbilim* acutis scopulis pendentem prodit. *Bilbis Ptol.* corruptè. *Augusta Bilbilis* cognominatur *Martiali*, quemadmodum & in multis veterum numismatum inscriptionibus. Sunt & alia Aragoniæ oppida: *Barbastrum*, arcubus ferreis nobile: *Burtina Ptolemæo*, *Bortina Antonino*, ut nonnulli censent. *Monsonium* in regni situm umbilico, ad Cingæ ripam, cui collis imminet, à quo nomen oppido; conventibus regnorum Aragoniæ, Valentiæque & principatus Cataloniæ celebris sedes: vulgo *Moncon*, fertilis agri & aprici situs. *Fraga*, inter Ilerdam & Cæsaraugustam: *Gallica Flavia Ptol. Gallicum Antonino*, ut *Varrerius* censet: alii *Gallicum* locant, ubi nunc *Zuera*, in cujus agro vetustorum pavimentorum vestigia visuntur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, *Antonino* inter *Cæsaraugustam* & Pyrenæos. *Ajerbium*, in cujus solo quondam stetisse creditur *Ebellinum*, *Antonino* cum aliis nominatum

natum

ARAGONIA, et Catalonia.
SEP 35 TENT.
MERI 35 DIES
OCCIDENS
ORIENS
32
33
34
36
37
38
42
41
40
GALLIÆ PARS
ARAGONIA
CATALONIA
NAVARRA
CASTILIÆ PARS
VALENTIÆ PARS
MARE MEDITERRANEUM
Leucæ Hispanicæ
3 6 9 12
Laca
S Secilia
Martos
Bujescas
Ruesta
Castillo
Luesia
Fadab
Biel
Elfrago
Caparoso
Exca
Orez
Lurcenich
Tudela
Cirtes
Taracona
Oluega
Boria
Alagon
Trasovares
Epila
Moncajo mōte
Ricla
Calataiut
Fresno
Muela
Casa R.
Almunia
Langares
Carinnena
Saragosa
Villa major
Alcala
Ayerbe
Maracos
Ansamgo
Huesca
Venasque
Elguenbierte
Pardiguera
Alfajarin
S.Sc
Torr
Fuentes
La puebla
Azuara
Moyvela
Huesa
Villa real
Romanos
Doracha
Lechon
Alhama
Molina
Calamocha
Cafrilla
Celda
Alava
Villa franca
Sierra balbanera
Chillaron
Villar quemada
Albarazin
Iavoloyas
Cuenca
Xendil
Tervel
Villeslar
Royllo
Peubla devalverde
Sarran
Camarena
Mora
Montagudo
Fortanet
Cuenaz
Alhambre
Torre sarquis
Castellore
Montalban
Estremo rio
Iberus flu
Ebro rio
Pina
Benavari
Graus
Pobla d castra
Balbastro
S.Lucia
Burjalajos
Candasno
Alcolen
Miquinesa
Lerida
Fraga
Monco
Alfarra
Pontede suert
Batesa
Areny
Tremp
Albesa
Balaguer
Camaresa
Pons
Solsona
Tarrega
Cervera
Belpus
Arbeca
Margale
Mora
Elix
Fayo
Hones
Orta
Miravet
Bezeyt
Alfara
Tortosa
Cenia
Bonifaca
Canet
Toxal
Mirabet
S Matheo
Mesqueruela
Cortes
Culla
Sucoyna
Adsanella
Castello
Figueres
Oropesa
Moncolibre
Ampolla
Alfachs
Amposta
La Selua
Reus
Valls
Tarragona
Sala
Villa redona
Garaf
Martorel
Barcelona
Moldel reus
Granollers
La Roca
Elira
S Saloni
Blanes
C de Tossa
Estalrice
Palamos
Girona
Les medes
Madinia
Aulot
Campisedon
Bascara
Castello
Roses
Lisquera
Portus
Copllijura
Ceret
Arles
Villafraca
Elna
Volo
Perpinha
Stagel
Margevol
Creus
Puigcerda
Narbona
Leucate
Salses
Cd.Romani
Portes
Tosses
Doria
Repoll
Vich
Sora
Roda
S Celoma
Cornet
Manresa
Cabriuna
Monte serat
Masquesa
S Mateu
Berga
Oliana
Orcau
Tosa
Urgel
Barcelona Noves
Bey
Gabet
Forcat
Espitalet
N.S.d.Mogara
Valencia
Maiorca
C.Formentero

natum. *Vrgella, Orgellum Aimonio, Origa* fortè *Ptol.* oppidum haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia oppida, sed quæ diruta, quorumque nulla hodie vestigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Naßica*, alia ab ea quæ in Navarra. Cives ejus *Calagurritani* nominantur ab *Cæsare* I belli civilis Commentario: eosque corporis sui custodes habuisse *Augustum* notat *Suetonius* in ejus vita cap. XLIX. *Plinius Naßicos* cognominat. Fluvii hic sunt *Iberus*, *Gallego*, & alii.

Flumina.

Catalonia.

Catalonia vulgo *Catalunna* sequitur. Nomen illi impositum putat *Volaterranus* ab Gothis & Alanis, scribendamque esse *Gothalaniam*. *Beatus Rhenanus* lib. I Rer. German. *Cattalaniam* arbitratur appellatam ab Cattis & Alanis, qui junctim in eam Hispaniæ portionem proruperunt. Alii ab Castellanis, antiquis Hispaniæ populis, qui hisce locis sua habuerunt domicilia, denominatam judicant. Sunt etiam qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab *Othogerio Cathalone*: de quo multa præter alios, *Marinæus Siculus* lib. IX de Reb. Hisp. & *L. Valla* de *Ferdinando* Aragon. rege lib. I. Hæc Pyrenæis montibus, mari Mediterraneo, fluminibusque Ibero & Cingâ terminatur. Regio ipsa ut plurimum sterilis est, ac magis fructuum, quam frugum abundans, & silvestrium quam domesticorum. Metropolim habet hodie *Barcelonam*, urbem pulcherrimam, quæ in maris Mediterranei littore sita meram redolet antiquitatem, complures servans rei probandæ lapides vetustos. Conditor ejus fertur à plerisque Hispaniarum inlustratoribus *Amilcar Barcha* cognomine, filius *Annibalis* Carthaginensium ducis ejus, qui victâ classe, à militibus in crucem fuit sublatus, pater autem *Annibalis* terroris Romanorum. *Barcinon Ptol. Barcinus Paullino: Barcilona Iornandi: Faventia* etiam quondã, teste *Plinio*. Laudat hanc urbem multis verbis *Marinæus Siculus* Rer. Hisp. lib. XIII, qui & situm ejus describit lib. XV. Fuit olim multo minor, quàm hodie conspicitur, ab littore maris uno ferè stadio remota. Habebat portas quatuor, quæ totidem mundi plagas spectabant, æquo ferè omnes spacio inter se distantes, quæ adhuc in ipso pene umbilico urbis visuntur: cælata gerentes capita bubula, altæ pacis, ut nonnulli volunt, & quietæ agriculturæ symbola. Lapsu temporis bis prævalidis muris superbisque turribus est cincta, inque tantam paullatim magnificentiam excrevit, ut multo merito caput hodie censeatur Cataloniæ. De Barcinonis comitibus, eorumque origine consulendi *Rodericus Toletanus* lib. VI de Reb. Hisp. cap. III, & *L. Marinæus* lib. IX. Sequuntur hanc *Tarraco: Tarracon Ptolemæo & Strab. Tarragona* hodie. Vrbs olim tam celebris, ut potiori Hispaniæ parti nomen dederit: maritimarum opulentissima *Melæ* lib. II. *Viqua Vicque* vulgo, vel *Vich: Ausa Ptol.* Authetanorum urbs. *Girona, Geronda Plin. & Ant. Tortosa*, quæ *Dertosa Ptol. Dertosani* populi apud *Plinium*. *Lerida*, quæ *Ptolemæo*, *Stephano* & aliis *Ilerda*, Ilergetum urbs. *Emporiæ Silio* lib. III, *Polybio* lib. III, & *Ptol. Emporium Stephano*: *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. *Blanda Pomponio & Ptolemæo, Blanes* vulgo, ut volunt *Beuterus*, *Florianus* & *Navagierus*. *Manresa*, quam *Florianus Athanagiam* ab *Livio* vocari censet. *Rosæ, Roses* vulgo: *Rhoda Livio: Rhode Stephano, Rhodope Strab. Rhodipolis Ptol. Colibra, Iliberis Ptolemæo*, *Livio* & *Plinio*, vicus magnæ quondam urbis, & tenue magnarum opum, addenti, vestigium; *Cliberre* tabulæ Peutingerianæ. Alii tamen *Iliberrim* non *Colibram*, sed aliud oppidum volunt: *Salsulas Poldus*: *Eunam Olivarius*: *Illam Mercator*. Fuit &, ubi nunc Catalonia, quondam *Iulia Libyca*: *Cinniana Antonino*: *Deciana Ptolemæo*. Atquæ hæc de universa Hispania sufficiant.

Vrbes.

DESCRI-

DESCRIPTIO GALLIÆ.

Studioso & Benevolo Lectori.

QUandoquidem nobis ſolis nati non ſumus, ſed quantum quiſque poteſt ad commune bonum, tantum à beneficentiſſimo generis humani cōditore & parente ab illo exigitur, juſtum exiſtimavi opus hoc Geographicum, cujus hîc partem damus, ad Reipublicæ utilitatem quam poſſum maximè accommodare. Eſt autem Geographiæ in legendis hiſtoriis iiſque retinendis facilior notiorque uſus & utilitas, quàm ut meo documento aut commonefactione ſit opus; ſed alia eſt ejus & multo præclarior dignitas, ſi rectè quò valet dirigatur; nimirum ad politici regiminis cognitionem plurimum conferet, ſi locorum non ſitus tantùm, ſed & natura ſive legitima conditio deſcribatur, quod alioqui etiam Geographi officium poſtulat. Nam ut ſuæ profeſſioni non ſatisfacit pictor, qui hominem aliquem juxtà membrorum proportionem delineat, verùm neglectis coloribus & phyſiognomicis ſignis, ejus naturam & affectus non proſequitur; ita veluti mortuum cadaver Geographicum figurabit, qui locis tantùm juxta ſuam ſymmetriam poſitis, nullam eorum ad invicem rationem politicam aſſignaverit. Quapropter hoc ſummopere curandum duxi, ut quæ in ſingulis regionibus eſt dominiorū locis appendentium natura & ordo, eam convenienti diſtributione ipſis tabulis præfigam, quo politicæ diſtributionis & rerum publicarum ſtudioſis aliquid noſtra conferre poſſint. Quod ſi in multis ſit imperfecta & deficiens, aut etiam alicubi erronea conſcriptio noſtra, non mireris lector: non enim rerump. formæ per ſingulas ditiones ſcriptæ extant, neque mihi eas paſſim perveſtigare eſt integrum, ſed quatenus ex hiſtoriarum inſpectione deprehendere potui, ſaltem formam aliquam & rudimentum politici ſtatus collegi, unde rei propoſitę rationem & ordinem intelligas, ac quod in tua regione deerit ſupplere poſſis, & caſtigare: quod ſi facere non gravaberis, ac mihi communicare placuerit, tuo id nomini atque honori in caſtigato tabulæ frontiſpicio acceptum referam. Idem ſi quiſque in ſua patria præſtiterit, nemo credat quantum emolumenti ſtudioſis omnibus ex Geographia ſit acceſſurum.

Itaque cum tria præcipuè ſint in adminiſtratione regnorum, principatuum, & provinciarum conſideranda capita, videlicet, Status eccleſiaſticus, politicus & juſtitiæ adminiſtratio, primum ſub regionis in tabula deſcriptæ titulo, quot in ea regione ſint ſtatus politici membra recenſebo juxtà earum dignitatis ordinem ibi obſervatum. Deinde in nobilium locorum diſtinctione (quando penes nobilitatem præcipuum eſt regimen) eos locos primum enumerabo qui Principi ſunt feudales, deinde & liberos, idque ordine à ſummo nobilitatis gradu deſcēdendo, veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertiò in quas Præfecturas regio ſit diviſa. Atque his tribus politicum ſtatum ſufficienter declaratum iri exiſtimo. In juſtitiæ adminiſtratione notandæ erunt diœceſes juridicæ, ſuperioresque ſenatus ad quos fit appellatio. Denique in eccleſiaſtico ſtatu primum Archiepiſcopi, ſi qui ſunt, tum eorum ſuffraganei Epiſcopi, & qui præterea aliis ſuffragantur ordine ponendi erunt. Hęc omnia enumerare ſtudium quidem eſt, verùm cum deficiente materia in paucis id detur, præſtabo, quod potero, ut ſaltem patriæ cultores ad meliora perfectioraque provocem. Singula autem loca numeris deſignabuntur, ut in ſubſequenti tabula continuo inveniri poſſint. Prior numerus gradus & minuta longitudinis

gitudinis continebit, qui in latere boreo aut meridiano tabulæ quærentur; posterior latitudinis numeros habebit, in occiduo aut orientali latere quærendos. Ab horum terminis, hinc meridiani, inde paralleli, latitudinis ductu ad communem eorum sectionem & locum propositũ pervenies. Quæ verò in generalium tabularum indicibus sunt, eorum sitũ inde petere oportet. Quod si quæ nomina in subjecta tabula nõ reperiantur, id chorographi qui eam prior delineavit factũ est vitio, propter quod principatuum & dominiorum designatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem est regionum dominium & regimen, utile & jucundum est ejus gradus ordinem, & proprias cujusque conditiones internoscere. Summus ejus gradus est imperatorius aut regius, quem ordine subsequuntur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem *Banderheer* vocant Belgæ, quasi *bendæ*, hoc est turmæ, quam sub suo *baniere*, hoc est signo equestri ductat, dominum. Post hunc est eques auratus, sive equestris ordinis dignitatem adeptus, quem Galli *Chevalier*, Belgæ *Ridder* vocant. Postremo loco est *un Escuyer*, id est nobilis scutatus, qui insignia quidem nobilitatis gestat, verum ordinis dignitatem publicam necdum assecutus. Jam Comitum tres sunt gradus. Qui in primo est, à Gallis *Viconte* dicitur, hoc est, ut opinor, Procomes, aut Princeps comes, qui cæteris apud ducem suum dignitate & privilegiis præstat, quem *Lodovicus Guicciardinus* Burg-gravium hodie dici vult. Et fieri potest hunc Comitum ordinem eo diminutionis dilapsum esse: sed principio excellentior fuit ejus dignitas, ut mox ejus descriptio indicabit. In secundo gradu est Provincialis comes, *Landgrave* Belgicè. In tertio Marchio, *Marck-grave*. Hi sunt præcipui nobilitatis gradus atque ordo, juxta quem regionis cujusque dominium distribuitur. Sunt & aliæ quædam in his gradibus subdivisionis differentiæ, sed quæ privilegiis magis quam regiminis formâ distinguuntur. Ejus porrò ordinis quem recitavi legitimas differentias & conditiones, quemadmodum in Gallico quodam libello, inscripto : *La division du monde:* inveni, tradam, ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, unde illorum proprietates & regiminis ordo elegantissimè elucescent.

Eques auratus, inquit ille, sive *Chevalier* ex scutato nobili, *Escuyer*, sic creabitur. Si diu hic bella secutus arma exercuerit, pluribus conflictibus interfuerit, atq; unde ordinis statum honestè sustinere possit habeat, sitque ex magna, insigni ac divite familia, tum in aliquo conflictu duci exercitus aut strenuo & generoso equiti petitionem suam significabit, & finito conflictu ipse ducem aut equitem dictum accedet, præsensque in nomine *Dei* ac *S. Georgii* orabit, ut sibi ordinis insignia donet. Quo ille audito gladium suum educet, terque supplicantem feriet, dicendo : Ego te facio equitem (*Chevalier*) in nomine *Dei* & *S. Georgii*, ad fideliter conservandam Fidem, Justitiam, Ecclesiam, Viduas & Pupillos. Quod si verò supplex etiamsi strenuus, sit tamen pauper, admittendus non erit, nisi tot illi reditus annui assignentur ac donentur, quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere. Atque hic primus est ab imo nobilitatis gradus.

Tribunus militaris, een Banderheer, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarum ac redituum possideat, ad tenendum & stipendiis alendum 50 nobiles, hoc est unam *Bendam*, quæ ipsius signum equestre in militia sequatur. Nemo enim signum sive vexillũ erigere potest, nisi qui turmam hoc est *bendam* 50 ut minimum nobiliũ stipendiariorũ suo sumptu adducere potest.

Baro ex equite aurato, aut etiam scutato nobili creari potest, quando ille in suo dominio quatuor castellanias habentes jurisdictionem altam, mediam, & bassam (ut vocant) possidet; tum enim rex illi conferre potest vexillum Baronatus. Cæterùm hoc illi conferri non potest, nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaque ex primo conflictu Equestris fit ordinis, ex secundo Tribunus militaris, ex tertio Baro.

Comes ascendendo sequitur, & quidem primo *limitaneus*, quem *Marchionem* hoc est *Marcgrave* vocamus. Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in uno Ducatu conclusas possidet; creari autem potest à suo duce in cujus ditione eas possidet.

Comes Provincialis deinde, id est *Landgrave*, fieri potest, qui quatuor Baronias uni Ducatui inclusas habet, quem dux in comitem creat, aut etiam rex per ducis instantiam aut permissionem.

Viconte, Princeps Comes, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in uno Ducatu comprehensos aut junctim sitos. Et potest à duce in magna solemnitate permissu regis creari. Quod si rex ipse præsens adsit honorabilior fit principatus.

Dux ex comite qui futurus est, inprimis in regno in quo coronandus est, possideat quatuor Comitatus principales, & in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus, sive Baronias illis quatuor Comitatibus fide & clientelâ obstrictos; sic jus ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autem à rege vel imperatore cui subjectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarum ditionum urbe, idque in magno conventu Principum virorum, Ducum, Comitum, ac Baronum, solenni etiam festo celebrato, quemadmodum in coronatione regum consuetum est.

Qui *Rex* futurus est, necesse est ut quatuor Ducatus inter se cohærentes & continuos sibi subjectos habeat, & in quolibet Ducatu civitates quatuor, in quas ipse solus dominium habeat. In qualibet etiam harum civitatum Archiepiscopum unum, sub unoquoque rursus horum decem provincias episcopales. His dotatus exornatusque dominiis & dignitatibus imperatoriam majestatem tamquam suum superiorem adibit, aut ad se ut veniat honorificâ legatione invitabit, & efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi regis cæterorumque principum lex esse videtur: quamdiu enim vagæ nationes, Gothi, Wandali, Longobardi, aliæque plures suos secum reges adducebant, non ex ampla terrarum possessione regiam dignitatem metiebantur, sed ex viribus populiq; adducti multitudine. Nec ducum etiam qui primùm à *Longino* exarcho Ravennatensi anno Domini 569 & mox à Longobardis institui cœperunt, alius fuit delectus, quam pro fortitudine, & rerum gerendarum prudentia: adde quod *Paulus Æmilius* testatur, duces comitesque principio ab regibus eâ lege gentibus civitatibusque præfectos fuisse, ut quoties ex usu esset dimitterentur aut mutarentur. Neque verò dictæ creandorum principum leges, cum hęreditarias terrarum possessiones emetiantur & postulent, condi potuerunt, quamdiu temporario tantum beneficio ducatus comitatusque à regibus & imperatoribus conferebãtur. Quapropter licet pręcisè ejus instituti tẽpus indicari nequeat, (nullam enim ejus notam adfert gallicus ille libellus) tamen sub *Ottone* II imperatore, aut circà annum Domini millesimum, vel paullò post, eam constituendarum confirmandarumque dignitatum rationem à monarchis ordinatam fuisse omninò est verisimile. Enimverò usque ad *Ottonem* secundum pro suâ quisque Princeps potentiâ & ambitione, ad majorem dignitatem, regiamque majestatem aspirabat. Sic ex uno Lotharingiæ regno quod à Rheno ad Scaldim usque extensum, mari Frisico terminabatur, & unius *Lotharii Lodovici Pii* filii erat, pòst plura sunt nata: videlicet transjuranæ Burgundiæ, quod à Jura monte ad Alpes usque extensum totam Helvetiam, Rauracos, Allobroges & Burgundos transjuranos complectebatur: & Provinciæ regnum, quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudiæ comprehendebat, & postea appellatum est Arelatense, cujus etiam hodie Trevirensis elector Archicancellarius appellatur: regnum item Lotharingiæ, quod Lotharingiam nunc dictam, & deinceps reliqua inter Rhenum & Scaldim usque ad mare Frisicum continebat, & olim Astrasiæ regnum vocabatur.

Rursus

Rursus hoc ipsum Lotharingiæ regnum *Carolus Calvus*, & ejus frater *Lodovicus* inter se partiti sunt, utrobique regis titulo servato. Omitto alia eodē seculo pro imperandi libidine orta regna. At verò *Otto* II imperator Lotharingiam ablato regni nomine in novos Ducatus, Comitatusque distinxit, veluti membris è corpore divulsis & distinctis, ut habet *Cuspinianus*, factâque divisione anno 981 primùm ejus quæ nunc est Lotharingiæ ducem constituit *Carolum Lotharii* regis Franciæ fratrem, ut latius tractat *Richardus VVassenburgius.* Ab eo tempore videtur arbitraria illa regnorum & principatuum erectio defecisse, monarchis nunc omnia ad stabile imperium componere cogitantibus, quod in justa partium imperii, quemadmodum in homine membrorum ad caput proportione & harmonia maximè situm est. Ut ergo in principatibus & rerum administratione ordo aliquis perpetuò servaretur, tandem eo ferè quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuisse arbitror.

Habes Lector totius nobilitatis distinctos gradus, & dignitatum differentias. Jam observa in unoquoque regno quo modo provinciæ pro illorum ratione sint divisæ, quomodo regimen & universitatis gubernatio, & quâ portione in hos gradus sint distributa, quod cuique sit proprium officium, quæ cujusq; ad alterum & præcipuè ad caput sit habitudo & necessitas, videbis insignem harmoniam ad pacem & tranquillitatem, ad robur & potentiam, ad divitias & fastum, ad virtutem & sapientiam, ad regni majestatem, ad limitum extensionem, ad instabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocunque alio tendentem, ut sunt administrationum rationes variæ. Quæ minus rectè succedere videris, aut judicaveris, unde id procedat contemplare, quæ item bona & successu felicia invenis, causam illorum disquire, sic optimam politiam in regnorum administratione speculaberis, atque utilissimè prosperéque Geographica tractaveris. Quo autem meliore methodo in hanc speculationem ingrediaris, hic subjungam tanquā fundamentum universi hujus negotii, de politico statu regni Galliæ compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clarissimus *D. Dominicus à Burmannia* in ornamentum hujus operis, & studiosorum gratiam scripsit & communicavit, cujus exemplum in aliis quoque regnis, & rebus publicis viros doctos sequi maximè optandum esset, quo omnes administrationum reip. varietates in contemplationem duci possent.

DE POLITICO STATU REGNI GALLIÆ.

Galli omnium scriptorum judicio populi sagacissimi ac bellicosissimi optimum sibi politiæ statum constituere conantes, monarchiam regalem elegerunt. Natura enim ita comparatum videbant, ut unum aliquem excellenti dignitate plus revereantur & metuant homines, quam coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutantur. Ratio quoq; ipsa præscribit in omnibus rebus ad unum aliquem velut ad caput atque fontem necessariò confugiendum, & rem esse plenam incommodi atque periculi cum plures simul imperium obtinent. Quinetiam exempla testantur, monarchias, etiamsi vel interitu principum, vel alio quoquam humano casu fuerint immutatæ, diuturniores fuisse & tranquilliores, quam vel optimatum vel popularem statum; ut in Assyriis & Ægyptiis & Parthis, imo ut propioribus exemplis utamur, in Britannia, Hispania, Galliaque nostra videmus, quibus sanè provinciis nullæ aliæ Respublicæ temporis longinquitate conferri possūt. Fit verò plerumque, ut optimatum status, qui aristocratia dicitur, commutetur in oligarchiam, quæ paucorum est dominatus, quando ex optimatibus & primis civitatis pauci quidam, velut conjuratione factâ, honores & emolumenta omnia inter se partiuntur, & suas privatim fortunas amplificare student, neglectâ communi utilitate, quam solam & inprimis curare debebant.

bebant. Alterum genus quod ad promiscuum vulgus pertinet, & popularis status, seu democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris præstantibus inimicum. Prudentissimè ergo Galli populi ab omni tempore uni magis, quem ex virtute & justitia æstimabant cæteris præcellere, quam vel pluribus ac præcipuis populi, vel multitudini rei summam commendandam esse censuerunt, prout & singularis aliquis, qui solus rerum potitur, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quam multi simul gradu & dignitate pares. Neque verò effrenatam in regem suum transtulerunt potestatem: sed certis legibus & conditionibus optimè limitatam aut constrictam, ne tyrannidi ullus locus detur, ut in progressu ostendemus. Cæterum quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuum, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel seculorum pravitate immutantur, sic in Gallia quoque licet idem semper status, hoc est monarchicus regalis fuerit, non omni tamen tempore eadem gubernandæ reipub. ratio fuit; quam omnem ab initio constituti regni breviter ac dilucidè, quantum ex variorum scriptorum lectione assequi potuimus, ordine exponemus. Status Galliæ priusquam à Romanis in provinciam redigeretur, is fuit, ut neq; universa unius imperio regeretur, neque singulæ civitates vel in populi vel in optimatum potestate essent, sed ita divisa fuit, ut pleræque optimatum consilio regerentur, quæ liberæ dicebantur, cæteræ reges haberent. Omnes quidem id institutum tenebant, ut certo anni tempore publicum gentis concilium agerent, in quo quæ ad summam reip. pertinere videbantur constituerent. Civitates autem 64 *Tacitus* libro 3 numerat, hoc est ut ex *Cæsare* intelligitur, regiones quæ non modò lingua, moribus & institutis, verùm etiam iisdem magistratibus utebantur, quales ipse multis locis Æduorum, Avernorum, & Rhemorum civitates præcipuè commemorat.

Reges verò vel regulos potius Galli eos tum appellabant, qui non ad tempus, ut civitatum magistratus, sed in perpetuum regium imperium quantumvis exiguis finibus obtinebant, quos immutata temporum consuetudo duces, comites, marchiones nominavit.

Erant hi reges non hæreditarii, sed à populo propter justitiæ opinionem eligebantur, neque habebant infinitum, solutum & effrenatum imperium, sed certis legibus ita circumscriptum, ut non minus ipsi in populi, quam populus in ipsorum ditione ac potestate essent, ut ferè illa regna nihil aliud nisi magistratus perpetui viderentur. Nam multos nominat *Cæsar* privatos, quorum tamen parentes ac majores regnum obtinuerant. Optimatum ergo & delectorum authoritate, quibus eam potestatem populus permittit tanquam freno coërcebantur, quæ optima reipub. forma, teste *Platone*, *Aristotele*, *Polybio* & *Cicerone* fuit.

Porro Gallia à Romanis in provinciæ formam redacta, eodem modo reges ipsorum ex virtute & nobilitate (instar Germanorum teste *Tacito*) totius populi judicio ac suffragiis electi ac constituti sunt, quorum tres tantum in hodiernum usque diem annis fere 1200, quibus illud regnum duravit, familiæ recensentur.

I Merovingiorum, qui orti à *Meroveo* stirpem ad annos 283 propagarunt.

II Carolovingiorum, qui orti à *Carolo Magno* sobolem in annos 337 produxerunt.

III Capevingiorum, qui ab *Hugone Capeto* prognati annis ferè 590 regnum obtinent. Nam licet deferendi regni judicium arbitriumque penes Ordinum comitia, publicumque totius gentis concilium semper fuerit, & etiamnum omni jure sit: filiis tamen & iis qui ex regis demortui stirpe essent, propter nobilitatem (more Germanorum) & innatam quodammodo virtutem, prærogativam illam ferè reliquerunt, ut eos quasi hæreditariè aliis pari virtute præferrent, ita tamen, ut si regis

regis defuncti filii annis 24 minores essent, eos creari jus non esset, atque adeo alium ætatis legitimæ creari necesse esset, cujus exemplum extat anno Christi 309 in *Clogio* rege. Sed & subinde hoc ipsum regnum quod Francogalliæ dicitur, inter plures regum demortuorum filios, ex Procerum regni voluntate & arbitrio divisum fuisse, plurima extant exempla. Si vero populus filio repudiato alium eligeret, relinquebantur filio repudiato ad tuendam suam dignitatem res, quæ propriæ regis, & ipsius patrimoniales fuerant. Cæteræ quæ regni & reipub. erant, & reip. dicuntur, ei ad quem regnum deferebatur, attribuebantur, sicut & eæ res quæ fisci dicuntur, quæ scilicet ad tuendam dignitatem suam partim ad usus reipublicæ repentinos attributæ sunt, ut erant Ducatus & Comitatus varii, qui etiam in populi comitiis illis assignabantur. Secundò & illud observatum semper fuit, ut filiæ à regni successione removerentur, (non quidem lege *salicâ*, ut quidam malè existimant, nam ea de privato tantum patrimonio, nec ne feudis quidem, sed de allodiis, auctore *Salagasto* uno ex regni proceribus, unde salica ab ejus nomine dicta est, constituta fuit,) & iis neglectis, fratribus vel patruis, aut etiam extraneis, per Proceres regnum semper delatum sit. Atque hæc de regibus primo reipublicæ capite. Antequam autem reliqua de regis electione, ejusque & reipublicæ concilio, rationeque administrationis regni prosequar, operæprecium facturum me esse arbitror, si prius membra illa regni, quæ regem constituendi & abdicandi potestatem habere diximus, paucis descripsero, quo magis dulcis illa harmonia quâ regnum hoc à majoribus prudentissimè constitutum est, elucescat.

Illud in primis magni est momenti: regiam potestatem, ac reliquos omnes regni ordines adeo commodis & æquis rationibus inter se devinctos esse, ac velut coagmentatos, ut vix ullum possit inter ipsos magnum dissidium oriri. Sunt autem Ordines in Galliis tres præcipui, penes quos legitimum gentis concilium, regnumque adimendi ac constituendi facultas omnibus temporibus fuit: Nobilitas scilicet, Populus & Vulgus. Hi singuli pro sua quisque conditione suas habent leges ac instituta, quibus utuntur, & adeo commodè sunt invicem aggregati, ut ægrè facultatē habeant alii alios opprimendi, aut etiam adversus regem conjurandi. De Ecclesiasticorum ordine, qui quartus censeri potest, quanquam hodie, cum in tantam excreverit potentiam, primum obtineat, deinde dicturi sumus.

Nobilitas igitur Galliæ, sive *Equestris Ordo* maximis fruitur commoditatibus ac privilegiis, eoque fit ut magno quodam affectu regem complectantur, & vitam quoque pro ipsius ac patriæ salute profundant. Neque enim ullum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunque loco, & multa habent vitæ præsidia, sic ut non sit opus illiberalem aut quæstuariam aliquam artem exercere. Hoc enim nostris moribus minimè illis conceditur, nisi forte domi maneant, ac rei familiari studeant. Sed si regem sectari velint, habēt quo se honestè alant. Plurima enim sunt domus & aulæ regiæ ministeria, quæ solis nobilibus attribuuntur, qui singuli partem aliquam anni in iis procurandis consumunt, & reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus privatis atque domesticis administrandis. Hi omnes annuum à rege accipiunt stipendium, & ampliora sperādi magnas habent occasiones. Principes autem viri ac majoris dignitatis proceres, quoniam & ipsi regis beneficentiam experiuntur, ac partem reipub. procurant, nobilibus qui re sunt familiari minus lautâ victum & alia sæpè communicant. Deinde reges perpetuum alunt & amplissimum equitatum, exercendæ & alendæ causa nobilitatis, ac in tanto equitatus numero plurimæ sunt Præfecturæ, quæ in illos distribuuntur, eaque ratio non minus pacis quàm belli tempore durat. Majoris quidem loci nobiles pro sua quisque conditione ac virtute præficiuntur equitibus, ex reliquis autem alii sunt legati, alii signiferi, alii sagittarii, & qui per ætatem non possunt ferre arma

reliquis

reliquis famulantur, & cum nullum intercedit bellum, licet ipsis manere domi ejusq; stipendii partem non mediocrem parsimonia conservare. Ad hæc nemo credat quam multæ sint per Galliam præfecturæ, ut sic dicam, urbanæ, quæ soli nobilitati committuntur; nam alii provinciis, alii finibus, alii castellis & arcibus, alii vicis præficiuntur, ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quæ Principibus tantum tribui solent, cujusmodi sunt, qui ipsorum lingua dicuntur *Connestabuli*, *Mareschalli*, *Ammiralii*, & id genus alii. Sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddam reges liberalitate quadam elargiri solent in multos nobiles, qui nulli sunt addicti ministerio. Hi appellantur eorum linguâ *Pensionarii*. Satis igitur ex iis quæ diximus apparet, ordinem equestrem valde honestè, & liberaliter in Galliis haberi, & rectè quidem; nam & patriam ab hostibus defendunt, & naturâ ferè cæteris antecellunt, & non solum ipsis, verùm etiam majorum ipsorum meritis atque virtuti illud tribuitur.

Alter Ordo suas etiam habet commoditates non exiguas; ad hunc pertinent mercatores, qui eo faciunt majorem quæstum, quod tutò ipsis per Galliam proficisci ac negotiari licet, tum quod nobiles mercaturam nullam exercent; & splendidè ferè ac sumptuosè vestiuntur. Huic etiam ordini conveniunt, ac ferè tribuuntur quæsturæ & rationes nummariæ, item præturæ, & quicquid ad jurisdictionem pertinet, qua sane in re plurimum est honoris ac emolumenti. Sunt enim in hoc regno juris administri judices, advocati, causarum procuratores, scribæ, & id genus alii: multo plures mea quidem sententia, quam in reliquis omnibus Orbis Christiani provinciis, quod peropportunè illis accidit, qui relicta mercatura his rebus operam navare volunt. Et adeo quidem est fructuosus hic ordo, ut nobiles etiam invideant; quanquam certè dignitate atque splendore reliquis præstant. Et qui sunt alterius ordinis fere student ad hunc pervenire, ut postea dicturi sumus.

In tertio genere est vulgus & promiscua hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Ut autem hi vel nimiâ utantur libertate, vel admodum sint divites, vel in armis etiam exercitati, non est consultum. Nam quia conditionem servitutis oderunt omnes, & naturâ suâ fortunas amplificare student, facile fit ut arma capiant, & potentiores opprimant, quod & in Galliis, & in aliis locis non semel accidisse constat. Ut autem ejusmodi sint ordines, ac veluti gradus, in omni republica necesse est. Quemadmodum in corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora membra subministrare dignioribus. Neque tamen est quod hi suum statum deplorent ac indignè ferant, quoniam & jus ipsis communicatur æquabiliter, & quam à majoribus acceperunt, ea utuntur libertate, & multis etiam reip. ministeriis adhibentur, & sola virtute & industria & assiduitate possunt ad secundum ordinem emergere, quod secundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, nisi regis beneficio singulari, quod ille solet iis impertiri, qui aut jam fecerunt, aut pro repub. videt posse aliquid facere egregiè. Et prudenter quidem istud institutum est, primum ut ordo conservetur equestris, qui propter belli exercitiũ ferè minuitur, & sumptus vix tolerat. Deinde ut homines tantis excitati præmiis virtute contendant, & ad supremum gradum eluctentur. Hac etiam spe confisi qui sunt plebeii & infimi ordinis aspirant ad secundum, & cum in eo versati fuerint aliquandiu, ad primum. Itaque fit ut minus sit inter ipsos invidiæ ac malevolentiæ, quando vident meritis ac virtuti patefactam esse viam ad amplissimos honores, & propositum esse periculum si malis rationibus eosdem obtinere studeant. Quod si vel conatus nimium difficilis, vel spes esset nulla ampliora consequẽdi, tum qui sunt mediocris & infimi gradus, magni præsertim animi, causam reperirent & occasionem excitandi motus, & sui ordinis homines contra potentiores armandi: nunc autem minimè difficilis est ratio; & videmus quàm multi ex humili

humili ſæpè loco ad ſummum faſtigium evadant. Hanc quoque rationem diligenter olim ſervabant Romani. nam à populari ſtatu gradum faciebant ad ordinem equeſtrem, & hinc deinde ad patritiam & ſenatoriam dignitatem patebat aditus.

Eſt præterea ordo Eccleſiaſticus nulli non communis, qui modo animum huc adjiciat. & pro Galliæ conſuetudine non raro accidit, ut etiã homines plebeii virtute ac eruditione præſtantes ampliſſimos in eo genere conſequantur honores, Cardinalatum aliquando, vel Pontificatum etiam, quæ ſanè res ad virtutem ac literarum ſtudia homines inflammare poteſt.

Ex jam dictis liquet quàm aptè & venuſtè inter ſe cohærerant omnes regni Ordines, è quibus ſiquis aliquid delinquat, facilis eſt medicina; nam ſi nobiles injuriam cæteris faciant, coërcentur ab iis qui jus reddunt, quorum eſt tanta auctoritas, ut quantumvis magni principes eorum cogantur parere decretis. Quod ſi populus etiam atque vulgus aliquid moliatur, ut nonnunquam accidit, non eſt difficile nobilitati propter potentiam & uſum armorum illos ad æquitatem & officium adducere: eoque fit ut ſuarum rerum finibus ac veluti cancellis ſeſe contineant omnes, ac pacem alii cum aliis colant, quando neq; cauſam habent, neq; facultatem etiam aliquid conandi, & periculum in eo ſummum eſſe vident. Itaque regem tanti beneficii auctorem complectuntur & amant omnes, ac cum tempus incidit libentiſſimè imperata faciunt, & publicis neceſſitatibus magno ſtudio ſubveniunt. Quod ſi privatim aliqui ab officio diſcedant, parata ſunt remedia, ſic ut malum non poſſit longius progredi. Et hæc quidem de Ordinum regni ſtatu ſatis.

Ex quibus equidem conſtat quam concinnè hæc monarchia juxta juſtitiam diſtributivam ſit temperata, atque adminiſtrata, & ariſtocraticè, hoc eſt optimatum imperio, & democraticè, hoc eſt totius populi interventu, quippe cum ad omnes honores pateat aditus. Quæ quidem eſt illa reſpublica quam tantopere propter dulcem illam harmoniam, omniumque Reipub. generum temperationem, omnes philoſophi commendarunt, & ubi vetus illa lex aurea locum habet, *Salus populi ſuprema lex eſto.*

Verum ut redeamus unde digreſſi ſumus. Ex tribus hiſce ordinibus ſeu ſtatibus regni ſolet quotannis calendis maii publicum ac ſolenne concilium ſeu *parlamentum* vulgo haberi, atque adeo quoties major aliqua res inciderit. cui rex in aureo tribunali ſedens præerat: & huic primum principes regnique magiſtratus, tum inferiori loco legati ex ſingulis civitatibus ſubſidebant, quos vulgo Deputatos appellant. Carpento autem rex in atrium vehebatur bubus tracto, quos auriga ſtimulo agebat. Ubi in atrium ac potius in reipub. ſacrarium ventum erat, tum principes regem in aureo ſolio collocabant, reliquique, ut jam diximus, ſuo quiſque loco atque ordine ſubſidebant, eoque demum in ſtatu atque ſacrario regia majeſtas dicebatur.

Auctoritas verò hujus concilii omni tempore ſumma fuit, & hæc potiſſimum in eo agi ſolebant. Primum de creando vel abdicando rege, tum de pace & bello, de legibus publicis, de ſummis honoribus, præfecturis & procuratoribus reip. de aſſignanda patrimonii parte liberis defuncti regis, vel dote filiabus conſtituendâ, quam germanico verbo *Abannagium*, quaſi excluſoriam partem appellarunt. Denique de iis rebus omnibus, quæ vulgus & nunc negotia ſtatuum populari verbo appellat, quoniam de nulla (ut diximus) reip. parte, niſi in ſtatuum ſive ordinum concilio agi jus eſſet. Item ſiquis princeps atque illuſtriore loco natus criminis alicujus inſimularetur, in judicium ad illud concilium vocabatur, ibique cauſam dicere cogebatur. Quinetiam ſi quando rex majores ſumptus facere inſtituiſſet, veluti in templis ædificandis, & monaſteriis fundandis, rex Ordinum concilium exquirebat. Poſtremo ne illud quidem prætermittendum eſt, tantum hujus concilii apud cæteras gentes authoritatem fuiſſe, ut etiam principis exteri, ſiquid

siquid controversiæ haberent, id interdum hujus concii arbitrio ac judicio permitterent.

Atque hoc concilium historici alias curiam, aut conventum, aliàs parlamentum, aliàs placitum appellare solent, quòd re in multorum concilio quæsitâ & deliberatâ, tandem inter ipsos placuisset & convenisset. Unde & placita philosophorum apud *Ciceronem* & alios dicta sunt. Atque hinc etiam promanasse videtur illud hodiernum in mandatis ac literis regiis: *Quoniam ita placitum est*: quod malè nunc à scribis gallicis traductum est, *Car tel est nostre plaisir.*

Eligi etiam solebant in eodem hoc ordinum conventu seu concilio præfecti reip. qui Merovingiis temporibus, *Majores domus*, hoc est *Magistri Palatii* dicebantur. Horum eadem apud reges potestas fuit, quæ quondam apud imperatorem Romanum erat præfectorum prætorio, qui etiam aulæ præfecti dicebantur. Qui cùm regiam potestatem desidiâ regum aliquandiu obsedissent, eandem facultatem nacti eam pro sua usurparunt ac occuparunt. Nam cùm omnia ferè Reipublicæ munera obirent, & si quod gerẽdum esset bellum, exercitibus, pręessent, hi domi nudo atque inani regum nomine contenti propter desidiam in otio vivebant: unde eò progressa res est, ut *Childerico* rege 18 regnum obtinente *Pipinus* magister palatii, qui regis nomine magna diuturnaque bella gesserat, Saxones devicerat suamque in potestatem redegerat, oblatam regii nominis occupandi facultatem non repudiarit, exercitu præsertim eoque victore & glorioso instructus. Tanta autem præfectorum potentia initium (ut diximus) cœpit tempore *Clotharii* secundi, circiter annum Christi 588, id est circiter annum 130 post regnum Francogalliæ constitutum.

Porrò hic *Pipinus* in regnum, deposito *Childerico*, sublimatus est. De quo vide lector, in appendice *Hunibaldi* apud *Io. Tritemium*, præter *Marsil. Patavin.* de Translatione Imperii cap. 6. Eodem anno (inquit *Tritemius*) proceres totius regni convenientes in unum, super abrogatione regis *Childerici* inutilis, cœperunt habere concilium: placuit autem in commune omnibus, ut regem *Childericum* nullam regnandi vel peritiam vel potestatem habentem deponerent, & *Pipinum* penes quem totiùs regni summa manebat authoritas, in regem sublimarent. Sed *Pipinus* in hanc rem consentire noluit, nisi prius consilium Pontificis *Zachariæ* inquiratur, causas allegans se moventes.

In magistri hujus palatii locum successisse videntur *Comites stabuli*, vulgo *Connestablii*. Comites vulgò dicebantur omnes, qui amplissimos quosq; honores in regia obtinebant, & remp. pro parte administrabant. Erat autem comes stabuli ferè is qui apud Romanos magister equitum dicebatur, id est, qui equitatui præerat, cui custodes equorum suberant, qui vulgò *Scarieri* appellantur. *Mareschalcus* Germanis vocatus, hodie eandem obtinet dignitatem quam olim præfecti prætorio, seu ut diximus magistri palatii, & sub eo hodie sunt quatuor mareschalci, id est, magistri equitum, ad quos introducuntur lites rei militaris.

Post hæc erecti sunt tempore *Hugonis Capeti* (licet non satis inter scriptores de hac origine conveniat) quos *Pares Franciæ* vocant. Ille enim remoto legitimo hærede cum regnum occupasset, proceres aliquot novo aliquo honore ac beneficio sibi devinciendos putavit; nam ejusmodi aliquid ab eo factum esse omnes consentiunt.

Horum Parium constituendorũ causa duplex fuisse videtur. Primùm ut regni inaugurationi, atque ut tum loquebantur, investituræ præessent, hoc est, ut regem imperii sui insignibus, atque infulis solemniter in principum atque optimatum conventu exornarent. Deinde ut si quis è potentium & principum Francię numero fraudis capitalis reus fieret, judiciũ illud exercerent. nam cum antiquitus judicia illa in publico gentis consilio exercerentur, ut dictum est, atque is mos majorum paula-

tim

tim *Capevingiorum* instituto ad juridiciale parlamentum traduci cœpisset, neque principes regni facilè illi parlamento suas fortunas committendas putarent, regibus illis ad suas rationes commodissimum fore visum est, præter illius parlamenti curiam, suum hunc Parium consessum instituere, quæ Parium curia vocitata est. quorum tamen ordo ac numerus aliquandiu varius fuit; neque enim duodecim viri semper fuerunt, ut nonnulli existimant, sed interdum plures, interdum pauciores erant, prout regi, à quo in summi honoris ac beneficii loco magistratus ille deferebatur, commodum videbatur; idque variis exemplis probari posset; sicut & Parium dignitas sæpe variis principibus attributa est, & ad illorum judicia nonnulli insuper alii è Franciæ proceribus, satrapis & episcopis, adhiberi soliti sunt; postremò in illorum numero etiam reges ac principes exteri fuerunt.

Porrò etsi hac Parium institutione, & quod *Hugo* ille *Capetus* ad conciliandos sibi retinendosque (ut diximus) procerum animos, dignitates quæ temporariæ erant, puta regni ducatus, & comitatus, perpetuas fecit, haud parum publici (de quo diximus) concilii authoritatem, licet cum ejusdem concilii consensu, astutè imminuerit, cetera tamen cuncta adhuc ab eodem pro more pendebant concilio, adeò ut etiam *Budæus*, & *Carolus Molinæus* tradant, rei nummariæ jus, hoc est potestatis nummorum vel augendæ, vel minuendæ semper penes populum Francorum fuisse. Memorabile est illud bellum quod propter publicum bonum proceres regni assiduis plebis querimoniis & expostulationibus incitati adversus *Lodovicum* undecimum regem decreverant. Quin nec illud omittendum, sub eodem *Lodovico* concilium publicum apud Turones ad calend. Aprilis Anno 1467 coactum fuisse, in quo placuit ut certi probatique viri, 36 scilicet, curatores reipub. ex singulis ordinibus deligerentur, qui rempub. constituerent & juri ac justitiæ providerent, duodeni scilicet ex clero (qui unum ordinem jam obtinebat) totidem ex equitibus, & totidem juris ac justitiæ periti ex populo, fidemque rex regali dicto promissoque dedit ratum se habiturum quicquid illi 36 viri constituerent.

Atque hæc quidem in genere ad *Capevingiorum* usque tempora totius reip. gubernandæ, regnive administrandi ratio fuit. Eaque recensuimus officiariorum regni munera quibus qui præsunt vel funguntur, propriè regni seu coronæ administratores, officiales vel sapientes dicuntur, quales sunt cum primis illi quos publicum concilium constituere diximus, item *Pares Franciæ*, deinde *Connestablius, Ammiralius, Cancellarius, Quæstor generalis Franciæ*, &c. Alii etiam omni tempore fuerunt consiliarii ac officiarii regii, qui privata ipsorum negotia curabant, regique famulabantur aut ministrabant, quales sunt *Camerarii* & alii ministri & officiales aulæ regiæ.

Præter hæc publica munera instituta sunt successu temporis alia atque alia *Parlamenta juridica*. qua in re sciendum, ad hæc ferè *Capevingiorum* tempora, & simplicem facilemque jus reddendi rationem, rarasque omnino lites fuisse. quod vel hinc licet cognoscere, quod rex *Lodovicus* cognomento *Divus*, qui regnavit circiter annum 1230, (ut ex *Ionvillio*, qui ejus vitam descripsit, constat) ipse vel controversias disceptabat, vel disceptandi negotium nonnullis è suo comitatu mandabat. Quod idem de *Carolo Magno* proditum est, qui vel dum calcearetur, lites dirimebat. Hujus lex talis in capitulari extat: *Hoc missi nostri notum faciant comitibus & populo, quod nos in omni septimana unum diem ad causas audiendas sedere volumus.* Crescente deinde pravitate temporis, litium multitudine, primùm basilica magnifica, regis *Lodovici Huttini*, vel ut alii volunt *Philippi Pulchri* imperio, circiter annum 1292 ædificata est; tum ex mediocri judicum numero tres decuriæ factæ, magnæ cameræ, inquisitionum & postulatorum. Sed anno 1521 rex *Franciscus* quartam deinde cameram 20 novis consiliariis adjecit. Rursus idem

rex

rex anno 1543 alios 20 creavit. Sed hic judicum conventus non fuit perpetuus & perennis ut hodie, sed indictivus, nec nisi certo principis mandato exerceri solitus. Ad diem item D. Martini, id est 2 idus Novemb. à rege edictum proponebatur, quo Parlamentũ inchoãdi judicibus à rege authoritas dabatur.

Verùm paullatim in tantum hujus consessus, seu parlamenti autoritas excrevit, ut nulla regia lex, nulla constitutio rata esset, nisi cujus illi consiliarii auctores comprobatoresque fuissent. Deinde ut nullus totâ Galliâ magistratus, non modò urbanus, verùm & militaris esset, quem non ab illo consessu inaugurari, & apud eundem in leges jurare oporteret, tum ut ab eorum judiciis appellandi jus non esset, sed ut eorum decreta rata & fixa essent, postremò quicquid potestatis, imperii, authoritatis, penes publicum consilium & Statuũ parlamentũ (cujus scilicet & nomen & authoritatem obtinet) fuisse diximus, id totum in senatum illum translatum fuisset. At hodie quãdo solus rex pro suo judicio cum secreto ac privato suo consilio quidvis decernit, prorsus in ordinarium juridicum consilium conversum est, non amplius circà remp. Regnique negotia occupatur, fixamque suam sedem Parisiis habet.

Quod quidem latissimè patet, & amplissimam præ cæteris ordinariis curiis seu parlamentis (quæ septem omnino per Galliam nunc sunt) jurisdictionem habet. Cognoscunt autem singula de causis & criminalibus omnibus, & quod à singulis definitum fuerit ei standum est. Illud Parisiense præ cæteris habet, quod in id aliquando ipsi reges venire olim solent, quoties aliquid magni decernere vellet, quod vel bellum vel pacem concerneret. Hodie adhuc pactiones regum, & quicquid omnino ad regni constitutionem pertinet, in eo recitantur, & scriptis publicis, quorum ipsi custodiam habent, inseruntur.

Sic quæ ab omni antiquitate & primordio regni Francogalliæ ad publicos Ordinum conventus referebantur, & post iis abolitis, ad senatum seu parlamentum Parisiense, ea hodie ad solum regem, & quos ille in consilium adhibere vult, translata sunt. Verum ut pergamus ulterius,

Est aliud in hoc regno constitutum consilium quod magnum vocatur, quod ex variis principibus ac præcipuis aulæ & regni consistit, quod tempore *Caroli Septimi & Octavi*, non nisi circà negotia status regni ac ipsius reip. incolumitatem occupari solebat, sed & hoc ipsum adeo multitudine causarum ac litium successu temporis obrutum fuit, ut *Carolus Octavus* ordinarium ex eo consilium 17 consiliariorũ fecerit. Quos deinde *Lodovicus* duodecimus ad viginti adauxit, addito cancellario concilii præside, adeo ut sub *Francisco* & ipsa cancellarii dignitas in præsidatum erecta fuerit, atque deinceps solum vacarint cognitioni causarum extraordinariarum à privato consilio iis commissarum, & ferè ordinariè appellationibus præfecti hospitalis, ut vocant.

Præter ordinaria jam dicta septem juridica parlamenta, ut familiari utamur vocabulo, & magnum consilium, habet rex privatũ adhuc consilium, quod perpetuum & ordinarium est, regemque ferè comitatur, & circà negotia regni præcipuè occupari solet, quanquam & id hodie in ordinarium quasi Consilium conversum sit, quando scilicet causis civitatum & parlamentorum ferè vacat, & plerumq; etiam aliorum privatorum non ita magni momenti causis; adeo ut hi viri spectabiles & illustres aliis occupati negotiorum publicorum & statum regni concernentium, cognitionem & curã prodemodum omnem amiserint, totaque regni administratio & cura regis arbitrio & paucorum decretorum electorum judicio cõmissa esse hodie videatur, quod *Secretum Consilium* nuncupatur, in quo cunctæ fiunt deliberationes summam rerũ concernentes, & super quibus deliberatum à privato & Finantiarum consilio fuit, si ejusmodi modo negotia fuerint, quæ regis peculiarem cognitionem requirant. In hoc cuncta beneficia, literæ & mandata regia signantur, aliorum principum, legatorum,

præsu-

præsulum, & capitaneorum literæ reserantur, eorumque responsa concipiuntur, & secretariis Statuum committuntur.

Est & aliud *Consilium*, quod vulgò *Finantiarum* vocant, quod universi regii ac regni thesauri curam agit, cui adjuncti quoque sunt *Intendentes*, ut vocant, *Secretarii Finantiarum*, item *Quæstores ærarii.*

IN USUM TABULARUM ADMONITIO.

QUum ad cœlestem rationem universam Geographiam reducere fuerit institutum, ut justa locorum symmetria, qualis in sphærica terræ figura existit, etiam in plano quam proximè servaretur, debita graduum longitudinis ad meridiani sive latitudinis gradus proportio constituenda fuit. Cùm ergo paucos latitudinis gradus contineret proposita tabula, ad medium ferè parallelum tabulæ eam proportionem redegi, sic ut quæ illius paralleli ratio est ad meridianum, ea etiam esset graduum longitudinis in eodem parallelo ad gradus meridiani sive latitudinis proportio. Ac tum meridiani omnes inter se paralleli existunt. Cum vero plures erant latitudinis gradus, quia multa ibi in summo imoq; parallelis fit proportionis ad meridianum differentia, ne nimium à vero recederet locorũ symmetria, duos delegi parallelos æqualiter ferè à medio & extremis distantes, ad quorum rationes, meridianos graduum longitudinis designatores constitui, qui tum non paralleli fiunt, sed pro sumptorum parallelorum inter se distantia majore vel minore, plus minusve ad se mutuo & ad medium tabulæ meridianum inclinantur. Quo autem modo ea meridianorum designatio sit invenienda, in geographico *Ptolemæi* opere ostendi.

Gradus porrò latitudinis ac longitudinis in lateribus tabularum designatos invenies, & quidem pro maxima parte latitudinis in utroque tabulæ latere, longitudinis verò in summo atque imo, quando videlicet usitato Geographis more septentrionem in superiore parte collocare licet. Quod si regio describenda magis inter meridiem & boream extendatur, quam inter orientem & occidentem, tum ferè occidentem sursum locavimus. Ut ut fiat, orientale occidentaleque latus semper tibi latitudinis, reliqua duo longitudinis gradus repræsentabunt. Suntque singuli gradus in 60 partes, quas minuta vocant, divisi, aliquando in singula, cum magnitudo id patitur, alias in bina, quina, aut etiam dena.

Hoc fundamento posito optimas quasque descriptiones in delineandis regionibus sequutus sum, qua in re non parum subsidii mihi attulit insignis chorometer & solertissimus regis Hispaniæ Geographus *Christianus Sgrothenius*, qui multas regiones perlustravit, & præ cæteris ampliùs exactiusque descripsit. Tum ejusdem quoque majestatis Geographus diligentissimus *Abrahamus Ortelius*, ipse candor & humanitas, qui quicquid uspiam tabularum nactus fuit, mihi communicavit liberaliter, tametsi in eodem mecum esset instituto. Qui præterea aliquid attulerunt auxilii, eos suis locis commemorabo, quo justum sui beneficii encomium apud studiosos consequantur, nec ego ingratus reperiar. Omnia autem quæ ab aliis oblata simulque quæ ipse conquirere potui, diligentissimè inter se contuli, quo quàm fieri posset, emendatissimas descriptiones exhiberem. Unum tamen interim, quod maximè in votis erat, mihi defuit, nimirum principatuum & nobilium locorum exactior enumeratio ac designatio, quæ in editis tabulis quam maximè desiderantur. Proinde huic defectui nostro veniam dabis (lector,) & ad celebrandum nobilitatis ordinem politicum suppetias ferre dignaberis, locaque hujusmodi, situmque ac nomina, qualitatemque eorum indicare, tuo id nomini decus erit. Orbiculi exigui locorum quorumlibet verum situm indicant, atque hinc eorum distantia sumenda est. Cæterum his subinde signa adhærent quibus internoscantur loca. Simplices pagi solis orbiculis, ubi ornatui locus deest contenti sunt,

ſunt, caſtra quoties nōta occurrunt exſtante unco notamus hoc modo ♂, cœnobia cruce ſic ♁: oppida, turres ut minimum duas habent: pagi nobiles unam. Hæc obſervavimus quatenus nobis fuerunt nota. Facilia porrò factu ſigna ad has diſtinctiones ſumpſimus, quo quilibet omiſſa facile ſupplere queat.

Si quis longitudinem ac latitudinem loci alicujus explorare velit, ubi meridiani paralleli ſunt id efficiet, diſtantiam ejus à latere tabulæ circino ſumendo, circinumque ſic expanſum ad aliud latus applicando. Si diſtantiam ab orientali latere ſumpſiſti, circinus ex eodem latere in ſeptentrionali latere gradum & minutum longitudinis oſtendet. Sin à boreo latere diſtantiam habes, ex eodem in orientali latere latitudinem deſignabit. Cum verò meridiani non fuerint paralleli, eodem quidem modo loci latitudo reperietur, at in univerſalibus tabulis ubi paralleli ſunt circulares, diſtantia loci à proximo parallelo ſumpta idem in latere orientali oſtēdet. Longitudo autem quærenda erit filo aut regula loco ſuperimpoſita verſaque, donec in boreo auſtralique latere idem utrimque ejuſdem gradus minutum deſignetur, quodcunque tum illud erit, loci aſſumpti longitudo exiſtet.

Milliaria in diverſis regionibus multum ſubinde differunt, ſi ergo lubeat ea ad invicem comparare, eadem circino ad gradus meridiani refer, & quot in uno gradu comprehendantur revoluto circino explora, videbis quot unius, quot item alterius regionis milliaria gradum unum emetiantur. Sic Germanica communia milliaria (quæ 15 ſunt in uno gradu) quadrupla invenies Italicis communibus, & ſubdupla ferè quibuſdam Suevicis ac Weſtfalicis.

Nonnunquam occurret ſimplex linea orbulo annexa, ſic ⊸ ♂ ♀: ea nomen ad locum pertinens indicat, ideo addita, ne in locorum preſſura quod cuique nomen debeatur, ambiguum fiat.

Index Tabularum Galliæ.

Regio. HISPANIAM ejusque præcipuas Provincias perlustravi; Pyrenæos transgresso Gallia se offert. Hanc, qua potero fide percurram. Partem Europæ quæ hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memorię produnt Γαλακτίαν, ab γάλα lac Latinis sonante, quod lacteos, id est albi coloris homines producat: montibus (hoc enim addunt) nimium solis ardorem inde excludentibus. Diodorus nomen natum scribit ab *Galata* Herculis filia. Alii alia tradunt. *Celtogalatiam* Ptolemæus nominat lib. II cæterique Græci. Ab *Galatia Gallia* putatur formata; quam tamen vocem alii aliunde derivant. Hæc talia non tanti, ut Lectorem multis morentur. Certè Galliæ appellatio latinis scriptoribus fuit latissima, ut ex sequentibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt *Postellus* & *Arias Montanus*. *Francia* nuncupatur hodie ab Francis, Germaniæ ad Rhenum populis: qui vi regionem hanc & armata manu occuparunt, vulgo *le Royaume de France*. Gallos Græci *Celtas* universim & *Galatas* vocarunt. Iidem *Gomeritæ*, teste *Iosepho*, olim dicti fuerunt. Atque hæc breviter de nomine. Sequitur situs & quantitas. Eam explicabo in finibus, longitudine, latitudine, circuituque. Quod ad fines regni quod *Francia* nunc dicitur, ad septentrionem, qua quidem Germaniam inferiorem respicit, limes statui solet inducta ab Caletibus in Argentoratensium usque agros linea: quæ ab sinistra relinquit Artesios, Hannonios, Luceburgenses, & alios; ad dextram Picardos & Lotharingos: qua verò Angliæ jacet obversa, vastus æstuosusque Oceanus Britannicus. Ad Occidentem idem eam pulsat, ingenti facto in Aquitaniam Sinu, Oceanus. Ad Meridiem, quà quidem Hispaniæ adhæret, Pyrenæos habet montes: quà verò apertior, liberiorque & sui quasi juris fit, placidiore, nempe Mediterraneo, terminatur mari, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad Ortũ denique Alpibus separatur ab Italis, Jurâ ab Helvetiis, Rheno à Germanis. Galliæ vel Franciæ (nam voces has ἀδιαφόρως usurpabo) longitudo ab Occasu recta in Ortum, milliarium gallicorum est paullò amplius CCC: vel à Cauro in Vulturnum suprà trecentorum & triginta. Latitudo milliarium fere CCXXCV. Circuitus supra mille viginti milliarium. Ea igitur est quantitas: sequitur jam nunc qualitas, ratione Climatis. Subjacet parti quidem quinti, tota autem sexto septimoque Climatibus, parti quoque octavi inter gradus latitudinis XLI & LII: longitudinis autem XX & XXXVIII. Et licet universim ventis obnoxia sit plurimum Septentrionalibus, propter Aëris tamen salubritatem & temperiem optimis Europæ regionibus adcensetur. Constitutione felicissimam facit *Claudianus*: saluberrimam dicit *Cæsar* lib. III. bel. Civ.; fertilissimam, hominum genitricem, lib. II de bell. Gall. *Strabo*, ubi de Arvernis, & alii. Ager magna parte est planus: amœnos hic ibi habens colles, interque eos valles jucundissimas: suâ cum has, tum illos fœcunditate admirabiles. Arva benè culta triticum aliasque segetes luxurię magna producunt. Multum fert Gallia frumenti, teste *Strabone*, milii, glandis. Nihil in ea ociosum, nisi qua paludes aut silvæ obstant. Vino abundat, eoque optimo, idque partim suis Britannis, Normannis, Picardis, partim confinalibus Germanis, Belgis, Anglis, aliisque quibus uvarum maturitatem negare solet aëris frigiditas, subvehunt. Auri quoque & argenti apud Gallos fuisse Metalla, testatur præter *Strabonem* etiam *Athenæus*: ea nunc

Situs. *Aeris temperies.* *Soli fertilitas.*

nunc creduntur exhausta. Ager, qui aliunde non occupatus omnis generis nutrit armenta, quæ faciunt, ut carnis, lactis, butyri, casei, lanæ, rerumque aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacificè obtinuerunt sub rege *Hlodoveo*, qui primus omnium totius Galliæ monarcha est factus, primusque Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum usque diem Francorum reges utuntur, trium liliorum insignia, cœlitus, ut volunt accepta, usurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directa, nunc collaterali, *Childericus* I, *Hlotarius* I, *Cherebertus*, *Childericus* II, *Hlotarius* II, *Dagobertus Magnus*, *Hlodoveus* II, *Hlotarius* III, *Childericus* III, *Theodoricus* I, *Hlodoveus* III, *Childebertus* II, *Dagobertus* II, *Hlotarius* IV, *Chilpericus* I, *Theodoricus* II, *Chilpericus* II. Hic anno regni XI, Christi verò IↃCCLI, auctoritate & jussu *Zachariæ* Pontificis, cui *Pipinus* vituperabilem & probrosam regis vitam, transmisso libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locum ejus factus est accusator ipsius *Pipinus Caroli Martelli* F. *Pipini* N. *Brevis* cognomine, ex Præfecto & Majore domus. Hunc sequuti commemorantur *Carolus Magnus*, *Ludovicus Pius*, *Carolus Calvus*, *Ludovicus* III *Balbus*, *Ludovicus* IV, & *Carolomannus*, *Carolus Crassus*, *Odo*, *Carolus Simplex*, *Rudolphus Burgundio*, *Lotharius* V, & *Ludovicus* V, ultimus ex *Caroli Magni* posteritate: quo veneno necato, habenæ Regni translatæ sunt ad *Hugonem Capetum*, primum Gallum, Comitem Parisiensem, Ducemque Francorum & Burgundiæ titulo-tenus. *Capeto* successerunt *Robertus Pius*, *Henricus* I, *Philippus* I, *Ludovicus* VI *Crassus*, *Ludovicus* VII *Iunior*, *Philippus* II *Adeodatus Augustus*, *Ludovicus* VIII, *Divus Ludovicus* IX, *Philippus* III, *Philippus* IV *Pulcher*, *Ludovicus* X *Hutinus*, *Philippus* V *longus*, *Carolus* IV *pulcher*; cui sine prole mascula defuncto suffectus est *Philippus* VI *Valesius Caroli Valesiorum* comitis primogenitus filius. Sequuti hunc *Ioannes Valesius*, *Carolus* V *Sapiens*, *Carolus* VI *Bene-natus*, *Carolus* VII, *Ludovicus* XI, *Carolus* VIII *Gibbosus*, *Ludovicus* XII *Caroli Aureliani* F., *Franciscus Valesius* I *Caroli Comitis Angolimensis* F., *Henricus* II *Valesius*, *Franciscus* II, *Carolus* IX; *Henricus* III; cui Jacobitæ Monachi manu obtruncato legitimus pronunciatus est Successor *Henricus* IV *Borbonius*, *Antonii Borbonii* Ducis Vindocinensis filius, Rex Navarræ, *Galliarum Rex Christianissimus*.

Imperium majorum.

Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorum bellica virtute operæ pretium est audire *Strabonem* virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, judicio priscum, incolatu Romanum, terrarum multarum peragratorem. *Vniversa*, inquit, *natio eorum qui Galli nunc & Galatæ appellantur, Martis studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conserenda prælia: alioqui mente candida & simplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque injuria lacessiti, conferti coëunt in certamine apertè, nulloque periculi adeundi respectu.* Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Romanis, Græcis & Asiaticis terrori Gallorum nomen, quum quondam ab suis sedibus usque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum Orbis terræ vexandum ac spoliandum profecti sunt: quum Romam ceperunt & incenderunt, Capitolium obsederunt, urbes in Italia condiderunt, *Mediolanum*, *Comum*, *Brixiam*, *Veronam*, *Bergomum*, *Tridentum*, *Vincentiam*: Quum recenti adhuc memoria *Borbonius* Romam vicit.

Majorum virtus.

Cæterum *Gallia* hodie non æque latè patet atque olim; nam & Italiæ pars ea, quæ inter Alpes & Anconam sita est Gallia Cisalpina quondam dicta fuit, nunc

Limites.

autem

alii: tribus, ut Artemidorus apud Strabonem, Plinius & Ammianus: duobus, ut Polybius eodem Strabone teste, & Ptolemæus: pluribus, ut prudenter, sibique, ne mendacii argui posset, cavens Livius: hodie quinque, & plura numerant nominántque adcolæ, *Gras Neuf*, *Gras d'Orgon*, *Gras Paulet*, *Gras Grant*, *Gras d'Enfer*, *Gras de Passon*, quorum postremum, quod versus Massiliam sit, *Massaleoticum* appellat Plinius, *Massalioticum* Polybius, qui hoc *Primum* vocat, quod ad *Gradus* Marcellino & Antonino: à quo cæteris etiam ostiis *Gradus* nomen inditum. Excipit Rodanus *Arvam*, *Ararim*, hodie *Saone* vel *Sone*; *Isarim*, hodie *Isere*: *Drunam*, qui hodie *Droma* est vel *Drosne*; *Druentiam*, hodie *Durance*. Sed hæc de Fluminibus in præsentia sufficiant. Oceanus Britannicus à Septentrione, qua Angliæ opponitur, eam pulsat, ut & ab occasu, uti supra diximus. A Meridie Mare Mediterraneum. Cum ad hoc, tum ad illum Sinus Galliis sunt insignes. Ad Oceanum est cum primis ille, qui *Aquitanicus* Aethico & aliis. *Tarbellicus Ancon* elegantissimè apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare sunt non ignobiles, in quorum intimis recessibus locata videmus oppida, Diepam, Constantiam, & alia. Ad mare Mediterraneum *Gallicus* (*Galaticus*) Sinus est duplex, *Major & Minor*. *Major* ea Mediterranei pars appellatur, ubi se in illud effundit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni: *Gallicus Sinus per excellentiam* Livio, Justino & aliis. *Minor* apud Strabonem scribitur ad Promontorium Montis Pyrenæi, quod *Aphrodisium* dicitur. Hic *Salsus* vocatur Melæ. *Gamblacianum* etiam Sinum ponit ad Galliam Narbonensem Antoninus. Portus, ut hodie, de quibus plenè Lucas Aurigarius Charta v & quatuor sequentibus, sic olim habuit Gallia celeberrimos. Principem obtinent

Portus.

locum *Staliocanus*, *Vindana*, *Brivates* & alii quidam Veteribus nominati. Qui *Staliocanus* Ptolemæo, aliis *S. Paul de Lyon* in Britannia existimatur, *Roscou* aliis, quibus ut subscribam, facit, quod posterior priore multo sit fidior & commodior: quamvis enim oppositam habeat Insulam, cui cognomen vulgo *de Bas*, facilem tamen & tutum septemque altum hodie ulnas, utrimque præbet Navibus ingressum. Priori, minax objacet Taurus (Insula est, vulgo *le Taureau*,) qui circumpositas habet rupes innumeras & latentes & eminentes; à quibus magnum Nautis malè providis creari solet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia versus Meridiem post flexum Promontorii Gobæi, *Vindana* occurrit Portus. *Fenstiers* hodie, vel *Conquest*, Jovio malè *Brest*. Adscribit hinc Βριξάτην Portum Ptolemæus; nomen hodie fere retinet, *Brest*. Sequitur apud eundem Ζητῶρ Portus; *Lusson* vel *Luxo* hodie. Hinc *Santonum* Portus Ptol. scribitur, hodie *la Rochelle*, ut arbitratur Villanovanus. Succedunt Montes & Silvæ. Quod ad montes, Gallia aliis, quam aliis, locis est montosior. Eminent hic Delphinatus, Provincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegavensis ager suos etiam habet montes, qui in Britannorum Pictonumque fines latè se insinuant. Montes Galliæ cum primis celebrant veteres Scriptores *Cebennam*, *Vogesum*, *Iuram*. *Cebenna* mons est, qui, ut Cæsar scribit, Arvernos (*ceulx d'Auvergne*) ab Helviis (*ceulx de Vivaretz*) distinguit. *Gebennam* Plinius, *Gebennas* Lucanus & Ausonius nominant; *Gebennicos* Mela. Vera genuinaque scriptura est, ut Scaliger suis ad Merulam literis monet, *Cebenna* per c: dici enim hodie *Montaignes de Cebenes & Cevenes*: ut rectius *Cemmeni* Ptolemæo & Straboni, *Cebennæ* Latinis quibusdam dicantur.

Montes.

tur. *Cibennæ* Veneto, Nozoreo, Villanovano *Montaignes d' Auvergne* nominantur. Horum montium pars hodie *Tarara*, teste Gulielmo Budæo lib.IV. de Asse, qui Lugdunum euntibus est superandus. In vertice sedes visitur Petræ incisa, cui Mercatores imponunt eos, qui Mercatum Lugdunensem nunquam frequentarunt. Vulgo *la Chaire de la Verité* vocatur. Jurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint unquam, nec ne; eoque nomine nonnihil, quo genio simul indulgeant, polliceri. *Vogesus* Galliæ mons *Cæsari* lib. de bell. Gall. IV. Lucano lib. I. Plin. & aliis. *Vocetus* vel *Vocetius* corruptè dicitur apud Tacitum lib. I. Histor. & alibi, ut jam ab doctis viris notatum. Alpium nomine à Str. describitur lib. IV. Hodie *Mont de Faucilles*, aliisque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alsatiamque ab Lotharingia. Provomit Mosam, ut etiam testatur Cæsar, & infinitos alios fluvios, quorum pleriq; Rhenum petunt. Pars unde Mosella profluit *Kratzer* appellatur: quod habere se tradit Ortelius ex Libello MS. Magni Gruberi, in quo Rhenum describit: addens, Tractum hunc *Estaye* Gallicè, & *auff der Stay* nuncupari in Chorographica Lotharingiæ tabula, jussu & impensis Ducis ab Ioanne Scyllio accuratè delineata: nihilque ibi, eodem Scyllio teste, præter asarum herbam provenire. Gignit Vogesus in valle Leberia argentum purum, sed ut notat Munsterus, non ita multũ. *Iura* Galliæ dicam, Mons, an Germaniæ? Olim ferè totus Gallię, quum Helvetia Belgicæ adcenseretur: hodie magna etiam parte Germaniæ. Initium ejus statui solet in finibus Basiliensium, juxta Rhenum, è regione Waldzhuti. Altus est, multisque & ingentibus subnixus saxis. Meminerũt ejus Cæsar, Plinius, alii. Ptol. *Iurassus* est: Strab. *Iurasius* & *Ioras*. Ævo nostro accolis, incolisque pro ratione locorum aliis atque aliis vocatur nominibus. Haud procul arce Hasburgẽsi prope Burgim (oppidulum est sic dictum idiomate Germanico à Ponte, qui hic super Arolam ex uno arcu) *Botzberg* audit: à pago *Botzen*, qui cũ multis aliis pedi montis adlocatus. Hanc Iuræ portionem *Vocetum* vel *Vocetium* esse Cornelii Taciti cẽsent Munsterus, Scudus, Lazius, & alii. Ortelius tamen apud Tacitum *Vogesum*, de quo ante, legendũ esse minimè dubitat. Est eadem hac montis parte vallis ingens cui nomẽ *Frickthal*, à pago cognomine. Occurrunt & aliæ hic ibi valles, ut obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imers-thal*, & similes: quarum tamen nulla montem per transversum penetrat. Vbicumque volueris trajicere, opus est alta scansione. Inter Ararim porro & Farspurgum hic Mons appellatur *Schaaffmat*, quod Latinis *Ovinum* sonat *Pratum*. Inter oppidum *Olten* & Humburgensem præfecturam dicitur *Nider-Hauvvenstein*, *inferior sectus Lapis*: per saxa enim factum est iter. Inter Walnburgum & Balstallium *Ober-Hauvvenstein* vocatur, *superior sectus Lapis*: ubi currus onusti grandibus funibus per montis declivitatem demittuntur. Occasum versus procedendo *VVasser-val* nuncupatur, id est *Aquæ ruina*. Vlterius eundo *Iurtem* ab Sabaudis prisco fere nomine appellatur. Brachium quod se extẽdit Basiliam versus, uno ab urbe milliario, juxta Byrsam fluvium *Blouvven* dicitur: crescitq; non parum in altitudine & asperitate quousque Delspergum veneris, ubi rursus in planiciem diducitur. Ulterius versus *Bellele* monasterium Gallicum procedendo, rursum crescit, ac deinde iterum evanescit spatio unius milliarii: hinc iterum saxosum horrendumque montis jugum ab oriente in occasum extenditur: quod pervium fecisse scribitur Julius Cæsar perforato in portæ formam saxo. Portam hanc nominant alii *Pierreport*, *Petræportam*: alii

Pierre-pertus, *Petram pertusam*: descriptam verè accurateque ab Sebastiano Munstero, Merula, qui eam aliquando transgressus, testatur. Inscriptionem supra Portam satis claram idem deprehendit, nisi quod primæ vocis litteræ reliquis magis sint extritæ.

N.... *Angusti via ducta per ardua montis*
Fecit iter Petram scindens in margine fontis.

Per hunc fontem intelligit Poëta Byrsam amnem, qui ibi ex Petra magna aquarum vi erumpit. Procurrit inde Jura versus Libonotum inter Helvetios Sabaudosque, quos ad Vulturnum respicit, & Burgundos, quos ad Caurum relinquit (unde & apud Cæsarem lib. I duobus locis Jura Sequanos ab Helvetiis dividit) secus varios lacus, quorum præcipuus Lemanus; ubi longè latéque *Mons S. Claudii* nuncupatus ad Rodanum tandem terminatur. De aliis, qui ad Gallias etiam nonnihil spectant, de *Pyrenæo*, inquam, dixi, in Descriptione Hispaniæ: deque Alpibus disseram, ubi Italia percurrenda mihi erit. Silvæ Galliis sunt frequentes, non tamen, ut aliis in regionibus, magnæ, non densæ, non ita dumis horridæ. Apud Cenomannos variæ sunt, *les Forests de Versay, Longoulney, Persi, Sille, Charnay, Audain, Maine, Concise* apud Britannos Inferiores, *de Bostblanc, de Toriant, de Guierche.* apud Pictones, *les Forests de Mouliore, Dyne, Bresse, Ligne*, & aliæ: apud Bituriges *Silva Roberto* cum aliis visitur: apud Andegavos, *Loursaie* & *Marson*. Totus Bononiensium Ager una quasi obsessus est Silva, cujus partes, *les Bois de Surene, Celles, Hardelot, Dalles, Boursin.* Apud Veromanduos haud procul Perona nemora sunt *Recoigne* & *Bouham*. Apud Picardos, *Bois, de Baine, de Beaulieu, de la Fera, de Coussi.* Nec suis caret Silvis Lotharingia: *VVarned-VVald, le Banbois, Bois de Mondon, de Heyde, de S. Benoyt, de la Voyge, Mortaigne, Doseyne.* In Burgundiis multæ sunt silvulæ, quarum nunc non occurrunt nomina. Alias prætereo, quæ passim per Gallias hic ibi sparsæ. *Arduenna*, hodie potissima parte est in inferiore Germania, ideoque ibi describenda: *Gallicam* vocat Claudianus: & *Silvam Galliæ maximam* Cæsar lib. VI de bello Gallico, quod olim esset in Gallia Belgica. Gallos vero admodum deditos Religioni, atque inter primos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sint, & semper præ reliquis eam servaverint & coluerint, non solum Veterum scripta & monimenta: sed etiam Templa, aliaque Religioni loca destinata testantur, quæ in urbibus & pagis, ubiq; magno numero conspiciuntur. Certè in una urbe Parisiensi LXIX universim numerantur: inter ea augustissimum, Cathedrale D. Virginis; quod jactis ab Philippo Augusto anno CIↃCXCI. fundamentis, serio ædificari cœptum CIↃCCLVII. D. Ludovico regnante: ex Galliæ miraculis præcipuum. Columnis CXX sustinetur. Longitudo passuum CLXXIV: latitudo LX: altitudo C. Chorus lapide cinctus, Historiis ex veteri novoque Testamento insculptis. In ambitu habet Sacella XLV. ferreis clathris munita. Universim portæ XI. In fronte tres biforæ statuis XXVIII Regum insignes. Ad latera Turres visuntur, seu Moles verius Campanariæ, altitudine XXXIV Cubitorum. Campana maxima, cui ab Maria Virgine cognomen, viginti viros flagitat pulsanda: Sonitus sereno cœlo per septem leucas facile auditur. Infinitum esset reliqua Templa, quæ hic & aliis in locis visuntur, describere. Infinitum, Abbatias, Cœnobia, Monasteria, Xenodochia, Nosocomia, Ptochodochia, & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Arcibus, quid de conspicuis Regum Palatiis? Quid de Magnatum

Silva.

Opera publica.

Magnatum & Equitum ædibus pulcherrimis? Quid de aliis tam publicis quam privatis ædificiis? De his ego tacere malo, quam parum dicere. Status Galliarum hodie Monarchicus est; locusque ibi regiæ, quę vetustissima divinissimaque Aristoteli censetur, gubernationi. *Rex* nascitur, non suffragiis designatur; sexus masculini, volente id, ut quidam perhibent, lege Salica. Regem ita amant, ita colunt, venerantur subditi, ut nihil supra. Penes eundem rerum omnium est arbitrium. Duodecim-Virorum Collegium *Caroli Magni* est institutum. Alii ab Ovo Trojano repetunt. *Pares, les Pairs de France* dicti, quod proxima secundum Regem & velut pari essent dignitate. His solis sacrandi Reges jus est, & in regni possessionem mittendi. Horum sex vulgo *Laici*: reliqui dicuntur *Ecclesiastici* vel *Clerici*. *Laici* sunt *Duces* vel *Comites*. *Duces: Burgundus, Normannus, Aquitanus. Comites: Flander, Campanus, Tolosus. Ecclesiastici* itidem vel *Duces* sunt vel *Comites*: *Duces*: *Remensis* Archiepiscopus; *Laudunensis, & Lingonensis* Episcopi. *Comites: Catalaunensis, Noviomagensis & Belovacensis* Episcopi. Sunt & septem summi Senatus per Galliam, quos vulgo *Parlamenta* vocant, à quibus appellare non licet: *Parisiensis, Tolosanus, Rotomagensis, Burdigalensis, Aquensis, Gratianopolitanus.* Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet: sunt in Gallia *Archiepiscopatus* XII, *Lugdunensis* primas, *Lyon*; *Aquensis, Aix*; *Viennensis, Vienne*; *Remensis, Reims*; *Narbonensis, Narbone*; *Tolosanus, Tolouse*; *Burdigalensis, Bordeaux*; *Auxitanus, Aux*: *Bituricensis, Bourges*; *Turonensis, Tours*; *Rotomagensis, Roüen*; *Senensis, Sens*. Academiæ in regno Galliæ sunt hæ; *Parisiensis, Pictaviensis, Bituricensis, Tolosana, Burdigalensis, Nannetensis, Lugdunensis, Aurelianensis, Montispessulana, Cadurcensis, Gratianopolitana, Valentina, Valence, Remensis, Andegavensis, Cadomensis, Nemavensis, Romana, Romans, Avenionensis, Dolana, Massiliensis* omnium antiquissima, ab Græcis orta. Ex his omnibus tanquam ex multis Equis Trojanis, innumeri docti Viri, Theologi, Jurisconsulti, Medici, alii exierunt: quos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis vero tædium. Nobilitas sanè Gallica (quæ frequentissima est) hodie tam pertinaci diligentia, ut hoc universim dicam, tamque assiduo labore meliorum literarum studia persequitur, adeoque in omni Disciplinarum Artiumque genere excellit, ut nusquam terrarum magis. Videre ibi est summo loco natos illustribusque ortos familiis noctes diesque inhærere chartis, & nunquam non Musarum Sacris operari. Sunt qui de quacunque re in medium prolata expeditissimè possunt, methodo admiranda, ex tempore & absque ulla præmeditatione per horas aliquot, non sine audientium stupore disserere. Bibliothecæ in hoc regno variæ, cum primis Parisiis *Regiæ Majestatis, & S. Victoris*, ut alias publicas & privatas prætercam optimis rarissimisque cum editis, tum manu-scriptis refertas libris. Ad Mores venio. Gallos acutos ingenio, & ab doctrina minimè alienos esse, testantur Diodorus & Strabo. Commendat illorum in bonis litteris studia non uno in loco Symmachus. Marcus Portius Cato originum lib. II. apud Charisium Sosipatrum; *Pleraque Gallia*, inquit, *duas res industriosissimè persequitur, rem militarem & argutè loqui*; ne nesciamus veteres Gallos inter alias gentes eloquentiæ gloriam reportasse. Ingenium simplex, nullaq; devinctum malignitate (egregia hæc veterũ Gallorum laus) tribuit illis Strabo. Pronũciat de iis oculatus testis Julianus, quod adulari nesciant; sed liberè ac simpliciter cũ omnibus ęquabilique

Ratio gubernandi.

Academiæ.

Bibliotheca.

Mores.

bilique jure vivere. Venerem nuptiarum Deam & Bacchum lætitiæ datorem, conjugii, prolisq; , & vini quantum cuique libeat potandi gratia, tantum novisse. Quę his aliisque talibus adversantia nonnulli proferunt, ut convicia, & tanquam ab maligna mente manuque profecta, sunt exaudienda. Nam quis non videt, lectis veterum Scriptorum de Gallorum indole monimentis, factaque cum genio, qui iisdem hodieque est, commissione, falsum esse quod tradit Servius, Gallos pigrioris esse ingenii; quod Julius Firmicus, stolidos; quod Julianus, quasi sui oblitus, stupidos, & rusticitatem amantes; quod Polybius, doctrinæ & artibus operam non dare; quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandrino, infidos esse, crapulęque & ebrietati deditos: quod Livius Polybiusque, molles esse & effœminatos: quod Mela, auri avidos, superbos, superstitiosos; quod Solinus, vaniloquos: quod denique pecuniæ insatiabiles esse, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis instillata aliorum populorum commercio. *Nemo Gallos*, ait Florus lib. III. cap. x, *tantum feroces dixerit; fraudibus agunt*. Avidos Iurgiorum docet Ammianus lib. xv. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandam linguæ intemperantiam, sermone notans eos uti brevi & subobscuro: multa ex animo dubia loqui, plurima ad jactantiam in suam laudem dicere, & ad cæterorum contemtum: minaces esse ac detractores, opinioneque inflatos. Jactantia illa ab Strabone etiam est animadversa. Atque ea Gallica ostentatio est, quæ ab Cæsare lib. VII nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis est lib. I. Helvetii Diviconis elatio, dum Helvetiorum virtutē extollit, Romanæ cladis memoriam objicit, Cæsaremque minitando admonet, ne committat, ut is locus, ubi Romani constitissent, ex calamitate Pop. Romani & internecione exercitus nomen caperet, aut memoriam proderet. Sic Vercingetorix in concione jactat se unum consiliū totius Galliæ effecturum, cujus consensui ne Orbis quidē terrarum possit obsistere. Quod ad veterum Gallorum religionem, cultumque in rebus sacris servari solitum, flocci faciendus est M. Tullius oratione pro M. Fonteio scribens: *Gallos minimè ulla Religione moveri*. Audiendus potius Livius: qui, etsi in cæteris satis huic genti iniquus, *negligentem tamen haudquaquam Religionis* adfirmat; & Cæsar l. VII. bell. Gall. cui penitus cognita hæc natio, dicit eam *admodum deditam Religionibus*. Maximè autem Mercurium coluerunt, eodem Cæsare teste. Celtas Jovem coluisse attestatur Max. Tyrius, cujus signum altissima Quercus. Dianam templum habuisse apud Massilienses, Strabo testis est: & apud Gallo-Græcos Dianam cultam, Polyænus lib. VIII, & Plut. commemorant.

Esum

NOVA GALLIÆ TABULÆ
Milliaria Gallica
10 20 30
ANGLIÆ PARS
OCEANUS BRITANNICUS
OCEANUS AQUITANICUS
GERMANIÆ PARS
HISPANIÆ PARS
Mare Mediterranei Pars
Bretaigne
Normandia
Picar die
Artois
Flandria
Brabantia
Lutzenburg
Lotharingia
Campagne
Touraine
Poictou
Anjou
Xaintonge
Limosin
Borgondia
Guascogne
Armignac
Langue doc
Provence
Dauphine
Savoye
Vellay
Quercy
London
Bristol
Rochester
Canterbury
Dover
Plymouth
Dartmouth
Wicht I.
Paris
Roan
Orleans
Nantes
Bordeaus
Lion
Rochelle
Poictiers
Limoges
Tholouze
Marseille
Genève
Grenoble
Avignon
Arles
Nevers
Bourges
Besançon
Zurich
Milan
Turin
Strasburg
Cobelenz
Francfort
Trier
Metz
Toul
Antwerpen
Mechelen
Brussel
Gend
Cales
Amiens
Soissons
Reims
Tours
Saumur
Angiers
Renes
Vannes
Brest
Heysant
Sorlinges
Garnzey
Iarsey
I. Oleron
Isle De Rez
Baiona
Bilbao
Fonteravia

Esum sive *Hesum*, *Teutatem* & *Teranem* Deos habuisse Gallos, Lactantius, Lucanus & Minutius Felix referunt: sed *Martem*, *Mercurium*, *Iovem*, hos plerique docti interpretantur. *Belenus* Gallorum Deus est apud Ausonium, qui *Belis* apud Herodianum in Maximinis; idē forsitan cum *Tibilene* Tertulliani in Apologetico, qui Græcis aliisque Apollo putatur fuisse. Colebatur & apud Gallos *Abellio*; de quo monimenta extare notat in Convenis Novempopulaniæ Vir Nobiliss. Josephus Scaliger ad Auson. lib. I. cap. IX. *Herculem* etiam *Ogmii* nomine coluisse Gallos, auctor est Lucian. in Hercule Gallico. Galli autem Veteres Deos suos in dextrā conversi adorabant, Athenæo scribente. Diis homicidio aliisque rebus sacrificabant, Marti inprimis, teste Cæsare. Nullum autem Gallis veteribus sacrificium erat sine *Druidis*, inquit Diodorus. Fuerunt hi olim apud Gallos clari sacerdotes sicut & *Bardi*, de quibus Lucanus:

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cæli numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. ——— *Inde ruendi*
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis, & ignavum est reditura parcere vitæ.

Atque hæc de moribus Gallorum in sacris: nunc de eorundem ritibus in prophanis pauca subjiciamus. Gallos ad concilium armatos venire solitos, testatur Livius. Scribit Strabo id in Gallorum conciliis usitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens minister publicus districto gladio adjectisque minis, silentium imperabat; quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique de sago interpellatoris tantum amputabat, ut reliquum inutile redderetur. *Gallorum subita & repentina consilia*, (inquit Cæsar,) *in consiliis capiendis mobiles, & novis plerumque rebus student.* Notat idem Cæsar, Gallos, ubi major atque illustrior res incideret, eam clamore per agros regionesque mira celeritate significare solitos; hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos suos*, ut idem scribit, *nisi quum adoleverint, ut munus Militiæ sustinere poßint, palam ad se redire non patiuntur: Filiumque in puerili ætate in publico in conspectu Patris adsistere turpe ducunt. Viri quantas pecunias*, eodem memorante, *ab uxoribus dotis nomine acceperint, tantas ex suis bonis æstimatione facta, cum dotibus communicant: hujus omnis pecuniæ coujunctim ratio habetur, fructusque servantur. Vter eorum vita superarit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in uxores, sicuti in Liberos, vitæ necisque habent potestatem.* Gallorum mulieres speciosas, magnitudine & robore viris similes, facit Diodorus: fœcundas & bonas educatrices, pariendo educandoque felices. Fuit & Gallis usitata more reliquarum Gentium servitus. *Plerique* ait Cæs. lib. VI. *quum aut ære alieno, aut magnitudine Tributorum aut injuria Potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant Nobilibus. in hos eadem omnino sunt jura, quæ Dominis in Servos.* Tractabantur tamen humanius liberaliusque; quam apud Romanos. Domini namque Galli suos obæratos, atque, ut Cæsar voce Gallica appellat, *Ambactos*, honoris quodam

dam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis utebantur. Fictilia porro in usu habebant, Diodoro teste, densa ac floribus distincta. Cœnabant sedendo omnes, non in sedibus, sed in solo, super stratis luporum aut canum pellibus (in toris apud Strabonem:) ministrabant eis pueri juniores, ætate tenera. Juxta eos ignes fiebant, iisque adposita visebantur ollæ & verua carnibus plena, maximè suillis, tam recentibus quàm salitis: sed & omnis generis carnibus: plerumque vero cibus erat cum lacte, ut scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latine sonantem: *Celtæ fœno substrato libationes propinant super ligneis mensis parum exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc fermento leviorem eos facere, adnotat Plinius) *cibus est. Caro multa elixa in aqua, vel super prunis aut in verubus assa: hanc leonum modo ambabus manibus artus integros tollunt, morsuque dilaniant; &, si quid ægrius divellatur, exiguo id cultello præcidunt. Adponunt in conviviis pisces, qui fluviis adcolunt, interiorisque & exterioris Maris littoribus: & eos cum sale, aceto & cymino* (*quod etiam potioni injiciunt*) *assos.* Et paullo post: *Locupletes vinum bibunt ex Italia petitum vel Massiliensium regione, & id merum, interdum aquæ paullulum affundentes.* Hactenus ille. Sed & ex fruge madida potum ad ebrietatem fecisse, Plinius est auctor lib. XXII, cap. ultimo. Ex hordeo potum, quem *zythum* appellabant, fecisse, & alium ex aqua, in qua favum mellis laverint, Diodorus tradit. Quod ad vestitum, saga ferebant, notante Strabone, eaque densa ex lana texebant, *lænas* vocantes. Hujusmodi saga scribit Plinius lib. VIII. cap. XLVIII, *scutulis* dividere Gallos instituisse. Quæ Plinio *scutulæ*, Diodoro sunt πλινθία. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, nobilissimo viro Josepho Scaligero notante; quam quas Galli hodie vocant *lausanguias*, quasi *laurangias*, ab lauri folio, quod habet rhombi figuram. *Braccis* porro (quæ quod Gallorum essent, tegmē barbarum Tacito) utebantur Galli circum *extentis* vel *laxis*. Loco tunicarum apud Strabonem vestem habent Galli fissilem manicatam, usque ad pudenda & nates demissam. Manet hodieque forma in isto vestis genere, quod nobis vulgo *pallatrock* vel contractè *palt-rock*. Annulis dicit uti in digitis, nihil distinguens, Diodorus; in medio tantum, Plinius natur. hist. lib. XXXIII, cap. I. Sed de his satis. Ad specialiora Galliarum pergo.

Regio. BRITANNIA, vulgo *Bretaigne*, nomen, jura, leges, incolas à Britannis, quos nunc Anglos dicimus, sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea consederunt, *Vortigerno* regnante, à quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerant. Fieri etiam potest ut ante id tempus in hac Galliæ parte Britannorum fuerint coloniæ, quæ tunc auctæ exsulibus Britannis, quam vim domi passi fuerant, Aremoricis (nam hi quondam insederunt hæc loca) intulerunt. Scaliger in urbibus:

Vicit Aremoricas animosa Britannia gentes,
Et dedit imposito nomina prisca jugo.

Unde & olim *Armorica* fuit appellata: præcipuè qua ad mare vergit, ubi nunc inferior est Britannia. *Armor* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam ad *Mare* vel *supra Mare*, teste Camdeno. Situs. Ad orientem Normannos habet, Cenomanos & Andegavenses confinales: ad meridiem Pictones: reliqua latera claudit mare Britannicum. In altum ultra reliquas Provincias omnes procurrit, peninsulæ instar, unde non inconcinnè *Cornu Galliæ* dicitur; soleæque ferreæ speciem referre, cujus exterior pars subrotunda mare; interior vero concava, respicit mediterranea. Longitudo ejus sex dierum est itineris, trium autem latitudo. Regio est amœnissima & fertilissima. Soli fertilitas. Pratis abundat & ericetis, ex quibus gratum pecori pabulum. Venas habet argenti, ferri, plumbi. Imperium majorum. Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, ut Gothis, quo minus Galliam totam occuparent obstaculo fuerint. Certè Riothimus istorum Rex, XII millia Britannorum contra Gothos in auxilium Romanorum eduxit, ut author est *Iornandes*. Prælio quoque adversus Attilam interfuisse testis est *Callimachus*. Est & illud grave argumentum Britannorum potentiæ, quod reges Galliæ totam hanc oram, de qua superanda desperabant, Normannis, utpote bello magis adsuetis, olim vincendam depopulandamq; concesserint. Nec caruit consilium eventu: Norico enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quæ antea regi Galliæ paruerat: postea proprios habuit Duces. Vltimus eorum fuit Franciscus; qui anno MCCCCXC vita functus, unicam filiam Britanniæ hæredem reliquit. Hæc *Maximiliano* Archiduci Austriæ Romanorum regi desponsa, quum per Franciam deducenda esset, rapta est à Carolo octavo, qui eam sibi matrimonio conjunxit. Ex eo Britannia Franciæ adnexa fuit. Ea hodie duplex est: *Superior* & *Inferior*. Illa Ligeri vicinior, hæc Angliæ, diciturque alio nomine *Ripiensis*. Superioris metropolis est *urbs Nannetica*, vulgo *Nantes*. Ptolemæo Κονδίβικνον; *Nannetum*, ut censet Josephus Scaliger, Cognatus & alii. Sedes fuit olim Britanniæ Ducum: Comitatus habẽs titulum, Ducisque primogenito adscribi solita: ad Ligerim duosq; alios fluviolos sita, loco peroportuno, haud procul mari, Episcopalis statio, ut & quatuor quę sequũtur. Vrbes. *Vrbs Redonica*, vernaculè *Rennes*: *Condate Redonum* Ptolemæo, *Condate* Antonino. *Dolum*, oppidũ nunc, olim arx: vulgo *Dol* vel *Doul*. *Fanum Briocense*, vulgo *S. Brieu*. Oppidũ non ignobile. Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationẽ, in ea arx urbi protegendæ excitata. *Fanum Sancti Machlovii*, vernaculè *S. Malo*. *Dinam* oppidum pulchritudinis eximiæ, in deliciis aliquando Britannię Ducibus.

BRITANNIA
ET NORMANNIA
cum confinijs
Miliaria Gallica
4 8 12
Sept 31 entrio
Meri 31 diens
Occi dens
Ori ens
BRITANNICUS
OCEANUS
Angliæ pars
Pleymouth
Dartmouth
Start point
Lezart point
Aldernay
Garnesay
S. Marten
I. Iarsey
Belle Isle
Cant
Isle Nermoustier
alys Heys
Talmont
S. Michel
Armetrier
Artesiae pars
S. Paul
Auxi
Dorlens
Pas
Amiens
PICAR DIE
S. Valeri
Treport
Varengen
Diepe
Neufchastel
Caux
Fecam
Haure de grace
Roan
Cherbourg
Valongeus
Quarantin
S. Lo
Vire
Caen
Falaise
Alencon
Domfront
Auranches
Mortaigne
Chartres
Paris
S. Denis
Senlis
Meaux
Lagny
Pontoise
Beauvois
Corbie
Perone
Roye
Mante
Poissy
S. Germain
Corbeil
Estampes
Moret
Montargis
Orlians
Blois
Tours
Vendosme
Chasteaudun
Gergeant
Gian
Bourges
S. Just
Chasteaun euf
Vannes
Aubigni
Sancerre
Issoudun
LIMOSIN
Rancon
Argenton
Chastre
Limores
S. Floy
Poictiers
Lusignan
Niort
Partenay
Chiśay
Pictones
Mortemer
Lussac
Charou
Angiers
Saumur
Nantes
Rennes
Vitre
Craon
Sable
Fleche
MAINE
Mans
Brest
Morlais
S. Brieux
Dinan
Dol
S. Malo
Haulte Bretaigne
Basse Bret.
Quimpercorn
Audierne
Vannes
Redon
Roche Bernard
Rohan
Montfort
Guingant
Landerneau
S. Matthew
Lopenau
Croisic
Guerande
Pontrion
Lavolin
Lamballe
S. Malo
Ancenis
Chantonceaux
Tiffauges
Mortaigne
Clisson
Mauleon
Bressuire
Thouars
Loudun
Chastellerault
Chauvigny
Montmorillon
S. Maxent
Fontenay
Lucon
Beauvoir
Bouin
Apremont
Roche sur yon
Machecou
Maillesay
Colombiere
Vivone
Isle Jourdain
Civray
S. Germain
Plom
Maris
Marvel
Chastillon
Loches
Blere
Amboise
Le Lude
Chasteau du Loir
Bonnestable
Belesme
Mortagne
Nogent le rotrou
Verneuil
Eureux
Lisieux
Honfleur
Pont l'Evesque
Bayeux
Carentan
Valognes
Granville
Coutances
Mortain
Argentan
Seez
Laigle
Conches
Louviers
Vernon
Gisors
Gournay
Aumale
Eu
Abbeville
Croitoy
Crotoy
Dorlens
Montreuil
Ham
Nesle
Laon
Soissons
Compiegne
Noyon
Nanteuil
Dammartin
Brie
Melun
Nemours
Montereau
Sens
Dreux
Houdan
Rambouillet
Dourdan
Bonneval
Chasteaudun
Janville
Pithiviers
Beaugency
Meung
Romorantin
Celles
S. Aignan
Montrichard
Chinon
Richelieu
Loudun
Mirebeau
Vouillé
Lusignan
Ruffec
Confolens
Bellac
Le Dorat
La Souterraine
Gueret
Aubusson
Felletin
Limoges
S. Leonard
Eymoutiers
Rochechouart
Chabanais
S. Junien

cibus. Sunt & Britanniæ superioris alia oppida *Rieulx, Chasteau-briant, Lambellum, Vitray, Iugon, S. Aulbin du Cormier, Mont-contour, Plerel, Iocelin, Malestroit, Pontigni, S. Iulian, Encenis*, denique extremum versus Pictones, sub quo comprehendi solent ditiones, quæ vulgo *Clissonnis, Raiz* & aliæ. In inferiore urbes & oppida celebriora: *Venetia* hodie *Vannes*; *S. Pauli Fanum, S. Paul de Leon, Tricoriense oppidum*, vulgo *Triguier*; *Blabia* nunc *Blavet*, *Morlaix, Quimpelray, Conquerneaux, Quimpercorentin, S. Renaut des bois* & alia. Dominia sunt *Montford* Comitatus, *Rohan* Vicecomitatus, *Grello* cujus principalis locus *Chasteau Andron. Le Pais de Gueel: Baignon; Montfort; Vannetais*. Flumina Britanniæ sunt *Ligeris, Rausa, Ella* & alia.

Flumina. *Mare.* Mare commerciis aptissimum est: unde sal extrahunt adcolæ, quod ab Sole induratum conregionalibus vendunt. Præter autem superiores urbes & oppida, commodissimos etiam portus præstant *Brest, Ancrayum, Hanebontum, Pontsecrot*, ubi magna ostrearum copia legitur.

Status Ecclesiasticus. Archiepiscopus *Dolensis* in *Dol*, hos sub se habet Episcopos: *Nannetensem, Nantes*; *Venetensem, Vannes: Briocensem, S. Brieu*. in his tribus Gallicè & Britannicè loquuntur. *Curisopitensem, Cornovaille*; *Leonensem, S. Paul de Leon*; *Tricoriensem, Triguier*. in quibus Britannica tantum lingua, quam vocant *Briton Britonant*, in usu est, quam veterum Trojanorum linguam esse putant. *Machloviensem, Sainct Malo*; *Redonensem, Renes*.

Mores. Incolæ non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamen cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad pocula tractare soliti.

Normannia. *Normannia* sic dicta à populis septentrionalibus: *Nort* enim, idiomate Germanico, *Septentrionalis Orbis terrarum plaga: Mann, vir: Normannia*, Terra Franciæ, viris eò ab septentrionali ora vel arctoo orbe ex Dania Norwegiaque profectis ad habitandum data. Notæ sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamque excursiones.

Situs. *Normannia* autem ad Occidentem Crenone fluvio à Britannia secernitur, à Septentrione Oceano terminatur, à Meridie Cenomannis: ad Orientem verò habet Frãciam proprie dictam, (in qua est Lutetia,) à qua flumine *Epta* distinguitur. Itaque tota non pertinet ad Galliam Lugdunensem, sed aliqua ejus pars ad Belgicam spectat. Eam sexto vix die expeditus pertranseat.

Soli fertilitas. Regio fertilissima, frumenti admodum ferax, pomis atque piris adeo referta, ut hinc potum gens sibi exprimat, & ad exteros copiose fructus exportet. Estque pecoris magna copia.

Imperium majorum. *Rollo* Normannus atrocissima excursione in pleraque Galliarum littoralia & inde porro in loca mediterranea & penitissima, ad tantam tandem redegit necessitatem Carolum simplicem Francorum Regem, ut Rolloni, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit uxorem, totamque dotis nomine *VVestricham*, & qui super Ligerim Britannos; primusque hic factus est Dux Normanniæ. Urbs primaria est *Rotomagum* vulgo *Roüen*. Fluviis adsidet, ad Meridiem quidem *Sequanæ*, maximarum navium (unde ingens mercaturæ commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Aubettæ*; ad Septentrionem latissimos pratorum habet campos, montesque præcelsos. Sequana ponte stratus est ingeniosi artificii, structuræque, siquid in Galliis aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcubus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Estque urbs hæc Archiepiscopatu & Parlamento celebris. Sunt præterea *Aurenches, Evreux, Bayeux, Sais, Constances, Lisieux, Alencon, Aumale*, Longueville, *Eu, Harcourt, Tancarville, Malevrier, Mortain, Montgommery, Thorigni, Gisors, Caulx, Caen, &c.* *Normannia* quibusdam

busdam statuitur duplex, *Superior* & *Inferior*. In Superiore Ducatus sunt tres *Alencon, Aumale, Longue-ville*. *Comitatus Eu, Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevrier, Mortain, Mongommery*. Continet item hæc Normannia illam regionis portionem quæ vulgo *Vulx*, in qua est *Gisors* Metropolis Comitatus & Ballivatus. Et Baroniam *l'Aigle*. *Inferior* in minores distrahitur partes, quæ vernaculè *Caulx, Bessin, Constantin, Hovivet, Royaume de Yvetot, le Vaulx de Vire*. In Normannia Archiepiscopus *Rotomagensis, Roüen*, cui subsunt Episcopi *Saiensis, Sais*; *Constantiensis, Constances*; *Lexoviensis, Lisieux*: *Abrincantensis, Aurenches*: *Bajocensis, Bajeux*: *Ebroicensis, Evreux*. Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: moribus suis & consuetudine, quam pertinacissimè tuetur, vivit. Doli quidem & litis adprimè gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Status Ecclesiasticus.

Belsia.

Belsia vulgo *la Beausse*, Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihilominus, & frumenti valdè ferax. Ea triplex est, *Superior, Media, Inferior*. *Superior, la haulte Beausse*, initium capit ab vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutum agros & ulteriora. Concensentur illi *Carnutum Regio, Ducatus Andegavensis, Comitatus Perchensis*. *Carnutum Territorium* vulgo *le Pays Chartrain*, adhæret hinc Perchensi Comitatui, inde Ducatui Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni genere frumenti, fructuum, pecoris abundans: vino non destitutum. Primarium oppidum *Carnutum* audit, *Antricum* Ptol. nunc *Chartres*. Oppidum hodie non postremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcenseri *Comitatus Druidensis* & *Montfortius*. Sunt hic oppida *Dreux* & *Montfortium*. *Ducatus Andegavensis, la Duché d'Anjou*, peculiarem tabulam habet. *Comitatus Perchensis* dividitur in duas partes, quarum una inferior dicitur, vulgò *le Perche Govet*, cujus primarium oppidum *Nogent Retrou*. Altera superior in qua *Mortaigne* oppidum. Sequitur media, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque Ligeris ripam ab *Rotomago, Vendomium* usque: hinc autem in dextra ejusdem Ligeris ripa quicquid Castelloduno porrigitur Blesas & ad Turonensium usque agros. Reliquas fertilitate sua Belsias superat. Comprehendit partim Comitatus, *Blesensem, Dunensem* & *Tonnoriensem*; partim Ducatus *Vindocinensem* & *Turonensem*. Inferior Belsia restat. Ea campestris omnino & plana: Frumenti valdè ferax, totius Galliæ horreum: porrecta inter Episcopatus Aurelianensem & Carnutensem ab oppido Stampensi procurrit, versus Orientem quidem ad Senones usque, versus Meridiem ad pontem Aurelianensem. In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim. Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatur Academia. Sunt & *Ditiones* vel *Territoria Lorriacum* & *Solonium*. Archiepiscopus hic *Turonensis, Tours*: habet sub se *Cenomannensem, le Mans*, & *Andegavensem, Angiers*. Episcopus *Carnutensis, Chartres*, subest *Senonesi* in Campania, & item *Aurelianensis*.

Superior. *Media.* *Inferior.*

Regio. GALLIAM *Aquitanicã*, cujus pars australior hac tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab Aquis, quibus abundare fertur: alii ab oppido *Aquis*, *Aqs*, derivant. Hæc à Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta *Ptolemæum* extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, à Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septentrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, à Septentrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, XX Comitatus & VI Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Gujenna*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonia*.

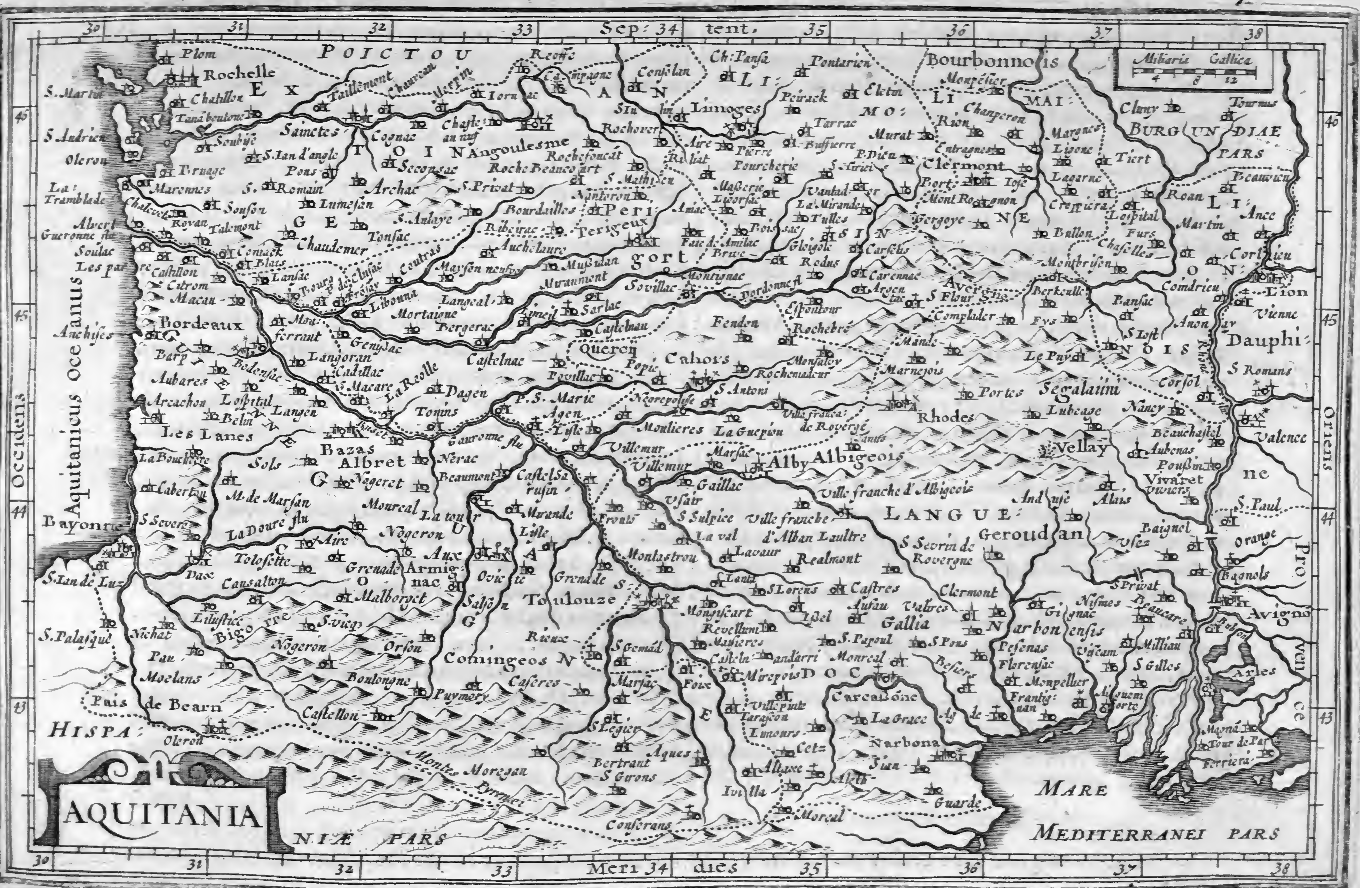
Vasconia. *Vasconia*, sive *Gujenna*, ad Oceanum sita inter Bajonam & Burdigalam, agrum habet vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Vrbs in ea primaria *Burdigala*. Reliquæ enim *Nerac*, *Condom*, *Mirande*, *Nogerat*, *Orthes*, *Bazes*, *Dax*, haud magni momenti sunt. *Dax* tamen fontibus calidis, salinis, & metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala* Ptolemæo, veterum *Biturigum Vibiscorum* urbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Academia, in qua omnium artium & scientiarum Professores juventutem instituunt.

Arvernia. *Arvernia*, *le Pays & Duché d'Auvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientẽ Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem, Cadurcos, Petrocorios & Lemovices: Septentrionem versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est, *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *le hault pays d'Auvergne*, quæ & *Arvernia* per excellentiam, primariam habet urbem *Fanum S. Flori*, *S. Flour*, in edita rupe sitam. Reliqua oppida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratum*, *Buillons*, *le Puy*, &c. Territorium quoque & Baillivatus *Beaucaire*. *Inferior* opima est & fertilissima: Vinis præstantissimis, frugibus, melle, croco, pecudibus, lana, pascuis, nemoribus supra modũ referta. Metropolis illi *Claromontium*, *Clermont* vulgo; arce superbit, & episcopalis est sedes. Reliquæ urbes seu oppida sunt XIII, ex quibus *Rion*, *Monferrat*, *Isoire* cæteris præstant.

Inculismensis ager. *Inculismensis ager*, vulgo *Engoulesme* ad Septentrionem Pictonibus est conterminus: ad Occasum Santonibus: ad Meridiem Burdigalensibus & Petrocoriis, ad Orientem deniq; Lemovicibus. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis ejus, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*: Vrbs antiquitate insignis. Sita est in colle qui flumini Carantono imminet, agro devio & ab Regiis viis remotiore. Minorum gentium oppida sunt, quæ vulgo: *Marton*, *Chasteau Neuf*, *Blaisac*, *Chabannes*, *Consollant*, *Ruffec*, *Aigres*, *Gourville*, *la Roche-Faucault*, *Merveil*, *Lanzac*, *Villebois*, *Momberon* & *Bouteville*. De *Buturigum regione* in propria quam obtinet Tabula dicemus.

Turonia. *Turonia* vulgo *Touraine* incipit tribus supra Ambaciensem urbẽ milliaribus, versus Blesas: terminatur in Vicis, qui vulgo *La Chapelle Blanche*, in spiritualibus agnoscens Episcopum Andegavensem & *Chousai*. Hi enim limites statuunt inter Turonenses & Andegavenses. Incredibilem Regionis amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis aëris constitutio: adeo ut totius Galliæ *Hortus* atque *Pomarium*

rium

AQUITANIA
Aquitanicus Oceanus
Occidens
Oriens
Sep: 34 tent.
Meri 34 dies
Milliaria Gallica
MARE
MEDITERRANEI PARS
HISPA
NIÆ PARS
POICTOU
Bourbonnois
Rochelle
Bordeaux
Limoges
Clermont
Toulouze
Cahors
Bayonne
Dauphi
LANGUE
DOC
Gallia
Narbona
Avignō
Arles
Lion
Vienne
Valence

rium vocetur. Vini frumentique ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum* : vernaculè *Tours*. Urbs opibus & ædificiorum præstantiâ nobilis. Vicinus illi ad orientem Ligeris : ad meridiem & occidentem Idra fluit. Minorum gentium hujus Ducatus oppida sunt *Ambocia, Langersum, Chinonum* & alia. Comitatus Aquitaniæ sunt *Tolosa, Tolouse : Narbona, Narbonne : Albretum, Albret* : Ager *Arminiacensis, Armignac : Bigerronum, Bigorre*, feudalis Tolosano : *Bear*; *Estrac : Commingeois* feudalis Tolosano ut & *Foix : Ventadour*; *Pompadour : Montignac* , in Poictou: *Perigort, Perigeux : Esparre : Lymosin, Lymoges : Poictou*; *Marche*; *Fronssac* Viconté: *Touraine, Tours : Aulnay* Viconté: *Basque*. Dominia: *Planes, Grave, Chaloces, Saintonge, Aulnis*. Archiepiscopi v sunt: *Narbonensis*, sub quo Suffraganei *Cartassonensis, Carcassone : Agathensis, Agde : S. Pontii Tomeriarum, S. Pont de Tomieres*; *Aletensis, Alet : Magolonensis, Mompelier : Elnensis, Elne : Bitierensis, Besiers : Lutevensis, Lodeut : Nemausensis, Nismes : Vcetiensis, Vsetz. Bituricensis, Bourges*; sub quo decem Episcopi, *Clermont, Rhodes, Lymoges, Mande, Alby, Cahors, Castres, Tulles, S. Flour, le Puy*. Exemptus *Burdigalensis, Bourdeaux*, sub quo sunt VIII: *Poictiers, Lucon, Maillezais, Sainctes, Engoulesme, Agen, Codon, Sarlac. Tolosanus, Tolouse*, sub quo Episcopi *Pamiers, Mirepoys, Montauban, la Vour, Rieux, Lombes, Papons. Auxitanus, Aux*, sub quo *Aquensis, Aqs : Convenarum, Comminge : Tarbensis, Tarbe : Vasatensis, Basas : Lescuriensis, Lescure : Lactorensis, Lictoure : Consaranensis, Conserans*; *Oleronensis, Oleron : Bajonensis*, alias *Bajacensis, Bajone : Adurensis, Adure*, aliis *Ayre*.

Vrbes.

Status Ecclesiasticus.

Arelatense Regnum.

Regio.

Regnum Arelatense ab urbe *Arelato* nomen habet. Regiones complectitur inter Rhodanum & Alpes, quæ olim Imperii erant. Suntque in hoc tractu *Sabaudia, Delphinatus* & *Provincia*. *Sabaudia* unde nomen habeat, variè quæritur. Quidam à *Sabatiis vadis* derivant. Aliis dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui *Sabaudienses* Volaterrano, *Auvre*, id est, ager, pratum. Quibusdam quasi *Saul voye*, via per salices; aut *Sauve Voye*, salva via: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab iis qui fabulis Lectores distinere solent. Conjacent *Sabaudiæ* à septentrione, Burgundiæ Comitatus, turbatioribus limitibus, & Helvetia, Lemano lacu interposito; ab ortu, Valesia Pedemontiumque, finibus non multo certioribus, nisi quod montes intercurrant editissimi; ad meridiem & occasum Delphinatus se offert , cum nonnulla Rhodani portione, Sabaudos separantis ab Burgundiæ Ducatus incolis. Aër Sabaudiæ purus est. Regio valde montosa. Quod a d valles & cãpestria loca, solum amœnum satis & fœcundum præcipuè versus septentrionem, secundum Lemani lacus tractum; ubi vinum gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab lacus ripa. Pascua animanibus omne genus enutriẽdis optima; cũ alibi tum qua mõs minor S. Bernardi attollitur. Metropolis Sabaudiæ *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, in qua Parlamentum. Urbs in convalli sita montibus undique cingitur. Cum Sabaudia tanquam partes ejus explicantur *Comitatus Genevensis, Maurianensis, Tarantasius, Marchionatus Susæ* : & aliquot dominia: ditio denique *Bressanensis*. De singulis pauca. *Comitatui Genevensi* nomen ab *Geneva*, quæ *Cenava* dicitur Antonino. Urbs est miræ antiquitatis. Sitæ hodie ad lacum Lemanum, bipertita in duabus Rodani ripis , conjuncta ligneo ponte, cui per interjectam insulam firmiori, utrimque domus impositæ : major Meridiem est versus, minor ad Septen-

Sabaudia.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

ad Septentrionem. *Maurianensis* vulgò *la Morienne* expansus est ad Archum fluviũ, ubi *S. Iean de Morienne*, oppidum non ignobile. *Tarantasius, Tarantaise*, conclusus ferè spectatur inter montes Alpinos, fluviosque Archum & Aram. Nomen habet ab urbe *Tarantasia*, quæ hodie *Moustier* incolis: Germanis *Munster* in *Tartaansen*, *Musterium* Latinè scribentibus. *Marchionatus Susæ* ab oppido *Susa*, haud procul fonte Dorię flu. qui infra Turinum in Padum se exonerat. Sunt & alia Sabaudiæ oppida: *Aiguebelle, Mont Belial, Bellay, Nicy, Montmelian, Incilles*, &c. *Delphinatus* sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini* quod vernaculè *Chasteau Dolphin*. Huic ad Meridiem adhæret *Provincia* : ad Septentrionem *Breßia*, interfluente Rodano: qua Occidens est Venissæ se pandit Comitatus : qua Oriens, conregionalia jacent Pedemontium & Sabaudia. Vrbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna*, *Allobrogum metropolis* Straboni, eorundem *urbs mediterranea* Ptolemæo, *Biennus* Stephano; vulgo *Vienne*. *Ebrodunum, Eborodunum* Ptolomæo *Caturigum* vel *Alpium maritimarum*; *Epebrodunum vicus* Straboni; *Eburodunum* Antonino; vernaculè *Ambrun*. Episcopales urbes sunt quinque: *Valentia, Dia, Gratianopolis, Augusta, Vapingum*. *Valentia* Antonino & Ptolomæo, vulgo *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum* Antonino, *Die* vulgo; metropolis agri qui venaculè *Pays de Diois*. *Gratianopolis*, olim *Cularo* vocabatur, *civitas Gratianopolitana* Isidoro, vulgo *Grenoble*; Sedes amplissimi Senatus Delphinatensis, Isaræ adsita. *Augusta Tricastinorum* Plinio; *Tricastina urbs* Sidonio : hodie, uti censet V.N. Iosephus Scaliger, *S. Antoni de Tricastin*. *Vapingum* Antonino, vel quemadmodum in quibusdam C. legitur *Vapincum*, ut & in Itineraria Tabula; *Gap* hodie, *Caput Agri*, qui vernaculè *Gapenceis*, montibus obsiti. Ipsum oppidum, ut hodie, sic & olim celebre, adcolis *le Col S. Digo*. Minorum gentium oppida prætereo. De Provincia descriptione proxima agitur. Ad quam antequam transeo, pauca de Statu ecclesiastico ex Mercatore subjiciam. Archiepiscopi hic v sunt. I. *Tarentasiensis* in Sabaudia. Cui subsunt duo; *Sedunensis, Sitten*; & *Augustensis* in Augusta. II. *Ebrodunensis, Ambrun*. Cui subsunt novem, *Dignensis, Digne*: *Grassensis, Grasse*: *Senetensis, Zena* : *Niciensis*, *Niza*: *Glaudatensis, S. Glaud* fortè : *Vanciensis*: *Vapnicensis, Vap*, aliis *Gap* : *Briancon*: *S. Pol*. III. *Viennensis, Vienne*. Cui sunt suffraganei sex: *Valentinensis* & *Diensis* conjuncti in unum, *Valence* & *Dye*: *Vivariensis, Viviers*: *Mauriacensis*, vel *Moriennensis*, *S. Iean de Morienne*: *Gebennensis, Geneve*: *Gratianopolitanus*, *Grenoble*: *Romans*. IV. *Aquensis, Aix*. Huic subsunt quinque: *Aptensis, Aps*: *Forojuliensis, Frejul*: *Sesturicensis, Sesteron*: *Regensis, Eres*: *Vapinsensis, Vapinte*. V. *Arelatensis*. Cui subsunt, *Maßiliensis*, *Maßilia*: *Vasiensis*, *Vasison* : *Tricastinensis*, *Tricaste* : *Cavallicensis*; *Cavallion* : *Avenionensis*, *Avignon*: *Aurasionensis, Orange*; *Carpentoracensis, Carpentras*: *Tolonensis*, *Tollon*. In Lugdunensi provincia, urbe *Lugduno, Lyon*, Archiepiscopus & Primas Galliæ residet, habens sub se quatuor suffraganeos, qui sunt, *Heduensis, Autun*: *Maiisconensis*, *Mascon*: *Cabilonensis, Chalon* ad Saonam fluvium; & *Lingonensis, Langres*.

Delphinatus.

Vrbes.

Status Ecclesiasticus.

Regio. HACTENUS de Aquitania & Regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Huic præstantissimo Galliarum tractui, etiam ultra Rodanū ad Garumnam usque *Provinciæ* nomen inditum, quod ab Romanis in *Provinciæ* formam multis ante Christum natum annis redactus, quod hodieque imposit quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione, in qua *Massilia* & *& Aquæ Sextiæ*, retinet per excellentiam, utque ostenderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperii Romani fuisse Provincias. Est enim totus ille Narbonensis ager pars totius *Situs.* Franciæ præstantissima. Conjacet *Provinciæ* ad Septentrionem Delphinatus, montium interpositu Velęorum, qui vulgo *Velaye*, intercursuque magnæ partis Druentii fluminis: Orientale ejus latus claudunt & Alpes, & Varus fluvius, cujus sinistræ ripæ adsidet Nicæa; Italiæ hic principium: Qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari: Occidentalis illi limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissę Comitatus, hujus quondam partes, Francorumq; Ditionis, nunc autē aliorū principū: partim Rodanus integer, Lugduno Arelatem usque, ad Languedokii Parlamenti Iurisdictionem spectans. *Cœli temperies. Soli fertilitas.* Cœlum hic mite, clemens & valdè purgatū. Ac provincia, de qua mihi sermo, præter segetes, fructus profert, non solicita cultura, nobilissimos: uvarum passarum ficuumque tanta hic copia, ut potiori Europæ sufficiat. Ros-marinus, juniperi baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt. Castaneæ, mala citria, cydonia, granata, crocus, oryza, similiaque, pleno ibidem cornu funduntur. Vites generosissima dant vina. Solum denique passim gratum, ferax, benignum. De antiquissimis porro *Provinciæ Comitibus* pauca inveniuntur. Tempore Ludovici VIII. Francorum regis, legimus in vetustissimis annalibus, *Imperium majorū.* fuisse *Raimundum Berengarium Provinciæ Comitem*; ejusque filiam unicam & hæredem *Beatricem*, uxorem fuisse ductam ab *Carolo* Andium & Cenomanorum Comite, ejusdem Ludovici regis filio, qui hoc matrimonio *Provinciæ Comitatum* est adeptus. Successit huic *Carolus Claudus* cognomine, princeps Salernitanus, & rex Neapolis. Hunc sequutus est filius *Robertus*, dux Calabriæ, & rex Neapolitanus. Robertum avum excepit *Ioanna* (cujus pater Carolus, Calabriæ dux, jam vitam cum morte commutarat) testamento cum regina Neapolis, tum *Provinciæ Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Ioannis Francorum regis filium, quem explendo in adversarios odio adoptarat, successorem & in aliis Principatibus, & in eodem Comitatu reliquit. Post Ludovicum Comes factus est filius ejus *Ludovicus* II; quem sequutus *Ludovicus* III filius: quum etiam ab Joanna II Neapolis regina in regem Siciliæ, Calabriæque Ducem esset adoptatus, improlis successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu ejusdem Joannæ II, *Renatum Andegavensem*, fratrem. Hic quum regni Neapolitani *Provinciæque Comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingiæ Duci, ex filia Iolanta nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* fratrem, Cenomanorum Comitem: qui filio Carolo orbatus *Ludovicum* XI, Francorum regem, omnium bonorum hæredem instituisse scribitur. Alii suprema id *Renati* voluntate factum volunt: non absque gravissima justissimaque Renati Lotharingici expostulatione.

Habi-

PROVINCIA.
La Provence.
Septentrio
Meridies
Occidens.
Oriens.
LANGE
DOC.
DÆLPHI
NE
CONTE DE VE: NAN
CONTE DE SAULT
CONTE DE BUEIL
CONTE DE NICE
LE BERONMONT.
LA CAM ARGO
LE TER EL
PARS.
MARIS MEDITERRANEI
Petrus Kærius Cælavit
Marseille
Avignon
Aix
Arles
Cisteron
Nismes
Les Isles D'or Stecades
Milliaria Gallica Communia
Milliaria Germanica commun.

Habitarunt hic olim *Salyi*, *Aquenses*, *Arelatenses*, *Sextani*, *Sentii*, *Ebroduntii*, *Dinienses*, *Vesdiantii*, *Sanicienses*, *Nerucii*, *Vencienses*, *Vulgientes*, *Aptenses*, *Rejenses*, *Ostaviani*, *Commoni*, *Foro-Iulienses*, *Segestorii*, *Albici*, *Oxubii*, *Deciates*, & alii. Sunt autem in Provincia sub Parlamento Aquensi, preter multa minorum gentium oppida, urbes, *Vrbes.* duæ quidem Archiepiscopales, undecim autem Episcopales. Archiepiscopales sunt *Aquæ Sextiæ* & *Arelate*. *Aquæ Sextiæ Colonia* Latinis, Paterculo, Solino aliisque dicuntur: quæ *Aquæ Sextiæ Colonia* Ptolemæo, *Sextilia* est apud Plutarch. in Vita C. Marii; *Aquæ Sestiæ* Itinerarię tabulæ. *Coloniā Iuliam Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: item alius ad ipsas Aquas. *Colonia* item *Iulia Aquæ Sextiæ*, *Legio* XXV vocatur in antiqua inscriptione, Nummoq; Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aquæ* quidem, quod *Aquarum* ibi *Calidarum* Balnea: unde & hodie *Aix*: *Sextiæ* ab C. Sextio Calvino Cos. anno V.C. IↃCXXX. Hic enim victa Salyorum Gente, *Coloniam Aquas Sextias* condidit, eo consilio, ut Romanum illic collocaret præsidium: quo Barbaros ex iis reprimeret littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercendis non suppeterent vires. Legendus Livi. lib. LXI ab X. cap. *Iulia Augusta* vero ab C. *Iulio Cæsare Augusto*, qui eam Colonis auxit, deductis eo legionis XXV veteranis. Parlamenti Provincialis sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in Campo Raudino, vicit Cimbros Germaniæ populos, quique ipsis se junxerant, Tigurinos Abronesque Gallicas Nationes, C. Marius. Nota Historia. Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orosio & Ausonio lib. de Urbibus in Epigraphe & ipso carmine VII; *Arelatus* eidem Ausonio in eodem carmine, & aliis: *Arelate* Cæsari, Plin. Sueto. in Ti. Principis vita, Melæ, & aliis: *Arelatæ* denique Strab. quæ *Arelaton* Salyorum *Colonia*, Ptol. & *Arelate Sextanorum* Plin. Ut *Coloniæ* meminerunt lapides de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias*, *Saliorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ populis; *Sextanorum*, ab Legione VI, cui hic sua fuerunt stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncupatam ab Græcis eam incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob causam nescitur, in inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in columna legitur, teste V. N. I. Scaligero. *Constantina* ut diceretur, ibique septem Provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novempopulaniæ, & Alpium maritimarum, conventus ageretur, sanxit Fl. Constantinus Imperator. *Gallulam Romam* vocat Ausonius, carmine, cujus memini. Vrbs ad Rodanum sita. Ad sinistram ripam hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, ubi hodie Languedokium. Ausonius *Arelatum* Rodani fluentis interscindi notat. Vnde & duplex eidē lib. de Vrbib. in extremo Mosellę & Epistola XXIII ad Paull. quod videlicet in duas partes ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, posita, septa undique paludibus, in quibus pręferoces aluntur Boves. Putatur hinc majoꝛ fuisse, creduntque magni viri partem urbis olim florentissimæ alteram ab Gothis excisā. Emporium autem fuisse satis constat ex Ausonio. Grata olim Regibus Burgundiorum sedes fuisse legitur. Postea Comitum Provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur D. *Trophimus*, Pauli Apostoli discipulus, anno Imperii Neronis secundo in Gallias ab eo destinatus, ex cujus fontibus, ut Sosimus Pōtifex M. scribit universa Gallia fidei rivulos accepit.

Arce

Arce potens hodie, *Honorato Hilarioque*, Præsulibus quondam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus *Provinciæ* civitatibus: Episcopales sunt undecim, in quibus, quod absque aliarum fiat indignatione, primas dabo *Massiliæ*. *Massiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli: quæ, *Massilia* Strab. Steph. veteribusque nummis: *Masalia* Ptolem. *Marseille* vulgo. *Phocæensium Græcorum* in Asia minore est Colonia. Condita Olympiade XLV, scribente Solino; tempore Tarquinii regis, ut notat Justinus lib. XLIII. Plutarchus in Solone conditam scribit à *Proto*, qui *Protis* aliis dicitur. Situm petroso in loco indicat Strabo, prope ostia Rodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo maris, ait ex Trogo Justinus. Rempublicam porro Massiliensium tantopere laudat M. Tullius, ut, audiente populo Romano, dicere auderet in defensione Fonteji, *civitatis illius Disciplinam atque Gravitatem non solum Græciæ, sed pæne cunctis Gentibus anteponendam*. Episcopos suos numerant ab D. Lazaro, quem Christus ab morte suscitavit. Hæc de Massilia: reliquæ urbes Episcopales sunt *Dine*: *Dinia* Pl. in Ebroduntiis: *Dinia* Pt. in Sentẽtiis, *Grasse*, *Grassense* oppidũ. *Glandeve Glannate* viris doctis latinè scribentibus. Glannatena civitas, notitiæ provinciarum Galliæ in Viennensi IV: in aliis libris est *Glanatica*, in quibusdam *Glamnatena*. Falluntur qui *Glanum* Plinii, Melæ & Antonini cum *Glannate* confundunt. *Glanum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum: at quam procul inde *Glannate*? Quid *Glanum* hodie ignoratur. *Senas*, *Sanition*, Vesdantiorum oppidum in Alpibus maritimis. Ptol. *S. Paul de Vinces*: *Vintium*, Nerusiorum oppidum in Alpibus maritimis, Ptolemæo *Ventia*, Dioni. *Apt*: *Apta Iulia*: *Vulgentium* Plinio; *Avia Iulia* & *Abtejulia* corrupte apud Antoninum: nam in melioribus est *Apta Iulia*: ut & in itineraria tabula. *Ries*: *Rejus*, notitiæ provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi III sic legitur; *Civitas Rejensium*, id est *Rejus*. In tabula itineraria, scriptum est *Reis Apollinaris*: quod nondum liquet. *Ferjuls*, *Forum Iulii* Planco ad Ciceronem, *Forum Iulium*, Commonorum urbs Ptol. COL. JVL. OCTAV. in Augusti nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavorum Colonia, quæ Pacensis appellatur & Classica*, Plin. Hodie portus est marinus. *Cisteron*, *Segustero* apud Antoninum & in itineraria tabula: *Cestero*, inquit suis ad Merulam literis Josephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est *Cessero*. Sed Merulæ semper Pliniana *Cessero* eadem censeri solet cum ea, quæ *Cessero* apud Ptol. Tolosæ & Carcassoni connumerata, quæ hodie in Languedokio *Castres*. *Telon Telonium* doctis latinè scribentibus; *Telo Martius*, Antonino, oppidum in interiore maris recessu, novem leucis Massilia. portus hodie celeberrimi. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & antiquitatis oppida: *Antibe*, *Antipolis* Deciatorum oppidum Ptol. *Oppidum Latinum*, *Antipolis*, Plin. Tacitus *Antipolin Narbonensis Galliæ municipium* appellat: *Coloniam* nummus Titi Imperatoris. *Olbia* Ptol. Melæque nota, *Teres* vel *Hieres* hodie censetur, ad mare, tribus ferè leucis Telono. Contra oppidum jacent nobilissimæ Insulæ, quæ Ptol. *Stœchades*; *Ligustides* Steph. hodie, oppido cognomines, *les Isles* dicuntur de *Teres* vel *Hieres*, coralium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in mari Ligustico. *S. Maximin*, *Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Massilia, versus Boream. *Tarascon* Strab. *Taruscon* Ptol. ad sinisteriorem Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur *Belloquadra*, vulgo *Beaucaire* fluvio tantum intercurrente. Comitatus dignitate fulgent oppida, *Sault*, *S. Gilles*, & alia.

Regio. PICARDIÆ nomen quamvis non magnæ antiquitatis, nulla tamen ejus certa potest reddi ratio. Alii aliam augurantur. Robertus Cenalis dicit se ignorare, num *Picardi à Begardis* Hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his illos constat multo antiquiores. Sunt qui appellatos censent Picardos; quod ab his ortus primo usus lancearum, quæ vulgo *Picques* nuncupātur. *Situs.* Eam hodie, ut crassè definiam, ad occasum respicit, cum nonnulla Normanniæ portione, Oceanus Britannicus: ad Septentrionem istæ veteris Belgicæ jacent regiones, quæ hodie Artesia & Hannonia: ad Ortum Luceburgum & Lotharingia sunt porrectæ: ad Meridiem denique Campania, isque nobilissimi Regni tractus, qui specialiore notione Francia vocatur, occurrunt. *Soli fertilitas.* Regio est fertilissima, horreumque Parisiorum, atque adeo pleræque Franciæ. Vino caret, ignava potius incolarum socordia, quam vel Cœli vel Soli injuria. Picardia autem in tres dividitur partes. *Veram, Inferiorem, Superiorem.* *Vera Picardia.* De Vera hic tantum dicam. *Veræ, (la vraye Picardie)* cœpto Parisiis itinere, superatisque Bellovacorum agris, initium est ad Crepacorium. Comprehendit *Vicedamias Ambianam, Corbiensem & Peguignyam, Comitatus Veromanduorum & Retelorum: Ducatum Tiraschensem.* *Vrbes.* *Ambianæ (Visdamie d'Amiens)* nomen dedit *Ambianum* vulgo *Amiens*: olim ut multi docti censent, *Samarobrina,* Ptolemæo appellatur *Samarobriga.* Quidam Antonini Codices *Samarbarivam*, alii *Samarabrigam* præferunt. *Briga* antiqua Hispanorum lingua, & *Bria* Thracio sermone, urbs nuncupatur. Nonnulli *Somonobrigam* scribunt à *Ponte* (Belgicè *Brug*) quo *Somona* fluvius trajiciebatur. *Ambianum* certè urbs est ad Somonam, qui eam hic ibi findit, (unde quidam *Ambianum* putant dictum ab Imperatore Gratiano, quod aquis ambiatur) munitioribus Galliarum & ab natura & ab hominum industria merito connumeranda: fossis pulchris præaltisque vallata: clavis ea parte regni. Templum habet speciosissimum. Probitate sanè incolæ fidelitateque sunt insignes. *Corbiensis* ab *Corbia*, quod oppidum est ad Somonam; quo loco fluvius, cui adjacet, Somonam ingreditur: clavis itidem, qua parte jacet, Franciæ. *Curmiliaca* fortè Antonini, inter *Samarobrivam*, *Amiens* & *Cæsaromagum*. *Roye*, ni fallor. *Peguignia* denique à *Peguignyo* vulgo *Peguigny*. Oppidum est sic dictum, si vulgo fides à *Pignone*, Alexandri Magni milite. Historiographis nobilitatum, quod ibi Guilielmus Normanniæ Dux, cui cognomen erat *Longua-Spatha*, positis insidiis fuit obtruncatus per factionem Balduini Comitis Cameracensis, qui eum pacis ineundæ prætextu eo pellexerat. Testantur Normanniæ Annales. *Comitatus Veromanduorum*, hodie vulgo *Vermandois*, retento, si qui alii Galliæ populi, prisco nomine. Comprehendere vero sub se Comitatum nunc signant Franciæ Geographi *Suessonum, Laudunensium, Tartenorum Ditiones*, urbes item *Noviomagum & Fanum S. Quintini.* *Suessones*, hodie vulgo *Suessons*, vel *Soissonos.* *Suessonum urbs*, quæ hodie *Soisson*, arce prædita: *Suessones* gentis voce apud Antoninum: *Augusta Suessonum* Ptol. *Laudunensium* ager, *Laonnois*, dictus ab *Lauduno*: cujus meminit vita Caroli Magni, hodie *Laon.* Situs illi in colle. *Tartenorum*, vernaculè *Tartenois*, metropolis est *Fera*, vulgo *la Fere*: urbs egregiè munita, situque commodissimo, ad Oysam Servamque confluentes: arcem

BELGII PARS.
Baillage de Hesdin
Miliaria Gallica Com.
1 2 3 4 5 6
ARTESIAE PARS.
Cambresis.
PONTHI EV
VIMEUX COM.
Partie de la Normandie
BEAUVOIS
SANTERRE.
Vermandois.
Terrache
Tartenois
LAON NOIS
PICARDIA.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Amiens
Abbeville
Corbie
Perone
S. Quintin
Noyon
Chauny
Compiegne
Dourlens
Cambray
Forest de Coussi

arcem habens satis validam. Quæ nunc urbs *Nojon*, Antonino *Noviomagus* nuncupatur, inter Suessonas & Ambianos eam collocanti, decimamque octavam Legionem illi tribuenti, Νοιόμαγος *Vadicassium* est Ptolem. vulgo Ecclesiasticorum *Noviomus*. Urbs est, antiquitatis suæ notas non paucas præferens. Episcopalis sedes, cujus præsules Comites se Noviomagenses & Franciæ Pares scribunt. *Fano S. Quintini*, quod Comitum Veromanduorum aliquando domicilium & Regiunculę caput, nomen à Quintino, qui martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromanduorum*. Hæc de Veromanduis. *Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio sita est inter Hannonios, Lotharingos & Barros. Metropolis *Retelium*. *Tirascha* (*la Tirasche*) primaria urbs est *Guisa*, arce superbiens, propugnaculum contra Leuceburgenses.

Campania.

Regio. CAMPANIÆ, quæ sequitur (*Comté de Champaigne*) nomen, à camporum latitudine longitudineque, ut notat Gregorius Turonensis. Est enim campestris admodum & plana, sementique apta. Circumdant eam undique Briensium, Burgundiorum, Carolesiorum & Lotharingiorum Ditiones atque Territoria. Cœlum ibi serenum: aër temperatus. Agri passim frumento, vino, omnique pecorum genere abundant: nec desunt silvæ, optimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. *Campania* porro explicari solet hodie cũ per se, tum per conjacentes ipsi principatus. Per se, proprieque considerata duplex est, *Inferior* & *Superior*. *Inferiori* adcensentur *Tricassium*, ditionesque quæ vulgo *Irigny*, *Bassigny*, Urbes. *Vallage*. *Tricassium* nominatur ab ævi posterioris Scriptoribus, quæ hodie *Troyes*, urbs ad Sequanam: *Tracasis* Antonino, legionem ibi XXII ponenti, *Tricassæ* Ammiano: *Trecassæ* Bedæ, *Tricasinum* Nithardo: *Augustobana Trecasium* veteribus monente V. N. Josepho Scaligero. Episcopalis nunc sedes. Ad Sequanam (qui Chartariis hic magno est usui & commodo) in plano sita est, fertilis mercaturæque dedita: arce potens. *Irigni* Comitatus Campaniam separat à Burgundia: adhærẽs Senonibus. Oppidum primarium *Irigny*, jurisdictionem agnoscens Baillivatus Trecensis. *Bassigny* sic nominatur, quod potiorem constituat inferioris Campaniæ partem, *Bas* Francis *Infra*. Cincta fluminibus Matrona & Mosa, exiguaque Mosellæ portione, aquis magis irrigatur, quam hujus ditionis reliqua. Metropolim habet, cui ab *Calvo monte* nomen: *Chaumont en Bassigny* vulgo: Baillivatus titulo claram, arce antiqua, quæ in rupe sita beneq; munita, superbientem. Tribui solent illi (præter *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*: de quo postea) *Montigny*, *Goeffy*, *Nogent le Roy*, *Monteclar*, *Andelot*, *Bisnay*, *Choiseul*, *Visnory*, *Clesmont*, omnia oppida non invalida, pleraque arcibus firmata. *Vallense Territorium*, *Vallage* vulgo, nomen gerere creditur ab Vallibus, quas habet pulchras admodum & fertiles: Parrensibus hinc contiguum, inde Bartensibus. Oppida, primi facile loci *Vasseum*, *Vassy*, ad Bloisam, ditionis Guisię. *Fanum. S. Desiderii*, *S. Desier*, vel *Didier*: arcem habet. *Ianivilla*, *Ianville*, familiæ Guisiæ Apanagium, ut vocant, aliis *Iont-Ville* scribitur. Sunt & in Vallensi ditione *Montirandelium*, *Montlerant*, *le Chasteau aux forges*, *Esclaron*, & alia. *Superior Campania* verè Territorium *Partense*, *le Pays de Partois*. Nomen illi à Burgo vulgo *Perte*. Regio est fertilissima, abundans frugibus, lignis, cannabi. Metropolis illi *Vitriacum*, *Vitry*, ad saltum

Matro-

Matronamque concurrentes. Continentur sub eo *Argilliers*, *Lasaincourt*, *Louvemen*, & alia oppida. Sic Campania quodammodo sit inlustrata per se: conjacentia designo Ducatus quidem *Remensem* & *Lingonensem*; *Comitatus* autem *Catalaunensem*, *Lignienſem* & *Mottenſem*, sui juris Campaniæque non subjectos. *Remensi Ducatui* (*Duché, Pairie & Archeveſché de Reims*) nomen ab urbe, quæ veteribus *Durocortorum*, hodie *Reims*. *Durocottorum* Ptol. *Duricortora* Strab. *Dorocotteros* Steph. *Durocortum Remorum* Cæs. Vrbs est inclusa, &, ut ita dicam, incorporata Campaniæ, sui tamen juris. Archiepiscopum habet, qui Dux primusque Par Franciæ. Huic subsunt Episcopi in hoc tractu: *Sueſsionenſis Soiſſon*, *Catalaunenſis Chaalon*, *Ambianenſis Amiens*, *Noviodunenſis Noyon*, *Sylvanectenſis Senlis*, *Bellovacenſis Beauvois*, *Laudunenſis Laon*, & in aliis Belgii partibus, *Cameracenſis*, *Tornacenſis*, *Morinenſis* & *Atrebatenſis*. Hic Galliarum Reges oleo inaugurari solent. *Lingonenſis Ducatus* (*Duché, Pairie & Eveſché de Langres*) urbem habet quæ quondam *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*. *Andomatunon* Ptol. *Antemantunum* vitiose apud Antoninum, paullo melius *Andematunum* in Peutingeri Itineraria tabula: Tacito *Lingonum urbs*, Gregorio Turonensi, *urbs Lingonica*. Episcopalis est, cujus Antistites Duces sunt & Pares Franciæ. *Comitatui Catalaunenſi* (*Eveſché, conté & Pairie de Chaalon*) nomen impositum ab urbe *Catalauno*; *Cathelaunum* posterioris ævi scriptores vocant, quæ *Chaalon* hodie, cognomine *en Champaigne*, Episcopalis civitas; ad Matronam plani situs, excelsis decorata turribus, pyramidum instar exsurgentibus. *Lignienſis Comitatus* (*Conté de Ligny*) oppidum est *Lignium*; insignis vetustatis, ad Saltum fluvium. De *Mottenſi* (*Conté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc reperimus. Cum Campania solet explicari *Brienſium* (*Brionenſes* appellantur Nithardo) tractus, Heurepensibus contiguus, *la Brye*, antiquus Comitatus. Initium illi ad *Cretelium pagum*, haud procul ponte Charentonio, ubi Matrona Sequanæ commiscetur: quorũ ille Campanos fere, hic Gastinenses à Briensibus separat. Nam quicquid fermè inter duo hæc flumina est, ad Burgundiæ usque Ducatum, Briensibus adscribi solet. Manet nomen in oppido, quod vulgo *Brye* vel *Bray Conté Robert*, sic dictum à Comite *Roberto Brienſium* quõdam principe, cui hic erat domicilium. *Brienſium* urbes *Caſtellum Theodorici*, *Chaſteau Thierry*: *Iatinum Medorum* vel *Meldarum* urbs; ad Matronam fluvium Ptol. nota; hodie *Meaulx*: *Provinſium*, *Provins*, oppidum ab rosis suave-olentibus, conditis & dulciariis celebre. Adcensetur etiam huic tractui *Archiepiſcopatus Senonenſis*, *l'Archeveſché de Sens* cum oppido *Pontio*. Huic Archiepiscopo subsunt *Pariſienſis*, *Meldenſis Meaulx*, *Trecenſis Troye*, *Carnutenſis Chartres*, *Nivernenſis Nivers*, *Aurelianenſis Orleans*, *Antiſsiodorenſis Auſoire* vel *Auxerre*. *Senonum* urbs, olim *Agendicum*, vulgo *Sens*, ad *Icaunam*, qui vernaculè *Tonne*. Præter Comitatus supra à nobis commemoratos, hi subjecti à Mercatore recensentur: *Bar ſur Seine*: *Auxerre*: *Viconté de Tonnerre*: *Pourſuivent*, *Braine*, *Grandpré*, *Mailly*, *Vertus*, *Rouſſy*, *Retel*, *Ivigny*, & Baronia *Iainville*.

FRANCIA SPECIALIUS

strictiusque sumta, vulgo France.

Regio. PIcardiam cum *Campania*, qua potui fide, diligentia, brevitateq; percurri: succedit in mea distributione *Francia* vulgo *France*. *Franciæ* nomen hoc loco limitibus quam alibi, angustioribus circumscribitur: & toti alioquin Regno propriũ, pro parte tantum ejus (quam sequentia docebunt) hic accipitur. *Francia* autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie Præfecturam & Comitatum (vel ut alii, Vicecomitatum) *Parisiensem*, *Ducatum Valesium*, *ditionesque Hurepensium* & *Gastinensium*. *Præfectura Parisiensis*, *la Prevosté & Conté de Paris*, in quatuor dividitur ditiones, *Parisium*, *Goellam*, *Insulam Franciæ*, *Vexinum Francicum*. *Parisium* appellamus, quod vulgo *le Parisis*. Complectebatur olim quicquid erat hinc à Porta Parisiensi, de qua paullo post, usque ad Pontem Æsiæ (*Pont Oyse*,) inde vero Clayam usque, versus Brienses. Nomen ferè periit, nisi quod ejus etiamnum memoria servetur cum in quibusdam pagis, *Louvres*, *Cormeille*, *Escova*, & aliis, qui *Parisii (en Parisis)* cognominantur: tum in nummis qui vulgo *Sols & Deniers Parisis*, & quibusdam Parlamenti Parisiensis taxationibus. Quinetiam sunt qui *Portæ*, quam nunc *Parisiensem* vocant, non aliunde nomen esse censent, quam quod ea in *Parisium*, de quo mihi sermo, duceret. *Parisii* hujus Urbs, totiusque nunc Galliæ Metropolis est *Lutetia*. Sic Cæsari nominatur; *Leucotetia* Ptol. *Leucetia* Iuliano: *Lutetia*, *Castellum Parisiorum* Marcellino, *Parisium* Zosimo. Nuperis istis *Lutetia Parisius*; non tam barbarè, ut quidam hodie putant. Hodie *Paris* vulgo, ab ipsis hujus agri populis. *Lutetia* quibusdam à *Luto*, propter paludes vicinas: aliis ab Gypsifodinis proximis quasi λευκολευχία, quod ferè tota crustario constet opere. *Lutetia* multo quondam fuit, quam hodie, minor: in insula tantũ quã ambit Sequana. Tenue ergo admodum tantæ Vrbi fuit initium. Sed tantilla insula adcrescentem indies hominum multitudinem paullatim capere nõ fuit potis. Ductis in utramq; continentem quasi coloniis, additisq; locis suburbanis, ita sensim, productis variè pomeriis, excrevit, ut jam totius Galliæ sit maxima. In tres nunc secatur partes, quarum major, eaq; ad ripam fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septentrionẽ vergens, *Villa* vulgo dicitur, *la Ville*: minor ad sinistrã versus Austrum & Occidentẽ loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, *Universitas* vocatur, *l'Université*: media est *Insula*, quã *Civitatem* antiqua appellatione, *la Cité*, nuncupant, fluvio undiq; cincta; pontibus duobus quidẽ minori, tribus verò majori juncta. Architremus Poëta Anglus hisce illam versibus olim celebravit:

Urbes.

Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi
Parrhisii, Cyrrhæa Viris, Chrysæa Metallis,
Græca Libris, Indæ studiis, Romana Poëtis,
Attica Philosophis: Mundi rosa, balsamus Orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis, & sua potu,
Dives agris, fœcunda mero, mansueta colonis,
Messe ferax, fortis Domino, pia Legibus, aura
Dulcis, amæna situ, bona quolibet, omne venustum,
Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret.

Haud

L'Isle de France
PARISIENSIS
AGRI Descriptio.
Petrus Kaerius Cælavit.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
BEAUVOISIZ
VALOIS
LA GOELE
LE MULTIEN
LAULNAY
LE PARISIS
LA FRANCE
LA BRIE
CHAMPAIGNE
Senlis
Chantilly
S. Nicolas
La Victoire
Berais
Fauchere
S. Vincent
La folie
Ormay le Daviau
Ville neufve
S. Leu de Serens
Courteville
La Forest de Chantilly
Mont l'Evesq
Montlignon
Roziers
Proy
Viliers
Berggny
Tory
Baron
Nonteuil
Villars
Gouvieux
Mont Gresin
Pont arme
Bruires Fontaines
Chailly
Montagny S. Felice
Chenevieres
Collinance
S. Hoen
Borran
Le Lys
La Morlaye
Coye
Comelle
Tiers
Renouville
Sorviller
Bes
Antilly
Croy
Milly
Aßy
Lisy
Royalement
Chaumontel
Orray la ville
Neufmolin
La loge de Viermes
La grange du bois
Plalley
Vers
Montaby
Silly
Ogne
Rosay
Beaumont
Viermes
Noisy
Courtelles
Choisy
Laßy
Timecourt
S. Ladre
Morte fontaine
Ponteaux
Eve
Doy
Noyon
Pizeu
Campaigne
Betu
Beloy
Iagny
Fosse
Villeron
Moußy le neuf
Othye
S. Patu
Orsay
Bregy
Fontaine les Nonnains
S. Faron
Guay
Nesle
Isle Adam
Presle
Le beau careau
Vilaines
Puiseux
Maréil
S. Vy
S. Laurens
Moußy le vieil
Fecpais
Goele
Cusy
Borey
Estrepely
La Baße forest
Baillet
Ezenville
Louvre
Espies
Mauregard
Ville neufve
S. Patu
S. Souplet
Torsy
Congy
Stors
Bolohoen
S. Pris
La Chaße
Ecoven
Mortieres
Stain
Thieux
Ivilly
Auvers
Mery
Ermon
Le Lua
Blenour
Tillay
Ville pinte
Mitry
Mory
Chia
Le Plessis
Mont lyon
Iterny
Aetonne
Varette
Le Val
S. Leu
Pisscot
Gonneße
Maubuisson
S. Gratian
Soisy
Cercelles
Viellemer
Bonoeil
Aulnay
La Villette
S. Mesmes
Maußigny
Pomsy
Pontoise
L'estang de Mont Merency
Andely
Blanc mesnil
Fontenay
Greßy
Sablonieres
Meßy
La Traße
Cregny
Charny
Fay
Sergy
S. Oen
Piere laie
Cernay
Garges
Le Crou
Dugny
Nonneville
Vaujour
Sevilly
Meaux
Beauvoir
Rubel
Chanoy
S. Fiacre
Hen
Molin de l'Estang
Ville taneuse
Stain
S. Leger
Moulin neuf
Ville Parisis
Villevode
Claye
Trillebardou
Verbuißon
Bolmy
Fin d'Oise
Arbeley
Montigny
Ville mer
Merville
Draney
Charmentrel
Marevil
La Frete
Epenay
Precy
Ville
Andresy
Maisons
Argenteuil
Isle S. Denis
S. Denis
Crevecoeur
Baubonne
Les Raisins
Livry
Montauban
Conde
Quincy
Le Marail
Ascheres
La Vaudere
Iamvilliers
Columbe
Hault villiers
Bobigny
Cliehi
Fresnes
Harbelue
Isle
Covilly
Crecy
Vaux
Bezons
La Neuville
S. Oen
Le Landy
La Villette
Bentin
Bondis
Havre
Anet
Torigny
Montigny
L'hermitage
Poissy
Seine fl.
Carieres soubz le bois
Montesson
Asnieres
Corbevoye
Mont martre
Villiers
Fontenay
Rosne
Ville momble
Brou
Montry
Baïlly
Chatou
Crossy
Puteaux
Nully
Chaliat
S. Ane
Conflans
Marne fl.
Bry
Gagny
Vere
Daumart
Lesche
Lutan
S. Germain en laye
Surene
Madril
Passy
Autueil
Paris
Chelles
Lagny
La Chaussee
Chalevannes et Bougival
Grenelles
P. Charenton
Nully
Le Chesne
Torsy
Serry
Port au pec
S. Cloud
Boulogne
Issy
Mon Rouge
S. Hill
Noisiel
Conche
Forest de Crecy
Vanure
Charenton
Gournay
Sußy
Brie
Joßigny
Milliaria Gall.
Milliaria Germanica
Mudon
Fontenay
S. Antony
Bieure fl.

Haud procul Parisiis *Pons Charentonus* est, vulgo *le Pont Charenton*, non ignobilis vicus, ubi Matrona Sequanæ miscetur. Auditur hic *Echo*, quæ terdecies humanam reddit vocem; quæque quod admiratione dignum majore, quadrisyllabum integrè & perfectè, quater quinquiesque resonat. Hæc de Parisio: sequitur *Goella*, ut quam minimè potest, discedam ab vulgato nomine, *la Goelle*. Huic etiam antiqui perierunt limites. Manet ejus tantum memoria quibusdam in locis ab Goella cognominatis. Est ibi *Comitatus Dam-Martinensis*, *la Conté de Dam-Martin*, ab insigni quondam oppido *Dam-Martino*, quod nunc in vici formam est redactum, in colliculo collocatum. *Insula Franciæ*, *l'Isle de France* ex ipsorum Gallorum definitione comprehendit quidquid terrarum est ab *Fano S. Dionysii Poßiacum* usque & *Mommorantium*, atque universim quidquid inter sinus gyrosque jacet Sequanæ, hinc Picardiam, inde Normanniam vorsum. Alii alios ipsi fines statuunt. *San-Dionysianum*, vulgo *S. Denys en France*, oppidum amœnum atq; elegans, quod à Dionysio Areopagita imperiti rerum antiquarum & somniorum monasticorum creduli nomẽ sortitum arbitrati sunt. *Poßiacum*, *Poissy*, oppidum non ignobile. Arx ibi Regibus quondam in delitiis. Eo Reginæ se conferre solebant, anteaquam D. Germani arx esset, partũ edituræ. Ibidem Regum liberi educabantur, ut postea Blæsis & Ambaxiæ. Inter *Poßiacum & Lutetiam Fanum* est *D. Germano* consecratum, vulgo *S. Germain en Laye*. Oppidum nonnullius antiquitatis. *Mommorantium* vernaculè dicitur *Mommorancy*. *Insulæ* succedit *Vexinum Francicum*, *Vexin*, vel ut alii, *Vulxin le François*. Continet quidquid est Æsia fluvio Claromontem usque, versus Picardiam. Periit & hujus memoria, nisi quod quodammodo servetur, in antiquis quibusdam chartis & monimentis. Hactenus de præfectura Parisiensi, quatuorque ejus ditionibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le Païs de Valois*; nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, vallibus. Alii aliunde derivant. Comitatus olim, hodie Ducatus. Primus Valesiorum, ut & Alenconii, Comes dictus fuit Carolus Philippi III Franciç Regis filius, Philippi pulchri frater: à quo per Philippum VI filium Regium Valesiorum stemma in Galliis fuit propagatum. Extendit se Ducatus *Valesius* in Picardiam usque. Primarium oppidum (præter *Crespiacum Crespy*) *Silvanectum* est Francis *Senlis*. Dictum Latinis quidam augurantur, quod silvæ nectatur. Oppidum est antiquum, præter Episcopatum, præfectura & baillivatu nobile. Ditavit Silvanectensis præfectura Valesium Ducatum Dynastiis, quæ vulgo audiunt *Pierrefons*, *Bethisi* & *Verberie*, comprehensis oppidis quę nunc *Angy*, *le Pont S. Maxence*, (paludibus hoc cinctum est, limitemque statuit Franciæ & Picardiæ) *Pongoing*, *Brenonville* &c. Complectitur eadem præfectura *Compendium Compiegne*, sedem olim principum; *Carolopolim* aliis appellatum, ab Carolo Calvo, qui Pomeria ejus scribitur produxisse & munisse. Transgressis Compendium occurrunt statim Picardiæ populi, Suessones & Laudunenses. Sub Compendio sunt *Magny*, *Thorette*, *Creil*. Cõtinet quoque Silvanectum *Pontis Æsiæ* (*Pontoise* vulgo, *Pontesium* nominat Ivo epistola cv) Baillivatum, Præfecturam & Vicecomitatum: cui parent *Ville-Neuve le Roy & l'Isle Adam*. *Ponte-Æsiæ* superato, se offert Normannia. Silvanectensis insuper præfecturæ jus agnoscit *Comitatus Belmontius ad Æsiam*, *la Conté de Beaumont sur Oyse*; antiqua præfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu*. *Comitatus Belmontius* dominos agnoscit, principes Regiæ stirpis Vendomensis. Ad hoc oppidum ultra Æsiam initium

initium capit Bellovacensis ditio. Sub Silvanectensi denique præfectura, simulque sub Valesio Ducatu est *Comitatus Bellovacensis*, *Conté de Beauvois, Beauvoisin*. Metropolim habet *Bellovacum*: sic nominant oppidum, quod vulgo *Beauvais*. *Apud* Cæsarem, ut Nob. Vir Josephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratuspantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Cæsaromagum*. *Bratuspantium* tamen, ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo pagus hodie putatur *Granviller*, vel *Grattepance*: aliis *Clermont en Beauvoisin*; Vigenereo *Beaumont* ad *Æsiam*. Est autem *Bellovacum* urbs situ amœnissimo, adsitos habens montes fertiles non adeo excelsos: inde agros excipiendæ sementi commodos. Nec desunt vina. Incolis, præsertim fœminis, magna sunt privilegia, ab Ludovico XI Francorum Rege ipsis concessa, an. CIƆCCCCLXXII, quod Carolum Burgundiæ Ducem ob sidionem solvere, reque infecta abire coëgerint. Haud procul Bellovaco est *Claromontium*, *Clermont*: oppidum est arce munitum. Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ pars *Heurepense Territorium*, *Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui parvus cognominatur; secusque eundem fluvium procurrit Corbolium, Melodunum & Moretum, ubi Verina amne, qui in Lonium se exonerat, sejungitur ab Gastinensium agro. Adhæret Briensibus, ubi respicit Fanum, cui cognomen ab S. Columba grandi apud Senones. Continet autem Vicecomitatum & Baillivatum *Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cæsarem bis est insutum; pro quo veteres omnes scripti codices commentariorum de bello Gallico habent *Metiosedum*. Verum quidem est *Melodunum* & *Metiosedum* unum idemque oppidum esse: sed *Melodunum* posterius est, hodie *Melun*, in insula Sequanæ, instar Lutetiæ Parisiorum. *Melodunum* arce validum est. Quod oppidum bonis piscibus, præcipuè cancris suavissimis, nobilitatũ & celebre, nunc *Corbueil*, vulgo *Corbolium* nominatur in vita S. Petri Tarentasii. Habet & hoc cum multis aliis arcem. *Fons Bellæ-Aquæ*, vernaculè *Fontaine-Belle-eau*: secessus Regum amœnissimus quietique aptissimus: verè palatium; domicilium olim S. Ludovici, post Philippi, postremo Francisci Valesii. Multa ibi singularia. Quartum in Francia locum dedi *Gastinensium ditioni*; vulgo *Gastinois*: quæ ab Heurepẽsi separatur Verinâ fluvio. Comprehendit sub se *Ducatus Stampensem & Nemurcensem*, *Comitatumque Rupis-Fortis*, & alios. *Stampæ*, *Estampes* vulgo, oppidum medio inter Lutetiam Parisiorum & Genabum Aurelianensium itinere, ad Iunnam fluviũ, cammarorum, qui delicatissimi, parentem largum, ad Corbolium in Sequanam se exonerantem. Ducatus (qui olim Comitatus fuit) claret dignitate. *Nemursium*, *Nemours* oppidum ad Lonium fluvium, qui paullo infra Moretum Sequanæ concurrit. Inter Ducatus Franciæ etiam non postremi loci. *Rupes-Fortis*, *Rochefort* Gallo-Romanis dicta, Comitatus gaudet titulo. In Gastinensium quoque ditione cum *Millio* & *Moreto* (quod limes Gastinenses inter & Heurepenses, utroq; arce prædito) aliisq; oppidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, ut quidã ratiocinantur; quod in circuitu adspectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annũ CIƆ IƆXVIII, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur historia canis venatici, qui heri sui mortem vindicavit, occiso eo, qui necem illi attulerat.

BOLO-

BOVLONGNE COMITATVS.

Insunt & hi Comitatus; Guines, Ardres, & Fiennes Baronatus. Item Episcopatus Tarvannensis, sive Morinorum, cui hæ Ditiones in spiritualibus parent.

Regio. BOLONIÆ, vel ut alii, *Boloniæ* Comitatus, (*Conté de Boulongne*) satis est amplus. Totus hic tractus arenosus est, ejus generis arenæ, quam Vrentem vocant: unde & nonnulli *Boloniam* censent à *Boullir* derivatam, quod ridiculum videtur: nomen Comitatui à *Bolonia* oppido quod in superius hodie & inferius divisum. Initium Boloniæ Comitatui ab Montibus S. Ingelberti: procurritque ad fluvium Cancham, quæ ejus longitudo: latitudo ad lucum usq; Tournohensem porrigitur. Comitatus autem titulo nobilis est Bolonia, quam dignitatem adepta est tempore Caroli Calvi Regis Galliæ, quo tēpore *S. Paul, Oye, Guines & Artesia* eodem honore tituloq; potitæ sunt.

Vrbes. Multa habet oppida & pagos. Inter alia *Boloniam* oppidum, quod duplex, superius & inferius. Illud altiore sitū loco, Burgus tantum, anteaquam ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum aut circiter. *Boloniam* etiam nominant hac Galliarum parte varii. *Bononiense oppidum* habet quoque Panegyricus incerti auctoris Imperatori Constantino dictus. *Civitas Bononiēsium* est in notitia provinciarum inter Belgicæ secundæ Civitates. Hodie Francorum vulgo *Boulogne*; Inferioris Germaniæ populis propius ad veterem appellationem accedentibus *Beunen*. Antiquissimis temporibus, uti censent V. N. Josephus Scaliger suis ad Merulam litteris, (nam ad Ausonium *Gessoire* oppidum hoc tractu nomen retinere docet) Papirius, Massonius, Lelandus, Ortelius, & alii, *Gessoriacum*. His contestatur Peutingeriana tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gessoriacum* Antonino dicitur, qui ei Legionem

occ idens
oriens
Maris Britannici
pars
Germanici
Maris
Pars
Sep tent
Merid.
Com de Boullonnois
Com de Guines.
Arte siae pars
Flandriae
Pars
Coms Pauli pars
Boulonge
Guines
Estaples
Monstreul
S Omar
Teroane
Arien
Grevelige
Calles
Terre d oye
Borborch
Bolonia et Guines com.
Miliaria germ. communia

gionem adscribit xv, & alibi *Gessoriacensis Portus*, item *Gessoriagensis Portus* in maritimis: Ptolemæo *Gesoriacum navale Morinorum*. Alii Gessoriacum non idem volunt cum *navali Bononiensi*: *Galesium* putat Ioannes Talbotus, *Fanum S. Audomari* alii: *Vicum Soaci* Turnebus; Slusam Boëtius, *Brugas* Hermolaus Barbarus, *Gandavum* Bilibaldus. Robertus Cœnalis diversa ponit *Gessoriacum Portum*, & *Gessoriacum Navale*; illum Bononiam censens; hoc autem *Castellum*, quod vulgo *Cassel*. Boloniensis porro fuit Godefridus, Eustathii Boloniensis Comitis filius, Lotharingiæ Dux, qui Christianorum primus rex Solymorum. Propè Bononiam erat *Itius Portus*; quem qui *Calesium* oppidum esse arbitrantur, nullo negotio refelluntur à Ptolemæo, qui post Sequanæ fluminis ostia prius ponit *Icium Promontorium*, deinde *Gesoriacum navale Morinorum*, à quo oppidum *Calesium* distat plus quam xx millibus passuum. *Gessoriacum* idem esse cum *Itio* persuasum videtur M. Velsero. *Itius Portus* quibusdam *Fanum S. Audomari* censetur, adductis cum vetusto urbis nomine, quo *Sitieu* vocabatur, quasi, ut volunt, *Sinus Itii*; tum loci situ, qui quum valdè sit humilis, præaltis tamen littoribus urbem quodammodo cingentibus, sinum maris olim capacissimum fuisse indicat. Camdenus in sua Britannia docet *Itium Portum* diu fuisse in loco, quem hodie *VVithsan* vocamus: propè *Blanestum*. Verum hæc aliis disceptanda relinquimus. *Bononiensi* Comitatui succedit *Guinensis*, *Guisnes*; qui disterminatur ab Comitatu *Oyo* per canalem majorem, qui oppidum ipsum præterlabitur, Territorium ferè reddens inexpugnabile. Primarium oppidum *Guinesium*, *Guisnes*, in duas divisum partes, quorum una in paludibus sita, altera in continenti; loci natura munitum & validum. Cepit Rex Henricus II, misso illuc Francisco Lotharingio, Guisæ Duce, anno CIƆIƆ LVIII. De Danorum quondam in Guinensem terram jure, multa Meyerus in Annalibus Flandriæ, deque eorum Comitatu alia apud alios Historiographos, quæ hujus non sunt loci. Visuntur & alia oppida, *Hartincourt*, *Peuplinge*, *Conquelle*, *Portus Nievelletius*. Continet Comitatus hic sub se Baronatus *Ardresium* & *Courtembronensem*, singulos ab suis dictos oppidis, quorum unum *Ardres* vulgo, alterum *Courtembrone*. Item *Fiennensis Baronatus*. Duobus *Ardresio* milliaribus versus Oceanum occurrit *Calesium*, oppidum natura arteque munitissimum, Galliæ clavis & janua semper habitum, muris primo, ut fertur, cinctum ab Philippo Bononiensi, S. Ludovici Patruo. Arcem habet cum turri valida, quæ ingressum ex mari in portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo V Anglorum Rege, pridie nonas Augusti, undecimo mense post horrendam pugnam, quam contra

Comitatus. Guinensis. Oppida.

tra Philippum VI, Francorum Regem, ad Cressiacum anno CIↃCCCXLVII pugnatam, multis depingit Paulus Æmilius lib. IX. Possessum ab Anglis annos CCXI, (nam frustra obsederat anno CIↃCCCCXXXI Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deserentibus) & tanquam Galliæ clavem in loculis, ut loqui consueverant Angli, servatum; expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarunt anno CIↃIↃLVIII, mense Februario. Æquali fere itinere versus Mediterranea *Caleto Bononiaque* distat *Teroana Morinorum*, vulgo *Teroane*: nomen retinens, quamquam ab Carolo V deleta, Episcopali sede Bononiam translatâ. Flandris, *Terrennerberch*; *Teruanna* vel *Taruenna* Antonino, *Teruanna* itinerariæ tabulæ, *Taruanna* Ptolemæo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bovillus adserit. *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorum Historia. *Tervana* quibusdam quasi *Terra-Vana*, ob vilitatem territorii. In notitia Provinciarum, ubi Belgicæ secundæ Civitates recensentur, nominatur etiam Civitas *Morinorum*, id est, *Ponticum*, *l'Evesché de Teroane*. *Colonia* forte *Morinorum* in antiquo lapide, qui superioribus annis repertus fuit in Gelria, Sicambrorum olim Principatu, dimidiato ab urbe Neomagiensi miliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur Duynkerkam usque, Flandriæ oppidum. Sunt ibi præter *Oyam*, alia quædam oppida sed ignobiliora. Ad Boloniam redeo. Ea amnibus rivulisque humectatur *Archia*, qui per Arquense oppidum fanumque Audomari Gravelingam petit. Inde non procul *Scalense* est *Æstuarium*, ad usque Arderam arcem æstuans. Nec desunt æquorei rivuli duo, Marquisianus scilicet & Boloniacus. Est & *Hantia* seu *Hesdin* amnis *Hesdino* oppido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps Pontivorum paludosa fluenta, & *Cauchiæ* flumen. Horum vero nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu vivaria, à vicinis oppidis denominata: cujusmodi sunt quæ sua lingua vocant *le Vivier d'Hames, d'Andre, d'Arbres*. Collibus arenariis universus hic tractus secundum littus maris septus est. In interiori regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert*, & *les Monts de neuf-castel*, & *Dannes*. Silvis vero ac lucis omnis ferè conspersa regio, cujus partes *les Bois de Surene*, *Celles* &c. Indigenæ habentur morosi, sibiipsis plus satis indulgentes.

Flumina.

Montes.
Silvæ.
Mores.

Anjou *Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, ut Graon, quæ necdū inveni, aut distinguere potui. Homagium sive fidem clientelarem illi præstant hi Comitatus* IV, *Maine, Vendosme, Beaufort, la Val.*

Jurisdictio.

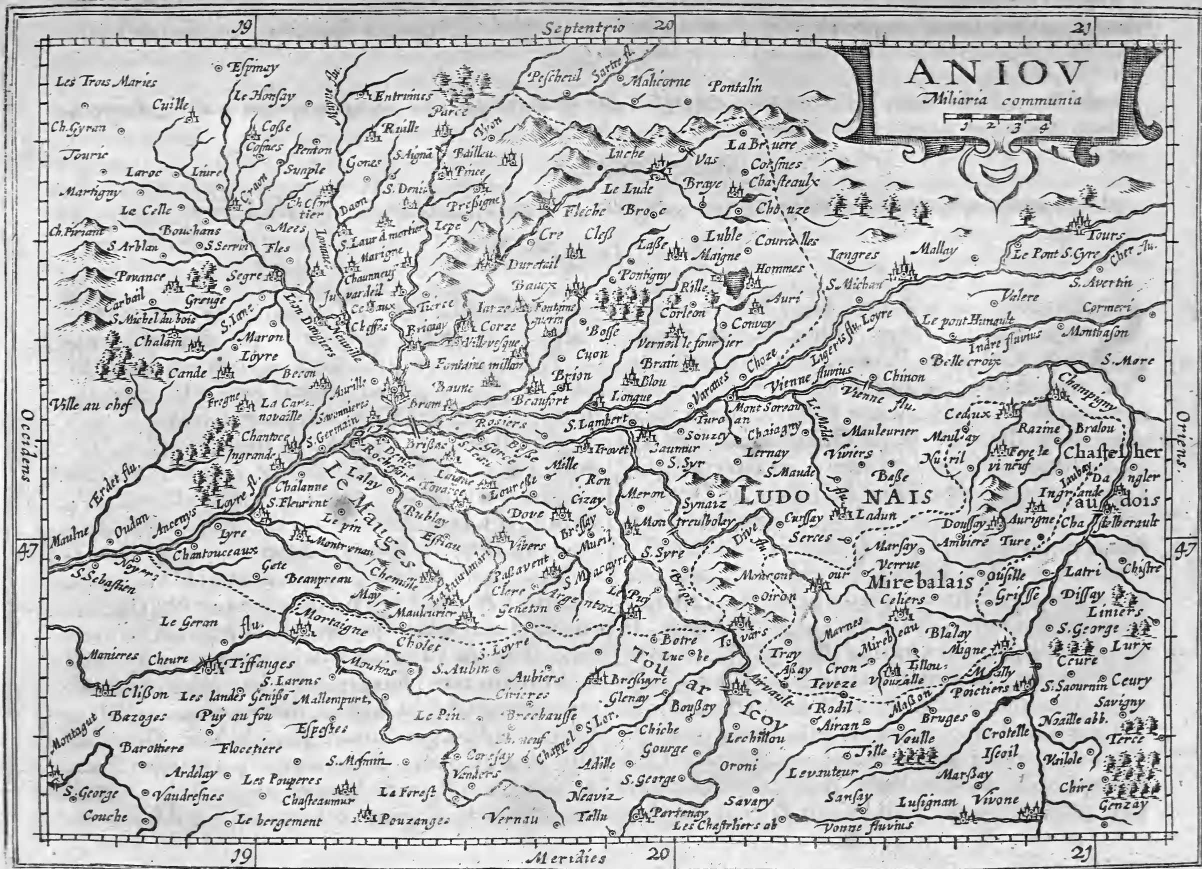
Sedes Præsidialis totius Ducatus est Angiers, sub qua sunt particulares sedes juridiciales Angiers, Saumur, Bauge, & Beaufort en Vallée.

Status Ecclesiasticus.

Vnum habet Episcopum Andegavensem, Angiers; Turonensi Archiepiscopo subjectum.

Ducatus Andegavensis.

Regio. SEQVITVR in nostra methodo *Ducatus Andegavensis, la Duché d'Anjou.* Hujus Provinciæ populos C. Cæs. *Andes*, Plinius *Andegavos* appellat. Incipit ab *Vico Chousay*; finemque accipit inter *Moncontour* & *Herraut*, ubi initium Pictaviensis territorii, quod illi ab Meridie: versus Orientem confinia sunt Turonensium & Vindocinorum: ad Septentrionem Comitatus qui vulgo *Maine & la Val*: ad Occidentem denique Britanniam attingit. *Soli fertilitas.* Regio fertilis & amœna magis quam ampla. Colles ibi vitibus passim consiti, valles silvis saltibusque viridantes, læta prata, ericeta gratissimum pecori pabulum præstantia. Vina hic alba, notæ nobilissimæ, vulgo *Vins d'Anjou.* In summa quicquid huic vitæ usui esse potest, hæc Provincia suppeditat. In nonnullis etiam hujus Provinciæ locis illud genus lapidis cœruleum & fissile effoditur, quo Templorum ubique ædiumque tecta contra cœli injurias muniuntur: *Ardoises* vernaculè vocantur. *Imperium majorum.* Rex Chilpericus, occiso Comite *Paulo*, Andegavensem urbem obtinuit: suisq; eam posteris reliquit, Franciæ Regibus: quorum Carolus Calvus superiorem quidem provinciæ partem *Torquato* (alii aliter vocant) dedit, reservato sibi supremo in eam jure: inferiorem autem *Eudoni* Parisiorum Comiti, cujus ex fratre *Ruperto* Comite Andegavensi Duceque Celticæ nepos Hugo Magnus eam largitus est *Fulconi*, Torquati ex Ingelgero filio, nepoti. Fulconi ordine successerunt *Fulco* II, *Gotefridus* vulgo dictus *Grisgonella*, *Fulco* III, *Gotefridus* II, *Fulco* IV, *Fulco* V, qui Hierosolymorum Rex fuit, post Balduinum cujus filiam ipse viduus duxerat uxorem: *Gotefridus* denique VI *Barbatus*, cui sociata fuit Machthildis, Henrici I Angliæ Regis F. Hujus quidem filius Henricus Rex fuit Angliæ, ejus nominis II: Andium vero comites *Gotefridus* VI & *Gulielmus*: quos quum paricidiali bello victos terris suis pepulisset frater Rex, filios natu majores in Angliæ Regno, *Gotefridum* autem VIII in Comitatu Andegavensi successores habuit. Gotefridi filio *Arturo* Comiti, Britanniæque per matrem Duci, bellum movit Patruus Joannes Angliæ Rex. Fecerat jam *Arturus* homagium, ut loquuntur, & fidem principatus

ANIOV
Miliaria communia
1 2 3 4
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
19
20
21
47
LUDO NAIS
Mirebalais
Le Mauges
Tou ar Scoy
Chastel her ault
Ligeris flu. Loyre
Vienne fluvius
Indre fluvius
Vonne fluvius
Chinon
Tours
Saumur
Poictiers
Chastelberault
Mortaigne
Cholet
Tiffanges
Clisson
Partenay
Lusignan
Vivone
Montreuil Bellay
Brissac
Beaufort
La Fleche
Le Lude
Malicorne
Segre
Chantoceaux
Beaupreau
Chemille
Bressuyre
Touars
Loudun
Mirebeau
Champigny

cipatus sui nomine promiserat Francorum Regi Philippo Augusto: à quo instigatus quum Pictones Regi Patruo ereptũ properaret, cum exercitu Ligerim jam trãsgressus, ab eo ex improviso superveniente captus, Rotomagum est abductus, ibique non multo post occisus. Id non ferendum rata *Arturi* mater, Constantia Conani Britanniæ Principis filia & hæres, Regem Ioannem parricidii accusavit, apud Franciæ Regem, quem dixi: quumq; vocatus se juri non sisteret, parricidii damnatus est sententia Parium Franciæ, ejusque Provinciæ quas in Galliis habebat, Fisco Regis sunt adjudicatæ: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegavenses sibi deditione subjecit, Regique Francorum *Ludovico* filio nominis ejus VIII reliquit. Huic successit filius *Ludovicus* IX, *Sanctus* cognominatus, qui Provinciam hanc *Carolo* fratri apennagii jure concessit. Hunc sequutus *Carolus* II, qui Clementiam filiam locans *Carolo Valesio* Provinciam hanc dotis nomine largitus est. Huic successerunt Franciæ Reges, *Philippus Valesius* filius, & ex eo nepos *Ioannes*, qui nobilissimam hanc Regni portionem Ducatus titulo, anno CIↃCCCL decoratam filio *Ludovico* appennagii jure dedit. Hunc sequuti sunt descendente linea *Ludovicus* II, & *Ludovicus* III, quo sine hærede mortuo principatum adiit *Renatus* frater. Hic defunctis liberis, hæredem dixit sui fratris filium *Carolum* (alii fratrem fuisse volunt) qui hæredem scripsit *Ludovicum* XI Regem. Et sic coronæ Franciæ fuit adnexus, eique unitus mansit; nisi quod *Franciscus* I eundem suæ matri *Aloisiæ Sabaudæ* in usumfructum tradiderit. Rex Carolus IX eum jure apennagii tribuit *Henrico* fratri, qui deinde Poloniæ & Franciæ Rex. Metropolis Ducatus *Andegavum*, est *Andegavensis Civitas* Paulo Diacono; vulgo *Angiers*. Ptolemæo dicitur *Iuliomagus Andicavarum*, ut legendum monet Merula. Sita est in utraque *Meduanæ*, *Maine*, fluvii ripa, pontemque habet lapideum flumini injectum. Insignis ibi Politia. Episcopali fulget dignitate: Senescallatu etiam & Baillivatu, sedeq; superbiens Præsidiali. Academiam habet celebrẽ ab Ludovico II Andegavẽsium Duce, anno CIↃCCCXXCIX institutam; evocato, qui jus ibi profiteretur, Francisco Balduino. Habet hic Ducatus multa insignia oppida, alia aliis majora. Pauca, ut vernaculè sonãt, dabo: *Saumur* ad Ligerim cum arce; Academiam, quam apud Regem magni viri moliuntur, brevi habiturum: *Montreneau*, *Bauge*, *Beaufort*, *Brissac*, *Monstreul-Belay*, *Maleuvrier*, *Ghantoceau*, *Viliers*, *Duretail*, *la Flesche*, *Chasteau-Gontier*, *Segre*. In hac Provincia multa stagna, magnus lacuũ numerus, rivuli non pauci, & plus quam quadraginta sunt flumina: sunt & vivaria paludesque, fontes item infiniti. Inter amnes præcipui sunt *Ligeris*, *Loire*: *Vigenna*, *la Vienne*, *Viane & Vignane*: *Meduana*, hodie *Mayne*: *Sartra*, vulgo *Sartra* & *Lorius*. Extra urbem Andegavum vetustæ monstrantur ruinæ quæ vulgo *Grohan* dicuntur. Hic quondam Theatrum ab Romanis exstructũ fuisse perhibetur. Apparent multæ parietinarum murorumq; reliquiæ. Effodiuntur & infinita probæ notæ numismata. Cæterum huic Ducatui præter alios Comitatus, Baronias, Dominia quæ habet, homagium sive fidem clientelarem præstant hi Comitatus 4: *Mayne*, *Vendosme*, *Beaufort*, *la Val*: de quibus ordine agemus. *Comitatus Cenomanensis*, vulgo *Conté de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum Ptolemæi tempore *Cenomani* insederunt. Provincia autem Cenomanorum inter primas Galliæ habitari cœpit. Olim ejus limites longius se extenderunt,

Vrbes & Oppida.

Lacus.

Flumina.

Comitatus Cenomanensis.

derunt, quam nunc protenduntur, idque facilè colligi potest ex iis quæ Livius, Polybius & Iustinus, de irruptione Cenomanorũ in Italiã litteris mandarunt. Territorii una pars fertilis est, alia sterilis, incolisque facilius est venaticas carnes, quã panem & vinum apponere; nõ tamen iis omnino carent, aliquæ enim hujus Provinciæ partes tam fertiles sunt, ut eam nec Andegavensis Ditio, nec Turonia vini bonitate, frugumque fertilitate superent. Solum herbosum pastionique pecudum commodum. Hanc vero Provinciam sub Aquitania comprehensã, aliquando paruisse legimus Ducibus Aquitanis, donec inter Reges Franciæ, Ludovicum IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, ut Anglus Aquitania, quam ab Septentrione Carentonus fluvius, ab Meridie Pyrenæi Montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, Terrisq; Cenomanorum & Andegavensium; eique numerarentur CIↃ IↃ aureorum millia. Rex Franciæ *Ioannes* Andium & Cenomanorum Comitatum *Ludovico* filio Secundo-genito dedit. Donationis Diploma anni CIↃ CCCLX in scrinio Regis adhuc visitur. *Ludovico* ordine successere *Ludovicus* II filius, & *Ludovicus* III nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum gesserunt. *Ludovico* tertio vita defuncto nullis post se relictis liberis, ei successit *Renatus* frater, quem Regina Neapolitana Ioanna, ejus nominis II, suum hæredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Provinciæ instituit. *Renatus* ex Isabella Caroli audacis filia suscepit Ioannem filium, Calabriæ Ducem, cui supervixit *Renatus* pater. Hic *Ioannes* ex Maria Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriæ Ducem & Marchionẽ Pontensem, qui absq; liberis decessit, avo Renato adhuc superstite. *Renatus* nepoti suo Renato ex Iolanta filia, & Friderico Vadimontano, jura Regni Neapolitani & Comitatus Provinciæ resignare noluisse, sed ea Carolo fratri suo, Cenomanorum Comiti, reliquisse fertur: qui cum etiã paullo post moreretur, Ludovicum undecimum rerum suarum hæredem instituit. Cæterum tota hæc Regio superioribus annis in duas quasi abiit partes. *Civitas Cenomanensis*, ditioni addita est Regis Franciæ; *Vrbs* autem *Mænia*, *Maine* cum Marchionatu nunc in Ducatus decus erecto, Guisiæ gentis agnoscit dominium. Oppidum primarium ad Sartram fluvium, vulgo *le Mans*. Ab initio sedes Baillivatus; post Henricum II Præsidialis est facta: ad quam variorum oppidorum appellationes devolvuntur. *Ducatus*, olim Comitatus, *Vindocinensis*, *Duché de Vendosme*, initium capit à Baugenciaco, limite inter duas Belsias; quę cognominantur *Solonia* & *Vindocina*, fines longè lateq; extendens ad Santonas usque, ut quidam volunt. Dictus ab *Vindocino* oppido, vulgo *Vendosme*. Ptol. fortè Οὐίνδικον (sic enim legendum) est Aulerciorum Cenomanorũ, in Gallia Lugdunensi urbs. Nihil hic adfirmamus. Nã Οὐίνδικον illud, certius fortean est oppidũ quod hodie *le Mans*; quæ Magni Scaligeri sententia. *Vindocini* Comites originem ducunt ex Borboniorum stemmate. Primum Comitem legimus *Ludovicum Borbonium*, Ioannis Marcæ Clermontiq; Comitis F. Successerunt huic recta linea filius *Ioannes*, *Franciscus* nepos, & *Carolus* pronepos, quem primum Vindocini Ducem creavit Franciscus I Galliarum Rex. Filium *Carolus* habuit *Antonium*, Vindocini Ducem, Franciæ Parem, & per Ioannam Albretam conjugem, Navarræorum Regem, quo natus *Henricus Borbonius*, Galliæ ejus nominis IV, Navarræque Monarcha potentissimus, Bearnii Princeps, Dux Vindocini, &c. Sunt & *Beaufort* & *la Val*.

Soli qualitas.

Imperium Majorũ.

Oppida.

Ducatus Vindocinensis.

Imperium majorum.

Regio. BITVRICVM vel *Bituricensis Ducatus*, *Duché de Berry*, qui in nostra methodo sequitur, ab Septentrione Soloniam inferioris Belsiæ partē, à qua Caris fluentis disterminatur; ad Ortum Hurepenses, Nivernenses, & Borbonios respicit, constituente hic limitem rivulo, cui nomen *la Faye*: qua Meridies est, Lemovices habitant, ubi *Croure* fluit; qua Occidens Pictones & Turones à quibus fluviolo, qui *Clery* vulgo, separatur. *Soli fertilitas.* Segetum est fertilissima, vini rerumque aliarum ad vitam cultumq; necessariarum. Inprimis pecore abundat, quod ab incolis per universā distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus*, quos *Cubos* scribunt cognominatos Strabo, Ptolemæus, alii. *Bituriges* enim Galliæ populi, duplices erant, cognomētis distincti, *Bituriges Cubi*, quorum Metropolis *Avaricum*, primæ Aquitaniæ; *Bituriges Vibisci* aut *Vivisci*, queis primaria urbs *Burdigala*, secundæ Aquitaniæ. Vtraque Civitas libera sub Romanis, teste Plinio, *Civitas Bituricum* vel *Berotigorum* Notitiæ Provinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Vinnensi. De Gentis appellatione multa Ioannes Calamæus qui *Biturigum* Historiam sex libris complexus est.

Imperium majorū. Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Gotefridus. Ab eo originem traxisse perhibetur *Harpinus* is, qui ab Rege Henrico I. emit *Comitatum Biturigum*. Hic non multo post accingens se ad expeditionem Palestinæ cum aliis Principibus, eundem Coronę uniendum vendidit *Philippo* I. Aliquot post annis apennagii jure *Comitatum* in *Ducatus* dignitatem tunc evectum obtinuit à patre *Ioanne Valesio* Francorum Rege *Ioannes Valesius*: quo sine prole mascula mortuo, Ducatus ad Regnum rediit. Adsignatus est postea *Ioanni* Caroli VI, qui numerosa prole gravatus erat, filio. Hic, quum ἄπαις obiisset, successorem reliquit *Carolum* fratrem, qui Rex Francorum inauguratus, sponsalibus, quæ inter Henricum Angliæ Regem & Catharinam ipsius Germanā contracta jam ante fuerant, insuper habitis, quum ei major Regni pars ab Anglis esset erepta, per ludibrium *Biturigum* Rex fuit appellatus. Patri Carolo subrogatus est *Carolus* VII, Ludovici XI Francorum Regis frater. Post eum *Margareta*, Regis Francisci soror, nupta primò Carolo Aleconio Duci, deinde Henrico Albretano Navarræ Regi, *Ducatum Biturigum* ab fratre in usum-fructum accepisse scribitur. *Margareta* denique, ejusdem Francisci Regis filia, *Bituriges* accepisse traditur ab fratre Henrico II, quum nuberet Emanueli Philiberto Allobrogum Principi. *Metropolis.* Primariam ejus urbem Cæsar, Antoninus & alii *Avaricum* vocant, quæ nunc vernaculè *Bourges*. *Biturigæ* Ammiano & aliis. Dicitur & *Biturica*, *Bituricæ*, *Bituriga Vrbs*, & *Biturica* civitas. *Avaricum* quidam dictum volunt ab *Eura* flumine, quo alluitur. Locata est in agro perquam amœno; qui non modo frumentorum omnium & leguminum, verum etiam vinorum præstantissimorum, pecorum, volucrum, & quorumcunque fructuū est feracissimus. Quatuor beata est rivulis, qui vulgo *Anfron*, & *Aurette* ab una; *Yure* & *Molon* ab altera fluentes parte. Quis condiderit, ut pleraque alia oppida, incertum est. Veteris paulo sequior, quam hodiernæ, urbis fuit situs. Ad paludes scilicet vergebat, cujus etiam nunc cum admiratione visuntur muri, propemodum integri, solidissima materia, ut passim veterum Romanorum opera, constructi: initium capiunt

LE DUCHE D'BERRY.
SOULOIGNE
PART D'TOURAINE
Pictaviæ pars
PARTIE D'BOURBONNOIS
Miliaria Germanica communia.

capiunt ab turri, quam *magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani Templum, plateam D. Ioannis Campestris, portamq; Gordianam usque ad Novam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per plateam Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, se ad portam Turonensem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu versus portam D. Pauli, paullatim turrim, quam dixi, repetunt. Postea prolatis variè pomœriis ita fuit hæc Vrbs amplificata ab Carolo Magno & aliis; ut jã nunc cum maximis & munitissimis Galliæ Civitatibus contendat; formam habens oblongam, amplissimã & spaciosissimam. Munita est octoginta editis crassisque *turribus*. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnam* dixi appellatam, vernaculè *la grosse Tour*, ab insolita crassitudine, minoribus undique turribus muroque, & fossis profundissimis, Philippo II Augusto Galliarum Rege circa annum CIↃCXC curante, cincta: forma est rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino similem fuisse ajunt, sed dirutam; à binis turribus *Biturigibus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calamæus:

Turribus à binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior aliis persuasa magis, quam mihi. Septemdecim hic sunt *Ecclesiæ* quas *Collegiatas* vulgo vocant: Septemdecim *Parochiæ*. Hæc urbs *Archiepiscopali* fulget *Sede*: sua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; doctissimorum virorum genitrix & emporium. Viget in ea maximè Iurisprudentia, quam ibi professi sunt Professores excellentissimi. Est autẽ *Avarici* summum totius Ducatus tribunal, cui præsidet Monarcha Biturigum, qui vulgo *le Bailly de Berry*. Ad hunc devolvuntur omnes appellationes cum à Prætore urbano, tum ab omnibus finitimorum aliorumque Territorii Bituricẽsis locorum Magistratibus. Habet autẽ Præfectus Bituricensis sub se Metropolim ipsam *Avaricum* & v Diœceses, *Yssoudun, Dun le Roy, Vierzon, Mehun, Concressault*. Metropoli adcensentur, Comitatus, *Sancerre* & *S. Aignan*, Baronia *Montfaulcon*: Castellaniæ ferè XL. *Sancerram* quidam arbitrantur dictam ab *Cerere*, quæ ibi culta perhibetur: tanquã *Sacrum* vel *Sacellũ Cereris*. Doctiores latinè scribentes hujusmodi Etymologiã aversati *Xantodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno CIↃXV permutatus cum *Bellovacensi*. Arctissimã sustinuit Sancerra obsidionẽ anno CIↃ IↃ LXXIII: famẽ passa tam sævam, ut post devoratos avidè canes, feles, equos, glires, mures, talpas, post consumta cornua, corium, pergamenas & similia, ne excrementis quidem carnibusque humanis fuerit parcitum. Parent ipsi Castellaniæ *Sancerges, Beaufeu, Chapelle d'Anguillon, le Chastel de Boncard, Ialonges, Tarenay, Verdigny, Menesme, Charentomay, Brie* & aliæ. *S. Aignan* nomen habet ab *S. Aniano* Episcopo. Baronia *Montfaulon* latinè sonans *Montẽ Falconis*, complectitur Dominia *Baugy* & *Gion*, item *la Fane, Lyvron, Cony, Villabon, Seury, Marcilly, Marnay, Farges, Avor, Saligny, Percigny, Cru, Lassax, Boisboson, Nuissement, Villiers, Compoy*. Castellaniæ denique nominantur

minantur *Ays d'Anguillon*, *Sury en Vaux*, *S. Soulange*, *S. Palais*, *la Salle du Roy*, *Bueil*, *Quantilly*, *Pomorigny*, *Francheville*, *la Chapelle*, *Nancay*, *Drye*, *Levreux*, *Beaulieu*, *Brecy*, *Beugy*, *S. Fleurant*, *Neufvi sur Baranion*, *Morthonnier*. *Marmaignes*, *Maubranches*, *S. Vrsin*, *Tillay*, *Brilliers*, *Vatan*, *S. Satur*, *Lury*, *Estrechies*, *Maulpas*, *Ville-neufve*, *S. Crapaix*, *Ascilly*, *Iussy le Chauldrier*, *la Corne*, *les Chaizes*, *Vauvrilles*, *les Cloyes*, *Bonge*. Hæc de Metropoli latissimaque ejus Iurisdictione: reliquæ Diœceses sunt *Yssouldun* Regia Civitas & Baillivatus, qui sub se habet Baronias *Chasteauroux*, *Gracay*, *Ceracay*, *S. Severe*. *Lynieres*, cui adnexa est Castellania *Rizay*. *Argenton*, in qua *Ravennes* Senescallatus & *Servignet* Præfectura. Castellaniæ vero numerantur *Bourssac*, *Chasteau Meillant*, *Mareul*, *Nessi S. Sepulchre*, *Rully*, *Puuldy*, *Massy*, *Cahors*, *Perouse*, *Chastellet*, *Masseuvre*, *Augurande*, *S. Chartier*, *le Palleteau*, *Bommieres*, *Moche*, *Fully*, *Voullon*, *la Ferté*, *Nohant*, *Ville Dieu*, *Chastre* & *Charroux*. *Dunum Regium*, *Dun le Roy*, cui subsunt Castellaniæ præter alias *Pra dict Callaut*, Baronia: *Chasteauneuf*, *ad* Carim, *S. Iulian*. *Vierzon*, Civitas Regia & Diœcesis sub se habens Dominia *Champre*, *Motte d'Aisy*, *Saragosse*, *Brivay*, *Mery*. *Mehun* jus dicit Castellaniis *Love* & *Foici*. *Concressault* sive *Concoursault* sub se habet *Vailly*, *Argeny*, *Clemon*, Beaujeu. Fluminibus hæc regio partim rigatur, partim alluitur: *Ligeri*, *Souldra*, *Aurrona*, *Cherre*, *Theone*, *Indro*, *Creusa*, ac nonnullis aliis ignobilioribus rivulis. Montes hic nulli celebres. Silvis hinc inde conspergitur regio, quarum præcipuæ sunt *Silva Roberti*, & *Lacenna Silva*. Ad Opera publica & privata venio. Avarici præter triginta quatuor Ecclesias de quibus supra dixi, sunt Cœnobia quatuor *Ordinum Mendicantium*: duæ *Virorum Abbatiæ*, una *S. Sulpicii* potens & dives extramuranea: altera intra urbem *D. Ambrosii* valde etiam dotata: tres *Mulierum*. Exstructum ibi non ita pridem fuit à pio Magistratu *Ptochodochium*, pauperibus aliisque adflictis alendis consecratum. Inter splendida *Aedificia*, quorum magnus semper hic fuit numerus, primum agmen ducit *Domus Iacobi Cordi*, qui vixit tempore Caroli VII, superba & sumptuosa. Sunt & *Aedes Almanorum*, qui quondam regiæ gazæ præfuerunt, antequam Nundinæ quæ ibi maximo peregrinorum concursu celebrari solitæ, Lugdunum transferrentur. Infinita monstrantur hic cum intra tum extra muros veterum ædificiorum elaborati operis & materiæ præstantis rudera: multa & quotidie eruuntur, præsertim ex fossa arenarum, uti vocant; ubi quondam *Amphitheatrum*. *Archiepiscopus* Bituricensis, *de Bourges*, hos habet suffraganeos Episcopos: *Claremontensem*, *Clermont*: *Rutenensem*, *Rodes*: *Lemovicensem*, *Lymoges*: *Menatensem*, *Mende*: *Albigensem*, *Alby*; *Cadurcensem*, *Cahors*: *Castrensem*, *Castres*: *Tutelensem*, *Tulles*: *S. Flori*, *S. Flour*: *Aniciensis*, *le Puy*, est exemptus.

Flumina. *Silvæ.* *Opera publica.*

Regio.

PICTONIVM vel *Pictavia*, quæ sequitur, vulgo *Poictou*, spectat versus Meridiem Engolismenses & Sanctones; ad Occidentem habet Oceanum: qua Septentrio est, Britannos respicit & Andegavenses; reliqua Turones, Bituricenses, & Lemovices claudunt. Regio est frugum, pecorisque, lanæ, linique feracissima, vino frumentoq; dives: avium ferarumque magnam habens copiam: quo fit ut venationes aucupiaq; hic sint frequentia. Regni titulo decorata legitur hæc Provincia ab Gothis; quos hinc, ut tota Aquitania, exegit Francorum Rex Clodovæus. Imperator Ludovicus Pius Aquitaniæ Regnum filio *Pipino* dedit; cujus filios *Pipinum* & *Carolum* quum Carolus Calvus, ipsorũ Patruus, Aquitania dejectos monasteriis inclusisset, ipse Principatum invasit, donoque consanguineo suo *Arnulpho* dedit; sed, abrogato Regni titulo, Ducatus honore insignitum. Arnulpho successerunt ordine *Gulielmus Bonus*; *Eblo* I, & II, *Guilielmus* II & III; *Guido*; *Gulielmus* IV, & V: hujus unica filia & hæres *Eleonora* elocata fuit *Ludovico* VII, Francorũ Regi: à quo propter adulterii & proditionis suspicionem repudiatam duxit *Henricus Normanniæ* Dux, qui defuncto Stephano Angliæ Regi successit. *Henricum* tam in Angliæ Regno, quam in dotalibus paternisque in Francia ditionibus sequuti sunt ipsius Filii *Richardus* & *Ioannes*. Quum autem *Arthurus* filius Godefridi (qui Regis Ioannis major natu fuerat) præferendum se *Ioanni* diceret, persuasus ab Francorum Rege *Philippo Augusto*, ut Pictones Patruo Ioanni eriperet, rem viribus adgressus, ab *Ioanne* qui ex improviso supervenerat, fusis copiis, captus est, Rotomagumque raptus temeritatis suæ pœnas dedit. Eam ob caussam *Ioannes* Rex ab Constantia *Arthuri* matre apud *Philippum* Regem paricidii accusatus, damnatus fuit: ejusque bona *Philippo*, tanquam feudorum domino, sunt adjudicata, cum alia, tum *Pictavia*: quã mox Successor ipsius *Ludovicus* VIII *Alphonso* filio concessit: quo improli defuncto, in potestatem Regis *Philippi* III venit, penesque ipsius posteros mansit, donec, regnante Philippo Valesio; ab *Eduardo* III Anglorũ Rege fuerit recuperata, retentaque plenius cum tota Aquitania per sancitam inter eundem & *Ioannem* Francorum Regem pacem. Factum mox ex Aquitaniæ Ducatu Principatum Rex *Eduardus* filio concessit: qui quum Aquitanis gravissimum imperasset tributum; magnam partem amisit, defectione ab iis facta ad *Carolum* V Francorum Regem: cujus Nepos *Carolus* VII Anglos tota Aquitania, anno CIↃCCCCLIII exturbavit, filioque Regi *Ludovico* XI reliquit. Hic eam fratri largitus est *Carolo*; quo mortuo, rursus Rex *Ludovicus* receptam ad Regem Carolum VIII filium transmisit: à quo tempore *Aquitania*, cujus non ignobilis portio *Pictavium*, deinceps in potestate permansit Regum Franciæ. Veteres incolæ fuerunt *Pictones*, Cæsari, Straboni, & Plinio: *Pectones* Ptolemæo, *Pictavi* Ammiano Marcellino. *Pictonicam Regionem* appellat Ausonius: *Civitatem Pictavorum* vel *Pectavonum* Notitia Provinciarum in Aquitania II, vel VII Viennensi, hodie *le Pays de Poictou*. *Pictonibus* populos *Agesinates* jungam cum Plinio. Horum verisimile est memoriam adhuc superesse in *Pago Aigounois*, haud procul Fano S. Maxentii, quod oppidũ ad Severũ fluvium,

POIC TOV.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
BRITANNIÆ PARS.
TOVRAINE.
Andegavens Duc.
SAINTONGE
Angoumois.
LA MER AQVITANIQVE
Milliarica Gallica.
Poictiers
Nantes
Angiers
Saulmur
Chinon
Lodun
Niort
La Rochelle
S. Iean d'Angely
Xainctes
Cognac
Angoulesme
Lusignan
Partenay
Bressuyre
Fontenay
Luſson
Talmont
Oleron
Brouage
Tours
Blanc en Berry
Loyre fluvius
Charente fl.

fluvium. Toto errant cœlo, qui *Aginnates* cum *Agesinatibus* confundunt; quum inter utrosque minimum iter quinque dierum sit interjectum. De varii generis Principatibus, qui Pictonio concenseri soliti, quę habeo adscribam, si prius de Metropoli & regia ejus Civitate nonnihil dixero. Ea est *Pictavia*. Sic Latini nunc vocant, quæ Αὐγουστόριτον Ptolemæo, *Augustoritum* Antonino. *Pictaviam Vrbem* appellat Gregorius Turonensis. Vrbs amœnissimo sita est loco, clivoso tamen; nisi quod una parte, quam *Trancheam* patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat: omnium Galliæ urbium post Lutetiam amplissima. Eam Clanius maxima parte ambit. Academia hic studio juris civilis celebris, cui alter post Parisiensem locus solet tribui. Instituit Carolus VII Francorum Rex, anno CIↃCCCCXXI. De qua Scaliger in urbibus;

Si studium est animæ: veniunt à corpore vires;
Galliaque à meritis poscit utrumque sibi.
Hæc studiis, aliæ belli exercentur amore:
Pictavium est animus, cætera corpus erunt.

Pictavia.

Antiquitatem ejus testantur Theatrum, Palatium Galieni, & Fornices aquæductuum qui etiam hodie *les ducts* vocantur; Romanorum in hoc loco imperii certissima monimenta. Sunt qui Agathyrsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui Picti à Poëtis vocantur) ejus fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsi, in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine aucti, novis querendis sedibus, in Galliam trajecere, ubi à suo nomine Pictones populos, hanc quoque Civitatem condidisse feruntur. Aliter alii scribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Claram reddit hanc Vrbem Episcopalis sedes, cui maxima laude præfuit D. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni invictum se antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII, magno tum ingenio, tum eloquentia conscripsit.

Curia Pictaviensis regitur manu Prǝsidis & duorum Vicariorum, quorum unus civiles, alter criminales cognoscit causas. Ad hanc multorum hujus Provinciæ oppidorum tribunalia pertinent: ut præter Pictaviam ipsam, de qua dixi, sunt *Niort* cum arce: hic amplissimi Pictonum mercatus ter anno: *Fontenay le Conté*, arce item præditum: mœnia hujus oppidi præterfluit rivulus Vendæus (*Vendée*) qui subinde adeo excrescit ut totum Fontenæi territorium vicinaque loca inundet: *Lusignan*, ubi castrum antiquum, quod vulgo *Melusine*, &c. *Montmorillon*, *Chastelheraud*, *la Basse Marché*, *Dorat*, *S. Maxent*, & alia fortean: quibus additum *Sivray* erectum in Senescallatus dignitatem, arce potens. Est autem, ut eam nunc partem adgrediar, sub Pictonio Principatus titulo ornata (præter *Talmontem*, *Talmont*: sic dictum quasi *Talon du Monde*, *Calcaneus mundi*, ut quidam volunt) *Rupes super Ioannam*, *Roche sur-Ion*, Familiæ Regalis Borboniæ. Noverunt avi nostri *Ludovicum Borbonium*, Ioannis Vendomiæ Comitis F. *Rupis ad Ionnam* Principem, Comitem Mompenseriũ ejusque filium *Carolum*. Ducatus dignitate claret *Castellum Heraldi*, *Chastelherault*, ad Vingennam. Vicecomitatus

Oppida.

mitatus sunt *Tovars* ad Tovium fluvium, *Brosse*, *Bridieres*, *Roche-Chovart*. Baronatus Dominiique honore insignita sunt oppida non pauca, quæ turbato, ut in oculos veniunt & mentem, ordine ponam: *Mainlers*, ubi piscatio salmonum, alosarum, quæ clupeæ aliis, balænarum & asellorum præcipuè, qui arefacti ventoque & frigore indurati in varias regiones solent exportari: *Partenay*, *S. Maxent*, *Melle*, *Chizay*, *Chauvigny*, *Lussac*, *Bressuyre*, *Charrou*, *Chasteneraye*, *S. Mesnin*, *S. Gillis*, *Chasteaumur*, *les Sables d'Aulonne*, *S. Hermine*, *Montaigu*, oppidum cum arce, salinis nobile: *Mirebeau*, *la Motte*, *S. Beraye*, *Vouvant*, *S. Hilaire*, *Mortemer*, *Luzaz*, *S. Savin*, *l'Isle Iourdain*, *S. Benoist du Sault*, *Bourg-neuff*, *Meroil*, *Mervant*, *Brige*, *Vouver*, *Villefaignaix*, & alia. Fuisse & in Pictonibus *Limonum* colligitur ex Antonini itinere quod Burdigala ducitur Augustodunum: *Limonum* Ptolemæo, in Tabula Itineraria scribitur *Lomounum*. Illud magni viri putant idem esse transnominatione quadam, cum *Augustorito*, *Poictiers*. Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in Commentario A. Hirtii ter: ubi tamen quidam libri *Lemovicum* contra fidem & auctoritatem manuscriptorum codicum præferunt. Fuvii quibus irrigatur sunt *Clanius*, *Vigenna*, nunc *Vienne*, *Vendæus*, & alii, qui piscium magnam subministrant copiam. Silentio non est hic prætereundum Amphitheatrum apud Pictones *Pago Dovæo* adjacens, manu quidem & arte humana factum, sed ita, ut videri possit à natura: totum enim excisum, & excavatum est in monte, sine externa ulla materiatione calcis, lapidis, ligni. Montis ipsius & *Amphitheatri* plenissima est delineatio, ex fide Levini Kersmakeri, Consulis quondam Zirikzæi, Zelandiæque primis hujus belli motibus Gubernatoris, apud Justum Lipsium libello de Amphitheatris, quæ extra Romam cap. VI: qui *Pagum Dovæum* addit aliquid amplius olim fuisse, cùm ex eo non pagani operis argumento, tum ex viæ antiquæ publicæque reliquiis, quæ ex pago eodem pertinuit ad *Pontem Cæsarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cujus viæ pars adhuc variis locis conspicitur, pars autem maxima corrupta est, lapidibus in ædificia variè absumtis aut avectis. Medio circiter ab urbe Pictavia milliari, itinere quod Avaricum Biturigum ducit, in via regia ingens spectatur saxum, forma quadratum, quinque lapidibus fulcitum, unde vulgo *la Pierre Levée*. De eo distichon hoc exstat:

Hic Lapis ingentem superat gravitate Colossum
Ponderis, & grandi sydera mole petit.

Flumina.

Opera publica.

Status Ecclesiasticus habet Episcopatus tres, qui subsunt Tolosano Archiepiscopo: *Pictaviensem Poictiers*, in quo sunt Abbatiæ 27: *Lucionensem*, *Lucon*, sive *Lusson*, in quo sunt Abbatiæ decem: *Mallacensem* sive *Maliacensem*, *Maillezay*, in quo sunt Abbatiæ 4. Ad mores venio. Agricolæ nonnihil habent peculiaris linguæ; quibus qui parum fidit, sapere perhibent. Hominum genus, quod, feras prohibitum, lites venatur: contentiosum, & in simpulo fluctus excitare gnarum. Vrbani dissimilis planè genii & ingenii, faciles, benefici, liberales, candidi, fucos & imposturas detestantes, eruditionis & eruditorum, qui hic non pauci, amantes. Nobilitas provida, strenua, audentior.

Mores.

Regio. PICTAVIÆ succedit in mea methodo *Lotaringiæ Ducatus*. *Lotaringia*, ut quidem Latinè scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel filio, vel nepote. Parum refert. Ludovico sanè Pio quatuor fuerunt filii: qui moto paricidiali in Parentem bello, eoque apud Suessones in Monasterium detruso, omnes ejus principatus inter se diviserunt: constitutaque Tetrarchia, proceribus Imperii intervenientibus, res eo deducta est, ut *Lotarius* primogenitus Imperii titulo, cum Italia, Narbonensi Gallia, iisque ditionibus, quæ mox *Lotaringiæ* appellatione innotuerunt, frueretur: Ludovicus Germaniam; Carolus Franciam ab Mosa ad Oceanum: Pipinus denique, vel ex eo filius cognominis, Aquitaniam possideret. Lotario filius fuit, præter Ludovicum in Imperio sucessorem, *Lotarius* Lotaringiæ Rex. Quæ igitur initio *Lottar-rijck*, vel *Lot-reych* Germanis, id est *Lotarii Regnum*, latina, eaque depravatiore terminatione postea *Lotaringia* cœpit audire: *Loraine* incolis, reliquisque Francis, quasi *Lot-regne*, concisis literis. Memoriæ produnt rerum Francicarum Scriptores, *Lotaringiæ* quondam ampliores fuisse limites, *Austrasiamque* olim nuncupatam vel *Austriam*, *Oost-reych*, (quum ex adverso esset *VVestrasia*, vel *VVestria*, *VVest-reych*: corruptè etiam *Neustria*, occidentale Regnum) divisam in superiorem & inferiorem: contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque flumina; inferiorem hodie varia nomina obtinere, diversisque subesse Principibus: superiorem quæ & *Mosellanica* & *Tullingia* cognominabatur, exceptis aliquot ejus portionibus, sub unius nunc esse imperio, & quotam totius partem antiquo nomine florere: adeo ut *Lotaringiæ* hodie conjaceant ad Orientem quidem Alsatia, & quæ specialiore notione Westrasia: ab Meridie verò Burgundia: qua Occidens est Campaniam habeat, qua Septentrio, Arduenna Silva terminetur: (occurrentibus mox Leuceburgiis, Trevirensibus, aliisque populis ibi conregionalibus) quæ olim *Lotaringiæ* partes fuerunt nobilissimæ. *Situs.*

Lotaringia hæc nostra licet altissimis innexa montibus silvisque densissimis, externæ tamen opis non indignet, per se ferax frumenti & vini. Metalla generat varii generis, argentum, æs, ferrum, stannum, plumbum: nec gemmæ desunt, quarum ad Vogesi radices lucrosa est piscatio. Reperiuntur & lapides, quos ab cœruleo colore *Lazulos* nominant incolæ, magnum inde lucrum facientes. Est & materia, qua specula & vitrinæ fabricantur: qualis in reliquis Europæ Provinciis non invenitur. Nascuntur insuper hic miræ magnitudinis chalcedoniæ, ita ut ex frustis permagni calices conficiantur. *Soli fertilitas.*

Animalia producit varia: inprimis equos generosissimos, Neapolitanis Turcicisquē subinde non impares. *Animalium varietas.*

Decorata fuit olim Lotaringia Regni titulo, uti patet ex Francicorum Scriptorum monimentis. Reges pauci admodum, & vix duo tresve, memorantur. Statim enim Carolus Calvus, post patruelis Lotarii excessum, ipsius ditiones invasit, suisque adjecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatem est redacta. Primi Duces sparsi per Historias & variorum Scripta. Henrico quarto imperante Lotaringiam tenuit *Gotefridus*, is qui postea, ducatu Bullioneo vendito, memorabili in terram sanctam cum Balduino & Eustathio fratribus expeditione victricia arma per Asiam Syriamque in urbem Hierosolymam intulit, ac Rex Hierosolymæ *Imperium majorum.*

LOTHARINGIA
Septentrional.
Miliaria Gallica
SEPTENT.
MERIDIES
ORIENS
OCCIDENS
LUTZENBURGI
PARS
GALLIAE PARS
PALATINATUS
Metz
Nancy
Toul
Sarbruck
Zwibrucké
Sarburg
Verdun
Commarcy
Mosella flu.
Mosa fl.
Sar flu.

ſolymæ creatus fuit. Huic ſucceſſit *Balduinus*, *Balduino* *Euſtathius*. Poſtea tradidit Henricus quintus Cæſar ducatum *Guilielmo* Comiti *Lovanienſi*, à quo Lotaringici procreati principes *Theodoricus*, *Theobaldus*, *Fridericus*, & reliqui, uſque ad Carolum ultimum, à quo devolutus eſt Ducatus ad Fridericum Comitem Vadimontium, authorem ſtirpis Ducum, qui nunc Lotaringiam tenent. Eam *Mercator* duabus tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem ſeptentrionalem, altera meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotaringiam, quæ nobis præ manibus, *Mediomatrices* & *Leuci*. *Mediomatrices* Cæſari lib. IV, Tacito, Plinio, Straboni & Ptolemæo: *Mediomatrici* etiam Cæſari lib. VII. quorum Metropolis *Divodurum*, hodie *Metz* appellatur: *Civitas Mediomatricum*, hoc eſt *Metis*, Notitiæ Provinciarum ſub Belgica I: *l'Eveſché de Metz*, *le Pays de Meſſin*. *Leuci* Cæſ. lib. I, Lucano lib. I, & Plinio *Liberos* cognominati: *Leuci* etiam Ptolemæo, qui Metropolim ipſorum facit *Tullum*. Sic in notitia Provinciarum ſub Belgica I, *Civitas Leucorum*, hoc eſt *Tullum*, *l'Eveſché de Toul*: *Tullum* item *Leucor.* novit Antonini Itinerarium. Sunt etiam qui *Tulingos* Cæſaris ad Lotaringiam referunt. Metropolis

Vrbes. *Lotaringiæ* eſt *Nancejum*, vulgo *Nancy*: oppidum non amplum, ſed ſitu pulcro commodoque, loco plano, forma quadrata, magnifico Lotaringicorum Ducum palatio nobile. *Nanceji* mœnia lambit *Murta*, qui tribus inde milliaribus paullo ſupra arcem Candei Moſellam intrat. Putant Petrus Divæus aliique *Nancejum* hodie eſſe, quod *Naſion* Ptolemæo, *Naſium* Antonino in Itinere, quod Durocortoro ducit Divodurum. Sed ſi quis penitius itineris iſtius rationem conſideret: facilè deprehendet Antonini *Naſium* incidere non poſſe in locum illum, ubi hodie *Nancejum*: adeo ut *Naſium* illud ſit, non quod nunc *Nancejum* dicimus, ſed pagus XII inde milliaribus diſſitus non procul ab Moſa in Barroducana provincia, qui vulgo *Nas* dictus, unde *Naſienſis*, in lapide ibi effoſſo. Certe *Naſium* illud ampliſſimam aliquando urbem fuiſſe, ſatis patet ex ruderibus: quod etiam teſtatur apud Ortelium Clemens Trelæus Moſellanus. Nancejum dignitate ſequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgo *S. Nicolas*, duobus inde diſtans verſus Orientem milliaribus ad Murtam fluvium, loco plano & fertili. Hic locus advenarum frequentia in eam excrevit amplitudinem, ut jam non pagum, ſed urbem, ac quidem totius Lotaringię cultiſſimam, quis poſſet dicere, ſi muro clauderetur: ea eſt ædificiorum venuſtate, apta viarum diſpoſitione, incolarum multitudine, ut nihil requiri queat: ſed ob mercaturam præcipuè, & omnis generis opificia commendatur: mercatores habens perquam opulentos, vicinis ſuis ditiores. Alia minorum gentium oppida, ne lectori tædium pariam, prætereo. Vno diſtat milliari Nancejo *Fruart*: tribus *Ormes*: paullo amplius *Bayon* & *Luneville*: quatuor *le Pont à Mouſon* & *Gerbeviller*: quinque *Charmes*: ſex *Chaſtenoy*, *Morhanges & Vaucoleur*; paullo plus *Maxen ſoubs Breſſe*: ſeptem *Dompaire*, *Deneuvre*, *Hodon Chaſteau*: octo *Ramberville*, *Raon*, *Bellemont*, *Neuff-Chaſteau*, *Mugſtat*, *Marchain-Ville*: novem *Eſpinal*, *Bruyeres*, *Darney*; decem *Ormont*, *VValderſing*, *Beaurams*: tredecim *Vaigny*: quatuordecim *l'Eſtraye*. Comitatus titulo & dignitate claret, quę vernaculè *Vaudemont*, quinque Nancejo milliaribus. *Chaligny* ad dextram Moſellę, leuca ſemi Nancejo. *Amance* ſeptem milliaribus ab Mediomatricum urbe verſus Meridiem: *Almentia* latinè ſcribentibus: ſcrinium olim & antiqua Lotaringiæ cancellaria,

cellaria, testantibus Archivis ab Rosiero prolatis. *Richecourt* haud procul lacu, qui vulgo *la Garde lac*, unde amnis profluit, qui inter Fanum S. Nicolai & oppidum *Rosieres* Murtæ miscetur. *Remiremont* ad sinistram Mosellæ, insulam ibi facientis, in Lotaringiæ meridionalissimis: *Rumaricum Castellum* habet hic Aimoinus Monachus: *Adromarici* corruptè legitur apud Reginonem, pro *Ad Romarici*, divisim: *Rimelsberg* Germanicè nominatur Spigelio ad Bartholini Austriad. Spectantur haud procul inde Valles, quæ vulgo *l'Estraye* & *Vagny*. *La Mothe* ad amnē situm est, qui mox in Mosam se exonerat. Visitur ibi territorium, cui nomen *le Sanctoy*. Sunt & Comitatus quidem Imperii Salmensis, *Kirchinganus* & *Blanckobergius*. *Blanckenberg*, Gallis *Blanc-mont*, oppidum est non magnum, sed pulcrum & amœnum. Spectatur ibi castrum vetus, spaciosum & magnificum, cui Palatium Novum Ducis, venusta structura insigne, est conjunctum. Incolæ agriculturæ dant operam. *Nomenii* Baronatus est ad dextram Sellæ fluvii, tribus milliaribus ab urbe Mediomatricum, Meridiem versus. Dominia sunt *Marsal* ad Sellæ sinistram, haud procul lacu Lindero, in quo Insula cum oppido *Tec hiemful*. *Remere-ville* tribus Nancejo milliaribus. *S. Bellemont*, totidem Mottâ. *Rambert-Ville* ad dextram Mortanæ, haud procul fonte, ubi Silva Mortanensis. *Rosieres* ad Murtam, prope Fanum D. Nicolai, duobus Nancejo milliaribus. *Homburg* grandiore leuca ab oppido *Sarbruk*, ad amnem, qui mox Saravo concurrit. *Mariemont* ab monte, cui oppidum impositum; uno ab Lindero lacu milliari, Meridiem versus. *Sandacourt* medio fere itinere inter Vaudimontem & Mottam, in agro, qui vulgo *Sanctoy*. Mediomatricum urbem, quæ cum Tullo aliisque Imperialis olim erat, in suam potestatem redegit Galliarum Monarcha, Henricus II. Ea nunc dicitur vulgo *Metz*, & posterioris ævi Scriptoribus *Mete*, Gregorio autem Turonensi & aliis *Vrbs Metensis*: *Divodurum Mediomatricum* antiquis fuit appellatum. Itineraria Tabula: *Divo Durimedio Matricorum*: lege, *Divoduro Mediomatricorum*. simpliciter *Divodurum* Ptol. & *Divodorum* Tacito lib. IV & Antonino. Variorum nugas de recentis nominis ratione non lubet adscribere. Sedes olim fuit Regni Lotaringiæ. De ea eleganter Petrus Divæus in Itinerario. *Metensis Vrbs in ampla sita est planicie, quam Mosella in varios divisus alveos irrigat, & pars quidem ejus muros ad lævam lambit, pars & eosdem subit, ut Civium usibus inserviat, atque sic divisim fluit ad inferiorem usque eorum ambitum; ubi recepto Sella, altero Flumine, qui dextram urbis partem adluit, in unum denuo alveum colligitur. Sed situ inprimis ipsius urbis delectabamur; quum enim Agrum latè circumjacentem planum habeat, ejus tamen area paullum prominet, ut in eo Veterum rationem in condendis urbibus agnoscas. Ad summum siquidem templum multis gradibus ascenditur, juxta quod Forum rerum venalium altiorem totius areæ partem occupat, & ab eo undique versus muros paullatim descenditur, prærupto tantum in una parte clivo, ubi Vias duas lapidibus stratas sic dispositas videas, ut altera per alterius domorum culmina excurrat.* Cives *Mediomatrices* nominantur in Inscriptione, quæ extat Moguntiæ ad S. Albanum. Quæ *Toul* vernaculè, Tullum olim: *Tullon* Leucorum oppidum Ptol. *Tullum* Antonino: *Tullium* Itinerariæ Tabulæ. Quæ denique *Verdun*, latinis vocatur hodie *Virdunum* & *Verdunum*: *Verodunum* Antonino dicitur. *Civitas Verdunensium* in Notitia Provinciarum: *l Evesché de Verdun*. Leguntur autem tres urbes, quas commemoravi, Comitatus etiam titulo & dignitate insignes.

Medio-matrici.

Lotaringiæ Ducatus pars Meridionalis.

NUNC ordo & methodus nostra postulat, ut Lotaringiæ suos amnes clariores demus, paucula de lacubus præmittentes. Stagna habet piscosa & lacus. Inter quos memoratur ille, cujus ambitus est quatuordecim milliarium, in quo carpiones insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum: saporis vero adeo grati, ut aliarum regionum carpiones suavitate multò superent. Ex hujus lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotaringiæ sedecim percipit Francorum millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa, Mosella, Saravo, Voloia, Mortana, Murta, Sella, Hidia*, & aliis. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatum propriè pertinent: *Mosella* quidem & *Saravus* potiore parte; cæteri ferè integri. Oritur *Mosella* in monte Vogeso, haud procul Araris fontibus, paullo supra vicum, qui vulgo *Bussan*: lapsusque ab Vulturno ad Caurum, perlustratis oppidis, quæ vernaculè *l'Estraie, Remiremont, Espinal, Charmes, Baton*, flexoque ab Oriente in Occidentem cursu, rectà petit *Tullum*, urbem Episcopalem, unde in Orientem resurgens, *Fruardum* usque versus Aquilonem tendit: visisque Mediomatricibus, Trevirensibus aliisque populis, ad *Confluentiam*, cui ab re nomen, Rheno confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle*. *Obringos* putatur ab Rhenano, & aliis Ptolemæo dici lib. II cap. IX. Ioannes tamen Heroldus *Obringon* apud Ptolemæum non fluvium esse notat, sed designari tractum eum ad Rhenum, qui nunc temporis *Ober Rhingam* appellatur: Clemens etiam Trelæus Mosellanus testatur ut scribit Abrahamus Ortelius, quendam ad Mosellam tractum *Obrinci* nomen hactenus retinere. Mosellam singulari doctoque Carmine celebrat Ausonius Eidyll. III ab aquæ limpitudine, navigandique facilitate: villis atriisque, quibus utraque ripa decoratur: piscibus *Capitione, Salari, Redone, Vmbra*, Barbo, *Salmone, Mustella, Perca, Tinca, Alburno, Alausa, Gobio* & *Siluro*, quibus abundat; fluminibus denique in ipsum decurrentibus *Pronæa, Nemesa, Sura, Gelbi, Erubro, Lesura, Drahona, Salmona, Saravo, Alisontia*. *Mosellam* & *Ararim*, facta inter utrumque fossa, connectere, Imperatore Domitio Nerone, adgressus est L. Vetus; ut copiæ ex Italia per mare, dein Rhodano & Arare subvectæ per eam fossam, mox fluvio *Mosella* in Rhenum, exin in Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se Occidentis Septentrionisque littora fierent, uti scribit Cornelius Tacitus lib. XIII. De hoc Ausonius:

Lacus.

Flumina.

Te fontes vivique lacus, te cærula noscent
Flumina: te veteres pagorum gloria, luci:
Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent Fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextræ Rhodanus dat nomina ripæ:
Te stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Saravus, haud procul Salmensibus ortus, fluviorum omnium qui in *Mosellam* exeunt est maximus: navigiorum patiens, & aliorum amnium, quos in se recipit: clarus lustratis urbibus oppidisque, quæ vulgo *Sar-Burg*,

LOTHARINGIA Meridionalis
Miliaria Gallica
SEPTENT.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
GALLIAE PARS
ALSATIAE PARS
BURGUNDIÆ PARS
Bastigny
La Forest
de la Voyge
Nancy
Toul
Luneuille
Blamont
Raon
Bayon
Charme
Mirecourt
Darney
Remiremot
Girardmer
S. Diey
Epiael
Neufchasteau
La Mothe
Vaudemont

Sar-Burg, *Feneſtrange*, *Sar-VVerden*, *Sar-Alben*, *Guemund*, *Sar-Pruck*, *VValderſing*, & aliis : tandem ad mœnia Auguſtę Treverorum Moſellam convenit, non longe à *Kontherbruk*. Meminit ejus Auſonius in Moſella. Nomen hodie retinet. *Sar* enim accolis audit. *Sarra* etiam veteribus dictus, docente Inſcriptione quæ Treveros tranſlata ex oppido ad eum fluvium ſito, quod hoc tempore vocatur *Sar-Pruck*, hoc eſt *Sarræ Pons*.

CÆS. RO. EXER. IMP. P.P.
S.C. AU. TREVE. INGR.
ESSUM. H. CASTRA. SARRÆ
FLU. PRO. MIL. CUSTODIA
BIENN. POTITVS. EST

Voloja fluvius eſt margaritiferus, qui ad vicum *Charmeni* Moſellam ingreditur. *Mortana* ad pagum cognominem Murtæ miſcetur. *Murta* vel *Meurta*, multis in ſe receptis amnibus, Moſellam loco plano inter prata paullatim accedit; & longo tractu, ęquali quaſi curſu, comitatur, relicta inter utrumq; ad alveum exigua admodum terra, donec tandem paullum ſupra Condejũ arcem, quæ à dextris in rupe eſt pago ſibi cognomini impendens, facto cũ Moſellę alveo angulo acutiſſimo, ejus & aquis miſcetur. Jungit ſe eidem ad Mediomatricum urbem *Sella*, initium quaſi capiens ex Lindero lacu, qui ſale dives & piſcatura. Duplex denique *Nida* (Orientalior enim *Germanicus*, Occidentalior *Gallicus* dicitur) facto ad pagum Northenium concurſu, duobus infra *Boſſonis-Villam* (Abbatiæ nomen eſt) milliaribus in Saravum exoneratur. Eſt in valle Deodatenſi fons, ad complures morbos ſanandos naturæ beneficio efficax. Sunt & Salinæ in quibus ſal ſubtiliſſimum, guſtu ſuaviſſimum, ac Scythica nive candidius generatur, & quibus quotannis Dux Lotaringię centum percipit millia Francorum. Altiſſimi hanc Provinciã ambiunt montes, qui omnis generis metallorum abundantia Pyrenęos montes longè ſuperant: inprimis autem Argenti fodinæ, ſupra quam dici poſſit fœcundæ ſunt, ex qua quidem Argenti ubertate haud parvus Ducatui fructus accedit. Gignit & Vogeſus Mons in valle Leberia Argentũ purum, ſed non ita multum. Silvas habet præterea Lotaringia frequentes easque denſiſſimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula adponemus, quæ ſunt *VVarned-vvaldt*, *de Benoit*, *le bois de Mortaigne*, *Boſeyne*, *Bois de Mordon*, *le Ban-bois*, *le Bois de la Voyge*, *de Heyde*, & aliæ: Inter opera publica, apud Pagum *S. Nicolai* duobus milliaribus Nancejo diſtantem, ad Murtam fluvium templum eſt non magnæ antiquitatis, ſed vaſtæ molis, editæque ſtructuræ, luminoſum omnino. Columnæ, quæ totum faſtigium ſuſtinent tantæ ſunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, ut tanto oneri ferendo vix pares judicentur. Turres habet duas, in quarum una Caroli Lotaringici Cardinalis, qui idem Metenſis erat Epiſcopus, cuique hæc parebat Eccleſia ſub Prioratus, ut loquuntur, titulo, in ſummo culmine Symbolum, obeliſcus ſcilicet cum hedera circumplicata, & Inſcriptione TE STANTE VIREBO. Aqud Pagum *VVaſſerbillich* ubi Sura fluvius Moſellę confunditur, eſt alius *Igel* vulgo nuncupatus, ubi in loco eminenti ſpectatur nobiliſſimum illud venerandæ antiquitatis monumentum, quo nec cis Alpes inſignius aliud exſtare exiſtimatur, quodque ipſis Italis

Montes.

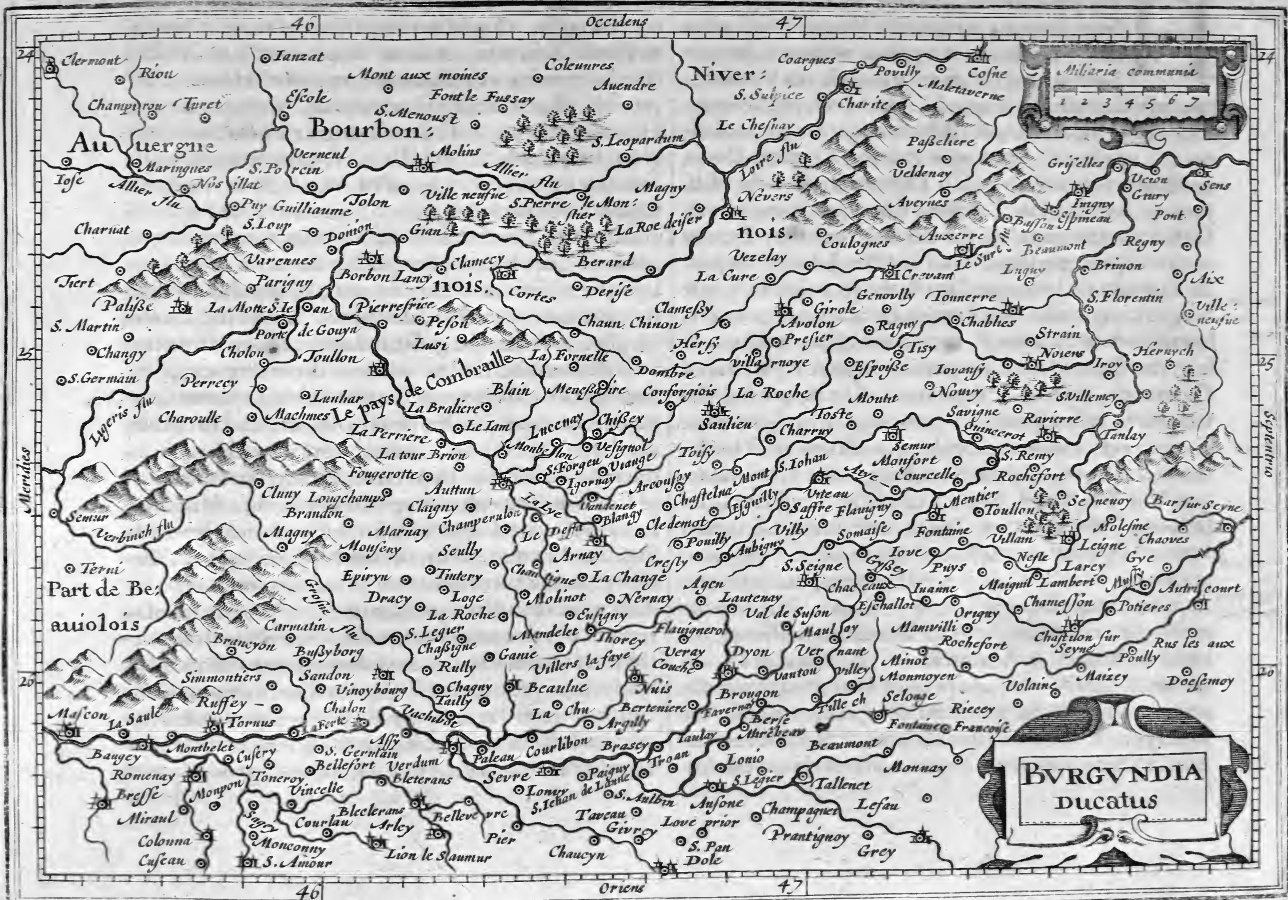
Silva.

Opera publica.

Italis possit ostentari: moles est lapidea, ex quadrata basi pedum XXII sensim assurgens ad pedum circiter LXXIV altitudinem, tota ab omni parte variis imaginibus semiplanis insculpta: in fastigio Aquilæ restat fragmentum, globo insidentis, cui expansæ alæ, & ante pectus velum fuisse apparet. Est Nanceii Ædes D. Georgii, in qua monimentum visebatur *Caroli Audacis*, Burgundiæ Ducis, ab Helvetiis & Lotaringis nonis Januarii anno CIↃ CCCCLXXVII acie cæsi, cujus reliquias, Caroli V Imperatoris, ipsius Pronepotis jussu, anno CIↃ IↃ L mense Octobri inde Leuceburgum solenniter trāstulit Boisotus, Ordinis aurei velleris Præco, Brugas hinc mox, Mariæ Hungariæ Reginæ mandatu, transportandas. Sunt in eadem D. Georgii Æde aliquot Lotaringicorum Ducum tumuli, qui Inscriptionibus carent: ut & in aliis templis. Posteriorum Ducum pars potior ad D. Francisci Ædem sita est. Spectare ibi est superbum *Renati*, qui victoria potitus est contra Carolum Burgundiæ Ducem, monimentum. Conditi jacent ibidem Dux *Antonius*, ejusque filius *Franciscus*, Carolique Ducis uxor *Claudia Valesia*, Henrici II Galliarum Regis filia. Armamentarium habet Nancejum, machinis bellicis omnis generis instructissimum. Templum est in urbe Metensi D. Stephano sacrum & alia, de quibus Divæus. *Templum D. Stephani nomen tenet, qui civitatis est Patronus, pulcherrimum vero opus, si quod aliud toto hoc itinere vidimus, & sua mole spectabile: quodque raro accidit, omni ex parte consummatum. Dicebatur in eo fuisse Crucifixi ligneam imaginem, totam laminis aureis superinductam. Vidimus Labrum Porphyreticum rubei coloris magnæ capacitatis, pedes* X *longitudinis excedens, in quo lustrales aquas adservant. Sunt & alia in hac eadem urbe sumptuosa templa, & multa erant in ejus suburbiis, inter quæ D. Arnulphi Basilica, Imp. Ludovici Pii Augusti, Caroli filii & filiarum aliquot Pipini Regis sepultura celebris. Omnia hæc absumsit belli rabies, ita ut suburbii ne vestigium quidem nunc supersit, neque ultra muros quidquam præter campestria videas.* Haud procul Metis, prope pagum Jovy, in Mosella antiqui aquæductus sunt vestigia. De iis sic Divæus in Itinerario: *In hoc Itinere Pagus est Iovy vulgo dictus inter montium radices & Mosellam, ubi quantacumque est inter montes utrosque, qui ripas ambiunt, distantia, Aquæ-ductum antiquitus fuisse, indicant ejusdem, quæ adhuc exstant, reliquiæ. Arcuum adhuc restant multi, suntque ex albo lapide, in laterum formam dissecto: & nonnulli quoque ejusdem operis in adversa ripa cernuntur. Incolæ adserebant in eodem loco fontem hodieque esse, quamvis hos arcus (solita inscitia) Ponti inserviisse putantes, & ab hoc Pago in montis ipsius jugo minores alios Arcus fuisse dicebant, qui versus urbem Metensem, quæ uno hinc distat miliari, excurrisse viderentur. Altitudo juxta ripam pedum est circiter* LX *: unde conjicere est, quanta totius operis moles fuerit, quantaque altitudo Arcuum, qui in ipso erant Fluminis alveo, quorum hodie nihil superest. Referebant iidem Incolæ, superiorem Arcuum partem planam omnino esse cæmento rubei coloris inductam, & in ejus medio Domunculam non ita multis ab hinc annis adhuc fuisse, ab utraque parte patentem, quam nos partem tecti fuisse, quæ tubum tegeret, suspicabamur.* Mediomatricum urbem, quæ olim Imperialis erat, Henricum II Galliarum Regem in suam potestatem redegisse, supra diximus. Præsidet urbis Senatui missus ab Rege Magistratus. Tribunal autem Mediomatricis urbis tres habet Episcopatus sub Metropoli Trevirensi, *Metensem*, *Tullensem*, *Virdunensem*, sic ab locis nuncupatos, in quibus suæ singulis sedes.

Regio. HÆc pro methodi ratione de Lotaringia ſint ſatis; ſuccedit Burgundiæ Ducatus ſive inferior Burgundia. *Burgundiæ* nomen à *Burgundionibus*; qui Germaniæ populi, ex Vandalorum orti ſanguine, dictique à *Burgis*, id eſt, præſidiariorum caſtris, ab Almannis (in horum enim agris violenter in Capellatio, ubi hodie Palatini Comitis Ditio, conſederant) exturbati, ſub Theodoſio Arcadii filio, juniore, expulſis latè Sequanis Eduiſque, hanc veteris Galliæ partem cum Nuithonibus (quorum Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto-Julianus *Burgundiæ* Etymon ab loco quodam deducit, vulgo *Burg-ogne* in agro Langrenſi. *Burgundiæ Ducatus.* Olim *Regnum*, circa annum CIↃXXXIV, bipartitum in *Ducatum* & *Comitatum* abiit: quorum ille, verſus Occidentem, *Burgundia Inferior* & *Regia*; hic ad Orientem, *Superior* & *Imperatoria*. De *Ducatu* hac deſcriptione mihi agitur: de *Comitatu* deſcriptione proxima dicetur. *Situs.* *Ducatum* cingunt, qua Oriens eſt, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; qua Meridies, Lugdunenſe Territorium; ad Occaſum lætiſſimi Nevernenſium Borboniorumque occurrunt agri; ad ſeptentrionem Campania ſe offert. *Soli fertilitas.* Hujus ager planus & ſoli fertilitate nulli cedens; hic enim certat cum Cerere Bacchus. *Imperium majorum.* *Richardus* Comes Auguſtodunenſis vir ſtrenuus, & in re bellica exercitatiſſimus, totius Burgundiæ cis Ararim Dux inſtitutus fuit à Francorum Rege Odone; qui præfuit Ducatui Burgundiæ annis XXXII. Hic Burgundiam *Rudolfo* filio reliquit, qui in Regem Francorum fuit electus, ac ſucceſſorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* fratrem. Huic *Odo* frater aut filius (utriuſque enim ſententiæ autores reperio) ſucceſſit. Quem ſequutus *Henricus* frater. Quo ſine liberis defuncto: *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex teſtamento, ut ajunt, Henrici adeptus eſt. Huic ſucceſſit filius *Robertus*, Roberto *Hugo* ex Henrico filio nepos. Hunc ſequutus eſt *Otho*, hunc *Hugo III.* Hugonem III *Odo* filius. Quem ordine ſequuti ſunt *Odo III, Hugo IV, Robertus III, Hugo V, Eudo, Philippus.* Quem ſine liberis defunctum ſequutus eſt *Ioannes* Francorum Rex, cui ſucceſſit filius *Philippus* cognomento *Audax* à patre Ducatu Burgundiæ donatus. Patri Philippo ſucceſſit *Ioannes* cognomento Intrepidus, atque huic *Philippus Bonus* ſeu *Mitis* filius. Atque hic *Carolus* ob plurima bella quæ geſſit, *Bellatoris* cognomẽ ſortitus. Poſt cujus obitum hanc omnem ditionem occupavit *Ludovicus XI.* Metropolis Ducatus *Divio*, *Divionum* Gregorio Turonenſi, Gallis *Dijon*. *Urbes.* *Divionis* conditor habetur vulgo, nobis potius reſtaurator, pomæriique productor, Aurelianus Imperator. Nomen ab *Divis*, quîs plurimis ibi fuit cultus, impoſitum putatur. Hac urbe nihil in Burgundia pulcrius. Sita eſt in planitie amœniſſima, duobus fluminibus *Suzione* & *Oſcara* (*Suſon* & *l'Ouche* vernacule) utrimque muros adluentibus: ille quidem periculoſiſſimis exundationibus urbem infeſtare conſuevit; hic piſculentus admodum alveo fluit quietiore, rerum multarũ uſum ſubminiſtrare ſolitus. Muri ad juſtam propugnandi magnitudinem in altum ſunt educti: turribus propugnaculiſque nuper exſtructis muniti. Juſtitiæ ibi eſt tribunal & parlamenti ſedes: unde veluti ex ſinu, patriæ jura petuntur. Qui in *Majorem*

hujus

BURGUNDIA
ducatus
Miliaria communia
1 2 3 4 5 6 7
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
46
47
24
25
20
Auuergne
Bourbon:
nois.
Niver:
nois.
Le pays de Combraille
Part de Be: auiolois
Clermont
Riou
Ianzat
Mont aux moines
Coleuures
Auendre
Champiron
Turet
Escole
Font le Fussay
S. Menoust
Maringues
Nos illat
S. Porcin
Verneul
Molins
Allier flu
S. Leopardum
Iose
Allier flu
Puy Guilliaume
Tolon
Ville neufue
S. Pierre
le Monstier
Magny
La Roe deiser
Charuat
S. Loup
Donion
Gian
Varennes
Parigny
Clamecy
Berard
Tiert
Palisse
La Motte S. Iean
Borbon Lancy
Pierrefrite
Peson
Cortes
Derise
S. Martin
Porte de Gouyn
Lusi
Changy
Cholon
Toullon
S. Germain
Perrecy
Lunhar
Ligeris flu
Charoulle
Machmes
La Braliere
Le Iam
La Perriere
La tour Brion
Fougerotte
Cluny
Lougchamps
Brandon
Auttun
Claigny
Semur
Verbinch flu
Magny
Marnay
Champerulon
Mousseny
Seully
Terni
Epiryn
Tintery
Loge
Dracy
La Roche
Carnatin
Grosne flu
Brancyon
Bussyborg
S. Legier
Chassigne
Rully
Simmontiers
Sandon
Vinoybourg
Chagny
Tailly
Ruffey
Tornus
Chalon
Mascon
La Saule
La Ferte
Vachebde
Baugey
Montbelet
Cusery
Assy
S. Germain
Bellefort
Verdum
Romenay
Bresse
Monpon
Toneroy
Vincelie
Bleterans
Miraul
Colonna
Cuseau
Courlau
Bleclerans
Arley
Belleve vre
Pier
Monconny
S. Amour
Lion le Saumur
Chaucyn
Coargues
Pouilly
Cosne
S. Sulpice
Charite
Moltauerne
Le Chesnay
Loire flu
Passeliere
Veldenay
Nevers
Aveynes
Coulognes
Auxerre
Vezelay
La Cure
Crevant
Le Sure flu
Grisselles
Vcion
Gruy
Sens
Ingny
Buisson
Espineau
Beaumont
Luguy
Pont
Regny
Brimon
Aix
Ville neufue
S. Florentin
Tonnerre
Genoully
Girole
Chaun
Chinon
Clamessy
Hersy
Avolon
Presier
Ragny
Chablies
Strain
Noiers
Iroy
Herrych
La Fornelle
Dombre
villarnoye
Tisy
Espoisse
Iovansy
Nouvy
S. Villemey
Blain
Menessaire
Conforgiois
La Roche
Lucenay
Chissey
Saulieu
Toste
Moutit
Savigne
Quinceroit
Ravierre
Tanlay
Monbeslon
Vesignot
S. Forgeu
Viange
Igornay
Charruy
Toisy
Mont S. Iohan
Semur
Monfort
Courcelle
S. Remy
Rochefort
La Lye
Vandenet
Blangy
Arcoursay
Chastelnau
Esguilly
Vteau
Saffre
Flavigny
Atye
Mentier
Toullon
Senevoy
Bar sur Seyne
Le Dessay
Arnay
Cledemot
Pouilly
Villy
Somaise
Fontaine
Villain
Molesme
Chaoves
Leigne
Chanteigne
La Change
Cresty
Aubigny
S. Seigne
Iove
Gyssey
Puys
Nesle
Larey
Gye
Molinot
Nernay
Agen
Lautenay
Chaceaux
Eschallot
Iuaine
Maiguil
Lambert
Mussy
Autricourt
Eusigny
Val de Suson
Maulsoy
Origny
Chamesson
Potieres
Mandelet
Thorey
Flaigneron
Manvilli
Chastillon sur Seyne
Rochefort
Rus les aux
Ganie
Villers la faye
Veray
Couche
Dyon
Vernant
Minot
Poully
Beaulne
Nuis
Vautou
Villey
Monmoyen
Maizey
Volaine
Doesmoy
La Chu
Berteniere
Brougon
Selouge
Argilly
Faverney
Berse
Tille ch
Rieeey
Mirebeau
Fontaine Francoise
Paleau
Courlibon
Brasey
Taulay
Beaumont
Sevre
Paigny
Troan
Lonio
Monnay
Louvy
S. Ichan de Laune
S. Legier
Tallenet
S. Aubin
Ausone
Champagney
Lesau
Taveau
Givrey
Love prior
Prantignoy
S. Pan
Dole
Grey

hujus oppidi legitur, non tam honorem quam onus suscipere, vel invitus & renitens, cogitur, jusque-jurandum præstare in templo D. Virginis, præeunte verba Procuratore Regio, se Regi fidelem futurum, defensurumque suæ Civitatis Jura, Libertates & Privilegia, adversus quoscumque, Regem etiam, quoties flagitat necessitas. In vicinis urbi montibus optima crescunt vina. Episcopales porro urbes sunt *Augustodunum* & *Caballinum*: sua utrumque suspiciendum antiquitate. Priori nomen *Augustoduni* natum ab Augusto (Octaviano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge* Apollinis conjuge derivant, fabulas narrant) qui dirutum bello, quod Cæsar contra Gallias gessit, restauravit. Hodie *Austun* dicitur. Urbs quondam amplissima, sed multum de pristina gloria amisit. Visuntur hic etiamnum magnæ Theatri ruinæ, itemque Aquæductuum, Columnarum, Pyramidum: effodiuntur etiam cotidie numismata antiqua, aliaque antiquæ supellectilis monimenta. Est & hodie templis publicisque structuris conspicua. Adsita est radicibus montium, qui vulgo *les Monts de Cinis*, ad fluvium Arrousium. Hæc de *Augustoduno*: sequitur *Caballinum* vel *Caballionum Eduorum*: vulgo *Challon sur Saone*. Quis condiderit, non constat. Sita est hæc Urbs ad dextram Araris ripam: agri uberrimi, cœlique saluberrimi. Eximiè felix, convehendisque secundo Arari mercimoniis idonea; unde ab Cæsare commeatui parando, exercituique qui sæpe in plures distractus erat partes, distribuendo delecta. Hæc *Guntchranni* aliquādo regia fuit. Eam Lotarius Ludovici Pii Augusti F. postea incendio totam absumpsit, ut ne vestigium quidem civitatis appareret. Sed ob loci oportunitatem postea iterum caput extulit, estque hoc tempore mercimoniis opulenta. Hæc de metropoli, urbibusque Episcopalibus: sequuntur nonnulla Ducatus hujus minorum gentiū oppida. Inter *Caballinum* & *Matisconem*, medio fere itinere oppidum est, quod vulgo *Tornus*, *Tinurtium* Spartiano & Antonino. Solo situm est fertilissimo; ab Arari undique cinctum. Colles in agro suburbicario vini generosissimi feraces. Ab utraque etiam urbe Matisconensi & Caballionēsi itineris spatio prope æquali distat *Cuysellum*, Regiæ ditionis oppidum, ut Paradinus censet, *Secusianorum*, *Secusiumque* Ammiano dictum. Situm ad radices Juræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ se ferens antiquitatem. Ab Oriente montes habet celsos, amnesque perennes, qui limpidas & potu suaves edunt aquas, unde fons saluberrimus ex topho & vasta rupe in oppidum lōgè porrigitur per ligneos tubos. Ab Occasu planicies se in sinum laxissimum pandit. Tertia ferè leuca ab urbe Caballionensi versus Septentrionem est *Belna*, vulgo *Beaulne*, ad amnem, adcolis *Bour-soize* dictum. Sunt qui volunt *Bibracten* esse Cæsaris & Strabonis. Aliis alia mens est. Situm est hoc oppidum loco uliginoso, & qui, ut scribit Paradinus, nullo pæne negocio, nulloque ab hostibus discrimine, posset lacum urbi ad primum lapidem offundere, quo hostes ab se submoveat. Vrbs tota valido mœnium sepimento circumdata propugnacula habet, quibus omnium Tormentorum vim queat excipere. Belnensis ager pinguis est, & optimæ notæ. Vires habet toto Terrarum Orbe nominatissimas, & vino non vulgari nobilissimas. In eodem agro, visitur *Cistertium* ab Cisternis, Odonis Ducis opus stupendum

pendum in vastissimo nemore exstructum. Ejus Cœnobiarcham agnoscunt supra mille octoginta virorum Cœnobia, ac totidem prope velatarum ejusdem instituti, quod hinc *Cistertiense* dicunt. *Semurium*, vernaculè *Semur*, situm est in meditullio Territorii, quod vulgo *Auxois*, oppidum non inelegans. Inter Divionem & Belnam itinere medio *Nuithonium* est, vulgo *Nuys*. Oppidum hoc semper gladiorum opificio fuit celeberrimum. Quod oppidum hodie *Avalon*, apud Antoninũ *Aballon*, ubi *Legio* XVI dicitur. Quod *Sanlieu* vernaculè, *Sidolucum* est Antonino, *Legionem* illi XVIII tribuenti. Quod *Flavigni*, sesquileuca *Semurio* versus Orientem, *Flavia Eduorum* censetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundiæ* oppida burgique, queis delineandis, brevitati studens, supersedeo: ut sunt *Ausone*, Arcem habens, clavis Ducatus orientalior, Arari mœnia lambente, *Noiers*, *Ravieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chastillon*, *S. Seigne*, *Seloigne*, *Crevaut*, *Viteau*, *Verdun*, *Arnay*, *Seure*, *Tonnerre*, *Tronoderum* Antonino. *Burgundiæ Ducatui* concenseri solent aliæ tres urbes Episcopales *Nevers*, *Ausserre*, *Mascon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cujus ditio (*Duché de Nivernois*) latè patens tribus navigabilibus fluviis irrigatur, Icauna, Elavere, Ligeri. Numerantur ibi XIII oppida clausa, quorum *Niversium* est Metropolis, Jurisdictionem exercens in XXX, ut vocant, Castellanias; *Noviodunum* Cæsari: oppidum est omni ex parte mœnibus cinctum firmissimis, turribusque amplissimis, & fossis profundissimis probè munitum. Inter præcipua *Ducatus Nivernensis* oppida sunt *Dezisa*, *Decisæ* Antonino & *Decetia*: *Clamecyum*, *Douzyum*, *Milinium*, *Angilbertsum*, *Corbignium*, *Fanum D. Leonardi*, *Luyzium*, *Premecyum* & alia. *Auserre* sequitur: *Antissiodorum* Antonino, *Legionem* hic locanti XXII. *Antosidorum* Ammiano, *l'Evesché d'Auxerre*. Territorium hujus urbis, vulgo *le Pays d'Auxerrois*, vino cognomine est nobilitatum. Vrbs quæ hodie *Mascon*, Cæsari dicitur *Matiscona*: *Matisco*, Itinerariæ Tabulæ; *Matisconense Castrum*, Notitiæ Provinciarum Galliæ, & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit X; *Mastico* in veteri quodam Diplomate, ut notat *Philippus Bugnonius*, qui hujus Urbis historiam concinnavit. *Machaon Villa* videtur dici Paulo Diacono in Longobardicis. *Matissana* est Gregorio Turonensi, & aliis; Caballino, si situm quis cultumque & artes respiciat, simillima. Porrecta jacet ad Ararim, qui ponte insigni stratus, recto longoque ad Orientem tractu, reliquis lateribus in arcus speciem se formantibus. In hac Burgundia ejusque confinibus hi Comitatus: *Dijon*, *Austun*, *Tonnerre*, *Chalon sur Saone*, *Mascon*, *S. Martin*, *Nevers*, *Langres*, *Ausserre*, *S. Iangou*, *Charolois*, *Chargni* forte *Chagni*; *Monliet* forte *Montit*, *Auxone*, *Rogemont*, *Mussy*, *Brestemont*, *Sees*, *Mombys*, *Senegnon*, *Gilly*, *Valenion*, *Tirecourt*, *Chevigni*, *Aine-ville*, *Espirey* forte *Epiryen*, *Tarvant*, *Brasey* forte *Brasse*, *Rochefort*, *Aincourt* sive *Agincourt*, *Viteau*. Quibus adduntur etiam *Arley*, *Ragny*, *Chaligny*, *Mommartin*, *Laugey*, *Beauchamp*, *Couches*. Episcopatus *Augustodunensis* sive *Heduensis*, *Austun*, & *Matisconensis Mascon*, & *Cabilonensis Chalon*, & *Lingonensis Langres*, subsunt Archiepiscopo Lugdunensi. Flumina habet hic Ducatus *Suzionem*, *Oscarum*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elaverem* & alia. *Status Ecclesiastici.*

Regio. SEQVITVR *Burgundiæ Comitatus*, sive *Burgundia Superior*, Francis *Franche Conté*, id est, *Liber Comitatus*. Provincia namque planè sub suo est Comite; ab omnibus, ut ajunt, tributis & exactionibus libera. *Situs.* Feudum est Imperii, sub protectione Bernensium Helvetiorum. Conregionales illi sunt ad Septentrionem Lotaringia Superiorq; Germania; ad Occidentem Burgundiæ Ducatus; qua Oriens est, occurrunt Helvetii; qua Meridies, Allobroges & Segusiani. Longitudo XC, Latitudo LX est milliarium. *Soli fertilitas.* Regio admodum fertilis, rebus omnibus ad victum necessariis instructa; agerque sementi faciendæ, arboribus serendis, vinetis vini laudatissimi sustollendis, pecori alendo, commodissimus. Summa est ubique tritici, siliginis, hordei, avenæ, fabarum, milii, aliorumque leguminum fertilitas. Arborum haud minor fœcunditas. Ager passim, præsertim qua umbilicus est & Regionis meditullium, colles habet præstantissimorum, primæque nobilitatis vinorum feraces. Apud *Arbosianos* & *Vadanos* vasa vinaria sunt adeo magna, ut domos altitudine videantur æquare. Prope Regiam Veterum Burgundiæ Regum, quæ accolis hodie *Chambrette au Roy*, ex terra gypsum, materiam calci similem, effodiunt. Eruitur ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatum sepulturas Marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis appellatur: & aliud nigerrimum, maculis purpureis variatum. *Animalium varietas.* Varii etiam generis videre est ibi animalia magnamque jumentorum & pecudum copiam. *Granvellenses* equos gradarios, canesque ejusdem tractus ferocissimos probant omnes. *Imperium majorū.* De antiquis hujus Burgundię Comitibus, Stirpis etiam Imperatoriæ Franciæq; multi multa memoriæ produnt. Nuperi fuere, Comitis & Palatini Burgundici simul cum Ducatus titulos primus gestavit *Eudo*, cui successit Philippus ex Philippo filio nepos; quo sine liberis defuncto, Rex Francorū *Ioannes* Ducatū Burgundię filio *Philippo* qui *Audax* cognominatus fuit dedit; sed *Margareta* Philippo, nepoti ex sorore Ioanna succedens, Comitatum adepta est Burgundię, Huic successit *Ludovicus Malanus* filius, huic *Margareta Malana* filia, hanc Philippus Burgūdię Dux cognomento Audax uxorem duxit. Huic ordine successere *Ioannes* filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bellicosus*, *Maria* nupta Maximiliano Austriaco, *Philippus Austriacus*, *Carolus* V Imperator, &c. *Philippus Hispaniarum* Rex, *Philippus* Hispaniarum Monarcha. Comitatus iste in tres Diœceses & Pręfecturas, quę Baillivatus vulgo, Iuri facilius dicundo divisus est: *Superiorem, Inferiorem, Dolanam*. Primæ sedes est *Vesulii*, secundæ *Polichuni*, tertiæ *Dolæ*. *Dola* autem, arce potens, totius Comitatus est Metropolis, reliquarumque Urbium celeberrima: ad Dubim sita fluvium, qui in duo hic brachia scinditur. Putant quidam Ptolemæo esse Διδάτιον lib. II. cap. IX, Sequanorum Urbem. Nihil ibi earum rerum, quæ ad civitatis splendorem faciunt, desideratur. Forū hic elegantissimū & spatiosum; forma quadrata, longitudine tamen latitudinem nonnihil superante. In parte Occidentali Prætorium est, cum Carceribus. Primarium Templum, quod pulcherrimum & admirandi operis, Deiparæ Virgini est sacratum. Sunt & multæ aliæ, inter quas *Vesontio* vulgo *Besancon* urbs Imperialis, olim dicta *Chrysopolis*: sita est commodo fertilique territorio. Dubis fluvius magna ex parte ipsam intersecat, ejusque potiorem partem concludit, reliquam partem ad portam qua Dolam itur, fluvius non alluit.

BVRGVNDIA Comitatus.
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
Masconnois.
BRESSE
BASSIGNY.
SABAVDIAE PARS
Lotharingiæ Pars
Genffer See
Milliaria Burgundiæ
1 2 3 4 5

Nozerethum, Noſeroy, quod olim à nucibus dictum Nucillum, ſed Ludovicus Caballionenſis ab expeditione Hieroſolymitana reverſus, muris cinxit, ac *Nazarethum* dici voluit. Hic Comes arcem habet, quę quia plumbo intecta eſt, dicitur plumbea. *Salinæ*, ampliſſima Civitas, toto terrarum Orbe celebris; ab ſalſis denominata Fontibus, Saleque inde igne denſari ſolito; qui candore præſtans in finitimas regiones exportatus maximum hujus Comitatus eſt vectigal. Reliquarum Civitatum deſcriptiones brevitatis gratia omittimus. Lacus habet hæc *Burgundia* ingentes & mirabiles: inter eos non poſtremi loci, cui ab *Voraginibus* nomen: mirum Naturę ludentis opus. Super enim aqua fit limus, qui adeo dureſcit, ut continens videatur: ſuper quo tamen equites curruſque ſecurè non ambulant, ſed ſoli pedites. Is cœlo pluvioſo & nebuloſo non emergit, niſi ſerenitas ſit futura. Tunc per foramina brevi tempore auctus totam Columbanam planiciem rigat. Inter Nozerethum porro & Ripariam alius eſt Lacus in Bonvalli, lupis, parcis & aliis piſcibus abundans, qui ſeptimo quoque anno in aliquot hebdomadas ſuffugiens & deliteſcens, iterum emergit. Quæ res in miraculum exit, fidemque vincit. Tractus hujus Comitatus Auſtralior lacubus ſcatet: videre ibi eſt qui vernaculè *Maleteux* major minorque; *Narley*, profunditatis vix credendæ: *Vernoy*, duo *Chamblici*, *Frogeay*, *Ronchault* & alii.

Lacus.

Flumina ſcindunt eam beantque plurimum non pauca: *Dubis*, *Lougnonius*, *Danus*, *Lupus*. *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet; Δȣ́βις Ptolemæo, *Alduabis* Cæſari, ſi proba ſit conjectura Fulvii Urſini: in aliis Codicibus *Alduasdubis* & *Alduasdalis* vitiosè legitur. Vulgo *Doux*. Oritur ex monte Jura paullo ſupra pagum amœniſſimum, quique inſtar oppidi, Motam. *Dubis* porro cœpto ab Meridie in Septentrionem curſu; per Pontium Lacum lapſus, nonnullis anfractibus prętergreſſus Pontarlum, Mortuam & Vaſrum, Fanum petit S. Hippolyti; unde in Occidentē flexus ad *Pagum Chaſtelot* verſus Africum tendens, Veſuntionemque permeans, & factâ ad Dolam inſulâ poſt multas ambages receptoſque fluvios prope Virdunum Arari commiſcetur. Totus etiam Burgundiæ Superioris eſt *Lougnonius*, vulgo *Lougnon*. *Danum* evomit ex ſinuoſo receſſu mons arduus Syrodo, grandi & celeberrimo pago incumbens. Sunt & *Lupus* vel *Lupa*, vulgo *Love*, *Araris* & alia.

Flumina.

Quod ad Statum hujus Liberi Comitatus Politicum, quoties Comitia Provincialia ſunt agenda, tres Status conveniunt, convocante eos nomine Comitis Principe Arauſiorum, Nozerethi & Arlæi Dynaſta. Sunt autem Nobiles, Eccleſiaſtici, Vrbes. Superioris Diœceſis Comites ſunt; *Montbelliart*, *Roche* & *Varax*, *Montrivel*, *Thalamey* & *Vaulgrenans*, *Vergey*, *Rey*, *Liſtenois*. Abbates; *Croiſſant*, *Charité*, *Bitaine*, *Corneul*, *Tulley*, *Clarfont*, *Luxeúl*, *Bellevaulx*, *Grace-Dieu*, *Charleu*, *Trium Regum*. Priores: *Vaucluſe*, *Lantenans*, *Cuſance*, *Marteret*, *Iuſſey*, *Port ſus Saoſne*, *Montreul ad Sagonam*, *S. Marcelli*. Canonici: *Calemoſtier*, & alii aliis locis. Vrbes; *Gray*, *Veſoul*, *Montboiſon*, *Iuſſey*, *Palma*, *Port ſus Saoſne*, *Cromary*, *Mont-Iuſtin*, *Faulcogney*. Domini: *Montmorot* & *S. Loup*, *S. Martin*, *Taulens*, *Villeneufve*, *Rupt*, *Montgevelle*, *Chaſtillon* & *Belvoye*, *Conflandey*, *Monbaillon*, *Velleſon*, *Dicey*, *Vgny* & *Chemylly*, *d'Oizelet*: *Cicon*, *Traſves*, *Rainconnieres*, *Coſtebrune*, *Sombernom*, *Valle-fault*, *Bermont*, *d'Avilley*, *Mugnay*, *Vereur*, *Touraiſe*, *Citey*, *Provanchieres*, *Grand-mont*, *Velle Chevrelous*, *Voyſey*, *Dampierre*, *Frotey*, *Breutal*, *Matey*, *Noironde*, *Tromarey*, *Milleſay*, *Mailleroncourt*, *Myon*, *Bennenge*, *Vellerot le boz*, *Clerc*, *Betoncourt*, *Mortaillotte*, *d'Amondans* & *de*

Ratio adminiſtrandi.

& de Fraisne, *Chavirey*, *Montot*, *Mons*, *S. Legier*, *Cuvry*, *Montereul*, *Sorans & Lambry*: & alii permulti. Inferioris Comites sunt *Ruffey*, & *S. Aulbin*: Baro, *Chevreaulx*: Abbates, *S. Eugendi*, *Beaume*, *Balerne*, *Mont S. Marie*, *Mont-Benoist*, *Beyllen*, *Rausieres*: Priores, *Mainnaul*, *Vaucluse*, *Bonlieu*, *Mente*, *Lonslesaulnier*, *Arbois*, *Mote*, *Syrodi*, *Vallis supra Polichnium*, *Mortau*. Canonici, *S. Mauritii*, *S. Anatolii*, *S. Michaëlis*, Salinis omnes: *Arbosienses*, *Polichniensis*, *Nozerethenses*, & aliarum urbium locorumque alii. Vrbes: *Salinæ*, *Arbois*, *Poligny*, *Pontarlien*, *Nozeret*, *Castrum Caroli*, *Monmoroti*, *Orgelot*. Domini: *Coulongnia & Andelest*, *Courlaou & le Pin*, *S. Amour*, *Argento*, *Laubespin*, *Poupet*, *S. Sorlin*, *Darnam & Tramelay*, *Borsia*, *Cressia*, *Fitigny*, *Chamberia*, *Montena*, *Vecles*, *Rosait*, *Marigna*, *Beaufort*, *Nasey*, *l'Aigle*, *Courboson*, *Vertamboz*, *Largilla*, *Moiron*, *l'Estoille*, *Chasnet*, *Aresche*, *Coges*, *Bar & Ioufseaul*, *d'Augea*, *Muyre*, *Charrin*, *Charlin*, *Chaumes*, *Breterieres*, *Fontenay*, *Cogna*, *Chaulx*, *Montuet*, *Vadans Villette*, *les Arbois*, *Aiglepierre*, *Chastelvillain*, *S. Iulian*, *Descrilles*, *Verges*, *Chay*, *Champaigne*, *Beaulchemin*, *Villeneufve léz Orgelet*, *Chastres*, Præfectus Arcis de *Ioulx*, sive *Iuræ Montis*, *Vincelle*, *Vismeaulx* & alii multi. Dolanæ Diœcesis: Dominus de *Givrey*: *Longepierre & Rahon*, *Clervaux*. Abbates, *Billon*, *S. Vincentii*, *S. Pauli Bisantii*, *d'Acey*. Priores: *Loye*, *Laval*, *Damparis*, *Iouhe*, *Monterot*, *Mote* supra altam Petram, *Faye*, *Mostier* in Secusia. Canonici: *Dolani*, *Bisuntinenses*, & alii aliis locis. Vrbes: *Dola*, *Quingejum*, *Ornans*, *Loya*, *Rocheford*, *Vercellæ*. Domini: *Vauldrey*, *Rainnes*, *Rye*, *Monfort*, *Mont-Richard*, *Fertans*, *Maillot*, *Bermont*, *Cleron*, *Verchamps*, *Dossans*, *Port*, *Chasteau*, *Roillault*, *d'Abbaus & Marchault*, *Reculet*, *Chantrans*, *Mont-gros-pain*, *Mutigney*, *Chassey*, *Paressey*, *Choisey*, *S. Ilye*, *Faye*, *Parrel*, *Chemin*, *Rabus*, *Champdivers & Rastonieres*, *Rainche-court*, *Paintre*, *Montrambart*, *Salans*, *Goussans*, *Chavirey*, *Ancier* & alii. Nobilitas hujus Comitatus, ut hinc videmus, valde est frequens. Quatuor autem sunt familiæ, quæ à Burgundiæ Regibus & Principibus orginem trahere, vel cũ iis adfinitatem contraxisse commemorantur: *De Vienne*, cui *Nobilitatis* epitheton tribuitur: *De Vergy*, cui *Strenuæ* titulus datur; *De Chalon*, quæ *Opulentæ Divitisque* nomen obtinet, Arausiorumque principatus titulum. *De Neufchastel*, quæ *Feudis* est insignis. Cæterùm appellationes omnes ex tribus Diœcesibus, sive Baillivatibus *Dolam* ad supremum Comitatus hujus Parlamentum, referuntur. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet, Archiepiscopus *Bisuntinus*, cui subsunt tres Episcopi, *Basiliensis* in Germania, in Helvetia *Lausannensis*, & *Bellicensis* in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, princepsq; Imperii. Membra hic sunt Imperii & quinti Circuli, *Archiepisc. Bisuntinus*, & urbs *Besançon*, Civitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum Provinciæ oppidum, & ejus Præsidis fixa sedes. Decimus Imperii Circulus dicitur *Burgundicus*, quod à domo Burgundica sit institutus: complectitur præcipuos Belgii principes, qui sunt *Dux Burgundiæ*, *H. Bergen & VVaelhem*, *Comes Egmond & Iselsteyn*, *Comes Horne*, *Comes Nassau* in Breda, *Comes Bergen*.

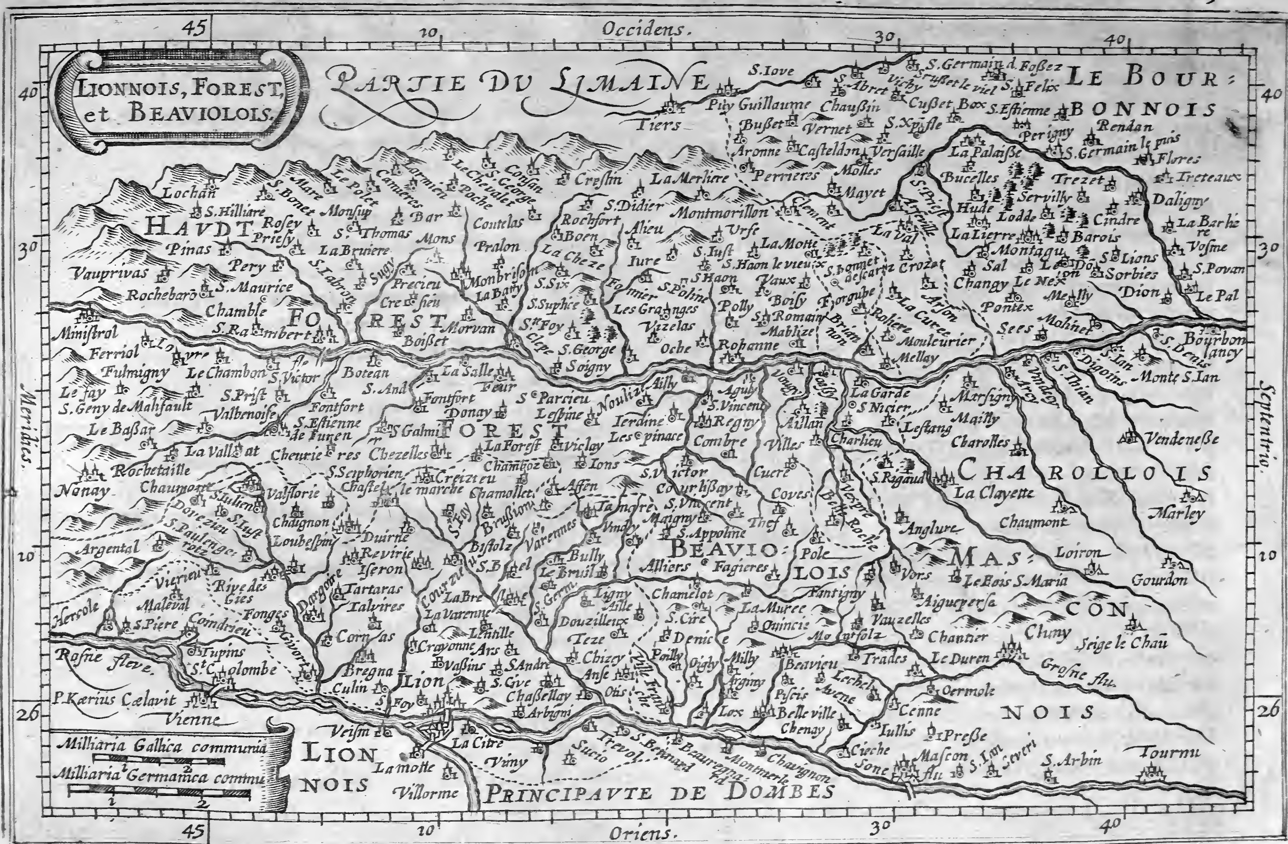
Nomina. LVGDVNENSIVM *Civitati*, ut in notitia Provinciarum dicitur, *l'Archevesché de Lyon, le Pays & Seneschaucée de Lyonnois*, limites scribuntur ad Septentrionem Bressia; ad Orientem Sabaudia: *Situs.* qua Meridiem spectat, Delphinatus est cum Languedokia; qua Occidentem, Forenses jacent & Arverni. Sua hic olim habuerunt Domicilia *Segusiani* Plinio, Σεγουσιανοὶ Ptol. Σαιγοσιανοὶ Strab. Secusiani, vel, ut alii scribunt, Sebusiani Cæs. Hodie *le Pays & Seneschaucée de Lyonnois*. *Vrbs Lugdunum.* Caput hujus Tractus ad confluentem cum Rhodano, *Lugdunum* est. Sic amplissimam, ornatissimã, florentissimam urbem nominant Tacitus, Plinius, Antonius; & quis Latinorum Scriptorum non? Λούγδουνον Straboni, Ptol. aliisque Græcis: Λούγδουνα Stephano. Vetus nomen hodie, sed contractius, servat. Ludunt enim, qui in vulgata appellatione *Lyon*, *Leonem Gallicum* quærunt. Nomen derivant quidam ab *Lugere*, quod illi proprium fuit post fatale incendium; de quo post: nonnulli ab *Lucere*, quod in monte, tanquam specula, longè latéque luceret: alii ab *Lugdo* Celtarum Rege. Maccis & bucconibus sua linquenda. Vetus Itinerarium à Burdigala Hierosolymas usque, quod Pithœo debemus, in fine *Lugdunum Desideratum Montem* interpretatur, idiomate proculdubio veterum Gallorum: cujus penitiora scrutati, sunt qui deducunt ab voce *Luck*, quæ hodieque Gallis Belgis, Germaniæque inferioris populis pro *Fortuna* in usu, ut *Lugdunum* fuerit, *Fortunæ* quasi dicatus *Mons*. Ericus Monachus lib. IV de vita S. Germani in *Lugduno* dictionem *Lucht*, quæ Gallorum Belgarum lingua *Lucem* sonat, agnoscere videtur:

Lugduno celebrant Gallorum famine nomen
Impositum quondam, quod sit Mons Lucidus. ———

Dunum sanè antiquis Gallis *Montem* esse, constat. *Montis Lugdunensis* etiam meminit Petrus Arvernus Cluniacensis Abbas lib. IV Epist. II: *At postquam de Vivarensium colle ad Lugdunensem Montem divina Dispositio te transtulit.* Sic Seneca in Ludo Claudii:

Vidi duobus imminens fluviis jugum.

Montem hunc adcolis crassiorem caussari aërem innuit apud Sidonium lib. I. Epist. IIX Candidianus: *Nebulas ergo mihi meorum Lugdunensium exprobas, & diem quereris nobis matutina caligine obstructum vix meridiano fervore reserari*; & *tu ista hæc mihi Cesenatis furni potius, quam Oppidi Verna deblateras*? Sic etiam apud Strabonem. Λουγούδονον ἐκτισμένον ὑπὸ λόφῳ. Quis urbis conditor, incertum. Amplificavit & ex monte, qui primo habitatus, in planiora loca pomœrium produxit L. Munatius Plancus; *Colonia* in eam Augusti principatu ducta; anno urbis IↃCCXI. *Coloniam* nominant Tacitus lib. I. Historiar. & Plinius lib. IV cap. XIIX Natur. Histor. In vetere quadam Inscriptione legitur COL. AVG. LVG. Ab eo tempore semper cum primis Galliarum urbibus censeri solita, dignaque habita, quæ cum vicinis immunitate gauderet. Nam *Segusianos Liberos* vocat Plinius lib. IV cap. XIIX, & *Lugdunenses Gallos cum Viennensibus Iuris Italici* facit Paullus IC. lib. L. Digestor. Tit. XV. cap. ult. Digna item, ex qua totius Galliæ itinera ab Agrippa distinguerentur; cui jus monetæ cudendæ tribueretur; in qua Gallorum omnium tributa & vectigalia colligerentur. Digna denique, ubi *Templum* ad confluentes

Lionnois, Forest, et Beaviolois.
Occidens.
Oriens.
Meridies.
Septentrio.
Partie du Limaine
Le Bour: Bonnois
Haudt Forest
Forest
Beavio: lois
Charollois
Mas: con: nois
Lion nois
Principaute de Dombes
Milliaria Gallica communia
Milliaria Germanica communi
P. Kærius Cœlavit
Lion
Vienne
Rosne fleve.
Roanne
Monbrison
Charlieu
Charolles
Mascon
Tournu
Cluny
Bourbon lancy

tes Ararim & Rhodanum ab omnibus Galliæ Civitatibus in honorem Augusti cum formidanda illa ineptis Scriptoribus *Ara* exstrueretur. De Templo sanè Strabo lib. IV: Τότε ἱερὸν τὸ ἀναδειχθὲν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ Σεβαστῷ, πρὸ ταύτης ἵδρυται πόλεως, ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν. *Ex hujus Templi ruinis*, inquit Paradinus de Antiquo Burgundiæ Statu, *concreta est illa summi Templi structura: quæ Ioannis Burgundiæ quondam Regis Opus dicitur, ut ex antiquis marmorum ruderibus saxorumque Inscriptionibus conjicere licet.* *Ara* variis Scriptoribus nota. Augusto dedicatam, Iulo Antonio Africano & Q. Fabio Maximo Coss. anno ab V. C. ꟾↃCCXLIV, memoriæ prodit Suetonius in Claudio cap. II. Sic ad ea tempora Epitome Livii lib. CXXXVII. *Ara Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata.* Ad eam vivente adhuc Augusto, ut scribit Dio sub finem lib. LIV. ludi celebrabantur; addens eos sua quoque ætate permansisse. Caligulam certamen ibi quoque instituisse Græcæ Latinæque facundiæ, scribit idem Suetonius in ejus vita cap. XX. *Quo certamine*, inquit pergens, *ferunt Victoribus præmia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos; eos autem, qui maximè displicuissent, Scripta sua spongia linguave delere jussos, nisi ferulis objurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.* Respicit eò Juvenalis:

Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem:
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad Aram.

De hac Ara Strabo meminit, ejusque *Sacerdotem* edit Inscriptio, quæ in ipsa urbe ad murum Templi vetustissimi Divi Petri:

IOVI. O. M.
Q. ADGINNIUS. URBICI
FIL. MARTINUS. SEQ
SACERDOS. ROMÆ. ET AUG
AD. ARAM. AD CONFLUENTES
ARARIS. ET. RHODANI
FLAMEN. II. VIR. IN CIVITATE
SEQUANORUM.

Quid jam dicam de reliquis, quas ibi & nunc est legere, *Inscriptionibus*? Superat omnes tabula ærea, quæ Claudii Imperatoris orationem continet super civitate Gallis danda. Legitur cum apud alios, tum accuratissimè descripta apud Justum Lipsium, & in Commentario ad XI Annalium Taciti, & in Auctario, Thesauro Inscriptionum Martini Smetii adposito. Priscam ejus magnificentiam testantur passim *Templorum*, *Arcuum triumphalium*,

Opera publica.

phalium, Aquaductuum, & alia Antiquitatis monimenta. *Fori Veneris* memoriam servari ajunt in *Forviere*. Ab ea urbe nobilissima Galliæ pars in quinque distincta quōdam est *Lugdunenses* I, II, III, IV, V; uti in notitia Provinciarum Galliæ est videre. Igne fatali miserandum in modum suo tempore exustam conqueritur, cladem que inde acceptam deplorat epistolà ad Lucilium XCII Seneca. Accidit centesimo anno ab Colonia deducta, eodem Seneca observante. Solatium isti calamitati adhibitum à Nerone, septimo post incendium anno. Legendus Tacitus lib. XVI Annal. Quum ejus mœnibus se continuisset Albini exercitus, ab Imperatore Severo obsessa, brevi post capta, direpta, iterumque incensa fuit: uti refert Herodian. lib. III. *Lugdunum* Philippus Pulcher Francorum Rex pontificis jussu ditioni suæ adjecit, scribente in Annalibus Papirio Massonio. Vrbs hæc hodie amœno commodoque sita loco; naturâ fere inexpugnabilis; ab una parte duobus munita collibus iisque fructiferis, ab altera totidem beata fluviis, Arari, Rhodanoque; Templorum, Ædificiorumque, cum publicorum, tum privatorum magnificentia superbiens; opibus & mercatura supra modum florens: ut celeberrimum facile sit hodie totius Galliæ Emporium, Regniq; cor & clavis instar, qua aditus recluduntur in Italiam, Germaniam, aliasq; Provincias: cōfluentibus eò ad publicas nundinas solenniter, & ex condicto quasi, quater singulis annis undique variarum gentium Mercatoribus. Regnante Carolo IX, quum tota arderet bellis civilibus Gallia, arcem futuris motibus averruncandis, invita satis, accepit. Sedes est cum Archiepiscopalis, cujus Præsules Belleforestius recenset CII, quiq; Primates se gerunt cleri Gallicani; tum Præsidialis & antiquus Seneschallatus, cui subsunt *Territoria Lugdunense, Forense, Matisconense & Bellojolezium*; quæ postea nonnihil mutata. *Ecclesiam Lugdunensem* Bernardus Abbas Clarevallensis hoc celebrat elogio: *Inter Ecclesias Galliæ constat profecto Lugdunensem anteire, sicut dignitate sedis, sic honestis studiis & laudabilibus institutis. Vbi enim æque viguit disciplinæ Censura? Morum gravitas? Maturitas consiliorum? Auctoritatis pondus? Antiquitatis insigne? Præsertim in Officiis Ecclesiasticis haud facile umquam visa est repentinis novitatibus acquiescere, nec se aliquando juvenili passa est decolorari levitate*. Atque hæc de Tractu Lugdunensi dicta sufficiant: ad Helvetiam transeo.

Casus varii.

Regimen.

Regio.

LVGDUNENSI Tractui succedit apud Mercatorem ea regio quam Romani *Helvetiam* vocarunt. Eam aut magnam ejus partem hodie vocant *Suiciam* aut *Suitiam*, à *Vitis* Saxoniæ populis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit, quemadmodum & Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Brabantiam transtulit. Vel à Suecis qui tempore Sigeberti Regis è Suecia in Helvetiam commigarunt, sive inundationibus aquarum, sive numeroso incolarum cœtu sedibus suis exclusi: vel denique à *Suitio* pago; vulgo *Swvitscher Land.* Dicitur & *Confœderatorum terra*, vernaculè *Eydgnosschaft*, à fœdere quo inter se Helvetii juncti sunt: hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuere. *Helvetia* porro inter montem Iuram, lacum Lemanum, Italiam & Rhenum sita est; habetque ad Ortum Solis Tirolensem Comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombardiam, Mediolanensem Ducatum & tractum Pedemontanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam: ad Septentrionem Rhenum. Patent autem Helvetiorum fines in longitudinem CCXL millia passuum, ut ait Cæsar lib. I de bello Gall. quod & hodie verum est. At in latitudinem tantum LXXX: quam Cæsar aliquanto majoré facit. Regio omnis salubri fruitur aëre: ac licet celsis præruptisque montibus aspera sit, ita tamen mitescere cœpit incolarū indefesso labore, industriâ ac culturâ, ut nullâ parte sterilis sit: quin ad vitam sustentandam producat non solùm necessaria, sed & ea quæ deliciis ac luxui inserviunt. Frumentum abunde profert, quanquam plerisque in locis, nisi gleba exusta fuerit, sementem frustra projeceris: verum huic incommodo agricolarum labor ac industria occurrit. Vinum multa loca adeo generosum gignunt, ut Rhenense longè superet, & sapore & virtute. Huc accedunt pinguissima prata, in quibus tum greges, tum armenta magno numero pascuntur, ex quibus incolæ magnum percipiunt emolumentum. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim Regio, ut sunt ursi, cervi, damæ, capreoli, ibices, lynces, apri, & aliæ, unde incolis frequens venatio; nec desunt aves, quarum captura hic admodum felix. Helvetia anarcha est, & libera, neque ulli principi subjecta, ex quo partim civilibus discordiis, partim inclementioribus & injustioribus imperiis illorum qui pro Imperatoribus ea loca administrarunt Helvetii incitati, quibus accessit ὕβρις Nobilitatis, fœdere inito jugum excussere, atque in libertatem sese asseruere. Initium confœderationis fecerunt, Vri, Silvani, Suitenses, in horum oppido. Exemplo invitatæ paullo post urbes reliquæ, cum irritare eas ac lacessere potentes vicini non desinerent, idem fecerunt & inita cum prioribus atque inter se societate, eâque arctissimis fœderum legibus devinctâ, potentiam confecerunt vicinis facile parem, quæ victoriis & sociorum accessione adaucta, tandem etiam formidabilis iisdem evasit. Ager Helveticus in quatuor partes finditur quas ipsi *Govv* vocant, voce Germanica, quæ Regionem vel Pagum significat: suntque hæ: *Zurichgovv*, *VVislispurgergovv*, *Argovv* & *Turgovv*. Respublica verò Helvetiæ tribus constat partibus. Prima pars sunt 13 *Pagi*, quos Itali *Cantones*, *Ort* Germani vocant. Hi soli hoc juris habent præ aliis fœderatis, quod de omnibus ad communem Remp. Helvetiorum pertinentibus in publicis Conventibus deliberant, & suffragia ferunt, omniumque totius civitatis commodorum & incommodorum participes sunt: præfecturas quas simul acquisierint, pari jure administrant, & reliquæ prædæ publicè ex æquo participes sunt.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Forma Regiminis.

Nova
HELVETIA
Tabula
BURGUNDIÆ PARS
SABAUDIÆ PARS
Italiæ
Suevie
Septen 30 trio
Meri 30 dies
Occidens
Oriens
Der Bodensee
Genfer zee
WALLIS
LEPONTII
Milliaria helvetica comm.
Basel
Zurich
Bern
Lucern
Soloturn
Friburg
Chur
Geneve
Losan
Bellizona
Locarno
Lugano

ſunt. Videlicet *Tigurum*, & acceſſit fœderi trium Pagorum anno Dom. CIƆCCCLI. *Berna* fœderi Helvetico juncta eſt anno CIƆCCCLV. *Lucerna* anno CIƆCCCXXXII perpetuo fœdere tribus primis Pagis juncta eſt. *Vria, Vren: Suitia, Svvitz: Vnder-VValden*: hæ primæ inter ſe fœdus conſtituerunt anno CIƆCCCIIX. *Tugium*, *Zug* anno CIƆCCCLII ſex Pagis acceſſit. *Glarona* ſimul cum *Tugio* idem fœdus iniit. *Baſilea* anno CIƆIƆI ſe decem Pagis fœdere junxit. *Friburgum*, *Salodorum* ſimul annno CIƆCCCCXXCI in numerum Pagorum communi conſenſu receptæ ſunt, & ſic Civitas Helvetica X Pagis conſtitit. *Schaffhauſen* anno CIƆIƆI in numerum Pagorum recepta, cum XI pepigit. *Abbatiſcella* anno CIƆIƆII in numerum Pagorum recepta eſt. Hujus Pagi ager in 12 partes ſive ordines diviſus eſt, quas ibi *Roden* vocant, quarum ſex conjunctæ Pago, *interiores* dicuntur: reliquæ *exteriores*. deliguntur autem è ſingulis partibus Senatores æquali numero XII qui toti regioni conſulant, & fiunt in univerſum CXLIV Senatores. Secunda pars ſunt fœderati, *Abbas* & oppidum *S. Galli* fœdere junctum IV Pagis Helvetiorum anno CIƆCCCCLV. Et poſt anno CIƆCCCCLV cum VI Pagis Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio & Glarona in perpetuũ. *Rhetorum Populus*, *Graubundter* cum VII veteribus Pagis æternum fœdus pepigit anno CIƆCCCCXCVII. *Curienſes* vero, quorum ſocietas *Domus Dei* vocatur, anno CIƆCCCCXIIX. Tertia ſocietas quæ *decē Iudiciorum* vocatur cum Helvetiis non pepigit, ſed quia II prioribus ęterno fœdere cohæret, etiam Helvetiis amicitiam & ſocietatem fidam præſtat. *Sedunum* cum *Valeſia* tota fœdus æternum iniit cum Bernatibus, anno CIƆCCCCLXXV. Et poſt cum Religionis controverſia orta eſſet, Hadrianus Epiſcopus Sedunenſis, & ſeptem Decumæ Valeſianorũ fœdus fecêre, anno CIƆIƆXXXIII, Friburgi cum VII Pagis Helvetiæ Lucerna, Uria, Suitia, Undervvaldia, Tugio, Friburgo, Salodoro ex integro Romanæ Eccleſiæ adhærentibus. *Rotvveil* primo fœdus iniit cum Helvetiis, anno CIƆCCCCLXIII in annos XV, quod aliquoties renovatum, anno demum CIƆIƆXIX perpetuo ſancitum eſt. *Mulhuſen* anno CIƆCCCCLXIIX Helvetiis fœdere juncta eſt. *Bienna Biel* Bernatibus ſe fœdere junxit annis 1303, 1306, 1352, ac 1367 arctiſſimè. *Geneva* jus Civitatis cum Bernatibus pepigit, idque arctius firmavit, anno CIƆIƆXXXVI, nondum tamen communi Pagorum Civitati inſerta eſt. Tertia ſunt Præfecturæ armis, aut ſpontanea deditione conquiſitæ: *Turgea*, *Turgovv* anno CIƆCCCCLX in poteſtatem Helvetiorum redacta, cui VII vetuſtiores Pagi imperant. *Aquenſis*, *Baden* ſubjugata anno CIƆCCCCXV, cui IIX primi Pagi imperant. *Rheguſti* anno CIƆCCCCXCI conquiſita à Pagis VII primis, & XIII regitur. *Sarunetum*, *Sarungans*, anno CIƆCCCCXXCIII à Georgio Comite Werdenbergenſi VII primis Pagis venditum, à quibus & regitur. *Liberæ Provinciæ* captæ anno CIƆCCCCXV, VII veterum Pagorum Imperium agnoſcunt. *Lugano*, *Lucarno*, *Mendreſium*, *Vallis Madia*: hæ IV Præfecturæ ex dono Maximiliani Sfortiæ Ducis Mediolanenſis, anno CIƆIƆXIII in Helvetiorum poteſtatem pervenere: his omnes Pagi præſunt, excepta Abbatiſcella. *Biltionum*, *Bellizona*: hujus Imperium III primis Pagis confirmatum eſt, anno CIƆIƆXIII. *Valeſia* quæ etiam hac Tabula continetur, complectitur tres populos, & tria fœdera. Duo priores ſunt *Viberi* & *Seduni*, qui uno nomine *Liberi Valeſii Superiores* dicuntur, & in VII Conventus quos *Decumas* vel *Deſenas* vocant, diviſi ſunt.

Veragri

Veragri, qui & *Valesiani Inferiores*, Superiorum Imperio parent. Omnium tamen Princeps est *Episcopus Sedunensis*, qui summam, tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus rebus Authoritatem obtinet & Comes atque Præfectus Valesiæ nominatur. Comitatum hic invenio *VVerdenberg* & *Baronatum Sax*. Helvetiorum Respublica ex Optimatum & Populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota Civitas constat, quidam merè Democratico imperio utuntur, ubi totius plebis consilio fere omnia aguntur, veluti in his Pagis qui nulla habent oppida, uti sunt Vranii, Suitii, Vndervvaldii, Glaronenses & Abbatiscellani: & par ratio est *Tuginorum*, quamvis hi oppidum habeant: alii ab Optimatibus reguntur, ut omnes urbes Helvetiæ Tigurum, Berna, Lucerna, &c. sed cum potestas summa penes Populum sit à quo Magistratus eliguntur, mixtæ sunt hæ respublicæ, & aliæ magis Aristocraticæ, aliæ plus Populares sunt. *Lacus.* Lacuum amplissimorum nusquam major numerus quam in hac Provincia, inter quos *Lucerinus*, *der Lucernersee*: *Tigurinus*, *Zuricherseе*: *Rivarius*, *VValensee*: *Neoburgensis*, *Neuvvenburgersee*: & omnium maximus *Acronius*, *der Bodensee*, quem Solinus & Plinius *Brigantinum*, Ammianus Marcellinus *Brigantium* vocat, à Brigantio vetustissimo oppidulo. Longitudo ejus est XXIV millium passuum, latitudo minimum XII. Ammiani verba, quia luculentam Topographiam Lacus & Rheni cataractarum continent, adscripsimus. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rhenus extenditur, qui penes Alepontios in deciduas cataractas inclinatione pernici ut Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primigenio, copiis aquarum propriis irruit, cursu simplici: Iamque adjutus nivibus liquatis & solutis alta divortia riparum abradens Lacum invadit rotundum & vastum, quem Brigantium accola Rhetus appellat; horror squalentium silvarum inaccessum efficit, nisi qua vera in Alamania virtus & sobria vita composuit locum Barbaris, & natura locorum, & cœli inclementia refragante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo verticibus amnis irrumpens & undarum quietem permeans, mediam velut funali libramento intersecat, & tanquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris. Quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido cursu movetur, nec limosa sub colluvie tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret adspectus, nulla vi credebatur posse discerni.* Verum hoc esse negat Joachimus Vadianus αὐτόπτης, locorum istorum incola, Commentariis in Melam. Flumina vero Helvetiam rigantia sunt *Rhenus*, *Rhodanus*, *Adua*, *Ticinus*, *Limagus*, *Byrsa*, *Langarus*, *Sara*, *Taurus* vulgo *Dur*, *Aenus*, *Arola*, aliaque permulta. *Flumina.* Montes hic enumerare vix opus est, cum notiores sint per Orbem Rhetici montes quam ut quisquam eorum nomina desideret. Verum ne hic quoque defuisse videar, prodam saltem aliquot. *Montes.* Summæ Alpes nunc *Gothardi Mons* dicitur, hunc sequuntur Peninæ Alpes; apud Salassos *Cottiæ Alpes* & *Silvius* mons sunt. Dein Montes S. *Bernardi* major & minor. *Graiæ Alpes* Lepontiorum sunt: *Adulas Mons* Germanis *der Vogel*, Misaucos attingit. *Iuliæ alpes* ac *Permurna* mons in Engadinorum ora sunt. Hinc *Valarius* & *Brantius* montes, apud Ven dones: *Rhetico*, mons in Rhucantiis est. *Iurassus* mons, Lemano imminet Lacui. *Abnobæ* montes in Tulingorum finibus sunt. Atque hæc sunt hujus tractus famosissima juga. Sed de Alpibus fusius in Italia. Silvæ sunt innumeræ, singulæ Hercyniæ portiones sunt, cujus hic caput est, quamvis varia sibi hinc inde adsciscat nomina, utpote *Silva Brigantina*, *Rhynvvaldt*, *Bonvvaldt*, ac nonnulla alia.

DE Helvetia generatim dixi, sequuntur Partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphicè delineatis exhibet. In prima, Provinciæ duæ, eæ quæ vernaculè *Zurichgovv* & *Basiliensis*; in secunda *VVislispurgergovv*; & in tertia *Argovv* proponitur, quarum descriptiones unà cum Lacus Lemani Chorographia, ordine dabo. Ad priorem Provinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, ea *Zurichgovv* vernaculè, *Tigurinus pagus* Cæsari dicitur.

Regio.

Soli fertilitas.

Solum hujus tractus & potissimũ per circuitum *Tiguri* civitatis primariæ est valde fœcundum, feraxque vini & frumenti plurimi. Vinum tamen plerumque est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam pervenire maturitatem. Maturescit autem vinum, seu potius mitescit à sua austeritate post aliquot annos in penu conservatum. Vrbs hujus Provinciæ primaria latinis *Tigurum*, proximis aliquot seculis *Thuregum*, dicta, vernaculè *Zurich*. Vetustissima est urbs, sita loco amœno ad exitum Lacus magni qui hic desinit, excluditque amnem *Lindmagum* vulgo *Limmat* dictum, quem haud procul à Glarona recipit, & dividit urbem in duas civitates, majorem & minorem, quę tamen tribus conjungitur amœnis pontibus, in quibus frequentes civium fiunt deambulationes. Forum habet frumentarium amplissimum, in quo ingens frumenti vis hebdomadatim divenditur. Incredibilem piscium copiam Lacus Tigurinus huic Vrbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subvectioni idoneus. Etsi autem Tigurum quinto demum loco Helvetico fœderi accesserit, nihilo tamen minus propter Vrbis celebritatem & potentiam princeps locus omnium consensu illi datus est, quem hodie quoque aucto fœdere retinet in Comitiis, Legationibus, aliisque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit: *Conradum Pellicanum* linguæ Hebreæ, Chaldeæ & Thalmudicæ peritissimũ: *Theodorum Bibliandrum*: *Conradum Gesnerum* Polyhistora illum θαυμασιώτατον ac multos alios egregios viros.

Vrbs Tigurum.

Tigurinus pagus habet extra urbem Præfecturas *Majores* & *Minores*. *Majores* sunt IX: *Kyburg* Comitatus: *Groeningensis* Præfectura: *Audelfingen*: *Grifensee*: *Eglisovv*: *libera Provincia*: *Regensperg*: *Vadisvillana*, *VVadischvvyl*: *Lauffa* ad cataractas Rheni, *Lauffen*. *Minores* XXII. *Vitodurum*, *VVinterhur* & *Steina* oppida Tigurinis parent, proprios tamen Magistratus habent, sed Tigurinorum edictis tenentur & in bello illis militant, propriis tamẽ signis utentes. Adcensetur huic Provinciæ Tugium pagus, *Tugium*, vulgo *Zug*, oppidum, ejusdemque nominis Regio, versus Septentrionem, Suitiam vicinitate attingens in pede pascui, & vitibus consiti Montis: lacui piscoso adjacet, cui à Civitate nomen *Lacus Tuginus*, qui Meridiem versus ad Artense oppidum extenditur. Agrum compascuum, vini frumentique feracem habet. Ejus cultores *Tugini*, Straboni verò lib. VII *Toygeni* dicuntur, qui cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanis se opposuere. Consulendi Plutarchus in vita Marii, & Eutropius lib. V. Paruit Tugiũ aliquando nobilibus, postea in Austriorum potestatem pervenit: hi, bello Helvetico, perpetuo pręsidia illic aluere, quę Suitios & Tigurinos infestabant. Itaque anno MCCCLII Tigurini cum quatuor aliis pagis expeditionem adversus Tugiũ suscepere. Præsidiarii, munitionibus oppidi diffidentes, ante adventum Helvetiorum id deseruere: Cives tamen, qui fidem Austrio servare vellent, obsidionem per dies XV sustinuerunt. Tandẽ deditionem fecere,

Tugium Pagus. Situs.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

ZURICHOU
Miliare Helveticum com
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
SVEVIAE PARS
RAVRACI die Baseler
ZVRICHGOW
ARGOW
Turgouiae pars
Basel
Zurich
Schaffhausen
Winterthur
Lucerna
Zug
Zuger see
Zurich see
Ober see
Costentz
Waldshut
Baden
Bremgarten
Lentzburg
Arburg
Olten
Liechstall
Rhinfelden
Lauffenberg
Seckingen
Klingnaw
Keyserstül
Eglisow
Bulach
Kyburg
Frouwenfeld
Rapperschwyl
Sempach
Surfee

fecere, & Helvetiis sacramentum dixerunt, hac conditione: si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Helvetico sacramento liberi, in ejus obedientiam redire possent. Cum autem vidissent sibi nullam in Austrio spem esse, Helvetico fœderi se junxerunt. *Tugium* Pagus II habet partes, & in illis Conventus IV, ex quolibet autem Conventu IX eliguntur Senatores qui regioni consulant. Oppidum ipsum duorum Conventuum loco censetur. Ager vicinus tres Conventus habet, *Montanum*, *Vallem Egeriam*, sive *Aquas Regias*, *Baram parochiam*. Imperant autem *Tugini* Oppidani per Præfectos in Vrbe commorantes his locis: *Cham* oppido, *Andreæ* vico, *Hunelbergo*, *VVachevillæ*, *Steinhuse* pago, *S. VVolfgango*. Hæc de priore hujus Tabulæ Provincia, sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta urbe Basilea sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen à Sequanis deductum esse haud obscura est conjectura, quam etiam *Rhenanus* approbat, rerum Germanicarum libro tertio. Agrum habet vini optimi, frumentique feracissimum: ut etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius Incolæ. Sunt & pecorum pascua lætissima. Hanc Regionem olim, Scudo teste, *Raurici*, Ptolemæo; Cæsari *Rauraci* insederunt, quos refert, Helvetiorum exemplo, omnia sua oppida vicosque, & quicquid ædificiorum habebant, exussisse. *Basilea* inclyta urbs hodie Regionis Caput. Hanc nonnulli *Basileam* dictam à Basilisco hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alii à *Basilena* Iuliani Imperatoris matre. Rhenanus à trajectu, quem lingua Romanensis, hoc est Gallica *Passum* vocat, ut sit dicta *Basilea*, quasi *Paßilea*. Et addit; trajectum hoc loco fuisse verisimile esse, etiam dum stante Augusta, quod hic propter vallem per quam torrens à Byrsa ductus fluit, ripa sit humilior, & ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam autem abrupta. Hanc tamen conjecturam *Munsterus* rejicit, authoritate Marcellini, qui Civitatem illam Græca voce Βασιλείαν, id est, *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* Civitatem. Alluitur hæc urbs Rheno, qui eam pæne mediam dividit, nisi quod ponte unitur. Habet Vrbs ipsa commoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures sunt navigationes magnisque potest adiri oneribus. Passa est ante annos ducentos multos & graves terræ motus. Sed rursum est instaurata, & anno MCCCCLX à Pio Pontifice Academia ornata, quæ omnibus ab eodem donata privilegiis, juribus & immunitatibus, quibus fruuntur Academiæ Bononiensis, Coloniensis, Heidelbergensis, Erdfordiensis, Lipsensis & Viennēsis. Præfecturas habet *Basilea* quę sunt; *Farensperg* arx; *Rinfeld* in edito monte sita; *VVallenburg* oppidum: *Homburgum*: *Munchenstein*: *Ramstein*. *Toggius* Comitatus ubi *Togvvyl* opinor est, subest Abbati S. Galli, cum Toggiani cives sint Suitiorum & Glaronensium: *Rappersvvijl* Comitatus: *Straesberg* Comitatus opinor, ubi *Straesberg* corruptè scriptum existimo: *Kilchberg* Baronatus. Reliqua Tugini Pagi & Tigurini habes in Tabula Argovv. Abbatiæ Imperii in hac Tabula, quæ neque in Suevico Circulo, neque in Germania Vniversali monstrantur, sunt *Reichenovv*, *Schaffhusen*, *Kreutzlinge*, *Pfeffers*, *Pfefficon* opinor. Fluminibus hæc regio rivulisq; rigatur pluribus, quos omnes tandē Rhenus recipit. Inter hos *Rhenus*, *Byrsa* & *VViesa*. *Byrsa* ex Iura monte per multas convalles Basileam usque devolvitur, plurima secum deferens ligna & lignorum rates. *VViesa* vero flu. ab opposita parte à Nigra Silva segregatur, adferunturq; per eum plurimę trabes ædificiis

Provincia Basiliensis.

Soli fertilitas.

Vrbs Basilea.

Flumina.

ædificiis aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inservit officinis. Nam serrantur ejus officio molâ versatili arbores in asseres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia instrumenta, ducuntur in bracteas ferreæ massæ, multisque aliis conducit usibus, præter id quod habet nobiles pisces, præsertim trutas. Et quamquam minor est opposito fluvio Byrsâ, est tamē eo piscosior, pluribusque inservit officinis, etiamsi Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria molitoribus, & chartariis, qui aliquot insignes habent officinas juxta hunc fluvium aut potius juxta rivulum ab eo segregatum & ad Mœnia usque majoris Basileę facto alveo deductū. Sunt & hic *Tolderus, Largus*, aliique fluvii. Sed de his satis. Restat ut de administratione Reipublicæ harū Provinciarum paucula subjiciamus. Ex Tribubus omnes qui publicis consiliis intersunt, pari numero è singulis deliguntur, tam Tiguri quam Basileæ. Sunt autem præcipuæ autoritatis duo publica Consilia in hisce urbibus: Majus quando plures nomine totius plebis conveniunt, & id plerumque tantum in gravioribus negotiis, & quæ ad totam Rempublicam pertinent convocatur: Minus quod quotidie Rempublicam administrat, & civium controversias cognoscit. Ac Tiguri majus Consilium est CC hominum, Basileæ CCXLIV. Minus consilium Tiguri L hominibus constat, Basileæ LXIV. Etenim è singulis Tribubus duodeni in majus Consilium assumuntur, nisi quod Tiguri è Nobilium societate XIIX deliguntur. In minus Consilium Tiguri singulæ Tribus dant ternos homines, quaternos Basileæ: his accedunt duo Consules in singulis urbibus publici Consilii capita; Basileæ præterea totidem Tribuni, quos una cum Consulibus Capita nominant: præterea Tiguri Nobilium societas senos in minus Consilium mittit, cum aliæ Tribus tantum ternos dent, & adhuc sex alii liberis suffragiis cooptantur, ex quibuscumque Tribubus magistratui visum fuerit. Minus Consilium dividitur in vetus & novum: veterem Senatum eos nominant, qui per medium annum munere suo defuncti sunt: hi etsi quoque convocantur cū Senatus habetur, non tamen semper vocantur, & sunt quædam quæ novus Senatus tantum transigit. Basileæ etiam Majus Consilium simili modo dividitur, atque è duodecim viris Tribuum sex novo & totidem veteri Senatui accensentur. Convenit autem Minus Consilium plerumque ter, nonnumquam etiam quater singulis septimanis. Vtrique Senatui præest Consul, quem *Bürgermeister*, hoc est Civium Magistrum vernacule nominare solent: hunc Majus Consilium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tribuni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Zunfftmeister* vocant; horum tres sunt Tiguri, duo tantum Basileæ, qui una cum duobus Consulibus quatuor urbis Capita nominantur. Sed hęc sufficient. Plura qui petet, *Iosiam Simlerum* adeat copiose ac docte de his disserentem, ex quo hæc desumpsimus.

Ratio gubernandi.

Regio. SEQVITVR apud authorem *Pagus Aventicus*: vulgo *VVislispurgergovv*. Nomen habet ab oppido *VVislispurg*, quod olim tempore Julii Cæsaris Helvetiorum caput erat, & *Aventicum* dicebatur. Regio comprehensa est intra Sabaudię limites, etiamsi pareat Bernatibus & Friburgensibus, sicut & terra ex opposito & ultra Lacũ Bielensem, sive Neoburgensem sita. Satis ferax est vini & frumenti. Cæterum in hac Tabula totus fere *Bernatum pagus* continetur, & *Friburgi*. Prioris urbs primaria *Berna*. Hæc si annos numeres non admodũ vetus est, si situm & cultum, si mores & civilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutem respicias, nulli urbium cedit. De cujus constructione sic legimus. Urbes. *Berchtoldus* Zeringiæ Dux IV hujus nominis, construxit suo tempore duo Friburga, id est libera Castella, unum scilicet in Brisgoia, & alterum in Uchtlandia. Et quo sui subditi, firmiorem & tutiorẽ in Uchtlandia haberent mansionem, deliberavit aliam exstruere Civitatem juxta arcem suam, quæ *Nideck* appellabatur, in Peninsula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc silva quercina occupabat. Quodã autẽ tempore quum idem Berchtoldus venationi intenderet, dicebat suis: Civitatem quam in hoc oportuno loco condere deliberavimus, nominari volumus vocabulo bestię, quę nobis primum occurrerit captaq; fuerit. Ceperunt autẽ ursum, quem Germani *Bern* vocant. Cumque eo loco, ut diximus, plurimæ crescerent quercus, quo Civitas erat condẽda, omnes fere arbores illæ pro domorũ structura insumtæ fuere. Vnde & operarii vulgo dicebant quũ resecarent arbores: *Holtz laß dich hauvven gern: die Statt muß heyssen Bern*: i. *Arbores sinite ut secemini libenter: Quoniam Civitas ista vocabitur Bern.* Est autem hujus Civitatis situs veluti in peninsula, quam facit *Arola* fluvius navigabilis. Nam ad Meridiem Vrbis fluit amnis ille in demisso loco ab Occasu in Ortum, ac tunc reflexus petit Occasum ad jactum bombardę, quanta scilicet est longitudo Civitatis, sicq; amnis est Civitati loco fossę aquâ inundantis, nisi quod ab Occasu ad jactum balistæ fundus Civitatis cohæret continenti, qui isthmus si perfoderetur haberet Berna formam insulę. Est autem à Meridie & à Septentrione valde profundus prospectus in subjectã decurrentẽ aquam; ab Ortu lenis est ascensus in summitatẽ Civitatis. Adjacens solũ omnium rerũ est ferax, præterquam vini, quod haud procul Bernates ex sua terra petunt optimum. Crescit etiam ab uno latere civitatis vinum, sed neque celebre neq; multum. Cæterũ Berchtoldus IV hujus urbis conditor obiit, antequã civitati colophonẽ imponeret, ejus operis consummationẽ relinquẽs filio Berchtoldo V, & ultimo Duci Zeringensi. Hic ex uxore filia Comitis de Kyburg duos filios genuit, quos Nobiles regionis veneno extingui curaverunt, ob id potissimũ quod arbitrabãtur Berchtoldũ odio & ęmulatione ędificiũ Civitatis consummasse, quo eos sub jugo servitutis continere posset. Præfecturas Berna sub se habet tam Germanicas, quã Gallicas, inter quas *Lausanna* civitas Episcopalis. Situm habet mirabilem; occupat enim duos oppositos colles & intermediam vallẽ. Cathedralis ecclesia & Canonicorũ ædes tenent collem septentrionalem, & ex opposito colle meridiano patet descensus magnus ad lacum usque. Forensis verò locus est in convalle. A morte Caroli ducis Burgũdiæ, redemta à Principibus Sabaudiæ Lausanna,

Das WIFLISPVR GERGOV

Miliare Helveticum Commune

Burgundiæ pars

Septentrio

Meridies

Occidens

Oriens

Lac Neocomensis

Lemanus Lacus

Pais de Gavot

Thuner Zee

ſanna. Cives Lauſannenſes interim ſingulari familiaritate fuerunt juncti Bernatibus, uſque ad annum MDXXXVI, quo Lauſanna cum omni circumjacente Regione ad dominium Bernatium pervenit. At cives fruuntur interim omnibus ſuis privilegiis & juribus. Reliquę ſunt, *Germanicæ* quidem XXXI, quarum IV Suburbanæ, quibus totidem Vrbis ſigniferi præſunt, & ſub eorum ſignis, ſingulæ Pręfecturę in bellum proficiſcuntur. *Haſelia Vallis, Haſli: Vnderſea* oppidum *Vnderſeuvven: Simmia Vallis ſuperior: Simmia Vallis inferior; Frutingen, Sana, Aelen, Thun, Louppen: Signovv, Drachſelvvald, Emmæ Fluvii Vallis, Brandis, Sicomiſvvald, Burgdorff, Biereneck, Landshuot, Arberg, Nidovv, Erlach, Bippium, VVangen, Arvvangen, Arburg: Biberſteyn: Schenckenberg: Lentzburg.* Item III libera oppida in Pago Verbigeno Bernenſium Imperium agnoſcunt: *Zoffingen, Aravv* & *Bruck.* Item Cœnobiorum Præfecturæ IX, quarum VI Civilem quoque Iuriſdictionem habent. *Gallicæ* IIX, quæ ſunt, *Aventicum VViſliſpurg, Minnidunum Mouilden, Yverdon, Morges, Novidunum Nyon, Oron, Zilia* cum *Vibiſco* ſeu *Vivey:* item tres Cœnobiorum Præfecturæ. Ad alteram hujus Tabulæ partem tranſeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes à Mercatore recenſentur: quæ ſunt *Morten, Schvvartzenburg, Granſon, Chalan* ſive *Scherlin.* his Bernates & Friburgenſes alternatim per quinquennium Præfectos conſtituunt, ſic ut Præfecto ex una urbe conſtituto, provocationes ad alteram fiant, & ab eadem rationes Præfecti examinentur. *Friburgum* oppidum apud Nicitones ſitum in Vchtlandia ad Sanam fluvium, à Berchtoldo IV Zeringenſium Duce paucis ante Bernam annis conditum. Regnante ſiquidem Lothario anno Domini MCXXVII *Guilelmus* Vchtlandiæ Comes mortuus eſt, ut Nauclerus ſcribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Vchtlandia Conrado Zeringenſi Principi committitur. Quo mortuo anno MCLII, ſucceſſit ei filius ejus Dux *Berchtoldus* Zeringenſis ejus nominis IV. Is utriuſque *Friburgi, Briſgojæ* & *Vchtlandiæ* fundamenta poſuit, ut ſupra quoque diximus, anno poſt Chriſtum natum MCLII, non ſine privilegiorum ampliſſimorum donatione. Quemadmodum & ſubſequentes ex ordine Imperatores, utrumq; oppidum non minore favore proſequuti ſunt, quam ſi Imperii membra eſſent. Anno deinde Domini MCCXIIX *Berchtoldo* V Zeringenſium Duce è vivis ſublato, Friburgum Vchtlandiæ privilegiis omnibus illæſis ad *Comites Kiburgenſes* devenit. Anno vero Chriſti MCCLX *Eberhardus Comes Habſburgenſis* iſtius Vrbis habenas tenuit. Is anno Salutis MCCLXX Regi Rudolpho ab Habsburg peringenti pecunia ſuum in hanc Vrbem jus vendidit. Hinc Æneas Sylvius, Friburgum nobilem Auſtriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæſi, non ſine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Auſtrię domo redemerunt. Itaque hoc tempore Helvetici juris eſt. Ejuſcemodi in Friburgenſi muro epitaphium invenitur:

Dum bis ſexcentis ter ſenis jungitur annus,
In Friburg moritur, Berchtoldus Dux Alemannus.

Oppidum ipſum mirabilem ſitum obtinet, partim enim monti præcipitibus petris ſuffulto impoſitum eſt, partim jacet in valle acclivis montibus clauſa, circumfluitque montem in imo per deſidentem civitatẽ amnis *Sana* mediocris magnitudinis. Prætorium ſitum eſt in præcipiti rupe; ubi olim Arx fuit, à qua temporum ſucceſſu

succeſſu crevit Civitas ipſa, ſupra & infra. Oppoſiti montes ſuſtentant mœnia, tametſi in Orientali Monte nullæ fere domus, præter munitiones exiſtant. Quocumque pergis in Civitate, eſt tibi, vel aſcendendum vel deſcendēdum. Ager ejus profert omnia neceſſaria præter vinum, quo non niſi importato utitur. Et hæc de hujus Tractus Civitatibus: nunc nonnulla de administratione Reipublicæ harum urbium addamus. Genus Reipublicæ eſt in his, quale in iis urbibus Helvetiæ, quæ non ſunt diſtributæ in certas tribus ex quibus Magiſtratus pari numero deliguntur. In his autem urbibus ſummum Magiſtratum & caput publici conſilii vocant *ein Schuldtheſſen*. Vox hæc Germanica in Longobardorum legibus uſurpatur, & *Schuldhais* ſcribitur: videtur autem etymon vocis eſſe à debito, id enim *Schuld*, & jubendo, quod videlicet *Schuldhais* debitoribus imperet ut creditoribus ſuis ſatisfaciant. Iſte in hiſce urbibus ſummam auctoritatem & potentiam obtinet. Conſilia hic publica etiam duo ſunt, Majus & Minus.

Ratio gubernandi.

Majus conſilium Bernæ ſicut & Tiguri nomen habet ducentorum, quamvis plures ſint ducentis. Minus vero conſilium Bernæ eſt hominum XXVI. Senatus eligendi ratio hæc Bernæ ſervatur: Quatuor urbis ſigniferi ex omni Civium numero viros XVI expertæ fidei & virtutis ſibi adjungunt: atque hi XX viri una cum Conſule majorem Senatum deligunt: ac poſtea etiam minorem. Conſules quorum præcipua dignitas eſt, ab utroque Conſilio communibus ſuffragiis eliguntur. Friburgi itidem majus Conſilium CC hominum, minus XXIV. Adminiſtrantur autem à minore Senatu res urbanæ, ac provocationes ſubditorum audiuntur, præterquam ex Præfecturis Sabaudicis poſtremo bello captis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maximique ſunt momenti, ad ducentos ſeu majus Conſilium referuntur. Conſul qui utrique Conſilio præſidet, ab univerſo populo deligitur. Comites in hac parte, *Nuenburg*, *Nudovv*, *Arberg*; & *Balm* Baronatus.

Authore Iacobo Goulartio.

Lacus Lemanus. IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemanus* in confiniis Ducatus Sabaudiæ, Comitatus Burgundiæ, Dominatus Helvetiæ & Episcopatus Valesiæ conspicitur. *Regiones.* Circa Lacum verò nomina Regionum, Præfecturarum, Baronatuum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Urbium, Pagorum, Castellorum & Castrorum leguntur. Sabaudiam incolunt Populi Cisalpini linguæ Gallicæ non imperiti, qui olim *Allobroges* teste Julio Cæsare Commentariorum initio, ab *Allobroge* Galliarum Rege qui florebat anno Mundi circiter 2433, ac postea *Bagaudæ*, teste præstantissimo Antistite Fauchetio, & tandem *Sabaudi* nuncupati sunt, Gallicè *Savoysiens*, Sabaudicè *Savoyards*. Illam Regionem ab anno Domini 1126 Comites, & ab anno Domini 1420 Duces hactenus rexerunt. Eadem Regio fertur à Legione latronum primum diuque culta. Verùm hodie tuta sunt ibi & secura tempore pacis itinera. *Cœli temperies.* De Cœli temperie conqueruntur Incolæ dicentes ut plurimum, ô quam frigus viget! vel, quam æstus ingens est! Et tamen ferè nunquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Æstus verò non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens quam in Inferiori Germania, ubi flumina congelari solent. *Soli fertilitas.* Solum est aratione facile & fertile. Abundat enim uvis, tritico, pisis, rapis, caulibus, faseolis, melonibus, porris, cœpis, fabis & lentibus: nec non hordeo, fœno & avena, atque aliis frugibus. Fructus vulgares hi sunt, nuces, poma, pyra varia, cerasa dulcia & acida, mora nigra & alba, castaneæ & amygdalæ: rariores sunt ficus. Jucunda quoque adest varietas tum cœlestium, tum aquatilium, tum terrestrium animalium. *Animalium varietas.* Uvandalæ Helvetici Lausannam & vicina loca colentes subditi sunt Illustriss. Dominorum Bernensium ditioni, quorum nomine Præfecti per quinquennium magna cum authoritate clavem & clavum Rerumpublicarum tenent. Secundum vetusta Chronica, anno Mundi 2790 Lausannæ fundamenta jecit Arpentinus Herculis Centenarius, à quo derivatum est antiquum ejus nomen *Carpentres*, quod mutatum est cum transferretur in montem Civitatis circa tempora Martini Episcopi Lausannensis, anno Domini 593. *Urbes.* Urbs *Neviduni*, olim *Benevis* vulgo dicta, ante adventum Julii Cæsaris desolata & diruta, Imperatoris Flavii Vespasiani tempore restaurata fuit à quodam ejus Centenario nomine Nyon. *Cossonex* anno Domini 442 structum est. *Albona* vero anno Domini 456 & sequentibus condita. *Geneva*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur moneta alba & nigra satis nota & probata, primùm vocata est *Genevra*, ut nonnulli existimant, quoniam juniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemanus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Paridis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est *Aurelia* ab Aureliano Imperatore, quoniam Restaurator fuit ejusdem civitatis, quæ Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Julio Cæsare seu à Latinis vocata est *Geneva*, & à Poëtis, metri causa *Gebenna*, nec non à Notariis. A Germanis *Genf*. A Gallis *Geneve*, cujus anagramma peraptum est *Vengée*. Etenim multoties ab hostium injuriis & proditorum astutiis cœlitus

Septen 40 trio
Meri 40 dies
Occidens
Oriens
Miliaria Gallica com.
1 2 3
BURGUNDIAE
HELVETII
PARS
Iura
Le Mont
FRANCIÆ PARS
LACUS LEMANNUS nunc
LAC DE GENEVE Helvetis Genffer Zee.
Tanta est Lacus his in partib. profunditas ut comperiri 500. orgyijs à nautis non potuerit.
PAYS DE VAUT
PAYS DE GAVOT
Alpes
Bailliage de Morges
Bailliage de Lausanne
Bailliage de Vevay
Bailliage de Nion
Bailliage de Gex
Bailliage de Thonon
Bailliage de Ternyer
Morges
Lausanne
Cully
Vevay
Rolle
Nion
Copet
Geneva
Thonon
Evian
ALLOBROGES
LE GENEVOIS
SABAUDIÆ
DUCATUS PARS
La Mont Maudite
La Roche
La bonne ville
Le Rhone flu.
Abbaye d'Abondance
LACUS LEMANNUS

litus vindicata est, ac præsertim 12 seu 22 Decembris 1602. *Castellum Morgiarum* anno Domini 1135 ab Imp. Clotario constructum est. *Aquianum*, vulgo *Evian*, à Petro Sabaudiæ Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno 1237. Lacus ille Genevensis ex parte Helvetiæ in longitudinem XVI, ex parte vero Sabaudiæ XII, & in latitudinem IV milliarium sese extendit.

Portus. Portus habet frequentes ad minimum 16. Ex portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo *Rolle*, vinum optimum: ex Portu vero Promontorii, vulgo *Pormentou*, & Neronis, vulgo *Nerny*, magna copia ligni & carbonis Genevam advehitur.

Flumina. *Rhodanus* Lemanum interfluens ab origine sua usque ad introitum Lacus non est patiens navium, neque à ponte Helvetico suburbii Genevensis usque ad proximum oppidum nomine Sessel, quod 7 milliaribus ab urbe distat. Idem fluvius certo loco 5 milliaribus ab urbe distante in barathrum subterraneum labitur.

Montes. *Iurassus* mons tantæ est longitudinis, ut ejus Incolæ à Germanis olim *Longimani* dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur templa Genevæ & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione *Petrapertusa*, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit: item *Castellum Puellæ*, seu *Virginis*, à Julio Cæsare conditum: item *S. Claudi oppidum*, quod à Claudis è longinquo nomine religionis invisitur: item Fons Niveus æstivo tempore: item Puteus naturalis instar theatri latus, instar templi mediocris altus, & instar antri obscurus, perpetua nive & glacie ac fortè crystallo plenus. Non procul à lacu Lemano ex parte Sabaudiæ conspiciuntur montes media æstate nive cooperti. Est quidam mons uno milliari ab urbe Genevâ distans, quem nonnulli non sine horrore conscendunt per gradus arte plus quam humana è rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem à conspectu horrendi præcipitii regressi sunt. Est alius mons non procul ab Aquilæ oppido versus Valesiam, de cujus stupendo casu & effectu legatur Historia in Historiis memorabilibus nostri temporis capite Terræmotuum, nuper Gallicè in lucem editis, Lutetiæ Parisiorum. *Mons S. Sergii* fertilissimus est: inter cæteros Chablasii sunt, inter quos alter etiã fertilis. Cæteri nihil nisi ligna seu arbuscula ferunt cum pascuis vaccarum, quæ in planitie montium æstivo tempore saginantur, & lac uberè reddunt. Cæterum quis enumeret casus & res memorabiles in iis tempore belli gestas? Quantum & quam formidabile præcipitium montis Mustruacensis, in quod singulis annis multi equi onusti ac nonnulli Mercatores præcipites ruunt? De rupibus instar dentium aut ensium acutis acutiori stilo est scribendum aut silendum. De radicibus Aquianensium montium notum est eas ignotas esse, propter altitudinem lacus, è cujus imo originem trahunt.

Silvæ. Silvarum maxima pars pauperibus & divitibus castaneas suppeditat, porcis & suibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra.

Opera publica. In his locis nullæ aut paucæ sunt ædiculæ Sanctorum reliquiis venerabiles, propter exulatam Idololatriam. Supersunt quidem templa sumtu & artificio magnifica, inprimis Lausannense marmore nigrescens interius, nec non Genevense perantiquum albo ferro refulgens, semel atque iterum fulmine ictum, ita ut crux plumbea combusta sit & turris alta demissa; quæ ante Caroli Magni adventum exstabat. Adde templum Viviacense inter vineas extra urbis mœnia locatum, & Morgiense nuper adornatum. Sed ibi simulacra

Profana. sacra deleta sunt. Non deest Genevæ *Orphanotrophium* nec *Nosocomium*: sed utrumque includitur *Xenodochio*; in quo habitat Catechista & Pædagogus in consolatione ægrorum & precibus vigilans, quod etiam proprium Medicum & Pharmacopolam habet. Curia municipalis Genevensis in qua quotidie viginti quinque prudentes & pii Senatores Reipublicæ causa conveniunt, in qua etiam membranæ scriptæ cum codicibus asservantur, noctu à Civibus ipsis custoditur. Ex una parte Portæ collocata est Sedes Judicii, vulgo *Tribunal*, magnifica. Ex altera parte Portæ prostat monumentum notatu dignissimum de tempore, occasione & mediis renovati status. Armamentarium egregiè instructum prope curiam ostenditur. In eadem Civitate multa sunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ sunt & fuerunt in hac Regione, quarum una *S. Catharina* dicta, in qua reposita erant instrumenta bellica ad obsidionem Genevæ parata & illuc adducta an. 1590. Capta est à Rege Henrico quarto ejusque jussu diruta, anno Domini 1601. Altera quæ oportunè in oppositum ab ipsis Genevensibus erecta erat, pacis & parcimoniæ causa in chaos redacta est. Tertia vulgo *Ripaille* dicta, auxilio Gallicarum cohortium in potestatem Genevensium venit anno 1589 & desolata est, ut & quarta, quæ erat Versovii quum ab iisdem Genevensibus capta est. Nonnullæ ibi sunt turres affabrè & ingeniosè erectæ, inter quas una dicitur *Turris Magistra*, quæ Genevam ex parte Lacus & Sabaudiæ defendit: alia dicitur *Turris Insulæ*, vel *Cæsaris*, quæ in alta Insula sita est ad defensionem Pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore constructa est. Statuta & Leges Reipublicæ Collegiique Genevensis leguntur in libro impresso. Magnus est in his locis nobilium familiarum numerus. Quod attinet viros ingenio & artium scientiarumve professione celebres, non pauci sunt qui suis scriptis Theologicis & Philosophicis claruere: *Celebres viri.* Petrus Viretus Verbigenensis, Guilielmus Farellus, Ioannes Calvinus, Antonius Sadeel, Petrus Cevalerius, Nicolaus Colladonus, Cornelius Bertramus, Alberius, Alizetus, Sequierius, Bucanus, qui omnes superiori seculo Genevæ, Lausannæ, Morgiis & Albonæ Pastorum atq; Professorum munera diligentissimè diuq; obierunt, quibus successere in scribendo clari Theodorus Beza Veselius, Simon Goulartius Silvanectinus, Antonius Fajus, Ioannes Iacomotus Pastores, Iacobus Lectius Senator, Ioanes Deodatus Genevensis, linguæ & Theologiæ sacræ Professor, Isaacus Casaubonus Regius linguæ Græcæ Professor, & Gasparus Laurentius ejusdem linguæ Professor. Cæterum *Bibliotheca.* Bibliotheca publica Genevæ multis eximiis manuscriptis ornata est. Lausannensis vero Patrum & aliorũ præstantiss. Theologorum opusculis instructa est. Quod *Mercimonia.* vulgus attinet, à barbarie videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit: peregrè trutas ponderosas, cappones pingues, caseos bonos, aurea fila & setam inter cæteras merces mittit.

ARGOVIA, vulgo *Argoyv*, pars fuit *Regni Transjurensis*, quod quidquid à Jura monte, ad Alpes usque excurrebat, (cui quondam Helvetii, Rauraci & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudiæ Ducatus, ac Uchtlandia, Brisgovia, Suntgovia, Cremerlandia, & Tigurinensis Præfectura sive Helvetiorum hodiernorum pagi tenent) comprehēdebat. Hac autem tabula *Lucerna*, *Vren*, *Svvitz*, *Vndervvald*, *Glarona* pagi pro maxima sui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorum urbs quam Meyerus *Lacocernam* nominat, sita est ad fluvium Rusam qua is effluit ex Lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altissimi montis, quem *Fractum* & *Pilati Montem* vulgo nuncupant. Lacus urbi commodus est, quod hac iter sit in Italiam per Alpes Lepontias, quem *Montem S. Gothardi* hodie nominant; hinc merces ad Alpes subvehuntur, indeque in Italiam clitellariis jumentis, & vicissim Italicę merces per Lacum & Rusam fluvium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem Lucernates, majorem ferè commoditatem ex Lacu, quam ex adjacente solo, tametsi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Urbs est satis amœna & elegans, dignitate ac opibus permultis, commune Emporium Suitensium, Vranorum & Transilvanorum. Origo urbis incerta est: utrinque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt Civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Nomen accepisse videtur à Lucerna quæ forte illic in usum navigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inserviisse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur à fluctibus *VVellenberga* dicta: *Pharos* antiqui turres hujus generis appellarunt. Tradunt Annales domestici Lucernates Carolo Magno adversus Saracenos militasse, & ab eo cum privilegia quædam consequutos, tum Cornuum usum, quibus adhuc classicum tempore belli canunt. Penes Canonicorum Collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis ex donatione Pipini Regis pervenit. Tum *Albertus Austrius* Imperator, Lucernam à Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum Imperio, gravibus oneribus pressi, pacis & libertatis amore anno MCCCXXIII fœderi nomen subscripsere. Præfecturæ Lucernatum quæ à Mercatore recensentur, duæ sunt, in quibus Præfecti ibidem loci habitant, *VVikensis*, *VViken*, opinor: & *Sempach*. Sed Præfectus hujus nullum jus in oppidum habet, tantum Lacui & piscationi præest. Reliquas administrant Senatores in urbe manentes, quæ sunt: *VVillisovv*, *Entlibuchia Vallis*; *Rotenburg*, forte *Rott*, aut locus aliquis illi proximus: *Habspurg*: *Berona* cum vicino agro *Chelamt*, id est *Michaelis Præfectura*, dicto; *Merischvvanden*; *VVaggis*; *Ebicona*; *Horba*; *Krientz*; item II urbes *Sursejum* & *Sempachium* in clientela sunt Lucernatum: habent tamen proprium consilium, quod causas tam civiles, quam criminales judicat: sed princeps Consilii Sursei *Schulthes* dictus, jusjurandum dat Lucernatibus, Sempachii verò à Senatu Lucernate deligitur, attamen ex civium Sempachianorum numero. Sequuntur *Pagi*, *Vriorum*, *Vraniorum* sive *Vraniæ*. Hujus incolas tempore Julii Cæsaris, appellarunt Romani *Tauriscos*, & nomen *Vri* quo hodie nuncupantur, putatur originem duxisse ab *Vranis*, quos veteres

Lucerna urbs. *Imperium majorum.* *Vriorum pagus.*

Tauriscos

ARGOW.
Miliare Helveticum comm.
Septent.
Meridi.
Occidens
Oriens
Lucerner see.
Thuner see
Brientzer see
Zuger see
Zurich see
Ober See
Der Walen see
Der Vier Waldstetten see
AR GOW
ZVRICH GOW
Rhenus anterior flu.
Vorder Rhin flu.
Gothart m.
ober Wallis
Bern
Lucern
Altdorff
Glarus
Schwanden
Brunnen
Zug
Cham
Sursee
Sempach
Hochdorf
Burgdorf
Kilchberg
Brandis
Thun
Wimmis
Spiez
Frutingen
Adelboden
Interlappen
Brientz
Lungern
Sarnen
Stantz
Engelberg
Vrseren
Spital
Hospital
Munster
Goms
Lax
Naters
Glyss
Leugerbad
S. Stephan
Medels
Desernitz
Walterpurg
Silenen
Schechental

Tauriscos nominaverunt, sicut & in hunc usque diem *Siebentalenses* tauros vocant *Vros* more veterum Germanorum. Deinde & Regio ista habet nigrum tauri caput, in campo croceo, quo pro insignibus utitur. *Vriorum* Pagus in x partes, sive communitates dividitur, quas ipsi vocant *Gnossaminen*, quasi dicas participationes, quod soli ex his electi Senatores omnium munerum participes sint, & ad annuos conventus vocentur. *Suitiorum*, sive *Suitiæ*. *Suitia* sive *Suicia*, oppidum universæ Helvetiæ nomẽ communicat. nam ab iis primum ædificatum est, qui novis quærendis sedibus ex Sueciæ regno huc profugerant. Ex tribus pagis est unus, qui contra Nobilium insolentiam fœdere conjuncti fuerunt; robustos, belloque potentes homines edit, qui frequenter hostibus incusserunt terrorẽ. Ex iis rebus, quæ terra compascua ex se fundit, fere omnes vitam sustentant. Ab hoc oppido sive pago, exteri Helvetios *Suitzeros* vocant, vel quod primo pro libertate in ipsorum agro pugnatum sit: vel quia diutissimè cum Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austriorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, ut celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen, ad omnes fœderatos dimanavit: vel denique quod initium federationis fecerint Uri, Silvani, Suitenses, in horum oppido. *Suitiorum* Regio divisa est in partes VI, quas *Quartas* vocant, veteris divisionis nomen, in recentiori & senaria retinentes. Et *Inferioris Silvaniæ* quæ vulgo dicitur *Vndervvaldia*. Hic liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Suitiæ & Uraniæ junctus, anno Domini MCCCXV. Naturali Alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna pecoribus alendis perquam idonea, unde magnas opes Silvaniæ incolæ percipiunt. Cæterùm Uri, Suitenses, Silvani seu Undervvaldenses, etsi monasticarum familiarum Abbatibus certis pactionibus subditi erant, tamen sua quadam libertate gaudentes Præfectos accipiebant ab Imperio, quos *Voigtos* appellant, fortasse Græco nomine, prorsus ut olim Præfecturæ Romanorum. Horum idem munus erat, quod in his terris *Burggraviorum*. Penes illos enim summa judiciorum publicorum, & vitæ necisque potestas erat. Formam gubernationis reliquam mansisse ex antiqua Romanorum Monarchia conjicio, in qua Præfecturæ suis non vivebant legibus, neque ex suorum numero creabant Magistratus, sed hos à Senatu aut Monarchis accipiebant. Cæterum *Vndervvaldia* Pagus in 2 Conventus distributus est, per Silvam *Kernvvald*, *Superiorem* videlicet & *inferiorem*, tota Regione Underwaldiæ nomine nihilominus comprehensa. Superest *Glarona* vulgo *Glaris*, Helvetici fœderis vallis, ac Regio juxta Limagum fluvium non admodum ampla, longitudine III milliariorum Germanicorum, nomen habens à præcipuo totius regionis vico, cincta tribus partibus altissimis Alpibus; à Meridie & Oriente Rhetos, ab Occasu Urios & Suitios attingit, à Septentrione castra Rhetica dictam regionem, qua Limagus vallem egreditur. Hujus regionis jurisdictio, una cum quibusdam proventibus, fuit tempore S. Fridolini per Comitem quendam donata monasterio Seckingensi, tempore scilicet Clodovei primi Francorum Christiani Regis, nempe anno Domini IↃ, qui primus Francorum Rex fuit, qui in Rhetia, Alemannia, & Helvetia imperavit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam libertatem, & propriam jurisdictionem, adjunxitque se fœderi Helvetico, anno Domini MCCCLII. Vivunt incolæ

Suitiorũ pagus.

Vndervvaldiæ pagus.

Glarona.

Imperium majorum.

colæ lacte, caseo, butyro, & carnibus. Ibi inter angustias montium nulli, aut pauci feruntur agri, raræ plantantur vites. Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & frumentum aliunde invehuntur. Pisces Lacus subministrant, aves carnesque ferinas Montes silvosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Glareanus & Ægidius Yscudus, doctissimi Viri, ortu nobilitarunt. His accensentur *Hamburg Comitatus*, *Humberg Baronatus* & *Ringenberg*. Est autem *Glarona* in XV partes distributa, quas vocant *Tagvvan*. Imperat Werdenbergen Comitatui, quem emerunt anno 1517. Cum Suitiis alternatim Præfectos mittunt Vzenacum, Visnac, & in Castra Rhetica Wesom. Sed hæc hactenus, nunc generalia quædam de hac Helvetiæ parte subjungamus, inter quæ Lacus primum sese offerunt, inter

Lacus. quos miraculi caussa memorandus *Lacus Pilati* cognomine, qui in Monte, quem *Fractum* vocant, haud procul Lucerna, pæne in summo montis jugo paludinoso solitarioque situs, silvis undique circundatur, ne scilicet à quoquam irritetur. Ferunt enim, quæ in eum de industria injiciuntur maximas ciere tempestates, omniaque undis opplere, qui sæpe tentarunt & experti: quæ vero casu incidunt nihil adferre periculi. Locus est visu horrendus; aqua suo alveo inclusa, nec exitum habet, nec flumen in se recipit aliquod, nec nivibus nec pluviis augetur. Vento etiam minimè agitatur, quin semper sibi similis nigras suas tuetur undas, nec fas est peregrinis eum adire locum, ne temere quid

Flumina. injiciant, unde vicina periclitetur regio. Inter flumina vero quibus hæc Helvetiæ portio irrigatur, sunt *Limagus*; hic apud Glaronenses oritur, ac in media ipsorum regione *Serniphium* alterum ex altera valle delapsum amnem accipit. Deinde infra *Vrnas* (duorum vicorum nomen est) supra *Latericium Pontem* (ita vocant) ex Lacu Vesenio acceptâ aquâ, *Marcham* (qui fuit olim Helvetiorum in Rhetos finis, & Helvetii ita *terminum* vocant) ac Castra Rhetorum (& huic loco etiamnum nomen manet *Gastra*) disterminat. Hinc Lacum Tigurinum ingressus, ad ostia ejus Tigurum amplissimam Helvetiorum urbem dividit: mox Aquas, memorabilem in Helvetiis locum propter calidas illic aquas, Græci *Thermas* vocant, delabitur. Deinde haud ita longè Ursæ ac Arolæ miscetur. *Vrsa* sanè, quem fluvium transpositis duabus prioribus literis vulgo *Rusam* vocant, in summis Alpibus, quibus hodie *S. Gothardi* nomen est, oritur, ac recta ad Septentrionem labitur, quum contra *Ticinus* ex eodem jugo per Lepontios in Meridiem, Vrsulam sive Vrsellam primum vallem Rheticã, deinde Vriam Tauriscorum, gentis Gallicæ reliquias, venit, ubi lacui miscetur, qui Vros, Suitios, Silvanos ac Lucerinos, quatuor Silvæ Civitates (nam ita appellant hodie) alluit. Porro deinde Tuginis amnibus susceptis Bremgarten ac Melligen (oppida sunt ditionis Helveticæ) lapsus infra Brugas Arolæ commiscetur. Ad Confluentem autem tria Helvetiorum flumina *Limagus*, *Vrsa* & *Arola* in Rhenum exonerantur. Sed de Helvetia, ejusque partibus quæ dicta sunt hactenus sufficiant, ad Inferiorem Germaniam transeamus.

EAm Galliarum partem quam obtinet Hispaniarũ Rex descripturus, idẽ quem in Francorum Regno constitui, ordo sequendus mihi erit. Primum ergo ea quæ de Inferioris Belgii politico statu mihi in studiosorum gratiam communicavit vir clarissimus D. Dominicus à Burmania accipe, postea Provincias Dominiaque enumerabo & describam.

Politia Belgii sub Burgundionibus.

OMNIS Gallia secundum Iulium Cęsarem divisa est in Belgicam, Celticam & Aquitanicam. Belgicæ mediam forte partem Hispaniarum Rex aliquot jam possidet sæculis: alteram, Picardiam scilicet, Campaniam, Normandiam (quamquam hæ duæ postremę non in totum sub Belgio continentur) & reliquam Belgii partem possident Dux Lotaringæ, Iulię, Clivię, Archiepiscopus Trevirensis, Moguntinensis, Coloniensis, Episcopus Leodiensis & alii. Produxit hæc Belgica, teste Iulio Cæsare, illustriores semper ac fortiores milites quam reliqua Gallia, ita ut non modo illius tempore, verum etiam nostro sęculo omnem belli molem sustinuerit.

Continet autem circiter 320 urbes munitas, & circiter 230 oppida privilegiata, pagos vero plus minus 12000.

Et quanquam tota hæc Belgica propter diversas Imperiales & Regales dignitates, Electoratus, Archiepiscopatus, Episcopatus, coronationem tam Imperatoriæ Majestatis Aquisgrani, quã Regni Franciæ Suessione mire inclarescat, illa tamen pars quæ Regi Catholico semper paruit longè nobilissima est: tum propter ortum ac natalẽ quamplurium Monarcharum, Regũ, Principum, Ducum; tum etiam propter frequentes in ea & opulentissimas urbes, infinita oppida, & innumerabiles pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentiam, eorum divitias, civilitatem, ac animi fortitudinem. Quibus etiam Carolum V Imperatorem motum fuisse ferunt, ut in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas Provincias esse erigendas: verum propter privilegiorum, morum, atque legum in singulis Provinciis diversitatem, tum continuorum bellorum difficultates, quibus opprimebatur, ab instituto revocatum fuisse.

Hæc pars in circuitu habet fere 340 milliaria Flandrica, Italica 1000. Continet urbes clausas 208 & circiter 150 oppida, urbibus propter splendorem & privilegia haud inferiora: pagos vero plus minus 6300 majores: minores autem infinitum numerum fere, sicut & diversa Dominia ac Principatus merum aut mixtum imperium habentia.

De Præside aut Gubernatore totius Belgii.

Eadem in hoc Belgio est administrandæ Reip. ac justitiæ ratio, quæ in Regno Galliæ, eadem Magistratuum nomina, eademque auctoritas Provinciis omnibus. Vnus à rege Catholico semper est generalis cum

summa

ſumma auctoritate Præfectus, qui & Burgundiæ quoque Comitatui pręeſt:neque enim prę multitudine Regnorum ac Provinciarum ipſius eam, ſicut Burgundiæ Duces ſolent, adminiſtrare valet. Quapropter tempore Maximiliani Cæſaris ejuſque filii Philippi, ſummæ rerum præfuit ad tempus Georgius Saxoniæ Dux. Caroli V Imperatoris tempore primum Margareta Auſtriæ, Imperatoris matertera; qua defuncta ſoror dictæ Cæſareæ Majeſtatis Maria Vngariæ Regina ab anno 1531 ad 1555, quo Imperatoria Majeſtas totum Belgium filio Philippo renunciavit, qui ſucceſſive eaſdẽ Provincias demandavit ſuo nomine regendas Emanueli Philiberto Sabaudię Duci Conſobrino, puta ex duabus ſororibus Regis Luſitanię utroque nato, qui à Rege Ducatui ſuo Sabaudiæ reſtitutus Præfecturæ renunciavit, itaque in ejus locum ſurrogata eſt Regis ſoror Margareta Parmę ac Placentię Ducis uxor, cui præter alia cõſueta aſſignata fuere in ſingulos annos 36 millia coronatorum. Hic Pręfectus licet ſummam adeoq; pleniſſimam haberet per totum Belgium auctoritatem, cuncta tamem majora munera ac officia, ut ſunt, Præſidiatus, Cancellariatus Statuum, & omnes leges, decreta & negotia ſub Regis nomine diſtribuuntur, atque emanant. Scire autem hic oportet, antequam de ſingulis conſiliis ſeorſim quid dicamus, olim duo illa conſilia Statuum & Privatum unum tantum apud Principẽ fuiſſe, quod Privatum nuncupabatur: verum excreſcentibus negotiis in duo diverſa id partiri neceſſe fuit.

De Conſilio Statuum.

Conſilium Statuum, ut vocant, quod apud Gubernatorem reſidet, incerto conſtat Conſiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis & negotiorum neceſſitate plures vel pauciores adhibentur. Conſtat verò ex diverſis Provinciarum Belgii Præfectis, nonnulliſque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes ſubinde adhibẽtur. Huic ordini unus præeſt judex ſeu præſes conſilii. Cum hoc conſilio deliberat Belgii ſummus Præſes ſuper rebus Principis & publicis, puta de bello & pace, deq; generali totius patrię regimine. Eodem in deliberationem veniunt, quę ab omni parte adferuntur. Item fœdera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi ſint belli Duces. Item de propugnaculis, munitionibus, proviſionibus armorum, qui demandandi & recipiendi legati, cunctaq; huc referuntur ex conſiliis magis ardua negotia: deniq; ut ſummatim dicamus, quicquid conſervationem ac protectionem totius patriæ intus & foris concernit, in hoc conſilio deliberatur. Solent & extraordinariis & magis arduis negotiis adhiberi quoque omnes Ordinis aurei velleris, & ex aliis gubernatoribus Provinciarum, officiariiſque Regiis nonnulli.

De Conſilio Privato.

Conſilium quod vocant Privatum ſeu Secretum ſimiliter apud Gubernatorem reſidet. Conſtat ordinariè 10 vel 12 Conſiliariis, iiſque Doctoribus aut Licentiatis à Rege vel ejus Locũ tenente electis. Hoc cum diviſum ſit propter multitudinẽ negotiorum à præcedente conſilio Statuum, ſibi reſervavit quicquid ad juſtitiam, jus, & politiam pertinet, & inſpectionem aliorum conſiliorum. Hujus itaq; eſt concedere privilegia, conſenſum, gratiam,

gratiam, veniam, remissiones. Item condere leges, ordinationes, statuta, edictaque, unde & Magistri supplicationum vocantur. Hujus item consilii est cognoscere de limitibus, ac confinibus Provinciarum, deque partibus principalibus dominii, superioritatis & authoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum immatriculatorum. Denique consilium hoc robur est ac conservator Iustitiæ, cæterarumque rerum omnium inspector, quanquam subinde magis ardua consilio Statuum communicet, ac vice versa illud quæ politiam ac Justitiam aliquo modo concernunt cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præsidem.

De Consilio Finantiarum.

In eadem curia residet & aliud Consiliũ, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter præfecti semper fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, unus Thesaurarius, unus Receptor generalis & tres Commissarii docti ac prudentes, cũ duobus Greffiariis aliisque officiariis. Hoc Consilium curam habet bonorum patrimonialium & redituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorum, Cameræ rationalis, Receptorum aliorumque Officiariorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur solvendi quidquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, provisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conservatione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit moderationes ac restrictiones contentas ejus ordinationibus. Breviter totam agit curam Regii Thesauri universi.

De Consilio Cameræ Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilii Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest unus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarii & tres extraordinarii, cum nonnullis aliis officiariis. Reddunt huic rationẽ administrationis pecuniarũ regis omnes Thesaurarii & Receptores Brabantiæ & adhærentis ditionis, item agri Lutzenburgici; recipiuntque omnes hic suas quitantias. Pręter hanc vero Cameram sunt adhuc in Belgio tres aliæ Cameræ rationales, in Flandria scilicet, Hollandia & Geldria, quæ omnes summariè rationem reddere coguntur Finantiarum Consilio tanquam omnium inspectori. Atque hæc sunt Consilia & Magistratus vel Officiarii, qui perpetuo generalem Belgii Præfectum comitantur vel apud eum resident.

De Consiliis Provincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere Provinciis, quod Parlamentum Regium vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariam vocant. Præsunt huic communiter secundum diversa loca vel 12 vel 16 vel 18 Consiliarii Doctores & Licentiati, unusque Præses seu Cancellarius tanquam Iudex. Adsistũt pariter Advocatus & Procurator Fisci, Greffiarii, Secretarii, aliique Officiarii, omnes à Locum-tenente Regio electi, & à Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet auctoritate, cunctarũ civilium & criminalium causarum, & omnium in hisce Provincialibus Dominiisque Regiis controversiarũ cognitionem habens. Habet & activã & passivam cognitionẽ fundamentorum, confinium ac differentiarũ, quæ

quæ à prælaturis eorumq; jurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo *amortisez*, eorum enim cognitio ad curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter observari facit privilegia, exemptiones, officia, beneficia, ac provisiones à Principe concessa, salvis nihilominus semper jurisdictionibus & privilegiis locorum particularibus. Huc vocantur in jus non solum omnes regii Officiarii, & ministri provinciales, sed & Rex ipse, pro quo respondent ejus Procurator & Advocatus, minimeque summa ejus authoritas, aut dignitas cuiquam præjudicio ac damno est. Quinimo accidit jam pridē in Geldria regnante Rege Philippo, ut cum Majestas ipsius in causa quadam gravissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque Officiariorum sententiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter executus sit. Ad hoc tribunal cunctæ devolvuntur appellationes inferiorum cujusque Provinciæ judiciorum, neque hoc ullam econtra appellationem admittit, sed duntaxat Syndicatum, quem Revisionem vulgo vocant. Rarius vero fit ut nō revisionem petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ jacturam patiatur. Sed nec per revisionem hanc sententiæ prioris executio differtur. Iudicatur in omnibus hisce summis Curiis secundum jus commune, salvis tamen legibus municipalibus & singulorum locorum constitutionibus, quæ plurimæ quidē sunt, decretisque Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus privilegia non lędant, cæteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hæc publicantur, in deliberationem & cognitionem prædicti Consilii trahuntur, suntque eatenus in jure fundata, quatenus cum legibus scriptis conveniunt.

Præter jam dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis legatos per singulas fere Provincias, qui revisorum funguntur officio, ut scilicet rationes proventuum seu redituum aliaq; patriam concernentia revideant animadvertantque, & specialiter in Brabantia, ubi Rex singularē habet in loca sacra auctoritatem. Quapropter mandat etiam ut animadvertant in rationes Ecclesiarum, Monasteriorum & Xenodochiorum, & si indebitè administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, severè corrigitur & reparatur, adeo, licet singulæ Regiones & Civitates suis etiam legibus & privilegiis vivant & gaudeant, summa tamen administrationis Iustitiæ ratio à Rege dimanat, atque in eum redundat, fitque ab omnibus Officiariis suæ Majestati fidelitatis juramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis utitur in solis confinibus Regni præsidiariis militibus, ea autem loca sunt numero 26 maximi quidē momenti propugnacula. Alia deinde equestris militia ab omni antiquitate observata à Carolo V anno 1547 prudenter restituta & reparata est, quam ordinarias Bendas seu Legiones vulgo vocant, trium millium electorum Equitum, qui distributi in 14 Bendas præcipuis Provinciarum dominis committuntur, atque hi suos habent Locum-tenentes, aliosque Officiarios. Vnus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinariis solvit, is fuit *Art Molikeman*.

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni Portus navibus diversis abundant, necessitatis tempore omnes eas naves, vel quot & quas ex iis libet, sisti jubet:

ſuiſque eas ſumtibus ad bellum adornat,ſoluto navium domino quod æquum eſt. Atque in hunc finem toti rei maritimæ unum præfecit ſummum belli totiuſque claſſis Ducem,quem *Admiralium* vulgo vocant. Is fuit Comes Hornenſis,hic omnis prędę belli tempore,omnium confiſcationum, omnis denique generalis mercaturæ, quæ cum licentia Regis ex hoſtili ſolo ad nos defertur,ſuam habet partem. Hanc vero Regis licentiam Admiralius ſua manu approbare & confirmare debet,antequam indemnitatẽ ſibi promittere Mercatores queant. Eſt & alius maximæ quidem dignitatis Pręfectus tormentorum bellicorum,& quicquid id genus armorum concernit, quæ quidem arma ordinariè Mechliniæ aſſervari ſolent, atque horum cura Domino de Glajon Aurei velleris Equiti demandata fuit.

De Dominiis ſeu bonis patrimonialibus Principis.

Venationes, aucupia & piſcationes per haſce terras pro diſtinctione Iuriſdictionum ſunt Principis, Civitatum propriorumq; Dominiorum, excepta Brabantia, ubi quinque tantum ſilvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberæ ſunt;per reliquam totam Provinciam unicuique cum canibus & avibus, non retibus, libera eſt venatio, aucupium & piſcatio. Princeps in ſingulis fere provinciis ſuos venationi Prefectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium eſt,cui præeſſe ſolet Marchio Bergenſis,eoque nomine vulgo Magnus Brabantiæ Venator appellari ſolet.

Præcipuæ queq; earum regionum Silvæ ad Regis uſum non modo venandi,ſed & lignandi ſpectant, eſtq; non minima ſuorum redituum pars. Reliqui reditus in civitatibus,villis,caſtellis,terris,molendinis,aliiſque ab omni antiquitate Principibus patriæ attributis conſiſtunt,quæ vulgo *Domaines*, latinè *Dominia*, vel proprius *bona patrimonialia* vocantur: ſed & vectigalia quædam mercantiarum tam mari quam terra inter eos reditus connumerantur,ſimiliter & reditus quoſdam in præcipuas civitates Rex habet,puta in Antverpiam,ubi præter partem ſuam omnium confiſcationum, habet & monetæ, carcerum & piſcationum locationem, aliaque nonnulla quæ Regium dominium,ut vocant,mirè adaugent.

Modus convocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel novum tributum, novaſve leges impoſiturus,convocare ſolet,certo aſſignato die & loco,qui communiter Bruxellis eſſe ſolet tum propter Regiam Curiã,tum quod Brabantini extra ditionem ſuã nihil deliberent, omnes totius Belgii Ordines;qui ſic debitè interpellati haud gravatè comparent, vel ſaltem ſecundò ſub mulcta aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout citati ſunt,pro cauſa neceſſitatis conveniunt.Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere ſolent hi:Brabantini, Flandri,Arteſii,Hannonienſes,Valentii,Ryſſel,Douay & Orchies, Hollandi, Trajectenſes, Zelandi,Namurcei,Tornaci & Tourneſii, & Mechlinienſes.Reliquarum Provinciarum Ordines ut ſunt Geldri,Friſii,Luxeburgii,quia remotiores ſũt à ſuis Gubernatoribus (niſi graviſſimæ ſint deliberationes) non vocantur, & cũ iis tranſigunt. Ceterũ Ordinum generalium tres ſunt ſtatus:1 Eccleſiaſticus, 2 Nobilitas, 3 præcipuæ Civitates. Horum ſtatuũ membra,perſonę ac deputati ii qui ſemper ad id electi fuerunt comparent,vel ſuos deputãt:Legatos.

gatos. Verum non omnium regionum idem est in hac parte usus & consuetudo. Exempli gratia: Brabantini, Hannonienses, Artesii, Namurcenses, & Zelandi diversis Commissariis rẽ expediunt, puta Ecclesiastici Abbatem; Nobilitas Ducem, Marchionem, Principem, Baronem, & Nobiles; Civitates vero Consules, vulgo Burgimagistros, & duos vel tres Scabinos, unumq; civitatis Pensionariũ, plures vel pauciores pro facti exigentia delegant. Flandri per unum solum Legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor Membrorũ comparent, quæ quidem IV Membra omnes tres supradictos Status repræsentant, quanquã & hi separatim suos delegare queant, qui inspectionem in factum Legati 4. Membrorum habeant, ne quid præjudicii illis pariat. Verũ communiter quod quatuor ea Membra statuunt id ratum firmumque habetur. Hollandi duorum tantũ Statuũ nomine, Nobilitatis scilicet & Civitatum Legatos deputant, iique totã Provinciam repræsentant. Hoc modo coacto Consilio in præsentia pręfecti Regii Pręses, vel quis Statuũ Consiliarius Principis seu Regis nomine, petitionem ejusdem perpulchro huic Ordini humanissimè exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se in scriptis res dependunt, quo equidem responso si Regi non sit satisfactũ, multis conatur rationibus Ordines ad suam petitionem permovere; nec enim illud hic tyrannicum locum ullo modo habet, *Sic volo, sic jubeo*: quin etsi ad unũ pęne omnes Ordines Regis voto consensissent, sola tamen Antverpia hunc consensum infringere & annullare poterit, siquidem Ordines omnes ea lege & conditione cõsentire semper censentur, si eam omnes Status, atq; singula eorum Membra comprobant, & in suam portionem consentiant. Quocirca omnino necesse est non modo omnes Ordines seu Status generaliter consensisse, sed & omnium statuum singula quoque Membra consensum suum unanimiter dedisse. Vnde plerumque fit, ut non attentis quibusvis Regis demonstrationibus, justisque rationibus, nihil pæne unquam Regi propter votorum diversitatem concedatur, quo quidem casu Rex pro eo tempore patienter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rarius est, ut non moderatus Princeps à subditis discretis ac placidis voti sui tandẽ compos fiat. Si quam pecuniam Principi promiserint, neq; eam commodè in parato habere queant, aliam ineunt inter se, cum consensu tamen Principis, conquirendi rationem, decimam, vel vectigal quoddam rebus communibus ad tempus imponendo, vel alio quodã commodo modo pro ratione loci, temporis & occasionis, quæ juxta modum, taxam & proportionem consuetam suo tempore dependitur. Eccesiastici suam portionem separatim solvunt. Nobilitas & Civitates propter affinitatem commerciorum & utilitatis inter se simul solvunt; Brabantini quidem ut primi, propter antiquitatẽ & dignitatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis 20 stuferorum. Flandri propter opulentiã suam in florenis 24 stuferorum, & sic reliquæ quoque Provinciæ juxta consuetas taxas, quæ non facilè immutantur vel transcenduntur.

Quod Pontificum jus in hasce ditiones attinet, non majus illud est quã in Regno Francię: cunctę enim nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatuum, &c. ad Principem pertinent, Pontifex solã habet confirmationẽ & expeditionem, nec ullum cujuscunq; status laicum vel sæcularẽ propter quodvis delictum, vel

vel causam extra patriam evocare potest. Quare si quid ejusmodi prætendat, Legatum expressum expediat, de facto vel jure cogniturum, necesse est. Nullum preterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullam expedire, quæ sortiatur effectum: nisi exequendi Potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupant, supplicanti concedatur. Quantum ad decimas, eę fere per totam ditionem solvuntur, sed diversis modis: alibi enim solis Ecclesiasticis; alibi vero partim his partim Loci Dominis, alii undecinam tantum partē dependunt, alii minus, secundum diversarum Provinciarum & Locorum consuetudines & privilegia: extatque prudens Carolii V Imperatoris Decretum, ne liceret in posterum ullis Ecclesiasticis personis, vel Locis Sacris ullam rem immobilem absque Principis licentia coëmere.

INDEX
TABVLARVM BELGII INFERIORIS.

Belgium sive Germania Inferior.

Regio. REGNVM *Galliæ*, qua potui fide, hactenus perlustravi: *Germania Inferior* nunc adeunda est, quam ut patriam mihi longè charissimā, adibo perquam libens. Vt autē ab ipso nomine ordiar: Partem Europæ, quæ hoc tempore *Germania Inferior, Belgium* dictā Cæsari nonnulli volunt, in quo scribit se tres legiones collocasse. Hircius quatuor. Marlianus tamen & Glareanus pro urbe, non pro Regione accipiunt. Vnā urbem capacē esse quatuor Legionum fortasse vix credet Vegetius. Ipse etiam Cæsar sub Belgio plures Civitates comprehendi, lib. v docet; ubi dicit Britanniæ maritimā partem ab iis incoli, qui prædæ ac belli inferendi caussa ex Belgio transierant, qui omnes fere iis nominibus Civitatum appellantur, quibus orti Civitatibus eo pervenerunt. Non tamen sub Belgio totam Belgicam intelligit. A Belgio enim (eodem libro) Nervios, Morinos & Essuos, Belgicæ populos, distinguit. Partē Belgicæ itaque secundum Ortelium videtur vocare Belgium, eam fortean, quę versus Septentriones est, quæ Hollandiam, Zelandiam, Flandriā, Geldriam & Cliviam complectitur. Alii Belgicam, quam tertiam Gallię partem constituit Cæsar, nuncupant. Quam vocem nonnulli ab urbe hujus Regionis celebertima, nonnulli à Belgio quodam Belgarum Duce, alii aliunde derivant. Hadrianus Iunius Belgarum appellationē ad Nationis ferociam referendā autumat, ut sint *Belgæ* quasi *Velgæ*, hoc est atroces & violenti: nisi mavis, inquit, *Belgas* mutatione secundæ vocalis in primam, dici velut

Balgas,

Balgas, à dimicandi pugnandique ardore ac ſtudio: eſt enim *Balgen*, conſerere manus, ac confligere. Regio tamen quæ nobis præ manibus, eſt tantum dimidia circiter ipſius Belgicæ pars. *Germania Inferior* nuncupatur hodie. *Germania* quidem quod lingua, moribus, legibus, & vitæ inſtitutis parum ab Alemannis & reliquis Germanis diſcrepet. *Inferior* vero quod mari propior ſit reliqua Germania, & ſuperioris Germaniæ reſpectu campos agroſque ſitu humiliores habeat. Vulgo *Nederlant*, Gallis *le Päis Bas*. Appellatur quoque per univerſam fere Europam *Flandria* ſynecdochicè, vel propter illius Regionis potentiam & ſplendorem præ reliquis partibus: vel propter prima & celeberrima illic commercia, & nundinas Brugenſes vetuſtiſſimas, notiſſimaque Emporia: vel denique quod Galliæ, Angliç, Hiſpaniæ & Iraliç finibus propior, nota magis & divulgata ſit. Atque hæc de nominibus, ſequitur ſitus ſive quantitas. *Germaniæ Inferioris*, *Belgii* vel *Belgicæ* (nam voces has promiſcuè uſurpabo) termini, ab Aquilone Oceanus: à Meridie Lotaringia, Campania & Picardia; ab ortu Rhenus & Moſa fluvii; ab occaſu Mare. Vicinos autem habet hos principes, Comitem Friſiæ Orientalis, Epiſcopum Monaſterienſem, Ducem Cliviæ, Archiepiſcopum Colonienſem & Trevirenſem, Regem Galliæ. Is igitur eſt ſitus: ſequitur jam nunc qualitas; cujus cauſſa plurimum clima. Subeſt Germania inferior medio ſeptimi, totique octavo climati: inter gradus longitudinis quidem XXII cum ſemiſſe, & XXX; latitudinis autem inter XLIIX cum ſemiſſe & LIII cum ſemiſſe. Maxima dies æſtatis ad medium climitatis hor. eſt XVI & ad initium noni hor. XVI cum tribus quartis. Continet vero omnes parallelos, qui ſunt inter XVI & XXI.

Situs.

Aër in Belgio humidior eſt, ſed tamen qui incolarum ſanitati conducat. Æſtates jucundæ, peramœnæ, & temperato calore tolerabiles: non fervent æſtu, non abundant muſcarum culicumque examinibus, non tonitru quatiuntur. Terræ motus verò rariſſimi. Hyemes longæ, ventoſæ, ſpirante Aquilone vel Euro ſubitum excitatur & arctum gelu: Auſtro verò & Zephyro tepeſcit aër, friguſque in pluvias convertitur. Ager multis locis ſabuloſus: qualis eſt magna pars Flandriæ Teutonicæ; & Brabantia fere omnis: frumenti tamen aliarũque frugum mediocriter fertilis, ac nonnullis locis fertiliſſima, ut Zelandia, Flandria Gallica, Hannonia, Arteſia, Geldria. Ac frumento, hordeo, ſiligine, lino, cannabi abundat. Fructus etiam omnis generis profert magna copia, mala, pira, pruna, ceraſa, mora, mala perſica & armeniaca, nuces avellanas, meſpila, ac nonnullis locis caſtaneas. Rubia item tinctorum hic abundè colligitur, & per omnes Europæ oras cum magno lucro diſtrahitur. Fodinæ metallicæ magni momenti nullæ. Quod ad arbores aliaque id genus, jucundum præbent adſpectum denſæ, bene ordinatæ & fructibus onuſtæ arbores; nec non materiam ædificiis & igni præbentes, omnis generis altiſſimæ & miræ craſſitiei, quæ hic magno numero, reperiuntur. Lauri & cupreſſi rariores. Tiliarum vero copia maxima, vulgo *Linden*; forma & foliis ulmis ſimillimæ ſunt, ſed proceriores ac citius proveniunt. Nam XVI aut XIIX annorum ſpatio viri medii craſſitudinem adęquant. Harum quoque in ædificando mediocris eſt uſus: fiunt præterea ex iis carbones, pulveri nitrato ſaligneis aptiores. Inter corticem & lignum reperitur lanugo quædam inſtar cannabis, unde funes & vincula confici ſolent. Ejus

Aeris temperies.

Soli fertilitas.

tamen folia quamvis tenera, animalia multa respuunt, ut Virgilius libro Georg. secundo hoc carmine indicat: *Nec Tiliæ leves, nec torno rasile Buxum.* Et Ovid. *Nec Tiliæ molles, nec Fagus & innuba Quercus.* Habet & magna copia taxum, arborem venenatam. Hæc materiem conficiendis arcubus præstantissimam suppeditat. Ex ejus succo venenum conficitur, quo se exanimasse Cattivulcum Eburonum Regem memoriæ prodit Cæsar. Est & aliud arboris genus, quod alibi fortean non reperitur, (Incolæ numero plurali *Abeelen* nuncupāt) quæ species populi albæ videtur. Magna ejus in Brabantia copia succrescit, ejusque ad res varias usus, inprimis Bruxellæ. Soli præterea bonitatem in alendis armentis extollere Belgis licet. Boves, equi, oves, pecora armentaque nusquam terrarum felicius nascuntur, aut aluntur. Equi inprimis grandes, robusti, bello apti. Boves optimi, præsertim in Hollandia & Frisia, quibus unus bos pondere sæpissime mille ducentas libras excedit. Ludovicus Guicciardinus homo Italus, cui nostra Belgica ob accuratissimam verissimamque descriptionem plurimum debet, refert Comiti Hoochstratensi Mechliniæ bovem dono datum, cujus pondus fuerit bis mille quingentarum viginti octo librarum: quem is propterea depingendum in Palatio suo curavit. Laxos capacesque uberum vaccarum sinus, lactisq; copiam quid ego commemorem? Constat namque aliquibus Hollandiæ partibus eas æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia refundere. Multa hic ne prolixior sim, prætereo. Ad venationes exstimulant, cum alia, tum damæ, cervi, capræ, capreoli, apri, meles sive tassi, lepores, cuniculi, quibus abundant. Ad aucupia autem invitant cum aves aliæ, tum ardeæ, accipitres, vultures, perdices, phasiani, turtures, coturnices, turdi, ciconiæ, anates,

Animalium varietas.

anseres & scolopaces, quas *Rusticulas* Plinius, *Rusticas Perdices* Martialis vocat, vulgus *Sneppas*. Nemesianus eas ita describit:

----Præda est facilis & amœna Scolopax,
Corpore non Paphiis avibus majore videbis.
Illa sub aggeribus primis, qua proluit humor,
Pascitur, exiguos sectans obsonia vermes:
At non illa oculis, quibus est obtusior, etsi
Sint nimium grandes, sed acutis naribus instat
Impresso in terram rostri mucrone, sequaces
Vermiculos trahit, atque gulæ dat præmia vili.

Non desunt etiam gallinæ Africanæ & communes magna copia. Sed de his satis, ad alia pergamus. Quomodo Belgicæ provinciæ conjunctæ sint, inque unum corpus coaluerint, quomodo item ad Carolum V & filium ejus Philippum devolutæ sint, operæpretium est cognoscere. *Ludovicus Malanus* Comes & Dominus Flandriæ, Niverniæ, Rastellæ, Salinarum, Antverpiæ & Mechliniæ, post matris vero obitum Comes Burgundiæ & Artesiæ, uxorem duxit Margaretam, filiam Ioannis Ducis Brabantiæ, quo conjugio ipse Dux Brabantiæ, Limburgi & Lotaringiæ factus est. Ex hac unicam filiam genuit *Margaretam*, ditionum paternarum heredē: quæ anno CIↃCCCLXIX Gandavi nupsit *Philippo Valesio* Duci Burgundiæ, cui ob virtutem singularem cognomētum fuit *Audacis*. Vixit is annos LXX: obiit Hallæ juxta Bruxellam anno Christi CIↃCCCCIV. Liberos reliquit Ioannem, Antonium, Philippum Valesios: Catharinam, Mariam, & Margaretam. Hi omnes conjugio res patrias auxerunt. Catharina Leopoldo Duci Austriæ nupsit: Maria Amedæo, Duci Sabaudiæ: Margareta Comiti Hollandiæ & Hannoniæ. *Antonius Valesius* à patre constitutus Dux Brabantiæ, Lotaringiæ & Limburgi, uxorem

Imperium majorum.

rem

rem duxit Elizabetham Ducissam Lutzenburgi, ex qua filios suscepit Ioannem, maritum Iacobæ Comitis Hollandiæ, & Philippum, ambos Brabantiæ Duces. Antonius cum fratre natu minimo Philippo Valesio periit in bello Gallico ad Teroanam anno CIϽCCCCXV. Filii Antonii sine liberis postea exstincti patruum *Ioannem Valesium* hæredem reliquerunt. *Ioannes* igitur *Valesius* qui *Intrepidus* dictus est, quum esset è fratribus natu maximus, anno CIϽCCCCIV patri successit, auctusque fratrum Nepotumque obitu multis & amplis ditionibus, miserè & præter fas trucidatus est anno CIϽCCCCXIX à Carolo Delphino propter Ducem Aurelianensem, cum quo capitales inimicitias & quidem apertas quandiu vixit, susceperat. Liberos reliquit Philippum, Margaretam, Isabellam & Catharinam. *Philippus* cognomento *Bonus* vel *Pius* XXIII ætatis anno patri suo successit in Ducatu Burgundiæ, Comitatu Flandriæ, Burgundiæ, Artesiæ, Marchionatu Imperii, Salinarum & Mechlinię. Hic Atrebati cum Carolo VII & cum Duce Aurelianensi pacem contraxit, eumque è carcere in quo annos jam XXV ab Anglis detentus fuerat, liberavit, soluto insuper pretio redemtionis, & sorore Maria ipsi in uxorem data. Hic obitu Theodorici Comitis Namurcensis factus est ejus Comitatus hæres : obitu Philippi, auctus est Ducatibus Brabantiæ, Lotaringiæ & Limburgi : obitu Iacobæ, Comitatibus Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Frisiæ. Ducatus quoque Lutzenburgicus ei accessit ab Elizabetha, Antonii patrui sui vidua. Ita factum est, ut unius Philippi Boni imperio subjectæ fuerint amplissimæ & opulentissimæ provinciæ Burgundiæ utriusque, Brabantiæ, Limburgi, Lutzenburgi, Flandriæ, Artesiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namurci, Frisiæ, Mechliniæ & Marchionatus Imperii. Vxorem is habuit Isabellam Portugalliæ Regis filiam : vixit annos LXXII, obiit anno CIϽCCCCLXVII uno filio tot Provinciarum hærede relicto *Carolo Audace*, qui non tantum patrium Imperium servavit, verum etiam auxit, adjuncta Geldria, Zutphania & Ducatu Iuliacensi. Atque hic est Carolus ille *Caroli V* Abavus, nati anno MD ex Ioanna Ferdinãdi Regis Arragonũ filia, Philippi Austriaci uxore: qui Philippus filius fuit Maximiliani Austriaci, ex matre Maria filia Caroli Audacis. Sub his Provinciæ, quæ antea plures dominos habuerant, conjunctæ, in unum quasi corpus coaluerunt, atq; hodie communi Belgicæ vel inferioris Germaniæ nomine censentur. Bello autẽ jam olim nobiles Belgæ. Cæsar I commentariorum, de bello Gallico, libro, omnium Gallorum eos vocat fortissimos. Sic enim scribit: *Gallorum omnium fortißimi sunt Belgæ: propterea quod à cultu atq; humanitate Provinciæ longißimè absunt, miniméque ad eos sæpe mercatores commeant, atque ea quæ ad effœminandos animos pertinent, important; proximiq; sunt Germanis qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod fere quotidianis prœliis cum Germanis contendũt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.* Horum quantum robur quantumque libertatis defendendę studium fuerit, ex eo cognosci potest, quod Romanorum Imperium summa vi avertere etiam C. Cæs. tempore annixi sint. Itaque contra ipsum copias distributim conscripserunt: Bellovaci LXM armatorũ; Suessiones LM, Nervii (quorum adeo fuit indomita feritas, ut nunquã in id temporis mercatores passi sint ad se vina aut res alias venales deferre) etiã LM, Atrebates & Ambiani XM, Morini XXVM, Menapii IXM, Caleti XM, Velocasses & Veromandui æquè XM, Aduatici XIIX millia: Condrusi, Eburones, Cæmani XL millia. Vt summa fuerit

fuerit CCLXXII millium armatorum lectissimorum teste Orosio: vel ut Cæsar ipse prodidit CCCLXIIX. Bello ergo jam olim nobiles, ut ex Cæsare didicimus. Idem Cæsar II Commen. solos esse ait qui patrum memoria omni Gallia vexata Teutones Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuissent: eâque re factum, uti rerum istarum memoria magnam sibi auctoritatem, magnosque spiritus in re militari sumerent. Experti id etiam nostro sæculo tot peregrini exercitus, qui tanquam tirones cum veteranis congressi, in civibus, rusticis, nautis, ferociam, & vim veteranorum deprehenderunt. Belgii XVII sunt Provinciæ, quas Carolus V Imperator omnes possedit: in quibus sunt Ducatus IV: *Brabantiæ*, *Limburgi*, qui cum Comitatu Dalem, & Dominiis Valckenburg ac Rode le Duc, Brabantiæ annexus est, & à justitia & cancellaria Brabantiæ dependet: *Lutzenburgi* & *Geldriæ*. Comitatus VII *Flandriæ*: *Artesiæ*, *Hannoniæ*, *Hollandiæ*, *Zelandiæ*, *Namurci* & *Zutphaniæ*: Marchionatus *Sacri Imperii*, qui IV civitates principales habuit, *Nivellam*, *Lovanium*, *Bruxellam* & Metropolim *Antverpiam*, nunc Brabantiæ pars est: Dominia V, *Frisiæ Occidentalis*, *Mechliniæ*, *Vltrajecti*, *Trans-Isalaniæ* & *Groningæ*. Vrbes habet Belgium plurimas, easque munitissimas, quarum numerum, ut & oppidorum & pagorum apud Mercatorem habes. *Vrbium nomina.* Inter urbes autem maximè excellunt, *Lovanium*, *Bruxella*, *Antverpia*, *Silva Ducis*, *Gandavum*, *Brugæ*, *Hipra*, *Mechlinia*, *Cameracum*, *Atrebatum*, *Tornacum*, *Mons*, *Valencena*, *Insulæ*, *Dordrechtum*, *Harlemum*, *Amstelodamum*, *Lugdunum Batavorum*, *Namurcum*, *Necmagum*, *Trajectum*, & aliæ. *Lacus.* Lacuum, stagnorũ & paludum maximus in Belgio numerus, quæ præter pisces quos magno numero suppeditant, Regiones istas adversus hostium impetus muniunt. *Flumina.* Flumina in hac Regione perpauca oriũtur, sed alibi orta maxima non pauca scindunt eam beantque plurimum. Præcipua sunt, *Rhenus*, *Mosa*, *Scaldis*, *Amisis*: minora *Mosella*, *Lisa*, *Aa*, *Sambra*, *Dela* & alia permulta. De Rheno & Amisi dicemus in Germania. De Mosella diximus in Lotaringia, reliqua hic describamus. *Mosa* profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum: haud longè ab Araris Matronæq; fontibus: & in Septentrionem procurrens *S. Theobaldi Fanum* (*S. Tibaut*) radit, ubi navigabilis esse incipit: inde Virdunum perlabitur: ab eo in Cœciam vergens, Mosonem & Maseriacum pergit. Inde ad Septentrionem se convertens Carolomontem, Boviniacum, Dinantum & Namurcum lustrat: ibique *Sabi* auctus & tumidus ad ventum Græcum se flectit, atque Hoyum contemplatus, & Leodium, Trajectum perlapsus ac Stochemum Ruremundam & Venlojum præterlegit: ubi ad Occidentem conversus Cuickam, Ravesteinum & Megenam adluens, post apud Hervverdum pagum recepta Rheni traditaque vicissim sui parte, cum Vahali commiscetur: & continuo servatis nominibus suis iterum disjunguntur, & separatim Lovensteinum labũtur: ubi insulam Bomelianam includunt, ac rursus confluentes junguntur, & pristino amisso Merovæ nomen accipiunt: atque ita Worcomium & Gorcomium prę-terlapsi, maximo sinu Dordrechtum perveniunt, ibique facta Insula Iselmonda, Mosa proprium nomen recipit, idemque retinens Roterodamum & Vlaerdingam prę-terlapsus nobili ostio circa Brielam Oceanum tam violenter ingreditur, ut longo spatio cursum retinens aquam suam dulcem conservet, idque maximo cum fructu. Præter alios enim pisces viam aperit accipenseribus,

ſeribus, qui in mari dulcem hanc aquam, quam maximè expetunt, invenientes, ejuſque ductum donec in flumen perveniant ſequentes, facillimè capiuntur. Quod aliis fluviis innumeris non cōtingit, quod placidè mare ingredientes & curſum ſuum non ſervantes, aquam ſuam ſalſam efficiant, quales ſunt Sequana, Iberus, Tameſis, aliique permulti quamvis maximi. Contra Eridanus, Tiberis, Rhodanus, Garumna, aliique fluvii rapacius longiuſque Mare ingredientes, idem efficiunt quod Moſa, alliciunt nempe & adducunt accipēſeres, ſed non tanta copia. Præterea Moſæ, aut ut alii viri docti malunt, propter utriuſque fluvii affinitatem, Rheni accipenſeres, meliores, guſtui ac palato gratiores & majores videntur, quam maris Mediterranei. Colore ſunt argenteo, & lucidiore, & mira magnitudine. Inveniuntur enim qui 400 librarum pondus excedāt. Memoriæ prodit Guicciardinus, ſe vidiſſe accipenſerem in foro Antverpienſi 420 librarum, eundemque longitudine XII pedes Antverpienſes exceſſiſſe: & alio die mane ibidem LXX ſimul vidiſſe, quorum minimus V pedum longitudinem ſuperabat. Piſcis hic in Hollādia, Zelandia & Friſia menſe Aprili primum conſpicitur, & tres menſes continuos, vel diutius quoque invenitur: quo tempore magnus ejus capitur numerus. Atque inde in regiones alias, inprimis in Angliam mitti ſolet: ſale etiam conditur, idq; magna copia, quo pacto facile à putredine conſervatur. Et præter id quoque tempus, toto fere anno, minores quidem, ſed delicatiſſimi capiuntur. Ex hoc mari Moſæ oſtium quoque ſubeunt, dulcis aquæ illecebra, qua mirè pingueſcunt, ſalmones, trutæ, & toto hic fere reperiuntur anno: item lampetræ, aloſæ, mugiles, congri & alii optimi quique piſces, quos hic brevitatis gratia omittimus. Id autem non caret admiratione, quod viles ferè ſint iſti piſces, ſi in mari capiantur: optimi vero & pingues ubi dulces ingreſſi ſunt aquas. Fluvius hic præterea, ſponte & natura ſua producit præter alios piſces, trutas genuinas, & lampetras alias majores quidem excellentes, alias vero minores & delicatas. *Scaldis* Ptolemæo *Tabuda*, Belgis *Schelt*, Gallis *Eſcault*, oritur in Veromanduis, prope Abbatiam, ut vocant, *Divi Martini*, quo inter *Caſtelletum* (*Caſtellet*) & *Bellivorum* (*Beau-revior*) duo Gallorū propugnacula, placidus incedens, Cameracum perlabitur. Hinc Hannoniam regionem petens, Valencenā urbem nobilem ſuis aquis ditat: hinc navigiis vehēdis ſe commodum prębens, ac Hania recepto, Condatū præterfluit: ac deinde flumine Scarpa auctus S. Amandum luſtrat: ab eo in Septentrionem vergens Tornacum, Aldenardam, & Gandavum urbem celeberrimam perlabitur, ubi flumina duo Liſam & Liviam, aliaſque aquas recipit. Sinuoſis inde flexibus multiſque Mæandris Teneremundam pergit: ibique Tenera amne recepto; ad dextram fluens, Rupelmundam petit: ibiq; Rupelam, ac paullo poſt Delam ſuſcipit, unde auctus & tumidus, mox Antverpiæ mœnia adluit: emporioque huic portum inſignem, & tutam navium ſtationē efficit: deinde paullo longiùs progreſſus bipartito curſu Brabantiā ac Flandriam à Zelandia diſcriminat: ſiquidem ſiniſtrâ in Auſtrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras ac littora perſequitur, alioque nomine inſignitus *de Hont* à latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuytbevelandiam ac Walachriam in Oceanum occidentalem patet aditus, ac rurſus in has oras acceſſus: dextrâ verò relictis Brabantiæ ſinubus continuato curſu, ſervatoq; veteri

alveo per Scaldiæ Insulæ littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur. Cæterum flumen hoc æstum Oceani reciprocantis sentit Gandavum usque, ab ostio Milliaribus (hisce tamen adnumeratis ejus anfractibus) plus quam xxx. Subeuntque flumen hoc Accipenseres, Salmones, Trutæ, Lampetræ ingentes, Rhombi, Congri, Alosæ, Cuculi, Mugiles, Cammari, Soleæ, Locustæ admirabiles, Sardæ, aliique permulti pisces delicatissimi qui ex mari adverso amne in Scaldim penetrant, ibique pascuntur & ova pariunt, quod ejus aqua ipsis ad id aptissima sit. Atque hinc duobus aut tribus mensibus, inter ver & æstatem præter majores pisces, tantus numerus pisciculorum minutorũ, vix natorum, capitur, ut incredibilis inde hominum multitudo victitet. Flumen hoc quoque plurimi Canes marini, & Tursiones ingrediuntur; quæ duo genera piscium ex eorum numero sunt, quæ non ova, sed membris propriis fœtus jam formatos & perfectos pariunt. Canes marini suos terra gignunt, & suis uberibus, dum ad mediocrem magnitudinẽ pervenerunt, lactant. Præterea fluvius hic ex se nullo maris adminiculo, varia toto anno piscium producit genera, quorum hæc sunt præcipua: Lucii, Barbi, Tincæ, Cyprini nobilissimi & commune pondus excedentes, ut xx sæpe librarum reperiantur, Gobiones, & alii pisces permulti majores & minores. Anguillæ variæ, varia cammarorũ genera, & in fluminis ostio Ostrea nonnulla, quæ tamen eo ex mari subeunt. Itaque fluvius hic subsidio maris, piscium multitudine & varietate nulli, non modo Galliæ, sed nec totius Europæ flumini cedit. *Aa* prope Teroanam oritur, & in Cæciam vergens, Fanum S. Audomari perlabitur, ac Grevelingam delatus (prope quam anno CIↃ IↃLIIX inter Burgundos & Gallos celebris illa pugna commissa est) in Britannicum mare se exonerat. *Lisa* vulgo *de Leye*, in Artesia oritur, in Pago Lisburgo (*Lisbourg*,) qui hinc nomen obtinet, prope Teroanam: & Ariam, Armenteriam, Wervicum & Meninas (*Meenen*) contemplatus, inde Cortracum medium secans, Gandavi cum aquis Scaldis commiscetur: Piscibus plurimis iisque optimis abundans. *Sambra* vulgo *Sambre*, *Sabris* Cæsari; in Hannonia prope Pagum Novionem (*Novion*) nascitur, & in ventum Hellespontium conversus, lustratis oppidis, quæ vulgo *Landrecy Sassene*, *Barlaymont*, *Mabeuge*, *Merne* & *Cassele*, tandem Namurcum perlapsus in Mosam se exonerat, pisces delicatos subministrans. *Dela* in Brabantia, prope Pagum Tilam oritur, & versus Septentrionem tendens Waveram petit: deinde Lovanium permeat tribus inde milliaribus dissitum; & cursum istum tria circiter milliaria servans, postea in Occidentem flexus, multis Brachiis Mechliniam perlabitur, ac tandem quatuor milliaribus à Rupelmonda, admodum auctus in Scaldim desinit. *Sena* (*la Seine*) nomen, ut videtur, obtinuit à Senonibus Britanniæ populis, cum in hasce Regiones ad vexandam Galliam venissent. Nascitur prope oppidum *Soigni* in Hannonia: & ad ventum Hellespontium vergens, Hallam petit: & Bruxellam perlapsus Vilvordam permeat: inde ad Cæciam flexus, dextra Mechliniam relinquit, ac paullo ulterius progressus in Delam se effundit. *Diza* apud Leodinenses prope oppidulum *Per* oritur: & in Septentrionem conversus Eindovam interluit: inde pristinum cursum servans Silvam Ducis petit, infra quam in Mosam evolvitur. *Demera* prope Tungros in Leodiensi quoque Diœcesi scaturit, & in

& in Occidentem versus Bilsenum, inde Hassiletum (*Hasselt*) & Diestum interluit, unde Sichenum & Arschotum prȩterlapsus, in Delam effunditur. *Netha* prope Pagũ *Rheti* originem habet, & ad ventum Africum conversus oppidum *Herentals* perfluit, unde cursu suo servato, ad Dominium Grobendonkianum defertur, receptoque fluviolo *Aade* Liram transit, Dufflenum & Walemum adluit, & paullo post Delȩ miscetur. *Rueur*, vel *Rhoer*, forte *Adrana* Tacito, ut scribit Ritheimerus, prope Pagum *Bulinge*, in agro Iuliacensi, oritur, & Cȩciam sequẽs Duram & Iuliacum perlabitur, & tandem Ruremundæ, cui nomen indit, in Mosam delabitur. Sunt & alia minorum gentium flumina, quibus delineandis, brevitati studens, supersedeo. Quæ cũ torrentibus & rivis, quos etiam, ne lectori tædium pariam, prætereo, præterquã quod incredibilem piscium copiam subministrant, regionesque ipsas ornant & muniunt, magni quoq; momenti sunt in commeatu & mercibus transportandis. Rustici præterea horum fluminum adminiculo multas aquas inter se connectentes, magna industria fossas aliquot milliarium, easque navigiorum patientes ducunt: ita ut vix ulla Civitas aut locus inveniatur, qui navigia, & quidem magna, non admittat. Vivis tamen aquæ fontibus ut plurimum Regio hæc caret, exceptis locis montosis. Monstratis autem, quæ per inferiorem Germaniam sunt, fluminibus: sequitur ut aliquid etiam de Oceano dicamus: cum & propter affinitatem aliasque caussas non tantum membrum, sed & Provinciæ ipsius caput sit. Magnam igitur immo vastam & superbam Oceani dico esse faciem: & si intumescat & cõmoveatur formidabilem. Nam tanta sæpe vi, tantoq; furore commovetur ac tempestatibus horrescit agitaturque, ut spatiosos campos & totas aliquando regiones abluat ac

Mare.

mergat: inprimis autem circa Zelandiæ oras, magnas sȩpe irruptiones fecit. Incolarum autem industria, illi aggeres & chelas opponentium, tandem periculum fere omne est amotum: nisi forte Cauri cum summo maris æstu & aquis vivis collisio fiat. Venti qui Mare prȩ cȩteris turbant, ideoq; regioni maximè noxii, sunt Caurus, Zephyrus, & Libs. Novilunio quoq; & plenilunio, prȩter duo Æquinoctia quibus maximè (Cornelio Tacito teste) intumescit Oceanus, acerrimè vexatur. Quoties enim cum Sole congreditur Luna, atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plene conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum; ac maximas cieri tempestates cernimus. Effectus æstus alios novimus & experimur commodos, alios incõmodos. Illos quidem quod aquas purget, ne stantes & quietæ (docet hoc experientia) æstu & putrefactione corrumpantur: quod item promoveat navigantes: nam ut inquit Veget. lib. IV de re militari cap. XLII, *hæc reciprocantis meatus ambiguitas cursum navium secunda adjuvat, retardat adversa*. Hos autem, inundationum & perruptionũ violentiam: nam tanta sæpe vi terris immittitur Oceanus, ut etiam vasta flumina retroagat, inundans abluẽsque spaciosos campos, ut supra quoque attigimus. Scribit hoc Pomponius Mela; clamantque tot multorum seculorum calamitates. Sed hæc hactenus: cum autem indicaverimus quantum nonnullis hujus Provinciæ Regionibus detrimentum adferat Oceanus, ubi commoveri cœpit, etiam aliquid dicendum est de commodis, quibus dum tranquillus manet, universam Provinciam adficit, quibus si carendum ipsi esset (tot & tanta sunt) vix dimidiam incolarum partem alere posset. Atque hinc fit ut Provincia hæc totius ferè Europæ sit quasi portus & forum, ita ut ibi infinita mercatorum & ne-

Commoditates maris.

& negotiatorum ſit multitudo & veluti chaos quoddam tam incolarum, quam extraneorum. Emolumentum, præter hæc, Oceanus, dignum certè ſua magnitudine regioni adfert, quod, ut quivis per ſe videt, in copioſa alecum, piſciumq; omnis generis captura, fidem omnem ſuperante conſiſtit, qui non tantum potentiorum voluptatibus, ſed etiam tenuiorum hominum ſuſtentationi inſerviunt: nec ſolummodo victum, ſed & opes incolæ inde ſibi parant. Quod enim ipſis ſupereſt, magnæ parti Galliæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, Angliæ, aliiſque regionibus ſufficit: imo in ipſam uſque Italiam plurimi ab ipſis piſces muriâ conditi mittuntur, in primis ſalmones & aleces. Cum autem hæc negotiatio piſcium muriâ conditorum maximi momenti ſit, tres eorum ſpecies præcipuas recenſebo, nempe alecem, aſellum majorem & ſalmonem. Primum de alecibus quarum proventus præcipuus, agemus. Aleces in nullo reperiuntur fluvio, vel mari Mediterraneo, Hiſpanico, aut alio (niſi fallor,) ſed in hoc ſolum Oceano Septentrionali: earum magnitudo, forma & bonitas neminem latet. Hæ poſtquam ex Arctoi maris latebris diſcedentes, id quod præcipitante jam vere ſolet fieri, velut cõmutatis natalibus in æſtiva cõtendunt, tanta interdũ multitudine, ut oppoſitis retibus ſiſti nequeat impetus, quin illa rapiantur ac liquidi Æquoris faciem offuſcent: (quę cauſſa eſt cur tam copioſa ſit illarum in retia infuſarum captura:) tum verò claſſes variæ, inter quas Hollandica, Zelandica, Friſica, Gallica, Britãnica & Scotica, quaſi ex condicto ad evitandas ſimultates & contẽtiones partitæ inter ſe certas ac definitas ſtationes ſub Britannia, Scotiæ ora & Orcadibus, ſingulæ pro viribus iſti piſcium generi inſidiantur navigiis rotundis, alvo pandâ, obtusâ prorâ, quas *Buſas* nuncupant. Hi piſces vivi, quoad ejus fieri poteſt (nam ſimul cum deſerto ſalo vitam quoque protinus expirant) per jugulatorem eundem & eviſceratorem, cui præ cæteris omnibus liberaliſſima merces datur, aperto prius jugulo exenterãtur, dein per ſalitorem condiuntur, feſtinatis operis, inde conduntur ſalſamentariis cadis, *orcas* Latini dicunt; poſtea venditi, per Alecarios Cupariosq; de integro ſtipantur, inaniq; turbâ quę lactibus aut ovis caret, numero ſubmotâ, nova muria obruuntur; poſtremo per delectos juratoſque arbitros bonitatis fides exploratur, ſigilloque addito obſtringitur, non abſimili religione à vetere, quà Dianæ Sacerdos *Lemniam rubricam* probatæ notę ſigillo impreſſo inſigniebat, uti Galeni teſtimonio conſtat. Atque iſtud quidem primum genus alecum eſt, conditaneum ſeu muriaticum nominandum cum Plauto. Alterum eſt quod leviter ſalitum in fumario fumo duratur, ubi auri vel æris potius colorem ducit, unde *Soretum* nuncupant, quod ſubruffus ad atrum accedens color ea lingua *Sorus* vocitetur. Iſta alecum piſcatio quantum operæpretiũ, quantam reipub. in primis Hollandicæ & Zelandicæ utilitatem præſtet, quo ore efferam ignoro, quando nõ unius, ſed plurium civitatum ſalus inde pendere videatur: inde plebs urbana pariter & ruſtica victũ quærunt, æs alienum diſſolvunt, familias ſuſtentant, opes qualeſcunque conquirunt, aut partas tuentur. Alterum præcipui piſcis genus, quod condiri ſolet, Latinis vocatur *aſellus major*, ad differentiam minoris, vulgo *cabeljau*. Hic certè piſcis inter minimos habendus non eſt: & reperitur aliquando lx librarum, atque optimus eſt. Multis anni temporibus, ſed potiſſimùm tempore quadrãgeſimæ locis huic mari proximis, inprimis in mari Friſio capi-

capitur, magnaque ejus copia ſale condiri ſolet, magnum emolumentũ regioni quotannis adferens. Tertium genus piſcium præcipuum, quos ſale conſpergi dixeram, latinis vocatur *ſalmo*: optimus quoque tam recens quam conditaneus. Piſcem hunc Hollandia & Zelandia proferunt, omnibus fere menſibus, ſed maximè Aprili, Majo & Iunio: cujus tanta ſale conditur copia, ut collectum in caput fœnus annuũ 200000 coronat. excedere credatur. Sed de his ſatis, ad reliqua pergamus. Planum & æquum eſt Belgii ſolum: pauci in eo reperiuntur colles, montes pauciores, prę terquam in Lutzenburgo, Namurco, & nonnullis Hannoniæ locis, ubi denſiores ſunt, & apud Leodienſes quoque plurimi. Nemoribus ſilviſque, quantum voluptati aut venationi ſatis eſt, aut regionis decor exigit, ſparſim ornatur. *Arduenna Silva* tempore Iulii Cæſaris, ut ipſe ſcripto mandavit, totius Galliæ maxima erat, & ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum à flumine Rheno ad Nervios, nunc *Tornacenſes*, & Rhemorum pertinens, millibus paſſuum amplius quingentis in longitudinem patebat. Et hoc quoque tempore nulla totius Galliæ ſilva cum ea adæquari poteſt: ſed cum hodie ſit bene culta regio, multum ipſam de priſtina magnitudine amiſiſſe videmus: ita ut pars quoque ſuperſtes ſæpius interrumpatur, & mutato nomine ab agricolis colatur. Pars autem ejus maxima & minus interrupta, eſt à Theonis-Villa prope Leodium uſq;, quod ſpatium ad xxx milliaria ſe in longitudinem extendit. In medio ſita eſt urbs *S. Huberti*, quæ Gemma Friſio teſte, Longitudinis continet grad. 26. & min. 40. Latitudinis vero grad. 50 & min. 4. Arbores habet hæc Silva omnis generis amœnas, altitudinis ingentis & latitudinis, quæ eam non minus fructuoſam quam jucundam efficiunt. *Arduenna* Straboni, Adcolis *Ardenne*, Rhenano *Luittichervvald*, quod ſonat *Leodienſium Nemus*, dicitur. *Mormavia*, *Mormau*, Hannoniæ ſilva ampliſſima, initium ſumit prope Quercetum, *Queſnoy*, & ad Meridiem ſe longius in Veromanduos extẽdit: ac multa in ſe continet oppida, pagos & alia loca fontibus & aquis perennibus amœniſſima. Carbonum hic magna conficitur copia: unde eam nonnulli partem Silvæ Carbonariæ eſſe arbitrati ſunt: alii tamen Silvam Carbonariam magis in Orientem Solem ſpectaſſe aſſerunt, inter Moſam & Sabin, & amœnam Archiæ Silvam ex ejus eſſe reliquiis, in qua Pagus cognominis egregia arce munitus continetur, ibique domicilium Dominorum Berlaymontiorum eſſe ſolet. Amœniſſima *S. Amandi Silva*, in Hannonia quoque ſita eſt: dicitur etiam *Sylva Raymenſis*, ob earum affinitatem. Initium capit in finibus Flandriæ Gallicæ prope Pagum *S. Amandi*, unde nomen habet, & ad Orientem Valencenas uſq; excurrit, magna latitudine & ſpiſſitudine. *Silva Raymenſis* eſt Domini *d'Emery*, qui propterea magnus eſt Hannoniæ Venator: Hæc enim dignitas hujus Silvæ propria eſt. *Silva Faignenſis*, *le bois de Faigné*, in Hannonia prope Avennas initium habet, *Maſieres* uſq; pertingens, ſpatio XVI milliarium, & antiquitus major erat. Videtur adhuc retinere nomẽ, quamvis corruptum à Faunis & Satyris, qui forte hinc à poëtis, cornua & pedes caprinos habere fingebantur, quod hujus ſilvę primi incolę tam eſſent feri & immanes, ut non multũ à brutis differrent. *Sonienſis* Silva duobus aut tribus teli ictibus Bruxella diſtat, in Meridiem Brennam uſque, Alleudam & Brennæ Caſtellũ excurrit, ſpatio III milliariũ. Magna eſt certe & nõ contem-

Montes.

Silva & Nemora.

temnenda Silva, ita ut in circuitu amplius septem passuum millia pateat: & tot in ea sunt Vrbes, Pagi, Abbatiæ & Monasteria, ut miraculum videatur: ideoque non pauci ætate Nobiles & Cives honestiores cum tota familia se eò recreationis gratia conferunt ibique ad septimanas tres aut quatuor remanent. *Saventerloo*, Lovanio, Bruxella & Vilvordia includitur. Silva amœnissima est, nomenque accipit à Saventria pago illi adjacente. *Grootenhout* itidem Brabantiæ Silva est, nō multum supra Turnholtum sita, in qua nascitur fluvius Ada, qui postea in Flumen Netham se exonerat. Silva est magna, in qua Regina Maria, ad quam Turnholtum pertinebat, multum venari solebat. *Marlaigne* Namurci silva prope Namurcum urbem initium sumens: & ingenti latitudine ad ventum Africum porrecta, Philippopolin versus: prope Mosam usque se extendit. *Niepa* Flandriæ silva primaria, non procul ab Artesiæ finibus, duobus à Flumine Lisa, Castello Morinorum & Baliolo distat milliaribus, quamvis diversis sui partibus: amœna est, ampla, & antiquissima Silva, arcem & opere & natura continens munitissimam. *Nonnen* itidem in Flandria sita est, ac prope Hipram maxima in Septentrionem latitudine se extendens multos Pagos, & Abbatias nonnullas complectitur. *Poodsbergia*, silva inter Flandriam & Hannoniam non procul à Gerardimontio & Lessina, magna est, & ob rotunditatem jucunda. *Guilielmi-Silva* in Artesia posita est, prope Rentiacum, ubi pugnā Imperator cum Galliæ Rege commisit, anno CIƆ IƆ XLIV. *Engelervvallia*, Geldriæ prope Arnhemū Silva, amœna, in ventum Hellespontiū vergit. *Septem-Silvæ* sunt VII ingentes & Trans-Isalanis finitimæ Silvæ, quę uni ex quatuor Frisiæ partibus nomen dederunt, quæ hodiè dicitur *Sevenvvolden*, quasi dicas *Septem Silvæ*: quarum singulæ multum spatii continent, & pagos plurimos adspectui jucundissimos. Sed hæc hactenus de Silvis. Ad Opera publica venio. Innumera in hisce regionibus magnifica Templa, plurimæ Abbatiæ, innumera Cœnobia & Monasteria, plurima Xenodochia, Nosocomia, Ptochodochia & Orphanotrophia. Certè in una urbe Antverpia duo & quadraginta ejusmodi loca numerantur: inter ea augustissimum, *Templum Cathedrale D. Virginis* capacissimum, cum turri excelsa CCCC XX pedum, ex candido marmore, ex qua prospectus in urbem opulentissimam, in fluvium navibus tectum, in vicinam regionem pagis urbibusque abundantem, amœnissimus patet. Quid reliqua templa, monasteria, & ejuscemodi loca describam, quæ hic & in aliis urbibus & pagis magno numero conspiciuntur? Quid Ducum Comitumque & Illustrium Procerum sumtuosa Palatia? Quid reliqua tum publica tum privata Ædificia? ea si commemorare pergam, tempus me citius & locus quam materia deficiat. Quare de his silere melius quam parum dicere. Status harum Ditionum Politicus, ut de eo etiam nonnihil dicamus tam generatim quam speciatim, fere triplex est. Primus est *Ecclesiasticus*, in quo præcipui sunt Abbates. Secundus *Nobilitatis*, ut sunt Duces, Comites, Marcgravii, Principes, Barones & magni Domini. Tertius *Civitatum*, quem primariæ cujusque Ditionis Civitates repræsentant. Hi Status à Principe convocantur, quoties de rebus ad Principem, aut ad Principatum, aut ad conservationē & utilitatem ditionum pertinentibus deliberandū est. Status vero Ecclesiasticus ita se habet: Quatuor sunt in hac Inferiore Germania Episcopatus: *Cameracensis*, *Tornacensis*,

Opera publica.

Ratio gubernandi.

BELGIUM
Sive Inferior
GERMANIA
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
SEPTENTRIO
Notularum in sequentibus tabulis reperiendarum explicatio.
Urbes
Pagi
Arces
Cænobia
Fortalitia
Milliaria Germanica commun.
Cum privil.
MARE GERMANICUM
Noordt Zee
GALLIAE PARS
ARTESIA
FLANDRIA
HANNONIA
BRABANTIA
LEODIENSIS EPISCOPAT.
LIMBURG
LUTZEMBURG
FRISIA
GROENINGA
Calis
Middelburg
Zierxzee
Goeree
Gravesande
Haghe
Leyden
Haerlem
Bevervwyck
Alckmaer
Texel
Everlant
Vhelant
Der Schelling
Amelant
De Zuyder Zee
Antwerpen
Tolen
Breeda
Eyndhoven
Arnhem
Zutphen
Groeningen
Dampvillers
Arlon
Lutzenburg
Cambray
Bruxel
Ghent
Hulst
Oostende
Nieupoort
Dorlens
Arras
Tornay
Mons
Namen
Stenen
Ducatus Cliviæ
Westphalia
Comitatus Benthem

nacensis, Atrebatensis: hi tres subsunt Archiepiscopo Rhemensi: & *Vltrajectinus* qui Archiepiscopo Coloniensi subest. Ad Academias pergo: quas hic quinque, *Lovaniensem*, *Duacensem*, *Lugdunensem*, *Franekeranam* & *Groeningensem* numero. *Lovaniensis* frequentia Collegiorum, Studiosorum, Doctorum celeberrima. Collegia potissima sunt *Lilium, Castrense, Porci* & *Falconis*, quibus Philosophia traditur. Est & trilingue *Buslidianum*, in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Vniversitas ista flagitatione Nobilium Brabantinorum primum constituta est ornataque privilegiis à Ioanne IV Brabantiæ Duce, anno MCCCCXXVI Pontifice Martino V. Reliquæ nostra memoria erectæ sunt. Ex eis tanquam ex Equis Trojanis innumeri viri docti prodierunt, & quotidie prodeunt. Viros enim doctos & omnium facultatum, & scientiarum peritissimos Belgiũ habet: & ut olim, sic & hodie celeberrimos producit. Quos omnes uno ductu enumerare, nimis longum foret. Bibliothecæ hic, variis locis variè, optimis rarissimisq; refertæ libris. Inter quas Lugdunensis non postremi loci. Incolæ sunt formosi, quieti, parũ cholerici, parum ambitiosi, parum superbi: non admodum Veneri dediti, civiles, aperti, comes, blandi, ad omnia prompti, salsi & interdum dicaces: laboriosi, industrii, fideles, grati in bene meritos, artiũ omnium scientiarumque capaces, libertatis & privilegiorum avitorum præfractè etiam ad mortem usque studiosi. Id etiam in genere dici potest verè & cum laude, Belgas esse frugi, & attentos œconomos, patresque familias: qui formicæ exemplum sequuti condunt sub hyemem, quæ illius anni partis injuria negatura videtur, coëmptis piscibus carnibusque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim est honestior ulla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (ut quæq; est vel numerosa vel exigua) non mactet in autumno bovem integrum, aut dimidiatum saltem, præter porcum, quorũ carnes bonam anni partem esui futuras, dũ ver sinum plenum effundat, ita ut dixi, condiunt. Complures tamen plus æquo avari, aurique avidi sunt. Mulieres formosæ, gestu decenti, & comes. Solent enim more regionis à prima ætate familiariter cũ quovis conversari: ideoq; & in agendo & loquendo aut alia re promptissimæ: nec verò libertas hæc seu licentia honestatem ipsarum minuit. Nec tantummodo peragrant solæ civitatem, sed etiam exiguo comitatu in vicina oppida commeant, sine ulla vel levissima criminis suspicione. Sunt admodum continentes & ad quidvis agendum adpositæ. Nec solum rei familiaris studiosissimæ sunt, (de quã viri parum solliciti) sed etiam mercaturã exercent: imo & negotiis reliquis ad viros spectantibus os & manus adhibere solent: idque tantâ dexteritate & diligentiâ, ut multis ejus provinciæ locis, velut in Hollandia & Zelandia, viri rem omnem eis committant. Atque hac vivendi ratione mulierum dominandi aviditati adjuncta, ipsæ plerumque nimis imperiosæ, imo molestæ & superbæ redduntur. Moris est tam apud Principes, quam inferioris sortis homines, ut etiam apud nationes reliquas Cisalpinas, primogenitis parentum, licet adhuc viventium, & ætate vigentium indere nomina. Et nobiles cujusque sint qualitatis aut sortis, Dynastarum more, plus semper filiæ natu maximæ tribuent, quam reliquis minoribus, licet parem omnes dotem habeant: ita ut reliquas alicui sæpe despondeant, cui illam denegarent, ipsam meliori conditioni aut marito reservantes. Atque hoc nomine laudandi, quod facile (ut & eos tempore Julii Cæsaris, & ante, fecisse comperio) cum exteris matrimonia contrahant, si id

Scholæ. *Bibliotheca.* *Mores.*

ſi id occaſio poſtulet, nec patrię ſoli adſtringuntur. Quę ſanè res utiliſſima & commodiſſima eſt: hę enim affinitates & ipſis & Reipub. non parum conducunt. Indecens autem eſt, imo abſurdum videtur, adoleſcentes vetulas, ſenes contra puellas ducere: itē ignobilem nobili, herum ancillæ, dominam famulo matrimonio jungi.

Opificia. Inprimis verò Belgæ dediti ſunt artibus mechanicis, nō ſordidis quidem & ſervilibus, ſed nobilioribus: panni contexendi, lanificia & telas tractandi, aulæa tapetiaq; conficiendi: quæ non tantum propriis regionis uſibus inſerviant: ſed etiam ulterius in Galliam, Hiſpaniam, Germaniam, reliquamq; Europam, atque adeo in Aſiam & Africam deportentur. In Picturis nulla æquè natio excellit: nulla in Muſicis: nulla in variarū linguarum cognitione acquirenda. Oleo colores miſcere primus docuit *Ioannes Eickius* Belga. Vix eſt quiſquā in Flandria, Brabantia, Zelandia, qui non & vernacula, hoc eſt Germaniæ Inferioris lingua loqui poſſit, & Gallica. Nautæ, Mercatores, & Viri litterati, etiam Italicam, Hiſpanicam, Latinam, Græcam pleriq; norunt: ſunt etiam qui Hebraicam, Chaldaicam, Arabicam. Rei etiam navalis Belgæ peritiſſimi ſunt. Ad victum venio. Vſus eſt

Victus. apud Belgas tritici, ſecalis, avenæ, farris & hordei. Legumina, præter fabas & piſa, non ſunt magni momenti: viciæ quoq; parum habent, panici & milii nihil. Venti enim vehementiores ea ſternunt & deturbant. Sobriè ac frugaliter vulgus familiam educare ſolet. Potus ferè eſt cerviſia, quæ conficitur decoquiturq; ex ea quā *maltam* vocamus: inde adjicitur poſtea triticeum far mola fractum, cum lupo ſalictario. Atque hic potus bonus & ſanus iis eſt, qui ſe ei adſuefacere poſſūt. Multum quoq; bibunt lactis. Opulentiores vino utuntur. Pane vulgo veſcuntur ſecalitio. Solent etiam veluti feſtis præcipuis, inprimis nomine ipſorum indigetatis, item Bacchanalibus, convivia inſtruere, parentes, conſanguineos, & amicos invitare, & cum eis pollucibiliter commeſſari: naturâ enim amant oblectationes, epulas & convivia: Potentiores verò ſplendidè & magnificè epulantur, ſeque verè magnanimos oſtendunt. Nitidas & abſterſas conſervant domos, ab omni ſupellectile, & quidem commodiſſima, inſtructas, ita ut merito in iis nihil deſiderari poſſit. Et certè pulchrum & gratū habet adſpectum iſta bene ordinata, munda & copioſa ſupellex: qua in re fortaſſis (imo ſine dubio) omnes totius Mundi nationes facilè ſuperant. Hoc autem habent Belgę vitii, ut potu ſe nimio ingurgitent, quo maximè delectantur: ita ut ſæpe nec interdiu nec noctu bibendi finem facientes, præter incommoda reliqua, maximo corpus & ingenium adficiant incommodo: idq; ſine dubio illis immaturæ ſæpe mortis adfert cauſam, juxta illud Prop. *Vino forma perit, vino corrumpitur ætas.* Et ipſi id quoq; norunt, fatentur, & ſeipſos reprehendunt. ſed quid agas? vincit mala cōſuetudo. Quamvis aliquo modo poſſint excuſari. Cum enim humidus & melancholicus ferè ſemper ſit aër: nulla forte re alia melancholiæ iſti odioſæ, & ſanitati infeſtiſſimæ mederi poſſent: quod Horatius indicaſſe videtur, inquiens: *Vino pellite curas.* Iſtud tamē Terentii nobile quoq; dictum ſervarent: *Ne quid nimis.* Quod quidem ab omnibus, honeſtioris exiſtimationis & conditionis viris fieri jam cœpit. Incolæ ſcito commodoq; ſunt veſtitu, & pulchrè formato. Veſtitus. Magnam deniq; & copioſam exercent Mercaturā, cujus quęcumq; etiā ea ſit, peritiſſimi ſunt. Atq; ipſa Belgica, maxima parte, mercatura & artibus nititur. Mercimonia.

Regio. Unde dicta.

FLANDRIÆ nomen quamvis non magnæ antiquitatis nulla tamen ejus certa ratio reddi potest. Sunt, qui ab urbe ejus nominis appellationem deducant, sita ubi nunc Ardenburgũ; sunt qui à Flandberto filio Blesindæ, quæ soror fuit Clodionis, Regis Galliæ. Vixit autem Flandbertus anno Christi CCCCXLV. Sunt qui à Lyderici primi Comitis sponsa *Flandrina* nomen regioni datum arbitrantur. Sunt qui à flatu & fluctibus, quorum magna ob vicini Oceani impetum vis huic terræ incumbit. Adeo ut etiam anno MCCCXL in agrorum censu venditioneque caveretur, ut si intra annos X mare in ea loca exæstuaret, cassus irritusque esset contractus. Ego rem in medio relinquo.

Situs.

Ejus hodierni limites sunt, ad Austrum Artesia cum Hannonia, & parte Picardiæ, ad Ortum Hannonia & Brabantia, ad Septentrionẽ Oceanus, cum Honta sive Ostio Scaldis, quod Flandriam à Zelandia disterminat, ad Occasum Oceanus Britannicus sive mare Germanicũ. Longitudo patet itinere tridui, à Scaldi scilicet contra Antverpiam, usque ad Novum Fossatum mill. pass. XXX. Latitudo est mil. pass. XX.

Aeris temperies.

Aër Regionis totius est temperatissimus: Ager fertilis, potissimum qua Oceano & Galliæ est vicinus.

Soli fertilitas.

Pascua læta, cujus rei argumentũ est, quod pulli equini ex vicinis regionibus in Flandriam quotannis delati ab equisonibus, soleant pabuli bonitate, aëris suavitate, ex strigosis & macilentis reddi generosiores.

Animalium varietas.

Alit item varia animalia domestica, saporis delicati & exquisiti, nec non ferarum copiam pæne incredibilem. Nec desunt aves cum aliæ: tum Phasiani, Perdices, Pavones, Ardeę, Ciconiæ. Regionis incolę ita olim bello addicti fuere, ut quieti pacative vix unquam viverent: ac Syriã etiam, Terramq; Sanctã, ac Hierosolymam, eorũ arma pervaderent.

Urbium nomina.

Vrbes in Flandria muro ac fossa cinctæ sunt XXX. *Gandavum*, *Brugæ*, *Ypra*, *Insula*, *Duacum*, *Tornacum*, *Cortracum*, *Aldenarda*, *Alostum*, *Hulsta*, *Teneramunda*, *Birfletum*, *Neoportum*, *Slusa*, *Dunkerka*, *Gravelinga*, *Burburgum*, *Dammum*, *Dixmuda*, *Furna*, *Ardenburgum*, *Ninova*, *Bergæ*, *Gerardimontium*, *Castellum*, *Donza*, *Orchianum*, *Lanoyum*, *Axella* & *Ostenda*. Præter has sunt etiam municipia patentia quæ urbibus neque nobilitate, neque privilegiorum dignitate, neque structuræ magnificentia, neque frequentia municipum cedunt: *Bella*, *Poperinga*, *Hondtscota*, *Eecloa*, *Gistella*, *Middelburgum*, & alia viginti. Pagi in universum MCLIV: ut non immerito triviali proverbio dicatur, Flandriam omnes totius Christiani Orbis Comitatus superare, & Hispani quum in hanc Provinciam cum Philippo Rege venirent, judicaverint totã Flandriam continuam urbem esse. Hodie universa in tres partes dividitur, Teutonicã, Gallicam & Imperialẽ. Primaria urbs est *Gandavum* conditum à C. Iulio Cæsare, quũ in Morinis ageret: vernaculè dicitur *Gendt*, Italis *Guanto*, Gallis *Gand*. Situm est quarto à mari lapide. Quatuor fluminib' amœnissimè irrigatur. *Scaldim* enim ex Hannonia, *Lisam* ex Artesia, *Liviã* ex portu Slusano, *Moeram* ex quatuor Officiis quas *Ambactas* vocant, accipit. Decem milliaribus distat Antverpiâ, totidem Bruxellã, Mechliniâ, Middelburgo. Ambitus intra muros est 45640 pedũ Romanorum: hoc est Italicorũ milliarium septem. Insulas habet XXVI. Pontes majores XCIIC. Molas aquarias IV. Trusatiles infinitas: centum quæ vento aguntur. Ecclesias in universum LV. Abbatias V. Cives hujus civitatis frequentia, nobilitate, opibus, animis sunt eximii. Hęc *Carolum* V Imperatorẽ Orbi dedit. Hæc litteris *Iudocum Badium*, *Ioannem Cornarium*, *Lævinum Brechtum*, & alterum *Lævinum Torrentium*, *Balduinum Ronsæum*, *Vtenhovium*, aliosque protulit. Opificiorum

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
MARE GERMANICUM
Comitatus FLANDRIA
Cum privil.
Miliaria communia vel itinera horaria
ARTESIAE PARS
HANNONIAE PARS
BRABANTIAE PARS
Zeelandiæ Pars
Vlissingen
Antwerpen
Cassel
Cortrycke
Tornay
Rousselare
Gent

rum genera in hac urbe LII. Textorum pręterea ordines XXVII instituti primum à Comite Balduino, filio Arnoldi Magni IϽCCC. LXV. *Brugæ (Brugge)* vel à pontiũ frequentia nomen habent, vel à ponte *Brugstock* juxta Oldenburgum & Ardenburgum, è quarum urbium ruinis ante annos IϽCCC, prima arx Brugensis exstructa est; sita est tertio milliari à mari, loco plano. Ambitus intra muros est 26600 pedum Romanorum, hoc est Italicorum mill. quatuor cum dimidio. Vrbs est non Flandrię tantum, sed etiam totius Belgicę amœnissima: templa habet LX, quorum pręcipuum & augustissimum est S. Donatiani, olim sacrum B. Virgini, exstructum à Liderico primo Flandriæ Comite, anno IϽCXXI. Opificiorum genera exercentur LXIIX. *Ypra* à rivulo Ypra pręterlabente dicta, vulgo *Yperen*, anno CMLX condita est. Hujus urbis fundus dicitur esse plumbeus, idque propter magnam plumbeorum tuborum vim, quibus aqua variè per Civitatem universam distribuitur. Atque hæ quidem sunt urbes primariæ. Portus sequuntur: *Slusa* à Cataracta nomen habet, quæ Flandris vocatur *Sluys:* urbs est maritima: Portum habet capacissimum, quo quingentæ naves commodissimè recipi possunt. Ex adverso est Insula *Cadsant*, Georgii Cassandri patria. *Oostenda* ad Oceanum sita, obsidione Archiducis Alberti gravissimâ, quã ad annos tres & aliquot menses fortissimè sustinuit, ac innumeris pæne utrinq; cæsis, nobilis. *Neoportus (Nieuport)* tertio ab Ostenda milliari, urbs est maritima, patria *Iodoci Clichtovei*, cui proxima est Abbatia *S. Bernhardi*, in qua Bibliotheca olim totius Belgii instructissima & celeberrima. *Dunkerka* exstructa an. CMLXVI à Balduino Arnoldi F. Flandriæ Comite, portum habet brevem admodum & mari vicino infestum. Vrbis jurisdictio pertinet ad Regem Navarræ. Reliquas urbes Flandriæ Teutonicæ prætereo. In Flandria vero Gallica est *Insula* à veteri positione ita dicta; erat enim stagnis & paludibus cincta: urbs frequentia civium, opibus, legibus ornatissima, & quidem post Antverpiam & Amstelodamum potentissima. *Duacum (Douay)* ad Scarpam fl. ubi olim *Catuaces*, patria est *Roberti Gaguini*. Academiam habet paucis abhinc annis à Philippo II Hispaniarum Rege ibi constitutam. *Orchianum (Orchies)* etiam in hoc tractu est, & *Lannoyum* celebre dominis & cive *Francisco Raphelengio*: præterea *Espinoyũ*, *Armentiers* & *Tornacum*, *Tournay*. In Imperiali Flandria est *Alostum*, Civitas ampla & munita ad Teneram fl. Comitatus titulo insignis. Pagos sub se habet CLXX, Principatus II, Steenhusensem & Gaverensem, Baronatus complures. Territorium etiã Wasiæ, cujus quatuor sunt oppida: *Hulsta*, *Axela*, *Bochoute* & *Assenede*. *Rupelmonda* ad Rupelam fl. arx est, hoc loco minimè omittenda, vel propter *Gerardi* nostri *Mercatoris* illustrissimi Mathematici & Cosmographi, ac nostri seculi Ptolemæi, memoriam. Flumina sunt *Scaldis*, *Lisa*, *Tenera*, *Livia*, *Ypra*, *Aa*, *Scarpa*, *Rupela* & alia. Montes perpauci: sed Silvę plurimæ eæque valde utiles, inter quas *Niepensis* & *Nonnensis* principes. Status verò Politicus Flandriæ, tribus constat membris: Primum, *Prælati Ecclesiastici*, qui sunt, *Ordinis S. Benedicti Abbates* VII: *S. Peter & S. Baefs* Gandavi. *S. VVinnock* in Bergẽ. *S. Andries*, *S. Peter* Aldenardæ. *Ename*, *Marchienne*. *Ordinis S. Bernardi Abbates* V: *ten Dunen*, *Boudeloo*, *Doest*, *Clammerez*, *Marchienne*: *& Prioratus in VVaerschot*. *Ordinis Præmonstratensis Abbates* III: *S. Nicolaes* in Vuerne, *Drongene*, *S. Cornelis* in Nienove. *Canonicorũ Regulariũ Abbates* VI: *Eechoute*, *Soetendale*, *VVarneston*, *Sunnebeke*, *Cisoing*, *Falenpyn*. Ejusdem Ordinis

Flumina.

Montes.

Silvæ.

Ratio gubernandi.

Ordinis VI *Præpositura*, *S. Marten* in Iperen, *VVormeſele*, *VVatene*, *Loo*, *Everſam*, *Petendale*. Secundum membrum, *Nobilitas*, in qua *Vicecomitatus* V. *Gendt*, *Yperen*, *Vuerne*, *Bergen*, *Haerlebeke*. *Principatus* III: *Steenhuſe*, *Gavere*, *Eſpinoy*. *Barones* IV, II in Comitatu, *Cyſoing & Heyne*: II in Dominio, *Pamele* in Oudenarde & *Boelare*. *Tribuni militares*, *Banderheeren*, in Comitatu Teutonico *Dominus de Nevele*, *de Dixmude*, *D. de Beveren*, *de Praet* prope Brugas: *Haeskercke*, *VVatene*, *Heverghem*, *VVaeſtine*, *Caecten*, *Ingelmunſter*, *Pouke*, *Gruithuſe*, *Male*, *Maldegem*, *Ooſtcāp*, *VVinendale*, *Colſcamp*, *Ghiſtele*, *Sevecote*, *Rouſſelare*, *VVaeſtene*, *Hondſcote*, *Caſſel*, *Nortvrie*, *Hæveskerc*, *Halevvijn*. In Comitatu Gallicano, *Caſtellanus de Lille*, *D. de VVaurin*, *D. de Comene*. In Dominio Flandriæ *D. de Rode*, *D. de Gavere*, *Sotteghem*, *Gontero*, *Scoriſſe*, *Poitz*, *Liekercke*, *Lumbeke*, *Rotſelar* in Meerbeke. *VVedergraet* in Neyghem, *Steenhuſe*. Tertium membrum ſunt præcipuæ *Civitates*. In Flandria Teutonica IV præcipuè Civitates hoc membrum repræſentant, *Gandavum*, cujus ſortem ſequitur, in Comitatu *Burggraviatus Gandenſis & Caſtellaniæ Cortracenſis ac Oudenarde & Biervliet*. In Dominio quædam ſunt Feuda Imperii, ut IV *Ambachten*, *dat Land vā VVaes*, *'t Graeſſchap van Aelſt*, ac alia libera dominia, ut *Bornhem*, *Dendermonde*, *Geerdsberge*. *Brugæ*, cujus ſortem ſequuntur in cenſu & armis, quæ ſunt poſt IV officia uſque ad Nieupoort, totus videlicet *Franconatus* (*t'Vrie*) oppida ejus clauſa & non clauſa. *Ypra*, ad quam referuntur in cenſu & armis, *Yperen-Ambacht*, *Bellen-Ambacht & Caſſel-Ambacht*: *Franconatus Campeſtris* (*het platte Vrie*,) cujus ſortem ſequuntur in cenſu & armis *Vuern-Ambacht*, *Bergen-Ambacht & Broucborg-Ambacht*. In Gallicana III civitates principales, *Lille* (*Ryſſel*,) *Douay*, *Orchies*. *Tornacenſe Dominium* & Status Flandriæ adnexus, per ſe conſtat tribus membris: *Eccleſiaſtico*, *Nobilitate* & VI *ſupremis Iuſtitiis*. Vnum vero habet Flandria *epiſcopum Tornacenſem*, archiepiſcopo Remenſi ſubjectū, in V tamen diœceſes epiſcopales diviſa eſt. *Trajectenſi* ſubſunt IV officia, *Hulſt*, *Axele*, *Aſſenede*, *Bochoute*. *Tornacenſi* ſubſunt *Gandavum*, *Cortracum*, *Aldenarda*, cum illarum Caſtellaniis: *VVaes* territorium, *Brugæ*, *Franconatus & Inſula* cum ſua Caſtellania. *Atrebatenſis* comprehendit *Duacum & Orchianum*. *Cameracenſi* ſubeſt *Dominiū Flandriæ* ultra Scaldim verſus Meridiē. *Tarvanenſis* habet Caſtellanias *Yprā*, *Caſſel*, *Vuerne*, *Bergen*, *Broucborg*, *Belle*. In Flandria Teutonica ſunt XIV principales curię Comiti feudales, *Viesburg Gandavi*, *Burgus Brugis*, *Sala Ypræ*, *Caſtellum Cortraci*, *Curia in Harlebeke*, *in Tielt*, *Domus in Deinſe*, *Curia in Peteghem* dicta *Beaulieu*, & domui Deinſe ſubjecta, *Tribunal Aldenarde*, *Burgus in Vuerne*, *Curia in Bergen*, *in Broucborg*, *in Caſſel & in Belle*. In Flandria Gallicana ſunt III Curiæ Comiti feudales, *Sala in Lille*, *Caſtellum in Douay*, *Curia in Orchies*. In Flandriæ Dominio ſunt IV Curię Comiti feudales, *Tribunal in Aelſt*, *Domus in Dendermonde*, *Prætorium VVaſiæ* apud S. Nicolaū, & *Caſtrum Beveren*. Ex omnibus Curiis & juriſdictionibus dictis appellatur ad conſiliū principis provinciale, quod eſt Gandavi, inde ad Parlamentum quod eſt Mechliniæ. Sed de his ſatis: ad Brabantiam tranſeo.

Status Eccleſiaſticus.

Iuriſdictio.

Regio. BRABANTIA maxima parte Aduaticorum, Ambivaritorum & Tungrorum regionem complectitur: cæterum quonam tempore Regio hæc Brabantiæ nomen nacta sit, planè incertum est: aliis à *Brenno* Gallo deducentibus, aliis ab urbe quadam ejusdem nominis, cujus neque in terris neq; in historiis vestigium ullum: aliis à *Bratuspandio* oppido Bellovacorum, cujus meminit Cæs. lib. 2. Alii novum Ducem cōminiscuntur *Salvium Brabonem* Arcadē, qui cum Cæsare in Belgicam profectus est, cujus uxor Suana Cęsaris Neptis. Sunt etiam qui à *Gotefrido* Barbato Comite Lovaniensi Barbantiam, postea Brabantiam dictam suspicātur: nomen sanè nuperum est: quod ut certo cōstat, ita origo ejus non cōstat.

Situs. Longitudo Brabantiæ à *Gemblours* ad D. Gertrudis usq; sacrum Montem est milliariū circiter XXII. Latitudo ab Helmontio Bergas usq; XX. Ambitus LXXX. Habet à Septentrione Mosam fluvium, quo Geldria & Hollandia separantur. A Meridie Hannoniā, Comitatum Namurci & Episcopatum Leodiēsem, qui etiam ad Ortum fines ejus tangit: ab Occasu est Scaldis cum Comitatu Alostensi.

Aeris temperies. Soli fertilitas. Regio gaudet aëre salubri, planitie fertili, frugum inprimis feracissima, tametsi Campania sive Campinia *de Kempen*, ob arenas sit sterilior. Quæ tamen pars non omnino infructuosa existit.

Vrbes. Vrbes hujus Ducatus sunt XXVI. *Lovanium* (*Loven*) antiquissima est, & prima Grudiorum sedes, in qua Dux publico Sacramento se obstringit: Comitatus quodam titulo insignita. Vrbs est amœna prolatis aliquoties pomœriis extensa; ejus ambitus intra muros est quatuor mill. pass. Fluvio irrigatur Dela. *Bruxella* (*Brussel*) urbs splendida est & magnifica, duplici muro munita, sita solo fertili, rerumq; omnium abundanti. Mirum, tam numerosæ civitati, advenis quam plurimis, Ducis aulæ, & peregrinis principibus cum universo satellitio illic agētibus, omnia semper benigne & copiose potuisse suppeditari. *Antverpiam* vulgo *Antvverpen* vocant, Galli *Anvers*, Itali *Anversa*, Germani *Antorff*. Petrus Appianus putat eandem esse cum Ptolemæi & Cæsaris *Atuacuto*. Nomē *Antverpiæ* creditur esse à projecta manu. Nam Gigas quidam Druo qui hæc loca ante C. Cæsaris adventum insedit, prætereuntibus si dimidium suarum mercium non solvissent, manum dexteram præscindebat, eamque in profluentem abjiciebat: argumento sunt ipsius urbis insignia, & ossa quædam immania quæ in Curia hodieque adservantur ipsius Druonis, quem alii Antigonum vocatum dicunt. Sed hæc fabulosa. Illud vero similius; nomen datum ab indigenis ab aggestu terræ ad Scaldim; hoc enim Belgis est *Antvverpen*: nam aggeribus oppositis flumen pariter angustius reddiderunt & profundiorem ejus alveum. Sita est ad flumen qua id profundissimum, grad. long. XXV min. 42. lat. LI min. 18. Distat à mari IV. mil. pass. Mechlinia totidem; Lovanio octo: Gandavo X, Brugis XV, Bruxella IIX: Londino LX: Colonia Agrippina XXIX: Francofurto LX. Ter muro cincta fuit. Primùm arctiore ambitu, anno MCCI: postea ampliore, anno MCCCXIV, qui annus fame, ut sequens pestilentia notabilis fuit. Denique ad Septentrionem extensa pomœria anno MDXLII. Ambitus est extrinsecus quatuor millium pass. octingentorū & duodecim. Fossæ intra Vrbem ex fluvio derivatæ aptæq; maximis plurimisque

Ducatus Brabantiæ
Cum privilegio
Miliaria mediocria
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
SEPTENT
Flandriæ pars
HOLLANDIAE PARS
COMIT. NAMUR PARS
LEODIENSIS DIOECESIS
PARS GELD
Kempen landt
Peellandt
Loeven
Brussel
Antwerpen
Mechelen
Breda
Herentals
Diest
Eyndhovē
Helmont
Dort
Gorcum

rimiſque navibus recipiendis ſunt octo. Mercimonia omnem fere æſtimationem ſuperare ſolent. *Guicciardinus* eam inivit rationem, ut demonſtrarit ſingulis annis commercia excedere duodecim milliones coronatorum: cujus calculus rebus Antverpianis florentibus non modo non ſuperavit, ſed ne æquavit quidem juſtam æſtimationem. Proinde meritò cecinit Julius Scaliger:

Oppida quot ſpectant oculo me torva ſiniſtro,
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum eſt, operoſa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetum vaſta, Toloſa potens.
Omnimodæ merces, artes priſcæque novæque,
Quorum inſunt aliis ſingula, cuncta mihi.

Duo & quadraginta loca pietati dicata, cum templa & monaſteria, tum noſocomia videt Antverpia. Inter quæ cathedrale & primarium templum DIVÆ MARIÆ VIRGINI dicatum. Eſt hoc ampliſſimum & ſumptuoſiſſimum opus, ſpectabili etiam turri illuſtre, quæ tota è lapide ſecto & adfabre elaborato, quadringentis & viginti pedibus Antverpienſibus, id eſt ulnis Florētinis ducentis alta, ita ut perjucundum reddat aſpectū: præterquā enim quod ex ea conſpicias totam quà latè patet pulcherrimam urbem, & circumjectos illi non minus amœnos quam pagis, hortis, & villis frequentes agros, detegis etiam clarè primarias quaſdam atq; longinquas urbes, Mechliniam, Bruxellam, Lovanium, Gandavum, præterea fluminis latè diffuſam oram, adeoque & ipſum mare, & Zelandicas etiam Inſulas. Sunt in hac turri octo & ſexaginta, partim prægrandes, partim minores campanæ, quarum pleræque muſicalium inſtrumentorum ritu, canorum quemdam ac quatuor vel quinque vocum edunt concentum: harum maximæ, quæ inſoliti & mirandi eſt ponderis, nomen inditum eſt à *Carolo V* Imperatore, quæ non niſi ob cauſas extraordinarias pulſatur. Curant vero Sacra eo in Templo quatuor & viginti Canonici, quibus præeſt *Decanus*, cum *Epiſcopo* qui primùm inſtitutus eſt an. 1567. Curatur ſanè hoc Templum religiosè inprimis & ſplendide, ſuntque luculenti ejus proventus, & magna Sacerdotum immunitas. *Buſcoducum* ſeu *Silva Ducis*, vernaculè *'s Hertogen-Boſch*, Gallis *Bolduc*, nomen habet à Silvis. Vrbs eſt ampla, amœna, firmiter munita, ſita ad rivulum *Diſam*, altero lapide à Moſa, duodecimo ab Antverpia. Atque hæ ſunt quatuor urbes primariæ, quarum tres primæ cum *Nivella* Marchionatum conſtituunt ſacri Imperii. *Mechlinia* à quibuſdam Brabantiæ adnumeratur, revera tamen ab ea diſtincta eſt; urbs alias pulcherrima & nitida: Archiepiſcopatu inſignita, & ſede ampli Conſilii ad quod ultima eſt in Belgica provocatio. Vrbes præterea in Brabantia ſunt *Trajectum ad Moſam*, vulgo *Maeſtricht*, *Breda*, *Berga ad Somam*, *Lira*, *Vilvorde*, *Gemblacum*, (*Gemblours*,) *Ioudoigne*, *Hannut*, *Landen*, *Halen*, *Leeuvven*, *Sichenen*, *Herentals*, *Eindoven*, *Helmont*, *Grave*. Sunt & municipia complura, nondū muris cincta, *Ooſtenrijc*, *Oorſchot*, *Turnhout*, *Duffel*, *VVaelem*, *Merchtem*, *Aſche*, *Vueren*, *Duisburch*, *Hulpen*, *VVavre*, *Breine*, *Genape*, *Gheele*, *Arendonc*, *Dormal & Iſca*. Sunt & pagi inſuper DCC. Referuntur etiam ad Brabantiam Dominatus Raveſtein, Ducatus Limburgenſis, cum Dominatu Dalem & Valckenburg. Lacus, ſtagna, & flumina non parum adfe- *Lacus. Flumina.*

adferunt commodi Brabantiæ. Horum autem principes *Mosa* & *Scaldis*. Sunt & alia minora. Silvis quoque abundat regio, quarum præcipuæ sunt quinque, *Somensis*, *Saventerloo*, *Grotenhout* & *Meerdal*. Opera publica tam sacra quam prophana hic sunt plurima. Inter ea Templum Lovaniense præcipuum est, D. Petro sacrum, magnificum valde & sumptuosum. Bruxellæ templa sumptu excellunt, egregia & debita suppellectili ornata. Ædes quoque sacras habet Antverpia plurimas, inter quas Ædes B. Virginis amplissima. Alia hic & in aliis locis quæ pæne innumera sunt, prætereo: atque etiam Opera prophana plurima: Palatia, nobilium domos, Arces Castella & ejusmodi. Cæterum status Politicus Brabantiæ tria habet membra: Ecclesiasticos, qui sunt Abbates, *Afflighemensis*, *Grimbergensis*, *Tongerloo*, *Grunendalensis*, *S. Gertrudis* Lovanii, *S. Bernardi*, *Vileer*, *Dieleghem*, *Parckensis* prope Lovanium; Prior magnus Ordinis *S. Augustini* in Leevve, *Gemblacensis* (*Gemblours.*) Nobiles, qui sunt, Abbas *Gemblacensis* Comes, *Dux Arschotensis*, *Marchio Bergensis ad Somam* rivulum. Barones, *Diestensis*, *Bredanus*, *Boxtelensis*, *Gaesbeeckensis*, *VVesemael*, *Petersem*, *Pervveys*, *Hoochstratensis* nunc Comes, *Renes*. Domini, *Aschensis*, *Merchtensis*, *Vuerne*, *Gheel*, *Lummen*, *Thurnout*, *Oostervviic*, *S. Oedenroy*, *VValem*, *Duffel*. Civitates IV principales, *Lovanium*, *Bruxellæ*, *Antverpia*, *Buscoducum*, de quibus supra. Statum ejus Ecclesiasticum quod attinet: partim paret *Leodiensi Episcopo*, partim *Cameracensi*: *Leodiensis* curiam & magistratum Ecclesiasticum habet Lovanii. *Cameracensis*, Bruxellæ. Academiam habet Lovanium celeberrimam: de qua in generali Belgii descriptione uberius. Brabanti hilares, festivi, in scenicis comicisq; moribus immodici, teste Lemnio. Præter Brabantiam continentur hac tabula *Ducatus Iuliacensis* & *Clivensis*. Horum ergo Statum Politicum ex Mercatore adjiciamus. Status Politicus *Iuliacensis* constat similiter III membris quæ sunt Ecclesiastici, videlicet Abbates, & Collegia Canonicorum ac Monasteriorum: Nobilitas: Civitates. Præfecturę ditionis 24. *Caster*, *Brugge*, *Born*, *Boisseler*, *Euskirchen*, *Munstereyffel*, *Moniou*, *Eschvviler*, *Grevenbroich*, *VVassenberg*, *Geilenkirchen*, *Hensbergh*, *Durem*, *Thonberg*, *Berchem*, *Heimbach*, *VVilhemstein*, *Gladbach*, *Millen*, *Rangenrayd*, *Norvenich*, *Nuenar* Comitatus, *Iuliacum*, *Nideken*. *Clivensis* similiter tres Ordines continet, Ecclesiasticum, Nobilitatem & Civitates. Satrapa autem sive prefectus Provincialis Cliviæ has sub se habet Civitates 8. *Cliviam* Metropolim, *Calcariam*, *Sonsbeke* ubi residet, *Santen*, *Buric*, *Vdem*, *Griet*, *Griethusen*. Præfecturæ vero hic sunt 14, *Cranenburg*, *Duffel*, *Gennep*, *Goch*, *Orsoy*, *Huessen*, juxta Arnhem, *Lymers*, *Emmeric*, *Hetter*, *Aspel*, *Ringenburg*, *Bisselic*, *Dinslaken* Præfectura, in qua sunt V. Civitates, *Dinslaken*, *VVesel*, *Duysburg*, *Schermbeke*, *Holte*. Dominium *Ravesteyn* adnexum est Curiæ Clivicæ.

Silvæ. *Opera publica.* *Scholæ.* *Mores.* *Iulia & Clivia.*

Regio.

HOllandiæ nomen à Silvarum Saltuumque frequentia quidam deducunt; lignum enim & silvam promiscuè *Holt* & *Hout* vocamus, ut *Hollant* sonet regionem silvestrẽ: omnia enim arbustis olim inhorruisse refertaque prædicant toto quaquà patet Hollandiæ tractu. Alii à cavitate dictam putant, quasi *Hol-landt*. Est enim universa fere regio palustris ac pedum pulsu vacillans. Alii à fœno *Hollandiam* quasi *Hoylandiam* nominatam arbitrantur. At eruditissimus Iunius aliam sententiam indicat, Hollandiam Gothicæ Danicæve gentis coloniã esse, ut & Zelandiã, Danosque & Normannos desertis in Codano sinu Insulis Olandiæ Zelandiæque in hæc loca migrasse, & à sua patria Hollandiam, Zelandiamq; cognominasse, planè, ut de Heleno Priamide refert Maro, qui in Epiro oppidulũ Trojam cum arce Pergamo exstruxit, addita & imagine Scææ portæ & rivulo Xanthi Trojani amnis nomine: & ut in Indiis novam Hispaniam, novam Franciam Europæi effecerunt.

Situs.

Eam à plaga mundi occidua Britannicum mare, à Septentrione Cimbricum ambit & littora pulsat, ab Ortu Solis fretum amplũ Frisiam procul aperit, ad Euronotum Trans-Isalana & Velavia, ad Austrũ Trajectina ditio obtenduntur. Ambitus ejus ad LX milliaria extenditur: latitudo perexigua est, quandoquidẽ meditullio ejus creditur viatori patere aditus ad extremos ipsius fines in latum trium horarum spatio: vel etiã hinc ad Oceanum, illinc ad maris sinum, est, ubi latitudo non æquat milliare.

Soli fertilitas.

Habet regio ista agros frugiferos, ac luxurioso & opimo frumento supra modum scatentes, sed qui tantillo in spatio & in regione, qua vix populosiorem invenias, ad suppeditãdam tantę multitudini alimoniam sint impares. Sed pascuorum ubertas summa est: qua boum alit armenta infinita: vaccas quoque corporum vastitate, lactis copia, eximias.

Animalium varietas.

Constat sanè, aliquibus Hollandiæ partib⁹ boves æstivis diebus quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia singulas refundere. Ioannes etiam Benningus consiliarius Curiæ Hollandicæ, referente Guicciardino, certa observatione & minime fallente calculo ostendit, tantũ Assendelphi & quatuor vicinis pagis lactis uno anno ẽ vaccis colligi, quantum è Germania superiore Rhenẽsis vini devehatur Dordrechtum. Ex hac lactis optimi copia butyrum conficiunt, non barbararum modo gẽtium, ut Plinius vult, sed Regum etiam & principum cibum laudatissimum. Conficiunt etiam caseos Parmensibus aut Placentinis nihilo inferiores. Primæ tribuũtur Tessalico & Gravesandico, secundæ Edamensi, quem inprimis vetustas commendat. Equos etiam generosos profert. In collibus arenariis cuniculorum innumeram multitudinem habet: cervorum etiam, damarum & leporum frequentiam: inque Hagiensi nemore capreolorum greges, avium quoque capturam quæstuosam, inprimis anatum, anserum, & autumnalibus mensibus scolopacum, quas Plinius rusticulas, Martialis rusticas perdices, nostri *Sneppas* vocant. Habet & cespitem fossitium, qui ex intimis haustus terræ penetralibus, ipsisque adeo ex aquis eductus, ventoque & sole exsiccatus, ad focos adhibetur.

Imperium majorum.

Hollandia olim suos reges habuit, quorum meminit Suetonius in Caligula cap. 44. Verum anno Christi ↄCCCLXIII à Carolo Calvo Francorum

Rege

Comitatus HOLLANDIA
Cum privilegio
De Noord OCEANUS GERMANICUS Zee
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
DE ZUYDER ZEE
BRABANTIAE PARS
DUCATUS GELDRIAE PARS
ULTRAIECTENSIS PROVINCIAE PARS
Miliaria 4 Hollandiæ
Texel
Wieringe
Breesant
Marken
Urck
Dort
Leyden
Goude
Utrecht
Amersfoort
Hoorn
Enchuysen

Rege in Comitatum redacta est, eiq; præfectus est *Theodorus* è Regio stemmate ortus. Patri *Theodoro* successit *Theodorus* filius, huic *Arnoldus*, Arnoldo *Theodoricus*, atque huic alii ex ordine, quorum seriem apud Munsterum & alios habes. Bellica olim gloria clari admodum fuerunt. Hoc enim præsidio cum fide conjuncto in fraternitatem Imperii Romani accepti sunt Batavi. Hac Duce benevolentiam sibi apud principes constabilierunt, & stabilem sui fiduciam plerisque illorum Tyrannis impresserunt. Per hanc vulgo formidabiles, invictæ virtutis opinionem acquisiverunt. Per hanc deniq; vera laudis imagine conspicui esse ambierunt. Vrbium nunc nobis est proponenda descriptio : sunt autem *Dordrechtum, Harlemū, Delphi, Lugdunum, Amstelodamū, Gouda, Roterdamū, Gorcomium, VVorda, Naerdenū, Muda, VVesopum, Edamum, Monachodamū, Purmurenda, Alcmaria, Enchuysa, Horna*, &c. *Dordrechtum* urbs totius Hollandiæ primaria est. Facies ejus oblonga exit ad modum triremis: ipsa opulenta & copiosa, imo eorum omnium quæ in annonæ reique alimentariæ usum venire atque expediri possunt, locuples quoddam penu est. Ius habet sistendi & retrahendi ad se merces exoticas, quæcumque secundo amne importantur, ut nimirum eo loco stabulentur, ac conquiescant, donec venditæ sint: & inde rursum non aliis quam popularibus navigiis alio devehantur. Hoc privilegium à *Stabulo* vocant *Stapulam*. *Harlemum* amplitudine urbis, ædificiorum cultu, situs amœnitate nobile est. Templum habet totius Hollandiæ pulcherrimum, firmissimis innixum columnis, foro imminens. Vrbem *Sparnus* interlabitur. Exstructa creditur à Frisiis, circiter annum ɪɔᴠɪ. Huic urbi inventæ typographicæ artis gloria debetur. Est & altera hujus urbis gloria; capti novo consilio *Pelusii*, quam Damiatam vocant, cujus rei symbolum habet nolas binas ex ære Corinthio quæ à re *Damiatæ* appellantur. *Delphi* sequuntur non Apollinis tripode, sed Cereris & Bromii munere insignes. Coquitur enim in hac urbe cerevisia post Britannicam optima. Nomen habet à fossa, quam Batavi *Delf* vocant, ducta à Mosa ad urbem usque. Anno ᴄɪɔɪɔxxxᴠɪ, ᴠ Non. Maii, ignis nato ex favillis forte incendio, luctuosam ac funestam urbis faciem reddidit, absumta deformataque pleraque urbis parte : ex quo incendio postea pulchrior emicuit. *Leida*, Ptol. *Lugdunum Batavorum*, urbs est sita ad medium Rheni ostium Plin. & Ptol. nominatum. Sustinuit anno ᴄɪɔɪɔʟxxɪᴠ gravem obsidionem, sed pulsis hostibus divina ope & aquarum stagnantium vi liberata est. *Amstelodamum* nobilissimum hodie totius Orbis emporium ab Amne *Amstela* nomen habet, ut notavit doctus ille poëta *Nicolaus Cannius*, civis Amsterodamensis, hisce versibus:

Majorum virtus.

Vrbes.

Hæc illa est Batavæ non ultima gloria gentis,
Amnis cui nomen, cui cataracta dedit.
Dicta prius DAMVM, *rarisque habitata colonis*
Cum contenta casis rustica vita fuit.
Hinc AMSTERDAMVM *jam facta celebrior, atque*
Fortunæ crevit tempore nomen item.
Vrbs bene nota prope, atque procul distantibus oris,
Dotibus innumeris suspicienda bonis.
Dives agri, dives pretiosæ vestis & auri,
Vt pleno cornu copia larga bëet.
Quod TAGVS *atq;* HÆMVS *vehit & Pactolus, in unum*
Verè huc congestum dixeris esse locum.

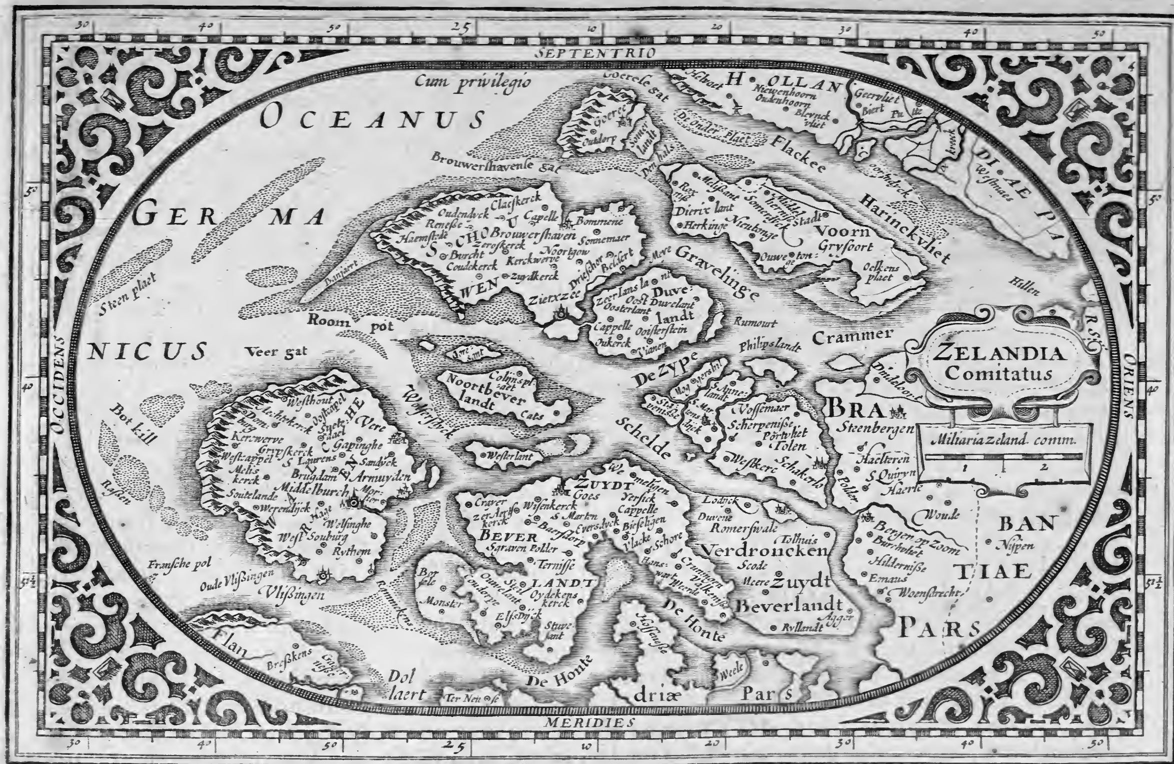
Paucis initio piscatorum tuguriis habitatum, jurisdictionis fuit Dominorum Amsteliorum. Hanc urbem postea Giselbertus Amstelius ante annos ducentos octoginta plus minus, communiri propugnaculis, portis ac

turribus

turribus fecit: quibus per invidiam vicinorum conflagratis, muro cingi cœpit anno CIↃ CCCCXXCII. Ex eo perpetuo aucta & Hollandici juris fuit. Nunc verò non Hollandię solum, sed omnium vicinarum regionum ad Sarmatas usque & Gothos & Cimbros est apotheca. In hac urbe stabulantur non solum Itali, Hispani, Lusitani, Britanni, Scoti, Galli, Sarmatę, Cimbri, Sueci, Norvvegi, Livones, Germani: sed etiam Indi Americani, Orientales, Mauri, aliiq; ex omnibus pęne Orbis plagis. *Gouda* à Cimbrica voce *Govv* nomen habet, quæ & fossam & aggerem fossæ oppositum denotat. Sita ad Iselam, urbs copiosa & rebus omnibus affluens. *Roterdamum*, nomen habet à *Rotta* fluvio, urbs hodie splendida & mercaturâ celebris, sita ad Mosam fluvium tertio à Mari milliari. Natus hic est, immortale Batavorum suorum decus, magnus ille *Desiderius Erasmus*, eruditione scriptisq; notissimus. Sunt & Municipia quædam, inter quæ primaria est *Haga* Comitis, in quo & sanctiori Principis Ordinumq; Consilio locus est, & forum litibus solvendis dicatum. Quod ad Statũ hujus Comitatus Politicũ, eum tres Ordines constituunt, quorum Primus sunt Equites aurati (*Ridderheren* vocant) eorum pręcipui sunt Comites *Egmond*; *Ligne* cujus sunt Dominia, *VVassenar*, *Valckenborch* & Vicecomitatus *Leidensis* Civitatis. Invenio & hos Comitatus in Hollandia, *Maeslant*, *Texel*, *Goylant*, *Kennemerlant*, *Steenberge*. Domini & Barones, *Brederode* cujus est & Dominium *Vianen*, Baronatus de *Lijsfelt*. Invenio & inter Baronatus in Chronico Hollandiæ numerari hæc dominia, *Lecke*, *Sevenbergen*, *Voorn*, *Isselstein*, *Stryen*, *Teylingen*, *Putten*, *Harlem*, *Leerdam*, *Asperen*, *Arckel*, *Altena*, *Bottersloet*. Secundus ordo est Dominorum, quorum qui nomine Statuum in Haga Comitis comparere solent, sunt hi præcipuè, *Poelgeest*, *Polanen*, *Lochorst*, *Assendelft*, *VVarmont*, *Sparvvoude*, *Matenes*, *Schooten*, *Noortvvijck*, *Verdoes*, seu *Does*, *Myne van Amstel*, *Spangen*, *Alckemade*, *Benthuysen*, *Kenehorch*, *Raaphorst*, *Svvieten*, *Heemskercke*, *Ruven*, *Duyn* & *Sprangen*. Sunt præterea & hæc in Hollandia Dominia *Hoesden*, *Outhoesden*, *Papendrecht*, *VVijngarden*, *Ghissenborch*, *Ameyde*, *VVoerden*, *VVaterlant*, *Schagen*, *Purmerende*, *Goude*, *Naeldvvijc*, *Rysvvijc*, *Schoonhoven*, *VVateringen*, *Soetermeer*, *Heemstede*, *Heichtvvoude*, *Mervven*, *Haestrecht*, *Dalen*, *Spijck*, *Hardichsvelt*, *Bardtvvijck*, *VVijc*. Tertius Ordo sunt VI magnę Civitates, quę nomine omniũ Hagam convocantur, quæ sunt *Dordrechtum*; hæc habet Prætorem & Magistratum, cui cives parent, & Baillivum cui exterius territorium, tam in civilibus, quam in criminalibus. *Harlemum*, Prętorem & Magistratum domi habet: ruri Baillivum, qui in civilibus & criminalibus præsunt. *Delphi*, Prætorem & Magistratum pro civibus, Baillivum pro rusticis habent, in civilibus & criminalibus jurisdictionem habentes. *Lugdunum*, hic Prætor & Magistratus intus, foris Baillivus præsunt, qui in civilibus & criminalibus jurisdictionem habent. *Amstelodamum*, intus Prætorem & Magistratum, ruri Baillivum habet qui civilia & criminalia judicant. *Gouda*, Prætorem & Magistratum habet pro civibus & incolis, Baillivum quoque & arcis præfectum.

Status Politicus.

Regio. ZELANDIA nihil aliud ſonat quam terram ac ſolum maritimum, à terra ac mari conflatum nomen. Mari enim undiq; cingitur. Hanc veteribus non fuiſſe incognitam ex Tacito colligit Lemnius, non hoc quo nunc innoteſcit nomine, ſed ex uſu ac vulgata alloquendi conſuetudine ac compellatione, nempe *Maet*, qua populares & indigenæ inter ſe ſunt uſi. *Mattiacorum* enim illos nomine deſignat, cum inquit, *Eſt in eodem obſequio Mattiacorum gens Batavis ſimilis, niſi quod ipſo terræ ſuæ ſolo ac cœlo acrius animantur.* Zelandiæ nomen accepit à Danis & Nortmannis, qui ex illa Inſula Cimbrica quæ in Dania Zelandiæ nomine inſcripta eſt, profecti ad novas terras quærendas, quum gravi indigenarum multitudine laborarent, Britannię ac Gallię oras invaſerunt, ac Walachriam vicinaſque inſulas à patrio ſolo Zelandiam vocaverunt. *Situs.* Harum inſularũ ſitus eſt inter Moſæ & Scaldis fluminum oſtia: à Septentrione Hollandiam, ab Oriente Brabantiã, verſus Meridiẽ Flandriam vicinas habent regiones, ab Occidente mare Germanicum reſpiciunt. *Aeris qualitas.* Aëris clementiâ deſtituitur Zelandia, qui in nonnullis partibus paullo aſperior eſt, & quã vicinarum gentium minus ſalubris, præſertim æſtate ob paludum & ſtagnorum graves halitus, & quod regio arboribus minus conſita. Hoc tamen habet commodi, quod contagioni ac peſtiferis morbis minus ſit obnoxius ac ſerius inficiatur: at infectus immaniter in hominum corpora graſſatur, nec facilè conquieſcit. *Soli fertilitas.* Magna verò hic ſoli ubertas, pingues ac glutinoſæ glebæ, feraces, ac fœcundi agri tritico quo nuſquã gentium candidius aut magis ponderoſũ, aliiſque frugibus: coriandro item & rubiâ vulgo *meedecrappe* nominatâ, adornandis pannis, ne color defloreſcat, eumque intimè cõcipiant neceſſariâ: ut inſignes atq; in immenſum faſtigiatas lauros perpolitis maturitate baccis onuſtas; ut efficaces & ſalubres herbas, cum medendis morbis, tum eſui accommodas ſileam. *Animalium varietas.* Vberrima etiam hic ſaginando pecori paſcua, non ſolum intra exporrectos aggeres ac ambitus, ſed etiam extra littora, in ipſa Oceani crepidine, in quibus oberrant pecudũ aliquot myriades, maximo negotiatorum emolumento, quæſtuq; uberrimo, non ſolum ſupra vulgarẽ magnitudinem, ſed ſaporis etiam delicati atq; exquiſiti, ſoli ac graminũ beneficio, quod ſaluberrimũ iis pabulũ ſuppeditat, adeo ut exteri quoq; ſummopere iis delectentur. Anno autẽ Domini ıↄccc LXIII imperante Carolo Calvo apud Batavos illiſque affines Zelandos, principatus primũ conſtitui cœpit, ac Comitatus nomine deſignari, primuſq; *Imperium majorum.* Comitis nomine inauguratus *Theodoricus* filius Sigisberti Principis Aquitaniæ, qui annos octo & triginta in eo dominatu verſatus, ſucceſſorẽ *Theodoricũ* ſecundum herilem filium conſtituit, à quo ad noſtra uſque tempora hæc Regia poteſtas longa heroum ſerie ad Hiſpaniarũ regem Philippum devoluta Comitatus nomine cenſetur. Inſulæ Zelandicæ numero ſeptem ſunt, tres ultra Scaldis oſtia, Bataviam & Orientẽ verſus, quæ propterea dicuntur Orientales, *Scaldia*, *Duvelandia*, & *Tolẽ*: quatuor cis Scaldim, Occidentem verſus, *VValachria*, *Zuytbevelandia*, *Northevelandia*, & *VVolferdijc*. Omnium ultra Scaldim inſularũ maxima & prima eſt *Scaldia*, indigenę vocant *'tLandt van Schouvven*, cujus ambitus nunc eſt ſeptem mill. olim tamen major fuit, ac tantũ exiguo freto diſtincta à *Nortbevelandia*. *Vrbes.* Vrbes in ea primariæ ſunt *Zirizæa* & *Brouvverſhavia*. *Zirizæa* omnium Zelandicarum urbium creditur eſſe antiquiſſima, circa annum ıↄ ccc XLIX exſtructa à quodam Siringue: nobilis diu fuit mercatu omnium rerum, propter celebrẽ portum, frequentiamque

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Cum privilegio
OCEANUS
GERMANICUS
ZELANDIA
Comitatus
Militaria zeland. comm.
HOLLAN
DIAE PA
BRABANTIAE PARS
Flandriae Pars
Brouwershavense gat
Goerese gat
Goeree
Sommerlandt
Flackee
Harinckvliet
Voorn
Gryfoort
Dierix lant
Herkinge
Middelharnis
Stadt
Melissant
Somersdijck
Nieutonge
Oudendyck
Claeskerck
Capelle
Renesse
Haemstede
Brouwershaven
Zerosekerck
Bommene
Sonnemaer
Burcht
Kerckwerve
Noortgow
Coudekerck
Zuydkerck
Driesshor
Bellert
Zierixzee
SCHOUWEN
Gravelinge
Duveland
Oosterlant
Cappelle
Ouwerkerck
Ooistersteyn
Viane
Rumourt
Crammer
Philipslandt
Roompot
Veer gat
De Zype
Steenbergen
Noortbeverlandt
Colynsplaet
Cats
Wolffersdyck
Westerlant
Schelde
Tolen
Scherpenisse
Vossemaer
Poortvliet
Westkerc
Schakerloo
S. Annelandt
Halsteren
S. Quiryn
Haerle
Woude
Bergen op Zoom
Nispen
Hildernisse
Emaus
Woensdrecht
Westhout
Oostcapel
Vere
Domburg
Gapinghe
Serooskerck
Grysskerck
S. Laurens
Sandyck
Brugdam
Armuyden
Middelburch
Souteland
Wepsdijck
Welsinghe
West Souburg
Rythem
Vlissingen
Oude Vlissingen
Fransche pol
Bot kill
Steen plaet
Rassen
ZUYDT BEVERLANDT
Goes
Wissenkerck
S. Marten
Eversdyck
Cappelle
Biesselingen
Schore
Baersdorp
Sgraven Polder
Ternisse
Oudelant
Elsdyck
Stuvelant
Monster
Verdroncken
Zuydt Beverlandt
Romerswale
Tolhuis
Scode
Meere
Rullandt
Agger
Lodyck
Duvene
De Honte
Hontenisse
Weele
Dol laert
Ter Neusse
Bresskens
Flan
driae Pars

tiamque advenarum: sed obstructo arenis portu multũ de antiqua gloria remisit: spes est tamẽ, eam novo portu effosso paullatim vetus nomẽ recuperaturam. In hac urbe natus est vixitque *Levinus Lemnius* doctrina & arte medica clarus. *Brouvversshaviam* piscatores incolunt, & qui mari victitant. Secunda insula Scaldiæ est DVVELANDIA, à Columbarum frequentia sic denominata, patetq; ejus circuitus mill. pass. quatuor. In hac tantum pagi sunt & vici, urbs nulla, anno CIↃ IↃXXX Oceani fluctibus obruta fuit, cum magna mortalium jactura, sed aggeribus confirmatis exclusoq; mari, haud multo post facilè illud damnum compensatum est. Tertia insula est *Tolen*, Brabantiæ contermina, exiguo tantum freto discreta, in qua consistit *Toletum* à vectigali & portoriis (Belgis *Tollen*) ita apellatum, vetustum oppidulum: à quo non procul abest *Martinianus agger*, vulgo *S. Martens Dijck*, locus amœnus atque arboribus undique consitus, in quibus maxima alitum, pręsertim Ardearum copia nidificat. Cis Scaldim ad Occidentem (indigenæ vocant *Bevvester Schelt*) primaria insula est *VValachria*, vel ab ejus cultore denominata, aut à Wallis vel Gallis. Insula hæc ab Ortu Brabantiæ obversa est, à Meridie Flandrię, ab Aquilone Batavię, ab Occasu ęquinoctiali Britanniæ. Hæc totius Zelandiæ caput, situ, opibus, incolarum frequentia, urbiũ & pagorum splendore, mercimoniis eminentissima, decẽ in ambitu milliaria complectitur. Vrbes in ea sunt *Middelburgum*, *Veria*, *Flissinga*, *Arnemuda*. Pagi complures. *Middelburgum* à situ nomen habet, est enim burgus in meditullio insulæ. Vrbs est ampla publicis privatisque ædificiis, pontibus, turribus, propugnaculis ad usum & cultum egregiè exornata: omniumque Zelandicarum urbium primaria, atque emporium Negotiatorum frequentatione celeberrimum. Huic ortum suũ debet *Paulus* à Middelburgo Mathematicorum ævi sui Princeps: *Nicolaus* quoque *Evarhardi* Curię Hollandicę primum, postea etiã Mechliniensis Præses, quo in munere obiit anno CIↃ IↃXXXII. Filios is habuit ob singularem eruditionem hoc loco commemorandos, *Petrum Everhardi* doctorem Theologiæ, *Everhardum Nicolai* Præsidem Curiæ Frisicæ, postea etiam Mechliniensis, *Nicolaum Nicolai* Grudium, *Adrianum Nicolai* Marium & *Ioannem Secundum* Poëtam. *Veria* sive *Campoveria* nomẽ habet à trajectu, qui Zelandis dicitur *Veer*. Muro cincta primum est anno CIↃ CCCLVII. Ex eo cœpit etiam esse Scoticarum mercium Emporium. *Flissinga* nomen & signum habet lagenæ, Belgis *een Flessche* nominatæ. Vrbs est novitiola, sed potens & mari imperans: ac strenuis piscatoribus, atque exercitatis naucleris, quos *Pilotas* vocant, referta. *Arnemuda* Middelburgensium est municipium, & statio navium olim tutissima, sed hodie obstructo arenis portu plane collapsa. Post Walachriam secunda est *Zuidbevelandia*, quã alii à tremoribus & concussionibus nomen habere existimãt, nos à Bavaris, quorum etiam insignia in ejus Insulæ scutis spectantur. Hæc spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac Brabantiæ oras tractu exporrigitur, tametsi paucis abhinc annis maximam jacturam passa, dimidio jam sit angustior. Ab hac avulsa est civitas non ignobilis Romerswalia, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomœriis Oceanus undiq; alluit, ita ut unica salis negotiatione subsistat. In hac urbe Comites Zelandię solenne juramentum pręstant: quod quum ex more etiam Philippus Hispaniarum Rex esset facturus anno CIↃ IↃXLIX, *Nicolaus de Conflite*, cujus ædibus Princeps excipiendus erat, hos versus ostio suo adscribi jussit:

Vidimus adsueto privatum lumine Solem:
Pallida turbato vidimus astra die.
Vidimus undantis horrendos æquoris æstus
Nos miseros Belgas quum obruit Oceanus.
Vidimus ast postquam te Gloria nostra, Philippe,
Cæsarea proles, Semideûmque decus:
Cuncta refutamus transacti tristia secli,
Quod præsens nostrum testificatur opus.
Sit licet exiguum, sit pro ratione voluntas,
Nil facit ad nostrum parva carina fretum.

In occidentali verò Insulæ parte sita est *Goesa* civitas, ad ostium unum Scaldis quod *Schenge* vocant. Vrbs non tam ampla quam amœna & divitiis pollens, quum unica nunc sit in ea Insula. Cives habet morum humanitate perpolitos, Senatum prudentem. Tertia Insula Zelandiæ cis Scaldim ad Occasum spectans, est *Nortbevelandia*, in qua quondam urbs *Cortgeene*, pagi permulti: tota hæc cataclysmo anni CIↃ IↃXXXII periit: nunc tamen paullatim restituitur. Quarta insula est *VVolferdyc*, quasi dicas agger Wolfardi: exigua admodum, utpote in qua duo duntaxat pagi sunt. Decem igitur sunt *Zelandiæ* urbes, pagi plures: centum scilicet atque amplius. *Mores.* Incolæ sunt ingeniosi, sagaces, providi: Staturâ mediâ. Referunt tamen Annales, à Wilhelmo Bono Hollandiæ Comite ad nuptiarum solennia Caroli Pulchri Franciæ Regis, adductam fuisse inusitatâ corporis mole fœminam, natione Zelandam, prę qua proceri etiam viri pusiones videbantur: tanto enim erat virium robore, ut bina dolia cerevisiâ referta ambabus utrinque manibus portaret, quæ singula quadringenta pondo Italica appendebant, trabemque cui attollendæ impares octo viri fuerant, quò vellet, transferret. Navigandi artis sunt peritissimi. Salem atrum & sordidum qui ex occidentalibus regionibus adfertur, singulari artificio *Opificia.* excoquunt, magnis atque amplis lebetibus, redduntque ita purum & candidum, ut cum nive etiam certare possit. Rudi Hispanico vel Armorico adfundunt aquam marinam, decoquunt, colliguntque pro centum salis Hispanici, centum quadraginta quinque libras puriores. Hunc Salem per Galliam, Angliam, Daniam & reliquam Europam divendunt. *Mercimonia.* Ex re præterea frumentaria, lectissimoque tritico, atque ex rubia, salsamentis, pecorumque & inprimis ovium copia, magnos quæstus faciunt. In re familiari ac domestica omni elegentia nitidi sunt & expoliti: in rem attenti, in mercatura industrii, in pauperes benefici ac liberales. Status Politicus Zelandię solebat constare tribus membris. Vno Prælato, qui totius Ecclesiastici Ordinis locum supplebat, eratque Abbas *S. Nicolai* Ordinis Præmonstratensis Middelburgi. Vno Nobili pro toto Ordine, *Marchione Verensi.* Et Civitatum communitate, quarum præcipuæ eæque à nobis supra memoratæ: *Middelburgum, Zirizæa, Veria, Flißinga, Tola, Martinianus agger, Romersvvalia* & *Goesa*. Sed de Zelandia hæc pro loci angustia sufficiant.

Gelriæ Ducatus, complectens Zutphaniæ Comitatum & Overyssel Dominium.

Regio. Situs.

GELRIA à *Gelre* arce, quam Wicardus à Ponte una cum fratre Lupoldo ædificasse fertur, nomen retinuisse dicitur: quamvis complures à *Gelduba* oppido cujus meminit Tacitus appellatam credant. Aliam etiam nominis rationem referunt alii. Hæc à Septentrione Frisiam & Sinum Germanici Maris, vulgo *Zuyderzee* habet: ab Ortu Cliviæ Ducatum, à Meridie Iuliacũ attingit: Brabantia & Hollandia eam ab Occidente respiciunt. Aër regionis salutaris & purus: ager fertilissimus & ad quamvis culturã aptus, frumenti inprimis ferax: pascuis item fœcundus, unde pecorum ingentes alit greges: quin & ex remotissima Dania eo pascendi saginandique gratia, numerosi greges aguntur: lætissima namq; ac amplissima, præsertin circa Rheni, Vahalis & Mosę deflexus prata habentur. Initio recta gubernataq; Gelria est à Præfectis: inde à Principibus. Martini enim Austrasiæ Præfecti ex Lamberto nepos *Leopoldus*, sive ut alii memorant *Guidus*, his locis præfuit. Post Caroli Magni tempora *Domini de Ponte* eam rexerunt, sub titulo Præfecturæ. *Otto* inde *Nassovius* Princeps ejus dictus est anno MLXXIX, si Lazio est fides. Sequuti sunt *Gerardus*, *Henricus*, *Otto*, *Reinaldus*, cujus tanta fuit apud Imperatorem gratia, ut comitiis Francofurtensibus anno MCCCXXXIX die XIV Aprilis Gelriæ Dux à Ludovico Cæsare Augusto fuerit renunciatus. *Eduardus* Reinaldum fratrem post varia prælia cepit, vinctumque in carcere detinuit totos annos decem: successit *Gulielmus*, huic frater *Reinaldus*, *Reinaldo Gulielmus Arculanus*. Hic sine liberis Gorichemi periit. Ejus soror Ioanni Egmundano nupsit: ac tandem post varias rerũ mutationes eo res delapsa est, ut an. MCCCCXII Carolus filius Adolphi è Gallia ab Ordinibus Gelriæ revocatus hæredem instituerit Gulielmum Ioannis Cliviæ Ducis filium, qui etiam cum maxima Caroli quinti Imperatoris offensione rebus Gelricis aliquandiu præfuit, donec anno MDXLIII maxima Iuliacenses parte exutus Imperatori supplex factus est in castris ad Venloam: hac tamen lege, ut totius Gelriæ possessione cederet, & subditis jusjurandum remitteret: Cæsar autem territorium Iuliacense ipsi redderet, duobus tantum oppidis exceptis Hensbergo & Sittarto. Atq; hoc pacto Gelri initio liberi, postea sub Principibus vixere: servata tamen legum ordinumque suorum auctoritate. Hodie iidem Optimatum solum agnoscunt imperium, ac pro libertate sua contra Hispani impotentiam fortiter pugnant. Ducatus hic urbes complectitur duas & viginti, quarũ præcipuæ *Noviomagum*, *Ruremunda*, *Zutphania* & *Arenacum*, quod nunc vocant *Arnheimum*. *Noviomagum*

Aeris temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas.

Imperium majorum.

Cum privilegio

GELDRIA
Ducatus

BRABANTIAE PARS

LEODIENSIS PARS

COMITATUS HOERN

ULTRAIECTENSIS PROVINCIAE PARS

Die Zuyder Zee

DE VELUWE

De Peel

TRANSISALANAE PARS

Zutphaniae Pars

CLIVIAE DUCATUS PARS

MURS COM.

Gulic

Stift Coln

Miliaria Communia

1 2 3 4

ORIENS

MERIDIES

SEPTENTR.

Vrbes.

magum vel Neomagum (Nymegen) urbs est antiqua, sita ad sinistram Vahalis ripā, cujus eo loco profundissimus est alveus: videtur Batonis quondam regia fuisse, certè Batenburgum arcem vicinam habet, & intra urbem Hessi Montē, à filio (ut opinio est) Batonis Hesso cognominatum. Vrbs verò ipsa situ atque opere permunita est, prædives, rerumque omnium affluens: quà Clivensem ditionem propinquam respicit, in arduum collem assurgit, cum vetustissima arce, Iuliano, ut vulgo creditur, opere; à qua parte nemorosis montibus & frequentibus fontium scatebris amœna regionis facies se aperit: diversa urbis ora in paludes depressior sidit, reliquū solum tumulo fermè perpetuo acclive est. *Ruremunda* ad ostium Ruræ amnis, qua se in Mosam exonerat, urbs est amœna, dives, potens, in veteribus Menapiorum sedibus. *Zutphania* ad dextram Isalæ ripam Comitatus titulo insignis est; de qua postea. *Arenacum*, Tacito, quod posteri mutarunt in *Arnheimum*, ceu aquilæ domiciliū: urbs est Gelriæ primaria & Consilii Senatorii sedes, copiosa, elegās & omnibus modis munitissima: ad Rheni Ostium dextrum sita. Sunt & minores urbes, *Hattem, Elburgum, Hardervicum, VVageninga* quæ *Vada* Taciti, *Tiela, Bomelium, Bronchorstum, Doesburgum, Doetecomium,* & aliæ complures. *Gelria* tribus celeberrimis fluviis,

Flumina.

Rheno nempe, *Mosa* & *Vahali* irrigatur. Præter hæc & alia quędam ignobiliora flumina eandem perluunt, ejusmodi sunt *VVorm, Roer, Svalm, Isala vetus, Berckel, Niers, Regge, Aa* & *Vidrus*. Ad Septentrionem respicit Sinum

Mare.

Maris quem hodie *Zuyder-zee*, velut australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus, ubi sicut Hollandia patente gremio accommodat se commercio Orbis. Terra plana ac humilis, montes rarissimi sunt, iidemque silvis saltibusque consiti. Quod ad Statum

Status Politicus.

hujus Ducatus Politicum, is tria habet membra, quæ sunt Baroniæ, Nobiles & Vrbes. Baroniæ sunt *Velavia, (de Veluvve,) Batavia (de Betuvve,) Bommelervveert, Tielervveert. Zutphaniæ* Comitatus sub quo sunt *Bronchorst* Comitatus, & *'sHerenbergensis. Superior Gelria* in qua sunt *Ruremunda* & *Gelder*. Nobiles sunt Comites *Bronchorst* & *'sHerenberg*. Domini *Batenborch, Groesbeek, Montfort, VVel, VVachtendonck, Grol, Anholt, Keppel, Bredefort. Buren,* Comitatus sui juris est in Gelria. Civitates IV primariæ: *Neomagum* Vice-Comitatus & Feudum Imperii, Civitas libera, Metropolis totius Ducatus Gelriæ, quę habet sub se *Bataviam (de Betuvve)* Superiorē & Inferiorem, *Bommelervveert, Tielervveert* & *Maesvvael*, territorium inter Vahalim & Mosā. *Ruremunda* Superioris Gelriæ caput, quæ habet sub se *Venlo, Gelder, Vagedie, Strale, VVachtendonck, Erckelens, Montfort, Echt, Nieustat, Kessel, Midler, Grieckenbeke. Zutphania* cui subsunt *Dousburgum*, &c. *Arnheimum*, sub qua sunt *VVagheninghe, Hattem, Hardervvijck, Elborch*, & tota *Velavia. Arnheimi* Sedes Consilii Senatorii & Præsidis totius Gelriæ, ad quos referuntur judicia IV dictarum Civitatum, sine ulteriore appellatione, ad has quoq; eorum oppidorum & locorum quæ ipsis subesse dictum est. Status Ecclesiasticus ejusmodi. Gelria Episcopis IV subjecta erat. *Neomagum* cum suo territorio suberat Episcopo Coloniensi, *Ruremunda* cum suis Leodiensi, *Zutphania* cum suis Monasteriensi, *Arnheimum* cum suis Trajectensi. Incolæ bellicosi ac armis

Mores.

mirum in modum addicti erant, paullo ante nostra tēpora: hodie humanitatis studia majore industria sectātur.

Mercimonia. tur. Mercaturæ quoque negotiationique inſiſtunt, magna ex parte; reliqui mechanicis partim artibus addicti, partim agriculturæ ob ſoli benignitatem inhiantes, uberrimos fructus conſequuntur. Complectitur hic Ducatus, præter alios Comitatus & Baronias Comitatum *Comitatus Zutphaniæ.* Zutphaniæ. Hæc nomen à ratione ſoli, ſi Goropio Becano credendum, accepit, à paludibus nempe, quas *Venen* vulgo vocant. Hujus Regionis incolæ ut vicini proavorum indolem ac genium referunt, fortes ſunt belloque ut plurimùm apti. Gelriam quippe, & Zutphaniæ potiſſimùm Comitatum, *Sicambri* multorum ſententia, quondam obtinuerunt, quibus præcipua feritas, & bellandi præ cæteris Germanis ſtudium inerat, unde per- *Majorum virtus.* petuis incurſionibus Gallias infeſtabant. Qua de cauſa, pacato jam Orbe terrarum, aliquandiu portas Jani claudere non poterat Octavianus Auguſtus, quod in- *Imperium majorum.* tellexiſſet Sicambros adhuc Galliis infeſtos eſſe. *Otho* autem *Naſſovius* Gelriæ Dux præter filium Gerardum qui ipſi in Ducatu Gelriæ ſucceſſit, ex Sophia Zutphaniæ Comitis filia *Gerlacum* genuit, quem in Zutphaniæ Comitatu ſucceſſorem habuit. Quo improle è vivis ſublato, Zutphaniæ Comitatus Gelris adſcriptus fuit, à quibus poſtea nunquam deſcivit. Vrbem habet cognominem quam *Vſipetum* civitatem eſſe autumat Junius, frequentem, copioſam & aquis munitam, ad dexteram Iſalæ fluvii ripam. Eam Berckel amnis perfluit & ibidem Iſalæ miſcetur. Comitatui porro Zutphanico aſſi- *Vrbes.* gnatę ſunt urbes & præfecturæ ordine ſequentes, *Douſburgum, Doetecomium, Lochemiū, Grolla, Bredevorda, Bronckhorſt*, hæ quidem urbes, Præfecturæ autem eæ, quæ nomen ab his ipſis urbibus ſortiuntur. Atque his rurſum præ eſt ſummus unus Pręfectus, quem lingua vernacula Zutphanici Comitatus *Droſſartum* appellitant. Huic quoque parti adſcribitur urbs *'sHerenbergenſis*, & ipſa Comitatus nomine inſignis.

Reſtat nunc ut pauca de *Tranſiſalania* ſubjungamus, *Transisalania. Situs.* ob ſitum Iſalæ ſic dicta. Hęc à Septentrione Friſiam Occidentalem: ad Meridiem Gelriam reſpicit: qua Oriēs, eſt Weſtphalia: qua Occidens, Sinum ampliſſimum (hodie *Zuyder-zee*) & fluvium Iſalam habet. Regio plana eſt ac humilis: ager feraciſſimus, frumenti inprimis: *Soli fertilitas.* paſcuis item fœcundus. Tranſiſalania Provincia mul- *Imperium majorum.* tis ſeculis Vltrajectenſibus Epiſcopis ſubdita fuit, donec anno MDXXIIX hortatu Henrici Palatini Epiſcopi Vltrajectenſis ſeſe Carolo V ejuſque ſucceſſoribus ſubmiſit. In hac Provincia urbes mœnibus cinctæ octo *Vrbes.* ſunt, videlicet *Daventria, Campi, Svvolla, Steenvvijckum, Vollenhova, Haſſela, Oetmarſia* & *Oldeſeela*. *Daventria* (*Deventer*) omnium copia circumfluens, opulenta & beata ac validè munita: ad dexteram Iſalæ ripam ſita. Reliquas prætereo. Habet præter Iſalam *Vidrum*, aliaq; mi- *Flumina.* nora flumina. Præterea amœna & utilia nemora quamvis exigua & ſine nomine. Status Politicus Tranſiſala- *Status Politicus.* niæ in duobus Ordinibus conſiſtit, qui ſunt Officiarii principis cum nobilitate, in qua ſunt *Almelo, Ghoer*, &c. idque per tres ditionis partes, *Iſſelland*, *Tvvent* & *Drent*. Summus Magiſtratus & Parlamentum eſt in Vollenhova, unde appellare non licet.

Regio. ARTESIA maximam partem complectitur eorum, qui Cæsari *Atrebates*, ab urbe primaria, quam ipse vocat *Atrebatum*. Marius tamen Niger hic constituit *Ambianos*. Ptolemæus etiam Atrebatium inter Sequanam & Phrudium qui nunc dicitur *la Somme*, collocat: nomen autem recens *Artesia* à voce *Arras*, qua nunc Metropolis nuncupatur, quasi *Arratesia* per syncopen extrita syllaba formatum, vulgo *Artois*. *Situs.* Termini hodie sunt, à Septentrione Flandria, à qua discreta est fluvio *Lisa* & nova Fossa: ad Austrũ & Occasum *Picardia*, ad Orientem *Flandria Gallica* & ager Cameracensis. *Aeris temperies.* Aër suavis & serenus, regio fertilis, *Soli fertilitas.* inprimis tritici, cujus copiam non suis tantum abundè suggerit, sed vicinis quoque Flandris, Brabantis, aliisque. Antverpiensium & Mechliniensium hoc unicum horreum est. Vino caret, ignavâ potius incolarũ socordiâ, quàm vel Cœli vel Soli injuria. *Imperium majorum.* Ditio hæc olim Flandrorum: totam enim *Balduino Arduennati* dotis loco dedit Carolus Calvus, quum is Iuditham uxorem duceret. Postea Philippus Alsatius quum neptem suam Isabellam locaret Philippo Ludovici VII Galliarum Regis filio dotem ei dedit Flandriam Occiduam, hoc est tractũ eum, qui est à nova Fossa, usque in Picardiam. Eum Philippus anno MCXCV fecit Comitatensem, deditque filio suo *Ludovico*, qui primus Attesię Comes fuit, postea Galliæ Rex, & pater Ludovici Sancti. Anno vero MCCCXXCII *Ludovicus Malanus* Comes Flandriæ post matris obitum factus est Comes Artesiæ: atque ita rursum uterq; Comitatus conjunctus fuit. Obitu autem Caroli Audacis Burgundiæ Ducis *Ludovicus XI* Galliæ Rex iterum Artesia potitus est; quæ postremum pacto & fœdere Caroli VIII Galliæ Regis & Maximiliani Imperatoris cessit *Philippo Austriaco* Maximiliani F. patri Caroli V anno MCCCCXCII. *Urbes.* Vrbes præcipuas habet *Atrebatum*, *Fanum S. Audomari*, *Bethuniam*, *Ariam* & *Bapalman*; cæteræ minores sunt. *Atrebatum*, vulgo *Arras*, *Atrecht*, ad Scarpam fluvium situm est, ingens, propugnaculis fossisque munitissimum: speciem refert duarum urbium, quarum alteram vocant *la Cité*, estque juris Episcopalis: alteram *la Ville*, estque juris Principalis. Minor illa est, sed amœna, habetque templum cathedrale elegantissimum, sacrum B. Virgini. Hic magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum manna adservatur, quod D. Hieronymus ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in Epistolis, refert. Hæc major, ædificiorum platearumq; capacitate & fori amplitudine vehementer laudata. Domus omnes fornicibus subterraneis capacissimis sustentantur, adversus obsidionis vim excavatis. Habet pręterea Bibliothecam manuscriptorum librorum omnis generis, sed potissimũ Theologici. Patria hæc fuit *Fr. Balduini*, Iurisperiti celeberrimi, cujus Parisiis monimentũ in æde Maturini est tale: CUIACI, BALDUINUS HIC IACET. HOC TECUM REPUTA ET VALE. MORTUIS NOBIS IURISPRUDENTIAM GRAVIS CORRIPIET SOPOR. *Franc. Bald. Iurisc. ob. anno æt.* LIV. XI. *Novemb. à partu Virginis* MDLXIII. *Papirius Massonus Balduini auditor P.* In eadem civitate natus clarissimus CAROLUS CLUSIUS eruditionis omnis atque elegantiæ decus, qui post regiones plurimas peragratas in Batavico Athenæo senex leniter conquiescit, manumque extremam imponit dignis immortalitate operibus. Urbs sic satis frequentata, quorum alii mercatores, alii opifices. Horum sunt multa Collegia quorum maxima pars lanariæ studet.

ARTESIA
Comitatus
Artesiæ miliaria communia
Cum privileg.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
FLANDRIAE PARS
BOLONIENSIS COMITATUS PARS
Maris Britannici Pars
HANNONIAE PARS
CAMBRESIS
PICARDIAE PARS
Comitatus S. Paul
Hesdin baillia
Comte Pontieu
S. Omar
Arien
Lens
Arras
Doway
Bapaumes
Cambray
Valenchiennes
Conde
Quesnoy
Monstreuil
Estaples
Abbeville
Bethune
Lilers

det. *Fanum Sancti Audomari*, prius vocatum fuit *Sithiu*, teste Meyero, postea à S. Audomaro *S. Omer*. Audomarus iste Morinorum dicitur fuisse Episcopus circa annũ DCLXX, & eo loco Cœnobium exstruxisse ad fluvium *Aa*. Vrbs nitore & frequentiâ civium eximia. Quibusdam *Itius Portus* censetur, ut in descriptione *Bononiæ* diximus. Tertio inde lapide ad flumen Lisam fuit antiquissima Morinorum Metropolis *Teroana*, de qua eadẽ descriptione. *Bethunia* nobile quoque in Atrebatibus oppidum, annonæ frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis in Atrebatibus, sive Flandris Occiduis, Dominatus antequam in Atrebatium nomen Comitatumque una cum aliis concederet. Mercimoniis, rei frumentariæ negotiatione, aliarumque rerum, quæ vitę humanæ usui sunt & exportari solent, varietate, est pro re nata florentissima. *Aria* ad Lisam sita est, qui eã mediam secat: distat *Teroana* II milliaribus: oppidum nobile & munitum. Arcem habet antiquissimam, & ædificia satis commoda. Est & *Hesdinum* nobile Gallo objectum vallum ac propugnaculum, quod prostrato à Cęsarianis ejusdem nominis oppido, occasione belli inter potentissimos Europæos principes excitatum. Situm habet commodissimum ad ripam fluminis Canchiæ, uno milliario propius Galliam, distans quatuor milliaribus Monstrolio & quinque à S. Paulo. Rigatur & altero fluvio, vulgo Blãgis à loco in quo oritur. Ita ut propter loci commoditatem, munimentum habeatur validissimum, & propter translationem juris & omnium privilegiorum, quibus olim gaudebat Hesdinum vetus,

Lacus.

brevi tempore habitatoribus repletum fuerit. Juxta Fanum Audomari lacus est piscosus, in quo aliquot insulæ natantes, quæ funiculo arboribus alligato, aut contis quo libeat impelluntur attrahunturque: quales in Lycia *Calaminas* Plinius recenset. Et ne quis nugas putet, aut exiguas aliquot terræ particulas: scire debet, etiam boves in iis pasci aliaque pecora posse. Sub hisce insulis, brumali tempore, & æstivo, maxima latet piscium copia, dum gelu devitant & calorem.

Flumina.

Fluvii sunt præcipuĩ *Lisa*, *Scarpa*, *Aa*, *Canchia* & *Authia*: præter alios rivos etiam navigabiles. Estque non procul *Teroana* ingens canalis, quem fossam novam indigetant: eum alii putant humana industria effossum tempore Balduini Comitis, sive adversus hostium excursiones, sive ad confinia Flandriæ Artesiæque distinguenda: alii Sinum esse existimant maris interclusi. Certè Morinos Oceano vicinos fuisse agnovit etiam Virgilius, quum eos *hominum extremos* dixit. Atqui nunc Teroana octo millibus pass. à mari discreta: præterea ex fundo Fossæ novæ sæpenumero educuntur partes anchorarum, aliaque ferramenta nautica, certissima argumenta vicini olim & adluentis Oceani. Silvis etiam non omnino destituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem versus.

Status politicus.

Status autem Politici in Artesia tres sunt Ordines: Ecclesiastici, Nobiles & Civitates præcipuæ. I membrum sunt Ecclesiastici, in quibus sunt Episcopi II, *Atrebatensis* & *Audomarensis* (*S. Omer.*) Præpositi II, *Bethuniensis* & *Ariensis*. Abbates XX, quorum hæc Monasteria: Ordinis S. Benedicti VII, *Atrebatense, Aquicinctense Auscin, Audomarense, Blangiacense Blangis, Montense, Hamense Hames, Alsiacense*. Ordinis S. Augustini VIII, *Auriasiense, Mons S. Eligii* (*S. Eloy,*) *Choquense Choques, Henninense Hennin, Lietard, de Raselli Villa, Mareolense* (*Mareul,*) *Aquicurtense in Eaucourt*. Ordinis Cisterciensis, *Cervicampense* (*Cherchamp,*) *Clarimarense* (*Clommeres.*) Ordinis Præmonstratensis, *Dammarti-*

nense

nense(*Damartin*,) *Santandreanum*, *Auguatianum*. Collegia Canonicorum x, *Atrebatense*, *Audomarense*, *Bethuniense*, *Ariense*, *Hesdinense*, *Lensiense*, *Sanpaulitanum*, *Lilleriense*, *Falkobergense*, *Douriense*. II membrum sunt Nobiles. in quibus principes unus *d'Espinoy*: Marchio unus *Rentinensis*, Comites VII, *S. Pol*, *Falquenberch*, *Harliensis*, *Busquetensis*, *Henninensis*, *Arquensis*, *Blangiacensis*. Sed hi duo postremi pridem in dotem Monasteriorum S. Bertini & Blangis cesserunt, nec in Conventum Ordinum accersuntur. Castellani præcipui IV, *Atrebatensis*, *Audomarensis*, *Bapalmensis*, *Lensiensis*. Equestres Familiæ ordine alphabetico sunt hæ: *Aussi*, *Averdom*, *Aubigny*, *Aix*, *Annequin*, *Anuezin*, *Aneroult*, *Avion*, *Allennes*, *Anuin*, *Bailleul*, *Beaufort*, *Beaumez*, *Beaurains*, *Beausart*, *Bellone*, *Berlès*, *Billy*, *Boffles*, *Boisleux*, *Bonnieres*, *Boncourt*, *Boubers*, *Bours*, *Brias*, *Buissi*, *Caumont*, *Conroy*, *Contes*, *Coupigny*, *Croisilles*, *Cunchi*, *Divion*, *Douvrin*, *Enne*, *Erin*, *Esquerdes*, *Estree*, *Fosseux*, *Frevin*, *Fleschin*, *Gomiecourt*, *Govy*, *Greboval*, *Geulesin*, *Habarcq*, *Hachicourt*, *Hamelaincourt*, *Helfault*, *Houchin*, *Houdin*, *la Viesville*, *la Plancque*, *Lignereul*, *Licques*, *Longastre*, *Malanoy*, *Maisnil*, *Mammez*, *Marles*, *Mes en Conture*, *Mingoval*, *Moiry*, *Nedoncelles*, *Neufville*, *Nojelle*, *Noircarmes*, *Ococh*, *Olham*, *Oignies*, *Oresmiaux*, *Plancques*, *Plouick*, *Pronville*, *Querecques*, *Ranchicourt*, *Ransart*, *Recourt*, *Rebecque*, *Regnauville*, *Rely*, *Rolancourt*, *Rumenghien*, *Sains*, *S. Aldegonde*, *S. Venant*, *Sombrein*, *Souastre*, *Tieuloje*, *Tramerie*, *Vaulx*, *Villers*, *Vrolant*, *VVancourt*, *VVarluzelle*, *VVaurans*, *VVillerval*. III membrum Civitates præcipuæ: Regiæ VII, *Atrebatum*, *Fanum S. Audomari*, *Bethunia*, *Aria*, *Hesdinum*, *Lens*, *Bapalma*: privatorum Dominorum, *S. Pol*, *Perne*, *Lillers*: item Pagi urbium prærogativa utentes, qui etiam ad Conventus Ordinum evocantur, XXIIX, *Arques*, *Aubigny*, *Avesnes*, *Aussi*, *Beaurains*, *Blangy en Ternois*, *Busquoy*, *Carvin*, *Caumont*, *Choques*, *Dovrier*, *Franquenberghe*, *Fressin*, *Fleurbay*, *Frevene*, *Frages*, *Gorgue*, *Hennin Lietard*, *Huchin*, *Hosdain*, *Labroie*, *Libourg*, *Oisy*, *Pas*, *Richebourg*, *Tornehem*, *Ventie*, *Vitry*. Consilium provinciale est Atrebati, unde appellationes ad Parlamentum Mechliniense deferuntur. Ceterum Atrebatensis Episcopus in spiritualibus toti Comitatui præest, & Archiepiscopo Rhemensi subest.

Continet hæc Tabula etiam *Picardiam veram* & *Ducatum Cameracensem* (*Cambresi*) dictum, qui est Principatus Imperii, & ab Episcopo qui Cameraci residet in temporalibus simul & spiritualibus regitur. In spiritualibus tamen Archiepiscopo Rhemensi subest, & in temporalibus sub protectione est Regis Hispaniarum. Atque hæc de Artesia sufficiant: ad Hannoniam pergamus.

Regio. HANNONIA Nerviorum olim sedes, quorum caput hodie dicitur Tornacum, quod Ptol. Βάγακον vocat. Sæpius hæc Regio mutavit nomen: initio dicta est *Pannonia*, Lessabæo teste, à Panis cultu: postea *Saltus Carbonarius*, inde *Inferior Picardia*: postremum Hannonia, ab Hania fluvio qui mediam regionem secat, vernaculè *Hainault* vel *Henegovv*, ab eodem fluvio, Gallis *Haine*, sive *Hene* dicto, & antiqua voce Germanica *Gouvv*, quæ regionem vel pagum significat. Habet à Septentrione Brabantiam, & Flandriam: ab Austro Campaniam & Picardiam, ab Ortu Namurcenses & Leodienses, cum dicta Brabantia: ab *Situs.* Occasu Flandriam cum Artesia. Longa est universa Regio viginti milliaribus: lata XVI. Aër temperatus, suavis *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* & serenus: solum fertile, ac cæterarum frugum, sed præcipuè frumenti præstantissimi ubertas maxima. Abundat pratis, pascuis, pomariis, aliisque ad vitæ usum rebus necessariis. Habet metalla ferri optimi, & plumbi; præterea lapicidinas variorum marmorum, atque etiam duri silicis, quem Ovidius indicem, & *Lithanthracon*, *Houlles* vernaculè Leodienses vocant. Ignem flammamque concipiunt foventque, ut carbones: nec alius eorum usus quam focis exstruendis, lignis aliquot adjectis. Conflantur hic quoque vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cœli injuriam, ex templis & ædibus propellimus, hæque præ aliis quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantia ferunt. Omne item vitreorum *Imperium majorum.* vasorum genus, & supellex hic conficitur. Provincia hæc frequenter Dominos mutavit; ac tandem à stirpe Montensium ad Flandriæ Comites, inde ad Batavicam, deinde ad Bavaricam, ex hac in Burgundicā, postremo ad Austriacam familiam devoluta est. Vrbes in Hannonia fossa valloque munitæ sunt XXIV, inter quas primariæ *Montes* & *Valencenæ*. *Urbes.* *Montes*, *Mons* vulgo, urbs ad Trullam fluviolum, navium tamen capacem, sita, amplitudine & vallatis mœnibus inclyta est. Fontes in ea vivi permulti: opes amplæ ex mercimoniis, opificiis & agricultura. *Valencenæ*, vel *Valencena*, seu, ut quidam volunt, *Valentiniana* (*Valenciennes*) ab ejus nominis Imperatore, ut autor est Sigebertus Gemblacensis, ad Scaldim sita est, planitie peramœna, eóq; tuta ab hoste. In ea est Armamentarium ad belli usus instructissimum. Templa duo: unum sacrum B. Virgini, structura antiqua, cujus colūnæ, ex marmore & lapide porphyretico: alterum S. Ioanni recentius, opus Pipini, patris Caroli Magni. Cœnobia plura: unum præ cæteris nobile Franciscanorum, quo Comites Hannoniæ & Domini Valencenæ seorsim sepeliuntur. Curia amplissima cum horologio celeberrimo, opus Guilielmi Boni Comitis Hannoniæ, Hollādiæ & Zelandiæ. Sunt præterea *Condatum* (*Conde*) ad dexteram Scaldis ripam duobus milliaribus Valencena distans, oppidū elegans: *Landresium* (*Landresi*) ad Sambrā, celebre obsidione Caroli V anno MDXLIII, qui tamen eo per vim potitus non est: *Avesnæ* (*Avesnes*,) urbs & munimentum Gallorū finibus oppositum; ad fl. Hepram: *Chimacum* (*Chimai*) urbs ad fluviū *Blancam* in media Silva: id nuperis bellis sæpiusculè incensum, dirutū; tamen ad extremum ita restitutum, ut multo elegantius renatū videri

Comitatus
HANNONIA
Hannonica
miliaria duo
Cum privilegio
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
BRA BAN TIAE PARS
FL DRIAE PARS
Arte Pars
Cam bre sis
GALLIAE PARS
Lutzen: burgi Pars
Namurci
Mons
Tournay
Valenciennes
Cambray
Douay
Enghien
Halle
Binch
Le Roelx
Thuyn
Philippevil
Chimay
Bavay
Maubeuge
Landrecies
Le Quesnoy
Conde
Aeth
Leuze
Beaumont
Walcourt
Fumay
Couvenes
Avesnes
Geerdsberge
Drogenbosch
Nivelle
Marchiennes
Bouchain
Crevecœur
Chastel en Cambresis
La Tirasse

videri possit. Palatium habet cum horto & Labyrintho singularis artificii: *Halla* Brabantiæ finibus contermina: *Bouchain* municipium est situm ad ripam Scaldis fl. inter Cameracum & Valencenas, exstructũ à Pepino in memoriam nobilis victoriæ quam hoc loco retulit ab exercitu Theodorici Gothorum Regis: *Quercetum* (*Quesnoy*) oppidulum est, tertio lapide à Valẽcena, mercimoniis nobilitatum: *Bellus Mons* (*Beaumont*) oppidulum perelegans, à re nomen habet. *Philippopolis* (*Philippe-Ville*) à Rege Philippo, *Mariæ-Burgum* à Regina Hungariæ Maria nomina habent: loca munitissima ad Gallos reprimendos condita. *Bavacum* (Gallice *Bavais*) quod nonnulli *Baganum* vel *Bagacum* Ptol. esse arbitrantur: nõnulli illud *Belgium* Cæsari in Commentariis dictum volunt: sed refelluntur ab iis, qui in Bellovacis seu Picardiæ quodam loco firmioribus argumentis eandem collocant. Sunt & *Maubeuge, Bins, Reux, Soigny, Braine le Conte, Engien, Lessine, Chevre, At, S. Guillein* & *Leuze*. Pagi sunt præterea CCIↃL, quorum pleriq; omnes pulcri, amœni, opulenti. Regio lacubus, stagnis, fontibus, ac fluminibus, undique irrigua; fluminibus, *Scaldi, Sambra, Tenera, Hania*, & aliis. Silvas habet & nemora admodũ jucunda; præcipua verò sunt *Mormau*, & *S. Amandi*. Porrò Respublica Valencena tantâ prudentiâ constituta, & tam bonis legibus ornata est, ut Noribergenses ad ejus exemplum celeberrimam suam Rempublicam voluerint componere, missis ad hanc rem aliquot viris prudentibus; quod & Romanos fecisse accepimus in Rep. Atheniensi. Proinde non est mirum si ex tam præclara Politia orti fuerint cives per universum Orbem virtute celebres, inter quos primas ferunt, Henricus VII Imperator, Dux Lutzenburgicus: Maria filia unica & Hæres Caroli Audacis, avia Caroli V. Joannes Froisardus, Historicus nobilissimus, qui etiam hoc ipsum initio sui operis testatus est.

Lacus. *Flumina.* *Silvæ.*

Status Politicus Hannoniæ V constat membris, quę sunt, I Pares XII, videlicet *Longueville, Lens, Filly, Chievre, Avesne, Chimay, Levreux, Barbanson, Baudour, Rebaux, VValecourt*. II Prælati Ecclesiastici nimirum Abbas & Comes I, *S. VVauldrut*. Abbates XXVI. *S. Guislain, Marchennes, Cambron, Hasnon, Marville, Ancin, Haultmot, Liessy, S. Denys, Vicogne, Feullien, Crespin, Bonne Esperance, S. Iean, S. Aldegonde, Geilenghien, Spinleu, Ath, Fontenelle, Beaumont, Depain, Quesnoy, VVatiebraine, Lolive, Billiay, Leture*: & Collegia Canonicorum. III Nobiles, in quo sunt Principatus unus, *Chimay*; Comitatus X, *Lalain, Beaumont, Ostervant*, cujus Civitas primaria est *Bouchain, Barbanson, Avesne, Barlaymont, Bossu, Montigny, Reux, Terrache*. Baroniæ XXII, *Enghian, Leuze, Havre, Ligne, Anjoing, Vuerchin, Fontaine, Havaide, Kimrain, Barlaymont, Ville, Gomegnie, S. Aldegonde, Senzelle, Condet, Haurdain, Belleule, Fagneille, Bousie, Roesin, Frasne, Harchies*. Marescallus unus, Senescallus unus, Venator Magnus unus, Camerarius perpetuus unus. IV Officia ordinaria (Castellaniæ opinior) *Valenchene* &c. V. Civitatum Communitas.

Status politicus.

Restat NAMURCI COMITATUS. Hic situs est inter Brabantiam, Hannoniam & Leodiensem Diœcesim: exiguo territorio & montoso, sed peramœno. Aëre habet salubrem & temperatum. Solum ferax rerum quibus ad sustentationem sui vita humana indiget. Habet & ferri, plumbique fodinas, & latomias, in quibus varii generis saxa exscinduntur, atq; imprimis marmora subnigra, & quæ jaspidem referunt. Neq; ita pridem cœperunt

Namurcĩ Comitatus. *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.*

cœperunt effodi ſaxa illa ad ignem idonea (*Lithantracas* nominare poſſumus) de quibus diximus in præcedenti deſcriptione. Porro ditio iſta omnis initio Dominum habuit titulo Marchionis: poſtea Dominum ſepius mutavit. *Imperium majorum.* Marchio fuit *Philippus*, frater Balduini Comitis Flandriæ anno M C C. Comes fuit *Theodorus*: cujus obitu tota ditio ceſſit *Philippo Bono* Burgundię Duci, quemadmodũ in Germanię inferioris deſcriptione à nobis explicatum eſt. *Vrbes.* Vrbes in hoc Comitatu muro cinctæ ſunt quatuor, *Namurcum*, *Bovinæ*, *Carlomontium* & *Valencourtium*. Pagi CXXCII. *Namurcum* (*Namur*) urbs eſt primaria, cujus nomen unde dictum ſit, ignoratur: alii putant à *Nano* Deo Gentili, qui quum antea oracula fundere ſolitus eſſet, ſub adventum Chriſti Servatoris obmutuit. Ergo à Nano muto *Namurcum*: alii à Novo Muro illic Romanorum opera exſtructo. Vrbs ſita eſt inter duos Montes, in læva Moſæ ripa, qua Sambram recipit. Diſtat II X mill. Lovanio, X Leodio & totidẽ Bruxellis. Dives eſt, & ſplendida publicis privatiſq; ædificiis, arce etiam inſtructiſſima bene munita. Quarto milliari à Namurco ſunt *Bovinæ* (*Bouvines*) oppidum exiguum, quod bellorum injuriis jam aliquoties vaſtatum, poſtremum verò ab Henrico II Galliæ Rege anno CIƆ IƆ LIV magna parte deſtructum eſt. Id ex eo tempore civium induſtria reſtitui & reſtaurari cœpit, *Carlomontium* (*Charlemont*) exſtructum eſt à Carolo V anno CIƆ IƆ LV adverſus Gallos, qui tunc Marienburgo potiebantur. *Valencourtium* oppidum minime aſpernandum, Namurco VII milliarium intervallo diſtans. Flumina habet hæc regio piſcoſa, inter quæ primas obtinent *Moſa* & *Sambra*: *Flumina.* Fontes vivos & largos. Silvas non tantum ad delectationem, verum etiam ad venationem aptiſſimas, feris refertiſſimas. *Silvæ.* Multa ſunt in hoc Comitatu Templa, & Cœnobia ſplendida Namurcenſium Comitum ſumptibus olim conſtructa, & opimis honorata reditibus. *Opera publica.* Tertio Milliari à Namurco dives eſt pagus *Audennas*, in quo vetuſtiſſimum Monaſterium Canonicarum nobilium fœminarum exſtructum inſtitutumque à Begga filia Pepini veteris, à qua primum creduntur dictæ veſtales *Bagginæ*. Status Politicus Comitatus Namurcenſis tribus conſtat membris, quæ ſunt Eccleſiaſticus Ordo, Nobilitas, Civitates præcipuæ. *Status Politicus.* In Eccleſiaſtico Ordine ſunt Abbates *Floraſ*, *Granpre*, *Anden*, *Boneſ*, *VVaſſore*, *Haſtieis*. Nobilitas *Done* Vicecomitatus, &c. Civitates præcipuæ *Namur*, *Bovinæ*, *Charlemont*, *Valencourt*, ſive *VValencourt*. In urbe Namurcenſi ſedes eſt Conſilii Regii, à quo appellatio eſt ad Curiam Mechlinienſem. Eſt & Sedes Epiſcopi, cujus Templum Cathedrale ſacrum eſt S. Albino. Cives armis adſueti ſunt, Gallicus iis ſermo, ſed corruptus. Mercatores pauci & opifices: Nobilium magna turba: ſed qui nothi ſint Illuſtrium Principum, vel è nothis oriundi.

Regio.

DVCATVS *Lutzenburgicus* nomen habet à primaria totius regionis Civitate: hæc (ut nonnulli opinantur) à fluvio *Elza*, *Alisontia* forte Antonini. Ab Elza fit Elzen-burch; inde *Lutzenburch*. Petrus Divæus aliam de Lutzenburgo sententiam notat his verbis: *Leucorum gentem* (inquit) *juxta Treviros, Mediomatrices, ac Lingonas habitasse indubitatum est: Oppida eorum Tullus ac Nasium, Ptolemæo celebrata nomen servant, Toul & Nancy; vernaculè crediderim appellatos die Lutzen, & latè imperasse, ut ab iis Lutzenburgii celebris oppidi nomen ortum sit, quasi der Lutzenburch.* Hæc ille. Terminant hunc Ducatum ad Septentrionē Leodienses & Namurcenses; ad Ortum Mosella cum Episcopatu Trevirensi, ad Occasum Mosa cum Silva Arduenna. Ambitus totius regionis est LXX milliarium. Regio hęc licet montosa & saltuosa, bona tamen, benignaq; ac fertilis est. Dividitur in duas partes, quarum altera *Famenna*, altera *Arduenna* dicitur. *Famenna* fertilior est segetis & vini. *Arduenna* asperior, sed quæ asperitatē venationum bonitate & ferarum optimi generis mirifica abundantia compenset. Metalla ferri sunt nō procul à *Manderscheid*, in dominiis *Keyla, Cronenberch & Sleida*, ad vallem cui nomen est *Hellenthal*: Conflantur hoc loco ab istis Cyclopibus incudes, fornaces ferreæ, pyreteria, quæ per totam Germaniā ingenti lucro distrahuntur. Titulum duntaxat Comitatus initio habuit, atque adeo *Henricus Septimus* Imp. Comes fuit Lutzenburgicus, non Dux. Postea in Ducatus dignitatē, qua hodie adhuc utitur, evecta fuit. Hoc alii Wenceslao Romanorum Regi, alii Carolo quarto tribuunt, Conradus autem Vercetius Henrico VII adscribit primo ex ea familia Romanorum Imperatori.

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

Primum hujus Comitē *Sigifridum* fuisse, in schedis manu exaratis se reperisse scribit Ortelius: eumque filium fuisse Tacuini Ducis Mosellani. Fuit olim Lutzenburgum Trevirorum portio. Vrbes habet viginti, vallo & fossâ munitas, quarum nomina hæc sunt: *Lutzenburgum, Arlunum, Rodemachera, Theonis villa, Gravemacherum, Coningsmacherum, Dierichum, Virtonium, Echternachum, Vianda, Bastonacum, Mommedium, Novum Castrum, Danvillerium, Marvilla, Roccha, Durbis, S. Viti urbs, Marza & Salma.* Sunt & urbes aliquot quarum mœnia solo æquata: sunt & arces urbium pænè æmulæ, *S. Ioannis & Manderscheid*, quibus titulus est Comitatus. Urbs primaria *Lutzenburgum*, aliis *Lucemburgum*, & *Leuceburgum*, Ptolemæo *Augusta Romandiorum*. Guicciardinus dictum vult quasi Lucisburgum, hoc est, arx Solis: quemadmodum pleraque alia hujus tractus loca à Gentilium Diis denominata videri possunt: *Arlun* ab ara Lunæ, *Ivois* à Iove, *Marche* à Marte: sed an hæc vera origo sit, alius esto arbiter. Vrbs sita est loco peramœno, parte altera montoso, altera plano. Hanc Elza fluvius interluit, partem Vrbis superiorem & montanam, ab inferiori & plana dirimens. Ædificia in ea domusque utcunque splendidæ, verum belli injuriis variè afflictæ: ac Templum sacrum Nicolao: Cœnobium Francisco, in quo sepultus Ioannes Lutzenburgicus Rex Bohemiæ, filius Henrici VII Imperatoris & Pater Caroli IV. Urbs hæc etsi Martis frequenter deformata furoribus, cui nihil cum Musis otio & tranquillitate gaudentibus cōmune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atque inter multos Nicolaum Navium hominem usque adeo doctrina & rerum prudentia magnum, ut Curiæ judicialis apud Lutzen-

Vrbes.

Ducatus Lutzenburgicus
Miliaria duo Lutzenburgica
1 2
Cum privileg.
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
Trevirensis Archiepiscopatus Pars
Lotharingiae Pars
LIMBORG. DUC
LEODIENSIS DIOECESIS PARS
Namurci Pars
GALLIAE PARS
Barrois
Lutzenburg
Arlon
Chiny
Buillon
Thionville
Dinant
Charlemont
Masieres
Ville franche
Evesche de Verdun

Lutzenburgum Præses, non ante munus quam vitam, filium autem reliquerit sibi cognominem, qui paternas æquans virtutes tantum apud Carolum V Cæsarẽ gratia valuit, ut in toto Imperio Cancellarii vicarius ab eo constitutus, id muneris cum vita finierit. *Arlunum* vernaculè *Arlon*, situm est in montis vertice, oppidum satis elegans. Lunam Deam hic olim gentilitio more cultã, & inde nomen habere putatur. Hic multa antiquitatis monumenta eruta quæ Comes Petrus Ernestus hinc ad ędes suas amplissimas, quas habet in pomœrio urbis Lutzenburgensis, transferri curavit. Patria hęc fuit Bartholomæi Latomi, viri egregiè docti. Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. Eorum primum nobilissimumque est *Mosella*, de quo in Lotharingia diximus. Reliqua sunt *Chier*, *Mosa*, *Bemoy*, *Houl*, *Lech*, *Alsatus*, *Atardus*, *Sourus*, *Prumeus*, *Mineus*, *Ghomeus*, *Orto*, *Albis*, ac innumeri pene rivuli. Montibus regio undique attollitur, Silvisque innectitur densissimis. Eæ omnes Arduennę totius Gallię Sylvæ maximæ, rami sunt. Status Politicus, ut in cęteris, III habet membra, quæ sunt, I Ecclesiasticus Ordo. II Nobiles, in quo Comitatus *Vianden*, *la Roche en Ardenne*, *Salme*, *Durby*, *Marche*, *S. Vit*, *S. Iansberg*: Barones complures, & Dominia multa. III Membrum Civitates principales, *Lutzenburgum*, *Arlunum*, *Theonis Villa*, alias *Dietenhove*, *Rodemachera*. Curia totius Provincię in urbe Lutzenburgo jus dicit, sermone vel Gallico vel Germanico, pro locorum ratione quibus jus dicitur. Germanicè enim loquuntur Lutzenburgi, Arluni, Rodemacherę, Theonvillę; Gallicè vero Ivoys Mommedy, Marveil & Danvilliers; atq; ob hanc causã necesse est & Iudices & Advocati & alii curię ministri utramque linguam calleant. Ab hac autem Curia provocatur Mechliniam, ubi quæ scripta sunt Germanicè bona fide Gallicè redduntur.

Flumina.

Montes. *Silvæ.* *Ratio gubernandi.*

Hic Ducatus sub se habet Marchionatus duos, Comitatus Septem, multos Baronatus. Dominia quamplurima, Nobiles educit innumerabiles, ut vix ulla Provincia tot proferat. Hi omnes vivunt aulicè & magnificè, sunt candidi, virtuosi, constantes, Principi suo fideles. Exercitium eorũ, arma & venatio. Inter se honestè & comiter vivunt, alter alterum in castello degentem familiariter invisit, mutuis amicitiæ officiis certantes. Matrimonia jungunt inter suæ sortis vicinos, & in eorũ tractationibus majorẽ dignitatis & virtutis quam dotis rationem habent. Si quis præter decorum quid admittat, ita famam amittit, ut Nobilium consortio privetur, omnibus muneribus publicis indignus censeatur, & in Iudiciis aut juramentis fides ei nulla habeatur. Si qua inter ipsos oriatur controversia, delectis arbitris committitur, qui negotium componunt, nec multum Advocatorum aut Procuratorum operâ utuntur. Vino tamen plus nimio indulgent, & de rigore eorũ admodum conqueruntur coloni; habentur enim tanquam servi, adeo ut si rusticus aliquis de liberorũ elocatione cogitet, nihil tamen inconsulto Domino vel absq; ejus authoritate possit efficere, quod alienum est à Belgica libertate. *Arlunum*, de quo antea mentio facta est, in vertice montis situm, quatuor à Lutzenburgo milliarium spatio distat, sex autem à Mommedy. Oppidũ fuit olim satis lautum, sed variis bellorũ injuriis deformatum. *Rodemachera* Lutzenburgo trium milliarium spatio abest: oppidum etsi non magnum, satis tamen elegans, & arce valida munitum. *Theodonis-Villa*, vernaculè *Dietenhove*, loco admodum opportuno sita, ad sinistram amnis Mosellæ ripã, Lutzenburgo abest quatuor milliaribus.

Nobilium mores.

aribus. ponte elegantis structuræ superbit. oppidum est amœnum, firmum, ac validè adversus omnem hostilem impetum munitum. *Regino* author est juxta hanc urbem *Carolum Magnum* venationi plurimum incumbere solitum. *Gravemakerum*, & *Koninck smakerum* modica sunt ad Mosellam oppidula, milliaris tantum itinere inter se, pari verò v milliarium intervallo Lutzenburgo abjuncta. *Dieterichum* rivulo *Sure* imminet v. milliaribus distans Lutzenburgo. *Viretonum* & *Echternacum* oppidula modica, diversis oris æquali v milliarium spatio dissident Lutzenburgo. *Vianda* rivulo adjacet, VII lapide Lutzenburgo abest, fulget Comitatus titulo, subestque principi Auraico. *Bastonacum* saltui Arduennensi imminet, III. lapide *Novo-Castro* dissidet, VII Lutzenburgo. Oppidulũ ita egregium ut vulgo audiat *Paris en Ardenne*. Famam hanc dedit mercatus annuus animalium & frumentorum, quo omnes circumjacentes merces suas adferunt in usum & commodum maximum loci. Inter hanc urbem & Arlunium & *Divi Huberti Fanum* sunt aliquot pagi in silva media, in quibus nescio qua ratione, invaluit Hispanicus ritus apud fœminas, quæ cum maritorum funera efferuntur, multum lachrymantes & ejulantes vociferantur & alta voce per plateas exclamãt, quin & capillos evellunt, totamq; faciem unguibus fœdum in modum laniant ac deformant, insanientium ac furentium gestu, qui profecto mos Ethnicismum magis quam Christianismum sapit ac redolet. *Momedium* situm opportunè in alto mõte cujus radices alluit flumẽ *Chirsus*. IX milliaribus distat Lutzenburgo, quatuor Danvillerio, munitum lautumq; oppidulum. *Novum Castrum* in Arduenna, abest *Ivosio* v milliaribus, IX Lutzenburgo, olim non pœnitendum oppidulum, jam injuria temporum collapsum. *Danvillerium* abest XII lapide *Lutzenburgo* & IV *Verduno*, in Lotharingia. *Marvilla* distincta est in duas partes, altera subest Duci Lutzenburgico, altera vero Lotharingiæ, ideoq; dicitur *Villa communis*; *Chirso* adjacet, XII milliari Lutzenburgo distat. *Roche en Ardenne* Rupes Ardennensis, & *Durbium* duodecimo milliari distant Lutzenburgo, locus uterque amœnus, tituloque Comitatus insignitus. *Fanum Sancti Viti*, amœnissimum quamvis exiguum oppidulum, duodecimo milliari abest à metropoli, & spectat ad Principem Auraicum. *Salma* opulenta & populosa civitas, titulo Comitatus gaudens. *Marcha* oppidum mire antiquum, nec usquequaque pœnitendum, abest Lutzenburgo XIV milliaribus. De Castellis & famosissimis pagis Provinciæ hujus non agemus brevitatis gratia, tantum perstringemus tres urbes muris carentes. Occurrit primo *Ivosium* XII milliari Lutzenburgo distans, quarto à Mommedi, olim bonum admodum oppidum ac validum, tandem exercitu Regis Francorum *Henrici secundi* cinctum, anno MDLII, & captum, postea tamen Regi *Philippo Secundo* Hispaniæ restitutum pace facta, sed mœnibus ac muris spoliatum ut Terroana, addita lege ne iis in posterum clauderetur. *Chinium* duodecimo milliari Lutzenburgo abest; hodie muris caret, paulatim tamen instauratur. Splendet (licet Archiducibus pareat) titulo Comitatus, & peramplam in oppida quædam pagosque habet jurisdictionem, nec Ducatui Lutzenburgensi subest, sed ei conjungitur singulari atq; distincta jurisdictione pollens. XII à Lutzenburgo lapide flumini Chirso imminet *la Ferté* olim amœna urbs, hodieq; mediocriter viget, quamvis mœnibus careat, & arx magna ex parte diruta jaceat. Sed de his hactenus. Ad Frisiam transeamus.

FRISIAM à *Phrygia* genitali patria dictam, sunt qui scribunt; alii à gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheymus auctoritate Hunibaldi, teterrimi historicę veritatis corruptoris, à Friso Clodionis criniti Francorũ Regis filio nomen accepisse fabulatur, quasi non multis ante sæculis Plin. ac Tacitus illo nomine eos noverint. Hadrianus Iunius ad libertatem, cujus studio semper flagrarunt, nominis fontes referẽdos existimat. *Frisii* autem gens antiquissima Germanorum, Romanis ob bellicas virtutes nota, nomen nunquam mutavit. Hi Tacito duplices, majores scilicet & minores. *Majoribus*, inquit, *minoribusque Frisiis vocabulum est ex modo virium. utræque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos lacus & Romanis classibus navigatos.* Majores Tacito sunt *Oostfrisii* propriè dicti, non ii qui hodie illud sibi nomen usurpant Embdani, hi enim sunt Chauci minores; sed ii in quibus numerantur Stavera, Sneca, Franicum, Harlinga oppida & Leovardia. Similiter *VVestfrisii* qui in extrema Hollandiæ ora *Northollandi* appellantur, suntque continui Caninefatibus ex descriptione Pliniana: hæ namque duæ Frisiorum nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur. Hodie vero dividitur Frisia Amisi fluvio in Occidentalem & Orientalem. *Frisia Occidentalis* sive *VVestfrisia* à positu Orbis, sic hodie nuncupata quam hic ob oculos ponimus, Frisiæ nomen quasi proprium sibi antiquissimo jure vendicat, semperque præstantior fuit habita. Eam à plaga mundi Occidua, & Septentrione Oceanus ambit & littora pulsat: à Meridie Sinu amplissimo, vulgo *Zuyderzee*, Transisalanaque Provincia terminatur: ab ortu Solis Amisi fluvio prætexitur qui eam à Busactoris Westphalisque discriminat. Aër utcunque salubris est, nisi quantum paludum exhalatione inficitur, quanquam & id labis ventorum beneficio expurgatur. Estque hac tempestate Frisia Occidentalis regio longè maxima parte palustris, solo depressiore ac demerso plerisque locis, non in novum modo sed in adultum quoque ver: atque ob hanc aquarum multitudinem, frumenti parum ferax. Inundationes enim annuæ, quæ præterquam quod maturè accedant, tardè etiam recedunt, sementem aut extinguerent, aut per agros omnes dissiparent. Sunt tamen hic uberrima saginando pecori ubique pascua, quorum bonitate cum aliis certare & verticem attollere Frisiis licet, unde præcipui reditus ac proventus existunt: siquidem è caseis & butyro, quæ exportantur in externa loca, in singulos annos quantum emolumentum ad incolas redeat, dictu vix credibile videatur, præter ea quæ in quotidianum alimentum cedunt. Tot illa boum armentis abundat, tam læta vaccarum parens ac nutrix est. Equos etiam generosos, & præstantes producit. Silvas verò etiam si alicubi habeat, haud suppetit tamen tanta lignorum copia, quæ Martialis Flaccique votis responsura, perennem & larga manu exstructum focum onerare possit. Verum provida rerum parens natura alia via Frisiis, ut Hollandis, affatim prospexit, quo inopiam lignorum levarent, & quidem melius quam nonnullis inter Scythas populis, qui lignorum egentes, ossibus ignes alere scribuntur; nimirum fossitio cespite, qui è terræ fodinis erutus, sole excoctus, ventoque arefactus, igni alimentum obvium, miniméque contemnen-

Frisia Occidentalis. Situs.

Cœli temperies. Soli qualitas.

FRISIA Occidentalis

Miliaria communia

temnendum præbet, eſtque tuendo igni fomes, quam Promethea illa ferula, paratior. Hujus tam copioſa materia & luxuries in lucem profertur, ut non tantum incolis abunde ſufficiat, ſed & vicinis regionibus iis ſubvenire queant. Materiæ hujus ceſpititiæ plura ſunt genera, quæ colore, levitate & pondere materiæ, adhæc cineris, quo ſe obruit, bonitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile eſt, rarum, inane, fungoſum, valde leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum è pluviæ defluxu natam mentitur: quod genus deterrimum eſt, neque uſui civium expetitum; ſervit fere cortinis cerviſiariorum inflammandis & concoquendis: quod accenſum vultus è vivido colore plumbeos, cadaveroſos, larviſque aſſimiles homines facit, terramque exhalat mephitim: quo odore non raro etiam animi defectus (uti præſentius in bituminoſis carbonibus fit) conciliatur, quem ſal inſperſus tollit. Alterum denſius eſt, furvum, ſegmentis virgultorum intermeantibus & paluſtribus cannis interciſum, gravitate mediocri, promiſcui uſus. Tertium ponderoſum, laterum coctilium duritiem quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus ſolum ſubſidit aquæ immerſum, tardeque ignem concipit, ſed conceptum diutiſſimè continet, cinereum colore, ſabuloſoque ſolo effoſſum. Eſt & quod è ſalſuginoſa terra conformatur in glebas, Zelandiæ domeſticum, *Dariam* vulgus vocat. Præter hæc eſt quod verriculis è fundo aquæ extractum pingui luto conſtat, quæ materia in locos quoſdam quadratos, ubi aqua prius redundans diffluxerit, affunditur & complanatur, poſtea arefacta in metas rariores aggeratur, ut vento perflatæ ſolique penetrabiliores ad uſum durentur. Habent & inopes ruſticorum familiæ inter ciſ-rhenanos Friſios peculiare ceſpitum genus in teſſellas, prius dictorum more conformatum, fimo bibulo conſtans, interſperſis ſtraminis, arundinum, fœni quiſquiliis, ad ſolem æſtivum excocto: ſed cujus fumus infeſta acrimonia ſic urit oculos, ut lippitudinem facile conciliet. Friſia hæc olim Regio Diademate claruit, ad Caroli Magni uſque tempora: à cujus obitu variis agitata fuit moleſtiis, tametſi & ante quoque ejuſdem tempora duriſſimum Danorum & Norvvegianorum ſenſerit imperium. Tādem verò ſub Carolo V Cæſare, principe verè pacifico, halcyonios dies eſt adepta. Vrbes hujus Friſiæ ſunt numero XII. *Leovardia*, *Leeuvvarden*, totius Friſiæ eſt Caput, urbs opulenta, & uti privatis civium domiciliis decenter ornata, ita aquarum ambitu, foveis & prævalida arce; contra hoſtiles inſultus egregiè munita. Curiam habet Iudicialem, & Friſiæ Cancellariam, à cujus tribunali nulla ulterius permittitur appellatio. Huic vicinum eſt *Zuichemum*, patria Viglii. *Doccumum* duobus inde milliaribus diſtat, agrum habet fertilem, paſcua læta. Abeſt à Sinu Maris uno milliari: paruit olim Geldris. *Sneca* in Comitatu Weſtergoyenſi tribus à Leovardia milliaribus loco humili & aquoſo ſita eſt, quo fit ut ſegetem ager non ferat, paſcuis ſit lætiſſimus. Vrbs tota recens, vix ante ducentos annos donata jure civitatis: progreſſu tamen temporis in tantum crevit, ut nulli nunc totius Friſiæ urbi concedat. Bonorum ingeniorum alumna diu fuit: in hac natus eſt & educatus Ioachimus Hopperus, non patriæ tantum civitatis, ſed Friſiæ etiam totius, atque adeo Belgicæ dum vixit, lumen & ornamentum. In eadem orti Petrus à Fritema I.C. Albertus Hero Philoſophus & Theologus aliique complures. *Stavria*, *Staveren*, in littore maris Auſtralis porrecta jacet: ager finitimus planus eſt, foſſis multis & palu-

Imperium majorum.

Vrbes.

& paludibus intercisus. Hodie nihil magnificum habet civitas, præter arcem validam portui Maris imminentem, cujus fundamenta jacta sunt à Georgio Schenck Frisię Gubernatore, nomine Caroli V anno CIↃIↃXXII, ut Burgundi eo opportunè possent militem & commeatum bello necessarium ex vicinis Hollandiæ Civitatibus transmittere. Plinius incolas videtur *Sturios* appellare lib. IV cap. XV. *Harlinga* ad fauces Maris Australis sita, unico milliari à Franico, agrum habet fertilem, arcemq; contra hostium impetus bene munitam, portumque loci situ oportunum: nam venientibus ex Septentrionali Frisia & Germania Orientali primam commodamq; stationem offert: quocirca plurimi eò confluxerunt, loci commoditate illecti, exque varia ista confluge hominum Civitas vehementer aucta est. *Franicum* à Francis denominationem sortitum, patria est Ioannis Vlpii trium linguarum peritissimi. Gymnasium publicum habet. Sunt præterea *Damma*, *Bolsvvardum*, *Ilsta*, *Sloten*, *VVorchumũ*, *Hindelopen*. Insulæ Frisiorum plures sunt; præcipua verò est *Schellingana*, nobilis canum marinorum venatione, qui in littore apricantes, saltu incondito rusticorum variè vestitorum longiùs protrahuntur, protracti dum mare repetũt, capiuntur dispositis in eam rem retibus. *VVestfrisiæ* solet adcenseri *Groeninga*, Frisiis finitima, quæ sola cum suo territorio quod vocant *Ommelanden*, Provinciam constituit. Patria hęc fuit Rodolphi Agricolæ viri suo seculo doctissimi.

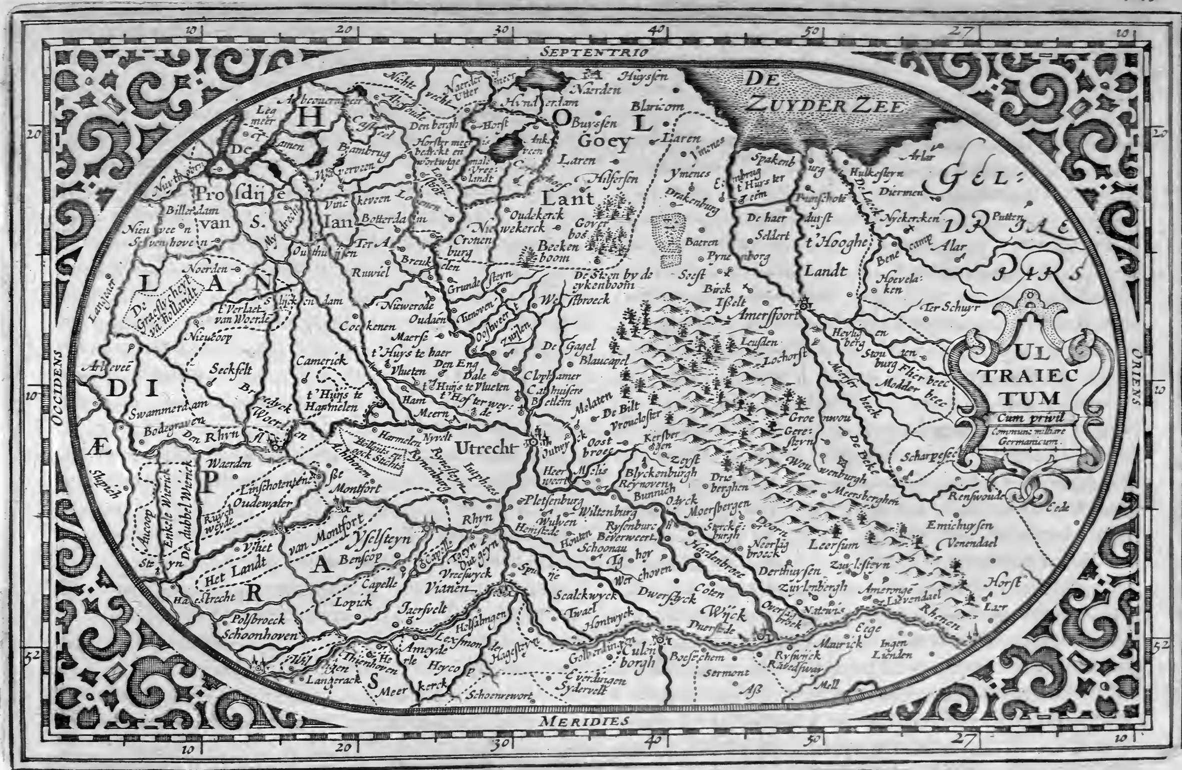
Eidem civitati originem acceptam referunt Wesselus sive Basilius & Reinerus Predinius Theologi & Philosophi celebres. Frisię solum lacubus ac paludibus frequentibus abundat (ut supra diximus) ac fluminibus rigatur *Laubaco* (qui aliis *Lavica* & *Labola*. hodie *Lauvvers*) & *Amisi*. Habet & à Meridie Sinum longè amplissimũ, quem hodie *Zuyder-Zee*, velut Australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus. Status verò Politicus Frisiæ tres habet partes principales, quæ sunt: *Oestergouvv* Comitatus, cujus Metropolis *Leovardia*; & dividitur in *Grieteneyen*, id est Præfecturas has: *Levvarderadeel*, in qua *Leovardia*; *Tietzerckſterdeel*, in qua *Tietzarck*; *Ydarderdeel*, in qua *Ydaert*; *Rauvverderahem*, in qua *Rauvvart*: *Fervverderadeel*, in qua *Fervvert*: *Dongerdeel*, in qua *VVetzens*: *Dantummedeel*, in qua *Dantumma VVolt*: *Acht Kerspelen*, in qua *Suyrhusum*: *Colmerlandt*, in qua *Collum*: *Vesterlant*, in qua *Beetz*: *Smalingerland*, in qua fuit *Smalingerlee* Abbatia Ordinis *S. Benedicti*. *VVestergouvv* Comitatus, in quo sunt *Grieteneyen*, *VVonseradeel*, in qua *VVitmarssum*: *Franickeradeel*, in qua *Franicker*: *Banadeel*, in qua *Mimersgae*: *Meynaldummadeel*, in qua *Meynaldum*: *Baerderadeel*, in qua *Baerdt*: *Hennarderadeel*, in qua *Hennaert*: *VVeynbritzeradeel*, in qua *Gravve*; *Gheesterlandt*, in qua *VVickel*. *Sevenvvolden* Comitatus, in quo sunt *Grieteneyen*, *Donyevverstal*, in qua *Donigae*: *Lemster Vijfgae*, in qua *Lemmer*: *Aenghevaert*, in qua *Cathrybandt*: *Schottorland*, in qua *Nye* & *Olde Schotten*: *VVittingerdeel*, in qua *Olde-horn*: *Hasscher Vijfgae*, in qua *Hasscherhorn*. Tota autem Frisia Occidentalis cum Groeningensibus Episcopo Trajectensi solebat subesse.

Lacus. *Flumina.* *Mare.* *Status Politicus.*

VETVS Batavia propriis Regibus administrata fuit, at regia stirpe deficiente, divisa est in partes. Accolæ Isalæ fluminis, Episcopi Vltrajectinenses, Comites Hollandiæ, Duces Gelriæ portionē suam sibi asciverūt. Ea pars quę destinata fuit Episcopo Vltrajectinensi, dicta fuit Episcopatus. Archiepiscopus primus institutus fuit hic D. Willibrordus Saxo-Britannus qui ad has oras accesserat circiter annū DX.XC. in Frisiam missus ut Ratbodū cum subditis ad Christianam fidem invitaret. at cum is piis conatibus pertinaciter resisteret, rediit Vltrajectum, ubi incolas Christiana Religione imbuit, Templumque restituit conditum à Dagoberto Rege Francorum. Inde Romā profectus, Archiepiscopus Vltrajectinus creatur à Papa Sergio; & Vltrajectum reversus Templum condi jussit in honorem D. Martini Archiepiscopi Turonensis, & in eadē urbe Archiepiscopalem sedem fixit sibi & posteris. Huic in Præsulatu successit *Divus Bonifacius*, qui Doccomi in Frisia cum duobus & quinquaginta sociis martyrium subiit. Attamen ob gravissimam Normannorum persecutionem, sedes Archiepiscopalis Coloniam Agrippinam translata fuit, sed mox instaurata est à Rege Pipino & filio ejus Carolo Magno, qui non veterem tantum Episcopatus dignitatem civitati restituit, sed Episcopo insuper quo se tueri posset adversus hostes, temporariam ditionem & potentiam concessit, ita latè diffusam ut veterem illam Bataviam pæne totam includeret. Constat profecto & Transisalanam regionem & Groningam subjectas fuisse huic Episcopatui, usq; in annum 1527, cum *Henricus Bavarus* gravissima injuria affectus se in fidem traderet Caroli Quinti Imperatoris, & ut Ecclesiasticū statū reciperet, omne imperium tēporale in eum transtulit; qua de re cum certiorē fecisset Margaretam, Belgii per id tempus Gubernatricē, convenit ut Comes Hoogstratanus Trajectum veniret XV Novembris. quo Episcopus Vltrajectensis ultro se abdicās cessit Carolo Quinto Imperatori, ut Duci Brabantiæ & Hollandiæ Comiti, nec non posteris ejus legitimis, temporalem omnem ditionem & statum Vltrajectinum ac terrę Transisalanę: quo facto, absolvit Præsul subditos à juramento illo fidelitatis quod paulo ante sibi præstiterant, ea tamē lege, ut eodē omnino jure ac sacramento profiterentur fore se Imperatoris & legitimorum ejus hæredum futurorum Brabātiæ Ducum & Hollandiæ Comitū fidos clientes, reservata sibi & successoribus sola jurisdictione & censu Ecclesiastico, cū magnifico illo Palatio. Subsecuta est postmodum Unio inter urbes & terras ditionis Ultrajectinæ cū omnibus mēbris & appendicibus suis, ex una, & Hollandię Comitatum, ex altera partibus, qua cautum, ut ditio Ultrajectina tā arctè cum ipsa Hollandia esset conjuncta, ut deinceps ab uno eodemq; Gubernatore utraque regeretur, utque Ordines utriusque Provinciæ simul convocarentur, & penes Præfectum esset Magistratus urbanos omnium utriusque Provinciæ civitatum annuatim renovare. Item qui apud Hollandos exilio essent multati, ab Vltrajectinis in fidem publicam non reciperentur. Denique ut Investituræ quas vocāt feudorum hisce in posterum verbis cōciperentur: Tenenda (videlicet Feuda) à Comitatu Hollandiæ & Dominio Vltrajectino. At anno MDLXXX cum defunctus esset Episcopus Fridericus Tautēburgius, DD. Ordines asciverunt sibi Regimen urbis Vltrajecti. exinde Vltrajectenses ut confœderati cum reliquis Ordinibus Unitarum Provinciarum non agnoscunt alium Dominum quam Dominos Ordines Generales. His ita

Imperium Majorum.

explicatis

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
DE ZUYDER ZEE
VL TRAIEC TUM
Cum privil
Commun: milliare Germanicum.
Utrecht
Amersfoort
Woerden
Montfort
Yselsteyn
Vianen
Culenborgh
Wyck
Rhenen
Naerden
Goey Lant
't Hooghe Landt
Het Landt van Montfort
Oudewater
Schoonhoven
Polsbroeck
Hulkestein
Putten
Ede
Amerongen
Leersum
Doorn
Zeyst
De Bilt
Soest
Baren
Laren
Hilversen
Blaricom
Huysen
Muyden
Breukelen
Maersen
Harmelen
Bodegraven
Swammerdam
Nieucoop
Camerick
Loenen
Abcoude
Nichtevecht
Lopick
Benscop
Jaersvelt
Ameyde
Meerkerck
Schoenrewort
Everdingen
Sydervelt
Sermont
Maurick
Ingen
Lienden
Renswoude
Venendael
Emichuysen
Leusden
Lochorst
Bunnick
Houten
Schalckwyck
Wijk by Duerstede
Hardenbroeck
Cothen
Dwerstyck
Overslag broeck
Thienhoven
Langerack
Hagestein
Lexmond
Capelle
Vreeswyck
Jutphaes
Oudaen
Cockenen
Waerden
Linschoten
Kamerick

explicatis ad ipsam urbem accedamus. Cingitur hæc ditio à Septentrione, Occasu & Meridie pene omni ex parte Hollandię Comitatus finibus: ab Ortu terminatur Ducatu Gelrię. Solum ejus bonũ est & fertile, quod ut editum magis & siccum est, ita etiam multò quam Hollandicum excultius, & ad segetẽ opportunius. Numerantur hic quinque urbes muris cinctæ, videlicet, *Vltrajectum*, *Batavodurum*, *Rhena*, *Amersfordia* & *Montfortium*. *Vltrajectum* Metropolis Provinciæ nomen sortitur, teste Hadriano Iunio, à designatione quadam qua utebantur Romani in exercitibus Rheno adjacentibus: eo enim loco quo hodie urbs sita, erat Legio trigesima quinta, quod verbis hisce abbreviatis significabatur. V. TRIG. LEG. STAT. id est, Quintæ tricesimæ legionis Statio: at imperiti linguæ Latinæ, conjunctim disjungenda legentes pronunciabant *Vtricstat*, medię enim literæ LEG exesæ erant & negligebantur. Hoc vocabulũ *Vtricstat* postea deflexum est in *Vtrecht*. Nec hoc mirum videatur, cum & urbs *Cantstat* in Suevia, ducatur à notatione hac veteri, LEG. ANT. STAT. id est, *Legionis Antonianæ Statio*. Iudicatur & Antoninæ vocabulo alias eam claruisse, ab Antonino Senatore Romano qui relictâ, ob Neronis tyrannidem, Româ, & in oras istas delatus, urbem inibi hanc condiderit. Hinc *VViltios* vastasse excitata ibi amplissima quadã arce, quam de suo nomine *VViltenburgum* dixerunt; eam arcem vi & manu armata expugnavit *Clotarii* filius *Dagobertus*, & validiùs multo quam antea communitam *Trajectum* vocavit, quod multus ibi commeantium transitus, & portoriis dependendis telonium. Quod hisce versiculis in Templo Divi Martini extantibus docetur:

Situs.

Fertilitas.

Vrbes.

Vltrajectum.

Circumquaque fluens Hollandia gurgite Rheni
Cingitur, Oceani fluminibusque maris.
In qua cum muris urbs Antonina novellis
Tempore Neronis ædificata fuit,
Hanc devastavit fera flammâ gens, & ibidem
Castrum VViltorum conditur inde novum.
Turribus excelsis quod adhuc plebs Abroditorum
Funditus evertens diruit usque solum.
Hinc Trajectense castrum cum mœnibus altis
Conditur à Francis Christicolis: sed idem
Vulgus Danorum confregit humo tenus, omnes
Cum Clero cives insimul ense necans.
Denique Baldricus Præsul nova mœnia struxit,
Quæ modo subsistunt auxiliante Deo.
Sic Hollandensi terræ veraciter omni
Trajectum constat urbs capitalis adhuc.

Hic Episcopus Baldericus à quo cinctam muro urbem hoc carmen memorat, cognomẽto dicebatur *Clivensis*, qui à Carolo Calvo Francorum Rege eodemque Imperatore, ob reparatam Ecclesiam Cathedralem, & bene administratũ Episcopatum, summa jurisdictione & dominio in urbes Daventriam & Tielam adjunctis omnibus ditionibus & territoriis donatus est. Antonianam olim dictã hanc urbẽ liquet non tantum ex istis versibus supra relatis, sed & variorum scriptorum testimoniis, & numorum lapidumq; antiquorum, ac monumentorũ olim repertorum inscriptionibus. Dubitatur tamen num istud nomen ab Antonio illo Senatore Romano sit derivatum: quidam enim asserunt ita fuisse appellatam à Marco Antonio Cæsaris tum in Gallia Legato, qui postea cum Octaviano Augusto & Marco Lepido regimen totius Reipublicę Romanę sibi adscivit: alii

vit: alii deniq; nomen sumpsisse contendunt ab Imperatore Marco Antonino Pio, qui collapsam restituerit. Vltrajectum situm est ad veterem alveum Rheni, quod flumen priusquam in *Leccam* olim prorupisset, illac præterfluebat, atq; hinc porro ad Oceanum properabat; unde & hodie accolæ aquas conquisitas per varias fossas in urbem corrivant, ac Woerdam inde & Leydam, ea qua Rhenus tunc via perducunt. Illud vero notatu dignum, eo loco positam hanc urbem unde unius diei itinere pedibus pervenire queas ad quodcumq; libuerit è quinquaginta ut minimum oppidis, nostrum hoc undique circumstantibus, nec majori quam diximus spatio (quod & tabula Geographica satis ostenderit) illo abjunctis, & iis quidem omnibus ante bellicos hosce tumultus spectantibus ad ditionem Regis Philippi, cui cum id coram monstraretur, non parva inde fuit oborta jucunditas. Additur & illud, posse aliquem manè Vltrajecto egressum ad quodvis è sex & viginti prædictis oppidis etiam lento gradu inambulantē accedere, genioque ibidem indulgere, & vesperi domi rursus ad cœnam adesse. Est hæc urbs magna, amœna, potens, ædificiis publicis & privatis superbiens, pulcherrimam & munitissimam habens arcem à *Carolo Quinto Imperatore* exstructam, & vernacula voce *Vredenburch* dictā. Templa ejus magnifica & præsertim illa quinque primaria, totidem perantiquis reverendisq; Canonicorum Collegiis olim spectanda: Divi scilicet Martini, Sanctissimi Salvatoris, quod & Divi Bonifacii dicebatur, Divi Petri, Divi Ioannis, & Divæ Mariæ. Sed præcellit reliqua omnia templa, sumptuosissima illa & splendidissima ædes Divi Martini, Episcopali sede conspicua. Dirui jussit hoc Templum & in augustam hanc formam restitui Vltrajectensium Præsul Adelboldus, eo quod prius angustum videretur; restitutum anno vigesimo tertio supra millesimum, consecrarunt duodecim Præsules præsente Imperatore Henrico primo; unde hi versus:

Tempore Francorum Dagoberti Regis in isto
Præsenti fundo conditur ecce decens
Primitus Ecclesia Sancti Thomæ, prope Castrum
Trajectum, quam gens Frisica fregit atrox.
Sed prior Antistes Dominus Clemens ob honorem
Sancti Martini post renovavit eam,
Desidis Hildrici sub tempore Regis: at illam
Præsul Adelboldus fregit, ab inde novam
Ecclesiam fundans, Henrici tempore primi
Cæsaris electi, quem duodena cohors
Pontificum pariter benedixit: denique Præsul
Henricus cœpit hanc renovare suam
Ecclesiam, Regis Gulielmi tempore, qui tum
Hollandensis erat inclytus ecce Comes.

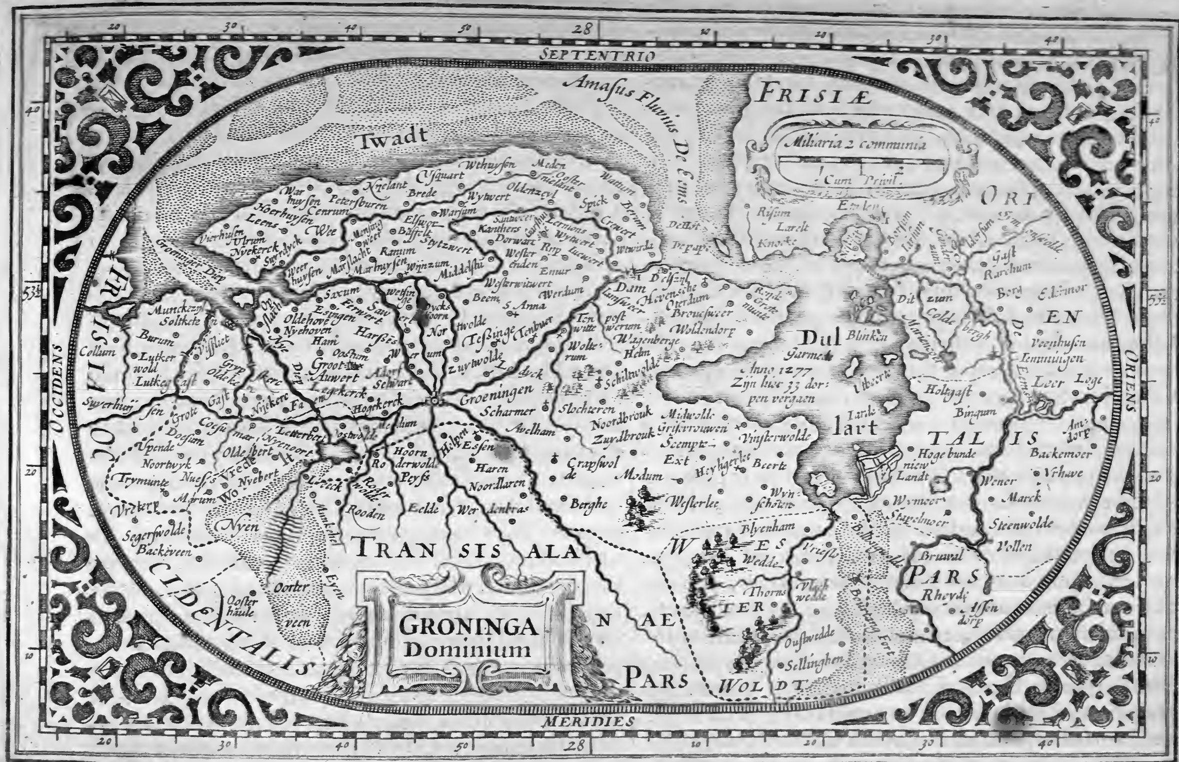
Templum istud Divæ Mariæ pulcherrimum sanè & artificiosum, conditum à Frederico Ahenobarbo Imperatore, idque luendæ in partem mulctæ ipsi à Pontifice Maximo, ob excidium urbis splendidissimæ Mediolani, & omnium ibi delubrorum irrogatæ. Miraculo fuit cum jacerentur hujus templi fundamenta, inventam fuisse voraginem quandam, cui cum nihil omnino posset superstrui, & in fundum iret quicquid injiceretur, bubulæ pelles ingestæ sunt: quo facto solidatus tandem est fundus & superstructa ei hæc ædes, in cujus memoriam extant apud Vltrajectinos hi versus.

Accipe posteritas quod post tua sæcula narres,
Taurinis cutibus fundo solidata columna est.

GRONINGA ſive à viridantibus pratis quibus circumdatur, amœniſſimo urbis ſpectaculo, ſive undecumque nomē ſortita eſt, cum civibus & opibus potens diu libertatem, patriis legibus tutata eſſet, nunc Vltrajectino Epiſcopo, nunc Hollandiæ Comiti honorarium patrocinii ſpecie pendens, ad extremum exortis *Schieringorum* & *Vetcooperorum* in ea factionibus, quę certa Rerum-publicarum peſtis eſt, *Maximilianus* Cæſar, ut contagionem averteret, Groninganam Rempublicam & Transamaſanam Friſiā Alberto Saxonum Duci tanquā Imperii Vicario, cujus Iuriſdictioni illę Provincię ſubſunt, jure hæreditario addixit. Sed cum Friſii Cęſaris mandatis parere recuſarent, poſtremo Albertus nobilitate conciliata imperium in eos arripuit, ejuſque ope acre bellum cum adverſæ partis ſociis, hoc eſt, cum *Vetcooperis*, quibus ſe Groningani conjunxerant, per Foxum legatum geſſit, bellique is exitus fuit, ut Groningani *VVeſtergoa* & *Ooſtergoa* ac *Septē Silvarum* poſſeſſione cederēt, & quotannis triginta millium aureorum florenorum tributum penderent. Cæteræ civitates, quarum Leovvardia caput erat, conditionibus primo ſubſcripſere, ſed mox pœnitentia ductę deſciverunt, donec Saxo manu armata provinciā ingreſſus eos rurſus imperata facere coegit. Groningani par veriti, Vltrajectini Epiſcopi interventu inducias pepigerunt. Tertio deſciſcentibus Friſiis, iterum renovata bella uſque ad exceſſum Alberti, qui Henricum juris paterni hæredem reliquit. Eo mortuo, cum ſibi omni metu vacui viderentur, ex præteritorum ſucceſſu animos ſumunt, & Dammonam, quam Ezardus Ciſamaſanæ Friſiæ princeps Saxonis nomine tenebat, obſident:

Imperiū Majorū.

quos ut ab incepto revocaret, Hugo Leiſnici Comes ad Groningam caſtra ponit. Temeritatis ſuæ ſero pertæſi obſeſſi ad Vltrajectini interceſſionem confugiunt, ejuſq; precibus impetrant quadriennales inducias: quibus exeuntibus, cum Cæſareis mandatis ſtare nollent, Ezardus & Vito Draeſcedorpius, Henrici, qui in Miſniā conceſſerat, legati duobus ſtructis propugnaculis, urbē arcte cingunt. Groningani obſtinata obſidione, quam tota hieme pertulerant, fracti, cum à Tranſiſalanis civitatibus auxilia promiſſa non comparerent, colloquium poſcunt cum Saxonibus, tranſacturi, niſi caſus intervenifſet qui contrariam viam quam ab initio putabāt, eos inſiſtere coëgit. Nam cum ſub id Draeſcedorpius quoſdam captivos, quod pretium pro libertate ſolvere recuſarent, naribus ignominioſe truncatis Groningam remiſiſſet, cōcivium injuriâ adeò exacerbati ſunt oppidani, ut omni cum Saxone conditione rejecta cum Ezardo clam ſollicitato egerint ut ipſe ſibi urbis patrociniū ſumeret, ea lege ut eam ſub Saxonum jugum mitti nunquam pateretur. Conditione accepta Ezardus Groningam cum ſuprema poteſtate ingreſſus eſt anno milleſimo quingenteſimo ſexto, oppidanis in fidem adactis, & arcem arbitrio ſuo in urbe exſtruxit. Tulit id indigne admodum Georgius Saxo Henrici frater, & Erici Brunſvvici viribus ſubnixus, in Friſiam Ciſamaſanam propere deſcendit, injuriam ab Ezardo illatam ulturus, lateq; regionem ejus vaſtavit. Is vero ut ſuis ſubveniret, continuo Groningam relinquit: & cum Imperii decreto citatus ac mox proſcriptus Dammonam amiſiſſet, impar adverſus tot potentes hoſtes patrocinium ſuſceptum ad extremum omnino deſeruit, & Groninganos ſua ſibi habere

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Amasus Fluvius De Ems
FRISIÆ
Miliaria 2 communia
Cum Privil.
Twadt
ORI
EN
TALIS
PARS
FRISIA
OCCIDENTALIS
TRANSISALANAE PARS
WESTER WOLDT
Dul lart
Anno 1277
Zijn hier 33 dorpen vergaen
Groeningen
GRONINGA
Dominium

habere jussit. deserti illi mittũt adSaxonẽ delegatos deditionẽ offerẽtes, modo arx ab Ezardo imposita destrueretur. Has ut ab hominibus superbis profectas cõditiones & já defectionẽ meditantibus, cum Georgius accipere recusaret, & sine exceptione deditionẽ fieri vellet, delegati re infecta abeũtes ei prędixerũt fore ut nec ipse nec ullus suorum juris quicquam inFrisios unquam habiturus esset, statimq; ubi domũ reverterunt, de alterius principis patrocinio sibi conciliando consultant. Is fuit Carolus Egmondanus Gelriæ dux, qui ut se adversus Burgundorum potentiam tueretur, partes Francorum Regis semper sequutus fuerat, & tunc per Guilielmum Ovenium & Wernerum Spiegelium urbis possessionem adeptus, destructa arce oppidanos in fidem coronæ Francicæ impulit. inde varium & anceps inter Georgium Saxonem & Carolum diu bellũ fuit, donec laborum & sumptuum pertæsus Saxo jus omne suum Carolo Hispanorum Principi ducentis aureorum millibus acceptis concessit, & in Misniam ad sua se contulit. Ab eo tempore Carolo cum Austriis res fuit, Floro Iselsteinio rem pro Austriis, Ezardo Cisamasanæ Frisiæ Comite pro Carolo rem gerente. Tandem Groningani cum viginti totis annis Carolo paruissent, triginta millium florenorum vectigali pẽsitato, belli nullum finem videntes, crescente jam Caroli Cæsaris in dies potentia, cessere; & deserto Geldrię ducis infirmo patrocinio Margaritæ Caroli Cæsaris materteræ quæ Belgio præerat, opẽ implorarunt, quæ misso Georgio Schenckio Tautenburgensi cives in verba Cæsaris nepotis adegit VI. Idus Iunii, anno CIↃ IↃ XXXVI. Ita Groninga in Austriorũ potestatẽ venit, tot factionibus jactata, totiesq; mutato diversorum principum dominatu. Postea anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, mense Iulio, Illustrissimus Princeps Mauritius Groningã arcta obsidione cinctam ad deditionem compulit, & Vnitarum Provinciarum Imperio ac Societati subdidit. Hujus Dominii Metropolis Groninga urbs est antiqua, circiter trecentis septuaginta octo annis ante Christum natum condita à quodam Trojano *Grunnio*, ut auctor est *Munsterus*. Intus lacubus & paludibus abundat, partim natura insitis, partim arte eo perductis. Civitas ampla est multisque magnificis ædificiis instructa, quæ ab opulentis & ditissimis civibus incoluntur. Sita est ad grad. XXVIII. minut. XXIV longitudinis, latitudinis vero grad. 53. min. XIII. à Leovvardia sex leucarum intervallo diremta. Primarium ejus Templum sacrum est Divo Martino, & Episcopo Monasteriensi subditum. in eo monstratur elegans Organon elaboratum ipsa manu *Rodolphi Agricolæ* civis Groningensis. Iussu & auctoritate Illustrissimorum DD. Ordinum erectum hic est Athenæum anno millesimo sexcentesimo decimo quarto, quod indies incrementum accipit. Civitas frequens & potens, imperium ejus intus forisque luculentum. Ab Ortu & Occasu ager est longe lateq; porrectus, tum fertilis quoque, & non parvo pagorum numero insessus. A Septentrione, confœderatio urbi & societas cum toto eo tractu qui longis latisque spatiis usque ad ipsum mare procurrit, pagis & vicis densis ac fertilissimis pascuis mirum in modum luxurians. Is tractus vulgo audit *de Omme-landen*, & suos etiam habet Nobiles, qui secundum Groningensis Dominii membrum componunt. Primum enim censetur ipsa Civitas cum suo Magistratu. Gaudet amplissimis privilegiis & immunitatibus sibi à Principe cõcessis, ita ut tã de civilibus quam criminalibus

nalibus causis, juxta leges municipales cognoscat & decidat sine ulteriori provocatione. Duarum à Groninga leucarum itinere distat *Dammum*, urbecula olim satis lauta: verum anno M.D.XXXVI, cum tuentibus eam Geldris expugnata fuisset à Cæsarianis, muris & mœnibus spoliata, pacto insuper ne in posterum posset instaurari vel quomodocunq; muniri, inde in tenuem sane ac miserandam conditionem est redacta. Multa etiã pertulit hisce bellis civilibus. Leuca supra Dammum ad ipsum littus, situs est perinsignis pagus Delfzila, pari trium leucarum spatio à Groninga simul & Embda semotus, ubi & propugnaculum, sępius instauratum & dirutum, hodie tamen exstat adhuc. Hisce bellis civilibus minime immunis fuit à furoribus Martiis. Inter urbem & agrum Groningensem (quam *Ommelandiam* vocant complectiturq; omne solum quod intra Amisum & Laversum fluvios continetur) jam olim gravissima fuerant dissidia, armis etiam & sanguine exercita & vindicata. Postquam vero Groninga in Ordinum Confœderatorum ditionem concessit, arbitrio Ordinum Generalium litis decisio fuit commissa. Ab iis delegati Iudices ultimo Ianuarii anno 1597 apertis januis Hagæ Comitis sententiam pronunciarunt, cujus hæc fere erãt capita. Abolito quod XVIII Februarii anno 1595 ad tẽpus factum fuerat decreto, urbs & ager Groningensis pro una provincia sive dominio porro haberentur. Quę in Principis ærarium inferri solita nec non communia tributa, communibus suffragiis administrarentur. Bona Ecclesiastica communibus etiam votis ad pios usus erogarẽtur. Ad res publicas tractandas pari numero utrimque idonei homines eligerentur. Munerum & officiorum publicorum collatio quæ olim penes Principem fuit, penes utrimque à Statibus delegatos esset. Iustitiæ Tribunal sive Iudices ac Prętores (exceptis quatuor Capitaneis quorum electio solis civibus reservatur) ab iisdem pari jure constituerentur, & subinde unicuiq; supremi magistratus nomine; antiquo more diceretur. Nulli privato dicasterio Statuum Generaliũ auctoritatem vel nomẽ usurpare liceret. Municipalibus sive hominibus ex agro libera essent cum omnibus commercia, domi tamen nata, ut butyrum, caseos, equos, boves, frumenta & talia non prius alio exportarent quam in urbe vęnum proposuissent, exceptis quę ad singulorum usus domesticos necessaria sunt. De *Stapelæ* (quam vocant) jure, si qua controversia inciderit nec inter partes decidi possit, Ordinum Generalium arbitrio permitteretur. Cerevisiam hominibus in agro ad domesticos tantum usus coquere liceret; at non nisi Groninga allatam, ad mensuram vendere. Idem parium cum municipalibus suffragiorum jus haberent, quibus hærentibus (donec melius quid constitutum fuerit) Gubernatoris eique utrimq; adjunctorum judicio lis determinaretur. Statuum conventus vel de communi sententia vel Gubernatoris, aut aliorum ad id ordine delegatorum monitu locis opportunis indiceretur. Sublatis novationum studiis antiquo omnes jure uterentur. Municipalium petitio de pecuniario ad vetera debita exsolvendo & necessarios sumptus sustinendos subsidio, ad Ordinum Generalium, ut de eo quod videbitur, auditis & exactis rationibus, statuant, referretur. Sed de his satis. Ad Germaniam Superiorem transeamus.

Vtilis & prænoſcenda

INSTRVCTIO.

QVandoquidem Imperium Romanum penes Germanos eſt & politice admodum in ſua membra diviſum, operæ precium exiſtimavi ejus diſpoſitionem & ordinem, qualis in ſcripto, quod Matriculam imperii vocant, extat, hodieque in uſu eſt, oculis ſubjicere; deinde in tabulis ſua quæque Imperii membra commonſtrare, quo ubi terrarum quæque ſedem habeant ſtudioſus Politiæ lector facilè reperire poſſit. Duo autem ejus Matriculæ exemplaria ſum nactus, unum ſcriptum, alterum Venetiis Italica lingua excuſum; utrumque plus ſatis depravatum: & multo aliam hujus Matriculæ formam nunc in Imperio extare intelligo. proinde nemo queſo mihi vitio vertat, nemo offendatur oro, ſi quæ Imperio hic adſcripta inveniat, quæ illius non ſunt, aut ſi quæ ſunt omiſſa; non enim mea eſt intentio de omnibus ſingulisque Imperii membris definite dicere, neque id mihi ex corruptis admodum exemplaribus fuit poſſibile, præcipuè cum ſciam multa quæ olim Imperii fuerunt, poſt in privatum Principum jus ceſſiſſe, ſive permutatione, ſive oppignoratione, ſive donatione ob inſignia erga Imperium merita, ſive redemtione, ſive aliis de cauſis; neque vero iſta quæ Politicorum ſunt non Geographorum, ſtudia proſequi meum eſt, ſed ex qualicunque Matriculæ exemplari hoc tantum quæro, ut elegantiſſimam Imperii diſpoſitionem, & per Germaniam diſtributionem oſtendam, quoq; ſtudia Geographiæ & Politicæ admiſtrationis quomodo ſe mutuo illuſtrare poſſint, declarem. Eſt ergo talis Imperii conſtitutio & ordo.

Imperator caput eſt Imperii.

Et tria ſub ſe habet membra, quorum Comitiis de omnibus Imperii negotiis conſulitur & concluditur, videlicet Electores ſeptem, qui ſub Gregorio X anno Domini circiter CIↃCCLXXIII primum inſtituti & à Carolo quarto Imperatore confirmati ſunt, ut oſtendit Onuphrius in Comitiis Imperatoriis, & Ioannes Aventinus lib. 5. hiſtoriæ Bavaricæ. His ſolis competit Imperatoris electio. Secundum membrum ſunt Principes Eccleſiaſtici & ſæculares. Tertium Civitates liberæ.

Primum

Primum igitur Membrum Imperii ſunt VII Electores.

Archiepiſcopus Moguntinus Imperii Romani Archicancellarius per Germaniam.

Archiepſcopus Trevicenſis, Imperii Rom. Archican. per Galliam & Regnum Arelatenſe.

Archiep. Colonienſis Imperii Rom. Archicancellarius per Italiam.

Rex Bohemiæ, Imperii Romani Archipincerna.

Comes Palatinus Rheni, Imperii Romani Archidapifer.

Dux Saxoniæ Imperii Rom. Archimarſchalcus.

Marchio Brandenburgenſis Imperii Romani Archicamerarius.

Secundum membrum eſt Principum Virorum, & Nobilium.

Nomina locorum vulgaria ponam, ut ſunt in Tabulis, & numeros apponam Circulorum in quibus poſtea repetuntur, quo facilius in Tabulis inveniri queant.

Archiepiſcopi.		Halberſtat in 9. opinor Circulo.		Vtricht	7
Magdeburg	9	Ferden	7	Camin	8
Saltzburg	2	Munſter	7	Swerin	9
Beſançon	5	Oſenbrug	7	Geneve	5
Bremen	9	Paſſaw	2	Camerick	7
Epiſcopi.		Friſingen	2	Verdun	5
Bamberg	1	Kempten		Loſan	5
VVurtzburg	1	Gurck alias Goritz	3	Metz	5
VVorms	5	Seckaw, Segovia	3	Toul	5
Spier	5	Havandt	5	Luyck	7
Straesburg	5	Baſel	5	Trent	3
Eichſtatt	1	Sitten ſive VVallis	5	Brixen	3
Pr. Auſpurg	4	Regensburg	2	Merſpurg	8
Coſtnitz	4	Meyſſen	8	Labach	3
Hildesheim	9	Naumburg	8	Vienna	3
Paderborn	7	Minden	7	Brandenburg	8
Chur	4	Lubeck	8. 9	Ratzenburg	9
				Schleſvvick	9
				Havelburg	

Havelburg.	8
Seculares Principes & Nobiles.	
Dux Bavariæ	2
Archidux Austriæ	3
Dux Burgundiæ	10
Dux Saxoniæ	8
Palatinus Bavariæ	2
Dux Iuliæ, Cliviæ, Bergæ	7
Marchio Brandenburg	8.1
Dux Brunsvvick	9
Dux Lunenburg	9
D. Pomeren	8
D. Mekelenburg	9
D. Lavvenburg	9
D. Holstein	9
D. Lotringen	5
Landgr. Hessen	5
D. Wirtenberg	4
D. Zvveibrug	5
D. & Co. Spanheym	5
Marchio Baden	4.5.7
Landr. Luchtenberg	2
Princ. Anhalt.	8
Com. Hennenberg	1
Burggr. Meissen	
Gallici Principes.	
D. Meiss, alias Massa	
D. Savoye	5
D. Chalon. forte Calim in circulo.	5
Ecclesiastici.	
Pr. ar Abbas Fuld.	5
Pr. Ab. Hiersfeldt	5
Pr. Ab. Kemten.	4

Ab. Reichenavv	4
Pr. Præpos. Wissenburg.	5
Pr. Ab. S. Galli	4
Pr. Ab. Saltfeldt	8
Pr. Præpos. Elvvangen	
Teutsch ordens Maister	3
Iohans ordens Maister	5
Ab. Waingarten	4
Ab. Salmansvveiler	4
Ab. Kreutzlingen	4
Pr. Ab. Murpach	5
Ab. Walkenriedt	8
Ab. Schuttern	4
Ab. Weisseovv, sive Minderavv	4
Ab. S. Blasi	4
Ab. Maulprun	4
Pr. Ab. Corbey	7
Ab. Schussenriedt	4
Ab. Rittershausen	8
Ab Stein am Rhyn	4
Pr. Ab. Schafhausen	4
Ab. Kempeseck	2
Ab. Waldsachsen	2
Ab. Finsideln	4
Ab. Rokenburg	4
Ab. Ochsenhausen	4
Præpos. Seltz	6
Ab. S. Gilgen Norinbergæ	1
Ab. Nuenburch	
Ab. S. Maximini juxta Trier	6
Ab. Heveldshausen	
Ab. S. Iohan zu Curtel	
Ab. Gengenbach	4
Ab. Koningsbrun	4

Ab. Rodt, alias Roden	2
Ab. Markthal	4
Ab. Rockenhausen	
Ab. S. Peter im Schvvartzvvald	4
Præpos. Odenheim	5
Pr. Ab. Stablo	7
Ab. Disidiense	4
Ab. Berkenhausen	
Ab. Elchingen	4
Ab. Hentzlingen	
Ab. Vrssenis	
Ab. Blanckenburg	
Ab. Yssni	4
Ab. Pfeffers	4
Ab S. Iohan im Thurtal	4
Ab. Petershausen Constantiæ	4
Ab. Pruim	5
Præpos. Camberg	1
Ab. Reishaim	2
Ab S. Heimeran Ratisbona	2
Præpos. Berchtolsgaden	2
Ab S. Gregorii Munster	5
Ab. Muncherode	4
Ab. S. Cornelis Munster	7
Ab. Werden	7
Ab. Aursperg	4
Ab. Yrse	4
Ab. Brun	
Ab. Echternaken	7
Ab. Hervorden	7
Abbatissæ.	
Quedelnburch	8
Essen	7

Alt Munster to Regensburg 2
Pr.Ober Munster to Regensburg 2
Kauffingen 5
Lindavv 4
Pr. Gernrode 8
Buchavv 4
Rotenmunster 4
Hippach 4
Gutenzel 4
Beundt 4
Baley { Coblentz 6
Baley { Elsas 4
Baley { Osterich 3
In der Etsch. 3

Comites, Barones & Domini.

Com. Helfenstain 4
Co. Kirchberg 4
H.Tussen 4
Co.VVisenstaig 4
Co.Lauffen 4
C.Montfort 4
Co. Furstenberg 4
Co. Zimmeren 4
B.Gundelfingen 4
H. Stutgart 4
H.Iustingen 4
H. Schenslingen
Marckgr. Eberstein 4
B. Geroltzeck 4
B. Ober Hevven 4
Co. Otingen 4
B.Rapoltstain 5
H. Rapoltzkirchen 5
B. Stauffen 2.4
H.Hohen Rechperg 5
H. Berletzick
H. Hohen Konigsperg
H. Hohenfeldt & Tipoltzkirch
C. Sultz 4
Co.Hogen Zollern 4
H. Braides
B.Sonnenberg 4
Com. Castel 1
Co.Vertheim 1
Co. Rheineck 1
Co.Hohenloe 1
H.Reichelsperg 1
H.Limburg 1
Co.Erpach 1
Co.Leiningen 5
Co. Falckstein 5
Co.Hanaw 5
Co.Luchtenberg 5
Co. Nassavv, Breda, & Dillenborg 10.7.
Co.VVisbaden & Iltzstain 5
Co.Sarbrucken 5
Co. VValdtpurg 4
Co.Nassaw in VVeilpurg 5
Co. Beilstein 6
Co. Koningstein & Epstein 5
Co. Eisenberg superius 5
Co.Eisenberg inferius 6
Co.Mersen
Co.Budinghen
Co. Wirnenberg 7
Co.Solms 5
B. Vinnenberg aut Vanenberg forte 7
Co. Arnsberg 7
Comites Rhenenses 5
H.Falkenstein 4
H. Kunseck 4
H.Kunseckerberg 4
Co. Horn 10
Co.Seyn 7
Co.Vintzlingen
Ko.Reyen
Co. Bitsch 5
Com. Salm 5
Co. Veldentz 5
Co.Dengen 4
Co. Rappin 8
Co. Hardech 3
Co. Hohenstain 8
Co. Wolbenstain 3
Co.Schaumburg & Giengen 7.3
Co. Dierenburg & in Someraw 7
Co. Mansfelt 8
Co.Stolberg 8
Co Buchlingen 8
Co. Barbey & Mullingen 8
Co.Gleichen 8
Co.Schwartzenburg 1.8
Co. Suenberg, Schonberg opinor 8
Co. Iude H. im Ruech
H. Geravv

Co.Ples	5	Co.VVitgenstein		H.Haber, alias Havere	5
Co.Plawen	8	Co.Spigelberg		H.VVildenfels, aut VViderfels forte	8
Co. Weda & Ringelberg	7	Co.Biversdorf		B.Tautenberg	8
H.Reichenstein		H.Ridberg	7	Co.Tubingen	4
Co.Olnbrug		Co.Teckelnborg	7	Co.Blackenberg sive Blammont	5
Co.Lœbenstain	4	H.Linge		Co.Kirchingen, Krehanges	5
Co.Regenstain		Co.Dortmund	7	H.Senster	3
Co.Westfrieslandt		Co.VVinsdorff		H. Roggendorff	3
Co.Oostfriesland	7	Co.Ortenberg	2	H.Alendorff	
Co.Van der Lippe	7	Co.Rippershoden		H.Kunigfuckerberg	
Co.Oldenburg	7	Co.Hagen	2	H.Morspurg & Befort	5
Co.Delmenhorst	9	Co.Hoonfels	2	H.Brandenstain & Ransſ.	
Co.Hoya	7	Co.Leiseneck	8	H.VVolfstain	
Co.VVestenburg	5	Ba. Bergen	10	H.Permont	
H.Muntzenburg	5	C.Degenberg	2	H.Fronsbeck	
Co.Lemgow		B. Obersultzberg	2	H.Flackenstain	
Co.VValdeck	5	H.Somiriss.		H. VVitten	
H.Lostenstain		Co.Manderscheid	7	Ritt.Fridberg	
Co Diepholt	7	Co.Reiferscheidt	6	Ritt. Gleichausen.	
Co.Stainfort	7	Co.Egmont & Ysselstein	10		
Co.Benthem	7	H.Bergen & VVaelhem	10		
Co.Brunchorst	7				

In hoc secundo Membro quædam numeris carent, quia postea in circulis non repetuntur. Pr. Principes, Ghefurstete prelaten signat, D. Duces, Co. Comites, H. Herrschafften Dominia, B. Barones.

Tertium Membrum Imperii est Civitatum liberarum.

Rheinische Banck.

		Worms	5	Hagenaw	5
Coln	6.8	Spier	5	Weissenberg	5
Aken	7	Turckheim	5	Straesbrug	5

Ober

Ober Ebenhaim	5	Cosler	9	Eslingen	4
Rosshaim	5	Gottingen	9	Reutlingen	4
Schletstat	5	Brakel	7	VVeyl	4
Colmar	5	Wartburg	7	Pfullendorff	4
Altach	5	Lemgow	7	Kauffbeurum	4
Basel	5	Duysburg	7	Northausen	
Kaisersberg	5	Dantzick	8	Vberlingen	4
Mulhausen im Suntgovv	5	Elbinghen.		VVangen	4
S. Gregoris Munster	5	*Schvvabische Banck.*		Ysni	4
Metz	5	Regensburg	2	Lewkirch	4
Toul	5	Nurnberg	1	Memmingen	4
Verdun	5	Rottenburg an der Tauber	1	Kempten	4
Landavv	5	Weissenburg im Nortgaw puto	2	Buchorn	4
Kaufmans Sarbruck	5	Donawerd	4	Ravensburg	4
Besancon	5	Winshaim	1	Bibrach	4
Camerick	7	Schweinfurt	1	Lindaw	4
Francfort	5	VVimpfen	4	Costnitz	4
Fridberg in Wedderavv	5	Hailbrun	4	Rotweil	4
Gelnhausen	6	Hal in Schvvaben	4	Offenburgk	4
Wetzlar	5	Norlingen	4	Gengenbach	4
Aleu	4	Dinckelspuel	4	Zel in Hamersbach	4
Lubeck	9	Vlm	4	Schaffhausen	4
Hamborg	9	Augsburg	4	S. Gal	4
Dortmund	7	Gengen	4	Buchavv am Federsee.	4
Mulhausen in Duringen	9	Bopfingen	4		
Northausen	9	Gemunt in Schvvaben	4		

Præter hanc trium Membrorum ordinationem, ad vitanda schismata in Imperio, ad mutuam Principum Germaniæ defensionem ac pacem communem servandam, divisæ sunt Provinciæ Imperii in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque iis instituta sunt particularia Imperii consilia, Circulorum videlicet. Primum sex anno CIƆ IƆ Augustæ, deinde x anno CIƆIƆXXII Norimbergæ. Eligit autem quisque Circulus sibi ex suo corpore Præfectum sæcularem, qui sit Princeps, Comes, Baro, aut ex præcipua Nobilitate, cui ex eodem corpore IV Consiliarii, viri sæculares, honesti & prudentes adjunguntur. Numerabo & distinguam hic Circulos, verum in Tabulis eorum Principes & Membra describam.

Primus Circulus est Franconiæ & in Tabula Franconiæ declarabitur.
Secundus est Bavariæ & in ejusdem Tabula explicabitur.
Tertius est Austriæ & in Austriaca Tabula describetur.
Quartus Sueviæ, in Tabula Wirtenberg.
Quintus est Circulus Rheni, qui in Alsatiæ inferioris Tabula exponetur.
Sextus IV Electorum Rheni, in Palatinatus Tabula.
Septimus Germaniæ inferioris sive Westphalicus, Tabula Westphaliæ prima.
Octavus Saxoniæ superioris, in ejusdem Tabula.
Nonus Saxoniæ inferioris, in ejusdem Tabula.
Decimus Burgundiæ, in Burgundiæ superioris Tabula.

Camera Imperialis.

Præter hæc Circulorum Consilia, ad causas rariores, quæ per Imperium accidunt, jure decidendas, instituta est Spiræ Camera Imperialis, cui præest Iudex Princeps, aut ut minimum Comes, vel Baro, isque sæcularis, si ad hoc munus idoneus reperiri possit. Assessores huic & conjudices ab Imperatoria Majestate duo ex Comitibus aut Baronibus, duo ex Iurisperitis, duo item ratione terrarum, quas hæreditariè in Imperio possident, aut ab Imperio habent, ex equestri ordine Nobiles, hoc est, sex in universum dati sunt. Ab Electoribus item singulis unus, & ab unoquoque circulo duo superadditi sunt, quorum dimidia pars ex Iurisperitis, dimidia altera ex Equestri ordine sunt electæ.

CATALOGUS TABULARUM GERMANIÆ.

SIc se habet & universim & speciatim *Germania Inferior*: jam nunc flumine Rheno transito, Germania vulgo *Superior*, Ptol. *Magna*, se offert, Europæ latissima regio, Romanique Imperii decus. Hanc qua ferè illam methodo percurram : generalia priore loco indicaturus, inde specialia. Vt autem à nomine ipso ordiar: *Germaniæ* sive *Germanorum* nomen varii variè

Nomen unde? derivant. Hic namque *Germanos* quasi *Gaarmannen*, i. prorsus viros, ob martium ac virile virtutis robur : ille à certa obstinataque fide quam sibi mutuo integram præstabant, æternum nomen invenisse existimat: neque perperam divinasse creditus est, qui ab honorata militia nominis etymon deducere voluit, quasi *Geert-man*, contracta vocis mole, *German*, dictus populus fuerit. Alius purè puteque Latina voce, veluti genuinos & gnesios dictos censet, quod priscæ integritatis & rusticanæ simplicitatis nulla fere gens plus retinuerit : cujus somnii auctorem in aures populi influere, & ad gratiam loqui voluisse apparet: quamvis simili errore involutus cum Livio Geographus Strabo summo jure inditum illi genti à Romano populo illud nominis putat, quod penè legitimi ac germani fratres Celtarum essent, sive mores & vivendi ritum, sive proceritatem corporum & rutilam cæsariem spectare quis velit. Ioannes Goropius Becanus, à cogendo militem & ad se colligendo non absurda ratione deducit à *Geren*, quod est cogere. Cujus opinioni adjumento esse & adminiculi vicem præbere videtur Tacitus, qui in commentario de moribus Germanorum profitetur, *Germaniæ vocabulum recens esse, & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum transgressi* (ut ejus verbis dicam) *Gallos expulerant, nunc Tungri, nunc Germani vocati fuerint; ita nationis nomen, non gentis evaluisse paullatim, ut omnes primum à victore ob metum, mox à seipsis invento nomine Germani vocarentur.* Neque desunt qui Germanos convenas & collectitium populum interpretantur, à *Geren* quod congregare significat. Sunt & qui bellicosos & præliorum amantes innui autumant à *Gerra*, sive *Guerra*, cujus vocis notior est significatio, quam ut hic apponi debeat. Vir in gente Saxonum doctissimus à Carmanis Asiæ populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auspicium deducit, uti à Sacis Saxonum: alibi Hebræo etymo illos dedicat, ut sint quasi *Gerimani*, quod lingua illa significat advenas, inopes & egenos. Vlterius etiam provectus plenis velis, & quadam studii in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus Germanos, quasi *Hermenner* hoc est militares viros dictos existimat. Eruditissimus Iunius hujus nominis originem ad famosum illud aquarum diluvium, quo totus interiit Orbis, revocat: quando Noachus in ternos liberos Orbem Terrarum partitus est, quo tempore Iapheto (ut de Schemo & Chamo nihil dicam) in sortem cessit Europa. Huic natum esse masculam prolem, nomine Gomerum, constat ex Moyse: ex hoc triplex propago exstitit, *Aschcenaz, Rephat & Thogarma.* Ex his *Thogarma* Germanorum progenitorem fuisse contendit : quamvis *Aschcenazim* communis Rabbinorum opinio teneat Germanos esse. In *Thogarma* enim sive per secundam vocalem *The-germa*, manifestè elucet origo nominis Germanorũ, rejecta Tau adjectitia, & secunda vocali sumpta pro prima, ac si quis nostrate lingua per articulum the, efferat *the germans*, id est Germani: & respondet voci etymon aptissimũ & genti quod,

quod est *garā* sive *geram*, quod os significat & metaphorice robur, quod ossea sit gens tota, & solidarum virium firmamento ac robore prædita. *Alemanniam* etiam vocant hanc Europæ partem nonnulli, ejusq; incolas Alemannos, quo nomine sub inclinati Imperii tempora vocari cœperunt. Berosus ab Hercule Alemanno nomen accepisse fabulatur, quem hisce populis præfuisse scribit. Alii à Manno Deo patrio Tuiscònis F. *Alemanniam* appellatā volunt. Asinius Quadratus inclytæ fidei Historicus, Alemannos velut collectitiam gentem, aut convenarum colluviem qui longe lateque patentem regionem inundarant, nuncupatos scripto prodidit; qui parum exacte peregrinæ vocis vim perspexisse creditur, propiusque ad verum collimaturus fuisse, si universos bellatores, & à virtute viros ejus nominis ambitu contineri censuisset. Qui à Lemanno derivant Alemanniam, nescio quo jure Germaniam velint appellatam à lacu qui est extra eorum limites in Sabaudia: nisi forte quis Acronium lacum putet esse Lemannum, cujus in utraque ripa Alemannos habitasse auctor est Ammianus l. xv. Et quamvis utramque hanc, Germanorum inquam & Alemannorum gentem nonnulli confundant: tamen observatum est, distinctas eas fuisse. Spartianus in vita Marii: *Omnis Alemannia, omnisque Germania, cum cæteris quæ adjacent gentibus.* Flavius Vopiscus in vita Probi: *Testes sunt Franci, inviis strati paludibus, testes Germani & Alemanni, longe à Rheni semoti littoribus.* Aliorum testimonia, ne prolixior sim, prætereo. *Teutoniam* etiam à nonnullis appellatam invenimus, à Teuthone quodam eorum Duce. Alii *Teutonas* qui vernacule *Teutsche*, Italis *Tedeschi*, & à quibus Teutonici vocantur, & regio *Teutschland*, nomen habere à Thuistone, quem alii vocant Tuisconem, creduntque filium fuisse Noachi. Hujus meminit Tacitus: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & Annalium genus est) Thuistonem Deum terra editum, & filium Mannum, originem gentis, conditoresque.* Eos Strabo collocat in Norico, quidam opinantur fuisse contra Coloniam Agrippinam, locumque eum idcirco *Teutsch* denominatum. Incolis ipsis nuncupatur hodie *Teutschland*, exteris *Alemagna*. Sclavones *Nimiecha*: Græci *Elamags* hodie vocant, & Turci *Alaman*. Sed de Germaniæ etymo ejusque variis appellationibus satis copiose: nunc ad situm sive quantitatem venio. Porro in limitibus Germaniæ adsignandis nō consentiunt inter se omnes. Antiquissimi Germaniam definivere Rheno, Danubio, Oceano, Tanai & Ponto Euxino. Posteriores quos inter Strabo, Ptolemæus, Mela, Plinius, ac plerique Scriptores Græci & Latini, Rheno claudunt & Vistula: Tacitus non tam Vistula quam mutuo metu aut montibus Germanos scribit à Sarmatis Dacisque separari. Hodie adcensentur Germaniæ omnes regiones, quarum incolæ lingua vel dialecto utantur Germanica. Itaque extra Ptolemæi fines, ultraque Danubium continet Rhetiam, Vindeliciam, superiorem Pannoniam, partemque Illyrici, ad Tridentina usque claustra. Vltra Rhenum quoq; occupaverunt Germani Romanorum Colonias & Præsidia, Constantiam, Augustam Rauracorum, Argentinam, Nemetes, Vangiones, Moguntiacum, Confluentiam, Bonnam, Coloniam Agrippinam, aliaque loca ad Mare usque. Nam ut testatur Ambrosius II Hexame. Rhenus olim Romani Imperii limes fuit: inque ejus ripa Gallica Præsides Romanorum perpetuo Germanos oppugnabant, partim ut eorum excursiones prohiberent, partim ut in eos i-

MARE GERMANICUM
De Oosterſche See
GALLIÆ PARS
GER MA NIA
Milliaria Germanica comm.
10 20 30
PRUYS SEN
POLONIA
Pomeren
Mekleburg
Holſten
Lunenburg
LUNENBURG
Weſtfalen
Braunswick
Brandenburg
Saxen
Lauſnits
Schleſi
Duringen
Heſſen
Miſſen
Behem
Marheren
Franckenland
Ob. Pfaltz
Pfaltz
Lotring
Wirteberg
Schwaben
Bayern
Oſtenrich
Saltzburg
HUNGARIA
STEIR MARCK
Schwitzerlant
Tirolis
ITALIÆ PARS
NEDERLANT
Hamburg
Lubeck
Bremen
Berlin
Breslaw
Prag
Wien
Nurenberg
Augſpurg
Coln
Francfurt
Leypzig
Dantzig
Crakow
Mentz
Strasburg
Zurich
Regenſpurg
Koniſperg
Wittenberg
Drefsen
Munſter
Hildesheim
Erdfurd
Bamberg
Ingolſtat
Landshut
Paſſaw
Inſpruck
Preſburg
Buda
Trent
Baſel
Metz
Nancy
Trier
Coblentz
Antwerpen
Ghent
Bruſſel
Namur
Arras
Middelburg
Haerlem
Leyden
Amſterdam
Groninge
Emden
Stetin
Stargard
Thorn
Culm
Warzow
Sandomiria
Oppelen
Gloga
Bornholm
Donaw flu.
Albis flu.
Oder flu.
Viſtula flu.
Weixel flu.
Rhein flu.
Moſel flu.
Mayn flu.
Inn flu.
Dravus flu.
Savus flu.
Golfo de Trieſte
Frisch nerung

psi infesti excurrerent, partim etiam ut deficientes ad se Germanos in ea loca reciperent. Atque hæc causa est, cur in altera Rheni ripa multæ admodum & pervetustæ civitates constitutæ sint, in altera vero nullæ: quod etiam in Danubii ripa observari debet. Helvetii quoque Germanis hodie adnumerantur: & Pruteni ultra Vistulam: ut hodiernus limes Ptolemaico multis modis amplior sit. Nam ab Occasu Rhenum transgressus, usque ad Picardiam & Burgundiam, Galliæ partes, extenditur: à Meridie, ultra Danubium ad Alpes usque: ab Ortu, ultra Vistulam Prussos continet: Septentrionalis limes est Oceanus. Suntque Germanicæ Ditionis præcipuæ & primariæ partes, quę sub hoc titulo cum minoribus subjectis aut conjunctis describentur: Regna, Bohemia, Electoratus: ac Poloniæ Regnum, etsi alterius quam Germanicę sit linguæ, nec in Imperii matricula comprehenditur, tamen quia intra veteris Germaniæ limitem Vistulam fluvium est situm, Germaniæ tabulis apponemus. Hungariæ Regnum, quod extra veteris Germaniæ limites situm est, quia multos insignes Imperatores dedit, & pluribus sub Imperio sitis regionibus dominatur, Germaniæ quoq; adjungemus. Ducatus: *Saxonia Superior* Electoratus, *Austria* Archiducatus est. Ducatus *Holstein*, *Mecklenburg*, *Pomeren*, *Lunenburg*, *Lauvvenburg*, *Brunsvvijck*, *Meissen*, *Schlesien*, *Moravia*, *Cleve*, *Berge*, *Franconia*, sive *Francia Orientalis*, *Bavaria*, *VVirtenburg*; *Suevia* Comitatus: Palatinatus *Rheni* Electoratus, Palatinatus *Bavariæ*; Landgraviatus, *Hessen*, *Duringen*, *Superioris & Inferioris Alsatiæ*. Marckgraviatus *Brandenburg* Electoratus, *Baden*. Comitatus, *Embden*, *Oldenburg*, *Benthem*, *Lip*, *Diepholt*, *Huy*, *Mansfeldt*, *Anholt*, *Stolberg*, *Tirol*. *Livonia* quia Germanis subest, inter Germanię Provincias recensetur, sed quia latius intra Sarmatias recedit, inter illas describitur. Situ exposito in medium prodit qualitas: cujus causa plurimum in climate, situque cœlesti. Subest Germania Sexto, Septimo, Octavo climatibus, inter Gradus, Latitudinis quidem XLVII & LV: Longitudinis autem inter XXIV & XLVI. Maximus dies Æstatis in Australi Parallelo horarum est quindecim cum dimidia: In Boreali horarum septendecim cum quadrante. Licet autem Cornelius Tacitus Germaniam asperam cælo scribat, atque apud Germanos perpetuas esse hyemes memoriæ prodat Seneca: cœlo tamen satis clementi gaudet ac temperato, frigidiore quidem, sed ad sanitatem & robur conferente. Solum hordeo, tritico, siligine, farre, milio, avena, ac omni frumentorum ac leguminum atque obsoniorum genere fœcundum: campi uberes, prata læta. Optanda est ubique ubertas soli, ac frumenti magna copia. Germania dives quoque variis in locis, preciosissimis Argenti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumque metallorum thesauris: atque alibi etiam Auri: metallorum fertilitate nullis cedit terris. Sunt & Salis præstantissimi nobiles fodinæ plurimæ. Veteri quoque Germaniæ à Plinio tribuuntur lapides, Cadmia, Callais, Crystallus, Onyx, Topazius, Adamas & Ceraunius; herbæ, Corruda & Britannica. Mille hic jam hortorum ac villarum deliciæ; nulla viridaria pomariave magna pomorum ubertate scatentia desiderantur. Quid vina commemorabo, optimi saporis odorisque? Passim quidem admodum generosa leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora. Varii prętereagenris videre hic est animalia, magnamque pecudum & ferarum-

Animalium varietas. rum copiam, quibus recensendis omnibus ne tempus teram, abstineo. Scribit C. Iulius Cæsar *multa in Sylva* Hercynia *genera Ferarum nasci, quæ reliquis in locis visa non sint: ex quibus quæ maxime*, inquit, *differant ab cæteris & memoriæ prodenda videantur, hæc sunt: Est bos cervi figura, cujus à media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisque directum his quæ nobis nota sunt cornibus, ab ejus summo sicut plumæ ramique latè diffunduntur; est fœminæ marisque natura eadem forma, magnitudoque cornuum. Sunt item quæ appellantur alces. Harum est consimilis capris figura, & varietas pellium, sed magnitudine paullo antecedunt, mutilæque sunt cornibus, & crura sine nodis articulisque habent, neque quietis caussa procumbunt, neque si quo afflictæ casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, atque ita paullum modo reclinatæ quietem capiunt: quarum ex vestigiis quum est animadversum à venatoribus, quo se recipere consueverint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut abscindunt arbores, tantum ut summa species earũ stantium relinquatur: huc cum se consuetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, & una ipsæ concidunt. Tertiũ est genus eorum qui uri appellantur; ii sunt magnitudine paullo infra elephantos: specie & colore & figura tauri. Magna vis est eorũ, & magna velocitas: neque Homini neque Feræ quam conspexerunt, parcunt: hos studiosè foveis captos interficiunt.* Hæc ille. Ad Imperium *Imperium majorum.* Majorũ venio. SACRA ROMANI IMPERII SEDES, quę in Occidentẽ Orientemq; divisa variis multarum gentiũ excursionibus labefactata, dissidiis lacerata, mole sua ruinam minitabatur, relicta Italia, non alia potius regione, quam Germania, præsidium, robur, salutem quæsivit, electo in Imperatorem *Carolo Magno* Francorum Rege, quem *Ingelheimii* (pagus est secundo milliari à Moguntiaco) natum ferunt, atque ibidem nobile exstruxisse Palatium, cujus rudera adhuc visẽda sunt. Mansit Imperium in stirpe Carolina annos cẽtum, & quod excurrit: qua deficiente translatum est ad *Conradum* Franconiæ Ducem: quem *Henricus Auceps* sequutus est: hunc *Ottones* tres: quorum ultimus quum intelligeret Romanos Crescentio Consule rursum adfectare Imperii titulum, coacto exercitu Romam cepit, impetravitque à Gregorio Pontifice, ut jus eligendi Romanũ Imperatorẽ perpetuo apud Germanos permaneret. Impetravit autẽ hac lege, ut electus primũ vocaretur Cæsar & Rex Romanorũ: postea vero accepta à Pontifice corona haberet titulum Imperatoris Augusti. Electores constituti sunt septem: è quibus Archiepiscopi tres; Quatuor Principes quos vocant seculares: ab his post excessum Ottonis primus lectus est in Imperatorem *Henricus* cognomento *Sanctus*. Eandem electionis formulam postea Imperator *Carolus* IV in Bullam auream, quæ hodie exstat, redegit. Insequentibus temporibus varia officia in Germania constituta sunt, ad augendũ Imperii decus, de quibus Mercator. Germanorũ fortitudinem Tacitus qui sub Vespasiano Præses Belgarũ fuit, brevi ornat elogio: *Nemo bellum Germanis* (inquit) *intulit impune*. Expertæ id quondam tres sub Augusto Legiones superatæ. Experti Carbo, Cassius, Scaurus, Aurelius, Servilius Cæpio, Manlius, magni Imperatores, quos modo cæsos, modo fugatos vidit Germania. Ac Rhythmi veteres noti sunt:

Welcher im Krieg wil vnglück han/
Der fang es mit den Teutschen an.

Fortes vocat Iosephus, Martiales Dionysius, Bellaces *Majorũ virtus.*

 Arri-

Arrianus. Germano nihil animosius, nihil ad incursum acrius, nihil armorum cupidius est, teste Seneca de ira. Est porro hodie Germania regio, adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidissimisq; urbibus, castris ac pagis exornata & exculta, ut non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Civitates liberę in ea numerantur XXCIV: inter quas *Colonia Agrippina, VVirtemberga, Lubeka, Luneburgum, Francofurtum, Brema, Lipsia, Spira, Argentina, Friburgum, Augusta Vindelicorum, Tubinga, Heidelberga, Ratisbona, Vienna, Praga, Buda* &c. de quibus suis locis. Tot etiam ac tantis Germania (ut de lacubus & paludibus, quibus eā abundare frequentibus testantur Veteres, nihil dicam) irrigatur Fluminibus: ut etiam hac parte facile cum optimis regionibus certare possit. Hujus Fluviorū crebritatis caussā indicat Seneca lib. Natur. Quæstion. III. *At contra*, ait, *constat Germaniam Galliamque, & proximè ab his Italiam abundare rivis, & fluminibus; quia Cœlo humido utuntur, & ne æstate quidem imbribus carent*. Fluvii autem Germaniæ celebriores sunt *Danubius*, *Rhenus*, *Amasis*, *Mœnus, Neccarus, Albis, Suevus, Visurgis, Vistula*. *Danubius* Ptolemæo & cæteris; *Ister* quoq; Plinio & Straboni dicitur. hic horum nominum mutationem ponit ad ejus cataractas; ille ubi primùm Illyrium alluit; Ptolemæus ad Axipolim urbem: Appianus ad Savi fluminis cum eo confluentiam; ita ut superior pars *Danubius*; inferior verò *Ister* vocetur. Stephano Ματόας quondam dictus fuit: item *Danubis*, & *Danusis*: *Addubanus* nominatus apud Festum, nisi locus depravatus sit. Antiqua Numismata *Daunvius* legunt: *Dene* & *Donavv* hodie appellatur, ab undarum sono & strepitu, ut habet Althamerus. Hunc secundum Nilum amnium maximum qui in Mediterraneum pelagus fluunt, Sallustius scripsit, ac Fluviorum maximus Arriano lib. I de rebus gestis Alexandri dicitur. Oritur in silva Hercynia, in pago *Don Eschingen* ex terræ visceribus magna scaturigine ebulliens. Veteres vocant montem, unde prodit, Abnodam, quanquam itinere unius horæ, ut scribit Munsterus oculatus testis, nullus mons ad scaturiginem ejus pertingit: sed effunditur copioso aquarum meatu & nunquam deficiēte, ex colliculo quodam cujus eminentia vix habet XV aut XVI cubitos, id quod se diligenter lustrasse addit. Hujus fontē Tiberius visendum sibi existimavit. Herodotus è Pyrenæis jugis oriri credidit, cujus fidem Aristoteles sequutus est II Meteorologicor. Pyrenæos istos Maginus ponit in Germania ut errorem excuset gravissimorum Scriptorum. Fonte suo prolapsus, divagatur iu palustria, mox in alveum receptus & subinde allabentibus rivis auctior, multas gentes, Suevos, Pannonas, Dacos, Bulgaros adit, donec sexaginta amnibus receptis, medio numero navigabilibus in Mare Euxinū evolvitur, Ostiis ut Dionysius, Strabo, Herodotus prodiderunt, V: ut Plinius VI; ut Ammianus & Solinus VII: tanto impetu & undarum copia, ut XL millium passuum longitudine, intra amaras Maris undas, dulcem exhibeat haustum quærentibus. *Et constat ab ultimis nostri finibus Maris, agminatim pariendi gratia petere Pisces,*

(Ammiani

Vrbium nomina.

Flumina.

(Ammiani verba sunt) *ut aquarum suavitate salubrius fœtum educant, nec intercipiantur*. Super hunc fluvium Trajanus Nerva Pontem miri operis in Mœsia construxit, quem denuo Adrianus demolitus est, Dione Cassio referente. De Danubio Georgius Fabritius in quodam itinerario suo sic:

-----Ister,
Qui centum populos & magnas alluit urbes,
Euxinum irrumpit bis terno flumine Pontum.

Nam in Mare tandem pleraque Flumina celebriora omnium terrarum deferuntur, quod etiam Ovid. l. 11x Metamorph. hoc versu prodidit:

In quo desinimus, sacri in quo currimus amnes.

Rhenum secundo loco nominavi, ab Cæsare aliisq; nobilitatum: hodie *Rheyn*. Hic è Lepontiis, ut Cæsar, ex Adula monte summarum Alpium brachio quodã, vulgo *Etzel* dicto, sicut Strabo & Ptolemæus voluerunt, è Rhetia, ut Claudianus, oritur. Rhenus autem initio ex Alpibus (ut sentiunt Strabo & Ptol.) sumpto, ab Orientali quidem earum parte ubi Adulę monti conjunguntur, populique Lepontii habitant, duobus nascitur fõtibus, unius, ut minimum, diei itinere, propter montiũ juga distantibus. Altero magis Occiduo magisque Septentrionali, qui *anterior Rhenus* vulgo: altero magis Oriẽtali magisque Australi, qui *Rhenus posterior* adcolis dicitur. Hi tãdem confluunt, & efficitur è duobus fontibus tãdem unus Rhenus, qui prope à capite duos efficit lacus, *Acronium* sive *Constantiensem* à Constãtia ad eũ sita, de quo in Helvetiæ descriptione: alterum *Venetum* hodie *Cellensem*, à Cella oppidulo, omnis generis piscibus abundantẽ. Hinc conversus ad Occasum oppidum *Rheynfelden* alluit, eundemq; tractum Basileam usq; sequitur: ibi verò prorsus ad Septẽtrionem convertitur, donec Argẽtoratum attigerit: inde multas regiones interluens, urbibus multis lustratis, amnibus ubique magnis & exiguis receptis, *Spiram*, *VVormatiam*, & *Moguntiam*, altus admodum & tumidus pervenit. Hinc ad Occasum conversus *Bingium* alluit. Inde ad Cæciam vergens, tergo *Confluentia*, *Bonna* & *Colonia* relictis, demum circa initiũ agri Batavi (qui locus nunc Clivici juris est, & *Lobeco* vetusta arce & telonio nobilitatur) scindit se bifido cursu in diversa labens: quam divisionem elegãter Mamertinus *Divortium*, Frontinus *Divergium* amnis nominant, ille à divertẽdo, hic à vergẽdo in diversum. Apud Lobecum igitur bipartito cursum suum dividit, ita ut pars altera Rheni nomine appellata *Arenacũ* recta petat urbem Gelriæ primariã. Inde non multum sinuosus mæandris flexuosis *Vadam*, ab eo se flectit *Rhenam*, *Rinnes* Tacito nominatam: hinc *Batavodurum* decurrit. Inde Rhenus mutato nomine Lecca dici incipit, quõdam rivulus elicis potius cognomento tunc dicendus: at nunc revera è rivo flumen factus. *Culenburgum* & *Vianam* præterlapsus, lustrataque *Schoonhovia*, in Merovan amnem, priusquam Mosæ nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lævam se flectit, & *Neomagum* urbem antiquã prętexit, urbisq; mœnia areamque navalem radit, Vahalis jam nomine clarus: longo inde agmine *Tielam* pergit: istinc anfractuoso meatu *Bomelium* ad lævã relinquit, deinde non procul Woricomio Mosam accipit, mox apud *Goricomium*, Lingæ amnis incredibili lenitate segnis incremento auctus, Merovæ nomen accipit, à Merovæorũ arce: quam ubi

 præterierit,

præterierit, Durdrechtum nobilissimam ex urbe insulã prælabitur: demum receptis Lecca & Isala Rheni brachiis, Iselmondam prӕterfluens, sub Roterodamo Mosa appellari incipit: ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Sciedamum & Vlaerdingam ad dextrum latus relinquit: deinde Gervlietum oppidum & Brielam à lęva præterlabitur, ibiq; mox Oceano miscetur. *Amasius* Ptol. *Amasias* Strab. *Amisia* Tacito, *Amisius* Plinio & Pomponio, hodie *Eems*. Hic paullum infra Paderbornam Westphaliæ urbem caput fontesve suos ducit, atque ad Cæciam conversus, Varendorpium, Grevam, Rhenam, Lingham perlabitur: inde Meppenum & Nebuisum pergit: hinc in Septentrionalem Oceanum exiens apud Embdam Chaucorum minorum Emporium, nomen illi suum mutuatur, *Eems* dictus. Quartum locum tenet *Mœnus* Plinio, *Mœnis* Pomponio, *Menus* Ammiano: hodie *Meyn*. Hunc Regino Historicus, & ejus temporis Scriptores *Mogonum* vocant. Fortean *Iulia* flumen est apud Velleium Paterculum. Nisi pro Iulia *Lupia* apud hunc legendum, ut viri docti quidam suspicãtur. Oritur ex monte qui *der Fichtelbergh* dicitur, & Bambergam, Herbipolim, Werthemiam, & Frãcofordiam, quæ inde ad Mœnum dicitur, præterlapsus, juxta Moguntiacum Rheno miscetur, Germanosq; inferiores à superioribus cis Rhenum dispescit. Ejus litteræ Græco computo efficiunt CCCLXV, totidem quot sunt in anno dies. Quintum in locum venit *Neccarus*, unde vina Neccarina optima & laudatissima, antiquis *Nicer*, teste Rhenano: fontes habet duarum pænè horarũ intervallo distantes à Danubio, lapsusq; per agrum Wirtembergicum Rheno recipitur supra Heidelbergã. *Albis* sequitur amplissimum Germanię flumen, quod Suevos à Cheruscis (ita enim legendum censet apud Vrbium Sequestrum Iunius pro Cerveciis) dividit: Velleius Semnonum atque Hermundurorũ fines præterfluere testatur. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumen inclytum scribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapsus tandem inter Chaucos minores & Cimbros Oceano insinuatur. Hic est cujus in crepidine mulieris species humana amplior, Drusum compellãs, pergere ulterius vetuit, Dione & Tranquillo referentibus. Barbari seculi Scriptores Latini *Albiam* vocant: Germanis *Elbe* dicitur. Bohemis verò apud quos originem sumit, *Labe*. Nomen habere à numero indicat Fabritius in suis Rerum Misnicarum libris, fontium nempe XI, ut Bohemi, sive, ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui à Gigantibus nomen habet, vulgo *Risenberg*, ex XI (quorum singula nomina adjicit) fontibus: qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt: *Elve* & *Elbe* Germanis XI significante. *Suevus* septimo loco est, quem alii *Viadrum* nominãt, qui corrupta deflexaque voce *Odera* dicitur, quod ex Oderbergo monte cognomine fontes trahat ad Marcomanniam sive Moraviam: qui multorum amnium accessione auctus Francofordiam Gymnasio celebrem præterlabitur; tandem postquam hinc Stetinum Sidenorum sedem, maritimum Emporium, illinc Caminũ urbem Episcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui *Spream de Spree*, (qui inter nobiliores quoque amnes habetur, & Brandenburgum inclytam Marchionum sedem prętermeans, apud Haveloburgum in Albin decurrit) Suevum esse autumant, erroris comperti sunt, quorum è numero

è numero est Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream juxta Sundam maritimam urbem scribit. *Visurgis* sequitur, vulgo *de VVeser*, Variana clade nobilis, ut Paterculus ait, Dioni οὐίσουργος lib. 55. Hunc Ovid. *Iturgum* videtur appellasse eo versu, *Decolor infesta testis Iturgus aqua*: *Visurigis* Ptol. *Bisurgis* Straboni, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica, *Vesatis* Sidonio. Hic ex Hassia venit, & juxta Mindensem, Werdensem, Gotingensem ac Bremēsem Civitates præterlapsus, Veseræ nomine notior in Oceanum defertur. Vltimum *Vistulæ* dedi locum, sive *Istulæ*, quem etiam Bilibaldus *Vandalum* nominat. Hic Germaniæ terminus, quod ultra eum Sarmatiam Europæam Ptolemæus collocet: Jornandes Scythiam. qui Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam Polonici Regni Metropolim, alluit, auctuque fluminum vastus in trina se fundit Ostia: hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præsidium Danis objectum signat) nobilissimum emporium Dantisci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Borussorum Reguli Academiam: tertio Locstetū oppidum præterfluit, sicque trifido agmine in Venedicum sinum effunditur. Sunt & alii complures nobiles fluvii, qui vel in Mare vel in grandiorem aliquem fluvium deferūtur, quos ne prolixior sim, prætereo. Ad mare quod

Mare. à Germania Germanicum dicitur, transeo. Cum enim Germaniam universam hac descriptione exhibeamus, de Mari quoq; ejus littora alluente nonnulla subjicienda videntur. Cæterùm cum de Mari universim fusius alibi, & proximè in generali Belgicæ descriptione egerimus: pauca de æstu Maris, quæ loci angustia prohibiti ibi addere non potuimus, præfati: nonnulla Germanici Maris propria enumerabimus. Oceani æstus excitare Lunam, causamq; reciprocandi illi præbere, nunc constat inter omnes. Quemadmodum verò Luna varias in motu vices sustinet, ita etiam dissimilibus vicibus agitantur æstus. Nam Lunam sequentes bis inter duos ejus exortus adfluunt, bis refluunt, vicenis-quaternis semper horis: hoc est, Maria singulis diebus naturalibus bis inundant, bis recedunt: intumescentia, adscendente Luna supra Horizontem ortivum: relabentia vero, ipsa ab Meridiano fastigio in Occasum vergente: iterum exsurgentia, recedente subter ima cœli Luna, partemque meridiano contrariam accedente: hinc subsidentia, donec iterum exoriatur. Vt item Luna non semper eodem tempore neque loco oritur: sed assidue aliunde, quam pridie, prodit: sic nec æstus statis horis recurrunt, sed illo tantum tempore, quo ipsa iter facit per cœli cardines. Hoc etiam notandum, Lunam aliter Maria movere, quum plena: aliter, quum dimidiata. Major enim vis lumini copioso, quam debili & velut exstincto. Nota nostratibus Plenilunii tempore vox, *Sprinckvloedt*, quasi æstus altius solito exsiliens. Non minus verè, quam eleganter Agellius lib. XIV, Oceanum quasi Lunæ comitem, cum ea simul & senescere, & adolescere solere, scribit. Configurationes quoq; nonnullius hic momenti. Luna enim, si Venerem, dicis gratia, in idoneo adspectu respiciat, & humidas percurrat mansiones, accessum Maris præter solitum auget: sin Martem & siccas permeet, minuit. Observanda & hic adscensio Signorum. Luna enim si fuerit in Signis rectarum Adscensionum, longiore tempore producit æstus: quam si in obliquarum. Hoc namque animadversum viris magnis, nunquam accessus recessibus pares esse tēporis duratione: nisi quum Luna in Signis Æquinoctialibus sine latitudine. Neque hoc silentio prætereundum, alias aquarum partes magis vi luminis & radiorum corporis Lunaris adfici, quam alias; vel ob rectitudinem radiorum, vel

 vim

vim quandam aliam occultiorem. Quin & alia efficacia radios suos in aquas demittit Luna, si Septentrionalis, alia, si Meridionalis, hic enim accessus auget in littoribus Meridianis, ibi in Septentrionalibus. Cæterū æstus marini aliis aliisque locis manifestiores, obscurioresq; aut pænè nulli sunt. Nam ut de nostro hoc Germanico Mari nonnihil dicamus, certum est æstus in eo vix ullos percipi, intra sinū Balthicum & locis circumvicinis, nisi quantum ventis concitatū nunc in hanc nunc in illā partem undabundum rapitur. Circa Belgium autem æstus intensiores sunt, præsertim Coro flante, quando altius intumescit: neque usquam latius dominatur Mare, multum fluminum huc atque illuc ferens, nec littore tenus accrescit aut resorbetur, sed influit penitus atque ambit. Cumque Hispanicus Atlanticusque Oceanus profunditatis pænè sit imperscrutabilis, ita ut demissa bolis ad ccc aut cccc orgyas necdum fundum pertingat, Germanicis tamen plerisque locis LX tantum cubitis depressus esse compertus est, aut vix usquam centum cubitorum altitudinem excedere, præterquam Norvvegicis littoribus nonnullis, ita in immensum abruptis profundisque, ut impervestigabilis censeatur profunditatis. Insuper & hoc memorandum, quod, quum reliqua Maria pæne omnia aquis constent amarissimis ac salsissimis, hoc nostrum Mare tam intensam salsedinem secum non ferat, idque ob divitem maximorum fluminum è Sarmaticis montibus influxum, quodque Sol iis locis imbecillior videatur, quā ut id quod limpidius leviusq; est aqueæ substantiæ, elevare queat, quam caussam nonnulli adferunt præcipuā salsedinis Maris. Quæ si sufficeret satisque esset idonea, *Amalchium* quoque & *Chronium mare* salsedinis expers foret, cujus contrarium cōtingit. Quare liquefactę nives potius, dictiq; fluvii è Sarmaticis montibus profluentes, id Mare dulcius limpidumq; reddunt. Vnde illud quoq; emergit, cur facilius reliqua Maria onerarias naves pōderibus maximis onustas sustineant, quam id de quo agimus. Solēt quippe salsa Maria plus oneris ferre ob aquæ crassiorem substantiam, tenuitas siquidem levissimis pōderibus pervia est. Natatio quoque in hoc Mari facilior, quam in cæteris. Nauseam tamen navigantibus contingere solitum, vomitumque excitat majorem, ob vehementiores motus, quibus modò ad æthera usq; attolli, modò in imum usque infernum deprimi videtur. Varias hoc Mare pro locorum varietate sortitur appellationes. Dicitur enim *Oceanus Germanicus* à vicina quam alluit Germania, & à Gallico Britannicoque qui Occidentalis est in Orientē Sarmatiam usque porrigitur. Dicitur & *Mare Septentrionale, Arctoum, Cimbricum, Balthicum, Codanium, Suecicum, Vandalicum, Scythicum, Sarmaticum* &c. Atq; hæc de Mari pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Non desunt Germaniæ montes, inter quos nominatissimi sunt, *Rolbergus, Mons Isidis, Melibocus, Pinifer, Hessus, Ostbergus, Senus, Suevus, Pavonis, Rheticus, Sprulius, Vocetius, Vosagus*. Sunt & Silvæ plurimæ, longè autem maxima *Hercynia. Silvæ Hercyniæ* optimi & maximi quique autores cum Latini, tum Græci meminere, Pomponius Mela qui eadem fere cū Cęsare disserit, Strabo lib. VII aliquantum diversa, Plin. item multis in locis. Ejus cum sint haud dubie lata cornua, & varii tractus, ipsa tamen intra Germaniam, quod ad Occasum & Meridiem attinet, continetur. Ideoque Arduennam silvam ut illius partē neutiquam adnumeraverim, inquit Glareanus, quod quidā nostra ætate temerè fecere. Cæs. lib. VI Com. de bel. Gal. scribit LX dierum spacio extendi; secundum latitudinem autem novem dierum iter expedito patere. Adsciscit sibi hac nostra

Montes.

Silvæ

ſtra ætate varia nomina: alicubi enim *Nigra Silva* à Pinuũ immenſa vi, *der Svvartz VVald*: alicubi *Ottonis* à venationibus Imperatoris Ottonis in illa ſilvæ parte frequentibus: à populis etiam, quos adit, nomina mutuatur, unde *Thuringica* & *Bohemica* dicitur. Apud ſolos autem Cheruſcos hactenus conſtanter retinet nomen ſuũ vetus, veteribus Græcis atq; Latinis Scriptoribus celebratum Hercyniæ Silvæ, *der Hartz VVald*, à reſina, *Hartz* enim vocant reſinam & Galli & Germani. Meminit hujus Silvæ etiam Pandulphus Collenutius Piſaurienſis in deſcriptione Germaniæ, his verbis: *Silva Hercynia ad Dacos & Getas diverſa ſibi nomina ſumens defertur, donec ad extremos Tartaros perveniat, ubi obſcuræ ſilvæ nomen accipit, ignotiſq; finibus, itineribuſque impervia, & ob Ferarum immanitatem, & monſtrificos Faunorum terrores penitus inacceſſa.* Sed de his ſatis, ad alia pergo. Sequuntur Opera publica & privata: inter quæ, ut infinita præteream, templum Argentoratenſe celeberrimum elegantiſſima ſtructura, præcelſa turri conſpicuum nequaquam ſilentio prætereundum. Inter totius enim univerſi miracula, non merito octavum obtinet locum. Cœptum eſt autem auguſtiſſimũ hoc templum jactis fundamentis ædificari anno Chriſti CIↃXV. Anno autem Domini CIↃCCLXXVII ſub Epiſcopo Conrado à Liechtenberg, Erkuinus à Steinbach Architectus turrim exſtruere cœpit, opus nobile & ingẽs, cujus ſimile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia reperitur: quæ XXVII annis fere uſq; ad faſtigium conſummata. Hæc ab ipſis fundamentis uſq; ad ſupremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus eſt erecta. Vbique aëri & vento eſt pervia, patetque aſcenſus ejus quatuor cochleis. Vbi vero craſſities ejus in faſtigium incipit acuminari, ibi octo conſurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modii magnitudinem

Opera publica.

habere videtur, tantus eſt, ut capacitas ejus recipiat quinque aut ſex homines. Longitudo ejus habet pedes Geometricos IↃLXXIV. Eſt & horologium artificioſiſſimum atq; in primis admirandum. Et ad ſtatum Eccleſiaſticum Germaniæ quod attinet, Archiepiſcopatus VII per Germanicum Imperium numerantur, quorum provinciæ, excepta Livonia, ſub hoc titulo deſcribentur. Sunt autem *Moguntinus Mentz*, cui XII ſubſunt ſuffraganei, *Curia Chur, Conſtantia Coſtnitz, Argentina Strasburg, Spira, VVormacia, Herbipolis VVurtzburg, Auguſta Auſburg, Ayſtett, Hildeshaim, Paderborn, Halberſtatt, Ferden. Colonienſis Collen*, V habet ſuffraganeos, qui ſunt, *Monaſterienſis* olim *Mimigardevordenſis, Trajectenſis Vtrecht, Leodienſis* olim *Tungrẽſis, Mindenſis Minden, Oſnabrugenſis Oſenbrug. Trevirenſis Trier*, cui III ſuffragantur, qui ſunt *Metenſis Metz, Tullenſis Toul* in Lotharingia, & *Verdunenſis. Magdeburgenſis Meydburg*, primas Germaniæ, cui ſubſunt IV, *Morſenburgenſis Morsburg, Naumburgenſis Naumburg*, ſive *Ciczenſis*, aut *Mamillenſis, Brandeburgenſis* & *Havelburgenſis. Salisburgenſis Saltzburg*, IX habet ſub ſe Epiſcopos, qui ſunt, *Tridentinus Trent, Brixienſis, Patavienſis Paſſavv, Friſingenſis, Viennenſis Vienna, Sekovienſis Seckavv, Gurcenſis Gurcx, Laventinenſis Lavenmund, Chiemenſis Chiemſe. Bremenſis*, cui VI ſunt ſuffraganei, *Lubecenſis, Suerinenſis, Lebuſſinenſis Lebus, Schleſvicenſis, Ratzenburgenſis, Hamburgenſis* olim Archiepiſcopus. *Rigenſis Riga*, habet IV ſub ſe, qui ſunt, *Revalienſis Revel, Curienſis, Oeſelienſis Oeſel, Derptenſis.* Liberi & exempti Epiſcopi ſunt *Miſnenſis, Babenbergenſis Bamberg* & *Ratiſponenſis.* Academias Merc. numerat *Baſilienſem, Colonienſem, Dillingenſem, Moguntinenſem, Marpurgenſem, Lipſienſem, Ingolſtadienſem, Heidelbergenſem, Gripſvvaldenſem, Friburgenſem Friburg* Briſgojæ, *Francofurtenſem* ad Oderam, *Erphordenſem, Pragenſem, Roſtochienſem, Coningsbergenſem*,

Status Eccleſiaſticus.

Scholæ.

sem, *Treverensem*, *Tubingensem*, *Viennensem*, *Breslaviensem*, *VVirtenbergensem* & *Herbipolensem* : ex quibus tanquam ex multis equis Trojanis innumeri viri eruditissimi exierunt. Testantur id permulti, omnium artium genere instructissimi. testantur linguarum Græcæ, Latinæ, Hebraicę peritissimi. hic diserti Oratores, hic acuti disputatores, hic absoluti Arithmetici, hic Astronomi exactissimi inveniuntur: Geometras vero nulla Europę vel Orbis Regio magis consummatos dabit. Taceo medicinæ accuratam cognitionem, atque alia id genus.

Studiis celebres viri.

Mores.

Nunc ad Mores venio. Germanis in universum ab auctoribus corporum moles & firmitas tribuitur: truces & cœrulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida, à Tacito: immanes vocãt Hegesippus & Plinius; truces & feroces Sidonius; superbos Pausanias & Cassiodorus; immites Appianus; Barbari, perfidi & simulatores dicuntur à Cæsare: in summa feritate versutissimi, natique mendacio, à Paterculo. Sincerius qui inter hos vixit Tacitus, dicit milites hujus atrocissimos & lætam bello gentem, sed minimè astutam nec callidam, aperientem secreta pectoris, atq; detectam omnium mentem, & fidei commissæ patientiorem. Item Julianus Imp. in Misopogone dicit se experientia didicisse gentem esse quæ adulari nesciat, sed libere ac simpliciter cum omnibus vivere. Natura temperatos & placidos moribus hos esse docet, ex regionis quam incolunt qualitate, Ptol. II Quadrip. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturq; præsumpto numinis metu, Germani *Sacrificiis*, ut scribit Cæsar, *non student*; *Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt & quorum opibus apertè juvantur: Solem & Vulcanum & Lunam.* Postea tamen, ut patet ex Tacito qui vixit sub Imp. Nerva, alios sibi quoq; Deos adscivere: ut Mercurium, Herculem, Martem, Isidem & matrem Deorum: itẽm Alcim quendam. Idem Tacitus addit, hic quoque Velledam & Auriniam loco numinis fuisse. Tanfanæ templi apud hos quoque meminit dictus Tacitus, qui & Suevos Terram Matrem colere ait, quam *Aertham* (ut legit Lipsius) vocant, ut hactenus, *Aerde.* At his nulla simulachra. Sacras quasdam mulieres, quas fatidicas Tacitus, vates vocant Agathias & Polyænus, eos etiam habuisse, docet Plutarchus, & ex eo Clemens Alexandrinus: quæ ex fluviorum sonitu, vorticibus, ac circumvolutionibus futura prædicebant. Ælianus eos etiam per aves, viscera, signa & omina, futura prædicere, annotavit. Maximè vero Mercurium sive Teutatem coluerunt, ab humanis non abstinendo hostiis, teste Tacito. In pace nullus communis erat Magistratus, tempore autem belli qui ei præessent deligebantur. Omnis vita in studiis rei militaris: neque latrocinia ullam habere infamiam apud Cæsarem legimus. Et ut placet Senecæ, armorũ illis una cura: his innascuntur, his innutriuntur. Si patria, teste Tacito, longa pace torpeat, eas nationes ultro petunt, quæ bellum aliquod gerunt. Conducunt matres, pignora & uxores, quę pugnantibus hortamina & cibos gestãt: nec plagas exsugere pavent. Prælium cantu, sono armorum, tripudiisque incipiunt. Scutum in eo reliquisse, præcipuum flagitium: ita ut multi ex bello superstites, infamiam laqueo finierint. Hos fluvios tranare, ajunt Dion & Herodotus: levitas enim armorum & proceritas corporum, eos teste Tacito attollit. Eos mortis contemptores,

ptores, persuasione futuri in vitã reditus, apud Appian. legimus. Severa his matrimonia, singulis uxoribus cõtenti sunt: exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiũtur. Paucissima adulteria: quorum pœna præsens hæc: accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Sic Tacitus. Sua quemque mater uberibus alit, neque ancillis & nutricibus delegantur. *Hospites violare* (inquit Cæsar) *fas non putant: qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent sanctosque habent: iis omnium domus patent victusque communicatur. Nemo apud Germanos*, inquit Tacitus, *vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi, seculum vocatur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges. Major pars victus eorum*, Cæsare memorante, *in lacte & caseo & carne consistit.*

Victus. Non alia pulte quam ex avena vivere, Plinius testis est: in egestate crudis contentos, Appianus. Crudis etiam carnibus vesci, addit Mela. In prandio, auctore Athenæo, adferunt carnem membratim assam & superbibũt lac vinumque merum. Cibi simplices, recens fera, agrestia poma, aut lac concretum. Potus humor ex hordeo aut frumento est, Tacito. Neque ulla gens in hospitiis aut convictibus effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur. Sed, ut nemo sine vitio nascitur, diemque noctemque continuare potando, nulli probrum.

Vestitus. Quod ad vestitum, *Tegumen*, inquit Tacitus, *omnibus sagum, fibula, aut si desit, spina consertum*, qua refixa refibulatave diffluebat de humeris sagum. Idem Germanos non fluitante veste, sed stricta artusque singulos prope exprimente & quasi corpori assuta, dicit fuisse usos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus testis. Idem Fœminis habitus qui & Viris. Tunicæ erant illis striatæ, rusticis etiamnum apud nos alibi usitatæ: ferarumque pelles in honore & usu fuere. Quondam etiam Germani corpore quidem robustissimi, animo vero rudes & ad artes inepti fuere. Nunc vero omnis generis opificia studiosè & cum laude exercent: & (ut vulgares omittam) specta æris fundendi cudendique peritiam, specta metallorum tractandorum scientiam & similes artes. Hæc primum machinas tormentaque ahenea invenit, prima Typographiam nostro Orbi dedit: prima horologiorum confectionem demonstravit: denique ita Germania omnium artium asylum facta est, ut nullam elegantiorem scientiam admiserit aut artem, quam non exornarit, auxerit, poliverit, multas vero ipsa invenerit. Larga etiam manu confinalibus suis aliisque remotioribus populis submi- *Opificia.* *Mercimonia.*
nistrat vina præstantissima, aurum, argentum, cuprum, stannum, plumbum, argentum vivum, vitriolum, alumen, colores pictorum varios, lamellas, frumentum, cunctaque fabrilia ex ferro & cupro, aliasque merces.

HACTENUS in genere Germaniam descripsi: postulat methodus ut speciatim & per partes eam perambulem. Primo loco se offerunt in hac Tabula Comitatus duo, Membra Imperii in Circulo VII Westphalico, *Embdanus & Oldenburgensis.* *Comitatus Embdanus* appellationem ab Vrbe primaria habet: nunc etiam *Frisia Orientalis* dicitur: non aliam, ut videtur, ob caussam, quam quod Frisiis contermina. Non enim locum hunc *Frisii* olim, sed *Chauci* tenuere, quos duplices commemorant Plinius & Ptolemæus, Majores & Minores. Majores sunt qui Bremensem Episcopatum incolunt: Minores sunt Embdani & Oldenburgenses. Siquidem inter Amisim & Visurgim etiam Ptolemæus sedes illis constituit. cujus verba sunt: *Cauchi Minores ad Visurgin amnem extenduntur, at Majores Cauchi ad Albin usq;*. Chaucos ita describit Plinius lib. XVI cap. I. *Sunt vero & in Septentrione visæ nobis gentes Chaucorum, qui majores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiumq; singularum intervallis effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum Naturæ controversiam, dubiumque, terræ sit, an in parte maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, navigantibus similes quum integant aquæ circumdatæ, naufragis verò, quum recesserint, fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit: omni procul abacto frutice. Vlva & palustri junco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia, captumq; manibus lutum ventis magis quam Sole siccantes, terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Potus iis non nisi ex imbre servato scrobibus in vestibulo domus.* Hæc olim Chaucorum facies. Ea nunc quantum ab illa mutata est? Hodie enim, quænam terra uberius præbet mortalibus alimenta? non incolis modo, sed vicinis, aliisque exteris? At olim quam informis, quã tristis cultu, adspectuque, quam misera incolarum habitatio? Non frumenti, non aliarum frugum mentionem facit Plinius: jam ubi major ubertas? Frugiferarum arborum olim impatiens; nunc omne fere genus arborum producit. Non pecudem habebant, non lacte alebantur; ubi major jam copia, & quis potior cibus? Agrũ siquidem planum, & pascuis fœcundum, Naturæ beneficio obtinent, cujus quidem quam glutinosæ & pingues sint glebæ, quam læta pascua, quam numerosi armentorum & pecudum greges, vix verbis explicari potest. Docet id exquisiti, delicatique saporis Butyri & Casei ad miraculum usque copia, quæ uberrimo incolarum quæstu & emolumẽto maximo ad varias regiones & per universam Germaniam defertur: quinetiam non obscurè id comprobant pingues & supra vulgarem magnitudinem boves, quorum aliquot myriades in pascuis passim oberrare videntur, qui soli graminumque beneficio adeò impinguescunt, ut exteræ etiam nationes iis potissimum delectentur. Postremo si cum feris non dimicarint: hodie aliter docet crebra Nobilium venatio. Est ergo solum hujus tractus hodie adeo dives, ut regionũ vicinarum ope indigere minimè videatur; imo multis usque adeo abundat, ut equis, bobus, pecore, carnibus porcinis, lana, butyro, caseo, hordeo, avena, frumento, fabis & pisis, item sale, ut eorum quotannis magnam copiam larga manu Confinalibus suis aliisq; remotioribus Populis communicet. Porro *Fredericus* Imperator ejus nominis III anno

Nomen & unde dicta.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

EMDEN et Oldenborch
MARE
GERMANI
CVM
PARS
FRISIÆ
OCCIDĒ.
Miliaria Germanica
Septen trio.
Merid ies
Occidens
Oriens
Langerooghe
Wangeroge
Norderooghe
Boltrom
Emden
Aurick
Oldenborch
OLDENBORCH
OSTRINGIA
Die Iade
Butiada
Stadiu
Rimia
Weser flu.
Bremen
Delmenhorst
Stedingen
Woest landt
Dullaert
Reyde
Delfzyl
Sader lant
Fries Ochten
Herpstede
Wangoer Lant
Iever
Norden
Leer
Stotel
Lee
Dam
Watum
Holwirde
Noordbroeck
Berte
Wedde
Vriesloo
Vlachwedde
Oustwedde

anno cIↄccccLXV cum variis præfecturis hæc Provincia regeretur, Comitatus titulo auxit, totamque *Vdalricho* cuidam attribuit. Inde ad nostrum hoc usque ævum continuo Comites suos habet. Vrbes in hoc Comitatu mœnibus clausæ duæ sunt *Embda* & *Aurichum*. *Embda* sive *Emdena*, vulgo *Embden*, urbs hujus regionis primaria & emporium celeberrimum ad Amisis fluminis ostiũ, portus opportunitate nobile, cujus alveus ita profundus est, ut navigia maxima passis velis admittat: propterea amplitudine opũ, ædificiis publicis privatisque, & civium multitudine omnibus non Germaniæ modò, verum etiam Europæ angulis innotuit. Inter ornamenta præcipua sunt Comitis ædes sumptuosæ, templum magnificum & domus Prætoria. Mira hic omnium rerum & exuberans copia videtur, non earum modo, quibus satis necessitati fieri, sed quibus voluptatis studium concitari queat. Præstat hoc civibus, tam portus & importationis commoditas, quam nativa Frisiæ (de qua supra diximus) ubertas. Vrbs à fluvio *Ems* nomen habet, quem Tacitus *Amisiam* vocat. Hic ille est fluvius ad quem Drusiana fossa egressæ legiones Romanæ, lataeq; Oceano, secunda navigatione pervectæ sunt, ut refert Tacitus II Annalium. *Aurichum* urbs altera, nobilium jucundissimus recessus ob silvas & nemora, in quibus aucupio vel venatione liberaliter sese exercent. Cives potentes habet mercaturæ vel opificio alicui deditos. Arces & villæ in hoc Comitatu infinitæ sunt. Pagorum tantus numerus est, ut alter alterum interdum contingat. Horum magna pars, sive ædificiorum splendorem sive platearum amplitudinem, sive incolarum frequentiam spectes, cum quibusdam Germaniȩ urbibus potest contendere. Neq; vero in iis omnes rustici & agricolæ: sunt & mercatores, & artificum varia genera; nobiles etiam sparsim interjecti. Sunt & hic duo alii Comitatus, qui Embdano Comiti subjecti sunt, *Esensis* & *Ieverensis* à primariis eorum oppidis sic dicti. *Ieverensis* ditio trãs Iadam ad Occasum sita est, continetq; pagos octodecim: ei Septentrionem versus qua se Visurgis in Mare exonerat, prætexuntur duæ Insulæ, *VVangeroga* & *Spikeroga*, desertæ magna ex parte. *Esensis* Comitatus ad littus Oceani contiguus est *Ieveriæ*: ab occasu Berumensi & Auricensi tractui: à Borea mari terminatur. Ejus Dominus *Hajo ab Huseke* anno cIↄcccxxc quum petulantius vicinos infestaret, navesque Bremensium in Visurgi interdum spoliaret, mariaque vicina piratis, terras prædonibus & grassatoribus suis impleret, tandem post leviores cum Bremensibus pugnas quibus inferior fuit, quum Esenam confugisset, captus à Bremensibus Edoni Wimmeke Capitaneo Ieverensi traditus est. Qui eũ fune cannabino diu tortum strangulatumq; tandẽ frustillatim dissecavit, eo quod sororem, quam in matrimonium duxerat, nulla justa de causa repudiasset. Est quoq; in hac tabula Comitatus *Delmenhorst*. Et Dominia *Ezes*, *Norden*, *Aurick*, *Iever*, *Vredeburg*, *Ovelgunne*, *Rheyde*. Flumina hic *Amisis*, *Visurgis*, *Iada* & alia. Incolæ hujus regionis Germanica utuntur lingua: sed ad secretiora propria quadam & vernacula quam advenæ non intelligunt. Omnis generis opificia studiosè exercent, aut agros colunt: aut mercaturam faciũt. Vestitus honestus: etiam rusticorũ: ita ut ex vestitu eos pro oppidanis quis duceret, fœmineus sexus habitu multum ab aliis differente gaudet. Totam capitis comam in unum cirrum componunt, eumque multis argenteis deauratisque sphærulis vel nodulis ornatum in tergum dependere sinunt.

Imperium majorum. *Vrbes.* *Flumina.* *Opificia.* *Vestitus.*

ſinunt. Caput ipſum in æſtate reticulo ex rubri coloris ſerico contexto, argentoque deornato redimunt. Hyeme autem capitium ex panno viridi induunt, quo totum caput adeo cooperiunt, ut oculos tantum adſpiciendos præbeant: *Hatte* vocant hoc genus veſtimenti. Palla ſive veſtis exterior, quæ à capite ad talos uſq; plurimis minutiſque plicis ſtriata eſt, argenteis deauratiſque laminis tam frequentibus undecunque rigeſcit, ut exuta, etiam erecta conſiſtat. Hæc conſtat ex rubro, interdum etiam ex viridis coloris panno.

Comitatus Oldenburgenſis.

Regio & unde dicta. HÆc de Comitatu Embdano: ſuccedit *Oldenburgenſis*. Comitatui *Oldenburgenſi* impoſitum nomen ab urbe primaria Oldenburgo. Hunc tractum olim Chauci minores incoluerunt ſicut & Comitatum Embdanum, ut ſupra diximus. Comitum autem Oldenburgēſium ditio quã etiam hæc Tabula ob oculos ponit, ab Ortu ad Viſurgis ripam, Provincias Stegingiam, (è regione Bremæ arci Delmenhorſtæ ſubjectã) Stadlandiã in quinq;, Butidiam in ſeptem parochias tributam, & huic ſubjectam Ieveriam, Friſiæ partem, XXIII parochiis inſignem complectitur: ad Occaſum Amerlãgiam ad Amiſiam fluvium porrectã, in medio Morinos habet. Ad Boream Friſia & Oceano: ad Meridiē diœceſi Monaſterienſi terminatur. Albertus Crantzius in ſua Metropoli lib. 3 cap. 15 ſcribit hunc Comitatum eſſe ex omnium vetuſtiſſimis. *VVidekindum* enim Saxoniæ Ducem (qui vixit Caroli Magni tempore) inter hujus Comites nominat. lib. 11 cap. XXX. Irenicus tradit, urbem *Oldenburgum*, à Carolo inſtauratam, Eccleſiamque illic in honorem S. Ioannis Baptiſtæ dedicatam conſecratamque ab Adalgargo Epiſcopo. In eo autem ipſum errare puto cum Ortelio, quod hanc civitatē inter Wandalicas numerat, juxtaque mare eam deſcribat. Hæc namq; alia eſt ab illa in Wagria nempe, Holſatię regione. Hanc Wandali *Stargard*, Dani *Branneſiam*, quiq; pro ſuæ linguæ proprietate vocavere, ut idē Crantzius aſſerit. Laurentius Michaëlis putat *Ambrones* (quos quondã cum Cimbris in Italiam profectos, & à C. Mario cęſos, tradit Plutarchus) hinc originem habuiſſe, eorumque nomen adhuc exſtare apud Gentem quam *Amerlander* appellant. Idem de Alanis Saxonibus ſentit quos ad ſtagnum Alanum, in hoc tractu, & ab utraque parte fluminis Alaniæ uſq; ad arcem Oriam habitaſſe credit, hodieque *Lengener* id eſt *Alanos*, & *Averlenger* quaſi *Vltralanos* vocari. Arx *Delmenhorſt* ad rivum *Delme* anno CIↃC CXLVII exſtructa, cum LXV annos in Epiſcopi Monaſterienſis poteſtate fuiſſet, ab Antonio Comite Oldenburgenſi, die Palmarum, anno CIↃIↃ XLVII, tacita militum manu, ſummo mane ſuperato aggere expugnata & occupata eſt, & Præfectus arcis Hermanus ab *Oer* in cuſtodia ſervatus. De Comitibus hujus regionis quædam habet Andreas Hoppenrodius, in ſuo ſtemmatum libro. Sed optimè de ea David Chytræus in ſua Saxonica hiſtoria. Libet autem de Chaucorum moribus pauca coronidis loco addere. Graviſſimus Scriptor Tacitus ita de his ſcribit: *Populus inter Germanos nobiliſſimus, quiq; magnitudinem ſuam malit juſtitia tueri. Sine cupiditate, ſine impotentia, quieti, ſecretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis argumentum eſt, quod ſuperiores agant, non per injurias adſequantur. Prompta tamen omnibus arma, & ſi res poſcat, exercitus plurium virorum equorumque: & quieſcentibus eadem fama.*

Imperium majorum.

Vrbs.

Mores Chaucorum.

Regio & unde dicta. WESTPHALIA, quæ in methodo nostra sequitur, unde nomẽ acceperit, opiniones variãt. Nonnulli eã à Vesta Dea sic dictam arbitrantur, quasi *Vestaliam*: quod ea hic olim fuerit culta. *VVestphalos* ergo quasi Vestalios dictos esse volunt. Malunt tamen alii à vento Occidentali sic dictos credere: qui enim inquiunt ultra Visurgim fluvium Orientalem plagam occupant, *Oostvali Saxones* cognominantur, ab *Oost* vento Orientali, & *Valen*, quod lingua Saxonica pullum equinum significat, quẽ in militaribus signis habuerũt. Ætas id nominis abolevit in Orientalibus, & generalis illa Saxoniæ appellatio permansit. Sic Westphali, qui cis Visurgim versus Occasum habitant, ab *VVest* Occiduo vento, nuncupantur. Alii denique à campo id est *Veldt* potius quam *Valen* *VVestphalos* dictos arbitrantur. *Situs.* Ea hodiè ab Ortu habet Visurgim, ad Meridiẽ Hassię montes, quos Ptolemęus Obnobios vocat; ad Occidentem Rhenus est, ad Septentrionem Frisiam, Hollandiã, Trajectensem ac Trãsisalanum tractum respicit. *Cœli qualitas. Soli fertilitas.* Aër est durus quidem frigidusque, at salubris. Regio satis est frugifera, sed earum rerum, quæ magis alendis gregibus quam hominibus conducunt. Arborum fructus generat varios, ut sunt poma & nuces, item glandes quibus saginantur porci. Fertilior est circa Susatum & Hamonam: fertilissima ad Paderbornã & Lippiam. Ad Amisim verò quibusdam locis deserta. Compascua est Monasteriẽsis Diœcesis, item is tractus qui alicubi Visurgim fluvium respicit. Nemorosa est per totam Surlandiam, & Bergensem Comitatum: metallis non caret in ditione Coloniensi & comitatu Marchico: salinarum etiam fœcunditate alibi regio commendatur. *Animalium varietas.* Animalium domesticorum numerosissimos alit greges, & potissimum porcorũ quibus abundat, qui Principum mensis ob pernas delicatiores expetuntur. Ferarũ quoque in silvis affatim habet. *Imperium majorum.* Westphalos *Carolus Magnus* cognomine primus devicit & Christiana Religione imbui jussit. Episcopatus instituit, Monasteriensem, Osnabrugensem, Paderbornensem & Mindensem. Quis verò post Carolum Magnum rerum status per Westphaliam, quis rerũ summæ præfuerit, an tota Pontificibus paruerit, nõ reperitur in Annalibus. Equidem in Orientali Saxonia erant seculares Domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidem Reges de stirpe Caroli Magni, sub quibus tamen Duces Saxoniæ de genere Widekindi paullatim magis atq; magis increverunt usq; ad Henricum primũ Regem Romanorum, à quo tres per ordinem *Ottones*, deinde etiã Marchiones Saxonię nati ex Henrico Duce Bavariæ fratre primi Ottonis. Westphalia verò quę est Occidua Saxonia, quos habuerit Principes seculares illa tempestate rem cum Episcopis administrantes, omnino non legimus. Sequẽti tamen ætate *Henricus Dux Leo*, & ante eum Avus illius *Luderus* Dux Saxoniæ inde Imperator, Westphaliã tenuisse leguntur. Nam ab eodem Henrico cum destitueretur per sententiam Imperatoris Friderici 1, Ducatus Westphaliæ titulum sibi Archiepiscopus Coloniensis vendicabat, tenentq; eundum Duces Saxoniæ Inferioris de genere Comitũ de Anholt. Tenet & jam dictus Episcopus bonam partem ejus Regionis, maximè Angriam; cui nunc VVestphali parent, suisque Nobilibus, quorum fere mancipia sunt, ac jugum durissimum sufferunt. Sedes hic olim habuerunt

WESTPHALIA
Cum Diocesi
Bremensi
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Germanica
MARE GER
MA
NICVM
HOLSATIA
PARS
Emdensis
Comitatus
Emden
Borcum
Norden
Aurick
OLDEN
BOR
CH
Oldenborg
STIFT
BRE
MEN.
Bremen
Weser flu.
Die Iade
Wager
landt
Das olde Stade
landt
Stade
Keydin
Albis flu.
Lune
burg Ducat.
Ferdensis
Episcopa:
tus
Ferden
burg Duc: pars
Hoya
Comit.
Diepholt Com.
Hemmelinger landt
Cloppenburg
Delmenhorst
Woest
COMIT
landt
DIE
DRENT
De Bre
taungsche
Heyde
Meppe
Quakenbruch
Bockholte
Lange
Coevorden
Haselunnen
Hase flu.
Moer
Paludes
Duvels
moer
Nyenburg
Verden
Altena
Wedel
Ottersberg
Leer
Iemmerdum
Coldenburg

runt suas *Teutoni*, *Busacteri*, *Chamavi*, *Angrivarii*, *Longobardi*, *Dulgumnii*, *Angili*, *Chauci* & *Cherusci*. *Teutoni* Melæ & aliis, Ptolemæo *Teutones*: hi ab littore Balthico ubi sedes eorum antiquissimas Ptolemæus collocat cum Cimbris in Galliam profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in VVestphalia collocat, nomen dedisse existimantur. *Busacteri Majores* & *Minores* Ptolemæo, Tacito *Bructeri*. Hos habitasse Monasterium scribit Willichius. *Chamavi* Tacito: Ptolemæo *Camani* ut censet Villanovanus. Ab his nomen oppidi *Chamen* in Comitatu Marchiæ reliquum esse putat David Chytræus. *Angrivarii* versus Orientem ad Visurgim sederunt: ubi nunc *Hervordia* & Comitatus Lippiensis, Ravenspurg, Diephold & Diœcesis Mindensis sita est. *Longobardi* seu potius *Langobardi*, collocãtur à Ptolemæo in hujus Provinciæ finibus, in quorum extrema ora Bardewicum fuit: sic & *Dulgumnii* Ptol. *Dulgibini* Tacito, à quibus oppidum *Dulmen* in Diœcesi Monasteriensi: item *Angili*, quos circa annum CCCCXLIV, in Britanniam trajecisse, & Angliæ nomen dedisse, tum ex aliis Historiis, tum ex Divo Beda Scriptore Anglo cõstat: *Chaucos* verò, qui *Cauchi* Ptolemæo, *Cauci* Suetonio, Lampridio & Straboni, *Chauci* Dioni, *Chayci* Claudiano, Tacitus à Frisiis incipientes, ubi nunc Bremensis Diœcesis ad Visurgim & Albim usque pertingit, occupare, & omnium quas exposuit gentium lateribus, donec in Cattos usque sinuentur, obtendi scribit. Ad horum latus *Cheruscos* statuit idem Tacitus: ex quo ditionis eorum situs facile innotescit: siquidem Dion Historicus eos ultra Visurgim habitasse testatur, quod ex Tacito etiam manifestum fit. Continetur autem hac tabula prima Westphaliæ, Comitatus *Oldenburgensis*, *Hoya*, *Diepholt*, vicinaque dominia. Cæterum VII Circulus Imperii Westphalicus sive Germaniæ Inferioris III Ordinibus constat: quorum I Ecclesiasticus: II Principum: III Civitatum liberarum. In primo sunt Episcopi *Paderbornensis*, *Leodiensis*, *Vltrajectinus*, *Monasteriensis*, *Cameracensis*, *Osnabrugensis*, *Ferdensis*, *Mindensis*. Abbates *VVerdensis*, *Stablonensis*, *S. Cornelis Munster*, *Echternakensis*, *Corbei*, *Hervordensis*: & Abbatissa I *Essensis*. In II sunt Principes, Comites, & Domini: Dux *Cliviæ* & Comes *Marchiæ*, Dux *Iuliæ* & *Bergen*: Marchio *Badensis*: Comes *Frisiæ Orientalis* sive *Embdanus*: Comes *Sein*: Comes *Dillenburg*: Comes *Vernenberg*: Com. *Manderscheid*: Com. *VVeida* & *Ringelberg*: Comes *Meursensis*: *D. Brunchorst*: Comites *Steinford*, *Benthem*, *Dortmund*, *Oldenburg*: D. *Ridburg*: Comites *Hoya*, *Diepholt*, *Schaumburg*: Domini *Spiegelberg*, & *Vanenberg*: Comites *Arenberg*, *de Lip*, & Dominus in *Sommerhausen*. In III qui est Civitatum liberarũ sunt *Colonia*, *Aquisgranum*, *VVesalia inferior* (*under VVesel*,) *Marcodurum* (*Durẽ*,) *Cameracũ*, *Tremonia* (*Dortmund*,) *Susatum*, *Duysburgum*, *Hervordia*, *Brakel*, *VVartburg*, *Lemgovv*, *VVerden*. Sed hæc hactenus: flagitat ordo, ut nunc urbes & oppida Westphaliæ explicemus. Sed cum de Diœcesi Bremensi hic nobis quoque dicendum sit quæ etiam ipsius Tabulæ titulo continetur, intermissa parumper Westphaliæ descriptione, quam sequentibus Tabulis resumemus, paucula de hac hoc loco subjungamus.

Status Politicus.

Bremensis

Regio & unde dicta. *Bremensis Episcopatus* vulgo *Stift Bremen*, cui ab Vrbe nomen est, trianguli isoscelis figura, cujus latera fere æqualia sunt Visurgis & Albis Fluvii, in extremo anguli apice ad peninsulam, cui à novo opere seu turri ad securitatem navigantium ibi exstructa, nomē dederunt, coëuntes: Basis vero est linea ab Esta flu. per fines ditionis Luneb. & Verdensis, paullo infra Alleræ in Visurgim se exonerantis ostium, deducta. Esta enim fluvius limes est Regionis Bremensis & Hamburgensis, quam à reliquo Ducatu Luneburgēsi Sevena fluvius exiguus primū, & tamen tribus ostiis in Albim influens, disterminat. Hujus ditionis non eadem ubiq; qualitas, non *Soli qualitas.* idem solo genius. Duæ enim oræ Diœcesios Bremēsis extremæ ad Albis & Visurgis aggeres, admodū opimæ & frugum ac fructuum feraces sunt. Medius verò tractus inter Stadam & Bremam quem Mercatores usitatè transeunt, horridus & incultus sterilibus arenis, paludibus, & ericis consitus videtur. Itaq; pallio extenso Diœcesin Bremēsem vulgo comparant, cujus duæ anteriores oræ, à capite seu Albis & Visurgis cōfluente, ad utriusque fluminis ripas ascendēdo fructuosissimis agris & pascuis velut holoserico prætextæ: reliqua latitudo levidensi filo aut cannabi contexta sit. Domicilium hic olim fuit *Chaucis Majoribus*, qui à Visurgi Albim usque ad Hamburgum sedes tenuerunt. Metropolis *Brema*, *Urbes.* *Phabiranum* Ptol. Pl. Appiano, Peucero & Irenico, vulgo *Bremen*. Vrbs Hanseatici fœderis ad Visurgim flu. elegans, opere, arte & natura munita; plateis vicisq; insignis, civibus plena, mercatorum commerciis dives. Forum habet amplū, in quo hebdomadatim rerum victui necessariarum frequentes sunt nundinę. Vnum fori latus Metropolitana Ecclesia respicit; alterum Senatoria domus condecorat, fundamentum habens preciosum ac gratum, cellam nimirum vinariam ac publicam, in qua sub Præfecti gubernatione, Senatus vinum, tolerabili precio, & decenti elegantique œconomica ratione propinat. Quæ communis est multarum Wandalicarum & VVestphalicarum urbium consuetudo, ut ad publica ferenda onera, vini popina penes Senatum maneat. Brema ignobilis primum vicus fuit, crescente verò Religione Christiana vires & incrementa sumere cœpit, quæ Episcopis suis potissimum debet, à quibus Metropolitica dignitate illustrata, Ecclesia Aquilonarium omnium matrice condecorata & murorum ambitu cincta fuit. Episcoporum seriem in Ecclesiastica Historia M. Adami vide. Est & *Stada* sive *Stadium* Archiepiscopatus Bremensis Civitas ad Zuingam fluvium in Meridionali Albis ripa, omnium Saxoniæ urbium antiquissima. Est etiam *Buxtehuda* oppidum. Fluminibus lætatur hæc regio *Visurge*, *Albi*, *Esta*, *Flumina.* quæ piscibus abundant, anguillis, murenis, salmonibus, quos Bremenses ita sale condire & fumo durare norunt, ut magno cum lucro civium ubique cari, grati & preciosi sint. Bremenses naturâ bellicosi, industrii *Mores.* & aliquantulum ad seditionem propensi. Literarum studia, artesque liberales tum primum amant & promovent, quando earum venustate apud exteros poliuntur: minus alioqui in studia & studiosos propensi, mercaturam libentius exercent. Ex amplissima negotiatione, & remotissima navigatione opes sibi acquirunt, unde cives pene omnes vel mercatores, vel opifices & multi navium architecti peritissimi sunt.

Vrbes.

IN nostra VVestphaliæ descriptione sequuntur urbes, inter quas offert se primùm *Monasterium* totius VVestphaliæ Metropolis, *Mediolanium* Ptolemæo, ut cēset Pyrchaimerus, vulgo *Munster*. Vrbs est omnium celeberrima & munitissima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Episcopatui appellationem urbs Monasteriensis præbet, & ab insigni Monasterio ibi fundato nomen appellationemque sortita est. Videndus Munsterus lib. III Cosmographiæ. Hic magna retinctorum (quos Anabaptistas nominant) orta est factio, anno CIↃ IↃ XXXIII & sequente, undique illius sectæ hominibus eo tanquam ad acropolim confluentibus: tantumque eorum crevit cōjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimi, lecto etiam capite seditionis *Ioanne* quodam *Bukholdo* opificio sartore, genere plebeio, ad omnia parato, ingenio, audacia, facundia, fraudibus supra reliquos omnes præcellente. Hic se regem non est veritus prædicare. Episcopus igitur vi sibi debellandos hostes ratus, opibus Archiepiscopi Coloniensis, & Ducis Cliviensis adjutus, post XIV obsidionis mensem urbe sua potitus est. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreâque caveâ inclusum, è turri suspendi jussit. *Susatum* (*Soest*) urbs VVestphaliæ post Monasterium opulentissima amplissimaq;, decem populosis distincta Parœciis. Primæva fundatione castrum seu præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paullatim urbem excreverit. Indeq; Susati appellationem natam, quod ob loci situsque opportunitatem, ædificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, ut à quotidiano incremento, *Susatum* quasi *ein Zusatz*, sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim præfecturas minores, quos populari nunc lingua *die Burden* indigitant. Vrbs hæc nunc sub Cliviorum Iuliacensium ac Montensium Ducis clientela est, quum ante fuisset Archiepiscopo Coloniensi subjecta. *VVesalia inferior* vulgo *VVesel*, urbs clara opibus, dignitate ædificiis & mercatura. Ad alterius superioris differentiam quæ in sinistro Rheni latere sita est, VVesalia est dicta inferior. Ex præterfluente Lippia fluvio commoditates haud pœnitendas percipit, qui sinistrum ejus latus adluens, statim Rheno consociatur. Est VVesaliæ memorabilis misericordiæ ara à Clarissimi viri ac D. D. Henrici Oliserii, cognomento Baers, D. Cancellarii Cliviensis &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomium nimirum, ubi senio & ætate confectis viris vitæ necessaria liberalissimè suppeditantur: cujus annuos proventus filius, paternæ pietatis memor, adauxit. De Oldenburgo supra diximus. *Osnabrugum* sive *Ossenbrugum* insignis Civitas, à Comitibus de Engern erecta, auctore Hermanno. Alii à Julio Cæsare hanc urbem inceptam esse perhibent, ut Annales Saxonum. Ferunt hanc à pellibus bovinis dictam, quibus urbs hęc fuerat circumdata. Situ amœnam obtinet vallē amnique Hasa irrigatur, pinguem in ea coquunt cerevisiam, *Buse* vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, VVidekindi etiam arce, huic urbi vicina, expugnata, eaque imposito præsidio firmata, decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum pręcipuum Osnabrugensem esse voluit. Summè etenim hanc urbem præ cæteris coluit, cui privilegium novę Scholę concessit in qua Græcæ & Latinę litterę à viris doctis traderētur: ut scribunt Munsterus, Hamelmannus, & Argentinensiū Chronica. *Minda*, vulgo *Min-*

den

WESTPHALIÆ
tabula II.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Germa.

den urbs amœnissima & munitissima est, ex navigio Visurgis, ejusque alluvione, amœnitatem, pisces & alia commoda sentiens: coquit bonam cerevisiam, vicinis multis gratam, variisque abundat mercaturis. De hujus primis initiis ita scribit Munsterus: Cũ *VVidekindus*, primarius Saxoniæ Dux, ad fidem Christi pervenisset, permisit Carolo Imperatori arcem suam ad fluvium Weseram, ut in ea firmaret Episcopo locum; capax enim amborum fuit, ita ut Episcopo diceret, Mea atque tua erit communi jure arx ista, ut inde Saxonum lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum successu ex *y* factum est *e*, vocaturque civitas ipsa hodie *Mynden*. *Arnspergum* vulgo *Arnsperg*, Metropolis Comitatus ejusdem nominis. Situm est ad Ruram fluvium, arcem in editiore monte adjunctam habet, gratum & commodum Episcoporum Coloniensium domicilium, ut quę jucunda simul & utilia venationis exercitia, piscium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *VVarburgum* non inelegans Westphaliæ oppidum situ inæquali, Dimulæ aquis instructum, Comitatus olim titulo, uti Hamelmannus perhibet, illustre, qui idem hoc oppidũ à præstanti commendat cerevisia, gratissimo iis potu, qui cum parvo crumenæ dispendio, genio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmunt*, in meditullio Comitatus Tremoniensis. Hic Sacri Imperii Comitatus atq; etiam urbs, earum ditionum albo recensentur quæ sine intermedio Romanorum Imperatorem agnoscunt Dominum. Vrbs quondam à Trotmannis Suevorum populis *Trotmannia*, posteris temporibus *Tremonia*, vulgari autem dialecto, *Dortmundt* appellata est. Annales veterumque quæ exstant monimenta declarant eo loci, ubi postea urbs Tremoniẽsis exstructa est, duos olim Pagos veterem scilicet & novum exstitisse, qui Imperium castri Trotmannorum intermedii sequerentur. Sub id vero tempus, quando Carolus Magnus hasce omnes Saxonicas provincias subegisset, Ius municipii accipere, paullatimq; in oppidum coalescere cœpisse. Is enim perspecta soli ubertate situsque non vulgari præstantia, colonias huc deduxit, sedemque hic sibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit. Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano fertilissimo equidem loco posita latifundia (quorum possessio per Comites olim in Senatũ translata est) *Conings-Hofs Landt*, & cortes seu villæ istæ amplissimæ per vicinos agros ditionesque circumjectæ *Reichshofen* nuncupantur, quæ census suos frumentorum annuos ad Aulã ibi Regiam conferre tenebantur. Sunt & *Dusseldorpium* & *Hervordia*. Et minorum gentium *VVidenbrugge* & *Coesvelt*. Suntque in hac tabula Comitatus, *Lemgovv*, *Benthem*, *Lingen*, *Tecklenborch*, *Diepholt*, *Schouvvenberg*, *Ravensberg*, in quo sunt v Præfecturæ, *Sporenberg*, *Ravensberg*, *Vlothem*, *Lymberg*, *Lippe*. Episcopatus, *Monasteriensis*, in quo sunt Præfecturæ, *VValbeck*, *Sassenburg*, *Stromberg*: Burggraviatus, *VVerne*, *Bocholt*, *Ahus*, *Horstmar*, *Bevegern*, *Rheine*, *Meppen*, *Nienhuys* destr. *Cloppenburg*, *VVilhusen*, *Vecht*: & comitatus II, *Steenvordt*, *Gemen*: & *Erfmarschalck Nortkercken*. *Osnabrugensis*, *Mindensis*, *Paderbornensis*. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Westphalia stagnis, paludibus, ac fluminibus multis irrigua: flumina sunt *Visurgis*, *Amisis*, *Glaa*, *Neth*, *Hasia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidrus*: ad Amisim pertinent *Devvera*, *Dexta*, *Glaa*, *Berckel*, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & montes in Westphalia collesque plurimi, utpote *Baemberg* & alii. Nec desunt silvæ, inter quas: *dat Hensterholt*, & *de Avert* & *Holtmarckt*, *Flumina.*

marckt, *Teutoburgensis* saltus, ad Lippiæ ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Ecclesias in Westphalia erexit. Primam vero Osnabrugi Episcopalem Ecclesiam in honorem Divi Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Est Susati templum celeberrimũ miræ magnitudinis, cum maximæ altitudinis turri, S. Patroclo sacrum, quem tutelarem divum agnoscit hæc civitas. Reliqua cum templa, tum Monasteria, Nosocomia Xenodochiaque quæ Monasterii, & in aliis urbibus conspiciuntur, prætereo. Carolum Magnum VVestphalos ad Christianam religionem vi compulisse, supra diximus. Cæterum cum sæpius subactos, rebellando tamen refractarios, datam semper fidem violare animadverteret; visum est illi ex re fore si diritate supplicii exemplorumque terrore castigaret illorum proterviam. Itaque judices arcanos constituit, quibus jus ac potestatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos atque indefensos, delegavit. Ea severitas & truculentia Westphalorum gentem in fide atq; officio continuit, cum sæpius in silvis magnates & non mediocribus fortunis viros suspensos perfractis laqueo cervicibus vitam finiisse cernerent, nulla accusatione præmissa. Scribit Æneas Pius ad suam usq; ætatem continuatum fuisse illud judicium, secretosque ritus observari, quibus criminosos judicant, & reos damnationis suæ inscios, ubicunque reperti fuerint, supplicio affici: eosque Scabinos appellari, qui huic judicio cum potestate præsunt, testatur. Sed hæc hactenus. Westphalum se esse profitetur Joannes Levvenclavius nobilissimus vir, doctrina multa atque linguæ utriusque Latinæ atque Græcæ cognitione, converso à se toto Xenophonte, omnibus Nazianzeni operibus, Historicis aliquot præterea Græcis, & aliis Græcorum libris felicissimè reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc regio venustam, elegantis & proceræ staturæ, fortemque robustamque corpore & audacem mente. Militiam habet copiosam, promptamque ad arma, & mox paratam. Ingeniosi etiam perhibentur incolæ, ac proverbio dici solet, Westphalos plures astutos, subdolos, versipellesque, quam stultos gigni. Adulteriorum ac spurcitiei omnis severa olim censura hic erat. Cibus panis niger & caseus: carnes quoque tam bovillæ, quam suillæ, & quidem plurimæ, eæque plerumque fumo duratæ: inprimis pernæ quas etiam crudas edere incolis non insuave est. Potus cerevisia: opulentiores vino utuntur ex Rheno advecto, licet magno ematur precio. Cum verò ager plerisque locis minus gratus sit cultori, fit ut artibus mechanicis ac mercaturæ se dedant incolæ. Merces sunt lapides statuariæ, ac ædificiis exstruendis aptissimi, molares etiam ac cotes: inprimis verò pernæ delicatissimæ vel principum mensis expetitæ. De hac regione hi versus Rhythmici vulgo circumferuntur:

Opera publica. *Ratio gubernandi.* *Mores.* *Victus.* *Opificia.* *Mercimonia.*

Hospitium vile,
Cranck broot, dun bier, langhe mile,
Sunt in VVestphalia:
Qui non vult credere, loop da.

Regio.

Tertia & postrema VVestphaliæ tabula, sicuti titulus ipse præ se fert, tres partes graphicè delineatas exhibet, *Ducatum Bergensem*, *Comitatum Marchiæ & Diœcesin Coloniensem*. Eas, eo quo propositæ sunt ordine, percurramus. Offert se primo loco *Ducatus Montensis* sive *Bergensis*, qui à Bergo ripensi oppido nomen habens, incipit apud inferiorem VVesaliam, ascenditque juxta Rhenum magno spatio. De hujus autem Ducatus initio sic scribit Munsterus: Tempore *Henrici Aucupis* Rom. Regis, nempe anno CCIↃ-XXIV fuere duo fratres, qui ob exhibitum ministerium honorati fuerunt à rege Henrico, qui designavit eis in Westphalia certam quandam regionem, in qua senior, nempe *Adolphus*, construxit Castellum quoddam prope Comitatum Arnsperg, nominavitque illud Volveshegh: & temporum successu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, oppidis & vicis eam ornans. Alter quoq; frater, *Eberhardus* nomine, construxit & ipse castellum, appellavitque illud Aldenburg. Crescentibus autem fratribus illis in potentia & opibus, creavit Rex Adolphum in Comitem, & ditionem erexit in Comitatum, qui dictus fuit Comitatus de Altena. Eberhardi quoque terram sublimavit in Comitatum Bergensem. Paullo post Eberhardus factus Monachus, tradidit fratri suo ditionem suam, & constructo Monasterio juxta fluvium Dune factus est Abbas in eo. Ab Adolpho & posteris ejus descenderunt Comites isti: *Engelbertus*, *Adolphus*, *Engelprechtus*, *Adolphus*. Is vero Adolphus cum nullam reliquisset prolem, cessit Comitatus Bergensis filio Sororis suæ, nempe *Gerardo* Comiti Iuliacensi. Post eum præfuit utrique ditioni filius ejus *VVilhelmus*, & post Wilhelmum *Gerardus*, post Gerardum filius ejus *VVilhelmus*: atque huic successit filius ejus vocatus quoque *VVilhelmus*, Dux primus Iuliacensis, Bergensis & Dux Gelriæ. Successit autem ei in his Ducatibus frater ejus *Rainoldus* qui mortuus est anno Christi CIↃCCCCXXIII: mansitque post hæc tempora ditio Montensis apud Ducatum Iuliacensem. Sunt qui ajunt Comitatum Montensem erectum eo tempore quando Henricus superbus fuit depositus à Friderico I. Anno tamen Christi CIↃCCCXXXVI fecit *Carolus* IV ex comitatu Marchionatum, & filius ejus *VVentzeslaus* sublimavit ad Ducatum. Hæc ille.

Imperium majorum.

Oppida.

Est hic imperiale, sub Montensis Ducis tutela oppidum *Essendia*, in quo Alfridus IV Hildesheymensium Præsul Collegiatarum ut vocant virginum Vestalium ex paternis facultatibus fundavit Cœnobium, ut sub Abbatissæ educatione LII Virgines alerentur, & XX similiter Canonici sub ejus loci Decano, Canonicam viverent vitam. Asyli privilegio Abbatia gaudet, & locus in ea maximè *die Borcht* nuncupatus. Villæ aliquot vicinæ, ejus subsunt dominio. Ecclesia ibi pereleg ans in qua Tabula exhibetur visenda Brunii illius Agrippinatis opus. Ager frumenti & tritici præstantissimi ferax, unde candidus Essendiæ panis in pretio est. Oppidani negotiationem etiam remotam, alii artem textoriam, fabrilem complures exercent. Non alium facile reperias locum, ubi plura conficiantur sclopeta. Fontibus abundat & atro carbonario lapide quem territorium vicinum suppeditat, potissimũ verò qua Steltium est, ad Ruram amnem oppidum. Est & *Dusseldorpium* à Duselo amne cognominatum. Atque

WESTPHALIÆ
Tabula tertia

Miliaria Germanica Com.
1 2 3 4

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
28 29 30 31
51 50

Moers
Ordinghen
Crevelt
Lyn
Schrsbaen
Karst
S. Niclas
Nuys
Roeroort
Duysburg
Ketwyck
S. Ioris
Rhyn fl.
Dusseldorp
Gerrisheim
Ratingen
Erverveldt
Essen
Werden
Steil
Horst
Roer flu.
Hattingen
Steenhuys
Menden
Volme flu.
Iserlon
Hagen
Brakervelt
Hulstede
Swelme
Die wopper flu.
Haen
Salingen
Kittorp
Lennep
Aldenberg
Raedt vor walt
Wipper Vuerde
Lunschut
Plettenburg
Kersp
Ruesel
Wockelum
Werdole
Oldendorp
Balue
Saluey
Landemert
Attendar
Bilstein
Arnsberg
Roer flu.
Kortlinckhusen
Asslen
Volmede
Messchede
Grevenstein
Altefelt
Eiselpe
Bracht
Nordena
Fredeborg
Smallenborg
Lenne
Brilon
Bigge
Tueln
Girshag
Mengar
Ratler
Nirder
Wildingen
Astinckhusen
Gnuonbeck
Winterberg
Korbach
Medebach
Vrp
kausen
Sudig
Nu. Waldeck
Freyenhagen
Kulte
Elsingen
Landaw
Wulfhage
Nunberg
Fritzlar
Waldeck
Weymar flu.
Cassel
Kauffinge
Fuld
Grevenbr
Zons
Wanlo
Iuliacen
Stift
Speel
Gulick
Roer flu.
Berchem
sis
Palant
Duren
Kerpen
Bedburg
Bycken
Coln
Gluwiel
Broel
dorp
Ejell
Berge
Bensburg
Overraidt
Entz
Zar Zeit
Lommer
Steinbach
Coverstain
Nustadt
Rungeraet
Homberg
Drolshagen
Olepe
Gensborgh
Lenne
Vermont
Hassiæ Pars
Eder flu.
Franckenburg
Battenberg
Haltzfelt
Dernbach
Witgenstein
Brunkausen
Wildungen
Schwalm flu.
Gilse
Gemunde
Dreis
Schonstein
Enstert
Swartzenborn
Sigerheim
Loshausen
Weier
Nustat
Rottenberck
Homberg
Sasburg
N. Aula
Greben
aw
Lauterbach
Alsfelt
Scakss chlirf
Lechnich
Nideck
Sulch
Coln
Bon
Reinbach
Euskirchn
Tomberg
Meck
Arwyler
Guertzeinch
Ducatus
Gemund
Sleiden
Munster eyfel
Huynen
Alden Aer
Pars
Cronenburg
Arenberg
Blanckenheim
Kerpen
Statkyl
Nerenborch
Hyldesheim
Pruym abb.
Gerolstein
Gevel
Dame
Murlebach
Kyllburg
Kyl flu.
Treuirensis
Provincie pars
Sybburg
Blanckenburg
Moich
Ejtorp
Rosbach
Freudenborg
Sigen
Dillenborg
Kaldern
Wetter
Omenburg
Homberg
Diernbach
Locx
Marpurg
Alteschlirf
Vlrichstein
Stockhause
Mues
Wester waldt
Aldenkirchen
Itenbach
Heiger
Hachenborg
Peiffensterts
Lyntz
Com
Erpstein
Poderbach
Wied flu.
Dierdorp
Elles
Berg
Drydorff
Sindt
Verste
Solms
Wersoff
Loller
Stauffenberg
Zinsich
Brisich
Heymersheim
Conincsfeldt
Iudeslorff
Andernach
Nette
Meyen
Weed
Engers
Eisen
Rood
Overpiel
Wirgis
Montabour
Leneborch
Pefelich
Weilborch
Wetzelaer
Giessen
Isenburgh Com.
Clee
Braunefeltz
Putzbach
Kerlich
Coblents
Capelle
Monreael
Kaisers Esch
Munster
Reens
Alcken
Vilmar
Limpurg
Nassaw
Dietz
Bergh
Weyer
Munster
Corbach
Camburg
Fridberg
Laenstein
Broubach
Viltzen
Kestern
Welmenach
Catzenelbog
Hostede
Ober Dieffenbach
Kemell
Schoinsisbach
Nuweile
Falkenstein
Hanaw
Rodenbach
Ulmen
Cocheim
Schoineck
Bailstein
S. Gewer
S. Gerwershausen
Nastede
Wisbaden
Swalbach
Kunigstein
Hanaw
Bints flu.
Castelaeun
Ober Wesel
Cub
Rhin gaw
Lorich
Hausen
Costum
Hoest
Hofen
Pomess
Com.
Francfurt
Ofenbach
Mein flu.
Simmeren
Bacharah
Gemunen
Angenthal
Palatinatus
Burg
Mentz
Raet

que Præfecturæ xx, *Blanckenborch*, *Levvenberch*, *Huickesvvagen*, *Bornseldt*, *Salingen*, *Lantzbergh*, *Dusseldorp*, *Steinbach*, *Byenbach*, *Meysenlo*, *Medmam*, *VVindec*, *Sybergh*, *Nuvvenborgh*, *Portz*, *Lulstorff*, *Monheym*, *Angermondt*, *Erferfeldt*, *Borc*. Sequitur *Comitatus Marchiæ*, vulgo *Marc*. Hunc & Ducatum Bergensem *Vbii* olim insedisse videntur, de quibus infra plura. Cæterum Comites Altena, eo titulo contenti fuerunt, usque ad Adolphum Comitis Friderici Altena & montis filium, qui cum Marck sibi parasset, se Comitem de Marck vel Marchiæ inscripsit, gessitque insignia circiter annum CIↃLIII tempore Wichmanni Comitis Cliviæ. Est autem Marchia Comitatus in Westphalia amplissimus à Lippiæ amnis ripa versus Occasum multis insignibus oppidis, *Hamone*, *Vnna*, *Susato*, *Tremonia*, *VVerdena* & aliis florens. De *Susato* & *Tremonia* supra egimus. *VVerdena* in Westphaliæ aditu, ad Ruræ amnem in ditione Marckensi oppidum, occasione Cœnobii, à S. Lutgero ibidem instituti, initium habet, à Guilielmo de Hardenberg XLII Cœnobiarcha anno CIↃ CCCXVII excitatum, & ab Engelberto Comite Marckensi civitatis privilegiis quibus etiamnum gaudet, donatum. Oppidani rem pecuariam, unde & plurimum victitant, exercent. Agros habent lætos & compascuos, montes præaltos & silvosos, in quibus incredibiles porcorum greges oberrare quandoque videas, & rivulos gratissimo murmure ex montibus susurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commoditates haud mediocres percipiunt, unde piscibus, & sapidis pinguibusque abundant anguillis. Sunt autem in hoc Comitatu præfecturæ XIV. *Iserenloe*, *Huerde*, *Altena*, *Bockum*, *Svvartenberg*, *VVetter*, *Ham*, *Svverten*, *Lunen*, *Hunna*, *Nustat*, *Blanckenstein*, *Raede*, *VVerden*, *Camen*. Comprehenduntur etiam hac tabula Comitatus *VValdeck*, *Nassau* & *Dillenburg*, *Seyen*, *Siegen*, *Limburg*, *Altena* in comitatu Marchiæ, *Aernsberg*, qui subest Episcopo Coloniensi, *Kuningsteyn*, *Hanau*, *Isenberg*. Restat in hac tabula *Diœcesis Coloniensis*, vulgo *Stift Colln*, cui ab urbe primaria nomen. Hanc olim coluerunt *Vbii*: quorum sedes primum fuisse videntur trans Rhenum ditione Marchia & Bergensi Cliviensis principis propria: sed à M. Agrippa in citeriorem ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone constat. Horum ditio à confluentibus incipiebat, ac etiamnum incipit. Dicuntur & *Agrippinenses* Tacito Histor. V. Verisimile fit nominis Vbiorum vestigium servari in pago Coloniæ objecto (inquit Iunius) quem *Tuiisch* vulgus nominat, olim fortasse *te Vbisch*, & contractè *Tubisch*, atque inde *Tuiisch*, ubi nobile exstat & vetustum Cœnobium, olim præsidiarium munimentum à Fl. Constantino constructum, & Divitense nuncupatum. Neque veri dissimile videtur, nobilem illam primi ordinis sacerdotio aram, à Tacito non semel memoratam, eo loco exstitisse, apud quam *Segimundus* (qui perperam Straboni *Semiguntus* vocatur) Segestę Sicambrorum principis filius sacerdos creatus fuerat, quem postea in defectione Germaniarum, Duce Arminio ad rebelles profugum, vittas abrupisse Tacitus scribit. Metropolis est *Agrippina Colonia* Tac. *COL. CLAVD. AVG. Agrippinensium* in antiqua inscriptione, quæ exstat in Aldi Orthographia: & *Col. Agrippina Vbior.* in nummo Claudii: *Col. Agrippina Vbior. Legio* XIX in nūmo Vitellii: *Agrippinensis Legio* est apud Ptolemæum: & *Agrippinensis Colonia* apud Suetonium & Plinium. Hodie *Colln* incolis: *Coloigne* Gallis. Coloniam dictam quidam fabulantur à Colono Trojano: alii, quod Romanorum fuerit Colo-

Comitatus March æ Imperium majorum.

Oppida.

Diœcesis Coloniensis.

Vrbes.

Colonia, dictam volunt: Cornelius Tacitus de ea rescribit in hunc modum: *Agrippina quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret: in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam avus ejus Agrippa in fidem acciperet.* Ergo utrumque nomen *Agrippina* & *Colonia* huic urbi ab Agrippina muliere datum est, atque ex eo tempore *Colonia Agrippina*, cives vero *Agrippinenses* dici cœperunt. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis, Galli, *Childerico* Rege ductore, anno Domini CCCCXII iis omnibus profligatis & pulsis Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis I tempora suis habenis moderati sunt. At verò anno CCIↃXLIX Otto Imperator Aug. Coloniam armorum strepitu Francis ereptam, Romano Imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum usque diem, libera Imperialis Civitas exstitit. Vrbs ad sinistram Rheni ripam sita, ambitu magna, forma primum quadrata, nũc semilunari, visu pulchra, splendore & elegantia excellens, templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta, plateis, vicisque insignis, hortis pomariisque hilaris, mœnibus turribusque valida, duplici fossa cincta, civibus plena, mercatorum cõmerciis dives, mechanicis artibus nobilis, Academia & studiis liberalibus illustris, atque opulentia sua plerisque Germaniæ civitatibus anteponenda. *Novesium*, aliis *Noresum*, *Nuesum* Ptolemæo: Marliano *Nussia*, vulgo *Nuys*, insigne Diœcesios Coloniensis oppidum, IV milliaribus ab Agrippinensi Colonia distans. Tacitus Legnorum gentem Vbiis proximam constituit & in ea *Novesium*. Hæc urbs à primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistrum situ latus illustravit, donec forma minus propitia, alveum Rheni immutans, urbemque non longo spacio adspiciens, brachium ejus usibus reliquerit. Sunt præterea in hac Diœcesi oppida & civitates aliquot egregiæ, utpote *Andernacum*, cujus meminit Ammianus, qui sub Juliano Cæsare militavit, vocatque *Antennacum*, habet autem situm amœnum juxta Rhenum & inter-montes. *Bonna* sita in planicie amœna, ubi montes Rhenenses qui à Bingio descendunt Rhenumque includunt in planiciem evanescunt. *Soncina*, non ignobile oppidum, & *Brula* vicus. In Episcopatu Coloniensi præfecturæ decem *Arnsberg*, *Fredeborch*, *Bylstein* prope Brilen ad ortum Medebach, *Fredebardeskirchen*, *Hovestatt*, *VVerle*, *Nehem*, *Balue*. Dominia *VVildenborch*, *Homberg*, *Hachenberg*, *Hardenberg*. Coloniæ porro urbis Politia florentem Reipublicæ Romanæ gubernationem adprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilũ, Quæstorum, Annonę prefectorum dignitatem consideres, si rectum & inflexibilem Justitiæ baculum, Fascium loco, uti vulgo existimatur, receptum: si Tribuum Ordines: si civilem Senatorum auctoritatem observes, quasi effigiem & vivum quoddam simulachrum Romanæ urbis hanc Agrippinensem videbis Rempublicam: ut non immerito, nativo quodam jure, Romanorum dicatur Colonia. Sed hæc hactenus, ad alia transeamus. *Ratio gubernandi.*

IN hac Tabula quæ *Comitatum Muercensem* una cum Regionibus, urbibus & fluminibus, quæ potissimum hunc Comitatum ambiunt, graphicè delineatum exhibet, eas duntaxat regiones describemus, quas alibi non descripsimus: videlicet, primùm *Comitatum* ipsum *Muercensem*, deinde *Ducatum Clivensem*, ultimo loco *Iuliacensem*. *Comitatus Muercensis* sive *de Meurs*, vulgo *Grafschaft Muers*, ab oppido cognomini nomen appellationemque accepit. Ad ortum Ducatum respicit Bergensem & Comitatum Markensem: ad Occasum Gelriam: qua Meridies est Diœcesin Coloniensem & Ducatum Iuliacensem: qua Septentrio Clivensem. Ager utcumq; fertilis frumenti, ac pascui lætus. Oppidũ hujus Comitatus est *Muers*, quod regioni nomen suum communicat, è Regione Duisburgi, haud procul Rheni sinistra ripa situm. Et hæc de Comitatu Muercensi, ad Ducatum Clivensem venio. *Ducatus Clivensis* appellationem traxisse creditur à *Clivis*: exstatque ejus nominis oppidum de quo infra, ad Rheni ripam in tribus clivosis collibus exstructum. Terminatur ab Ortu Ducatu Bergensi, Comitatu Marckiæ ac Westphalia, à Septẽtrione Comitatu Zutphaniensi, Transisalano tractu, ac Batavia: ab Occidente Gelria & Leodiẽsi tractu: à Meridie Coloniensi & Aquisgranensi ditionibus. Regio ipsa bono & salubri aëre gaudet: agro fertili frumenti, lætis pascuis. Varii generis videre hic est animalia: atq; alibi feras varias, apros, meles, vulpes, lepores, cuniculos, cervos, feles, & equos silvestres: palumbium aliarumq; avium frequens aucupium, inprimis perdicum, turdorum, & coturnicum: anates innumerabiles, omnium denique rerum quæ ad vitam pertinent largam copiam. Ferunt autem *Ælium Gracilem* quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum à Pipino & Carolo Martello ea parte Bataviæ, quæ nunc *Clivia* dicitur. Successere ordine *Theodoricus*, *Reinhaldus*, *Rudolphus*, *Ioannes*, *Robertus*, *Balduinus*, aliique usque ad *Ioannem* qui ab *Ælio* fuit XXVII. In hoc desiit familia. Cooptatus tamen ab Imperatore & provincialibus in jus familiæ *Adolphus* qui in Constantiensi cõsilio à Sigismundo Imperatore *Dux Cliviæ* dictus est. Habet autẽ Ducatus iste in ora Gallica oppida ista: *Xantum*, *Santen*, oppidum in sinistra Rheni ripa, olim *Trajana Colonia* Pighio, *Vetera* Pyramio, & plerisque aliis: vetustatis ac antiquitatis multum præ se fert, quod testatur Tophus lapis *Duynsteen* dictus, ingenti ibidem copia ex antiquis ruinis collectus. *Burichum*, *Burich*, oppidulum è regione VVesaliæ situm, felici agro & lætis pascuis gaudet. *Clivia*, *Cleve* provinciæ caput est, oppidum celebre & vetustate summa, nõ procul à Rheni ripa, & ab ejus divortio, ubi expandere suos ramos, & Batavos in insulam incipit redigere: cujus amplitudo magna fuit quondam, sicut ex ruderibus in agro vicino passim apparentibus colligitur. Nomen ei Clivia quod in tribus clivosis collibus pendulum versus Rhenum panditur. Discrepat unius duntaxat vocalis mutatione lingua popularis qua *Cleve* nunc oppidum ut & clivus omnis appellatur. Imminet Rheno in eminentissimo trium collium: quadrata turris præalta lataque, cum arce longè conspicua; quam tradunt à Caio Julio Cæsare bello Gallico constructam esse, velut propugnaculum ejus ad ripam vicinitatis

Marginalia: *Comitat. Muercẽsis situs.* — *Oppidum.* — *Ducatus Clivensis.* — *Aeris temperies.* — *Animalium varietas.* — *Soli fertilitas.* — *Imperium majorum.* — *Oppida.*

CLEVE et MVERS
Milliaria Germanica Comm.
Occidens
Oriens
Meri dies
Septen trio
Valckenburg Com.
LIMBVRG DVC. PARS
HORN COM.
Die Peel
KESSEL
CVYCK
DIE VOG
CLEVE DVC.
BERG
COM.
MVRS
Murs COM.
Modiliana
GVLICK DVC.
STIFT Coln
COLN
BERGHE DVC.
Marck Com.
WEST FAL IÆ PARS
STIFT MVNSTER
Den Rhyn
Rhyn fluvius
Roer flu.
Mase fluvius
Nierf flu.
Erpe flu.
Dente flu.
Isel flumus
Wael flu.
Venlo
Roermund
Gulick
Aken
Duren
Nuys
Dusseldorp
Duysborg
Wesel
Cleve
Emmeric
Calcar
Goch
Gelre
Kempen
Ratingen
Werden
Essen
Bredebent
Nieumegen
Gennep
Rees
Dorsten
Boecholt
Mulhem
Salingen
Erverveldt
Hattingen
Boeckum
Grimberg
Holt
Gladbeec
Kerpen
Balchuyse
Bedbur
Hittorp
Rindorp
Zons
Stein
Gerrisheim
Lintorp
Mullem
Ketwyck
Keysers werd
Angeroort
Dynslaken
Orsoy
Burick
Rhynberck
Spellen
Swalme
Bruggen
Wachtendonck
Stralen
Kevelaer
Xanten
Wassenberg
Gelekirchen
Gangelt
Heinsberg
Sittert
Susteren
Masseyck
Kessel
Helden
Lottum
Arssen
Udem
Kervendonck
Vlodrop
Heugen
Aldenhouen
Linnich
Boislar
Caster
Berchem
Grevenbroeck
Elzen
Butgen
Karst
Creuelt
Ordingen
Lin
Cracou
Berck
Camp
Kersmich
Gysterck
Scysbaen
Glabbeec
Dalen
Versen
Doveren
Gerle
Ryckraid
Elzen
Breyel
Loedt
Nikirck
Rurd
Dulcraid
Elmpt
Hals
Leenich
Levenich
Broel
Schermbeeck
Kirchlede
Beeck
Boer
Polsen
Haltern
Recklinckhusen
Herstein
Gartorp
Brune
Swarstein
Hamunckel
Ringelborg
Isselburg
Werde
Aemholt
Halderen
Bisick
Zonsbeeck
Zonten
Hosterlaer
Schenckenschans
Tolhuys
Zevenaer
Scherenberg
Oey
Loedt
Niel
Reken
Cranenborch
Middelaer
Cuyck
Loon
Luenen
Waysem
Wel
Hasum
Griethuys
Ophow
Grieth
Dornick
Brey
Neer
Horn
Wessem
Nystat
Tuddefer
Vucht
Ysestrat
Gulsthe
Put
Climmen
Lar
Toron
Valkenburg
Gulpen
Gheilrot
Rangeraid
Hartoghenraid
S. Joris
Eckelens
Elzom
Dalheim
Anraid

tis adversus Germanos, quod ipsum in atrio Palatii majore principum jussu adnotatum legitur his verbis. ANNO AB. VRBE. DCXCIIX. C. JVLIVS. DICTATOR. HIS. PARTIBVS. SVBACTIS. ARCEM. CLIVENSEM. FVNDAVIT. Nunc illustrissimi Juliacensis, Clivensis & Mõtensis inclyta sede, collegio Ecclesiastico, & amabili incolarũ humanitate memorabile est. Situ peroportuno excellit; inde enim vicina pabulosa in loca, librata planicie, læta virentiq; gramine tecta, quam longissimè patet prospectus; potissimùm vero è turri altitudine conspicua, quæ à cygno versatili ventorũ indice nomen habet. *Calcaria* oppidũ in insula Rheni & Belgica Batavia à comitibus Clivensibus primitus exædificari cœpta, ut præsidium esset ac tutum refugiũ ab incursionibus Coloniensium ac Gelrensium vicinorum, quibuscum ipsis frequentia bella gerebãtur. Nomẽ ab antiquissimo castro *Calcar*, à quo trans insulam hanc ad ulteriorẽ Rheni ripam erat trajectus. Lanificio & coctione cerevisię quę istinc ad finitima loca transferebatur, potens ac dives facta, haud mediocriter crevit. Supra Calcariam loco quem vocant hodie *auf den Baern*, creditur Cæsar Germanicus Rhenum ponte junxisse, quum à veteribus castris in *Marsos* tenderet, quos nunc vocamus *Tvventanos* mutato nomine, tametsi oppidulũ *Otmacrsen* veteris appellationis servet vestigia. *Griet* sinistram Rheni ripam tuetur; hanc ex eadẽ parte sequitur *Grietbusium* in principio agri Batavorum juxta Lobecum vetustam arcem, quam cursus extremitatem seu angulum dici volunt, *Loop* enim cursum nobis sonat, & *Eck* angulũ significat: ibidem Rhenus scindit se bifido cursu in diversa labens. In Ripa Germaniæ sunt *Vesalia* de qua in descriptione VVestphaliæ, *Duisburgum*, sive *Teutoburgum*, veteris Germaniæ oppidum ad ripam olim fluminis Rheni inter Ruram & Angram amnes situm. Clarum semper fuisse, cum maxima ædificia, tum historiarum etiam monimenta declarant. Ob nundinas etiam celebres negotiationesque Mercatoribus frequentatum fuisse, indicant rerum Flandricarum scriptores. *Embrica* incolarum & ædium frequentia, & schola, quam optimè instituta concinnum; vulgo *Emmerick*, *Asciburgium* Taciti Scholiastis. Id autem non vacare errore Nevvenarius docet. Atque hæc de Clivia: restat paucis explicandus *Iuliacensis Ducatus* vulgo *Iuliers* seu *Gulick*. Nomen ab oppido *Iuliacò*. Situs est inter flu. Rhenum & Mosam, idem pæne qui Cliviæ, nisi quod hæc Septentrionalior, ille Meridionalior sit. Conregionales enim alioqui eosdem habent. Regionis aër bonus & salubris. Ager utcumq; fertilis frumenti omnis generis, quod ponderosum valde est. Profert quoque *Isatim* herbam Tinctorum, vulgo *VVaid*, quæ accolis magnum quæstum reddit: estque pascuis lętus, vinum verò haud gignit. Sunt hic permulta domestica animalia, & inprimis equi optimi. Principes Iuliacenses ab Eustathio Gotefridi Bilionei fratre ortum ducere existimantur. Cæterum Iuliacensis ditio Comitatus olim fuit, & anno CIƆCCCXXIX à Ludovico Imperatore in Marchionatum evectus fuit, ac deinde xxx post annis à Carolo IV in Comitiis Metẽsibus fuit erectus in Ducatum, id quod Cuspin. sub titulo hujus Imperatoris ostendit. Primus autem Marchio qui & postea Dux, *Guilielmus* IV. Hujus filius *Guilielmus* patri successit in Ducatibus Iuliacensi & Gelrensi. Hic quum improlis obiisset, successorem reliquit *Raynoldum* fratrem. Eoq; mortuo sine hærede relicta ejus uxor Affini suo *Adolpho Bergensi* nupsit, qui factus est Dux Iuliacensis

Ducatus Iuliacensis. Situs.

Aeris temperies soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

censis & Bergensis. His sine liberis mortuis, factus est *Gulielmus* Dux Iuliacensis atque Bergensis, genuitque filium nomine *Gerardum*, in paterna ditione successorem. Gerardo natus filius *Gulielmus*, qui unicam filiam suam tradidit uxorem Ducis Clivensis unico filio Ioanni: sicque tres Ducatus, Bergensis, Iuliacensis, & Clivensis in unam redacti sunt ditionem. Genuit autem iste Ioannes filium Gulielmum, qui quartum Ducatum, nempe Gelrensem, junxit tribus Ducatibus, Clivensi, Iuliacensi & Bergensi, sed excitato bello Anno CIↃ IↃXLIII victus à Carolo V, sua ditione spoliatus fuit, ac deinde rursus ea certis conditionibus donatus, præter Gelriam tamen, ducta uxore filia Ferdinandi Rom. Regis. Primaria ejus urbs quæ & Ducatui nomen dedit, est *Iuliacum* vulgo *Gulich*, cujus etiam in Itinerario meminit Antoninus. Situm est ad Ruram fluvium. Oppida præter Iuliacum sunt *Marcodurum*, vulgo *Duren*, civitas ex eo tempore illustrior & notior facta, quo gravissimam Caroli V. obsidionem pertulit. *Monasterium Eyphaleæ* oppidum amœnum inter montium convalles haud procul ab Ervatis fluvii fontibus; *Euskirchia*, *Berchemum*, *Castrum*, vulgo *Caster*, à magnifico castro quo munitum est, *Grevenbroeck*, *Sladbach*, *Dalen*, *VVassenberch* oppidula sunt. Arces frequentissimas habet, quę Nobilibus & Equestribus familiis nomen dederunt, *Palant*, *Meroden*, *Renßchenberg*, *Nesselroden*, *wachtendonk*. Est etiam *Baronatus VVickradiensis* arcem habens munitissimam, *Quadorum sedem*. In hoc ipso tractu sita est urbs Aquensis, *Aquisgranum* recentioribus, *Vetera* Ptolemæo, in qua *Legio* XXX *Vlpia*: sed apud Antoninum est XX, & *Legio* XXX *Vlpia* aliis huic loco vicinis. Lhuithprandus *Grani Palatinum* vocat: Rhegino *Thermas Grani* & *Aquas Palatium*. Sæpius etiam *Aquæ* simpliciter ab illius sæculi scriptoribus nuncupatur: vulgo *Aken*, Germanis *Ach*, Gallis *Aix*, dicitur. Vrbs est nobilissima; aëre fruitur saluberrimo, agroque gaudet pulcherrimo, quamquam quod ad ædificia structurasque attinet, nequaquam veteri famæ, nobilitati, splendorique respondeat. Balnea thermasque tam intra urbis mœnia, quam extra, è terra erumpentibus aquis naturâ calidis habet, multisque ac variis morbis apprimè utiles. Estque hæc urbs sede Caroli Magni qui hic obiit & sepultus est celebrata. Fluvios habent hæ regiones præter Rhenum *Ruram*, sive *Roram*, qui ad Vbiorum oppidulum, *Roerort*, quod finem Roræ sonat, Rheno miscetur, ubi videre est duorum fluminum concurrentium evidentissimum discrimen, quorum hoc viride, illud subalbum apparet. Et quidem usque adeo tortuosus est Rora, tantisque ambagibus fertur, ut propemodum ipse Mæander videri possit: tam autem violentus est, & vehementi cursu fertur, ut quandoque per arva viam rumpat, adeo ut brevi temporis spacio duo vel tria jugera alluvione hinc adimat, illuc adjiciat; vel contra: paullo post solum quodcumque inundat, calculis implet, atque corrumpit: *Nersam* item, *Lupiam*, *Angram*, *Duselium*, *Erffat*, *Nirsi*, *Vornium* & alias. Nec Silvæ desunt, inter quas illa quam Tacitus *Saltum Teutoburgensem* vocat, Duisburgo vicina, quod cingit plusquam medium, quibusdam in locis vix quatuor, aut quinque balistarum jactibus distans, vastissima est & amplissima; in qua innumeræ feræ conspiciuntur. Rivulos habet plurimos, & limpidissimos: montes sunt excelsi, arboribus præaltis circumquaque vestiti. Sed de his hactenus.

Vrbes & oppida.

Silvæ.

Regio & unde dicta. LEODIENSI *Diœcesi* nomen ab Vrbe primaria *Leodio*, huic verò à cæsa Legione Romana in ea valle, ubi nunc *Leodium*, nomen inditum constanter adfirmat *Hubertus Thomas Leodius*: ipsi quoque indigenæ vocant *Liege*, quasi *Legionem* dicerent. Alii existimāt nomen habere à rivulo quodam ignobili *Legia*, qui tertio ab Vrbe milliari ortus, intra Vrbem Mosæ commiscetur; vulgo *l'Evesché de Liege*. *Situs.* Adjacet illi ad Boream & Occidentem Brabantia; ad Ortum partim Mosa, partim Ducatus Limburgensis: ad Austrum comitatus Namurcensis. Longitudo ejus milliarium Leodiens. XXXI: Latitudo XV. *Cœli. qualitas.* Aëre gaudet purgato, temperato & salubri: *Soli fertilitas.* agro amœno, fertili, omnibus rebus affluente, inprimis versus Boream, qua Brabantiæ contermina: ibi frumenti & omnis generis fructuum admodum ferax est, nonnullis in locis etiam vini. Versus Meridiem verò, qua Lutzenburgum & Galliam attingit, paullo sterilior, montibusque asperior: & Nemoribus (Arduennæ enim saltus totius Galliæ, auctore Cæsare, maximi, hic passim cernuntur reliquiæ) horridior. Hæc facies soli exterior: intus autem & in visceribus, habet ferri & plumbi, atque etiam auri optimi fodinas, sed auri parciores. Sunt etiam in montibus lapicidinæ, ex quibus in Magnatum sepulturas marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis appellatur, & varii coloris eruitur. Sunt & saxa grandia, fossilia, ad ignem idonea, quæ summo labore, & non nisi cum grandi vitæ discrimine ex altis montibus, atque etiam sub ipso Mosæ alveo magnis cavernis excavato petuntur, atque in Provincias nostras navibus deferuntur, pretio in singulos annos excedente summam centies mille ducatorum. Hunc lapidem vulgo vocant carbonem Leodiensem, *Charbon de Liege*: is ubi semel ignem concipit, paulatim accenditur, oleo restinguitur, aqua vires concipit: calor ei vehementissimus: quo fit ut Leodienses tria sibi præ aliis gentibus arrogent: Panem pane meliorem: Ferrum ferro durius: Ignem igne calidiorem. Vsum hujus saxi repertum primum asserunt Anno CIↃ C XC IIX, a quodam peregrino, qui fabro cuidam ferrario eum commonstravit. Omni præterea pecorum genere abundat regio: nec desunt silvæ, opimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. *Animalium varietas.* Hanc regionem ad fidem Christianam conversam tradunt à S. Materno Patavino, primo Tungrensium Episcopo circa annum Domini centesimum primum. Episcopalis enim sedes quæ nunc Leodii est, tunc Tungris erat, mansitque usque ad annum CCCCXCIIX, quo tempore (quum Hunni Duce Attila in Germaniam irrupissent, & Civitatem istam una cum aliis oppidis vastassent) à S. Servatio Trajectum ad Mosam translata fuit: mansitque ibidem usque ad tempora D. Huberti Episcopi, qui anno septingentesimo decimo tertio eam Leodium transtulit, ubi etiamnum visitur. Porro à D. Huberto primo Episcopo Leodiensi usque ad nostra tempora LXII Præsules à Guicciardino numerantur: apud quem plura de his lege. Neque solum hic præsul Episcopus est, verum etiam Princeps Imperii, Dux Bovillionensis, Marchio Francimontii, & Comes Lotensis & Hasbaniæ. Veteres hujus Episcopatus incolæ fuerunt *Eburones, Tungri, Centrones, & Ceræsi*. Occupat jam magnam Lotharingiæ antiquæ partem. continet namque sub nomine Leodiensis Diœcesis, *Ducatum Bovillionensem*: *Marchionatum Francimontii*: *Comitatum*

Leodiensis Dioecesis
Occidens
Oriens
Meridens
Septentrio
Miliaria Germanica
1 2 3 4
Namur
Liege
Maestricht
Loeven
Aerschot
Diest
Hasselt
Tienen
S. Truden
Tongeren
Huy
Dinant
Chinay
Limborg
Valkenborg
Eyndhoven
Kempen lant
Peel Lant
De Peele
Comitatus Hoern
LUTZEN
BURGI
GEL
PARS
Iuliæ duc. pars

tum Hasbaniæ, aut (*Haspengauvv*) *Lotensem*: multasque Baronias, ut vocant. Numeranturque in hoc Tractu, præter Trajectum, cujus media pars Duci Brabantiæ paret, XXIV Urbes muris munitæ & CIↃ ↄCC pagi templis turrigeris ornati, multæque Abbatiæ & Dominia. Vrbium nomina hæc sunt: *Leodium*, *Bolionium*, *Francimontium*, *Loots*, *Borchvvorm*, *Tungri*, *Hojum*, *Hasselt*, *Dinantum*, *Masacum*, *Stochum*, *Bilsenum*, *S. Trudonis*, *Visetum*, *Tunum*, *Varem*, *Beringum*, *Herck*, *Bree*, *Pera*, *Hamontium*, *Sineium*, *Fossa* & *Covinum*, ut eas numerat & nominat Guicciardinus. Harum omnium Metropolis est *Leodium*, nonnullis *Augusta Eburonum*, incolis *Liege*; Teutones *Luyck* & *Luttich* vocant. Urbs antiqua, cujus prima auspicia in Ambiorigem magnanimum Eburonum regem Hubertus Thomas Leodius refert, quo duce indigenæ per insidias obruerunt Cottam & Sabinum, interfectâ Legione unâ Romanorum, cum V cohortibus, quemadmodum id C. Cæsar lib. V. Commentariorum suorum de bello Gallico prolixè refert. Alii urbem arbitrantur esse novitiam, conditam à D. Huberto Aquitano; cujus sententiæ error manifestissimè ex monimentorum quorumdam & structurarum antiquitate convincitur. Præter *Mosam* & *Legiam* influunt Urbem alia aliquot Flumina, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, ex Silva Arduenna orti. Sunt & fontes illimes & pellucidi tam frequentes, ut multæ privatorum domus binos aut ternos habeant. Vrbs ipsa laxa est, montesque & valles aliquot complectitur; ambitus ejus est IV Italicorum milliarium. Ædificia ampla, ac præ cæteris superbum est & magnificum Episcopi Palatium, exstructum à Cardinali Erardo Leodiensi. Publicis verò Téplorum structuris, sive numerum Ecclesiarum spectes, sive elegantiam, splendorem, divitias, omnes superat non modo Galliæ, sed etiam Germaniæ utriusque civitates. Octo in ea sunt Templa Collegiata, in quibus divites admodum Canonici: splendidissimum vero est Templum D. Lamberti, qui tutelæ præest civitatis. Templum hoc Cathedrale est: cujus Episcopus totius ditionis & Diœceseos Princeps, Canonici Consiliarii; sed ad Canonicatum nemo admittitur, qui non sit aut nobili prognatus stemmate, aut alioqui Doctor vel Licentiatus; licetque Canonico (nisi in sacerdotum numerum fuerit cooptatus) resignare beneficium, uxorem ducere, aliud quodvis munus suscipere. In hoc Templo multa admodum sunt vasa magni pretii, multa ornamenta aurea argenteaque: inter alia, statua est D. Georgii ex puro auro, quam Carolus Burgundiæ Dux consecravit. Sunt & quatuor Abbatiæ perquam opulentæ, & Bibliothecis instructissimis exornatæ. Parœciæ intra vrbem sunt XXXII cum Ecclesiis totidem. Atque ex his apparet, non immerito à Petrarcha olim scriptum, *Vidi Leodium, insignem Clero locum*. Episcopus jus habet titulumque Principis: tanta tamen libertate & tot privilegiis concessis Civitati, ut pene libera videri possit. Habet enim suos Consules, Scabinos, Magistratum. Studia hic olim magno in honore fuere, adeo ut observatum sit, uno eodemque tempore Leodii IX Regum filios, XXIV Ducum, XXIX Comitum litteris artibusque humanioribus operam navasse; præter Baronum & aliorum illustrium virorum liberos, qui plerique omnes Canonici erant Templi D. Lamberti. *Bolionium*, *Bovillon*, Castellum est quarto *Ivoys* milliari, decimosexto à *Leodio* in montis vertice mirabili artificio exstructum: sedes Ducum Buillonensium. Ab hac nomen habuit *Gotefredus* Dux Lotharingiæ, qui anno CIↃXVI in Concilio generali

Vrbes.

generali celebrato Claremontii in Arvernia, una cum fratribus Eustatio & Balduino sacram militiam suscepit adversus infideles, pro recuperanda Terra Sancta. Quo tempore illustris ac verè generosus Heros, ut esset ad militiam illam expeditior, Sperto Episcopo Leodiensi Ducatum illum vendidit, majore gloriâ vendentis quam ementis. Hujus virtute anno CIↃ IↃ capta sunt à Christianis Hierosolyma. Ei cum ab exercitu ob præclara merita regnum Hierosolymitanum cum corona offerretur, negavit (en Principis Christiani pectus) se auream coronam aut regium titulum eo loco susceprurum, in quo Servator humani generis coronam spineam tulisset. *Francimontium* olim oppidum fuit muro clausum, nunc muris disjectis patet: in eo Cardinalis Erardus, quem antea retuli, munimentum exstruxit. Abest Leodio IV milliaribus, estque titulo Marchionatus insignitum. *Tuini* (pagus hic est Francimontio proximus) metalla sunt plumbi optima, & in montibus vicinis lapicidinæ marmoreæ. *Tungri* tribus mill. absunt à Trajecto Mosæ, (*Maestricht*) totidem à Leodio: Civitas eorum *Tongeren* hodie appellatur, sita ad fluvium *Iecher*; nomen habet à Tungris Germaniæ populis, qui relicta patria primi Rhenũ trajecerunt, & has sibi delegerunt sedes. Vrbs est omnium Brabantiæ Civitatum antiquissima. Ab hac urbe usque Lutetiam Parisiorum iter est mill. ital. CC; quod totum iter lapide constratum fuit, exstantibus etiam nunc ejus viæ reliquiis manifestissimis. Argumentum summæ antiquitatis est Templum Herculis intra urbem, cujus statua ante portam etiã hodie conspici potest. *Hojum Hoy*, habet appellationem à rivulo impetuosissimo qui hoc loco in Mosam præceps fluit, distat Leodio V mill. Quarto milliari à Leodio ad Denerum oppidulum est *Bilsen*, & extra illud pagus *Munsterbilsten*. Tertio milliaria à Tungris urbs est S. *Trudonis*, vulgo *Sainct Truden*, *Centronum*, ut quidam arbitrantur, sedes, quorum frequens apud Iulium Cæsarem mentio. Vno milliari à Leodio pagus est *Ebure*, quæ Eburonum caput fuisse creditur. Trajecti partem, ut & hoc obiter addam, huic Diœcesi accessisse ex donatione Pori, cujusdam Lovaniensis Comitis, scribit Placentius. Reliqua oppida brevitati studens omitto. Fluminibus undique rigatur hæc regio, quorum maxima pars Mosæ miscentur: suntque *Legia*, sive *Legio*, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, *Ieckel*, *Hoy*, *Vesera*, *Vl*, *Voer*, *Vrt*, reliqui per Demeram ad Scaldin deferuntur: uti sunt *Ratbeck*, *Stimmer*, *Herek*, *Hesp*, amnes limpidissimi, qui piscium fluviatilium genus omne abunde subministrant. Fons hic fuit de quo litigant inter se viri docti. Alii contendunt esse adhuc intra urbem: alii (quibus adsentitur accuratissimus Scriptor & qui hujus rei fidem singulari cura experiri voluit Lud. Guicciardinus) extra eam, sesquimilliari Limburgo, V mill. à Leodio, VIII à Tungris, juxta *Spa* vicum, in nemore quodam amœno & jucundo, parte Silvæ Arduennæ. Hujus fontis mirabilis efficacia in morbis desperatissimis, Phthisi, Hydrope, Febribus atq; aliis. Mõtibus etiam Regio hinc inde attollitur, in quibus divites Fodinæ, de quibus supra. Silvis etiam passim umbrosa: Arduennæ portiones sunt Silvæ Iulio Cæsari celebratissimæ. Ejus Portiuncula Comitatui Namurcensi vicina *Saltus Marlignianus* dicitur. Atque hæc hactenus de Diœcesi Leodiensi: nunc ad reliqua pergamus.

Flumina.

Montes, Silvæ.

WALDECK COMITATVS.

Qui hanc Tabulam primus descripsit & edidit, Iodocus Moers à Corbach, duos Nobilium Ordines sub Comite Waldeccio enumerat, unum liberum intra Comitatum commorantem, alterum tam extra, quam intra Comitatum Feudo Comiti adstrictum. Hos ergo Ordines cum nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus Tabulæ insunt, indicabo.

Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum sunt Virmundt, Meissenburg, Gogreben, Zertzen, Volmerichausen, Dalvvig, Eppe, Rodehausen, Reen, Sconstat, Hertzinghausen, Tvvist, Hanxtleden, Greismar, Roman, Dorfelt.

Stemmata Feudatariorum tam extra quam intra Comitatum: VVitstein, Reiteel, Spiegel, Calenberg, VVestfal, Canstein, Malspurg, Lebenstein, Mengersen, Mescheden, Beinenburg, Papenheim, VVulfft, Volkenbergh, Vrf.

WALDECK
Comitatus.
Miliare Vnum Waldeccium
Petrus Kaerius Caelavit
Septe 30 ntrio.
Meri 30 dies.
Occidens.
Oriens.
Paderborn ensis Episcopatus pars.
COLONIENSIS DIOECE SIS PARS.
HASSIAE CONFINIA
Waldeck
Korbach
Paderborn
Buren
Grevenstain
Korbeke
Dalen
Wartburg
Desenberg
Rodelburg
Calenberg
Freken
Hogede
Westaufsen
Kogelberg
Breum
Reede
Stromberg
Eringen
Elsingen
Elmershausen
Landaw
Visbeck
Schutberg
Wulfhagen
Schimberch
Freienba
Balern
Altenstet
Ippenkausen
Elberberg
Altentorf
Zuschen
Fritzlar
Numberg
Netz
Prediger
Alde Waldt
Welden
Geismar
Eder flu.
Wildungen
Mandern
Betzgerad
Schwalm flu.
Bercken
Karstenhausen
Remmersberck
Bisschehausen
Newbaw
Brunau
Batenhausen
Francnau
Freberhausen
Quirnhast
Hesstein
Orck
Virmunt
Eder fluv.
Franckenberg
Schref
Hallenberg
Overkirchen
Smallenberg
Bracht
Velbicke
Fredenberg
Norderna
Den Astenberg
Zuschen
Hosborn
Medebach
Winterberg
Medelen
Eisenbick
Furstenberg
Buchmar
Itter
Lauterbach
Bastorf
Essel
Saxenhausen
Werbe
Selbach
Dalwig
Lengefelt
Lolbach
Nirder Reon
Sudig
Twist
Dirnkausen
Bernterp
Homberg
Flechtorf
Gemke
Mengerkausen
Heswaldt
Eilhausen
Neuterf
Roden
Morsberg
Rosbeck
Furstenberg
Leidberg
Elteren
Buckle
Meerhoff
Ostrup
Botstel
Westen
Hopke
Briloen
Altenbeurn
Antfelt
Autler
Bullinchausen
Roer flu.
Meschede
Velmede
Bigge
Olsberg
Kal
Kainichusen
Rerste
Branec
Eiselpe
Meiler
Gelinchausen
Oisterwalde
Westaple flu.
Volme flu.
Elpe
Kirchbu
Altefelt
Sidlingkausen
Lichtenscheid
Wildingen
Weterkau
Sheder
Neuhag
Cutesberg
Hopperichausen
Strie
Gisenberg
Dreis
Wulst
Recze
Neder Almen
Ober Almen
Huest
Tuelen
Rathinchausen
Messenkause
Bilstein
Kothausen
Itter flu.
Stommbreich
Domel
Giberkausen
Hernkausen
Ostborn
Letmer
Kanstam
Hetnkausen
Helsen
Urp
Hessberk
Giersbag
Hemkausen
Germte
Welen
Wellen
Dehausen
Hurl
Wietmer
Wiersberg
Listingen
Westausen
Ibar
Daelheim
Wurmel
Wettesing
Dassberg
Kuhe
Lutersen
Hassingen
Buel
Fallhausen
Wetterholt
Bilst
Capl
Wannkausen
Molhausen
Waroldorp
Stret
Ellerkausen
Valckerhausen
Geppenhage
Eiste
Hoenschot
Wedelberg
Boen
Buln
Henfurt
Asolder
Brunkausen
Gifels
Meln
Anraf
Ungedone
Wege
Westen
Arensbach
Ervoeste
Gilst
Armsfelt
Delwershausen
Burnhausen
Huddingen
Albershause
Gellershausen
Schmitle
Hargshausen
Veel
Itter
Asers
Ense
Altekausen
Nienste
Alref
Mehn
Baumkausen
Hem
Usse
Widhag
Schwesful
Bench
Deiffelt
Otler
Renei
Medebach
Eppe
Hilb
Schanen
Manden
Halwusteng
Wildwustung
Diefelt
Hinfelt
Altehag
Brunscappel
Bruasfelt
Winerkausen
Astinchausen
Heringhausen
Walverinchau
Weierichausen
Ellerkausen
Helmrainkausen
Bernsnit
Schelstein
Hibrickausen
Olsborn
Brackhausen
Schellhorn
Leidberg
Ringelenstein
Winneberg
Weidenberg
Iaetzfelde
Neben
Synckusen
Weimen
Holthusen
Konichusen
Hergstorp
Blankensen
Esse
Die Dimel fluv.
Die Twisch flu.
Kiffelic flu.
Erpe flu.

Regio & unde dicta.

AD Mercatorem redeo, apud quem ſequitur *VValdecciæ* vel *VValdenſis Comitatus*, vulgo *De Grafſchaft VValdeck.* Nomen habet ab urbe Waldeckia: eſtque Haſſiæ non minima pars. Conjacet illi ad Orientem quidem Haſſia: ad Septentrionem Epiſcopatus Paderbornenſis: Occidentalior pars Diœceſim reſpicit Colonienſem. Longitudo & Latitudo Comitatus eſt VI milliarium. Solum, fertili campo, apricis collibus, irriguis amnibus felix: frumentum profert magna copia & vinum: metalla gignit varii generis, Aurum, Argentum, Æs, Ferrum, Plumbum, Argentum vivum, Alumen, & Salem. Circa Wildungam enim urbem, arcemque Eiſenburgum pleraque hæc è Terræ viſceribus rarâ felicitate effodiuntur. Sunt & Saxa grandia, foſſilia, (qualia in Epiſcopatu Leodienſi) ad ignem idonea: Germanis *Steinkolen*, his ignem focumque tamquam carbonibus fovent. Varii generis producit Animalia, magnamque in Silvis ferarum copiam, quæ ad venationes frequentes incolas exſtimulant. Originem autem Comitum Waldeccenſium, à *VVidichindo* Comite in Snalenberg, quem *Carolus Magnus* Eccleſiæ Paderbornenſis, à ſe primum fundatæ, Advocatum, id eſt, (ſi vera eſt *Advocati* interpretatio, quam Iac. Meyerus aliique afferunt) Civitatis Principem conſtituit, arceſſunt. Quod; jus ex poſteris quidam *VVidechindus* Comes Waldeccenſis, cum Friderico Barbaroſſa in Aſiam profecturus, acceptis CCC argenti marcis, collegio remiſiſſe ſcribitur. Nec vero continua ſuperiorum Comitum familiæ ſeries adnotata, quod ſciam, exſtat. Itaque ab Henrico Ferreo, qui Corbachiam antea liberam, Imperio Comitum primum ſubjecit, ſeries ad noſtra tempora deducta adſcribitur. *Henricus Ferreus* Arcis Laudojæ conditor, Corbachiam anno CIƆ CCC LXVI die XI Martii oppreſſam, ſibi parere coegit. *Henricus* Fredericum Ducem Brunſwicenſem electum Imp. ad Friſlariam interfecit anno CIƆ CCCC, uxor *Eliſabetha Bergenſis*. *Henricus* cœpit anno CIƆ CCCC X ſexennale bellum cum Pattibergiis, finivit CIƆ CCCC XVIII. Patrocinio Ludovici Haſſiæ Principis ſe primus ſubjecit anno CIƆ CCCC XXVIII *VVolradus* Comes à Waldeck, ab Epiſcopo Moguntino Friſlariæ & aliis quæ in Haſſia tenet oppidis præfectus CIƆ CCCC XXXIII. *Philippus* II *Philippi* I filius, uxor *Anna* filia Ioannis II Ducis Clivenſis. *VVolradus* II Pius, doctus & humanus: Præſes colloquii Ratisbonenſis anno CIƆ IƆ LVI, mortuus CIƆ IƆLXXVIII. Ioſias natus anno CIƆ IƆLIIII, mortuus CIƆ IƆ LXXXVIII. *Chriſtianus & VVolradus*, Comitis Ioſiæ filii. Ad dignitatem autem Officii Imperialis quod attinet, inter V Servos ſeu Milites Imperii, Comitatus hic primus numeratur: Sunt enim *VValdec, Hirten, Fulchen, Arnſperg*. Vrbs primaria *VValdeccia*, vulgo *VValdec*, quæ regioni nomen dedit, arce prædita, quam *Edera* fluvius alluit. Sunt & *Aſtinchauſa*, *Dudinchauſa* oppida: *Landavia* urbs cum adjuncta arce: *Mengerhuſa* urbs quoque cum arce, Comitum hodie ſedes, duobus à Waldeccia milliaribus diſtat: *Rodenum* urbs & arx, in cujus territorio venationes ſunt frequentes. *VVetterburgum* arx, locus adſpectu & poſitu peramœnus, inter Twiſtam videlicet & Ahram fluvios ſita: *VVildunga* urbs quæ novo & veteri nomine ac loco diſtincta eſt: juxta quam Fodinæ Metallicæ: ex quibus magna vis Auri, Æris & Ferri quotidie eruitur. Sunt & hic fontes acidi ad quos variarum regionum ægri ante annos aliquot ſolebant confluere. Coquitur hîc etiam optima cereviſia, qua prȩſtantiorẽ non habet hȩc regio. *Frienhagen* Carolini judicii ſedes:

Situs. *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium majorum.* *Vrbes.*

Saxenhuſen

Saxenhusen, *Saxenberga*, *Furstenberga* oppida: *Eisenburgum* arx, cujus ager ut Wildungæ, aurum & ferrum suppeditat: quo lithanthraces quoque effodiuntur: *Eilhusia* arx situ spectabilis, ab urbe amne dividitur: *Corbachia* urbs munita: auri fodinarum ad eam, ante trecentos annos mentionem fecit Albertus Magnus, & quidem de auro ibi effosso, cũ igne probatur ac purum redditur, minus quam de Bohemico, ullove alio consumi adfirmat. Nec vero hodie venæ illæ prorsus exhaustæ sunt: nam haud procul Corbachia ex arena sæpiuscule lota aurum abstergitur. *Neuburga* arx & oppidum: *Ither* arx & *VVerba* Monasterium. Flumina. Regio hæc fluminibus irrigatur variis (inter quæ agmen primum merito ducit *Edera*, qui Tagi Hispaniȩ, Hebri Thraciȩ, Pactoli Asiȩ æmulus, aureas quoque vehit arenas, tum & piscibus siquis alius refertissimus, mediam fere Provinciã Waldeccensem secat: ex Nassaviæ montibus per Comitatum Witgenstein ad Francobergam adlabens, & arcem Waldeccensem præcipiti rupe conspicuam, in ima valle altissimis undique montibus septam, abluens. Frislariam Hassiæ oppidum prȩterlapsus recepto Svalma in Fuldam supra Cassellam, atque inde in Visurgim se exonerat. Sequuntur *Dimila*, *Tvvista*, *Vrba*, *Ahra*, & *Ither* amnes. Montes. Nec montes desunt, inter quos qui vernaculè dicuntur *Grunebeckerberg*, *VVinterberg*, *den Astenberg* cum aliis qui in Tabula mercatoris cernuntur. Silvæ. Sunt & Silvæ in hoc tractu frequentes *Aldevvaldt*, *VVeterholt*, *Geppenhage*, *Plat*: alias prætereo, quæ passim per hunc Comitatum hic ibi sparsæ. Atque hæc de Waldeccensi Comitatu hactenus, ad Palatinatum Rheni transeamus.

Regio. VVALDECCIÆ succedit in mea methodo *Palatinatus Rheni*, vulgo *die Pfaltz*. Hanc nobilem Germaniæ partem nonnulli à Palatio Rheni nomen accepisse; alii à Caroli Magni institutione; alii à Palatio Trevirensi sic nominatam volunt. Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen à Palas Regione descendisse. Scribit enim Ammianus in hunc modum: *Constituto ponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum; in regione Capelliatiana, quæ à Palas nomen habet, castra sunt posita.* Et alibi: *Quum ventum esset ad regionem, cui Capellatii vel Palas nomen est, ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundionum confinia distinguebãt, castra sunt posita.* His subjicit Rhenanus: Hic advertere licet principem Palatinum non à Palatio Cæsaris, vel ædificiolo illo quod in Rheno ostenditur, nomenclaturam suam possidere, sed vetustissimam à Regione esse natam appellationem. Hæc ille. Sed cùm plures, aliorumque locorum Comites Palatini, in historiis recenseantur, hódieque etiamnum sint, hanc de etymo Palatini sententiam plerique rejiciunt. Huc accedit quod ante cccc annos, neque castra, neque oppida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt: sed intra hos annos quicquid locorum juxta Rhenum habent, vel emerunt, vel armis adquisiverunt. Plerisque magis adlubescit, si à Palatio Comes Palatinus dicatur, qui dignitatis & claritatis ordo velut senatorius jam olim sub Imperatoribus esse cœpit. Hinc qui in Comitatu Palatii præsto essent principi, Palatini vocabantur. Habet

Situs. hæc Regio ab Occidente Zvveibruckensem Ducatum: qua Oriens est occurrit Franconia & Wirtembergensis Ducatus: qua Septentrio, partim Mœno flumine partim extrema Silva quam Ottonicam vocant, terminatur: Alsatiam attingit à Meridie. Tractus hic univer- Soli fertilitas. sus amœnitate, fertilitate, & ubere omnium rerum copia vix ulli Germaniæ parti cedit. Montes plerique vitiferi sunt, vinumque præstantissimum proferunt, aliis remotioribus locis expetitum: iidem ad Boream castaneis referti. In agris copiosa frumenti seges, tritici, siliginis, hordei. Nec desunt pomaria, & horti omnium felicium arborum genere consiti, qui passim in hac regione plurimi visuntur, magna pomorum ubertate scatentes. Inter Wormaciam, Heydelbergam, Neostadiũ, Crucenacum, Oppenheimum generosissimæ sunt vites: inprimis Pfettershemii, cujus bonitas cum Setiis, Falernis, Cæcubis certare possit. Silvæ etiam & montes referti sunt feris, potissimum cervis. Quin & in- Animalium varietas. colæ plurimos in silvis nutriunt hircos, hœdos, & capras, eò quod hæc animalia potius silvestribus delectantur saltibus, quàm pratis. A carpendo enim capræ dicuntur, ideoque in lege locationis fundi excipi solet, ne colonus capram in fundo pascat. Prope Heydelbergam est magna copia ardearum, ibique in nemore nidificant. Est autem avis aquatilis, quippe quæ vivit ex aqua, & tamen horret pluvias aliasque tempestates, quas in sublime volans evitare conatur, juxta illud Virgilii: *atque altam supra volat ardea nubem.* Vocatur etiam ob id ardea, quod ardua suo volatu petat. Ponit nidum suum in altissimis arboribus, oditque natura Accipitrem fringillarium seu nisum, sicut vicissim accipiter exitium illius continuo quærit. Decertantes autem in sublimi aere, uterque id unum conatur, ut

alterum

PALATI NATUS Rheni
SEPTENT.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Miliaria Germanica mediocria, quorum 15 Gradum unum lat efficiunt
1 2 3 4
Hanaw comit.
Erpach comitat.
Mein fluvius
Mein flu
Simmeren Ducatus
Lotha ringiæ pars
Alsatiae pars
Ducatus Wirtenbergensis pars
Kirchberg
Gemunnen
Bachrach
Stromburg
Bingen
Mentz
Ingelheim
Creutznach
Oppenheim
Darmstatt
Frankfurt
Sachsenhusen
Wormbs
Lautereck
Kayserslutern
Hornburg
Zweibrucken
Sarbrucken
Dirmstein
Mannheim
Ladenburg
Heydelberg
Heppenheim
Weynheim
Spier
Germersheim
Landaw
Weissenburg
Neustat
Limburg
Bretten
Hailbron
Wimpfen
Mospach
Miltenburg
Michelstatt
Laudenbach
Bergzabern
Schonaw
Kaltenhusen

alterum aſcendendo ſuperet. Si accipiter altiorem obtinuerit locum, impetu quodam obruit hoſtem atque extinguit. Sed ad rem. Fuerunt ab initio Palatini Palatiorum præfecti, præſertim in Curiis Imperatorũ, quos Franci olim *Majores-domus* vel *Palatii* vocaverunt. Quãdo autem ditio Palatinatus Rheni fuerit inſtituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos ſe cõtinuerint, non licuit mihi inveſtigare, variæ enim hic hominum conjecturæ. Sunt qui ajunt primos Palatinos ſimplices fuiſſe nobiles, uſq; ad tempora Ottonis III, quando principes Electores fuerunt conſtituti: tunc enim illis major dignitas fuit conſtituta. Primus Palatinus Elector fuit *Henricus*, qui cum ceteris Electoribus anno CIↃIII Imperatorem conſtituit D. Henricum. At ubi ſuam habuerit Curiam, cui præſederit regioni, quos audientes habuerit populos ipſe & aliquot ejus ſucceſſores, à nullo inveni ſcriptum, inquit Munſterus, nec principes ipſi qui hodie præſidẽt Palatinatui id ſciunt, niſi quod quidam, ſed ſine certo teſtimonio, putant principes Palatinos olim Wormaciæ conſediſſe, & magnam in ea urbe habuiſſe juriſdictionem. Hoc conſtat, Conradum Ducem Franconiæ anno CCIↃXLII ſuam ſedem Wormaciæ habuiſſe: de principe Palatino nihil tale invenitur. Sedes hic olim *Intuergorum*, *Nemetum* etiam & *Vangionum*, ut nonnulli opinantur. *Intuergi* Germaniæ populi: hos Peucerus in Palatinatu conſtituit circa Heydelbergam, quæ regio etiam *Capellatium* & *Pallas* vocata fuit, ut ſupra ex Marcellino retuli. *Nemetes*, Ptolemæo & aliis, Germaniæ ad Rhenum populi, finitimi Metenſibus, Argentinenſibus, Wormacienſibus; *Spier* hodie urbs Epiſcopalis in Germania B. Rhenano. *Auguſta Nemetum* hęc Aethico. *Vangiones* Ptol. itidem Germaniæ populi ad Rhenum: *VVormbſer Biſthumb* B. Rhenano & Lichtenavio. Sed contra affirmat Pirchaymerus, *Vangiones* eſſe *Spirenſes*, *Nemetes* vero *VVormacienſes*. Rationem addit Irenicus, nempe quod Ptolemæus, qui in deſcriptione Rheni ſolitus ſit à Meridie in Septentrionem decurrere, primum meminit Vangionum, deinde Nemetũ. Sig. Gemblacenſis tamen, qui ante annos ſcripſit circiter quingentos, Wormatium Vangionum urbem vocat. Wormatium urbem olim vocatam *Vangionum* ſpeculam, ex antiqua ibidem inſcriptione, colligit quoque Ioannes Heroldus. *Vaingen* interpretatur Lazius. Vrbes memorantur XLVIII, quarum caput *Heidelberga* principis Palatini ſedes. Nomẽ habet vel à gẽtibus, hæ enim Germanis dicuntur *Heyden*: vel à Myrto, quem iidem vocant *Heydelbeer*, atque ob hanc cauſſam eruditiſſimus Meliſſus eam urbem appellat *Myrtilletum*. *Durlacum*, cujus meminit Abbas Vrſpergẽſis, Pyramio eſt; quod aliis *Durlach*, & rectius. Ioannes Heroldus vocat *Capellatium*. aliis tamẽ *Capellatium* eſt ipſe Palatinatus, ut modo diximus. Munſtero tractus eſt qua iter Francofordia Heydelbergam, *Bergſtras* dictus. Sunt etiam qui Ptolemaicam *Budorin* hic ſitam fuiſſe putẽt, ſed hi præter inanem conjecturam nihil adferunt. Budorim enim ſtatuit Ptolemæus latitud. grad. LI, qum Heydelberga habeat latitudinem graduum duntaxat XLIX, min. XXXV; vulgo *Heydelberg*. Sunt alii qui contendunt legendum & ſcribendum *Edelberg*, quod ſonat nobilem montem: alii vero *Eidelberg*, quod meros montes ſignificat. Sita eſt ad Nicrum ſive Neccarum fluvium, in faucibus montium celebris

Imperium majorum.

Vrbes.

Celebris fuit jam inde ab anno CIƆCCCLVI insigni Litterarum & Sapientiæ Gymnasio, quod iis temporibus constitutum est à *Ruperto* seniore Principe Palatino, qui etiam ad ejus curam Marsilium quendam Vltrajectinum Parisiis evocavit. Ex eo semper inclyta fuit Doctorum & Studiosorum frequentia. Inter Doctores celebres fuere Rodolphus Agricola, Ioannes Dalburgius, Ioannes Virdungus, Gulielmus Xilander, Thomas Erastus, Zacharius Vrsinus, atque alii plurimi. Porro universus Palatinatus in quatuor Præposituras tributus est, quas illi *Ampten* vocant, Heydelbergensem, Alzæensem, Neostadiensem, & Mosbachensem, ab urbibus Heydelberga, Alzea, Neostadio & Mosbaco nuncupatas. Sunt præterea *Bretta*, oppidum mediocre ad Salzam fluvium, patria Philippi Melanchthonis, summi liberalium Artium Magistri: *Ladeburgum*, à Castris Latinis Peucero dictum, pignori datum est Duci Ruperto seniori pro media ejus parte anno CIƆ CCC LXXI. Altera medietas obvenit Episcopo Wormaciensi. Eidem Principi vendidit Sifridus à Stralnberg anno CIƆ CCC LVII oppidum *Schriessen* & castrum Stralnberg. Et anno CIƆ CCC XLIIII oppidum *VVeinheim* per arbitros est memorato Principi adjudicatum, quod antea Episcopus Moguntinus possederat. Sunt item, *Cauba*, *Gelhusen*, *Sintzon*, *Luden* ad Tuberum flu. *Oppenheim, Cæsarea Lutra, Ingelheimum, Lovvensteinum*: in Brureinia *Bruxella*, & alia, quæ in Tabula obvia sunt, ut & arces & pagi. Flumina præcipua sunt *Rhenus* & *Neccarus*. Hic medium Palatinatum secat irrigatque, ac prope Ladeburgum Rheno immergitur, Veteribus *Nicer* dictus: Piscium & in primis mullorum, quos vulgo *Barbones* vocant, fœcundus, siquis alius amnis. Descendunt quoque per hunc fluvium continuæ lignorum rates, ex Ottonica silva, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur. Ignobiliores sunt *Tuberus, Lutherus, Iaxtus* aliique. Regio universim tum montuosa, tum campestris: montes habet insignes in quibus præstantissima vina decoquuntur. Nec desunt silvæ opimas venationes præbentes. Inter silvas ea est quæ dicitur *Ottonica* sive *Ottonis*: estque pars Hercyniæ silvæ. Latitudo ejus extenditur à Neccaro usque ad Mœnum, & longitudo à montana via vulgo *Bergstras*, usque ad Tuberum flu. Sed hæc hactenus. Multa in Palatinatu Templa, multa etiam fuere Monasteria: inter quæ *Laurissense* vulgo *Lorsch*, per Carolum Magnum, aut ut alii putant per Pipinum constructum: de cujus Bibliotheca sic Munsterus: Non est locus in Germania, ubi vetustior quam in hoc Monasterio Bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu Virgilii scriptum titulus præmonebat. Inventus est ibi quoque ultimus liber Ammiani Marcellini, qui & jam publicatus est, scriptus majusculis tantum literis. Ioannes Dalburgius Episcopus Wormaciensis, Vir Doctissimus, transtulit inde ad Bibliothecam Ladenburgensem meliores quosque codices. Ceterum sextus Circulus Imperii est quatuor Electorum, qui sunt: Comes *Palatinus Rheni*: Archiepiscopi *Ments*, *Trier*, & *Coln*. Civitates liberæ sunt *Mentz*, *Coln*, *Trier*, *Gelenhausen*. Principes & Domini: *Palatinus* cum suo Territorio: Com. *Nassau*: & *Beilstain*: D. *Reifferscheidt*, & *Rheineck*: *Teutsch Ordens Hern in Coblentz*: Abb. S. *Maximini* proximè Trier: Præpositus *Seltz*: D. *Nider Eisenburg*. Sed hæc hactenus; ad Ducatum Wirtembergensem transeo.

Flumina.

Montes. Silvæ.

Opera publica. Bibliotheca.

Regio & unde dicta. DVCATVS *VVirtembergensis*, vulgo *VVurtembergerlant*, nomen habet à Wirtemberga Arce veteri in ejus fere meditullio sita, in edito colle, haud procul ab Eslingensi urbe Imperiali: alii aliunde derivant. Cæterum *Regio VVirtembergensis* in prima fere Superioris Germaniæ parte, tractum Sueviç feliciter occupat, ad Nicri potissimum ripam sita. *Situs.* Conregionales illi ad Ortum Suevi, Vindelici & Norici: ad Occasum Comitis ad Rhenum Palatini, Principis Electoris, & Marchionis Badensis limites: inde Nigræ Silvæ juga complectitur: qua Meridies est montes Arbonç pariter ac Suevicæ Alpes, (ita vocant montes ejus regionis editiores incolç) prominent. Versus autem Septentrionem Francos habet vicinos, & non ita procul Ottonis Silvam. *Cœli qualitas. Soli fertilitas.* Aer hujus regionis saluberrimus est: æstate cõmodus, hyeme temperatus: regio ipsa fertilissima, ita ut cum optima Germaniæ parte certare queat, ac primas etiam obtinere. Frumenti, leguminum, vini, fructuum admodũ ferax. Vniversæ tamen Regionis nõ eadem ubiq; qualitas, non idem solo genius. Ea namque pars qua Neccarus oritur, queq; confinis Hercyniç, tum quæ Suevicis, inter Danubium & Nicrum sitis, Alpibus est contermina, subaspera quidem vitibus inimica, pecorum cultui satis idonea. Ager in Alpibus lapidosus, at frugum abunde ferax: item per nigræ Silvæ cacumina, rubro colore tellus arenosa, quæ frumento tamen satis abundat. Vbi vero Neccarus in campestria diffunditur, tota felix, tota beata est: undique Bacchi colles, herbida prata, fertiles agri, copiosus ubique vini, frumenti, pomorumque proventus. Argenti quoque fodinas hic Ducatus habet, haud procul à VViltbergo, ac dicitur Puelachium oppidum totum ęris fodinis superstructum. Producit & ferrum & æs. Reperiuntur etiam lapides elegantibus ac variis coloribus, ut plurimum tamen cæruleo distincti. Vt videatur etiã Natura molita esse hoc loco Gemmas producere. *Animalium varietas.* Varii generis animalium passim vis magna: ac per saltuosa Nemora ferç innumerç conspiciuntur. *Imperium majorum.* Ducatus titulũ adepta est hæc regio anno CIↃ CCCCXCV, Imp. Maximiliano conventũ VVormaciç celebrante. Hic enim *Eberhardum* Comitem VVirtembergensem ad dignitatem Ducalem evexit. *Eberhardus* Dux II amplius biennium non mansit in Ducatu, sed corrasis vasis suis aureis & argenteis primum fugit Vlmam, ac deinde ad Principem Palatinum, mortuusque est apud exteros sine liberis. Tunc creavit Imp. Maximilianus *Vlricum* Eberhardi nepotem. Hic an. CIↃIↃXIX. ditione pulsus & ejectus fuit, à Suevici fœderis sociis, cum Reutlingam oppidum Imperii fœdere ipsis junctum nuper cepisset. Patri Vlrico successit *Christophorus*: Christophoro *Ludovicus* filius. Ludovicus denique Fredericum Georgii Comitis Montis Pelicardi filium successorem habuit. Sedes hic habuerunt olim suas *Intuergi*, Tschudo, Rhenano *Vvithungi*. Item *Tectosages*. *Vrbes.* Ducatus iste veluti circularem habet situm, complectiturque Civitates & oppida plurima. Prçstantiores Civitates sunt *Tubinga* & *Stutgardia*. *Tubinga*, vulgo *Tubingen*, ad Neccarum sita, urbs admodum elegans, Cereris & Liberi donis abundans, quæ & copioso, & generoso proventu, tam incolis, quam vicinis Suevis communicat, utramque Neccari ripam, lapideo ponte conjungit. Arce, vinifero colle, Canonicorum Collegio, & rei literariæ ornamento, Academiâ, Studiisque liberalibus illustris. In ea, præter Joannem Stoflerum & alios, annis superioribus

WIRTENBERG
Ducatus.
Miliare unum Commune
Petrus Kærius Cælavit.
Septe 31 ntrio
Meri 31 dies.
Occidens.
Oriens.
PALATINATUS PARS.
ALSATIÆ INFERIORIS PARS
SUEVIÆ CON
FINIA
SUE
VIAE.
PARS.
BRISGOW
Schwartzwaldt
BAAR Com.
NELLENBURG Com.
HOHENBERG
ZOLLERN Comit.
EBERSTAIN Comit.
BADEN Comit.
HOHENLOE Comit
LIMBURG Herschaft
HELFENSTAIN Co.
Heidelberg
Spier
Germersen
Rhein Zabern
Luterburg
Seltz
Beinheim
Hugelsheim
Drusenheim
Wantznaw
Rastat
Durlach
Pforzheim
Maulbroun
Heilbron
Weinsberg
Hall
Limburg
Gaildorff
Ellwang
Awlen
Bopffingen
Nordlingen
Wallerstain
Marbach
Lauffen
Schorndorf
Gmundt
Weissenstain
Giengen
Lauging
Danubius flu.
Stutgard
Cantstat
Esling
Leonberg
Boblingen
Tubingen
Rotenburg
Nagald
Horb
Reitling
Pfulling
Urach
Blaubeyren
Ulm
Elchingen
Burgaw
Memminge
Kronburg
Rattenstain
Guitzperg
Mindelhaim
Biberach
Buchau
Riedling
Mengen
Pfullendorf
Schussenried
Waldsee
Rotweill
Dornham
Sultz
Schranberg
Hornberg
Freiburg
Ebring
Cappel
S. Ulrich
S. Peter
Offenburg
Gengenbach
Zell
Ettenheim
Schuttern
Lorr
Bleich fluvius
Rhin fluvius
Rhenus fluv.
Nussling
Tala
Dutling
Mulen
Beyern
Fridingen
Sigmering
Zwifalten
Ebing
Balingen
Hechingen
Kaltutal
Gretzing
Bebenhausen
Waltenbuch
Sindlfing
Weyl
Hirschaw
Kalb
Bulach
Wiltberg
Dornstet
Wilbad
Newnburg
Frawen Alb
Ettlingen
Gotzow
Burtach
Gronbach
Schneck
Graben
Udenheim
Lossen
Wisloch
Ketsch
Wimpffen
Neckersvlm
Newenstatt
Werdern
Sindering
Krauta
Jaxthausen
Jaxt flu.
Kochn fl.
Ornberg
Glaitt
Roth
Murhardt
Backnang
Winada
Lorch
Buech
Schnait
Gepping
Wendling
Nierting
Kirchen
Weila
Giengen
Laubheim
Ochsenhausen
Kelmintz
Westerhaim
Babenhausen
Schoneck
Baltzhausen
Angelberg
Burtenbach
Aursperg
Glettring
Kettershaus
Erbach
Rot flu.
Brentz flu.
Hochhaus
Kessingen
Dittingen
Tragenhoffen
Heydenhaim
Ellwang
Blaukochen fl.
Kocheburg
Herbertingen

rioribus cum celebritate maxima nominis medicinam docuit *Leonhardus Fuchsius* primus Medicinæ hac nostra ætate repurgator. In eadem Academia profitetur cum celebritate nominis, etiam inter Barbaras gentes, studia eloquētiæ & linguarum clarissimus ac doctissimus vir Martinus Crusius. Eam instituit Eberhardus Comes Wirtembergensis quem supra ad dignitatem Ducalem à Maximiliano evectum fuisse diximus, anno CIↃCCCCLXXVII. Mansionem Augustam Caracallæ in Germania ad Tubingam fuisse, Ioannes Heroldus, libello de Germaniæ primæ antiquitatibus ex fragmento elogii ipsius, quod ibidem incisum videtur, demonstrat. Id Petrus Appianus lib. de sacrosanctæ vetustatis inscriptionibus ita exibet.

MAX. IN
AVG. EM. GER. MAX.
DAC. MAX. ARM.
MAX. TRIE. P.
COS. ET.

Verum Heroldus hanc inscriptionem integram legit, quemadmodum eidem Imperatori Romæ posita fuit. *Imp. Caes. Divi. L. Sept. Sever. Pert. Aug. Parth. Tarab. Adiab.* F. M. *Aurel. Antonin. Aug. Sarmat. Max. Ger. Max. Dac. Max. Armen. Max. Britan. Max. Arab. Max. Aleman. Max. Parth. Max. P. E. Pont. Max. Trib. Pote* VI. *Cos. Procos. Perpet. Leg.* VIII. *Ant. Aug. P. E. Ejus. Num. Devot. Prin. Opt. Fortis.*

Stutgardia, Metropolis & sedes est Ducis haud procul à Neccaro sita. Ab hac Civitate Comitatus Stutgardícus nomen desumit: à Wandalis exstructa est, postea vero restaurata à Marchione Ioanne I Electore Brandenburgensi, & Ottone III. Anno autem CICCC XC Albertus IV Marchio Brandenburgicus, Princeps Anhaltinus, filius Ottonis IV, filiæ suæ Beatrici dotis loco dedit, quæ Henrico Leoni VVandalo nupsit. Vrbs hęc agro undiq; beatissimo cincta. Vix verbis exprimi potest, quāta vini copia per circuitum hujus oppidi in singulos annos producatur. Ornavit locum istū Ioannes Capnion vulgo Reuchlinus dictus, vir insignis, iurisperitus, trilinguis, & qui primus in Orbe Christiano sacram Hebræorum docuit linguam. Est & *Reutlinga*, ad Neccarum sita in Ducatu Wirtembergensi, anno CIↃCCXL à Friderico II. Imperatore facta Civitas: alii dicunt anno CIↃCC LXXXII. Civitas hęc famosa est ob molas papyraceas. Reliqua oppida amœna satis, ac pleraque arcibus & castris munitissimis ornata, utpote *Vracum* ad Amerum fl. *Nirtingum, Kirchena, Heilbronna, Laufsena, Pinigkheim, Asperga* arx, *Greininga, Marbachum, Canstadium, VVaiblinga, Schorendorffum, Geppinga, Fiesen Aludtacum* olim, *Heidenheimum, Vvilipergium* patria diligentissimi Cosmographi Danielis Cellarii, ad Nagoltam fluvium, *Herrenbergum, Rotenbergum, Hechingum* Iudæorum asylum, *Balingum* ac complura alia, quorum nomina ac situm hęc Tabula inspicienti dabit. Ducatus autem iste Circuli Imperialis Suevici præcipua pars est, quam quia solam inter cæteras exactius descriptam à Georgio Gardnero, & Davide Seltzlin habemus, hic Circulum Suevicum totum in suum ordinem distributū proponam. Quartus Circulus Imperii Suevicus tres Ordines complectitur, quorum I Ecclesiasticus: II Principum: III Civitates liberę. In primo sunt Episcopi, *Chur, Costentz, Auspurg.* Abbates, *Kempten, Rheichenovv, S. Gal* in Helvetia, *Salmansvveiler, Vveigarten, Vveissenovv, S. Blasii, S. Peter, Maulbron, Schaffhausen, Stain am Rhein, Kreutzlingen,* *Ordo Politicus.*

gen, Petershausen, adjacet Constantiæ & Rheno ad partē Borealē, *Einsideln, Pfeffers, Pfefficon*, opinor, *S. Ioan in Thurthal, Schussenriedt, Sockenburg, Ochsenhausen, Kuningsbron, Marchial, Elchingen, Ysne, Munchrod, Aursperg, Yrsee, Gengenbach, Schuttern, Disidisen.* Abbatissæ, *Lindavv, Rottenmunster, Bucchavv, Guttenzell, Beund, Heppach, Teutsch Ordens-Maister in Elsas, vnd Burgund.* In II ordine qui est principum, Dux *VVirtembergensis*, *Marchio Badensis.* Comites, *Helfenstein, VViesenstag, Oringen, Lauffen, Montfort, Furstenberg, Marchio Eberstain.* Comites *Tollern, Bultz, Lœbenstain, Tubingen, Kirchberg, Tengen* alias *Dongen*, B. *Gundelfingen.* Dominia *Stutgart, Tussen*, Bar. *VValdeburg*, D. *Sonneberg, Valckenstain, Kunseck, Kunseczerperg.* Bar. *Geroltzek, Ober-Helvven.* In III ordine, *Augsburg, Kauffbeurn, Vlm, Memingen, Kempten, Bibrach, Leukirch, Ysne, VVangen, Lindovv, Ravensburg, Buchorn, Vberlingen, Costentz, Pfullendorff, S. Gal, Schafhausen, Reutlingen, Estingen, Gmind, VVeil, Heilbron, VVimpfn, Hal in Schvvaben, Dinckelspuel, Bopfingen, Gengen, Alen, Nordlingen, Donavverd, Buchavv, Offenburg, Gengenbach, Zel im Hamerspach, Rotvveil.* Ad Ducatum redeo. Passim Regio hæc amœnis lacubus, atque amnibus admodum piscosis irrigatur, inter quos facile primas tenet *Brentius* amnis, qui nunquam, etiam gelidissima hyeme congelatur. Nicer amnis mediam oram percurrit, multisque fluminibus receptis, quorum præcipua sunt, *Nagolta, Entius, Remisus, Kocherus, Iagusta, Filtzius*, in Rhenum properans: Brentius vero Danubio miscetur. Hujus Ducatus montes sunt *Alpes*, qui ab albedine sic dicti creduntur: albis enim silicibus ac lapillis longè conspiciuntur, ac sæpius nova sibi vocabula inveniunt, utpote: *Schera, Albuchus, Hanecampus, Hertfeldius. Hercynia* atque *Martiana* silva regionem pluribus locis interrumpunt, ac suis nominibus discernuntur, ut *Albuchius Lucus, Stubenthal Silva, Nigra Silva* vulgo *der Schvvartzvvalt, Odenvvalt Silva*, &c. Per universum Ducatum populus armis, humanitate, constantia, religione spectatus.

Lacus. Flumina.

Montes.

Silvæ. Vulgi mores.

Regio.

ALSATIA, vulgo *Elsasz*, quam alii quasi *Edelsasz*, id est nobilem & præclaram sessionem: alii ab Illa fl. *a* in *i* mutato, quasi sessionem ad Illam fl. dictam autumant: unde & quidam regionẽ *Illesasz* & non *Alsasz*, appellatam asserunt: regio nobilissima est, cui ob insignem felicitatem nulla alia in toto illo Rheni tractu comparari potest. Ad Orientem Helvetiam à qua Rheno disterminatur: ab Occasu Lotharingiam, Vogeso monte limitem inter Lotharingiam & Germaniam constituente, respicit: qua Meridies est Helvetiæ parte & Burgundia: qua Septentrio Wirtembergensi Ducatu terminatur. Longitudo milliarium Germanicorum IX: à Rheno ad montes latitudo trium mill. Germ. nisi quod apud Haganoam sit planicies amplior, montibus scilicet magis ac magis à Rheni alveo recedentibus. Tanta autem hujus regionis fertilitas, tamque læta rerum omnium, & inprimis vini & frumenti copia in hoc tam angusto terræ tractu singulis annis provenit: ut non modo ad suppeditandam incolis (quorum ingens est numerus) alimoniam sit par: sed tantum superest, ut confinales quique, aliique Germaniæ populi, imo & remotiores eorum abundantia fruantur. Quare non immerito *Cella penuaria & Nutrix Germaniæ*, à Jacobo Wimphelingo in Epitome rerum Germanicarum dicitur. Nobilissima enim vina hujus Regionis continuo curribus, aliquando etiam navigiis vehuntur in Helvetiam, Sueviam, Bavariam, Lotharingiam, & inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sungoja magna crescit vis frumenti; imo per totam Alsatiæ planiciem usque ad Argentinam summa est ubique frumenti ubertas, unde Lotharingiæ montes inhabitantes Burgundi, & bona pars Helvetiæ cibantur. Montes habet præstãtissimorum, primæque nobilitatis vinorum feraces, & in plano non solum frumentum, sed etiam arborum fructus proveniunt. Habet quoque Alsatia in montib⁹ silvas castanearum, habet montes argenti, æris, plumbi fodinis turgentes, præsertim in valle *Leberthal*. Habet præterea in montibus & vallibus nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguissimi casei, qui in *Munsterthal* conficiuntur. Tot illa boum armentis abundat, tam læta vaccarum parens ac nutrix est. Alit & alibi equos silvestres permultos, lynces item, ursos, martes, omnis generis cervos, aliasque feras innumerabiles. *Alsatia* olim sub dominio Regum Franciæ fuit, ac pars Regni Austrasiæ. Antea vero ↄↄ fere annis sub Romanorum potestate fuisse legitur. Primum autem Ducatus fuit Alsatia & ab Hilderico Francorum Rege *Eticoni* affini eo titulo collata, anno ↄↄCLXXXIV, cum antea præfecturæ nomine ei fuisset subjecta. *Eticoni* successit filius ejus *Adelprechtus*: hic sagittæ ictu mortuus reliquit duos filios *Linfridum* & *Eberhardum*, qui præfuerunt Alsatiæ. Postea fuit familia eorum repulsa ab Alsatia per Carolum Martellum Palatinum & Curiæ Magistrum in Regno Franciæ. Tempore autem Ottonis I Comites Kyburgenses, qui de sanguine ejusdem Imperatoris erant, potiti sunt rerum in Alsatia. Sunt qui volunt eos factos Landgravios Alsatiæ, alii verò dicunt ab Ottone III Alsatiam primum in Landgraviatus duos erectam, pervenitque tandem Landgraviatus superior, qui continet oppidũ Einsheim & circumjacentia quæque loca, ad Comites Habspurgenses.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Alter

ALSATIA inferior

Scala miliarium communium

1. 2. 3.

Petrus Kærius Cælavit

Occidens.

Oriens.

Meridies.

Septentrio.

Alter à Comitibus Ottingensibus ad quos Henrico Landgravio inferioris Alsatiæ improli defuncto devolutus erat, Episcopo Argentinensi divenditus, etiamnum ei subest. Hæc autem tam parva Regio adeo humanis usibus est dedicata, ut in ea reperiantur XLVI civitates & oppidula, omnia muris cincta, L arces in mōtibus & plano sitæ: villarum vero & vicorum non est numerus. Cæterum Alsatia duplex est, inferior quæ hac præsenti, & superior, quæ proxima tabula depingitur: utramque *Triboci* possederunt. *Inferioris Alsatiæ* urbs primaria, *Argentina* recentioribus: *Argentoratum* Marcellino & Sexto Aurelio: *Argentoratum* Ptolemæo *Legionem* VIII *Sebasten* hic collocanti, *Strasburgum* etiam nominat Regino, qui ante annos IↃ & amplius scripsit. Rob. Constantinus hanc eandem esse putat cum ea quam Aurel. Victor, & Diaconus ex Marcellino, *Argentariam* appellant, & XXX Alemannorum CIↃ à Gratiano Imperat. ibidem cæsa tradit. Vulgo *Strasburg*, à platearum numero & capacitate, dicitur. Vrbs sita in agro fertilissimo, habetque miram copiam vini & frumenti. Scribit etiam Munsterus inveniri in hac urbe aliquot centenos hortulanos, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex rapis, cepis, raphanis, napis, brassicis, vulgo caulibus, papavere, aliisque id genus, quæ hic felicissimè proveniunt. Vrbem hanc Rheni brachium & tria alia flumina intrant, & aquis per plateas canalibus distributis similitudinem Venetiarum in urbe exhibent. Hodie Republica, Schola, ac celebri Ecclesia inclyta. Occidentem versus *Tabernæ* Antonino celebratæ sunt: Simlerus *Zabern* vocat: *Zabrena* Frodoardus nominat; tres *Tabernæ* Ammiani Ortelio videntur. De his Ausonius: *Riguasque perenni fonte Tabernas.*

Vrbes & Oppida.

Fuerunt autem *Tabernæ* munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incursiones, ubi hodie Episcopi Argentoratensis est domicilium & Curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutum, Ammianus scribit Julianum Cæsarem restituisse. Abundat locus iste vino, frumento, omnibusq; rebus usui humano necessariis. Haud procul Tabernis oppidum quoddam est & juxta illud Monasterium, *Maursmunster*: est & aliud Monasterium parum distans à Brocomago, *Stephani Campus*, *Steffans felde* & corruptè *Stechfeldt*, dictum. Hinc Septentrionem versus *Hagenoa* conspicitur, urbs à Friderico Barbarossa anno CIↃ C LXIV muro clausa, ante vicus burgum adjunctum habens, in quo principes terræ commorabantur venationibus vacantes. Solum habet circum mœnia arenosum, sed sterilitatem illam compensat ager fertilis paullo longius à civitate dissitus. Vlterius descendenti *VVeissenburgum* sese offert, vulgo *VVeissenburg*, quasi album castrum, insigne & clarum oppidum, ad Vogesi montis radices; situ amœnum, collibus undique humilibus clausum, nemoribus & variis arborum generibus ad Occidentem felix: tellus cœli benignitate frugifera: oppidum ab omni parte, natura atque humana firmatum industria. Lutra amni, cujus fontes in ipsis montibus paullo altius VII mill. pass. ab oppido surgunt, penetratis jam montibus per medium interluitur: qui ubi sub oppidi mœnibus elabitur, stricto alveo duobus millibus pass. præcipiti cursu in Rhenum uno ostio se exonerat. Loci tanta est vetustas, ut etiam apud nullos rerum scriptores ejus origo reperiatur. Est & *Hasla* oppidum ad Brusschum fluvium: id Francorum Rex Dagobertus (cujus filiæ Rathilpæ cæcæ & surdæ Florentius Scotus suis precibus

bus sanitatem obtinuerat) Florentio dono dedit, cum agris circumjacentibus, quo loci Florentius Monasterium exstruxit. *Flumina.* Flumina hanc regionem irrigant beantque plurimum præter Rhenum & alios multos amnes: *Kintzgus*, qui secum magnam adfert vim trabium ædificiis aptarum: *Illa*, *Brusschus*, *Sorn*, *Mater*, *Lauter*. Præcipuus vero Alsatiæ fluvius est *Illa*, qui totam fere percurrit Alsatiam, primam scaturiginem habens in Sungovia supra oppidum Altkirch, fluensque juxta oppida Mulnhausen, Einsheim, Colmar, Selestadium & Benfelden, sine ambagibus rectà petit Argentinam, ubi Rhenum ingreditur, receptis tamen antea omnibus rivulis ex Vogeso monte emissis; salmonum aliorumque piscium, ut Rhenus admodum fœcundus. Regio partim montosa, partim plana est; *Silvæ.* silvisque ac nemoribus passim decoratur, inter quæ castaneis, amygdalis nucibusque habet referta. *Vulgi mores.* Vulgus regionem incolens & terram colens, miserum est. Nam per singulos annos abligurit bona sua, nec quicquam in futurum servat, unde fit ut tempore belli, aut quando frigore aut pruina terræ nascentia devastantur aut pereunt, magna premantur penuria. Juvantur tamen pauperes ex publicis granariis. Non habet regio hæc indigenas multos, sed major pars sunt advenæ, puta Suevi, Bavari, Burgundi, Sabaudi & Lotharingi, qui ubi semel regionem ingressi fuerint, non facile hinc emigrant. Suevi potissimum ibi commorantur. Porro quintus circulus Imperii, est Rheni. *Ordo politicus.* Constat tribus Ordinibus, qui sunt I Ecclesiasticus: II Principum: III civitatum liberarum. In I sunt Episcopi, *VVorms*, *Spier*, *Straesburg*, *Basel*, *Besançon*, in Comitatu Burgundiæ; *VVallis* Provincia, in qua *Sitten* Metropolis, *Geneva*, *Losanna*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*. Abbates, *Hiersfeld*, *Morbach*, *S. Gregoris Munster*. In II sunt Principes, Comites & Domini seculares, Duces *Lotharingiæ*, *Sabaudiæ* (*Savoje*,) Dux & Comes *Spanheim*, Marchio *Baden*, Dux *Zvveibruck*, Comes *Veldentz*, Landgr. *Hessen*, Princeps *de Calim*, Comes *Nassavv* in Sarbruck, Comites *Rheni*, Do. *Rapoltzkirchen*, juxta Rapoltzstein, Comites *Bitsch*, *Salm*, *Hanavv* & *Lichtenberg*, *Leiningen*, *Falckenstain*, Do. *Morspurg* & *Befort*, *Rapoltzstain*, *Hohen Rechperg*, *Blankenberg*, *Blammont* in Lotharingia; Comites *VVeisbaden*, & *Itzstain*, *Kunigstain*, Do. *van Eppenstain*: Comites *Isenburg* in Alsatia superiore, *Solms*, *Nassavv* in Weilburg, *Senivigen*, *Havare*, D. *Muntzenburg*; Comites *VVestenburg*, *VVitgenstain*, *VValdeck*, *Plesse*. III liberarum civitatum, quæ sunt, *Mulnhausen* in Sundtgovv superioris Alsatiæ, *Basel*, *Colmar*, *Kaisersperg*, *Turckhaim*, *S. Gregoris Munster*, *Ober Ebenhaim*, *Straesburg*, *Rosenhaim*, *Schletstat*, *Hagenavv*, *VVeissenburg*, *Landauv*, *Spier*, *VVorms*, *Francfort*, *Fridberg* in Wederavv, *VVetzlar*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*, *Kaufmans Sarbruck*, *Besano*, *Castrum Fridberg*, *Gleichausen Castrum*.

Regio. HAc Tabula *Alſatia ſuperior* cum *Sungovia* & *Briſgoja* delineatur. *Alſatia ſuperior* vulgo *Ober-Elſaſz* primo loco occurrit, metropolis ejus

Oppida. *Einsheimum*. Sedes ſupremi Senatus, quo, ab inferioribus Sungojæ, Briſgojæ, & quatuor oppidorum ad Rhenum ſupra Baſileam, Archiducibus Auſtriæ parentium, tribunalibus, appellatur. In ditionem Alberti Comitis Habſpurgenſis Regis Rudolphi patrem, anno ciↃccc pervenit. *Rubeacum*, vel *Rufacum*, vulgo *Ruffach*, antiquiſſimum Alſatiæ oppidum eſt, à Romanis conditum. Nomen ei inditum ferũt à fluviolo, ab aqua ex alvei colore rubra apparẽte *Rotbach* olim dicto, (nunc *Ombach* incolis) qui in valle non procul à *Sultzmath* ortus, ac rubro alveo per agros & vineas lapſus, ad multos uſus in urbem excipitur. Oppidum hoc magnificis primum ædificiis ac duplici ſuburbio exſtructum, Romanæ nobilitatis diu fuit hoſpitium, ob ſoli fertilitatem omniumque rerum humanis uſibus neceſſariarum copiam: qui optimis legibus inprimis contra fures ornarunt, quas tam ſevere executioni mandarunt, ut inde ad noſtram uſque ætatem, per Germaniam tritum ſit proverbium: *Der alt galghen zu Rufach, hat gut eichen holtz:* i. Rubeaquenſe vetus patibulum ex firmo ligno quercino factum eſt. *Colmaria* ex veteris *Argentuariæ* ruinis exſtructa, civitas Imperialis & elegans, optimo loco ſita, planicie fertili, à montibus itinere unius horæ diſtans, in Alſatiæ meditullio eſt, alluiturque multis adcurrentium amnium rivulis, præſertim his, *Loucho*, *Duro*, *Fechto*, *Illa*, aliiſque minus celebribus, quorum quidam per prædia Colmarienſium fluunt, fœcundioremque reddunt terræ fundum. *Seleſtadium* cinctum eſt muro ſicut & *Colmaria* anno Chriſti ciↃccxvi, aut circa illud tempus, ſub Friderico II. Antea vero, nempe circa annum ciↃxliv ſub Henrico IV *Hildegardis* Duciſſa Sueviæ conſtruxit in iſto loco templum juxta figuram & formam templi Hieroſolymitani, quod paullo poſt filius ejus Otto Epiſcopus Argentinenſis dedicavit D. Virgini Fidei, tradiditque monachis inhabitandum. Qui brevi adeo opibus pollere cœperunt, ut Monaſterium creſceret in Præpoſituram, unde præficiendorum Magiſtratuum jus aliquandiu fuit apud Præpoſitum D. Fidei. Videndus Beatus Rhenanus, cujus natale ſolum fuit Seleſtadium. Firmiſſimo loco ſitum eſt *Seleſtadium*, habens ab uno latere, nempe verſus Rhenum paludes impermeabiles: ab oppoſito vero latere, ad Occidentem ſcilicet uſque ad Lotharingiæ montes, habet ſolum feraciſſimum. Vinum & caſtaneæ in montibus colliguntur, maxima vero frumenti vis planicie metitur. *Gebvveiler* oppidum in montium faucibus ſitum, anno ciↃcxxiv initium habuiſſe putatur. Abundat vitibus & paret Abbati Murbacenſi, qui eo loci plurimum degit. Eſt & aliud oppidũ *VVatvveil* nomine extra fauces juxta montes ſitum, quod dictum Abbatem agnoſcit Dominum. In *Alſatia ſuperiore* Comitatus hi recenſentur à Mercatore: *Horburgenſis*, ditio peramœna Comitis Wirtembergenſis, cui ſubeſt *Reychenvvyer* oppidum, ubi præſtantiſſima colliguntur vina: *Comitatus de Egisheim*, hujus tamen Comitis ſucceſſio jam diu interrupta eſt: & de *Sultz*. Dominia, *Bolvveiler, Landſperg, Hohen, Hatſtat, Hohenack, Rapoltſtain,* cui parent *Rapoltzvvyl, Gemer, Cellenberg* oppidum & caſtrum. Et civitates Imperiales circuli quinti: *Munſter in valle Gregoriana* (*Gregoris Munſter,*) *Durckheim, Colmaria, Mulhauſen* vino generoſo nobile, & *Keiſerſperg*.

SVNGO-

ALSATIA superior cũ Suntgoia & Brisgoia.
Occidens.
Oriens.
Meri dies.
Septen trio
Milliaria communia Alsatiæ
Basel
Colmar
Brisach
Freiburg
Strasburg
Rhenus fluv.
Die Hart
Auf der fürst
Schwartz Waldt
Basilien sis Episco patus pars.
Petrus Kerius Cel.

Sungovia. Situs.

SVNGOVIA vel *Sunggoja* vulgo *Sungovv*, ad Septentrionem adhærens Alsatiæ: ab Ortu Rhenum, ab Occasu Galliæ extremitatem attingit: ad Meridiem Helvetiæ contermina est. Habet multis in locis vineas, & ubique frumenti copiam, quod circumquaque in omnes vicinas vehitur regiones, scilicet in Helvetiam, Nigram Silvam, Lotharingiam: atque interdum in remotiores regiones. Complectitur *Sungoja Comitatum Pfirtensem*, cujus ultimus Comes *Vlricus* mortuus est Basileæ anno Christi CIↃXXIV, relictis duabus filiabus, quarum alteram Joannam nomine, duxit in uxorem Albertus Austriæ Dux, deditque Vrsulæ Joannæ uxoris sorori, in hæreditatis portionem, octo Marcarum Argenti millia. Dominia, *Befort*, *Morspurg*. Ad Comitatum pertinent hæc loca *Altkirch*, *Dattenriet*, *Befort*, *Rosenfels*, *Masmunster*, *Thann*, *Senheim*: quæ hodie ab Austriæ principibus, in præfecturas distributa sunt. In *Befort* est collegiata Ecclesia, quam Comites Pfirtenses cum *Veldpacho* Monasterio virginum (ubi tredecim Comites, & totidem Comitissæ conditæ sunt) fundarunt. In *Maszmunster* insigne est Monasterium virginum Vestalium, atque aliquot Canonicorum: putant fundatum à Masone Alemannorum Duce, à quo vallis illa est appellata *Vallis Masonis*, quæ alioquin *VVast* appellatur. *Thannum* elegans est oppidum, adcensetur que Comitatui Pfirtensi. Imminet oppido arx montana, *Engelburg* appellata, ei adjacet mons *Rang* dictus, in quo nobilissimum crescit vinum *Rangvvein* appellatum, Basiliensibus notissimum. Prolabitur ibi ex montium faucibus fluvius Thurus, Sungoviam ab Alsatia distermi-nans. *Morsmunster* Monasterium in Comitatu Pfirtensi fundarunt Comites Pfirtenses. *Fanum Amarini* & arx Friberga, uno milliari à Thanno distans, Abbati Murbacensi paret: non procul inde Mosella fluvius oritur.

Soli fertilitas.

Oppida.

Mulnhausen est quoque in Sungovia, civitas Imperialis, cujus Advocatus sive defensor (sicut & oppidorum Colmariæ & Keiserspergii) Episcopus Argentinensis anno CIↃCCLXI fuit, sed paulo post Rudolphus Comes Habspurgensis, cum Colmariam civibus quibusdam consentientibus occupasset, & oppidum Mulnhausen obtinuit, arcemque quæ in eo erat (omnibus qui inerant captis) auxilio civium diruit. Electo autem Rudolpho in Romanorum regem, redierunt eadem oppida ad Imperium. Oppidanorum studium consistit potissimum in vini & frumenti cultura: estque vinum hujus loci satis celebre. *Otmarsen* oppidum Monasterium habet virginum, quod tempore Henrici IV construi curavit Comes Habspurgensis nomine Rudolphus. Hujus frater *VVernherus* Argentinensis Episcopus, qui Constantinopoli in quadam insula vitã cum morte commutavit. Adhæret Sungojæ ad Occasum *Comitatus Montis Beligardi*. Habet egregium oppidum *Montisbeligardium*, arcem Regiam ostentans. Habet & hic Comitatus alia multa oppida & castra: ut sunt *Grans* oppidũ & castrum. *Klarvvang*, oppidum & castrum, *Passevvangum* oppidum cum arce, quæ omnia Ducum sunt Wirtembergensium: utunturque incolæ lingua Burgundica. Comitatui Montis Beligardi propinquum est oppidum *Bruntraut*, ubi Episcopus Basiliensis in arce Regia habitat. Atque hæc de Sungovia sufficiant.

Regio & unde dicta. Situs. RESTAT in hac Tabula *Brisgoja* paucis explicāda. *Brisgovia*, sive *Brisgoja* vulgo *Brisgovv*, quod sonat lingua Germanica pagum laudabilem. Et sanè Regio ista ob suam eximiam feracitatem, hoc nomine digna est, quum non inferior sit fertilitate ipsa Alsatia, quam modo perscripsimus. *Soli fertilitas.* Si tamen veteres revolvamus Scriptores, facile inveniemus hanc regionem hoc nomen adeptam, à Metropoli Brisaco, de qua mox dicemus. Patet Brisgoja in longitudinem milliaria x. & in latitudinem II. Initium enim trahit à Mortnavv, & excurrit secundum adscensum Rheni ferè Basileam usque. Regio uberis agri, qui faciendæ sementi, & vinetis vini laudatissimi sustollendis commodissimus. Estque hic frumenti & vini, omniumque rerum, quæ sunt ad hominum vitam degendam necessariæ, magna fertilitas & copia. Jus hujus regionis Archiduces Austriæ & Badensium Marchiones inter se partiti sunt. Metropolis olim Brisgojæ *Brisacum*, unde regioni nomen, meminit Antoninus in Itinerario *Montis Brisaci*, quum alioqui nullas Transrhenanas commemoret urbes, sed tantum provinciales circa Rhenum sitas: unde quidam arguunt alveum Rheni hic mutatum, qui ab altera quondam parte præterlapsus fuerit oppidum, quum illud adhuc in Gallica ripa staret. Luitprandus Ticinensis qui sub Ottone I. vixit, Montem *Brisacum* Alsatiæ tribuit, & insulam Rheni fuisse docet. Sitū hoc oppidum in monte rotundo instar Castri, habetq; hodie Rhenum ad Occidentem. Est satis elegans, munitū & frequens, sed temporū successu superavit ipsum Friburgum magnificentia & divitiis. oppidū recens natum & quod ob mineras metallicas subito crevit & ad summum adscendit gradum. In Brisaco est arx quædam vetusta, sed quæ diu in ruinis jacuit, resuscitataque sunt tandem ejus ædificia. Habet turrim robustam & valde munitam, quam Bertholdus Ziringensis III exstruxit: id quod sequentes probant versus in lapidibus ejus sculpti:

Hanc Dux Bertholdus portam struxisse notatur,
A quo per fraudem Burgundia gens populatur.

Habet hæc Civitas duntaxat unum fontem cui superædificata turris magna, in qua pedibus agitatur rota grandis, quę extrahit aquā ex multa profunditate terrę, civesque solvunt censum annuum pro hausta aqua. Nam undique magnus est descensus ad Rhenum & ad subjectam planiciem, ubi aqua in superficie terræ facile quidem haberi, sed difficulter in sublimem mōtem perferri potest. Medio milliari infra Friburgum situm est in monte excelso castrum quoddam dirutum, nomine *Zeringhen*, à quo Duces *Zeringhenses* olim titulum suum habuerunt. *Friburgum* præclarum Brisgojæ oppidum, imo & metropolis hodie, à Duce Bertholdo IV filio Conradi I *Von Zeringen* sub Henrico V Imperatore exstructa, cum antea pagus esset. Vrbs situ amœnissimo inter montes excellens. Multis variis & magnificis ædibus, Templis, Monasteriis ornata. Academia ibi erecta est anno CIↃ CCCCLIX, ubi etiam circa illud tempus docuit Vdalricus Zasius celebris Iurisconsultus. Habuit olim ditissimam argenti venam, unius milliaris intervallo ab urbe dissitam. Sunt vero in Brisgoja *Zering* olim Ducatus, *Friburg* Comitatus, *Hochberg* Marchionatus, & Dominia *Badenvveiler*, *Staufen*, *Burcken*.

Regio & unde dicta.

SAXONIA à Saxonibus populis nomen accepit. Horum, ut aliarum gentium, originem & etymon non solum Monachi eruditæ antiquitatis ignari, verum etiam recentiores limatuli judicii homines commentitiis fabellis involverunt. Alii à Saxone Negnonis F. & Vandali fratre, alii à saxea natura, alii à Macedonici exercitus reliquiis, alii à cultellis, unde rythmus est apud Engelhusium:

Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Vnde sibi Saxo nomen traxisse putatur.

Cranzius autẽ à Cattis Germaniæ, & eruditus ille Capnio à Phrygibus deducit. Ex his quisque quod placeat, sequatur. Hujusmodi enim opinionum commenta convellere non est animus. Amplectar tamen illam Germanorum eruditissimorum, qui Saxones à Sacis præstantissimo Asiæ populo ortos, & sic dictos quasi *Sacasones*, i. *Sacarum* filii, & è Scythia, sive Sarmatia Asiatica, cum Getis, Suevis, Dacis, & aliis paullatim se in Europam effudisse arbitrantur. Nec ratione caret hæc eorum opinio, quæ Saxones ex Asia deducit, in qua ortum & multiplicatum genus humanum. Nam præterquam quod Strabo scribit, *Sacas* illos, ut antea Cimmerios, longinquas invasiones fecisse, & Armeniæ partem de suo nomine *Sacacenam* dixisse: etiam Sassones, Suevos, Massagetas, Dahos, in illa Scythiæ parte collocat Ptol. & observat Cisnerus, has gentes eandem prope in Europa conservasse vicinitatem, quæ ipsis olim inter se in Asia fuerat. Porro Saxonia etsi totius Germaniæ amplissima regio, hodie tamen non tam latè patet, atque olim. Antiqua enim Saxonia inter Albim & Rhenum fluvios, Mare Germanicum & Eydoram amnem usque ad Hassiam & Thuringiæ confinia extendebatur, eratque ejus centrum *Brunsvvicum*: itaque Westphalia, Marchia vetus, Misnia, Lusatia, Mansfeldia, aliæque regiones complures Saxoniæ nomine vocabantur. Hodie non ita naturalibus limitibus, uti sunt flumina & montes, sed secundum Principum Dominia aut Imperia terminatur. Aër regionis durus, purus, ac saluberrimus, nisi qua paludibus nimium humectatur. Estque Saxonia rerum omnium, præterquam vini, ferax. Abundat hordeo & tritico, ex quibus non solum panem candidissimum conficiunt, sed etiam cerevisiam. Metalla generat varii generis, præsertim in monte Meliboco qui à Cattis ad Saxones protenditur. Eruitur etiam ex eodem monte lapis niger, fissilis, qui picis ærisque plurimum continet, in quo etiam apertè fulget auri & cupri color. Hunc ingenti copia erutum exurunt, destillante interea metallo ignis vi liquefacto. In hoc lapide manifesta apparent lineamenta diversorum animalium, eorum inprimis quæ vicinus alit lacus, anguillarum, carpionum, ranarum: interdum etiam gallorum gallinaceorum, & quod fidem pæne exsuperat, Pontificis barbati triplici corona ornati. Habet & Goslaria præter æris, auri, argentique fodinas, ditissimos salis fontes, quibus & Halla & Luneburgum abundant. Quin & marmoris copiam alibi montana exhibent. Apud Goslariam Otto I. argenti dicitur invenisse fodinas, quarum magni fuerunt reditus. Abutentibus autem iis civibus offensus Deus permisit puteum corruere, quo amplius mille homines oppressi. Ex quo tempore neque argentum neque aurum repertum eo loco, sed plumbum nigrum.

Situs. *Cœli qualitas. Soli fertilitas.*

Fit autem

SAXONIA Inferior et MEKLENBORG
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
MARE BALTHICUM
HOLSATIÆ PARS
MEKLENBURG
POMERANIÆ PARS
LAUENBURG DUC.
LUNEBURG DUCATUS PARS
MARCA BRANDENBURGENSIS
Prignitz Pars
Rapin
Alte Marck
Mittel Marck
berg Com.
Lubek
Rostock
Warnemund
Wismar
Doberan
Gustrow
Bart
Stralsundt
Gripswald
Wolgast
Anclaw
Demmyn
Malchin
Waren
N. Brandenburg
Stargard
Schwerin
Lauwenburg
Lunenburg
Ultzen
Dam
Perleberg
Wittenberg
Kiritz
Havelberg
Tangermunde
Osterburg
Stendal
Gardeleben
Spandaw
Bernaw
Templin
Zedenick
Botzow
Kremmen
Gransee
Zechlin
Fridland
Feldberg
Wolleck
Strelitz
Cell
Hamburg
Bardwyck
Bergerwolde
Ratzeburg
Gadebusch
Krakaw
Lubitz
Plawen
Parchen
Demitz
Danne
Gartaw
Lenzen
Bisenthal
Milliaria Germanica
1 2 3 4 5 6
44 45 46 47 48
53 54

Fit autem primo atramentum sutorium, quod vulgo *Vitriolum* vocant, deinde ex eo excoquitur aliquid plumbi & argenti. Perhibent autem metallum Goslariæ sic natum. Quidam homo nobilis equum cui nomẽ erat Ramelus in monte ramo arboris adligavit. Is ungulis, quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatiens ac verrens, reconditam plumbi nigri venam integumentis nudavit, non aliter ac Pegasus alatus, ut Poëtæ fingunt, ungula saxum feriens, fontem aperuit. Vt autem fons iste ex eo nominatur Hippocrene, ita montem hunc Saxones Ramelum vocarunt, qui hodie maximè floret, atque admirabilem plumbi copiam suppeditat. Reperitur & plũbaginis quæ Græcis μολύβδαινα, vulgo *Lootaerde*, & Pyritarum, *Viersteenen*, tanta copia, ex quibus plumbum nigrum excoquitur, ut mons quidam totus pene ex his constare videatur. Ejus urbs primaria *Halla*, etymologia Græca, sive ut Goropius non Græca sed Cimbrica derivatione à Salis proventu nominata: quemadmodum & Halla Suevica, aliæque urbes cognomines. Et in Armenia Halis fluvius, Græca voce salsus, ut Straboni placet. Ita Halla ad Salam non ignobile Saxoniæ flumen, à Salis proventu nomẽ habere putamus. Cujusquidam salis fontes, admodum fructuosi & salutares primum inventi sunt ante Christi natalem à VVendis, quos Hermunduros vocamus, quorum ubertas ubi vicinis gentibus innotuisset, haud secus, quam aureis fodinis, magnis conatibus, iis insidiati fuerunt. Nunc Halla administratoris Magdeburgici Marchionis Brandeburgensis sedes. Ad Inferiorem Saxoniam referuntur *Ducatus Lauvvenburgensis*, *Lunenburgensis*, *Brunsvvicensis*, ac præterea etiam *Ducatus Meckelenburgicus*. In Ducatu Luneburgensi est Luneburgum, civitas celeberrima, sic dicta, vel ab Idolo Lunæ, quod monti Calcis nomine insignito quondam impositum fuit: vel à fluviolo præterlabente, nunc *Elmena*, *die Almenovv* quasi *Elven Ort* ab undecim rivulis in eum fluentibus dicto, olim *Luno* vel *Lunovv* vocato ab Iside, ut fabulantur, illa iter faciente ad Ganbrivium agnatum. Vrbs est munitissima, cincta fossis & vallis, forma ejus fere quadrata. Salis fonte ditissimo beata. Hæc enim præcipua civium negotiatio est, quam terra marique in longinquas exportant regiones. Majorem tamen ejus partem Hamburgenses mercatores coëmunt ac magnum quæstum inde faciunt. Templa Augustanæ confessioni addicta sex habet: quibus additum Nosocomium. Tota communio distributa est Romano more in cives, cum patritios, tum plebeios, & inquilinos. Viget in ea ac floret optima politiæ ratio, Studia litterarum, Iustitia, Pax & concordia inter Clerum & Gubernatores Reipublicæ, quorum summa potestas est penes patritios. Reliqua oppida, ne sim prolixior, prætereo: quoniam etiam aliquid de *Ducatu Mecklenburgensi*, quem Tabulæ titulus repræsentat, dicendum est.

Vrbes.

Ducatus Megapolensis. *Situs.*

Ducatus Megapolensis, vulgo *Meckelburg*, olim pars fuit Provinciæ atque Dominii Regum Vandaliæ mari adjacens Baltico; nunc est ex præcipuis Germaniæ Ducatibus, & Imperii membrum. Conjacent illi, qua Oriens Pomerania: qua Occidens *fl. de Elve* vulgo dictus: ad Meridiem habet Marcam antiquam: ad Septentrionem Mare Balticum. Regio fertilissima est, frumento, pomis, ligno, piscibus abundans. Varii generis videre est ibi animalia, magnamque jumentorum, pecudum & ferarum copiam. Cæterum *Aritbertus* Regio stemmate prognatus & in aula Caroli Magni aliquandiu versatus, impetravit Imperatricis

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum. ratricis ſororem in uxorē, ex qua ſuſtulit *Billungum*, hominem clementem & potentem, cui paruerunt Sarmatæ & Wandali à Viſtula uſque ad Viſurgim, & ab Odera uſque ad Holſatiam. Hic Regiam ſuam habuit in Meckelburgo. Duo vero filii ejus Mizilaus & Miſtevus à Patris pietate degenerantes, cœperunt Chriſtianos perſequi. Sed de his atque aliis Principibus Megapolenſibus legatur Munſterus. Primi hujus regionis habitatores apud authores appellantur *Heruli Obotritæ*, & generali vocabulo *VVandali*. Eſt Regio bene *Urbes.* culta civitatibus, oppidis, arcibus & villis. In hoc Ducatu *Suerinum* urbs vetus condita ante Lubecam, Roſtochium, Sundium, Wiſmariam. Figura ejus eſt quadrata, conſtatque adeo quatuor ferè urbibus, quarum ſingulæ proprias appellationes ſortitæ ſunt: Prima eſt Suerinum, ſecunda Neapolis, tertia à Carecto, quarta à palude nomen habet. Vicus *Fichtela* qui ad lacum Suerinenſem jacet, tantum 5000 paſſ. diſtat à Mari Balthico: quæ vicinitas effecit, ut de foſſa ex lacu in Mare Balthicum ducenda aliquando actitatum ſit irrito labore, ut in Iſthmo Peloponneſiaco accidit. *Roſtochium* vulgo *Roſtock*, olim *Lacinium*, & corruptè *Rhodopolis* & *Laciburgium*, urbs maritima & Megapolitana: primum arx fuit, poſtea à Godſcalco Vdonis filio in civitatem verſa: deinde à Primiſlao II Nicolotti filio aucta. Academia nunc liberalium artium floret, quam impetrarunt Principes Meckelburgenſes Ioannes & Albertus, una cum civibus Meckelburgenſibus, anno CIↃ CCCCXV. Aer hic ſalubris. Rerum ad victum ſpectantium exiguo pretio magna copia. *VViſmaria*, cujus originem nonnulli à Wiſmaro Rege Vandalorum, tempore Conſtantini Magni florente repetunt: alii Coloniam Gothorum ex Visbuia Gothlandiæ metropoli eò deductam affirmant. Sed paullo ante annum CIↃ CCXL ex ruinis vetuſtæ & amplæ vrbis *Mecklenburg*, quæ toti ditioni nomen dedit, à Gunzelino Comite Suerinenſi ſub Ioanne Theologo D. Megapolitano conditam ſeu amplificatam fuiſſe, Crantzii monimenta & Reip. privilegia omnia poſt annum MCCL data oſtendunt. Brevi autem incrementa miranda ex commerciis aliarum gentium Civitas ſumpſit; Portum maris commodiſſimum in toto hoc littore Balthico habens, oneratas naves quãtumvis capaces recipientem, & ſine ullis anchoris tutas præſtantem: unde nomen urbi, non tam à ſapienti Præſide, quam certitudine marini Portus inditum veriſimile eſt. Minoribus oppidis copiam rerum ad vitam tuendam neceſſariarum ſæpiſſimè communicantibus, ac inde recipientibus velut corona undequaque cincta eſt. Porro Nonus Imperii Circulus, *Nider Saxen* dictus, *Ordo Politicus.* tribus Ordinibus conſtat, quorum I Eccleſiaſticus, II Principes & Domini Seculares, III Civitates liberæ. In I ſunt Archiepiſcopi, *Bremenſis* & *Magdeburgenſis*: Epiſcopi *Hildesheimenſis, Lubecenſis, Suerinenſis, Ratzenburgenſis* & *Schleſvicenſis*. II continet Principes & Dominos Seculares: ſuntque Rex Daniæ propter ditiones ad Imperium pertinentes: Duces *Lavvenburgenſis*, *Brunſvicenſis, Luneburgenſis, Mecklenburgicus, Holſtein*: Comites *Roſſain*, & *Delmenhorſt*. In III ſunt Civitates liberæ *Lubeca, Hamburgum, Mulhauſen* in Duringen, & *Northauſen, Goſlaria*, & *Gottinga*.

Regio & unde dicta. DVCATVS *Brunſvicenſis* ab urbe primaria Brunſvico nomen ſibi ſumpſit. Vrbs autem ipſa à Brunone Ludolphi Ducis Saxoniæ filio nomen appellationemque ſortita eſt. Is enim quem inchoaverat vico nomen reliquit, qui ab illo dictus eſt *Brunonis* vicus ſeu potius ſinus, qui lingua Saxonica vocatur *VVyc*, nunc *Brunſvicum* ſive *Brunſvveich* dicitur. *Situs.* Eſt autem *Brunſvicenſis* ditio ampliſſima à Magdeburgenſis & Halberſtadienſis Diœceſis finibus, & ab Hercynia ſilva, ad Albim uſque pertingens. *Imperium majorum.* Circa annum autem Chriſti CIↃ CCXXX Imperator Fridericus Dominium Brunſvicenſe provexit in Ducatum, & *Ottonem* Brunſvici Dominum & Luneburgi Ducem creavit, Henrici Leonis ſucceſſorem, qui generale Saxoniæ habuit Dominium. Fridericus II *Ottonem* Leonis Nepotem fecit Ducem Brunſvicenſem & Luneburgẽſem, attributis ei armis, quæ avus ejus extulerat Angliâ, duobus fulvis Leonibus pro ditione Brunſvicenſi & alium cærulei coloris Leonem, adjectis in clypeo maculis de terra Luneburgenſi, quæ erant olim Hermanno Duci & poſteris ejus, cum titulo Ducatus Saxoniæ. De reliquis Ducibus videndus Munſterus lib. III Coſmographiæ. *Brunſvicum* hodie non tantum hujus Ducatus, ſed & totius Saxoniæ Metropolis, quondam à Conditore *Brunopolis*. *Vrbes.* Ptol. *Tubiſurgium* ex Franciſci Irenici ſententia: urbs ambitu magna, forma quadrata, ædium pulcherrimarum frequentia nitidiſſimè culta: civibus plena, mœnibus ac foſſato duplici profundiſſimo, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis ſtagnante, munita: vallo etiam inter foſſata craſſiſſimo ducto per circuitum, variis arborum conſito generibus valida: quinque foris, quinque prætoriis, & totidem Magiſtratibus excellens. Condita eſt à duobus Fratribus Brunone ac Theodoro, aliis Theomaro dicto, Ludolphi Ducis Saxoniæ filiis, anno IↃCCCLXI, ut eorum Hiſtoricus Hermannus teſtatur. Hanc urbem Onacra amnis perlabitur, qui in Hartonica Silva ortus, duas in partes civitatem ſcindit, omnem immunditiem ſecum trahens, ac variis undique pontibus coopertus, Viſurgi tandem conjungitur. Non habet civitas aquam potabilem, ſed fere bibunt cereviſiam: vini uſus carior, ac rarior. Vrbs hæc parvis orta initiis multas per tempora acceſſiones habuit, ut per vices amplificata, nunc in eas excreverit vires atque opes, ut facile Principibus ſuis titulum indiderit, qui inde Duces Brunſvicenſes vocantur. Libet hoc loco, ea quæ Curiæ hujus urbis præfixa leguntur, ob frequentiſſimas hujus contentioſi ſeculi lites forenſes, paucis ſubjungere. *In controverſiis cauſarum, capitales inimicitiæ oriuntur: fit amiſſio expenſarum: corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: multa inhoneſta crimina deinde conſequuntur: bona & utilia opera poſtponuntur: & qui ſæpe credunt obtinere, frequenter ſuccumbunt: & ſi obtinent, computatis laboribus & expenſis, nihil acquirunt.* Inter cæteras hujus Ducatus civitates haud poſtrema quoque eſt *Goſlaria* civitas Imperialis. Hanc urbem *Henricus* I. pater magni Ottonis urbium amator in formam civitatis erexit. Anno CIↃLI Imperator Henricus III ingentibus regni floreſcens opibus, urbem iſtam mirificè ornavit, quam de parvo molendino, ut ajunt, vel de tugurio venatoris duo priores Henrici, & iſte nunc III in tam magnam ſicut hodie cerni poteſt urbem bono provexere auſpicio, in qua Regale Palatium hic Imp. magnificè exſtruxit, & II Omnipotenti Deo congregationes inſtituit. *Helmſtadium* oppidum medio inter Brunſvicum & Magdeburgum itinere eſt: id Gulielmus Dux Brunſvicẽſis à Werdenſi

Braunſwyck
& Meydburg
cum confinijs.
Miliar. Germ. Com.
2 4
Septentrio
Meridies
Occid.
Oriens
Lunenburgi pars
Huy Comitat.
BRAUNSWYCK
Die Alte Marck
Die Mittel marck
MEYDBURG
ARCHIEPISC.
Halberſtatt
Saxoniae ſuperioris
Anhalt
Mansfelt
Stolberg Com.
Das Eichsfelt
Hohenſtein Com.
Grubenhagen
Thuringiæ pars
Miſniæ Pars
WESTPHALIAE PARS
Hall epiſcopat.
Prignits
Brandenburgk
Wittenberg
Leyptzig
Eylenburg
Naumburg
Weiſſenfels
Merſburg
Erdfurt
Weimar
Iena
Gothen
Caſſel
Gottingen
Northeim
Hildeſheim
Goſlar
Wolffenbuttel
Helmſtadt
Quedelnburg
Halberſtat
Aſcherleben
Bernburg
Zerbſt
Deſſaw
Koten
Hall
Mansfelt
Northauſen
Duderſtat
Hamelen
Holtzminden
Huxer
Brakel
Grebenſtein
Tangermund
Stendall
Gardeleben
Saltzwedel
Lüchow
Cell
Neuburg
Peyne
Hanouer
Steenberg
Vloeten
Ryntelen
Sangerhauſen
Querfurt
Mühlhauſen
Langenſaltza
Einbeck
Oſterode
Gandersheim
Seſen
Bettmarſdorf
Egelen
Staßfurt
Barby
Calbe
Wanſleben
Groningen
Burg
Schönebeck
Magdeburg
Wolmerſtede
Genthin
Plaue
Rathenow
Bellin
Havelberg
Oſterburg
Werben
Arneburg
Seehauſen
Wuſterhauſen
Gransee
Leitzkau
Roslau
Coswig
Kemberg
Düben
Delitzſch
Bitterfeld
Landsberg
Alsleben
Könnern
Wettin
Eisleben
Seeburg
Bichlingen
Sultz
Buttelſtet
Dornburg
Thomasbruck
Schlotheim
Volkaroda
Ebeleben
Kelbra
Roſla
Stolberg
Harzgerode
Ballenſtede
Regenſtein
Wernigerode
Oſterwick
Blanckenburg
Derenburg
Hornburg
Schöningen
Königslutter
Fallersleben
Gifhorn
Knesebeck
Wittingen
Ulzen
Ebſtorf
Medingen
Bodenteich
Rhetum
Nyenburg
Wunſtorp
Hagheborg
Lauenrode
Hameln
Pattenſen
Sarſtede
Alfeld
Dassel
Uslar
Münden
Friedland
Witzenhauſen
Eschwege
Allendorf
Heiligenſtadt
Worbis
Bleicherode
Ellrich
Ilfeld
Heringen
Weſer fluv.
Sala flu.
Unſtrut
Paludes

densi Abbate, cui parere cives insolentiores recusabãt, certa pecuniæ summa Abbati numerata redemptum, in suam potestatem redegit. Munire id oppidum Carolus, Caroli Magni F. adversus Sorabos & Vilsos bella gerens cœperat, idque S. Ludgero primo Episcopo Monasteriensi tradiderat, ut in populis à Carolo subjugatis prædicanti tutus receptus esset. *Halberstadium* urbs Episcopalis, Oltemia fl. perluitur. In hujus urbis medio extollitur tumulus ac collis: is duorum stadiorum habet longitudinem, ac in summo vertice latam amplamque planiciem, in cujus extremis angulis, bina ædificata Templa sunt. In medio latè patet forum splendidissimis Canonicorum ædibus undique cinctum: illa autem quæ in monte sita sunt civitas seu urbs dicuntur, quæ ad montis pedem, suburbia vocantur. Est circa hanc Civitatem ager optimus, ferax tritici, maturescentibus frugibus culmorum altitudinem equo insidentem hominem ferunt excedere. *Quedelimburga* urbs antiqua & primorum in Saxonia Principum decus, haud ita procul Magdeburgo distans, ab Imperatore Henrico Aucupe condita. *Hannovera* oppidũ ad ripam Leine fl. è regione vetustæ arcis Comitum à Lauwenrod, jam Henrici Leonis ætate, circa annum Christi CIƆ C LVI cui (quod trans fl. situm esset aulici Hannover nomen dederunt) arci subjectum fuit. Floret hoc tempore inter cæteras Saxoniæ urbes. Aggeribus enim, muris & fossis firmiter munita, & civium bonorum ac fortium virorum frequentia & ædificiis stipata est. *Hildesheimium*, sive *Hildesium*, *Ascalingium* Pt. Irenico: civitas antiqua: fuit antea duplex, postea utraque conjuncta, facta est unica. Templum summum insigne habet, turrisque ipsa tectum habet aureum. Civitas amœna, patria Ludolphi Coloniensis Mathematici peritissimi, qui nunc Lugduni agit in Batavis. Sedes est Episcopalis: Irenicus istius loci Episcopos recenset, quod & Crantzius in sua Metropoli, & paullo accuratius Antonius Monchiacinus lib. II de primis Christianæ Religionis initiis, præstat. Fuit autem Episcopatus Hildesheimensis primum in Saxonibus fundatus ac institutus à Carolo Magno Galliarum Rege, ac Imperatore potentissimo. *Northausen* Civitas Imperialis. Continentur etiam hac Tabula Ducatus *Grubenhagen*, qui est Membrum Imperii, & principatus (*Furstendom*) *Anhalt*: item *Mansfeldia* Comitatus veteris Saxoniæ, ad amnem Salam antiquissimus, quum Hegenus qui tempore Arturi Britanniæ Regis floruit, anno IƆXLII, Comes Mansfeldicus fuisse perhibeatur: nomen ei à Manno Thuisconis filio, ut Ascaniæ vicinæ ab Ascenes. Primariæ urbes sunt *Mansfeldia*, ad Wiperum fl. *Eislebia* & *VVypra*. *Eislebia* Metropolis est, inter Salam & Wiperum: nomen creditur habere ab Iside, quam Tacitus oras Suevicas post obitum mariti peragrasse testis est. Juxta eam sunt metalla in montibus Melibocis. Loca ista *Tubantes* coluisse existimantur. Hi tamen *Tvvendt* Pyramio: Frisiis contermini. *Benthem* Comitatus huic vicinus antiquum nomen referre credit Verrutius; hos *Tubinger* existimat Lazius Migrationum lib. VIII. Comitatus iste sub se habet Comitatus IV. *wippram*, *Arnstein*, *VVetin*, & *Quernfurt*. Item Co. *Barby*, *Stolberg*, *Hohenstein*, *Regenstein*, *Flesse*, omnes Imperii. Continentur etiam Ecclesiastici Principatus hi: *Meydburg* Archiepiscopatus & primatus Germaniæ Imperii: & Episcopatus *Hildesheim*, *Halberstat*, ambo Imperii: subsunt Moguntino. Item *Quedelburg*, & *Gernrode*, *Stiften*; sunt Jmp. in VIII. Circulo.

Mansfeldia Comitatus.

Restat

Episcop. Magdeburgensis.

RESTAT in hac Tabula *Episcopatus Magdenburgensis* titulo ipsius Tabulæ nominatim comprehensus. *Episcopatus Magdeburgensis*, vulgo *Meydburg*, ab urbe primaria nomen habet. *Carolus M.* tota reformata Saxonia, decem Episcopatus in ea instituit, quorum omnium celeberrimus fuit *Magdeburgensis*, cujus sedes ex primitiva fundatione in Styde fuit, tum ad Valersleve, tertio in Vrese translata. Tandē per *Ottonem* I, anno CCIƆXXX ad Magdeburgum mutata, ejusque auspicio in primatum Germaniæ sublimata, ut habet magnus Chronicorum codex anonymus. Quanquam tamen Saltzburgensis cæterique Archiepiscopi Electores, primam hanc dignitatem Antistiti Magdeburgensi non tribuant, ut Crantzius in Metropoli tradit. Magdeburgensem autem Burggravium constituit *Otto* I, ut præesset judiciis publicis & gubernationi publicæ, loco Imperatoris, in his terris & in hoc Episcopatu, ac cæteris huic conjunctis. Primus hoc munus gessisse traditur ordinatione Ottonis *Gero* Marchio Lusatiæ, cujus memoriam conservat monimentum Cœnobii Gerodensis. Hunc sequuti memorantur hoc ordine aliqui, *Hermannus* Dux Saxoniæ, *Lotharius* Comes de Waldeck, *Fridericus* Lotharii filius, *Conradus* ejusdem nepos, *Manfredus* Conradi uterinus frater. Hoc in prælio cæso, dignitatem consequutus est *Dittericus*, Comes Plocensis, cujus filiam cum duxisset *Vdo* Marchio Brandenburgensis occupato Burggraviatu, successorem reliquit *Henricum* filium. Eo fato functo *Lotharius* Saxo, idem munus commendavit *Burchardo* è familia Dominorum de Quetfort, à quibus est origo Comitum Mansfeldensium. Post hunc reperiuntur in ea dignitate fuisse constituti *Domini de Schrapela*, à quibus auctoritate Rodolphi Imperatoris, translata est in Duces Saxoniæ Electores.

Imperium majorum.

Vrbes.

Vrbs primaria *Magdeburgum* olim *Parthenopolis*, à Venere Parthenia ibi culta, sita ad Albim fl. à Joanne Capnione *Dmoadum Pyrgum* dictum, à Græca voce. *Dmoades* enim puellas ancillares Græci ferunt, quas per Aphæresin *Maid* dicimus, & πύργον *Burgum*, ut πύξος *Buxus*. Æneas Silvius *Magdeburgensem* vocat, & *Virginopolim* metropolicam insignem urbem inter Saxones, opibus & auctoritate memorabilem, scribit. Ligurinus *Virginis Vrbem* dixit, & Virginum habitationem. Ptol. μεσῦίον. Hanc civitatem Otto condidit, ut scribit Lupoldus: auxit ibique requiescit, Otto Frisingensis. Inclyta hæc urbs Imperatorumque honesta sedes, tres in partes dividitur, estque munita mœnibus ac propugnaculis, turribus quoque ac fossis valida ac tuta, ædibus pulcherrimis, perpolitis plateis vicisque insignis, ac templis magnificis celebris. Inprimis verò nobile D. Mauritii Fanum, ex quadrato lapide structuræ magnificentia conspicuum, Ottonum Cæsarum insigne opus. Magistratus jus civile Romanorum Saxonica lingua conscriptū, non sine reverentia custodit, quod Caroli Magni auctoritate firmatum tradunt, eoque in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt: magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur. Atque hæc de Magdeburgensi Episcopatu sufficient. Cæterùm ut huic descriptioni colophonem imponamus, demus regionibus hac tabula contentis suos amnes: hi sunt: *Albis*, *Onacra*, *Oltemia*, *Sala*, *VViperus*, *Inderst*, *Struma*, *Roide*, *Ruma*, *Vker*, *Fues*, & alii. Non montes desunt, inter quos qui dicuntur *der Ramelberg*, *Melibocus*, & alii: neque silvæ, inter quas, *die Hart* sive *der Hartz-VValdt*, *Solinger VValdt*, cum aliis, quas in ipsa tabula cernere licet.

Flumina.

Montes.

Silva.

Regio. POST Ducatum Brunſvicenſem pandit noſtra methodus *Haßiam*. Hæc unde nomē habeat ambigitur. Sunt qui à monte Heſo: at is nuſquam in Haſſia, neque etiam alibi reperitur, niſi is forte ſit qui Noviomagi exſtat, quod quidem à re non uſque adeo alienum videtur. Referunt enim nonnulli Batonem quendam Regis Cattorum filium, (qui Noviomagum auxerit, reſtaurarit, ac mœnibus cinxerit) Heſum filium habuiſſe, qui favore ac amore patrii ſoli ei loco ſuum nomen communicarit. Vnde etiamnum Heſus mons dicitur. Alii ſic nominatam volunt à Cattis qui hanc regionem incoluiſſe commemorantur, mutatis literis, unde adhuc eſt loci nomen *Catzen-Elnbogen*, gentis illius conteſtans vetuſtatem. Beatus Rhenanus rerum Ger. lib. 1. autor eſt, Heſſos ex ſuperiore Germania advenas pulſis Cattis hæc loca occupaſſe, deq; ſuo nomine appellaviſſe. Habet hęc Regio Turingiam ab Oriēte, à Meridie Franconiam; Weſtphaliam ab Occidēte reſpicit: à Septentrione vero Ducem Brunſvicenſem, Epiſcopum Mindenſem, alioſque principes vicinos habet. Aër Regionis ſalubris eſt. Regio ipſa frumenti, leguminum, fructuumq; feraciſſima. Vinum autem non fert, niſi qua Rhenum attingit. Sunt etiam uberrima ſaginando pecori paſcua, in quibus numeroſi armentorum pecudumque greges conſpiciuntur. Alit & ferarum & inprimis cervorum in ſilvis magnam copiam, ad frequentes venationes nobilitatem invitantium. Metalla etiam alibi generat, æs & nigrum plumbum. Salis quidem non fodinas, ſed fontes habet. Hanc regionem quondam Comitatus, nunc vero Landgraviatus titulo decoratam olim Cattos inhabitaſſe (etſi Crantzius reclamet, qui ex Cattis Saxones facit) omnibus fere noſtri ſeculi Scriptoribus perſuaſum eſt: *Chattæ* Ptol. dicuntur. Hi poſtea in Inſulam Batavorum transgreſſi, (autore Tacito) ubi hodie horum nominum veſtigia ſuperſunt in duobus vicis, cognominatis ad Mare & ad Rhenum. De horum Etymo ita ſcribit doctiſſimus Junius: *Catti quos noſtra & prior ætas Heſſos vocavit commune cum felibus cattiſque nomen ſumpſiſſe videntur, à ferocitate qua in hoſtem inſultabant. Cui enim ignota ferocia & impetus animalis iſtius, domeſtici licet, in appetendo illius jugulum, qui anguſtiam adferendo illud premat; vel à doloſis inſidiis quibus aßilire in hoſtes ſoliti fuerint, uti tergis murium aßultant feles? Ejuſmodi namque genius fuiſſe gentis Cattorum bellicoſæ & ferocis videtur. Referri huc poteſt uſitatum apud Hueſdenos vocabulum Heßi pro catto ſeu fele: qui ſiquando domeſticum animans muribus inimicum ſignificare volunt, Heſſum nominant. Poſſunt & præſtantes virtute viri hoc Cattorū nomine deſignati fuiſſe olim à veteribus, quod tales etiānum lingua Batava Cattos vocitet; certè virtutem, & gentis excellentian non aliunde diſcas melius, quam à Tacito, qui genti illi plus decoris & diſciplinæ totius militaris attribuit, quam cæteris omnibus Germanis* &c. *Itaque aptißimo nomine populi ingenium expreſſum fuit ſive ferociam & impetuoſos aſſultus, ſive præſtantiam ſpectes.* Hactenus ille. Fuit autem olim Haſſia tantum Comitatus ſubjectus Dominio Turingiæ, id quod probat liber Torneamentorum, in quo legitur, quod anno Chriſti CIƆXLII *Ludovicus Co. Haßiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato; ſed factus deinde Landgr. aſcendit filia matrem.* Acceſſit tandem & Catzen-Elnbogen, idque per filiam ultimi Comitis, quam duxit Henricus Landgravius. Genealogiam Landgraviorum Haſſiæ apud Munſterum habes. Sunt porro in Haſſia præter alia minorum

Situs. *Cœli qualitas.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

HASSIA
Landtgraviatus.
Milliaria Communia
Petrus Kærius Cælavit
Septe: ntrio.
Meri: dies.
Occidens.
Oriens.
Paderbornensis diœcesis pars
Waldeck Comitatus pars.
Plesse com
Henneberg comitatus
An der Lon
Furstendom
Das Eichsfelt
PARS
THURIN
GIÆ
Cassel
Gottingen
Northeim
Munden
Marpurg
Giessen
Korbach
Wartburg
Volckmarsu
Fritzlar
Spangenberg
Melsungen
Hersfelt
Isenach
Smalcalden
Mainingen
Duderstat
Lindaw
Allendorff
Creutzberg
Ziegenhain
Lauterbach
Wildungen
Frankenberg
Battenberg
Winterberg
Medebach
Solms
Konigberg
Fulda
Hunfelt
Schlitz
Alsfelt
Homberg
Witzenhausen
Witgenstein
Breidenstein
Dernbach
Op der Hutten

Vrbes. minorum gentium oppida, urbes duæ præcipuæ, *Marpurgum* & *Cassula*. *Marpurgum Amasia* Ptolemæo, qui eandem *Amisiam* vocat lib. VIII. Geogr. ut censet Franciscus Iren. & Appianus, vulgo *Martpurg*: Hassiæ metropolis. Hanc alii à Marte quasi *Martispurgum*: alii à Marcomiro Francorum principe sic nominatam volunt. Civitatem hanc olim villam fuisse historiæ produnt. Eam Lona fluvius insignis præterfluit. Vrbs est sede principis, Schola illustri, cōdita anno Christi CIƆIƆXXVI à Ludovico Episcopo Monasteriensi, nobilis. Ioanne Oldendorpio, clarissimo omnium inter Jureconsultos Germaniæ, Ioanne item Draconite, & Andrea Hiperio Theologis celeberrimis clara. *Cassula*, præcipuarū Hassiæ civitatum altera, dicta quasi castellum, Ptolemæo *Stereontium* esse creditur: olim tantum arcem hic exstitisse perhibent. Civitas *Fulda*, *Ana* & *Trusula* fluminibus irrigua, aquis autem instructa, agrum fœcundum atque compascuum habet, & arva nutriendis pecoribus apta. Vnde in vellerum lanæque venditione, civium potissimum negotiatio consistit. Haud procul Marpurgo est *Franckenberga*, vel *Francoburgum*, oppidum perelegans, situ amæno & antiquitate commendatum, ad fluvium *Ederam* situm: nomen desumpsit à Francis, qui ibi castra metati sunt contra Saxones. Anno Christi IƆXX primùm exstrui cœptum à rege Theodorico; postea an. IƆCCCIV à Carolo Magno auctum. Sunt & alia: *Eschvvega* colli imposita: læta agri fœcunditate gaudens oppidū, Werræ fluvii aquis irrigatur: cujus oportuno usu *Isatis* herba, *Glastum Plinio*, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum frequenti fœnore suppeditat, primo supra hoc oppidum lapide cimbis imposita, Mindam usque, inde Visurgi aquis, quæ Werram absorbet, Bremam, & per totam Oostlandiam defertur. De primo Eschvvegæ initio nihil, quod sciam, historiarum monimentis comprehensum reperitur, eò quod Hungaricis bellis atq; incendiis, tertium depasta, deformataque fuerit. Francoburgicum tamen Chronicum, dum Carolum M. circa annum IƆCCXCVI Episcopatus varios instituisse, Monasteria & Ecclesias, multis in oppidis, fundasse commemorat, meminit & Cauffingæ nō procul à Cassela, & Eschovvegæ, ab eodem tum temporis excitatæ. Præclara etiam extant Henrici Imperatoris II erga hoc oppidum merita, qui idipsum Hungaricis incursionibus devastatum atque collapsum, restituit, novis ædificiis auxit, & locupletavit. Gravissimis rursus calamitatib. adflictum fuit, anno CIƆCCCLXXVII eo bello quod inter Adolphum Moguntinum Archipræsulem, & Hassiæ Landgravium acre desæviit, quando etiam ad Hassiæ gubernationem pervenit. *Frislaria* insigne quoque ac præstans Hassiæ oppidum, vulgo *Fritzlar*, latinè doctrina pacis, utputa ubi veræ & perpetuæ pacis doctrina S. Bonifacii auspiciis toti Hassiæ, Thuringiæ, Franconiæ, & Frisiæ innotuit: Egræ fluvii propinquitate, & situ admodum amœno, sicuti universa passim Hassia, præcellit: muris circumcinctum turrigeris, sitū inæqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: agro tamen lauto, frumenti, leguminum & fructuum feracissimo, etiam vini, cujus tamen fertilitate non est hæc regio admodum præstans. Et quamvis in ipsa Hassia, Frislaria se conspiciendam præbeat, ad Moguntinum tamē Archiepiscopum pertinet, unde variis Fortunæ & Bellonæ casibus frequenter exposita, maximas

mas ab Hassiæ Ducibus calamitates frequenter pertulit, quemadmodum & à Saxonibus expugnata & fœda exustione deformata fuit. Reliqua hujus Landgraviatus oppida quæ multa sunt, prætereo. Hessorum autem regionem partim perluunt, partim adluunt fluvii varii, quorum præcipui, *Rhenus* quidem latus inter Meridiem & Occidentem : *Visurgis*, i. *VVesera*, cujus fons *VVeira*, è Turingico nemore profluit : *Lupia*, qui in Westphaliam transit : & *Adrana* Tacito; eum *Adernam* vocant Historiæ, hodie *Aederam* dici existimat Althamerus : *Rhoer* forte, ut scribit Ritheimerus; *Eder* ex eo facit Junius in suo nomenclatore, additque Cattorum fluvium esse, & in amnem Adam exire. In sua Batavia autem scribit eum in Fuldam evolvi : & hoc ex Tabulis verum esse constat. Minores sunt *Lanus* seu *Lona* in Comitatu Witgenstein fluvius (*an dem Horberg* oritur) olim Widekindi Anglorum Principis castrum præterfluens; Lasphe ejusdem Comitatus oppidum adluit : *Fulda* &c. Montibus Regio undique obsita; eorum autem nominatissimi, *Meliboci* & *Abnobii* montes. Reliqui variis insigniuntur nominibus, uti *Kesselpergus* & *Geyne* montes, &c. Silvæ sunt plurimæ, Hercyniæ portiones. Sed de Hassia quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere coronidis quasi loco quæ Ælius Eobanus Hessus in carmine gratulatorio victoriæ ad Philippum Landgravium, paucis de hujus regionis genio & situ, incolarumque moribus tradidit.

Flumina. *Montes.* *Silvæ.*

Qualis Hyperboreum prospectans Thraca Booten
Gradivi domus ad Rhodopen, Hemumque nivalem
Circumfusa jacet, gelidis assueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quique
Aut Hebrum Neslumque bibunt, aut Strymonis undas :
Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluviis, silvisque frequens, & montibus altis
Hassia : naturæ similes creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis
Vita placet : non ulla juvat sine Marte, nec ullam
Esse putant vitam, quæ non assueverit armis.
Quod si tranquillæ vertantur ad ocia pacis,
Odia nulla terunt sine magno vana labore,
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Aequatosque solo campos rimantur aratris,
(Namque & planities segetum fœcunda patentes
Explicat innumeras, & plena messe colonos
Ditat, & ipsa sibi satis est) aut ardua silvæ
Lustra petunt, canibusque feras sectantur odoris.
Venatu genus assuetum, genus acre virorum :
Aut leges aut jura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non solum bello munimina : verum
Quæ deceant in pace etiam, oblectentque quietos.
Quid sacros memorem fontes ? quid amœna vireta,
Quid valles ipsis certantes frugiferacis
Vallibus Aemoniæ ? dulces quid ubique recessus,
Musarum loca, consessu loca digna Dearum ?
O patriæ gelidi fontes ! ô flumina nota !
O valles ! ô antra meis gratissima Musis !

Landgraviatus.

Nobilitas & status hujus ditionis mihi necdum innotuerunt, tantum inveni Comitatum Gleichen, & ut existimo Kranichfelt. *Item unum Episcopatum Mersburg.*

Regio. HASSIAM sequitur *Thuringia*, vulgo *Duringen*, sita inter duos fluvios Salam & Werram: quorum hunc ad Occasum, illum ad Ortum habet: ad Septentrionem Hercyniam Silvam (quam *Hartz* vocant:) & *Turingensem*, ut vocatur, *Saltum*, vulgo *Duringervvaldt*, à Meridie. Longitudo regionis latitudini par, XII milliarium. *Soli fertilitas.* Regio omnis generis frugum & leguminum feracissima, & inprimis frumento præ omnibus aliis Germaniæ partibus fœcunda: adeo ut Georgius Agricola eam *Sumen Germaniæ* appellare non vereretur. Magnus hic Isatidis herbæ, quam Plinius *Glastum*, hodie *Guadum* & *Pastillum*, vulgo *VVeedt* & *Pastel* nominant, & cæruleũ efficit colorem, proventus, quæ hinc cum magno incolarum emolumento ad alias regiones transfertur. Vnde quidam Poëta insignis:

Herba Thuringorum celeberrima crescit in agris,
Hanc Isatim Græcus sermo vocare solet.
Ponderis hæc magni est, & multo venditur ære:
Hac etenim tingi lana parata solet.

De qua Plinius lib. XXII cap. I. *Simile plantagini Glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum conjuges nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes.* Obsoniorum quoque ac fructuum vix quicquam desiderat, si vinum demas, quod aliunde importatur. Reperiuntur & auri argentique fodinæ, & salinæ divites. Olim Regnum fuit, hodie Landgraviatus titulo decoratur. Thuringia & Hassia sub Regibus Francorum conjunctæ usque ad Carolum Magnum & Henrici Aucupis tempora manserunt annos CCCLXVI. Tandem *Carolus Crassus* Imperator Ducem Thuringiæ præfecit *Ludovicum*: ejus nepos *Burchardus* improlis ab Hungaris cæsus est. Quare *Henricus Auceps* Imper. Thuringiam occupavit, cujus successoribus Saxoniæ Principibus in hodiernum usque diem subjecta est. Etsi enim post Guilielmum Ottonis I Imper. filium, qui Archiepiscopus Moguntinus, Thuringiam permissu patris tenuit, successores ipsius, Archiepiscopi Moguntini, merum imperium in urbem Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Thuringiam sibi aliquantisper vendicarunt, quorum Vice-Dominus sub Conrado Salico Imp. Ludovicus Barbarus aliquando fuit: tamen postea *Barbati* Landgraviorum titulo Thuringiam ad hæredes transmiserunt: donec ad Misniæ Marchionem ex Widechindi Saxonis posteritate ortum, *Henricum* illustrem Theodorici filium & Hermanni Thuringiæ Landgravii ex filia Iuditha nepotem, circa annum Christi CIↃCCL pervenit: cui successit filius *Albertus* degener, eique filii *Fredericus Admorsus* & *Theodoricus*, qui à patruo Theodorico Misniæ Marchione hæredes constituti sunt. Hunc tractum *Sorabos* olim inhabitasse ferunt. Horum meminit Eginhartus & Aimoinius. Horum reliquias hodie vocat Peucerus *Sorbes*

THVRINGIA
Milliaria communia
1 2 3
Petrus Kærius Cælavit.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
Mansfeldiæ comita. pars
Stolberg com.
Saxen
Das Eichsfelt
Hoenstein comi
Guldenawe
Mersburg stift
Freiburg ampt
Osterlandt
Misniæ pars.
Im Thelern
Thurin Ger Waldt
Franken landt
Voidland
Erfurt
Weimar
Jena
Naumburg
Zeitz
Gera
Eisleben
Hall
Weisenfels
Mersburg
Nordhausen
Mülhusen
Langensaltz
Gota
Arnstet
Salzungen
Smalcalden
Saalfeld
Rudelstad
Hilperhausen
Schlensing
Heldreychen
Duderstat
Heiligenstat
Eischewege
Wanfrede
Treffurt
Kolleda
Butstet
Apolda
Kala
Orlamuende
Schleitz
Lobenstain
Weida
Triptitz
Zitlenroda
Berga
Werra flu.
Ilm flu.
Sala flu.
Vnstrut
Orla fl.
Elster flu.

bec & *Servestein* inter Albim & Salam flumina. Reynerus Reynekius, in suo de Misnorum origine libro, hos *Tyringetas* quasi *Tyringotas* putat, indeque ejus urbem Gotham nomen sortitam fuisse non dubitat. In hac regione quamlibet exigua, ut se accepisse ab Hugone Brinckhorstio Anglo urbis Erfordiensis cive scribit Ortelius, sunt XII Comitatus, & totidem Abbatiæ, (quas *Gefurstete Abteyen* vocant) CXLIV civitates, & totidem oppidula, vulgo *Mercktflecken*: bis mille pagi, & CL arces.

Vrbes & Oppida. *Erdfurdia* sive *Erfordia*, priscis *Erphesfurdia, Ersesfurt*, Turingiæ urbs primaria, nomen à primo conditore *Erst* nomine sumpsisse putatur: hic enim, cum molitor esset, molendinum suum ad Geram fluvium fixit, atque civitati huic initium dedit, circa initium Imperii Arcadii & Honorii: postea à Clodoveo Francorum Rege anno Christi CCCCXXXVIII vehementer aucta ornataque: anno verò CIↃLXVI muris cincta tanta amplitudine, ut Germaniæ totius maxima censeatur, ac *nicht eine Statt*, rusticis Turingis, *sondern ein gantzes Land*, dicatur. Hanc perluit Gera fluvius, atque à sordibus purgat. Episcopalis olim erat, Bonifacio Germanorum Apostolo conditore: ea dignitas deinde Moguntiacum translata dicitur. Scholam habet litterarum studiis florentem, quam Bonifacius IX Papa privilegiis ornavit, anno CIↃCCCXCII. Hujus urbis ager nulli fertilitate secundus, pascuis abundat, & herbæ Isatidis feracissimus est. Vrbs ab Henrico IV multis est labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactionem, à qua Erfurdia immunis semper ac libera fuit. Itaque exorto Saxonico bello avitam libertatem ferro armisque defendere, quam insolito decimarum jugo cervices submittere maluit, idque tanto animorum ardore, ut & vitæ & fortunis Augusti, extremum immineret periculum. Hæc eadem, ceu quodam fortunæ excelsis inimicæ ludibrio, afflicta incendiis variis. Neque est aliqua urbs insignis in Germaniȩ, quæ per fatalem ac adventicium ignem toties deformata fuerit. Vltimo incendio, anno CIↃCCCCLXXII gravissimum sensit damnum, præsertim in Basilicis Virginis Mariæ & Severi, ut pene tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immisso igne per conducticios incendiarios, quorum erat primarius Dominicanus quidam. Duæ Ecclesiæ Collegiatæ, quas vocant, cum ponte & insigni urbis parte conflagrarūt. Anno Domini CIↃIↃIX gravissima seditio inter Senatum & cives Erfordienses exorta fuit propter insolitas quotannis impositas à Senatu plebeiis contributiones. Nam communitas unum in locum conveniens, scire voluit quantis debitis urbs foret obligata, quantumve ære alieno gravata. Senatus tumultum & populi furorem animadvertens, blandis illum & mollibus sedare verbis studuit, dicens, tempore opportuno, de omnibus & singulis tam acceptis quam expensis, rationem se redditurum. Quibus verbis cives placati ad tempus quievere. Die autem constituto adveniente, rursum conveniunt, & hortantur Senatum ut rationem reddat. Tum unus cæteris insolentior, verbis asperis invadit eos qui à civibus ad Senatum erant missi, quod non parum cives irritavit. Cumque res diutius traheretur, videntes cives se nihil proficere, Senatum abdicarunt, novumque instituerunt. Quid multa? Hinc gravissima seditio, contentio atque adeo bellum est exortum. Hanc verò seditionem Episcopus Herbipolensis & Cæsar Maximilianus sedare, ac partes per cōcordiam componere sunt conati. *VVeimaria*

maria pulchrum oppidum, quondam peculiari Comitatui nomen, jam vero inclytam Saxoniæ Ducibus ſedem & domicilium præbet, qui magnificum in eo palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam ſaxis nitidè ædificatum, & pomarium omni arborum genere ſumma induſtria conſitum, quod Ilma fluvio irrigatur, qui in Salam tandem ſe recipit. *Iena* civitas à Iano dicta ſecundum nonnullos: verum is in Germania coli non ſolebat. Probabilius itaque Stigelius canit:

Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus à Iajin nomen Iëna tenet.
Cur ita crediderim, niſi mentem vocula fallit,
Certa hujus ratio nominis eſſe poteſt.
Quippe vocat Iajin Solymæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.
Quæ caput in mediis urbs fertilis erigit uvis,
Hanc quiſquam à vino nomen habere neget?

Hæc ille. Nobilis eſt publico Gymnaſio erecto anno CIↃ IↃLIIX. *Gotha* à Gothis nomen habet. Atque hinc Turingos à Gothis Rithaimerus in ſua Orbis deſcriptione originem traxiſſe ſcribit, eo quod Gothi in hac regione gentis ſuæ vocabulo Gotham urbem condiderint, circa annum ut Lobſteinio placet CCIↃXXIII. Admirandæ fortitudinis caſtrum habuit *Grimmenſtein*, quod nunc ſolo æquatum jacet. Ejus rei cauſa fuit: *Guilielmus Grunbachius*, ſtirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quibus Principes in ordinem redigere, Cæſarem ex Imperii faſtigio deturbare, novamque Imperii formam moliebatur, cum à Ferdinando Imp. Auguſto, tum à Maximiliano Imp. ejus filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus conjurationis ſociis condemnatur, proſcribitur: atq; illuſtriſſimo Principi Electori Saxoniæ, ſententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore ac cæteris Imperii Ordinibus, uno conſenſu demandatur. Quam ipſe proſcriptionē, fiducia ſui receptus, & Protectoris Ioannis Friderici II Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cum poſt multas Principum admonitiones à pertinaci ſeditioſorum defenſione non abſtineret, Illuſtriſſ. Saxoniæ Dux Princeps Elector Auguſtus extrema neceſſitate coactus, urbem obſidione aggreditur, ac deditione capit. Tum Grunbachius, cumque eo quatuor ex conjuratis, ob violatæ Cæſareæ Majeſtatis crimen juſto ſupplicio adficiuntur, caſtrum funditus diruitur, Dux Ioannes Fridericus captivus Viennam abducitur. Fluminibus irrigatur regio compluribus: inter quæ *Sala*, vel *Salſza*, *VVerra*, *Vnſtrut*, *Ilma*, *Gera*, *Or*, *Apfelſtet*, *Helbe*, *Cling*. Montes etiam minerarum fœcundos ineſſe teſtatur Her. auri, argentiq; venis divites, qui haud procul Braitenbornio ac Schwartzenburgo reperiuntur. Silvis etiam hinc inde conſperſa eſt regio: Hercyniæ portiones ſunt: ac Thuringica Silva latè nota, vulgo *Thuringer-VVald*, *Bacenis* Cæſari, Germaniæ Silva Cheruſcos à Suevis dirimens: *Hainich: Hainſette*, *Finne* cum aliis nonnullis, quæ varii generis ferarum venationes præbent. Sunt in hac regione multa templa, & monaſteria, inter alia templum Erfordiæ B. Mariæ Virginis, à Bonifacio Moguntinenſi Epiſcopo conſtructum. Hoc templum habet campanam magnitudine in tota Germania celebrem. Populus atrox, durus, minaxque in hoſtem, corpora viris procera, robuſta, & decora.

Flumina. *Montes.* *Silvæ.* *Opera publica.* *Vulgi mores.*

Regio & unde dicta.

SIc se habet Germaniæ Superioris Regio Thuringia; sequitur jam nunc explicanda *Franconia* sive *Francia Orientalis*. Ea à Francis nomen appellationemq; sortita est. Hujus nominis originem quidam ad Francum, quem alii Francionem nominant, fabulosum atque ementitum Hectoris filium, gentis auctorem referunt: cujus nominis Etymon lepidè Petrus Ronsardus Poëta Gallus appellatum à veteribus Astyanacta Francum quasi Hastigerum scribit. Alii, inter quos Gaguinus & Æneas Pius, id nominis beneficio Valentiniani Imp. impositum Francorum genti commenti sunt, sive quod feroces & nobiles Attica lingua Franci dicerentur (quod ubinam lectum usquam sit apud idoneum & classicum scriptorem, nescire me libēter fateor) sive à tributi remissione & libertate accepta. Quāquam posteriori rationi citius subscribere velim, si minutius exigendum sit vocis Etymon, ut Franci dicantur, quasi *Fri on cy.* nimirum à censu (quod *cy* sonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri possunt appellati veluti *fry ansi Fransi*: vocabulum autem *Ansi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & Semideorum conditioni proximi, velut humanę sortis terminos egressi: unde corrupta vox vernacula *Ansos* & additione aspiratæ *Hansos* nominat Proceres communi fortuna majores. Sed ad rem. Franci postquam opes eorum convaluissent, & servitii jugique tæderet Romani, ac dominatus cupiditas animos faceret, nomen sibi ipsi à libertate crearunt, antiquata communi illa Germanorum appellatione.

Situs.

Franconia autem Sueviæ & Bavariæ à Meridie vicina est: ab Occasu Rheno contigua: ab Ortu Bohemiæ: qua Septentrio est Hassos & Thuringos vicinos habet.

Cœli qualitas. Soli fertilitas.

Aër Regionis purus ac saluberrimus. Regio ipsa præterquam ea pars quæ Norica hodie vocatur atque fluminibus vicinior est, arenosa nimium non est, ut Æneas Silvius scriptum reliquit, nec nimium etiam lapidosa. Fertilis omnis est; hordeum, triticum & omne frumentum & legumen satum multo cum fœnore reddit. Rapa cœpæque nullibi fere locorum majora & laudatiora reperiuntur. Ac multis in locis colles vitibus consiti vinum gignunt, quod ob sui præstantiam ad gentes remotissimas transportatur. Glycyrrhizæ radicis Babembergēsis ager tantam subministrat copiam, ut currus ea onusti per universam Germaniam devehantur. Est etiam undecumque terra cultissimis pomariis & pratis amœna:

Animalium varietas.

animalium domesticorum, ferarumque dives. Feræ in nemoribus à Principibus foventur, habentque plurima stabula, in quibus hiemis tempore pabulum & interdum sal accipiunt, seque à cœli inclementia tutantur. Eas capere, aut saltem persequi, privatorum nemini concessum.

Imperium majorum.

Francos ab origine Germanos & peculiari isto vocabulo antiquitus appellatos fuisse, constat cum ex aliis, tum ex Procopio Cæsariensi, rerum quas litterarum monimentis consignavit oculato Scriptore. Francorum primus Princeps fuit *Genebaldus*, qui XXX annos eis præfuit. Præfuisse post eum scribuntur *Marcomirus*, *Dagobertus*, *Ludovicus* I, *Marcomirus* II, *VVaramundus* aliis *Pharamundus*, qui vocatus ad regnum Franciæ fratri Marcomiro reliquit Ducatum: *Prunmesser*, *Genebaldus* II, *Suno*, *Luitemarus*, *Hugbaldus*, *Helmericus*, *Gotefridus*, *Genebaldus* III, *Ludov.* II. Hunc

FRANCKEN LAND.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Milliaria Communia.
Henneberg Com.
Bohemiæ pars.
Palatinatus Superior.
Wertheim Comit.
Hohenloe C.
Palatinatus Rheni pars.
Issenburck Com.
Hanan Com.
Speshart
Ridieselisch
Thuringer Wald
Nurenberg
Bamberg
Wurtzburg
Schweinfurt
Coburg
Regenspurg
Heidelberg
Francfort

Hunc sequuti sunt *Erebertus*, *Ludovicus* IV *Gozpertus* II, *Hetavus* Dux ultimus. Qui sine hærede mortuus, *VVitunino* Francorum Regi, qui & *Pipinus* dicitur, Ducatum ex commisso reliquit, quem deinceps filius ejus *Carolus Magnus* & primus B. Burchardo primo infulato Episcopo Wirceburgensi ejusque successoribus & Ecclesiæ proprium donavit, anno IↃCCLII. Ducatus nomine & dignitate etiamnum gaudet, quem titulum Episcopus Herbipolensis sibi vindicat. Neque tamen illi omnis Franconia subjecta est. Marchioni enim Brandenburgico parent Kitzinga, & Bristadium, Episcopo Babembergensi Graglingia cum. Herbipolitano vero Chronacum, Forcheimium, Staphelsteinium, Hochstadium. Moguntino Koningspergum, Oxenfordia, Carolostadium, Hasfordia, cum Bischofsheimo, Alderburgo, Mildeburgo & aliis quibusdam oppidis. Colburgum Saxoniæ Duci subjectum est.

Vrbes. *VVirceburgum* quod Conradus Celta vocat *Erebipolim*, Ligurinus non malus auctor *Herbipolim*, Spanhemius *Marcopolim*, Ptolemæus *Artaunum*, indigenæ *VVirtzburg* à dulci musto, quod Herbipolensis ager suppeditat, Franconiæ Orientalis caput atq; metropolis est. Vrbs est luculenta, in qua Bonifacius Archiep. Moguntinus anno Christi IↃCCLI erexit Episcopatum. In plano sita est, collibus undique amœnisque hortis & pratis cincta; præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus, & propugnaculis, benè munita; civibus plena, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta. Ad Occasum Mœnus præterfluit, ad vecturam accommodatus. Ripas utrimque jungit pons lapideus, fortissimis innixus pilis. Vltra Mœnum in vicino monte arx est, quam variæ civium & rusticorum oppugnationes inexpugnabilem esse ostenderunt. Ad pedem montis monasterium est à Burchardo opibus Cuniberti Franciæ Regis exstructum in honorem B. Magni Confessoris. Cæterum non fuerit alienum planè ab instituto præsenti, cognoscere formulam exsequiarum & inaugurationis Episcoporum ac Ducum Wirceburgensium. Post excessum prioris, designatus Episcopus civitatem cum ingenti & exquisito equitatu ingreditur. Admissus descendit de equo, & deposito augustiore ornatu per quatuor Comites officiales in Domum Salvatoris deducitur, nudato capite, pedibus nudis, vili veste tectus, & solo funiculo cinctus. Officiales sunt, Domini ab Hennenberg, Castel, Werthein, & Reineck. Decanus ei cum Clero obviam procedens, rogat, quid petat? Ille demissè respondet, se indignum præsto esse munia ad quæ electus sit, subire, & suo officio ex fide defungi. Tum Decanus, Ego vero, inquit, nomine totius capituli, domum Salvatoris Mundi, eique adnexum Ducatum, tuæ fidei committo, in nomine Patris, filii & Sp. S. Mox Clerum in ædem Salvatoris digressum ipse sequitur, indutusque ex more Pontificalem trabeam, Missæ primum, postea convivio in arce interest. Defuncti vero Episcopi cadaver exenteratum in sacello arcis primum deponitur, corde interea exempto inq; vas vitreum concluso. Postridie ex arce in Monasterium S. Iacobi defertur dextera pedum, læva gladium tenens; tertio die inde in ædem Salvatoris itur: hic cantus, preces, vota: postea cum pedo & gladio sepelitur. Civitates reliquę *Bamberga*, Ptol. *Granionarium*, Petro Appiano Γεαυιονάϱιον in græco codice: primū vocata fuit *Babemberg*, hoc est *Mons Babæ*, à Baba Ottonis Ducis Saxonis filia, atque uxore Alberti Comitis Babembergensis. Alii civitatem hanc vocant *Bavonis Montem*,

Mos inaugurandi Episcoporum.

tem, Pfavvenberg: civitas est valde amœna ad fluvium Regnitz sita. Habet montes & colles & plurimos hortos, fundumq; fœcundissimum, ubi pepones, & glycyrrhiza crescunt maxima copia, ut supra quoque retulimus. Pepones habentur ibi atque Nurenbergę quo deferuntur in delitiis. Sedes est episcopalis, & cum aliis fœlicis ingenii alumnis gaudet, tum Ioachimo Camerario in omni doctrinarum genere celeberrimo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summa cum admiratione leguntur. *Francofortum* vel *Francofordia ad Mœnum* vulgo *Franckfurt am Mayn*, ad differentiam alterius ad Oderam sitæ. *Helenopolim* olim dictam scribit Munsterus, sed quando & à quibus non addit. Henrico Stephano in Encomio quod ei urbi scripsit Nundinalis Musarum Academia, Francofordenses Athenæ, Musarum Nundinæ Mercuriales, & totius Orbis Emporiorum compendium, dicitur. Vrbs hæc in duas partes à Mœno perfluente distinguitur, quæ ponte lapideo conjunguntur: Civitas hoc tempore est Imperialis, binis per totum Orbem nundinis celebris. Hic Romanos Reges eligi ab Electoribus mos est, ibidemq; si Imperii binos competitores esse contingat, uterque collecto exercitu de Imperio dimicant. *Moguntia* vulgo *Mentz*, aliis *Moguntiacum*. Ptolem. *Neomagum* lib. 2. c. 8. tab. 3 appellat, ut nonnulli volunt. Nomē habet Moguntia à Mœno fluvio, quem alii Moganū, alii Mogum vocant. Civitas est episcopalis & metropolitana. Agrum habet, ab utraq; Rheni ripa fœcundum & præstantissimo vino luxuriātem. Ampla est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam Rhenus adluit: ex alio verò latere rarum habitatorem habet: immensa est longitudine, latitudine angustior. Ædes amplissimæ sunt, Romanorum more: basilica & collegiata templa magnifica, cum arce episcopali. Academia hic erecta est à Theodorico Episcopo. Huic Civitati, licet falso, adscribi solet artis Typographicæ inventio. Præsuli suo proprio Archiepiscopo & Electori, nec non S. Imperii Cancellario paret. *Mons Regius* vulgo *Conigsperg*, patria Ioannis de Monte Regio summi Mathematici, cujus extant subtilissima commentaria in Almagestum Ptolemæi. *Schvveinfordia* ad Mœnum sita in medio prope Franconiæ. *Kitzinga*, *Fridberga* urbs Imperii, & alię. Cæterùm primus circulus Imperii est Franconiæ, in quo hi ad consilium convocantur. I Ecclesiastici, Episcopi *Bambergensis*, *Herbipolensis*, (*VVirtzburg*) Dux Franconiæ; *Eichstett: der Teutsch Ordens Maister*: Præpositus *Camberg*, Abbas *S. Gilgen*: Nurinbergæ. II Principes seculares; *Marchio Brandenburgensis*, *Burgraf von Nurenberg*: Comites *Hennenbergensis*, *Castel*, *VVertheim*, *Rheineck*, *Hohenloe*: DD. *Reichelsperg*, *Limpurg*, & Comites *Horpach* & *Schvvartzenburg*. III Civitates liberæ, *Norunberg*, *Rottenburg*, *VVinshaim*, *Schvveinfurt*. Flumina piscosissima undique regionem hanc perluunt beantq; plurimùm, quorum præcipua sunt *Mœnus*, *Sala*, octo ignobilioribus comitata, *Sinna*, *Radiantia*, *Aestus*, *Tubera*, ac nōnnulla alia. Silvas habet *Spesbart*, *Ottonis Silvam* ac alias etiam Herciniæ portiones, quæ eam editissimis jugis per circuitum obfirmans, veluti nativo muro ambit. Gens ipsa viribus armisque potens, nobilitate pollens, ingeniosa, laborum patiens. Vinetis colendis uterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse cōceditur.

Ordo politicus.

Flumina.

Silvæ.

Vulgi mores.

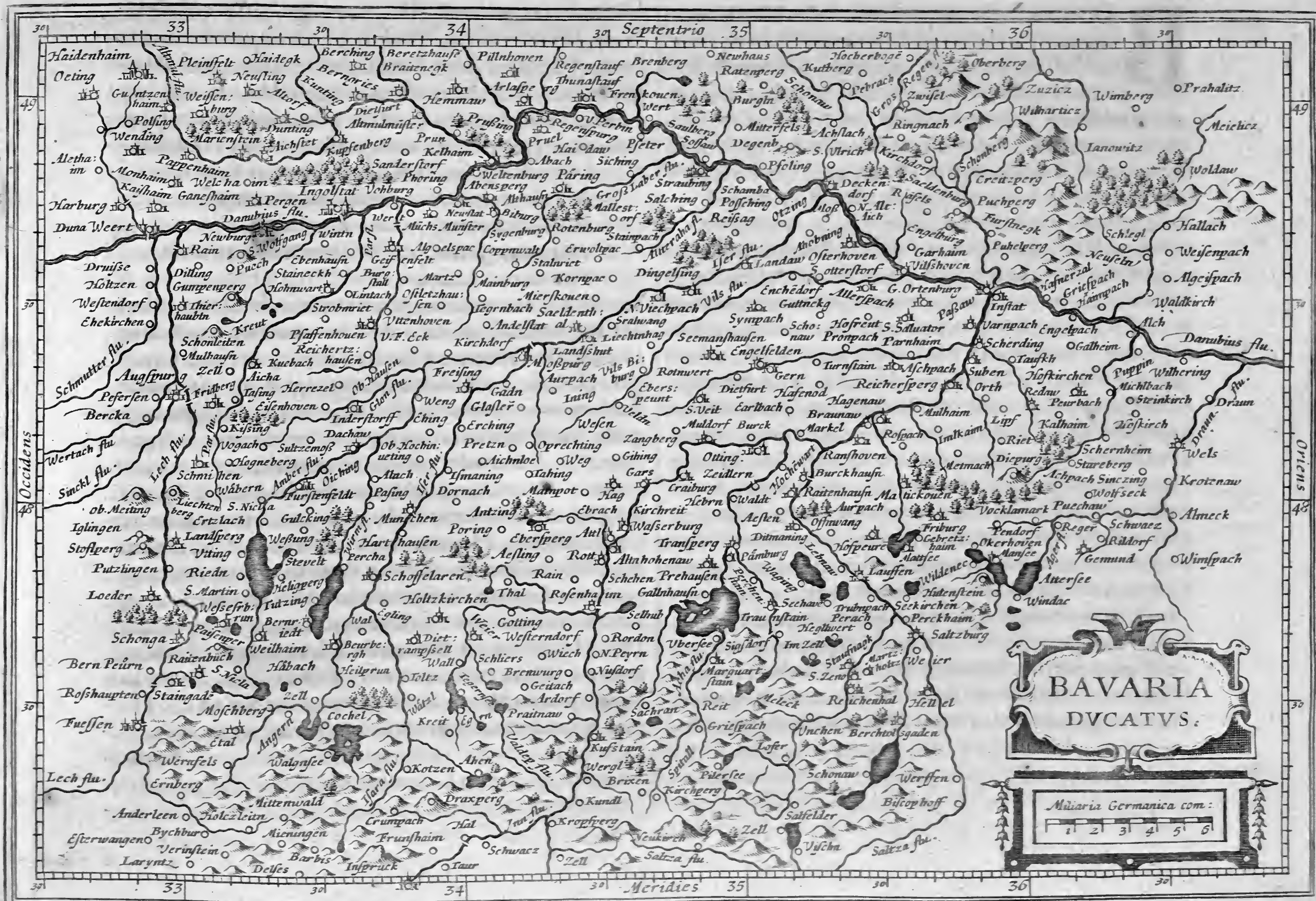
Iii BAVA-

Regio. BAVARIA nunc adeunda est, ab Avaribus Hunnorum reliquiis, qui Noricis pulsis in ea terra consedere, littera adjecta, dicta. Dicitur & *Bojaria* à Bojis Cisalpinæ Galliæ populis, qui hoc loco aliquando sedes habuisse leguntur: vulgo *Beyeren*. *Situs.* Habet ab Oriente Austriam: ab Occasu Sueviam: qua Meridies est Alpes adjacent illi Rheticæ: qua Septentrio Franconia. Longitudo milliarium Ger. XXIX. Latitudo XXV. *Cœli temperies. Soli fertilitas.* Aër ut plurimùm salubris, ac regio amœna est: in universum satis ferax, non æquè tamen vini ac frumẽti, quamvis & vinum gignat nonnullis locis, sed agrestius. Generosius vinũ importatur ex Alsatia, Franconia & Austria. Magna copia frumenti invenitur circa Ratisponam & Landshutum. Abundat insuper sale, arborum fructibus, ferro, pecore, volucribus, feris, omnibus denique ad victum, cultum & usum vitæ spectantibus. Sues glandibus silvestribusq; pomis tanta copia nutrit, ut veluti Hungaria boves, ita hæc sues plurimis Europæ regionibus suppeditet. *Animalium varietas.* Præter ursos item, apros, & cæteras ejusmodi feras, centenarios cervorum alit greges, quos absque consensu principis venari crimen est. Anno CIↃIↃLXII, XXII die Augusti, cervus in Bavaria captus scribitur, tantâ corporis vastitate & mole, ut libras IↃCXXV exhibuerit. Sedes hic quondam habuerunt *Narisci*, *Vindelici* & *Norici*. *Nariscos* qui hodie *Nortgovv* Aventino, vel *Narcau* Melanchthoni, à cæteris Danubius dividit. *Vindelici* ex antiquorum descriptione inter Rhætos & Noricos siti sunt. *Rhætia* duplex est, una latior, quæ Vindelicos Noricosque & Rhætos propriè dictos complectitur, altera strictior. Vindelicos à Rhætis disterminat Lycus, si Ptol. est fides. Sin Strabonem sequimur, Rhenus & lacus Brigantinus, quem nos in Helvetiæ descriptione monstravimus. Eosdem à Germanis separat Danubius, ab Italia Alpes. Originem nominis Vindelicorum rectè observavit ex Ricardo Marcus Velserus:

Respicit & latè fluvios, Vindamque, Lycumque,
Miscentes undas, & nomina littoris, unde
Antiquam gentem, populumque urbemque vocarunt
Vindelicam. ———

Vindelicorum quænam gentes urbesq; fuerint, ex Plin. & Ptol. cognosci potest. Ad hos vincendos missi sunt ab Augusto Tiberius Claudius Nero, & Nero Claudius Drusus, ambo Imperatoris privigni, qui copias Barbarorum exiguis præliis dispersas ac dissipatas aggressi, facile vicerunt, inque suam potestatem redegerunt. Vide Paterculum lib. II: Dionem lib. LIV, & Horat. lib. IV Odar. *Norici* initium capiunt à flumine Oeno: vergunt ad Orientem & Austrum, ad Hungariam & Italiam usque. Horum magna in bello vis fuit, utpote qui bello adsueti limitaneos Romanos semper oppugnarent. Indicio est *Ensis Noricus* Horatio celebratus. Etiam inscriptio quæ cis Danubium inventa ita habet: DIS MANIBUS ET MEMORIÆ LEGIONUM. ET MEMORIÆ MISSERRIMORUM, VINDELICIS PRÆFECTIS MOCENIANIS ET VICTORI ET AURELIO FILIIS VINDELICIS SURINUS INFELIX PATER F.C.

Bava-

BAVARIA DVCATVS.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Germanica com:
1 2 3 4 5 6
Danubius flu.
Augspurg
Ingolstat
Regenspurg
Landshut
Freising
Munchen
Passaw
Saltzburg
Straubing
Kufstain
Inspruck

Impertum majorum. Bavaria olim à proprio Rege ad Arnulphi Imperatoris usque tempora administrata fuit: eum ut Parthi Arsacē, Ægyptii Ptolemęum, ipsa *Cacannum* nominavit. Deinde Duces habuit, quos etiamnum tenet. *Bavaria* dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. *Superior* subdita est Alpibus, Austroque. Hæc crebris impedita est paludibus, fluminibus rapidis, silvis adspectu horridis. Pecuariis, pecoribusque pascendis magis idonea. *Inferior* fertilior est, crebrius frequentiusque habitatur, & propter Danubium, Isaram & Lavarum amnes, vitium ferax. Atque ita dividitur Bavaria Physicè. Divititur etiam Politicè, juxta Principum ditiones in Comitatum *Bavariæ* & *Palatinatum*. *Comitatus* hac Tabula, sequenti *Palatinatus* describitur. Vrbes. Vrbes superioris Bavariæ sunt, *Monachium* aliis *Monacum*, vulgo *Manchen*, ad ripam Isaræ fl. situm, exstructum ab Henrico Bavariæ Duce, anno CCIↃLXXII sub Othone I Imp. Vrbs est omnium pene Germanicarum civitatum amœnissima: inter fluvios Oenum & Lycum, inter urbes Wassenburgum, Augustam & Frisingā, inter lacus piscosos, interque silvas jucundissimas sita. Meridiem versus respicit montes Tyrolenses, Orientē versus hortos suburbanos, rivulis ex amne deductis distinctos: inter quos Ducis hortus, cura, amplitudine, herbarum florumque copia & ordine topiario illustris est: in hoc præter artificiosissimum fontem & pergulam æstivam picturis statuisq; exornatam, hoc est memorabile, quod sub crepusculum vespertinum magnus cervorum grex sub ipsas fere fenestras quotidie accedit. In urbe templa, turres, bibliothecæ, curia, forum, opificum & mercatorum frequentia, aliaque permulta, non ad usum tantum sed etiam ad ornatum & spectantium stuporē videre licet. *Ingolstadium* vulgo *Ingolstatt*, ad Danubium jacet, antiquis dictum *Ingelstatt* sive *Angelostadium*, ab Angelis Suevis qui civitatem hanc cum aliis ceperunt. Initio pagus fuit, sed à Ludovico Bavaro Imperatore jus civitatis obtinuit. Academia in ea cōstituta omnium artium & sapientiæ anno CIↃCCCCX, eamque multis postea privilegiis & opibus ornarunt auxeruntque Ludovicus Dux Bavariæ & Pius II Pontifex. *Frisinga* olim *Fruxinum* Rhenano & Munstero testibus, condita putatur eo tempore quando Romani per præfectos & Provinciarum præsides tenebant & administrabant eā Bavariæ regionem, quæ à ripa Danubii excurrit ad Alpes. Mosacus amnis eam præterlabitur. Sunt præterea oppida XXXII. In *Inferiore* sunt *Ratisbona* vulgo *Regensburg*, sita ad Danubium: nomē sumpsisse putatur à pluvia & arce, à Claudio Tiberio Nerone Imperatore III exstructa tempore passionis Christi, atq; ab ipso *Tiberina* vel *Augusta Tiberii* vocata. Hujus memoriam in antiquo lapide exstare Onuphrius scribit. Goltzius adducit nummum Tiberii, cum hujus hac inscriptione, COL. AVG. TIB. Hanc Regēsburgum putat Simlerus *Reginum Antonini* esse, & in lib. Notitiarum *Castra Regia* dici. Alia multa sed à Barbaris indita nomina sunt apud Althamerum ut *Reginoburgum*, *Rhætobonna*, *Rhætopolis*, *Hyaspolis*, *Imbripolis*, *Regnipolis*, *Tetrapolis*, *Quadrata & Germanisheim*. Nomen *Ratisbona* à navigatione deductū videtur. Olim metropolis fuit Bavariæ: sedes Regum & Ducum ejusdem regionis. Pontem habet lapideum anno CIↃCXV ab Henrico Imperatore super Danubium exstructum XI fornicibus sustentatum, pass. CCCC & LXX latitudinis. *Patavium* sive *Patavia* vulgo Latinorum, vernaculè *Passavv*: *Batavas* libri Notitiar. putat Velserus: *Bojodurum* Ptolemæi: Vindelicię civitas Aventino, Pyramio & Lazio: urbs ampla, elegans

elegans atque clarissima in infima inferioris Bavariæ parte ad Austriæ initium, in utriusq; nimirum Provinciæ confinio, inter Danubii & Oeni confluentes, peninsulæ instar, loco commodissimo pariter, amœnissimoque sita. Episcopali, cui paret sede, & amplissima, quæstuosissimaque omnis generis commerciorum negotiatione admodum celebris. Tam præstanti siquidem ad negotiationem situ ob fluviorum, locique opportunitatem excellit, ut quemadmodum ob rapidissimorum fluminum concursum, Lugdunum in Galliis, Gandavum in Flandria quæstuosa negotiatione floret: ita hoc Germaniæ tractu, eodem nomine præ cæteris urbibus commendetur Patavia. *Landshutum*, vulgo *Landshut*, urbs celeberrima, & primariæ dignitatis: ad fl. Isaram sita, qui urbem hanc præterlabitur, magno incolarum commodo & ornamento. Hâc Irenicus ex quinta Ptol. Europæ tabula *Inutrium* statuere videtur, cui tamen situs non optimè convenit. Ac proinde melius Ptolem. *Inutrium* Aventinus verè linceus Germaniæ, potissimum vero Boiariæ suæ perlustrator, *Mittenvvaldt* Bavariæ pagum cis Alpes constituit. Condita est anno CIↃ CCVIII à Ludovico Bavariæ Duce: agro beata, fertili frugum, animalium, vini, omnisque generis fructuum. Urbs ipsa ædificiis admodum venustis & elegantibus nitet: inter quæ principem merito locum obtinet summum urbis templum, quod artificiosa structura, & vivo ex lapide visendę imo stupendę altitudinis turri conspicuum est. Magnificum etiam Illustriss. Alberti Ducis in inferiore urbis parte cernitur Palatium, *Novum* vulgo *ædificium* nuncupatum. Fluvii Bavariam scindunt beantque plurimum non pauci. *Danubius*, totius Europæ maximus, Græcis pariter atque Latinis Scriptoribus celebratus: *Lavarus*, & *Isara* amnis, ut amœnus, ita pisculentus & rapidus: *Illicetus*, *Oenus*, *Lycus*, *Alemannus*, vel *Alimula*, *Nabus*, *Regus*, *Ambra*, *Zoysa*, *Vilsus*, *VVolfada*, *Gyssea*, aliique pæne innumeri. *Flumina.* Præter hæc flumina complures etiam ac spatiosos habet lacus, singulis, singula sibi piscium genera, & tanquam privatas formas custodientibus: cujusmodi sunt *Ammersee*, *Asee*, *VVirmsee*, *Rorsee*. *Lacus.* Montibus cum hinc inde sit innexa altissimis, nomina singulorum hic recensere vix datur, præcipui tamen sunt *Pœninæ Alpes* & *Caravancas* mons. *Montes.* Silvis pæne infinitis ita spargitur, ut una videri queat, uti revera est: Hercyniæ enim omnes hæ portiones sunt, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexisse, vix dubium est. *Silvæ.* Verum diversa hæ ejusdem silvę portiones sortitæ sunt nomina, cujusmodi sunt: *Heynerdoch*, *Schvvartzvvald*, *Greinvvaldt*, *Zellervvaldt*, &c. Populus agri & pecoris magis quam belli cultor, neque mercaturę multum deditus, tantum Baccho & liberis operam dat: raro natale solum relinquit. *Vulgi mores.* Porro II Circulus Imperii Bavaricus tribus Ordinibus constat. *Ordo Politicus.* In I sunt Episcopi: Archiepiscopus *Saltzburgensis*, Episc. *Passaviensis*, Episc. *Freisingensis*, Ep. *Ratisbonensis*. Abbates: Prępositus *Berchtoldsgaden*, Ab. *Kempeseck*, Ab. *VValdsachsen*, Ab. *Roden*, *Rot* opinor, Ab. *Keishaim*, Ab. S. *Haymer in Ratisbona*. Abbatissæ, *Alt Munster*, & *Ober Munster* Ratisbonæ. In II sunt Dux *Bavariæ*, Com. Palatinus *Bavariæ*, Langd. *Luchtenberg*: Com. *Hage*, Com. *Ortenburg*, B. in *Stauffen*, forte *Thuna Stauff*, aut *Stuaffnegk*, D. *Rimfels*, forte *Rhinfelden*, B. *Degenberg*, *Obersultzperg*, In III sunt *Freistet*, *Regensperg*.

Regio & unde dicta.

BAVARIA præter divisiones paullo ante à nobis commemoratas in *Cis-Danubianam & trans-Danubianam* dividitur. *Bavaria Trans-Danubiana* Nariscorum ora est, de quibus supra. Hodie *Nortgovia* dicitur, vulgo *Nortgovv*, atque hæc eadem *Palatinatus superior* est. Ea jam nunc, postquam de Bavaria universim, ac de ea quę Comitatus nomine censetur hactenus verba fecimus, explicanda occurrit. *Nortgovia* autē nomen, ut ab etymo ordiamur, à Septentrionali plaga aut terra nomen habet. *Nort* enim idiomate Germanico Septentrionem, *Govv* terram & agrum significat. Dicitur etiam hæc regio *Palatinatus superior*, ad differentiam ejus qui ad Rhenum est Palatinatus, qui inferior appellatur. Hæc *Bavaria* olim *Noricum* dicta fuit, quam Ptolemæus Æno flumine, Danubii parte quæ est ab Æno ad montem Cetium, monte Cetio, Pannoniæ parte & monte Carranca definit. Sed postquā Boji exactis Romanis in partem Vindeliciæ, quę inter Ænum & Lycum jacet, immigrarunt, evenit ut is etiam tractus, tum Norici, tum Bojariæ sive Bavariæ nomen acciperet. Quo sensu (ut suis ad Ortelium literis M. Velserus monuit) eam Diaconus III Longobard. describit, his verbis: *Noricum* siquidem Provincia quam Bojoariorum populus habitat, habet ab Oriente Pannoniam, ab Occidente Suaviam, à Meridie Italiam, ab Aquilonis verò parte Danubii fluenta. Noricorum duas Provincias numerat Sex. Ruffus, item lib. Notit. *Noricum Mediterraneum & Ripēse.*

Situs.

Ceterum *Bavaria* hæc à Septentrione Voitlandiam vicinam habet; ab ortu, Bohemia; qua Meridies Danubio fluvio à reliqua Bavaria dispescitur; qua Occidens, Hanecampo, Sueviæ parte, ac Franconiæ terminatur. Aër hujus regionis utcumq; gratus ac salubris est: terra autem satis dura & aspera, licet quibusdam locis satis proferat frumenti: ac pascua reperiantur saginando pecori apta. Juxta Kelheimium Danubii ripa vitifera est, vinū tamen ignobile & austerum, ut vulgo dici soleat acetum in illis mōtibus nasci. Gignit & alibi metalla varii generis, inprimis ferrū magna copia, unde Nortgoviēses annuatim magnam vim pecunię colligunt. Optimum itē cæruleum colorem quem vulgo *Lazurum* vocant.

Cœli temperies. Soli qualitas.

Noricum porro nunc Bavarię Palatinatus, Regni titulo olim decoratus fuit, ac proprios Reges habuit, reliqua Bavaria à Romanis in Provinciam redacta, usque ad annum Domini IↃ. Vnde Julius Cęsar meminit, *Ariovistum* Germanorum Regem uxorem habuisse sororem Regis Noricorum. Quos tamen Norici posterioribus tēporibus habuerunt principes, non constat, quousque facti sunt Christiani. Anno vero IↃXI opera *Theodonis* II in unum regnū redacta est Bavaria, qui Romanos è Bavaria expulit maxima strage edita: inde in tres Ducatus tributa per tres illius filios, *Theodonem* III qui Ratisbonæ, *Ottonem* qui Ottingiæ, *Theobaldum* qui Tyrolis consedit. Reliquos enumerare nimis longum foret. Vt tandem hoc caput finiam, Ludovicus Imperator Dux Bavariæ anno Christi CIↃCCCXXXIX hujusmodi divisionem instituit, ut tota Bavaria Norica Palatinis principibus cederet, præter urbes aliquot Imperiales: & quæcumq; jam olim ad Imperium pertinuerant.

Imperium majorum.

Vrbes.

Metropolis hujus Bavarię *Nurenberga* vulgo *Nurenberg*, ad amnem Pegnitium, qui urbem interluit; situ amœno excellens, ambitu magna, visu pulcra, templis celebris, ædiumq; pulcherrimarum frequentiâ nitidissimè culta, plateis vicisque insignis,

mœnibus

PALATINATUS BAVARIAE.
Miliaria Germanica communia
1 2 3

Septentrio. 33 34 35
Meridies. 33 34 35
Occidens. 49
Oriens. 49

BOHEMIAE
Behemer Walt
EXTREMA
Bavaria inferior
P. Kaerius Cælav.

Forchaim, Hausen, Hanburg, Morndorf, Hertzogaurach, Lauterbach, Kerspach, Regensberg, Baiersdorf, Etlang, Trubach, Bernfels, Holuperg, Pegnitz, Schachsartz, Hederen, Stinburg, Emreut, Weisenaw, Swaback flu., Eschenaw, Swabach, Pruck, Tenenlot, Herelsberg, Rotenberg, Buchfurt, Grintlach, Puch, Lauff, Reichenswandt, Herscheruk, Puckersdorf, Nurenberg, Pegnitz flu., Vach flu., Rednitz, Birnthain, Altorff, Purgles, Feucht, Brettal, Eybach, Zien fl., Stain, Swabach, Piber fl., Cammerstain, Neuses, Sorg, Ferriedn, Nerret, Pierp, Altfelt, Selbgspo, Rott, Menningerperg, Gnimdt, Wallensau, Hilpolstain, Zell, Heusern, Low, Aw, Spalt, Pleinfeldt, Absberg, Wiltzburg, Haidegk, Pergen, Nenßling, Eßelperg, Sala, Weißenburg, Dunting, Sufeßhaim, Pruneck, Ilwing, Preit, Hsupreu, Eling, Rebdorf, Aichstet, Pappenhaim, Zell, Monhaim, Reglen, Kunstain, Kolberg, Tating, Pergen, Ingelstat, Rieden, Gerlfing, Leuin, Beresee

Raukulm, Tuendorf, Mischelfeld, Averbach, Eßchenbach, Dumpach, Pappenberg, Rott, Vilseck, Schluchto, Slucht, Kolberg, Telden, Praitstain, Hirsbaw, Hanbach, Vils flu., Pegnitz flu., Escherwasch, Sultzbach, Hartmishoven, Reichueck, Altfelt, Fernriedt, Ochsnsoln, Amerthal, Kesering, Sindelbach, Lauterhoven, Castel, Teurn, Rasch, Perg, S. Anna, Hamburg, Wulhausen, Pilsach, Laber fl., Ranspach, Zant, Rieden, Winevech, Newmarckht, Weidenbaal, Lauterach, Einhart, S. Helena, Velburg, Hochfels, Dietldorf, Truidndorf, Taurnfelt, Weicherdorf, Frien, Poslandn, Tan, Tarsch, Tauprun, Rusch, Botzhausn, Sec, Hochn, Har, Brätnegk, Kelfriedt, Ribling, Hiersperg, Kunting, Teging, Eckuhovn, Hemmaw, Hald, Tourling, Teusing, Altmul, Munster, Rabnsfels, Schwainhof, Perg, Irlbul, Kupfenberg, Than, Prun, Alling, Granstorff, Ionach, Zunt, Dencka dorf, Stambaim, Petprun, Puech, Altmul flu., Kelhaim, Lossing, Orting, Hofstain, Kasen, Hepperg, Leuting, Aw, Krout, Weltenburg, Eming, Abensperg, Neustat, Yrsing, Munchs Munster

Grafenwerth, Parckstain, Newhaus, Mantl, Weiden, Amburg, Nabpurk, Freidenburg, Lab, Paulstor, Peuck, Erling, Eunstorff, Sigenhoven, Puchpach, Pilshaim, Sec, Nab flu., Teublicz, Burklens felt, Hiersing, Rasachsyl, Pirchensæe flu., Aetprun, Walt, Pillnhoven, Penck, Arlasperg, Regen flu., Prassing, Mating, Abach, Regensburg

Neustetle, Flos, Lugh, Lechtenberg, Plesberg, Pleienstein, Waidhausen, Tachow, Frauwenbergh, Fohendrus, Frauwenstein, Pfrundschweser, Dennesperch, Pfrunbt, Schonsee, Eslern, Dennesberg, Hilterfriet, Treffelstain, Tanstain, Ulmanfriet, Voitznriet, Hirschstain, Altendorf, Neuburg, Scharn, Retz, Schonbul, Walt Munchn, Tassering, Lierrriedt, Turk, Schwartzac flu., Penting, Schonaw, Darbelet, Meimateriet, Ran, Kemant, Schwant, Fronaw, Kurenberg, Kager, Geyga, Zeitz, Rappendorf, Pruck, Neupew, Schuertzenburg, Au, Dourstain, Raindorf, Thau, Rorbach, Posling, Chamb, Saczdorf, Lederarn, Wosborn, Lamperg, Zant, Gränevi, Kotzing, Stall, Zell, Peulstain, Aw, Newhaus, Kirn, Walde, Schamperg, Puncken, Wallensenstein, S. Gilgen, S. Gwer, Hamer, Beyl, Harling, stain, Kraling, Iglensperg, Zeydlarn, Salern, V. Horn, Weichs, Marienzell, Pach, Wisent flu., Aunpach, Pubel, Vilgransperg, Sonhof, Rhedn, Hag, Elwig, Ober, Kolberhof, Wert, Houchdorf, Bernzel, Gewiler, Mitterfels, Burgln, Sureching, Ilkoven, Perbing, Zeidlarn, Pfaffenmunster, Ob. Alt, Aich, Aw, Pebrach, Windberg, Motzing, Pagn, Pfeling, Straubing, Dunaw fl., Schambach, Irlbach, Poschung, Perekhaim, Pfaling, Otzing, Pernsdorf, Regen flu.

mœnibus turribusque valida, propugnaculis tuta, civibus plena, mercatorum commerciis dives, & inprimis mechanicis artibus nobilis, ac toto orbe celeberrima. Sita est non modò in Germaniæ, ut scribit Bilibaldus Pirckhaymerus, sed etiam Europæ umbilico. Ab Hierosolymis, quæ in medio Mundi constituta ex graduum longitudinibus & latitudinibus cognoscitur, distat Nurenberga IↃ milliaribus Germanicis. Civitas licet pervetusta non sit, tamen castrum ejus in edito colle situm, quod olim *Castrum Noricum* fuit appellatum, est antiquum: constructum enim à Claudio Tiberio Imperatore, unde etiam Neronis castrum dictum fuit. Olim subjecta fuit Alberto Duci Fráconiæ, post ejus mortem Imp. accessit sub Ludovico III Imperatore; ex eo augeri cœpit & coli. Sub Carolo IV mœnibus cincta est: iterumque anno CIƆIƆXXXIIX. Hodie civitas hæc totius Germaniæ ferè maxima & amplissima est, ita ut CXXIIX contineat plateas, XI pontes lapideos, qui duas urbis partes conjungunt. Fluvius per civitatem transiens LXIIX rotas hydromylarum vertit. Numerantur etiam in hac urbe putei aquarum CXVI, fontes XII ex truncis aquam evomentes, sex magnæ portæ, ac balnea communia XIII. De hac Fabricius:

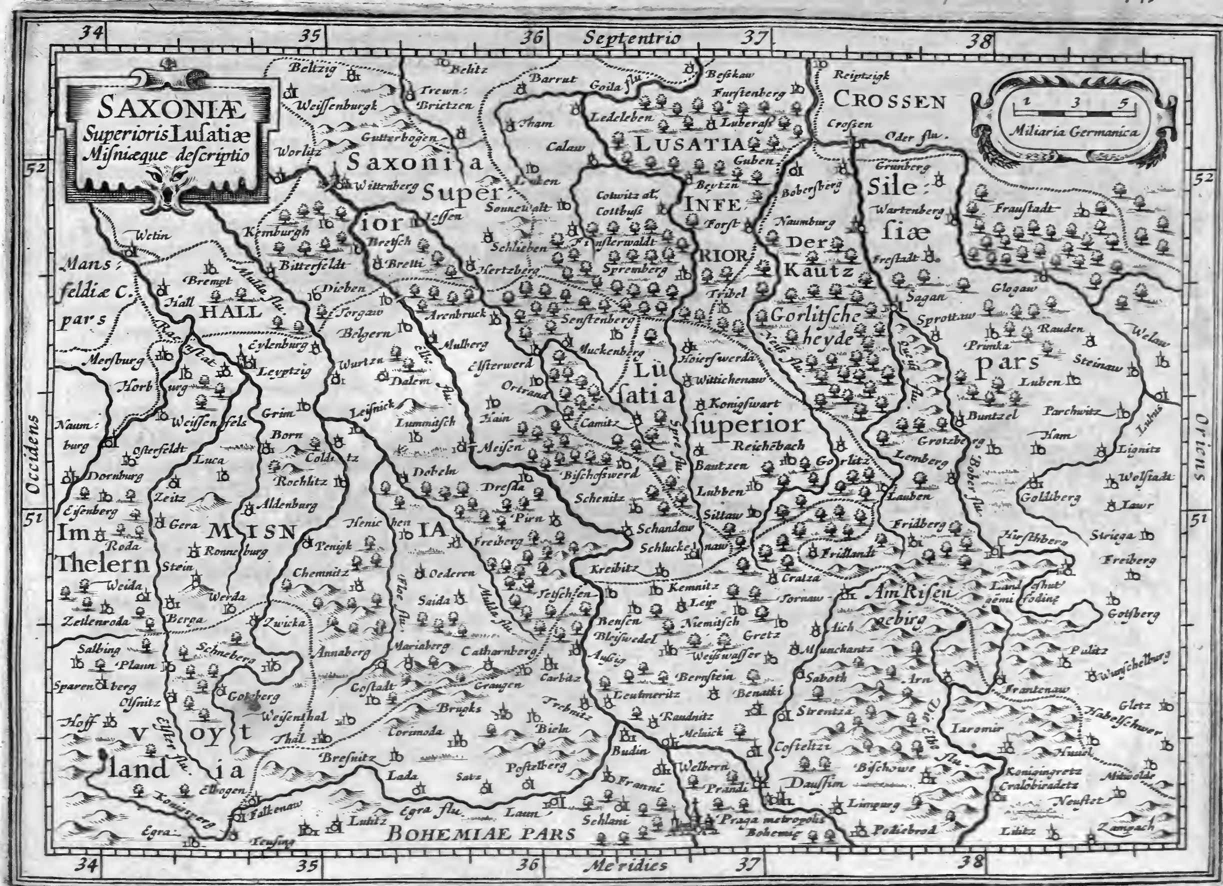
Qua non Germanis est ulla celebrior oris,
Seu leges spectes, & sancti jura Senatus,
Et sic unanimi viventes fœdere cives,
Sive tot artifices claros, æquandaque priscis
Ingenia, & varios juvenumque senumque labores.

Anno CIƆ IƆLXXV Noribergenses Altorfii Academiam constituerunt, ad quam linguarum, artiũ, Philosophiæ & facultatum Professores magnis stipendiis evocarunt. Ejus rei memoriam servat epigraphe Altorfina, *Iuventuti, Religionis Christianæ Doctrina, linguis Latina & Græca, optimis denique artibus ac disciplinis informandæ, Georgio Volkanfro, Philippo Geudero, Hieronymo Baumgartnero, Litteratorum Præfectis, & Balthazaro Baumgartnero oppidi Præfecto, Senatus Noribergensis Scholam hanc nobilem & Patritiam aperiri & solenniter introduci voluit III. Kal. Iul. Qui dies Petro & Paulo Apostolis Sacer est. Anno à nato Christo Salvatore* M.D.LXXV. Tractus iste præter metropolim plurima habet oppida, monasteria & villas, potissimum *Ambergam*, anno Christi trecentesimo supra millesimum muro cinctam, *Auvverbach*, *Sultzbach*, *Castel* monasterium, (ubi olim Principes Nortgoviæ suam habuerunt curiam) *Eger*, *Beierut*, *Eistet*, *Napurg*, *Neuvvenstadt*, *Ruvvenkelm*, *Kemnat*, *Krusen*, *Grevvenvverdt*, *Gaynum* castellum à ploratu dictum: nam istic Danubius, periculosa & horrenda, & quæ citra lamenta vix pervehi possunt loca, attamen navigantibus transeunda (Germanicè *die Strudel* ab aquarum stridore atque impetu vocant) transit: *Eschenback*, *VVeiden*, *Pernauvv*, *Pleistein*, *Herspruck*, *Rurbach*, *Neumarckt*, *Tursentur*, *Elbogen*, *Cham*, *Schonsee*, *Kunsperg*, *Stauff* & alia nonnulla, quæ quidem pro majori parte sunt principum Palatinorum. Includit quoque hæc regio Nortgoviensis unum ex quatuor Lantgraviatibus, qui olim ab Imperatoribus fuerunt instituti, nēpe *Luchtenbergensem* Imperii in Circulo secundo, accepitque denominationem illam ab arce Luchtenberg, etiamsi principes Domini illius curiam suam teneant in oppido Pfreimbdt, & quandoque in Grunsfelden. Non crevit iste Landtgraviatus in tantam potentiam ut cæteri tres, qui temporum successu multum aucti sunt ditione & poten-

potentia: maximè autem Hassiæ Landgraviatus, ut scribit Munsterus. *Flumina.* Regionem hanc irrigant beantque plurimum *Egra*, *Nabus*, *Vilsus*, *Regus*, *Pegnitius*, *Schvvartzach*, *Altimulus*, *Lautra* fluvii; ac præter hos nonnulli alii. De Rednitio, Regnitio sive Rego referunt historici commoranti Carolo Magno apud Ratisbonam persuasum fuisse, fore ut ex Rheno in Danubium navigari possit, si inter Radiantiam (hic est Regnitius) & Altimulum fluvios fossa duceretur, quæ navigiorum capax esset: quod horum fluviorum alter Danubio, alter Rheno misceretur. Confestim Rex ad locum oportunum accelerat, ac magna hominum multitudine coacta, totum Autumni tempus in hoc consumpsit. Ducta est itaque fossa inter prædictos fluvios duum millium passuum longitudine, trecentorum pedum latitudine. Sed res successu caruit; nam propter juges pluvias & terram natura palustrem, opus stare non potuit; quantum enim interdiu egestum fuerat, tantum noctu humo relabente subsidebat. Apud Weiseburgense oppidum extant etiamnum vestigia vani laboris. Silentio non est hic prætereundum, omnes fere Nariscorum seu Nortgoviorum fluvios fabricis ferri, & reliquorum metallorum onustos & impeditos esse, utpote quorum fluenta agunt & impellunt tam ingentes folles, quam immensos malleos, fabris ferrum tantum suppositis incudibus admoventibus. *Mons Pinifer.* *Mons Pinifer* vulgo *Fichtelbergk* in ambitu complectens circiter VI milliaria est in hac regione: ex eo quatuor insignes profluunt fluvii, *Mœnus*, *Nabus*, *Sala*, & *Egra*; ii in crucis modũ divaricati, 4. mundi cardines petunt. Mons iste varia gignit metalli genera, producit & optimum cæruleum colorem, quem vulgo *Lazurum* dicunt. Invenitur quoq; in summitate montis stannum, & multæ foveæ ex quibus olim metalla fuerũt eruta. *Silvæ.* Silvæ Hercyniæ portionibus hæc ora etiam undiq; conspersa est: ex his sunt *VVeissenburvvalt*, *Behemervvalt* cum aliis, quæ in tabula repræsentantur. *Leges.* Porro susceptâ fide orthodoxâ in Bavaria, simul leges & vivendi instituta genti fuere præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de incendiariis Ecclesiarum, de confugientibus ad Ecclesiam, de Clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item leges castrenses, de Libertis, de Nuptiis, de causis Mulierum, de Furtis, de Legibus Agrariis, de commendatis & commodatis, de Hæreditatibus, de Emptionibus & Venditionibus &c. Illis legibus Bavari ante aliquot secula paruere, nonnullisq; adhuc. Non possum autem quin aliquot hoc in loco ex his adscribam Bavarorum leges. *Iudex ut justè judicet librum penes se Legis habeat, ex eo causa omnis componatur. Neque personam neque munera respectet Iudex, sed de compositione, dum rectè judicarit, partem nonam accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit, exsolvat: insuper solidis* XL *mulctetur. Qui rem aliquam vendiderit precio accepto, emptionem aut charta aut testibus ratam faciat; duo, tres, vel plures testes, adhibeantur. Venditio nisi voluntaria & libera, firma non sit.* Plura addere supersedeo, ne quis hanc descriptionem me onerare legibus velle existimet, quæ à Ioanne Boëmo Aubano fusè describuntur.

Regio. AD *Saxoniam ſuperiorem* pervenimus, octavum Circulum Imperii. Saxonia enim dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. Superior hîc quam hęc Tabula exhibet, nobis deſcribenda. De Inferiore ad Tabulam XIV Germaniæ egimus. Quæ ibi de Saxonia diximus, hic repetere nolumus, ne Lectori tædium pariant. *Saxonia Superior*, vulgo *Ober Saxen*, quæ titulo Ducatus ornatur; cujuſq; Dux eſt unus ex illis principibus qui Imperatorum electionibus pręſunt. Ab ortu Situs. antiquam Marchiam: ab Occidente Haſſiam reſpicit: qua Meridies eſt, Turingia & Miſnia jacent: qua Septẽtrio, Ducatus Brunſvicenſis. Primariam habet urbem Urbs VVittenberga. *VVittenbergam* ad Albim ſitam. Hæc à Widechindo I exſtructa eſt: alii adſcribunt Widechindo filio ejus, atque à Widechindo vel patre vel filio Wittenbergam dictam putant. Gymnaſium habet erectum à Duce Friderico, anno CIƆIƆII. Quam Academiam alter Fridericus ita ornavit ut ex frigida, teſte Eraſmo, celebris evaderet. Petrus Moſellanus, Fridericus, inquit, Wittenbergam ſuam, omnigenarum artium, maximè trium linguarum Profeſſoribus ſic inſtituit, ſic adornavit, ut optimè conſtituti Gymnaſii exemplar hinc petere poſſis. In quo Henningus & Oldendorpius Juriſconſulti, ſcriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile eſt, quod de purgatione per ferrum candens in hac civitate accidiſſe Albertus Crantzius in ſua Wandalia commemorat lib. VIII cap. XXX. Incendium ædium furtim procuratum imponebatur in hoc oppido innocenti: ille ſancte jurans ejus ſe culpæ non eſſe affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam juribus interdictam, aut ignoravere, aut contempſere, qui judicio præerant Laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non parvo: tum manibus excutiens, nihil læſionis præferebat. Evanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus pene totus interceſſerat, cum alius jam ſilicibus viam ſtraturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & invento ferro adhuc igneſcente dextram adurit. Mirati qui adſtiterunt rem perferunt loci Præfecto. Illi mox incidit ſuſpicio, illum eſſe hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox jubet ad quæſtionem abripi, confitetur crimen, & ultimo ſupplicio, fractis rota cruribus, interimitur: ita divino judicio eſt proditus noxius. Extat etiam hiſtoria de candentis ferri purgatione, quam Genildis Henrici III conjux ſubiit: quæ cum ab æmulo quodam adulterii accuſaretur, judicio candentis ferri ſe purgavit. Non abſimile purgationis genus eos uſurpaſſe apud Georgium Cedrenum invenio, quos virgines corrupiſſe, aut quæ corruptæ eſſent, erat ſuſpicio. Nonnulli etiam in hac Superiore Saxonia *Torgam* locant, quam alii in Miſnia ponunt. Cum Saxonia tanquam parte ejus explicantur Miſnia & Luſatia, de quibus, cum præſens Tabula eas quoque delineet, pauca attexamus.

MISNIA

SAXONIÆ
Superioris Lusatiæ
Misniæque descriptio
Miliaria Germanica
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Saxonia Superior
LUSATIA INFERIOR
Lusatia superior
Silesiæ pars
CROSSEN
MISNIA
HALL
Mansfeldiæ C. pars
Im Thelern
Voytlandia
BOHEMIAE PARS
Am Risen gebirg
Gorlitsche heyde
Der Kautz
Wittenberg
Leyptzig
Dresda
Meisen
Praga metropolis Bohemiæ
Egra flu.
Elbe flu.
Oder flu.

Regio. MISNIA *Meyssen*, superioris Saxoniæ Regio inter Salam & Albim posita, à Mesia lacu; ad quem olim fortasse ejus incolæ habitarunt, aut à Misna urbe, nomen accepit. cui opinioni Rithaimerus in sua Orbis descriptione libentius accedit. Verum recenter hoc nomen regioni inditum est, cum *Hermundurorum* hic olim sedes fuisse colligere liceat ex Tacito: nam in Hermunduris Albim nasci memorat. *Situs.* Terminatur ad Septentrionem Marchia Brandenburgensi & superiori Saxonia: ad Orientem Solem utraque Lusatia ac Silesia: qua Meridies est, Bohemiæ Regnum ac Sudetos montes respicit: qua Occidens, Turingiam vicinam habet. *Cœli qualitas.* Aer olim vix ferendus fuisse dicitur ob montium silvarumq; humidas exhalationes, nunc verò silvis excisis cessant nebulæ, unde aere hodie salubriori fruitur. *Soli fertilitas.* Regio omni frugum genere fœcunda est, ut toti ferè circumjacenti regioni ad abundantiam sufficiat. Summa est ubique non modo frumenti fertilitas: verum etiam vini, mellis, pecorisque copia: præterquam in Valle Ioachimica, ubi gleba durior & minus fertilis est. Sed quod superficiei ejus denegatur, id ejus viscera abunde compensant: argenti enim sunt ibi divites admodum fodinæ. Metalla insuper varii generis in montibus passim generat, argentum, æs, stannum, ferrum, plumbum: atq; alibi etiam aurum. Tempore Ottonis Magni, Regio hæc una cum Turingorum & superioris Saxoniæ terris, appellata fuit Marchia Saxoniæ, antequam videlicet Ducatus superioris Saxoniæ *Imperium majorum.* erigeretur. Deinde successu temporum fuerunt hæ terræ & regiones in plura Dominia divisæ, ac postea rursum sub unam denominationem atq; dominationem redactæ: quemadmodum contigit anno CIↃCCXLI, quando princeps Landgraviatus Turingensis sine prole mortuus, per mulierem ditionem suam transmisit ad Dominos Misnenses, qui ab eo tempore utrumque adepti titulum, & Marchiones Misniæ & Landgravii Turingiæ dicti sunt. Anno quoq; Domini CIↃCCCCXXIII deficiente virili successione principis Electoris Saxoniæ, Sigismūdus Imp. tradidit Ducatum Saxoniæ Principibus Misniæ, quem & in hunc usque possident diem, & ab illo tempore triplicem sibi usurpaverunt titulum, ut scribit Munsterus. *Urbes.* Vrbes Misniæ multæ: primaria est *Misena* ad lævam Albis ripam, exstructa ab Ottone I. Proxima *Dresdena* situ valde jucundo, & contra hostium incursiones probè munito. Hic armamentariū est ducis Saxoniæ, est & aula ejus magnificè exstructa, & pons è saxo admirandi operis. *Lipsia* emporium celebre, ad Pleissenam amnem sita reliquas omnes Misniæ urbes opulentia & splendore antecellit: hic nobile est litterarum & sapientiæ Gymnasium, quod rebus Pragæ conturbatis eo translatum est, anno CIↃCCCCVIII. In eodem tractu sunt *Ilenburgum*, *Antiqua cella*, *Lauterbergum*, & alia oppida. *Flumina.* Fluminibus rigatur hæc regio *Albi*, *Sala*, *Mulda*, & aliis: *Silvæ.* ac silvis quoque undiquaque conspersa, Gabretæ ac aliis plerisque Hercyniæ portionibus. *Vulgi mores.* Hodierni incolæ robusti, fortesque, ac commendanda corporis forma ac proportione jucundi, hilares, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem ac immanitatem referentes.

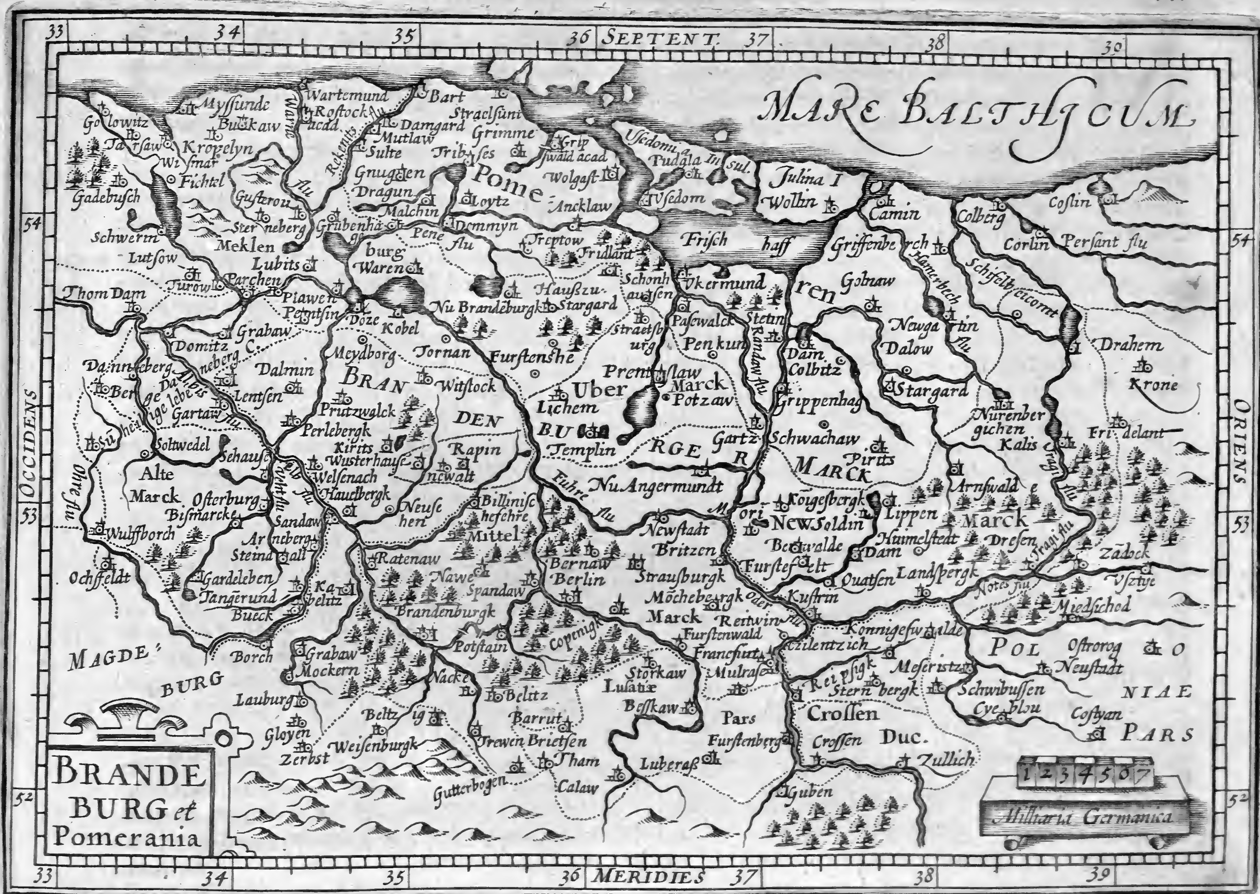
LVSA-

Regio. LVSATIA quoque Saxoniæ tribuitur, Rithaymero teste: inter Albim, Oderam, & Bohemiæ montes interjecta. Ipsum autem Lusatiorum nomen affine est voci *Elysiorum* vel *Lygiorum*, quorum sedes in illa vicinia fuisse certum est, inquit Joachimus Cureus. Regio hæc frumenti, rerumque ex terra nascentium feracissima. Fuit aliquando conjuncta cum Misnia: tandem Bohemi, qui regnum suum undique conabantur extendere, eam ad sese traxerunt. *Lusatia* duplex est, *Inferior* & *Superior*. *Urbes.* In hac sunt *Sprenberg*, *Prybus* & *Cotbus*: in illa *Gorlits*, *Zitavv*. *Gorlitium* vulgo *Gorlitz* urbs primaria ac nobilissima in superiore Lusatia: ædificiorum nitore atque frequentia clara, murorum fossarumque ambitu, situ montoso, & fluminis propinquitate firma, ex quo molitores, cerevisiarii, tinctores, aliiq; cives, infinitas commoditates percipiunt. Ejus transitus ponte ligneo, tecto percommodè clauso, oportunè conjungitur. Præ cęteris autem tam publicis, quam privatis ædificiis, magno sumptu perfectis, Ecclesia S. Petro dicata, & Curia, pręclara turri conspicua. Vrbs ipsa prima fundatione constructa anno CIↃXXX, ut ejus Annales perhibent. Funesto vero deinde incendio anno millesimo trecentesimo primo immitis Vulcani severitate consumpta, ut ne unica quidem domus remanserit. Verum ea suis è cineribus, veluti Phœnix, cui bustum suum vita est, post eam ruinam anno fere octavo, speciosior nitidiorque exstitit. Bohemiæ regno subdita est, sicut & Lusatia. Quonam autem pacto ad Bohemiæ Coronam pervenerit, Ioannes Dubravius lib. XXI de rebus Bohemicis refert. *Nissa* fluvius Lusatiam rigat, eamque beat plurimùm. Sed hæc de Lusatia hactenus. Nunc ut ad Saxoniam redeamus, paucula de ea subjungamus. *Saxoniæ fluvii.* Nobilissimi Saxoniam irrigant fluvii *Albis*, *Sala*, *Visurgis*; item *Lusimicius*, *Multania*, *Misa*, *Sala*, *Fulda*, *Leyna*, *Allenis*, *Odera*, *Ola*, *Nisa*, & alii. Silvas complures complectitur, *Lunenburgerheid*, *Spondavverheid*, *Rottenavverheid*, *Galberheid*, *Pomerischeid*, Hercyniæ portiones &c. *Leges.* *Saxonia* olim quatuor in genere habuit differentias, Nobilium, Liberorum, Libertorum atque Servorum. Et id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ sortis oblita, terminos in copulandis conjugiis transgrederetur: sed Nobilis Nobilem, & Liber Liberam duceret uxorem, Libertus conjungeretur Libertæ, & Servus Ancillæ. Quicunque verò contra faceret, cum vitæ suæ damno id lueret. Legibus ad malefactorum vindictam optimis utebatur. *Ordo politicus.* Octavus porro circulus Imperii *Ober-Saxen*, III Ordinibus constat, quorum I Episcopi *Misnensis*, *Merspurgensis*, *Naumburgensis*, *Brandenburgensis*, *Havelburgensis*, *Lubecensis*, *Caminensis*. Abbates *Salveldt*, *Rottershausen*, *Falckenrieten*. Abbatissę, *Quedelnborg*, *Genrode*. II Principes & Domini seculares, Dux *Saxoniæ* Elector: Marchio *Brādenburgicus* Elector, Marchiones *Brandenburgici*, Duces *Pomeraniæ*: Principes *Anhalt*: Comites *Schvvartzenburg*: Com. *Mansfelt*: Cō. *Stolberg*: Com. *Hohenstein*: Com. *Buchlingen*: Com. *Rappin*: Com. *Mullingen*: Com. *Gleiche*: Com. *Leisneck*: Com. *VVidersfelt*: D. *Bernavv*: B. *de Tautenberg*: Cō. *Regenstein*, *Russe de Plavv*, D. *de Gratz*, D. *de Schonberg*. Tertius Civitates liberæ, *Dantiscum*, *Elbingen*.

Regio & unde dicta. MARCHIONATUS *Brandenburgicus* qui hac Tabula repræsentatur, olim à Vandalis habitatus fuit, quorum sedes ab Albi flumine Orientem versus porrigebantur, per ditiones quas nunc Mechelburgici, Brandenburgici, Pomerani, Bohemi, Poloni incolunt. Nomen habet à Metropoli quam quidam initio Brenneburgum vocatam adserunt: quo etiam respexit Georgius Sabinus in suo Hodœporico:

Italiam quando digressus ab urbe petebam,
A Duce quæ Brenno condita nomen habet.

Oppugnavit eos diu *Carolus Magnus*, expugnavit *Henricus Auceps* per brumam, castris in glacie firmatis; qui etiam urbi præsidium imposuit, cum colonia Saxonũ. *Situs.* Protenditur autem hic Marchionatus in longitudinem ad LX milliaria Germanica. Ad Occasum clauditur Saxoniæ, Misniæ & Megapolensium regionum, limitibus: qua Septentrio est, Stetinos, Pomeranos, & Cassubios respicit; Poloniam & Silesiam versus orientem Solem contingit: Bohemiam, Lusatiam, & Moraviam habet *Soli fertilitas.* à Meridie. Ager admodum fertilis est, inprimis frumenti: nec desunt vineta, è quibus vinum abunde colligunt. Corallium insuper, aëtitem, schistum, aliasq; non ignobiliores gemmas producit hæc regio. Porrò Brandenburgicus Marchio Elector etiam est Imperii, & inter opulentissimos potentissimosque Germaniæ Principes numeratur: quippe qui præter Marchiam utramque etiam in Lusatiæ Comitatu & in Silesia urbes multas possideat. Principum istorum successio varia fuit: nam *Imperium majorum.* deficiente Marchionum stirpe, *Ludovicus Bavarus* anno CIↃCXIX principatum dedit filio suo *Ludovico*: Bavari anno CIↃCCCLXXIII vendiderunt eũ *Carolo Imperatori* Regi Bohemiæ: à filio Caroli Ioanne devolutus est Marchionatus ad Moraviæ Principes, *Iudocum & Procopium*: *Iudocus* ære alieno pressus eum oppignoravit *Guilielmo* Marchioni Misniæ: tandem in Concilio Constantiensi anno CIↃ CCCCXVII *Sigismundus* Rex *Friderico* Burggravio Noribergensi dono dedit. Hodie ei præest summa prudentiæ, clementiæ & liberalitatis laude clarus Ioannes Georgius. Dividitur autem tota hæc Marchia in tres *Divisio.* partes, in *Veterem* scilicet, *Mediam & Novam*. Incipit *Marchia Vetus* à solitudine quam *Lunebergensem* cognominant, & ad Albim fluvium usque protenditur. Confinia item habet cum Magdeburgensi, Halberstadensi Diœcesibus, & Megapoli. Hujus incolæ olim fuere *Senones*, *Suevi*, nec non alicubi *Angrivarii* cum *Teutonibus*. In hoc tractu sunt septem non parvi nominis urbes, hæ nempe, *Tangeramonda* ad Albim, quo Angra vel Tonagra a- *Vrbes.* quam suam evomit, sita; quondam Caroli IV Imp. sedes. *Stendalium*, quæ hujus Marchiæ civitas primaria. *Soltvvedelum* in duas civitates veterem & novam divisum: *Gardelen* cum arce *Eischnippa* dicta. Item *Osterburgum*, *VVerbum*, *Senobusum*, à Senonibus populis forte sic nominatum. Minus celebria sunt *Arnburgum* cum arce ad Albim situm. *Bisemarchum*, *Bostera*, *Bucka*, non procul ab Albi exædificata, *Kalba*, & *Meslinga* quam quoque *Letzolingam* appellant. Ac præterea hic numerantur CCCCLXV non ignobiles pagi. *Media Marchia* ab altera Albis parte initium sumit, & extenditur ad *Oderam & Suevum* (vulgo *Spre*) fluvios. A Suevis olim habitata fuit. Hujus Marchiæ metropolis est *Brandenburgum*, de quo modo dicere cœpimus: urbs satis celebris, ad Havelam fluvium

BRANDE
BURG et
Pomerania
MARE BALTHICUM
SEPTENT.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Milliaria Germanica
1 2 3 4 5 6 7
Pomeren
BRAN
DEN
BURG
MARCK
MAGDE
BURG
POLONIAE PARS
Frisch haff
Julina I
Wollin
Usedom
Crossen Duc.
Alte Marck
Mittel Marck
Uber
Schwerin
Wismar
Rostock
Stralsunt
Wolgast
Anclaw
Stetin
Camin
Colberg
Coslin
Prentslaw
Stargard
Berlin
Spandaw
Brandenburgk
Potstain
Copenigk
Francfurt
Kustrin
Landspergk
Guben
Zerbst
Gutterbogen
Lusatiæ
Ostrorog
Neustadt

fluvium sita, aliis à Brenno Duce Gallorum nominata, ut supra quoque diximus, & exstructa putatur: alii à Brandone Francorum Principe Marcomiri filio conditam putant: qui circa annum Christi CXL hanc Regionem subegit. Fuit hic olim Pantheon Vandalorum, quorum Dii fuerunt tum alii, tum etiam *Zornebock* & *Svvandevvitz*, quomodo id narratur in Chronicis Mersburgicis. Est verò hodie hic totius regionis tribunal. Multa sunt huic urbi privilegia, & immunitates, ab Imperatoribus, Regibus, & Principibus olim ei concessa: cujus indicio est statua pedestris in novæ urbis parte posita, strictum gladium dextra tenens, quam *Rolandum* cives vocant. Brandenburgum sequitur *Rathenavium* ad Havelam: *Spondavium* cum propugnaculo ad Suevum fluvium exstructo: deinde *Colonia* & *Berlinum*, duo oppida à Suevo fluvio separata. Hic hodie Principis aula. Est & urbs primaria *Francofurtum*, cujus situs longè est jucundissimus ad Viadrum, quem Oderam vocant, piscium copiâ abundantem: hic ad ortum est: cætera urbis cingunt amœnissimi colles & vineta lectissima, è quibus vinum colligunt, quod in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & vicina loca secundo amne devehunt. Exstructa est urbs primum anno CIƆCCLIII à Gedino ab Hertzberg, auspiciis & jussu Ioannis I Marchionis Brandenburgici. Emporium est celebre, ternis nundinis singulis annis frequens. Gymnasium etiam habet artium, linguarum, & facultatum præcipuarum, exstructum anno CIƆIƆVI à Ioachimo Marchione multisque exornatum stipendiis. In quo jam inde ab initio in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere præstantissimi Doctores fuerunt, quorum aliqui à Sebastiano Munstero recensentur. Alia præterea oppida sunt *Breitza*, *Fidæ* cognomen habens: item *Belitza*, *Bernavium*, *Cellinum*, *Mittemvvaldum*, *Monachobergum*, *Bisenthalum*, *Blumoberga*, *Boizavium*, cum arce Templariorum quondam statione: *Fryenvvaldum* & *Oderobergum*. Hic Marchio *Albertus* ejus nominis II arcem in medio fluminis exstruxit, quam præternavigantes portorium solvere coguntur. *Frisachum*, *Geresvvaldum*, *Grimmitzum*, *Gruneheyda*, *Grunevvaldum*, & *Koppenicum*, quatuor Principis vivaria cum adjunctis arcibus. *Lichenum* oppidulum, *Parstainumum* cum arce: *Mulrosa* oppidulum & pagus: *Bernavichum*, *Zossa* oppidulum cum arce: *VVruzonum*, *Selovvium* oppidulum, multique pagi ac vici. *Nova Marchia* à media disjungitur Odera fluvio, eo tractu quo Warta fluvius prope Costrinum aquas suas in illud exonerat. Primi nominis urbs in hac Marchia *Costrinum* est, à Marchione *Ioanne* Ioachimi primi filio restaurata, ac maximis impensis munita, atq; in principis sedē delecta. Aliæ sunt *Lansbergum* ad Wartam, *Regiomons*, *Bernvvaldium* & *Bernsteinum* oppidulum cum arce, *Bernavvicum* & *Berlinicum* aut *Novum Berlinum* oppidum: deinde *Arnsvvaldum* urbs, *Thamum* oppidulum, *Soldinum* quondam hujus primaria urbs: *Furstenfeldum* oppidulum. *Bramburgum*, *Driesenum*, *Falckeburgum* urbs cum arce, in Pomeranorum confinibus sita: *Kartavv.*, *Lepena* urbs aulæ, *Morinum*, *Schiffelbenum*, *Osemundum*, *Sconsflies*, *VVoldenbergum*, *Zeden*, *Zandocum*. Alii totam hanc Principis Electoris ditionem in VII aut IIX Provincias dividunt, quæ sunt *Alte Marck*, sive *Vetus Marchia*, *Middel Marck*, sive *Media*, *Neu Marck*, sive *Nova*; *Vber Marck*, *Pregnitz*, *Crossen*, Ducatus: *Sterneberg* & *Cotbus* Dominia: item pars *Lusatiæ*. Sunt & minores in his Provinciis Comitatus, ut *Rapin* & *Vierraden*, & *Kustrin* Marchionatus. Habet in

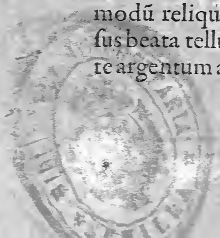
bet in universum *Marchia Brandenburgica* cum iis regionibus quas ejus juris esse diximus LV insignes urbes, LXIV oppida, XVI oppidula, quæ *Marctflecken* vulgo vocant, XXXVIII arces, sive nobilium ædes, X vivaria, XVII

Flumina. cœnobia. Fluminibus irrigatur *Odera* siue *Viadro*, *Suevo*, *Albi*, *Havela*, *VVarta*, & aliis. Prope Francofurtense Carthusianorum cœnobium rivulus est, ex colle vitifero emanans, in quem quicquid inciderit, in lapidem indurescere compertum est. Atque hæc de Marchionatu Brandeburgico: restat ut de Pomerania quæ titulo ipsius tabulæ continetur, pauca subjungamus.

Regio. Pomerania primis cultoribus lingua Wandalica *Pamortzi* appellata, nunc Ducatus est, adjacens mari *Situs.* Balthico, extenditurque longo tractu ab Holsatię finibus ad fines Borussiæ. Regio est ubique fertilis; prata *Soli fertilitas.* habet & pascua læta gramine. Frumento, butyro, melle, cera, canabi, lino, rebusque aliis istiusmodi abundat usq; adeo, ut etiam ex eorum exportatione incolæ magnas sibi opes parent. Colligũt etiam maris accolæ succinum, sed minore copia quam Borussi. Varii generis videre est ibi animalia domestica: atque in silvis ferarum *Animalium varietas.* armenta variè discurrentia. Proprios hęc Regio semper *Imperium majorum.* Dominos & indigenas habuit, nunquam victos, nunquam suo solo & ditionibus pulsos. Civitates hic multæ sunt & nobiles. *Stetinum* præcipua est, ad Viadrum amnem: olim piscatorum vicus oblongus ad fluminis ripam, sed post susceptum Christianismum, & destructam Winetam, translato illuc emporio amplificari cœpit, estque adeo nunc totius Pomeraniæ metropolis. *Gripsvvaldum* oppidum literarum artiumque humaniorum cultu celebre: Gymnasium exstructum est anno CIↃIↃXLVI. *Iulinum* oppidum olim totius pene Europæ amplissimum, emporium Vandalorum fuit. *Stralsundia* oppidum splendidum in littore Maris Balthici, olim proprium Ducem habens. *VVineta* omnium quõdam maritimarum urbium opulentissima, destructa à Conrado Danorum Rege. Sunt & aliæ urbes: *Neugardia*, *Lemburga*, *Stargardia*, *Bergradum*, *Camenez*, *Publina*, *Grifenburga*: & ad littus *Colberga*, *Caminum*, *Collinum*, *Sunda*, *Pucka*, *Revecol*, *Lovensburg*, & *Hechel*. Atque hæc de Pomerania pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Continetur etiam hac Tabula *Meckelnburg* sive *Megopolensis* Ducatus. Suntque in eadem Tabula Ecclesiastici, *Magdeburgensis* Archiepiscopus & primas Germaniæ: cui subsunt in Marka Brandenburgensi, *Brandenburg* Episc. & *Havelburg* in Meckelnburg: *Svverinensis*, Episc. sub Bremensi: in Pomerania, *Camin* Episcopus.

Urbes.

Regio & unde dicta. BOHEMIA, *Boemia*, vel *Bojemia*, ut nonnullis placet, à ſilva Hercynia nomen traxit. Nam Germanis *Baum*, Belgis *Boom*, arborem ſonat: Græcis *Bæmia*, & incolæ Ptolem. *Bæmi*, Strab. lib. VII *Kolduli* vocantur. Alii à Bojis nomen habere volunt, qui eo migrarunt, qui & ipſi à *Bois* id eſt ligno dicti videntur. Ptol. lib. II cap. XI in Germaniæ deſcriptione ſub Silva Hercynia ponit Bæmos gentem magnam uſq; ad Danubium: Strab. dicitur *Bubiemium*: ſic enim legunt Rhenanus, Aventinus & alii: in Græcis tamen excuſis exemplaribus Βουίασμον habetur; ſed hanc lectionem Rhenanus depravatã cẽſet: & in vetuſtis libris Βουιαῖμον legi adnotavit Caſaubonus. Tacitus *Bojemum* vocat. *Situs.* Ejus fines ab ortu Solis ad Marcomannos & Quados: ab Occaſu ad Noricos protenduntur. Meridionalem ejus plagam Pannonia ſuperior, nunc Auſtria dicta, occupat, ſicut Saxonia & Miſnia Septentrionalem. Univerſam Hercynia Silva perpetuo ambitu cingit, clauditq; undique ad Amphitheatri faciem. Unde æqua ei ferè longitudo atque latitudo, atque utraq; paullo amplius ducentis mill. paſſ. extenditur. *Cœli temperies.* Aere, quod perpetuis Aquilonis flatibus expoſita ſit regio, duriore ac frigidiore, nec tamen inſalubri fruitur. *Soli qualitas.* Ipſum verò ſolum adeo frugum hordei, ac tritici ferax & copioſum eſt, ut & has vicinis quoq; regionibus largè ſuppeditet. Vina tamen parcius exhibet & quæ ibi nata ſunt, auſtera & paullo acidiora. Crocum è contrario, ſucco, odore, colore optimum mittit. Aromaticarum rerum Pharmaceuticæ inſervientium ditiſſima regio eſt: olei tamen quemadmodũ reliqua Germania, ſterilis. Jam illa rara, ac prorſus beata telluris dos, quod ex venis ejus tanta ubertate argentum adfluit, ut vix alia metalla intra venas Terra abdat. Primariæ fodinæ ſunt in agris *Cromelaw*, *Budewaiſz*, & *Kuttenberg*. Aurum tamen quibuſdam locis effoditur, cujus fruſta decem pondo Regi aliquando allata memorantur. In oppido *Beraun*, etiam Ferri fodinæ ſunt. Nec deſunt alibi ſtannum, plumbum, æs. Oſtentatque præterea carbunculum, calaim, amethyſtũ, ex cotibus ſuis metallicis abruptum. Ferarum etiam ingentem alit copiam, ob ſilvarum frequentiam, quæ vulpium, urſorum, cervorum, ac urorum ſeu bubalorum (quos *Lomi* ipſi ſua lingua vocitant) aſſiduam venationem præbent. De hac autem fera *Lomi* perhibent, quod in venatione veſicam (quam largam infra mandibulam in collo penſilem habet) aqua calidiſſima dum canes inſequentes fugit, impleat, eoſque hac, dum poteſtas datur, inſpergat; qua quicquid tactum fuerit, aduritur, non ſecus ac ſi ferventi aquæ fuiſſet immerſum, ut & pilos & cutem abſumat. Regimen hujus Regionis primo ſub Duce. Primus Dux fuit *Zechus* qui è *Imperium majorum.* Croatia emigrans Bohemicæ gentis fundavit primordia. Huic ſucceſſiſſe dicuntur *Crocus*, *Labuſſa* filia cum marito *Primiſlao*, *Niniſlaus*, *Mnata* nepos, *Vriſlaus* filius Mnatæ, *Necla*, *Noctericus*, *Borſinous*. Sub hoc Chriſtianiſmum ſuſcepit Bohemia anno nongenteſimo à partu Virginis, tempore Arnulphi Imperatoris. Anno vero Domini milleſimo octuageſimo ſexto Bohemia in Regnum evecta eſt: & in Concilio Moguntino *Vratiſlaus* I Rex ab Henrico IV Cæſare creatus, & *Gilbertus* Trevirorum Epiſcopus Pragam miſſus, qui coram populo Regem inungeret, regalibusque inſignibus conveſtiret. Uxor quoque *Swatana* in Reginam coronata. Sed ab eo ad Vratiſlaum IV rurſum in Ducatum relabitur. Verum hic ob operam Imp. Frederico ſedulo navatam in expe-

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
BOHEMIA
Moraviae
Milliaria Germ.
Silesiae
Misniae Pars
Voitlandiae Pars
PALATINATUS
BAVARIAE PARS
Pars
Prag
Pilsen
Budweis
Egra
Leutmeritz
Koningingretz
Kuttenberg
Broda
Tabor
Passaw
Dunaw flu
Albis flu
Eger flu
Molda flu
Watta flu
Zatzaw flu
Regen flu
Nab flu
Vils flu
Czwetl flu
Landeshul
Gotsberg
Glatz
Budin
Raudnitz
Melnick
Aussig
Saatz
Laun
Rakoninck
Beraun
Kamara
Klodko
Platna
Krumlaw
Wimberg
Colin
Czasla
Chrudim
Zampach
Littomissell
Iigla
Mezeritsch
Carlstain
Czwetl
Golsug
Amberg
Schwandorff
Chamb
Regen
Deckendorff
Osterhouen
Waldkirchen
Haus
Annaberg
Schneberg
Falkenau
Elnbogn
Konigsperg
Tachaw
Dechnitz
Limpurg
Podiebrod
Bischowe
Jaromir
Neustetl
Deutschen Broda
Pilgram
Stein
Krusnyck
Dein
Stickin
Budna
Reiberg
Woldaw
Wilbarticz
Lam
Zwisel
Achslach
Kirchperg
Englburg
Furt
Glattaw
Horessowitz
Ellischaw
Weiden
Neustettle
Auerbach
Vilseck
Pfrgimbt
Nahpurck
Neuburg
Dumpach
Pressat
Spenshart
34
35
36
37
38
49
50
1 2 3 4 5

in expeditione Mediolanensi ab eo Bohemiæ Rex, & Imperii socius salutatus: eique destinata in clypeo insignia, Leo ruber cauda bifurcata in campo candido. Ex iis postea aliquot Imperatores facti: raptâ videlicet à Bisetislao II Imp. Othonis filiâ Iuthâ, atque cognatione contractâ. Est inter VII Electores, Bohemiæ Rex. *Vrbes.* Vrbes habet *Bohemia* alias Regi subjectas, alias proceribus & nobilibus. Primaria urbs est *Praga* à Primislao III Bohemiæ Duce & Libussa ejus uxore muro & fossis cincta. Arcem in monte habet *Visegradum*, sive *Herschin.* Dividitur autem tota urbs in tres civitates, *Superiorem*, *Novam*, & *Parvam*. Muldavia fl. antiquam Pragam à nova, in qua arx est & Templũ Cathedrale S. Viti, discludit: pons connectit. Pons iste lapideus est, habetque XXIV arcus, opus Vladislai Regis. Carolus IV Imp. & Rex Bohemiæ urbem mirificè auxit ornavitque. Ad arcem acclivi admodum colle itur. In Templo arcis monimẽtum est singulari artificio ex alabastro exstructum, quo Principes aliquot & Imperatores sepulti sunt. Christophorus Pyramius *Casurgim* Ptol. vult. Aventinus vero *Marobudum* & *Bubienum* Strab. Anno CIƆCCCLXX erecta ibi est Academia à Rege Carolo, quæ duravit usque ad annum CIƆCCCCVIII. Deinde propter factionem quandam ea Lipsiam translata est. Minimè vero omittendum nobis de Praga Elogium Julii Cæsaris Scaligeri:

Septa metallifero circum quæ monte superbis
Hercyniæ medio Martia Praga sinu,
Linque aliis populis tantæ munimina sedis
Qui nequeant armis jura tenere loci.
Namque tuum est non præsidio turgere locorum:
Sed loca præsidiis fidere posse tuis.

Egra urbs in primo aditu Bohemiæ sita, à fl. Egra cui adjacet, nomen adepta putatur, olim Imperio Romano, hoc vero tempore Bohemiæ regno subjecta. Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædificiis, civili urbanoque populo, magnificis & eximia virtute præstantibus viris illustris. Foris verò, amœnissimis ac fœcundissimis hortis & agris, variisque pomorum ac fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians. Claret hodie civitas hæc ob medonem (potionem ex melle) qui nulla paratur quam in hac civitate excellentior. Inter oppida præterea Bohemiæ insigniora numerantur Marcomanniam versus quæ hodie Moravia, *Mutha*, *Chrudima*, *Hadrecium Reginæ*, *Pardubitium*, *Litomeßium*. Inde à limite Noricorum, *Glatovia*, *Dornazlicium*, *Misa*, *Tacovia* eminent. Ab eo vero latere, quod ad Austriam spectat, locum primum obtinet *Budvicium*, *Cramlovia*, *Trebonia*, *Hadrecium Henrici*: sicut à Misnia, *Pons*, *Cadana*, *Chomutavia*, *Austio*. Nam Silesiis, *Hiaromirium*, *Glacium*, *Curia* & quædam alia oppida contermina. Introrsus vero celebrantur *Cuthna*, *Colonia*, *Pelsina*, *Verona*, *Zatecium*, *Launa*, *Slana*, *Lytomericum*, *Taborium*. Flumina præcipua sunt *Albis*, quem ipsi *Labe* dicunt. hic ad urbem *Aust* è montibus erumpit: salmonum inprimis fœcundus. *Flumina.* *Multavia*, qui Ptolemæi *Cassurgis* esse creditur, Germanis *Molea*, adcolis *Vltauva*. *Egra*, *Sassava*, *Gisera*, *Misa*, aliaque, quorum nonnulla auri etiam ramenta ferunt, ciceris magnitudine, quæ nulla purgatione ulteriore indigent: sunt etiam quæ conchas habeant, è quibus uniones capiuntur. *Montes.* *Sudetæ* montes Bohemiam cingunt, partim longè introrsus pertinent, ac Regionem ipsam ferè intersecant, partim extra eam etiam Meridiem versus & Occidentem excurrunt. *Mons Pinifer* à Pinuum in eo crescentium abundantia dictus (hic in

in Nariscorum ora situs est) oriens in montanis Marchionatus Brandenburgensis, inter Franconiam, Voitlandiam ac Bohemiam intra spatium duum ferme millium pass. quatuor inclytos amnes non sine admiratione & naturæ majestate effundit, in quatuor Mundi cardines, Mœnum videlicet Francicum, Salam Turingicum, Nabum Bavaricum, Egramq; Bohemicum. Idemque mons auri, argenti, argenti vivi, ferri, sulphurisque mineris fœtus. Gemmarum etiam fodinas exhibet. *Silva.* Silvis regio tota tanquam nativo muro circumdatur, cujus pars ea quæ inter Occidentem & Septentrionem porrigitur, *Gabreta* silva Strab. dicitur, *Gabrita* Ptol. Portio verò quæ à Meridie ad Danubium usque pertingit *Lunæ Silva* Ptol. vocatur, hodie *Passavica Silva*, *der Passavvervvaldt*: versus Occidentem, qua Moraviæ contigua est, *der Scheib* dicitur. *Status politicus.* Regnum *Bohemiæ* à Carolo, qui anno CIϽCCCLXI factus est Rex & Imperator, divisum fuit in XII Regiones, quibus singulis annuatim præsunt Capitanei, Baro unus, & alter ex ordine Equestri, qui primum lites minores cognoscunt inter subditos diversorum Dominiorum. Secundo, si qui emergant latrones, licet iis convocare vicinam sibique subjectam nobilitatem ad grassatores comprehendendos. Tertio, bello fortuito incumbente, quilibet ad suum se recipit præfectum. Invenio in hoc Regno nominari Burggraviatum *Carlstein*, ubi Regni Corona asservatur. Comitatus *Lobkovvits*, *Hassenstain*, *Litzkavv*, *Camethavv*, *Passau*, *Melnic*, *Rosenberg*, *Hadretz*. Domina, *Hasenburg*, *Leip*, *Perstain*, *Dobitschavv*, *VValstain*, *Roschatec*, *Dachavv*, *Totsnick*, *VVartenberg*, *Schellenberg*, *Kost*, *Schmirits*, *Lissavv*, *Kunevvaldt*, *Dessavv*, *Schonpeck*, *Slavva*, *Grossen Bora*, *Liebenstain*, *Ioppendorff*, *Gradetz*, *Colourat*, quorum quædam fortasse sunt Comit. Barones, *Trachenberg*, *Millusch*. *Praga* sede Archiepiscopi ornata est à Carolo Rege Bohemiæ & Imperatore, illique additus suffraganeus Episcopus *Litomisliensis*. *Mores.* Ad mores venio: de quibus Ioannes Dubravius sic scribit: Tum morum, tum ipsius habitus, quem corpore Bojemi præ se ferunt, leo animal generosissimum (cujus sideri Bojemi subjacent) quasi quandam imaginem exprimere videtur, si vel celsam Bojemorum proceritatem, vel latum & validum pectus, vel rigidam fulvisque comis vestitam cervicem, si deinde vocis sonum arduum, si oculos micantes, si robur & fiduciam virium intueri volueris. Solet item leo contemtu in alia animantia, & nonnullo fastu turgere, ægreque exarmari præsertim si per ferociam eum aggrediare. Nec ab hac parte Bojemus degenerat: sed contemtum libenter erga alios verbo factoque ostentat suum, ipsamque adeo arrogantiam incessu, gestu, pompa prodit. Est & ferocculus cum fastidiosè tractatur: insuper ausis perinde ut leo promptus, atq; in his exsequendis firmus & validus: interim tamen ambitiosus & gloriosus. Rursusque uti leo cibi avidus: atque in eo condiendo instruendoque immodicè effusus.

Regio. BOHEMIÆ versus Occidentem Moravia, vulgo *Marnhern*, contigua est. Nomen habet à fluvio Morava qui eam regionem perfluit. Veteres Marcomanniam dixere, quia fines Germaniæ, qua Danubio in Pannoniam pergitur, terminabat. Quippe Germanis *Marck*, limes dicitur, atque inde qui eam coluere Marcomanni, i: limitum finiumque adcolæ dicti sunt: ut sentit Dubravius. De his autem Arrianus: earum gentium, inquit, postremi sunt *Quadi* ac *Marcomanni*, deinde *Iazyges* Sarmatarum gens, post *Getæ*; deinde *Sarmatarum* magna pars. Quod autem Moravia antiqua *Marcomannorum* sedes fuerit, vel hinc liquido constat, quod juxta Hanam fluvium sæpius ab agricolis inter arandum inventa fuerint numismata veterum Rom. Imperatorum, inter cæteros M. Antonini, quem plurimæ testantur historiæ gentem hanc debellasse. Moneta autem erat, ex hoste spolium, cum hac inscriptione: DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conjiciant, deinceps *Marcomannos* eam Germaniæ Provinciam occupasse, quæ vulgo *die Mark* appellatur, seu *Marchia Brandenburgensis* ultra Albim, versus Oceanum. cultores enim ejus *die Marcker* id est Marcomanni, quasi *Marcmenner* dicuntur. Non desunt qui ab equis nomen adeptos *Marcomannos* tradant, sicut *Marschalcum* equitum Præfectum, *Marstallerum* equorum stabuli Magistrum appellamus: siquidem *Marrha* & *Merrhen* lingua Germanica equum & equam significat, unde *Merrhenlandt* interpretantur equarum Regionem. Probabilior tamen prior est ratio.

Situs. *Moraviam* ut nunc se habet, tribus è partibus juga montium, aut silvæ, saltusque, aut fluvii limitant, ab Oriente ab Hungaris, ab Occidente à Bohemis, ac Septentrione à Silesiis. Nam à Meridie Austriam versus plana est, & alicubi Thaysa flumine, alibi rivo quodam ignobili ab ea dirimitur. Aer Regionis mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. Regio est ut populosa, ita frumenti, vini, rerumque omnium ad hominum necessitatem facientium feracissima. Croci insuper maximam copiam suppeditat. Regionis positio quatenus interius patet, campestris, campique sunt molli & pingui solo, ideoque faciendæ sementi commodissimi, sicut colles vinetis sustollendis, propter terram vineis magis quam in Bohemia amicam, itaq; & bonitate & ubertate vini antecellit. Culta vero tota, cultoribusque adeo referta est, ut nullum gregibus armentorum, quæ nisi in solitudinibus pasci nequeunt, locum reliquerit. *Sudetæ* mõtes juxta Iglam urbem fodinis etiam fœti habentur. Atque hoc jam mirabitur aliquis, ut est profecto admiratione dignum, inveniri in Moravia thus & myrrham, non ex arbore desudante, ut alibi, lectam, sed è solo terræ erutam, uno tantum in loco, cui *Gradisco* nomen. in quo ad hunc diem thus non solum quod masculum vocant, à similitudine testium, sed quod alia præterea virorũ mulierumque membra ostentat, effoditur. Nuper autem *Venceslaus* veterum Procerum familia, eorũ qui à Quercu cognominantur, clarus, dum in agro suo Sterenbergensi fundamenta aggeri piscinario molitur, corpus hominis integrum invenit, quod nihil nisi myrrha erat. Regni titulo olim decorata legitur hæc provincia, habuitque olim suos Reges, qui Imperium tenuerunt in omnem

Cœli qualitas. *Soli fertilitas.* *Montes.* *Imperium majorum.*

MORAVIA
Bohemiæ Pars.
Silesiae Pars.
Oppaviae Ducatus
Hungariae Pars.
Austriæ Septentrionalia.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Pars C: Glacensis
Miliaria Germ. Comm.
Olmutz
Brinn
Iglaw
Troppaw
Kremsir
Znaim
Nicolsburg
Austerlitz
Moraua fluvi.
Teschen
Ratibor

omnem gentem Bohemorum & Polonorum, fuitque Regnum latissimum ac potentissimum. Circa annum Christi CCIↃ *Zuantocopius* ditione tenebat Moraviam, Bohemiam, Silesiam, Poloniamque, quarum Duces illi parebant. Ipse autem animis sublatis de magnitudine ditionis, Imp. Rom. tributa solvere, quæ aliquandiu solvisset Ludovico Germaniæ Regi, pernegabat. Petitur ergo magno bello, sed ipse quoque magnis reluctatur viribus, tandemque æquis viribus discessum est. Sedebant tum Hungari gens nova, ad repagula, quæ illis Moravorum Rex objectasset, nec erat ulla transcendendi facultas. Imperator qui in animum induxerat, non nisi victor redire à Moravis, undecumque circumspexit auxilia: aperuit transitum Hungaris, immisitque hostem Christianis populis, qui infinitis postea malis Provincias afflixerunt. Sic tum opera illorum usus Imperator supprimit Moravorum Regem, & multis pessundatis atque captis in fugam eum vertit. Ille elapsus, in profundum solus se recepit saltum, & projecto Regio apparatu, ad solitarium quendam se contulit, cujus usus contubernio, usque ad finem vitæ eremiticam vitam vixit, & moriturus quis esset aperuit, & in Christi pace quievit. Tunc Bohemia, Polonia, & Silesia suum quæque Provincia Ducem constituit, tributum tamen superioritatis agnitione vel modica pendentes. Eisdem fere temporibus, imperante Græcis Michaele, venit Cirullus Doctor & Apostolus omnium Sclavorum una cum Merodio, & posuerunt fundamentum Christianæ fidei in Moravia, erexeruntque Episcopalem Ecclesiam in oppido Vielagradensi. Vnde vocati à Romano Pontifice & correpti, cur sacra celebrarent lingua Sclavonica, responderunt, quia scriptum est: *Omnis Spiritus laudet Dominum*. Nunc autem *Moravia* multo inferiori fortuna quam olim contenta, suis deinceps Ducibus, postmodum Marchionibus paruit, hodie distracta: ejus tamen potior pars, ac pæne tota Bohemiæ Regibus, reliqua pars aliis Primoribus ac Baronibus subest. Gentis caput ac Marchionis sedes est *Brunna*, Germanicè *Brin*, Bohemicè *Brno*: est & *Olmuzium*, *Olomontium* aliis, sedes Episcopalis, *Vologradensis* prius dicta. Vrbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificiis clarissimis abundat: cujusmodi sunt *Zvvoyma*, *Radisch*, *Iglavia*, *Nova Civitas*, *Niclasberg Mons Nicolai*, *VVeiskirchen*, *Cremser*, *Boserlitz* olim Marchionum sedes, & complures aliæ, quæ in Tabulis conspiciuntur. *Vrbes.*

Amnium in Moravia princeps *Morava*, seu *Maravaha*, *Ciabrus* Ptolemæo: vulgo *die Marche*, habetur, qui Olomuzium principem civitatem circumfluit, & ab illa in Pannoniam defluens, in Danubium tandem se suis & adventitiis aquis auctus exonerat. Hic regioni nomen dicitur indidisse, seu, quod potius crediderim, à Regione sumsisse sibi nomen. Præter hunc præcipui sunt *Theya*, vel *Deins*, *Tharsa* Dubravio, nonnullis etiam *Thysia*. Hic Zvvoynam, obitu Sigismundi Cæsaris memorabilem, præterfluit & limitem Maravaniæ atque Austriæ statuit. *Igla*, à quo *Iglavia* urbs nomen sortita est, dirimit Maravanos à Bohemis, ac Maravaniam quoque ingreditur. Cæterum *Odera* fluvius haud procul Olomuzio ortus, suo nomine usque in Oceanum delabitur. Sunt qui illum à Ptolemæo *Viadrum* vocari autumant. *Oderam* vocant ab Aucupibus vocabulo mutuato, qui speculas avibus speculandis captandisque constitutas, *Odri* appellant; hodieque hujusmodi speculæ in Moravia ad fontem Oderæ ab Aucupibus constituuntur. Neque *Flumina.*

Hama

Hama silentio prætereundus, quamvis tenuibus interdum aquis fluens, attamen eos agros rigans, quibus non alii in Moravia frumenti fertiliores, ita ut frumentarii coloni à largo frumenti velut ubere, jure suo illos lumen Moraviæ appellent; in illis præterea sæpius quam in aliis numismata M. Antonini, Commodique & aliorum nonnullorum Cæsarum, tam aurea quam argentea exseruntur. Quæ sanè fidem bellorum cum Marcomannis olim in Moravia gestorum manifestam faciunt. Sunt & *Nigra* vulgo *Suarta*, & *Suittavv*, qui Brunnam civitatem, dignitate proximam Olomuzio, præterlabuntur. Pisces varios & quidem magna copia hi fluvii subministrant. Regio hæc quam Bohemia minus montosa, nec tamen prorsus plana. Ponit hoc loco Ptolemæus *Orcynium Nemus*, ac *Gabretam Silvam*. Incolarum (qui feroces rapinarumque avidi) sermo mixtus est. Bohemicus tamen prævalet; nam Germanica lingua in urbibus tantum inter optimates in usu est; de cætero, ritibus moribusque perinde morati ut Bohemi, inquit Dubravius. In hujus regionis pagis varii habitant Anabaptistæ omnium bonorum communionem professi. In Moravia ponit Mercator Comitatus *Huckenvvaldt*, *Schonberg*. Dominia, *Lomnicz*, *Dubrantiz*, *Gemnicz*, *VValstain*, *Pietnix*, *Neuhauß*, *Telesch*, *Bozkovvitz*, *Trebitsch*, *Dirnovvitz*, *Ragetz*.

Silvæ.

Mores.

Regio & unde dicta. SIc se habet Moravia: sequitur explicanda jam nunc in nostra methodo *Austria* olim *Pannonia superior* dicta. Austriæ nomen, Wolfgango Lazio teste, recens est: ab Austri venti flatu, qui ista in regione frequens est: vel à voce *Oostreich*, quod nomen veteres Franci regnorum suorum limiti orientali posuerunt, ut *VVestreich* occidentali. Atqui Francorum *Oostreich* ad Rhenum situm fuit, dictumque postea *Austrasia*, quo nomine amisso, videntur Pannonii illud sibi tribuisse, ut auctor est idem Lazius lib. 1. cap. 2. Comment. Gent. Aust. Sunt autem Austriaci Francorum & Saxonum soboles, qui hunc sibi tractum frustra reluctantibus Hungaris ferro pepererunt. *Situs.* *Austria* habet ad ortum Hungariam: ad Meridiem Styriæ montes, qui ab Alpibus perpetui in Hungariam & ulteriores regiones protenduntur: ad Occasum Bavariam: & ad Septentrionem Tejum fluvium & Moraviam. *Cæli temperies. Soli qualitas.* Aere fruitur leni ac amœno, salubrique ob Euri viciniam quo perflatur. Ager omnis generis frugum feracissimus, & qui minimo impendio colitur. Vili etiam & strigoso equo agricola in eo tractu qui Campus Transdanubianus sive Marchianus dicitur terram arat. Marga, citra quam agri in Bavaria infœcundi, & macri sunt, quid sit, Austriacis incognitum est. Vinum omnis regio fert nobilissimum: meracius Germanico, dilutius Hispanico: idque Moravis, Bohemis, Silesiis, vicinisque Bavaris præbet. Crocum insuper generosissimum gignit. Zinziber etiam producit juxta Hamburgum, ad radicem Cæcii montis. Argento abundat, non item auro: salem partim domi natum, partim importatum habet. *Imperium majorum.* Rexerunt *Austriam* aliquandiu Comites *Babenbergenses*, quorum primus *Lupoldus* Marchio Austriacus ab Ottone II Imp. dictus est. Postea *Henricus*, Dux ex Marchione factus à Friderico Imperatore. Qua stirpe deficiente, *Rudolphus Habspurgensis* qui in Cæsarem electus fuerat anno CIↃCCLXXX eam sui juris fecit, Ducatumque voluit appellari. *Fridericus* II in Regnum etiam evexit. Hujus regionis insignia olim erant quinque alaudæ aureæ, in cœlestino clypeo pictæ: sed Lupoldus Marchio hoc nomine V, à rei eventu ab Imperio concessa nova usurpavit insignia, rubro & albo coloribus distincta, quod ita totus suffusus sanguine in expugnatione Ptolemaidos fuisset, cingulo tenus duntaxat (quod album corpus intersecabat) à cruore immunis. Dividitur porro in *Superiorem* & *Inferiorem*, quarum hæc ultra, illa cis Danubium sita est. Habet præterea quoque Styriæ Ducatum, inter Danubium, Muer & Mietz fluvios extensum, cujus incolæ partim Germanico, partim Sclavonico idiomate utuntur, strumisque pendulis deformes sunt. Habet & Ducatum Carinthiæ inter Muer & Dravum fluvium situm; item Carniam Meridiem versus. Primaria Austriæ urbs est *Vienna* ante Christi Servatoris Nativitatem culta à Sarmatis & Windis, quibus successerunt Boji, Senones, aliique, quos Tiberius Nero in provinciæ formam redegit. *Urbes.* *Vindebona* dicitur in Itinerario Antonini, Ptol. *Iuliobonam* vocat, uterque ad eam locat x Legionem Germanicam, quam eo loco consedisse multa admodum monimenta perantiqua, tum intra urbem, tum extra eam testantur. Legioni huic à signo nomen alaudæ fuit: unde etiam videntur prima orta esse Austriacorum Marchionum insignia, alaudæ quinque. Dicta etiam est *Fabiana*. Otto Frisingensis lib. 1. Histor. Frid. cap. 32. *Dux tunc demum terga hosti dare compellitur, & periculis belli exemptus, in vicinum oppidum Viennis, quod olim à Roma-*

AUSTRIA
Archiducatus
Milliaria Germanica commun.
BOHEMIÆ PARS
MORAVIÆ
STIRIÆ PARS
Sopron
Wien
Presburg
Lincz
Passaw
Znaim
Crems

Romanis inhabitatum Fabiana dicebatur, declinavit. Similiter legas in historia Severini Episcopi Viennensis. Atque ad hanc appellationem maximè accedit vulgata & trita apud adcolas appellatio *Biana*. Idem Lazius *Vendum* à Strabone appellari ait. *Pannoniam Vrbem* eam vocat Jornandes: vernaculè *VVien, VVydme* Sclavonicè. Hanc urbem Turcas *Betz* vocare ex D. Carolo Rimio quondam apud Zelimum Turcarum Imperatorem oratore se habere scribit Ortelius. *VVetsch* vocat Leunclavius: item *Beetz*. Vrbs clarissima, ad Danubium fluvium sita, Imperatoria sede nobilis; inexpugnabili murorum ambitu, præaltis fossis, aggere & vallo cingitur. Mœnia deinde spissa & sublimia, frequentes turres, & propugnacula ad bellum oportuna habet: ut Vienna sit munitissimum adversus Turcarum furorem propugnaculum & munimentum. Suburbia maxima sunt & ambitiosa. Ædes civium amplæ, area & picturis ornatæ, structura solida & firma, altæ domorum facies, magnificæque visuntur. Templa Sanctis dicata, & ampla & splendida secto lapide constructa, perlucida sunt, & columnarum ordinibus admiranda. Cellæ vinariæ adeo profundæ sunt & spatiosæ, ut sub terra non minus, quam supra terram ædificiorum esse feratur. Platearum solum stratum lapide duro, ut neq; plaustrorum rotis facile conteratur. Annonæ & potissimum vini incredibilis copia, ita ut ducentos & mille equos XL dierum vindemia exerceat. Christianam religionem admisit anno CCCCLXVI Doctore Severino, qui etiam II ibi Basilicas exstruxit. Historia hujus urbis peti potest à Lazio & Ottone Frisingensi. Vrbem Fridericus II ornavit, auxitque, ut & sequentes fere omnes Austriæ Duces. Nobilissimum in ea Gymnasium artium scientiarumq; constitutum est à *Friderico* Imperatore: renovatum postea ab *Alberto* Archiduce, anno CIƆCCCLVI. Id postea seditionibus collapsum subversumque est. Viennæ clari fuere Wolfgangus Lazius Medicus & Historicus Ferdinandi Imperatoris: Julius Alexandrinus, Matthias Farinator. Fuit & Theologiæ Professor in Academia Viennensi Ioannes Haselbach, qui adeo diffusè solebat explicare, quæ auditoribus proposita enarrabat, ut viginti unum annos legens in Esaia Propheta, ad finem primi capitis non pervenerit. Claram urbem fecit obsidio Turcarum anno CIƆIƆXXIX fortiter à civibus tolerata, in qua Turcarum LXXX millia periisse memorantur. Est & in Austria superiore *Gmunda*, oppidum quidem non ita magnum, quod tamen venustate & elegantia commendatur, situm ad lacum qui inde appellationem trahens *Gmundanus Lacus* dicitur, ex quo Austriæ flumen Dravus oritur. Gmundæ magna & lucrosa est negotiatio salis, quod præstans & acre ex vicinis montibus effoditur, & Gmundam allatum, vasculis (quæ patria lingua *Kivelin* indigitant) impositum per Dravum in Danubium transportatur, unde Viennæ, in aliis Austriæ, Hungariæ, Stiriæ, Carinthiæ, vicinisque civitatibus magno commodo & lucro Gmundanorum distrahitur. Vrbes præterea & antiquæ & nobiles multæ in Austria sunt, maximè tamen insignes *Lintzium*, *Styra*, *VVadenhoffum*, *Melicum*, castellum antiquitus Claudionum: *Cremisium*, *Cetro* castellum, hodie *Zeisselmaur*: *Santohippolitus*, *Neuburgum* duplex, alterum à cœnobio, à frumento alterum dictum: *Petronella* nunc vicus, magnæ olim urbis, id quod rudera & ruinæ indicant, vestigium: nova civitas, *Pruck*, ad ripam Leythæ fl. sita: *Hamburga*. Sunt & alia oppida plurima, quæ brevitatis studio prætereo.

Lacus

Lacus & Flumina. Lacus complures habet, cujusmodi sunt *S. VVolfgangi, Vssere, Vrsee, Fillesee, Eynsilersee.* Ac fluminibus irrigatur permultis: horum *Danubius* primus est, olim regionis terminus, nunc eam mediam secans. Reliqua sunt *Athosinus, Genus*, seu *Onasus, Tranus, Traunus, Erlaphus*, qui ad Cellam templo virginis Matris celebrem, ex lacu amœnissimo oritur: *Traisius, Ypsius, Melicus, Marchia, Tejus*, qui Moraviam ab Austria dispescit, *Cambus*, vario piscium genere nobilis, *Leytha*: & in quo scitissimi saporis cancri *Suegadus*, & alia. *Montes.* Montibus multis attollitur, quorum præcipui sunt *Cæcius Mons*, vulgo *Calenberg*; à Danubio ad Dravum fluv. extenditur: ejus portiones sunt, *Schneberg, Semering, Kemperg, Hertperg, Deubsperg, Heustperg, Plaitz: Cognamus* hodie *der Haimburgerberg*, à Danubio ad Arabonem trahitur. *Silvæ.* Silvis hinc inde conspersa est regio, quæ Hercyniæ quoque portiones sunt ac Lunæ silvæ: dicunturque hodie *der Freystetter vnd Konigvviservvaldt*. *Ratio gubernandi.* Ad alia pergamus. In urbe Vienna duodecim quotidie Magistratus jura dant & leges dicunt: quorum quatuor sunt Ecclesiastici, Pataviensis Episcopi Officialis, Viennensis Episcopi Officialis, Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, & Vniversitatis Rector. Sunt itē quatuor urbani, & quatuor extra urbem: ex quibus præcipui sunt, quem vocant *Regimentum*, unde omnes Inferioris Austriæ jura petunt, & quem *Fiscum* sive *Cameram* appellant, quo omnes rationes earundem provinciarū referuntur. Reliqui his subjecti sunt, & à quibus ad superiores provocatio libellorū fit, Senatus Provinciæ cum suis Mareschalcis, Ordinati Provinciæ, Senatus urbanus cum suo Consule, Prætorium urbanum, Telonarii Judicium, & mercatorum Prætorium, quod *Handgraviatum* vocant, de quibus fusè in sua Vienna disserit Wolfgangus Lazius Viennensis. *Ordo politicus.* Tertius autem circulus Imperii, est *Austriacus*, in quo II sunt Ordines. In I sunt Ecclesiastici, Episcopi *Tridentinus (Trent,) Brixiensis (Brixen,) Goricensis, Segoviensis, Labachiensis, Viennensis, Teutsch Ordens Meister, Ordens Meister in Eischtal.* In II Principes seculares, Archidux *Austriæ*, Com. *Shaumberg*, Baro *VVolkenstain, D. Senfter, D. Roggendorff*, Com. *Hardeck.* Et præter principes Imperii invenio in Austria nominari Comitatus *Thurn, Crentz, Ortenburg, Perneck, Garb.* Freyherrn, *Landskron, VVanberg, Hoben, Ostervvitz, Neuberg, Guetenhag, Teuffenbach, Mairhofen, Avversperg, Dorneck, Saravv, Hartenstain, Schvvartzenavv, Turnstain, VVachauthall, Hoffkirchen, Eytzing.* Dominia item, *Aichelperg, Caltenprun, Massenperg, Stubenberg, Heggenberg, Stakrenberg, Liectenstain, Puchaim, Luetkurt, Porges, Schoukirchen, Schifftenberg, Altensperg, Hornstein, Seibersdorff.*

SALISBUR-

Regio. SALISBURGENSIS *Episcopatus* ab urbe metropolitana Saltzburgo nomen habet. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Bavariæ hunc primum vocat. Hujus territorium omnis generis metallorum dives est, auri, argenti, æris & ferri. Reperitur hic quoque vitriolum, sulphur, alumen & antimonium. Sunt quoque marmoris lapicidinæ. Plana loca etiam consitionibus, agris, frumentoque apta. In montibus frequentia quoque aucupia, ac ferarum venationes. Salisburgenses Præsules nominat Munsterus LVIII; ultimum *Ernestum* Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem, Alberti & Kunegundis Friderici Imperatoris filiæ prolem. Porro sedes ista sub *Arnone* x Ecclesiæ hujus Antistite Archiepiscopatus titulo insignita est à Leone III, habetque sub se suffraganeos Episcopos, *Tridentinum*, *Pataviensem*, *Viennensem*, *Gorcensem*, *Brixiensem*, *Frisingensem*, *Seccoviensem*, *Laventinensem*, & *Chyemensem*.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

Urbs Saltzburgum. Metropolis est *Salzburgum*, vel *Salisburgum*, vulgo *Saltzburg*, quod nomen à Saltzach fluvio accepisse creditur: quanquam alii à sale quod in ejus vicinia effoditur, Saltzburg dici autumant. *Iuvantia* vel *Iuvavia*, vel *Iuvavium* olim dictum fuit à juvando, Germanicè *Helffenberg*, quod castrum ibi exstruxerit Julius Cæsar, juvamen seu subsidium ac refugium legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Traduntur namque Romani cæcidisse Germanorũ 3400000, ac 1500000 in captivitatem duxisse. Alii nomen *Iuvaviæ* à Iuvavio cognomini & adjacente fluvio obtinuisse credunt. Dicitur & *Iuvense* castrum in lib. Notit. ut Pighius docet in Hercule Prodicio. Aventinus adserit ex veteribus diplomatis ostendi *Pædicum* Ptolem. esse, pagumque ibidem adhuc nomen servare. Franciscus verò Irenicus scribit Gamanodurum, aut Badacum Ptolemæi esse; cui & Volaterranus adstipulatur. *Iuvaviæ* meminit Antonini Itinerarium. Sed *Helffenberg* vocabulum vetustius esse *Iuvaviæ* putat Gaspar Bruschius: atque ex eo *Iuvavia* factum, quod idem significat. Pighius scribit, in hujus urbis templo se legisse hos versiculos:

Tunc Hadriana vetus, quæ post Iuvavia dicta,
Præsidialis erat Noricis, & Episcopo digna
Rudberti sedes, qui fidem contulit illis
Christi, quam retinet, Saltzburgum sero vocata.

Rupertus enim vel Rudpertus Episcopus Wormaciensis ex Regia Francorum stirpe ortus, cum post Regis Childeberti obitum à sede sua pulsus esset, circa annum salutis IↃXL, ad Theodonem Ducem Bavariæ Ratisbonam venit, eum instruxit, & baptizavit, ejusque nutu Noricum peragrans multos convertit & Christo dicavit. Incidens autem in ruinas desolatas veteris Iuvaviæ locum Episcopatui idoneum, Basilicam ibi in honorem S. Petri construxit, monasterium ordinis S. Benedicti adjecit; rexitque ibi Episcopalem Ecclesiam annis XLV, mortuus anno IↃCXXIII. Vrbs hæc in mediis Alpibus situm habet: decenti murorum ambitu, turribus & propugnaculis, tam publicis quam privatis ædificiis cultissima: Regia quondam sedes ac domicilium, quando & superbissima ex marmore Fanorum structura præ cæteris caput extulit urbibus. Maxima fluminis situsq; oportunitas hoc præstitit. Nũc etiam Archiepiscopali dignitate inclarescit, qui primæva quidem institutione Laureaci, tum Patavii, rerum vicissitudine huc translatus fuit. Habet hæc urbs paludes, planiciem, colles & montes. Paludes præbent pascua, montes aucupia & venationes nonnullas.

SALTZBURG et CARINTHIE
AUSTRIÆ
CONFINIA
BAVARIA
DAVFERS COMITATUS
Miliaria Germanica com
Saltzburg
Berchtolsgade
Spital
Villach
Clagnfurt
Lienez

nullas. In hac urbe ſepulchrum viſitur Theophraſti Medici celeberrimi in Noſocomio apud S. Sebaſtianum, cum tali Epicedio: *Conditur hic Philippus Theophraſtus inſignis Medicinæ Doctor, qui dira illa vulnera, lepram, podagram, hydropiſin, aliaque inſanabilia corporis contagia mirifica arte ſuſtulit, ac bona ſua in pauperes diſtribuenda collocandaque ordinavit. Anno* M.D.LI. *die* 24. *Septemb. vitam cum morte commutavit.* *Flumina.* Fluminibus ac rivulis innumeris propemodum rigatur hæc regio, qui ex montibus ſcaturiunt. *Anaſſus* fluvius in Septentrionem defluit, quem *Altzius*, *Saltzius*, *Mathicius*, ſuis aquis augent. *Traunus* ibidem ex lacubus oritur. Hinc etiam *Mur* & *Dravus* nobilis amnis oriuntur, quem poſteriorem Plinius nominat lib. III. cap. XXV. eumque ex Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores rivuli in hos quos modo nominavi effunduntur. *Montes.* Ditio omnis montoſa, jugiſque montium, quæ adcolæ *Taurn* vocant, aſpera. Hinc iſta ſunt, *Radſtatterthaurn*, *Felbergthaurn*, *Kornthaurn*, *Caſteinerthaurn*, multique alii adeo alti, ut, qui media æſtate eos conſcendunt, quum ad verticem perventum eſt, frigore infeſtentur: nullus curribus locus, anguſti calles, adeoque interdum præcipites, ut vix jumento clitellario etiam adſueto iter ſit, grandia vero pericula ſcandentes maneant, quum aut ſubito exorti venti in præcipitia homines abripiant, aut immenſi convolutarum nivium globi ſilvas, ſaxa, jumenta, atque etiam domos vicinas ſæpe obterant. Ex his montibus amnes frequentes defluunt, de quibus ſupra meminimus. Montes etiam præter ſupradictos *Tauros* habet in Meridiem verſus. Alpes quos *Albin* ipſi vocant: variis quoque cognomentis adſcitis, ut *Villacher Albin*, *Schvvanberger Albin*, &c. Item *Creutzbergum* montem, *Lettachbergum*, & in Oevina valle metalliferos, de quibus ſic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum II Ode VI.

Qui mihi de celſis nuper fuit Alpibus actus,
Oenus ubi atque Atheſis murmura rauca facit,
Argenti æterno ſcaturit qua vena metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hic halant liquido puro & de fonte Saltnæ
Ditantes Bavaros, Auſtriacoſque Duces.
Hic turba eſt tetræ nigræque ſimillima morti,
Qui ſolvunt vaſtis ignibus æra ſuis.
Haud credas noſtris decocta metalla per ignem,
Sed Phlegethontæis mundificata vadis.

Silvæ. Silvis quoque hic Epiſcopatus non deſtituitur; *Hardionem* enim *Henhardum* & *VVeyhardum* ſilvas ad Septentrionem poſitas habet. Verum de Epiſcopatu Saliſburgenſi hæc jam dicta ſufficient; reliquum eſt ut de Carinthiæ Ducatu quem hujus Tabulæ titulus etiam præ ſe fert nonnulla dicamus.

Carinthiæ Ducatus.

Regio. Carinthia vel *Carnithia* (quod Rithaimero auctore rectius ſcribitur) à *Carnis* populis nomen ſuum obtinuiſſe videtur, qui vetuſti ejus loci incolæ ſunt, utpote quorum & Plinius & reliqui in hoc loco meminerunt Geographi. Vtrum vero à Carnunto, veteri oppido, cujus crebra apud auctores mentio eſt, nomen hi ſuum traxerint, an vero ipſi à ſe urbem denominarint, dubium fecit rei vetuſtas. Eſt is locus in Ripenſi Pannonia, ſeptem fere Vienna milliaribus diſtans, ubi non obſcura celeberrimæ olim urbis indicia, monimenta ac rudera, etiamnum extant. ei nunc D. Petronellæ nomen eſt.

Dicun-

Dicuntur vero & *Carnioli*, Germanicè *Karnten*, *Krain*, *Karst*. Habet autem hæc Regio ab Ortu & Septentrione Styriam, ab Occasu & Meridie Alpes & Forum Julii contingit. Hujus pars est Carniola. Multæ in hac Regione valles collesque tritici feraces. Solinus c.xxx. ait, Agrum Noricum frigidum & parcius fructuosum, qua vero subducitur à jugis Alpium admodum lætum. Metropolis Regionis est *Santo-Vicus*, urbs minimè negligenda ad Lanam fluvium. Forum habet satis spatiosum, ac perennis aquæ fontem limpidissimum. Sunt præterea *Villacum* oppidum, domibus in fronte coloribus historiisque magnificè depictis, spectatoribus gratum. Situm est in planicie altissimis rupibus septum ad Dravum flu. ponte lapideo ejus oras connectens. *Clagenfurtum* urbs bene munita, *Claudia* antiquitus Lazio teste vocata. Sunt qui scribunt ejus urbis cives furibus adeo esse inexorabiles, ut levissima etiam furti suspicione notatus, inauditus ad crucem abripiatur: post ejus diei quo supplicium de eo sumptum est, tertium de mortuo judicant: quem si insontem cognoverint, honorificè sepeliunt: si jure eum damnatum compererint, pendere sinunt. Sed hanc fabellam commentitiam vocat Rithaymerus. *Frisachum*, magnam referens vetustatem: *VVolspergum* Lavando flu. adjacens: *Santo Leonardus* &c. Multi in hac Regione lacus sunt: *Mulsettersee*, *Ossiachersee*, *VVerdsee*, *Lavandtsee*, *Iudenburgersee*, *VVeissee*. Inter amnes præcipuus *Dravus*, qui per Styriam ac Pannoniam in Danubium fertur. Haud inferior *Savo*, *Glana*, *Schleinicza*, *Lavanda*, quos omnes Dravus absorbet. *Mura* quoque eidem Dravo miscetur. Plerique autem dictorum flu. huic Regioni fontes suos debent, ac in eadem ostia sua habent. Montibus undique innexa est regio. Excelsa enim Alpium capita, ut Strabo scribit, continua hactenus extenduntur, & unius montis faciem exhibent, remissa inde & inclinata, plures in partes & plures in vertices attolluntur. Tauri portiones jugaque crediderim, unde ab incolis suis nominibus distincta. Ab Occidente *Gastein Taurn*, *Villacher Taurn*, *Rastatter Taurn*, *Karnen Taurn* vocantur. Nonnulli vero vertices Alpium nomina servant, ut sunt *Modringalbn*, *Serbisalbn*, *Sanalbn*, &c. Ex Dravo flu. *Dietzpergus* imminet, & super hunc mons Argentatus est, adcolarum lingua *Silber Berg*: *Raspergus mons* Muræ ac Isaræ fontes habet, altero in Meridiem, altero in Ortum fluente. Inter hos vero Tauri Alpiumque editissimos colles, silvæ lucique sparguntur, Hercyniæ Silvæ portiones, uti sunt *Hirschpuhl*, *Prievvalt*, *Adelvvalt*, *Eremus* vulgo *in der Einod*, silvæ. Mineris prædictæ Alpes, ferri, argenti, auri turgent. Quantum ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, ea inter Episcopum Saltzburgensem, & Patriarcham Aquilegiensem partita est, inquit Paracelsus. Ritum apud hos insolitum ac minimè vulgarem inaugurandi Principes accuratissimè in sua Europa describit Pius II; & Munsterus lib. III Cosmographiæ.

Soli fertilitas. *Lacus.* *Flumina.* *Montes.* *Silva.*

Regio & unde dicta. POLONIA à planitie terræ (quam ipsi etiamnum *Pole* vocant) nomen habet. Vasta admodum regio est: ad Septentrionem Borussiam & Pomeraniam respicit, ad Orientem Solem Massoviam & Lithuaniam; qua Meridies est Russiæ & Hungariæ montibus clauditur: qua Occidens, Lusatia, Silesia & Moravia. Lõgitudo ccccLXXX, latitudo ccc milliarium. *Cæli temperies. Soli qualitas.* Regionis aer purus, sed frigidus rigensque ac severæ hyemes. Regio omnis plana, fertilis hordei, frumenti, leguminum. Abundat fructibus, cera, melle, butyro. Habet & salis maximam copiam, qui ex terra eruitur. Habet & æris fodinas in montium jugis, *Tatri* ab incolis dictis: nec non sulphuris. Abundat insuper armentis, adeo ut Saxonia multæque gentes Germanicæ Polonicis bubus victitent. *Animalium varietas.* Varii generis videre est ibi animalia, magnamque pecudum & ferarum copiam. Habet uros, bisontes, tauros & equos silvestres, onagros quoque & ejusmodi. Nec desunt aves variæ magna copia, ad aucupia invitantes. *Imperium majorum.* Regni titulum & majestatem accepit Polonia anno CIↃI regnante *Boleslao Chabri*, qui ab Ottone III Romanorum Imperatore regium diadema accepit. Post annos vero LXXVII sub *Boleslao Audaci*, qui crudeliter Stanislaum Cracoviæ Episcopũ trucidavit, regio diademate à Pontifice Romano privata est. Iterum recuperatum est avitum jus, electo in Regem *Primislao* II Duce majoris Poloniæ & Pomeraniæ, anno CIↃCCXCV. Dividitur hæc Regio in Poloniam *Majorem* & *Minorem*. *Vrbes.* *Major* est magis Septentrionalis, eamque mediam intersecat Varta fl. *Minor* est australis, eamque Vistula pererrat. In Majore Polonia civitates principales istæ. *Posnania* ad *Vartam* & *Prosnam* fluvios, inter colles condita, muro duplici, ædes habet lateritias amplas & multas: suburbia vasta ad Vartæ ulteriorem ripam, stagno ingenti paludibusque circumdata: nundinas etiam binas quotannis admodum celebres, & Episcopatus sedem. Habet sub se oppida ista, *Koscien* inter lutosas paludes VIII milliarium intervallo. *Meidzyrzecze*, cujus domus omnes ligneæ, estque finitima Silesiæ & Pomeraniæ. *Ostresovv* in planicie inter silvas sita; *VVschovv*, *Sremck*, *Prenez*, & *Rogozno*. *Calisia* civitas est muro circumdata, inter paludes, quam Prosna fl. præterlabitur. Arcem mutatam hoc loco fuisse, ruinæ testantur. Sub hac sunt, *Gnesna*, *Pyzdry*, *VVartha*, *Noklo*, *Land*, *Konin*, *Slupeza*, & *Kolo*. *Gnesna* muro circũdata est, in planicie, inter lacus collesque. Hęc prima omnium civitas à *Lecho* condita est: in hac Princeps Poloniæ *Boleslaus Chabri* ab Ottone III Romanorum Imp. Regium Diadema accepit, quo ad hoc usque tempus Reges Poloniæ utuntur. *Siradia* civitas lignea muro septa est in planicie. Sub hac sunt *Vielunia*, *Sadeck*, *Petricovia*, *Rosprza*, & *Spicimiria*. *Petricovia* palustri loco sita, lutosa est. *Lancisia* civitas est haud inamœna, muro fossaq; clausa, in planicie. Sub ea sunt *Orlovia*, *Piatec*, *Bresinia*, *Kornazevv*, *Biechovv*, & alia nonnulla oppida. *Cuiavia* sive *Vladislavia* urbs ampla est; habet sub se *Bistgostiam* ad Budam fl. navigabilem, quo merces ex Polonia in Vistulam deferuntur. *Brestia* sub se habet *Radziejovv*, *Crusphiciam* & *Covvalovv*. *Crusphicia* post Gnesnam omnium Polonicarum urbium prima est, lignea, cum arce lateritia, ad locum *Goplo*, ex quo lacu mures olim prodierunt, qui *Pompilium* principem Poloniæ in ea arce justa numinis ira vindictam deposcẽte devorarunt. *Rava* civitas lignea est ad fl. Ravam: habet sub se oppida

POLONIÆ
et
SILESIÆ
Mora
viae.
pars
Ostra
Miliaria Germanica
5 10 15
Septen triο
Merid ies
Occidens
Oriens
POLONIA
SILESIA
Warzovia
RUSSIÆ PARS
Mons S. Crucis
Wollin
Gryffenberg
Martentin
Stetin
Stargard
Piritz
New wedel
Armswalde
Barwalde
Soldin
Lanspergk
Britzen
Kustrin
Lubuß
Francfurt
Beytzn
Forst
Gorlitz
Bautzen
Tornaw
Arch
Benatki
Prandis
Limpurg
Komigi
Littomissyll
Zampach
Hairenstein
Baldenberg
Bytow
Mewa
Newenburg
Margenburg
Christburg
Freystat
Gardnsee
Morung
Osterod
Seeburg
Allusteyn
Ortelsburg
Sensburg
Raigart
Augustow
Grinky
Krone
Conitz
Landeck
Fredeland
Craienka
Bromburg
Pakosch
Knipig
Schwetz
Verdon
Althui
Leippe
Torn
Libberg
Starsburg
Neydenburg
Soqua
Lomsa
Knyseno
Clodzasn
Narew
Bielsko
Welmick
Iano
Ostrolenka
Zum Leven
Poltowsko
Lybna
Rasuntz
Wladislaw
Zakrotzin
Inowlocz
Rodscho
Ludbrancz
Cowale
Clowdawa
Krusnick
Snena
Golan
Chodzez
Wrouki
Oborniki
Schweren
Dresen
Fietzen
Gont
Meseritz
Biliertech
Crossen
Guben
Grunberg
Zullich
Molzyna
Nustat
Posna
Costyan
Friaustodt
Krobia
Peisern
Kotecz
Kalisch
Warta
Colo
Lauda
Gueznа
Pysdry
Piatcek
Sgers
Lowicz
Iezow
Vniezow
Sochaczow
Blonie
Warzovia
Tarczin
Okuniow
Kamieniecz
Stanislawa
Liwo
Losicze
Latoniecz
Czyrsk
Zelechow
Czudnatz
Cotzko
Parczow
Lenczna
Miedzyrzecz
Peziehzales
Palowisa
Thoden
Rava
Moulnicza
Warka
Bielan
Pabitanicze
Barsa
Inowlocz
Sehadeck
Vidava
Camiensko
Piotrikow
Bretznicza
Chioz
Przityk
Drzewicz
Bicianу
Radom
Solen
Cosmice
Zetechor
Stezicza
Curow
Crosin
Volinza
Buchaul
Bishpiec
Lublin
Sawin
Lubamla
Hrodlow
Vehano
Urzedow
Piotrowin
Zawichost
Grabaw
Sezebresin
Sokal
Belz
Iosilitz
Mosty
Cresschow
Lezanko
Sandomiria
Opatow
Shipia
Kielce
Vachockz
Radoschyce
Przedbor
Situo
Globuczko
Curzelow
Malogoscz
Obrem
Zarki
Pilcza
Xyaz
Pinzow
Chentyny
Couary
Schydlow
Polaniecz
Raczanow
Opato
Slomniky
Slaukow
Bendzin
Cracovia
Lypowiecz
Stawina
Vitelucz
Zabaa
Pilsno
Mielecz
Przeczlaw
Rzemien
Resthow
Debicza
Iaroslaw
Brochnik
Dinaw
Prozzon
Lasslo
Dukla
Rimanow
Sandecz
Lubeula
Starbes
Saslat
Bycez
Grodzrecz
Visnize
Zuwiecz
Miedzirzecz
Ostronic
Plez
Krzan
Lassla
Miclowitz
Bleibitz
Ovest
Tarnowitz
Kolischen
Lublinetz
Opplen
Ketzerdorf
Koutzstadt
Namslaw
Boleslaw
Prauska
Stradia
Messborg
Boscz
Odelno
Grabow
Kosmin
Melitz
Tracheberch
Hunsfelt
Prausnitz
Kaben
Schlawa
Sporttaw
Muska
Pribus
Trebel
Prunka
Buntzel
Naumburg
Liguitz
Goldtberg
Schonaw
Lissa
Breslaw
Sweinitz
Strelen
Gratka
Laehn
Warta
Neisse
Glotz
Steina
Gloogo
Ratibor
Troppa
Freystat
Oder
Fridecк
Hanse
Olmuntz
Frendenthal
Holischow
Ausse
Hoff
Arn
Saboth
Ingretz

oppida *Sochaczoviam*, *Gostinin*, & *Gambin*. *Ploozko* amœna civitas in colle ad Vistulam, sedes est Episcopalis: sub hac sunt *Bielsko*, *Raczyayaz*, *Sieperoz*, *Srensko*, *Mlavva*, *Plonsko*, & *Radzanovv*. *Dobrinia* in scopulo ad Vistulam sita est, in ea arx fuit quam Crucigeri demoliti sunt. Sub hac *Slonsk*, *Ripin* & *Gorzno*. In Polonia vero minore urbes principales hæ sunt, *Cracovia*, *Sandomiria*, & *Lublinum*. *Cracovia* in planicie ad Vistulam exstructa est (eam Petrus Appianus putat esse Ptol. *Carrodunum*) muro duplici, valloque firmissimo. Arcem habet in scopulo eminenti, quem *Vanel* dicunt. In hac urbe Regum Poloniæ sedes est, & sepultura. Gymnasium quoque celebre studiis Philosophiæ & artium. Carent autem Cracovienses Advocato supremo, sed Rex ipse præturam Cracoviensem obit. Castellanus quoque Cracoviensis Palatino in Senatus consessu prior digniorque est, cum in cæteris Regni provinciis Palatinus Castellano præfertur. Cracoviæ tres civitates contiguæ sunt, *Clepardia*, *Stradomia*, & *Casimiria*. Habet sub se Ducatus duos, *Zatocensem* & *Osuniocimensem*. Oppida ei subsunt hæc, *Biecz*, *VVonincz*, *Sandecz*, *Lelovv*, *Kzyaz*, & *Proszovice*. *Sandomiria* civitas principalis illius districtus, muro circundata, in colle ad Vistulam sita est: abest Cracovia XXII mill. Arcem habet antiqui operis & ut tunc bella erant, satis munitam. Sub ea sunt *Checiny* in loco plano fodinis lazuri clara, in quibus etiam argentum reperitur, *Korczin*, *VVislicia*, *Pilzno*, *Opoczno*, *Radomia*, *Polonieck*, *Zannichost*, *Zarnovv*, & *Malogost*. *Lublinum* civitas præcipua illius districtus, ultra Vistulam est, muro, fossa, stagnis, arce munita. In hac quotannis triplices sunt nundinæ, ad quas conveniunt Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moschovitæ, Lithuani, aliique. Arcem fl. adluit *Bystrzna*. Sub ea sunt *Vrzendovv*, *Lulovv*, *Parcovv* & *Casimiria*. Porrò Poloniæ regio stagna habet permulta & lacus, in quibus omne piscium genus. Nobilissimis etiam fluminibus rigatur, quorum primum est *Vandalus* sive *Vistula*, Germanis *die VVeixel*. Sequuntur *Chronus*, nunc *Pregel*, *Nyennien*, *Ruhon*, *Viadrus*, *Varta*, *Tyras* nunc *Nyester*, *Hypanis*, hodie *Bugh*, *Borysthenes*, nunc *Nyeper*: præter hæc minorum gentium multa. Montes fere nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, ac ab Hungaria *Sarmaticis Carpathiisque* montibus quos *Tauri* incolæ vocant dirimitur. Silvis pænè omnis regio obducitur, quæ Hercyniæ portiones sunt. Sed de his hactenus. Status autem politicus Regni Poloniæ, II habet membra. I Ecclesiastici. In quibus sunt Archiepiscopi II *Gnesnæ* & *Leopoli*, Episcopi *Cracoviæ*, *Ploczko*, *Chelmæ*, *Vladislaviæ*, *Pomesaniæ*, *Varmiæ*, *Culmæ & Sambiensis*, *Posnaniæ*, *Præmisliæ*, *Cavenez*, *Vilnæ*, *Medenicque*, *Luceoriæ*. In Livonia *Rigæ*, *Dirptæ*, *Absel*, *Revaliæ*. II Nobiles. In quibus sunt Castellanus *Cracoviæ*: Palatini, *Cracoviæ*, *Posnaniæ*, *Sandomiriæ*, *Kalischi*, *Siradiæ*, *Lancisæ*, *Bræzeste*, *Inovvladislaviæ*, *Russiæ*, *Podoliæ*, *Lublin*, *Belze*, *Plocensis*, *Mozaviæ*, *Rava*. Item in Lithuania *Vilnæ*, *Trochi*, *Poletscho*, *Novogrod*, *Vitelliæ*. Item in Prussia, *Culmæ*, *Marienbourg*, *Pomeraniæ*. Castellani *Posnaniæ*, *Sandomiriæ*, *Kalische*, *Voinice*, *Gnesnæ*, *Siradiæ*, *Lancisæ*, *Brizeste*, *Inovvladislaviæ*, *Leopolis*, *Cameneciæ*, *Lublin*, *Belze*, *Plocensis*, *Geine*, *Ravensis*, *Sandecia*, *Myedzeris*, *Vislicie*, *Biece*, *Rogostiæ*, *Radom*, *Zavvichost*, *Landensis*, *Sreme*, *Zarnovve*, *Mologost*, *Vielune*, *Premisliæ*, *Haine*, *Sanoe*, *Chelme*, *Dobrine*, *Polanecie*, *Premetensis*, *Crisvvinensis*, *Czecoviæ*, *Nakle*, *Rosspirie*, *Byechoviæ*, *Bydgostiæ*, *Brezezine*, *Cruinicie*, *Osvecimēsis*, *Camenetz*, *Spicimirie*, *Inovvlodensis*, *Revaliæ*, *Zavoloc*, *Sochazoniæ*, *Vasoviæ*, *Gostine*, *Visne*, *Raciez*, *Sieprecensis*, *VVisogrod*, *Riprin*, *Zabrochzinensis*, *Circhanoviæ*,

Lacus.
Flumina.
Montes.
Silva.
Ratio gubernandi.

chanoviæ, Livensis. In Lithuania *Vilnæ*, *Trochi*. In Prussia *Culmæ*, *Elbingen*. Pomeraniæ Capitanei, cujus officii permulti sunt in toto Poloniæ Regno. Marescalli II, *Regni & Curiæ Regiæ*. Status ecclesiasticus constat his Archiepiscopis & Episcopis, qui dicti sunt. Viri plerique nobiliores, excellenti ingenio præditi sunt, multisq; & longinquis peregrinationibus prudentiam sibi & multarum linguarum peritiam compararunt. Impavidi sunt, & cum hoste etiam robustissimo pugnam non detrectant; læsi à Magnatibus, injuriam omni consanguineorum, clientum, amicorum, & familiarium confœderata manu ultum eunt, neque ante cessant, quam vel vindicarint, vel occubuerint. Postremum non tam liberales sunt quam profusi: quod vitium augent frequentibus comessationibus, & immodicis largitionibus, tum etiam ingenti clientum servorumque quos alunt, vestiunt & ornant, numero.

Mores.

SILESIA.

Regio.

Et hæc de Poloniæ Regno: restat paucis explicanda *Silesia*. Nomen illi ab amne cognomini, ut tradit Conradus Celtes. Alii aliunde derivant. Terminatur à Septentrione & Ortu Polonia: à Meridie Moravia & Hercynia Silva, ab Occidente Lusatiæ & Bohemiæ parte. Longitudo est CC mill. pass. latitudo LXXX. Aer quamvis paulo frigidior, utcunque tamen mitis & clemens. Ager quod crebris torrentibus ac rivulis irrigatur fertilis admodum est, ac res nascentes ex terra, magna ubertate in plerisque locis fundit, & alicubi venas auri, argenti, plumbi, & ferri gignit: res etiam ad vestitum non modo suarum, sed multarum etiam gentium conficiendum largissimè suppeditat. Vrbes hic cultæ & legibus artiumque humanarum studiis exornatæ. Metropolis ejus est *Vratislavia*, *Budorchis* ut quidam volunt Ptol. vulgo *Breslavv*. Duglossus scribit, eam exstructam à Mieslao Duce Poloniæ, paullo anne annũ Christi millesimum. Inde post annos XL ornatam esse Episcopatu à Casimiro Rege Poloniæ; his incrementis tantum aucta est, ut ejus civitatis antistites *Aurei Episcopi* ob divitias & rerum omnium copiam dicerentur. Anno CIↃCCCXLI tota in favillas abiit. Sed sub Carolo III Imperatore ex lateritia facta est aurea. Memorabile est quod de turri Templi S. Elizabethæ testatur sequens inscriptio. MIRABILIS IN ALTIS DOMINUS. Situs loci, ædificiorum splendor, turrium, templorum, pontium structura, platearum dispositio, urbem vehementer commendant. *Nissa* Episcopalis est civitas. Sunt præterea in hoc tractu Duc. XV. *Lignicensis*, *Bregensis*, *Teschinensis*, *Monsterbergensis*, *Olsvicensis*, *& Becustadiensis*: tres veteres familiæ, videlicet *Ligvicensis*, *Teschinensis*, *& Monsterbergensis* adhuc obtinent. *Tropaviensis*, *Opoliensis*, *Nissensis*, *Vratislaviensis*, sive *Breslavv*, *Svvidnisensis*, *Hurensis*, *Glagoviensis*, *Ratisbonẽsis*, *& Saganensis*. Sed hos postremos Reges Bohemiæ, extinctis veteribus dominis adepti sunt. Baronum III familiæ, videlicet à *Trachenberg*, *Vertenberg*, *& Plessensis*. Supremum Regis tribunal in Silesia est Vratislaviæ, ubi & sedes est Episcopalis, quemadmodum & Nissæ. *Viadrus* per hanc regionem labitur, in quem undique plures amnes & rivi confluunt, *Elsa*, *Ola*, *Bobrus*, *Barusius* & alii.

Situs. *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.* *Flumina.*

Regio. HVNGARIA, vulgo *Hongeren* (quam nomen ab Hunnis vel Hungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incolunt, habere constat) Pannonias & trans Danubium Iazygum & Dacorum Regionem fere omnem occupat. Ad Meridiem est Savus amnis, quo à Croatia & Servia disjungitur, quæ sunt in parte Illyrici Adriatico pelago obversa. *Situs.* A Septentrione sunt Polonia & Russia, Carpato monte disclusa. Ad occidentem Solem Austria, superioris quondam Pannoniæ caput, cum Moravia & Styria; ab Oriente Mysia quam Rhetianam nunc appellant. *Cœli qualitas.* Regio omnibus Cœli benignitate & clementia, ac loci amœnitate, situsque pulchritudine, suo jure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix, gemmas, aurum, argentum, colores, sal fodientibus abunde largitur. *Soli fertilitas.* Pabuli, frumenti, leguminum ac fructuum nusquam abundantia major, vinum gignit generosissimum tractus Danubianus, à Quinque-Ecclesiensi agro Taurunum seu Belgradum usque. Oleo tamen rara aut nulla est: ea dempta omnibus propemodum naturæ dotibus hoc regnum ornatum videtur. *Animalium varietas.* Animalia producit varia, quorum tanta hic copia, inprimis ovium, boum, ut in exteras regiones tot & tanta armenta mittat, ut pene incredibile videatur, præsertim in Italiam & Germaniam. Feris quoque mirificè abundat, leporibus, damis, capreolis, cervis, apris, lupis, ursis, & hujusmodi; avibus item, præsertim turdis, perdicibus, & phasianis. Coluerunt Regionem hanc primùm *Pæones*, sive *Pannones*: postea *Gothi*, qui ab *Hunnis* expulsi sunt: *Hunni* à *Longobardis*, qui etiam totos XLII annos hic consedere. Successerunt iterum *Hunni* Duce *Attila*; quo obito, Carolus magnus eam sui juris fecit. Anno autem CCIↃ sub *Arnulpho Imperatore* è Scythia profecti *Hungari* loca ista occupaverunt, Paganismum colentes ad usque *Regis Stephani* quem *Sanctum* vocant, inaugurationem. Ab eo deinceps ad nostra tempora Hungaria Christianam religionem professa est. Continet autem Hungaria totam *Iazygum Metanastarum* regionem, quam Ptolemæus Danubio, Tibisco & montibus Sarmaticis circumscribit. Horum reliquias adhuc exstare constat, & vulgo contracta voce *Iaz* vocari. Incolunt verò sedes à Plinio descriptas & linguæ idioma habent Hungarico dissimillimum. *Imperium majorum.* Regum Hungariæ primus fuit post constitutam religionem Christianam *Stephanus* cognomento *Sanctus*, sequuti sunt *Petrus* ejus nepos, *Andreas* consanguineus, *Bela*, *Salomon*, *Geysa*, *Ladislaus*, *Almus*, *Stephanus* II, *Bela cæcus*, *Geysa* II, *Stephanus* III, *Bela* III, *Emericus*, *Ladislaus* II, aliique longo ordine, ad usq; Rudolphi II Regis & Germanorum Cæsaris tempora, qui jam tricesimum secundum annum illi regno præest. *Ratio gubernandi.* Rex verò Hungariæ Regnum suum administrat II Magistratuũ auxilio, qui sunt: Sublimior; qui in tres Magistratus dividitur. Quorum I Gubernans Regnum Regis nomine; in quo sunt, *Palatinus Regni*, qui proximus à Rege est, & Regis ipsius, sicubi accusatur, Judex ordinarius existit, quem Regnicolæ communi voto eligunt, nec hæreditarium est officium. *Iudex Curiæ*, qui est unus ex Judicibus Regni ordinariis. *Cancellarius* perpetuus, qui est metropolitanus Strigoniensis, qui & *Primas Regni* & *Summus Secretarius* nominatur,

HUNGARIA
Milliaria Hungarica commu.
2 4 6 8 10
42 Septentrio
42 Meridies
Occidens
Oriens
Moraviæ pars
Austriæ pars
Rusſiæ pars
Transylvaniæ pars
Crapak mons
Moramarusi com.
Peregie. Com.
Vgoghiens. Com.
Zaboleien. com.
Zatmarien. Com.
Marons Campus
Danubius fluvi.
Danubius fl.
Saw vel Savus flu.
Dravus fluvius
Vienna
Presburg
Strigonium Gra.
Buda
Ofen
Pest
Alba Regalis Stul wiſſen burg
Vizegrad
Nougrad
Agria
Debreczen
Tokayg
Caſſovia Kaſcha
Eperies
Colocza
Segedi
Temesuar
Zygeth
Quinque Ecclesiæ
Griechiſch Weiſſenburg
Salankemet
Zagrabia
Novigrad
Petaw
Varasdin
Balaton

tur, ac prærogativam habet electum Regem inungendi, & Sigillo majore privilegia munit. Arbitrio Regis assumptus, qui ceteras literas minores & potissimum mandata regia, & in causarum distinctione datas munit, decretisque Regis subscribit. *Magister Curiæ*, Regis Comitatum sequi cogitur, & ejusdem intimus Consiliarius habetur. *Tavernicorum Regalium Magister*, auri fodinarum salinarumque, & breviter earum civitatum, pagorumque ac castrorum causas distinguit, quæcumque ad fiscum regium pertinent. II Judicia tractans, in quo officiarii, tres majoris authoritatis, *Vice Palatinus Regni*, *Iudex personalis præsentiæ*, qui & Regiæ Majestatis in judiciis locum tenet, & judicibus præest: *Vice-Iudex Curiæ*. Minores qui ministeria magis judiciorum quam Magistratum exercent: *Protonotarii* duo Judicis personalis præsentiæ. *Protonotarius* Vice-palatini, *Protonotarius* Vice-Judicis Curiæ. Hi omnes Magistri appellantur, habentque in laboris consortium adjunctos hos sequentes: *Secretarium Archiepiscopi Strigoniensis*, qui *Fiscalis* dicitur, duodecim Assessores, Notarios aliquot juratos. III Ministrans Regi, *Thesaurarius* Regis, *Magistri Cubiculorum Regalium*, *Agisonum*, *Dapiferorum*, *Pincernarum*, *Ianitorum*, & alia minora officia. Atque hi sublimiores. Minor qui est in singulis locis juridicis. Porro quia regnum amplissimum est, constituta sunt per Provincias judicia particularia, quos Comitatus Hungari dicunt: suntque hi supra Danubium ad Occidentem Tibisci fl. *Posoniensis*, *Nitriensis*, *Cepusiensis*, *Gevvinariensis*, *Posthiensis*, *Semliniensis*, *Comariensis*, *Leptoniensis*, *Novigradiensis*, *Abavivariensis*, *Bathiensis*, *Vngensis*, *Traachimensis*, *Barsiensis*, *Hontensis*, *Borsodiensis*, *Bodroghtensis*, *Peregriensis*, *Turoezensis*, *Omuzolis*, *Tornensis*, *Hevveciensis*, *Zolnocensis*, *Moramarusiensis*. Supra Danubium ad Orientem Tibisci, *Vgoghiensis*, *Bihoriensis*, *Zatmariensis*, *Oradiensis*, *Zabolciensis*, *Temesiensis*. Inter Danubium & Dravum flu. *Musunensis*, *Zaladiensis*, *Tolnensis*, *Rhab.* sive *Iauriensis*, *Vesprimiensis*, *Strigoniensis*, *Soponiensis*, *Albensis*, *Sinigiensis*, *Castriferrensis*, *Pelisiensis*, *VVaraniensis*. Inter Dravum & Savum fl. *Valkonensis*, *Risiensis*, *Syrimiensis*, *VVarasdiensis*, *Posegiensis*, *Zagrabiensis*. Administratio Ecclesiastica penes duos est Archiepiscopos, qui sunt *Gran* vel *Strigoniensis*. Legatus Apostolicus & primas Regni habet sub se *Agriensem*, *Vaciensem*, *Nitriensem*, *Quinque Ecclesiensem*, *Vesprimiensem*, qui Cancellarius est Reginę, quam etiam coronat, & *Iauriensem* vulgo *Rab.* Episcopus *Colosensis*, sive *Colotz*: sub quo sunt *Sagabriensis*, *Transilvaniensis*, *Voceadrensis*, *Visemburgensis*, *Suiniensis*, *Cenadiensis*, sive *Chonad*, *Bosniensis*. Dividitur vero Hungaria universa in citeriorem & ulteriorem: Citerior Hungaria omnem illum tractum complectitur qui citra Danubium est: Vlterior illum, qui ultra Danubium, quam quidem mediam Tibiscus secat. *Vrbes.* Metropolis & Regni caput *Buda*, sic denominata, uti plerique existimant, à *Buda* Conditore fratre Attilæ Regis, vel ut alii scribunt, à *Budinis* Scythiæ populis, quorum Herod. meminit. Appiano, Irenico & Althamero *Curta* Ptolomæi. Aliis *Aquincum* Ptol. & Antonini, cui *Legio* II *adjutrix* est. Hujus si urbis situm inspicias, ex parte montosa, & validis est propugnaculis firma, ut nec quicquam munitius, nec amœnius in tota ferme Hungaria inveniri possit. Publicis privatisque ædificiis ornatissimis præ cæteris in ea Regione urbibus clarissima; agrum habet variorum fructuum ubertate luxuriãtem. An. CIↃIↃXXVI die XX Augusti à Turcarum Imperatore Solimanno Christianis erepta est. Reliquæ sunt *Posonium* vulgo *Prezborgh*,

Prezborgh, urbs nobilissima. Hîc Leyta flu. Pannoniam Superiorem ab Inferiore dividens, cum Istro miscetur. Vrbs vetus & elegans, quæ ut situ, ita aere quo fruitur læto & amœno salubrique, multas Pannoniæ urbes longè antecellit. Montes habet vineis amœnissimis consitos, qui & magnam lignorum copiam præbent. Ad suburbium in præcelso montis vertice arcem validam habet. *Belgradum* ad confluentes Savi & Danubii, vulgo etiam dicitur *Alba Græca*, antiquioribus *Taurunum*, Germanis *Griechs VVeissenburgh*: captum est à Turca Solimanno, anno CIↃIↃXX, quum antea Christiani Orbis adversus immanem hostem præsidium aliquamdiu fuisset; nunc hæc Turcarum Imperatoris sedes est. Vlterius secundo Danubio descendentibus occurrit *Singidunum*, captum à Turca anno MCCCCXXXIX. Medio inter duas istas urbes spatio, campus est nobili *Hunniadæ* victoria adversus Mahometum Turcarum Imperatorem celebratus: Campum vocant *Maxons*. Prælium commissum est anno CIↃCCCCLVI. Adverso flumine adscendentem multa loca excipiunt funestis Christianorum cladibus tristia. *Valpo* urbs capta anno CIↃIↃXLIII. *Quinque Ecclesiæ* ad Dravum anno CIↃIↃXLIII. *Zigetha* anno CIↃIↃLXVI. *Buda* de qua supra. *Strigonium* ad Danubium, vulgo *Gran* dicitur, Archiepiscopalis quondam sedes, & jam in manibus Turcarum. *Alba Regalis*, *Stulvveyssenburg* Regum corona & sepultura celebris, capta est anno CIↃIↃXLIII. In eodem pene tractu est *Stridon* B. Hieronymi patria. Est & *Komora* urbs munitissima in insula ejusdem nominis, frustra aliquoties à Turcis petita. *Iaurinum*, vulgo *Raab* ad Danubium sita ferè inexpugnabilis. Reliqua oppida silentio prætereo. Sunt & in Hungaria lacus celebres ac nobiles, quorum præcipuus est *Balaton*. qui Germanis *Platze* dicitur, XL milliaria Italica secundum latitudinem habens & Hungarica VIII. Flumina sunt nobilissima *Danubius*, *Savus*, *Dravus* & *Tibiscus*: horum tres priores communes sunt nonnullis aliis regionibus, sed *Tibiscum* totum sola Hungaria sibi vendicat. Hic quidem in Maramusia sub altissimis Carpati jugis nascitur, omnesque Hungariæ fluvios, proventu piscium superat: omnibus enim temporibus iis mirifice abundat, inprimis sturionibus, luciis, quorum hepar sesqui-ulnam longitudine interdum superat: cypriis & siluribus. Alii etiam amnes præter hos sunt, qui optimorum piscium copia adfluunt, nimirum fundulis, trutis, salmonibus, percis, murænis, barbis & aliis pluribus, qui amnes plerique feraces auri sunt. Montes & silvæ præcipuæ, ultra Danubium ab Austria & Moravia incipiendo recensentur à Lazio *Tarchzal*, Græcis *Carpatus* quondam à fructu minerarum appellatus; propagatur per Comitatus, Turocensem, Arnensem, Liproviensem, Cappusiensem, Gewineriensem ac Sariensem, cujus nomina Germanorum locorum incolæ aliis atque aliis nominibus indigetant, *den Vatter*, *den Munch*, *den VVurtgarten*, *den Schnepberg*. Secundus est *Matran* vinetis prope Agriam consitus. Tertius omnium amplissimus *Erdel*. Sunt & multi alii, quos brevitatis studio hoc loco omittimus, hisce Germaniam concludentes.

Lacus. *Flumina.* *Montes. Silvæ.*

Catalogus tabularum Italiæ.

Quia paucissimi Comitatus & Dominia mihi per Italiam & Græciam innotuerunt, & eorum pleraque nomina ac loca in Tabulis assignari nequeunt ob Tabularum quæ exstant imperfectionem, ideo paucis exceptis hoc labore supersedebo. Quilibet studiosus quoscunque invenerit annotare facile poterit. Pulcherrima esset in Politicis speculatio si omnium Regnorum nobilitas, & officia singulorum, locaque Dominiorum nota essent. Quisque in sua hoc præstans patria laudem merebitur.

ITALIAM ingredior: Regionem Diis sacram, Plinio totius Europæ beatissimam, optimamque, omnium prope Terrarum Alumnam, rerum Dominam, Principem Gentium, mundi Reginam. Varias habuit olim appellationes. Dionys. Halicarn. l. 1. R. A. regionem hanc nobilissimam indigenas vocasse scribit *Saturniam*: Græcos vero *Hesperiam*, *Ausoniam*, *Oenotriam*: Herculis denique tempore dici cœpisse *Italiam*. *Saturnia* dicta fuit à Saturno rege. Verùm hæc appellatio non ad totam Italiam: sed tantum ad ejus partem, quæ & *Latium*, pertinuisse videtur. *Hesperia*, vel ab Hespero Atlantem fratrem fugiente, ut vult Hyginus: vel ut Macrobio placet, ab Hespero stella quæ Latinis est Vesperugo: quod ad Occasum spectet: *Ausonia* ab Ausone. *Oenotriam* dixere à vini bonitate, aut ab *Oenotro* Sabinorum rege. *Italiæ* nomen acceptum ab *Italo*, quem Oenotriæ regem facit Aristot. Festus vero lib. 9. *Italiam dictam, quod magnos Italos, hoc est Boves habeat*, ait; *vitulos enim Italos esse dictos*. Timæus fabulatur appellari ab *Italo Bove*, uno ex armento Geryonis, qui abactus ab Hercule Siculi Freti angustias tranaverat, Tyrrhena lingua *Italum Taurum* dicente. *Vitalia* quoq; quondam dicta, si fides Hellanico, apud eundem Dionysium Halic. lib. Antiq. Rom. Alias veteres Italiæ appellationes, quod non tam toti, quam partibus conveniant, omittimus. *Peninsulam* faciunt *Italiam* Strab. & Ptol. quam natura mari supero, infero & Ionio munivit lateribus tribus: quarto autem vallavit Alpibus. Nam Occasum Caurumque versus adfusæ sunt Italiæ Alpes, quæ suis apud veteres cognominibus distinctæ fuerunt, Maritimæ, Cottiæ, Grajæ, Rheticæque: ad Arsiam usq; fl. Septentrionem respiciens, Pœninas habet Juliasque: succedente mox, qua Aquilo est, mari Hadriatico, ab intimo recessu usque ad Sinum Ionium, qui ad Orientem Vulturnumque illi obversus. Qua denique longe lateque spectat Austrum, Africum Zephyrumque, ab mari pulsatur

TABULA
ITALIÆ
Corsicæ, Sardiniæ, et adjacentium Regnorum
GERMANIA
SCLAVONIA
CROATIA
DALMATIA
GAL LIÆ PARS
GOLFO DI VENETIA
MARE LIGUSTIGO
MARE DI SAR: DEG NA
MARE THUSCUM quod et THYRRHE: NUM et INFE: RUM dicitur
REGNO DI NA POLIS
PARTE DI ALBANIA
PARTE DI EPIRO
MARE IONO
SICILIAE PARS
CORSICA
SARDINIA
I. Liparee ovem di Volcano gio Eolo
Miliaria Italica Communia
Miliaria Germanica
Morgex
Sitten
Martinach
Augusta
Turino
Moriana
Saluzzo
Nißa
Aqui
Genova
Milano
Bergamo
Brescia
Cremona
Vicenza
Venetia
Trento
Landeck
Cador
Chur
Bologna
Ravenna
Parma
Pisa
Fiorenza
Volterra
Rimino
Ancona
Sinigaglia
Macerata
Fermo
Roma
Napoli
Capua
Salerno
Bari
Otranto
Lecce
Taranto
Rossano
Cotrone
Amantia
Tropea
Reggio
Messina
Palermo
Taormina
Strumboli
Lipara
Porto vechio
Bonefacio
Sarda
Cagliari
Drauburg
Novigrod
Zagrabia
Laas
Fiume
Segnia
Scopuli
Nona
Vrana
Sebenico
Clissa
Machasca
Stagnio
Ragusa nuova
Cattaro
Antivari
Scutari
Lodria
Durazo
Vnito Castro
Vrego
Volona
Chimera
Paola
S. Severina
Isola
Badulato
Ortona a Mara
Lauciano
Castel Nuovo
Pachsie
Antipachsi

ſitur Mediterraneo, quod ad eas oras Tyrrhenum audit & Liguſticum: faciente etiam partem Auſtralem Hadriatico, qua toti connectuntur partes, Forum Julii & Hiſtria. Longitudo eſt ab Auguſta Prætoria ad Brutium uſque Promontorium vel Leucopetram ıɔccLv plus minus milliarium: latitudo maxima, 475, media, 130, minima, 72. Circuitus Italiæ ſecundum Caſtaldum 2550: qui exactius ſunt metiti, ſignant 2250: qui exactiſſimè, non multo minus 2260. Italiam Euſtathius hederæ: quercus adſimilant folio Plinius, Solinus & alii, ut proceritate multo ſit amplior, quam latitudine, in lævum ſe flectens cacumine, & Amazonicæ figura deſinens parmæ. Recentiores convenientiſſimè humano cruri comparant: cujus tibia vel anticnemion mari objacet infero: ſura, ſupero: pes univerſim Ionio abluitur Pelago: calcaneus Epirum ſpectat: vola vel concavitas ſinum facit Tarentinum: carnoſiores partes Promontoria ſtatuunt Zephyrium, Carcinum & Brutium: digiti in Siciliam ſunt converſi: genu in Promontorio eſt Populonio: coxendix & femoris ſuperiora latè contingunt Alpes. De nominibus & quantitate dixi: ſuccedit explicanda qualitas, cujus cauſa potior ſolet eſſe ſitus cœleſtis. Hujus ſi quis hodie diligentiſſimam ineat rationem: ſecundum longitudinem Occidentaliſſimum Meridianum deprehendet incidere in gradum 29, Orientaliſſimum in 43. ſecundum latitudinem complecti gradus 8: Auſtraliſſimum enim parallelum diſtare ab Æquatore grad. 38, & Borealiſſimum 46: ſicque occupare diſcet Italiam quintum & ſextum Climata, omneſque Parallelos, qui ſunt inter XI & XVI. In quo Terræ tractu contingit varietas diei artificialis unius horæ. Major enim dies æſtatis in parallelo Auſtrali horarum eſt 14, cum tribus quintis: in Boreali vero horarum 15 cum quintis totidem. Cæleſti autem ſitu ſic ſe habente, accedētibus etiam Apenninis montibus, qui per mediam Italiæ porrecti longitudinem, ab utroque latere, præcipue quo meridianos excipit calores, campos colleſque relinquunt frugiferos: non magnopere mirandum eſt, tam moderatam omnium anni partium in Italia eſſe tempeſtatem, tantamque rerum omnium fertilitatem: quæ tamen aliis locis major. Ager valde eſt temperatus, benignus, copioſus, ad ſegetes aliaque omnia proferenda ſupra modum adcommodus, magnique ſuis cultoribus quæſtus, ſumtus autem exigui. *Roſſelanus* ager in Vmbria juxta lacum Velinum tantæ fertilitatis fuiſſe ſcribitur, ut auctore Varrone, Cæſar Vopiſcus, quum cauſam apud Cenſores ageret, *Campos Roſeæ* dixerit *Italiæ ſinum* eſſe, in quibus perticas pridie relictas gramen uno nocte operiret. *Ad victum optima fert*, inquit Varro, Italiæ dotes perſequens. *Ager Campanus, frumentum: Falernus, vinum: Caſſinas, oleum: Tuſculanus, ficum: mel, Tarentinus: piſcem, Tiberis.* Italiam porro peculiarem omnium arborum parentem videri poſſe, teſtatur Plin. Vulgatas non commemorabo. Earum quæ vulgo *Aurantiæ, Citriæ* vel *Medicæ*, *Cydoniæ*, aliæque id genus, incredibilis hic copia. Tota ora, ut ea nobis ſit exemplo, quæ in Liguria ad D. Remi, atque etiam ulterius, ad Genuam pertinet, tot tamque nobilibus arboribus, itemque palmis ſummæ proceritatis, unde fructus admodum generoſi odoriferique percipiuntur, ornata eſt, ut cum adſpectu, tum odoratu ſit perjucunda: hortis paſſim occurrentibus, ad recreandas triſtes, adflictaſque hominum mētes amœniſſimis. Idem de mille aliis dici poteſt locis. Vivere in Italia *Piperis* arborem docet idem Plinius. Oleis maximè ſcatet terra Hydruntina, in qua tanta copia, ut cui *Olearum* his in locis ingentia nemora non ſunt viſa, incredile plane videri poſſet. Ager Barianus in Apulia Peucetia *oleum, vinum, frumentum, amygdalam, goſſypium*, alioſque fructus ubertate quadam & abundantia fundit incredibili. Vnus Vallis Oneliæ ager in Liguria tanto gaudet olei proventu, ut quandoque duodeviginti, nonnunquam vicena millia reddat urnarum, quas incolæ *Barilas* vocant. Nec *Manna* negavit Italiæ natura. Prope Altomon-

Altomontium in Brutiis manna colligitur, noctu rorans: præcipue quum imbres diurnos liquidum purumque cœlum noctis excipit. Legitur ex frondibus & arborum quarundam truncis. Eodem beata munere Magna Græcia, quo loco Thuriorum nobis visuntur vestigia. *Vitium* principatum in tãtum proprium & peculiarem Italiæ notat idem Plin. *ut vel hoc uno omnia gentium vicisse quamquam odorifera, possit videri bona: quamquam ubique pubescentium odori nulla suavitas præfertur.* Testantur generosissima, quæ passim nascuntur, *vina* ab antiquis authoribus decantata. *Italiæ vina* ad quatuor classes idem refert Plin. Omnibus aliis præfert *Setinum*, ab *Setia* Latii oppido dictum. Secundum locum tribuit *Falerno*. Ad tertium veniunt *Vina Albana, Surrentina, Maßica, Statoniẽsia, Calena, Fundana, Veliterna, Privernatia, Signina.* Quartum obtinent, *Prætutia*, atque *Anconæ nascentia, & quæ à Palma una forte enata Palmesia* appellantur. Sed de his alii: ego ad reliquas Italiæ dotes pergo: strictim eas indicaturus. *Herbarum* omnis generis est fertilissima. Quid vero de *metallis, lapidibus*, aliisque muneribus dicam? *Metallorum fertilitate* ait Plin. *nullis cedit Terris.* In Foro Iulio Hydra fl. est, & haud procul inde *Argenti-vivi fodina.* Magna *aluminis* copia ante aliquot annos reperta est apud Etruscos in Territorio Massæ. In Campania Felice cuniculi sunt, ex quibus effoditur *sulphur.* Ab Volaterris amnem Cæcinam versus, millia III, colles aliquot visuntur, ubi officinæ *salariæ.* Apud Brutios etiam *salis fodinæ* sunt, in intima montis viscera excavatæ, unde *salem* effodiunt. Taceo *Latomias* ubi *lapides* varii cæduntur. Taceo *marmora, alabastritem, crystallum, lapides pretiosos* varios. Taceo *coccum, lazurium, vitriolum*, aliaque subterranea. Ac ne recensendis variorum generum *animalibus* tempus teram, magnam *boum* (qui vetere lingua Græca *Itali* dicebantur) copiam in Italia fuisse, *Bucetaque* in ea terra gigni pascique solita complura, docent A. Gellius lib. XI. Noct. Atticar. cap. I, Timæus in Historiis, & M. Terentius Varro in Antiq. *Lucana armenta* maxima & validissima olim ibidem fuisse, testatur Lucilius:

Quem neque Lucanis oriundi montibu' Tauri
Ducere pro telo validis cervicibu' possent.

Nutrit Italia præter alias aves, aquilas, vulturesque, carnivoras & rapaces volucres, historiis Romanorum veterum etiam nobilitatas. Infinita hic, ne prolixior sim, præteriens, ad Imperium majorum venio. Gubernationis & Imperii, sub quo vetustissimi fuerunt *Italiæ Terræ* habitatores, non magna sunt apud antiquos Scriptores documenta, neque notæ admodum indubitatæ. Multa quidem eaque speciosa Annius Viterbiensis comminiscitur de *Comero*, primo in Regionem hãc advena, de *Chamo, Iano, Sabatio, Saga, Crano, Auruno, Malote, Tage, Osiride, Hercule Tusco, Alteo, Ritim, Italo, Morgete, Roma, Romanesso, Iasio*, & aliis: sed horum apud probatos Historicos nullum est vestigium. Variorum autem, cum Græcorum, tum Latinorum, præcipuè Dionysii Halicarnassæi, Pompeii Trogi, Solini Polyhistoris, & aliorum monimentis diligenter perlustratis, discimus multis ante conditam urbem ætatibus, varia in Italia populorum, cum primis Siculorum, Aborigenum, Ligurum, Vmbrorum, Etruscorum viguisse Imperia: quæ cum ævo senescente vel in Romanorum ditionem, vel ad nihilum redacta, certis gradibus.

Initio *Roma* gubernata est à Regibus annos CCXLIV, teste Dionysio & Livio, quos in Romana historia sequi rectissimũ est. Apud ipsos etiam rerum gestarum series legenda est: & considerandum, crevisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi verò modestia & justitia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctione. Postea propter tyrannidem & libidines pulsam esse familiam regiam, sicut sæpissime caussæ mutationum in Imperiis libidines fuerunt. Regum nomina hæc sunt, *Romulus*, qui regnavit annos XXXVIII: *Numa*, qui XLIII: *Tullus Hostilius*, qui XXXII, *Ancus Martius*, qui annos

annos XXIV, *Tarquinius Priscus*, qui annos XXXVII, *Servius Tullius*, qui XLIV, *Tarquinius Superbus*, qui XXV. Hic expulsus est Regno propter filii scelus, qui Lucretiam per vim compresserat. Pulsis autem Regibus partaque libertate, annua imperia facta, ac bini Consules creati sunt. Horum primus *L. Iunius Brutus*, cui suffectus est *Sp. Lucretius Tricipitinus*, atque huic *M. Horatius Pulvillus*. Mansit autem Italia in *Consulum* libera Republica: inque *Principum Romanorum*, eâdem oppressâ, potestate, usque ad *Imp. Cæsarem Fl. Momyllum Augustulum*: quem quum abdicare jussisset *Odoacer Herulus* Gothorum Rex, nobilissimam Regionem in suam redegit potestatem, cæsusque, *Theodorico*, ipsiusque Successoribus possidendam reliquit. Fastos *Consulum Romanorum*, & *Imperatorum*, adponere non est necesse, quum in omnium manibus sint. Quæ autem fuerit forma primæ gubernationis regiæ, quæ incrementa, quæ Legum & Magistratuum mutationes, quãta fuerit Romanorum virtus, quæ bella, quam varii motus domestici, donec Roma Monarchiam Orbis Terrarum adepta est: ac deinde quomodo luxu, bellis civilibus, & fatali Orbis mutatione rursus amiserit & virtutem & Imperium, ex integris historiis cognoscendum est. Ad reliqua pergo. Vrbes habet *Italia* egregias, florentes, opulentas: oppida clara, famosa, civibus aucta: pagos magnos, ædificiisque nobilium & prætoriis superbientes. Sed non abs re fuerit audire de celeberrimis Italiæ urbibus judicium Thomæ Edwardi Angli.

Sancta est Sanctorum pretioso sanguine Roma.
Cingitur urbs Venetum *pelago ditissima nummis.*
Inclyta Parthenope *gignit Comitesque Ducesque.*
Est Mediolanum *jucundum, nobile, magnum.*
Excellit studiis fœcunda Bononia *cunctis.*
Splendida solertes nutrit Florentia *cives.*
Genua *habet portum merçesque domosque superbas.*
Exhaurit loculos Ferraria *ferrea plenos.*
Verona *humanæ dat singula commoda vitæ.*
Extollit Paduam *Iuris studium & Medicinæ.*
Illustrat Patriæ Senas *facundia linguæ.*
Maxima pars hominum clamat miseram esse Cremonam.
Mantua *gaudet aquis, ortu decorata* Maronis.
Vina Vtini *varias generosa vehuntur ad urbes.*
Brixia *dives opum parcè succurrit egenis.*
Italicos versus præfert Papia *Latinis.*
Libera Luca *tremit ducibus vicina duobus.*
Flent Pisæ *amissum dum contemplantur honorem.*
Commendant Parmam *lac, caseus atque butyrum.*
Non caret hospitiis perpulcra Placentia *caris.*
Taurinum *exornant virtus, pietasque fidesque.*
Militibus validis studiosa Perusia *claret.*
Vercellæ *lucro non delectantur iniquo.*
Mordicus urbs Mutinæ *ranas tenet esse salubres.*
Contemnunt omnes Anconæ *mœnia Turcas.*
Litibus imponit finem Macerata *supremum.*
Emporiæ *in portis consistit gloria clausis.*
Vrbs Livii *celebris nimis est proclivis ad arma.*
Bergomum *ab inculta dictum est ignobile lingua.*
Omnibus exponit gladios Aretium *acutos.*
Viterbî *conventus opem fert sanctus egenis.*
Civibus humanis decorata est Asta *fidelis.*
Fructibus, anseribus, pomario Ariminum *abundat.*
Fanum *formosas mulieres fertur habere.*
Odit mundanas syncera Novaria *fraudes.*
Clara perantiquæ defecit fama Ravennæ.
Anglia *habet paucos comites:* Vincentia *multos.*
Omnes commendant ficus grossosque Pisauri.
Castaneis, oleo, tritico Pistorium *abundat.*
Rustica frugales nutrit Dertona *colonos.*
Postponit Rhegium *cornuta animalia porcis.*

Dulcia

Dulcia feliciem cingunt Vineta Cesenam.
Tarvisium *exhilarant nitido cum flumine fontes.*
Imola *divisa est, nocet hæc divisio multis.*
Vrbinum *statuit ducibus clamare, Valete.*
Nota est fictilibus figlina Faventia *vasis.*
Spoletum *clamat, Peregrini, intrate, manete.*
Laus *pingues* Pompeia *boves producit ovesque.*
Narnia *promittens epulum dabit ova, vel uvas.*
Assisium *sancti Francisci corpore gaudet.*
Hospitibus Comum *pisces cum carnibus offert.*
Quærit opes fragiles studiis Savona *relictis.*

Lacus habet *Italia* plurimos, quorum nominatissimi: In Etruria *Trasumenus, Aprilis, Marinus, Vadimonis, Ciminus, Vulsiniensis, Sabatus, Palus Bientina,* & *Ciana.* In Latio *Hostiæ Lacus, Albanus, Aquæ Salviæ, Lacus Nemorensis, Iuturnæ Lacus, Regillus, Fucinus, Pontina Palus, Fundanus Lacus, Tiburtinus, Cæcubus, Simbruina Stagna.* In Piceno *Nursinus.* In Vmbria *Velinus, Floridus, Cutiliensis.* In Campania *Lucrinus* & *Avernus, Linterna Palus, Stativa', Pompeia.* In Salentinis & Apulia *Lacus Andurianus, Lesinensis.* In Flaminia *Septem Maria, Padusa Palus.* In Langbardia Trans-Padana *Verbanus, Ortanus, Larius, Luganus, Gaviratius, Monatius, Trinatius, Chivensis, Puscianus, Sebinus, Benacus, Idrinus, Pœninus.* In Venetia *Visigiolus.* In Istria *Costiacus.* Plurimis etiam passim irrigatur fluviis, inter quos *Padus, Athesis, Rubico, Tiberis, Arnus, Mincius, Ticinus, Ollius & Abdua.* Primum locum dedimus fluvio nobilissimo, qui omnes Europæ fluvios, ut Strabo adserit, docetque experientia, præter Istrum magnitudine superat, *Pado.* Sic Latinis Scriptoribus Livio, Virgilio, aliis dicitur: qui Italis hodie *Po, Padus* dictus, notante apud Plinium Metrodoro Scepsio, quod circa fontẽ arbor multa sit picea, quæ *Pades* Gallicè. Ἠριδανὸς olim Græcis Poëtisque, sic dictus ut vult Servius ab Solis filio Phaëthonte, qui antequam per temeritatem in hunc fluviũ esset præcipatus, *Eridanus* fertur appellatus. *Bodincus*, teste Plinio Liguridus vocabatur, quod fundo careat. Βόδεγκος Polyb. lib. III. *Padi* pater mons Vesus, antiquis omnibus *Vesulus*, ut docet Plin. In finibus Ligurum Gabienorũ fonte profluit, ut idem Plin. notat, *Visendo*: non qui proprio sic nomine, ut Leander putat, dictus, sed qui visu dignus & mirabilis, ut apud Marcianum Capellam. Ex Fonte suo nulli amnium claritate inferior profluens, per angustas confragosasque rupes & arctas scopulosi montis convalles præcipitat: tantaque vi prorumpit, ut summam habeat admirationem. In saxa hinc delabens, fragore strepituque maximo resonat. Mox în planiciem effusus aquæ copia, quæ versandæ molæ frumẽtariæ sufficit, temere lateque, non ullo certo alveo discurrit, spacio trium fere milliar. usque ad Païsanam, ubi quasi cuniculis ita absorbetur, ut exigua planè supra terram vestigia relinquat. Post alterum verò milliar. rursus exoritur ad Paracolum, unde pergens aquulas, torrentes, amnesque, ab Alpibus & Apenninis montibus varios colligit, quibus tandem mirum in modum auctus altusque mediam Langbardiam & Romanulæ partem permeans, in Hadriaticum se exonerat mare septem ostiis prægrandibus. Quia longius vomit, septem maria efficere dictus, inquit Plin. apud quem lib. III, cap. XVI, vide de cursu plura, ut & apud Polybium lib. II, Strab. lib. V, Pomponium Melam lib. III, Solinum in Polyhist. cap. VII, Leandrum Albertum, aliosque novitios. Fluviorum rex *Eridanus*, Virgilio IX Æneidos. *Non minor hic Nilo*, canit lib. II Lucanus. cui paullo post ibidem, *Non minor hic Istro. Padum* maritimorum commeatuum Italicis subsidiis *fidelem* vocat *Invectorem* Ambrosius. Appianus *Intimum Maris Hadriatici sinum.* Sequitur *Athesis* Virgilio & aliis: *Athigis* Straboni, qui Italis hodie *l'Adice* vel *l'Adese*: Germanis *Etsch.* Tradit Plinius Athesim ex Tridentinis Alpibus profluere. Initio perquam exilis lapsu vim magnam aquarũ colligit,

ligit, accedentibus passim multis amnibus, subter Bolsanum ad Meridiem versus rapido se cursu flectit: dein ab Tridento lenius nonnihil per planiciem evolvitur: ac mox iterum emensis campis inter montium angustias tanta cum violentia sævit, ut omnibus, qua fluit, locis infestè minari videatur: eaque vehementia per Veronam præcipitat, infra quam in duo flumina deducitur, uno, quo paludes petit, altero, quo in mare pertingit ad Fossiones, haud ignobilem portum. Plura apud Leandrum. Ab fonte Veronam usque ratibus navigabilis non est ob rapiditatem: trabibus autem navigatur. Nam ingentes larices abietesque cum asseribus maximis, aliaque prægrandia ligna compacta Tridentinis ex montibus eo deferunt. Verona porro usque ad Fossiones optimè navigatur. Torellus in historia Veronensi *Athesin Atrianum* vult Ptol. esse. Quibusdam idem etiam cum *Athesi* putatur esse *Adrias*, qui apud Stephanum & alios. Tertium locum tenet *Rubicon*, ῥυβικὼν Ptolemæo aliisque Scriptoribus Græcis: ῥουβίκων Straboni: nunc *Pisatellus*. Flumen est illud, quo antiquitus post translatos ab Æsi amne terminos, Italia finiebatur, auctore Plinio. Quartum in locum venit *Tiberis* limes inter Etruriam & Latium. Nescio an fluminum quid eo in historiis Romanorum celebratius. Varia leguntur ejus nomina: quorum alia profani, ut sic loquar, genii, alia sacri. Prioris classis sunt *Ianus*, *Albula*, *Rumon*, *Tiberis*: posterioris *Serra*. *Ianum* antiquissimis temporibus appellatum fuisse, tradit Athenæus, ab *Iano*. *Albulam* fuisse dictum, patet ex Varrone, & aliis. Ab albo colore derivant Paulus Diaconus, & Servius. *Rumon* à ruminando dictus fuit, ut idem docet. Omnibus his insuper habitis nobilissimum nomen induit hic flu. *Tiberis*, cujus varia produntur Etyma. Ab *Tibri* Aborigenum Rege trahunt quidam apud Servium ad VIII Æneid., Tuscorũ Festus & Servius: ab *Tiberino Silvio*, Albanorum Principe, deducunt Livius, Ovidius, Festus Pompeius, & Eusebius. Varro *Debeberim* hunc fluvium ab nonnullis nominatum tradit ab *Debebri* Vejentum Regulo. *Serram* in sacris nuncupatum memorat Servius ad eundem Æneid. librum ab secando. Hæc de nominibus: in quorum quarto illud notandum, aliquod observatum fuisse discrimen in prolatione vocum *Tiberis*, *Tibris* & *Tiberini*. *Tiberis* enim communi sermone dicebatur, *Tibris*, poëtice: *Tiberinus* in sacris, notante Servio, quod tamen non ubique verum. *Tevere* vulgo. *Tiberis* autem caput in Apenninis jugis tollit, ex media propemodum ejus longitudine, finibus Aretinorum, eadem ferme parte, ubi fons Arni supra Aretium. Tenuis admodum initio est & modici rivuli instar, lapsusque aliquamdiu paulum etiam incrementi adsumit, quod præter exiguos fonticulos aquæ grandes accedant nullæ: ubi fluminibus augeri incipit, paullatim crescens, navigabilis efficitur, non procul Tipherno, sed lintribus & naviculis tantum usque Romam, procurrens: non procul Tipherno, Perusia, Otriculo, Etruriam ab Vmbris Sabinisque dirimit: dein circa Romam P.M. fere XIII Vejentes ab Crustiminis, & Fidenatibus, item Latium ab Vaticano separat: Romam tam grandis delatus, ut transiri nisi pontibus aut navigio nequeat, scribente Halicarnassæo. Pergit inde ad ostia sua, ubi in mare Tyrrhenum evolvitur. Cursum delineant Plinius libro tertio capite quarto, & Servius ad VIII Æneidos. Videndi & Florus libro primo Histor. Rom. capite quarto, & Varro lib. IV de L.L. De piscibus Tiberinis Romanis peculiarem scripsit libellum Paulus Iovius. Amnes vel fluvios XLII in Tiberim influere, docet Plin. lib. III cap. IV. *Arnus* succedit, Livio, Plinio & aliis memoratus, *Arnus* Straboni & Ptolemæo: *Arno* vernaculè. Nascitur, ut Strabo perhibet, ex Apennini latere dextro: modicis initiis principio inter rupes horridas præcipitesque convalles in Occasum tendit: deinde collectis fontibus, torrentibus, amnibusque plurimis tumidior, magna cum mole Florentinum ingreditur agrum: Florentiaque & Pisa divisis, multis ad-

tis adauctus fluviis, mare petit. *Mincius* Virgilio, Straboni, Plinio & aliis, qui *Mencio* vel *Menzio* hodie Italis. Lacum hic ingressus Benacum præcipua claritate, circumdata insigni stagno Mantua, XIII inde lapide in Padum evolvitur. *Ticinus*, Livio, Plinio, Silio, Polybio, Straboni, Plutarcho, Ptolemæo, Stephano; *Ticenus* Tabulæ Itinerariæ: qui hodie *Tisino*. Oritur ex monte Sumano, qui nunc D. Gothardi nuncupatur; unde &, in diversum tamen, eunt Rhenus, Rhodanus, Athesis & alii. Ex illo monte per Lepontios in Austrum inter præcipites rupes ad Belinzonam oppidum munitissimum fertur, inde copiosius accessione plurimorum amnium ac torrentium in Verbanum evolvitur lacum, quem supermeat, ut Plin. auctor est: ac tandem redditus per planiciem præcipua claritate Padum influit, quamquam non illa, quam ex lacu trahit, abundantia, quum derivationibus & fossis in irrigua passim exhauriatur. Tam est aquis perlucidis: ut quidvis etiam minimum imo in fundo clarè demonstret. Aurum quoque & argentum ex ejus arena percipitur. Piscium nobilitate est inclytus, nominatim laudatissimo thymallo. *Ollius* Plinio, qui vernaculè *Oglio*. Cernuntur in hoc fluvio juxta Palatiolum magno numero excipuli seu loculi consepti fabricatique viminibus, in quo annuo certo tempore, deferentibus aquis, anguillæ cadunt, quæ mirabili numero extractæ saliuntur. Ortum ejus investigare operosum. Opinio recepta est, duos modicos rivos ex lacu Frigidulpho, qui inter Alpes est, profluere: unum ad dextram nomen Frigidulphi retinere, Ollioque tandem jungi: alterum ad lævam in alium amnem præcipitari, eumque ab adcolis *Ollii* principium constitui. Alii alia adferunt. In Iseum lacum influit, ubi Pisonium oppidum: effusus in planiciem passim derivationibus exhauritur: quibus irrigua Brixiani & Cremonensis agri sic adaquantur, ut ex jejunis atque calculosis opima benignaque fiant. Aquarum *Ollii* perpetua claritas, nec ullo unquam tempore deficiens, Brixianum agrum ab Cremonensi & Bergomate hac parte sejungit. Recipit alios supra XXXVII amnes. *Abdua* vel *Addua* (variante scriptura, posteriorem priori præfero) Plinio Tacitoque nominatur, qui Ἀδδούας Polyb. & Strab. *Adda* vulgo. Cenomanos dividit ad Insubribus. Pater illi mons Baulius. Notat inconsideratius Strab. nasci ex Adula monte. Redditus è lacu Lario, cujus aquas supermeat, per planiciem in Padum tendit, deferens secum cum alios, ut *Pisclavonem*, *Meyram*, *Liram*, *Tartenem*, *Lecium orcum*, *Brembum*, *Serimortum*, tum *Serium*; qui in montibus supra Bergomum ortus perque Serianam fluens, hybernis mensibus cuniculis quibusdam se condit, rursusque juxta Cremam copiose exoriens, tandem in *Adduam* inlabitur; æstate tamen liquescentibus ardore Solis montium nivibus adeo solet augeri & abundare, ut non solum meatus subterraneos impleat, sed etiam supra terram fluat perpetuo. Reliqua flumina quæ plurima sunt brevitatis studio silentio prætereo. Succedunt *Maria*, *Sinus*, *Portus*. *Mare superum*, *inferum*, *Ionium* tribus Italiam cingunt lateribus. Vnde de *Italia* Plinius: *tot Maria, portus, gremiumque Terrarum commercio patens undique, & tanquam ad juvandos mortales ipsa avide in mare procurrens.* *Sinus* habet plurimos, inter quos *Rappallinus*, *Erycis*, *Amuclanum mare*, *Sinus Bajanus*, *Pæstanus*, *Hipponiates*, *Scylleticus*, *Tarentinus*, *Vrtas*, *Tergestinus*, *Largus*, & *Flanaticus*. Post Sinus nominavi *Portus*. Italiam plerisque in locis importuosam esse, scribit Strab. lib. VI, & quos habet portus, magnos esse atque admirabiles, horum illud adversus exterorum incursiones usui esse, hoc ad invadendos vicissim exteros, & expeditam mercaturæ copiam conducere. *Portus* autem *Olivunlæ*, *Anaonis*, *Avisonis*, *Herculis Monœci*, *Maurici*, *Albingauni*, *Vadorum Sabatiorum*, *Savonæ*, *Genuæ*, *Delphini*, *Erycis*, *Lunæ*, *Pisanus*, *Vadorum*, *Populonii*, *Falesiæ*, *Scabrorum*, *Telamonis*, *Herculis Graviscæ*, *Augusti*, *Antias*, *Cajetæ*, *Julius*, *Bajanus*, *Vilinus*, *Metaurus*, *Orestis*, *Castra Hannibalis*, *Tarentinus*, *Brundisinus*, *Garnæ*, *Agasus*, *Anconitanus*, *Ariminensis*, *Raven-*

Ravennas, *Peretolus*, *Livenza*, *Polæ*, multique alii. Portuum enarrationi succedit *Montium*. Inter eos principem obtinent locum *Alpes*, quas Galliæ quis, an Germaniæ, vel Italiæ adscribat parum refert: sunt certe montes, qui Italiam hodie ab Gallia Germaniaque, procursu suo, tamquam nativo muro separant. Nomen *Alpibus* datum censet Festus ab candore, Sabini enim *Alpum* dixere, inquit, quod postea Latini *Album*. Isidorus *Alpium* nomen vult esse Gallicum: & Gallorum lingua *Alpes* montes *Altos* vocari. Agnoscit hodie nomen *Alpium* Idioma Germanicum: cui tamen non id quod notat Isidorus significat. *Alp* enim & *Alper* Germanis montes vocantur pascui, in quibus fœnum non secatur, inque hibernos usus colligitur, sed in quos boves aliaq; armenta pascendi tantum gratia mittuntur. *Albia* & *Alpionia* olim hos montes dictos fuisse scribit Strabo. Stephano etiam *Alpia* & *Alpii* dicuntur. *Olbia* sunt Phavorino, *Salpii* Lycophroni. *Alpis* singulari numero est apud Ovid. III de Arte amandi, Lucanum, alios. *Alpius* apud Dionysium Afrum. Multa etiam *Alpium* nomina in Veterum monimentis occurrunt, quæ indicant multas quoque Alpium partes fuisse, per quas itinera patuerunt. Ea sunt *Alpes Maritimæ*, quæ & *Ligusticæ*, *Cottiæ*, *Grajæ*, *Peninæ*, *Alpes Summæ*, *Lepontiæ*, *Rheticæ*, *Iuliæ* & *Carnicæ*. Hæc de *Alpibus*, quæ Italiam secundum latitudinem ab Gallia Germaniaque separant. Sequitur *Apenninus*, qui inter superum mare & inferum excurrens perpetuo ductu eandem secundum longitudinem secat in duo latera. Sic dictus putatur, quod radices habeat sub *Penino* Hannibalis transitu, ejusque juga contingat. Nonnullis *Apenninus*, quasi à *Pœnis*, quum Hannibale duce in Italiam irrumperent, patefactus. quidam ab *Api* prisco Duce, qui totam Italiam devicit, derivant. *Apennina* Ptol. & aliis, *Apenninum* Steph. *Apenninus Mons*, inquit Plinius, *Italiæ amplissimus perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum Fretum*. Multos alios habet Italia montes, vel qui minores Apennini sunt portiones & quædam quasi membra, vel quos idem, tanquam fœcundus multorum genitor, ex se hinc inde protendit, vel denique, quos haud procul ab se locatos, radicibus eos suis contingens majestate quadam & superiore conjacentibus fastigio despicit. Eos ego, ne prolixior sim, hoc loco prætereo. Montes porro de quibus proxime dixi, & valles campique, suis superbiunt *Silvis*, *Lucis*, *Nemoribus*, quorum non pauca apud priscos etiam nominibus leguntur celebrata. In Etruria qui hodie *Saltus*, vernaculè *Bosco di Monte Fiacone*, Volsinio, quod vulgo *Bolsena*, Viterbium euntibus occurrit. *Valsiniensium Lucum* ab antiquis appellatum tradit Leander. In Cimino Etruriȩ monte quondam, calcari paucis ob horrorem solita, fuit silva, de qua sic Livius: *Silva erat Ciminia, magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici Saltus, nulli ad eam diem, ne mercatori quidem, adita. Eam intrare haud fere quisquam præter Ducem ipsum audebat*. In Latio apud Capenates *Lucus* fuit *Feroniæ*, quem canit Silius:

Dives ubi ante omnes colitur Feronia Luco,
Et sacer humectat fluvialia rura Capenas.

Juxta Numicum amnem *lucus* erat *Iovi Indigeti* sacer, teste Plin. *Dianæ Aetolicæ lucus* Livio est ad Agninum Compitum. *Næviam silvam* extra urbem ad quartum milliarium fuisse notat Festus. *Camœnarum lucum* extra portam Capenam scribit Livius. Quod huic *Algidum nemus*, hodie *Selva del Aglio* dicitur. *Albuneam silvam* in altissimis Tiburtinis montibus habet Servius, aliamque in Laurentinorum agris, cognominem. *Angitiæ nemus*, propinquum Albæ Marsorum fuisse, significat Virg. *Lurinæ lucus*, Territorii Romani, est apud Ciceronem. *Furinarum lucum* habet D. Victor in XIII Regione Trans-Tiberina. *Furiarum lucus* Plutarcho vocatur. *Vacunæ nemora* agnoscit juxta montem Fiscellum in Vmbria Plin. Gaudent & suis Campani, cum primis *Luco sacro* & *Gallinariæ silva*. *Sacer lucus* Livio, hodie *Hami*. *Gallinariam silvam* nominant Cic. ad Pœtum scribens

bens & Strab.lib.v.Lucanorum sunt *silva lucique Eboli, Peregrinalis, Veliarum*. Brutiorum *Rhegius vel Rheginorum saltus*. Apulorum *Batini saltus*, & *lucus Gargani*. In Gallia Cis-Padana *silva Lucina*, & *Pedaneæ silvæ*. In Trans-Padana *Castrorum lucus*. Straboni denique apud Venetos duo sunt luci, unus ab Junone *Argiva* cognominatus: alter ab *Diana Aetolica*, alius ab superiore, qui in Latio ad Anagninum Compitum. Ad opera publica cum sacra tum profana venio, quæ cum sint innumera, pauca tantummodo è tanto numero delibabimus. Et ut à sacris ordiamur, ea sane innumera pænè sunt. Sola enim Roma hodie supra CCC Templa numerat: quorum VII religionis causa maximè frequentantur. I. *S.Petri* in Vaticano: sumtu, marmoribus, magnificentia, & opere omnia Orbis superans Templa. Multa ibi singularia: columnæ aliquot ex Templo Schelomonis advectæ: duo ærei pavones ex Pyramide P. Cornelii Scipionis Africani, quæ olim in valle Vaticana fuisse dicitur, translati. Visuntur item ibi Sepulcra multorum Pontificum: Othonis quoque II Imperatoris marmoreum: est & Judicium Orbis supra in Sacello Pontificis, opus Michaëlis Angli. Et ut omittam reliqua, Monasteria item, Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia; quid dicam de variis cum Pontificis & Cardinalium, tum aliorum palatiis? Pontificis in edito Vaticani loco est, situ longè augustissimum: qui relicta Laterana sede, eò ob amœnitatem loci & salubritatem commigravit. Inchoatum ab Nicolao III, auctum post ab aliis, perfectum ab Julio II & Leone X, ædificiis tandem inlustratum picturisque ab Xisto V, ut machina cœlo adsurgere, pendereque videatur. Ascensus sunt facillimi & ædibus Palatinis accommodati ex omni parte, adeo ut etiam equo ad tectum usque eniti liceat. Oppidum potius quis dixerit, adeo est amplum, quam domum. Sacellum ibi est Xisti, quod amplissimum æquat templum; eò, vacante sede, conveniunt Cardinales creando Pontifici Maximo. *Conclave* vulgo dicitur. Aliorum Palatia commemorare longum esset. His ergo paucis contenti, ad reliqua pergamus. Sequitur Italorum gubernatio: ea duplex, *Politica* & *Ecclesiastica*. Ad *Politicam* & *Civilem* gubernationem hodiernam quod attinet, discerpta nunc est nobilissima Regio in varias *Dynastias*. Inter eos, sub quorum ditione nostro est ævo, præter *Pontificem, Regem Neapolitanum, liberasque Respublicas, Venetam, Genuensem*, *Lucensem* & alias, primum facile obtinent locum in septentrionaliore, *Principes Etruscus, Ferrariensis, Mantuanus, Mediolanensis, Montis-Ferratensis, Parmæ, Salluzziarum, Veronensis*: in australiore multi sunt & innumerabiles *Dynastæ*; quos occasione oblata, suis recensebo locis. In Ecclesiastica *Pontifex Maximus ibi Hierarcha* est & Ecclesiarum omnium caput, numerosam habens familiam. *Quoties procedit, gemmis conspicitur ornatus, & sericis vestibus* (verbis utar D.Bernardi ex libro de Consideratione IV, Papam Eugenium interpellantis) *tectus auro, vectus equo albo, stipatus milite, circumstrepentibus septus ministris.* Reliquis *Sacerdotibus*, admiranda ibi Dignitas & Auctoritas. Honorantur magis quam nobiles. *Cardinales*, ut Petrus Messias notat, in locum Consulum, qui Romanum olim Imperium administrabant, successerunt: *Archiepiscopi* Ducibus sunt adæquati: Episcopi Comitibus subfecti, eorum *Vicarii* Præsidum Imperii dignitatem, *Præpositi* Præfectorum vicem referunt: *Archipresbyteri* in locum Tribunorum militum sunt substituti: *Cancellarii* Tribunos plebis repræsentant. Alia apud eundem Messiam. Porro Italia *Iure* utitur triplici, *Pontificio, Cæsareo, Municipali*. Primum alterumque quale, notum aliunde; tertium ex statutis constat & legibus, quas civitates sibi singulæ concedere sunt solitæ: sufficiant illa, non hic Jurisconsultum agam. Referam vero huc quæ de variarum civitatum *Consiliis* leguntur in quadam membrana: In consiliis (scriptum ibi) *Mediolanenses*

nenses,præstantes: *Veneti*,prudentes: *Lucani*, temerarii: *Pisani*, inconstantes: *Placentini*, providi: *Florentini*, lenti: *Veronenses*, fideles: *Ferrarienses*,cauti: *Genuenses*,ignari: *Lucenses*,utiles: *Volsci*, maligni: *Brutii*,stupidi: *Mutinenses*,acuti: *Perusini*,celeres: *Senenses*,tardi: *Patavini*,ambigui. Litterarum cultores Itali, quãtum in ipsis est, tuentur, fovent, alunt, ornant: iisque omnia bonorum Mœcenatum exhibent officia. Hinc tot per Italiam *Academiæ*, *Romana*, *Mediolanensis*, *Bononiensis*, *Patavina*, *Papiensis*, *Neapolitana*, *Perusina*, *Salernitana*, *Pisana*, *Ferrariensis*, *Senensis*, *Florentina*, *Veneta*, *Bergomensis*, *Mutinensis*, *Taurinensis*: nam *Parmensis*, *Placentina*, *Anconitana*, & *Maceratensis* magna ex parte interierunt. Inde item tantâ doctorum, summaque eruditione, variis artibus & disciplinis, præstantium virorum copiâ, stupendum fuit ab iis omne ævum. Eos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis verò tædium. *Itali* porro comitate, facilitate, facetis colloquiis alios antecellunt populos. Fœlici fœcundoque nati ingenio, supra modum prompti sunt in excogitando; & docilitate, percipiendis cum litterarum studiis, tum variis artibus, præstant incredibili: honoris ab omni ævo & gloriæ sitientissimi, laudisque præter alios appetentes. Cum lacte voluptatem imbibentes, propensi sunt in mollitiem: in Venerem soluti. Vindictæ vehementer sunt cupidi: eamque vita ipsa jucundiorem censentes, Testamentis suis mandare soliti posteris. Mulieres porrò variarum civitatum, depingit scite membrana quædam supra citata, quæ inter alia habet: *Senenses*,pulchræ: *Florentinæ*,delicatæ: *Perusinæ*,elegantes: *Cajetanæ*,formosæ: *Consentinæ*,obstinatæ: *Beneventanæ*,rusticæ: *Bononienses*, arrogantiusculæ: *Mutinenses*, benignæ: *Cesenates*, rapaces: *Genuenses*,salaces: *Cremenses*, fallaces: *Placentinæ*, difficiles: *Lucenses*,castæ: *Pistorienses*, faciles: *Romanæ*, graves: *Capuanæ*,superbæ: *Neapolitanæ*,solicitæ: *Brundisinæ*,inertes: *Ferrarienses*,avidæ: *Ravennates*,humanæ: *Vrbinates*,adfabiles: *Vincentinæ*, constantes: *Parmenses*, avaræ: *Papienses*, lucricupidæ: *Mediolanenses*, urbanæ: *Pedemontanæ*, procaces: *Venetæ*, petulantes: *Veronenses*, gratiosæ: *Brixianæ*, diligentes: *Formianæ*, speciosæ: *Laudenses*,superstitiosæ: *Cremonenses*,sumtuosæ: *Tarvisianæ*,zelotypæ: *Bergomates*, astutæ: *Aretinæ*, tenaces: *Puteolanæ*, bellæ. Itali verò quomdam multis magnisque superstitionibus ad stuporem usque leguntur fuisse dediti. Hodie Sacrorum ceremonias ex Romanæ Ecclesiæ præscripto atque institutione religiosissime observant omnes: nisi quod in australiore Italia pauci Græcorum sequantur ritus, & ipsi quidem Græci generis. Quam autem quomdam bellicosi fuerint Itali militiæque dediti, loquitur subactus ab iis Orbis Terrarum: canente ad gloriam hanc classicum Romano. Quales in re militari plerique sint *Itali*, quæque ad expeditiones felicius suscipiendas conficiundasque singuli conferant, quibus denique hi quam illi magis valeant præstentque, membrana, quam dixi, ita docet: in re bellica *Perusini*,strenui: *Calabri*,præcipites: *Spoletani*,callidi: *Senenses*, felices: *Bononienses*,efferi: *Neapolitani*, animosi: *Tarentini*,hosti instantes: *Pratenses*,sacrilegi: *Collenses*,libidinosi: *Piceni*,rapaces: *Aemiliani*, inconsulti: *Placentini*,crudeles: ......, truces: *Mediolanenses*,intrepidi: *Romani*, fortes: *Vincentini*, vindictæ cupidi: *Pistorienses*, sanguinei: *Papienses*, firmi. Ad rem bellicam conferunt *Veneti*, pecunias: *Mediolanenses*, galeas: *Placentini*, carros: *Cremonenses*, tentoria: *Papienses*,lanceas: *Pistorienses*, pugiones: *Bononienses*, arundines: *Florentini*: ......, *Romani*, perseverantiam: *Ferrarienses*, tormenta: *Neapolitani*,equos: *Parmenses*, clypeos: *Tarvisani*, enses: *Viterbienses*, calcaria: *Laudenses*, commeatum: *Neapolitani*, industriam: *Mediolanenses*,tolerantiam: *Genuenses*, perfidiam. Præstant *Mantuani* equitatu: *Pistorienses* excipiendo ictus clypeis: *Brixienses*,exstruendis vallis: *Genuenses*,classe: *Lucenses*, obsidendis ur-

dis urbibus: *Cremonenses*, struendis ordinibus: *Veneti*, adparanda classe: *Patavini*, moderandis equis: *Bergomates*, locandis insidiis. Constanti contenti sunt hodie *Itali matrimonio: repudium* non permittentes; ex urbe Roma, ad malos jam inclinante mores, Sp. Carvilii ductu quasi profectum. Regum nobiliumque primogeniti, instituto vetere, Principatus obtinent: in privata fortuna virilis stirpis liberi ex æquo sunt heredes, modo legitimo nati toro. Quod ad *victum*, sobrii sunt & frugalis vitæ: non operosi in adornandis struendisq; mensis: nisi quum necessitas flagitat. *Vestitus* non omnibus est unus: sæpè enim pro tempore variatur, cum qualitate, tum forma & ritu. *Venetis vestitus* est laxitate insigni & prolixitate, & in his urbicus municipali sumtuosior. Matronæ ibi ante paucos annos ulnas, brachia, pectus, humeros nudabant: nunc omnia contegunt, laxioribus utentes manicis, & in Hispanicum degenerantes. Secundum Venetos civilis & nitidus *Florentiæ*, reliquæque *Tusciæ*. *Mediolanensibus* totique *Aemiliæ*, *Liguriæque* floridior, sed paullò contractior. Romæ *aulicus* prolixitate colorumque varietate cunctos alios antecellit: *Romanus* ipse multo frugalior: cui tamen suus non deest nitor, præsertim in feminis, quæ Tuscum nuper adfectabant. *Neapolis* magis nitido utitur, quam sumtuoso. Cetera *Italia* simplicius vestitur. In tota *Gallia Cis-Alpina* feminæ Principes in Hispanico videri gaudent habitu: viri in Gallico malunt conspici. Sed de privatioribus civitatum in Italia moribus: de selectiore quorundam *cibo & vestitu*: deque earumdem *erga hostes & hospites adfectu*, loquitur exemplum membranæ, de qua ante dixi, ubi hæc: *Florentini*, parci: *Lucenses*, elegantes: *Mantuani*, viles: *Anconitani*, sordidi: *Senenses*, magnifici: *Mediolanenses*, copiosi: *Novocomenses*, luxuriosi: *Vincontini*, abundantes: *Cremonenses*, exquisiti: *Neapolitani*, splendidi: *Genuenses*, modici: *Patavini*, mediocres: *Aretini*, tenues: *Veneti*, obsonantur parvo: *Papienses*, agrestes: *Bononienses*, lauti: *Astenses*, opipari: *Perusini*, delicati. Delectantur *Florentini* caseolis: *Lucenses*, pyris: *Mantuani*, phaseolo: *Ariminenses*, anseribus: *Tarvisani*, ranis: *Cremonenses*, farcimine: *Neapolitani*, caulibus: *Genuenses*, lactucis: *Patavini*, pisciculis: *Piceni*, porcis: *Perusini*, piscibus: *Papienses*, cæpis & allio. In vestitu *Mediolanenses*, splendidi: *Genuenses*, elegantes: *Mantuani*, pueriles: *Neapolitani*, sumtuosi: *Veneti*, magnifici: *Florentini*, ridiculi. In persequendis injuriis *Lucenses*, mites: *Mediolanenses*, faciles: *Perusini*, dissimulātes: *Fulginates*, accensi: *Mutinenses*, placabiles: *Senenses*, magnanimi: *Neapolitani*, benigni: *Ferrarienses*, pertinaces: *Veneti*, subdoli: *Cremonenses*, aperti: *Piceni*, maligni: *Romani*, iniqui. Erga hospites *Calabri* inofficiosi: *Lucenses*, fideles: *Senenses*, amabiles: *Veneti*, blandi: *Patavini*, duri: *Mediolanenses*, incauti: *Ferrarienses*, asperi: *Mantuani*, deglabratores: *Placentini*, severi: *Piceni*, infensi: *Neapolitani*, benigni: *Florentini*, profusi: *Astenses*, benevoli: *Spoletani*, agrestes: *Veronenses*, studiosi: *Papienses*, prudentiores: *Genuenses*, inhospitales: *Parmenses*, inconstantes: *Mutinenses*, prolixi: *Novocomenses*, inhumani. *Mercaturam* denique *Itali* summa exercent industria. Quales autem singuli sint in mercatura, sequitur in eadem membrana. *Florentini* videlicet, callidi: *Genuenses*, tolerantes: *Mediolanenses*, aperti: *Lucenses*, fideles: *Veneti*, splendidi: ......, cauti.

Regio & unde dicta. HACTENUS in genere Italiam descripsimus: nunc ad specialiorem singularum partium delineationem nos accingamus. Italiam alii aliter diviserunt. Augustus, teste Plinio, in XI eam divisit regiones: Strabo in VIII partitur: in plures alii. Quibus omissis divisionem ac methodum nobis à Mercatore propositam sequemur. Occurrit in ea primo loco Tabula prima *Lombardiæ*, in qua Alpestris & occidua ejus pars cum Valesia describitur. *Lombardia* hodie euphoniæ gratia dicitur pro *Langbardia*, sic appellata ab *Langbardis*, ex Germania huc Iustiniani Principatu profectis: qui ad utramque Padi ripam multos annos suas cum Imperio habuerunt sedes. Hæc *Cisalpina Gallia* olim dicta fuit. *Gallia* quidem ab *Gallis*, *Bojis*, *Senonibus*, *Insubribus*, *Cenomanis*, aliisque, à quibus quidquid Alpium radicibus Rubiconisque fluentis intercipitur, pulsis veteribus colonis occupatum, fuit habitatum. *Cis-Alpina* vero dicta quod priscis Italis, Romanisque Scriptoribus, de ea disserentibus cis esset Alpes, quum alia trans Alpes habitaretur. *Cis-Alpina* hæc, qua Septentrionalissima montibusque adhæret propius, *Sub-Alpina* cognominatur Plinio. *Citerior* etiam appellatur Gallia Sall. Cæsar ob causam modo indicatam *Veterem* quoque *Galliam* nominat. Ausonius *Italiam Gallicam*, γαλαπικὼ Appianus in Hannibalicis: *Mediterraneam Italiam* vocat notitia Provinciarum: non quod Mediterraneo adposita mari, sed *Situs.* quod in locis Mediterraneis: cincta, qua Septentrio, Occidens, Meridiesque sunt, Alpibus & Apennino tumescente: qua Oriens est, mari Hadriatico. Polybius & Plinius toti huic tractui Gallico formam tribuunt triangularem: cujus apicem faciunt Alpes & Apenninus montes: basin Sinus Hadriaticus. *Florentissimum Italiæ* latus appellat Tacitus. Vbique arboriferam hanc regionem, pecori pascendo aptam, & multis irrigari fluviis, testis est Plutarchus in Camillo. Pereleganter autem de ea Sigonius: *campi adeo culti & uberes intercedunt* (de Pado loquitur) *ut satis constet haud temerè alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus necessariis ad hominum vitam instructiores.* Addit deinde idem Sigonius antiquos ejus Principes fuisse *Ligures* & *Etruscos*: mox *Gallos*: postremo *Romanos*, his *Gothos* successisse: Gothis iterum *Romanos*: Romanis *Langbardos*. Videndus & Sabellicus lib. Histor. Venetæ I, Decade IIII. Gallia autem *Cis-Alpina* versus Occasum duplex est Straboni, Plinio, aliis, vel *Cis-Padana*, vulgo *Lombardia di qua dal Po*, vel *Trans-Padana della dal Po*, illa quod cis, hæc, quod trans Padum. Hic verò *Lombardiæ Alpestris* pars Occidentalis nobis describitur, quæ magnam partem *Lombardiæ Trans-Padanæ* complectitur. Est autem regio hæc licet valde montosa, atque alibi silvis innexa, naturæ luculentissimis dotibus variè locupletata: valles enim & campestria loca solum fœcundum satis habent, tritici, aliarumque frugum, item vini abundantia beatum. Colles etiã præstantissimorum vinorum feraces. Sunt & in silvis & montibus ferarum venationes frequentes. Vrbes hic multæ sunt, ac oppida plurima: *Mediolanum*, *Crema*, *Bergomum*, *Comum*, *Clavenna*, *Luganum* &c. quæ in Tabula conspiciuntur. Superat verò reliquas Italiæ partes multitudine magnitudineque lacuum hæc regio: inter quos *Verbanus* Plin. & Strab. qui hodie, quod reliquis in hoc tractu sit major, *Lago majore*, Italis: Germanis autem Lang-

Soli fertilitas. *Imperium majorum.* *Vrbes.* *Lacus.*

LOMBARDIÆ alpestris pars occidentalis cum. VALESIA

Septe 30 ntrio.

Meri 30 dies.

Occidens

Oriens.

Rhetico Mons.

Helvetiæ pars.

Sabaudiæ pars

Milanese

Miliaria Italica communia

Lang-ſee. Longitudinem ejus ponit Str. ſtadiorum ccc. Latitudinem maximam ſtadiorum xxx. Altitudo pleriſque locis tam eſt vaſta, ut fundo videatur carere. Piſces generat optimos, cumprimis truttas permagnas, lucios inſignes: chalcides vel aquones; phoxinos vel veronos, percas aurei coloris, & alios. *Larius Lacus* Virgilio & aliis, *Comacenus* ab urbe adjacente Paulo Diacono & Antonio; hodie *Lago di Como* Italis; Germanis *Chumerſee*. *Benaco* major eſt, *Verbano* æqualis ferè. Longitudinem Strabo ſtadiorum ſcribit ccc, latitudinem xxx: novitii paulo aliter metiuntur. Excurrit ab Septentrione in Meridiem, pronior tamen in Orientem. Conſpiciendos ſe præbent inter Verbanum & Larium, lacus quidã minorum gentium, *Luganus Lacus*, *Gaviratius*, *Monatius*, aliique. Irrigant etiam hanc regionem fluvii *Ticinus*, *Adava*, *Serius*, *Toſa*, *Bremba*, atq; alii plurimi. Montes etiam varii: inter quos *Lucumonis Mons*, vulgo *Luckmannier*, *Mons Gothardi*, *Alpes Lepontiæ majores*, quibus ab Lario lacu per Clavennam Curiam Rhetorum itur: *Alpes Rheticæ*, aliique multi. Sed hæc hactenus; reliquum nunc eſt, ut de *Valeſia* altera hujus Tabulæ parte agamus.

Montes.

VALESIA.

Regio.

VAleſiæ nomen, quam *VVallis* aut *VVallisſer Landt* vulgo dicunt, unde ortum ſit minimè reperi, niſi Munſteri ea de re ſententia cuiquam placeat. veriſimilis certe eſt. Arbitratur autem vocabulum illud natum eſſe à Latina voce Vallis, aut ab arce Sedunenſis civitatis *Valeria*. *Valeſiæ* conregionales ad Boream Bernates & Lucernates Helvetii: ad Meridiem Cottiæ Alpes & Lepontiæ: ad Ortum ſummæ Alpes & Rhetia alia: ad Occidentem Grajæ Alpes & Lemanus lacus. Ejus longitudo ab Occaſu in Ortum itinere quinque dierum protenditur: latitudo verò valde eſt anguſta, niſi quod prope Octodurum & Sedunum paullo ſpatioſior eſt. Hæc licet altiſſimis montibus & præacutis petris undique innixa, qui pro magna parte altitudine fere unius Germanici milliarii elevantur in cœlum, multique ex iis perpetuo aut glacie irreſolubili aut nive obducuntur: nulla tamen re ſuſtentationi hominum neceſſaria caret: per ſe ferax frumenti & vini, atque omnis generis fructuum. Habet triticum & ſiliginem, habet hordeum, avenam, fabas, piſa, lentes & milium. Vinum incipit creſcere in Diœceſi Brigenſi in montibus, continuaturque ejus plantatio per deſcenſum Rhodani, donec venias ad S. Mauricium. Apud Sedunum rubrum albo præſtantius eſt, tamque atrum & denſum, ut eo ſcribi poſſit. Juxta Octodurum, album bonitate ſuperat rubrum. Vixque in Germania locum reperias ubi nobilius quam Seduni creſcat vinum, atque inde in vicinas vehitur Regiones. Hic ut & in *Siders* creſcit crocus in magna abundantia. Sunt ibi mala punica, ſunt amygdala & ficus. Per totam quoque regionem inveniasomnis generis poma, pira, nuces, pruna, ceraſa, caſtaneas, mora, perſica, avellanas, corna. Suppeditant præterea montes hujus regionis multas nobiles herbas & radices medicas, quibus inſignes ſunt & peculiares vires, gentianam, antrinam, ſquillam &c. Minerarum etiam feraciſſima eſt regio: ac cryſtallus pura & impura in *Gunis* juxta Rhodani originem eruitur. Varia quoque producit animalia, vaccas, boves, equos, aſinos, mulos, oves, porcos, capras, cuniculos: anſeres item, anates, gallinas, pavones, columbas. Abundat etiam apibus,

Situs. *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

apibus, unde illis non exiguum emolumentum. Habent præterea montes animalia quædam nobis penitus incognita, ut sunt ægocerotæ seu capricorni, meles, ibices, mures alpini, lepores nostris dissimiles, phasiani, galli silvestres, gallinæ petrosæ, aviculæ quas *Parnisas* vocant, perdices, bonosæ, fulicæ, vultures, palumbi, ardeæ, ficedulæ, mergi, coturnices, turdi. Abundant quoque ursis, lupis, lyncibus, vulpibus, martibus, falconibus. Carent autem cervis, capreis, apris, scorpionibus & conchyliatis ranis. Tanta autem ferinæ in hac regione abundantia, ut bubulæ instar, & nonnunquam viliori precio in macello veneat. Episcopus porro Sedunensis Princeps est & Dominus totius Valesiæ, in rebus Secularibus & Spiritualibus, deditque Carolus Magnus circa annum Christi ɪↄcccv hunc Comitatum & Præfecturam *S. Theodolo Episcopo* Sedunensi, atque omnibus successoribus ejus. Confirmarunt quoque multi alii Imperatores hanc donationem & roboraverunt usque in hodiernum diem. *Valesia in Superiorem & Inferiorem* dividitur. Superior idiomate Germanico utitur, incipitque à Furca monte, excurritque ad marcam regionis usque quæ est sub Seduno, juxta amnem Morsum, complectiturque septem Decimas seu Diœceses, quas illi *Zehnden* vocant, nempe *Sedunum, Syder, Leuck, Raren, Visp, Brig,* & *Gombs.* In *Inferiore Valesia* lingua Sabaudica in usu est: ab amne Morso initium sumit, extenditurque ad pontem S. Mauricii usque, cujus incolæ olim *Veragri* dicti sunt. Habet autem inferior *Valesia* sex Cōmunitates, quas illi vocant *Vexilla* seu *Banneras*, nempe

Imperium majorum.

Condes, Ardon, Sallien, Martinacht, Intremont, & *S. Mauritium.* Metropolis Valesiæ *Sedunum*, Germanice *Sitten*, & Gallice *Siun*, pro patriæ more elegans civitas: crescit in dies splendor ædificiorum. Adjacet monti, qui in media planicie, inter altissimos montes vallem cludentes, sensim versus ortum consurgit: bifurcaturque in duo petrosa fastigia seu eminentes colles. Subest autem Tarentasiæ Archiepiscopatui Sabaudiæ, Sedunum Episcopatus Valesiæ, & Augusta similiter. Præter Sedunum nullam muris cinctam civitatem habent Valesii, quamquam *S. Mauritius*, sive *Agaunum* pro oppido haberi posset. Sunt hic præterea *Martinacht* sive *Octodurum*; *Gradetsch & Vetus Sider* arces, *Sider, Leuc, Raronia, Vespia, Brig, Naters, Moril* oppida. Montes qui Valesiam ambiunt, habent hodie alia, quam olim nomina. Mons ex quo Rhodanus oritur, olim *Subecus, Coatius*, ac *Ursellus*, vocatus fuit, hodie *Furca* nuncupatur. Huic vicinus est *Gothardi mons.* Juxta Brigam est *Sempronius mons*, hodie *Simpelberg.* Huic vicini sunt *Sases* & *Matter*, montes. Ex altera parte Rhodani sunt *Loetsch* & *Gemmi* montes. In *valle Poenina, Arolla* mons glacialis est. E regione *Sider* versus Septentrionem est *Silvius mons*, is jam *Austalberg* vocatur, & ex utraque parte *S. Bernhardi mons.* Silva Hercynia huc etiam spargit ramos suos diversis insignitos nominibus, alibi enim *Milebach* silva, juxta Arnen nimirum, juxta Perigrad *Persim vvaldt* vocatur, atque alibi aliter. Populus in Valesia est hodie erga exteros valde humanus & affabilis, totusque beneficus. Inter se vero paullo rigidiores, quàm amicos & vicinos deceat.

Urbes & Oppida.

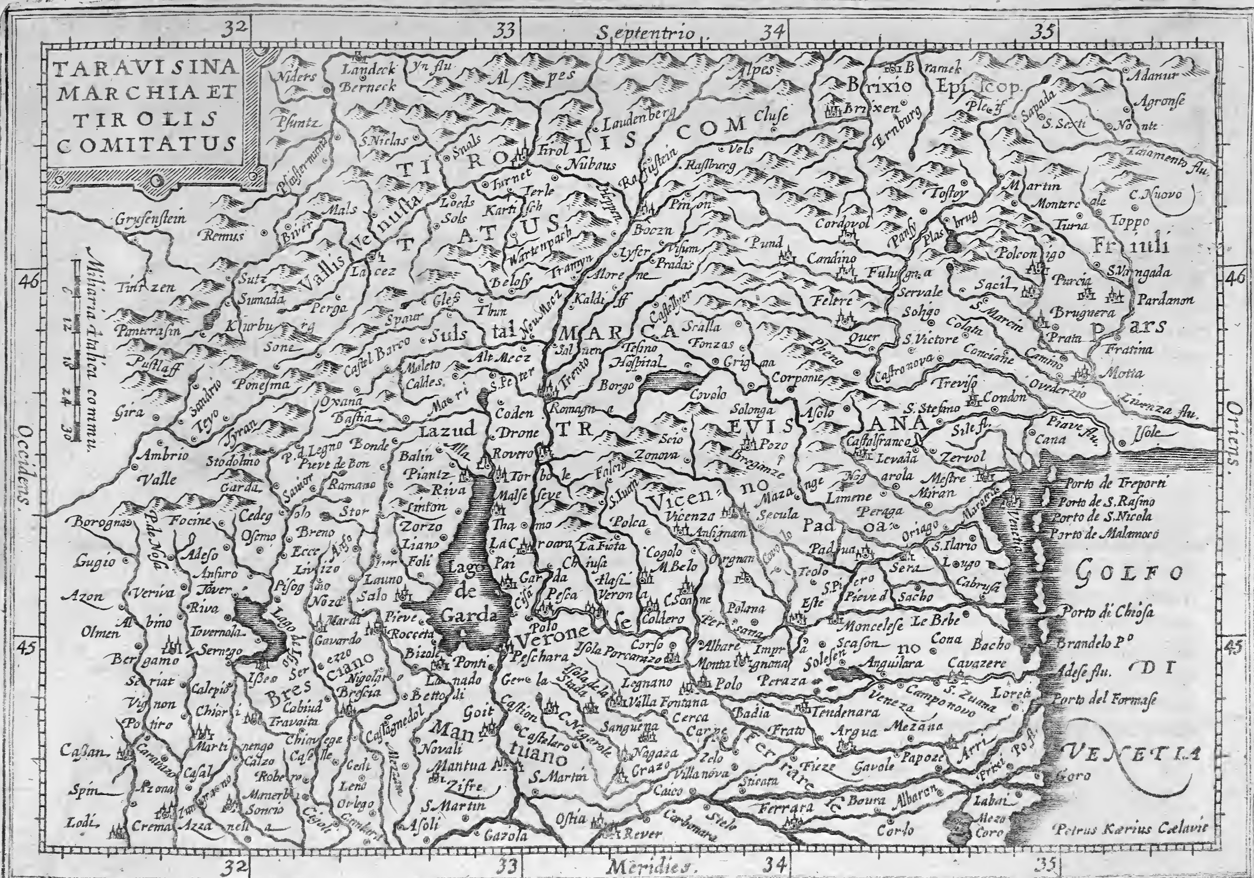
Montes.

Silva.

Mores.

Regio & unde dicta. SECUNDA Lombardiæ Tabula Tirolensem Comitatum & Marcam Tarvisinam complectitur. *Tirolensis Comitatus* nomen habet ab oppido *Tirolo*, quod antiquitus splendidum fuisse videtur. Jacet inter Athesin & Oenum flumina, interque Alpium juga: ad Septentriones Bavaria clauditur, ad Austrum Lombardia: ad Ortum Marca Tarvisina, Foroque Iulii: ad Occasum Helvetia. Rheticæ quomdam pars fuit. *Soli fertilitas.* Regio hæc licet Alpibus inclusa & extensa per ipsa juga Rhetica; fructuum tamen, rerumque ad vitam necessariarum, nec non auri, argenti, metallorumque omnis generis optimorum copia, dives & locuples. E montium visceribus ingentes hauriuntur metallorum thesauri: cacumina vastis silvis ferarumque multitudine plena: colles ac clivi, frugibus ac vineis: valles fontium ac fluminum aquis irriguæ, armentis & pecoribus refertæ sunt. Itaque Comitatus iste, non solum Ducatui, verùm etiam Regno æquiparari potest. Adjunctus fuit Domui Austriacæ anno CIↃCCCLX à *Rodolpho* Alberti filio Austriæ Duce. *Imperium majorum.* Urbs primaria *Oenipons* vulgo *Inspruk*, ad dextram Oeni ripam, sedes Principis; Parlamenti regionum Austriacarum sedes. *Urbes.* Sunt præterea *Maranum* oppidulum ad ipsum Castrum Tirolense regium; *Bolzanum* emporium: *Halla* factitio sale nobilis ad Oenum: *Brixia* ad Isacum fluvium, qua se Rientius in Isacum exonerat, urbs Episcopalis. Est & *Tridentum* ad Athesim, urbs vetus, quam in decima Regione Italiæ inter mediterraneas collocant Plin. & Strab. Conditam volunt à Gallis: & ita Trogus prodidit. Nomen habere creditur à Neptuni tridente. Nam ut Randenenses Saturnum, ita Tridentinos constat coluisse Neptunum: cujus effigies cum fuscina adhuc exstat in templo B. Viglii, eo latere quod forum respicit. Urbem muro cinxit Theodoricus Ostrogothorum Rex, usus ad structuram lapide quadrato. Idem castellum Verrucæ Tridento imminens in altera ripa pari opere munivit. Postea ejectis ex Italia Ostrogothis, tenuerunt eam Langbardi titulo Ducatus. Victo autem Langbardorum Rege *Desiderio* à *Carolo Magno*, rursum facta est juris Imperii, auctaque ab Imperatore accessione *Ripæ* oppidi ad Benacum, cum vallibus quibusdam & villis. Post hunc *Carolus Saxo*, universum Comitatum Tridentinum, una cum valle venusta, & Bolzamo oppido Ecclesiæ dono dedit. Additus defensor & protector Comes Tirolensis. Ex eo itaque jurisdictionem utramque exercet Episcopus. Sermo civibus partim Germanicus, partim Italicus: & quod in limitaneis civitatibus rarum est, tam purè utramque linguam sonant, ut neq; in media Germania, neque in media Italia vix quisquam purius. In hac urbe celebratum est Concilium illud famosum, anno CIↃIↃXLVI, sub Paulo III. Fluminibus Regio rigatur duobus præcipuè, *Oeno* & *Athesi*: reliqui rivuli potius quàm justi fluvii dicendi sunt. *Flumina.* Montium hic numerus non est, qui omnes uno nomine *Rhetica Iuga*, seu *Rheticæ Alpes* vocantur, quamvis propriis deinceps nominibus distinguantur. *Montes.* Sylvarum quoq; hic magnus numerus est: uti *Grinvvald, Hofgarten, In der Aich, Milrinald Forest, vnser Fravven Holtz, &c.* *Silvæ.*

DIXI

TARAVISINA MARCHIA ET TIROLIS COMITATUS
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Italica commu.
6 12 18 24 30
32
33
34
35
46
45
TIROLIS COMITATUS
Vallis Venusta
MARCA TREVISANA
Brixio Episcop.
Friuli
Pars
Vicenno
Padoa
Veronese
Bresciano
Mantuano
Ferrarese
Lago de Garda
GOLFO DI VENETIA
Alpes
Niders
Landeck
Berneck
Yn flu
Pfuntz
S. Niclas
Snals
Tirol
Laudenberg
Cluse
Nubaus
Turnet
Terlesch
Kartisch
Loeds
Sols
Wartenpach
Tramyn
Belofs
Thun
Rassburg
Vels
Pinson
Boczn
Lyser
Visum
Prada
Aldrec
Kaldiff
Castellyer
Pund
Candino
Cordovol
Tostoy
Brixen
Ernburg
Bramek
Pleisf
Sapada
S. Sexti
Adanur
Agronse
Taiamento flu.
Martin
Montereale
Turia
C. Nuovo
Toppo
Polconigo
Purcia
S. Vingada
Pardanon
Sacil
Brugnera
Prata
Fratina
Motta
Livenza flu.
Isole
Grysenstein
Remus
Biver
Mals
Lacez
Tinzen
Sutz
Sumada
Perga
Gless
Spaur
Panterasin
Kurburg
Sone
Castel Barco
Sulstal
Pustlaff
Sandrio
Teyo
Ponesma
Gira
Oxana
Bastia
Maleto
Caldes
Alt Mecz
S. Peter
Trento
Tesino
Hospital
Borgo
Romagna
Coden
Drone
Rovero
Torbole
Malse
Seve
Scio
Zonova
Folcio
Covolo
Solonga
Pozo
Breganze
Asolo
Feltre
Servale
Solsigo
Quer
S. Victore
Colata
Conciane
Castronova
Camino
Overdezo
Treviso
Condon
S. Stefano
Castalfranco
Levada
Silefl.
Piave flu.
Cana
Zervol
Nogarola
Mestre
Miran
Porto de Treporti
Porto de S. Rasmo
Porto de S. Nicola
Porto de Malamocó
Venetia
Ambrio
Valle
Stodolmo
Tyran
P. d. Legno
Bonde
Pieve de Bon
Saiuor
Ramano
Lazud
Alla
Balin
Piantz
Riva
Linton
Zorzo
Liano
Foli
Stor
Breno
Ecce
Garda
Cedeg
Focine
Osemo
Borogna
P. de Nosa
Adeso
Ansuro
Jover
Riva
Gugio
Azon
Veriva
Albino
Olmen
Bergamo
Seriat
Vignon
Potiro
Tovernola
Sernego
Iseo
Lago de Iseo
Calepio
Chiori
Cabiud
Travaita
Marti
Casal
Cassan
Spin
Lodi
Crema
Azza
Pisog
Launo
Salo
Nozà
Mardi
Gavardo
Pieve
Rocceta
Bizole
Ponti
Lunado
Brescia
Nigolaro
Bettodi
Goit
Castion
Novali
Mantua
Zifre
S. Martin
Asoli
Gazola
Castagnedol
Cedi
Leno
Orlego
Soncio
Calzo
Robe
Pai
La Fiota
Chiusa
Pesca
Polo
Peschara
Isola Porcarazo
Corso
Legnano
Valla Fontana
Sanguena
Cerca
Nagaza
Grazo
Zelo
Villa nova
Caico
Ostia
Rever
Carbonara
Stelo
Vicenza
Ansignam
Polca
Cogolo
M. Belo
Orgnan
C. Soanne
Coldero
Polana
Albare
Montagnana
Imprignana
Solesen
Este
S. Piero
Pieve d
Sacho
Teolo
Padua
Mazange
Secula
Limene
Peraga
Oriago
S. Ilario
Lougo
Sera
Cabrusa
Moncelese
Le Bebe
Scason
Anguilara
Cona
Bacho
Cavazere
Loreà
Porto di Chiosa
Brandelo Po
Adese flu.
Porto del Formase
Peraza
Veneza
Campo nuovo
S. Zuana
Tendenara
Badia
Frato
Argua
Mezana
Papoze
Arri
Gavole
Fieze
Stieata
Ferrara
Boura
Albaron
Corlo
Labai
Mezo
Coro
Goro
Po fl.
Petrus Kærius Cælavit

Regio & unde dicta.

DIxi de *Comitatu Tirolensi* : restat nunc ut de *Marca Tarvisina* agamus. Nomen accepit à *Tarvisina* urbe, quæ sedem & domicilium dabat Marchionibus Langbardici nominis, qui huic tractui cum imperio præerant. *Tarvisinum* appellant Cassiodorus & alii. Dicitur & *Venetia* à *Venetis* populis. Hodie vernaculè *Marka Trevigiana*.

Situs.

Quod ad fines, scribit Leander ab Occidente *Venetiam* claudere Mincium, Benacum & Sarcam fl., à Septentrione montes Tarvisanos, Italiæ Germaniæque discrimen, ab Oriente Timavi ostium, partemque Hadriatici maris: ab Meridie, ostium Athesis, paludesque Melarianas ac Brigantinas : hos autem *Venetiæ Veteris* terminos esse, non *Markæ Tarvisinæ*, quæ multo erat angustior, suamque habebat longitudinem inter Mincium Alsamque fluvios: trans Alsam enim Forojuliensem agrum adnecti; præterea *Markam Tarvisinam*, quæ nunc vocatur, nonnulla continere loca Cenomanorum &c.

Cœli temperies.

Regio pernobilis est & lauta; cœlum salubre, jucundũ & temperatum.

Soli qualitas.

Campos habet amœnos, ac frumenti ceterarumque frugum, item omnigeni fructus ac vini maximè fertiles. Adest metallorum ubertas, nec pecudum greges desunt; tantis denique & tam multis munificæ naturæ dotibus adfatim ornata est & locupletata, ut inter principes Italiæ Regiones optimo jure censeri possit. Habitarunt hic olim *Euganei* quibus nomen, si Etymon ex Græcia petendum, ab genere nobili clarisque natalibus. *Euganeos* his sedibus profligarunt, ut Livius notat lib. 1, *Veneti*, à quibus tota regio *Venetia* dicta.

Urbes.

Vrbes *Tarvisinæ Marchiæ* sunt *Veronia, Vicentia, Patavium, Venetia, Tarvisium*. De quibus prioribus *Verona, Vicentia, Patavio*, in propria quam obtinent Tabula, dicemus.

Venetiæ.

Venetiæ, (vulgo *Vinegia*) multitudinis numero nominatæ: urbs, modicas complexa insulas circiter LX, sita est in intimo Sinus Hadriatici recessu, mediis in stagnis, quæ æstu singulis senis horis irrigua : adfuso, quo Oriens est, pelago, quod tamen, ne sua violentia vel ira sit noxium, præjectis aliis quibusdam insulis, tanquam aggeribus cohibetur. Licet non muris, non propugnaculis, non turribus ullis sit munita, loci tamen natura est tutissima. Quamplurimis dividitur canalibus. Vicis pęnè omnibus sui sunt rivi, conjungentibus ipsos pontibus ex lapide lignove circiter CCCCL. Inter canales principis loci est qui vulgo *Canal grande*, longitudinis trium milliarium, qui urbem totam in duas quasi dirimit partes: circa medium, pontem gestans visendum. Ita commoditas passim urbem vel pedibus percurrendi, vel cymbis, quarum numerus octo dicitur millium, vulgus *Gondelas* vocat. Ambitus urbis VIII circiter milliarium. Imperii magnitudine, populi frequentia, opum splendore, mercium varietate, inlustris: ingeniis excellentibus virisque eruditissimis beata: bonis legibus laudabilibusque institutis ornata. Frumento, quod ex diversis Orbis partibus advehitur, vinis multiplicis generis, inter quæ generosum illud, quod vulgo *Malvaticum* vocant, aliisque rebus humanæ vitæ necessariis, ita adfluit, ut rectè *Paradisus deliciarum* appelletur. Regiones ibi seu Parochiæ LXIV. Ædificia cum publica tum privata ibidem magnifica, splendida, sumptuosè ornata. Inter templa preciosissimum illud quod *D. Marco Euangelistæ* dicatum, auro multis locis ornatum. Et ut reliqua omittam : intra urbem Armamentarium est (vulgo *Arsenale*) cujus circuitus duorum circiter milliarium. In hoc è ligno, ferro, ære, lino, canabi, omne nautici apparatus genus, anchoræ, tormenta, catenæ, spiræ, rudentes, vela quotidie conficiuntur: hic insignia

à Tur-

à Turca, piratis, hostibus capta ostentantur, manubiæque illæ opimæ anno CIↃIↃLXXI ad Naupactum ablatæ. Ostenduntur Prætoriæ quinqueremes, & navis Bucentaurus, qua vectus quotannis ad maris introitum, ubi castella æstuarii, Princeps, Senatu, Primoribusque urbis comitatus, ceremoniis ab Episcopo peractis, mare sibi despondet, injecto ad perpetuandum Dominium aureo annulo. Est & Gymnasium publicum, cum Bessarionis Cardinalis Niceni Bibliotheca, quam ipse moriens Reip. Venetæ legavit. Civium frequentia *Venetiis* planè stupenda. Numerus trecentorum circiter millium censetur. Triplicis illi sunt generis: *Patritii*, quos penes Imperii & Reip. administratio: *Cives*, qui Scribarum & aliorum honorum munera gerunt: *Artifices*, qui mechanicas exercent artes. Præter hos, *Mercatores* innumeri & advenæ, qui vario cultu ex omnibus Mundi partibus eo negotiationis gratia confluere soliti: Turcæ, Æthiopes, Slavi, Arabes, Syri, Cretenses, Cyprii, Macedones, Germani, Vngari, Hispani, Galli, alii. Prima *Venetæ Reipublicæ* administratio fuisse fertur *Consularis*: altera *Tribunitia*, per annos CCLII: postea anno IↃCCVII sub Ducis cœpit esse Imperio. *Dux Doge* vulgo, Reip. caput, *Senatus* est Princeps, eique nihil injussu *Senatus* nec pace agere, nec bello quidquam licet. Ipse *Senatum* consulit. *Senatus* Auctor decernit: decreta tamen Ducis nomine promulgantur. *Duci* de publico certa penduntur stipendia: eoque defuncto, statim in locum defuncti ex Senatorum numero alius per suffragia sufficitur. *Senatus*, vulgo *Gran Consiglio*, basis est totius status: ejus membra nobiles omnes, XXV annis majores: quibus mira in dicendo libertas, summa in consulendo integritas, eximius recti verique cultus, studium conservandæ libertatis augendique Imperii incredibile, insignis in adversis constantia. Præter Ducem Senatumque alii multi sunt *Magistratus*, quos hic brevitatis studio prætereo. Hæc urbs omnium urbium clarissima censetur & florentissima. Mundi Theatrum, commune totius Orbis Emporium, victrix dominatrixque tot tantorumq; hostium: Hadriatici regina maris, Italici nominis gloria decusque. Quamvis multa bella gesserit, variamque fortunam mille annorum spatio sit experta, in externi tamen hostis potestatem nunquam devenit. Reliquas civitates & minorum gentium oppida silentio prætereo. Fluvii insigniores hujus tractus *Plavis*, *Piave* vulgo, *Brenta*, *Bachilio* & omnium maximus *Athesis*. Montes sunt hoc tractu Patavino, qui nec ad Apenninum, nec ad Alpes pertinent, qua conditione nullus alius ager est totius Italiæ. Horum unus est *Gemula*, alter *Venda*, & *Colles Euganei*, Poëtis celebratissimi. Mercator hæc habet: Patriarchæ *Aquilegiensi* subjiciuntur Episcopatus, *Mantua*, *Cuman*, *Tridentinensis*, *Verona*, *Maravensis*, *Paduanensis*, *Vincentinensis*, *Trevisinensis*, *Cenetensis*, *Ceneda* forte, *Feltre*, *Bellun*. Atque hæc de Tirolensi Comitatu & Tarvisina Marca breviter dicta nobis sint.

Ratio gubernandi.

Flumina.
Montes.

Regio. TERTIA *Lombardiæ* Tabula ſequitur, in qua *Pedemontium*, *Montis Ferrati Marchionatus*, cum *Ducatu Genuenſium* delineantur. Occurrit primo loco *Pedemontium*: ſic dictum quod ad *pedem ſit montium*, ad radices inquam Alpium, quæ Galliam Sabaudiamque ab Italia dividunt. Vulgo *Piemont*. Fines ab Oriente Padus: ab Meridie Ligurum Alpes: qua Occidens eſt, Alpes Galliæ: qua Septentrio, Duria Riparia. *Situs.* *Soli fertilitas.* Regio eſt amœnis fructiferiſque collibus plena, frumentum, fructus, vina producentibus nobiliſſima. Ferri prope Turinum, marmorumque ad Paiſanam, fodinis non carens. Habitarunt olim *Turini*, Polyb. Liv. Plutarcho noti: item Straboni, Ptol. Plin. in nona Italiæ regione eos notanti, Ligurumque ſtirpis facienti. Inde *Ducatus Taurinus*. appellari cœpit hic tractus ſub *Langbardis*, qui in Provinciæ formam redacto ducem *Imperium majorum.* præpoſuerant. Iis deletis, primum in *Italiæ Regum* venit poteſtatem: poſt principum diverſorum: præcipuè *Sabaudiæ*, *Franciæque* ditioni fuit ſubjectus: vaſtatus ſupra modum bello quod geſtum inter Carolum V. Imperatorem, & Franciſcum Galliarum Regem. Caput *Vrbes & oppida.* Regionis eſt antiqua civitas *Taurinum*; *Auguſta Taurinorum* Tacito, Plin. Ptol. *Taurini* hæc urbs ab ipſis populis, apud Antoninum, non uno loco. Vulgo *Turino*. Dictum vult Stephanus Grammaticus ab *Tauro*, Maſſilienſium, quorum fertur colonia, inſigni. Iacet ad oſtium in Pado Duriæ, forma quadrata, portis patens quatuor, ſplendidis ornata ædificiis, nobilitate civium clara, rerum omnium copia abundans. Summum templum Johanni Baptiſtæ eſt ſacrum: præter hoc alia ſunt xx aut circiter. Palatium ibi Ducis viſendum: Academia celebris, in qua Eraſmus Roterodamus S. Theologiæ Doctor eſt creatus. Prima hæc Italiæ urbium officinam habuit librariam. Epiſcopatus gaudet dignitate. Ad collem *Rivoli* eſt oppidum frequens: ulterius *Aviliana*: juxta Padum eſt *Carignano*. Altius inter Rivolos & Avilianam ſplendidum viſitur Cœnobium *D. Antonii Raveſini*: & nonnullo inde intervallo *ad D. Ambroſium*. Succedit mox *Suſa*, quam plerique Sabaudiæ adcenſent. Ad Padum ſexto ab Sangoni oſtiis lapide oppidum jacet, quod vernaculè *Pinarolo*, opulentum, cum Cœnobio ſumtuoſo: ſupra pandunt ſe *Petroſa*: læva fontis Sangoni *Pagellato* & *Briacaſſe*, dextra *Monte Bobio*. Haud procul Pelice amne, Padi incola, *Pancalerum* eſt & *Villa Franca*, ubi ponte Padi ripæ junguntur. Sequuntur ad Padi fontem *Revello* & *Paiſana*; ulterius *Critio*: moxque *Mambrino*, ubi vallis Padi initium. Incolæ vocant *Valle di Lucerna*, ab caſtello, quod ibi, cognomini.

Montis-Ferrati Marchionatus.

SVccedit jam nunc peramœna & fœcunda Regio *Mons-Ferratus* explicandus, ſic dictus uti cenſet Leander, quaſi *Mons Ferax*, ab modicorum collium, quos habet, fertilitate: vel à *Ferro*, ſimilitudine quadam, quod uti ferrum cetera metalla vi ac duritie vincit, ita ille finitimos ubertate cum aliorum fructuum, eorumque nobilitate & ſuavitate, tum vero vini longè ſuperet. Deſcribit *Montem-Ferratum* Merula lib. VI Antiq. Vice-com. hoc modo; *Mons eſt perpetuis expanſus jugis, totus amœnus & fructifer, omniumque rerum ad vitam utilium* *Regio.* *Soli fertilitas.*

PEDEMONTANA regio cum GENVENSIUM territorio & MONTI SFERRATI Marchionatu.

Miliaria Italica

12 24

P. Kærius Cœlavit

Delphinatus pars

MARE DI GENOA

Septe: 30 ntrio.

Meri: 30 dies.

Occidens.

Oriens.

28 29 30 31 32

44 43

utilium fertilis, & colonis admodum frequens. Incipit diurno fere itinere ab Alpibus, planicieque separatur, quæ inter hos Colles & Alpes intercedit. Nihil hic incultum quidquam propter summam soli bonitatem oportunitatemque. Lævam Tanarus, dextram Padus adluit, nec ullius alveum Regio egreditur. Quanto magis autem ab amnibus abscedunt colles, tanto majores amœnioresque campi inter eos panduntur, quos haud malè Mesopotamiam queas dicere, quippe quod amnibus utrimque sint inclusi. Montis-Ferrati Marchionatum tenuit primùm Palæologa stirps usque ad annum CIƆIƆXXXIV: quo, defuncto San-Georgio Palæologorum ultimo, Carolus V Imp. Mantuæ Ducem legitimum Montis-Ferrati hæredem declaravit. Erectus fuit Marchionatus in Ducatum anno CIƆIƆLXXV ab Maximiliano Imp. primusq; Montis-Ferrati Dux dictus est Guilielmus III, Mantuæ Princeps. In hoc autem terræ tractu tres insignes habet urbes Mantuæ Dux, quæ sunt Casalis D. Evasii, civitatis jus adepta ab Sixto IV anno CIƆCCCCLXXIV; Episcopatus fulgẽs dignitate; sedes Marchionum Montis-ferrati. Duplex ibi arx: vetus, Marchionum quondum domicilium, & nova, quam exstruxit Vincentius Gonzaga, Mantuæ Montis-que Ferrati Dux, quæ vulgo la Çitadella. Alba, Plinio Pompeia cognominata, cui inde Albenses Pompeiani nominantur. Amplitudine superat Casalem D. Evasii, clementia cœli inferior. Marchionum Montis-Ferrati prius nunc Ducum Mantuæ subjacet Imperio. Ager omnium fœcũdissimus, qui Languvilla vulgo. Tertia est quæ vulgo dicitur Acqui, Aquæ Satyellorum Plin. lib. 3 cap. 5 in Liguribus ponenti. Aquæ simpliciter Antonino: ab Aquis proculdubio & fontibus, qui hic sunt, calidis & medicatis: sunt enim in hac civitate thermæ publicæ cum mensis lapideis & gradibus. Præter jam dictas urbes sunt; Baßiniana, Valentia, S. Salvatore, Mon-calvo, Alexandria, Nicæa, Palea cognominata, Asta, Pollentia, Ceva, atque alia multa.

Imperium majorum. *Urbes.*

Genuensium Ducatus.

Genuensium Ducatus, vel Ora Genuensis, olim dicta fuit Liguria, non tamen tota, sed quæ Transalpina fuit cognominata. Liguriæ unde nomen, varie disceptatur. Quidam inter quos Paulus Diaconus, ab legendis Leguminibus tradunt: alii ab Ligone, uno ex fabulosis Iapeti Ducibus: suppositiții ab Annio Viterbiẽsi Berosus, Caro, Fabius Pictor & Semprocius ab Ligure Phaethontis Ægyptii filio: nunc vulgo Riviera de Genoa vocatur, ab Genua clarissimi nominis urbe. Hodie fines ipsi ab Occasu Alpes, Galliam Narbonensem ab Italia dividentes, ab Ortu Etruria, Macra interfluente, qua Merides est, cognomine pulsatur Mari, qua Septẽtrio, Apennino clauditur. Hęc olim, ut scribit Strionnino, sterilis fuit, nihilque memoratu dignum habuit, nisi quod intus maximę arbores & vastæ, quæ navibus fabricandis idoneæ erãt, producebantur, nunc vero vini, olei, ac variorum fructuum proventu beata. Ager Dianus oleo adeo adfluit, ut quandoque octodecim, nonnunquam viginti millia urnarum reddat, quas vulgo Barilas vocant. Ora Genuensis hodie duplex, Occidentalis & Orientalis, quæ vulgo ab metropoli, quæ in medio utriusque, Riviera di Genova, di Ponente, & di Levante. Vrbs primaria Genua Liv. & aliis, Genoa Steph. Ianua dicitur Luitprando Ticinensi, & ejus ætatis Scriptoribus; hodie Genoa & Genova. Quod ad situm, fronte Meridiem Cirnumque spectat Insulam, amplissimè circa littus consurgens, dorso Septentrioni obverso, leniter in planiciẽ, velut ad quiescendum

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Urbes.*

cendum descendens, montium innixa radicibus, quorum à tergo contra sævorum Septentrionum adflatum vallo munitur, non tota montosa, nec vicissim tota plana, sed mixta specie. Circuitu palmos colligere tricena quina millia, supra nongentos quinquaginta quinque, Nebianus Episcopus tradit. Palmus haud multo minor antiquorum est pede. Hinc mensura totius urbis si palmos septenos passui demus, milliariorum erit quinque, sin senos, sex, demptis quadraginta quinque palmis; nec moles, nec portus in hanc dimensionem venit. Insignem portum habet ad Austrum & Africum patentem, ingenti mole ad securam stationem præmunitum. Cæterum de Genua poltissimi & rotundi exstant Scaligeri versus.

Ditis opes Asiæ, & claros Orientis honores,
Quantaque ab Euxino tunditur ora salo,
Pisanas acies, Thuscæ decora inclyta Pubis
Et traxi ad Ligures Gallica signa manus.
Subjectis domitas tenui cervicibus Alpes,
Et tremuit nostras Africa terra trabes.
Afflictus toties Venetus, quæ fugerat olim,
In patriis movit tela petitus aquis.
Frustrà Galle cupis: frustra es frustrator Ibere,
Frustra sæva ferox Insuber arma capis,
Vinco ego, cum vincor, par est victoria damno,
Sumque eadem domina servaque facta mea.

Metropoli visa, reliquarum urbium nonnullas & oppida indicabo. Haud procul Varo *Nicæa* est Ptol. *Nicia* Antonino, *Nizza* hodie. Vrbs maritima, quondam ab Massiliensibus condita, dorso Alpibus innitens, partim in juga, partim in planiciem porrecta. Nunc est munitissima, firmam habens arcem in colle, ditionis Sabaudiæ Principis. Supra portum Herculis Monœci ad alterum lapidem editis in montibus *Torbia* jacet, vel *Turbias*. Sunt & *D. Remi* oppidum, *S. Remo*, peramœno & fertili agro, qui citris, palmis, medicis, limonibus, alisque fructiferis arboribus mirum in modum ornatus. *Castellum Tabia* ambitu exiguo, sed nomine celeberrimum, ob generositatem vinorum Apianorum. *Albigaunum*, urbs antiqua, situ plano, quingentis à mari passibus, gravioris cœli, alioqui opulenta rebusque necessariis adfluens. *Finarium* item, *Naulum*. *Savona* urbs antiquissima, ædificiis ornata magnificis, cujus ambitus est CIƆIƆ passuum. Atque hæc sunt in ora Genuensi occidentali. In orientali sunt: *Claverium*, *Sestri de Levanto*, & alia. Flumina hic sunt *Varus*, qui limitem statuit inter Provinciam & Liguriam: hanc Italiæ, illam Galliæ Regionem. *Flumina.* Recipit hic, qua occidentalior ejus ripa & gallica, fluvios, qui vulgo Gallorum audiunt *Caremp*, *Lavaire*, *Esteron*: qua orientalior & Italiam spectans, *la Lince & la Vesubie.* Sequuntur inde per Liguriæ littora *Paulon*, hodie *Pulion*: *Rutuba*, hodie *Rotta*. Sunt item *Merula*, *Porzevera*, *Ferisano*, *Lavagna*, *Maera*, *Magra* hodie. De Administratione autem Ecclesiastica apud Merc. in hac Tabula hæc leguntur: *Status Ecclesiasticus.* Archiepiscopus *Taurinensis*, cui subsunt *Casalensis*, *Salutiarum*, *Montis Regalis*, *Novariensis*, *Lodensis*, *Vercellensis*, *Ipporegiensis*, *Actensis*, *Aquensis*, *Albensis*, *Terdonensis*, *Saonensis*, *Albingaunensis*, *Vintimeliensis*, *Placentinus*, *Papiensis*, Mediolanensi Archiepisc. subjecti. Archiepisc. *Ianuensi* subsunt *Bobiensis*, *Aprumacensis*, vel *Brumacensis*, *Motenensis* vel *Maranensis*, *Acojensis* vel *Ampruniacensis*, *Nubiensis* in Corsica sive *Nebiensis*, *Naulensis*, *Albigaunensis*, *Arbenga* credo, inter suffraganeos Mediolanensis Archiepisc. recensitus.

 QVAR-

Romandiola.

QVARTA & poſtrema Lõbardiæ Tabula *Romandiolam, Ducatum Parmenſem*, & *Mantuæ* repræſentat. Primo loco occurrit *Romandiola* vel *Romanula*, ſic dicta hodie, Caroli Magni Imperatoris & Romani Pontificis beneficio atque auſpiciis. *Romanulæ* limites ex communi ſententia ad Septentrionem quidem Paludes Veronenſes & Patavinæ, uſque ad Fornaces, oſtium Padi ultimum, una cum parte Maris Hadriatici: ad Orientem Iſaurus, una cum Piceno; ad Meridiem Apenninus, cum Etruria. In occidentali variatur. Quidam ultra Vatrinum flumen cis Forum Cornelii non procedunt: tranſiliunt nonnulli Scultennam, nunc Panarium, in eo plerique ſiſtunt. Hos ſequemur, Longitudinem ejus CX milliar. aut circiter, poſituri inter Foliam & Panarium: Latitudinem XCVI milliar. vel paulo minus, inter Apenninum, & quarum memini, Paludes. Quod ad Regionis qualitatem, agros habere optimos ſcribit Leander, omniumque frugum, tam quæ ad vitam neceſſariæ, quam quæ ad humanas voluptates oportunæ, & delitias, fertiles. Campi hic latiſſimi, fructiferis arboribus omne genus conſiti: colles peramæni, vitibus, olea, ficu nitentes. Silvæ munificæ, herbidaque prata cum dumis venationi apta, ſalubres paſſim aquæ. ſalinæ cum circa littus, tum intus frequentes. Metallorum fodinæ, innumeræque præterea Naturæ dotes eximiæ, quæ niſi longiſſima narratione, commemorari haud poſſent. Vrbes ſunt in hac Regione aliquot celebres & complura oppida. Primariæ ſunt *Ariminum* Ptol. & aliis, hodie *Rimini* incolis, *Rumelen* Germanis. Nomen illi ab amne, quo adluitur. Alii aliunde trahunt. Rerum omnium copiâ ſupra modum abundat. Portus olim amplus, ſplendidus ſatiſque capax, hodie modicis navigiis tantum eſt aptus, arenis oppletus. *Cervia* urbs maritima olim *Phycoles* dicta. *Cerviani* majori ex parte ſalarii ſunt artifices, tanto quæſtu, ut Pontifex annuatim inde habeat LX millia coronatorum. *Ceſena*, *Cæſena* Ptol. *Cæſena* Strab. hodie pleriſque *Ceſena*, aliis *Ceſnadigo*, tertiis denique *Ceſna*. Hodie civitas eſt admodum frequens, annis ſuperioribus à Bernardino Rubrio Parmenſi, qua occidentem ſeptentrionemque ſpectat, aucta. Arx urbi ex colle, qua Auſter eſt, valida immunet, à Frederico II. Imp. condita. *Sarſina* urbs antiqua ad Apennini radices, Plauti Patria, nomen hodie retinet. *Ravenna*, Ῥαβέννα Strab. cui & Ῥαύεννα, Ῥαβένναι Ptol. Antiquam civitatem teſtantur omnes. De ſitu multa Str. lib. v. Vrbs Archiepiſcopalis. Subſunt huic Archiepiſcopo *Adrienſis*, *Comaclenſis*, *Cervienſis*, *Forolivienſis*, *Foropompilienſis*, *Vellimenſis*, *Fille* forte, *Ceſenatenſis*, *Sarenienſis* vel *Sarſinatenſis*, *Faventinus*, *Imolenſis*, *Mutinenſis*, *Bononienſis*, *Rheginenſis*, *Parmenſis*, & *Barcinenſis*. Paſcua ad Vrbem

Vrbes.

ROMANDIOLA
Cum Ducatus
PARMENSI
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
GOLFO DI VENETIA
Mare di Genoa
Apennius Mons
PARS THUSCIAE
Miliaria Italica
ROMAGNA
Bolognese
Ferrarese
Cremonese
Parmegiano
Piacentino
Mantoiano
Bresciano

bem optima; ex quibus magna lactis, butyri, caseique copia. *Forum-Livii,* hodie *Forli.* Vrbs natura & situ, rerumque omnium ubertate præstans inter duos amnes Roncum & Montonum sita; aere fruens optimo. *Forum Cornelii* vulgo *Imola.* Sita est ad Santernum amnem, agro frumentario, vini, olei, aliarumque frugum ferace. *Bononia* nobilis & antiqua civitas, *Bologna* vulgo: Apennini radicibus adposita, ad amnem Rhenum, Aposa torrente mediam urbem interluente: tota Orienti exposita: qua Auster est, montes imminent vitiferi, qua reliquæ partes, agri patent longè latéque omnis generis frugum feraces. Cœlum illi non admodum salubre. Circuitus VII milliarium: olim multo minor. Portas habet XII. Potens est nobilitate, ædibus magnifica, porticibus frequens. Academiam instituit Theodosius Imperator, anno CCCCXXIII. Nunc *Ferrariam* videamus: cui unde nomen datum valde variatur. Veritati maxime consentaneum, *Ferrariam* nuncupatam ab *Ferraridæ*, quæ trans Padum erat, colonis huc ex Theodosii Imperatoris decreto translatis anno CCCCXXIII: quo tempore vicus fuit absque muris, ab Smaragdo Exarcho circa annum IↃXCV fossa mœnibusque septus: paullatimque ita auctus, ut tandem in nobilissimam civitatem commutatus fuerit, vetere Præsulatu ab Vitaliano P.M. huc circa annum IↃCLVIII traducto, aliisque XII pagis finitimis illi subjectis ab Constante II Imp. qui multa ipsi largitus est privilegia. Hodie *Ferrara* audit. Adsidet ripę Padi amnis, quo qua Ortum Austrumque respicit, adluitur. Cœlum ipsi crassius, ob situm palustrem. Plateas habet rectas, longas, ámplas, quarum plerasque Leonellus Marchio coctis stravit lateribus. Ædificiis cum publicis, licet non magnis, tum privatis supra modum est ornata. Maximum est urbis Fanum, arx illi duplex, una ad flu. altera è regione S. Georgii, Ducis sedes: utraque satis munita. Populo frequens, rebus ad vitam necessariis abundat. Non inamœna inter primas Italiæ urbes merito censenda: caput sedesque Ducatus Atestinæ familiæ, nobilitatis & antiquitatis stupendæ. Academiam hic instituit Fridericus II. Imperator in Bononiensium contumeliam. Planiciem habet circa se maximam sed sterilem. Reliquas Romandiolæ urbes, & minorum gentium oppida prætereo.

Ducatus Parmensis.

D*Vcatus Parmensis* à civitate Parma nomen habet. Ager amœnus est, & frugum vitiumque optimarum fertilis, aquis medicatis pascuisque lætissimis felix: cujus & vellera summam merentur commendationem. Civitas unde Ducatus iste nomen accepit *Parma* ab *Thuscis*, ut multæ his locis aliæ, condita, à Boiis inde possessa, lapsu temporis Romanos habuit dominos: qui anno IↃLXX, quo tempore Mutinam, eo coloniam, ut Livius tradit lib. XXIX, duxerunt. Calamitatem ab L. Antonio inlatam deplorat M. Tul. Philip. ultima. Conlapsa, authoritate Romani nominis libera cum aliis cœpit esse: sequuta nunc Cæsares, nunc Pontif. Rom. Bononiensibus semper amica & conjuncta. Gravem passa est totum biennium obsidionem ab Friderico II. Imp. circa annum CIↃCCXLVIII, quod partium esset Pontificiarum. Eo inde profligato, varios habuit Regulos, *Corregios*, *Scaligeros*, *Atestinos*, *Vicecomites*, *Galeatios*,

Regio & unde dicta. *Soli fertilitas.* *Imperiū majorū.*

tios, *Sfortias*, *Gallos* denique, quibuscum sæpè de urbis dominatu certavit *Pontifex Romanus*, qui ope & auxilio Caroli V. Imperatoris, Gallis tota Italia pulsis rerũ solus deinceps in urbe potitus est. Hodie suos habet *Duces*, quorũ primus à P. M. institutus est *Petrus Aloysius Farnesius* Pauli III. P. M. filius, quo crudeliter intra biennium cæso, subrogatus est *Octavius* filius, eique defuncto *Alexander* Belgicæ Gubernator: cui mortuo successit ante aliquot annos filius. Ceterum *Parma*, Strab. Ptol. in Æmylia via, quinque ab Apennino P. M. Nomen illi ab amne Parma: ex aliorum mente, quod *Parmam*, hoc est, breve scutum referat. Ædificiis est splendida, plateis ornata rectis largisque; rebus ad vitam necessariis adfluens: Incolarum nobilitate, civiumque frequentia celebris, situ est admodum plano: cœlo summè salubri: adeo ut Plinius *Parmenses* tradat, tres quidem annos CXX, duos vero CXXX vixisse. Eam neque hyems, neque æstas adfligit. Castrum habet munitissimum: Principum & inlustrium familiarum palatia non pauca. In foro satis amplo, fons pulcherrimus: & templum ad imitationem S.P.Q. Romani exstructum: campana tribus imposita columnis: turris persimilis Bononiensi. Separatur ab suis suburbiis fluvio cognomine. Episcopatus floret titulo. Incolæ venusti, nobiles, martii, animosi, genio ingenioque præstantes. *Ducem* cum Parma habet vetusta & nobilis civitas *Placentia*; Ptol. aliisque Πλακεντία, vulgo *Piacenza*. Iuxta Padum, à quo distat circiter M. P. jacet, loco peramœno; agrorum bonitate, civiumque claritate superbiens. Muri novi sunt: Propugnacula ampla, munitiones insignes. Episcopatus gaudet titulo. Gymnasium habet omnium disciplinarum. Vrbis ager vini, olei, frumenti, omnisque generis fructuum fertilissimus, propter copiam aquarum: multos habens fontes, fluvios, rivulos, pascuis irrigandis facientes.

Vrbes.

Mantuæ Ducatus.

Regio. Imperiũ majorũ.

D*Vcatus Mantuæ* nomen habet ab urbe *Mantua*. Hujus Imperium primum fuit penes *Tuscos*, urbis auctores: hinc penes *Gallos Cenomanos*: post quos *Romani* rerum ibi sunt potiti. Maximam sub Triumviratu cladem tulit. Quum enim *Cremona* victoribus diripienda esset concessa, propter vicinitatem magnam agri sui partem amisit. Hinc Virgilius: *Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.* Successerunt Romanis *Gothi*, *& Langbardi*: quibus profligatis, urbs ad *Imperatorum* potestatem est retracta. Ea rursus labante, in libertatem se cum multis aliis vindicavit, quam obtinuit, donec ab Othone II. Imp. *Theodobaldo* Comiti Canossano donaretur. Subrogatus illi *Bonifacius* filius; eique sine mascula prole defuncto *Beatrix* conjux, cum *Mathilde* filia, quæ Mantuam summopere ampliavit. Vrbs *Mantua*, Strab. & Ptol. hodie *Mantoa*. Initium urbis ponunt varii variè. Quidquid sit, antiquissima ipsi est origo. Posita est in medio Paludum, quas Mincius, ex lacu Benaco egressus, creat, nec nisi pontibus, qui eximii admodum, aditur: hinc ob naturam loci munitissimis Italiæ concensenda. Ampla est, & magnificè publicis privatisque ædificiis ornata, tectisque plateis decora.

bem optima; ex quibus magna lactis, butyri, caseique copia. *Forum-Livii,* hodie *Forli.* Vrbs natura & situ, rerumque omnium ubertate præstans inter duos amnes Roncum & Montonum sita; aere fruens optimo. *Forum Cornelii* vulgo *Imola.* Sita est ad Santernum amnem, agro frumentario, vini, olei, aliarumque frugum ferace. *Bononia* nobilis & antiqua civitas, *Bologna* vulgo: Apennini radicibus adposita, ad amnem Rhenum, Aposa torrente mediam urbem interluente: tota Orienti exposita: qua Auster est, montes imminent vitiferi, qua reliquæ partes, agri patent longè latéque omnis generis frugum feraces. Cœlum illi non admodum salubre. Circuitus VII milliarium: olim multo minor. Portas habet XII. Potens est nobilitate, ædibus magnifica, porticibus frequens. Academiam instituit Theodosius Imperator, anno CCCCXXIII. Nunc *Ferrariam* videamus: cui unde nomen datum valde variatur. Veritati maxime consentaneum, *Ferrariam* nuncupatam ab *Ferraridæ*, quæ trans Padum erat, colonis huc ex Theodosii Imperatoris decreto translatis anno CCCCXXIII: quo tempore vicus fuit absque muris, ab Smaragdo Exarcho circa annum IↃXCV fossa mœnibusque septus: paullatimque ita auctus, ut tandem in nobilissimam civitatem commutatus fuerit, vetere Præsulatu ab Vitaliano P.M. huc circa annum IↃCLVIII traducto, aliisque XII pagis finitimis illi subjectis ab Constante II Imp. qui multa ipsi largitus est privilegia. Hodie *Ferrara* audit. Adsidet ripę Padi amnis, quo qua Ortum Austrumque respicit, adluitur. Cœlum ipsi crassius, ob situm palustrem. Plateas habet rectas, longas, ámplas, quarum plerasque Leonellus Marchio coctis stravit lateribus. Ædificiis cum publicis, licet non magnis, tum privatis supra modum est ornata. Maximum est urbis Fanum, arx illi duplex, una ad flu. altera è regione S. Georgii, Ducis sedes: utraque satis munita. Populo frequens, rebus ad vitam necessariis abundat. Non inamœna inter primas Italiæ urbes merito censenda: caput sedesque Ducatus Atestinæ familiæ, nobilitatis & antiquitatis stupendæ. Academiam hic instituit Fridericus II. Imperator in Bononiensium contumeliam. Planiciem habet circa se maximam sed sterilem. Reliquas Romandiolæ urbes, & minorum gentium oppida prætereo.

Ducatus Parmensis.

Regio & unde dicta. DVcatus *Parmensis* à civitate Parma nomen habet. Ager amœnus est, & frugum vitiumque optimarum fertilis, aquis medicatis pascuisque lætissimis felix: *Soli fertilitas.* cujus & vellera summam merentur commendationem. *Imperiũ majorũ.* Civitas unde Ducatus iste nomen accepit *Parma* ab *Thuscis*, ut multæ his locis aliæ, condita, à Boiis inde possessa, lapsu temporis Romanos habuit dominos: qui anno IↃLXX, quo tempore Mutinam, eo coloniam, ut Livius tradit lib. XXIX, duxerunt. Calamitatem ab L. Antonio inlatam deplorat M. Tul. Philip. ultima. Conlapsa, authoritate Romani nominis libera cum aliis cœpit esse: sequuta nunc Cæsares, nunc Pontif. Rom. Bononiensibus semper amica & conjuncta. Gravem passa est totum biennium obsidionem ab Friderico II. Imp. circa annum CIↃCCXLVIII, quod partium esset Pontificiarum. Eo inde profligato, varios habuit Regulos, *Corregios*, *Scaligeros*, *Atestinos*, *Vicecomites*, *Galeatios*,

tios, Sfortias, Gallos denique, quibuſcum ſæpè de urbis dominatu certavit *Pontifex Romanus*, qui ope & auxilio Caroli V. Imperatoris, Gallis tota Italia pulſis rerũ ſolus deinceps in urbe potitus eſt. Hodie ſuos habet *Duces*, quorũ primus à P. M. inſtitutus eſt *Petrus Aloyſius Farneſius* Pauli III. P. M. filius, quo crudeliter intra biennium cæſo, ſubrogatus eſt *Octavius* filius, eique defuncto *Alexander* Belgicæ Gubernator: cui mortuo ſucceſſit ante aliquot annos filius. Ceterum *Parma*, Strab. Ptol. in Æmylia via, quinque ab Apennino P. M. Nomen illi ab amne Parma: ex aliorum mente, quod *Parmam*, hoc eſt, breve ſcutum referat. Ædificiis eſt ſplendida, plateis ornata rectis largiſque; rebus ad vitam neceſſariis adfluens: Incolarum nobilitate, civiumque frequentia celebris, ſitu eſt admodum plano: cœlo ſummè ſalubri: adeo ut Plinius *Parmenſes* tradat, tres quidem annos CXX, duos vero CXXX vixiſſe. Eam neque hyems, neque æſtas adfligit. Caſtrum habet munitiſſimum: Principum & inluſtrium familiarum palatia non pauca. In foro ſatis amplo, fons pulcherrimus: & templum ad imitationem S.P.Q. Romani exſtructum: campana tribus impoſita columnis: turris perſimilis Bononienſi. Separatur ab ſuis ſuburbiis fluvio cognomine. Epiſcopatus floret titulo. Incolæ venuſti, nobiles, martii, animoſi, genio ingenioque præſtantes. *Ducem* cum Parma habet vetuſta & nobilis civitas *Placentia*; Ptol. aliiſque Πλακεντία, vulgo *Piacenza*. Iuxta Padum, à quo diſtat circiter M. P. jacet, loco peramœno; agrorum bonitate, civiumque claritate ſuperbiens. Muri novi ſunt: Propugnacula ampla, munitiones inſignes. Epiſcopatus gaudet titulo. Gymnaſium habet omnium diſciplinarum. Vrbis ager vini, olei, frumenti, omniſque generis fructuum fertiliſſimus, propter copiam aquarum: multos habens fontes, fluvios, rivulos, paſcuis irrigandis facientes.

Vrbes.

Mantuæ Ducatus.

Regio. Imperiũ majorũ.

DVcatus *Mantuæ* nomen habet ab urbe *Mantua*. Hujus Imperium primum fuit penes *Tuſcos*, urbis auctores: hinc penes *Gallos Cenomanos*: poſt quos *Romani* rerum ibi ſunt potiti. Maximam ſub Triumviratu cladem tulit. Quum enim *Cremona* victoribus diripienda eſſet conceſſa, propter vicinitatem magnam agri ſui partem amiſit. Hinc Virgilius: *Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ.* Succeſſerunt Romanis *Gothi, & Langbardi*: quibus profligatis, urbs ad *Imperatorum* poteſtatem eſt retracta. Ea rurſus labante, in libertatem ſe cum multis aliis vindicavit, quam obtinuit, donec ab Othone II. Imp. *Theodobaldo* Comiti Canoſſano donaretur. Subrogatus illi *Bonifacius* filius; eique ſine maſcula prole defuncto *Beatrix* conjux, cum *Mathilde* filia, quæ Mantuam ſummopere ampliavit. Vrbs *Mantua*, Strab. & Ptol. hodie *Mantoa*. Initium urbis ponunt varii variè. Quidquid ſit, antiquiſſima ipſi eſt origo. Poſita eſt in medio Paludum, quas Mincius, ex lacu Benaco egreſſus, creat, nec niſi pontibus, qui eximii admodum, aditur: hinc ob naturam loci munitiſſimis Italiæ cenſenda. Ampla eſt, & magnificè publicis privatiſque ædificiis ornata, tectiſque plateis decora.

HACTENUS *Lombardiam* perluſtravimus: ſequuntur nunc *Brixienſis Comitatus & Mediolanenſis Ducatus* explicandi. Nomen priori à civitate nobili *Brixia*. Partem ejus tractus occupat quem olim *Cenomani* tenuere: patetque *Territorium Brixienſe* in longitudinem mill. C à Limone Benaci lacus vico, ad Vrceanum oppidum. Latitudo eſt mill L. à *Moſo* uſq; ad *Dialengem*: ſituſque eſt inter Benacum, Sebinumque lacus. Ager uberrimus tritici, reliquorumque frumenti generum; item vini, oleique fertilis, neque carens ferri æriſque fœcunditate. Habet & aurum, argentum, alumen, marmor porphyreticum, & aliud ex atro & viridi variegatum, quod *Serpentium* vocant, Ophiten Plin. alioſque lapides precio nobiles: *Marchaſitam* etiam, quem *Pyritem* vocarunt veteres: abundatque omnibus quæ ad vitæ neceſſitatem cultumque expetuntur. *Brixia* fidem *Populi Rom.* perpetuo coluiſſe legitur: præſertim bello Punico poſt cladem ad Trebiam amnem ab Hannibale inlatam. *Colonia* deducta eſt cum reliquis TranſPadanis ab Cn. Pompeio Strabone, anno IↃCLXV, & poſtea cum aliis ab C. Cæſare Dictatore Civitatis jure donata. Deinceps in *Imperatorum* fuit poteſtate quandiu ſalva ſtetit ſua Romano nomini majeſtas. Poſt ab Radagiſo Gothorum rege incendio vaſtata, anno CCCCXII: hinc ab Attila Hunnorum Principe ſubverſa, ſed refecta anno CCCCLII imperante Martiano: mox ab *Langbardis* poſſeſſa uſque ad captum ab Carolo Mag. Deſiderium: quo exſtincto, ſucceſſit *Francorum Imperiũ*. Inde ab Othone Saxone Cæſare libera Imperii Romani civitas eſt facta, an. CIↃCXXXVI: mox ab Henrico VI direpta, muris nudata, ſuiſque ſpoliata privilegiis, ab *Scaligeris*, Neronæ Ducibus, opera Guelforum eſt capta. His ſucceſſerunt *Vice-comites*, Mediolani Principes: à quibus ſæpè vexata ad *Venetos* defecit: quibus ab *Gallis* rurſum adempta, paullo poſt iis eſt reſtituta. *Brexia* Strab. & Ptol. hodie *Breſcia*. De hujus urbis origine varia traduntur, ſed parum explorata. Aliis certiora forte apud Livium, quem multi ſequuntur. Notat ab *Cenomanis* conditam: cum Elitovio & Beloveſo ducibus ex Galliis, per Taurinos & Alpes Iulias in Italiam tranſgreſſis. Hinc *Cenomanorum* genti tribuitur etiam à Plin. & Ptolemæo, quin & Livius lib. XXXII *Brixiam Cenomanorum* ſignat caput. Civitas eſt pervetuſta, dives, populoſa, ampla, validis munita muris, arce ſuperbiens inexpugnabili, pulchra ædificiis cum publicis tum privatis. Etiam amnis perlabitur *Garcia* quem aliqui *Melam* vocant. Caſtrum habet munitiſſimum è vertice urbem deſpiciens: & egregio firmatum ab Venetis præſidio: templa magnifica: monaſteria ſtupenda: hoſpitale pulchrum. In Palatio Capitanei hæc leguntur:

Imperiũ majorum.

> *Hic locus odit, amat, punit, conſervat, honorat:*
> *Nequitiem, pacem, crimina, jura, probos.*

Templum & Epiſcopi palatium, quin tota civitas, ejuſque territorium, omnia inquam, paſſim lectiſſimis marmorum inſcriptionibus, ſtatuis, ſtatuarum titulis & elogiis, variorumque epitaphiis ſunt plena. Incolæ locupletes, lauti, nobiles, ſolertis ingenii. Opibus hodie floret:

BRESCIA
Episcopatus
MEDIOLA
NVM
Ducatus
5 10 15 20
Milliaria Italica
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
30
31
32
33
45
lago de Como
lago de Garda
Summo laco
Pedemont
Metiola
Buyo
Tusine
Corten
Monno
Campeio
Boule
Canaio
Drome
Alla
S. Pierre
Incuseno
Cellareno
Balin
Riua
Torbole
Camuzone
Garda
Dragone
Tonteriola
Suricum
Liroy
Alchiasim
Premana
Bellãum
Varena
Tesen
Teolum
Molgio
Lecco
Fiumenegro
Prosegnasto
Louena
Ponte
Monti
Cimego
Passo
Codino
Lodrone
Romano
Medi
Pre
Limon
Pioeur
Malse
sene
Zuane
Pai
Torti
Garda
Aduncum
Recionico
Minacium
Tremetium
Arcenium
Turregia
Como
Pusunto
Gana
Biunuo
Baronello
Lomuzo
Besozo
Azo
Cardano
Senon
Apiana
Jucino
Mera
Berzano
Robia
Cernuschio
Olmon
Bergamo
Colognola
Isseo
Piaue
Colabaro
Pacirano
Brescia
Bettoli
Serli
Pieue
Trinita
Lonado
S. Lience
Monzanbano
Gallara
Castion
Monteuio
Berlasina
Cara
Alia
Bastia
Mediolago
Cauriat
Azano
Calci
Palost
Vignon
Chiari
Pedercca
Casali
Caluio
Campag
Ospedaleto
Bufalora
Montichio
Canriana
Lacha
Goito
Cazoloto
Mantua
C. Seprio
Treda
Desio
Serono
Soma
Marlian
Legnan
Monza
Rho
Balsamo
Milano
Caranschio
Gorgonzola
Vimercato
Romano
Cosirano
Cacenico
Motta
Canello
Caluisano
Scuadreto
Gidzzolo
S. Bartholome
Lanonciata
Gazaldo
Montanara
Busto
Sedrano
Castano
Monzon
Cisliano
Bagio
Ponte
Peschera
Melza
Spin
Paul
Bagnol
Crema
Pandino
Caraua
Reuoltasecca
Caueralla
Palazzo
Fontanella
Torziuechi
Padernello
Torzinoui
Robera
Gozzoli
Vueruola
Soncino
Villanoua
Palnina
C. Nouo
Castelluccio
Margantia
Borgoforte
Berna
Rebecco
Bufalora
Torzago
Reino
Zibido
Larosa
Sporzano
Marignano
Archavechia
Poasyo
Togi
Lodi
Casaletto
S. Donato
Sorefina
C. Visconte
Martinenga
Ponte Vicho
Otalengo
Milza
Asola
Roso
Caneto
Belforte
Tor Ollio
Gaio
Nouara
Tarzate
Biagrasso
Binasco
Betola
Sauina
Canto
Zibidi
Vil del golso
Lodeue
S. Angelo
Isello
C. Leon
Cornaleto
Mouestirolo
Binar
Noci
Vescouato
S. Lorenzo
Bonprezasno
Breda
Lucera
Garbamdara
Vigeuano
Montea
Vespola
Ditombio
Cilauegia
Tordisola
Pauia
Corbera
Beliofo
Codogno
Farlengo
Gremello
Valcarengo
Pieue di S. Mauritio
Ca di bone
Sabio
Casalmaiore
S. Agata
Guastalla
Mortara
Miradello
Sangello
Trumello
Gogna
Dorno
Lauale
S. Colomban
Mir
Oadol
Orio
Tonbio
Picighiton
Terran
Cremona
S. Saluator
Porcelo
Castelletto di ponzoni
Cozo
Sartirana
Caua
Ceua
Chignol
Maleto
Machastorma
Soarsa
Solarolo
Cella
Padus vel Po flu.
Po flu.
Po vel Padus fl.
Ticinus flu.
Olona flu.
Lamber flu.
Adua fl.
Brembo flu.
Serio flu.
Ollio flu.
Mella flu.
Adda flu.
Vecchio flu.

floret: *Vrbis Venetæ Sponsa* cognominari solita. Fidem Christianā suscepisse traditur ab *D. Apollinari* Ravennatū præsule. Episcopatus habet titulum. De ea sic Scaliger:

Quæ pingues scatebras specula despectat ab alta,
Postulat Imperii Brixia magna vices,
Cœlum hilarum, frons læta urbi, gens nescia fraudis,
Atque modum ignorat divitis uber agri.
Si regeret patrias animis concordibus oras,
Tunc poterat dominis ipsa jubere suis.

Est in hoc Territorio etiam *Quintianum* oppidum, viginti mill. pass. à Brixia Meridiem versus situm, propè Ollium amnem. Item *Reggiate, Bottesino, Vtele, Novalara* cum multis aliis. *Lacus* habet *Benacum*, sic dictum ab opido quod hic olim, cujusque hodie cernuntur vestigia. Hic *Lydius* Catullo, ab *Lydis*, i. Tyrrhenis, quos fama est quondam vicinos illi agros coluisse: *Lago di Garda* Italicè: *Gard-see* Germanicè ab arce orientaliori ripæ adsita. Hic Lacus, ut scribit ad Cardinalem Polum Alexius Vgonius, optimis piscibus aliis præstat, amœnissimis collibus circumseptus: undique fontes scatent; hac illac nemora, prata virentia, vineæ, olivæ, abietes, lauri, cedri: oppida præterea rebus omnibus necessariis referta in modū coronæ illū ambiunt: ita ut nihil omnino illi desit ex hisce rebus, quæ loca campestria visu quidem pulcherrima & usu grata atque jucunda efficere possunt &c. Est & alius *Sebinus* aut *Sevinus*, nunc *Lago d'Iseo* ab *Iseo* castro quod in ejus ripa. Hic exceptum ad Septentrionem *Ollium*, rursus ad Austrum evomit. Est denique inter *Sebinum* & *Benacum Lacus Idrinus*, vulgo *Lago d'Idro*, vel *Idro Lago*. Nomen illi ab *Idro* castello. Alii ab *Hydra* dictum censent, quam Hercules hic perhibetur peremisse. piscibus abundat. Exonerant se in *Idrinum* per varios amnes minores, qui vernaculè *Lago Cap*, *Lago Runcone*, & alii. *Mella* vel *Mela* hoc Territorium medium quodammodo secat. Mellæ nomen retinet in hunc usque diem. Non percurrit tamen ipsam, uti videre est, urbem, sed haud procul inde ipsius agrum. Fluviolus qui urbem perlabitur hodie *Garza* vocatur.

Ducatus Mediolanensis.

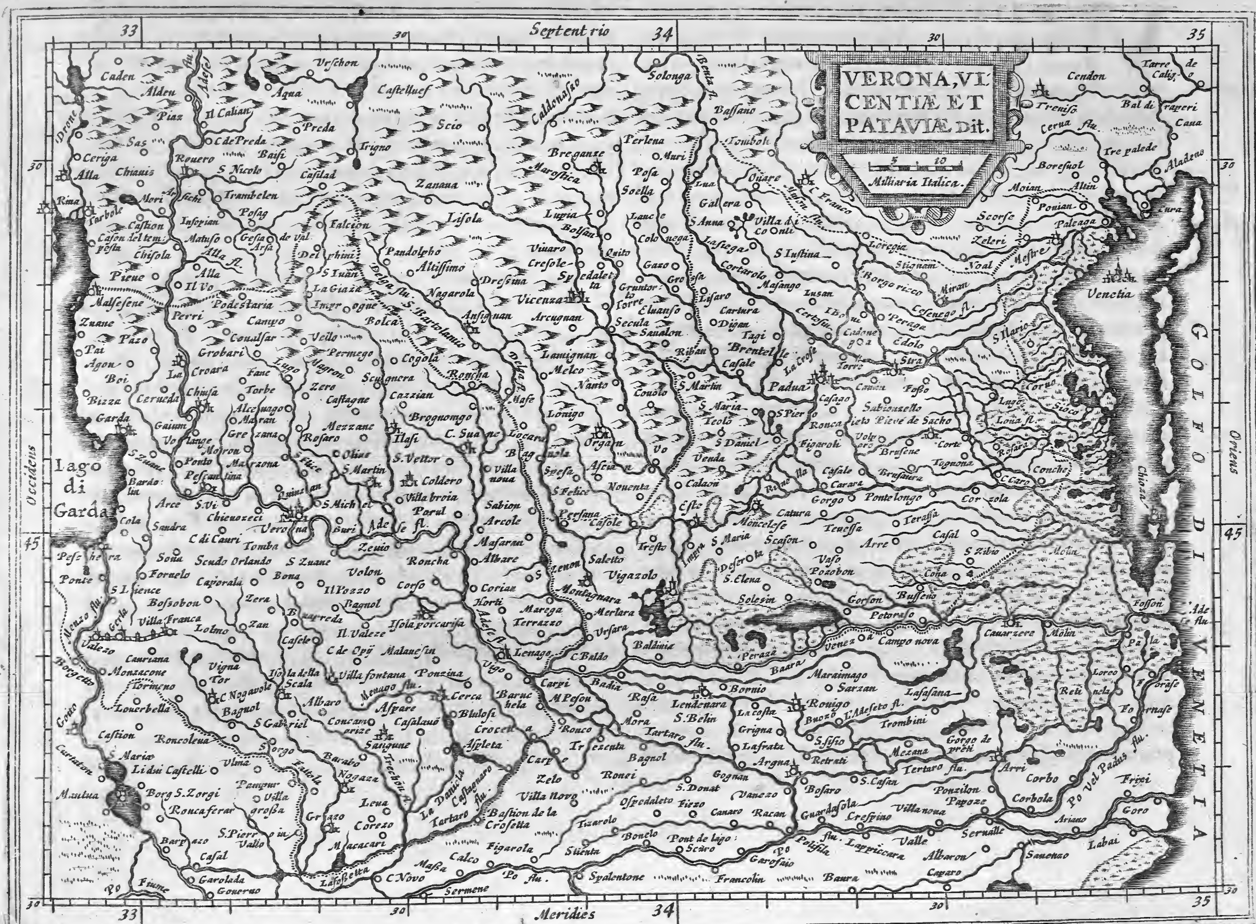
DVcatus *Mediolanensis* suo ambitu CCC milliaria complectitur. Incredibilis agro est fertilitas, copiaque rerum omnium stupenda. Tractum vero hunc M. Marcello & Cn. Scipione Coss. cum plerisque urbibus Transpadanis in Romanorum ditionem concessisse, formamque provinciæ accepisse, auctores sunt Livius, Florus, Polybius. In eadem urbe Imperatores aliquot posteriores consedisse loci oportunitate ductos, constat, Nervam, Trajanum, Hadrianum, Maximinianum, Philippum, Constantium, Constantinum, Iovinianum, Valentem, Valentinianum, Theodosium. Trajanus certè regiam hic ædificavit, quæ hodieque nomen servat *Palatii*. Debilitata autem Cæsarum potentia, variorum hæc urbrs Barbarorum impetu convulsa est & labefactata: Gothorum, Hunnorum, Langbardorum: quibus, Caroli magni auspiciis, Italiâ exactis, fidei se commisit *Francorum Regum*, inde *Germanorum Cæsarum*, quorum plerique ferream coronam, Imperii solemnia, accipere ibi, in vetusta celebrique D. Ambrosii æde, consueverunt, uti singulorum exemplis probat Leander. Tandem sub Fridericis I & II Cæsaribus, quibus perpetuo rebellavit, novos sortita est Dominos, *Galeatios Vicecomites*, qui deinde, anno CIƆCCCXCIV, *Duces* à Wenceslao Imperatore nominati. His deficienti-

cientibus Sfortiæ Ducum insignia sunt adepti, consentientibus civium suffragiis, & accedente Romani Imderii auctoritate: quod Galeatii nunquam obtinere potuerant. Horum stirpe majorum nostrorum ævo exstinctâ, successit Carolus V. Imp. qui principatum ad Reges Hispaniæ successores transtulit. Vrbs primaria Latinis Scriptoribus omnibus *Mediolanum*, *Mediolanium* Polyb. Strab. Ptol. cui & *Mediolana*. Italis hodie *Milano*: Germanis *Meylandt*. *Mediolanum* ab Gallis Insubribus conditum: auctores sunt Livius, Trogus, alii. qui Belloveso Duce, in Italiam profecti, pulsis Tuscis, fundamenta isthic urbis locarunt: anno, ut quidam computant, ante Christum natum CCCXXXIX: ut alii, CCCLXXX. Quidquid sit, antiquissima est. Nomen illi natum, judicio V. cl. Isaaci Casauboni ad lib. IV. Strab., ab Santonum in Galliis urbe *Mediolanio*. Quidam vocem ajunt esse Germanicæ originis, quasi *Mey-landt* ab agro vernante, qualis *Majo* mense solet esse, vel *Midlandt*, quod medium esset & velut umblicus, uti etiam Iovius indicat, Insubriæ Ticino amno clausæ: vel denique *Maegde-landt* sive *Meydel-landt*, *Virginis Regio* vel *Terra*, ab Minerva, cujus ibi templum fuit, quod olim S. Salvatori, post D. Virgini, hodie D. Teclæ sacrum. Situs *Mediolano* inter Ticinum Abduamque, haud procul Alpibus, peroportunus: natura cœli solique temperatus. Inter maximas Europæ censetur urbes, mercatura opibusque florens: splendore superbit ædificiorum, templorum magnitudine, prætoriorum amplitudine, pulchritudine vicorum: mœnibus, propugnaculis, armamentariis supra modum instructa, spatium complectens immensum. Suburbia habet longa lataque, quorum nonnulla cum magnis civitatibus committi possent, altis fossis, non secus ac urbs ipsa, undique cincta. Post Ædem sacram, quam *Domum* vocant, magnifice specioseque ad forum exstructam, D. Laurentii Fanum est ingens in ruinis tẽpli Herculis excitatum. Exstant etiamnũ sedecim striatæ columnæ peraltæ, magnificentissimi operis vestigia. Arcem ibi videre est, omnium ferè, quæ in hoc terrarũ orbe, munitissimã, cui *Portæ Ioviæ* nomẽ, inexpugnabilem, quaque in Europa nihil celebrius. Xenodochium ibi vel Nosocomium suburbanum, via Bergomati, jugerum aliquot spatio amplissimum, ab Sfortiis inchoatum, nondum absolutum. Est & Curia vetus ubi exiguum D. Gothardi Fanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulchris decoratum. Multæ sunt in urbe prisci ævi inscriptiones, aliaque veterum monimenta. Academiam habet antiquissimam, ubi etiam Virgilius litteris operam dedisse creditur. Ad Prædicatores tam insignem esse Bibliothecã scribit Leander, ut celeberrimis Italiæ non cedat. Artificum diversa ibidem genera tanta frequentia, ut vulgato proverbio dicatur, *Che chi volesse rassettare Italia, si ruma Milano*, *Mediolanum* scilicet *destruendo, Italiam instrui posse*, nimirum quorumvis artificum copia. Dicitur Hispaniæ Rex ex hoc Statu proventum habere octoginta aureorũ millia. Administratio causarum civilium & criminalium pendet ab Senatu Mediolanensi: in quo XVI sunt Doctores, & nonnulli Prælati Patritiique Mediolanenses. Archiepiscopatus Mediolanum floret dignitate, cujus Archiepiscopus hos habet suffraganeos, *Bergomensem*, *Brixiensem*, *Cremonẽsem*, *Laudensem*, *Novariensem*, *Vercellensem*, *Ipporegiensem*, *Viglevienſem*, *Astensem*, *Aquensem*, *Albensem*, *Terdonensem*, *Saonensem*, *Albingaunensem*, *Vintimeliensem*, *Placentinum*, *Papiensem* & *Ferrerimensem* exemptos.

Vrbs Mediolanum.

Ratio gubernandi.

HAc Tabula Ditiones trium urbium primariarum *Markæ Tarvisinæ* delineantur, *Veronæ*, *Vicentiæ*, & *Patavii*. Occurrit primo loco *Veronæ ditio* sive territorium. *Regio. Situs.* Ejus longitudo, quæ à Bruchelio oppido sumitur Rivam usque in ultimo Benaci recessu positam, LXV est milliarium: latitudo ab Turre Confinium Rivoltellam usque XL. *Soli qualitas.* Ager ex parte lapidosus, ac propterea incultus, ex parte optimus est. Tritico, oleo, vino, pecoribus, vellerum item pretiosorum cæterarumque frugum copia abundans: nobilissimas item habens lapicidinas. Lectissimos etiam medicinalium herbarum thesauros, præcipuè in monte Baldo, quibus legendis undique eo confluit Æsculapii proles. *Imperium majorum.* Vrbem Veronam condidisse feruntur *Tusci*, apud alios *Galli Cenomani*: quibus ejectis, in fide diu fuit & potestate *Romanorum*: quorum auspiciis *coloniam* eo duxit Cn. Pompeius Strabo, Magni pater. Ab *Attila*, Hunnorum Rege, post vastata, variis inde subdita fuit tyrannis, quorum agmen duxerunt facile *Gothorum Reges*: hos expulerunt *Langbardi*; Langbardos Carolo Magno duce *Franci*: post quos *Berengariis* ab Otthone I. Imp. Italia ejectis sui juris facta quietem aliquandiu habuit sub auctoritate fideque *Romani Imperii*. Per vim adeptus *Actiolinus Romaninus* Præfecturam in Dominatum convertit, exacto *Azone Atestino*, quem S. P. Q. Veronensis Prætorem designarat. Eo defuncto circa annum CIↃCCLIX communibus civium suffragiis *Scaligeri* magistratum gesserunt cum titulo Vicariorum & Principũ annos propemodum CXXVIII: quibus exturbatis partim, partim veneno necatis, suæ ditionis fecerunt *Galeatii*, inde *Carrarienses*. Hos exterminarunt *Veneti*; in quorum etiamnum potestate cõstanter & tranquillè perseverat. *Vrbs Verona.* Vrbs *Verona* & Οὐηρῶνα Ptol. nomen hodie retinet. Germani *Dietrichs Bern*. Aerem habet tenuem. Non absimilis Helvetiorum Basileæ: natura, situ, pulchritudine ædificiorum est nobilis: æquo solo recumbens: ad Meridiem, Ortum, Occasumque conversa brumalem: tellure ad Septentrionem leniter adsurgente, jugisque theatralem pænè formam exprimentibus. Athesi amne non tam dividitur, quam munitur & circumquaque cingitur. Mille antiquitatum vestigia veterem testantur urbis magnificentiam & divitias. Vias habet rectas & amplas, coctili stratas lapide. Templa circiter XXXV, quorum præcipua, pervetusta Ædes Cathedralis, & *D. Anastasii*; *Monasteria* X. In summo clivo duæ sunt arces nobilissimæ, *D. Petri*, & *S. Felicis*. Item *Castellum Vetus*, & quæ vulgo *Citadella*. Amphitheatrum ibi visitur omnium maximum, & quo nullum fere integrius, media urbe adsurgens. Civitas hæc Episcopatus gaudet dignitate. Incolæ magnifici, splendidi, jucundo adspectu, ingenii summi, maximeque ad litteras idonei. Illud hoc loco non omittendum, quod cum Veneti hanc urbem munirent, in ipsis fossis antra excavata è topho inventa sint; cumque in monte foderetur, echini saxei illic spectati sint, itemque conchæ, ostrea, avium rostra, stellæque pisces, omnia in lapidem versa.

VERONA, VICENTIÆ ET PATAVIÆ Dit.
Milliaria Italica.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
GOLFO DI VENETIA
Lago di Garda
Verona
Vicenza
Padua
Venetia
Mantua
Po Vel Padus flu.

Regio. Soli fertilitas.

VICENTIÆ *Ditio* ſequitur, cujus ager ut amœniſſimus, ita vini, frugum, aliarumque rerum fertiliſſimus, pręcipue mororum, quorum frondibus bombyces aluntur. Haud procul urbe duæ nobiles lapicidinæ, in monte, qui *Cornelius* Latinis, vulgo *Covelo*. Sunt & marmorum in Valdanio vico.

Imperium majorum.

Vrbs ab *Tuſcis*, vel, ut ſcribit Trogus, ab *Gallis* condita, ſequenti ævo in fide diu ſtetit *populi Romani*, uſque ad *Attilæ* tempora, à quo vaſtata, poſt in *Gothorum*, inde in *Langbardorum*, poſtremo in *Italiæ Regum* fuit poteſtate. Iis pulſis, libertate ſua ſub auctoritate *Imperii Romani* eſt uſa, uſque ad Frederici II Imp. principatum, à quo direpta cremataq; varios habuit Dominos, *Carrarienſes* Patavinos, *Scaligeros* Veronenſes, *Galeatios* Mediolanenſes: *Venetos*. Tandem *Maximiliani* I *Imperatoris* armis infeſtata, ejuſq; fidei ſubjecta, *Venetis* ad extremum eſt reddita.

Vrbs.

Vrbs ipſa Trogo, Pomponio, Tacito, aliiſque dicitur *Vicentia*. *Vicetia* Plin. & Antonino: *Biſetia* & *Bitetia* Æliano, Οὐίκεντα Ptolemæo, vulgo *Vicenza*. Sita juxta radices collis, duobus amnibus, qui navigabiles, Rerone & Bachilione inæqualiter diviſa. Non uſque adeo elegans & magna, ſed populoſa, rerumque omnium copia abundans. Quatuor ibi notatu digna, Palatium Prætoris magnificum, Pons unius arcus; Saxum ſolidum aræ majoris in Eccleſia D. Laurentii, ſtupendæ longitudinis, Theatrum deniq;, vulgo *l'Academia*. Cœnobium ibidem D. Coronæ, ubi pulcherrima Bibliotheca. Incolæ ingeniis ſunt vividi, ad litteras, militiam, mercaturam promtiſſimi, faciendæ rei perpetuo ſudantes: ſplendide vivunt, honeſte veſtiuntur. Epiſcopatus gaudet dignitate.

Oppida.

Porro in *Vicentinorum* ditione oppida ſunt *Maroſtica* celebre & divitiis affluens oppidum. *Brendulum* divitiis, nobilitate ac frequentia nobile. *Lenicum* cum opibus & multitudine, ac nobilitate, tum amplitudine, multis Italiæ civitatibus par. Eſt & ſexto ſupra Vicentiam lapide, Auſtrum verſus, pagus & caſtellum *Cuſtodia*, quod ibi quondam noxii homines cuſtodiri conſueverint in vaſtis Latomiis, ad cædendos ædificiis faciundis lapides.

Patavii Ditio.

Situs.

SVpereſt *Ager Patavinus* nobis in hac Tabula deſcribendus. Hic apud Bernardinum Scardeonium deſcribitur his terminis: *A meridie Atheſis fluvius procurrit, à Septentrione Muſo amnis parvus dilabitur, ab Oriente æſtuaria Venetiarum, ab Occidente vero colles ſunt Euganei & Ager Vincentinus. Patet omnis hic circuitus* CLXXX P. M. *in quo ſexcentæ & quadraginta ſeptem villæ ſeu pagi.* Dicere ſolitus ſcribitur ab Cœlio Rhodigino Conſtantinus Palæologus, *niſi ſciret à ſanctiſſimis viris affirmari, in Oriente Paradiſum eſſe, arbitrari ſe non alibi eum reperiri poſſe, quam in perſuavi Patavina amœnitate.*

Soli fertilitas.

Ager frumenti, variorum fructuum, vini etiam generoſiſſimi ferax, unde Martialis, *Pictaque pampineis Euganea arva jugis.* Venationibus inſuper, aucupiis & piſcationibus frequens. Mirabilem rerum omnium copiam incolæ triviali celebrant proverbio, *Bologna la graſſa, Padoua la paſſa.* Vrbs perpetuo amica ſociaque

que

que populi Romani, uti patet ex Livii libro 41, & Marci Tullii Philippicis. Colonia deducta multo meliore fuit conditione, quam aliæ coloniæ: nam Patavinis jus etiam suffragiorum datum legitur, tanquam civibus Romanis. Capta direptaque cum aliis ab Attila Hunnorum Rege, annisque centum post à Langbardis, qui & igne cremarunt: cum Caroli Magni Principatu, partim sub Regibus cœpit esse *Italiæ*, Francisque Cæsaribus, partim sub Berengariis: sui tandem juris quodammodo facta imperãte Othone I. Prætorem ex suis creavit & populi præfectum. Duravit hæc Reipubl. forma usque ad *Fridericum* II, cujus jussu auspiciisque urbem occupavit *Actiolinus Romaninus*: post quem Dominos habuit *Carrarienses*, *Scaligeros*, *Galeatios*, & circa annum ab Christo nato CIↃCCCCIV *Venetos*, quibus adhuc paret, tanquam pia mater, præsenio virium non satis compos, piæ filiæ (nam *Patavinorum colonia*, *Venetiæ*) non tam imperio, quam ministerio regenda. *Patavium* civitas antiquissima, flos & decus urbium, quascumque tellus Itala continet, Παταύιον Pt. hodie *Padua*. Ptol. etiam alio loco *Bætobium* nominatur. Nomen natum quidam putant à *Padi* vel *Paludum* vicinitate: sicque dictum quasi *Padavium*: nonnulli à *petendo*, quod avem Antenor, urbis conditor, telo petiverit; incertis conjecturis. Condidisse memoratur Antenor Troja profugus. Sita est urbs loco fertili & plano: placidissima cœli fruens temperie, summa soli bonitate, Euganeorum montium amœnitate, Alpium marisq; vicinitate beatissima. Perfluit eam Brenta amnis. Ambitus duplex hodie, olim triplex: exterior sex millia ducentosque passus continet, cum VI portis magnificis: interior tria millia passuum, altissimus, superne deambulacrum habens perpetuum. Magnifica porro, splendida, rebus omnibus, quæ ad vitam necessariæ, adfluens; silice strata: fossis, vallisque & propugnaculis undique bene tuta: ædificia habet sacra, profana, publica, privataque magnifica & sumtuosa. Monasteria virorum sunt XXIII, & XLIX virginum Collegia. Palatium ibi Henrici Imp. opus, in quo Ius dicitur, tota Italia nominatissimum, nulli sfultum columnis, plumbo tectum. Curia insuper publici consilii, cum porticu, columnis marmoreis suffulta, saxo constructa, plumbeis item laminis intecta. Fora maxima sunt V: pontes XXXIIX, ex lapide, fornicati, supra Brentam. Porticus amplissimæ, areæ spaciosissimæ, nosocomia III, xenodochia totidem. Est & orphanotrophium. Domorum quatuor millia hodie suo ambitu complectitur. Incolæ summis præditi sunt ingeniis, ad arma, litteras, omniumque virtutum studia prompti. Nobilitarunt Patavium ortu suo Titus Liv., Cn. Valerius Flaccus, L. Aruntius Stella, & innumerabiles alii. Academiam habet Patavium nobilem, quæ natales suos debet Carolo Magno Imperatori, vel, ut aliis placet, Friderico II, adolescentiam Vrbano IV P., maturitatem illustrissimæ Venetorum Reipublicæ. Videre ibidem est Bibliothecas varias, Græcis Latinisque libris abunde instructas, unam apud S. Ioannem in Viridario, alteram apud S. Iustinam, tertiam apud S. Antonium. Adeo vero fluminibus irrigatur hæc Regio, ut maximo incolarum commodo & utilitate, nullus agrestis vicus ultra V pass. millia à flumine distet.

Vrbs.

SEQVVNTVR apud Merc. *Forum Iulii*, & *Istria* cum aliis regionibus. Nomen primæ Regioni vel ab *Foro Iulio*, urbe primaria, vel ut alii volunt, ab *Iulio Cæsare*, qui aliquot Legiones hac adversus Germanos duxerit. Italis hodie *Friuli*; Germanis *Friaul*: Venetis aliisque *Patria* nuncupatur. *Aquilejensem* etiam appellatam fuisse patet ex Historiis. Fines huic Regioni ab Ortu Istria: ab Aquilone, montes lapidei; qua Occasus, Alpes Vindelicæ Noricæque, qua Auster, Sinus Hadriaticus. Beant regionem cœlum temperatum, aer salubris, campi lati, irrigui, fructuumque omnigenorum fertiles, prata nitidissima, pascua pecoribus gratissima, item vites vina generantes generosissima, silvæ quoque tam materia cædenda, quam venationibus munificæ, montes metallorum, marmorumque variorum, nec non pretiosorum lapidum feraces. Inhabitarunt primum hanc regionem *Euganei*, inde successu temporis *Veneti*, mox *Galli*, postea sub *populi Romani* fuit imperio, cujus majestate inclinante in *Langbardorum* venit potestatem. Iis successerunt *Imperatores*, his *Berengarii*, quibus excisis in ditionem rediit *Imperii Romani*. Donavit bonam ejus portionem *Aquilejensi Ecclesiæ* Otho Imp. reliquamque cum Istria Conradus. Fecerunt tandem sui juris *Veneti*, circa annum CIↃCCCCXX, qui hodieque ibi dominantur, licet pleraque *Comitibus Dominisque* subsit peculiaribus. Metropolis hujus regionis *Vtinum*, vulgo *Vdene*, Germanis *VVeyden*. Leander arbitratur antiquum esse opidum, ejusque mentionem fieri apud Plinium. Niger credit Ptol. aliorumque *Forum Iulium* esse; non bene. Quidquid statuendum sit de prima origine, urbs est ampla & magnifica, rebus omnibus necessariis adfluens. Ambitus ejus milliarium est quinque. Veneti hodie Remp. regunt missis eo præsidibus, quos *Locumtenentes* vocant. Civium in ea numerus est XVI millium. Sunt & aliæ urbes, *Aquileja*, *Aquilegia* vulgo, *Aglar* Germanis. Sita ad Natisonem fl. Vrbs olim fuit ampla, copiosa, mœnibus firmissima, templis, magnifico theatro, aliisque operibus publicis & privatis supra modum ornata. Hodie infrequens est colonis, & ad solitudinem propemodum perducta; quæ quondam summo fuit splendore, summaque amplitudine. Fidem sequuta legitur constantissime *Imperii Romani* usque ad *Attilæ* Hunnorum Regis tempora, à quo totum obsessa triennium magna annonæ inopia laborans, tandem capta est & vastata, obtruncatis XXX fere septem hominum, qui in eo degebant, millibus, reliquis Gradus insulam fuga elapsis. Post ab *Narsete* restituta, in *Langbardorum* aliquandiu fuit potestate, usque ad Caroli Mag. in Italiam adventum; ex quo *Italiæ Regibus*, deinde *Imperatoribus* paruit. Post sub ditione *Patriarcharum* esse cœpit, ab iis ad *Venetos* venit, sub quibus jam nunc pace alta & tranquillitate fruitur. Cæterum Patriarchatui Aquilegiensi subsunt Episcopatus hi, *Concordia*, *Pola*, *Parentium*, *Triestinensis* vel *Tergestinensis*, *Comaclensis* vel *Petenensis*, *Iustinopolitanus*, *Madrientis*, *Civitatis Novæ*, vel *Emonensis*. Reliquos quære Tabula secunda Lombardiæ. Gradensi vero *Castellanensis* vel *Venetiarum* Episcop. *Tercellanensis*, *Equilensis* vel *Eusulanus*, *Caprulensis*, *Clodiensis*, *Civitatis Novæ*. *Goritia*, judicio Leandri, *Iulium Carnicum* Antonino & Ptol. Alii de *Iulio Carnico* aliter statuerunt.

Amasæus

Regio & unde dicta. *Situs.* *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* *Imperium majorum.* *Vrbes.*

Forum Iulium, Karstia, Carniola Histria etc.
Milliaria Italica.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Golfo di Trieste
Golfo di Venetia
Ober Krain.
Vnter Krain.
Windisch mark
Cillei
Friuli
Istria
Venetia
Trieste
Aquilegia
Laubach
Villach
Grado

Amasæus lib. de Venet. finib. *Goritiam* notat ubi quondam *Noreja*. *Noritiam* Candidus. *Goritia* suos habet Principes, qui Ducibus Austriæ paret. Oppidum est opibus & nobilitate clarum. *Portus Gruarius*. Plin. *Portus Romatinus*, *Spilimbergum*, natura loci opereque munitissimum. *Maranum* frequentiâ divitiisque clarum. *Mons Falconis* nobile divesque oppidum. Est & *Palma* Civitas & Arx rotunda à Venetis exstructa anno CIↃIↃXIII, cujus fundamentis substrati sunt nummi, cum hac inscriptione, parte unâ, *Pascale Ciconia Duce Venetorum, an Dom.* CIↃIↃXCIII. parte alterâ, *Fori Iulii, Italiæ, Christianæ fidei propugnaculum*. Reliqua minorum gentium oppida prætereo. *Flumina.* Flumina ad hanc regionem pertinent, *Romantinum, Tilaventum, Sontius, Frigidus, Natiso, Alsa, Turrus*, alia. Indigenæ ad humanitatis artes, mercaturam, aliaque honesta studia aptissimi.

Istria.

Regio. FOro Iulii succedit *Istria*, Latinis Græcisque Scriptoribus satis nota, nomen hodie servans, Germanis *Hister-reich*, quasi *Istriæ Regnum*, dicta. *Iapydiam* quomdam fuisse nuncupatam indicat non obscurè Pl. *Situs.* *Peninsulæ* formam refert pleraque, inter duos sinus, Tergestinum & Carnarium; Mari cincta Hadriatico, ab Septentrione Alpibus munita Carnicis & Noricis: ab occasu anteaquam in Mare excurrere incipiat, Formionem habēs amnem; Arsiam vero fl. ab Ortu. Latitudo XI. P. M. Ambitus, CXXII, ab Formione, quem dixi, ad Fanaticum usque promontorium, vel intimum Carnarii sinus angulum extensâ. Tota regio asperior est, collibus tamen potius, quam montibus ornata, qui vini, olei, aliorumque fructuum feraces, frumenti cęterorumque leguminum infœcundiores, exceptis agris *Piscino* & *Humagio*. *Soli qualitas.* Mons ibi est, qui *Major* vulgo, benignus herbarum simplicium, quas avidè extranei quæsitum huc properant Medici, genitor. Salem *Istria* abundè præbet. Saxifodinæ ibi non inutiles. In Roviniensi agro marmor cęditur, quod *Istricum* dicitur, maximi per Italiam precii. Porro Istria ex parte Venetorum est, ex parte Austriacorum. Specialiora videamus. Per oram incedenti occurrit statim *Iustinopolis*, urbs Chersonesi primaria. Sic doctis vocatur, quæ vulgo *Cabo d'Istria*. *Urbes.* Nomen prius ab *Iustino* Imp. Posteriore deinceps nomine cœpit dici, quod Foro Iulio egressis in capite aditu; Regionis occurrat. Parvam occupat insulam, quæ pass. longa mille, latitudine modica: trino teli jactu divisa ab continenti, cui jungitur pontibus, qui versatiles. Arcem habet in medio, quatuor munitam turribus. In *Venetorum* hodie est ditione. Succedit in ora quinto ferè lapide castellum *Insula*: continenti ponte lapideo nexum. Sequitur mox *Vranum*, Italis *Castellatium*, & postêa *Castillierium*. vulgo *Castelier*. Quingentis hinc passibus ad *D. Simonem* devenitur: inde millia V *Piranum* abest: totidem hinc *Salvorum*: pari propemodum intervallo *Vinacum*. Ab Vinaco millia duo numerantur ad *D. Peregrinum*: hinc ad *D. Ioannem della Corne* pass. mille: totidemque dein ad *S. Laurentium* vulgo *di Dailla*: mox ad alterum lapidem ipsa *Daila*, & ad tertium *Civitas Nova*, olim *Aemonia*. Post *Quietum* fl. tria mill. sunt ad *Portum Cerverium*. Visitur quarto inde lapide *Parentium* civitas, hodie *Parenzo*. Sequitur mox oppidũ *Orser*, Latinis *Vrserium*. Superato

perato *Lemo*, *Rovinium*: tum mox quæ vulgo *le Colonne*, *Porteſuol*, *Mutazzo*: indeque promontorium *Ciſanum*. *Muratio Phaſaniam* tria ſunt millia, hinc ad *Vallem Bandoniam* duo, totidemque ad *Marcodainum*: tria inde ad *Portum Polæ*. Conſpiciendam deinde ſe præbet in alto difficilique monte urbs Epiſcopalis *Pola* priſcum nomen retinens. In ſolo plano ſita, Tergeſte millibus circiter c abeſt: Anconâ, trajectu maris Hadriatici, mill. ccxx. *Iſtriæ* fluvii ſunt: *Riſanus*, *Draconia*, *Quietus*, *Lemus*, *Arſia*. Silvæ etiam ſunt, tum aliis uſibus, tum ad naves exſtruendas materiam affatim ſubminiſtrantes. Incolæ re ſunt tenuiore, Venetis omnem negotiationem ad ſe trahentibus. De *VVindorum Marchia* infra dicendum erit, eoque de ea ſcribere hic ſuperſedebo. De *Karſtia* & *Ciliæ Comitatu* vix habeo quod ſcribam: pauca de *Carniola* ſubjiciam.

Flumina. *Silvæ.*

Carniola.

Regio. CArniola à *Carnis* populis, quemadmodum & Carinthia nomen obtinuit. De his Volaterranus Geographiæ lib. II: Supra Iſtros *Carni* ſunt, lata regio, à Foro-Iulienſibus incipiens, atque ad montana pertinens. *Soli fertilitas.* Regio ipſa Carniolæ montoſa licet & alpeſtris, quemadmodum & reliquę hujus tractus provinciæ: vini tamen, olei, fructuum ac frumenti hinc inde copiam profert. *Carniolam* autem duplicem ſtatuunt: *Siccam* ſcilicet, quæ aquarum indiga eſt: alteram irriguam, in qua *Savus* fl. ortum habet, & *Nauportus* qui *Labacus* hodie dicitur, & alii plures flu. *Ducatus titulo* ornata eſt. *Vrbes.* Vrbs primaria *Labacum*, ejuſdem cum fl. nominis. Nonnulli *Goritiam* in Carniola collocant, quam nos ſupra in Foro Julii recenſuimus. In læva Sontii ripa ſurſum propugnacula reperiuntur bina, quondam à Venetis ad tutelam fl. condita, ne Turcarum excurſionibus hac, uti prius, pateret via. Reliquæ, quæ hic recenſentur, in Foro Iulio à nobis commemoratæ ſunt. Porro in hac regione lacus eſt, qui ſingulis annis meſſem, piſcationem & venationem præbet. Adcolæ *Zircknitzerſee* nominant ab oppido *Zircknitz*, quod in ejus ora ſitum. Sed libet ejus deſcriptionem paullò accuratius ex Georgio Wernero hic deſcribere. Clauditur is circumquaque montibus: patet ad ſeſquimilliarium, minus laxâ latitudine. Ex montibus circumpoſitis rivi quidam ignobiles procurrunt ſuo quiſque alveolo: ab orientali quidem plaga tres, ab auſtrali v. Singuli quo longiùs fluunt, hoc minus ſcatent aquis, terra nimirum ipſos combibente, donec poſtremo abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis, ita natis, ut humano opere exciſæ videri poſſint. Itaque quacumque pateat locus, diffunduntur aquæ, & lacum efficiunt. Hæ aquæ non minus ferè celeriter recedunt, quam acceſſerunt, ſed non per ſcrobes illas tantum, ſed univerſa penè terra eas non aliter recipiente, quam ſi per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri ſentiunt adcolæ, contiuo grandioribus ejus meatibus, quoad fieri poteſt, obſtructis, agminatim advolant ad piſcationem, quę non modo jucunda, ſed etiam perfructuoſa eſt. Nam hi piſces ſale conditi magna copia ad vicinos exportantur. Porro ſiccato lacu fit meſſis, qua parte ſolum conſitum, & idem rurſus conſeritur, anteaquam inundet. Graminis ita eſt ferax, ut poſt vigeſimum diem ſecari ſoleat. Quis hic ludentis naturæ miracula non ſuſpiciat? Sed de his hactenus, ad reliqua pergamus.

Regio. SEQVITVR *Tuscia*, antiquis Scriptoribus tribus præcipuè nominibus celebrata: *Tyrrheniæ*, *Etruriæ*, *Tusciæ*: ex his tribus postremum sanè hodieque retinet. *Toscana* namque vulgo audit. Fines ejus sunt ad Meridiem mare Inferum, sive Tyrrhenum; *Situs.* ad Septentrionem mons Apenninus, ubi Vmbria & Galliæ Togatæ pars: ad Occasum Liguria, à qua Macra fl. disterminatur: ad Ortum Tiberis. *Soli fertilitas.* Terra ipsa qua mari propior, planior est, oræque spectatu jucundissimæ; intus montosior: universim pulcra, nobilis, nullique Italiæ regioni sua beatitudine postponenda. Latos lætosque aperit campos, rerum omnium fertiles; amœnissimas valles, montes, collesque, prædiis, hortis, arboribus, præcipuè malis medicis citreisque consitis, nitentes. Vinetis abundat vina producentibus generosissima. Veteres incolæ universim dicti quondam *Tyrrheni, Etrusci, Tusci*. *Imperium majorum.* Cum *Tuscis* jam inde ab Romuli tempore populus Romanus bellum gerere cœpit, perpetuoque temporum tractu gessit, adeo ut, rebus ad periculosissimum statum adductis, sæpe Dictatore contra ipsos fuerit opus. Anno Vrbis CCCCLXXIV Vulsiniensibus & Vulcientibus florentissimis *Etruscorum* populis victis per Ti. Coruncanium Cos. Romano Imperio sunt adjecti, atque ea parte Imperium ad Arnum usq; est propagatum. Neque post id tempus justum cum *Tuscis* bellum fuisse gestum memoratur. Ita subjugati constanter in fide populi Romani manserunt. Inclinantibus Romanorum rebus, varias sunt calamitates passi ab *Gotthis, Langbardis, Hungaris*, aliis. Eo tandem ventum est, ut *Etruria* nunc, majorem partem, *Magno Etruriæ* pareat *Duci*, sub cujus Imperio nobilissima sunt *Florentia*, *Pisa*, *Vrbes.* *Sena*, *Pratum*, *Pistorium*, *Volaterræ*, *Mons Politianus*, *Aretium*, *Cortana*, *Pescia*, *Pientia*, *Mons Alcinus*, *Liburnum*, *Plumbinum*, aliaque quam plurima oppida. Ad *Summum Pontificem* pertinet *Patrimonium* quod vocant *S. Petri*. Id ab amne Pescia & à S. Quirico capit initium, & ad Caparanum usque Castrum in novo Latio non procul ab Liri fl. producitur. Ditionis *Hispaniarum Regis* sunt *Pontremulum* juxta Macræ fl. fontem, quod olim Ducum fuit Mediolanensium, deinde *Portus Herculis*, *Orbetellum*, *Mons Argentarius*, & *Plumbini Arx*, *Carseniana* seu *Grasiniana Vallis*, sub Apennino ultra citraque *Serciam* amnem posita, in qua castellum novum est Granfinianum, cum plurimis aliis castellis vicisque, sub potestate *Ducis Ferrariensis*. *Sarzana* apud Macram fl. ad *Genuenses* spectat. *Massa* & *Carraria* particularium sunt *Marchionum*, qui earum titulis decorantur: alia quoque sunt oppida, Romanis quibusdam proceribus subjecta, inter quæ *Bracianum Vrsinis* Ducatus titulum præstat. In *Tuscia* porrò hæ sunt urbes maximè præ cæteris memorabiles: *Pisa* urbs stupendæ vetustatis, *Pisæ* Trogo & aliis. Incolæ singulari valent memoria: quod urbs crassiore fruatur aere. Jacet inter amnes Auserem & Arnum, ut Strabo Pliniusque notant. Hodie Arnus per eam fluit, tribus ornatus pontibus. Vetustatem ejus & nobilitatem celebrat Dionysius Halic. lib. I. Connumerari solitam primis XII *Etruriæ* urbibus tradunt alii. *Pisæ* Magnus Etruriæ Dux sæpe moratur, & in ea domicilium

TVS CIA
Milliaria Italica
4 8 12 16
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
33
34
35
36
43
42
MARE
TOSCO
Riuiera di Genoua
Casentino
Ducato di Spoleto
Mare
Siena
Elba
Gorgona
Palmaiola
Cosmopoli
Formiche
Pianora
Fomiche
Monte Christi
Gigio
Zanara
Gianuti
Fiorenza
Pistoia
Prato
Lucca
Pisa
Empoli
Arezo
Cortona
Perugia
Assisia
Siena
Volterra
Piombino
Populonia
Grosseto
Telamone
Orbetello
Castro
Corneto
Viterbo
Ciuitauechia
Roma
Ostia
Terni
Todi
Oruito
Chiana palude
Arno flu.
Teuere flu.
Paglia flu.
Marta flu.
Negra flu.
Tupino flu.

micilium habent Equites D. Stephani, ab magno Duce instituti. Primarium templum quod *Domum* vocant, ambitum habens ıↄxʟ passuum, columnisque subnixũ ʟxx, & splendidas Præsulis ædes ex spoliis ædificarunt *Pisani*, quæ devictis ad Panormũ Saracenis retulerunt. Ager suburbicarius segetibus est percommodus: adeoque fertilis, ut *Etruriam* ferè totam pascat, & exteris etiam annonam non neget. Vina ibi notæ non admodum probæ: pepones optimi. *Luca: Tuscis delitium, Tusci laus inclyta Cœli,* inquit de ea Iul. Scaliger. *Luca* Latinis Græcisque scriptoribus notissima: Strab. & Ptol. *Luca*. Nomen retinet, litteris omnibus. Vrbs, templis & ædificiis splendida populoque frequens, jacet in planicie, collibus undique circumdata; mœnibus est firmissima, quadrato strata silice, spacio parvo, sed civibus aucta & nogociationum plena. Incolæ lauti sunt, prudentes, ingeniosi: quique libertatem diu sapientissimè conservarunt integram, licet finitimorum bellis haud raro petiti. *Pistorium* hodie *Pistoja*, mœnibus cincta auctaque plurimum legitur ab Desiderio Langbardorum rege: iisdem post nudata, fossis impletis & undique complanatis, omnique agro inter Florentinos & Lucenses diviso. Tandem Florentini totam suæ subjecerũt ditioni. *Florẽtia*, Etruriæ caput & Metropolis. Hodie vulgo *Fiorenza*, vel *Firenza*. *Florentia* nomen id habere putatur vel ab *Flore*, cui ob felicitatem florentemque fortunam similis: vel ob *florida* excellentiaque incolarum ingenia, vel denique quod ab Roma deducta esset omnium urbium florentissima. Ambitum habens sex millium, supra nonaginta millia continens incolarum; æquali loco jacet ad Arnum, quo intersecatur, quatuor eximiis conjuncta pontibus, silice quadrato strata, latis ornata plateis: collibus cincta est Theatri instar ab Oriente & Septentrione amœnissimis, quique undique fructiferis vestiti arboribus: qua Occidens est pulchram habet planiciem: cœli regione inter Aretium & Pisam media mistaque, quarum urbium prior acutissima fert ingenia, altera homines memoria valentes singulari. Munit eam contra vim externam hostiumque incursiones brachiis aliquot suis Apenninus. Splendore & elegantiâ summâ est, ut voce incertoque vulgi sermone feratur, *Fiorenza la bella, totiusque flos Italiæ*. Multa hic cùm sacra tum prophana publica ædificia, quæ brevitatis studio prætereo. Incolæ acuti, graves, facundi, bonarum artium studiosi. Pecuniæ sunt studiosiores, cujus conquirendæ desiderio in ultimis etiam terris negotiantur. Mulieres formâ pudicitiâque præstantes, earumque, ut & virorum, vestitus supra modum egregius & decorus. *Volaterræ*, Οὐολατέῤῥαι Ptol. *Aquæ Volaterræ* Itinerariæ Tabulæ, difficili asperoq; jugo est imposita. Mœnia quadratis constant lapidibus, longitudins senum ferè pedum, qui eleganter & adfabrè absque bitumine compositi. Quinis in urbem portis aditus datur, pro singulis fons eximius aquas ejaculatur purissimas. Antiquitatẽ ejus arguunt muri, quibus adhuc cingitur, sepulchra, epitaphia litteris Etruscis posita, veterrimæ ex marmore statuæ, lapides elaborati, qui indies hic eruuntur, & alia. *Sena* Ptol. *Sæna Iulia* Itinerariæ Tabulæ, vulgo *Siena*, Româ distans ıↄccc stadiis edito sita est loco, cis Arbiam, flexu sinuoso propter montis dorsum, lateribus angustior & proclivior, tria habens quasi cornua, quorum quod Meridiem spectat,

latius

latius est iis, quæ ad Ortum sunt & Occasum. Cælo utitur benigno & salubri, nisi quod subinde noxiis infestetur ventis: aere temperatissimo. *Italiæ delicias* multi vocant poëtæ. Strata est *Sena* latere coctili, plateis recta & longa, alta turribus. Frequentia nitet nobilium ædificiorum. Cives cum suavissimis, tum elegantissimis sunt moribus, maximaque humanitate erga exteros etiam præditi, quæstui dediti & civilis vitæ muneribus. *Perusia* Ptol. *Perusium* Eutropio & Itinerariæ Tabulæ. Hodie *Perugia Italis*. Colli insidet Apennini, natura loci permunita. Ædificia habet cum publica, tum privata, valde nobilia, ampla, excelsa. *Viterbium* jacet specioso spaciosoque loco, jugis Cyminiis à tergo imminentibus; lapide quadrato ædificata, turribus plena. Inter opera publica fons est insignis, & maxima cum admiratione copiosus. Vrbicarius illi ager bonus & fertilis: vino abundans & frugibus. *Lacus* in Etruria visuntur nonpauci. *Trasumenus* Livio aliisque, *Trasimenus* Silio, hodie ab urbe vicina *Lago de Perugia*. *Aprilis Lacus* Antonino, hodie *Fangosa Palude*. *Marinus*, qui & *Salsus*, *Lago d'Orbitello* vernaculè. *Lacus Vadimonis*, *Cyminius*, *Volsiniensis*, *Sabatus*, *Palus Bientina*, *Ciana*. Fluviis scatet piscium optimorum fœcundissimis, qui sunt *Laventia*, *Frigidus*, *Anser*, *Arnus*, *Cecinna*, *Cornia*, *Alma*, *Brunus*, *Vmbro*, *Osa*, *Albengia*, *Floris*, *Martha*, *Minio*, *Eris*, *Vacina*, *Sanguinaria*, *Aron*, & alii nonnulli. Habet & saluberrima balnea, nobilissimas thermas, aliasque aquas mirabili præditas virtute. Montes hic sese offerunt cum alii, tum *Cyminus* Livio Vibioque notus, nec non Virgilio. *Soractis* Plin. *Monte de S. Silvestro* hodie. *Fesulanos Montes* habet etiam in Etruria Orosius, *Cortonenses* etiam ibidem sunt ad Septentrionem Trasumeni lacus. Silvæ, *Volsiniensium Lucus*, *Silva Cyminia*, *Mœsia*. Academias habet *Pisis*, *Senæ*, *& Perusiæ*. Bibliothecas item varias, *Pisæ* apud Dominicanos, *Lucæ* apud Franciscanos: in urbe Florentina VI, Senæ I & Perusiæ. Etruscos porro gentem Italiæ, opulentissimam armis, juribus, pecunia esse ajunt Livius & Diodorus. Ceremoniis maximè semper addictos fuisse, constat ex antiquis Scriptoribus, ut qui sacrificia, divinationes, auguriaque primi Italorum invenerint, eaque Romanis tradiderint, Tullio de divinatione, aliisque notantibus. Episcopatus Tusciæ hi commemorantur à Mercatore, *Nepesinus*, *Castellanensis*, *Montis Falconis*, *Viterbiensis*, *Suanensis*, *Soano* opinor, *Castellanus*, *Vulteranus*, *Senensis* Archiepisc. *Fesulanus*, *Zarzanensis*, *Sutri*, *Ortanensis*, *Cornetanensis*, *Tuscanensis*, *Clusinus*, *Aretinas*, *Pientinensis*, *Pontito* forte, *Pistoriensis*, *Binensis*, *Corthonensis*, *Civitatensis*, *Balneorigensis*, *Vrbevetanus*, *Castrensis*, *Perusinus*, *Grossetanus*, *Lucanus*, *Florentinus*, Archiep. *Lunensis*: *Pisa* Archiep. cui subsunt *Messanensis*, *Civitatensis* & reliqui Episcopatus in Corsica.

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Silvæ.* *Academiæ.* *Bibliothecæ.* *Mores.* *Status Ecclesiasticus.*

Regio & unde dicta.

MARCHIA vel *Marka Anconitana* ab Langbardis nomen accepit, ab *Ancone* emporio celeberrimo, quod sedem & domicilium dabat Marchionibus universæ regionis dominis & moderatoribus. *Picenum* nominatur Livio, & aliis. Conregionales Picentibus sunt ad Meridiem quidem Sabini, Vilumbri, Vmbri cum Apennino monte: ad Occidentem Galli Cisalpini cũ Isauro fluvio: qua Septentrio est, sinus illos pulsat Adriaticus: in Orientali limite statuendo variatur. Plinius Aternum ponit amnem & Anconem: Ptol. Matrinum flu. cum Ancone. Novitii, in quibus princeps Leander, Truentum signãt finitorem inter hos & Præturianos. Ager Picenus (ut cum Livio loquar) rerum omnino fertilis: fructibus tamen lignariis, quam frumentariis, præstantior. Nobilissimum vinum ad Sirolum oppidum colligitur, quod Plinius *Anconitani Vini* celebrat nomine. Regio majore ex parte sub ditione summi est Pontificis: cujus ea sunt; *Ancona*, *Recanatum*, *Fanum D. Mariæ Laureti*, *Camerinum*, *Fanum Fortunæ*, *Tolentinum*, *Firmum*, *Macerata*, & alia quędam oppida: *Eugubium*, *Caglium*, *Forum Sempronii*, *S. Leo*, *Senogallia*, *Vrbinum*, aliaque nonnulla sub aliorum sunt Principatu. Vrbs ejus primaria *Ancona*, *Ancon* Ptol. hodie nomen retinet, quod impositum urbi ab oræ ibi flexu, cubiti formam efficiente. Opposita Promontorio Cumero, mari suoq; portu clauditur à Septentrione: portis porro, propugnaculis murisq; undique munitissima, Pontificum præsertim Romanorum industria. Portũ inprimis habet, qui natura arteq; validus: aditu peroportunus: multarum navium capax: ab Trajano Cæsare exstructus. Propugnaculis urbs sex superbit, quę omnia suis tormentis benè instructa. Continua Græcorum, Illyricorum, Pannonum, imo totius Europæ mercatura præsignis, viis longissimis, sed angustis, frequens habitatur. Ager suburbicarius, rerum omnium & vini est fertilis. Sunt præterea *Firmium*, hodie *Firmo*. *Firmianus* fuit *Cœlius Lanctantius*. Vrbs vetus est *Ricinetum*, *Reccanoto*, vel *Recunati*, vel *Ricanati* Italis hodie; emporium est celeberrimum, venientibus eo bis ad Nundinas, statis anni temporibus, ex tota Europa Asiaque pleraque Mercatoribus. Stupenda *Helviæ Ricinæ* vestigia passim in itinere per agros monstrantur, inter alia lateritium Amphitheatrum ingens in ripa fluminis Potentiæ, aliaque magnorum ædificiorum rudera. *Auximum* antiqua & Episcopalis civitas, vulgo *Osmo*, *Oximum* Livio. Summam loci antiquitatem testantur passim plurima nuper reperta hic epitaphia & elogia. *Fabrianum*, Latinè scribentibus *Faberiana*: oppidum quatuor nobilissimis Italiæ castellis ob ædificorum splendorem connumerari solitum: opificum tabernis frequens, quæ ita distributæ sunt, ut vici singuli proprias habeãt uno in loco, fabri suas, calceolarii suas, chartarii suas. *Senogallia* urbs Episcopalis. *Senam* prius appellatam fuisse patet ex Polybio & aliis. Deinde *Senogallia* cœpit audire. Hodie *Sinigaglia* vel *Sinegalia*: oppidum cœlum habet grave: parvum est, & ab Occasu Misa fl. adluitur: muro validum lateritio, valde crasso, vallo itẽ & propugnaculis. Penuria laborat propter maris vicinitatem aquarum dulcium, importatis uti coacta. *Fanum* oppidum Episcopale non magnum, in monte situm, vulgo *Fano*, *Fanum Fortunæ* Tacito & Ptolemæo. *Fani*, quod ibi Fortunæ sumtuosissimum olim dedicatum, adhuc magna

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

Vrbes.

MARCHA ANCONITANA cum SPOLETANO Ducatu
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
GOLFO DI VENETIA
Milliaria Italica
DUCATO DI SPOLETO
Romagna
Contado di Castello
Abbruzzo
Ancona
Pesaro
Fano
Senegalia
Urbino
Perugia
Assise
Spoleto
Camerino
Fabriano
Fermo
Terni
Narni
Riete
Aquila
Lago di Celano
Pescara
Ravenna

magna monstrantur vestigia. Visitur ibidem arcus ex marmore, sumtuoso nobilique opere factus, altus cubitos xxx, latus xx. Fastigio, quod mirabili arte elaboratum concidit, insculptum legitur Constantino Imperatori elogium, quod apud alios. Adluitur ab Argilla fl. *Forum Sempronii*, nunc *Fossumbrunum*, *Fossumbruno* oppidum Episcopale. vestigia ibi antiquitatis quamplurima: præter aquæductus, vias silicatas, columnas & alia, marmora multa cernuntur disjecta cum antiquis inscriptionibus, quæ ab aliis collecta. *Pisaurum*, urbs Episcopalis, hodie *Pesaro*. Emporium Italiæ celebre, mercimoniis dives, amplum, splendidum, pulchris ædificiis ornatum. *Vrbinum* alto situm monte & inæquali loco inter eosdem amnes; urbs est lautissima, splendideque satis ædificata, bono & fœcundo agro. Illustrat eam præcipuè Bibliotheca, libris optimis & multis referta. *Lacus.* In Piceno ad latus montis Victoris lacus invenitur famâ nobilitatus: *Nursinum* dicunt. In eo Cacodæmones innatare vulgus imperitum dictitat: quoniam aquæ perpetuis motibus salire, & vicissim subsidere cernuntur, equidem non sine ingenti illorum admiratione, qui causam ignorant. *Flumina.* Flumina eam rigant *Truentus*, *Tronto* vulgo, *Castellanus*, *Asonus*, *Letus mortuus*, *Tenna*, *Chientus*, *Flastra*, *Letus vivus*, *Asinus*, *Potentia*, *Muson*, *Esinus*, *Misa*, *Sontinus*, *Cesanus*, *Metaurus*, *Cantianus*, *Boasus*, *Argila*. *Montes.* Inter montes verò, præter *Furcas*, *Pescas*, *Auximus* est ab *Auximo* urbe, & *Corvus*, unde cum *Albula & Truento* multi fluunt amnes per Marrucinos, Prægutianos, Marsos. Ceterum *Apenninus mons* hoc loco, ubi huic regioni imminet, editissimis jugis seipsum superat. Episcopatus hic sunt, *Asculanensis*, *Firmianus*, *Camerinensis*, *Auximanensis*, *Humanas*, *Anconitanus*, *Esinensis*, vel *Exinas*, *Senogalliensis*, *Fanensis*, *Pisaurensis*, *Forosempronienesis*, *Calliensis*, *Vrbinas*, seu *S. Leonis*, *Maceratensis*, *Racanatensis*.

Spoletinus Ducatus.

SPoletinus *Ducatus*, vulgo *Ducato di Spoleto*, ab urbe *Spoleto* nomen habet, quæ olim Regia fuit Ducum Langbardorum. *Regio.* Olim *Vmbria*. Latissimos *Vmbriæ* fines olim habitos non obscurè colligitur ex Strabone, qui montem illi Apenninum & Hadriaticum mare pro limitibus adsignat. *Situs.* Longitudinem à Ravenna Otriculum vel ad Tiberim, per viam Flaminiam alii demonstrarunt, quo spatio CIↃIↃCL stadia continentur, vel milliaria CXXVII & semis. Regio nunc altis asperisque quasi horret montibus, nunc collibus vestitur, qui vini, olei, ficuum, aliorumque fructuum mirum quam fertiles, nunc denique amœnissimas pandit planicies, nihil non frugum abundè ferentes. *Soli qualitas.* Vrbes *Ducatus Spoletini* sunt *Eugubium* ad Apennini radices positum, aditum præstāte amœnâ pulcrâque planicie. *Vrbes.* Sunt qui volunt esse, quod *Inginium* Silio: *Iguvium* Cicer. Ἰγούιον Ptol. Oppidum pervetus, multis antiquitatem suam testans hodieque vestigiis. Frequens hodie: incolis industria summa lanariam negotiatione tractantibus. Ager campestris partim, partim collinus. Frumenti undique ferax. *Nuceria*, lateri item Apennini adhærens: *Nucerium* Tabulæ itinerariæ, *Nocera* vulgo. *Fulignum*, *Fuligno* vernaculè, sexaginta supra centum stadiis Perusia distans. *Fulginia* Silio Italico. *Tinna* dividitur flumine parvo & inglorio.

glorio. In foro Palatia sunt tria: in uno habitant VII *Viri Fulginates*, ad quos primum civiles deferuntur controversiæ, Magistratu fungentes bimestri: in altero Prętor, qui graviores causas dijudicat, cujus munus sex durat menses: in tertio Gubernator, cui summa potestas Pontificis nomine tribuitur. *Asisium* ab *Asi* monte proximo dictum, *AEsisium* Ptol. *AEsium* Str. *Ascesi* vulgo & *Sisi*; Episcopatus dignitate claret. Patria est *D.Francisci*, familiæ Minorum conditor, templo ibi honestatus sumtuosissimo. Est hic Bibliotheca instructissima. *Mons Falco* oppidum amœnis in collibus, novum quidem, sed incolis frequens, quo *B.Clara*, Eremitarum ordinis virgo, fertur orta. *Spoletum*, à quo *Ducatus Spoletini* nomen Vmbriæ tributum, vulgo *Spoleto*, *Spoletium* Str. & Pt. Situm est inæqualiter, partim in plano, partim in colle, cui & arx insidet munitissima, ex vetusto quondam amphitheatro, quod hic erat, facta. Vrbs hodie splendida est, & omnium rerum affluit copiâ. Videre ibidem licet præter alia magni ævi ædificia & antiquitates residuas, Theatri fundamenta, vetustissimum extra urbem Concordiæ Fanum, formas ibidem sublimes ac solidas aquęductuum, ex Apennini costis partim excisas, partim opere lateritio ex ima valle fornicibus in altum subductis. *Ceretum* novi nominis oppidum, sed frequens, à quo *Ceretani* vocantur errones, qui nunc per universam Italiam discurrentes sanctitatis religionisque prætextu variis artibus emungere stipem consueverunt. *Pons Castellanus*, *Ponte Castello*, ab Ceretanis conditum. Eo ortus Ioannes Pontanus, vir magni nominis & omni doctrinarum generę præstantissimus. *Conissa* novi nominis oppidum, montoso situ, frequens admodum. *Interamna* Str. *Interamnia* Antonino, *Interamnium* Itinerariæ Tabulæ: vulgò *Terni* vel *Terani*. Rebus omnibus ad vitam necessariis abundat, incolis frequens. Agro insignis ab fl. est fertilitas. Vinum notæ optimæ. *Vernaccia*. *Tuder* vetusta civitas in colle amœno sita, ficubus, oleis, vitibus, aliisque fructiferis arboribus ornato. Lacus habet *Floridum*, *Velinum*, *Cutiliensem*. Montes autem pręter *Inginium*, cujus meminit Strabo, *Eugubinum*, *Floridum* & alios, sunt, qui *Cornicli* Halic. Latinis forte *Corniculi*: videtur Zonaras *Carnitas* vocare. *Crustumeni* Montes ibidem, ex quibus Allia fl. prælto alveo defluit. *Fiscellus* jugum illud Apennini Plinio dicitur, unde duobus erumpit fontibus Nar fl. hodie *Monte Fiscello*. Sequitur inde pars Apennini, quę *Mons* Victor; ubi Apenninus supra Castellum Arquatam altissimis cacuminibus effertur, ut adeo seipsum celsitudine videatur superare, id est, ut adhærentia circumquaque juga cetera, quamquam editissima, longè vincat, ideoque ex re nomen huic culmini datum *Mons Victor*. Incolę reliquis Italiæ populis sunt bellicosiores. *Ariminensis* Episcopatus subest Ravennatensi Archiepiscopatui. Episcopatus in Ducatu Spoletino, sunt, *Asisinas*, *Fulginas*, *Nucerinus*, *Eugubinus*, *Spoletinus*, *Tudertinus*, *Ameliensis*, *Narniensis*, *Interamniensis*. *Lacus, Montes.*

Regio & unde dicta. OFfert se nunc percurrendum *Latium*, Italiæ Regio: quæ nullis non auctoribus celebrata. *Latium* dictum putatur ab Saturno, qui patria profugus in his locis latuisse fertur. Varroni placet *Latii* nomen huic Regioni datum, quod inter Alpium & Apennini sublimes præcipitesque rupes, mare, Tiberim atque Lirim, tanquam abscondatur & lateat. Aliis *Latium* ab Latino nominatur Rege. Nonnullis ab *Latitudine* derivatur, quod nulla Italiæ Regio latius se inter montes & mare adspiciendam præbeat. *Situs.* Hodie *Territorium Romanum* vel *Campagna di Roma* vocant. Fines Latii plerisque statuuntur ad Septentrionem Apenninus mons & Anio fluvius: ad Ortum Liris: qua Meridies est, mare Tyrrhenum, qua Occasus, Tiberinum flumen: ambientibus illud populis, Tuscis, Sabinis, Marsis, Samnitibus, Prægutianis & Campanis. *Soli fertilitas.* Fertilis & abundans est regio: præterquam aliquibus in locis propter Ortam: quibus cum aspera saxosaque habet multa, tum Paludes, & ex Paludibus Aërem vitiosum atque gravem. Primi incoluere *Siculi*, *Aborigenes*, *Pelasgi*, *Arcades*, *Aurunci*, *Volsci*, *Osci*, *Ausones*, & alii. Hæc de Latino universim paucis: flagitat Methodi ratio, speciatim ut perlustrem, orsus ab Vrbe, quæ Orbis quomdam compendium. *Vrbes.* Ea prima, in antiquo Latio, Tiberim ex Etruria transgresso se cum incredibili hodieque majestate offert. Hæc nomen suum semel obtentum retinet. Sita est loco non admodum fertili, Austro objecta: cœli gravioris & intemperantioris. Ambitus, qui quondam Romæ fuisse scribitur tredecim millium passuum, hodie multo minor esse deprehenditur. *Turres* in murorum ambitu circiter CCCXL: olim IↃCCXL. *Regiones*, ut olim, sic hodie, sed mutatis nominibus, sunt XIV. *Aquæ* nunc *Tiberis* & *Almo* fluvii: occurrunt etiam variis locis reliquiæ fontium ex veteribus ductibus. Fora conspiciuntur varia. Colles mœnibus includuntur VII. Ab his Roma *Septicollis* quibusdam, *Septimontium* Varroni, *Septemgemina* Statio. Sunt præterea in urbe templa CCC atque amplius. *Cryptæ subterraneæ*, quæ quondam, Imperatoribus in christianos sævientibus, ipsorum fuerunt latebræ & sepulcra, quatuor. *Cœmeteria*, quæ partim olim fuerunt, partim nunc sunt, numerantur XXVIII. *Xenodochia* publica omnium nationum V, singularum quarundam singula: præter *Academiam* sunt XX *Seminaria* & *Collegia omnium nationum* ab Gregorio III P. instituta. *Bibliothecæ* publicæ multæ, tres in Vaticano, una selectorum librorum clausa, altera minus secreta, tertia quæ diebus profestis per duas horas omnibus patet. Sunt & aliæ etiam in Templis: B.M. in Ara cœli: S.M. de populo, S.M. supra Minervam: S. Aug. & alibi. *Horti* pontificis & Cardinalium, *Basilicæ* & *Palatia*, per universam urbem variè dispersa sunt. *Aquæductus*, *Thermæ*, *Arcus Triumphales*, *Amphitheatra*, *Theatra*, *Circi*, *Porticus*, *Columnæ*, *Obelisci*, *Colossi*, *Pyramides*, *Naumachiæ*, *Septizonia*, *Equi*, *Statuæ* in publico & privatim spectandæ, aliaque plura, quorum numerum descriptionemque accuratiorem non fert instituti operis ratio. Hæc hodie qui viderit, comparaveritque cum vetere Roma, merito dixerit,

Qui miseranda videt veteris vestigia Romæ,
Ille potest merito dicere, Roma fuit.

Hæc de Roma pro loci angustia sufficiant, qua versus Meri-

LATIVM nunc CAMPAGNA DI ROMA
Miliaria Italica communia.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
MARE TYRRHENO
CAMPAGNA DI ROMA.
Parte di Thoscana.
Duc. Spoletani pars.
Parte di Abruzzo.
Campaniæ fœlicis pars.
Lago di Bracciano
Lago di Celano.
Apenninus mons.
Monti Lauici.
Roma
Tiuoli
Palentini.
Il Seno di Gaeta
Seno Formiano.
Terracina
Fondi
Gaeta
Anagna
Alatro
Segna
Belletri
Ostia
Porto
Antio
Nettuno
Ciuita Castellana
Bracciano
Nepe
Sutri
Sora
Arpino
Aquino
S. Germano
Palus pontina
M. Circello
Trerus fl.
Garigliano flu.

Meridionaliora egresso sese offert *Ostia* Latinis, ut & Græcis. Gravioris est cœli & pestilentis aeris. Ager pepones fert copiosè. Ostiis relictis, reliqua Latii oppida præcipua quæ mari ferè adsident, pervagabor. *Neptunium* agro fertiliore situm est: cives aucupio & piscationi vacant, hodie pertinet ad *Columnenses*. *Astura* Plinio quidem flumen cum insula cognomine: Tabulæ vero Itinerariæ oppidum, quod forte fuit vel ad flumen in continente, vel in insula. Locus hic memorabilis cum indignissima M. Tullii Ciceronis Antonium fugientis cæde: tum Corradini fato Henrici F. Friderici II Imper. N. quem Carolus Eculismensis securi percussit. *Taracina* vel *Tarracina*, *Taracina* Straboni: *Tarracina* Ptol. *Tarracine* Steph. *Tarracina* apud Antoninum. Volscorum lingua *Anxur* vocabatur. Oppidum est exiguum, sed frequens & honestum. Muri ex quadrato silice absque cæmento facti. Ager ejus fœcundissimus est & amœnissimus, vitibus, aurantiis, citris, limonibus, aliisque id genus arboribus abundans. *Cajeta Cajatta* Strab. Hodie *Gajetta*. Vrbs est munita cum primis, arcem habens invictissimam, cum turri altissima, summo in monte, quem superioribus annis, Gallis profligatis, muro cinxit Ferdinandus, Aragonum & Neapolitanorum Monarcha. *Sinus* ad urbem *Cajetanus* audit, apud Strabonem. Portum ibi fuisse celeberrimum, amplissimè ab Antonino Pio refectum, refert Spartianus. Hodie nullus est. Mediterranea *Latii* loca perlustranti offerunt se *Velitræ* Straboni, *Belitra* Steph. vulgo *Belitre*, vel ut alii scribunt, *Belletri*, oppidum vetustissimum Volscorum, amplum & populo satis frequens, Episcopatus fulgens dignitate. Venustissimi situs, jucundissimi prospectus. Mœnibus undique cinctum. *Alba* Latinis, *Alba* item Græcis. *Longam* cognominant veteres Scriptores, ab situ. Hodie *Savello*, si Leandro fides, si aliis, *Gandolffi*, vel *S.Gandolffo*. Conditor ejus *Ascanius* Æneę filius, xxx post ædificatum Lavinium anno. Hodie planè desolata jacet. Nunc Septentrionaliora Latii per viam Valeriam Tiburtinamque peragremus. Hic primo se offert loco *Tibur* Ptol. *Tibura* Strab. *Tivola* hodie. Vrbs ad Anienem fl. Roma distans CL. stadiis, Procopio. Cœlo est temperatissimo, locoque ob aquarum fontiumque copiam saluberrimo. Episcopatus titulo est nobile. *Maruvium* ad Fucinum Lacum, Marsorum olim caput, exiguis nunc se prodit vestigiis: quæ *Marvo* vulgo nominant. *Alba* Latinis, ut & St. *Albam* hanc, quod in penetralibus regionis sita, & permunita undique esset, tradit Strabo Romanos iis, qui custodiendi erant, tanquam carcerem adsignare consuevisse. Ruinis nunc tota fere collapsa jacet. *Præneste*, *Prænestus* Strab. *Prænestum* Ptol. hodie *Pilastrina*. Situs ejus in declivi monte ad Venestrim fl. olim longè fuit & amœnissimus & jucundissimus, ideoque florente re Romana frequenter Imperatores Augusti huc animi gratia secessisse leguntur. Arx summo mōti in quo condita, imposita est. Episcopatus hodie gaudet dignitate. *Tusculum* multis olim nominibus insigne, quod haud procul ab *Frascata* abfuisse censent ex ruderibus, quæ hodieque visuntur, viri docti. Plura sunt hujus nobilissimæ partis Italiæ oppida, quæ brevitatis studio omittimus. Sunt & Latio Lacus. *Hostiæ Lacum* habet Obsequens: *Stagno* vulgo vocatur. Inter Marinum & Albam

Lacus. & Albam longam *Lacus* est *Albanus*, cujus meminit Livius Lib. v. Hodie *Lago di Castel Gangolfo*. Sunt & *Lacus* vel *Stagnum Nemorense*, hodie *Lago di Nemo*: *Iuturnæ Lacus*, *Regillus*, hodie *de S. Prassode*: *Fucinus*, hodie *Lago di Marsos*. *Pontina* vel *Pomptina Palus* etiam in Latio describitur a Plinio, nunc *Ausente Palude*. *Fundanus Lacus*, *Tiburtinus*, Flumina. *Cæcubus* & *Simbruina Stagna*. *Flumina Tiberis*, quem in generali descriptione delineavimus, & varia fl. quæ cum eo, nominibus amissis, mare petunt. Riliqua Latii, ut antiquitus appellabantur, *Numicius*, *Loracina*, *Stura*, *Nym-* Montes. *phæus*, *Vfens*. Montes præter septem Vrbis Romæ Colles, de quibus supra, *Albanus* est, scriptoribus omnibus Græcis Latinisque celebratissimus. *Mons Cæcubus* in Sinum Cajetanum usque porrectus, ab vini, quod fert, generositate nominatissimus. *Vestinus* item, *Algidus*, *Aventinus*, *Lepinus*, *Catillus*. *Ceraunios* etiam Montes Latii habet Halicar. *Silvæ* sunt *Silva* sive *Lucus Feroniæ*, *Lucus Jovi Indigeti sacer*, *Dianæ AEolicæ Lucus*, *Silva Nævia*, *Camœ-* Silva. *narum Lucus*, *Algidum Nemus*, *Albunæ Silva*: *Angitiæ Nemus*, & *Furinæ Lucus*. Populi hujus regionis ad hæc usque tempora præterquam in civitatibus, plerumque rudes, moribusque agrestibus, animis audaces confidentesque: viribus corporis non minus quam olim præstan- Status Ecclesiast. tes. Ecclesiastica ex Provinciali Romani Pontificis apud Mercatorem sic habent. *Roma* caput omnium Ecclesiarum dicta, in qua residens Papa sub se habet intra urbem v Ecclesias Patriarchales dictas, quæ sunt Ecclesia *S. Ioannis Lateranensis*, *S. Petri* Monasterium, *S. Pauli* intra muros urbis, *S. Maria Major*, & Monasterium *S. Laurentii*. His Ecclesiis adsignati Episcopi VIII primum dicti Archipresb. Primus & summus Papa, reliqui sub eo. *Ostiensis*, qui Patriarcha Campaniæ, & Papam consecrat; huic junctus est qui sequitur *Velletrensis*, sive *Valeriensis*, *Portuensis* sive *S. Ruffinæ* & *Secundæ*, *Sabinensis*, *Tusculanensis*, *Prænestinensis*, *Albanensis*. Iisdem Ecclesiis adsignati Presbyteri Cardinales XXVIII, videlicet *Titulo S. Crucis* in Ierusalem, Tit. *SS. Ioannis & Pauli*; Tit. *S. Stephani* in Celio monte: Tit. *S. Susannæ*. Tit. *S. Petri* ad Vincula. Tit. *S. Priscæ*: Tit. *S. Syriaci* in Thermis: Tit. *S. Marcelli*: Tit. *S. Balbinæ*: Tit. *S. Grisogoni*, *SS. Marcellini & Petri*; *S. Anastasiæ*: *S. Clementis*, *S. Potentianæ*: *S. Martini* in montibus: *S. Praxedis*: *S. Marci*: *S. Laurentii* in Lucina: *S. Mariæ* in Transtiberina: *SS. IV Coronatorum*, *S. Sabinæ*: *SS. Nerei & Archilei*: *S. Sixti*: *S. Eusebii*: *S. Vitalis*. Basilicæ XII *Apostolorum*: *S. Laurentii* in Damasi: *S. Ceciliæ*. Iisdem adjuncti Diaconi Cardinales XVIII. Extra urbem in Campania maritima Episcopi, *Agnaninus*, *Alatrinensis*, *Fundanus*, *Tiburtinus*, *Sagninus*, *Terracinensis*, *Verulanus*, *Feretinus*, *Soranus*, *Aquinus*. Habet etiam sub se Papa per alias Orbis ditiones IV Patriarchales Ecclesias, quibus ibi constitutæ Ecclesiæ subsunt: *Constantinopolitanam*, *Alexandrinam*, *Antiochiensem*, & *Hierosolymitanam*.

Regio & unde dicta. HAC Tabula duæ regiones in Regno Neapolitano peragrandæ succedunt, *Aprutium* & *Terra Laboratoris*. Priorem *Aprutium*, *Abruzzo* vernaculè hodie vocant Itali. Fines ejus constitui solent ab Ortu Apuli Dauni cum amne Phiterno, ab Occasu Sabini & Picentes cum Truento fl. qua Septentrio est, mare Hadriaticum, qua Meridies, Picentini, Campani, Marsi, Æquicoli, secundum Apenninum montem ultra citraque ex parte habitantes. Regio summa gaudet *Soli fertilitas.* cœli salubritate & incredibili incolarum frequentiâ, amœna est & commoda versus mare, sed montibus aspera in Mediterraneis. Præter alia crocum abundè mittit, nutritque animalia innumera. Hodie hujus tractus *Vrbes.* caput *Aquila*. Condidisse eam perhibent Langbardos, Carolum inde Martellum vel ut aliis placet, Fridericum II Imp. mœnibus cinxisse, muniisseque, colonis civium jure, & civitati *Aquilæ* nomine adsignato ab signo Cæsareo, vel potius ab fausto *Aquilæ* nomine. Ea autem brevi maximis incrementis ita auxit, ut civitatum reliquarum principatum in hac regione facile nunc obtineat. Sunt præterea *Guastum Amontum*, vernaculè *Guasto di Amone*, Plinio Melæque *Histonium*, *Istenium* Pt. sine aspiratione. *Lancianum* celebre emporium, quo quotannis mensibus Majo & Augusto Italiæ, Illyrici, Siciliæ, Græciæ, Asiæ & reliquarum mundi partium negotiatores ad frequentissimum conveniunt mercatum. Σȣλμῶν *Sulmo* Pt. & Σȣ̃λμον Str. Hodie *Sulmona* est teste Leandro. aliquibus malè *Sermona* dicitur. Vrbs est pulchritudine loci, frequentia populi, aquarum abundantia, inprimis nobilis. Ovidii patria. *Chieti*, vel *civita Cheto* vulgo, urbs Archiepiscopalis. *Asculum* antiquissima civitas, *Asculum* Antonino. Plin. nobilissimam *Piceni Coloniam* appellat. Iacet plano patuloque campo, munitissimo in loco, mœnibus firmis. Ab una parte mons sublimis in quo sita est arx, ab altera Truentus ripis prealtis munit. *Beneventum* auspicatius mutato nomine, quum initio appellaretur *Maleventum*, ab *Malo Vento*, quem injuriosum & horribilem sæpè patitur; *Beneventi* vulgo; situ urbs est admodum oportuno, & amœno, summa agrorum bonitate præstans. *Sora* vicina est Liri amni, populo haud infrequens, tituloque Ducatus ornata. *Aquinum* Pt. nobilitavit hanc patriam suam *Thomas* magnus Philosophus *Aquinas* hinc cognominatus. Nomen retinens collapsa pænè jacet, vestigia præferens pristinæ amplitudinis: Comitatus habens titulum. Reliqua describere oppida chartæ angustiâ prohibeor. Flumina hic *Phinternus*, quo Samnium ab Apulia dividitur, *Flumina.* *Fortore* vulgo. Ejus in Tiferno monte fons est, haud procul à Boviano. Exonerat se in Mare Hadriaticum juxta Lesinensem Lacum. *Trintus* quod *Portuosum* notat Plin. *Asinella*, *Sentus*, *Sangrus*. Sunt item *Morus*, *Feltrinus*, *Pescara*, *Aternus*, *Rasentus*, *Orta*, *Liberata*, *Salinus*, *Plumba*, *Vomanus*, *Turdinus* & alia. Montes porro in Samnitibus adeo sunt *Montes.* excelsi, ut etiam ipsos Apenninos superent. Inter eos *Mons Virginis*, ob D. Mariæ Templum nominatissimus. *Majella* amplitudinis vastissimæ adscensu difficillimus, rupibus asperrimus. Cacumen perpetua nive tegitur, multa herbida habet prata, plurimos effundit Fluvios, Silvis superbit immensis, Ferarum copia scatentibus, præcipuè ursorum, rupibus etiam abruptis horret plurimis. Sunt & Iuga Apennini, quæ *Montes Tremuli* vocantur.

Terra

ABRUZZO
et Terra di
LAVORO
Miliaria Italica
5 10 15 20 25
Occidens
Oriens
Meridens
Septentrio
MARIS TYR
RHENI
PARS
GOLFO
DI VE
NE
TIA
Golfo di Gaeta
Golfo di Napoli
Golfo di Salerno
Campagna di Roma
Umbria
Marca d'Ancona
ABRUZZO ULTRA
ABRUZZO CITRA
TERRA DI LAVORO
Contado di Molise
Principato ultra
Principato citra
Capitanata

Regio. TERRA *Laboris, Terra di Lavoro,* Regio hæc audit hodie. Ea dicta olim *Campania*. Fines ejus, ut videre est apud Strab. Ptol. & alios, ad Occa- *Situs.* sum Liris, Latium ad alteram relinquens oram, ad Septentrionem, Samnitium montes; qua Ortus est, Silarus fluvius, Lucaniam hinc dirimens, parsque agri *Soli qualitas.* Samnitium quos dixi; qua Meridies, mare Tyrrhenum sive Inferum. Verè *Campus* est *Campania* in quem Natura luxurians effudisse videtur largissimo sinu quidquid uspiam est deliciarum, amœnitatum, gaudiorum & oblectationum. Paradisus verè Italiæ. Tam incredibilis ibi rerum est fertilitas. Principatum habuerunt olim in hac regione varii populi, de quibus Strabo lib. *Imperiũ majorũ.* v. & Plin. lib. III. cap. v, *Opici*, cognomine *Ausones, Osci, Cumani, Tusci, Samnites*, qui postremum à Pop. Rom. debellati sunt. Hæc in genere paucis de Campania, jam nunc specialior me vocat ejus descriptio, & primum *Vrbes.* Vrbium. Caput Campaniæ Regnique Neapolitani Metropolis *Neapolis* in numismatibus dicitur. Nomen hodie retinet, *Neapoli* vulgo audiens. Spatium amplectitur magnum inter mare colliumque amœnissimorum radices ædificata magnificè: muris firmissimis: propugnaculis, turribus, castellisque, præsertim jussu Caroli V. cujus jam nunc paret nepoti, ut sit quasi inexpugnabilis, munita. Fossas habet LXXX pedes profundas, portas octo, fora ampla. Fontes publici, ex quibus aqua limpidissima nunc lanceæ altitudine, nunc duorum capitum crassitudine, nunc per centum fistulas prosilit, sunt innumeri. Forma est oblonga, seque in modum dimidiatæ lunę incurvans. Circuitus olim III, nunc, prolato pomerio, V milliarium. Aere gaudet permolli & placido, hiemem vix sentit. Ædes hæc urbs cùm Divorum tum hominum habet ornatissimas, arces invictissimas. Academiam etiam ab Friderico II Imp. institutam, ad quam studiosorum ex toto regno magnus fit concursus. Sunt & Bibliothecæ aliquot, in queis primi loci D. Dominici. Ager suburbicarius, vicinique colles amœnissimi sunt & jucundissimi, frumenti, vini, variorum fructuum, herbarum, florum, rerumque omnium, ad hominum animaliumque necessitatem, voluptatem, delicias facientium feracissimi. Multa de hac urbe brevitati studens pretereo. Sunt & aliæ, *Capua Vetus* & *Nova. Vetus* nulli non Latinorum scriptorum nota. splendor ejus, amplitudo & magnificentia ab omnibus summopere passim celebratur. Visuntur hodie ejus altero ab *Nova Capua* lapide peringentes ruinę; juxta Templum D. Marię Gratiarum. *Nova Capua* ex *Antiquæ* dirutæ ruinis cœpit excitari, feliciterque crescere, quam conspicere jam nunc est adsitam sinistræ Vulturni ripę, duodecimo ab mari lapide, in planicie, satis magnificam, commodè habitatam, sed infrequentiùs: stratam silicibus, plateas habentem rectas, altaque ædificia. Adluit eam ab Ortu & Septentrione Vulturnus, indeq; in Occasum reflectitur. Pons est supra amnem ex lapide insignis. *Teanum* cognomento *Sidicinum*. Desertum hodie *Theano* vernaculè dicitur: Episcopatus nihilominus titulo nobile. *Calvi* oppidum Episcopatus dignitate superbiens: *Cales* Virg. *Cumæ* St. & Pt. aliisq; Gręcis. Nunc hic omnia ferè conciderunt, oppletaque jacent ruinis, ut tamen undique amplissimorum operum vestigia satis agnoscantur.

Sunt

Sunt etiam *Aversa*, *Caserta*, *Nola*, *Summa*, *Puteoli*, atque alia minorum gentium oppida. Inter lacus paludesſque Campaniæ, loci principes ſunt *Lucrinus & Avernus*. Tribuuntur & Campaniæ *Linterna Palus*, *Popeja* & *Statinæ Paludes*. Flumina ſunt *Liris*, qui ſuſcipit dextra quidem *Fibernum*, *Coſam*, *Alabrum*, *Trerum*, & alios. Siniſtra vero *Caſinum*, *Melſam*, & *Omnem*. Liri ſuccedit *Vulturnus*. Hic amnes torrenteſque multos colligit: inter ceteros, dextra quidem *Cuſanum*, *Correctum*: ſiniſtra *Freddum*, *Pratellum*, *Sabbatum*, *Iſclerum*, & alios. *Glanis* item *Linternus*, *Sebetus*, *Sarnus*, *Furor*, *Ebolis*, *Silarus*. Montes huc pertinent *Gaurus*, *Maſsicus*, *Falernus*, alii, ut *Veſuvius*, *Pauſilypus*, *Miſenus*, *Culma*, *Mons Chriſti*, *Taburnus*, *Tifata*, *Planus*, *Aſtrunus*, & *Trifolinus*. In Regno autem Neapolitano hi ſunt principatus & Dominia. Principatus x, *Aſcoli*, *Biſignano*, *Evoli*, *Melfi*, *Melfetta*, *Monchercole*, *Squilaci*, *Sligliano*, *Sulmona*, *Venoſa*. Ducatus XXIII, *Andri*, *Amalphi*, *Ariano*, *Aſu*, *Bojano*, *Caſtrovillari*, *Gravina*, *Martina*, *Montalto*, *Monteliano*, *Nardo*, *Nocera*, *Popoli*, *Rocca di Mondragone*, *S. Petro in Galatina*, *Seminara*, *Seſſa*, *Somma*, *Sora*, *Tagliacozzo*, *Termoli*, *Terra nova*, *Trajetto*: Marchionatus XXX. Co. de Statu LIV: Domini XV: Barones titulati CCCCIII. Archiepiſcopatus & Suffraganei in hac tabula ex Provinciali Romano ſunt. In Aprucina & Marſicana Provincia Epiſcopatus hi, *Aquilenſis*, *Forcanenſis*, *Marſicanus*, *Valvenſis ſeu Sulmonenſis*: *Theatinus*, *Adrienſis*, *Pennenſis*, *Aprutinus ſeu Teranus*. Archiepiſcopus *Beneventanus*: hujus Suffraganei *Teleſinenſis*, *Agathæ*, *Alphienſis* vel *Alepharenſis*, *Mons Marani*, *Mariano* opinor, *Avellinenſis*, *Vicanenſis*, *Arianenſis*, *Bojanenſis* vel *Rojanenſis*, *Aſculanenſis*, *Nucerinus*, *Tertibulenſis*, *Traconenſis*, *Vulturanenſis*, *Alarinenſis*, *Ferentinenſis*, vel *Florentinenſis*, *Civitatenſis*, *Termelenſis*, *Leſinenſis*, *Frequentinenſis*, *Triventinenſis*, *Biminenſis*, forte Bomia, *Vadienſis*, vel *Gadienſis*, *Muſanenſis*, *S. Mariæ*. Archiep. *Neapolitanus*, cui ſubſunt *Averſanus* exemptus, *Nolanus*, *Puteolanus*, *Cumanenſis*, *Acerranus*, *Iſcalanus*. Archiep. *Capuanus*, cui parent *Theanenſis*, *Calvenſis*, *Calmenſis*, *Sueſſanus*, *Venafranus*, *Aquitanenſis* vel *Aquinatenſis*, *Iſernienſis*, *Caſertanenſis*, *Cajacienſis* exemptus. Archiep. *Amalfitanus*; ei ſubſunt *Capricanenſis*, *Scalenſis* vel *Camenſis*, *Minorenſis*, *Siteranenſis*. Arch. *Salernitanus*, ſub quo *Aquenſis*, *Palicaſtrenſis*, *Nuſautanenſis* vel *Nuſcanenſis*, *Sarnenſis*, *Acervenſis* vel *Acernenſis*, *Marcicenſis*, *Ravellenſis* exemptus. Archiep. *Surrentinus*, cui ſubſunt *Lobrenſis*, *Serpenſis*, *Aquenſis* vel *Equenſis*, alias *Vicenſis* vel *Vicanus*, *Caſtellimaris* vel *Stabienſis*. Atque hæc de hac Regni Neapolitani parte ſufficiant, ad alteram tranſeo.

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Ratio gubernandi.*

Regio.

SEQVITVR nunc altera Regni Neapolitani pars perlustranda, in qua primo loco se offert Regio, quæ Italis hodie *Puglia Piana*, ab latissimis campis & majore, quam in Peucetiis, agrorum æquore. Hæc etiam *Apulia Daunia* quondam dicta fuit. Fines illi ab Oriente Apulia Peucetia intercurrente Aufido: à Meridie Apenninus, cum Hirpinis & Samnitibus: ab Occidente Frentani, Caracenique, nunc Aprutii, cum Phiterno: à Septentrione Hadriaticum vel Ioniũ Mare. Agri hic fertiles supra modum, tritici aliorumq; frumenti generum. Vrbes hic sunt & oppida, *Mandonia*, urbs lauta populoque frequens; in rupe sinus marini, quem Gargani Montis flexus efficit, sita, invictam ad litus habet arcem. *Luceria* oppidum Episcopale: *Nuceria* Ptol. & Suet. Rudera, quæ hodieque passim eo loco, priscam docent urbis amplitudinem. *Troja* civitas opulentissima, fœcundi agri: Comitatus titulo clara. *Asculum* urbs, titulo Ducatus inclyta: *Asculum* Appiano Alexandrino, *Asculo* vulgo; cognomine *Sattriano*. Sunt & *Salpe*, *Arpi* Plinio commemorati, aliquando *Argos Hippium* dictum, mox *Agyrippa*: & urbes duæ, quæ in proverbii ludicrum abiere, *Apina* & *Trica*, &c. Flumina sunt *Aufidus*, hodie l'*Ofanto*. *Candilaris* item & *Cervaria*.

Soli fertilitas. Vrbes & Oppida. Flumina.

Terra di Barri.

Sic se habet Apulia Daunia: sequitur explicanda jam nunc quæ cognominari solet *Peucetia*: nunc vernacula Italorum lingua *Terra Bariana*, *Terra di Barri*, ab urbe *Bario* primaria. Regio hæc stupendâ agrorum ubertate, admirandâque nobilissimorum fructuum copiâ cum reliqua fere Italia committi potest. Sunt tamen ibi, ne quid sit omni ex parte beatum, loca quædam, quæ pluviis, aquisq; laborant. Civitas primaria est *Barium*, *Barion* Plin. ante *Iapyx* addenti, *Barri* vulgo. Vrbs antiqua, ea pulcritudine populique frequentia, ut Regionis universæ teneat principatum, eiq; nomen ab se *Terra Bariana* largiatur. Sunt prętereа *Monopolis* urbs nova Marchionatus titulo celebris, non quidem magna sed pulcra, splendida, ædificiorumque magnificentia nobilis. Ager olei feracissimus. *Polinianum*, *Polignano*, civitas Episcopalis, edita licet præruptaque & saxosa in rupe sita, lauta tamen & populo frequens. *Mola* frequens quidem ædificiis, sed colonis agrestibus. Condidit arcem ibi superioribus annis Marchio Polinianus ad oræ tutelam. *Iuvenatium*, *Giuvenazzo*, urbs Episcopalis: agro fertili. *Marfette*, vel ut aliis scribitur, *Morfitta*, vel *Melfatta*, principatus hodie titulo floret. *Vigiliæ* vulgo *Bisegli* ad littus præcelsis in rupibus oppidum Episcopale. *Tranum* civitas Archiepiscopalis, vulgo *Trani*. Ab ædificiis est pulcherrima: sed hodie majore ex parte deserta. Silvę olearum & amygdalorum ab hujus oppidi agro Tarentum usque pertinent. *Barulum*, *Barleta* vulgo. Inter quatuor Italiæ castella numeratur *Ostunum* populo frequens, parvo in colle situm. *Cilium*, *Cilio*, *Cilia* Ptol. *Venusia*, *Venusium* Horatio, cujus patria: *Venosa* hodie. Sunt item *Canusium*, *Acherontia*, *Biletum* & alia oppida.

Vrbes.

Post

PVGLIA PIANA
Terra di Barri Otranto etc.

Occidens
Oriens
Meri dies
Sept entrio

38 39 40 41 42

MARE TYRRHENO
G. de Policastro
G. de S. Euphemia
Sicilia pars
Terra di Lavoro
PVGLIA PIANA
Basilicata
CALABRIA
BARRI
OTRANTO
Golfo di Taranto
GOLFO DI VENETIA
MARE IONIO
Golfo de Girazo

Milliaria Italica
1 2 3 4 5 6

Patti
Volcano
Lipari
Stromboli
Milazo
Messina
Rasocalmo
Rheza
Seminara
S. Agata
Palari
Castilio
Baiaco
Borsan
Montelia
Gierazzo
Misilia
Rochella
Caulonia
La Motta
Stillo
Grottare
Belforte
Vibona
Nocera
S. Euphemia
Belcastro
Arena
Amato
Seneranno
Belicastro
Redine
Schilacio
M. Arachi
Simari
Cande
Zano
Campana
Policastro
Isola
C. delle Colone
Castella
Petelia
Ciro
Cariati
Grotole
Rosano
Abbatia
Cirzio
Cosenza
S. Agata
Esaro
Spezano
Bisignano
Corno
Sabato
Syllano
Paula
Freddo
Belvede
Scalea
Campotenese
S. Marco
Luria
Latronico
Nerulo
Villiare
Morano
Cassano
Orella
Noia
Tarsia
Camiri
Syro
Policoro
Rocca
Fancri
Cararo
Tursi
Aliano
Salandra
Sansesi
Cauallo
S. Clerico
Marsico
Padulla
Policastro
Rinello
Centola
Gioia
Casele
Diasno
Sirene
Torre di mare
Palinuro
Piesto
Sera
Pisiota
Vlastra
La Duchesa
Rosrano
Caua
Solefra
Sere
S. Seuerina
Aterni
Spinazzola
Guarda
Lione
Caglisano
Melfi
Calitri
Rapola
Cito
Atella
Venosa
Cirignola
Vietre
Potentia
Chiresa
Tricario
Peloso
Grotolo
Matera
Grauina
Bitonto
Cassano
Castellana
Gioia
Conuersano
Mottola
Taranto
Martina
S. Vito
Ortaia
Pulizano
S. Petro
Nocera
Fasana
Celio
Porto Cesareo
Gallipoli
Roccano
Vetrina
Saleze
S. Anna
S. Sidro
Curchialoro
Nardo
Leze
Solino
Felino
Vgenti
Coregliano
Pasulo
Alesano
Minoraino
C. S. Maria
Otranto
Brindisi
Portolo
Gausiti
S. Marco
Strutta
Malandrino
Villa noua
Corigno
Monopoli
Polignano
Bari
Iuuenazzo
Malfeta
Rino
Andria
C. del Monte
Canne
Trane
Barleta
Trinita
Salpe
Spinacola
Cirignolo
Cornet
Fogia
Ascole
Troia
Lucera
Ariano
Vulturanisa
Motolla
Citella
Ferenzola
S. Lucio
Triuento
Lupara
Serra Capriola
Fiore
Busso
Apre
Grignano
Mamfredonia
Caprino
Vico
Citella
Rondo
Vesiice
Bestie

Terra d'Otrāto. Nomina. Situs.

Post *Apulias* explicanda succedit *Salentinorum Regio*, quæ & *Iapygia*, *Massapia*que, itē *Calabria*. Nunc Italis ab *Hydrunte*, *Terra Hydruntina*, vulgo *Terra d'Otranto*. Habet hæc Regio ab Meridie Tarentum & mare usque Promontorium Salentinum, ab Oriente idem Promontorium cum Mari Ionio: quod etiam & Hadriatico, qua Septentrio est, adluitur ab Hydrunte Brundisium usque: qua Occidentem respicit, Apulia illi adjacet Peucetia, cum Magnæ Græcię portione. Tota hæc Regio saluberrimo gaudet aere, cœloque sudo & sincero, præterquā in ora, quæ ab lacu Hydruntino Brundisium usque: ubi plerisque in locis juxta mare sunt paludes. Regio fertilis & opima; caput Regionis, cui nomen à se præbuit, *Hydruntum*, Ἰδροῦς Strab. Ptol. & aliis. *Hydrus* Melæ. Hodie *Otranto*. Vrbs est vetustissima, cœlo potitur clementissimo. Præter portum satis capacem, Aquilone flante non satis tutum, arcem habet in saxo, quo mari imminet, tutissimam: opus Alfonsi II. Ager illi amœnus & fertilis. Reliquæ sunt: *Gallipolis*, hodie *Callipolis*: aliis *Callipoli*, tamquam *Vrbs pulchra*. Munitissimum habet natura situm: scopulo enim insidet seu insulæ modicæ, quę mari undique cingitur. Continenti ponte adhærens, saxis fulto ingentibus. *Castrum* civitas mercatoribus frequens olei coemendi. *Brundusium & Brundisium*, *Breundesium* Ptol. *Brentesium* Steph. *Barnedis* Benjamino, *Brindisi* hodie. Aerem habet clementissimum. Portus olim illi inclytus ex quo Romanis tutissimus quondam fuit in Gręciam transitus. Nunc repletus est: adeo ut vix triremibus per eum currere liceat. Arx urbi munitissima. *Oria* civitas in colle Tarentum spectans. Spectat eam arx in colle valida. *Aletium* Ptol. hodie *Leze & Leccie* vulgo. Salentinorum hodie primaria Concilio totius Apuliæ Regio, Foroque perpetuo: procerum totius hujus tractus domicilium, multorumque Nobilium sedes. *Vxentum*, hodie *Vsento*, *Vgenti*, *Ogento*, variante scriptura: nunc perexigua est.

Cæli temperies. Soli fertilitas.

Vrbes.

Calabria.

Calabria, ab *Calabris*, quos Magnæ Græciæ partem Salentinis adhærentem ad Ionium Æquor circa Iapygium Promontorium tenuisse, ex Ptolemæo est manifestum, nomen habet. Regio Italiæ in extremis ejus finibus instar linguæ porrecta inter utrumq; fretum inferum superumque interjacet. Fert ubertate quadam felicitateque stupenda quidquid vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: triticum, hordeum aliaq; frumenti genera: vinum varium, oleum, saccharū, manna, mel, ceram, sal nativum factitiumque, ficus, poma medica, & citria, limones aliosque fructus nobilissimos: item aurum, argentum, lanam, gossypium, crocum, sericum, linum, & quid non? *Calabria* duplex, *Inferior*, quæ Brutiorum olim Sedes, hodie propriè *Calabria Inferior*: & *Superior*, quæ olim *Magna Græcia*. *Inferioris* fines ab Occasu Laus itemque Lucani: à Meridie mare Tyrrhenum & Siculum: qua Oriens est, parte maris Hadriatici; qua Septentrio, Magna Græcia & amne Crathi clauditur. Caput & metropolis ejus ut olim, ita & hodie *Consentia*, Strab. Ptol. Græcisque ceteris: *Consenza* hodie. Sita circa declivitatem pæne Apennini, colles amplectens septem, quibus maxima urbis ædificiorum pars imposita. Civitates reliquæ: *Manthia*, *Fredus*, *Belmontium*, *Sanctæ Euphemiæ*, *Fanum Rhegium*, *Tropia*, *Castrum Villare*, *Altomonti*, *Turranum*, *Rugianum*, *Marturanum*, *Nicastrum*, *Briaticum*, *Hippo*, quæ etiam *Vibo Valentia* dicta fuit. *Superioris* quæ olim

Situs.

Soli fertilitas.

Magna

Magna Græcia, fines ad Solis exortum Æquor Adriaticum; ad Meridiem Flumē Alex & Brutii: qua Occasus, est Crathis Amnis cum Apennino & Lucanis: qua Septentrio, Sinus Tarentinus, cum Apulis Peucetiis. Hic antiquissima nobilissimaque urbs est *Tarentum*, *Tarantum* Appiano Alexandrino: *Taras* Strab. & Ptol. *Taranto* hodie, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, L. Floro. Situs ejus notatur in intimo recessu Sinus, qui ab ipsa urbe dicitur *Tarentinus*.

Lucania Basilicata, & unde dicta. Superest in hac Tabula *Lucania*, hodie *Basilicata* dicta: unde, incertum. Fines hodie ab Occidente Silarus amnis Campaniæ limes: ab Meridie, Mare Tyrrhenum: ab Oriente, Laus cum Bruttiis Magnæque Græciæ: ab Septentrione Peucetii in Apulis, cum Hirpinorum portione. *Situs. Soli qualitas.* Montosam & asperam esse totam indicat Livius. Hodie fortean, quam olim, incolis est frequentior: quamquam adhuc magna multis locis solitudo, propter vias difficiles, horridosque nemorum saltus latrociniis infesta. *Urbes & Oppida.* Oppida hic ad Mare *Pæstum*, *Pæsti* meminit Virg. lib. 4. Georg. *Biferique Rosaria Pæsti.* Ad quem locum Servius *Pæstum* Calabriæ facit civitatem, ubi bis quotannis rosæ generantur. *Acropolis* oppidum ab Silario ostio m. 12: aere gaudet præstantissimo. Originis esse Græcæ, ut hoc tractu pleraque, ipsum indicat nomen. *Pisciotta*, *Buxentum*, Plin. Melæ. & Ptol. *Palicostrum* nobilis urbs, Ducatus titulo insignis. In Mediterraneis *Padula* oppidum, Marchionatus inclytum dignitate. *Capacia* urbs, olim frequens admodum & opulenta. Reliqua omitto. *Status Ecclesiasticus.* Porro in altera Regni Neapolitani parte Archiep. sunt: Arch. *Regiensis*; huic subsūt *Lucrensis*, *Cotroniensis*, *Cassanensis*, *Cathacensis*, *Neocastrensis*, *Giracensis*, *Tropetensis*, *Vibonensis*, *Squilacensis*. Arch. *Consentinus*, sub quo est *Maturanensis*, Arch. *Rossanensis* non habet suffraganeos. *Bisignanensis* est exemptus. Arch. *S. Severinæ*, sub quo sunt *Ebriacensis*, *Strangulensis*, *Geneocastrensis*, *Gerentinensis*, *S. Leonis*. Arch. *Larcatinus*, sub quo *Mutulensis*, *Castellanēsis*. Arch. *Brundisinus*, cui subest *Astrinensis*. Arch. *Hidruntinus*, cui *Castrensis*, *Gallipilitanus*, *Liciensis*, *Vgentinensis*, *Lucensis*, *Nertonensis* exemptus est. Arch. *Barensis*, cui subsunt *Betontinensis*, *Calphajanus*, *Iuvenacensis*, *Rubentinensis*, *Salpensis*, *Cauriensis*, *Baterensis*, *Coversanus*, *Minerviensis*, *Polignircensis*, *Cathericensis*, *Lavellinensis*. Arch. *Tranensis*, cui subsunt *Vigiliensis*, *Andrensis*, *Penensis*. Arch. *Sipontinus*, cui subsunt *Vescanensis* exemptus; *Trojanensis* exemptus: *Melphiensis*, *Monopolitanensis* & *Rapolensis* exempti. Arch. *Cannosanus*, sub quo *Auranensis*, *Sarranēsis*, *Montis viridis*, *Laquedonensis*, *S. Angeli de Lombardis*, *Bisaciensis*. Arch. *Acheronti*, cui subsunt *Potentiensis*, *Tricariensis*, *Venusiensis*, *Graviensis*, *Angolensis*.

Regio unde dicta.

CORSICA à *Corso* ejus terræ Domino dicta: alii à qualitate cacuminis montis alicujus dictam volunt. Græci hanc κύρνον appellavere, à *Cyrno* Herculis Filio: *Therapne* ab Ovidio nominata est, ut scribit Villanovanus. Ab Occidente & Septentrione respicit Mare Ligusticum: ab Ortu Tyrrhenum; à Meridie Sardiniam. Longitudo mill. cxx non excedit: licet Strabo mill. clx, Plinius cl ponat: latitudinem hic lx mill. facit: ille lxx, quod verum esse ex dimensione per circinum constat. Ambitus secundum Plinium. mill. cccxx: secundum alios cccv & cccix: secũdũ Maginũ cccxxv, quod se per dimẽsionẽ exactam reperisse scribit. Insula est ab omni parte aditu difficilis, cùm præruptis undique collibus comprehensa sit. Interius similiter magna ex parte montosa, ideoque frumenti neque leguminum adeo fertilis est: quæ nisi paucis quibusdam locis crescunt, ubi se aperit, atque fluminibus & aquis irrigatur, ac feracissima redditur. Ea pars quæ respicit Etruriam est mediocriter plana, habetque ibi fœcundum solum, & producit nobiles ac dulces fructus. Vina insulæ, præstantissima, primæque nobilitatis, & à Romanis semper expetita, *Corsica* à loco dicuntur. Mellis & resinæ hic magna ubertas: olei item & ficuum. Cæterùm mella Corsicana amara esse notavit Servius in IV Georgicôn. Fitque id ob taxi copiam, è qua apes mella legunt. Venenata etiam credidit Ovidius. Solus hic ager lapidem gignit *catochiten*, quem Democritus Abderites etiam in certamina contra magos adhibuit. Rhennius de Corsica: *Hanc solam perhibent Catochiten gignere Terram: Corporibus lapis hic ceu glutine tactus adhæret.* Similia tradunt Plinius lib. XXXVII cap. X: & Solinus cap. IX: sed Plinius de rei fide ambigit. Alumẽ quoque hic reperitur: & ferri fodinæ sunt apud fl. *Bivincum* in comitatu Nebiensi. Sunt & Salinæ vulgo dictæ *della Roja*, non longè à portu S. Florentii: & prope *Niolum* sunt valles profundissimæ perpetuis nivibus scatentes, sub quibus ajunt crystallum copiosè latere. Nascitur etiam in ea magna copia buxus teste Plinio & Diodoro, nec non taxus arbor venenata. Animalia producit varia; equos inprimis feroces, & canes venaticos spectatæ magnitudinis. *Musmo* quoque animal, Plinio auctore, hic est, arietis genus. *Masoli* hodie vocant, animal præterquam in hac insula & Sardinia nusquam apparens in tota Europa. Habet corium & pilos instar cervi, & cornua instar arietis, non longa sed retro circum aures reflexa, præcipuæ duritiei, ut si altitudine L pedum præcipitetur inter saxa, ac capiti incumbat, non lædatur: magnitudinem retinet cervi mediocris, solisque herbis vescitur, cursu præditum velocissimo, carnesque habens gustu sapidas. Ovibus insuper & bobus referta est. Insula omnis jam olim malignè culta, primum à *Phocensibus*, tum à *Liguribus*, post etiam à *Romanis*, qui duas colonias eò deduxerunt, *Marianam* & *Aleriam*, quæ adhuc exstant. Cætera *Barbari* tenuere; proinde cum Romani in eos irruerunt, magnum servorum gregem captum Romam abduxerunt, exiguo fructu, quod tam nequam servi essent, tamque bruti, ut quamvis vili emerentur, tamen dominos semper emptionis pœniteret. *Romanis* successere *Saraceni*: his *Genuenses*: tum *Pisani*: hodie verò iterum ad *Genuenses* jus rediit. Nunc in duas partes eam distinguunt: plagam quæ Orientem solem respicit, latus interius; partem huic obversam, latus exterius vocant. Pars quæ Italiæ propior est, *Cismontana*; & quæ versus Sardiniam excurrit, *Vltramontana* dicitur. Vrbes Plinius XXXIII fuisse in ea testatur; quod etiam

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorum.

CORSICA

Septen 33 — Meri 33 — Occidens — Minutis pro Militrabus hic utere

I. Giraglia
Centuria Isola
Centuri
Punta de Mierbio
Po Mariangio
Farinolo
S. Caterina
Fossa di Arco
Syeo
Punta Mortel
Isola di Sacra
Piaggia de Saluebio
Herba longa
Piaggia de Ginapo
Bastia
Punte d Marsolco
Punta di heinollo
Stagn di Brigaghia o. de Chinchino
Lazari
Ostricane
Nebbio ruinata
Piaggia di Cosari
Loteto
Isola Rossato dore
S. Pietro
Mariana distruita
Ponta di Arco
Argoglolo
S. Francisco
Torre di Golo
C. di Spago
I. di Spano
Aregno
Asco
Quadro
T. Pellegrina
Golfo di Calvi
Calvi
S. Francesco
Pastacchia
Accia ruinata
T. Paduella
S. Mida Calvi
Olinia
Mariani
Gargano
Niola
Fontanelle
Stagna di Diano
P.o di Galucia
Talone
Palude
Gierelate
Gi nerca
Corte
Stagno di Urbino
P.o Forcito
Paconua
P.o de Sia
Sagaña distrut
Venaco
Ragna
Capi rossi
Cruzani
Gisoni
C. di Ambegna
S. Vanentro
Stagno di Coasina
Golfo de Ginerca
P.o Liaia
Opieto
Sari
Cursa
T. Vignale
Pranele
Capo di Feno
Cauco
Alota
Tellano
Saguinare Isola
A. di Solenzaca
Golfo di Ada
Cala di loro
C. de la fote
Valle
C. d. Cotti
Favono
C. d. mula
Casi di S. Pietro
Favonceno
C. d. negro
Isola deli Corsi
Porta Vechia
Capo di Acqua
P.o Polo
Porte Vecchio
Olmeti
L. Erbicara
Fonta di Capo Cocelo
Sarteni
la Sponsagla
Senatosa
Falconasa
Veggiani
Golfo di S. Manza
Botte
Casa Barbarino
Cale Iulinovo
I. Rondinara
Punta di Ormeta
la Sperone
C. di pertuzato
Punto del gatto
C. di Fono
C. Donifacio
La Testa
I. Rosta
Parte di Sardegna

Petrus Kaerius Caelavit.

SARDINIA

trio — dies — Oriens — Minutis pro Militrabus hic utere

Parte di Corsica
Isola Rossa
Capo dell Oorsa
La Testa
C. Dori
Capo Lugodori
Lica
C. Aragonese
Tempi
Faveria
Zavare o Asinara I.
Sarda
Carignano
Isola Piona
Brechila
Terra nuova
Torre
Torre
Narvi
Conguano
M. Falcona
Oselo
Argentora
M. Porce
Puggora
Ocara
S. Paole
Sassari
Cotangia ne
Ongasole
Summistola
C. Cavallo
Foreteivol
Badusso
C. Desen
M. Giraco
Ori
Faluga
Olmeto
Opia
Ocier
Lode
C. della Cacca
Obia distructe
S. Lucia
Ties
Morea
C. di lire
Seroli
Gociano
C. Caanin
C. Morargio
Poleri
Olena
Bosa
Botila
Galielli
Padria
Tenara
Planargio
Maconer
Orani
Tortolm
Osta
Cosia di donna
Soni
Gillara
Alba Bato
Sergano
Foni
Malavente
Fordingiano
Ganoi
Milos
Vosolo
M. Santo
Monlinor
Salarona
C. d. Clinara
C. S. Marco
Mandrio
Gasili
Nori
Neapolis
Servi
C. de Frasco
Copara
Forte
Orisiagni
S. Pietro
Tor Alba
For
Muri
I. Saguinare
Ores
Monesid
Br
agitrotto
Carbonario
Sardina
Calari
Cartelazzo
Aqua d. Corsari
Sores
Salari
Serpentera
Babiloma
Ivlla tyrda
Gaspini
Calico
Ura
La Scaffa
Domos novos
Capo terre
Palo
Serpentera
S. Barbara
Cartellazzo
Villa d. Glesia
S. Michele
Chio
Capo
Cagliari
Paragiano
Malfetta
I. d. S. Antioco
Capo Tavolaro
Isola Piana
Is. de S. Pietro
I. Vacco

etiam ex eo notavit Martianus Capella: ex Strabone tamen non tam civitates quàm castella fuisse videntur. Hodie oppidum est *Bastia*, in quo summus Gubernator præsidium habet. Est & *Nebbium* civitas cum Comitatu. Eam Pto. *Cersunum* videtur appellasse. Fluminibus rigatur *Gelone, Tavignano, Sagona, Bavono, Tegiamo* & nonnullis aliis. Silvis, nemoribusque, quæ resinam exhibent, montes hinc inde vestiuntur. Montes verò præcipui sunt *Illia Orba* dicti: item *Cheparteno mons, mons Tenda, mons Gualango, mons Russus*. In mari autem inter Corsicam & Sardiniam coralium legitur. Portus habet binos hæc insula satis amplos, maximarum navium capaces, in sinu qui vocatur *S. Florentii*. Est & *S. Bonifacii Portus*, Ptol. *Portus Syracusanus* dictus. Hodierni Corsicæ incolæ etiamnum, uti olim, habentur homines pauperrimi, furtis & latrociniis dediti: ac à literis prorsus alieni. Episcopi in Corsica Archiepiscopi Pisani Suffraganei, *Ajacensis, Alariensis, Sagonensis, Civitatensis*. Et Episcopus Archiepiscopo Ianuensi subjectus *Nubiensis* vel *Nebiensis*.

Flumina *Montes.* *Portus.* *Vulgi mores.*

Sardinia.

Regio unde dicta.

SARDINIA à *Sardo* Herculis filio nomen habet. Timæus *Sandaliotin* appellavit ab effigie soleæ: Mirsilus & Chrysippus *Ichausa* à similitudine vestigii. Eodem respexit Manilius cum inquit, *Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ*. *Sardegna* hodie audit. Eam ab Ortu Solis mare Tyrrhenum, à Meridie Africum: ab Occasu Sardoum ambit & littora pulsat; à Septentrione mare quod ipsam & Corsicam interluit. Aer Insulæ, inclemens est, propterea Q. F. monet M. Cicero ut valetudinem curet, memor quod quum optimè valeret, tamen in Sardinia esset: & in Epistolis Tigellium quendam Sardoum hominem esse ait patria sua pestilentiorem. Abundat tota Insula frugibus, tritico, vino, argenti fodinis, pecore, armento, & cunctis ad vitæ usum necessariis. Equorum tanta copia, ut non pauci agrestes sint, dominis carentes, nostris minores, generosi tamen, robusti ac agilis. Venationem habet uberem: multique rustici ex sola vivunt venatione. Abundat enim regio apris, cervis, damis, & alio quodam animali quod *Muflonem* vocant, quod modò in Corsica descripsimus. Nullum gignit Sardinia lupum, aut aliud huiusmodi nocens animal. Caret etiam serpentibus. Silius: *Serpentum tellus pura, ac viduata veneno, Sed tristis cœlo, ac multa vitiata palude*. Sed quod aliis terris serpens est, id *Soligunda* Sardois agris. Animal perexiguum, simileque araneis formâ. Lucanus *Salpiga* vocat, Plin. *Solifugam*, quod diem fugiat. In metallis argentariis plurima est: est enim solum istud argenti dives. Occultim reptat, & per imprudentiam supersedentibus pestem facit. Accedit etiam huic incommodo Herba Sardonia quam Pausanias in Phocaicis selino, hoc est apio similem esse dicit: Latini Ranunculum & Strumeam vocant. Hæc si edulio assumpta fuerit, ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. Strabo ex ea scribit Hispanos venenum conficere, quod urgente vi majore haustum, citra dolorem perimat; inde proverbium natum,

Situs. *Cœli qualitas.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

Vrbes. tũ, *Sardonius risus*. Vrbs Sardoa primaria est *Calaris*, vulgo *Cagler*. Sita est in monte juxta mare, Africam respiciens, portumque habet amplissimum. Vrbs multis ornata est privilegiis. Consules creat, qui potestatem habent sontes puniendi citra auctoritatem Regis: præterea novas leges condendi, cum populi tamen consensu. In hac urbe B. *Augustini reliquiæ* tam diu quievere, donec ab Heliprando Langbardorum Rege Papiam translatæ sunt. In ea *Sardiniæ Prorex* ferè semper moratur, unà cum Baronibus, Comitibus & multis divitibus. Mela & Plinius *Sulchitanam* urbem hic commemorant. Hodie etiam sunt civitates, *Oristagnum* civitas Metropolitana, sita in loco plano & parum distans à Mari. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc autem Marchionatus Oristagni dicitur. In hac olim Turrita fuit Romanorum colonia. *Sassaris* civitas solum amœnum habens & pulcherrimis irriguum fontibus, multis bonisque frugibus abundans. Parum tamen munita est. *Algher* civitas nova, exigua, populo tamen frequens & munitissima, domibus & ædificiis pulcris ornata: cujus Incolæ ferè omnes Taraconenses. Habet Sardinia & alias civitates, & oppida, quorum mẽtionem hic non faciemus, brevitati studentes. Flumina habet

Flumina. multa & amœna, sed non profunda, quæ æstatis tempore vado transiri possunt. Multi sunt in Sardinia *Magistratus*. Omnium supremus est *Prorex*, qui omnem ferè Re-

Ratio gubernandi.

gis tenet auctoritatem: & solus Hispanus hunc Magistratum gerere potest secundum antiquas constitutiones. Habet à Rege adsignatum *Adsessorem* Iuris V. Doctorem quem *Regentem* ibi appellant. Habet præterea & alios *Consiliarios*, quorum consilio omnia ferè disponit, appellaturque ejus Tribunal, *Regia audientia*. Olim hunc Magistratum juxta privilegium Regni nullus poterat gerere nisi per triennium: deinde alius succedebat in locum ejus. Nunc autem in eo munere multis temporibus quis persistit, ut Regi placet. Ad mores & genium Sardorum quod attinet: corpore sunt robusti & laboribus adsueti, præter paucos luxui deditos. Litterarum studio parum sunt intenti, venationi autem deditissimi. Multi pecuariam exercent rem, agresti cibo & aquâ contenti. Qui in oppidis & villis habitant, pacifice inter se vivunt in diem, & vilissimo vestiuntur panno. Et quod mirandum est nullum habent artificem in tam ampla insula, qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc ex Hispania & Italia petunt. Apud Mercatorem hi leguntur Episcopi: Archiep. *Calaritanensis*, cui hi subsunt, *Sculcitanus* vel *Sulciensis*, *Doliensis*, *Suellensis*. Archiep. *Turitanus*, cui subsunt hi: *Sorrensis*, *Plonatensis*, *Ampuriensis*, *Gisacensis*, vel *Girardensis*, *Castrensis*, *Othanensis* vel *Othricensis*, *Bosanensis*, *Bossa* forte. Archiep. *Alborensis*, cui subsunt *Vssellensis*, *S. Iustæ*, *Terræ albæ*, *Civitatensis* & *Gastellinensis* exempti.

Senatores *Vulgi Mores.* *Victus.* *Vestitus.*

Regio. Nomina & unde dicta.

SICILIA ante omnes Mediterranei maris Insulas claritate eminens, Thucydidi *Sicania* à *Sicano*, qui, ut Solinus & Capella scribunt, cum Iberica manu in eam terram ante bella Trojana devenit. *Trinacria* pluribus, ac præsertim Poetis, ob tria Promontoria. A specie etiam *Triquetra*: tribus enim Promontoriis in diversa procurrens, Græcæ literæ imaginem quæ Delta dicitur, efficit. Tria illa Promontoria autem sunt *Pelorus*, *Pachynus*, & *Lilybæum*. *Sicelia* Græcis: Cæterum ut quidam arbitrantur,

——— Trinacria quondam
Mutavere situm: rupit confinia Nereus:
Italiæ pars una fuit, sed pontus & æstus
Victor, & abscissos interluit æquore monteis.

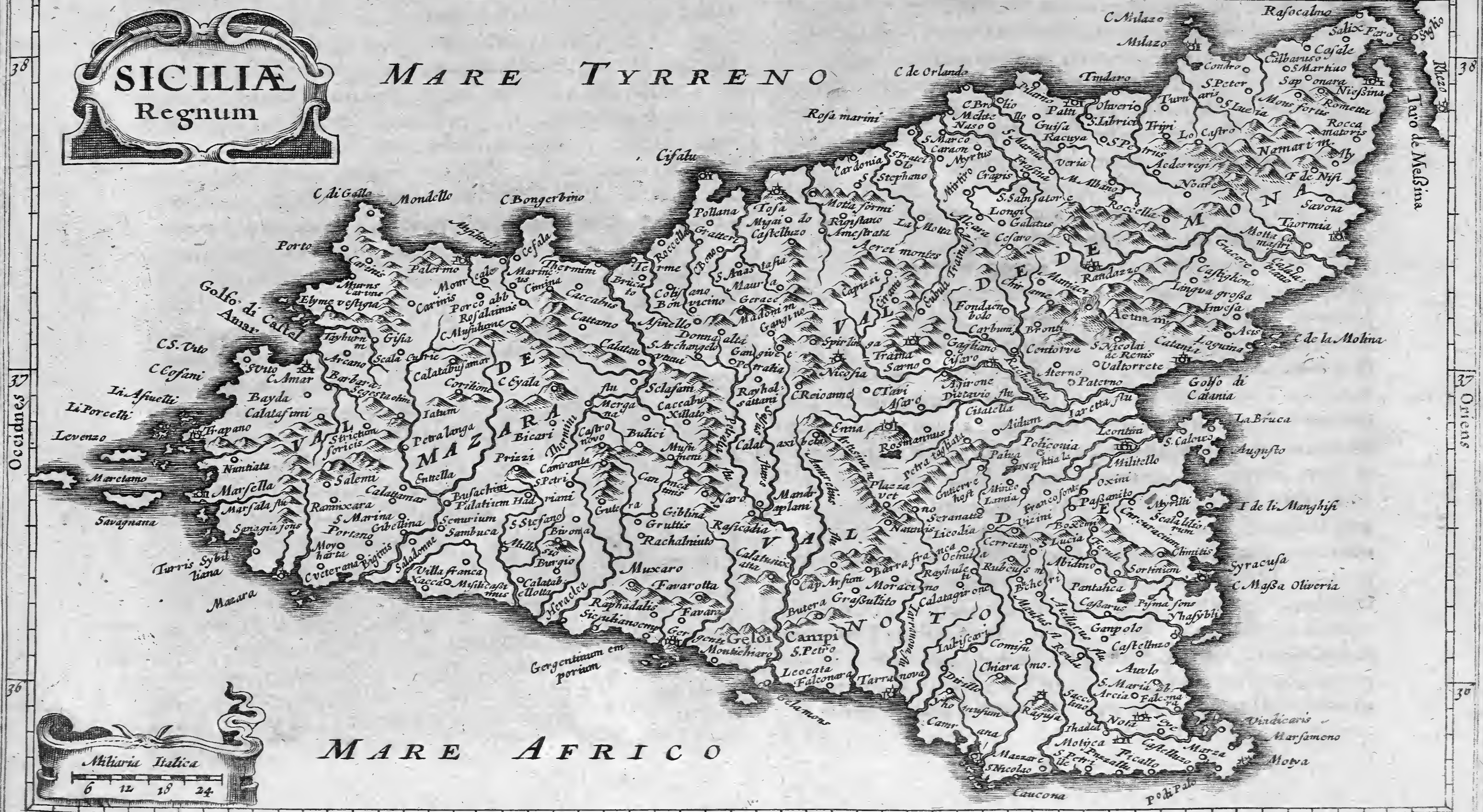
Situs.

Atque hinc *Rhegium* in Italia dictum quod illic Siculum latus ab Italia divulsum. A Septentrione Mari Tyrrheno seu Infero pulsatur; ab Ortu Hadriatico vel Supero & Ionio; ad Austrum Africo Mari, & ad Occidentem Sardoo. Thucydides lib. 6 scribit ambitum Siciliæ non multo minorem esse octo dierum itinere: tantaq; cum sit, tamen tantum xx stadiorum intervallo dirimi à terra continenti.

Cœli temperies. Soli fertilitas.

Insula porro hæc salubritate cœli, soli fertilitate, frugum omnium copia rebusque aliis, quibus indiget mortalium usus, maximè præstat. Subjacet enim quarto Climati, quod cœli clementia sex aliis antecellit. Quo fit, ut quidquid Sicilia gignit, sive soli, sive hominis ingenio, ut Solinus ait, proximum sit iis quæ optima judicantur. Marcus Cato eam Cellam Penuariã Reip. Nutricemque Plebis Romanæ appellavit: Horreum pop. Romani Strabo. In agro Sunensi, in quo raptam Proserpinam veteres finxerunt, loco quem dixerunt *Vmbilicum Siciliæ*; tanta est frumenti ubertas, ut ex uno tritici modio centum colligantur; quem agrum idcirco vocant *Campe dallo cento salme*. Huic tamen non cedit ager Leontinus, de quo videndus Cicero 3 Verrina. Quid vina commemorabo optimi saporis odorisque? Vina in Sicilia laudatissima premi, Plinius (qui in recensendis vinis quibusque optimis diligentissimus ac prope curiosus fuit) peculiariter prædicat. *Balincium* enim vinum (quod mulsi saporem habet) in Sicilia ponit. Vocant autem *Mulsum* vinum melle affectum, unde conjicitur *Balincium* vinum illud esse quod *muscatellum* exactæ dulcedinis vocant. Vvas namque, quarum apes sunt avidæ, à quibus & *apianæ* dicebantur, eas & muscæ quoque, ut inquit Columella, insectantur, à quibus *muscatellæ* vulgo nunc dicuntur, ex quibus vinum dulcissimum, & eximiæ suavitatis exprimitur, quod *muscatellum* dicitur: licet plerique à musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum existiment. Hac ætate vinis Siculis jure optimo præstantia debetur, quod cum Italis non impari certamine contendant, tum quod palato æquè arrideant, tum quod ætatem optime ferant. Oleum item Sicilia ubertate quadam, & abundantia fundit; saccharum, crocum, mel, sal, omnis ferme generis fructus nobilissimos, & sericum præstantissimum. Est præter hæc Sicilia metallis etiam dives: aurum namque habet, argentum ac ferrum, & alumen. Lapides quoque preciosos gignit, smaragdum, achatem, beryllum, porphyriten, jaspidem. Boum, pecorum, cæterorumque animantium armentis gregibusque densissimis præstat. Damarum etiam aprorumque venatione, ac perdicum ac attaginum

Animalium varietas.

SICILIÆ Regnum
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
MARE TYRRENO
MARE AFRICO
Miliaria Italica
6 12 18 24
Golfo di Castel Amar
Golfo di Catania
Taro de Messina
VAL DE MAZARA
VAL DE NOTO
VAL DE DE MONA
Palermo
Trapano
Marsalla
Mazara
Syracusa
Catania
Taormia
Milazo
Cifalu
Rasocalmo
Maretamo
Levenzo
Savagnana
Augusto
C. Massa Oliveria
Vindicaris
Marsameno
Motya
Caucona
Gergentium em porium
Rosa marini
C de Orlando
C. Bongerbino
Mondello
C. di Gallo
Porto
C. S. Vito
C. Cofani
Enna
Aetna m.
Randazzo
Leontini
Noto
Ragusa
Licata

attaginum (quas *Francolinas* vulgo appellant) aucupio insignis est. Falcones sacri & peregrini, volatilium hostes, aliunde advolantes, hic etiam capiuntur. Regionē hanc primi tenuere *Læstrygones* immanes, tum *Sicani* Hispanorum coloni; accessere *Trojanorum* & *Cretensium* populi. Postea *Græci* eam apetivere, inde *Romani*, & quidem post divisum Orientis & Occidentis Imperium Constantinopolitanis paruit per annos pene cc. Sub *Iustiniano* autem Imperatore insulam *Gothi* invasere, qui post annos XVII à *Belisario* expulsi sunt. Postea occupavere eam *Saraceni* sub Michaele Balbo, qui cccc annos ea potiti sunt. Hi *Normannis* cessere. Successere *Langbardi, Suevi, Germani*: sed his à Clemente IV exactis, *Galli* rerum potiti per annos XVI ad vesperas usque Siculas, quæ incidere in annum CIƆCCLXXXII. Ex eo paruit *Aragonensibus*, usque ad *Ferdinandum Regem*, quo extincto *Hispaniarum Reges* Aragoniæ & Siciliæ imperium possedere. Plinius in hac urbes lxxii numeravit. Hodie sunt civitates & oppida clxxiii, Magino teste. Regni Metropolis est *Panormus* Ptol. & aliis, *Palermum*, *Palermo* hodie. Vrbs est vetustissima, Phœnicum colonia, uti ostendunt Epitaphia aliqua litteris Chaldaicis conscripta. Existimatur temporibus Abrahami exstructa. Sita est loco amœno & fertilissimo. Ad Septentrionem spectat, Pelagoque adluitur Tyrrheno, muris septa altissimis, quod opus est Friderici Regis: secundum mare arx est, quæ nostra tempestate amplificata, quod *Castrum ad Mare* nominant. Tres item antiquæ civitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi, etiamnum manent. Templum est Panormi D. Petro sacrum, à Rogerio Siciliæ Rege conditum, quod sua pulchritudine & rerum preciosarum apparatu, cæteris, quæ in Italia nunc usquam exstant, seu veteribus, seu novis merito prȩferri constat, quo nomine ab omnibus, qui Panormum aut inhabitant, aut invisunt, viris, non imperitis modo, sed ingenio etiam doctrinaque præstātibus, summa cum admiratione ac voluptate frequentatur. Major etiam totius vrbis Ecclesia reticulata est structura, quadrato ac diversis in exteriori facie imaginibus figurisque inciso ac perpolito lapide à Gualtherio hujus nominis II Archiepiscopo an. CIƆCLXXXV fundata, ubi Regum Reginarumque Siciliæ ac Ducum quoque corpora sunt recondita. Est & Gymnasium publicum & Xenodochium. Longum foret reliqua hujus vrbis ornamenta & præclara ædificia commemorare. Reliquæ civitates sunt, *Syracusæ*, urbs quondam maxima, quam ita Orator describit Actione IV in Verrem. *Vrbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium pulcherrimamque omnium, sæpè audistis. Est, Iudices, ita ut dicitur: nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari, præclaro ad adspectum, & portus habet propè in ædificatione adspectuque urbi inclusos. Qui quum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur & confluunt. Eorum conjunctione pars oppidi quæ appellatur insula, mari disjuncta angusto, ponte rursum adjungitur & continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea quam dixi insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium aditumque projecta est: in qua est domus, quæ regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longè cæteris antecellunt, Dianæ una, & altera, quæ fuit ante istius* (Verris) *adventum ornatissima, Minervæ. In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen*

Arethusa

Imperiū majorū.

Vrbes.

Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum à mari disjunctus esset. Altera autem est urbs Syracusis cui nomen Acradina est, in qua forum maximum, pulcherrima porticus, ornatissimum prytaneum, amplissima curia, templumque egregium Iovis Olympii, ceteræque urbis partes una lata via perpetua multisque transversis divisæ, privatis ædificiis continentur. Tertia est urbs, quæ quod in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua & gymnasium amplissimum est, & complures ædes sacræ, coliturque ea pars, & habitatur frequentissimè. Quarta autem est urbs, quæ quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur, ad quā theatrum est maximum, præterea duo templa egregia, Cereris unum, alterum Liberi, signumque Apollinis, qui Tennites vocatur, pulcherrimum & maximum. Hodie tam amplæ urbis decora omnia periere: ruinæ exstant & oppidi partes. *Messana* urbs freto incumbēs, cujus Incolæ primum Messanenses, postea Mamertini dicti sunt, noti Punicis & Atticis bellis, ex Herodoto & Thucydide. *Catina*, quæ etiam *Catana*, patria Charondæ Legislatoris, Gymnasio hodie celebris. *Taurominium* urbs à Zanclæis condita, hodie *Taormina*. *Leontium* patria Gorgiæ Sophistæ. *Agrigentum* pervetusta civitas, quam olim Carthaginenses everterunt, & Megalus atque Feriscus rursum instaurarunt. Sunt etiam *Augusta*, antea *Megara*: *Castrogianum*, olim *Ennea*: *Drepanum*, *Monreale*, *Heraclea* & aliæ urbes complures. Fluminibus rigatur plurimis, in quibus, ut & in lacubus, mugilum, alosarum, anguillarum, tincarum & troctarum non spernenda captura. *Flumina* In Mari vero thynnorum non modo ad Pachynum, sed ad Panormum etiam & Drepanum, ac omnem eam, quam Mare Tyrrhenum adluit, oram, larga captura. *Mare.* Capiuntur & in freto Messanensi xiphii. Siculum mare omni denique piscium genere benignissimum est, & mullorum copia, quos Græci trichias, barbatos autem Sophron. & Cic. vocant, & murænarum ac horycinorum, qui teste Athenæo lib. VII secundum obtinent locum, insigne. Fretum autem Siculum angustum, anceps, atrox, sævum, Scyllæ Charybdisque nominibus infame. *Montes.* *Montes* præcipui sunt *Ætna* & *Eryx*. *Ætna*, *Cœlestis Columna* cognominatur Pindaro, *Tiphoëum* eum vocat Silius Italicus. Hodie *Monte Gibello* aut *Mongibello* nominant. Assiduis ignibus flagrat. Describitur à Virg. lib. 3 Æneidos, Plinio lib. 3 c. 8, Mela lib. 2. c. 7, Solino, aliis. *Eryx* maxime memoratus ob delubrum Veneris, ab Ænea quod scribitur conditum. In Sicilia Archiepiscopi: *Panormitanus*, cui subjecti Episcopi *Agrigentinus*, *Masarensis*, *Milevitanus* sive *Maltensis*. *Montis Regalis* Archiep. cui subsunt *Syracusanus*, & *Cothanensis*. *Messanensis* Archiep. cui *Cephaludensis*, *Pacensis*, *Lipariensis*, *Marci* & *Militensis*, nunc *Milaza*.

Regio & unde dicta. STIRIAM vulgo *Stiermarck*, à Tauro dictam esse vix dubium est, cui opinioni subscribit etiã Ægidius Tschudus: ubi refert ex Plinio, Catonẽ Lepontios & Salassos Tauricæ gentis asseverare: (inquit enim:) Fuerunt autem Taurisci isti Galli, quorum natio in antiquissimis Gallorum præliis sedem collocavit ultra Alpes, de quibus Polybius lib. 11. de Bello Gallico sic scribit: In Alpibus ab utroque latere montosa habitant ad eam partem quæ versus Rhodanum & Septentrionem spectat, *Galli* qui *Transalpini* appellantur: ad eam vero quæ campis imminet *Taurisci*, *Agones* & alia pleraque Barbarorum genera, à quibus Transalpini non genere, sed differentia loci differunt, ideo Transalpini dicti, quod trans montes colant, &c. *Isti Taurisci* postea emigrantes, alia quæsierunt loca, occupaveruntque regionem quæ modo Comitatus *Goerts* appellatur, ac deinde profecti sunt in Stiriam, nomen suum illi terræ relinquentes. Significat enim Taurus Germanis *Stier*. Fuderunt se quoque in Austriam, & Hungariam, de qua re hic non est locus disserendi. Hæc ille. *Stiriam* vero *Valeriam* olim dictam fuisse affirmant nonnulli, sicque appellatam fuisse in honorem Valeriæ Diocletiani filiæ, quemadmodum Marcellinus memoriæ prodidit, & Aurelius Victor de Cæsaribus. Volaterranus vero *Iapidiam* dictam putat: sic enim scribit l. 8. Geograph. Proxima huic *Iapidia*, quam *Stiriam* nunc vocant, licet Pius Pontifex eam Valeriam putat: ego vero ex descriptione Rufi, *Valeriam* potius *Croatiam* dixerim, inter Danubium & Dravum. Hactenus ille. Si prior opinio vera est *Quados* aliquãdo hæc loca tenuisse, ex eo patet, quod Sextus Rufus scribit, sub Iulio *Marcomannos & Quados* de locis *Valeriæ* quæ sunt inter Danubium & Dravum fluvium pulsos esse. Est vero & hæc regio Norici mediterranei pars, quemadmodum & Carinthia, & Illyrici provinciis adnumerãda. Germaniæ quoque posterius accessit. Cõregionales Stiriis sunt ad Ortum quidẽ Hungari, ad Meridiem Carniola Carniaque: ad Occidentem Carinthia: qua Septentrio est, Austria. *Situs.*

Soli qualitas. Terra undiq; montibus obsita præterquam qua orientem respicit Solem, ubi spaciosa est planicies. De ejus fertilitate parum polliceri ausim. Regio quidẽ universa mineris turget, verùm Principum incuria parcius foditur. Argẽtarias fodinas habet in Alpibus quas *Schvvenberger Alben* ipsi nuncupant. Ferrarias juxta Anisum fluvium. Salis quoq; ingens hic copia coquitur, quam in alias regiones exportant, ac lucrum ingens recipiunt. *Marchionatus* olim Pannoniæ primæ erat, unde Stiria Marchia dicta fuit. *Marca* autem limitem sonat: per limitaneum itaque Comitem administrabatur, uti Lazius ostendit. Deinceps Ducatus titulum adepta per Fredericum Barbarossam, Austriacis Ducibus accessit, quibus etiamnum paret. *Imperiũ majorũ.* Vltimus Marchio dictus fuit *Ottocarus*, cujus filiam duxit uxorem Lupoldus Dux Austriæ, qui consensu Imperatoris factus est Dux Stiriæ. Deinde successione illa rursus exstincta, miserunt Provinciales quidam in Bavariam, alii in Hungariam: cujus regni moderator misit filium suum: sed cum ille viveret juxta mores suos, intolerabilisque esset Stiriis, exactus fuit, & vocatus *Ottocarus* filius regis Bohemiæ, qui usurpaverat Ducatum Austriæ, obtinueratque anno Christi

STIRIA
Milliaria Germa. commu.
1 2 3 4
Petrus Kærius Cœlavit
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Austriæ Pars
Carinthiæ Pars
Hungariæ pars

Christi CIↃCCLXIX Carinthiam, sed diu conservare non potuit. Nam cum eo arrogantiæ provectus esset, ut cõtempta Imperii Majestate de clientelaribus Bohemiæ beneficiis Cæsari Rudolpho Habsburgio Sacramentum dicere nollet: hic ad Augustam Vindelicorum, Germaniæ Principum conventum indicit, citaturque gravissimis sub pœnis *Ottocarus*, uti se sistat, ac de injustè occupatis Imperii Provinciis neglectaq; ejus Majestate rationem reddat. Ridet citationem *Ottocarus*: neminemque ad Comitia qui pro se respondeat, mittit. Interim Legati ab Austriæ Ordinibus missi Augustam ad Cæsarem Principumque conventum perveniunt, & apud Cæsarem Principesque gravissime de injuria crudelitateque Ottocari conquesti docent, eum iniqui tituli jure Austriæ se insinuasse: Margaritam legitimam uxorem, Austriæ Hæredem superinducta pellice repudiasse, ac tandem veneno sustulisse: Agnetem Badensem filiamque ejus Elizabetham cum fratre Henrico, legitima Austriæ hæreditate spoliasse: Optimatesque complures in vrbe Vienna crudeliter trucidasse, ac sæpissime in innocentem populum sævisse: Austriam, Stiriam, Carniolam ac Vindorum Marchiã Imperii beneficia, cum Bela Hungariæ Rege clam esse partitum, ac ut exteræ nationis auxilio Austriam retinere, populumque duro jugo premere posset, ab Imperio ac Cæsare defecisse &c. Decernitur communi Principum sententia, Legatos ad Bohemum mittendos. Sed cum ii indigna in Cæsarem Imperiique principes probra pro responso tulissent, omnium consensu decreto bello, ad id justa auxilia Cæsari promissa. Is maximis coactis copiis in Austriam contendit. Prodit contra Ottocarus non minoribus adductis copiis, sed de prælii eventu, Cæsaris prudentiam ac vim veritus, dubitans, intercessione duorum hinc inde Antistitum, pacem cum eo facit restituta Austria, dictoq; de Bohemia ceterisq; ejus provinciis Cæsari sacramento: in genua dum hæc fiunt ante Cæsarem subsedit, inspectante exercitu. Qua de re ut indigna, ab uxore hominibusque turbulentis reprehensus, violata pace, cum ingenti exercitu, Austriam invadit. Exit contra Cæsar Rodolphus, Germanorum copiis, Hungarorumque auxiliis stipatus, ac haud procul Oppido Marchecco cum Ottocaro cõgressus, eum superat occiditque, deinde infesto exercitu Bohemiam invadens, ferro ac igne adolescentem *VVenceslaum*, defuncti Ottocari filium, petere pacem coegit, legesque pro sua Imperiique dignitate dat. Filium vero suum Albertum natu maximum Austriæ præficit: ac paullo post è communi Principum Imperii sententia Ducem Austriæ & Stiriæ eum renunciat. *Stiria* distinguitur in *Superiorem*, ubi Muræ fluvii divertigium, & *Inferiorem* juxta Dravi & Muræ confluentes, qua Pannoniæ secundæ seu Hungariæ proxima est, unde is locus *am Hungerischen* dicitur. Vrbes Styriæ sunt famatæ *Brugæ* ad Muram, ac ibidem *Grazium*, *Viana*, *Voytsperg* vulgo, ad Kaynacham fl. *VVolspergum* ad Lavandam fluvium. *Marchpurgum* Metropolitana ad Dravi sinistram ripam, atque ex eadem parte *Petovia* seu *Colonia Petovia*, ubi Legiones Romanæ fixerunt sedem. Trans flumen *VVarasinum*, *Castra Variana* vocant, *Rackelspurgum* Muræ fl. sinistræ ripæ adjacet, ubi Savaria regio initium habet. In hac

Vrbes.

hac etiam *Cilia* est ad Savi ripam, urbs, uti apparet ex vestigiis, antiqua. Nam Inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent. Oppidani à Sulla cōditam dicunt, vocarique *Sullacem*, nulla tamen auctoritate quam sciā, inquit Volaterranus. Nam forte ea fuerit, aut ex ejus ruinis, quam Ptolemæus non longe ab hac ponit, *Celiam* appellatam. In Ducatu Stiriæ plures sunt Comitatus, inter quos *VVarasdin*, ad Dravum fl., & *Lebnau*, ad Muram fluvium. Fluviis rigatur *Stiria*, *Dravo*, *Lavanda*, *Sackan*, *Sulmo*, *Raynacho*, *Mura*, *Martza*, *Arrabone*, *Veystritza*, *Lausnitio*, ac infinitis propemodum torrentibus ac rivulis qui omnes tandem Danubio miscentur. Montium hic numerus non est, quare singulorum nomina adscribere vix licet. omnes pene generali nomine *Noricæ Alpes* dicuntur. Vnde Alpium adhuc præ se ferunt nomina, cujusmodi sunt *Rauch Alben*, *Subalben*, *Savv Alben*, *Schvvanberger Alben*. In confiniis Austriæ, Carinthiæ & Stiriæ *Taurus* mons est. Muræ fluvio *Gesacus* mons imminet, nunc vulgo *Der Scheckel* vocatur, & *Sattli*, *Mansenperg*, *VVemsperg*. Iuxta Salzim fluvium dicitur *Ina Savvrussel*, hoc est *os porcinum*, *Deifelsteig*, i. *Diaboli præcipitium*. Infra Muram dicitur *in Gaistal*, *Stainperg* & *Kainacher Alben*: Paulo inferius sunt, *Kreitzpergus*, & *Hertzpergus* montes: & versus Ortum *Radel* & *Plaitzperg*. Vltra Dravum versus Meridiem *Claudius Mons*, nunc *Dracimperg* dicitur. Refert Vadianus, quod superioribus annis Viennæ Austriæ constans fama increbuerit, ardere in Stiria cœpisse montem, quo pellectus Maximilianus Cæsar Augustus, nunciis ad inquirendum missis ita esse ut ferebatur compererit, quod miraculi loco hic recensere libuit. Hæc vero accidisse verisimile est circa annum Christi CIↃIↃXX, quo tempore Vadianus hæc videtur scripsisse. Prædicti vero montes passim, sparsimque silvis vestiuntur. *Stirii* agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma nonnulli, ut ipsis loquelam impediat: & mulier lactans illam post tergum perinde atque saccum rejiciat (si fama vera est) ne infanti impedimento sit. Memoriæ prodit Ortelius se Frisachii dum an. CIↃIↃLVIII Vienna Venetias proficiscebatur, non sine admiratione hominem contemplatum, cui mentum ab auribus incipiens, humeros latitudine fere æquabat, & ad pectus usque propendebat. Strumæ causam aquæ aërique, quibus vescuntur incolę, tribuunt. Stiriani cultu & sermone Germani sunt, præter Dravi adcolas, qui Illyrica utuntur lingua.

Flumina. *Montes.* *Mores.*

SCLAVONIA.

Regio & unde dicta. INTER Regiones quæ hac Tabula nobis repræsentantur, primum locum sibi vendicat *Sclavonia.* Hæc à gente Sclavonica nomen habet, quæ olim ad Mæotidem paludem habitavit. *Nomina.* Dicta quoque fuit *Illyricum* Plin. ab *Illyrico* Cadmi, vel ut alii sentiunt, Polyphemi filio. *Illyris* Ptol. *Illyria* Steph. Eam alii aliter definiunt. *Situs.* Ptolemæus ab Istria ad Macedoniæ usque confinia secundum maris littora producit; mediterranea ejus ad Pannones & Mœsiam superiorem expandit. Multo ampliorem eam describit Pomponius Mela, & Dionysius Alexandrinus: totam enim maris Hadriatici oram, à Tergesto ad Ceraunios usque montes, Illyriis adscribit, eosque ultra Danubium fluvium habitare docet: Danubium namque inter ejus flumina Mela numerat. Alii etiamnum latiùs hujus fines extendunt. Plinius vero inter Arsam & Titium fluvios constringit. Plerique in ea describenda Ptolemæum sequuntur. Secundum quem continet Illyris qua Macedoniam spectat, Dalmatiam, & Liburniam quam *Crabatem* nunc Lazius vocat: alii Croatiam: Pinetus Comitatum Iaderæ, hoc est, *Contado di Zara* indigitat. Longitudo ab Arsa ad Drinum usque est mill. Italicorum ccclxxx. *Aeris qualitas.* Aere fruitur locis nonnullis puro ac salubri, quibusdam minus grato, qua paludes ac exhalationes fœdæ eum inficiunt. Regio omnis, teste Strabone, aprica est & amœna: optimos habet & firmos maris portus, *Soli fertilitas.* solum fertile, etiam vitiferum, nisi qua saxis & rupibus horret, aut ad Pannonias, ubi frigida est & nivalis. Florus de Illyriis scribit primo bello Punico, Illyrios populationibus non contentos, licentiæ scelus addidisse, legatos Pop. Romani jure agentes, non gladio, sed ut victimas securi percussisse: præfectos navium igne combussisse, idque, quod indignius foret, muliere imperante, quam ille *Teutam* vocatam scribit. Rursum bello Macedonico Illyrii à Perse Rege conducti Romanum militem à tergo cœperant distringere, sed deleta ab Anicio Prætore Scorda, quod caput gentis erat, statim sequuta deditio est. Plinius oram Illyridis mille amplius insulis frequentari scribit, quum contra Italiæ ora huic obversa impetuosa sit. Illyridis urbes potiores & oppida sunt *Senia* urbs, vulgo *Segna*, in planicie sita ad mare, quod à Borea vento horridis tempestatibus obnoxium. *Iadera* colonia, Liburnorum metropolis, hodie præcipua ac munitissima. *Zara*, vulgo *Sebenicum* oppidum, Ptol. *Sicum* dictum. Situm est in Sinu Sardonico, in conspectu irrumpentis freti ad montis radicem, ubi est arx. Fertiles habet agros, sed male nunc habitatur ob Turcarum vexationes. *Spalatum* & *Salena* Ptolemæo & Straboni celebrata. *Salona* etiam, Dalmatarum navale, quod quidem nunc parum colitur, ob Turcarum viciniam. *Tragurium* hodie *Tran*, à continenti parvo euripo separatum.

SCLAVONIA
CROATIA BOSNIA
cum Dalmatiæ
parte
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
HUNGARIÆ
PARS
SCLAVONIA
CROATIA
Rascia
BOSSENA
SERVIÆ
PARS
Morlacha
DALMATIA
GOLFO
DI VENETIA
Miliaria Germanica
2 4 6
Danubius fluvius
Draus flu
Savus flu
Bosna flu
Drina flu
Colubra flu
Zagrabia
Agram
Novigrad
Posega
Valconensis com
Sirmiensis Com.
Belgrado
Semlyn
Peterwarden
Spalato
Sebenico
Traw
Zara
Arbe
Pago
Mostar
Drinawar
Pettaw
Cillei
Warasdin
51
52
53
54
55
56
46
45
44

ratum. *Epidaurus* urbs antiqua, ad cujus ruinas *Ragusium* vulgo *Ragusi*, Turcis *Pobrovicha*, urbs exigua cum arce munitissima: hic nobile est emporium mercium Turcicarum, respublica legibus æquissimis constituta, cives opulenti. Duobus præcipuis adluitur tota Regio fluviis, *Savo* & *Dravo*, qui in Danubium corruunt. Vltra montes plurimi minores amnes erumpunt in Sinum Hadriaticum, ut sunt *Edanius*, *Ticius*, *Naron*, *Rhizon*, & *Drinus*. Illyrici seu Sclavonici populi fere omnes ligneis habitant ædificiis, culmo contectis, præter paucas littorales urbes, in quibus humaniùs degunt. Et hæc de Illyrico sive Sclavonia universim. Sclavonia autem quam hic nostra exhibet tabula, Illyrici illius tantum pars est, nisi forte dicamus eam Plinii esse. Continet *VVindorum Marchiam* & *Zagabriensem Comitatum*, uti ex pinace videre est.

Flumina.

Croatia.

Regio. *Situs.* *Vrbes.*

CROATIA Illyrici, quod initio descripsimus, pars versus Hungariam, Rufo & Volaterrano *Valeria*: *Liburnia* aliis. Istriæ ad Sinum Fanaticum adhæret versus Ortum, inter Kulpam & Savum flumina, & superiorem Mœsiam sita. Hujus Metropolis nunc *Bigihon* esse dicitur: aliquãdo *Fumium* erat. Vrbes præterea plurimas habet, utpote *Zeng*, *VVackat*, *Turnavv*, *Modrisch*. Cæterum Regio paucis abhinc annis propter Turcarum in hanc invasiones mirum in modum innotuit. Cum jam fœdus quod cum Christianis erat Turca rupisset, hanc regionem ut sibi vehementer commodam ad invadendum cæteras regiones, Italiam & Germaniam, suis Regnis & Provinciis adnectere ardebat. Sub initium itaque æstatis anni CIↃIↃXCII Turcarum Imperator per Bassas & Duces suos in Croatiam exercitum duci jubet. Consternatis vehementer per totam regionem adventante hoc exercitu militibus, *Hrastovitzam* munimentum fortissimum, per proditionem, Bassa ex Bosnia capit. Neque hoc furiosi militis placata rabies est, quin *VVihitz*, civitatem munitissimam, vallis aggeribusque undique circumductam, obsideat. militem omnem, qui eam tuebatur, cum pro vita sustentanda, & reliquo defendendo, nihil, neque spes superesset, gloriose se dantem, præter fidem datam, Turca enecat. Hanc deditionem mille aliæ calamitates sequutæ sunt, quas silentio transeo. Porro anno sequenti qui erat millesimus quingentesimus nonagesimus tertius, cum à se tot partas victorias, tot captas arces & munimenta Turca gloriaretur, habendi *Sissegkum* civitatem munitissimam vehemens eum cupido invadit: atque exercitu coacto, obsidione hanc civitatem cingit. Verum Germani animadvertentes quantum mali hinc & detrimenti, si à Turcis caperetur, non solum Germaniæ, verumetiam toti Europæ accederet, collectis undique copiis, ac trajecto Savo fluvio, pro civitate liberanda, cum inimico confligere statuunt. Turci Equites qui numero erant 8000, aut ut alii volunt 10000, ut impedirent Christianorum adventum, per pontem quem ante exstruxerant, ad alteram Savi ripam properant, exercitum suum locant, pugnamque cum Christianis ineunt: instant durius ac animosius Christiani, quorum impetum non ferentes Turcæ ad pontem fugiunt, verum eum jam paulo ante occupaverant Carolostadienses milites

milites. Turcæ nusquam refugio reperto, præcluso ponte ad reliquum exercitum aditu, omnes ferè cæduntur, reliqui in Savo & Kulpa fluminibus salutem quærentes submerguntur. Pars reliqua Exercitus Turcici, cum à suis infelicissime pugnatum videret, turpiter fugit; ac tandem nostri auxiliante Deo 22 Iunii anno 1593 civitatem arctissima obsidione liberant.

Bosnia.

Regio & unde dicta.

LIBVRNIA orientalem plagam *Bosniam* hodie dicunt à *Bessis* inferioris Mœsiæ populis, qui inde à Bulgaris ejecti in hanc superiorem Mœsiam migrarunt, ac mutato e in o lit. pro *Bessis Bossi* & *Bosni* dicuntur: atque inde *Bosna* & *Bosnia*. Quales munitiones in multis aliis propriis nominibus sæpe factas videmus, ut olim *Melita* & hodie *Malta*, *Longones* & *Lingones*, *Scandia* & *Schondia*, &c. *Bosniæ* urbs est *Iaitza* in edito monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisque rupibus & vadis obfirmant. Ad radices montis & ad ambitum urbis amnes illi confluunt, admixtique una in Savum feruntur. Bosnensis regni hæc ante tempora nostra Caput erat, cum inexpugnabili arce, ac hostibus inaccessibili. Habet regio & alias quasdam insignes civitates, præsertim *Schvvonicam* & *VVarbosayne*, quam ajunt hodie esse Metropolim, sed nullo cingitur muro. *Milliatzka* fluvius dirimit eam in duas partes, &c.

Vrbes.

Dalmatia.

Regio & unde dicta.

RESTAT ut Dalmatia, cujus etiam partem hæc Tabula delineat, pauca subjungamus. Ea à *Delminio* civitate gentis Metropoli nomen habere putatur. Fuit olim Dalmatia potentissima regio, atque ipsi Dalmatæ olim potentes armis & opibus, situ etiam confidentiores fuerunt. Agebant plerumque sub silvis, inde in latrocinia promptissimi. Vrbes sunt, *Salanum*; hic supersunt aliquæ reliquiæ Diocletiani, qui hoc loco, uti patria sua, afficiebatur. *Raguzium*, de quo supra. *Castelnovo* ad ostium sinus Rizonici ab antiquis vocati. *Catarum* optimum habens portum. Atque haud procul à limitibus hujus Regionis sita est ad mare *Civitas Apollonia*, juxta quam est petra quæ flammam ignis evomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ, & bitumen, præsertim quando petra ardet. Ecclesiastica porro administratio ad hanc Tabulam pertinens ex Provinciali Romano apud Mercatorem talis: Archiepisc. *Iadra*, quam nunc *Zaram* dici putant. Cui subsunt *Anzara*, *Vegla*, *Arbe*. *Archiep. Spalato*, sub quo *Tragurium*, *Teniensis Tina*, *Sardona*, *Temnensis*, *Nenensis*, *Nonensis*, *Almisa*, *Sibinicensis*, *Farensis*. Archiep. *Ragusinus*. vide in Tabula Græciæ & Macedoniæ. sub quo *Stagnensis*, *Rossonensis*, *Risine* opinor; *Tribuniensis Trebina*, *Cataro*, *Bacensis*, *Rosensis*, *Bidnanensis*, *Budoa*. Archiepisc. *Antibarensis* in Tab. Macedoniæ, sub quo sunt *Dulcinium*, *Suacinensis*, *Drinastensis*, *Polastrensis*, *Scodrensis*, *Sardensis*, *Surtanensis* vel *Acittarensis*, *Arbensis*.

Valachia

VALACHIA à *Flaccis* Quiritum gente appellationem habet. Romani enim Getis superatis & deletis, *Flacci* cujusdam ductu eo coloniam deduxere, unde primum *Flaccia*, deinde corrupta voce *Valachia* dicta. Hæc etiam Transalpini nominis originem ex re sortita est. Alpibus enim & montibus continuis, & his quidem altissimis, ab Hungaria & ejus potissima Transilvania parte, nemorosisque passim amœnisque intervenientibus silvis dividitur & terminatur. *Situs.* Habet autem ab Ortu piscosum lacum, quem Hierasus amnis, incolis *Pruth*, efficit: ad Meridiem vergit terminata Danubio, atque item ab Occasu Transilvaniç fines attingens, ad oppidum Severinum, ubi Trajani pontis admirabiles pilæ XXXIV visuntur. Ad septentrionem autem finitur *Hoina*, ignobili flumine, & directis terrestribus terminis ad Istrum, curvata admodum regionis fronte contra *Paucem Insulam* antiquis scriptoribus notam, quam hodie *Barillanam* dicunt. *Soli fertilitas.* *Valachia* autem, licet altissimis sit innexa montibus, nihil tamen ei deesse comperitur, quod usui humano necessarium videri possit. Adhæc dives auri, argenti, ferrique ac salis fodinis. Nec vineæ desunt: nec varii generis animalia: *Animalium varietas.* inprimis equos alit insignes, asturcones optimos, aliosque magna copia. Hic *Ternovizza* oppidum Vaivodæ sedes est. Alia oppida sunt *Braila* & *Trescortum*, non longe à quo effoditur bituminis species, ex quo sicut ex cera optimæ candelæ conficiuntur. *Oppida.* Reliqua hujus regionis per pagos & villas habitantur: flumina sunt *Flumina.* *Hierasus*, incolis *Pruth*, *Hoine*, *Danubius*, alia.

Servia.

SERVIA, *Mœsia Superior* Lazio, regio inter Bosniam & Bulgariam.. Hanc antiquam *Triballorum* regionem esse multi putant. Et hi quidem populi huc ex septentrione, debilitatis Imperii Rom. Græcique viribus, commigrarunt. *Dardanos Serviam & Rasciam* habitasse, scribunt Cuspinianus & Volaterranus. Regia Serviæ *Vrbes.* urbs fuit *Sinderovia*, quam alii *Spenderoben*, & alii *Simandriam*, vel *Semendriam*, Turcæ *Semender*, Hungari *Zendrevv* vocant, quæ quidem non procul à Belgrado ad Danubii ripas jacet, & capta fuit ab Amurathe Turcarum Imp. anno CIↃCCCCXXXVIII, & in Sangiacatum redacta sub Budensi Beglerbego. Nobilia quoque oppida sunt *Vidina*, quod Turcis *Kiratovum* appellatur, ad montem Argentarum situm, redactum in Sangiacatum Temisvarensi Beglerbego subjectum. *Novogradum* in finibus Serviæ, quod quidam perperam novum montem appellant. Arcem habet inexpugnabilem. *Mons Niger*, ubi sunt argenti fodinæ admodum nobiles. Sunt & *Samandria*: *Prisdena* patria Iustini Imp. *Stonibrigadum*, & *Belgradum* antea *Taurinum* dictum.

Bulgaria & unde dicta.

BVLGARIA quasi *Volgaria* dicitur, quia nimirum hujusmodi populi profecti à Volga circa annum Domini IↃLXVI hanc regionem occuparunt. Hanc quidam esse veterum *Mœsiam inferiorem* putant. *Situs & Soli qualitas.* Iacet inter Serviam, Romaniam ac Danubiū. Regio magna ex parte montibus aspera, & juxta dorsum Hæmi montis producta, modo versus Danubium, modo versus Romaniam: unde media ipsa regio asperior est: decliviora loca silvis

WALACHIA SERVIA, BULgaria, et Romania
Septent
Meridies
Occidens
Oriens
Bessarabia pars
Moldavię
WALACHIA
RASCIA
SERVIA
BULGARIA
ROMANIA
Syrfia
Sagora
MARE MAGIORE
Mar de Marmora
Egeo Pelago
Natoliae pars
Macedonię Pars
Danubius fluvius
Miliaria Italica
10 20 30 40 50 60

ca silvis obsita sunt & solitudinibus occupata. Metropolis hic *Sophia*, quam Ptolemæi *Tibiscum* oppidum Niger putat. Hic sedem habet Beglerbegus Græciæ, qui Turcis dicitur *Rumeli Beglerbeg*, habetque Sangiacatus sub se I & XX. Sunt & *Serrajum* civitas Bulgariæ insignis. *Nicopolis*; hæc à Sangiacis regitur. Prope hanc civitatem vestigia supersunt pontis admirabilis maximeque stupendi, quem construxit supra Danubium Trajanus Imperator, dum contra Getas pugnaret.

Vrbes.

Romania Regio & unde dicta.

BVlgariæ *Romania* proxima est, sic dicta ab urbe præcipua Constantinopoli, quæ *Roma Nova* etiam dicebatur. Olim *Thracia* appellata fuit, vel à *Thrace* Martis filio, vel à *Thraca* Nympha, vel potius à feritate, seu temeritate. Separatur à Macedonia Strymone fl. ad septentrionem est Hæmus, cætera Mare adluit. Regio nec cœlo læta, nec solo: & nisi qua Mari propior est, infœcunda, frigida, eorumque quæ seruntur, maligne admodum patiens. Versus mare vero frugibus, frumento & leguminibus fœcunda. Raro usquam pomiferam arborem, vitem frequentius tolerat: sed nec ejus quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora objectu frondium cultores arcuere. Vrbes habet *Abderam* Democriti patriam: *Nicopolim*, *Philippopolim*, *Hadrianopolim*, *Trajanopolim*, *Selymbriam*, *Perinthum*, aliasque complures. Metropolis est *Byzantium*, conditum à Pausania; nunc *Constantinopolim* vocant à Constantino, qui ibi sedem Imperii esse voluit. Turcis dicitur *Stampolda*, quasi ampla civitas. Sita est ad Euripum, habetque ex adverso *Peram*, quam vocant *Galatam* in cornu Byzantino, veterem Genuensium coloniam. Multa admodum in urbe sunt vetustatis monimenta, partim illic primum posita, partim Roma illuc allata. Præcipua hæc sunt. Templum Sophiæ, opus Iustiniani Imp. Palatium Constantini, Columna serpentina, & altera quæ historiata nominatur. Templum S. Lucæ. Navale, Castrum novum, Colossus, Gynæceum, Hippodromus, Obelisci. Flumina eam duo adluunt, *Cydrus*, vulgo nunc *Machlevam*, & *Bardyses*, *Chartaricon*. Ambitus urbis est XIII mill. pass. Incolarum numerus IϽCC mill. excedit. Regio vero paucos amnes habet, verum celeberrimos, *Hebrum*, *Melanem*, *Tearum*, *Arsum*, *Bathyniam*, *Nestam*. Montes attollit, *Hæmum*, *Rhodopen*, *Orbelum*, *Pangæum* & *Messapum*. Parent nunc ista regna Turcarum Imperatori, qui sedem Imperialem habet Constantinopoli, & præcipuum ibi palatium. De cujus potentia & regnorum administratione breviter dicam. Ducenti circiter sunt, quibus Turca mandavit singulis quadrienniis per Græciam, VValachiam, Bosniam, & Anatoliam, reliquasque ditiones suas colligere Christianorum pueros masculos ex singulis familiis, tanquam decimas sibi debitas, quos Constantinopolim, Peram & Adrianopolim adducunt, & civibus educandos tradunt, ac minus elegantes in Bursia & Caramania agricolis commendant. Hi omnes *Azamoglam* aut *Iamoglam* vocantur, id est, innocentes & simplices infantes, nihilque scientes, & cum ad VIII annum pervenerint, elegantiores & dociliores in Saray, hoc est, palatium præcipuum Imp. Constantinopoli collocantur usque ad quingentos, ibique in litteris & armis instituuntur, donec XX annum compleverint. Ex his eliguntur præter aulæ ministros & officiales *Ianizari* pedites, quos ad XII millia in sui perpetuam custodiam habet Imp. Ex Ianizaris spectabiliores electi *Spachoglani* ad 3000, dexteram Principis claudunt, singuli IV aut V equis servientes,

Situs.

Cœli & Soli qualitas.

Vrbes.

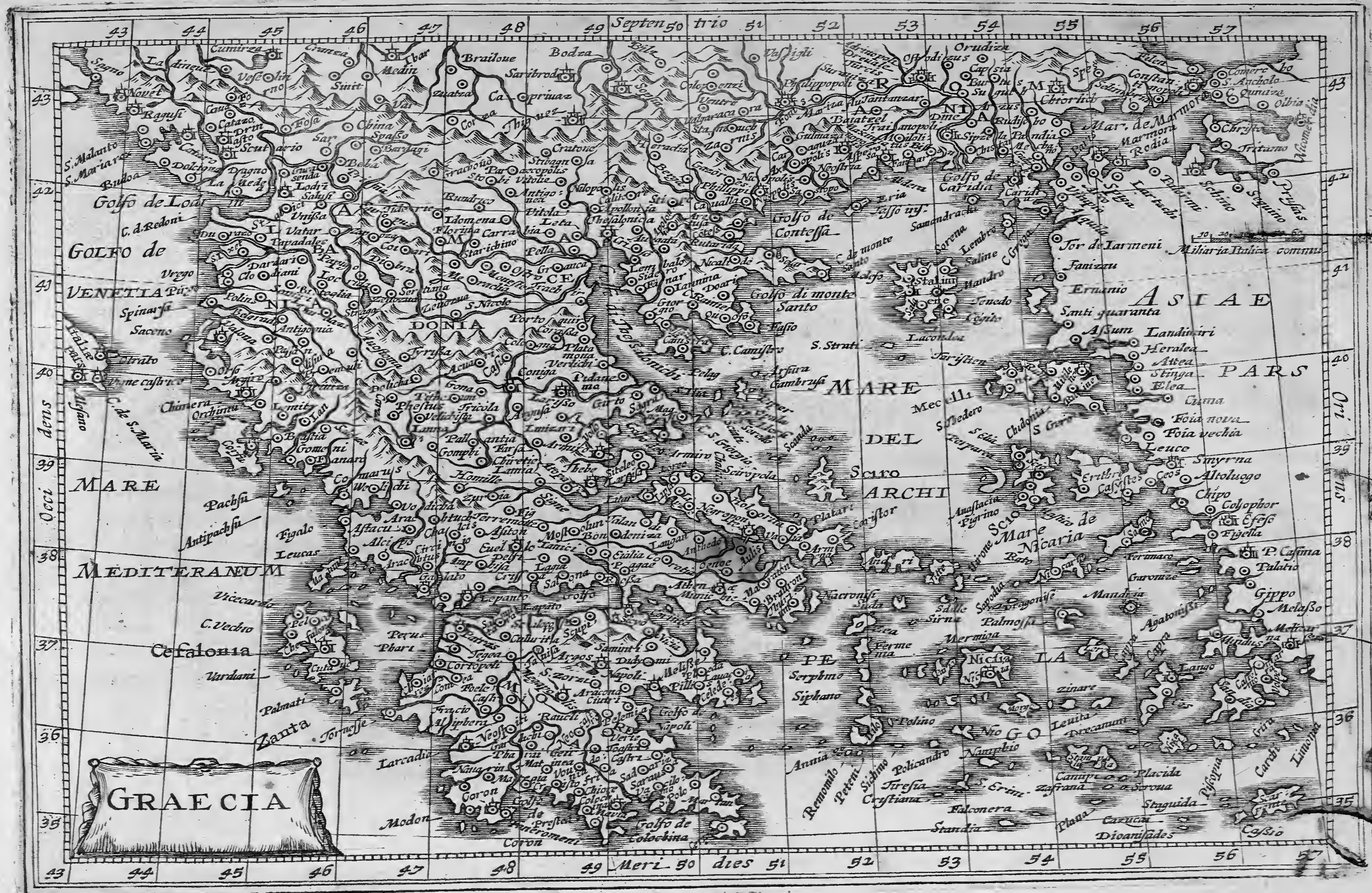
ſervientes. Ex iiſdē *Silichtar* ad 3000 ſimiliter IV aut V equis ſervientes ſiniſtrum Principis latus tuentur. Poſt hos II ordines Spachoglan & Silichtar equitant *Vlofagi* 5000, ad dexteram Imperatoris, & 5000 ad ſiniſtrā, qui omnes ex Ianizaris, aut ex abjuratis Chriſtianis, qui fideliter Beglerbejo aut Baſſæ ſervierunt, eliguntur. Poſt hos ultimi ſequuntur equites *Charipici*, id eſt pauperes, qui ex omnibus Provinciis Turcici Imperii & diverſis nationibus, Chriſtianis, Perſis, Mauris, Syris, Arabibus, Barbaris & Tartaris ſponte ad Imperatoris ſervitium ſtipendii cauſa confluunt, ex quibus 2000 ſelectiores Imp. ſerviunt. Item ante Imperatorem 200 *Mutaferacha* lanceam geſtantes equitant, qui ex ſervis ob facinus aliquod egregium ſunt manumiſſi, & in nobiles aulæ electi. Item (poſt hos opinor) XXX *Chauſiler*, hoc eſt, Caduceatores ante Principem equitant, qui accurſum populi prohibent, & viam Principi aperiunt, ſupplicationes quoque ipſi tradēdas recipiunt. Poſt hos proximè pedites *Solachi*, qui arcum inauratum cum ſagittis portantes 200 Imperatorem præcedūt, 200 ſequuntur, & ex utroq; latere XXX comitantur. Iuxta hos proximè &quum Principis incedunt ſine tibialibus & calceis 100 *Pejoler*, id eſt Curſores, quos huc illuc in pace ac bello mittat. Hæc perpetua eſt Imperatoris cuſtodia: tempore belli verò habet etiam *Aſaples*, qui ſunt pedites extraordinarii, & *Caripoglan*, qui ſunt equites extraordinarii. Per ditiones autem & Provincias ſuas in illarum defenſionem alia habet præſidia. In limitaneis ditionum Chriſtianorum ſunt ſupra 10000 Ianitzarorum, intra provincias autem Turcicas 6000 Ianitzarorum ſparſim commorantur, nulli Beglerbejo aut Baſſæ ſubjecti, ſed immediatè Imperatori, & liberi ab omni contributione. Eſt item per Provincias alia juventus diſperſa ad 10000, ex qua ſuppleri poſſint, qui in limitaneis provincialibus ordinibus defecerint. Reliquæ omnes copiæ militares præter dictas ſubſunt *Beglerbejis*, qui ſūt Rectores provinciarū, quales habet VII: Græciæ, Anatoliæ, Caramaniæ, Amaſiæ & Cappadociæ, Anacidulæ, Meſopotamiæ, Ægypti, de quibus ſuo loco. Habet etiam Imp. III aut IV ad ſummū Conſiliarios, quos vocant *Viſirbachas*, aut ſimpliciter *Baſſas*. Theo. Sanduginus lib. de Morib. Turc. colligit annuos reditus Turcæ eſſe vaſa auri LXVIII & LVIII millia ducatorum. Vas autem auri continet millia ducatorum centum. Eccleſiaſtica adminiſtratio ex Provinciali Romano ejuſmodi: Archiep. Conſtantinopolitanus hos habet Suffraganeos, *Colubrienſem* nunc forte *Chiorlich*, *Naturenſem*, *Spigacenſem*, *Dorkenſem*, *Pavadenſem*, forte nunc *Pandia* & *Chalcedonenſem*. Arch. *Heracliæ*: huic ſubſunt *Rodeſco*, *Periſtacienſis*, *Gillipolis*, *Darnenſis* forte *Dardanello*, *Curlotenſis*, *Archadopolis*, forte nunc *Arco*, *Miſſenenſis*. Arch. *Patracenſis*, cui ſubſunt *Lampſacenus & Dinenſis de Sellana*. Archiep. *Squiſicenſis*, *Sequino* forte: huic ſubſunt *Trojanus*, *Andrunianus*, *Iacorenſis*, *Decandimonia*, *Lupadienſis*, *Epigonienſis*, *Libarienſis*. Arch. *Veriſienſis*, cui ſubſūt, *Roſſianenſis*, *Aprenſis*, *Ripſalenſis*, *Cypſela* opinor. Archiep. *Madricenſis*, *Mariza* opinor. Arch. *Andrinopolitanus*. Arch. *Trajanopolis*: cui ſubeſt *Aviēſis*. Arch. *Malziacenſis*, ſub quo *Maronia*. Arch. *Meſipolis*, cui ſubeſt *Xanocienſis*. Arch. *Philippenſis*, cui ſubſunt *Chriſtopolis*, *Dragonenſis*, *Chriſopolitanus*.

Status Eccleſiaſticus.

Aaaa GRAECIA

Regio. GRÆCIA sequitur Europæ nobilissima regio, totiusque eruditonis fōs & mater. Incolis *Hellas* dicebatur. Qui verò hodie eam habitant *Romechi*, Turci *Haromeli* nominant. *Rumelia* est Leunclavio: Septuaginta interpretibus *Phobel*, & *Iavan*. Nomina. Situs. *Græciam* autem non semper omnes iisdem terminis circumscribunt. Propriè ab Isthmo Thessaliā usque extenditur, & ab Epiro amne Acheloo dispescitur: Ortum versus habet Mare Ægæum: atque hæc propriè est *Hellas*. Hoc est quod Plinius aliquoties innuit: *Ab Isthmi*, inquit, *angustiis Hellas incipit*. Et rursum: *Angusta cervice Peloponnesum contingit Hellas*. Interdum etiam Peloponnesus & Thessalia Græciæ notione comprehenduntur. Ita L. Æmilius Paulus quum circumiret Græciam, per Thessaliam Delphos petiit, inde Lebadiam, tum Chalcidem, postea Aulidem, inde Athenas, altero die Corinthum, tum Sicyonem, Argos, Epidaurum, Lacedæmonem, Megalopolim, Olympiam: Ita peragrata Græcia rediit Amphipolim. Homerus solos *Phthiotas* vocat *Hellenas*. Herodotus inter *Hellenas* & *Pelasgos* discrimen facit. Hodie vero Græciam vocamus tractum omnem qui ad Occidentem Ionio mari adluitur, ad Meridiem Libyco: ad Ortum Ægæo: ad Septentrionem verò montibus à Thracia, Mysia, Dalmatiaque separatur. Regio hæc præstabat olim reliquis Europæ cœli temperie, ac benignitate, frugum omnium fertilitate, armentorumque omnis generis copia. Cœli temperies. Soli fertilitas. Hæc illa est regio, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiā imperio & bellica laude diu floruit. Libera primùm, sed dū imperium in socios affectat, serva. Imperium majorum. Itaque eam primùm *Cyrus*, postea *Xerxes*, aliique *Persarum Reges* vexaverunt. Subjecere eam sibi inde *Macedones*: tum Perseo devicto *Romani*: quorum Imperio diviso cessit tota *Constantinopolitanis*, donec *Gothi*, *Bulgari*, *Saraceni* eam deprædati sunt, & *Turca* postremùm in miseram servitutem omnem redegit, exceptis quibusdam Insulis quæ *Veneto* parent, Corcyrâ scilicet, Cephaloniâ, Zacyntho, Cretâ, aliisque minoribus. Superbivit olim Græcia multis urbibus florentissimis: Vrbes. *Athenis*, *Lacedæmone*, *Delphis*, *Argis*, *Mycenis*, *Corintho*, aliisque plurimis, quarum pleræque, ut caduca & fluxa est mortaliū rerum conditio atque interitui obnoxia, prostratæ & dirutæ jacent. Flumina hic & fama & natura ingentia XXXII numero: ea sunt Flumina. *Strymon*, *Chabrius*, *Echedorus*, *Axius*, *Erigon*, *Lydius*, *Aliacmō*, *Pharybus*, *Peneus*, *Sperchius*, *Panyassus*, *Apsus*, *Lous*, *Celidnus*, *Thyamus*, *Acheron*, *Arachthus*, *Achelous*, *Evenus*, *Ilissus*, *Asopus*, *Ismenus*, *Cephisus*, *Boagrius*, *Asopus* alter, *Sus*, *Peneus*, *Alphejus*, *Selas*, *Panysus*, *Eurotas*, *Inachus*. *Maria*, *Ionium*: Maria. nomen habet ab *Ionia*, quam regiunculam in ultimis Italiæ oris facit Solinus: vel ab *Ionio* Illyriorum Rege: vel ab *Ionibus*, ut censet Archidamus, in trajectu maris ibi submersis. *Croniū* & *Rheæ Sinus* antea dicebatur, ut antiqui Scriptores testantur: *Creticum* ab Creta: hodie *Mar di Candia*. *Carpathium*: ab insula *Caparthо*, quæ ad Orientale Cretæ Promontorium. *Ægæum* dictum, ut Festus & alii scribunt, ab Ægæo Thesei patre qui in id se præcipitasse perhibetur: ut Pherecydes, ab Neptuno, qui & *Ægæus*.

Aliorum

GRAECIA
Septen trio
Meri dies
Golfo de Lodri
Golfo de Venetia
Mare Mediterraneum
Mare del Archi Pelago
Asiae Pars
Occi dens
Ori ens
Miliaria Italica commu
Cefalonia
Zanta
Golfo di monte Santo
Golfo de Contessa
Mar. de Marmora
Golfo de Colochina

Aliorum opiniones prætereo. Nominatur etiam *Aegon* Valerio Flacco & *Ægeon*, *Mare Græcum* Thucydidi, Europæis hodie *Archipelago* voce Græca: Turcis *Mare album*. Romani totũ hoc mare duobus nominibus olim appellabant, teste Plinio, *Macedonium* quidquid ejus Macedoniam & Thraciam attingebat: *Græcienſe* quidquid Græciã. *Myrtoum*, Ægæi pars, *Myrtoum pelagus* Ptolemæo circa Cariam, Aſiæ minoris regionem: Caſtaldo *Mar di Mandria*: Straboni vero, Plin. & aliis inter Peloponneſum & Atticam. Nomen illi à Myrto Mercurii filio, quem in id deturbatum ab Oenomao volunt Solinus & Iſidorus; vel, ut veriùs ſentit Plinius, ab exigua Inſula, nõ procul à Caryſto Eubœæ oppido ſita. *Icarium* ab Icari nota fabula plerisque: Andrætę Tenedio ab una Cycladum, quæ & *Macris & Icarus*. hodie *Mar di Nicaria*, Caſtaldo ſcribente. Et alia. *Montes* etiam plurimi: *Bertiſcus*, *Athos*, *Olympus*, *Oſſa*, *Pelion*, *Citarius*, *Othris*, *Oeta*, *Pindus*, *Acroceraunii*, *Stimphe*, *Calidromus*, *Corax*, *Parnaſſus*, *Helicon*, *Cithæron*, *Himettus*, *Stimphalus*, *Pholoe*, *Cronius*, *Zarex*, *Minthe*, *Taygetus*, & alii. In Græcia, nempe Athenis, mercatus olim fuit bonarum Artiũ & Diſciplinarũ celeberrimus. Quare à Diodoro Siculo Communis Schola generis humani dicitur. Cicero lib. IV. Epiſtolarum ad familiares, *Nobiliſsimum Orbis Terrarum Gymnaſium* cognominat. Eò Romani aliæque nationes Philoſophiæ Græcæque linguæ gratiâ ſe conferebant. Cicero Græcis paſſim attribuit, multarum artium diſciplinam, ſermonis leporem, ingeniorum acumen, ubertatem dicendi, à quibus Philoſophiam, reliquas item artes & ſcientias Romani hauſerunt. Et Flaccus canit, *Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo Muſa loqui*. Viri hic clari litteris & doctrinâ fuerunt *Muſæus* Poëta, *Solon*, *Socrates* Philoſophorum omnium præceptor, *Xenophon*, *Plato*, *Iſocrates*, *Demoſthenes*, *Thucydides*, & innumerabiles alii. Quod ad veterum Græcorum religionem, regnavit apud eos Idolatria. Deorum Dearumque numerus fuit infinitus. Auguſtinus de civitate Dei lib. III ex Varronis ſententia affirmat, ſimul tam apud Romanos, quam Græcos extitiſſe 3000 Deorum, quorum CCC Ioves erant. Vnicuique ſuus Lar, ſuum Numen domeſticum. Vnicuique affectui, commodo, periculo, ſuus tutelaris Deus: unicuique Deo ſuæ ceremoniæ, ſuæ preces, ſui Sacerdotes, ſua ſacrificia & libationes. Vulgus Græcorum hodie antiquitatis nihil retinet. Nam promiſſam plerumque geſtat comam, anterioremque capitis fronti imminentem partem tondere ſolet: duplicatoque & craſſo pileo utitur. Omnes univerſim pauca ſupellectile, uti Turcæ, contenti ſunt: nec plumeis lectis incumbunt, ſed culcitras ſive centones lana, aut tomento ſuffultos ſubſternere ſolent. Odioſum omnes cenſent vinum aqua diluere, & etiam nunc poculis ſe invitant: ſed mulieres eorum ſympoſiis non interſunt, neque accumbunt in accubationibus epularibus. Vetus etiam mortuos deplorãdi conſuetudo apud Ethnicos perdurat in Græcia. Religione Græci Chriſtiani à Romanis diſſident, gaudentque titulo Ecclesiarum

Montes.

Schola.

Ingenio celebres & bonarum Artium Viri.

Vulgi mores.

rum Orientalium. *Patriarchæ* ipsis quatuor, *Constantinopolitanus*, *Alexandrinus*, *Hierosolymitanus*, *& Antiochenus*. Hi à Metropolitanis creantur, ut à Cardinalibus Papæ, sed ii perpetua sanctimonia vitæ celeberrimi, modestia in illis mirifica. Annuus singulorum reditus cccc aureorum ab Ecclesiis quibus præsunt emendicatus. Nihil Ecclesiasticis hæreditarium. Vxorem, sed unam tantum ducunt, Sacramenta duo duntaxat agnoscunt Baptismum & sacram Cœnam. Sub utraque specie communicant, pane & vino: purgatorum ignem execrantur: sculptilia detestantur: rasuram verticis non admittunt.

Vestitus. Ceterum Græci qui opulentiores sunt, & qui auctoritatis titulo delectantur, vestibus utuntur consuetudini ipsius Principis convenientibus. Qui Venetis subsunt, Venetorum vestiuntur more: qui sub Turca sunt, Turcicis similes vestes gestant. Rector Græciæ vocatur *Vromeli Beglerbey*, id est Rom. Principum Rex: præest enim omnibus regionibus, quas in Europa habet Turca, quæ novæ Romæ Constantinopoli subjectæ fuerunt. Hic sub se habet XL *Sangiagler* sive *Sangiacos*, qui sunt Capitanei copiarum equestrium ex Spachoglanibus electi, & in principalibus civitatibus provinciarum commorantur ad continendum eos in officio & pace, ipsisque CL *Sobasci Cimmeriotæ*, aut plures, qui sunt quasi vicarii per minora oppida distributi. Sub his autem Sangiacis XXX M *Spachi* sunt, quorum quilibet tribus aut quatuor equis meret. Et sunt hi Spachi per Flamboler, hoc est, vexilla distributi, quæ cc, ccc, cccc, aut ꟾↄ Equites continent. Inter Sangiacos potentiores sunt Rector *Modenæ*, qui præest toti Moreæ, qui ad mandatum Beglerbeji mille equites adducit, quos suo stipendio sibi devinctos habet. Item Gubernator *Bosnæ* habens ꟾↄcccc equites, & *Thessalonicæ* habens ꟾↄ equites, quorum centum perpetuo penes se servat, reliquos monitus Turcæ in subsidium mittit. Sunt præterea sub hoc Beglerbeyo Sangiacis subjecti XX M equitum, qui *Tymariotæ* vocantur, quod ex Tymar, hoc est ærario Imperatoris stipendia habeant. Et item LX millia *Akengi* sive *Acconti*, id est, fatales sive periclitatores, qui liberi & exempti à contributionibus absque ullo stipendio equites serviunt, victum præstantibus civitatibus per quas transeunt. Sunt etiam multi feudatarii *Mosselin* dicti, qui aliquando ad LX millia equitum & magnum peditum numerum colliguntur. Longum foret omnia accuratè referre: neque id nostri hoc tempore instituti est, quare ad specialiora Græciæ pergo.

GRÆCIAM alii aliter diviſerunt. Quibus omiſſis, Mercatorem noſtrum ſequemur, qui tribus Pinacibus ejus partes graphicè nobis & eleganter delineat. In hac autem Tabula tres Græciæ Provincias proponit, *Macedoniam*, *Epirum*, & *Achajam*: proxima *Moream*: tertia & poſtrema *Candiam*. Primo loco occurrit *Macedonia*, ampliſſima regio à *Macedone* rege Oſiris filio, alii dicunt Iovis & Thyæ, nomen ſortita: vel ut Solino placet, à Deucalionis nepote. *Emathia* ante dicebatur, Plin. & Trogo teſtibus. *Pæoniam* primo vocatam ſcribit Livius, deinde *Aemoniam*. *Edonia* item & *Pieria* Solino. *Bœotiam* quondam dictam ſcribit Trogus. Ejus partem *Macetiam* dictam ſcribunt Steph. & Heſychius; & inde totam regionem nomen accepiſſe, refert Euſtathius in Dionyſium. *Cethim* item in libris Machab. ubi legimus Alexandrum egreſſum eſſe ex terra *Cethim*. In medio duorum marium Ionii ab Occaſu, & Ægæi ab Oriente deſcribitur: ab Aquilone Dalmatiæ partem & Mœſiam ſuperiorem: à Meridie Epirum & Achajam attingit. Regio circumquaque fertilis: montibus maximis circumvallata: cujus ora juxta Ionium Mare plana, ac nemoroſa eſt: nam nota ea pars *Albania* nunc dicta, quæ ſatis ampla, fertilis & amœna eſt. Auri præterea & argenti metallis ſatis dives eſt, atque in ea olim incognitum quoddam auri genus, teſte Ariſtotele, inventum eſt: Aſphaltum quoque iſthic ex venis terræ eruitur. Gignit & Macedonia lapidem, quem *Pæantiden* vocant. Hunc eundem & concipere & parere, & parturientibus opitulari fama prodiga eſt, ut Solinus ſcribit. *Hæc eſt Macedonia* (inquit Plin.) *terrarum imperio potita quondam: hæc Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucaſum transgreſſa: hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto Oriente poſſeſſo: hæc etiam Indiæ victrix, per veſtigia Liberi Patris atque Herculis vagata: hæc eadem eſt Macedonia, cujus uno die Paulus Aemilius Imperator noſter* LXXII *urbes direptas vendidit. Tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.* Macedonia regiones plures in ſe complectitur, inter quas *Theſſalia* quæ nunc *Comenolitari* Caſtaldo, præſtantiſſima eſt. Vrbes Macedoniæ olim multæ & nobiles. Hodie præcipuæ ſunt *Theſſalonica*, nunc etiam ut olim frequenter à variis gentibus Chriſtianis habitata, & Iudæis, quos ibi LXXX Synagogas habere referunt. Sedes hodie Sangiaci Macedonici. Hic ad juſſum Beglerbeji, quoties Turca expeditionem aliquam parat, 1ↄ. equites benè armatos habet, quorum C perpetuo penes ſe ſervat in defenſionem limitis ſui. Huic vicina, *Siderocápſa* metallis auri celebris. *Pella*, ubi gazæ regiæ cuſtodiebantur, & equæ regiæ ad fœturam alebantur numero ſupra 3000. Plin. & Strab. prodentibus. *Stagira* Ariſtotelis patria. *Apollonia*, in qua Auguſtus Cæſar Græcas literas didicit. *Dyrrachium*, quod ante dicebatur Epidaurus è regione Brunduſii: *Aulon*, *Croja*, *Cavalla*. Flumina Macedoniæ ſunt poſt *Strimonem* in finibus Thraciæ. *Axius*, *Erigonus*, *Aliacmon* & *Peleus*. Montes habet *Pelion*, *Oſſan*, *Pindum*, *Nymphæum*, *Athon*. Athos ingens eſt, aſper, aditu perdifficilis, umbras etiam in Lemnum uſque inſulam projicit: conſitus eſt vite, olea, lauro, myrtho, pomis: nunc à Calojeris incolitur tantâ religione, ut etiam Turcæ eo ſolo abſtineant, ſæpè etiam Monachos ornent muneribus & eleemoſynis.

Regio & unde dicta.

Situs.

Soli qualitas.

Imperium majorum.

Vrbes.

Flumina.

Montes.

Epirus,

MACEDONIA
EPIRUS
et Achaia
Miliaria Italica
10 20 30 40 50 60 70 80
Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
GOLFO DI VENETIA
Golfo de Lodrin
La Bocca del Golfo di Venetia
MARE MEDI TERRA NEO
MARE DEL ARCHIPELAGO
Golfo de Contessa
Golfo de Tessalonichi
Golfo de Lepanto
Golfo de Armiro
Isole de la Morea
Morea Pars
Romanie pars
Monte Argentato
MACEDONIA
ALBANIA
EPIRUS
ACHAIA
Comenolitare
Corfu Insl.
Ragusi
Scutari
Durazo
Valona
Chimera
Ianna
Larissa
Salonichi
Thiguez
Brindisi
Otranto
Gallipoli
Cephalonia
Negroponte
Sciro Insl.
Taßo Insula
Macronisi Insula
Zea
Salona
Thebe
Athene
Pergamum

Regio & unde dicta.

EPirus, Græciæ Regio Ptol. & cæteris. *Chaoniam* olim dictam scribit Martianus Capella: *Oriciam* & *Dodonam* ex Dionysio & Thrasibulo Grabelius. Hodie *Albaniam* vocari, scribunt Leander & Erythræus. *Lartā* Richerius & Æneas Silvius: *Iannam* nuncupari Castaldus ait. Terminatur hæc regio ab Ortu Acheloo fl. à Meridie Hadriatico mari abluitur: ab Occidente Ionio pulsatur Mari usque ad Celydnum amnem seu Pepylychnum; qua Septentrio est, habet Macedoniam. Regio multis in locis nemorosa & sterilis, ad oram verò maritimam satis fertilis. Scribit Plin. mala orbiculata, ex figura orbis in rotunditatem circumacti dicta, in Epiro primùm provenisse, atque inde Græcis *Epirotica* vocata. Animalia producit magna, excepto asino, inprimis boves & canes magnitudine egregia, atque etiam oves. Equos generosos Epiri commendat Vir. 1. Georg.

Situs.

Solifertilitas.

Animalium varietas.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epirus equarum.

Imperium majorum.

Hanc regionem auctore Trogo *Molosi* primùm tenuerunt. Trojanis verò temporibus rexit *Vlysses*. Post quem ad *Æacidas* res pervenit, sub quibus longè propagatum imperium. Deinde locus is ad *Romanos*, postremo ad *Constantinopolitanos* pervenit Imp. & eorum concessione ad *Despotas*, familiam quandam magni Epiri. Sed hanc Turca *Amurathes* expulsis Christianis Principibus ante XL annos sibi subjugavit. Vrbes hic sunt *Dodone* oraculo Iovis Dodonæi celebris. *Nicopolis*, ab Augusto in memoriam victoriæ, cum navali prælio superavit Marcum Antonium & Cleopatram Reginam, condita. Civitas olim fuit egregia & incolis frequentissima: nunc *Prevesa* dicitur. *Ambracia*, nunc *Laria* à fl. cognomine. Fuit hæc Pyrrhi Epirotici regia, patria Cleombroti Ambraciotæ, qui referente Cicerone, lecto Platonis libro de animæ immortalitate, pertæsus miseriarum vitæ, è loco edito se præcipitem dedit. *Actium*, quam etiam Acarnaniæ clarissimam urbem ponit Gerbelius. Hæc Augusti fuit colonia, nunc *Capo Figulo* in recentibus tabulis. *Buthrotum* Strab. & Virg. *Coloniam* vocat Plin. *Butrinto* hodie Sophianus. Et *Leucas*, ubi Apollinis delubrum & saltus, quo crediti sunt amatores ab amoris æstu liberari, & ex quo prima omnium, auctore Strabone, Sappho Poëtria desiliisse fertur, uti Ovidius etiam in Epistola Sapphus meminit. Amnes Epiri sunt, *Acheron* Ptol. *Acheros* Livio. *Achelous* Strab. Sophiano *Aspri*, Nigro *Catochi*, Kyriaco Anconitano *Geromlea*. Montes, *Ceraunii* seu *Acroceraunii* altitudine famosi, nautis formidabiles. Nam quotiescumque nubeculæ inde elevantur, tempestates in eis maximæ exoriuntur. *Stymphe*, ex quo *Arachtus* fl. profluit, teste Strab. Incolæ, Bellonio referente, turmatim sua regione æstate egrediuntur, ob soli sterilitatem, atque alio proficiscuntur, nempe in Macedoniam, Romaniam, & Natoliam, ubi operam Turcis locant lucri gratiâ, veluti ad segetes metendas, & frumentum expurgandum, qui postea messe perfectâ domum Autumni tempore redeunt cum uxoribus & liberis vitam traducturi. Sunt autem Christiani, & peculiarem habent linguam à Græca diversam: religionem tamen Græcam colunt, & quoniam Græciæ vicini sunt, Græcum etiam idioma callent.

Vrbes.

Flumina.

Montes.

Vulgi mores.

Restat

Regio. Restat in Tabula *Achaja*, Græciæ regio. Hanc Ptol. *Helladem* quoque nominat. *Meram Græciam* vocat Plin. Cæcilius in epistolis. Terminatur à Septentrione Thessaliâ juxta amnem Sperchium, Sinum Maliacum, & Oetam Montem, ab Occasu Acheloo amne, ultra quem mox Epiri tractus incipit: qua Oriens est, nonnihil in Septentrionem reflectendo, *Situs.* Ægæo Pelago, & Myrtoo pulsatur usque ad *Sunium* Promontorium, nunc *Capo delle Colonne* : qua Meridies, Peloponnesum habet objectam Isthmo conjunctam. Regiones apud Scriptores hic IX reperio, quæ sunt: *Doris* regio juxta Parnassum. *Ætolia* ad *Evenum* fl. Hæc ad Arctum plana & fertilis, ad Austrum aspera ac sterilis. Multas vetustissimas habuit urbes, inter quas præstantissima fuit *Calydon*, quæ hodie cum reliquis in ruinis jacet. Hanc regionem *Evenus* liquidissimus amnis perfluit, qui in mare devolvitur. *Locrorum* & *Opuntiorum* regio, aspera erat, quorum *Amphissa* urbs maxima & nobilissima. In hac etiam *Naupactus*, quam alii in Aetolia locant. *Phocis* juxta Parnassum montem. Vrbs ejus *Delphi*, ubi templum Apollinis sumptuosissimum & oraculum. *Bœotia*, inter montes sita agro potitur humido & paludoso, sed pingui & frugibus fœcundo: *Vrbes.* Vrbes, *Ascra* ad Heliconis radices, Hesiodi patria. *Orchomenus*, Tiresiæ oraculo clara. *Thebæ*, quæ neque Athenis cedebant olim claritate, Plinio prodente. Multorum illustrium virorum patria. Nunc verò prostratæ & dirutæ jacent. *Chæronea*, patria Plutarchi. *Platææ* memorabili victoria Græcorum Duce Pausania adversus Mardonium nobilis. *Tanagra* urbs superstitiosissima. *Aulis*, ubi Græci ad Trojam profecturi congregati fuere. *Attica*, terra sterilis ac silvosa. Vrbs primaria *Athenæ*, Pomponio clariores quam ut indicari egeant. Euripidi apud Athenæum Græciæ Græcia, seu Græciæ compendium. Valde prædicat illam urbem Cic. oratione pro L. Flacco lib. II de Legibus, & in Dialogo de partitione. Fuerunt & *Marathon* celebri Militiadis victoriâ notissimâ. Et *Eleusis* clara sacris Cereris quæ *Eleusinia* dicta fuere. *Megaris*, à Steph. aspera vocatur. Hujus urbs *Megara* quæ ipsi regioni nomen dedit juxta Isthmum posita. *Flumina.* Fluvii Achajæ celebriores sunt: *Ismenus*, Thebas urbem adluens Bœotiæ fl. *Cnopus* quoque Straboni *Asopus*, Homero herbidus cognominatus. *Evenus* ante *Lycormas* Apollodoro & Strab. testibus. Fluvius est Aetoliæ. *Montes.* Montes celebres: *Parnassus*, Lucano lib. V. *Mons Phœbo Bromioque sacer*: in ipso totius Orbis medio Claudiano & Lucretio situs. *Helicon* Plinio Musis natale. *Hymettus* melle, marmore, & omni eo, quod ad medicinam utile est, clarus. *Cithæron*, à cithara dictus Lactantio, quod illic frequenter hoc organum personaret. Et alii Poëtarum versibus decantati. *Status Ecclesiasticus.* Episcopatus porrò in hac Tabula juxta provinciale Romanum sunt, Archiepiscopus *Philippensis*, cujus suffraganei *Christopolitanus*, *Dragonensis*, *Chrysopolitanus*. Archiep. *Seressanus* nullum habens Suffraganeum. Arch. *Thessalonicensis*, sub quo *Citrensis*, *Veriensis*. Archiep. *Laricensis*, sub quo *Dinutriensis*, *Almurensis*, *Armiro* credo: *Cardicensis*, *Sidoniensis*, *Dinucensis*. Archiep. *Neopatensis*, sub quo *Lariatensis*. Archiep. *Thebanensis*, *Iorocemensis*, *Castoriensis*. Archiep. *Atheniensis*, sub quo *Thermopylensis*, *Davaliensis*, *Salonensis*, *Nigropontensis*, *Molgarensis*, *Megara* opinor, *Roonensis*, *Eginnensis*. Archiep. *Corcyrensis* & *Duracensis*.

Regio. HÆc de præcipuis Græciæ Regionibus quæ sunt in continenti: *Morea & Candia* succedunt explicandæ. Prior *Peloponnesus* Ptolemæo, Straboni, Steph. Procopio cæterisque, Peninsula est, hodie *Morea* à *Maurorum* fortasse incursionibus. Olim Apollodoro & Plinio testibus *Apia* & *Pelasgia* vocata fuit. *Argos*, & postea *Argos Achaicum* nuncupatum, tradit Strabo; & *Achajam* Orosius I cap. II. Item Apuleius VI Asini. *Pelopia* etiam Eustathio: & *Inachia* Stephano. *Aegialia* vocatur quoque in Eusebii Chronico. *Peloponneso* nomen est à *Pelope* homine Barbaro, qui ex Asia profectus hic regnavit. *Pelopis* enim insulam sonat, cum insula non sit, sed peninsula, platani folio, ut scribit Mela, simillima, pari pænè longitudine & latitudine. Ejus perimetrus est quatuor M. stadiorum, quibus Artemidorus addit CCCC. Isthmo adhæret continēti, cujus latitudo est stadiorum XL. Angustias istas perfodere multi irrito ausu tentaverunt, quos inter Demetrius, C. Cæsar, Caligula, Nero & alii: quo instituto frustratis, murum ducere placuit, quem *Hexamilium* vocaverunt. Eum Amurathes Turca dejecit, Veneti restituerunt anno CIƆCCCCLIII spacio XV dierum; sed Turcæ iterum eumdem postea solo æquarunt. In hoc Isthmo Neptuni olim templum fuit, ad quod *Ludi Isthmici* celebrati. Cæterùm *Peloponnesum* ad Ortum respicit mare Creticum: ad Occasum Ionium sive Hadriaticum: ad Septentrionem Corinthiacum habet Sinum, & Saronicum, inter quos Isthmus clauditur: ad Meridiem habet mare Mediterraneum. Peninsula porro hæc caput & arx totius Græciæ est, &, ut ait Plinius, haud ulli terræ nobilitate postferenda. Ea siquidem rebus omnibus, quæ vel ad victum uberiorem vel ad elegantiorem vitæ cultum spectant, sua fœcunditate, affluentiaque insignis est. Colles enim & planicies frugiferas habet, ac sinibus & portubus refertissima est, quos Promontoria multa efficiunt. Peloponnesum incoluere *Elii, Messenii, Achivi, Sicyonii, Corinthiaci, Lacones, Argivi,* & *Arcades*. Fuitque hæc Græciæ pars toto Orbe quomdam maximè celebrata propter *Mycenarum, Argivorum, Lacedæmoniorum, Sicyoniorum, Eliensium, Arcadum, Pyliorum & Messeniorum* Respublicas, & imperium, ex quibus multi claruerunt Principes, ut *Agamemnon, Menelaus, Ajax,* & alii. Ac loci ipsius, tum situs, tum majestas Imperium quomdam totius penè Græciæ obtinuit. At hodie tota *Peloponnesus Turcarum* dominio subjecta est, quemadmodum & reliqua Græcia: licet fuerit ab aliquot *Regulis* Græciæ quos *Despotas* vocant, & à *Venetis* annis superioribus gnaviter defensa. Præest autem nūc Turcæ Imperatoris nomine toti Moreæ *Sangiacus*, inter cæteros potentissimus, qui Modoni moratur, & ad mādatum *Beglerbeji* totius Græciæ mille equites adducit, quos suo stipendio alit. Vocatur hic *Sangiacus* à Barbaris *Morabegi*: cujus annuus in hac Provincia reditus est IƆCC mill. asprorum, hoc est XIV mill. aureorum. Vniversam autem hanc regionem in octo Provincias fuisse divisam ex Ptol. & aliis auctoribus constat, quæ sunt *Corinthia, Argia, Laconia, Messenia, Elis, Achaja, Sicyonia* & *Arcadia*. *Corinthia* in Isthmo sita est: nomen ei à primaria urbe, quæ primùm *Ephyre* dicta fuit. Eam Cicero merito *Græciæ Lumen* vocat. Vtrimque portum habuit, quorum

Sinus. Imperium Majorum. Vrbes.

MOREA olim Pelo ponensis
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Golfo de Lepanto
Golfo de Engia
Mare del Archi pelago
Golfo de Napoli
Golfo de Larcadia
Golfo de Coron
Golfo de Colocchina
MARE MEDITER RANEI PARS
Arcadia
Sacania
Milliaria Italica communia
Petrus Kærius Cæla.
Lepanto
Patras
Corynto
Sicyon
Athene
Megra
Argos
Mycene
Napoli
Napoli vecchio
Misitra
Malvasia
Coron
Modon
Chalamata
Chiarenza
C. Tornese
Sapienza
C. Matapan
Cerigo
Cithero
Engia
Pelos
Belvedere
Tripoli
Leondari
Vostica
Alpheus flu.
Ladon fl.
Stymphalis
Sette Pozzi
Bella pola
Spescie
Sidra
Damala
Troesen
Calauria
Spheria
C. Schilli
Zoia
Pisa
Alone
Phea
Gurgulia
Prodeno
Caprera
S. Venetico
C. de Galo
Vitilo
C. Lindo
C. Spatti
Tessauro

quorum alter Asiam, alter Italiam spectabat; qua opportunitate loci urbs subito crevit: juvit eam etiam Isthmicorum ludorum celebratio. *Acrocorinthus* in monte erat III stadiorum ac dimidiati altitudine, sub ea erat *Corinthus* ambitu XL stadiorum. In vertice montis ædes erat Veneri sacra: cui vicinus fons *Pirene*, quem fama finxit à Pegaso illic ungulæ ictu excussum. Eversa est urbs à L. Mummio, quod in ea legati pop. Romani excepti essent indignius, post annos nongentos quinquaginta duos quam ab Alete Hippotis filio erat condita; ut est apud Paterculum. *Argia* sequitur: hodie *Romania* Ortelio. Vrbes hujus tractus *Mycenæ* regia Agamemnonis, unde Ovid. *Agamemnoniæ* dictæ, celebres à templo Iunonis vetustissimo & religiosissimo, unde Argiva Iuno. Eam Cyclopes muro scribuntur cinxisse. Non procul inde fuit *Lerna* palus, ubi Hercules Hydram Lernæam, seu potius latrones ad ea loca latrocinantes, sustulit, vicit & dissipavit. *Argos*, urbs exstructa, ut aliqui perhibent ab Argo. *Nauplia*, hodie *Neapolis* Romaniæ urbs munitissima. *Epidaurus* in Saronici Sinus recessu, Aesculapii Templo celebris: *Amiclæ*. *Argiam* sequitur *Laconia* sive *Laconum* regio. Hujus Metropolis *Sparta*, quæ etiam alio nomine vocatur Lacedæmon, hodie *Misithra*: urbs olim magna & potens. Fuit hæc non muris, sed civium virtute septa; non hinc operum magnificentia, sed disciplina institutisque Lycurgi Pomponio memorabilis, & quæ cum Athenarum urbe deinde de imperio dimicavit, quemadmodum Thucydides id libris VIII exposuit. *Leuctra* nota è Plutarcho à filiarum Scedasi tristi & tragica historia. *Epidaurus* quæ hodie *Malvasia*. *Messenia* à Taygeto monte & fluvio Pamiso ad Alpheum usque porrigitur. Primaria ejus urbs *Messene* ad mare sita, hodie *Mattagia* dicitur, *Aristomenis* Messenii præstantissimi viri patria, qui referente Pausania, hirsutum cor mortuus habuisse, deprehensus fuit. Sunt & *Methone* nunc *Modon*, insignis quondam & nunc Sangiaci Turcici sedes. *Corone* nunc *Coron*. *Pylus* patria & sedes Nestoris Homerici trisecli illius & dulciloqui. Et *Cyparissi* hodie *Arcadia*. *Elis*, inter Messeniam, Achajam & Arcadiam sita est. Vrbes, *Elis*, per quam mediam Peneus & Alpheus fluebant, memorata Iovis delubro, ludorum claritate fastos Græcorum complexa. *Olympia* celebris à ludis Græcorum solemnibus, quæ *Olympia* dicta fuere, & templo Iovis Olympii sumtuosissimo, quod hominum frequentiâ potentissimorumque Regum donariis adeo crevit, ut in tota fere Græcia nullum fuerit magnificentius, nullum clarius opibus, cum etiam Iove ipso nihil ibi putaretur sanctius, nihilque augustius. *Cypselus* Corinthiorum tyrannus, Iovem totum aureum Olympiæ consecravit. Deinde *Phidias* Atheniensis simulachrum ejus Dei, ex ebore & auro stupenda & insolita magnitudine erexit, utpote pedum LX. In quo opere illud ab aliis artificibus reprehensum, quod simulacri ad templum nulla esset proportio. Cum enim in eburneo throno sederet Iupiter, capiteque templi fastigium contingeret, necesse erat, siquando sedendo defatigatus eburneus ille Deus surgere vellet, ut Templi culmen una cum tecto dejiceretur. Et *Pisa*, *Achaja* ab Ptol. *propria* cognominata, ab Araxo Promontorio usque ad Sicyonios extenditur, quorum terminus communis

munis est fl. Sus; ad Austrum est mons Stymphalus, ad Septentrionem Sinus Corinthiacus. Vrbes: *Dyme*, quæ nunc *Chiarenza*, unde Promont. Araxeum vocant *Capo di Chiarenza*: *Olemus*: *Patræ* urbs insignis olim, nunc *Patras* dicitur: *Ægium* urbs recentioribus temporibus *Vostiza* vel *Bostizan* dicta, & à Turcis excisa. *Aegira* urbs quondam primaria in colle aspero atque difficili posita, quæ nunc diruta jacet & *Xilocastro* dicitur. Et in Crissæo Sinu *Helice*, *Bura*, *Pellene*. *Sicyonia* inter Achajam & Asopum sita: primaria ejus urbs *Sicyon*, omnium Græcarum urbium vetustissima, & tempore Abrahæ condita, templis, aris, statuis, simulacris plenissima. Fuit & *Phlius*, quæ forte ea est quam hodie vocant *Vasilicon*. Superest *Arcadia* regio Peloponnesi mediterranea, undique à mari remota. Hujus urbs *Megalopolis*, patria Polybii gravissimi ac sapientissimi Scriptoris. Hodie *Leontari* dicitur. *Stymphalus*, unde Stymphalis palus, & aves Stymphalides. *Lilæa*, *Mantinea*, *Psophis*. Civitates autem totius Peloponnesi nobilissimas, quasi compendio complexus est Ovid. lib. VI Metamorph.

Finitimi Proceres coeunt, urbesque propinquæ
Oravere suos ire ad solatia reges:
Argosque & Sparte, Pelopeiadesque Mycenæ,
Et nondum torvæ Calydon invisa Dianæ,
Orchomenosque ferax, & nobilis ære Corinthus,
Messeneque ferox, Patræque humilesque Cleonæ,
Et Melea Pylos, nec adhuc Pittheia Trœzen,
Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo.

Amnes celebriores sunt: *Asopus*, nunc *Arbon* Theveto; *Penejus*, nunc Nigro & Theveto *Igliaco*: *Alpheus*, qui adcolis *Rophea* dicitur, ut Sophiano placet, & secundum Nigrum *Orphea*: Italis verò nautis *Carbon*: atque huic fluvio cxl. omnes inlabuntur: & albas maculas ac impetiginem sanat. *Pamisus*, *Stromio* nunc Nigro: sed *Pirnaza* in Tabulis Castaldi & Mercatoris, totius Peloponnesi fl. maximus. Hujus aquæ puerorum & infantium morbis mederi dicuntur. *Eurotas*, hodie *Basilopotamo* Sophiano & aliis, sed *Iris* Nigro: cujus ripæ lauro abundant: & *Inachus*, qui *Planizza* hodie est Sophiano & aliis. Reliquos prætereo. Mõtes sũt *Stymphalus* mõs Arcadiæ altissimus, qui Dominico Nigro *Poglici* dicitur. *Pholos*, *Xiria* Nigro. *Cillenius*, Melæ, *Cillene*, Strab. totius Arcadiæ altissimus. *Mænalus*, *Mænalius* Melæ, *Cronium* Ptol. *Grevenos*, Nigro *Zarex*, Gemistus *Zaraca* vocat. *Minthe* Ptol. & Strab. *Olono* vocatur Nigro. *Eran* videtur apud Pausaniam dici, ab Evoe Bacchantium voce: quod hoc loco Bacchus, & quæ eum sequebantur mulieres, sic exclamasse credantur. *Taygetus* Plinio, Pausaniæ, Vibio & Steph. Peloponnesi mons in Laconia, Eurotæ flumini vicinus. In hujus summitate existentibus, prospectus patet per omnem Peninsulam, ut nulla celebris visum effugiat civitas. Hic mons varias feras nutrit, consecratus Baccho, Apollini, Dianæ, Cereri. In Morea Episcopi juxta Provinciale Romanum hi: Archiep. *Corinthiensis*, sub quo *Argivensis*. Arch. *Patracensis*, sub quo *Coloniensis*, *Mothonensis*, *Coronensis*, *Amyclensis*, *Androvillensis*.

Flumina. *Montes.*

Regio. TAndem ad postremam Europæ tabulam pervenimus, in qua nobis *Candia* cū aliquot exiguis circa Græciam Insulis à Mercatore depingitur. *Creta* Ptol. Maris Mediterranei Insula. Hodie *Candia* vulgo dicitur. *Situs.* Eam à Septentrione Ægæi fluctus verberant, ab Austro Libyci & Aegyptii, ad Occasum est Mare Hadriaticum, ad Ortum Carpathium. Forma oblonga est: ad Orientem Promontorium Samonium excurrit: ad Occasum *Criu Metopum* contra Cyrenen: In Septentrionem verò tertium prominet quod Strab. lib. x. vocat Cimarum, nunc *Capo Chesin* dicitur. Longitudo est cclxx m. p. Latitudo l. Ambitus ıɔlxxxiix. *Soli fertilitas.* Regio omnis aspera est & montibus ubique horrens, sed fertilissima fruměti, & pascua. Mira soli indulgentia, arborarii provētus abundantes. Plinius quoque auctor est, quidquid in Creta nascitur, infinitio pretio cæteris ejusdem generis antestare. Profert vites, oleas, mala punica, ficus, mala aurea, citrea. Malvaticum vinum in hac sola Insula premitur, atque ex ea Venetias & in reliquas Orbis partes defertur. Hoc vinum antiqui *Pramnium* vocarunt, auctore Bellonio. At Volatertanus putat hodie Arvisia, Malvisia dici, adjectione unius litteræ: additque id genus vitium ex Arvisio Chii Insulæ promontorio (unde Arvisia vina olim) in Cretam esse delatum. *Animalium varietas.* Profert item mel, ceram, caseum, coccum, ladanum copiosè, dictamon soli Cretæ peculiarem. Insula omnis lupum, vulpem serpentem, aut omnino animal noxium præter phalangium, natura non habet. Eam ob causam magna cum securitate animalium greges noctu in arvis pasci sinunt, præsertim ovium & arietum, qui *Striphoceri* ab illis apellantur: Varia autem producit animalia. Hoc etiam de Creta auctores prodiderunt, Noctuam non habere, eamque mori quando invehitur. *Imperium majorum.* Rexere Insulam primum *Iupiter*, tum *Rhadamanthus*, post *Minos* & *Græci*. *Romanorum* potestatis facta est à Metello, qui ex re *Creticus* dictus est. *Constantinopolitani* eam postea tenuere: *Balduinus* Comes Flandriæ & Imp. Constantinopoleos dedit *Marchioni Montis-Ferrati*, à quo vendita est *Venetis* anno cıɔcxciv immani auri pretio: itaque adhuc illorum imperium agnoscit. *Urbes.* Olim centum urbibus claram fuisse prisci Scriptores tradunt. earum circiter xl Plinii ætas novit. Vrbium notissima *Gnossos*, Minois aliquando regia, à qua Gnosius arcus, tela Gnosia dicuntur. Sequitur *Cortyna*, unde tela Cortynia, vestis Cortynia. Claudianus de raptu Proserpinæ lib. II. Ovidius:

Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu. Tum *Phæstos.* *Proxima Gnosiaco jā quondam Phæstia regno Progenuit tellus.* Et *Cydon*, unde arcus Cydonius, cornu Cydonium. Et *Dictynna, Manethusa, Lycastos, Lyctos, Holopixos*, aliæq;. Hodie vero, Bellonio auctore, tres tantum alicujus nominis habet urbes, quæ sunt *Candia*, olim *Matium*, urbs totius insulæ prima, à qua universa insula appellationem desumpsit. Amplitudine secunda post Candiam, *Canea*, olim *Gidon*: Tertia est *Rhetimo*, quam veteres *Rhethimnam* dixere. Paulò incommodiorem habet hæc portum, at *Canea* & *Candia* commodissimos habent. *Flumina* Flumina per universam insulam nulla sunt quæ navem ferant. Sunt tamen multi & magni rivi, in quibus sponte sua

te sua

Septentrio

MARE DE CANDIA

Dragouiere Insule
Hessaure
C Spada
Cporo
Poressa
Dictamo
Cecerigo
Po Spachio
Cachi nipiali
Suda Po
Canea
Saline
Minola
Epicidosmo
Miracofala mons
Mosfoli
Citromado
Napuliar
Cisamopoli
Phalaarna
S. Paulo
Territorium Caneæ
Vorame
Olerno
Modovani
Pilla
Maura
Inacore
Cornico
Chion po
Traba
Pentalo
Pandolicho
Po Gambofo
Madara m.
Fenice
S. Constantio
S.P.
Alicabus
Aperiopoli
Eliuero
Pensico
Sfachia
Niceno
Casarcos
C Sansono
Fodella
Molopotamo
Retimo
Petalida
Standia
Falconera
Paxiomada
Spellagia
Fraschia
Atalli
Pallio castro
Amirdeha
Ganaro
Dion
Agistiman
Pantonia
S. Pelasia
Lappa
Monaster
Retimo
Territorium
Ostropoli
Cumara
Lassa c
Meronia
Suetaca
Punotisa
Tempio de Salo
Psiloriti mo.
Goza
Ginosa
Girotela
Stramatali
Grotina
C Novo
Bonifacio
Nesia
S. Biasi
Candia
Tempia
Philopoli
Monsterio
Territorium Candiæ
S. Salvator
Panteon
Chetina
Epi. Arcidoso
Arcatima
Xerocamo
Catapirma
Edelo
Cresonella
Colochita
S. Antonio
Buco di la
Lasello Campo
Pirta
C. Tiboni
C de S. Zuone
S. Nicolo
Pediara
Lovo
Cazucai
Paximadochea
Dionisades
Profora
Sirona
Scoglio de Spina
Bavachia
C. S. Sidero
Morena
Sittia
Limni
Musio
Pano
Malaura
Pisitra
Sittie territorium
Moliosopoli
Cortonese
Camara
Olo
Palio
C Palio
Omalcampo
Verapolo
Lathi mons
Fonte
Tempio de Diana
Menoa
Samon
Mo. Samoni
Garubas
Cortonese
Xacro
Cofonisi
Girapetra
Prifistera
C de Girapatra
S. Quaranta
Farioni
Christiana
Gaderones
Zuziore
S. Nicolo
Gaudapalla
Gaudo
Gozo
Occidens
Oriens

MARIS MEDITERRANEI PARS

Miliaria Italica
10 20 30

CANDIA

Meridies

te sua colocasia proveniunt. In littore Septentrionali sunt, *Melipotamus*, *Scasinus*, *Cladilis*, *Epicidamus*, *Giffo*, *Divotro*: versus occidentem est *Nopuliar*: versus Meridiem *Limens*. Piscem habet Creta in littoribus admodum frequentem Muli Barbati magnitudine, aliis regionibus valde rarum, qui *Scarus* dicitur, cujus veteres auctores sæpè meminerunt, & apud Romanos olim in deliciis fuit, primarium inter pisces locum facile obtinens. Mōtes ejus nobiliores sunt tres, *Ida*, qui *Psiloriti* adcolis vocatur: *Leuci* qui Plinio *Cadissi*, nunc vocantur *de Madara*: & *Dicta*, qui *Sethia*. Adeo celsi sunt, ut nix tota hieme eos operiat, tametsi cupressi hinc inde inter saxa convallium nascantur. *Mons Ida* omnium est eminentissimus. Stirpibus rarioribus herbisque variis abundat, quæ à Bellonia lib.I.cap.VII.enumerantur. *Labyrinthū* in Creta Dædali opus multi memorant: ejus, quemadmodum & Italici, nulla vestigia fuisse suo ævo testis est Plin.lib.XXXVI cap. XIII. Mirandus propterea incolarum stupor, qui etiam hodie ad radicem montis Idæ pro vetere novum fictitiumque Labyrinthum ostentant: sed non est mirum Cretensem *Cretissare*. Incolæ vel cœli solique largâ benignitate, vel suopte vitio fuerunt ad mala propensissimi. Mendaces olim, fraudulenti, rapaces, avari, & vinosi fuerunt, ut auctores perhibent, laboris impatientes, nullasque artes exquisitè discentes: sed ut plurimùm comessationibus & potationibus dediti. Hodie verò naturæ impulsu, ut auctor est Bellonius, & ab ipsa pueritia Scythico arcu sese exercere solent, veterem sequentes consuetudinem. Namque tradunt eos olim Dianæ fuisse dicatos: propterea etiam ipsos Turcas arcus jaculatione superant: quinetiā dextri, agiles & strenui nunc in pugnis marinis sunt, sicut olim. Primi enim Cretenses navibus & sagittis valuisse scribuntur, quod ita capiendum puto, ut hi Græcorum primi hæc studia sectati sint. Nam ut est apud Philosophum cap.VIII lib.II Polit. *Videtur hæc insula ad principatum Græciæ nata, ac præ ceteris omnibus præclarè sita. Imminet enim universo mari: cui Græci circumfusi sunt. Atque hac quidem parte exiguo abest intervallo à Peloponneso: illa, ab Asiæ loco qui est circa Triopium, & à Rhodo. Quocirca imperium maris obtinuit Minos, atque Insularum alias subegit, alias quum diu fuissent deserta, coli fecit.* Episcopatus in ea fuere juxta provinciale Romanum. Arch. *Cretensis*, nunc *Candianus*, cui hi subsunt Suffraganei: *Kirokensis*, *Archadiensis*, *Gerapetrensis*, *Sicinensis*, nunc *Sitia* opinor, *Milopotamiensis*, *Ariensis*, *Calamoniensis*, *Epicalamoso* forte, *Agiensis*, *Rissaniensis*. Arch. *Atridensis*, sub quo sunt *Casensis*, *Scopulensis*, *Napronensis*, *Margaricensis*. Arch. *Soltaniensis* hos habet Suffraganeos, *Helenensem*, *Sudensem*, *Monovasiensem*, *Taurisiēsem*, *Marrachitaniensem*. Arch. *Vosprenienſis*, huic sunt Suffraganei *Tepheliensis*, *Matrehensis*, *Gersonensis*. Atque hæc de Candia: restant paucis explicandæ aliquot circa Græciam insulæ.

Montes. *Operæ publicæ.* *Mores.* *Status Ecclesiasticus.*

Corfu. *Corfu* vulgo, *Corcyra* Ptol. insula olim nobilis, bello & navibus inprimis potens. Distat ab Epiro duobus mill. ubi fretum est arctissimum: ubi vero latissimum XX. Passus XCVII in longitudinem patet, teste Plinio. *Situs.* Cœli hic mira clementia: qua fit ut nemora ipsa ex citris, medicis, atque id genus arboribus constent. Solum fertile, abundans, vitibus, oleis, pomis, omnisque generis

tis arboribus fructiferis: mellis etiam ingens hic copia colligitur. Segetes verò minus lætas habet propter austrinos ventos, quibus exsiccatæ arescunt antequam ad maturitatem perveniant. Hodie *Venetis* paret, à quibus strenuè adversus Turcarum rabiem defensa est. Vrbem habet cognominem. Incolæ Græci sunt.

Zante. *Zacynthus*, vulgò *Zante*. Hanc inter Cephaleniam & Achajam ponit Plin. Ipsa in circuitu colligit XXXVI mill. Ager insulæ frumentum profert magna copia: inprimis verò uvas passas, vinum & oleum, ex quorum annuo proventu, incolæ colligunt CL millia aureorum. *Græci* sunt, & *Venetis* parent. Habet ejusdem nominis oppidum cum arce in monte situm, mari imminens, silvis obsitum, aëris salubritate, pascuorum vicinorũ ubertate, agrique fertilitate valde commendabile. *Mons* ipse *Elatos* dictus, nobilis est.

Milo. *Milo* insula, ea *Melos* prisco ævo dicebatur, in Cretico est mari. Ambitus LXXX milliaria amplectitur. Feracissimos habet agros frumenti & olei, sed viribus parum accommodos. In hac etiam argenti fodina & *Sardonius Lapis* reperitur.

Niscia. *Naxus*, nunc *Niscia* Sophiano, & aliis. Hæc LXXX mill. in ambitu patet. Inter frugiferas insulas hæc etiam numeratur. Vini admodum fœcunda est: in eaque marmoris genus reperitur quod *Ophites* Græcis & Plin. maculosu m, serpentum maculis non absimile. Smirillus etiam lapis, Smiris Plinio, hic r eperitur. Venam quoque auri hic esse, sed desidiâ & ignaviâ incolarum non inveniri, sunt qui credunt. Vespæ genus in ea, cujus punctio homini mortem adferre dicitur: vespertilionumq; magna copia. *Ioanni Quirino* nobili Veneto hæc quondam paruit. Postea sub quodem Duce *Iacobo Crispo* fuit, quem *Selimus* Turcarum Imperator hinc expulit. Habitatur itaque hodie à Turcis & Iudæis.

Santorini vel *Santorino*, *Therosia*, Maris Ægæi insula, juxta Atticam, Straboni & Ptol. formam nunc Lunæ corniculatæ habet, licet prius aliam haberet, antequam combureretur, & à mari in duas partes scinderetur, inter quas scopuli aliquot interjacent. Est etiamnum satis fertilis, & portubus commoda. Incolæ piscationibus ferè victum quærunt. Hæc etiam subjugata à Turcis est. Santorini.

Scarpato, olim *Carpathus*, aut ut Homero placet *Crapathus* dicta. Carpathium hinc Mare. Situs ejus inter Cretã & Rhodum, medio ferè itinere. Ambitus ejus LX aut ut alii volũt LXX mill. pass. Ardua & montibus passim aspera; ac i n ea marmoris Lapicidina reperitur. Olim quatuor urbibus prædita erat, & ob id *Tetrapolis* nuncupabatur, ut habet in Homerum Eustathius. Habet multos portus, sed non admodum capaces, & malè fidos. Incolæ Græcè loquuntur, & Græcorum religionem amplectuntur: Venetorum tamen dominio subsunt. Scarpato.

Sed de Europa quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Reliquas igitur Orbis partes, & primùm Africam, cui in nostra distributione post Europam princeps tribuitur locus, quod felix faustumque sit, ingrediamur.

BARBARIA.

Regio & unde dicta.

IN Africa, quam nos secundam cum Ptolemæo Orbis partem fecimus, primo se offert loco *Barbaria* nobilissima Africæ regio. Ea nomen accepit vel à murmure inconcinno incolarum, Arabibus dicto *Barbar*, eo quod Numidarum sermo Arabibus talis videatur: vel à frequentibus desertis, *Bar* enim eorum lingua desertum sonat. Ab Ægypto ad Fretum usque Gaditanum pertinet, complectiturq; Mauritaniã utramque, Tingitanam videlicet & Cæsariensem, Africam proprie dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, cum Libya exteriore. Statuunt illi recentiores Africæ Scriptores ab ortu Solis Marmaricæ (quæ hodie *Barcha* dicitur) deserta ad montis usque Atlantis partem hodie *Mejes* vocatam, quæ pars à Strabone forte sub nomine *Aspis* describitur: huncque montem Atlantem (secundum ejus ab Oriente in Occidentem ad Mare usque, quod ab eo Atlanticum nuncupatur, longitudinem) à Meridionali plaga habet: ab Occidente ipsum Mare Atlanticum: Septentrionale verò latus Mare Mediterraneum lambit. Aër & cœli qualitas hujus Regionis varia. Vere cœlum mite, clemens, serenum; Aestate æstus vehementissimi, inprimis Iunio & Iulio mensibus; Autumno calor remissior: Hyeme frigus vehemẽtius, potissimùm circa Decembrẽ & Ianuarium, sed matutino dumtaxat tempore, adeo ut nemo ob frigus ad ignem accedere cogatur. Autumni finis, totaque Hyems, bonaque Veris pars, impetuosis plena ventis, Quin & grandinibus, fulguribus, & tonitruis horridis interdum vexatur: neque deest aliquibus in locis nix copiosa. Ager dactylorum, malorumque punicorum feracissimus: sed frumenti non adeo fertilis: unde ejus incolæ magna ex parte panem conficiunt hordeaceum. Fructus alios profert magnâ copiâ, cerasa, ficus, poma, pira, pruna, mala persica, armenica, cydonia, olivas, & similes. Abundat oleo, melle, saccharo. Multijugis item armentorum, pecudum, atque ferarum generibus. Alit enim hæc Regio dracones, elephantes, capreas, bubalos, & similia animalia: item leones, ac pardales: habet & mustelas, felibus pares ac similes, excepta rictus eminentia: simiarum quoque maximam multitudinem. Coluerunt hanc Regionem primùm *Phœnicum* coloni, aliique qui ex Asia aut Aegypto eò devenerunt: postea paruit *Romanis*, tum *Græcis Imperatoribus*, deinde *Vandalis*, *Saracenis*, *Arabibus*: nunc partim *Turcæ* subest, partim proprio *Seriffæ*: *Hispaniarum* quoque *Rex* arces quasdam in ea possidet. Regna omnino quatuor sunt: *Marocci*, *Fessæ*, *Teleusinum*, *Tunetanum*, quibus nonnulli *Barcæ* addunt. De duobus prioribus Marocci & Fessæ sequentibus Tabulis agetur, de reliquis hic agamus. *Teleusinum* Regnum quod vocant *Tremisen*, est *Mauritania Cæsariensis*. Longitudo ejus ab Occasu

Situs.

Soli qualitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

BARBARIA

Septentrio

Occidens

Oriens

MARIS ATLANTICI PARS.

Lixbona

HISPANIÆ PARS

Sevilla

Cartagena

Granada

Gibraltar

Estrecho de Gibraltar

C.S. Vincent

Minorca

Maiorca

Ivica

Sardinia PARS

ITALIÆ

Græcia

Sicilia

Regio

C. Passaro

Malta

Morea

Corinto

Candia

Epheso

NATOLIA.

Stadia

Satalia

Curco

Alexandretta

Cyprus

Famagusta

Soldi

Tripoli

Syria

Baruti

Tyrus

Ierusalem

Samaria

Gaza

Larissa

MARE MEDITERRANEUM.

Tanger

Tetuan

Fez

FEZ.

Tremizen

Oran

Alger

Bona

Tunis

Bugia

Sussetul

Sefe

Porto teli

Tripoli Vecchio

Cesar Sen.

Lebida

Brata

Mesurata

C. Rasausen

Bonandria

Zadra

Taocara

Carcorella

Cambra

BARCHA.

Barcha Desert.

Raiba

Cairo

ÆGYPTUS

Sues

Fara

Eltor

Mar Rubrum

MAROCO

Marrueco

Tegda

BILEDULGERID

Biledulgerid

Tenegent

Tegorarim

Macaro

Nesto

Teguat

GE

Mesab

Guargala

Caphsa

Elcama

Tesfar

ARIA

Fezen

Masta

Stagno

Marei

Torrega

Angela

Ammon

Berdena

Elwocat Desert.

Abutig

Elfum

Munie

Manfia

Dacati

Salud

Nilus flu.

Couza

Aina

Clearius palus

Serta

Ebaida

Sabia

Berdoa

C. de Guer

T. Canaria

Bulefa

Offim

Auzichi

Anfolez

Angila

Bogador

Goaden

Atlas Major M.

Zuenziga

ZANHAGA

olim NUM

Targa reg.

Hair

IDIA.

Targa

Ighidi

Catifelchebir

Lemta

Agades

GARAMANTES.

Garama

Gir as fl.

Dighir

GAGOA

Geogan

Chelonides Palus

Albayad

Borno

Assuan

Riffa

Fuingi

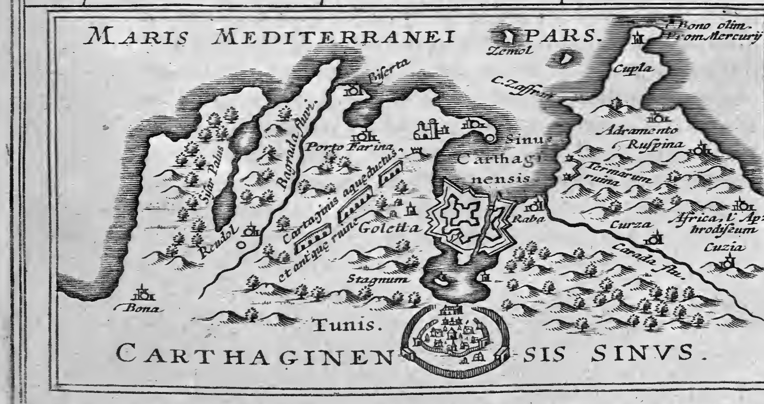
Dacut

Omot

Miliaria German. com.

30 60 90

10 20 30 40 50 60 70

casu in ortū est ccclxxx milliarium. Latitudo arcta mill. xxv, à desertis videlicet Numidiæ usque ad Mare Mediterraneum. Hujus regionis maxima pars inculta est, arida atque aspera, eâque præsertim parte, qua Meridiem spectat. Maritimi autē agri aliquanto fertiliores atque fœcundiores sunt. Raræ in hac parte urbes, raraque castella. Metropolis est *Teleusina*, quondam ampla, nunc magna ex parte collapsa. In eodem tractu est *Algira*, urbs magna & probè munita. Hæc à *Teleusino Rege* primùm defecit, ac *Bugiæ Regi* tributū solvit: postea hoc deserto *Ferdinandum* Regem Hispaniæ admisit. Deniq; capta à Barbarossa Imperio Ottomanico adjecta est. Celebris est Naufragio Caroli V. tristi Christianorum captivitate, & piraticis excursionibus Turcarum. Hodie ita præsidiis firmata est, ut humana ope vix possit expugnari. Hanc Castaldus *Salden* Ptolemæi fuisse opinatur, sed Ortelius cum nostro Mercatore putat *Salden* Ptol. nūc esse *Tadelis*: Iovius cēset esse *Iuliā Cæsaream*, & alii *Cirtam*. Sunt quoque urbs *Mersalcabir*, *Messagran*, *Mustaganin*, & aliæ. Duos habet hoc Regnum maris portus nobilissimos atque frequentissimos, alterum *Horami* seu *Oraniæ*, cum arce munitissima, alterum *Marsæ Eltabiri*, ad quos solet confluere maxima Mercatorum frequentia, præsertim ex Italia, qui ambo ab Hispaniarum Rege ante aliquot annos occupati fuere, non sine illius Regni maximo detrimento. *Regnum Tunetanum* continet totam Africam minorem & magnam Numidiæ partem. Nam à *Majori* fl. quem *Audum* Ptol. esse putat Maginus, usque ad Mesratæ regionis amnem extenditur.

Urbes.

Portus.

Ægyptus.

AEGYPTUS antiqua & nobilis regio primùm à Misraim filio Chus, nepote Cham, abnepote Nochi culta est: quare à *Chamo Chemia* in sacris Osiridis vocata fuisse videtur, pro *Chamia*, ut ab alio *Misraim*, quā appellationem etiamnum servat apud Arabas qui vocant *Mesre*. Turcis dicitur *Elquibet* vel *Elchebit*. Termini sunt ab Occidente ultra Nilum deserta Barcæ, Libyæ & Numidiæ, cum regno Nubiæ. Ab Austro agro Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab Occasu in Ortum nonnihil fertur. Plinius eam finit Syene urbe, quæ nunc Asna dicitur. Ab Ortu sunt deserta Arabiæ, quæ inter Ægyptum & Mare Rubrum sita sunt. Ab Aquilone clauditur Mari Mediterraneo, quod ea parte vocatur Pelagus Ægyptiacum. Raro pluit in Ægypto, imo ut Plato tradit, nunquam visum est pluere in Aegypto, sed aër perpetuam habet serenitatem, atque ob id fortassis olim dicta fuit *Aëria*. Terra mirè fertilis & hominum aliorumque animalium perfœcunda generatrix. Nilus efficit; qui per medium ejus labens, & singulis annis terræ superficiem inundans, humectans, & adducto limo impinguans, fœcundam, miréque fertilem eam reddit. De hujus soli felicitate multa passim extant scriptorum elogia. Iustinus solum ita fœcundum asserit, ut alimentorum nulla terra feracior sit in usus hominum. Summa in Aegypto est ubique tritici, siliginis, hordei, avenæ, fabarum, aliorumque legumium, vini etiam optimi fertilitas. Nec desunt pascua lætissima, oleo tamen,

Regio.

Nomina.

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

men, ut plurimùm, caret, raraq; ligna isthic nascuntur. *Animalium varietas.* Præter bestias sævas ac nocuas, quibus hæc terra abundat, animalia domestica mira copia alit, bubalos, boves, camelos, equos, asinos, arietes & capras, quæ quidem omnia in magnam excrescunt molem, teste Bellonio, ob aëris temperiem, pabuli abundantiam, ac stirpium à Nilo irrigatarum bonum alimentum: inter reliqua verò arietes pingues admodum, & crassi sunt, atque amplam & densam, atque ad terram usque propendentem caudam habent, & palearia insuper è collo dependentia, ut in bobus, nigraque lana vestiuntur. *Imperium majorum.* Ceterum universa olim Ægyptus floruit sub variis Regibus diversorum nominum usq; ad *Ptolemæos*: nam *Pharaones* admodum pauci fuere. *Ptolemæi* longo tempore regnarunt, usque ad Romanorum imperium, quo præfracto res Aegyptia pervenit ad *Agarenos* Arabiæ felicis, quorum Princeps *Sultanus* fuit dictus, & alii sequentes quoque vocati sunt *Sultani*, Mahumetani omnes: regnarunt multis annis donec à Turcis expugnati fuerunt. Possidet jam totam Ægyptum *Solymanus* Turca, relicto ibi Præfecto, qui *Baxa* Aegypti dicitur. Divisa fuit ab Alexandro Macedone in Nomos sive oppidorum præfecturas, quales Herodotus ponit XVIII. Strabo unum amplius. Ptolemæus XLVI. Plinius L. qui & addit quosdam nomina permutasse, ut proinde non sit putandum tot Aegypti olim Præfecturas fuisse, quot apud Historicos nomina possunt colligi, quum ejusdem Præfecturæ plura nomina esse potuerint. Leo Africanus auctor est à Mahumetanis in tres provincias divisam esse. *Sahid*, quæ est superior sive *Thebais*, à finibus Bugiæ ad Cairum usque: *Errifiam*, quæ est pars occidentalis à Cairo ad Rosettum: & *Maremmam*, quæ est pars orientalis. *Vrbes.* Vrbes Aegypti sub Amaside creduntur fuisse XX mille. Diodorus tria millia suo ævo superfuisse testis est. Celeberrimæ fuerunt *Syene*, *Thebe*, quæ & *Diospolis*, *Tentyra*, *Heliopolis*, *Memphis*, *Babylon*, *Alexandria*, *Pelusium*. *Syene* nunc *Asna* dicitur. *Thebe* condita à Busiride rege ambitu CXL stadiorum, ut refert Herodotus, centum portis, aliisque ædificiis publicis privatisque insignis, quæ jam olim esse desiit. *Tentyra* ab insula Nili nomen habet: incolæ Tentyritæ, qui naturæ genio crocodilis adversi sunt: qua de re apud Strabonem & Plinium videre est. *Heliopolis*, olim Sacerdotum habitatio, Straboni hominum Astronomiæ & Philosophiæ deditorum mansio. *Memphis* olim *Arsinoe*, regia urbs, ubi Nilus primam accipit divisionem & *deltæ* formam facit: hanc hodie vocant *Cairum* vel *Alcair*. Vrbs est triangulari forma exstructa, ambitu plus quam octo milliarium. Incolunt eam Turcæ, Aegyptii, Arabes, Hebræi, aliique. *Babylon* paulo supra Cairum ponitur à Bellonio, conspiciunturque adhuc splendidorum ædificiorum ruinæ. Hic nunc est Christianorum pagus. *Alexandria* nobilis olim & splendida urbs ab Alexandro Magno in extremitate maris Mediterranei loco situque pulcherrimo condita: Turcæ *Scanderiam* vocant. *Pelusium* hodie vocant *Damiatam*; urbs est potens, opulenta, commodo portu & navium frequentia celebris, ad Nili ostium Pelusiacum. *Flumen.* Regio hæc fluvio Nilo totius Orbis nobilissimo secatur, irrigatur, ac fœcundissima redditur.

Regio & unde dicta.

PARS illa *Barbariæ*, quæ olim *Mauritania Tingitana* dicta, hodie II regna comprehendit, *Marocci* videlicet & *Fessæ*, de quibus nunc ordine dicendum est. *Marocci* regnum nomen accepit ab urbe primaria *Marocco*. Iacet inter Atlantem montem & Oceanum Atlanticum, formæ pænè triangularis. Amœnissima est regio, abundatq; frugibus & leguminibus omnis generis, oleo, melle, saccharo, fructibus omnigenis; dactylis, uvis, ficubus, pomis, ac piris variis. Armentis item ac gregibus: multæ etiam reperiuntur capræ, quarum pelles *Marocchini* dicuntur, villi utilissimi sunt ad pannos contexendos, quos *Camelottos* vulgo vocant. Rerum denique omnium, quæ ad victum conveniunt, quæ naribus adblandiũtur, quæ oculos pascunt, regio feracissima est. Ejus Provinciæ sunt, *Hea*, quæ ab Oriente clauditur fluvio *Eßivalo*, à Meridie Atlante, ad Occasum & Septentrionem Oceano, estq; regio aspera, montosa, nemorosa, dives & incolis frequẽs. Frumentum hic copiosè non colligitur, sicut hordeum, milium & panicum. Fructuum autem magna est inopia, ignava potius incolarum socordia, quam vel cœli vel soli injuria. Mellis verò magna copia, quo majori ex parte vescuntur, ceram tamen abjiciunt, usum ejus ignorantes. Civitates paucæ hic sunt, sed pagi, vici, & castra munitissima maximo numero reperiuntur. *Susa* quę ad Septentrionem Atlantem habet & oppidum *Heæ*, ad Ortum fluvium Sus, regio fertilis, amœna, dives. Abundat frumento, hordeo, ac leguminibus, ac quibusdam in locis saccharum satis copiosè profert, licet incolæ illud neque coquere, neque parare probè sciant: fructus etiam alicubi proveniunt, ficus, uvæ, mala persica, & dactyli: oleo caret, quod tamen aliunde advectum huc defertur. Auri metalla sunt in monte *Ilalemo*. Præcipuum hujus Regionis oppidum *Tarodantum*, Mauris *Taurent*, satis amplum, ab antiquis Africanis conditum. Domorum numerat circiter tria millia. Incolę moribus sunt civilioribus. Hic Angli & Galli Mercatores degunt, & ferrum, stannum, plumbum, saccharo commutant. Sunt & *Messa*, sub quo nomine tria minorum gentium oppida continentur, unius miliaris intervallo alia ab aliis dissidentia, à veteribus Africanis ad littus Oceani condita. *Teiieut* civitas exstructa olim ab Africanis in pulcra planicie, cujus unum latus lambit fluvius Sus. Divisa in tres partes spatio plus minus unius milliaris distantes, quæ conjunctæ figuram triangularem constituunt: *Tedsi* civitas magna, fundata olim ab Africanis, sita in agro fertilissimo: & *Tagavost* omnium hujus regionis maxima. *Marocci* territorium formam refert triangularem: ejus fines ab occasu mons *Netisa*, ab Ortu mons *Hadimeus*: qua Septentrio est, in eum usquę locum extenditur, ubi notissimi fluvii *Tensift* & *Asifinual* conjunguntur. Est autem (Leone referente) regio hæc cultissima, armentis, pecoribus & feris abundans. Perpetua pæne planicies, Lombardiæ non admodum dissimilis; montes si quos habet, frigidissimi atq; sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter hordeum producant. In

Soli fertilitas. *Animalium varietas.* *Vrbes.*

MAROCCHI REGNUM
Septen 12 trio
Meri 12 dies
Occidens
Oriens
OCEANUS ATLANTICUS
DARA REGNUM
MAROCCHI REGNUM
Marruecos
Ducala
Hasgora Reg.
Asgeni pop.
Enedri.
Hea Regio
Serra Verde
Ruchi populi
Beniniaraz Gens
Edeclena planiti.
Tedles
Darra Reg.
Idevacal mo.
ubi Idiva cali pop.
Campo de Cuz
Gondate
Serra de Haha.
Mulinudae
Guzula Regio
Atlas Mons
Milliaria Germanica
C. Cantin
C. Canaveral
R. dagas
I. do Mogador
C. Dosera
C. de Zeni
C. de Guer
Rio Meca vel Susus alijs
Hic ambra reperitur
C. de Non sive Nao al.
Azamor
Mogador
Tedza
Guada

Urbes. In hac urbs est *Maroccum*, quod *Bocanum Hemerum* Ptol. fuisse quidam suspicantur. Hæc inter maximas totius Orbis terrarum urbes adnumerari solet. Est enim inauditæ magnitudinis: ita ut sub Principe suo *Hali* Iosephi filio domus numeraret plus quàm centies mille. Portas in ambitu habebat viginti quatuor: sed hæc ampla quondam & celebris urbs, nunc ita frequentibus Arabum excursionib⁹ attrita est, ut vix tertia urbis portio incolas habeat. Sunt & in hoc territorio urbes aliæ minorum gentium. Oppida: *Elgiumuha*, oppidum exiguum, in planicie, prope fluvium *Sesseva*, ab Africanis conditum; *Tenezza* civitas munita, olim exstructa ab Africanis in latere illius partis Atlantis, quæ dicitur *Ghedmina*; *Delgumuha* civitas nova in monte altissimo sita, arx valida; *Imizmizi* urbs ampla scopulo insidens; *Tesrast* exiguum oppidum in ripa fluvii *Asifelmel* positum: *Agmet*: & *Hanimmei*. *Guzzula* ad Septentrionem Atlanti adhæret, ad Ortum Heæ jungitur. Mittit hæc Regio hordeum magna copia, & pecudes innumeras, habetque æris & ferri fodinas. Oppida hic & arces vallo carent: pagi frequentes, ampli, divites: regio omnis incolis referta. *Duccala* regio ab Occasu à *Tensifto* flu. initium capit, terminatur à Septentrione Oceano, à Meridie fl. *Habiel* clauditur, atque ab Occidente fluvio *Hammirabith*. Paucæ in hac civitates muris cinctæ. Inter quas *Azafi* civitas in littore Oceani sita. Condiderunt eam Africani: *Conte* à Gothis, & *Tit* ab Africanis condita: *Elmedina* quasi totius hujus regionis caput: *Centopozzi* oppidum exiguum: *Subeit*, *Temaracost*, *Terga*, *Bulativan*, *Azamur*, & *Meramer*. *Hascora* regio ad Septentrionem Duccalæ confinis est, ad Occasum terminatur *Tensifto* fluv., & ad Ortum fluvio *Quadelhabit* à regione Tedeletes discluditur. Multa ad hanc regionem pertinent oppida opulentissima, populo satis numerosa, ut *Alemdin* civitas in valle quadam, quæ quatuor altis montibus cincta est, exstructa: quam nobiles, mercatores & artifices habitant: *Tagodast* in cacumine montis sita, quatuor aliis circumdata: *Elgiumuha* in monte altissimo condita, inter duos alios non minoris altitudinis: & *Bzo* civitas antiqua in monte admodum sublimi posita viginti circiter milliaria *Elgiumuha* distans, versus Occasum. *Tedles* regio non adeo ampla est, ab Occasu terminatur fluminibus *Servi* & *Ommirabih*, ad Meridiem Atlanti contigua est, ad Septentrionem verò terminatur, ubi fluv. *Servi* in fluvium *Omirabih* prolabitur, unde regio ipsa triangulari forma clauditur. Sunt in ea nonnulla oppida: præcipuum est *Tesza*, ab Africanis conditum, populo satis frequens. Sunt & *Esza*, *Githiteb*, & alia. Præcipua flumina hujus regni sunt *Tensift* Flumina. & *Omirabih*, qui ex Atlante monte erumpentes in Oceanum se exonerant. Sed *Tensift* oritur in Marocci territorio, ac plurimis augetur fluv. inter quos magni sunt *Sifelmel* & *Niffis*. *Omirabih* verò scaturit inter altissimos montes, qua *Tedles* provincia *Fessano* Regno contermina est. In littore maris alibi magna electri copia invenitur, quæ inde à Lusitanis atque aliis exteris exportatur in alias regiones, quod quidem electrum vilissimo pretio coëmunt. Multi hic montes, inter quos *Nisipha*, *Semede*, Montes. *Sensana* &c. Quorum plerique frigidissimi atque sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter hordeum producat. In hoc

hoc Regno neque templorum, neque collegiorum, neque hoſpitiorum copiam deſiderabis. In urbe Marocco multa ſunt templa, inter quæ nullum artificioſius, neque magnificentius, quam quod in medio urbis à dicto *Hali* exſtructum exſtat. Eſt & aliud ab hujus ſucceſſore *Abdul Miomem* exſtructum, & ab hujus nepote *Monſor* ampliatum, multiſque columnis ex Hiſpania convectis opulentius redditum. Ciſternam ſub hoc templo confecit, ejus magnitudinis, cujus totum eſt templum: tectum templo addidit plumbeum: ſinguliſque angulis addidit canales, qui pluvialem aquam in ciſternam ſub jectam mittant. Turris ex lapide duriſſimo, quale Romanum Veſpaſiani eſt Amphitheatrum, altitudine Turrim Bononienſem in Italia ſuperat. Gradus quibus adſcenditur habent ſinguli novem palmos latitudinis: exterius verò muri latus decem. Septem habet hæc turris manſiones. Huic ſuperſtructa alia turricula, quæ inſtar acus adſurgit. Hæc tres alteram alteri ſuperpoſitas habet manſiones, fitque ab una ad aliam lignea ſcala adſcenſus. Siquis è ſumma turri deſpiciat; huic homines quamvis ſtaturæ procerioris, non aliter ac pueri unius anni apparent. Habet & hæc turricula in ſumma parte ferrum quoddam Luna ornatum aurea, tres item ſphæras aureas, ſic ferro inſertas, ut maxima inferiorem, minima ſuperiorem partem occupet. Eſt & arx quædam munitiſſima in hac urbe, quæ ſi amplitudinem, ſi muros, ſi turres, ſi portas ex Tiburtino marmore exſtructas videris, civitatem jure cenſeas. Templum habet altiſſima turri ornatiſſimum, in cujus faſtigio Luna, atque ſub hac tres inæqualis magnitudinis ſphæræ aureæ, quæ omnes cxxx mille aureos pendent. In hac urbe intra muros vineæ, palmæ, horti ſpatioſi, agrique frumenti fœcundiſſimi. Nam extra muros terram colere, frequens Arabum vetat incurſio. Incolæ hujus regni alibi civiliores, alibi rudiores, & civilitatis plus ſatis ignari. Pane fere veſcuntur hordeaceo, non fermentato, nec in furnis excocto, interdum vero cibum ſibi ex farina hordeacea lacte & oleo vel butyro parant. Apud multos nullus menſarum & mapparum uſus. Veſtiuntur fere pannis ex lana in ſtraguli modum confectis; caput verò panniculo quodam ornant, remanente tamen ſuperiore parte nuda; pileum non niſi ſenes, aut docti viri geſtant; ſubuculas non habent, lecti vice culcitra villoſa utuntur, cui ſe involvunt. Barbam radere ſolent antequam matrimonium contrahant, ſed matrimonio juncti promiſſam geſtant.

Opera publica.

Mores. Victus.

Veſtitus.

Regio. Situs.

FESSANUM vel *Fessæ* regnum sequitur, quod *Ampelusia* olim à vitium copia nonnullis dictum: *Fessanum* nunc ab urbe ejusdem nominis. Hoc regnum ditissimum & potentissimum, ab Occasu habet mare Atlanticum, à Septentrione Fretum Herculeum, ab Ortu Mulviam flumen, ab Austro regnum Marocci. Est autem hic alibi optima aeris temperies, alibi aliquanto asperior. Ac regio ipsa etsi nonnullis in locis prorsus aspera est, frigidissimis montibus plena, ac in ea aliquot sint solitudines ac deserta: ipsa tamen universe considerata, quamvis altera sui parte magis, altera minus, felicissima & fertilissima est. Ager enim tam frugibus atq; fructibus abundat, ut nulli cedere videatur: passim vites, oleæ optimè proveniunt. Ficuum & amygdalarum magnã habet copiam, magnam etiam gossypii affluentiam. Reperitur hic etiam planta quædam *Maus* dicta, fructum ferens valde dulcem ac esui gratissimum, magnitudinis mali citrei. Mahumetici Rabini hunc esse fructum ajunt, qui parentibus nostris Adamo & Evæ interdictus fuit, cujusque foliis pudenda texerunt: folia enim habet longa & lata: harum hic magna copia. Abundat armentis, pecoribus, equis, camelis, capreolorum atque leporum magna copia. *Fessæ* Regiones sunt septem, *Temesna, Territorium Fessæ, Asgara, Elhabata, Errifa, Garetum* & *Elchausum*, sive *Chauz*. *Temesna* regio incipit à flu. *Omirabih* versus Occidentem, & protenditur ad Ortum versus *Buragragum* fluvium: à Meridie terminatur monte Atlante, & à Septentrione Oceano. Fuit semper hæc Regio totius Africæ caput, in qua olim numerabantur oppida plus minus XL: castella vero CCC. Sed ob bella quæ ibi magnopere sævierunt, civitates omnes & oppida deleta sunt, totaq; Provincia vastata; sed tandem denuo reviviscere cœpit postremis hisce temporibus, atq; oppida prope CC continet. Inter ea *Rabato* civitas magna ad littus Oceani cõdita. Hæc muris & structura Marocco persimilis, sed magnitudine ambitus valde dissimilis. Sunt & *Thagia*, *Salla* & alia. *Fessæ* Territorium à fluvio *Buragrago*, versus Ortum protenditur usque ad fluvium *Inavem*; à Septentrione fluvio *Suba*, à Meridie Atlantis radicibus clauditur. Ager tam frugibus, fructibus atque armentis abundat, ut optimis comparari possit. Vbique vites, oleæ & fruges optimè proveniunt. Numerantur nonnulla oppida in agro Fessano: sed ipsa urbs Fessa primaria. Hanc putat Niger *Tamusigam* Ptolemæi, sed errat: ac potius *Volobium* esse ejusdem Ptolemæi cum Peucero & aliis credo. Sita est in regni hujus meditullio. Conditã ferunt circa annum Domini septingentesimum octuagesimum sextum. Hanc Metropolim totius Mauritaniȩ dicunt: & vulgo, teste Marmolio, aulam totius Occidentis cognominant. Nomen habere ab auro, sunt qui opinentur, quod cum prima ejus fundamenta jacerentur, eo loco inventus fuerit auri cumulus, quod Arabib. *Fes* appellatur. Alii fluvium *Fez*, qui mediam interluit, urbi nomen dedisse autumant. Hic in urbem collapsus per infinitas fere partes, per quosdam aquæductus sese spargit, ac per singulas fere domos, per templa, per collegia, per hospitia, & Xenodochia sese diffundit. Deinde per foricas percurrens, totius civitatis sordes secum trahit, atque foras in fluvium inducit. Atque hæc dici-

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Vrbes.

Fez.

FESSAE REGNVM
Milliaria Germanica
MARIS MEDITERRANEI PARS
Oceanus Atlanticus
Estrecho de Gibraltar
C. Trafalgar
Conil
Gibraltar
Alcacer
C. Espartel
Ceuta
Almiña
Tanger Teteguis
Arzila
Homara
Tutuan
Gemera
Rio Lecuz
Tarsonella
Chercora
Peñon de Velez
Buzencora
LaRache
Alcaer
Netegella
Texga
Salguisa
Bedis vel Veliz
Tarsaquirato
Maxinara
Asgara paludes
Narangia
Buzemma
Basra
Seusacene
Bothoiæ pop. in hic montibus degunt.
Rio Cebu
Esagen
FEZÆ:
Nocor flu.
Mannoca al: Mahmora
Benigebar mons
Beniglia zeval mons
Sala
Agla
Cale
Ieffelfelt
Arox
Almancor
Porta rubea.
Baniteut
Guazeval
Specus perpetuo: ignem evomens
Haino challa
Sobaigne
Fanzara
Margo
Hoari populi
R. Rebala
Podeazagar.
Gualila
Elgihuna
Tausor
Suahiri pop.
Pharaonis: Palatium
Zavia
R. Alcantara
Mechuasa
Teniesna Anafe Regio
Maderavan
Magilla
Fez
Lucaius mons
Zannonis mons
Verecumdia
Bambasila
Macarmeda
Beniz
Tamechia
Teza
Ebnedin
Rehat
Gemihedchamen
Hubbedam
Nova
Chaulan
Masagan
Azamor
Zenetæ populi:
Zarfa
Tite
Subeit
Nuchail
Zuga planities
Cannifmelgara
Ieneracost
Adendum
Nemora leonum et leopardorum
Sofroa
Margarus mons
Ducala
nunc Xauyi
Benibac hul
Mesdaga
Manlisnava
Benibisseri
Cisa
docavali
Terga
Adach: suni campi
Magdia
S. Sulachman
Guraigura mons
REG NUM
Thagia
Cebu rio
Hasgora regio
Tegeget
Edecsena planities
Elmadin
Assam mons
Edevet
Delligi populi
Nussini populi
Asgeni populi
Tedles
Tedza
Huseini populi
Cithiteha
Marbea rio et Vmarabea
Hea Regio
Elgiamuha
Tefza
Esza
Bzo
Beniniaraz Gens
Septe 15 ntrio
Merid 15 ies
Occi dens
Or iens

dicitur *Fessa* vetus. Est enim & alia urbs quæ *Fessa* nova dicitur, duplici cincta muro altissimo ac munitissimo. *Asgara* regio à Septentrione Oceano abluitur, ab Occasu ad fluvium usque *Buragragum* protenditur: Orientale latus claudunt montes *Gumaræ, Zaronii*, & radices montis *Zalagæ*: à Meridie vero fluv. *Bunaza* terminatur. Regio plana est, optima aëris temperie gaudens. Equis & pecore adeo abundat, ut non modo Fessæ his abunde provideat, sed etiam omnibus Gumaræ montibus. Nemora hic rara: capreolorum tamen atque leporum magna copia. Fuerunt hic olim oppida & arces quamplurimæ, sed bellorũ injuriâ major pars delata est. Oppida præcipua sunt *Larissa*, & *Casar Elcabir*, hoc est, regum palatium. *Habet*, seu *Elabat*, regio clauditur à Septentrione mari Mediterraneo, ab Occasu *Algaræ* paludibus, à Meridie *Suarga* fluvio, ab Ortu verò montibus Herculeo Freto vicinis. Regio hæc fœcundissima, ac frugum omnium affluentiâ beata est, licet olim multò celebrior ac felicior fuerit, propter civitates antiquissimas, tum à Romanis, tum à Gothis conditas. In ea præstantiores urbes sunt *Arzilla* seu *Azella*, ampla satis, atque à Freto Herculeo circiter LXX. mill. distans. *Tingis* seu *Tanger* ampla & antiqua ad Oceani littus posita, & à Freto Herculeo XXX mill. dissita. *Septa* seu *Seuta* maxima civitas ad fauces Herculei Freti, olim totius Mauritaniæ metropolis, ac Hispaniæ æmula: quæ quidem tres civitates sub Regno Portugaliæ sunt. *Errifa* regio incipit non procul ab Herculeo Freto, & ad fl. usque *Nocor*, seu *Hoccore* ad Ortum protenditur: ad Septentrionem prima sui parte, ut testatur Leo, terminatur Mediterraneo mari, vergitque Meridiem versus ad eos usque mõtes, qui Fessæ Territorium spectant. Regio hæc prorsus aspera, montibus frigidissimis plena, in quibus arbores altissimæ ac rectissimæ, frumentum non producit: vinearum autem, ficuum, olivarum atque amygdalarum magnam habet copiam. Armenta hic rara: caprarum verò, asinorum atque simiarum in hisce montibus magnus reperitur numerus. Oppida hic rarissima, pagi frequentissimi. *Gareti* regio initium sumit ab Occasu, à *Medulo* flumine, & ad fluvium *Mulviam* ad Ortum terminatur, à Meridie montes ipsam à desertis Numidiæ separant, à Septentrione ad mare Mediterraneum protẽditur. Ager hujus regionis fragosus, incultus atque aridus, Numidię deserto non admodum natura dissimilis: ipsa autem regio incolis nuda fere est, postquam duas hujus præcipuas urbes *Medelam* & *Chesalam* Hispani occuparunt. *Chauz* ultima Fessani regni regio continet tertiam ipsius fere partem; namque in longitudinem CXC mill. patet, nempe à fl. *Zha* ad Ortum, ad fl. *Gurguigara* ad Occasum, in latitudinem verò mill. CLXX. Nam omnis ea Atlantis pars quę Mauritaniã spectat, teste Leone, hujus Regionis latitudinem præbet: complectitur & bonam planiciei & montium partem qui Libyæ sunt contermini. Præcipua loca hujus tractus sunt *Dubdu* oppidũ antiquum, & *Teza*, maxima, nobilis, & opulentissima urbs, quæ civium frequentia, & opulentia tertium in tota regione sibi locum vendicat. Regnum hoc multis irrigatur fluviis, quorum aliquot navigabiles: præcipui *Flumina.* sunt *Subu* & *Luccus*. *Subu* veteribus *Subur* dictus, originẽ ducit ex maximo fonte in horrida silva Seligi montis

Provin-

Provinciæ Chauz, atque multos recipiens fluvios per longum tractum discurrit, & lato simul ac profundo ostio in Oceanum labitur. In ejus ostio sita civitas *Haraidos*, cujus portus ingressu difficillimus. Montes hic multi, inter quos *Zarhon*, mons, qui à planitie *Esais* incipiẽs, patet in longitudinem circiter triginta miliaria Occidentem versus & in latitudinem decem: eminus silvã magnã & desertã refert, cujus arbores omnes sũt olivæ. *Zalaga*, item *Selelgo*, *Azgan*, *Centopozzi* & multi alii, quos brevitatis studio omittimus. In urbe *Fez* multa pulchra sunt & ampla ædificia, publica privataque Templa, collegia, xenodochia. Templa sunt ıɔcc, in quibus magnifica & splendida. Summum templum quod vocant *Carauvea* ambitum habet sesquimilliaris. Portas amplas atque altas unam & triginta. In hoc templo singulis noctibus cccıɔ lucernæ accenduntur: Reditus templi in singulos dies feruntur esse ducentorum aureorũ. Collegia in quibus studiosi artibus, medicinæ, legibus, operam dant, permulta sunt. Vnum præ ceteris nobile, in quod exstruendum rex *Habu Henon* quadringenta octoginta aureorum millia effudisse dicitur.

Montes.

Opera publica.

PENNON DE VELES.

Et hæc de *Marocci* & *Fessæ* regnis: restat paucis explicandum *Pennon de Veles*, quod antiquissimum est oppidum in littore Maris Mediterranei constructum, ab Hispanis *Velles de Gumenera*, sive etiam *Pennon de Veles*, nũcupatum. Inter duos visendæ altitudinis montes situm est. Alii ab Africanis, alii à Gothis ædificatum scribunt; sed de hoc Oppido in Theatro Vrbium plura.

ABISSINORUM Regnũ *Æthiopia*, quæ *sub Aegypto*, Ptol. dicitur. Ejus Princeps Mauris *Asiela bassi* lingua Æthiopica *Ioannes Belul*, quod est altus, seu pretiosus, non Presbyter, ut quorumdam fert opinio, dicitur. Hic se Davidis ortũ stemmate gloriatur: utitur autem plerumq; istiusmodi inscriptione. N.N. *Supremus meorum Regnorum, à Deo unicè dilectus, Columna fidei, ortus ex stirpe Iuda, Filius David, Filius Salomonis, Filius Columnæ Sionis, Filius ex semine Iacob, Filius manus Mariæ, Filius Nahu secundum carnem, Filius Sanctorum Petri & Pauli secundum gratiam, Imperator Superioris & Minoris Æthiopiæ, & amplissimorum Regnorum, Iurisdictionum & Terrarũ, Rex Noæ, Caffares, Fatiger, Angolæ, Baru, Balignazæ, Adeæ, Venguæ, Goyamæ ubi Nili fontes, &c.* Hic inter maximos nostræ ætatis Monarchas procul dubio censendus, ut qui inter utrumque Tropicum à Mari Rubro ad Æthiopicum fere Oceanum pertingat. Et ut aliquanto accuratius ejus Imperii terminos describamus: à Septentrione habet Ægyptum (quæ subest Turcis) vicinam: ab Ortu ad Mare Rubrum & Sinum Barbaricum ex parte pertinet: à Meridie Lunæ Montibus à Natura vallatur: ab Occasu verò regno Congi, Nigro amne, Nubiæ Regno & Nilo flumine terminatur. Quibus terminis veterum Aethiopiam sub Aegypto cognominatã, Troglodyticam, & Cinnamomiferam regionem, & Libyæ Interioris partem videtur comprehendere. Regio ipsa in universum (ut ex recentioribus qui eam lustrarunt, constat) fertilissima. Aestas ibi gemina est in anno, & ferme perpetua, ut uno tempore in aliis agris fiat sementis, in aliis vero messis. Alicubi singulis mensibus novæ fruges, legumina præsertim seruntur. Triticum quidem regio parcè producit: hordeum verò, milium, sesamũ, ciceres, fabas, aliaque legumina copiosissimè profert: quorum nonnulla nobis ignota sunt. Hebeno, Persico & Siliquastro abundat. Aromata piperis, cinnamomi & Gingiberis hic legũtur. Saccharum etiam in arundinibus copiosè producit, sed ipsũ coquere & expurgare non norunt. Vites istic multæ sunt, vini tamen hic nullus usus, præterquam in aula Regis & magni Patriarchæ. Mala medica, citrea & limones magna copia hic spontè proveniunt: mellis item immensa vis. Nam apes etiã in ipsis hominum habitationibus nutriuntur: unde ceræ tantam conficiunt copiam, quæ toti regioni ad candelas conficiendas sufficiat absque sevi usu. Linum habet etiam hæc Regio, sed incolæ artẽ ex ipso telas conficiendi nesciunt, atque magna ex parte pannos suos ex gossypio sibi parant, cujus hic magnus est proventus. Metalla habent auri, argenti, æris, sed ea non expurgant, artem ignorantes. Habet insuper hæc regio omnis fere generis animalia & aves: uti sunt elephantes, leones, tigres, pardales, lynces, rhinocerotes, meles, simiæ & cervi, (quod contra veterum opinionem, qui negant

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

ABISSINORUM SIVE Pretiosi Ioannis Imperium.

Petrus Kærius Cælavit.

Milliarium Germanicar.

75

negant Africam alere hoc animal) boves, oves, capræ, asini, cameli, equi: sæpissime etiam hic à locustis mirum in modum infestantur. Olim à reginis duntaxat gubernata hæc regio fuit. Vnde in historia veteris Testamenti legimus venisse ad Salomonem regem, austri reginam de Saba, audiendi causa admirandam ejus sapientiam, circiter annum mundi 2954. Nomen reginæ huic fuit *Maqueda*. Credunt Æthiopiæ reges, ex Davidis stirpe & Salomonis familia sese procreatos esse. Idcirco se filios Davidis & Salomonis, atque adeo Sanctorum Patriarcharum appellare solent, quod ex eorum semine orti sunt. Nam ex Salomone filium suscepisse *Maquedam* illam fingunt, quem *Meilech* nominarit. Postea *David* fuit dictus. Iste secundum eorum commentum, cum annum ætatis vigesimum attigisset, ad Salomonem patrem & præceptorem à matre remissus, ut doctrina & sapientia utili ac salutari ab eo imbueretur. Quod simul atque assecutus fuit *Meilech* seu *David*, permissu Salomonis, Sacerdotes & comites nobiles multos de singulis duodecim tribubus sibi adjunxit, & in regnum Æthiopiæ reversus gubernationem ejus suscepit. Ac una etiam legem Domini circumcisionemque eodem importavit. Hæc primordia fuere religionis Iudaicæ in Æthiopia, & ajunt in hodiernum usque diem ad aulica ministeria & canonicatus nullos admitti, nisi de stirpibus ex Iudæa adductis oriundos. Ab his igitur propagata est doctrina de Deo in Æthiopia, & radices egit, ut ad omnes ætates cõsequẽtes permanarit. Nam & libros Propheticos retinuerunt Æthiopes, & Hierosolymam adorandi causa verum

Imperium majorum.

Deum patefactum in regno Israelis profecti sũt. Quod ex historia Eunuchi Candacis Reginæ, quæ *Iudith* proprio nomine dicta est, profecti, intelligi potest. Is enim circa annũ à morte & resurrectione Iesu Christi x, Hierosolymam ccxl. milliarium itinere accessit. Cumque ibi officium & cultum Deo debitum tribuisset, & jam domum rediret, in curru sedẽs Prophetam Esaiam legit. Itaque ad eum divino mandato missus fuit Philippus Christi discipulus. Et cum processissent ambo ad urbem Bethzur, tribus milliaribus ab Hierosolymis: ibi in radice montis fontem conspexit Eunuchus, cujus Aquis à Philippo baptizatus est. Reversus verò in Æthiopiam Eunuchus baptizavit reginam, & magnam familiæ regiæ & populi partem. Ex quo Christiani cæperunt esse Æthiopes, fidemque Christianam omni sequenti tempore professi sũt. In toto hoc imperio urbes paucæ: ac vicatim habitatur. Præcipua regna ad superiorem Æthiopiam pertinentia, quæ utplurimum Abissinorum Imperatori subjacent, sunt hæc sequentia. *Regnum Barnagnes*: hoc, fluvio Abaschi & mari Rubro clauditur. Vrbs primaria est *Beroæ* seu *Barnæ* Ptolemæo *Colone* dicta, ut Sanuto placet: hîc regis vicarius degit: qui Abissinorum regi cl. equos quotannis pro tributo pendit, cum serico aliisque mercibus, Bassæ verò Turcico mille uncias auri. *Tigremaon* Marabo fluvio proximũ & mari rubro, quotannis pendit suo Imperatori cc. equos ex Arabia advectos. Subest huic regno Regnum *Tigrai*, in quo est urbs *Caxumo* seu *Cassumo*, sedes olim (ut in eorum annalibus est) *Reginæ Sabæ*: ac post etiam *Candaces* reginæ. *Angote* regnum numo caret, utuntur pro eo salis & ferri globulis.

globulis. *Amara* nomen habet à monte, in quo Imperatoris filii firmo & vigili præsidio servantur, ut defuncto Imperatore hæres educatur. *Fluvii* in hoc regno duo memorabiles per Æthiopiam labentes, *Abanhi*, qui *Astapus* Ptol., & *Tacassi*, qui Ptol. *Astaboras*, in quem complures alii amnes confluunt. Fons Abanhi est *Barcenæ Lacus* amplissimus sub Æquinoctiali jacens, in quo plures Insulæ. Hic lacus est *Coloe Palus* Ptolemæi. Incolæ Christianam religionem profitentur, eorumque fidei articuli præcipui sunt hi. Credunt in unum *Deum* creatorem cœli ac terræ, in tres Personas distinctum. *Deum Patrem*, *Deum Filium* ex Patre ab æterno genitum: qui pro nobis carnem assumpsit, mortuus est, & resurrexit; *Deum Spiritum Sanctum* ex Patre & Filio procedentem. Hæc summa est totius religionis. Vetus Testamentum cum novo sic conjungunt, ut ritus nonnullos Iudaicos & Christianos sequantur. Infantes omnes, masculos pariter & femellas, octavo ætatis die circumcidunt. Nullam tamen salutem circumcisioni adscribunt, quam in sola fide in Iesum Christum collocant. Sed ad quadragesimum diem masculos, ad octogesimum verò femellas, nisi aliqua ægritudo festinationem desideret, baptizant. Singulis annis Baptismum renovant, tam in adultis, quam in infantibus, proferentes hæc verba. *Ego te baptizo in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti.* Hunc morem à majoribus acceptum sanctè observant, non ut primum Baptismum extenuent, aut infirment, sed ut à peccatis absolutionem singulis annis consequantur. Administrationem Cænæ Domini sub utraque specie observant, tam Laici, quam Clerici. Confirmationem & extremam unctionem neque pro Sacramento habent, neq; usurpare solent. Sabbathum æque ac diem Dominicum ab opere immune habent, veteri Christianorum more. Legis usum illum maximum esse putant, ut peccata nobis ostendat: servari verò à nullo mortalium posse, excepto Iesu Christo, qui eam pro nobis implevit, credunt. Sanctos quidem amant & venerantur, sed non invocant. Mariam Christi matrem magno honore afficiunt, non tamen adorant, neque opem ejus implorant. Conjugium clericis & presbyteris non minus quam politicis permissum est. Omnem fornicationem & libidinem puniunt. Habent Patriarcham ecclesiis præsidentem, virum perspectæ probitatis, gravem, bonæ doctrinæ & provectæ ætatis: cujus munus est Ecclesiasticos Status in unione conservare, ecclesiasticam disciplinam tueri, ac rebelles excommunicare. Episcoporum, aliorumque ecclesiasticorum electio, penes solum regem manet.

Flumina.

Incolarũ mores.

GVINEA.

Regio.

GVINEÆ Regnum eo tractu est, quo *Gangines* Æthiopes, de quibus apud Orosium & Æthicum, teste Ortelio. Incolis *Ghinui* dicitur. Regio Nigritarum est. *Nigritæ* dicuntur adcolæ fluminis Nigri, qui mediam regionem præterfluit, Nili instar agros vicinos fœcundans. Crescit hic, ut & Nilus, mense Junio, totos dies XL, quibus per regionem vicinam navigare licet. Ita limo obducta tellus miro proventu rerum luxuriat. Circa flumen planities amplæ, nulli montes aut colles. Silvæ frequentes, quibus elephanti pascuntur. Crebri lacus, qui ex Nigri inundatione dicuntur remansisse. Aër saluberrimus, adeo ut morbo Hispanico laborantes, si in eam regionem proficiscantur certo convalescant. Sermo Nigritis varius, pro cœlo & solo. Religio varia: sunt in Mediterraneis Christiani, Mahumetistæ, Gentiles. Maritimi verò omnes Idola colunt. Reges Nigritarum sunt tres: *Tombuti, Borni, & Gaogæ*. *Gualatæ* etiam proprium regem habent. Color omnibus nigerrimus. Cæterum *Guineæ* regnum inter *Gualatam, Tembutum, & Melli* situm est, à Nigro flumine ad Oceanum usque Aethiopicum. Aer *Guineæ* nostris corporibus noxius est, tum ob cœli intemperiem, tum propter pluvias, quæ putredinem pariunt & vermes. Est autem hordeo, oryza, gossypio, auro, ebore, ovibus item & gallinis abundans. Est & aromatis quoddam genus, sapore piperi conforme, Lusitanis *Melegneta* dictum. Aliud item duplo efficacius pipere Calicutiano, vocaturq; dictis Lusitanis *Pimienta del Rabo*, quod tamen vendere non licet, ne vulgare piper prorsus sordeat & vilescat. Fructus alios præter dactylos nullos habet, sed eos ex Numidia aut Gualata incolæ petunt. Quadrupedum, inprimis elephantorum & simiarum, aviumque ingentem habent copiam, præsertim vero pavonum & psittacorum cinericiorum. Habent & minutas quasdam aves, quæ ex arborum ramis pendulum sibi ipsæ nidum singulari arte construunt. Arcem, oppidum, urbem, non habent. Pagum unũ duntaxat amplissimum, quem Principes, Sacerdotes, Doctores, Mercatores incolunt: cæteri sparsim degunt. Circa *Caput Lupi Gonzalvi* incolæ Solem, Lunam, Terram adorant: hanc sputo inquinare magnum apud ipsos piaculum. Cutem ipsi conscindunt potius quam scarificant, & postea unguento quodam colorato tingunt: bello ipsis, nobis stupendo spectaculo. Salutant Principem in genua prolapsi, manibus complosis: aliis inclamant *Fuio, Fuio, Fuio*. Inter prandendum potu abstinent, pransi bibunt vel aquam vel vinum è palma. Palma hæc non ea quæ dactylos seu carvotas fert, sed ab hac arbor diversa, quovis anni tempore succum emittens. Arboris truncum sauciant, lachrymam inde manantem vase aliquo exceptam ad ebrietatem usque hauriunt: quippe cum liquor is sit vino quovis etiam generoso meracior. Color ei subcinericius. *Mignolum* vocant. Nec major est proventus arbori, quam binæ ternæve mensuræ intra diem naturalem. Fert ea arbor fructum

Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas. Mores. Victus.

AFRICÆ PARS
LYBIA INTERIOR
Niger fluvius
Lago Sigisma guarda al.
Genehoa
Caragoli
Tombotu
Tocror
Ganbia
Mandinga
Caragoles
Melli
Soucos
Bangana
Cutumbo
Ludayas
Zegzeg
Benin Regnum
Benin
Sierra Liona
Malagueta
Gvinea
Assas
C. das Palmas
C. de 3. Pontas
Æthiopicus Oceanus
I. de Fernande Poo
I. de Principes
I. S. Thomæ saechori feracissima
Citade
Linea Æquinoctialis
Cabo de Lopo Gonsalvez
I. S. Thomæ
Milliaria Germanica com.
15 30 45 60
GVINEA
Petrus Kærius Cælavit.
Septe ntrio
Meri dies
Occi dens
Ori ens

fructum olivæ triplici virtute præpollentẽ: oleum videlicet, ut odoris violacei, ita saporis olivæ: id si dapibus adhibitũ fuerit, eas uti crocus tingit, aut eo amplius. Viri juxta & feminæ nudo capite incedunt: quibusdam tegmen est ex corticibus arborum aut nuce indica confectum. Sunt qui superius labrum sauciatum habent, perq; illud foramen & per nares eboris frusta adigunt, hoc ipso ut opinantur, valde formosi. Alii ex interstitio narium, aut è labris ebur gestant, & conchas: quidam etiam pertuso inferiore labro linguam tanquam per os alterum exsertant. Vestimenta contexunt ex arborum libris, hisque decorè scilicet verenda tegunt: ex iisdem storeis non ad usum, sed ad ornatum nexas gerunt simiarum & cercophithecorum pelles, cum nola. Oculum alterum rubro colore tingunt, alterum cæruleo. Feminæ ditiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut stanno cruribus nectunt. Postremum in stupida & putida barbarie mirificè sibi placent. Horum numi aurei sunt nulla inscriptione insigniti: utuntur etiam numis ferreis in rebus vilioribus emendis.

Vestitus.

Insula S. Thomæ.

INsula *S. Thomæ* sequitur nunc explicanda: inventa à Lusitanis die festo B. Thomæ, à quo etiam inditum loco nomen. Sub ipso Æquatore sita est forma pæne rotunda. Ejus diameter est LX milliarium. Hæc cum detegeretur tota consita erat proceris arboribus, quarum rami sursum crescebant. Pestem nescit: aër calidus, & salubris: pauci tamen Christiani hic ad quinquagesimum ætatis annum pertingunt: ita ut prodigiosum foret inter illos canâ barbâ aliquem videre. Indigenæ verò facile ad centesimum annum vivunt. Dies noctibus semper æquales. Mensibus Martio & Septembri crebræ & densæ pluviæ decidunt, quibus solum humectatur, cæteris mensibus rore copioso recreantur fruges. Solum ipsum insulæ tenax, lẽtum, colore subruffo. Frumentum, vites, aut arborem duriuscula ossa habentem non patitur: fert autem melones, cucumeres, cucurbitas, ficus, gingiberis & sacchari inprimis ingentem copiam, adeo ut quotannis XL naves saccharo onustæ solitæ fuerint ex hac insula alio exportari, proque saccharo suo vinum, caseum, frumentum, coria, aliaque ad vitam necessaria importari. Sed desiit proventus iste ex quo tempore vermiculi quidam arundinum radices perfodere cœperunt, adeo ut nunc vix VI naves sacchro illic nato possint quotannis onerari. Liberaliter etiam milium, oryzam, hordeum præbet. Lactucas item, brassicas, rapas, betam, petroselinum, herbas hortenses magna luxurie profert. Præter has radicem quæ apud Indos crescit in insula Hispaniola, quæ illic *Batata* dicitur. Nigri hujus insulæ dicunt *Ignamam*, ac plantant tanquam herbam eximiam eorumque vitæ necessariam. Cortex exterior nigri coloris est, interior albus forma oblonga, instar majoris rapæ, atque in radice plures ramos habet. Castaneas gustu repræsentat: melior tamen & delicatior. Vulgo sub cineribus aut prunis cocta, aliquando etiam cruda comeditur. Incolæ Hispani huc aliquot olivas, persicos, amygdalos, aliasque arbores transtulerunt: quæ plantatæ pulcherrimæ quidem aspectu fuere: sed nunquam ullos tulerunt fructus. Est in hac insula cancrorum mirificum genus,

Regio. *Situs.* *Aeris qualitas.* *Soli fertilitas.*

Animalium varietas. genus, quod in terra talparum instar degit, thalassii coloris: solum subvertens: hoc omnia longè latéque infestat, arrodit, absumitque. Reperitur etiam in hac insula avium ingens numerus, perdices, sturni, merulæ, passeres virides modulantes, & psittaci. *Vrbs Pavosa.* Vrbem in ea Lusitani condiderunt *Pavosam*, ad flumen, in qua ɪɔcc familiæ creduntur habitare, præter Episcopum aliosque ordinis ecclesiastici homines. Portum optimum amnemque saluberrimum habet. Ad piscationes incitant in mari omnis generis pisces. Inprimis verò res miranda est infinitum numerum balænarum conspicere, quæ in hoc, & in reliquis Africæ littoribus reperiuntur. *Mons.* In media insula mons est valde nemorosus, qui perpetuo nubibus tegitur adeo densis, ut ex silvis aquæ manent rigandis sacchari arundinibus sufficientes: quoque Sol est sublimior, eo magis cœlum est circa montem illum nebulosum. Incolæ partim albi sunt, partim nigri. Mirum quod narrant, nigros admodum pulicibus, pediculis & cimicibus infestari: albos neque pediculos, neque pulices, neque cimices in lectis habere.

Insula Principis.

Vnde dicta. Haud procul inde, citra Aequinoctialem tamen gradibus pænè tribus, *Insula* est *Principis*. Hæc ex eo nomen traxit, quod *Principi* Portugaliæ hujus insulæ reditus esset assignatus. *Cœli fertilitas.* Satis culta est, & proventu sacchari celebrata. Crescit & in ea palma, cujus supra mentionem fecimus, ex qua succum eliciunt quo sitim levant.

Anni Boni Insula.

Anni boni vel de *Annobon* insula, sic dicta, quod sub novi anni auspicio detecta fuerit. *Vnde dicta.* Ea ultra Aequinoctialem Austrum versus pari intervallo sita est. Inhabitata est: sed ad ejus littora optimæ piscationes fiunt: atque his locis pisces volantes interdum apparent. Crocodilorum etiam hic ac venenosorum animalium incredibilis copia. Atque hæc de *Guinea* & hisce insulis, deque *Africa* hactenus dicta, sufficiant. Libet autem adscribere coronidis quasi loco, quod Aeneas Gazæus Græcus Scriptor retulit in Theophrasto suo, sive libro de animarũ immortalitate, & resurrectione mortuorum, martyres ac sacerdotes magnæ Libyæ, evulsa à Tyranno & excisa ipsorum lingua, nihilominus clarè locutos fuisse, ac annunciasse animo hilari ac magno Dei magnalia, quod obstupefactũ se vidisse & audivisse commemorat. Qui porrò, quam ego attuli, plura petat, consulat moneo ex veteribus Salustium in bello Iugurthino: Hannonis Africæ circumnavigationem apud Arrianum: & Iamboli, apud Diodorum Siculum: item Melpomenen Herodoti. Ex recentioribus Aloysium Cadamustum, Vascum de Gama, Franciscum Alvares, qui Aethiopiam perlustravit: Ioannem Leonem qui omnium accuratissime eam descripsit, & Ludovicum Marmolium, item Livium Sanutum, & alios. De Nilo fluvio totius Orbis terrarum maximo, extant litteræ Ioannis Baptistæ Rhamusi, & Hieronymi Fracastorii. Nos ad tertiam Orbis partem Asiam pergimus.

Nomina.

IN *Asia*, ad quam nunc pervenimus, *Imperium Turcicum* primo loco occurrit. *Turcarum* meminit Mela libro primo: eosdem agnoscit Plinius lib. VI, cap. VII. neque est dubium quin ab his & nominis & gentis originem traxerint illi, qui longè latéque hodie imperitant, ignavia & dissesionibus nostris magni. Postellus putat eos Hebræis *Togarma* nominari: sic etiam Benjamin Tudelensis. Hi se ipsos *Musulmannos* vocant, hoc est circumcisos, vel ut alii interpretãtur, rectè credentes. Turcæ verò appellari nolunt, ac nomen hoc contumeliosum apud ipsos habetur, cum lingua Hebræa exules significet, vel secundum alios, vastatores. Cæterùm *Othomannæ* seu *Osmanidæ* familiæ Imperiũ, quod sanè amplissimum est, ac potentissimum, permultas

Situs.

Provincias, ac regiones Europæ, Africæ & Asiæ complectitur. In Europa extenditur juxta oram maritimam Hadriatici Sinus à finibus Epidauri nunc *Ragusi*, & totum Ægæum mare ambiens, simulque Propontidem, ac non minimam Ponti Euxini partem, ad Theodosiam urbem in Taurica Chersoneso sitam, quam nunc *Caffam* vocant, terminatur: quod spacium octo millia milliar. continet. In Mediterraneis verò protenditur à Iavarino oppido Hungariæ, incolis *Rab*, ad Constantinopolim usque in finibus Europæ sitam. In Africa habet Turca universam oram maritimam ab oppido *Bellis de Gomera* usque ad Sinum Arabicum, seu mare Rubrum, exceptis paucis locis Hispaniarum Regi subjectis. In

Soli fertilitas.

Asia etiam quam latissimè sese extendit. Regio ut plurimum frumenti, tritici, hordei, avenæ, siliginis, fabarum, milii aliorumque leguminum fertilis. Abundat oryza, lino, gossypio. Vineta quoque habet. Fert etiam magna copia pepones, melones, cucumeres, nuces, poma, pira, mala punica, aurantia, castaneas, ficus, cerasa, aliosque fructus: sed non in omni regno. Sunt enim loca, ut passim in Cappadocia & Armenia minori, ubi nihil horum (propter intensissimum frigus) nascitur. Venas item habet auri, argenti, ferri, æris & aluminis. Varii generis alit animalia, magnamque camelorum, mulorum & pecudum copiam. Equi Turcici, canesque ferocissimi inprimis probantur. Turcarum porro Imperio tale legitur fuisse initium. Primus illorum Imperator *Otthomannus* Tartarus fuit, miles magni Cham, homo audax, corporis viribus præ cæteris eximius. Hic prætextu injuriarum quarumdam secedens à Tartaris, cœpit in Cappadocia montes atque aditus insidere. Habebat initio apud se equites XL: accessere tum prædæ spe, tum scelerum suorum conscientia permoti multi alii: quorum opera, quod antea clam instituerat, palam adgredi cæpit, occupavitque *Cappadociam*, *Pontum*, *Bithyniam*, *Pamphiliam*, & *Ciliciam* regiones opulentissimas. Hæc gesta sunt circa annum Domini CIↃCCC. Huic successit filius *Orchanes*. Hic à patre acceptum Imperium iisdem artibus, sed majore opum vi & divitiarum copiâ servavit auxitque: usus inprimis oportunitate Christianorum inter se animis dissentientium: quo factum est, ut *Mysiam*, *Lycaoniam*, *Phrygiam*, *Cariam* viribus suis domuerit, *Nicæam* obsederit ceperitque: regnum suum ad Hellespontum usque protenderit. Contendebant eo tempore inter se Palæologi cum Catacuzeno. Ratus autem quod res

Imperium majorum.

erat,

Turcici Imperii Imago
Ducis Moscoviæ sive Magnæ Russiæ confinia
Tartariæ pars
Mare de Bachu olim Caspium mare et Hircanum
Pontus Euxinus
Natolia
Armenia
Media
Persici regni pars
Mediterraneum
Mare
Africae pars
Libyæ deserta
Barcna
Aegyptus
Nubiae pars
Arabia deserta
Ayaman
Olim Desertum Theama
Arabia Felix
Mare Rubrum olim Sinus Arabicus
Sinus Arabicus
Maris Rubri pars
Maldavia
Walachia
Grecia
Morea
Candia
Cyprus
Sicilia
Mare Tyrrhenu et Inferum
Milliaria Germanica
Milliaria Italica
P. Kærius Cælavit.
Septe ntrio.
Meri dies.
Occidens.
Oriens.

erat, fore ut si huic faveret in Europam accerseretur, trajecit, & viam posteris stravit Europā divexandi. Sub finem vitæ infeliciter cum Tartaris decertans occubuit, postquam regnasset annos unum & triginta. Huic successit filius *Amurathes*, egregius simulandi & dissimulandi artifex, robore animi, laborum tolerantia, disciplina rei militaris majoribus haud inferior. Hic contentiones illas, de quibus dictū est, inter Græcos dissimulando fovit: quibus bello fessis & exhaustis, Genuensium navibus conductitiis usus (hominum perfidiam & avaritiam vide) ex Asia in Thraciam superato Hellesponto trajecit. Anno CIϽCCCLXIII, *Callipolim* in Chersoneso sitam occupavit, quam magna statim Thraciæ pars sequuta est. Postea devicit *Mysiam*, *Bessos*, *Triballos*. Denique quum expugnata *Adrianopoli* Serviæ Bulgariæque inhiaret, à Servio Lazari *Serviæ* Despotæ olim cliente quem in prælio ceperat, pugione confossus, periit. Liberos reliquit *Solimannum* & *Bajazetem*. *Bajazetes* fratre interempto rerum potitus, Thraciam omnem vincere instituit. Vir erat ingenio acri, & maximarum rerum cupido: in rebusque capessendis audax, in administrandis solers, in laboribus perferendis indefessus, in occasionibus prospiciendis cautus & sagax, in exequēdis constans. Igitur Thraciâ omni superatâ, animum ad Constantinopolim adjecerat, sed primùm Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Atticam occupare visum est. *Mysios* quoque (qui hodie Servii) *Illyricos* (qui Bosnenses) & *Triballorum* (qui Bulgari dicuntur) partem reliquam Principe Bulgariæ interfecto subegit. Iamque Constantinopolim totos annos octo obsederat, quum Hungarorum Gallorumque (quos Imperator eo nomine in Italiam profectus accersiverat, adventantium copias reformidans) relicta obsidione, ad Nicopolim iis occurrit: congressus victor evasit cæsis captisque magna ex parte Gallorum ducibus. Quo rerum successu elatus *Bajazetes* rursus Constantinopolim contendit, eamque biennii obsidione fatigavit: jamque actū erat de obsessis, nisi *Tamerlanes* magnus Tartarorum Cham igni & ferro Asiam totam depopulari, urbes vastare, prædas agere instituisset, cujus ille subito terrore evocatus, in Galatiæ & Bithyniæ finibus aciem instruxit. Pugnatum est acriter in multam noctem. At Bajazetes impar viribus superatur, & captus aureisque compedibus vinctus in cavea per Asiam traductus est. Tandem dimissus in Asia inglorius paulo post diem obiit, postquam regnasset annos XIII, menses VI. Filios reliquit *Calapynum*, *Moysen*, *Mahumetum* & *Mustapham*. *Calapinus* subito extinctus est: filius ejus Orchanes à Moyse patruo interemptus, ipse etiam Moyses à fratre Mahumeto. Hic *Valachiam Macedoniamque* omnem devicit, signaque Turcica ad Ionium usque pelagus promovit: regiam constituit Adrianopoli: & postquam imperasset annos XVII, è vita excessit, anno Domini CIϽ CCCCXXII. Hinc *Amurathes* secundus Imperium adeptus est. Hic Genuensium ope in Thraciam delatus patruum suum Mustapham cui Græci magis favebant, bello vicit. *Thessalonicam* urbem antiquam, & tum temporis amplitudine, amœnitate, opibus, situque illustrem, quæ tunc à Venetis tenebatur, evertit: *Cyprum*, *Epirum*, *Aetoliā* subegit. Quumque intelligeret, rebus suis stabiliendis, Christianorū verò debilitādis magnopere sibi Georgii Despotæ Serviæ domini amicitiam prodesse posse, eam modis

dis omnibus ambiit, ducta insuper ejus filia in vxorem. Hac & suis viribus fretus, Belgradum oppugnare aggreditur. Periere in obsidione VII Turcarum millia. Successit huic *Mahumetus* secundus. Hic fratris nece tyrannide stabilitâ, *Constantinopolim* expugnavit âno CIↃCCCCLVIII, penultima die Maji. Biennio pôst Belgradum se contulit, sed multis ibi suorum interemptis, ipse saucius discedere coactus est. Postea *Bulgariam* occupavit, *Dalmatiam* & *Croatiam* cum *Rascia* omni. *Trapezuntem* etiam expugnavit & *Mytilenē* cum aliis quibusdam Maris Ægæi insulis. *Eubœam* cepit, & *Theodosiam* nunc *Capham* urbem Genuensium devicit. Præfuit Imperio annos XXXII. *Bajazethes* II bellum cum Venetis gessit: eisque *Naupactum*, *Methonam*, *Dyrrachium*que abstulit, *Dalmatiam*que omnem depopulatus, veneno interiit. Hujus filius *Selymus* Imperium invasit. Hic *Alcairo* munitissima Ægypti urbe expugnata, Sultanoque cæso, Alexandriam totamque Ægyptum suo subjecit imperio: Damascum cepit. *Solymannus* unicus Selymi filius, patri suffectus est. *Belgradum* cepit, propugnaculum non Hungariæ solum, sed totius etiam Orbis Christiani. Idem *Rhodum* devicit, *Strigonium* & *Budam*, aliasque urbes expugnavit. Viennam Austriæ obsedit. tandemque ad Zygethum periit anno Imperi sui XLVII. Sequutus est *Selymus* secundus, qui inducias Maximiliano fecit annorum VIII. *Cyprum* Venetis ademit. Tunetum & Goletam occupavit, obiitque anno CIↃ IↃ LXXV. Huic *Amurathes* successit. & huic *Mahumethes* III, qui parricidio interemptis fratribus XVIII Imperium auspicatus est, & adhuc pœnis reservatur. In his ditionibus quatuor habet urbes opulentissimas, *Constantinopolim*, *Alcairum*, *Alepum*, *Taurisium*. *Constantinopolis* quondam *Bizantium*, de qua in Thracia diximus. *Alepum* maxima Syriæ urbs, emporium celeberrimum, & quasi centrum, quo mercimonia Asiæ undique confluunt. *Taurisium* vel *Tauris*, amplissima quondam Imperii Persarum civitas, quibus nostro ævo erepta est. *Alcairum* vel *Cairum* inter omnes Africæ civitates principatum obtinet. Non enim alia ulla est, quam non longo intervallo post se relinquat. *Urbes.*

Maxima Turcis cura exstruendi spatiosas Meschitas sive templa, & Carbarsara sive Xenodochia, adhæc balnea, aquæductus, pontes, vias, aliaque publici operis, quæ sanè omnia spectabilia sunt apud Turcas, & præclara. D. Sophiæ Templum in urbe Constantinopoli pulcherrimâ est omnium structurâ, quæ adhuc permanet, scribente Bellonio: longeque superat Romani Pantheonis structarum. Regium Turcæ Palatium ac multa vetusta monimenta, ne prolixior sim, prætereo. *Ottomannorum* Regimen est prorsus Despoticum. Turcarum enim Imperator adeo absolutè dominus omnium rerum intra fines sui dominii contentarum est, ut incolæ, se ipsius mancipia, non subditos nuncupent: nec quisquam sui ipsius, multoque minus domus quam inhabitat, aut agri quem colit, dominus est: exceptis aliquibus familiis in urbe Constantinopoli, quibus præmii loco, & privilegio, id concessum à Mahumete II fuit. *Opera publica.*

Regio. PROVINCIA hæc Syriæ longè celeberrima, olim *Terra Chanaan* dicta fuit, à *Chanaã* filio Chã, qui communis discessionis necessitate pulsus eam tenuit: *Terra* item *Promissa* sive *Promissionis*, quod Patribus Abrahæ, Isaac & Iacob à Deo promissa esset. Hæc ipsa veteribus incolis ex ea pulsis, atque Israelitis in eorum locũ substitutis, *Israel & Iudæa* cæpit appellari. Ptolemæus & alii *Palæstinam* nuncupant, à *Palæstinis* populis magni nominis qui in Sacris literis *Philistim* vocantur: Christiani *Terram Sanctam*. Regio hæc in umbilico Orbis constituta, inter Mare Mediterraneum & Arabiam, qua ex parte montibus fere continuis natura ultra Iordanem fluvium vallatur: atque ab Aegypto incipiens, ut vult Herodotus, vel ut alii, à Sirbonis lacu, usque ad Phœniciam porrigitur. Ab Oriente autem Syriam & Arabiam: à Meridie desertum Pharan & Aegyptum: ab Occidente mare Magnum seu Mediterraneum: à Septentrione vero Libanum montem, fines habet. Ejus longitudo ad Septentrionem à civitate Dan ad radicem montis Libani sita (quæ postea Cæsarea Philippi & Paneas dicta est) versus Meridiem porrigitur, & usque ad Bearsebach civitatem in Tribu Simeonis contra desertum magnum sitam, plus minus LXVII conficit milliaria, singula unius horæ itinere commensuranda. Latitudo verò, quæ ab Occidente à Mari magno in Orientem ad Iordanem usque sumenda, quibusdam locis XVI, quibusdam XVIII milliaria complectitur.

Situs.

Aeris qualitas. Inter omnes verò regiones quæ sub cœlo sunt, ob aeris salubritatẽ cœlique temperiem inprimis commendatur, in qua nec rigor est nimius hyemis, neque æstatis ardor. *Soli fertilitas.* Inprimis autem ob soli ubertatem, frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiam, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessariæ, tum etiam earum quæ hominibus solent esse in delitiis, apud scriptores tam sacros quam prophanos maximis est celebrata laudibus. Moses de hac ita Israelitis est vaticinatus, Deutero. VIII. *Ecce Dominus Deus tuus introducit te in regionem bonam & amplam, cujus aquæ, torrentes, & fontes abysſi exeunt ex planiciebus & mõtibus: terram Tritico & Hordeo abundantem; Vitibus, Ficubus, Malis Punicis, Palmis: terram Oleo & Melle affluentem, in qua pane tuo absque penuria vescaris: terram cui pro lapidibus est Ferrum, & cujus ex Montibus Æs effodias: terram lacte & melle manantem, terram quam Deus tuus procurat, cui divinitus prosperitas est collata, ut fertilitate omnes alias terras superet, ac Paradisi Dei sit adsimilis.* Longum foret reliquorum, Iosephi, Plinii, encomia quibus miram hujus terræ commendant fertilitatem commemorare. Videndus de his oculatus testis Brocardus. Ex his verò quæ ad vitæ delicias vel Medicinæ usum faciunt, præcipue commẽdatur *Balsamum*, huic olim Orbis parti generosissimum à Deo concessum, quo nunc caret: *Aromata, Mastiche*, ac duo *Nucum* genera, alterum *Amygdala* latinis dictum, alterum vero quod optimum in ea regione est, Græcis & Latinis *Pistacea* dictum. In Montibus etiam ferrum atque Æris metalla effodiuntur. Aquis dulcibus & amœnis pascuis

TERRA SANCTA
quæ in Sacris
Terra Promissionis ol:
PALESTINA
Horæ itineris
Milliaria Germanica
Oriens
Occidens
Septentrio
Meridies
MARIS
MEDITERRANEI PARS
Mare Syriacum
Petrus Kærius Cælavit
ASPHALTITES LACUS
Item MARE MORTUUM
et SALSUM
Mare Galileæ Genezaret seu Tiberiadis
GALILEA
SAMARIA
IUDÆA
IDUMÆA
PHILADELPHIA
ITURAEA
TERRA HUS
Libanus Mons
Moabitarum Desertum
Desertum
Syriæ Pars
Damascus
Vallis Hermon
Sidon
C. Blanco
Tyrus
Jamnia
Joppe n. Iaffa
Hierusalem
Hebron
Gaza
Ascalon
Sodoma
Gomora
Jordanis fluvius
Nazaret
Samaria
Cæsarea
Philis:
Tribus Benjamin
Tribus Iuda
Tribus Aser
Tribus Dan
Galilea Inferior
Tribus Isachar
Vallis benedictiones
Desertum Maon
Carmelus Mons
Solitudo Bersab
Desertum arenosum

cuis abundat: pecoribus, armentisque frequens. Lactis copia, & bonitate nulli concedens. Aprorum item, capreolorum, leporum, perdicum, coturnicum, ac aliorum ejusmodi animalium & avium optima hic venatio. Lupi, cervi, leones, vrsi & cameli innumeri inveniuntur. *Terra* autem *Chanaan* regna regesque habebat triginta & unum, præter Sydonios & Palæstinos maritimos, cum ab Israelitis occupata atque obtenta fuit, maxima antiquorum cultorum parte vel interfecta vel depulsa. Ipsi verò *Israelitæ* sub *Ducibus* fuerunt annis circiter quadringentis & quinquaginta usque ad Samuelem Prophetam. Quorum non fuit successio ex certa stirpe, aut electio certi Senatus, sed velut *Aristocratia* Seniorum in singulis Tribubus. Post mutata fuit forma hæc gubernationis à Deo instituta in regnum, populo id flagitante, ac multos annos duravit hæc politia. Successu tamen temporis multas calamitates passi sunt Israelitæ, donec tādē omnino regno sunt exuti. Varias enim mutationes expertam hanc gentem, multisque bellorum tempestatibus agitatam fuisse, vel gentis ingenio Imperium nec suum nec alienum ferente, vel peccatis eorum divinā iram provocantibus, vel exteris regionem felicissimam appetentibus, sacræ & prophanæ Historiæ nobis testantur. Victi aliquoties, aliquoties in duram servitutem exportati, nec secundis nec adversis rebus idonei fuere. Experti jugum & dominationem modo vicinorum, modo remotissimorū populorum, *Ægyptiorum*, *Chaldæorum*, *Medorum*, *Persarum*, *Macedonum*, *Romanorum*: nec destiterunt unquam seditiosis consiliis seque suamque Rempublicam omnem pessundare, donec ipsum *Filium Dei*, humani generis Servatorem, nefariis manibus (quo nullum scelus altiùs eniti potuit) cruci affixerunt. Ex eo sequutus longa serie novus malorum ordo. *Titus Vespasianus* Iudæa devicta, Hierosolymis captis, multis Iudæorum millibus in captivitatem abductis, pluribus occisis, fame, peste, igni, gladio, templum & quicquid sacri & prophani erat, vastavit, diruitque, āno à Christo nato LXXIII: quod ipse in terris agēs futurum ante prædixerat. Vrbem restituit Ælius Adrianus: mutata nonnihil loci regione. Ac Templum vetus Salomonis dissipatum dirutumque jacuit usque ad annum CCCLXIII, quo Iulianus Apostata Iudæis illius instaurandi copiam fecit: qui tamen miraculo territi à cœptis destiterunt. Anno IↃCXV *Chosroes Persarum Rex* urbem cepit, & in ea nonaginta millia hominum trucidavit: sed ab Heraclio superatus & captus pœnas dedit. Anno IↃCXXXVI *Haumar Saracenorum Princeps* Iudæam omnem sibi subjecit, mansitque totos quadringentos quinquaginta annos sub Saracenorum potestate. Anno autem CIↃXCVII quum Cōcilio Claremōtano decreta esset sub Vrbano II sacra profectio recuperandæ Terræ Sanctæ gratia, *Gotofredus Bulioneus* coactis Christianorum copiis amplissimis, (dicuntur enim CCC fuisse peditum millia, C millia equitū) Saracenos expulit. Anno CIↃCLXXXV, *Saladinus Persarum Rex Saracenos* restituit. Haud multo tamen post rursum invasere Christiani. Iterumque *Saraceni* anno CIↃCCXVII, donec post varias mutationes *Turcæ* eam omnem occupaverunt anno CIↃIↃXVII. Complectitur hæc *Idumæam*, *Iudæam*, *Samariam*, & *Galilæam*. *Idumæa* initium trahit à Cassio monte, vel secundum alios à Sirbonis lacu, & versus Ortum ducitur usque ad Iudæam. In ea sunt hæ civitates, *Maresa*,

Imperium majorum.

Idumæa.

Rhinocorura,

Iudæa. *Rhinocorura*, *Raphia*, *Anthedon*, *Ascalon*, *Asotus*, & *Gaza*. *Iudæa* Palestinæ pars longè celeberrima, sita inter mare Mediterraneum & lacum Asphaltiten, atque inter Samariam & Idumæam. Nomen ei potissima Tribus *Iuda* indidit, in qua urbes & oppida plurima fuerunt, sed omnium clarissima *Hierusalem* Iudææ Metropolis toto Orbe celeberrima. Tempore Ptolemæi *Aelia Capitolia* dicebatur, hodieque à barbaris incolis *Coz* seu *Godz*, aut *Chutz* dicitur. Præter Hierosolymam in Iudæa sunt etiam alia oppida, ac loca celebria, ut *Iericho*, *Ioppe* quæ nunc *Iaffa*: *Turris Stratonis* postea nuncupata *Cæsarea*, *Betlehem*, *Chebron*, sive *Hebron* prius *Arbe* & *Mambre* & *Cariatharbe*, hoc est civitas quatuor virorum. Et trans Iordanem *Macherus* oppidum & castrum munitissimum. Hic etiam fuere *Sodoma* & *Gomorra*, quæ ob flagitia & scelera funditus subversa sunt. *Samaria.* Sequitur *Samaria* media inter Iudæam & Gallilæam sita. Nomen ei à Metropoli cognomine, quam *Amri* Rex Israel condidit. nunc *Sebaste* dicitur. Oppida hic sunt *Sichem*, postea *Neapolis*, *Capernaum*, *Bethsaida*, *Chorazin*. *Galilæa.* *Galilæa* sita est inter montem Libanum & Samariam. Hæc in superiorem & inferiorem dividitur. Superior, aliter Galilæa gentium dicta, Tyro contermina. Inferior sita ad mare Tiberiadis vel Genezareth. Vrbes in hac sunt *Naim*, *Cana*, *Nazareth* & *Gadara*. *Lacus & flumen Iordanis.* Cæterum tota regio inter duo maria & Iordanem flumen sita, lacus non paucos habet, eosque qui navigabiles sunt, & optimis abundant piscibus. Fluvius vero *Iordanis* qui Hebræis *Iarden*, hanc regionem quam longa est secat. Hic, ut scribit Hieronymus, ex duobus fontibus haud procul à se dissitis *Ior* scilicet & *Dan* bicornis erumpit. alterum cornu *Ior*, alterum *Dan* vocant adcolæ; conjuncti efficiunt *Iordan* vel *Iordanem*. *Montes.* Montes præcipuos habet *Hermon* ad Orientem, & *Tabor* ad Occidentem, eosque maximos & editissimos, quorum alii vel brachia, vel partes, vel ramenta sunt. *Ebal* enim, *Bethoron* & *Mispa* sive *Maspha* & *Bethel* ad *Hermon*: *Gelboe*, *Gerizim*, *Sarona*, & postremus ac mari proximus *Carmel* ad Tabor referuntur. Sunt & isti, *Mons Sion*, *Moriah*, *Olivarum*, *Calvaria* & alii. *Silvæ.* Silvis etiam, lucis & nemoribus superbit. Multa etiam hic & potissimum Hierosolymis præclara ædificia. *Opera publica.* Ex iis vero operibus quæ præcipua antiquis & recentioribus temporibus in urbe fuisse commemorantur, primum fuit *Mons Domus*, & *Iebusæorum* arx, ad quam jam dirutam arca Domini à Davide rege asportata fuit, in eoque loco mansit, quoad Templum à Salomone constructum consecratumque fuit, cujus loci vestigia nunc exstant, ubi & Christus Pascha cœnasse perhibetur. Ibibem Davidis regumque Iudæ monumenta visuntur. Fuit etiam *Domus David*, quæ hactenus *Turris David* nomine appellata conservatur. *Mello* etiam reliquiæ sunt certis ruinis ad montis Moriah extrema conspicuæ. Inprimis autem memorandum Templum Salomonis celeberrimum, quod spatio septem annorum centum & quinquaginta millium hominum continua opera absolvit. De cujus magnificentia in lib. 1 Regum, cap. 6 & 7, & Chron. lib. 2. cap. 3 & 4. abunde legere est. De legibus & institutis brevitati studentes nihil adjiciemus, lectores ad libros Mosis, Exodum, Leviticum, Numeros, & Deuteronomium remittentes.

Regio & unde dicta.

ASIA cui nomen à Magna *Asia* contigit, & ad ejus differentiam *Minor* cognominata est, hoc loco describēda: sic eam Romani quum Provinciam facerent, à continentis nomine vocavere. Hodie Turcis Natolia aut *Anatolia* nominatur, quasi plagam Orientalem dicas, à Græca voce *Anatole*, quæ Orientem significat, ut Petrus Bellonius in peregrinationum suarum doctissimis observationibus docet. Hanc etiam subinde à recentioribus *Turciam Majorem* nuncupari videmus. *Turciam novam* à nostris, à Barbaris vero *Rom* dici tradit Marius Niger: eam partem nempe quæ versus Septentrionem Bithyniam, Galatiā & Cappadociam complectitur. Australem autem tractum, in quo Lycia, Cilicia & Pamphylia sunt, *Cottomanidiam* nuncupari. Termini ejus sunt, ab Oriente Euphrates fluvius, à Meridie mare Mediterraneum; ab Occasu Mare respicit Ægæum, seu Archipelagum Greciæ; à Septentrione Ponto Euxino seu Mari majori abluitur. Complectitur itaque totam illam Chersonesum, quæ inter Euxinum & Cilicium, Pamphyliumque pelagus protensa est. Ejus latitudo ex traditione Plinii CC circiter mill. pass., ab Issico scilicet sinu nunc *Golfo de Laiazzo*, & à Manicis portis usque ad Trapezuntem quæ est in ora Ponti; in quo quidem cum Herodoto consentit, qui ait Isthmum Asiæ minoris esse iter quinque dierum expedito viatori. Terra cui nulla clementia cœli, bonitate felicitateve soli præponenda. Quod Cicero testatur his verbis: *Ceterarum Provinciarum vectigalia, Quirites, tanta sunt, ut iis ad ipsas Provincias tutandas vix contenti esse possimus: Asia vero tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportentur, facile omnibus terris antecellat.* Fuit ergo olim frugiferis campis, copiosis pascuis, auriferisque amnibus abundè dives. Preterea quicquid ad bene beatéque vivendum desiderari potest, habet, aliena non cupit, suis satis contenta. Vinetorum & olearum fertilitate nulli postponenda. Hoc tamen unum in ea malum. Nusquam in orbe toto tam assidui terræ motus & tam crebræ urbium eversiones; quemadmodum Tiberio Cæsare imperante civitates in Asia XII una nocte concidisse, author est Plinius lib. II. In hac *Asia* regna olim fuere maxima *Trojanorum, Crœsi, Mithridatis, Antiochi, Paphlagonum, Galatarum, Cappadocum*, aliorumque. Fuit autem primùm à *Cyro* Persarum Rege occupata, deinde à Macedonibus, & ab Alexandri Ducibus una cum Syria, Ægypto ac Babylonia mirè fuit divisa, post à Romanis spoliata, ac postremo à Turcis vastata, miseréque perdita, & ad maximam tenuitatem redacta, ut nihil nunc memoratu dignum fere habeat: totaque Imperatoris Turcici tyrannidi subest. Nulla hic datur nobilitas ex antiquitate sanguinis, aut stemmatis, sed omnes æquales sunt, & à Turcarum Imperatore mancipiorum loco tenentur, qui hic suos *Beglerbeios* & *Sangiacos* habet in diversis Regionibus

Situs.

Cœli temperies. Soli fertilitas.

Imperium majorum.

NATOLIÆ
SIVE ASIA
MINOR.
Milliaria Germanica
5 10 15 20 25
Septentrio.
Meridies.
Occidens
Oriens
PONTUS EUXINUS vel MARE MAIUS Turcis CARADENIZ
BULGARIA
MENGRESIA
ROMANIA
Archipelago olim Mare Ægæum
BECSANGIL
CHIUTALE
SARCUM
GERMIAN
ALDINELLI
MENTESELI
CARAMANIA
CHIANCARE
RONI
AMASIA
ANADOLE
SUVAS
PEGIAN
GENECH
BOZOCH
BAIBURT
Cyprus In.
Rodi
MARIS
MEDITERRANEI
PARS.
Maris Syriacum
Medius Meridianus est 62. reli: qui ad hunc inclinantur proratione 34. & 44. Parallelorum.
Petrus Kærius Cælavit.
Adrinopoli
Constantinopoli
Philipopoli
Smyrna
Ephesus
Pergama
Amasia
Tocato
Malatia
Alexandreta
Nicosia
Golfo de Laiaz
Frat flu.

gionibus & Provinciis. Habet autem *Natolia* Regiones istas. *Pontum, Bithyniam, Asiam propriè dictam, Lyciam, Galatiam, Pamphyliam, Cappadociam, Ciliciam* & *Armeniam minorem*. *Pontus* & *Bithynia* olim Sagari amne interfluente distinctæ, post in unam Provinciam redactæ sunt, quæ hodie *Bursia* vel *Becsangial* vocatur. Hoc Mithridatis quondam regnum fuit. Vrbes celebriores erant, *Chalcedon, Nicomedia, Cerasus, Prusa*, ad montem Olympum, ante captam Constantinopolim Imperiorum Turcicorũ sedes. *Nicæa* & *Heraclea* Ponti. *Asia* propriè dicta nunc vocatur *Sabrum* vel *Sacrum*: ab Ortu Galatia, à Septentrione Ponto & Bithynia terminatur: cætera Mari adluuntur. Habet in se *Phrygiam, Lydiam*, utramque *Mysiam, Cariam, Aeolidem, Ioniam*, & *Doridem*. *Phrygia* duplex est, *Major* & *Minor*. *Major* Orientem spectat. in ea urbes paucæ, plures vici. in ea est *Midaium* urbs juxta Sangarium, à Mida, cujus regia hic fuit, nomen sortita. Est & *Apamæa* urbium Phrygiæ maxima, non procul à Mæandro. *Docymeum* oppidũ & *Synnada* urbs. Est & *Pesinus*. In *Minore Phrygia* sive *Troade* fuere *Ilium* & *Troja*, decantatissimis Homeri & Virgilii versibus nota. *Pergamus*, quam ex arce in amplissimam urbem Attalus Rex novis exstructionibus auctam mutavit: patria *Apollodori* Rhetoris, & *Galeni*. Inter Trojæ ruinas etiamnum marmorea sepulchra, murorum fundamenta, turrium rudera, colossos portarum fragmenta exstare, testis est omni exceptione major Bellonius. Est in eodem tractu *Sigæum* promontorium & oppidum, in quo Achivorum statio & Achillis tumulus. *Lydia* quæ & *Mœonia* urbem habet *Sardeis*, Crœsi regiam. *Mysia* ad Hellespontum Troadi contermina fuit. In hac *Lampsacus* urbs Patiorum colonia, & *Abydus* Milesiorum. *Caria* inter Ioniam & Lydiam sita est. Hujus metropolis olim *Miletus*, quam nunc *Malaxo* dici putant falso: nam hæc veterũ est *Mylassa*, quam Plinius vocat urbem liberam lib. v. cap. xxi. Est & hodie *Magnesia* juxta Mæandrum. In littore fuere *Ionia* prope Chium insulam, in qua celebris illa quondam urbs *Ephesus*. *Aeolis* inter hanc & Lesbum, cujus urbes littorales *Myrina, Cuma*, nunc *Castri*, & *Phocæa*, nunc *Foglia Vecchia dicta*. *Doris* ad mare Carpathium in Chersoneso, cujus urbs primaria fuit *Halicarnassus*, patria Herodoti & Dionysii Historicorum, & regia *Mausoli*. *Galatia*, quæ & *Gallogræcia*, nomen habet à *Gallis*, qui Græcis mixti olim loca ea coluere, quæ ad Pontum Euxinum, inter Pontum & Cappadociam. Vrbes in ea *Ancyra* nunc *Anguri*: celebris pannis undulatis, qui ex caprarum villis eo loco texuntur: *Sinope* Mithridatis patria: *Amisus* nunc *Simiso* dicta. In hac Regione est *Paphlagonia*, hodie *Roni* dicta. *Cappadocia*, quæ nunc *Amasia*, à Galatia ad Antitaurum protenditur: ad Meridiem Cilicia est: ad Septentrionem Pontus Euxinus. Longitudo est amplius trecentorum millium passuum. Hic in campis Themiscyriis Amazonum quondam florentissima regna fuere: quas Titianus, quemadmodum testatur Isidorus, venustè & eleganter vocavit unimammas. Civitates autem & urbes sunt *Trapezus, Themiscyra, Amasia*, Strabonis patria, *Iconium, & Maza*. *Lycia* Cariæ proxima est. Vrbes præcipuas habet, *Pataram* & *Telmessum*. Pamphylia sequitur solo fluvio Cataracte à Lycia divisa. In ea urbes fuere, *Sida, Attalia*, & *Aspendum*. Hæc cum *Cilicia* hodie uno nomine dicitur *Caramania*. Ciliciæ Metropolis hodie est *Hama*, veteribus *Tarsus* dicta, *D. Pauli* patria,

Vrbes.

patria, vetus litterarum ſedes ad amnem Cydnum. Strabo ejus urbis Gymnaſium valde laudat. Eſt & oppidũ *Adena* & ad Taurum montem *Heraclea*. *Armenia* minor ad Euphratem uſque protenditur, ad Occaſum verò terminatur Cappadocia. *Flumina* ſunt *Iris*, qui nunc *Caſalmach*, *Halis*, *Ottomangiuch*, *Parthenius*, *Dolap*, *Sangaris*, *Sangri*, qui ſe omnes in Euxinum exonerant. In Propontim fluunt, *Aſcanius*, *Rhindacus*, *Aeſopus*, & *Granicus*: in Helleſpontum *Simois & Scamander*, qui & *Xanthus*. In Ægæum, *Caicus*, *Hermus*, *Caiſtrus*, *Mæandrus*, Pruſæo auctore ſexcentas flexuras faciens. In Mediterraneum poſtea *Calbis*, *Xanthus*, *Limyrus*, *Cataractes*, aliique. *Maria* verò *Pontus Euxinus*, *mare Aegæum*, & *Pamphylium*, *Propontis*, *Helleſpontus*, *Icarium*, *Myrtoum*, & *Rhodienſe pelagus*. Horum magna oportunitate utuntur, cum propter navigationem qua omnia neceſſaria advehuntur, & mercaturam: tum propter piſcationem, quæ illis perutilis eſt. Montes habet celebriores *Horminium* in Ponto, & *Myſium* qui & *Olympus*. *Montes Synnadicos* lapicidinis nobiliſſimis celebratos, *Idam* vetere Divarum certamine & judicio Paridis memoratum in Phrygia, *Tmolum* auriferũ in Lydia: *Argæum* in Cappadocia, *Amanum*, nunc *Monte Negro* in Cilicia, in quo celſæ creſcunt *Cedri*, *Iuniperus* major, & mons *Sabina*, qui etiam variis abundat plantis. Sunt & *Dindyma*, & mons *Chimæra* ignivomus perinde ut Æthna, cujus flamma teſte Plinio affuſa aqua excitatur, fœno autem extinguitur. Tauri montis jugum eſt, cujus hoc loco initium ſumunt colles, in ejus cacumine leones habitant, in medio autem propter læta paſcua capreæ, & in radicibus ſerpentes. Vnde poëtæ monſtrũ fingunt flammas evomens, capite & pectore leonino, caprino ventre, & cauda draconis, ad quod tollendum miſſus erat Bellerophon. Sunt & alii, ut *Antitaurus*, *Scordiſcus*, quos brevitatis gratia omittimus. Ad opera publica venio. In Ionia fuit olim in urbe Epheſo *Templum Dianæ* toto Orbe tum celeberrimum tum magnificentiſſimum, inter ſeptem Orbis miracula numeratum. Multa etiam hic *Xenodochia* ſive *Noſocomia*, illis *Carbachara* appellata. Nulla verò in iis Provinciis quæ Turcæ Imperio ſubſunt diverſoria, aut loca quæ iter facientes excipiant, ſunt, niſi publica illa ædificia: quæ diverſis rationibus exſtructa fuere, inter quas hæc maximè uſitata. Satrapæ Turcici qui opulenti evaſerunt, pium aliquod opus dum adhuc in vivis ſunt facere volentes, tales ſtructuras zelo quodam fieri curant: nam neminem ſanguine junctum norunt, cui beneficium aliquot præſtare velint. Talibus ergo ſtructuris ſummum aliquod bonum ſe facere exiſtimantes publicæ utilitatis gratia, multa egregia opera reſtituunt, veluti elegantem aliquem pontem, vel amplum *Xenodochium Carbachara* dictum, cui magnificum aliquod templum adjunctum ſit, & huic proximum balneum.

Flumina. *Maria.* *Commoditates.* *Montes.* *Opera publica.*

Cyprus Insula, cum Stalimene, Chio, Mitylene, Negroponte, Cerigo & Rhodo, Insulis.

Regio. *Situs.* CYPRUS inter majores maris Mediterranei insulas locum sibi jure vendicat, dicta vel à *Cypro* Cynicæ filia, vel ab arbore *Cypro* huic insulæ peculiari. In medio Issici sinus inter Ciliciam ac Syriam jacet: ad Ortum est mare Syriacum & Sinus Issicus, quem vulgo *Golfo de Lajazzo* vocant: ad Occasum mare Pamphylium: ad Meridiem Ægyptium pelagus: ad Septentrionem spectat asperam Ciliciam, quæ nunc *Turcomannia*, vel secundum alios *Caramania* dicitur. Habet in circuitu quadringenta & viginti septem millia passuum, in longitudine verò ducenta, teste Bordonio. *Cœli qualitas.* Ingrato quidem ac insalubri ut plurimùm aere fruitur, ob stagna tetrum vaporem exhalantia. *Soli fertilitas.* Insula tamen omnis mirè fertilis ast. Fert enim ubertate quadam stupenda, quidquid vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: triticum, hordeum aliaque frumenti genera: vinum præstantissimum quod cum Cretico gratia certare potest: oleum, saccharum, mel, sal nativum ac fossile, poma medica & citria, limones, dactylos, aliosque fructus nobilissimos. Aurum item, gossypium, lanam, crocum, coriandrum, sericum, & quid non? Smaragdo etiam, crystallo, ferro & alumine nobilis est: ære inprimis, quod ibi primùm inventum creditur, tanta copia, ut Cyprus ærosa ex eo dicta fuerit. Ex pilis quoque caprarum, pannus conficitur cui *Zambelotto* nostra ætas nomen dedit. *Imperium majorum.* Diodorus Siculus lib. XVI scribit huic Insulæ novem *Reges* præfuisse, qui tamen omnes *Regi Persarum* audientes erant. Habuit & *Tyrannos Græcos*. Olim quindecim urbibus claram fuisse legimus, quæ nunc majori ex parte interiere. *Urbes.* Harum clarissimæ fuere, *Paphos*, nunc *Bapho*: *Palæpaphos*; quo primùm ex mari Venerem egressam affirmabant accolæ: *Salamis*, hæc in amœnissimo sinu Orientalis littoris posita fuit, habuitque trajectum ex Syria commodissimum. Ea postea dicta est *Constantia*, habuitque Episcopum Epiphanium. Fuere & *Amathus* & *Ceraunia*. Hodie celeberrimæ sunt, *Nicosia* & *Famagusta*. *Flumina.* Ex Olympo autem monte duo insignes exeunt amnes, *Lycus* & *Lapethus*: prior in Austrum, posterior in Septentrionem decurrit. Quanquam alii torrentes potius dici debere existimant, quam flumina: quia interdum exsiccantur: quo tempore incolæ summa laborant aquarum penuria. *Montes.* Plures sunt in hac insula montes, sed omnium altissimus est *Olympus*, quem *Trohodon* vocant, arboribus omnis generis vestitus, & undique exstructis monasteriis insignis, in quibus habitant *Calojeri*. Ambitus ejus LIV mill. complectitur.

Stalimene.

Insula. LEmnos insula Maris Ægæi, hodie *Stalimene* Turcis & Italis: inter Thraciæ Chersonesum, & Athon Macedoniæ montem, Thraciæ opponitur. Ambitus ejus ad centum millia passuum (ut Bordonius refert) extenditur. *Soli fertilitas.* Qua Orientalem plagam aspicit, arida est, & frugibus minus idonea: inter Meridiem & Occasum vero agri admodum fœcundi, qui triticum, legumina, pisa, fabas, vinum, linum, cannabim &c. proferunt.

Septentrio
Occidens
Oriens
MARIS MEDITERRANEI PARS
CYPRVS
Paphia
Amathusia
Lapethia
Salaminia
Salaminia
Nicosia
Famagusta
Milliaria Italica
Stalimini.
Chius.
Mitilene.
Negroponte.
Cerigo.
Rhodus.

ferunt. Terra quæ olim *Lemnia*, hodie *Sigillata*, nunc uti olim hic non sine superstitionis apparatu effoditur, idque singulis annis, VI Augusti: alio tempore minimè. Sub capitis enim pœna cautum, ne quis clam vel palam eò ad fodiendum accedat. Locum ubi effoditur *Montem Vulcani* appellant. Insula equis gilvi coloris abundat: qui gradarii omnes, nulli succussatores. Nec serpentes desunt. Vrbes hic olim *Myrina* & *Ephestias*. Hæc hodie prorsus deserta est, & *Cochino* appellatur. Illa parvi nominis, oppidum hodie in Peninsula, angusto Isthmo Insulæ juncta, positum: hoc *Lemno* nostra ætate dicitur.

Animalium varietas.

Vrbes.

Chios.

CHios Insula nomen habet, vel à nive, vel à Nympha *Chione*. Dicta antea fuit *Aetolia*, ut Ephorus tradidit. Sita inter Samum & Lesbum, è regione Erythrarum. Ambitus ejus centum atq; amplius mill. pass. Chios vino optima, ut libras ibi VI aliquando racemi pendant, Straboni. Habet & ficus gratissimi saporis, & marmor varium quod Romæ in deliciis fuit. Sola inter reliquas mastichen generat. Olim verò frugum adeo ferax atque abundans fuit, ut horreum populi Romani dici meruerit. Perdicibus etiam abundat maximo numero cicuribus, in agros ad pastum excurrentibus, redeuntibus, & passim per plateas palantibus. Oppida hic sunt XXXVI. Primaria est urbs *Chia*, portum habens & stationem peroportunam. Tota montibus adsurgit. Promontoria habet *Posidium*, *Phanæum*, *Arvisium*, à quo vina Arvisia, quæ nunc Malvasia. Ex hac orti *Ion* Tragicus, *Theopompus* Historicus, & *Theocritus* Sophista. *Homerum* quoque nonnulli hic natum credidere. Cicero pro Archia: *Homerum Colophonii civem esse dicunt suum, Chii suum vendicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt. Permulti alii præterea pugnant inter se atque contendunt.*

Insula.

Situs.

Soli qualitas.

Vrbes & Oppida.

Mitylene.

LEsbus seu *Mytilena*, *Metelino* hodie ab urbe primaria: Phrygiæ objacet, & ab ejus continenti VII. mill. cum dimidio distat. Circuitus ejus traditur aliis CLXVIII milliarum. Aliis vero duntaxat CXXX. Hæc aeris salubritate, agrorum ubertate, & fructuum bonitate gaudet. Optimum hic frumentum nascitur. Vinum profert optimum, quod quidem Constantinopoli cęteris præfertur, atque magna ex parte heluosum est. Marmor hic etiam habetur, quod tamen Pario marmore lividius est, & achates gemma reperitur. Validos & robustos alit equos, licet humiles. In ea quinq; olim oppida, *Antyssa*, *Pyrrha*, *Eressos*, *Cirava*, & *Mitylene*, nunc *Metelino*, totius Insulæ primaria. Arcem habet & agrum amœnum ac fertilem. Olim insignis fuit, ac splendidis incolis, & ædificiis ornata, nunc majori ex parte collapsa est. Duos habet hæc insula portus satis commodos.

Insula.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Oppida.

Negroponte.

EUbœa nunc *Nigropontus*, vel *Negroponte*, ad Meridiem promontorium *Geresto*, & Caphareum: ad Septentrionem, Cæneum extrudit: & nusquam lata; duum millium spatium habet ubi arctissima est: cęterum

Insula.

terum lõga, totique Bæotiæ opposita, angusto freto distat à littore. Olim Bæotiæ continua fuit. Ambitus CCCLXV. mill. patet. Insula tritico, leguminibus, vino, oleo, atque arboribus, inprimis quæ navib. fabricandis idoneæ, mirè abundat. Metropolis fuit *Chalcis* nunc *Negroponte* de insulæ nomine. In planicie sita est, ubi mare in angustias arctatur. Clara hæc morte Aristotelis ibi mœrore exstincti, cum causas Euripi sive Maris reciprocantis septies die ac septies nocte non posset reperire. Tametsi Suidas non mœrore animi, sed veneno ipsum exstinctum prodat; Laertius morbo. Sunt præterea urbs *Eretria* patria *Simonidis* Poëtæ Lyrici: *Caristus* Stephano *Chironia & Aegæa*, nunc *Caristo*, marmore olim nobilis: *Heliæa*, *Pyrrha*, *Nesos*, *Oechalia*. Scribit Strabo, duos in hac Insula amnes esse, *Cerum & Neleum*, diversarum naturarum. Nam si animalia ex uno potent, albescit pilus eorum, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Est & Euripus quem Livius *Euboicum Sinum* vocat, rapidum mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus invicem versis adeo immodicè fluens, ut ventos etiam, ac plenis velis navigia frustretur. Mons item *Caphareus*, Græcorum ex Ilio redeuntium clade nobilis, ob interfectum ad Trojam Palamedem, Euripidi Nauplii insulæ Eubœæ Regis filium.

Vrbes.

Flumina.

Cerigo.

CYthera Pto., olim *Porphyris* Plin. & *Porphyrusa* Eustathio dicta à marmoris Porphyretici copia, quo montes abundant: hodie *Cerigo*. Prima Maris Ægæi insula ad Occasum è regione Sinus Laconici. Distat à littore Peloponnesi V mill. & in circuitu patet LX. Oppidum habet ejusdem nominis, ac multos portus, sed parum tutos, atque circa ipsam insulam sparsi sunt complures scopuli.

Rhodus.

SVperest in hac tabula Insula *Rhodus*. Hæc teste Plinio ante dicta fuit *Ophiusa*, *Asteria*, *Aethræa*, *Trinacria*, *Corymbia*, *Artabiria*, *Macaria*. Abest ab Asiæ continenti XX mill. pass. Ampla est mill. CXL. Cœlo temperatissimo ac clementissimo fruitur: ac Soli sacra fuit, quod nullo non die Sol eam clarus aspiceret. Ager fœcundissimus, pascui inprimis mira bonitas. Fructiferis etiam arboribus affluit, quarum multæ perpetuo sunt virentes. Vnicam nunc habet urbem munitissimam cognominem. Sita hæc in Orientali Insulæ parte, partim in acclivi colle, partim juxta maris littus. Portum habet nobilissimum, ac tutissimum; & duplici muro, altissimi turribus XIII, arcibus V atque aliis propugnaculis munita exornataque admodum est. Celebris quoque olim ab Academia, una cum Massiliensi, Atheniensi, Alexandrina, & Tarsensi celeberrima: & Colosso Solis æneo, qui fuit septuaginta cubitorum altitudinis. Post LVI annum teræ motu prostratus, jacens quoque miraculo fuit. Pollicem ejus vix justæ staturæ vir amplecti poterat. Digiti majores erãt quam pleræq; statuæ. Vasti specus hiabãt defractis membris. Duodecim annis Colossus effectus est, CCC talentis: intus magnæ molis saxa disposita fuere, quorũ pondere opus stabiliretur. Sultanus CCIↃ camelos ære hujus statuæ oneravit.

Soli fertilitas.

Vrbs.

Regio. PErſicum ſive *Sophorum Imperium*, uti olim celebre, ſic etiam hodie maxime clarum eſt. Ejus incolæ Perſæ. Vocantur & *Ayami* vel *Azamii* ab Azamiæ regno, quæ quondam Aſſyria ſecundum nonnullos: *Perſiani* à Perſide. *Cheſelbas* à pileo rubro quem impoſitum capiti geſtant. *Sophiani* à *Sophi* Principe. Situs. Situm autem eſt Perſicum regnum inter Turcicum imperium, Tartaros Zagathæos, Cambajæ regnum, & inter Hyrcanum ſeu Caſpium mare, ac Sinum Perſicum. Habet igitur ab Ortu Indos, & regnum Cambajæ, a quo montibus ac deſertis ſeparatur: à Septentrione ſunt Tartari, juxta *Abianum* ſive *Oxum* fluvium: partem reliquam claudit *mare Caſpium*. Ab Occaſu ſunt Turcæ juxta *Tigridem* & Lacum *Giocho*: ad Auſtrum Sinu Perſico adluitur, & mari Indico. Quod ſane terræ ſpatium ampliſſimum eſt; complectitur enim plus minus gradus XXXIIX ab Ortu ad Occaſum. A Meridie vero ad Auſtrum XX occupat. De temperie aeris Perſidis Cœli qualitas. regionis ſic ſcribit Q. Curtius lib. V. *Regio non alia tota Aſia ſalubrior habetur: temperatum cœlum, hinc perpetuum jugum opacum & umbroſum, quod æſtus levat: illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.* Regionis autem hujus univerſæ non eadem paſſim eſt qualitas, non idem ſolo genius. Qua Sinum Perſicum ſpectat, ob fluvios ipſam irrigantes, atque etiam verſus mare Caſpium, cùm ob fluviorum oportunitatem, tum ob aëris clementiam, auramque frigidiorem, tota felix, tota beata, & hinc omne genus frugum, animaliumque non benigna ſolum mater, ſed & nutrix ſolicita. Soli fertilitas. Abundat tritico, hordeo, milio, ac ſimilibus. Metallis quoque adfluit & lapillis. Vini item & fructuum ubertas magna Paulo Veneto teſte. Cætera fervoribus & ſiccitatibus exhauſta deſeruntur. *Perſarum* porrò gēs obſcura prius, Imperium majorum. initium nominis ac famæ accepit à rege *Cyro*, qui ademptum *Medis Lydiſque* Imperium, primus in *Perſidem* intulit, ac ampliſſimum & florentiſſimum ex minimo & tenuiſſimo, Aſiâ ſubactâ, & univerſo Oriente in poteſtatem redacto, reliquit. Succeſſit patri *Cambyſes*, qui Ægyptum Imperio adjecit, à quo deinde ad *Darium* uſque, qui ab Alexandro Macedone victus vitam pariter cum regno amiſit, res Perſicæ in ſuo ſtatu manſerunt. Regnatum eſt annos CCXXX, quod Q. Curtius lib. quarto juſtiſſimo & ne minimum quidem fallente calculo tradidit, cui etiam adſentitur B. Hieronymus ad IX Caput Danielis. Hodie etiam Perſicum Imperium quod penes *Sophos* eſt, inter potentiſſima totius Orientis Imperia numeratur. Id quanquam oppreſſum aliquandiu modo à *Saracenis* fuit, modo à Tartaris, tamen rurſus emicuit ſub *Iſmaële* rege. Regiones autem Imperio Perſico ſubjectæ hæ ſunt. *Media, Aſſyria, Suſiana, Meſopotamia, Perſis, Parthia, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Paropamiſus, Aria, Drangiana, Gedroſia, & Carmania.* *Media* hodie *Servan* dicitur, inter Perſiam & Mare Hyrcanum ſita, ad Ortum Hyrcaniam habet & Parthiam, ad Occaſum Armeniam majorem & Aſſyriam. Dividitur in Majorem ſive Auſtralem, & *Atropatiam* Septentrionalem.

PER SICI VEL SOPHORUM REGNI TYPUS
Petrus Kærius Cælavit
Milliaria Germanica communia
50 100
Mare Caspium Sive Hyrcanum Chualenshe Mare Ruthenis Mare de Bachu. Cunzar alysq3 nominibus Vocatur. Salsum est. piscibusq3 abundat.
DUCIS MOSCOVIÆ SIVE RUSSIÆ CONFINIA
ARMENIA
MENGRELLA
TURCICI IMPERII PARS
ARZERUM
DIARBECH
AYAMAN ol. Arabia Fœlix
Arabia Deserta
MARE ELCATIF olim Sinus Arabicus
ORMUS
MARE INDICUM olim Mare Rubrum
ZAGATAI Tartari.
IES ELBAS.
TARTARIÆ SIVE IMPERII MAG: NI CHAMI. PARS
CIARCIAN
SABLESTAN
CABUL
GUZARATE
India. intra Gangem nunc INDOSTAN
CAMBAIA
Occidens
Oriens
Septentrio.
Meridies.

lem. Hæc frigidior est, & idcirco minus culta. Vrbs præcipua est *Smachia*, sunt præterea *Derbent*, *Eres*, *Sechi*, *& Giavot*. Illa cultior est: urbem habet *Taurim* positam ad Orontis radices, distantem à Mari Caspio octo dierum itinere. Ambitus ejus pene XVI mill. pass. complectitur, quo spacio CC civium millia continere creduntur. Hæc sunt veterum *Ecbatana*, ubi Persarum reges æstate commorabantur. Eodem tractu terræ sunt *Turcoman*, *Saru*, *Sustan*, *Nassivam*, *Ardovil*, *Marant*. *Assiria* quæ hodie *Arzerum*, ad Ortum habet Mediam: ad Occasum Mesopotamiam: Armenia illi septentrionalis est, Susiana australis. Provincias olim habuit *Arrapachitem*, *Adiabenam*, *& Sittacenam*: urbem *Niniven* ad Tigrim, cujus ambitus LX mill. pass. complectebatur. *Susiana* hodie *Chus* vel *Cusistan* appellatur: nomen habet à *Susis*, urbe primaria, cujus ambitus XV. mill. pass. quæ sic dicta à floribus, ut notat Athenæus: *susum* enim Persis lilium. Mesopotamia, quæ in sacris *Padam Aram*, hodie dicitur *Diarbecha*, sita est inter Euphratem & Tigrim, unde & nomen, quasi *Interamna*. Regio est pro situ & tempore varia: partem flumina impinguant: pars arida est & sterilis, herbis arboribusque destituta. *Vrbes* præcipuæ sunt *Orfa*, cujus ambitus VII mill. pass. & hac ipsa multo major *Caramil*: Metropolis Mesopotamiæ, quam *Selimus* Turcarum Imperator Sophis eripuit. *Merdin* sedes Patriarchæ Chaldæorũ: & *Mosus* Patriarchæ Nestorianorũ, cujus auctoritas ad Indos usque & Catajum extenditur. In *Perside* quam nunc *Farsi* vocant vel *Farsistum*, urbs est primaria *Siras*, quæ olim dicta fuit *Persepolis*, regia quondam Magnorum sedes. Plinius vocat Persici

Vrbes.

regni caput, & regiam totius Orientis Curtius. *Hyrcania* hodie *Grigiam* dicitur, vel *Corcam*, vel *Dargument*, proxima Mari Caspio, quod propterea etiam Hyrcanum appellatur. Vrbes habet *Hyrcanam*, quæ Scythis est *Carizath*, *Bestam*, *& Masandram*. *Margiana* quæ nunc *Iselbas* nominatur, ad Septentrionem Oxo fluvio terminatur. Vrbs præcipua est *Iodion*, quæ priscis *Antiochia* fuit. *Bactriana* hodie *Batter* vel *Charassaa* est Tartariæ Zagatheæ pars. Vrbes sunt *Bactra*, quæ nunc *Bochara* & *Istigias*. *Paropamissus* Bactrianæ pars est ad montem *Paropamissum*. Hodie regio vocatur *Candabar* vel *Amblestam*. Primaria urbs est *Candabar* emporium celeberrimum. *Aria* quæ à metropoli sua *Eri* omnis vocatur, ambitum XIII mill. pass. habet. *Carmania*, *Circam*, vel *Chermain* ad Mare Indicum protenditur, usque ad Gedrosiam, urbibus & portubus frequentibus. Metropolis est *Chirmain*. Sunt & in Carmaniâ regna, *Macram*, *Eracam*, *Guadel & Patan*. *Gesia* nonnullis creditur esse *Guzarate* falso, quum *Guzarate* sit ipsum regnum Cambajæ. *Babylonia* inter Sinum Persicum, & Mesopotamiã sita, dextra lævaque clauditur Susiana & Arabia deserta: nomen habet à *Babylone* urbe primaria. Adhæret ei Chaldæa. In Chaldæa *Vr* fuit, Iosepho *Vra*, unde *Dei* monitu *Abrahamus* in *Haran* Mesopotamiæ migravit. Multos habet hoc regnum fluvios, *Canac*, *Araxem & Cirum*, qui Mediæ partem septẽtrionaliorem abluunt: in Assyria *Tigrim*, in Susiana *Eneleum*: in Mesopotamia *Euphratem*: in Margiana *Oxum*, *Arium*, *& Margim*: in Bactriana *Ochum* navigabilem & alios: in Aria *Arium*, *Toncletum*, *Arapenem*: & alios. Nec desunt *Montes*, inter quos *Orontes* in Media, Mons *Coro-*

Flumina.

Montes.

nus in Hyrcania. *Taurus* item qui Persiam mediam secat, variis pro populorum adjacentium situ nominibus insignis. *Sylvas* etiam habet multas, inprimis Parthia, quæ nemorosa valde est; ac septentrionalis Hyrcaniæ pars, quæ silvas habet immensas, quercu, pino, & abiete refertas, atque immanibus feris plenas, tigribus, pãtheris & pardis. Aria etiam silvis ac montibus obsessa est, ut & Persis tota. Ad opera publica quod attinet, multa in hoc regno superba & magnifica fuere, & potissimùm in Babylonia. Inprimis verò occurrit pons ille magnificentissimus in urbe Babylone à Semiramide Regina super Euphratem constructus, de quo vide Munsterum lib. v. Idem hortum pensilem à Semiramide constructum describit, eodem libro. In Susiana in urbe Susa arx fuit, *Medorum Regis domus*, quam, ut est apud Cassiodorum, *Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit*: hanc inter fabricarum septem terris attributa miracula idem numerat. Sed de his satis, ad mores venio.

Silva.

Opera publica.

Mores.

Reges creabant ex una familia. Qui Regi non parebat, capite & brachiis amputatis insepultus abjiciebatur. Vxores ducebant singuli multas, alebantque sobolis propagandæ gratia, pellicesque plurimas. De rebus maximis non nisi inter pocula consultabant, eam demum consultationem firmiorem rati quam quæ à sobriis sit inita. Noti inter se & æquales osculo se in occursu excipiebant. Qui humilioris erant fortunæ, veniẽtem adorabant. Solo sepeliebant corpora, cera oblinentes. Ridere coram Rege aut spuere, nefas ducebant & flagitium. De mortuis sepeliendis alii contrarium scribunt, nempe Persas corpora defunctorum extra civitates ad certum campestrem locum extulisse, ibique nuda exposuisse à canibus & avibus devoranda. Noluisse insuper ut ossa mortuorum sepelirentur, aut includerentur. Cumque corpus aliquod non illico absumeretur ab avibus aut feris, judicabant malum esse signum, superstitiose credentes hominem illum malæ & impuræ fuisse mentis, atque ob id dignum inferno, & proximi ejus plangebant ipsum ceu hominem, qui post hanc vitam nullam haberet spem felicitatis. Sin citius devoraretur à bestiis, beatum eum judicabant. Hodie mores Persarum multò sunt molliores, quam vel Turcarum, vel Tartarorum, vel Saracenorum. Natura liberales sunt & civilitatis amantes: & literas & artes colunt, inprimis vero Astrologiam, Medicinam ac Poësin. Apud hos fratres, ac parentes humanissime tractantur: & nobilitas sanguinis in pretio est: in quo à Turcis differunt, qui nullum sanguinis aut stemmatum discrimen norunt. Præterea advenas benignè accipiunt ac tractant: sed tamen zelotypiæ morbo vehementer laborant. Vnde uxores in advenarum conspectum venire non sinunt, licet alioquin illas venerentur, contra Turcarum morem, qui uxores mancipiorum loco habent. Mulieres autem Persicæ formosæ admodum sunt. Artes Mechanicæ & inprimis sericorum pannorum textura apud eos nunc viget, qui per universam Syriam ac alias Orientis regiones distrahuntur. Fructibus terebinthi olim, glandibus, piris agrestibus vescebantur: quotidianus cibus post cursum, cæterasque corporis agitationes panis durissimus, aqua potus. Fervent apud eos mercimonia unionum, margaritarum, aromatum & inprimis serici, cujus hic incredibilis copia.

Opificia.

Victus.

Mercimonia.

Regio.

TARTARIA, ſeu ut exiſtimat Ioannes Leunclavius, *Tataria*, regnum ampliſſimum eſt: præter enim Europæ partem, etiam Sarmatiam omnem Aſiaticam complectitur, cum Scythia & Serica, quam nunc vocant *Cathajo*. Nomen habet à fluvio *Tartaro*, qui eam partem irrigat, quæ à noſtris *Magog*, ab accolis *Mongul* dicitur. Sita ad Septentrionem, ab Ortu potentiſſimum illud Chinæ regnum habet, à Meridie Indiam, Gangem fl. & Oxum, ab Occidente mare Caſpium & Poloniam, inde Moſcoviæ cõtermina eſt, & à Septentrione mari Glaciali, ubi prorſus ignota eſt & inhabitata putatur & inculta. Aër hic & cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æſtate adeo horrenda, ut præ timore homines intereant: jam calor magnus eſt, mox frigus, & denſiſſimæ nives cadunt. Ventorum frequenter tam validi flatus, ut equitantes detineat, & ad terram homines dejiciant, arbores radicitus evertant, multaq; damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in æſtate frequenter, ſed adeo parcè, ut vix terra madefiat. Regio tamen tritici, oryzæ ac ſimilium frugum ferax eſſe dicitur: ac ſerico, zingibere, cinnamomo, pipere, caryophyllis, rhabarbaro & ſaccharo abundare: muſco item, pice, & alicubi etiam auro & argento. Hic paucis in locis vinum colligitur, & tota Provincia Catajæ vinum non profert. Sunt & ſaxa nigra foſſilia ad ignem idonea, quę ex montibus eruuntur: iis ob lignorum penuriam ad ignem ſtruendum utuntur. Eſt pręterea hic paſſim boũ, capreatum, hircorum & porcorum magna copia, & inprimis equorum ac jumentorum multitudo pæne incredibilis. In Epiſtolis Tartaricis legimus *Tartarorum Imperatorem* alere equarum candidiſſimarum decẽ millia, quarum lac bibat. Alere præterea xx venatorum millia, & accipitrarios decies mille. Plena quoque avium, ut phaſianorum, gruum & ſimilium. In ea parte Tartariæ, quam Zavolhenſes Tartari tenent, ferunt ſemen eſſe, ſemini melonis ſimillimum, ſed minus & oblongum: ex eo ſi ſeratur, plantam ſuccreſcere quam *Boranetz*, i. Agnum vocant. Creſcit enim agni figura, ad pedum fere ternum altitudinem, quem pedibus, ungulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus repræſentat. Pro cornibus pilos gerit ſingulares, cornu ſpecie. Obducitur corio tenuiſſimo, cujus detracti uſus ad capitum tegmina incolis. Ferunt, internam pulpam cammari carnes referre: cæterum è vulnere quoque ſanguinem manare. Dulcore eſſe admirabili. Radicem humo exſertam, ſurrigere ad umbilicum uſque. Illud etiam miraculi fovet magnitudinem: quamdiu vicinis obſidetur herbulis, tamdiu vivere, quaſi agnum in læto pabulo: abſumtis illis tabeſcere atque interire: idque non ſolum vel caſu, vel tractu temporis, ſed etiam experiundi gratia ſubtractis atque ablatis evenire. Illud etiam auget admirationem: appeti eam à lupis ceteriſque animalibus rapacibus. In civitate Quelinfu reperiuntur gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent inſtar felium nigri ſcilicet coloris, ſed ova edunt optima. Primum ex Tartarorum gente Imperatorem, qui regnum acquiſivit, & legibus conſtituit atque judiciis, nominant *Changium Canem* vel *Chamum*. (Hic Paullo Veneto *Cinchis* dicitur.) Ejus ætas incidit in annum Chriſti milleſimum ducenteſimum ſecundum. Ferus ante hunc gentis cultus, ſine moribus, ſine lege, ſine civili con-

Situs.

Cæli qualitas.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

TARTARIA
EUROPAE PARS.
MOSKOVIA
CRIMEA
Precopense
PONTI EUXINI PARS
Georgia
ARMENIA
SERVAN
MARE DE SALA CASPIUM et HIRCANUM
NAGAIA
KALMUKI TARTAR
PERMIA
SAMOIEDA
BAIDA
JUGHORIA
SUCORRE
Cara Kithay
Kalmocki
Turchestan
BELOR TASKENT
TAGA LISTAN
Bactriana
BRAMAS
Mare Septentrionale
Nova Zemla
NIAREN MORE id est Tranquillum Mare Rusticum
MARE CONGELATUM TARTARIC
Tabin promontorium
Bargu Campestria
UNG
TENDUC
CATAIO
Cambalu
Cavona
COLMAC
CIARTIAM
CHINAE REGNI PARS.
SANCII
Anian Fretum
AMERICAE PARS
MARIS PACIFICI PARS
COREA INS.
C. de Fortuna
Petrus Kaerius Caelavit.
Medius Meridianus est 20. reliqui ad hunc inclinantur (ad circulum maxi pro ratione 40. et 70. Parallelorum.
Milliaria Germanica communia
15 30 45 60 75 90 105
90 100 110 120 130 140 150
50 40 30

consuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigalis de re pecuaria, quam exercebat. Ab hoc Chãgio cæterorum principum origo est. Propagavit hic imperium incredibili celeritate, à Synarum regione & Oceano usque ad Caspium mare. Hujus filius fuit *Iccucham*, qui genuit *Zaincham* tertium imperatorem, qui ab aliis *Bathi* nominatur. Hic devastavit Russiam, Poloniam, Silesiam, Moraviam & Hungariam. Quartus ex *Bathi* genitus fuit *Temir Cutlu*, qui est *Tamberlanus*, in Historiis ob summam tyrannidem notus, qui totam Asiam vastavit, ac usque ad Ægyptum penetravit. Hic imperatorem Turcarum Bajatzetum vicit & captum aureis compedibus vinctum in cavea per Asiam traduxit. Quintus imperator ex *Temir Cutlu* progenitus fuit *Temir Gzar*, qui adversus Cruciferos Prussiæ fortiter pugnans ferro occubuisse dicitur. Sextus imp. ex *Temir Gzar* genitus fuit *Macmetczar*. Hujus filius *Ametczar* VII imper. Hic genuit *Sziachmet* VIII imperatorem. Dividitur autem Tartaria in plures partes, *Minorem*, quæ Europam spectat, & inter Borysthenem & Tanaim conclusa, cõplectitur Tauricam Chersonesum, quam obtinent Præcopenses. De hac in Europa diximus. *Tartariam desertam*, in qua multæ hordæ: *Zagatar*, quæ Scythia est intra Imaum: *Catajo* cum regno *Tangut*, quæ antiquorum est Scythia extra Imaum, & Serica regio: ac denique *Antiquam Tartariam*, Ptolemæo incognitam. Metropolis regni est *Cambalu* ad ripam fl. *Polisangi*, cujus spatium est XXIV mill. Italicorum, Portæ sunt XII. extra quas totidem suburbia. Emporium istud gemmarum, auri, argenti, serici est opulentissimum. Ferunt singulis diebus mille currus serico onustos ex China huc advehi, præter alias merces. Sunt præterea urbes multæ insignes: *Samarcauda* à *Tamberlane* condita: *Caindo*, urbs mercatu celebris, in extrema Tartaria, & aliæ multæ, quas brevitatis studio prætereo. Lacus in Tartaria plurimi, quos longum esset enumerare, aliquot tamen insigniores recensebimus. In Provincia *Caniclu* lacus est in quo tanta margaritarum copia, ut pretium earum omnino vilesceret, si unicuique quantum liberet asportare permitteretur. Quare sub capitis pœna cautum est, ne quis in hoc lacu piscari margaritas absque permissu Magni Chami audeat. Scatet etiam idem lacus piscibus. Est & alius in Provincia Caraim valde piscosus, centum in ambitu complectens milliaria, & alii. Fluminibus rigatur non paucis, inter quæ fluvius magnus *Pulisachnis* nomine. Hic in Oceanum sese exonerat, perque eum naves multæ plurimis mercibus onustæ ascendunt. *Caromoram*, qui ob nimiam latitudinem & altitudinem nullum habet pontem: evolvitur verò in Oceanum. *Quiantu*, habens latitudinem dimidii milliaris, estque admodum profundus & piscosus. *Quiam*, quo major (Paullo Veneto scribente) in Orbe non putatur. Nam latitudo ejus quibusdam locis X milliarium, aliis VIII, & in quibusdam VI. Longitudo vero ejus patet itinere centum dierum. Reliqua prætereo: ad structuras & opera publica transiens. Hic occurrunt multa singularia, cum primis maximum ac pulcherrimum Palatium ex marmore constans, & auro exornatum: à Chamo Cublai in civitate Ciandu conditum. Est & aliud in civitate Cambalu, miro artificio exstructum: ambitus ejus quatuor

Vrbes. Lacus. Flumina. Opera publica.

tuor circiter milliarium: quadratura qualibet milliare unum complectente. Est murus valde spissus, decem passibus in altum consurgens. Superficies extrinseca colore albo & rubeo nitet. In singulis quatuor muri angulis Palatium pulchrum & magnum, arcis loco conditum est. Sic in medio cujus libet quatuor murorum, Palatium egregium exstructum est: eaque in universum VIII sunt. In his servantur arma, instrumenta tormenta & machinæ: arcus, sagittæ, pharetræ, calcaria, frena, lanceæ, clavæ, nervi, & reliqua in bello necessaria, singulaque armorum genera in singulis posita sunt Palatiis. In spatio verò medio interiori est Regium Palatium, scilicet in quo rex commoratur. Caret tabulatis: pavimentum verò exteriori fundo præeminet decem palmis. Tectum altum est valde, picturâ exornatum. Parietes atriorum & conclavium auro & argento fulgent. Vbique picturæ pulcherrimæ & bellicarum rerum Historiæ sese ingredietium oculis offerunt, vivis coloribus & rutilāti auro coruscantes. Habet magnus Cham duodecim barones aulicos, qui triginta quatuor præfecti sunt Provinciis: horum officium est, ut singulis Provinciis duos præficiant rectores, ac regiis exercitibus in locis ubi morantur, res necessarias provideant: & quicquid decernunt, regi indicant, qui sua auctoritate id confirmat, quod illi statuēdum duxerint. Malefactores hoc modo apud Tartaros puniuntur. Siquis furatus fuit rem vilem, & vita privari non commeruit, cæditur fuste septies: accipiēs septemdecim plagas, aut viginti septem, aut XLVII pro magnitudine peccati: idque usque ad centum, addendo semper decem. Nonnulli tamen nonnunquam ex his

Ratio gubernandi.

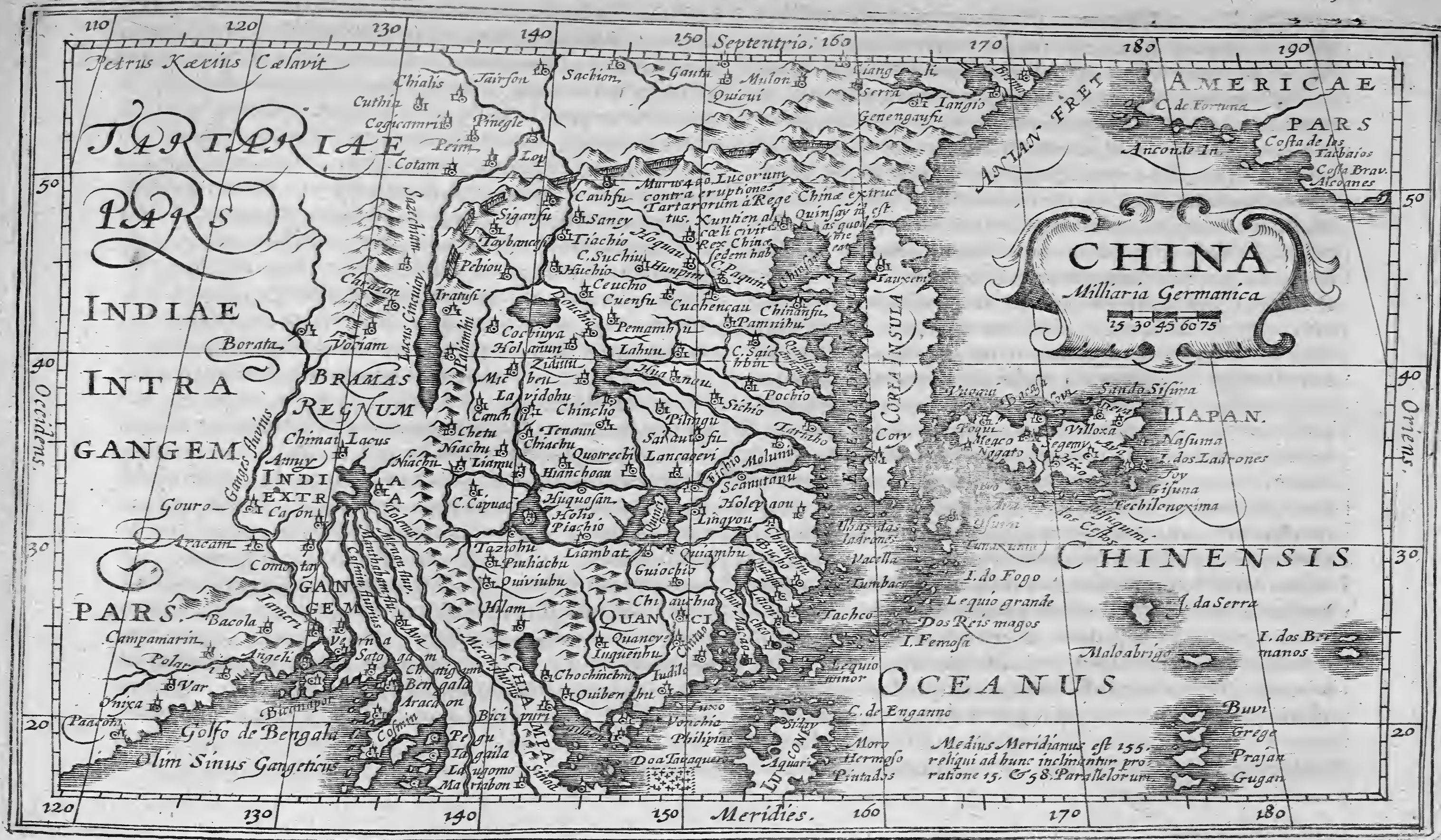
Leges & Instituta.

percussionibus moriuntur. Quod siquis furatus fuit equum vel rem aliam, ob quam mortem meruit, gladio in viscera merso occiditur. Quod si vitā redimere voluerit, noncuplum reddit. In adulterio deprehensi tam vir quam mulier, lege ipsa occiduntur. In Hordas Tartari dividuntur, quæ vox illis cœtum conventumque plurium significat. Sed ut varias longè latéque distātes provincias incolunt, ita neque in moribus aut vitæ genere omnes conveniunt. Homines staturâ quadratâ, latâ facie & obesâ, oculis cōtortis & concavis, solâ barbâ horridi, cætera rasi: corpore valido, animo audaci: inediæ & laboris patientissimi: equitantes, si fames sitisque illos vexaverit, equis quibus insident venas solent incidere, eorumque sanguinem bibere. Natio profana est & barbara, jus ipsis in armis, lex in robore & viribus. Domos multi non habent sed pro his plaustra. Et quoniam incertis vagantur sedibus, Stellarum, inprimis vero poli Arctici adspectu cursum suum dirigere solent. Vno in loco non diu commorantur, rati gravem esse infelicitatem diu in eodem loco hærere. Pecuniæ usum nō habent, itaque res pro rebus commutant. Ismaelitas se esse dicunt, idque etiam præ se ferunt. Mahumeti legem admisere anno CIↃCCXLVI. Vescuntur Tartari cibis grossioribus, præsertim carnibus, iisque crudis aut semicoctis, lacte, caseo. A suilla abstinent. Bibunt lac equarum, quod ita præparare norunt, ut videatur esse vinum album, non admodum insipidus potus. Victus immūdissimi sunt, utpote qui mensas mappis non operiant, mantilibus non utantur, quū manus non lavent, non corpus, non vestimenta. Bibunt etiam aquam, lac & cerevisiam ex milio coctam.

Mores.

Victus.

Regio. CHINÆ *Regnum* amplissimum ac potentissimũ. Incolæ *Tame*, & seipsos *Tangis* vocant. Ptolemęus vel hos, quod idem Ortelio placet, quem pleriq; sequuntur, vel vicinos Catajenses, quod magis probat Mercator, vocat *Sinas*. *Situs.* Sita est autem regio omnis ad Oceanũ Eoum, & ab Ortu Solis terrarum extrema putatur. Finis ejus ab Oriente Mare Eoum, Cauchinchina Provincia à Meridie; qua Occidens est, Brachmannæ: qua Septentrio, sunt Tartari, gens bellicosissima, à quibus, montibus & muro longissimo discluditur. In universum autem cinctus ille sive ambitus muri montiumque ad 10 milliaria protenditur. Historici Chinenses murum hunc ante annos ducentos à quodam rege Tzintzoo nomine exstructum memoriæ prodiderunt, postquam hujus regionis incolas à Tartarorum tyrannide, quam XCIII annos perpessi fuerant, magna prudentia liberasset. *Cæli temperies.* Regio cœli & soli temperie, nec non hominum industria, omnium rerum ferax. Habet enim homines minime desidiosos, sed labori assuetos: quibus nihil indignius videtur, quam vitam in otio transigere. *Soli fertilitas.* Hinc fit ut nullus totius tractus angulus non aliquid producat. Loca arentia tritico & hordeo conserunt. Humida, plana, aut palustria, oryza, cujus quater uno anno satio est. Colles montesque pinetis abundant, quibus interserunt panicum vel legumina. Nullus itaque locus, nullus ager infrugifer: & ubique horti, rosæ, & varium genus florum frugumque. Lini etiam frequentes sunt segetes, & arbusta moro consita, ad nutriendos bombyces. Auri præterea, argenti, æris, ferri, aliorumque metallorum, gemmarum, unionũ, musci, sacchari, rhabarbari magna copia: præstantissimum habetur, id quod istinc per Persiam terra ad nos adfertur: mare enim multum virtutis illi adimere putant. Profert & hoc regnum lignum singulariter medicum quod à Chinensibus *Lampalam*, à nostris *Radix Chinæ* dicitur; estque ejus usus per totam Indiam frequentissimus contra quævis apostemata, paralysim & morbum gallicum. Ejus radix dura est & ponderosa atque albi coloris. *Animalium varietas.* Pecorum in montibus & pratis greges infiniti. Silvas & nemora incolunt apri, vulpes, lepores, cuniculi, zebellini, martes: aliaque id genus animalia, quorum pelles in vestimentorum usum expetuntur. Horum jucunda hic utilisque venatio est. Avitii generis mira copia, præsertim aquatilis, cujus tanta multitudo & præcipuè anatum, ut in urbe Canton, ex minoribus hujus regni una, decem vel duodecim millia uno die absumantur. Quamvis autem hæc regio animalium ferax sit, arte tamen hanc feracitatem adaugent hoc artificio. Vere duo aut tria millia ovorum fimo condunt, cujus calore suo tempore erumpunt anatum pulli. Idem tempore hyemis faciunt, sed tum ova non fimo condunt, sed sportæ arundinaceæ imponunt, cui ignem seu focum tepidum substruunt, unde aliquot dierum spatio æquè prodeunt. *Urbes.* Tota hæc regio uni subest regi, tanquam monarchæ, quem *Mundi Dominum*

CHINA
Milliaria Germanica
15 30 45 60 75
Petrus Kærius Cælavit
TARTARIAE PARS
INDIAE INTRA GANGEM
INDIAE EXTRA GANGEM PARS
BRAMAS REGNUM
AMERICAE PARS
ANIAN FRET
COREA INSULA
IAPAN
CHINENSIS
OCEANUS
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Golfo de Bengala
Olim Sinus Gangeticus
Ganges fluvius
Lacus Cincuiay
Murus 400 Lucorum contra eruptiones Tartarorum à Rege Chinæ extructus
Quinsay
C. de Fortuna
Ancon de In.
Costa de los Bachaios
Costa Brav.
Alcoanes
Sando Sisima
Nasuma
I. dos Ladrones
Fechilonoxima
Ilhas das ladrones
I. do Fogo
Lequio grande
Dos Reis magos
I. Fermosa
Lequio minor
J. da Serra
I. dos Bermanos
Maloabrigo
C. de Engaño
Buvi
Grege
Prajan
Gugan
Moro
Hermoso
Pintados
Philipine
LUCONE
Medius Meridianus est 155. reliqui ad hunc inclinantur proratione 15. & 58. Parallelorum.
Siganfu
Paquin
Cuchençau
Chinanfu
Pamnihu
Pochio
Lancagevi
Scanutanu
Holepaou
Lingvou
Quiamhu
Guiochio
Huquosan
Holio
Piachio
C. Capuac
Chinchio
Tenaui
Chiachu
Quotrechi
Hianchoau
Liambat
QUANCI
Quancye
Iuquenhu
Chochinchin
Quibenhu
Judilo
CHIAMPA
Pegu
Tagaila
Laugomo
Martabon
Aracan
Bengala
Chatigam
Satogam
Cosmin
Bacola
Angeli
Campamarin
Polar
Var
Onixa
Paacota
Gouro
Aracam
Borata
Vociam
Chimai Lacus
Chalis
Cuthia
Cogicamri
Pinegle
Peim
Cotam
Lop
Tairfon
Sachion
Gauta
Mulon
Quicui
Serra
Genengaufu
Iangio
110 120 130 140 150 160 170 180 190
120 130 140 150 160 170 180
50 40 30 20

num ac *Cœli Filium* vocant. Civitates numerantur ducentæ quinquaginta celebriores in universum, & illarũ nomina terminantur syllaba *Fu*: quod orbem significat: ut *Cantonfu, Panquinfu*. Oppida, quorum ingens est numerus, in *Cheu*. Pagi innumeri sunt, incolis frequentes, ob continuam agriculturam. Omnes fere urbes ad ripam navigabilis cujusdam fluminis sitæ sunt, largis profundisque fossis & muris munitæ. Inter lacus, qui amœni hic sunt, memoratur ille in *Sancii* Provincia rotundus, ex inundatione anno CIↃIↃLVII factus, in quo submersæ civitates septem præter oppidula & pagos & mortalium ingẽtem numerum, unico tantum puero in trunco arboris servato. Flumina & Maria pisculenta sunt, & regio hæc quia maritima est, & passim fluviis navigabilibus irrigatur, haud minori populorum frequentia in navibus quam ædibus habitatur. Inter opera & structuras egregias occurrunt *Portæ* urbium magnifice ad miraculum usque exstructæ. *Plateæ* quasi ad libellam factæ, nusquam à recta linea declinantes, tantæ amplitudinis, ut iter præbeant decem quindecimve una equitantibus: hæque passim interstinguuntur arcubus triumphalibus, qui urbes supra modum ornant. Lusitani quidam referunt se vidisse in urbe Fuchco turrim quadraginta innitentem columnis ex solido marmore, quarum altitudo erat quadraginta palmorum (mensura Architectonica) latitudoque duodecim. Hoc opus esse tantæ magnitudinis, tam exquisitæ elegantiæ, tam insignis splendoris atq; ingentis sumptus, ut omnes totius Europæ superbas & magnificas structuras longè post se relinquere existiment. Sumptuosissima habent

Lacus & Flumina.

Opera publica.

tam in urbibus quam in agris Templa. Rex Chinæ habet sub se Gubernatorem quasi proregem: quem ipsi *Tutan* nominãt, Hic causarum totius regni disceptator & Iudex. In Iustitia administrãda huic magna severitas. Latrones & homicidæ perpetuis carceribus custodiuntur donec flagris, fame, vel frigore vitam finiant. Quamvis enim ultimo supplicio (quod ferè flagellatione constat) condemnentur, sententiæ tamen executio adeo tarda, ut maxima horum condemnatorum pars in vinculis moriatur. Hinc tantus captivorum ubique in civitatibus numerus: ut in una urbe Canton sæpè quindecim millia excedat. Furta (quo nullum crimen his partibus odiosius) flagri verberibus crudelissimis puniuntur. Flagellationis hic modus est: Hominem pronum collocant, manibus à tergo religatis: huic, flagro ex arundine aut calamo facto, suras crurum percutiunt, cujus ictus adeò vehemens, ut primo verbere sanguis eliciatur, secũdus ictus adeo maleficũ excruciat, ut in pedes cõsistere nequeat. Singula crura singuli carnifices flagellant, tanta vehementia ut plurimi ex quinquagesimo aut sexagesimo ictu vitã finiãt, omnes enim nervi disrumpuntur. Lusitani narrant singulis annis eo mortis genere supra duo hominum millia interire. Flagrum hoc latitudinis est quinq; digitorum, crassitudine unius, quod continuò aquâ tingunt, ut flexibilius sit, & majori impetu cædat. Licitum viris plures ducere vxores, quarum unam domi retinent, cæteras variis in locis disponũt. Adulteros extremo afficiunt supplicio. In urbibus nullum lupanar, omne meretriciũ genus in suburbia relegatur. Nuptialia festa celebrãt tempore novilunii,

Ratio gubernandi.

Mores.

vilunii,& fere Martiomense,qui dies illis primus est ineuntis anni.Hæcque festa peragunt uti apud nos, splēdide & magno apparatu.Per multos dies cōtinuos cōvivia celebrantur; organis musicis ludisque histrionicis adhibitis.Sunt autem Chinenses plerique facie lata, barba rara; naso simo,oculis parvis : etsi quidam inter eos sint forma satis decora.Color omnibus ut Europæis; subfuscus autem iis qui circa Canton habitant.Rarissimè vel nunquam patrio excedunt solo,neque facile peregrinum admittunt,inprimis ad interiora regionis:nisi fide publica à rege fuerit donatus.In comessationibus & compotationibus adeo strenuos sese exhibent,ut ipsis Germanis aut Belgis ne minimum quidem cedant. Quod ad religionem hujus gentis attinet,credunt omnes res creatas, omniaque inferiora, atque horum gubernationem pendere à supernis, atque cœlo: quem maximum omnium Deorum credunt, eumque primo alphabeti charactere exprimunt. Solem, Lunam, & Stellas adorant,etiam Cacodæmonem,(quem ea forma qua nos Europæi depingunt)ne mala ipsis inferat, ut ipsi dicunt. In Mechanica omnis generis conficienda supellectile adeo dextri & nitidi Chinēses, ut opus à natura creatum, non manufactum videatur. Ars Typographica & Tormentorum bellicorum usus hic adeò vetus est, ut inventorem nesciant. Lusitani multa de sagacitate horum hominum scribunt,& hoc (quod inprimis stuporem moveat)quod curribus utantur veliferis,quos sic dirigere sciunt, ut iis quocunque velint brevissimo temporis spatio terra ferantur.Figulina illa opera pellucida,niveque candidiora, quæ apud nos in pretio sunt,& *Porcellana* dicuntur,nequaquam hoc loco silentio prætereunda. Ea apud hos fiunt hoc modo. Cochleas quasdam marinas ovorum testis miscent,aliaque quædam addentes,subigunt & massam conficiūt. Hanc sub terra condūt, ibique eam macerari ad octuagesimum vel centesimum usque annum sinunt,hæredibusque suis pretiosi thesauri loco relinquunt. Ipsique ea utuntur quam avi atavique posuere. Observantque ex veteri instituto, ut qui veterem tollit,recentem ejus loco recōdat. Mercimonia hic maximè vigent aromatum,inprimis serici. Ex Malacca enim, Bengala & aliis locis piper,crocus, nuces odoratæ vulgò muscatæ, casia & id genus aromata in Chinam non exiguo quæstu advehuntur. Sed sericæ telæ hic præcipuum mercimonium est. Ioannes enim Barrius in suis Decadibus Asiaticis scribit,ad urbem Nimpo quam alii Liampo nūcupant, observasse quosdam ex Lusitanis,trium mensium spatio navigio evectas 166000 serici libras. Muscum quoque hinc ad varias Orbis partes devehi, asserit Antonius Pigiafetta : Rhabarbarum & uniones Andreas Corsalis.

Crisficia. *Mercimonia.*

Regio. INDIA Asiæ maxima & nobilissima regio, ab Indo fluvio nomen habet. Hanc Ptolemæus in duas divividit, in *Indiam* nempe *Intra & Extra Gangem* cognominatam. Hæc *Hevila*, vel ut alii scribunt *Havilath* aut *Evilath* in Sacris litteris dici putatur. Illa *Seria*: incolis vero *Macyn* aut *Magin* vocitatam apud Marium legimus: alii *Mangi & Chinam* vocant, qui Mercatorem sequuntur. Priorem *Indostan* ab incolis vocari auctor est Ioannes Barrius. Hæc terrarũ amplissima est. Pomponius tantum spatium littoris occupare scribit quantum per LX dies noctesque velificantibus cursus est. Clauditur autem secundum Strabonem ac Plinium, Occidentem versus, Indo fluvio, qui Persiam ab India distermi- *Situs.* nat: ad Septentrionem sũt Tauri juga: ab Ortu Oceano Orientali, à Meridie Indico cingitur. Regio lenibus auris & inprimis Favonio saluberrima est: quamvis cœlum habeat inæquale ob ejus vastam magnitudinem: *Cœli temperies.* alicubi enim calida est, nimirum Æquatorem versus: alicubi vero temperata satis ac potius frigida, versus Boream. Terra verò ipsa universim situ, cœlique clementia, bonitate ac fertilitate longè cæteras Orbis partes antecellit. *Soli fertilitas.* Alia hic rerum facies, alii syderum ortus atque obitus: binæ messes in anno, binæ æstates, media inter eas hyeme, Etesiarum flatu calores temperante. Ager quamvis ut plurimum frumento careat, legumina tamen & fruges varias copiosè profert, & inprimis hordeum, ac oryzam. Fructus præterea arboreos multos producit, piper, thus, myrrham, caryophylla, zingiber: & in partibus maximè australibus cinnamomum, calam um aromaticum, nardum, aliaque aromata, quemadmodum Arabia & Æthiopia. Est & in arundinibus mel. Multa insuper medicamenta habet, multas arborum radices, tum salutares tum noxias. Quid verò de metallis, lapidibus, aliisque mineralibus dicam? Nascitur enim in ea ingens auri & argenti vis: non parum quoque æris, ferri & orichalci, auctore Diodoro: sed Plinius neque æs, neque plumbum habere tradit, gemmisque suis ac margaritis hoc permutare, quas mare littoribus infundit. Beryllis siquidem, chrysoprasis, adamantibus, carbunculis, lychnitis, margaritis, unionibus, abundat. Serici hic tanta copia, ut reliquo Orbi sufficiat. Animalia hic quam in reliquis Orbis partibus majora, boves, cameli, leones, canes, elephanti. *Animalium varietas.* Elephantum incredibilis est frequentia. Dracones in desertis immanes, æquant fere elephãtem corporis mole, & cum his perpetuò decertant. Canes tam feroces, ut etiam cum leonibus committi possint. Serpentes innumeri, quibus etiam tostis incolæ vescuntur: ut & formicarum quodam genere, quod cum pipere edunt, similiter ut nos cancros. Simiæ hic reperiuntur albæ, & chamæleon, quem solo ære nutriri credidit antiquitas. Aves præterea variarum specierum, & invisæ cæteris nationibus, præter gallinarum, phasianorum & perdicum ingentem multitudinem: nec non & psittacorum

INDIA ORIENTALIS
PERSIAE PARS
INDIA EXTRA GANGEM
INDIA INTRA GANGEM
CHINÆ PARS
COCHINCHINA
CAMBAIA
GOLFO DE BENGALA olim Gangeticus et Ptolemæo SINUS Argaricus
Mare Arabicum
ORIENTALIS OCEANUS
SUMATRA
BORNEO IN. PARS
LUCONIA
I. Fermosa
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Mill. Germanica
15 30 45 60 75
Pe. Kærius Cælavit

Imperium majorum. corum varii coloris. De Indorum imperio Plinius ita scribit: *Indi prope Gentium soli nunquam emigravere finibus suis. Colliguntur à Libero Patre ad Alexandrum Magnum reges eorum* CLIII *annis* VICIↃ CCCCII; *adjiciunt & menses tres.* Scribit etiam Strabo de Indis, ad eos nullum præter *Liberum Partem, Herculem & Alexandrum* cum victoria profectum esse, quamvis à *Cyro* & *Semiramide* tentatos. Sed his relictis ad urbes transeamus. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem subegerant, VCIↃ oppidorum fuisse scribunt, nullum *Co* minus, unde hujus regionis vastitatem & ingentem amplitudinem facile agnoscas.

Vrbes. Vrbs primaria est *Calechut* totius Orientis emporium celeberrimũ. Sunt & aliæ, *Campaja, Decan, Batticalla, Canonor*, aliæque plurimæ. Non desunt lacus aliquot vasti.

Lacus. In Historia Alexandri mentio fit lacus, vel Stagni vetusta abundantique silva coronati, mille passus patentis, ubi exercitus ejus siti pene cõfectus est. Omnium verò maximus est lacus *Chiamay*, cujus circuitus CCCC milliarium, distatque à mari IↃC milliaribus. Hinc complures fluvii præcipui originem trahunt: post eum *Cincuihai*, atque

Flumina. alii. Amnium hic mira vastitas. Proditur Alexandrum Magnum nullo die minus quam stadia IↃC navigasse in *Indo*, nec potuisse ante menses quinque enavigare, adjectis paucis diebus, & tamẽ minorẽ Gange esse constat. Oritur hic in Caucasi jugo quod vocatur Paropamisus, hodie *Naugocrot*, & longo cursu nongentorum milliarium in Oceanũ Australem sive Indicum duobus ostiis erũpit. Vnde viginti recipit amnes, sed clarissimos *Hydaspem*, quatuor alios adferentem, & *Cantabram* tres. *Gangem* alii incertis fontibus ut Nilum, rigantemque vicina eodem modo: alii in Scythicis montibus nasci dixerunt, influereque in eum XIX amnes: alii cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere, dejectũque per scopulosa & abrupta, ubi primùm molles planities contingit, in quodam lacu hospitari, inde lenem fluere: ubi minimum, VIII mil. pass. latitudine, ubi modicum, stadiorum C: altitudine nusquam minore pass. XX. Hunc in sacris *Phison* vocari notatum est: Eum hodie Geographi quærunt. Sunt qui opinentur eum esse qui in sinum Bengalæ influit, fortasse ob nominis vicinitatem, adcolæ enim vocant *Guenguam*. Sed Mercator noster haud adspernandis ductus rationibus *Gangem* dicit esse eum qui dicitur *Rio de Cantaon*. Post hosce amnes numerantur *Mandona, Chaberis, Ava, Campumo, Menam, Menon*, & alii plurimi. Megasthenes prodidit sexaginta amnes Indiæ numerari, quorum permulti æstate crescunt instar Nili, quæ potissima est fertilitatis hujus regionis causa. Nutrire dicitur Ganges, sicut Nilus, crocodilos, item delphines, anguillas quoque ad tricenos pedes longas, Plinio teste. Est verò potissima Indiæ & nobilissima pars *Oceano* Meridionali seu Indico obversa, juxta littus, seu oram maritimam: quæ etsi plurimùm portuosa sit, attamen plerisque in locis innumeris insulis, scopulis ac brevibus cincta est, unde navigatio laboriosissima & periculosissima redditur. *Indica maria*, ait Solinus, *balænas habent ultra spatia quatuor jugerum. Sunt & quos physeteras nuncupant, qui enormes ultra molem ingentium columnarum, super antennas se navium extollunt, haustosque fistulis fluctus ita eructant, ut nimbosa alluvie plerumque deprimant alveos navigantium.* Plurimi hic montes, magnusque labor sit eos *Montes.* enumerare, quorum magna pars arboribus & iis quæ virent spoliata est. Iunguntur inter se *Imaus, Emodus, Paropa-*

ropamisus, Caucasi partes. *Indorum nemora*, ut scribit Sol. *in tam proceram sublimantur excelsitatem, ut transjaci ne sagittis quidem possint. Pomaria ficus habent, quarum caudices in orbem spacio sexaginta passuum extuberantur. Ramorum umbræ ambitu bina stadia consumunt. Foliorum latitudo formæ Amazonicæ peltæ comparatur. Pomum eximiæ suavitatis. Quæ palustria sunt, arundinem creant ita crassam, ut fissis internodiis, lembi vice vectitet navigantes.* Hebenum arborem India sola habet, & in præruptis petris arbores quædam thus exsudant. Habet & aliam arborem ferentem nuces Indicas. In VII ordines olim divisa universa gens fuit. I erat Philosophorum: II Agricolarum: III Pastorum: IV Artificum: V Militum: VI locum Ephori tenent. Hi quæcunq; in India fiunt inspicientes regi referunt. Septimum vero cōficiunt, qui publicis consiliis præsunt, numero paucissimi, nobilitate prudentiaque maximè insignes. Ex his enim ad regum consilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias judicandas asciscuntur: Duces insuper ex his deliguntur & Principes. Ad leges porro & instituta quod attinet, legibus utuntur plerique non scriptis: quidam etiam scriptis: in quibus sicuti & in contractibus maxima simplicitas: quod vel ex eo argui potest, quod non multum sunt litigiosi: nam nec commissi nec depositi juris ulla habent, nec testibus indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt. Qui falsus testis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbaverit, non modo talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quod siquis artifici manum oculumve ademerit, capitale est. Nobilitas generis ac sanguinis apud hos sūmopere observatur, idq; ex veteri instituto. Literas plerique eorum ignorant, sed memoriter omnia administrant. Sacrorum cura est penes *Gymnosophistas* qui *Brachmanni* dicuntur: hi etiam Astrologiam, Philosophiam, Medicinam sectantur. Sunt præter hos etiā *Abduti*, qui ad tempus aliquod abstinent, & hoc ipso postea putant sibi ad omnia flagitia commeatum factum esse. Indis omnibus promissa cæsaries est, cultus præcipuus cum gemmis, habitus discrepantissimus. Lino alii vestiuntur aut lana: alii ferarum aviumq; pellibus, pars nudi agunt, pars tantum obscœna velati. Niger vulgo corporis color, in materno utero tales fiunt seminis dispositione, quales ipsi sunt qui genuere. Statura procera ac valida. Multas nuptas habent, quas à parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ causa, alias prolis ac voluptatis, ac nisi castas esse cogant, fornicari licet. Artifices apud Indos magno in pretio: hi enim non solum immunes sunt à tributo, sed frumentum insuper è regia accipiunt. Mercimonia hic multis in locis maxima vigent, aromatum inprimis, lapillorum, gossypii ac serici.

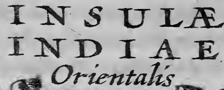
Silvæ. — *Ratio gubernandi.* — *Leges & Instituta.* — *Mores.* — *Mercimonia.*

Moluccæ. SEQVVNTVR in nostra methodo *Moluccæ Insulæ* cum aliis: aromatum & inprimis caryophyllorũ ingenti copia toto Orbe celebres. Hoc vero nomine præcipue comprehenduntur quinque insulæ, *Ternatæ* vel *Tarante*, *Tidor* vel *Theodori*, *Motir* quæ & *Muthil*, *Machian* vel *Mare*, & *Bachian* seu *Bachianum*. Iacent sub Æquatore, inter *Cilebes* & *Gilolo* insulas. Harum maxima vix habet ambitum sex mill. passuum: omnes intra spatium XXV milliarium concluduntur. Aer hic valde insalubris, multiq; mercatores lucrum pluris quàm vitam facientes, his locis moriuntur. Ager est aridus, spongiosus, quique imbres è cœlo decidentes confestim absorbet, antequam in mare delabantur. Profert varia aromata, nuces myristicas, mastichen, lignum aloes, sandalum, cinnamomum, zingiber, piper, & caryophylla tanta copia, idque sine ulla cultura, ut mirum sit. Quæ quotidiano esui inserviunt, raro hic & parcè proveniũt, sed ea commutatione suarum mercium abunde parant. Sunt etiam in Moluccis tam vastæ arundines, ut ex iis dolia conficiant incolæ. Caryophylli arbor in rupibus provenit, quarto anno quà cœpit crescere, profert fructum. Arbor foliorum forma & crassitie lauro est simillima. Flores umbellæ instar prodeunt, simillimi floribus mali aurei. Fructus flore collapso paullatim protuberant in formam clavi, unde etiam illis apud nostrates nomen. Initio rubri, mox Sole tosti nigresunt: quo autem duriores fiant & virtutem insitam diutius servent, aqua salsa consperguntur. Arbores verò ita inter se densantur vel soli felicitate, vel seminis, aut stolonum fœcunditate, ut plerumque lucos faciant. Hos inter se partiuntur indigenæ, fructusque abdunt, ut mercatoribus divendant. In his insulis avis interdum decidit *Manucodiata* dicta, maxima pica non minor, nec major semipede. Caput ei non rotundum, sed pressum est, quale hirundinis, cauda longissima, bifurcata, pedes nulli: itaque perpetuo volat, auram ruminat. Pluma in capitis parte superiore adeo minuta, ut pilo propior visum pene fallat. Ei viriditas, quæ in feris anatibus, sed ita vegeta, ut smaragdi splendorem imitetur. In parte inferiore sub gula etiamnum & minutior & brevior, verum flava, ac nitore citrii. Ad stomachum vergens dilutior & dilucidior. A capite collum in supera parte densissima pluma tegitur, fulgore fuliginoso, quæ ad caudam sese demittens paullulum grandescit, ac de coloris illius intensione paullatim aliquid remittit. Par sub alvo magnitudo, color haud absimilis. Alarum protensarũ prolixitas sesquipedalis. Pennarum color infernè buxeus, superne cãdidus, levissimâ fuligine semitinctus. Pinnulæ pennarum non cohærent, sed dissitæ aerem transmittunt. Hanc si cadat, è cœlo aut ex paradiso Mahumetano mitti superstitiose credunt. Hanc etiam adeo sancte religioseque habent, ut se ea reges tutos in bello existiment, etiamsi suo more in prima acie collocati fuerint. Inter has insulas præcipue sunt *Tidor* & *Ternate*, quarum posterior duos habet portus cõmodissimos. Indigenæ harum insularum caphræ, hoc est, gentiles sunt. Solem & Lunam

Situs.

Aeris qualitas.

Soli fertilitas.

Milliaria Germanica

PARS INDIÆ ORIENTALIS

ARCHIPELAGUS S. LAZARI.

INSULÆ PHILIPPINÆ

ISLAS DE LAS VELAS

Moluccæ Insulæ Quinque sunt juxta I. Gilolo sitæ nimirum Ternate, Tidori, Mutir, Machiam, et Bachian.

Linea Æquinoctialis.

BORNEO INSULA

SUMATRA

IAVA MAIOR.

NOVA GUINEÆ PARS.

Hic hibernavit Georgius de Menezes

Aqui invernoa Martin Afonsa de Melo.

Huc Franciscus Dra. appulit.

P. Kærius Cælavit.

& Lunam deos colunt: Soli diei, Lunæ verò noctis imperium adſcribunt, illum marem, hanc feminam dicunt, atque hos cæterarum ſtellarum parentes vocant, quas omnes Deos eſſe, minutos tamen arbitrantur. Solem orientem certis carminibus ſalutant potius quam adorant, item Lunam noctu fulgentem, à quibus liberos, fœcundam pecoris fœturam, terræ uberes frutices, aliaque id genus depoſcunt. Cæterum pietatem ac juſtitiam colunt, & præcipuè pacem atq; otium amant: bellum vero maxime deteſtantur. Moluccæ repertę ſunt Caroli V auſpiciis: quam rem quia inprimis memorabilis, libet paullo altius repetere. Quum inter Luſitanos verſus Orientem, Caſtellanos in Occidentem, pomeria ſuorum Principum promovere pro virili adnitentes diſſidium eſſet ortum: ne alteri alteris eſſent impedimento, novus ille Orbis, auctoritate Alexandri VI Pontificis & aliorum, in duas partes eſt diſtributus: ſcriptis legibus & conditionibus, ut quidquid inſtituta ab Atlantici maris inſulis, quæ Heſperides ſolent dici, navigatione Orientem verſus reperiretur, Luſitanorum eſſet: quidquid ad Occidentem, Caſtellanis cederet. ſic horum beneficio pernotuit America: illorum Orientis pleraque, ita lucri ſtudio lapſu temporis excurrentium, ut dicerentur etiam perrumpere in adjudicatam Caſtellanis portionem: quæ controverſia decidi non potuit, niſi Ferdinando Magellano quaſi judice. Hic enim Luſitanus, odio in Emanuelem ſuum Principem, ob non bene penſatam, quam illi navarat & effecerat, operam exſtimulatus, docens Moluccas ex facta diſtributione pertinere ad Caſtellanos, anno milleſimo quingenteſimo decimo nono, auſpiciis Caroli Quinti ad quærendum dimiſſus alià via inſulas, quas dixi, ita navigationem ſuam temperavit, ut ex Hiſpania in Auſtraliora cœli ſpacia ad gradum latitudinis LII delatus, & inde converſa ad occidentem Solem claſſe, per inferius hemiſphærium immenſo cœli mariſque tractu ſuperato, ſub orientem Solem ad Moluccas inſulas, quas quęrebat, tandem naves ejus pervenerint: ac inde per ſuperum hemiſphærium, prætervecti ejus ſocii littora Aſiæ & Africæ in Hiſpaniam redierunt, pernavigato ſemel (auſu admirando & à nullo mortalium tentato) toto terrarum Orbe. Ipſe autem Magellanus ante repertas Moluccas prælio contra Barbaros occubuit: & poſt inveſtigatas Moluccas à ſociis ſuperſtitibus ejus navigationis, cæteris navibus diſperſis, captis & detentis, una tantùm navis ſuperſtes, & incolumis in Hiſpaniam rediit aromatibus onuſta: margaritis etiam; quæ in inſulis nonnullis grandes admodum reperiuntur, aliæ magnitudine ovorum turturum, gallinarum etiam & anſerum. Digniores profectò nautæ, qui æternâ memoriâ celebrentur, quam qui cum Iaſone Theſſalo Argonautarum principe ad Colchidem navigarunt Argonautæ. Navis etiam ipſa, quæ una ſoſpes & ſalva domum rediit poſt exantlata tot pericula, multo dignior, quæ inter ſydera collocetur, quam vetus illa Argo. Hęc namque ex Græcia duntaxat per Pontum vecta eſt. Magellanica vero ex Hiſpania Auſtrum verſus indeque per inferius Hemiſphærium in Orientem penetrans, rurſum in Occidentem in Hiſpaniam per ſuperius hemiſphærium, emenſo ſemel, quod dictum eſt, univerſo terrarum Orbe, remeavit. Sed hæc hactenus: ad alia pergamus.

Mores.

GILOLO

Gilolo insula.

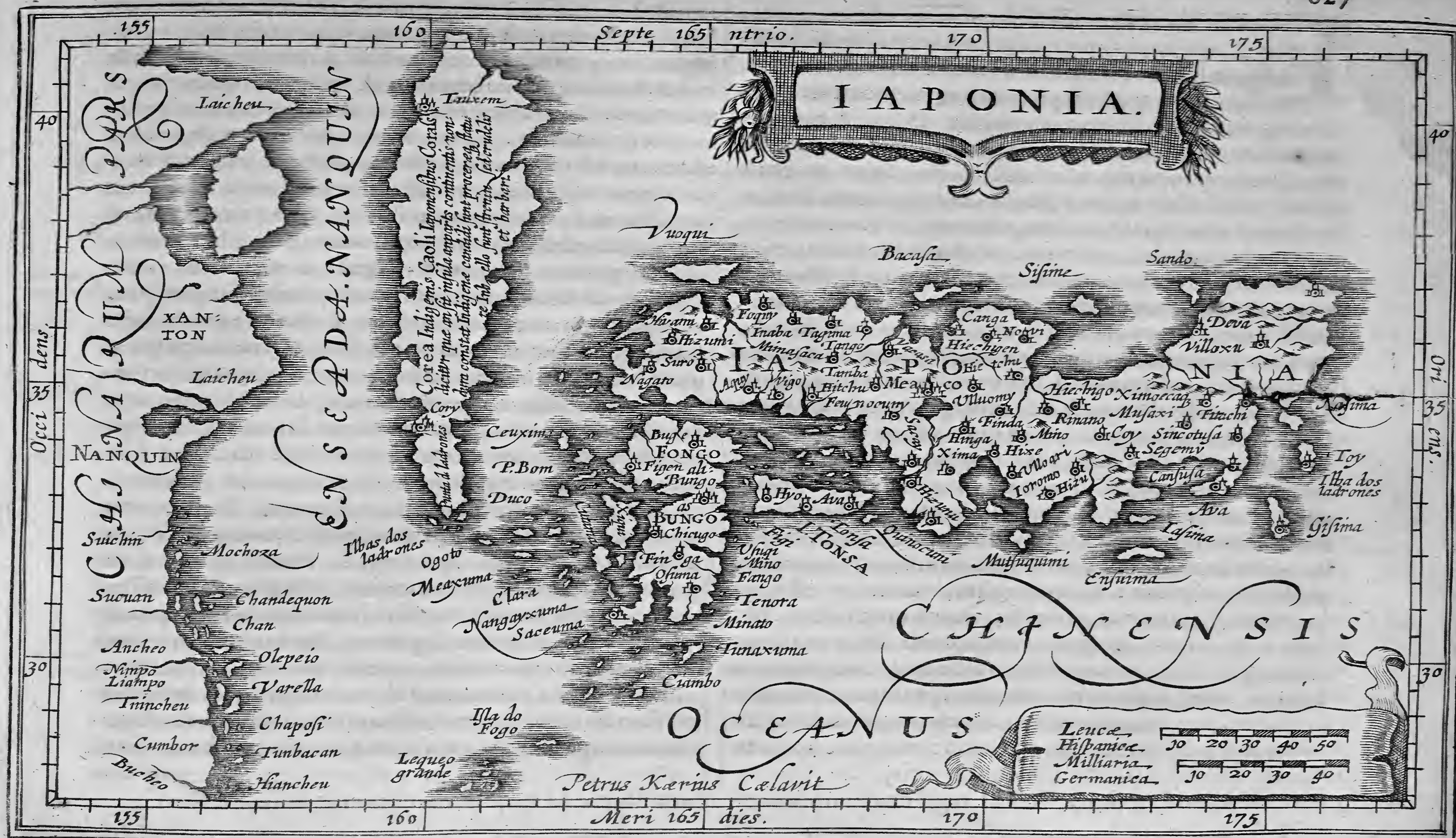
GILOLO vel *Gilolum* quæ & *Batochina*, ex insulis, quas vulgo nuncupant *del Moro*, una est. Cœlum hic inclemens, & aer calidus. Ager abundat oryza, ac medulla cujusdam arboris, quæ *Sagu* dicitur, ex qua panem conficiunt: è qua etiam arbore succum eliciunt, quo loco vini utuntur. Gallinas silvestres magna copia producit à nostris valde differētes: & vicinum Mare magnam alit testudinum vim, quarum caro ejusdem ferè saporis est cum carne vervecina. Incolæ barbari ac crudeles, qui ut olim, carnibus humanis vescuntur. *Celebes* insula ab Occasu Moluccarum jacet, cum nonnullis aliis, quæ sub eodem nomine comprehenduntur. *Ambon* vicinis aliquot insulis nomen dat. Peridromus ejus ꟾↃ milliarium. asperrima autem est ac sterilis. Hujus incolæ sunt anthropophagi, ac piratæ. *Bandan* parvæ insulæ numero circiter VII, à Meridie Sindarum insularum ac Moluccarum sitæ sunt, gradu circiter VII latitudinis australis: alii eas ultra gradus IV cum triente ponunt. Harum nomina sunt: *Bandan* major cæteris, ac iisdem nomen communicans, *Mira*, *Rosolargium*, *Ay*, *Rom*, *Neira*, & *Gunuape* omnium minima, quæ continuo ardet, atque ob id deserta est. Hæ insulæ nuces myristicas & mastichen ex eadem arbore subministrant. Myristica arbor procera & patula est, nostræ quercui perquam similis. Nuci operimentum triplex. Primum crassius adversus injurias aëris, venti & imbrium. Alterum membranæ instar reticulato munimento, quod tertium aliud putamen ligneum ambit: membranula illa est muscatæ flos, qui ab Hispanis *Macis* dicitur, nobile ac salubre aroma. *Zingiber* quod in hisce omnibus insulis provenit, duplex est, spontaneum & sativum: hoc illo melius est: herba crocum refert: radix odorata est & mordax instar piperis, & quidem pipere ipso calidior. *Cinnamomum*, quod Herodotus in avium nidis, & præsertim phœnicis reperiri tradidit, cortex est fruticis, simillimi malo punico. Hujus cortex ad calorem Solis dehiscens, à ligno avellitur, & paullulum ad Solem detostus fit cinnamomum, & à canalium figura vulgo *Canella* vocatur. Insula *Timor* sita est gradu X latitudinis australis. Hæc sandalum flavum & album magna copia subministrat, quod ab insulanis ferro, securibus, gladiis & cultris redimitur. *Borneo* insula Mercatori ea est, quæ à Ptolemæo Insula *Bonæ Fortunæ* dicitur. Iacet inter Cambajam & Celebes, proximamque sibi habet Calamianes: parte australi subest Æquinoctiali circulo, reliqua Boream versus extenduntur. Est autem omnium illius Oceani maxima, crediturque ex quorundam relatu trium habere mensium circumnavigationem: ex aliorum verò ambitu bis ꟾↃ & CC milliarium. Hæc rebus omnibus ad vitam victumque necessariis abundat, camphoram, agaricum, adamantem, equos pusillos producit. Multi per omnem insulam & præclari portus sunt, amplæ urbes. *Cabura*, *Tajaopura*, *Tamoaratas*, *Malano*, & omnium præcipua *Borneo*: in qua incolarum millia viginti quinque. Sita est in palude aquæ marinæ, ad instar Venetiarum. Regem habet Mahumetanum, cum quo nefas nisi per interpretem loqui.

Celebes insula. Ambon insula. Bandana insula. Borneo insula.

Regio. INSULA hæc Marco Paullo *Zipangri* dicitur, olim *Ghryse* Magino, Mercatori *Aurea Chersonesus*: eam vulgo *Iaponiam* & *Iapan* vocant. Præcipuę tres Insulæ sunt, Petro Maffejo teste, circumfusis aliis minoribus interfluo euripo disjunctæ. Prima & maxima *Iapan* dicta, in satrapias aut regna tria & quinquaginta dividitur: quorum potentissima sunt, *Meaci* & *Amaguncii*. Secunda dicitur *Ximo*, habetque regna novem in quibus præcipua sunt *Bungi* & *Figen*. Tertia est *Xicoum*, quæ IV renga continet. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, leucas procurrit. Huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet: summum XXX, non amplius. De ambitu nihil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in Arctum à trigesimo gradu ad trigesimum ferè octavum. Ab Oriente obversa est novæ Hispaniæ. A Septentrione Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente spectat Chinenses. A Meridie, vasto Mari interfuso, inexploratas habet terras. Salubris hic cœli temperies: frigori & nivibus regio valde obnoxia, neq; admodum ferax. Mense Septembri oryzam, nonnullis etiam in locis Majo triticum metunt: neque ex eo panem ut nos conficiunt, sed genus quoddam offæ, seu polentæ. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & exteras longeque dissitas nationes ea merçe pelliciunt. Estque hæc insula in tantum auri ferax, ut Marcus Paullus Venetus testetur suo tempore Palatium regium aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quam apud nos magnæ domus plumbo vel cupro operiuntur. Arbores vel ad amœnitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. Plurima verò variis locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut inde fabri Basilicarum columnas, & cujuslibet quamvis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oves, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias domi haud quaquam alunt Iaponii. Campos & prata, boum equorumque militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cervi pererrant. E volatilibus phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac sylvestres gallinæ cernuntur. *Iaponium* omne nomen uni quondam parebat imperatori, cui titulus *Vo*, seu *Dair*: quod is diuturnâ pace in delicias atque socordiam resolutus, Præfectis ac Satrapis ac præçipue *Cubis* (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cœpit esse. Summus verò & potentissimus Iaponiorum habetur ille quisquis Meacum & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum communi nomine *Tensam* nũcupant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca ante aliquot annos obtinebat *Nobununga* tyrannus. Hujus in solio à conjuratis interempti, liberis ejusdem aut pulsis, aut occisis, per factionẽ ac vim præcipuus è Ducum numero *Faxiba* successit. Nunc autem *Taicosama* sive *Taico* monarcha est Iaponiæ. *Iaponiæ* urbs primaria *Meacum*, civitas maxima, cujus ambitus unum & viginti milliaria patuit, sed nunc bellis intestinis insulanorum tertia parte imminuta est. In hac summus magistratus Iaponiæ moratur, tribus viris constans. Sunt

Situs. *Cœli qualitas.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium majorum.* *Vrbium nomina.*

præterea

IAPONIA.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
CHINARUM PARS
NANQUIN
ENSEADA.NANQUIN
Corea Indigenis Caoli Iaponensibus Coraï dicitur quæ an sit insula an pars continentis non dum constat Indigenæ candidi sunt proceresq; statu re Inbello sunt strenui sed crudeles et barbari.
IAPONIA
CHINENSIS OCEANUS
Petrus Kærius Cælavit
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica
Laicheu
XAN TON
Suichin
Mochoza
Sucuan
Chandequon
Chan
Ancheo
Olepeio
Ninpo Liampo
Varella
Trincheu
Chaposi
Cumbor
Tunbacan
Bucheo
Hiancheu
Tauxem
Cory
Ilhas dos ladrones
Ogoto
Meaxuma
Clara
Nangayxuma
Saceuma
Ceuxima
P.Bom
Duco
Isla do Fogo
Lequeo grande
Vuoqui
Bacasa
Sisime
Sando
Nagato
Suro
Hizumi
Iwami
Foquy
Inaba
Tagima
Tango
Mimasaca
Tamba
Bitchu
Meaco
Canga
Hiechigen
Deva
Villoxu
Hiechigo
Ximoecaq
Musaxi
Fitachi
Rinano
Mino
Coy
Sincotusa
Segemv
Canfusa
Finda
Hinga
Xima
Hixe
Vllogri
Ioromo
Hizu
Fongo
Figen
Bungo
Chicugo
Fingo
Osuma
Hyo
Ava
Tonsa
Quinocuni
Mutsuquimi
Ensuima
Lafima
Ava
Toy
Ilha dos ladrones
Gisima
Xamo
Usugi
Mino
Fango
Tenora
Minato
Tunaxuma
Ciambo

præterea *Offacaja* civitas illuſtris, potens, libera, omnium, ut quidam autumant, totius Orientis opulentiſſima. Magna hic mercatorum undique concurrentium frequentia eſt, quorum qui mediocres facultates habent minimum poſſident xxx aureorum millia, qui majores, incredibilem ſummam. *Bungum* ſui tractus urbs præcipua, ſitu oportuno. In hac Chriſtianorum magnus eſt numerus. *Coja* civitas *Bonſio* cuidam ſacra, quem *Combodaſſi* vocant. Principes omnes in hac urbe ſepeliuntur: aut ſi alibi, ſaltem huc dentem unum mittunt ſepeliendum: tanta hujus loci veneratio. *Fiongo* urbs decem & octo leucis Meaco diſtans. Hæc Nobunangæ tempore majorem in partem devaſtata fuit. Eamq; anno CIↃ IↃ XCVI terræmotus ſic convulſit, ut non minima ejus pars ad terram alliſa ſit: & paullo poſt etiam maxima pars, ut dicunt, igne conflagrarit. *Amangaſaqui* urbs non contemnenda leucis quinis disjuncta à mari, Sacai oppoſita. Habet etiam *Voſuquin*, *Funajum*, *Toſam*, urbes nobiliſſimas, & alias quas brevitatis ſtudio prætereo. *Portus.* Portus marini hic multi, inter quos *Ochinoſamanus*, in quo ferè magnus navium numerus ſtat. *Montes.* Editi præruptique montes, cum alii paſſim, tum II præcipua nobilitate viſuntur: quorum alter, incertæ appellationis, adſiduè flammas evomit, inque ejus cacumine, certis hominibus, poſtquam voti cauſa diu ſe maceraverint, ſplendida circumfuſus nube ſeſe Cacodæmon oſtendit: alter *Figenojama* nomine ſpectatæ altitudinis eſt, adeo ut etiam ipſas nubes leucarum aliquot intervallo ſuperet. *Opera publica.* Magnifica exſtruunt templa & ſacerdotum utriuſque ſexus ſumtuoſa cœnobia: ſuperba etiam & viſenda palatia. Palatii regii ex Paullo Veneto ſupra mentionem fecimus, cujus tectum aureis laminis fuit opertum: Superficies quoque ſuperior aularum & conclavium aureis laminis ferebatur tecta. Nec minus hodie ſunt in hujuſmodi operibus ſumtuoſi & magnifici. *Taico* ſive *Taicoſama* quem nunc hic monarcham eſſe diximus, opere viſendo & ſtupendo moles excitavit. Hic exſtrui curavit aulam mille *Tatamis* (ſtoreæ elegantiſſimæ genus eſt) opertam cum ſuis fimbriis damaſcenis, holoſericis, aureis: quælibet autem harum ſtorearum octo palmos longa, IV lata eſt. Hæc è ligno maximi pretii ædificata eſt, tantoque auro intus nitet, ut pænè incredibile videatur. Ante hanc aulam in planicie pulcherrima, juſſit erigi theatrum ad agendas comœdias, utrimque verò nonnullo intervallo divulſas turres binas trium quatuorve contignationum. Multa hic prætereo brevitati ſtudens. *Privata.* Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia & arte viſendis. *Ratio gubernandi.* Meaci III. *Viri* (qui totius regni primores ſummum Magiſtratum conſtituunt) degunt, penes quos ſumma eſt rerum conſtituendarum poteſtas. Primus, qui *Zazo* dicitur, Pontificis inſtar, præeſt ſacris. Secundus *Voo* dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacamæ* paci & bello. In V autem ordines diviſa gens eſt. Quorum primus eorum qui cũ imperio ſunt, rerumque potiuntur. hoſce communi omnes nomine *Tonos* nuncupant, quamquam inter ipſos Tonos alii dein exiſtant dignitatis gradus, uti apud nos regum, ducum, marchionun & comitum. Alter ordo eorum eſt, qui gentis illius procurant ſacra, capite ac mento prorſus abraſo. cælibem hi profitentur vitam. Variæ ac multæ numerantur eorum ſectæ: nec deſunt

desunt qui ad Rhodiorum Equitum speciem bellicas una cum religione res tractent. Sed communi omnes appellatione *Bonzii* appellantur. Tertius civium & reliquæ nobilitatis est. Sequuntur institores ac sellularii: & variarũ opifices rerum egregia formæ solertia. Postremus est agricolarum locus. Sontibus quolibet nomine, haud leviora quam exsilii, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. Gladio ferme trucidantur improvidi: quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere per civium ora transvectos, extra urbem cruci affigi mos est. In Dei cultu, quod potissimum Iustitiæ munus est, miserandum in modum errant. Magistris religionis utuntur iis quos dixi *Bonziis*. Inter numina suppliciter adoranda, sunt *Amida & Xoca*. Sed habent & alia, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, quos *Fotoquos* vocant. Alios etiam veluti minorum gentium Deos adorant, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorũ quæ ad corpus pertinent, largitores: hosce *Camis* appellant. *Schola.* Multa hic variis locis Gymnasia, quas Academias dicimus. *Bonziorum* Schola est in oppido *Banoum*, in qua solemni ritu gradus titulusque confertur à præfecto studiorum. Est & inter alia *Seminarium Iesuitarum* in quo Iapones linguam Lusitanicam, Europæi Iaponicam discunt. Ipsi Iapones etiam typis ad impressionem utuntur. In universum autem, acuta, sagax, ac bene à natura informata gens est: judicio, docilitate, memoria. Paupertas dedecori aut probro est nulli. *Mores.* Maledicta, furta, impiam temerè jurandi consuetudinem, aleæ genus omne execrantur. Procerâ staturâ, si cui contigerit, & decoro corporis habitu gloriantur. Lenta plerisque vivacitas: firmæ vires: in sexagesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: volsellâ depilant, pueri sinciput, plebeii ac rustici dimidium caput. Viri nobiles totũ ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque pavimenta consternunt: In iis & somnum, subjecto cervicibus lapide vel tegillo, & cibum capiunt, genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos, haud minor quam apud Chinenses, cura: paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter utuntur, ut neque excidat quicquã, nec digitos extergere opus sit. Cœnationẽ ingrediuntur discalceati, ne catastromata calcando coinquinent. Tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: divites ornant splendidè atque apparatè convivium: in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique convivæ mensa è cedro pinuve, palmæ ferè altitudine. Cibi confecti in pyramidem exstruuntur auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. Nonnunquam etiam rostro pedibusque inauratis aves integræ nobilibus patinis inferuntur. *Victus.* Vigent hic Lusitanorum commercia. *Mercimonia.* Inveniuntur enim margaritæ magna copia, rotundæ ac crassæ, rubei coloris, item alii lapides pretiosi, qui una cum auro Insulam ditissimam reddunt.

Insula.

ZEILAN, vel *Ceilon* insula Arabibus dicitur *Tenarizim & Ternasseri* terra delitiarum: & Indis *Hibernarum*. Hæc Ptol. *Taprobana*, Barrio & Corsalo testibus: quod idem constanter affirmat Varrerius, in suo de Ophyra regione opusculo. Quorum sententiæ lubens accedit Ortelius in suo Thesauro Geographico. Mercator vero noster censet *Nanigerim* (*Panigeneris* habent Græci Ptolemæi codices) esse: cui alii potius fidem habendam arbitrantur: ego rem in medio relinquo. *Zeilan* vero insula præstantissima jacet non longè à Comorino Promontorio, x gradibus ab Æquatore. Ambitus ejus CCXL leucarum, vel ut alii dicunt CCIↃ aut IↃCC milliarium: longitudo leucarum LXXVIII, seu milliarium CCXL vel CCL. Latitudo autem leucarum XLIV, aut milliarium cxl. Hæc licet sub zona torrida, subque candenti sydere sita, cœlo tamen ita temperato, aëre tam salubri fruitur, ut omnes Indiæ provincias hac parte excedat, nonnullique isthic Paradisum terrestrem fuisse olim arbitrentur. Mira cœli clementia incredibilisque temperies, hieme æstateque nunquam sævientibus. Ager fertilis perpetuò viret. Flores varii leguntur. Adeo ut cum Poëta de hac insula canere liceat:

Situs.

Cœli temperies.

Hic ver purpureum, varios hic flumina circum
Fundit humus flores ———

Soli fertilitas.

Arbores perpetuo floribus aut fructibus onustæ sunt: ut sunt mala Assyria incredibili suavitate, mala medica, citria optima, aurantia, limones, aliique fructus nobilissimi. Fert & palmam & aromata, cinnamomum, cardamomum, Caryophyllum, piper, aliaque. Cæterùm incolis cibum, potum, navigia, unica palma subministrat. Fructum vocant *Coquen*, librum *Cayro*. Ex arborum truncis naves compinguntur, è foliis vela, ex cortice funes, cujus tenuioribus partibus pro filo utuntur ad vela consuenda, trabesque colligandas, sine ullo clavo ferreo: ita exstructam navem onerant fructibus ejusdem arboris. Oryza tamen parcè hic provenit, quæ ex regno Malabar & Caromandel copiosè eo defertur. Auri, argenti, cæterorumque metallorum fodinas habet, quas tamen reges non permittunt exhauriri, eas velut thesaurorum loco in ostentationem servantes. Nonnullis causa videtur, ne quis illis bellum inferat, cupidine auri. Ferrum quoque, linum & sulphur producit: eboris item ingentem vim. Sunt & gemmæ hujus insulæ plurimæ, rubini, hyacinthi, sapphiri, chrysolithi, & quos vulgo vocant *Ochi di gatta*. Ferarum omne genus, cervorum, hinnulorum, aprorum, leporum, cuniculorum, & similium magna copia. Elephantorum vero nusquam major frequentia & bonitas. Hos venales habent miro modo. Ad mensuram enim admetiuntur, ut pannos, aulæa, telam, pretio in singulos palmos definito; ita cum magnitudine crescit æstimatio. Sunt verò hi elephanti totius Indiæ orientalis nobilissimi, atque à ceteris, ut verissimè probatum esse memorat Hugo Linscotanus, ejusdem generis animantibus ex aliis locis privata veneratione adorantur. Sed quoniam in elephantorum mentionem incidimus: non abs re visum de hoc animali

Animalium varietas.

INSULA CEILAN quæ incolis Tenarisin dicitur.

Petrus Kærius Cælavit

Leucæ Hi...
Milliaria Germ...

Ceilan hujus insulæ descriptionem à Cypriano Sanchez cosmographo Hispano delineatam, huic nostra operi inserendam, dedit Clarissimus vir Petrus Plancius.

Reino de Triquilemale
Rio de Candia
Reino de Baticalon
Lado Ematos
Este Rio es intravel po la muytamadera que o colire
Ensead dos meras
C. de Batecalon
I. de Trequilema
Tomatas
Oncattory
Viado
Niguritti
Baxos de Batecalo
Alepane matos
A qui comadera matos desiertas
Lemapane
Nanema palmematos
za edenatos
Terra Ra
Lugar das pa matos
tarros
Matos de sierres
Vigamme
Reina da Iala deserto et despovado a 300. annas por sir doentio
Nivale
Serras de Cristal
Aqui a Pedreria
Vvam Aqui a da Pedreria
Tangel
Reino de Candia
Candia
Ballene
Ganiatany
Matapetti
Desertos intratables
Altanor
Pico de Adam
V. Palao
Serra de Ferro
Ato da Pedriera
Mameratica te
Brisan
Fortaleza
Dively
Grovenelle
Fortaleza
Ceita
Aqui a Zafiras a baca Reino
Polanda
Palmares
Tanques
Fortaleza d. Jafanapatam
Ligares
Rio de Don Constantino o donde os Barattro
Tanques den debenen elefantes
Reino dasSete coralas
Tanques
Tanques po Elef
r vever antes
Camino id est via regio
Saida de altiga norcala bria
DESERTUM
Desertos por todo
Desierto por doenca
Camino
Tanques
I. das Cabras de Pedras de Vazar
I. dos forcados
Peadras de Vazar das Vacas
I. de Galo
Limites de Manar
Grudemalle
Patalaon
Chilao Reino
A qui comenca aver Canella e Madera
Da qui travenare todo es canela et Palmares a das ynvernos es 25 Leguoas pola terra demtra
Malvano
Negumbo
Calale
Grovabeli
Taranqueire de anapitam
Imperio de Cota
Colombo
Aota
Colijte
Derberin
Tanonare
Bilgaon
Alican
Rio Tottagan Belitre
Aqui a coral preto
I. Cardiva
Pavo asan
Moxnel monraci
Baxos de Chilao
Alcoram Manar
Barra de Caradiva

MAR DE ALXOFRE

Ori 8 ens.
Occi 8 dens.
Septen trio.
Meri dies.
10 9 8 7
123 122 121

mali pauca ſubjicere. Elephantem vocant Arabes *Fil*, ac dentem ejus *Cenafil*, Æthiopes *Itembo*. Animal diſciplinæ capax eſt, & natura mite & tractabile. Inceſſu tardum videtur, cum tamen ne vel expeditus quiſpiam curſu ejus inceſſum adæquare queat. Repertos ſubinde elephantos aliquos ferunt, qui noctu cum ſuſpiriis & lachrymis iniquã ſuam ſortem deplorare videbantur. Vivunt annos ducentos. Magni illi dentes non niſi ex elephantis maribus ſunt: femellæ enim breviuſculos habent. Animal eſt mirè zelotypum, atque adeo præ nimia zelotypia in furorem ſubinde tantum rapitur, ut & paſtum & ſomnum faſtidiat. Memorabilem hiſtoriam refert de elephante Chriſtophorus Acoſta, quam hoc loco Iuſti Lipſii V. C. verbis inſeremus. *Elephanti cuidam in urbe Cochin ad horam cibus non erat oblatus. Queritur & barrit. Magiſter excuſat, & vas æneum ejus cibarium oſtendit perfluens; cauſſam hanc moræ eſſe, non poſſe ſe in pertuſum vas cibum indere. Iubet igitur, ſi eſſe velit, ad fabrum ærarium ferat reconcinnandum. Ille paret. Promuſcide aufert, fabro offert. Faber ſive per negligentiam, ſive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obſtipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur. Inclamat illum abſentem, hunc præſentem; denique redire jubet cum illo ipſo vaſe. Facit, & fabro querulus impingit. Ille homo ſuavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam ſimulat; non claudit. Nec tamen imponit: Nam ille catus lebetem reſumptum ad flumen defert, immergit, & aqua implet, periculi faciendi cauſſa. Videt effluere. Plenus itaque irarum ad fabrum recurrit, intonat magna voce. Confluunt vicini, & inter eos vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet belluam: vas denique ſumit, & refingit probè atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad flumen & ad hauſtum: dum contineri aquam videt, vertit ſe ad adſtantes, & oſtendit, velut teſtes eos advocans in hoc factum: ita demum abit domum.* Hæc libuit hoc loco interſerere, ut lectionis faſtidium atque ſatietas nonnihil levaretur. Avium præterea omnis generis, pavonum, gallinarum, columbarum &c. ingens copia. Vnus hic rex olim imperabat: is poſtea dolo ſublatus fuit, diviſo inter multos Principes imperio. Suntque nunc reges inſulani novem. Horum potentiſſimus eſt *Colmuchi*, cui ceteri tributum pendunt annuum: hi ſunt reges *Ianaſapitan*, *Triquinamale*, *Batecolon*, *Villaſſem*, *Tananaca*, *Laula*, *Galle & Cande*. Refert Ioannes Hugo Linſcotanus in ſuo itinerario cap. XIV, chirurgũ quemdam præcipuum è regibus è medio ſuſtuliſſe, ſibique imperium adſcripſiſſe, pulſis inſigni tyrannide cæteris. Hunc chirurgum regni potentem *Raju* appellari, prudentia & ingenio pollere, reique bellicæ haud rudem eſſe: verum nemini fidentem. Cingales huic, eodem referente, infeſti ſunt tantamque tyrannidem oderunt, preſſi interim metu ad obedientiæ miniſteria. Idem hoſtis Luſitanorum acerbiſſimus, eo anno qui diſceſſum dicti Hugonis præceſſerat ex India, arcem *Columbo* obſidione cinxerat, ſed irrito conatu, auxilio à Luſitanis allato. In hac inſula VIII ſunt urbes, quarum primaria eſt *Colmuchi*. *Vrbes.* Hic complures naves cinnamomo, elephantibus ac gemmis variis onerantur. In hac Portugallenſes

tugallenses arcem habent rege permittente à se exstructam. Portus est amplus & tutus. Habet præterea sex portus præcipuos, præter alios minus celebres. Insula valde montosa est: visiturque mons sublimis altissimo situ inter totius Indiæ cacumina; incolis *Pico de Adam* dicitur; credunt enim Indi firmiter isthic Paradisum fuisse, & Adamum ibidem à Deo creatum, dicuntq; etiamnum hodie exstare primi parentis pedum impressa vestigia, longitudine duos palmos excedentia. Scribit ex relatu cujusdã mercatoris Mahumetani Ludovicus Romanus Patritius in fastigio hujus montis specum esse quendam, quo se recipiebant ejus regionis omnes incolæ in primi Parentis sanctissimi memoriam: memorare enim incolas Adamum post lapsum illic fletu & continentia, pœnitudine ductum, culpam redemisse. Refert idem auctor esse alium montem vastissimæ longitudinis, ad cujus radices pyropi reperiuntur, qui vulgo rubini dicuntur. Cinnamomum hic nascitur præstantissimum tanta copia, ut silvas ac nemora hac arbore refertas habeãt. Incolæ maritimi mahumetani magna ex parte sunt: mediterranei Gentiles: (*Cingalas* vocant) color illis albus, statura procera: abdomen prominens; ventrem enim curant. Imbelles sunt, exigui spiritus, & ad bellum inepti. Tormẽtis, scribit idem Ludovicus, non utuntur bellicis, nec ferro: sed eorum arma arundines sunt : ob id perraro in prælio occumbunt. Sunt autem ingeniosissimi, & ex auro, argento, ferro, ebore, opera faciunt politissima. Bombardarum sive scloporum fistulas insigni arte nunc formant, velut artifici manu exasciatas. Narrat sæpius jam nobis memoratus Linscotanus Archiepiscopo crucis imaginem oblatam, quam artifex Zeilanus ex ebore confecerat, longitudine unius ulnæ, tanto artificio, ut capilli, barba, & ipsa facies viventis hominis gestum mentirentur, optima staturæ mensura: in Europa nihil tale. Quare ab Archiepiscopo arcæ inclusa ad Hispaniæ regem missa fuit, digna æstimatione inter preciosissima tanti regis *Cimelia*. In Histrionum artibus excellunt iidem maximè, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione. Victus eorum ex lacte, butyro, caseo, ac oryza est: potum ex palmarum succo colligunt. Vestis infra umbilicum è serico aut gossypio. Superiora enim non tegunt, nisi quod caput panno subtili contegunt. Aures auro ac gemmis ornant, zonas gerũt aureas gemmis ornatas. Ipsa insula commerciis valde ob portuum frequentiam ac rerum affluentiam oportuna est.

Portus. *Montes.* *Victus.* *Vestitus.*

Atque hæc de insula *Ceilon* deque tertia Orbis parte *Asia* sufficient; ad quartam & postremam Orbis Terrarum partem longè maximam *Americam*, quam Isthmus nobilissimus & Septentrionalem facit & Meridionalem, pergimus.

Regio. HISPANIA Nova Americæ Provincia amplissima, cæteris cultior, amœnior ac populis frequentior. Hæc magnis terrarum spatiis disjecta, à Tavasco, sive Grialvi flum. Occidentem *Situs.* versus excurrens, ad S. Michaëlis & Culiacanas usque terras extenditur. Septentrio finitur Granata Nova, aliisque regionibus Novi Mexicani regni nomine nunc signatis. Australe littus Pacifici Maris undis abluitur. *Cœli temperies.* Inter Æquinoctialem & Cancri Tropicum pænè concluditur, ideoque dierum noctiumque exigua hic discrimina, & perpetuum pænè ver. Mensibus Iunio, Iulio, Augusto atque Septembri assiduæ pluviæ, leniumque ventorum ab utroque mari commodissimi flatus, diurnos, æstivosque calores, disjiciunt ac temperant; quæ vera est ratio cur istic sub Tropico æstivo commodè habitetur, contra veterum Philosophorum opinionem. Aërem ergo habet temperatum, quamvis sub *Soli fertilitas.* torrida jaceat zona. Abundat regio ipsa mineris opulentissimis auri, argenti, ferri & æris: mittit cassiam fistulam & fructus quosdam, quos incolæ *Cacao* nominant, amygdalorum instar, ex quibus potum valde ab eis expetitum conficiunt. Gossypio ac omnibus insuper frugibus fructibusque, quos in Europa habemus, affluit: tritico, hordeo, omne genus leguminibus, oleribus, lactucis, brassicis, raphanis, cæpis, porro, petroselino, rapis, pastinacis, malis insanis, beta, spinachio, pisis, fabis, lenticulis & similibus. Sunt & mala aurea, limones, mala citria, persica, armeniaca, magna copia. Crescunt hic etiam poma & pira, sed tantum mediocriter, pruna rara, ficus magna abundantia. Malorum coton eorum mirificus provetus. Mala granata satis multa: cerasa hactenus non admodum feliciter provenere. Vineæ insuper sunt ferentes uvas, sed ex iis vinum non conficitur: oleæ, saccharum, mora. Habet præterea multas alias fruges & fructus nobis incognitos: inprimis granum *Maiz* dictum, ciceri non absimile, magna copia, ex quo panem conficiunt. Varia *Animalium varietas.* item profert animalia, ut sunt oves, vaccæ, capræ, porci, equi, asini, canes, feles, aliaque animalia similia: istiusmodi enim omnia in India Occidentali reperiuntur. Item leones, tigres, ursi, apri, vulpes, aliaque fera & silvestria animalia: item cervi, lepores, cuniculi. Præter hæc sunt & quæ appellant *Sainos*, animalia instar exigui porci, quæ umbilicum in spina dorsi habent: eunt turmatim per silvas: & alia plurima, quæ brevitatis studio prætereo. Avium non minor est varietas, ut sunt, anseres, anates, coturnices, gallinæ quæ nostras longè superant, & aliæ. Occupata primùm fuit ab *Imperium majorum.* *Hispanis* hæc regio anno CIↃIↃXVIII, Duce *Ferdinando Cortesio*, cum maxima tamen suorum & incolarum strage, cui remunerationis causâ dono concessa fuit *Tecoanteper* regio novæ Hispaniæ à Carolo V. Imp. Regnatum fuerat in urbe Mexicana omnino sub Regibus novem per annos CXXX, post IↃCXIX annos quam à *Chichimeicis* Mexicana terra primùm occupata fuit. Horum ultimus fuit *Motezuma*, qui in quadam seditione fuit interfectus, & cum eo Mexicanorum regum familia intercidit. Incoliter porrò hæc pars ab Hispanis, qui multas in ea habent colonias, nempe *Compostellam*, *Colimam*, *Purificationem*, *Guadalajaram*, *Mechoacam*, *Cacatulam*, *Mexico*, & alias.

HISPANIÆ NOVÆ NOVA DESCRIPTIO
Milliaria Germanica
Hispanicæ Leucæ
Petrus Kærius Cælavit
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
Guachuchules
Terra incognita et montibus asperima
His mantibus maxima argenti copia effoditur.
Cacatequas gens barbara arcu et sagitis con tenta, quibus venationi indulget.
Chichimicas passim Vagant sub dit. Vitam degens.
Tecaxquines Venatione tantum et fructibus vivunt.
Monasterium fiat minarum Sant Michael
Magalia Hispaniarum
Insulæ deserte
Xalistus pontus
Teconiorum provincia
Guaxacateca
Guadalajam
Chapalicum Mare
Mechoacan
Mexico
Sacatula
Querétaro
Sinus Mexicanus
Coatalpanecas Populi.

& alias. Sunt porro in hac Nova Hiſpania inſignes nonnullæ regiones, nempe nova *Galitia, Mechuacan, Mexica, & Guaſtecan. Nova Galitia* ab incolis prius *Xaliſco* vocabatur: quam primus detexit & acquiſivit *Nunus Guſmannus*, qui in ea urbes aliquot fundavit: nempe *Compoſtellam*, ubi ſedes Epiſcopalis & Conſilium regium: *Spiritus S., Conceptionis, Michaëlis & Gaudalajaram* celeberrimam ac totius regni caput. Pertinet ad Novam Galitiam regio illa quæ *Culiacana* dicitur ab urbe hujus nominis. Iacet autem inter fl. *Piaſila*, & fl. *S. Sebaſtiani*, qui antequam in mare ſe exoneret, à terra abſorbetur. Metropolis urbs eſt *Culiacan*, ubi Hiſpani fundarunt coloniam domus Michaëlis. *Mechuachan* regio ambitum habet XL leucarum, & ex opulentioribus ac fertilioribus eſt hujus Novæ Hiſpaniæ regnis: nam in ea Maiz ter matureſcit ſingulis annis, & alii etiam fructus. Regio hæc duas continet urbes principales ab Hiſpanis cultas, in quibus vigent mercimonia, nempe *Paſcuar & Valadolid*, quæ eſt Epiſcopalis ſedes, præter alias minus celebres. *Mexicana regio* cæteris non tantùm Novæ Hiſpaniæ præſtat, ſed univerſæ etiam Americæ. Nomen ſumpſit ab urbe *Mexico*, quæ *Temiſtitan* quoque nuncupatur. Metropolis eſt Provinciæ Mexicanæ. Hæc ſita erat in peramplæ paludis medio, antequam à Corteſio occuparetur, qui eam ad ejuſdem lacus ripam transtulit, eſtque nunc optimè fabricata, ambitum occupans ſex milliar. Ital. cujus unam partem Hiſpani inhabitant, reliquam vero indigenæ. *Mexico* tantundem ſonat atque fons & ſcaturigo, à primis fundatoribus ſic appellata, ob ſcaturigines fontium varias quæ hâc urbem circumdant. Hæc urbs præcipua erat ac nobiliſſima totius Indiæ, imo totius Orbis maxima, quam Ferdinandus Corteſius expugnavit anno CIↃIↃXXI. Hæc cum totius imperii Mexicani caput eſſet, ædium capiebat LXX millia. Regis quidem & nobilium ædes erant amplæ, commodè & affabrè exſtructæ, vulgi verò humiles & viliores. Reſident in hac urbe Archiepiſcopus, & prorex, ac tribunal ſupremum Novæ Hiſpaniæ. Eſt etiam in ea imprimendi ars & cudendi pecuniam. In lacubus porrò Mexicanis & circa eorũ ripas jacent L oppida, quorum quodvis continet plus minus XCIↃ domorum. Poſt Mexicum eſt *Teſcura* urbs ad ripam ejuſdem lacus, quæ amplitudine ſua Mexicum ipſum adæquat. Eſt etiam in hac Provincia *Angelorum civitas*, quæ prius *Vacipalam*, id eſt terra ſerpentum, vocabatur, quæ lanificio celebris inprimis eſt, cujus ager vallibus & planiciebus diſtinctus eſt, in quibus innumera armenta & greges aluntur, & magna ſegetum ac fructum copia colligitur. *Guaſtecan* regio Novæ Hiſpaniæ ad *Mare del Nort* poſita eſt. Duas hic colonias Hiſpani habent, nempe *Panuco & D. Iacobi à Vallibus*. Poſtremo in Nova Hiſpania eſt *Tlaſcalan* urbs, quæ poſt Mexicum ſecundum tenet locum, eſtque valde populoſa & opulenta & agro fœcundo. Reipublicæ more gubernatur, ſub poſſeſſione tamen Hiſpaniarum regis. Sunt in Nova Hiſpania lacus multi, magna ex parte ita ſalſi, ut ſal ex iis conficiatur. Præcipuus is eſt, qui *Chapalicum Mare* ob immenſitatem vocatur. Eſt & urbis Mexicanæ lacus. Sunt & in ea fluvii quamplurimi piſcibus abundantes, quorum aliqui etiam auriferi ſũt. Inveniuntur etiam in iis crocodili, quorum carnibus veſcuntur incolæ. Eſt autem regio montibus & rupibus aſper-

Vrbes. *Lacus.* *Flumina.* *Montes.*

asperrimis referta. In provincia Mexicana mons est flammivomus, qui *Popocampeche* incolis vocatur. Est & mons in regione *Guastecan*, in quo II reperiuntur fontes, alter scilicet picis nigræ, alter vero picis rubræ ferventis. Est præterea hæc Provincia silvis nemoribusque plena: ac universa arbores magna copia profert, maxime è quibus lintres unico ex trunco excavant & formant. Habet & cedros tantæ magnitudinis & crassitudinis, ut ex iis trabes quadrangulæ centum & viginti pedes longæ, XII vero latæ conficiantur, tanta quidem copia, ut mõtes cedris ut apud nos quercubus aut pinis consitos dicas. Opera publica me vocant. Fuerunt in hisce Indiæ partibus plurima & quidem superba & magnifica templa idolis consecrata, ac Diaboli cultui destinata, quæ Hispani olim voce *Cu* appellarunt. Inprimis fuit in urbe Mexico celeberrimum templum *Vitzilipuztli*, ambitum amplissimum habens, atque aream intus pulcherrimam. Inprimis vero res admiratione digna, cura quam Mexicani gerebant in educandis liberis, certo scientes nihil esse in tota rerum universitate, quod plus adjumenti ad rectam rerum tum privatarum tum publicarum constitutionem adfert, quam pueritiæ disciplina. Sunt Indi rerum mechanicarum egregii artifices, præsertim in contexendis variis avium plumis & ferarum pellibus admiranda varietate: qui & laborum tam sunt patientes, ut sæpissime integro die cibum non sumant, quo speciosius concinnent & aptent vel unicam plumam, eandem omni ex parte contemplantes, tum ad Solem, tum in umbra, ut percipiant, magisne recta an inversa conveniat, erectis an deflexis crinibus. Itaque ex plumis animal quodcunque, aut florem aut herbam tanta dexteritate mentiuntur, ut videantur ad vivum expressisse. Aurifabrorum prima & præcipua est conditio, & præ cæteris artificiosa: adeo quidem ut res quasvis ad vivum exprimant: valentque plurimum fusionis artificio, adeo ut vel herbas quasvis tum res minutissimas fusione fingant, tam exquisitè, ut à naturalibus differre non dicas. Sola Mexicana civitas omnem politiam & vivendi rationem totius novæ Hispaniæ patefacit. Quæ cum esset totius Imperii metropolis, diversæ eo confluebant ejusdem regionis gentes, negotiandi gratia. Itaque singulæ nationes sua loca probè ordinata obtinebant ac servabant, in quibus singulis diebus quinis fora observarent, omnibus rebus venalibus optimè instructa. Itaque singula opificii & mercaturæ genera, definitum sibi locum, ac stationem certam habebant, quem nec ulli præoccupare licebat, quæ certè non exigua est politiæ species. Neque commodius aut urbs, aut domus quæpiam potest gubernari, teste Xenophonte in Oeconomicis, quam rebus singulis præfinita certaque loca statuendo, quod ab Indis observabatur.

Silvæ.

Opera publica.

Opificia.

Mercimonia.

SEQVVN-

VIRGINIA.

Insula.

SEQVVNTVR in nostra methodo *Virginia & Florida*. *Virginia* quæ primo loco occurrit, nomen à *Viguino* regulo, secundum nonnullos, seu, ut mavult ille qui Francisci Draci expeditionis anno CIƆ IƆ LXXXIV ad occidentales Indias Diarium aut Commentarium edidit, ab Elizabetha Angliæ regina nomen tulit. Incolis *VVingandacoa* dicitur. Fert autem ubertate quadam felicitateque miranda, quidquid vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: vinum, oleum, fabas incolis *Okindgere*, pisa, quæ illis *VVickanzevvr*: pepones & melones, ipsis *Macocquer*: herbas varias: castaneas, nuces juglandes, fraga, aliosque fructus nobilissimos: item alumen, picem aridam & liquidam, terebinthinam, ferrum, cuprum, sericum, linum, cannabim, gemmas, aliaque plurima. Verum ante alia frumentum (*Pagatovvr* indigenæ vocant & Indi occidentales *Maiz*) incredibili fœcunditate luxuriat: quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Agros enim leviter expurgatos, & loliis evulsis sarritos, cum aratrum vomeremque penitus ignorent, non tanto inductis sulcis subruendi, glebas occandi, deinde post jacta semina cylindro æquandi labore fatigant incolæ, quantum nostri ad fruges serendas requirunt, sed lignea pala modicè vulneratam humum leviter invertunt, scrobibusque effossis grana pastino ligneo, sicut apud nos fabæ solent, depangunt, quæ terra demum superfusa condita in summam luxuriam prorumpunt.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Animalia in nonnullis locis producit varia; ursos, leones, lupos, cuniculos, & quæ incolæ vocant *Saquenuckot*, *Maquovvoc*, & *Squirels*: Aves præterea cum alias, tum gallos & gallinas indicas, columbas, perdices, grues, cygnos, anseres, psittacos, falcones, & accipitres.

Oppida.

Oppida hic exigua, decem aut duodecim ædium capacia: defixis humi palis, angusto aditu in orbem ædificant, templo, principis procerumque mansionibus, & area, seu foro rerum vænalium, domibusque incolarum, circumquaque in circuitu distinctis affabreque collocatis. Civitates circa littus sunt hæ: *Pyshokonnok*, mulierum civitas, *Chipanum*, *VVeopomiok*, *Muscamunge*, & *Mattaquen*, *Ooanoke* Anglis dicta cæca civitas, *Pemeoke*, *Shycoake*, civitas ampla, *Chovvanaoke*, *Sequotam*, & aliæ.

Flumina.

Flumina quibus rigatur sunt *Occam*, *Cipo*, *Nomopano*, *Neus*, & alia. Quatuor mensibus anni, Februario, Martio, Aprili & Majo, copiosa hic acipenserum captura; atque etiam iisdem mensibus alecum. Sunt & troctæ saporis jucundissimi, optimi nutrimenti: rajæ, mugiles, passeres, ac multa alia genera piscium.

Silva.

Silvas etiam habet & nemora frequentia, cuniculis, leporibus, atque avibus referta. Silvæ non sunt quales in Bohemia, Moscovia aut Hyrcania, nudæ gignentium & steriles: sed celsissimis atque optimis quæ in toto Orbe reperiantur, cedris consi-

NOVA VIRGINIÆ TABVLA

Petrus Kærius Cælavit.

Notarum explicatio
Domus Regum
Ordinariæ Domus
Lucubrationes Anglorum.

Miliaria Germanica com. 15 pro uno gra.
4 8 12

Occidens. Oriens. Meridies. Septentrio.
37 38 39 40 41

MARE VIRGINICUM

CHESAPEACK BAY

Massawomecks
Monasukapanough
Rassairck
MONACANS
Massaniacack
Mowhemcho
Stegara
Tanxnitania
Schackaconia
Hassuinga
MANNAHOACKS
Mahaskahod
The Fales
Powhatan
Arrohateck
Orapaks
Passaunkack
Apamatuck
POWHATAN
Weanak
Aceoqueck
Secbbeck
Martoughquaunck
Nandtaughtacund
Quiyough
Cuttatawomen
Kerahacak
Ozenick
Appocant
Quackcohowaen
Passpahegh
Askakep
Chawapo
Mangoags
Warraskorack
Mathomank
Jamestowne
Mamanassa
Payankatank flu.
Opiscopank
Toppahanock flu.
Wecuppom
Nussamek
Pamacocack
Patawomeck flu.
Cepowig
CHAWONS
Mokete
Meracck
Nandsamund
Kiskiack
Werowocomoco
Acquack
Topahanock
Cinquoteck
Cecomocomoco
Mayaons
Namassingakent
Assaomeck
Namaraughquend
Quatough
Tanscus
Onua
Opanient
Monunauk
Nacotchtanck
Bolus
Willowbye flu.
Vichowig
Tesnigh
Attaock
Qudroque
Chesapeeck
Mortons baye
Poubatan flu.
Cape Henry
Cape Charles
Russels Iles
Powels Iles
Bornes poynt
SASQUESAHANOUGH
FINITIMA
Accowmack
Accochanock
Smyths Iles
Wigheocamoco
Watkins poynt
Reades po.
Montfords poynt
Rapahanok flu.
Nause
Nanlaquack
Ozinies
Poynt Pesinge
Sasquesahanough
Tockwogh flu.
TOCKWOGHS
Kustarawaok
KUSKARAWOKS
Kus flu.
Wighcocomoco flu.
Peregryns mount
Aquanachuke
ATQUANACHUKES
Chickahokin
Macocks

consitæ pinis, cypressis, lentiscis, aut arboribus quæ mastichen generant, ac multis aliis arboribus odoriferis. Incolæ mediocri statura, æqui bonique tenaces, justitiam exercent, animæ immortalitatem sentiunt, sed saltationibus assiduis, intempestivisque compotationibus ad instar aliorum Americanorum, intemperanter indulgent; à carnibus tamen humanis abstinent. Assiduis venationibus feras insectantur. Arma sunt arcus & sagittæ. Credunt multos esse Deos, quos nuncupant *Mantoac*, sed variorum generum & graduum, atque unicum duntaxat præcipuum ac magnum Deum, qui fuit ante omnia secula. Qui, ut affirmant, cum Mundum condere decrevisset, primùm alios Deos ordinis præcipui condidit, quibus tamquam adjutoribus & instrumentis, tum in creatione, tum in gubernatione Mundi uteretur: tum Solem, Lunam, & Stellas, tanquam minorum gentium Deos, atque instrumenta alterius ordinis magis præcipui. Primùm (ajunt) aquæ creatæ sunt, ex quibus opera Deorum, omnis creaturarum varietas, visibilium atque invisibilium, exstitit. Ad genus humanum quod attinet, mulierem primum conditam esse ajunt, quæ opera & adminiculo cujusdam Deorum, concepit ac liberos peperit: atque in hunc modum genus humanum ortum esse asserunt. Sed de moribus & natura indigenarum, deque aliis Virginiæ commoditatibus aut mirabilibus plura ex descriptione Ioannis Wyts, & relatione Thomæ Harioti Rallegi domestici, per Theodorum Brium singulari libro descripta, & æneis formis incisa circumferuntur.

Mores.

Florida.

FLorida (ut obiter etymon ejus exquiram) appellationem habet, quod ipsa Dominica Palmarum reperta sit, quam Hispani suo idiomate *Pascua de Flores* vocant. Inditum ei hoc nomen à Ioanne Pontio Legionēsi. Alii, inter quos Thevetus, alio referunt nominis originem, nempe quod tota viridis floridaque sit, stratis etiam undis herbis viridantibus: sed penes authorem sit hujus rationis fides, cum nusquam ab aliis consonantia tradantur. Ab incolis *Iaquasa* dicebatur. Circumscribitur hæc Provincia latissimis finibus, ab Ortu Bahamam & Leucayas insulas habet, in Occidente Mexicanæ Provinciæ terminos attingit, à Meridie Cubam & Jucatanas terras respicit, excurrens in modum Isthmi ad centum passuum millia, quaque angustissima est, triginta milliarium latitudinem occupat. In Septentrione supra Floridam sunt Canada, Virginia, Avanares, & nova Frācia. Regio satis amœna est, & omnium fructuū fertilis. Magna incolis annonæ cura: Maizium Martio & Iunio serūt, tertio dehinc mense maturum colligunt, ac in publica horrea recondunt, mox singulis pro cujusque necessitate & dignitate distribuunt. Aliis præterea & quidem variis fructibus beata, moris, cerasis, castaneis, uvis, mespilis, prunis, speciosis quidem aspectu, sed insciti saporis. Sunt & radices ipsis *Harle* dictæ ex quibus in annonæ penuria panē conficiunt. Animalia producit varia, cervos, hinnulos, capras, ursos, leopardos, lupos, canes sylvestres, lepores, cuniculos. Nec desunt volatilia, pavo-

Regio.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

pavones, perdices, psittaci, columbæ, palumbi, turtures, merulæ, cornices, atque alia. Sunt & varia genera serpẽtium, atque animal quoddam leoni Aphricano haud absimile. Habet denique peregrinum quoddam vulpi persimile, sub ventre loculo quodam ceu sacco munitum, qui & aperitur & clauditur, ut fœtus editos excipiat, cumque iis pericula effugiat. Mansit hæc Provincia postquam à Joanne Pontio detecta esset ad tempus intacta, nemine sibi illam deposcente, propter incolarum ferociam. Procedente deinde tempore, Ferdinandus Sottus, Præfecturam hanc à Carolo Imperatore obtinuit, multisque veteranis militibus scriptis, Floridam adnavigavit, anno trigesimo quarto supra millesimum quingentesimum, sed aurariis nimium investigandis intentus, nulla cura urbis deducendæ condendæq;, dum per provinciam vagatur, non inventis quas crediderat auri secturis, mœrore confectus interiit, milites sociiq; passim à Barbaris cæsi & discerpti sunt. Succedentibus temporibus, Galli, tempore Caroli noni, duce Ioanne Rhibaldo, Floridam versus enavigarunt, improsperè hac illis cedente navigatione. Alteram æque infaustam navigationem Duce Landoniero susceperunt Galli anno CIↃIↃLXII extructâ arce Carolinâ, quæ brevi ab Hispanis occupata fuit. Biennio post Dominicus Gourguesius comparata classe trium navium, cum centum quinquaginta militibus & 80 nautis ultus Gallorũ manes, Carolinam arcem recepit, evertit ac solo æquavit. Sed in reditu cum à rege suo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quievit, neq; ulla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, mansitque Hispanis vacua harum terrarum possessio. Provinciæ celebriores Terræ Floridæ ab Hispanis repertæ, sunt *Panuca* regio, in finibus Hispaniæ novæ sita, cujus incolæ bellicosi admodum, & in bello crudeles, captivos idolis immolant & comedunt. Viri barbas sibi evellunt, ut speciosiores appareant, nares & aures perforatas habent, nec, ante XL ætatis annum matrimonio junguntur. Hinc *Avanares* regio, & *Albardaosia* provincia, quarum incolæ sunt versutissimi, moribusque à reliquis Indiæ populis differunt. Est quoque in Florida *Iaguazia* regio, cujus incolæ adeo cursu valent, ut cervos superent & capiant, curruntque diem integrum nec fatigantur. Sunt & aliæ regiones & provinciæ terræ Floridæ, ut *Apalchia*, *Authia*, *Somovia*, & aliæ. Regio in universum plurimis rivis fluminibusque irrigua, eoque humidior: & in montibus *Apalchicis* ingentes rivi oriuntur auri argentique arenas provolventes, quas incolæ ripis per fossas diductis colligunt, & secundo flumine ad maris littora venales deferunt. Inter flumina præcipua sunt *Porto Real* dictum, quod sonat Portum regium. Ostium fluvii tria milliaria complectitur, habetque duo promontoria, quorum alterum Occidentem, alterum Septentrionem spectat: item *Rio seco*, *Fl. Magnus*, aut *Grandis*, *Garumna*, *Charenta*, *Ligeris*, *Axona*, *Sequana*, *Ay*, *Serravahi*, *Majus*, & alia. Regio plana est, ac paucos habet montes, in quibus *Apalchici* præcipui. Circa fluvium Portum regium multæ sunt silvæ quercubus & cedris consitæ, in quibus cervi plurimi ac feræ, etiam multi pavones Indici reperiebantur. Incolæ ingenio vafro sunt ac subdolo, ab bellum & vindictam proni.

Imperium majorum. *Flumina.* *Montes.* *Silvæ.* *Mores.*

CUBA.

Regio. SUCCEDUNT nunc insulæ, *Cuba, Hispaniola, Iamaica, S. Ioannis, Margarita*, in nostra methodo explicandæ. *Cuba* insula sic ab incolis dicta, etiam *Fernandina & Ioanna* ab Hispanis vocata : item *Alpha & O*, si Petro Martyri credimus. *Situs.* Ea ad Occidentem mari secernitur à Iucatana, ad Ortum Freto ab Hispaniola, ad Austrum est Iamaica. Ejus longitudo ab Ortu in Occasum extenditur ad ccc milliar. aut potius leucas Hispanicas xv : & alicubi xx habet in latitudine. Eam mediam secat Tropicus Cancri. Qui Cubam videre, salicis folio assimilant, eo quod longior quam lata sit. *Cœli qualitas.* Regio est admodum temperata, quibusdam tamen tẽporibus frigidior : estque fertilissima auri sed non puri, & optimi æris ditissima. Magnam profert rubiæ tinctorum copiam. Sacchari item ingentem vim: frumenta, fruges ac fructus varios, atque herbas. Gignit insuper cassiam fistulam, zingiber, masstichen, lignum aloes, & cinnamomum. *Animalium varietas.* Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitiis fuisse memorantur. Nemora porcos & boves maxima abundantia nutriunt. Sex urbibus habitatur, quarum præcipuæ *S. Iacobi & Havana*: illa exstructa à Iacobo Velasco, sedes est Episcopalis: hæc totius insulæ emporium & navale : ad hanc solet classis regia tamdiu subsistere, donec & anni tempus, & venti commodam navigationem trajectumque in Hispaniam polliceantur. Nunc in ea triremes aliquot sunt, quæ oram omnem contra hostes tueantur. Multos habet hæc insula auriferos fl., quorum aquæ dulces & potui aptæ sunt. *Flumina.* Dulcia & salsa stagna frequentia, unde hic quoque salis copia. Regio aspera, excelsa & montosa. Montesque affatim auri præbent, secturis generosis. *Montes.* Estque in eadem insula non procul à mari mons, è quo bitumen fluit aptum navibus stipandis. Aliam rem admiratione dignam in hac insula describit Gonzalus Ovetanus: vallem quandam inter duos montes ad duo aut tria milliaria Hispanica deductam, (Campum lapideum veteres, uti in Narbonensi Gallia, hunc vocassent) quæ lapideos globos producit tanto numero, ut quis multas inde naves onerare possit, atque à natura adeo ad sphæricam formam rotundos factos, ut nihil circino possit ab artifice fieri rotundius. *Mores.* Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum, neque tuum, aut exitialem pecuniam noverat, sed omnia in communi possidebat, sicuti solem & aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque vivebant hortis, & sine legibus suapte naturâ rectum colebant. Nudi ferè incedebant, raro tuniculis quibusdam bombycinis induti. In nuptiis mirum ritum observabant: sponsus enim prima nocte cum sponsa non concumbebat, sed si dominus esset, domini vicem ejus supplebant: si mercator, mercatores : si denique rusticus, domini vel mercatores. Ob levissimam causam viri uxores repudiabant. Sed mulieres ob nullam viros dimittere

CVBA INSVLA

Iardines del Rey

Havana

P. Matancas

Zauana

P. Princi pus

M. Christi

Baracoa

S. Christophori

S. Christo

Salinas

S. Trinitatis

Beuelosa

Camarco

Albaiano

S. Iacobus

Iorquino

Iardines de la Reyne

C. de S. Anthonio

B. Hondo

P. d. S. Anthoni

C. Ligreso

P. d. S. Iulian

S. Iago sive y. de Pinas

Iardines S. Christophori

C. Camareo

Caijman magna

Caijmanes

IVCATANVS SINVS

Miliaria Germanica

Leucæ Hispanicæ

P. S. Iago

I. Verde

Abuco

Cuspis

HISPANIOLÆ PARS

Hauana portus

INS. IAMAICA

Isola de Lagaros

Seuiglia

IAMAICA

Oristan

Lago

Aguaia pro

Maiaoa

Capo Morante

Guaiagata Po

INS. S. IOANNIS

Cabessa la Nord

R. de Canareio

De oudemans revier

P. Bono

S. Ian de Po Rico

R. Salada

Ca. de zur

Coteas

Cabessa may

INS. S IOANNIS

I. S. Margareta

Hapartar

Cebane

Cotea

I. de Caribes

S. Ian

Port Rey

Porto del Rio

I. S. MARGARETA

HISPANIOLA Insula

CVBA INSVLÆ PARS

Baracca

Por Abscousus

Hina

gua

Tertuga

I. S. Thomæ

Isabella

P. Natividad

Alosice

Patino

P. Real

Vallis Paradisi

Laubela

Mayor is

Carbonara

Ascobat

HISPANIOLA

Iago

C. Franco

C. Capris

HAITY Incolis

Parcas

Godoi

Samane

Damaian

P. Quises

Caiscimu

S. Iuan

Veroga

Valazeques

Adrian

C. del Enganno

Cuspis mayaci

P. S. Nicolao

Guanahoa

Caijmito

Cacit

Tiburon

Xaragua

Yaguana

Guancate

QVISQVEIA dicta

S. Iulian

Cristoval ma

Villanueva

Maimencoa

Tgueij

C. d. Cignai

Cauano

Asua

Aouiehaua

Navaza

Saona

Mona

Cajo

Hermanos

Gamez

Beata

C. Blanco

P. Segnido

Punt d. Nigua

S. Catharina

Alto Velo

Miliaria Germanicæ

Leucæ Hispanicæ

mittere poterant : viri admodum libidinosi erant & obſcœni. Hiſpani quidem populi frequentia excultam invenerunt, at nunc pænè à ſolis habitatur Hiſpanis, quod indigenæ partim fame, & laboribus, partim lue venerea interierint, ac potiſſimam incolarum partem in Hiſpaniam novam, poſtquam à Corteſio ſubjugata eſſet, traduxerint, ut jam vix Indorum ullus, aut ullæ ipſorum reliquiæ ſuperſint.

Hiſpaniola.

Regio. HAnc Inſulam incolæ *Haity* & *Quiſqueja* quondam vocaverunt, *Cipaugi* quoque nomen poſtea tulit. Hiſpani à ſe *Spaniolam* ſive *Hiſpaniolam*, & à *Dominico S. Domingo*, ſive *S. Dominici* Inſulam : cujus etiam honori urbem exſtruxerunt, quæ omnium eſt præcipua. *Situs.* Hujus inſulæ ambitus CIↃCCC milliarium, ſeu CCCL leucar. Longitudo IↃ milliarium, latitudo pro Sinuum & Promontorium ratione varia. Hanc P. Martyr reliquarum omnium inſularum genitricem vocat. Medium inſulæ ab Æquatore diſtat gradibus pænè XIX. Verſus Boream forma oblonga eſt : panditur enim ab Ortu in Occaſum. *Cœli qualitas.* Aëre fruitur temperato, unde arbores ut plurimum perpetuo virent : eſtque præ cæteris omnibus amœna & fertilis. *Soli fertilitas.* Sacchari cannas ajunt hic altiores craſſioreſque eſſe, quam uſquam alibi. Fertilitatis indicium hoc eſt, quod triticum ſatum centuplum reddat. Valentiæ in Hiſpania ex unica canna vix ſeptem phialæ implentur : in Hiſpaniola viginti, ſæpe etiam triginta. Gignit præterea hæc regio caſſiam fiſtulam, zingiber, maſtichen, lignum aloes, & cinnamomum : ſalis etiam uberem proventum habet. Auri & argenti fodinæ ſunt divites : eſt & aliorum foſſilium non parva quantitas, præcipuè vero coloris cærulei. *Animalium varietas.* Ante Hiſpanorum adventum tria tantum hic erant quadrupedum genera, nunc importatis aliundè animantibus ita repleta eſt, ut ex ea pellium & coriorum magna vis quotannis in Hiſpaniam exportetur. *Vrbium nomina.* Vrbes hujus inſulæ multæ ſunt: præcipua eſt *S. Dominici* ad oſtium fl. *Ozama*, ſede Epiſcopi & vicarii regii inclyta. Sunt & urbes minores, *S. Ioannis*, *Meguma*, *Portus Platæ*, *Portus Regius*, *Canana*, *Xaragua*, aliæque. *Flumina. Lacus.* Sunt etiam in hac inſula fluvii complures, lacus ac fontes admodum piſcoſi. Præcipuam tamen & amœnitatem & commoditatem incolis præſtant IV ingentia flumina, quæ in ipſo inſulæ umbilico, delapſa ex altiſſimorum montium jugis, in diverſiſſimas mundi partes abeunt : *Iuna* ad Orientem, ad Occidentem decurrit *Attibunicus*, *Iacchus* ſeptentrionalibus, *Naibus* meridionalibus aquis miſcetur, ſic ut quadripartito inſula dividatur. Eſt preterea in Bainoa ingẽs lacus, Indi *Hagueigabon*, noſtri mare Caſpium vocant; is infinitis undique fluviis auctus, nuſquam tamen excurrit aut exoneratur, ſed cuniculo abſorbetur : haud vanis conjecturis creditur, rupes haſce ſpongioſas per ſubterraneos meatus maris aquam recipere, quod ibidem multitudo marinorum piſcium inveniatur, & aqua maris ſalſugine infecta tota muriatica ſit. Alii inſuper quantumvis minores in hac inſula ſunt ſalſi lacus. Vltra ſupradictos lacus, ingens etiam fluvius in mare ſalſus decurrit, quantumvis dulcis aquæ infinitis rivulis fontibuſque auctus.

Insula.

IAmaica, quam nunc *S. Iacobi* insulam nuncupant, ad Orientem Hispaniolæ, xxv ab ea leucarum intervallo discreta, xvi gradibus ab Æquinoctiali limite distat. Ad Septentrionem Cubæ vicina est. Qua Meridies, S. Bernardi insulas, & Carthagenam respicit. Qua Occidens, Iucatanas Terras seu Fonduram. Ambitus ejus ɪↄc milliarium. Regio grata aëris salubritate & temperie gaudet: atque ita fertilis est, ut soli fœcunditate cum quavis alia certare possit. Habet auri metalla: sacchari & gossypii magnum proventum. Nec non animalium diversorum copiam. Frequens olim cultoribus erat, nunc incolis aut ferro, aut mortalitate absumtis, rarius culta, duabus tantum civitatibus habitatur.

Vrbes.

Quarum primaria *Sevilla* sive *Hispalis*, in qua Ecclesia principalis cum abbatia, ubi primatum gessit *Petrus Martyr Anglerius* Mediolanensis, vir in tractandis rebus Indicis diligens. Altera *Oristan.* Fluvii hic multi & lacus piscosi.

Mores.

Gens lege, ritu, moribusque in nullo ab Hispaniolensibus Cubensibusque discrepat, tantum ferociores fuisse memorantur.

Insula S. Ioannis.

Insula.

INsula *S. Ioannis*, vulgo à Portu divite cognominata, prius *Borichena* vel *Borica* dicta, habet ab Ortu Insulam S. Crucis, insulasque exiguas plures: ab Occidente & Borea insulam S. Dominici: à Meridie Promontorium Pariæ, à quo cxxxvi milliar. abest. Insula in longitudine porrigitur ad L pænè mill. in latum patet xii aut xvii: maxima latitudo xviii pænè mill. Germanica complectitur. Affluit frugibus, animalibus, ac auro. Dividitur autem hæc insula in duas partes, nempe borealem & australem. Borealis quidem auro abundat plurimo: australis frugum, fructuum, aviumque feracissima. Est nunc in ea urbs præcipua *S. Ioannis* optimo gaudens portu. Fluvii hic sunt aliquot, inter quos *Cairabonus* fluviorum maximus, ad Septentrionem decurrit. Cumque omnes aureis glareis arenisque fluant, Septentrionale tamen latus, uti supra quoque à nobis dictum est, generosioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuosior, frugibusque beatior, maizium cæteraque necessaria vitæ producit.

Margarita.

Insula.

MArgarita insula vel *Margaritarum*, alio nomine *Cubagua* dicitur: x millia in circuitu patet, decem gradibus & dimidio ab Æquinoctiali linea distans: omni sui parte plana, sterilis, nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris inopia est quum propter contrarios ventos nihil è Cumana subvehatur, ut sæpenumero cadus vini pari aquæ cado permutetur. Ciniculis, sale & piscibus abundat. Inprimis vero unionum copia nobilis est.

Mores.

Incolæ colore fusco sunt, raro capillitio, & velut imberbes, feri, crudeles. Vescuntur ostreis è quibus margaritæ sumuntur.

Regio. SEQVITVR *America Meridionalis* sive *Peruana*, inter quam & Hispaniam novam terræ spatium ad latitudinem decem & octo milliarium interest. Propter quam regio Peruana insula esse desinit: diciturque *Provincia Dariena*, mutuato nomine à magno fluvio *Dariene*. Porrò *America* omnis *Meridionalis* pyramidalem formam habet : cujus basis prope Isthmum est, Boream versus: vertex sive cuneus sensim extenuatus ad Magellanicum fretum versus polum Antarcticum desinit in acumen, gradibus pænè LIII dissidens ab Æquatore. Ad Ortum alluitur mari quod vocant *del Nort*: ad Occasum mari *del Sur* sive Pacifico. Regionem omnem à Borea in Austrum montes secant. Ambitus est sedecim millium milliar. Partes ejus multæ : sed præcipuæ hæ quinque : *Castella aurea*, *Popajana*, *Peruvia*, *Chile*, & *Brasilia*.

Castella. *Castella aurea*, *Castiglia del oro*, nomen accepit ab auri maxima quo abundat copia. Iuxta Isthmum sita est, quo pars australis boreali connectitur. Latitudo Istmi est LXXIII. milliar. Est autem hæc terræ pars malè habita, ac parum culta ob inclementiam cœli ac stagnantes aquas. Estque earum rerum quæ ad annonam spectant minimè ferax, tametsi bis terve in anno colligant suum *Maiz*. Vrbes duæ sunt, *Nombre de Dios* ad mare del Nort, & *Panama* ad mare del Sur. Fluvios habet auriferos, & mineralia, unde facilitate propemodum incredibili, auri vis ingens extrahitur.

Popajana regio. *Popajana* regio incipit à parte Septentrionis ad urbem Antiochiam, desinitque ab australi parte ad urbem Quinto. Itaque à Septentrione terminatur ad fines Castellæ aureæ, à qua separatur in urbe Antiochia. A Meridie verò Peruanæ regioni vicina est, indeque disjungitur urbe Quinto; ab Ortu distinguitur regno novæ Granatæ, Transandeno, & Peruanâ regione, quæ inde incipit, Orientem versus. Ex parte Occidentis jungitur mari Australi. Regio hæc montibus excelsis, horridis & admirandis prædita est.

Peruvia. *Peruvia* regio totius novi Orbis nobilissima, tota fere intra Æquatorem & Tropicum Capricorni clauditur. Nomen accepit à portu & flumine cognomine. Suntque fines ejus à Septentrione nova Granata, Castella aurea & Peru fluvius ac portus : ab Occasu est Oceanus seu *Mar del Zur*: à Meridie Chili provincia: & ab Ortu montes; occupatque longitudine sua mille & octingentas leucas. Hæc autem dividitur hodie in tres partes juxta regionis situm : in planitiem: in *sieras* seu montes, & in *andes* seu ultramontanam. Planities Peruviæ juxta maritimam oram expanditur milliaribus propemodum CIↃIↃ Ital. Ejus latitudo major ad LX accedit. Est autem hæc pars arenosa, solitudinibus frequentibus deformis, ac majori ex parte sterilis. Sunt tamen in ea agri permulti circa fluminum ripas viriditate ac fœcunditate læti, fluviorum utili perfusu ac inundatione irrigati, unde gossypium varii coloris, & omne frumenti genus copiosè reddunt. Montana regio longo extenditur tractu: à Septentrione ad Meridiem mille circiter

AMERICA MERIDIONALIS.
MAR DEL ZUR
MARE PACIFICUM
OCEANUS PERUVIANUS
Circulus Æquinoctialis
Tropicus Capricorni
GUIANA
PERU
BRASILIA
CHICA
MERIDIONALIS
TOUCUMANIA
PARAGUAIA
Patagones
GUINEA
Fretum Magellanicum
Fretum le Maire primum detectum à Iacobo le Maire.
Terra d. Fuogo
Staten Landt
d'Eylanden van Barneveldt
Rio de la Plata id est Argenteus fluvius.
I.d. los Galapagos
I. de Iuan Fernandes
S. Helena
I. Ascention
I. Trinidade
I. de Fernando de Larando
Petrus Kaerius Caelavit.

circiter leucis, & aliquibus in locis minus. Sunt verò hi montes admodum frigori obnoxii, in eisque frequenter nives cadunt; nec arbores ut plurimùm proferunt, unde incolæ ignem ex terra quadam ad hoc apta fovent. *Andes* ſunt etiam montes, ſed continua ſerie producti abſque vallibus. Hi etiam à Septentrione in Meridiem porriguntur, & inter hos & alteros montes *Collao* Provincia clauditur, quæ ſane ut plurimum montibus referta eſt, ac frigori ſubjecta, ſed tamen valde populoſa. Montana regio, Lævino Appollonio teſte, maritimæ regioni hominum cultu, urbium frequentia, & ſoli aërisque beatitudine longe præſtat, ac peculiari idcirco regum ſede, procerumque habitaculo excoli conſuevit. Nam *Chamæceraſia*, & alia id genus mora dumetis aſſueta, lactucas, braſſicas, raphanos magna proceritate luxuriantes, & tenuium etiam menſis vulgares, amaracum & ſimiles herbas profert: & reliqua porro omnia, quæ poſtea Hiſpanis ſerentibus accepit, uberrima referendi benignitate reddit. Verum ante alia frumentum tanta fœcunditate luxuriat, ut, ſi vere proditur, uno ex ſativo frumenti ſextario, quinquaginta aut centum, ducenti interdum progignantur, quod eo certè vehementiùs demirari licet, quod leviſſimam tenuiſſimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Auri argentique ditiſſima inter omnes totius Orbis regiones non immerito Peruvia cenſetur. Continet autem Peruvia Provincia intra ſuos limites plurimas urbes ac civitates, quarum præſtantiores ac celebriores ſunt: *Portus vetus*, *Michaelia*, *Trugillũ*, *Regium* ſeu *Lima*, *Arequipa*, *Quito*, *Cuſco*, *Argyropolis*, & *Potoſium*. Quarum quinque priores ab Hiſpanis primùm ſitus commoditate, & mercaturæ oportunitate allectis occupatæ ſunt, & ædificiis more Europæo exornatæ. De moribus autem Peruvinorum in univerſum Lævinus Apollonius ſic ſcribit: Vniverſi tribus potiſſimùm gẽtibus diſtinguuntur, quarum ſingulæ plures ſub ſe populos nominum rurſus varietate differentes continent: hæ gentes diſſimilitudine gaudent, & diverſis linguis ſunt diſcretæ: frequenter etiam limites excedentes inter ſe bella gerere, & ferro injurias vindicare diſcordes ſolebant, priusquam in unius *Gynacanæ* ditionem ad Æquatorem uſque provincia ceſſit. Fœminis lanea veſtis eſt ad talos uſque propendens: mares induſiolum ad ſuras uſque, & huic ſuperjectum palliolum geſtant. Quanquam verò idem fere tota regione corporibus veſtimenti ſit genus: capitum tamen habitus mirificè variant, cum ſinguli pro uſitato patriæ more faſciolas tornatiles, multi ſimplices, plurimi verſicolores gerãt: nec fere ſint quiquam, qui eo in capitum ornatu ſecundum patrium uſum ab alteris non vehementer diſcrepent. Admirabili verò omnes natura indolis ſimplicitate imbuit, adhuc vetuſtæ ruditatis hæres, qua ridiculas nobiſcũ negotiationes exercent: vix inexhauſtas ſuas auri atque argenti gazas norunt, atque informibus eorum maſſis tantum utuntur, quanquam aureorum atque argenteorum emblematum non minore quam nos delectatione capiantur.

Vrbes. Mores. Veſtitus.

Chili regnum ultra Tropicum Capricorni ſitum eſt inter Peruviam & Patagonum regionem: quarum hæc Meridiem, illa Boream ſpectat: ad Occaſum habet Mare Pacificum, longo tractu. Nomen habet à frigore: quod interdum his locis tam vehemens eſt, ut equos cum

Chili. Situs.

cum sessoribus penitus constringat, & marmoris instar induret. Pluvias, Fulmina, & totius anni mutationem sentit distinctis intervallis, haud aliter atque Europa, nisi quod illic æstas est cum nobis est hiems, mutatis rerum vicibus. Regio omnis partim maritima est, partin montana: quæ pars Mari vicinior est, ea magis calet. Terra natura sua fertilis, omniumque ad vitam necessariorum abundātissima, melle, Verzinoque sive tinctorio ligno abundat. Gignit cumprimis piper longum: profert & laudatissimum vinum comportatis eo ex Hispania palmitibus. Auri obrisi hic quoque ingens proventus. Fructus qui ex Hispania allati hic seruntur, facile crescunt. Magna hic pecudum & struthionum frequentia. Metropolis est Civitas S. *Iacobi*, colonia Hispanorū, quam illuc nostra memoria duxerunt. Maritima multis fluminibus irrigantur, quæ colliquefactis diurno calore nivibus delapsa summis montium jugis, in Pacificum aut Magellanicum Æquor feruntur: sed plerique ob indomitū frigus noctu concrescunt, interdiu vero decurrunt soluto gelu. Montes hujus Regionis cæteris ita præcellunt, ut in universo Indiarum tractu similes non reperiantur.

Cæli qualitas. *Soli Fertilitas.* *Vrbs S. Iacobi.* *Flumina.* *Montes.*

Superest Terra Orientalior *Brasilia*, à Verzino, sive coccinei ligni illic enascentis copia sic dicta. Inter duos fluvios sita est, *Maragnon* & *Della Plata*. Ea sic a Maffejo describitur. *Brasilia* à duobus ab Æquatore gradibus partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciē refert, cujus basis in Æquatorem & Septentriones obversa, ab Oriente in Occidentē rectà protenditur. Angulus extremus ignotas ad Meredïem Regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito Oceano Hesperiis Æthiopibus objacet. Alterū Latus a Provincia Peruana disterminant juga montium adeo celsa, ut ipsos avium volatus fatigare dicantur, uno dumtaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio tota inprimis amœna est, cœli admodum jucunda salubrisque temperies: lenium quippe à pelago ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestivè disjiciunt, solesque purissimos ac nitidisimos reddunt. Terra partim in planitiem soluta, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo, semperque vernante; credita semina, multiplici reddit fœnore; & Sacchari præsertim est ferax. Quadrupedia hic plurima sed ferme sylvestria, partim nota nobis, partim ignota: Avesque coloris eximii. Multæ hic Portugallensium Coloniæ, in quibus complura sunt ab ipsis ad Saccarum excoquendum constructa ædificia, nempe *Pernambicum*, *Caput S. Augustini*, *Portus omnium Sanctorum*, ubi Episcopalis & Præsidis totius Provinciæ Sedes. Scatet ea tota ferme plaga fontibus ac sylvis & amnibus inclytis: è quibus (ut reliquos taceam) is quem *Argenteum* vocant, leucarum quadraginta ostio in Oceanum fertur, adeo violentus, ut inde Natæ dulces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Nullos omnino Brasiliani colunt Deos. Orientem tamen Solem venerantur, & animarum immortaliatem credunt.

Brasilia. *Situs.* *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Insulæ.* *Metei.*

Fretum Magellanicum, unde dictum.

ET hæc de *America Meridionali*: restat paucis explicandum *Fretum Magellanicum*, vulgo *Estrecho de Magellanes*. Nomen ei a *Magellano*, cui hujus Freti inventio debetur. Cujus consilium de Insulis Moluccis inveniendis navigatione Occasum versus instituta, alias diximus. Is XXIV Augusti quum primum Maris procellæ mitescere inciperent, solvit ex Sinu D. Iuliani, in quo aliquamdiu hæserat non tam fluctuum, ventorum atque hyemis, quam dissidiorum intestinorum inter Castellanos & Portugallenses tempestatibus exagitatus. Postquam aliquot dies Austrum versus navigasset, ventum est ad Promontorium S. Crucis. Hic una navis ad littus elisa est, salvis tamen vectoribus, armamentis & mercibus. Inde cum observaret littora ab Austro in Orientē paullatim deflectere, spes facta est Freti consequendi. Itaque XXVI Novembris fauces quædam detectæ sunt, quas cum quatuor navibus reliquis ingressus est *Magellanus*. Hic in Sinu quodam operiri placuit, & naves tres præmittere quæ viam tentarent, referrentque siquid visum a se observatumque esset. Harum una quæ fratrem Magellani *Alvarum Meschitam* vehebat, elapsa Oceanum repetiit, & directo in Septentrionem cursu in Æthiopiam, inde in Hispaniam delata, octavo mense post socios desertos, *Alvarum* captivum Imperatori Carolo Castellæ Regi stitit. Altera navis Sinum tantum esse retulit, & quidem vadosum. Tertia adfirmavit esse Fretum, observato fluxu maris & refluxu. Mensis erat November, nox horarum quinque præter propter. Dextra lævaque in littore solitudo, mortales nulli: nisi quod in parte sinistra conspecta magna ignium copia. Hæc causa fuit, cur & regionē illam vocarent *Terram del Fuego*, & judicarent se ab incolis esse conspectos. *Magellanus* duabus navibus hoc modo amissis, tres reliquas prout ferebat tunc rerum occasio instruxit, & lustratis probè rebus omnibus, secundo & vicesimo die postquam Fretum ingressus fuerat delatus est in aliud mare, quod à tranquillitate vocavit *Mare del Sur*. Ceterum Fretum hoc altissimis undique rupibus cinctum, CXX pass. millia in longitudine occupat: vel secundum alios LXXVI milliaria: Latitudo non respondet, neque usquam sui similis est, aliquando duo aut tria, nonnumquam decem aut quinque milliaria patet, quaque angustissimum est, unius milliaris spatio concluditur. Ipse Septentrio ex Orientis latere inter utriusque terræ angustias per septuaginta & amplius passuum millia invectus, australibus undis miscetur, ab Occidente promontoriis illis *desseadis* sive *desyderatis* insinuatæ, Septentrionalibus Aquis occurrūt, magnoque inter se molimine concurrentibus undis, horrendo fragore totum in spumas vertitur Mare. Placidius Auster fluit refluitque, nam Occidentis hæc pars cum incredibilis sit profunditatis, extenuatisque passim littoribus majorem in modum terra sese aperiat, quietum fluitanti Mari accessum præbet. Sed Orientale hujus Freti littus, vadis brevibusque infestum, interjacentibus pluribus insulis, frequentibus æstibus agitatur & ingentes aquarum motus ciet: littora altissimis arboribus consita. Porro *Magellanus* dum in Australibus hisce

Situs.

partibus

Septentrio.

MAR DEL NORTE

MAR DEL ZUR

NOVUM MARE AUSTRALE

TIERRA DEL FUOGO

Fretum Magelanicum
L'estroict de Magellanes

B. Gallego
I. Bergen
C. de las 11000 Virgines
P.ta de la Possession
Eerste Engdt
Vianens bay
Tweede Engdt
C. Capitano
Patagonen of Roysenbay
Somer bay
boots bay
Porta famine
Pleys bay
C. Frowaar
C. Hollandt
C. Gallant
C. Orius bay
Iokj bay
Elisabeths bay
Bernardus rivier
Abrams rivier
Drucks hoeck
Spilbergen b.
Bremer b.
Eylant Caterin
Vassche doorgang
S. Jerome Chenal
C. Mauritio
C. de quade
C. de la Victoria
Eylands rivier
C. Desirado
C. Nassau
Pinguini Aves
Weygats
Wintergat
C. de Sm. Gregorio
C. del Spiritu Sancto
C. Orange
Entrada de St. Sebastian
C. de Pennas
C. de St. Ines
Mauritius landt
Fretum le Maire
Straet le Maire
Staten Lant
C. del Bartolome
P.to del Buon Sucses
I. de Goncalo
I.as de St. Ilefoneo
Barneveldts Eylanden
C. Hoorn
I. de Diego Ramieres

Lectori Meo.
Descriptionem hanc novam freti Magellanici nobis communicavit clarissimus vir Bernardus Ioannis Brentensis qui novem menses in peragratione huius freti inpendit.

Patagones maiori ex parte sunt gigante vastae magnitudinis et ad Summum 10 pedes longi.

Petrus Kærius Cælavit

Occidens. Oriens.

52 53 54 55 56 57

Meridies.

INDEX TABVLARVM,

Quæ in hoc volumine continentur.

Francia.

 tiferrati

autem *Lombardia* appellatur: & Belgarum magna pars hodie Germaniæ adscribitur, quæ ex *Cæsaris*, & *Ptolemæi*, veterumque omnium descriptione ad Galliam pertinebat: Galliam enim *Transalpinam* quam *Plin. Comatam*; *Ptolemæus Celtogalliam* vocat, in tres partes divisere, *Celticam*, *Belgicam*, & *Narbonensem*: *Ptolemæus* in quatuor, *Aquitaniam*, *Lugdunensem*, quæ eadem est cum *Cæsaris* Celtica, *Belgicam* & *Narbonensem*: Definiverunt eam Pyrenæis montibus, Rheno, Oceano & Alpium jugis: quum hodie quicquid à Caleto Orientem versus spectat, non Galliæ sed Germaniæ adcenseatur, & Rheni utramque ripam Germani latè sibi vindicent. Urbes præcipuæ sunt *Lutetia Parisiorum*, *Massilia*, *Narbona*, *Lugdunum*, *Pictavium*, *Burdigala*, *Neomagus*, *Iuliomagus*, *Aurelia*, *Rothomagum*, *Rupella*, aliæque plurimæ, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. Lacubus non caret Gallia. Inter eos principis loci qui Latinis *Lemanus*: plerisque Galliæ lacus habitus. De quo cum peculiarem in hoc volumine Tabulam habeat, plura hic non addam, eò Lectorem remittens. Quarta ab oppido Arverniæ Besso milliaris parte mons est, inque eo lacus latè se extendens: tam altus, ut fundo existimetur carere. Nulla in eum, quod quidem intuentium oculis patere potest, influit aqua. Si quis quid in eum projiciat, tonitrua dicitur mox auditurus, fulgetra visurus, pluviam & grandinem habiturus. Haud procul inde crypta est, cujus os rotundum, vulgo *Creux de Soulcis*: & abyssus, cujus profunditas explorari nequit: & huic si quis injecto lapide aurem admoveat, murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabilem strepitum, tonitruo ex remotioribus venienti locis non absonum. Æstivis mensibus etsi nihil injiciatur, strepitus tamen in cavitatibus intelligitur. Putantur inesse venti, inter se quasi belligerantes. *Abitacini* vel *Avitaci*, cui ab avito nomen, locus in Arvernia apud Claromontem, tam graphica est apud *Sidonium* lib. II Epist. II reique conveniens descriptio, ut hodie primum delineata videatur, quà dexter, quà lævus. De *Rubreso Lacu* legendus *Pomponius Mela* lib. II cap. quo Gallia Narbonensis depingitur. *Plin. Rubrensem* nominat. *λίμνη Ναρβωνῖτις Straboni* & *Stephano*. Lætatur etiam Gallia fluminibus, quæ magna, quæ parva, innumeris. Nominat simul fluvios non paucos *Ausonius* Eidyllio III, ubi de Mosella.

Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps,
Matrona non, Gallis, Belgisque intersita fines;
Santonico refluus non ipse Carantonus æstu
Amnis, & auriferum postponet Gallia Tarnem:
Insanumque ruens per saxa rotantia late
In mare purpureum, dominæ tamen ante Mosellæ
Numine adorato, Tarbellius ibit Aturnus.

Et paulo post:

Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextræ Rodanus dat nomina ripæ:
Te stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Primum

Primum autem inter fluvios agmen ducunt, *Sequana*, *Ligeris*, *Garumna*, *Rodanus*. Qui *Sequana* Latinis, Σηκούανα *Ptolemæo*, Σηκουανὸς *Straboni*, Σηκόανος *Stephano*, *Siban Benjamino*, *Seyne* vulgo. Oritur in Burgundiæ Duc. in Alseti regione paullo amplius leuca versus Septentrionem à Burgo, qui S. Sequano sacer; duobus rivulis, quos inter pagi jacent *Billy* & *Perriere*. Lustratis sectisque cum aliis, tum Lutetia Parisiorum, cui nobilissimam facit Insulam, Rotomagoque, Mare Britannicum vel Normanicum ostio satis lato irrumpit. Æstuarium ibi satis est navigantibus periculosum: ideoque providè magnaq; solicitudine adeundum. Normannis vulgo vocatur *la Bare*. Sequana enim mare ingressus repente contra fluviorum cæterorum naturam refluit, horrendo sonitu ascendens ad hastæ longioris altitudinem: unde inexspectata solent hic negligentibus & incuriosis oriri discrimina. Currẽs Sequana fluvios suscipit varios, in quibus nobiliores cæteris, Antiquis etiã noti *Matrona*, vulgo *Marne*, *Esia*, *Oyse* vel *Ayse* vulgo, *Axona*, vulgo *Ayne*, *Aisne* vel *Esne*. *Ligerim* secundo loco nominavi, ab *Cæsare* aliisque nobilitatum: λίγηρος (vel ut in aliis codicibus melius, λίγηρις) & λείγηρ Strab. lib. IV & Ptol. Hodie *Loire* & *Leire*. Caput ejus in pago Velauno: Locus vulgo *la Font de leire*. Amplior est reliquis, ut merito *Pater Galliæ Fluviorum* audiat: aquæ limpidissimæ. Facto inter varios populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat) procursu, exonerat se in Oceanum occidentalem, inter Nannetes & Pictones ostio quatuor fere leucas amplo, pulvillis aliquot infesto: interius ad duas cum semi leucas rupes sunt, quibus à Porcis cognomen. Ingentes & navigiorum patientes excipit Fluvios non paucos: *Elaver* vulgo *Allier*: *Carum* nunc *Cher*: *Vigennam*, hodie *Vienne*, *Viane* & *Vignane*: *Meduanam*, hodie *Mayne*: & alios. *Garumna* sequitur, *Cæsari* Gallos ab Aquitanis disjungens: *Straboni* lib. IV Γαρουνᾶς, *Ptolemæo* Γάρουνα: *Garonna Frontino*: quod nomen integrum hodieque retinet à capite ad Blaviam Castrum, ubi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Gironde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat Guilielmus Brito in sua Philippeide. Oritur ex Pyrenæis haud procul oppido, quod vulgo *Guadalup*. Hic hodie perlustratis cum aliis, tum Tolosa & Burdigala, Mari se miscet Aquitanico, duarum fere leucarum ostio: quod intrantibus occurrunt scopuli, quibus ab Asellis cognomen, septentrionalior Nautis Belgis *Noorder-Ezel*, australior *Suyder-Esel*, Pharum vel præaltam sustinens turrim, quæ vulgo *la Tour Cordan*. Excipit navigeros fluvios *Tarnim*, *lo Tarn* vulgo: Gallicè *le Tar*: *Egercium*, Vasconibus hodie *Gers*: *Oldum*, Arvernatibus & Montanis Cadurcis *Ooldt*, vel cum articulo *l'Old*, *l'Oolt*: *Duranium*, hodie *la Dordogne*, & alibi *Dordonne*, & alios. Ultimum *Rodano* dedi locum. Fluvius hic Scriptoribus omnibus & Græcis quibus Ῥοδανὸς, & Latinis notissimus. In universum Gallis nuncupatur *le Rosne*: sed indigenis *lo Ros*: *Eridanum* nominant Oppianus in Halieuticis lib. IV, & Philostratus in Vitis Sophistarum. Plinius ab *Roda*, Rhodiorum in illo tractu Colonia nomen impositum scribit. Oritur haud procul Danubii, Reni, Arolæ, Ticini aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. Lacum Lemannum apud pagum Novam-Villam (*Neuf-Ville*) ingressus, servato fere colore permeat, & ad Genevensium oppidum egressus, rapido cursu pergens in mare Mediterraneum erumpit, septem ostiis, ut scribit Apollonius in Argonauticis: quinque, ut Diodorus & alii;

Atlas Mino